

Γ. ΛΑΜΠΟΣ – Γ. ΠΑΠΑΧΡΗΣΤΟΥ

ΚΕΙΜΕΝΑ
ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ

Γ' ΛΥΚΕΙΟΥ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΒΟΛΟΝΑΚΗ

Κάθε γνήσιο αντίτυπο φέρει την σφραγίδα των εκδόσεων ΒΟΛΟΝΑΚΗ

**ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΒΟΛΟΝΑΚΗ**

© Copyright: ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΒΟΛΟΝΑΚΗ 2006
Μαυρομικάλη 41 και Βαλτετσίου
ΤΗΛ. 210 3608065 - 210 3608197
FAX 3608197
ΑΘΗΝΑ

Ηλεκτρονική σελιδοποίηση:
ΔΙΗΝΕΚΕΣ τηλ.: 210 36.06.826 - 210 36.06.760

ISBN 960-381-294 - 3

*Ο πίνακας του εξωφύλλου είναι του Σπύρου Παπανικολάου με τίτλο
«Θαλασσογραφία» που βρίσκεται στη πινακοθήκη του Αβέρωφ.*

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

ΠΟΙΗΣΗ

ΚΩΣΤΑΣ ΜΟΝΤΗΣ	
Νύχτες	15
ΤΑΚΗΣ ΣΙΝΟΠΟΥΛΟΣ	
Φίλιππος	19
ΤΑΚΗΣ ΣΙΝΟΠΟΥΛΟΣ	
Ο καιόμενος	24
ΜΙΛΤΟΣ ΣΑΧΤΟΥΡΗΣ	
Η Αποκριά	27
ΜΙΛΤΟΣ ΣΑΧΤΟΥΡΗΣ	
Ο στρατιώτης ποιητής	32
ΕΚΤΩΡ ΚΑΚΝΑΒΑΤΟΣ	
Ώρα δειλινή	36
ΕΛΕΝΗ ΒΑΚΑΛΟ	
Πώς έγινε ένας κακός άνθρωπος	43
ΝΑΝΟΣ ΒΑΛΑΩΡΙΤΗΣ	
Μικρός θρήνος	46
ΜΙΧΑΛΗΣ ΚΑΤΣΑΡΟΣ	
Όταν	50
ΚΛΕΙΤΟΣ ΚΥΡΟΥ	
Κραυγή δέκατη πέμπτη	56
ΑΡΗΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ	
Με τι μάτια τώρα πια	62
ΤΑΣΟΣ ΛΕΙΒΑΔΙΤΗΣ	
Καντάτα	67
ΕΠΑΜΕΙΝΩΝΔΑΣ Χ. ΓΟΝΑΤΑΣ	
Η Άνοιξη	70
ΓΙΑΝΝΗΣ ΔΑΛΛΑΣ	
Ο ήλιος είχε τερματίσει τελευταίος	76
ΓΙΑΝΝΗΣ ΔΑΛΛΑΣ	
Σαν ιπποπόταμος	81
Δ. Π. ΠΑΠΑΔΙΤΣΑΣ	
Βλαδίμπε	84
ΓΙΩΡΓΗΣ ΠΑΥΛΟΠΟΥΛΟΣ	
Το άγαλμα και ο τεχνίτης	88
ΜΑΝΟΛΗΣ ΑΝΑΓΝΩΣΤΑΚΗΣ	
Θεσσαλονίκη, μέρες του 1969 μ.Χ.	94

ΜΑΝΟΛΗΣ ΑΝΑΓΝΩΣΤΑΚΗΣ	
Επιτύμβιον	99
ΜΑΝΟΛΗΣ ΑΝΑΓΝΩΣΤΑΚΗΣ	
Νέοι της Σιδώνας	103
ΣΤΑΥΡΟΣ ΒΑΒΟΥΡΗΣ	
Ορφείας κατερχόμενος Γ'	107
ΤΑΚΗΣ ΚΑΡΒΕΛΗΣ	
Ήρθε και πάλι σήμερα	112
ΤΑΚΗΣ ΚΑΡΒΕΛΗΣ	
Κάθομαι εδώ και περιμένω	117
ΝΙΚΟΣ ΚΑΡΟΥΖΟΣ	
Αγγίζοντας αυτή την νεότητα	121
ΚΩΣΤΑΣ ΣΤΕΡΓΙΟΠΟΥΛΟΣ	
Ο άγνωστος	126
ΒΙΚΤΩΡΙΑ ΘΕΟΔΩΡΟΥ	
Εγκώμιο	130
Θ. ΚΩΣΤΑΒΑΡΑΣ	
Κυριακάτικο γεύμα με καλεσμένους στο ύπαιθρο	133
ΛΥΝΤΙΑ ΣΤΕΦΑΝΟΥ	
Κατεδάφιση	137
ΝΙΚΟΣ ΦΩΚΑΣ	
Μουσικό σχόλιο	141
ΤΙΤΟΣ ΠΑΤΡΙΚΙΟΣ	
Οφειλή	145
ΜΑΡΙΑ ΚΕΝΤΡΟΥ ΑΓΑΘΟΠΟΥΛΟΥ	
Ο μοτοσικλεπιστής	148
ΛΟΥΚΑΣ ΚΟΥΣΟΥΛΑΣ	
Το θέατρο της Τετάρτης	152
ΛΟΥΚΑΣ ΚΟΥΣΟΥΛΑΣ	
Θερινός κινηματογράφος	157
ΣΠΥΡΟΣ ΤΣΑΚΝΙΑΣ	
Επίσκεψη	161
ΝΙΚΟΣ ΑΛΕΞΗΣ ΑΣΛΑΝΟΓΛΟΥ	
Το βράδυ	166
ΝΙΚΟΣ ΓΡΗΓΟΡΙΑΔΗΣ	
Το γλέντι	170
ΚΙΚΗ ΔΗΜΟΥΛΑ	
Άωρα και Παράωρα	174
ΝΤΙΝΟΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΠΟΥΛΟΣ	
Δημάς	178
ΒΥΡΩΝ ΛΕΟΝΤΑΡΗΣ	
Οδόσημο κινδύνου	184
ΤΑΣΟΣ ΔΕΝΕΓΡΗΣ	
Οι κατάσκοποι	188

ΒΑΣΙΛΗΣ ΚΑΡΑΒΙΤΗΣ	
Το άπιαστο Προ - πο	192
ΘΩΜΑΣ ΓΚΟΡΠΑΣ	
Ομόνοια - Άνω Πετράλωνα	196
ΠΡΟΔΡΟΜΟΣ ΜΑΡΚΟΓΛΟΥ	
Το σπίτι	200
ΜΑΡΚΟΣ ΜΕΣΚΟΣ	
Μνήμη	205
ΜΑΡΚΟΣ ΜΕΣΚΟΣ	
Το άλογο	209
ΑΝΕΣΤΗΣ ΕΥΑΓΓΕΛΟΥ	
Μην απορείς μητέρα	213
ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΑΓΓΕΛΑΚΗ - ΡΟΥΚ	
Ο τζιζίκας	217
ΚΥΡΙΑΚΟΣ ΧΑΡΑΛΑΜΠΙΔΗΣ	
Στα στέφανα της κόρης του	221
ΓΙΑΝΝΗΣ ΚΟΝΤΟΣ	
Η μακιγιέζ	225
ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΣ ΛΙΟΝΤΑΚΗΣ	
Τις αστροφεγγιές	230
ΜΙΧΑΛΗΣ ΓΚΑΝΑΣ	
Το σκυλί	234
ΛΕΥΤΕΡΗΣ ΠΟΥΛΙΟΣ	
Δρόμοι	238
ΛΕΥΤΕΡΗΣ ΠΟΥΛΙΟΣ	
Καλοκαίρι του '78	243
ΚΩΣΤΑΣ ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ	
Φωπιά στο δάσος	246
ΜΑΡΙΑ ΛΑΪΝΑ	
Δ΄ Θριαμβικό	251
ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΑΡΑΒΑΣΙΛΗΣ	
Δεξίωσις	255
ΤΖΕΝΗ ΜΑΣΤΟΡΑΚΗ	
Περίληψη	259
ΓΙΩΡΓΟΣ ΜΑΡΚΟΠΟΥΛΟΣ	
Ε. Μ. 49 ετών	263
ΑΝΤΩΝΗΣ ΦΩΣΤΙΕΡΗΣ	
Discotheque	267
ΔΗΜΗΤΡΑ ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ	
Για ένα παιδί που κοιμάται	271
ΓΙΑΝΝΗΣ ΒΑΡΒΕΡΗΣ	
Νεκρή φύση σε κήπο	275

ΠΕΖΟΓΡΑΦΙΑ

ΣΤΡΑΤΗΣ ΤΣΙΡΚΑΣ	
Μνήμη	283
ΣΤΡΑΤΗΣ ΤΣΙΡΚΑΣ	
Το δένδρο	289
ΣΤΡΑΤΗΣ ΤΣΙΡΚΑΣ	
Αριάγνη	294
ΔΙΔΩ ΣΩΤΗΡΙΟΥ	
Οι νεκροί περιμένουν	300
ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΧΑΤΖΗΣ	
Ο Σιούλας ο ταμπάκος	305
ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΧΑΤΖΗΣ	
Το φονικό της Ιζαμπέλας Μόλναρ	313
ΣΠΥΡΟΣ ΠΛΑΣΚΟΒΙΤΗΣ	
Το φράγμα	319
ΑΡΗΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ	
Η αυτοκτονία του Σοφοκλή	325
ΙΑΚΩΒΟΣ ΚΑΜΠΑΝΕΛΗΣ	
Το παραμύθι χωρίς όνομα	333
ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ ΛΥΜΠΕΡΑΚΗ	
Τα ψάθινα καπέλα	338
ΑΝΤΩΝΗΣ ΣΑΜΑΡΑΚΗΣ	
Το ποτάμι	342
ΤΑΤΙΑΝΑ ΓΚΡΙΤΣΗ - ΜΙΛΛΙΞ	
Μια ιστορία της αντίστασης	347
ΑΝΔΡΕΑΣ ΦΡΑΓΚΙΑΣ	
Άνθρωποι και σπίτια	352
ΑΝΔΡΕΑΣ ΦΡΑΓΚΙΑΣ	
Λοιμός	358
ΜΗΤΣΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΠΟΥΛΟΣ	
Το σύννεφο	363
ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΚΟΤΖΙΑΣ	
Πολιτορκία	368
ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΚΟΤΖΙΑΣ	
Ο Εωσφόρος	372
ΓΙΩΡΓΟΣ ΙΩΑΝΝΟΥ	
+13-12-43	377
ΤΑΚΗΣ ΚΟΥΦΟΠΟΥΛΟΣ	
Σώματα και χρώματα	381
ΝΙΚΟΣ ΜΠΑΚΟΛΑΣ	
Μυθολογία	388
ΚΩΣΤΑΣ ΤΑΧΤΣΗΣ	
Τα ρέστα	393

ΝΙΚΟΣ ΚΑΣΔΑΓΛΗΣ	
Σοροκάδα	398
ΗΛΙΑΣ ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ	
Θερμά θαλάσσια λουτρά	402
ΜΑΡΙΟΣ ΧΑΚΚΑΣ	
Το ψαράκι της γυάλας	408
ΘΑΝΑΣΗΣ ΒΑΛΤΙΝΟΣ	
Ο Παναγιώτης	414
Π. ΑΜΠΑΤΖΟΓΛΟΥ	
Οι φωτογραφίες	420
ΜΕΝΗΣ ΚΟΥΜΑΝΤΑΡΕΑΣ	
Παλιά και λησμονημένα	425
ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΣ ΜΗΛΙΩΝΗΣ	
Δικαιοσύνη	430
ΒΑΣΙΛΗΣ ΒΑΣΙΛΙΚΟΣ	
Το φύλλο	439
ΠΕΡΙΚΛΗΣ ΣΦΥΡΙΔΗΣ	
Εμάς άραγε ποιος θα μας κοιτάξει;	443
Ν. Δ. ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΠΟΥΛΟΣ	
Σκαριμπικό αλλιώτικο	448
ΤΟΛΗΣ ΚΑΖΑΝΤΖΗΣ	
Ο λάκκος	455
ΓΙΩΡΓΟΣ ΧΕΙΜΩΝΑΣ	
Ο βοηθός των θαμμένων	461
ΓΙΩΡΓΗΣ ΓΙΑΤΡΟΜΑΝΩΛΑΚΗΣ	
Η τελετή	469
ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΝΟΛΛΑΣ	
Στο δρόμο για το Βούπερταλ	478
ΓΙΑΝΝΗΣ ΠΑΝΟΥ	
Από το στόμα της παλιάς Remington	488
ΝΑΤΑΣΑ ΚΕΣΜΕΤΗ	
Το αιώνιο ρολόι	498
ΡΕΑ ΓΑΛΑΝΑΚΗ	
Επιστροφή στο πατρικό σπίτι	506

ΔΟΚΙΜΙΟ

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΑΡΓΥΡΙΟΥ	
Η πραγματικότητα και η πραγματικότητα της πεζογραφίας	519
ΝΑΣΟΣ ΒΑΓΕΝΑΣ	
Ποίηση και πρόζα	526

ΞΕΝΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

Τ.Σ. ΕΛΙΟΤ

Φονικό στην εκκλησία532

ΠΩΛ ΕΛΥΑΡ

Από τα εφτά ποιήματα της αγάπης στον πόλεμο539

ΑΛΜΠΕΡ ΚΑΜΥ

Γράμμα σ' ένα φίλο Γερμανό545

ΖΑΝ ΠΟΛ ΣΑΡΤΡ

Ο εγκαταλειμμένος άνθρωπος553

ΜΠΕΡΤΟΛΤ ΜΠΡΕΧΤ

Ο σπιούνος561

ΧΑΪΝΡΙΧ ΜΠΕΛ

Το λυπημένο μου πρόσωπο568

ΕΖΡΑ ΠΑΟΥΝΤ

Canto XLV , με την τοκογλυφία576

ΤΖΟΝ ΝΤΟΣ ΠΑΣΣΟΣ

Λάτρης της ανθρωπότητας581

ΦΕΝΤ. ΓΚΑΡΘΙΑ ΛΟΡΚΑ

Θρήνος για τον Ιγνάθιο Σάντσιεθ Μεχίας587

ΒΛΑΔΙΜ. ΜΑΓΙΑΚΟΦΣΚΙ

Σύγνεφο με παντελόνια591

ΜΙΧΑΗΛ ΣΟΛΟΧΟΦ

Ο ήρεμος Ντον596

ΦΡΑΝΤΣ ΚΑΦΚΑ

Μπροστά στο νόμο603

ΠΑΜΠΛΟ ΝΕΡΟΥΝΤΑ

Οι ελευθερωτές608

ΦΕΡΝΑΝΤΟ ΠΕΣΣΟΑ

Τέσσερις ωδές613

ΓΙΑΛΜΑΡ ΓΚΟΥΛΜΠΕΡΓΚ

Δελφοί 1927620

ΧΟΡΣΕ ΛΟΥΙΣ ΜΠΟΡΧΕΣ

Ο άλλος623

Π Ρ Ο Λ Ο Γ Ο Σ

Τα κείμενα της Νεοελληνικής λογοτεχνίας έχουν μια ξεχωριστή θέση στην πνευματική πορεία του έθνους μας, από τα αρχαία χρόνια μέχρι σήμερα.

Τα κείμενα αυτά περιγράφουν με τρόπο υπέροχο τις διαδοχικές φάσεις του Ελληνικού πολιτισμού των νέων χρόνων.

Κυρίως όμως εκφράζουν τα συναισθήματα των Ελλήνων, που προκαλούνται από την ευαίσθητη και ανήσυχη φύση τους, και γι'αυτό συγκινούν και γοητεύουν.

Πολλά από τα κείμενα αυτά, είτε ανήκουν στον ποιητικό είτε στο πεζό λόγο, είναι θαυμάσια δημιουργήματα και διακρίνονται για τους οραματισμούς, τις φιλοσοφικές συλλήψεις, την έξοχη μουσικότητα, την άρτια και εκλεπτυσμένη τεχνική τους, τις λεπτές γλωσσικές τους αποχρώσεις.

Στόχος των εκδόσεων ΒΟΛΟΝΑΚΗ είναι να βοηθήσει το μαθητή στην πορεία του για την κατανόηση των λογοτεχνικών κειμένων που περιέχει το σχολικό βιβλίο της Α΄ Λυκείου.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΒΟΛΟΝΑΚΗ

Α΄ ΠΟΙΗΣΗ

ΠΟΙΗΣΗ

Η ποίηση της μεταπολεμικής εποχής διακρίνεται σε ποίηση της πρώτης και της δεύτερης μεταπολεμικής γενιάς, με βάση την ημερομηνία γέννησης και την πρώτη λογοτεχνική εμφάνιση των αντίστοιχων ποιητών.

Πιο συγκεκριμένα, οι ποιητές της πρώτης μεταπολεμικής γενιάς έχουν γεννηθεί μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του '20 και έχουν κάνει την πρώτη τους εμφάνιση στα γράμματα, τη δεκαετία του 1940 – 1950. Οι ποιητές αυτοί αντιλαμβάνονται από πολύς νωρίς, ότι ανήκουν στην ίδια λογοτεχνική γενιά και διαμορφώνουν την ποιητική τους φυσιογνωμία ξεκινώντας από κοινές αβεληπρίες.

Στη δεύτερη μεταπολεμική γενιά εντάσσονται, οι ποιητές που γεννήθηκαν από το 1928 έως το 1940 και έκαναν τη λογοτεχνική τους εμφάνιση στη διάρκεια της δεκαετίας του '60.

Αυτή τη γενιά, διαδέχτηκε η λεγόμενη «γενιά της Αμφισβήτησης» ή γενιά του '70. Εδώ πρέπει να ενταχθούν οι δημιουργοί, που γεννήθηκαν μεταξύ 1940 – 1955 και εξέδωσαν την πρώτη τους συλλογή μετά τα μέσα της δεκαετίας του '60.

ΠΡΩΤΗ ΜΕΤΑΠΟΛΕΜΙΚΗ ΓΕΝΙΑ

Πρόκειται για τη γενιά που έχει αναπτύξει πληρέστερα τα μορφικά της χαρακτηριστικά και την καλλιτεχνική της φυσιογνωμία. Οι ποιητές αυτής της γενιάς αφομοιώνουν γόνιμα τον ποιητικό λόγο της γενιάς του '30 και συνταράσσονται από τις κοσμοϊστορικές αλλαγές που επιφέρει, ο δεύτερος Παγκόσμιος Πόλεμος. Η Κατοχή και η τραγωδία του Εμφυλίου, σηματοδεύει αυτούς τους ποιητές. Η γενιά αυτή, τέλος, διαμόρφωσε τρεις ποιητικές τάσεις. Οι ονομασίες των τάσεων στηρίζονται στο περιεχόμενο της ποίησης και τα θεματικά μοτίβα της. Οι τάσεις αυτές είναι: η αντιστασιακή ή κοινωνική, η νεοϋπερρεαλιστική και η υπαρξιακή ή μεταφυσική.

1. Η αντιστασιακή ή κοινωνική ποιητική τάση

Η ομάδα των ποιητών αυτής της τάσης είναι η πολυπληθέστερη. Στα νεανικά τους χρόνια, οι δημιουργοί βίωσαν την τραγωδία της Κατοχής και του Εμφυλίου Πολέμου. Οι περισσότεροι, όντας στρατευμένοι στις δυνάμεις της Αριστεράς, υπέστησαν τις διώξεις και την τρομοκρατία του μετεμφυλιακού κράτους. Η διάψευση των ελπίδων τους, τα ξερονήσια και οι εκτελέσεις, ποτίζουν τον ποιητικό τους λόγο δημιουργώντας ένα χαρακτηριστικό ποιητικό είδος, που από τη λογοτεχνική κριτική, βαφτίστηκε: «Ποίηση της Ήπας».

Οι σημαντικότεροι εκπρόσωποι είναι: ο Άρης Αλεξάνδρου, ο Μανόλης Αναγνωστάκης, ο Γιάννης Δάλλας, ο Μιχάλης Κατσάρος, ο Κλείτος Κύρου, η Βικτωρία Θεοδώρου, ο Τίτος Πατρικίος και άλλοι.

2. Η νεοϋπερρεαλιστική ποιητική πολιτική τάση

Οι ποιητές αυτής της τάσης βιώνουν τις τραγικές εμπειρίες των ομοτέχνων τους αλλά δε λαμβάνουν μέρος στις ιδεολογικές διαμάχες της εποχής. Οι

υπερρεαλιστές της μεταπολεμικής εποχής, προωθούν τον υπερρεαλισμό του μεσοπολέμου. Και ενώ ο υπερρεαλιστής ποιητής του μεσοπολέμου θα προσπαθήσει να εντυπωσιάσει με τη γλώσσα του, ο υπερρεαλιστής της πρώτης μεταπολεμικής γενιάς θα τη χρησιμοποιήσει για να συλλάβει τη γύρω του, εφιαλτική πραγματικότητα. Οι κυριότεροι εκπρόσωποι αυτής της τάσης είναι: η Ελένη Βακαλό, ο Έκτωρ Κακναβάτος, ο Ε.Χ. Γονατάς, ο Μίλτος Σαχτούρης και άλλοι.

3. Υπαρξιακή ή μεταφυσική ποιητική τάση

Οι ποιητές αυτής της τάσης προσπαθούν να συλλάβουν την ουσία της ζωής και να εκφράσουν το άγχος του ατόμου μπροστά στο άφατο και στο θάνατο (αναφέρουμε ενδεικτικά: Νίκος Καρούζος, Όλγα Βότση και άλλοι).

ΔΕΥΤΕΡΗ ΜΕΤΑΠΟΛΕΜΙΚΗ ΓΕΝΙΑ

Οι ποιητές αυτής της γενιάς μεγαλώνουν μέσα στην μεταπολεμική – ψυχροπολεμική ατμόσφαιρα. Η απειλή ενός πυρηνικού ολέθρου και τα φιλειρηνικά κινήματα του εξωτερικού επιδρούν στη διαμόρφωση του ποιητικού τους λόγου. Η απόσταση που τους χωρίζει από την Κατοχή και τον Εμφύλιο, τους κάνει να διαφοροποιούνται αισθητά από τους προγενέστερους συναδέλφους τους ομότεχνούς τους.

Η κοινωνική σήψη και η πολιτικοκοινωνική ανωμαλία επηρεάζει σε ένα βαθμό τη θεματική της ποίησής τους, οδηγώντας την, στην διερεύνηση του εσωτερικού χώρου του ανθρώπου. Ιδιαίτερες τάσεις δε δημιουργήθηκαν. Οι δημιουργοί αυτής της περιόδου, χαρακτηρίζονται από μια αντιλυρική διάθεση και μια τραχύτητα στη χρήση των εκφραστικών μέσων. Ενδεικτικά πάλι αναφέρουμε: Νίκος - Αλέξης Ασλάνογλου, Τάσος Δενέγρης, Βασίλης Καραβίτης, Λουκάς Κούσουλας, Ντίνος Χριστιανόπουλος, Κική Δημουλά, Πρόδρομος Μάρκογλου, Ανέστης Ευαγγέλου, Μάρκος Μέσκος και άλλοι.

Η ΓΕΝΙΑ ΤΟΥ '70

Οι ποιητές αυτής της γενιάς μεγαλώνουν στη διάρκεια του ψυχρού πολέμου. Το όραμα της γενιάς της Αντίστασης φαντάζει μακρινό, αλλά εντούτοις, φαίνεται να επηρεάζονται από τους ποιητές της αντιστασιακής τάσης. Επηρεάζονται επίσης, και από τη λογοτεχνική παράδοση της γενιάς του '30. Το γεγονός, όμως, που επιδρά καθοριστικά στο ψυχισμό τους, είναι η εμπειρία της εφτάχρονης στρατιωτικής δικτατορίας (1967 – 1974).

Η εριστικότητα του ύφους τους, ο σαρκασμός και η αδιόρατη ειρωνεία του στίχου τους, στάθηκε η αφορμή για να αποκληθούν οι ποιητές αυτοί, «γενιά της αμφισβήτησης». Γεγονός, όμως, είναι ότι η γενιά αυτή δεν έχει αποκρυσταλλώσει πλήρως τα χαρακτηριστικά της. Σημαντικότεροι εκπρόσωποι είναι: ο Γιάννης Κοντός, ο Λευτέρης Πούλιος, η Μαρία Λαϊνά, η Τζένη Μαστοράκη, ο Αντώνης Φωσιέρης, ο Χριστόφορος Λιοντάκης, ο Κώστας Γ. Παπαγεωργίου και άλλοι.

ΝΥΧΤΕΣ

Κώστας Μόντης

A. Ο ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΣ

Η ζωή και το έργο του

Γεννήθηκε το 1914, στην Αμμόχωστο της Κύπρου. Σπούδασε Νομικά, Πολιτικές και Οικονομικές Επιστήμες στο Πανεπιστήμιο Αθηνών και εργάστηκε ως δημοσιογράφος, καθηγητής σε γυμνάσια και λύκεια και ως διευθυντής τουρισμού. Αγώνιστηκε εναντίον των Άγγλων στην Κύπρο και εκδιώχθηκε από αυτούς. Το 1973 τιμήθηκε με βραβείο για τη λογοτεχνική προσφορά του.

Στη λογοτεχνία εμφανίστηκε για πρώτη φορά το 1939, με τη συλλογή του «Γκαμήλες κι άλλα διηγήματα», αλλά στη συνέχεια στράφηκε στην ποίηση. Στο έργο του απεικονίζονται τα σπουδαιότερα ιστορικά γεγονότα και ο ιδιαίτερος τρόπος ζωής και σκέψης του σύγχρονου Κύπριου, με τη μέθοδο του υπαινιγμού και της πικρής ειρωνείας.

Όπως τονίζει ο Αλέξ. Αργυρίου, «η φαντασία του κινείται άνετα, αντλώντας θεματικούς πυρήνες τόσο από τη σύγχρονη ζωή όσο και από την ιστορία. Ωστόσο, με αυτό το βύθισμά του στην ιστορία κατορθώνεται μια σύγχρονη εκτίμηση του παρελθόντος με πολύ χιούμορ, συνήθως αρκετά πικρό. Όμως, η σιπή γεύση είναι το υπόλοιπο πολλών ποιημάτων του Μόντη» («Νεότερικοί Ποιητές του Μεσοπολέμου» Αθήνα, σελ. 228).

Πιο σημαντικά του έργα είναι τα εξής: «Μίνιμα», «Τα τραγούδια της ταπεινής ζωής», «Αγνωστός άνθρωπος», «Ποίηση», «Εξ ημερησής Κύπρου», Αυθολόγηση από τις «Σπιγμές» κ.ά.

B. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΓΙΑ ΤΟ ΕΡΓΟ

Πρόκειται για ποίημα που εντάσσεται στη συλλογή «Τα τραγούδια της ταπεινής ζωής», η οποία εκδόθηκε το 1954, στη Λευκωσία.

Γ. ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

α. Νοηματική απόδοση

Ο ποιητής απευθύνεται στο σύγχρονο καταναλωτικό άνθρωπο και τονίζει πως κατά τη διάρκεια της ημέρας αυτός δεν έχει καμιά έγνοια, γιατί τις σκέψεις του απορροφά η δουλειά, η κίνηση, οι φίλοι. Ακόμα και το βράδυ, μπορεί να πάει σε κάποιο θέατρο ή σε κάποιο κέντρο. Όταν όμως όλα τα κέντρα κλείσουν και οι φίλοι τον καληνυχτίσουν, θα πρέπει να γυρίσει πίσω στο σπίτι του μονάχος. Κι εκεί, στο έρημο κρεβάτι του, η έγνοια θα έρθει να λογαριαστεί μαζί του και τότε δε θα μπορεί πια να ξεφύγει από αυτή.

β. Ερμηνευτικά – Γλωσσικά σχόλια

Δεν υπάρχει πρόβλημα στην κατανόηση του λεξιλογίου του ποιήματος.

γ. Πραγματολογικά – Ιδεολογικά – Πολιτιστικά σχόλια

1η ενότητα: Ο ποιητής ήδη από τον πρώτο στίχο δίνει την εντύπωση πως το ποίημα θα σπριχτεί σε ένα διάλογο ανάμεσα σε δύο συνομιλητές. Μάλιστα, η συζήτηση φαίνεται να έχει ήδη ξεκινήσει, από το επίρρημα «καλά», που υποδηλώνει κάποια απάντηση στον πρώτο ομιλητή. Δεν πρόκειται όμως για διάλογο αλλά για μονόλογο του ποιητή πάνω σε ένα καθαρά υπαρξιακό πρόβλημα.

Η «έγνοια» που αναφέρει εδώ ο ποιητής, τον ταλαιπωρεί και προσπαθεί, μετά από μια εσώτερη επαφή με τον εαυτό του, να καταλήξει σε κάποια λύση. Βέβαια, πρέπει να τονίσουμε πως η «έγνοια» δεν προσδιορίζεται ως προς το νόημά της αλλά είναι μια έννοια γενική που συμπεριλαμβάνει κάθε είδους έγνοια.

Όπως τονίζει λοιπόν ο ποιητής, ο σύγχρονος άνθρωπος κατά τη διάρκεια της ημέρας δεν έχει καμιά έγνοια. Η δουλειά τον βοηθάει να αντιμετωπίσει τα όποια οικονομικά του προβλήματα και να ικανοποιήσει όχι μόνο τις βασικές αλλά και τις δευτερεύουσες, τις καταναλωτικές του ανάγκες. Επίσης, η κίνηση, οι έντονοι ρυθμοί ζωής, οι φίλοι, τον αποσπούν από κάθε σκέψη και προβληματισμό.

Φαίνεται όμως, πως η ζωή του είναι ρηχή, όπως και οι σχέσεις του με τους άλλους ανθρώπους. Οι επαφές του είναι επιφανειακές, επιδερμικές και η διασκέδαση αδιάφορη, ανίκανη να γεμίσει τα κενά της ψυχής. Δεν είναι εξάλλου τυχαίο το ότι ο ποιητής αναφέρεται στον τρόπο ψυχαγωγίας του σύγχρονου ανθρώπου αδιάφορα: «κάνα θέατρο ή κέντρον ή όπου αλλού».

2η ενότητα: Η ενότητα αυτή ξεκινά με μια αντίθεση προς την προηγούμενη, όπως δηλώνεται από το σύνδεσμο «Όμως». Ενώ ο άνθρωπος ελπίζει πως θα μπορέσει να ξεφύγει από όλες τις έγνοιες, αντιλαμβάνεται πως δεν τα καταφέρνει κι οδηγείται σε αδιέξοδο. Γιατί η δουλειά, οι φίλοι, η κίνηση, οι διάφορες μορφές διασκέδασης δεν καταφέρνουν να τον γλυτώσουν από τις σκέψεις και τους προβληματισμούς.

Τονίζει λοιπόν πως «τότες θα λογαριαστείτε», εννοώντας πως ο άνθρωπος θα πρέπει να προβεί σε αυτοκριτική για τη στάση του απέναντι σε συγκεκριμένα προβλήματα της προσωπικής του ζωής αλλά και απέναντι σε ευρύτερα προβλήματα της κοινωνίας.

3η ενότητα: Η παρουσία της έγνοιας στην σκέψη του ανθρώπου είναι σίγουρη και αυτό τον καθιστά τραγικό πρόσωπο, γιατί οφείλει να αντιμετωπίσει τα προβλήματά του. Όσο κι αν θέλει να ξεφύγει από αυτά, αντιλαμβάνεται πως δεν μπορεί. Δεν υπάρχει διέξοδος και φυγή, όσο κι αν το επιθυμεί.

Δ. ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

✓ Νοηματικές ενότητες/Επιμέρους πλαγιότιτλοι

Το ποίημα μπορούμε να το χωρίσουμε στις εξής ενότητες:

1η ενότητα: Στίχοι 1-4: ο καταναλωτικός άνθρωπος δεν έχει καμιά έγνοια.

2η ενότητα: Στίχοι 5-16: το βράδυ γυρνάει στο σπίτι του μόνος του, και

3η ενότητα: Στίχοι 17-19: ο καταναλωτής δεν ξεφεύγει από τις έγνοιες του τη νύχτα.

Ε. ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ – ΤΕΧΝΟΤΡΟΠΙΑ

- 1. Ειρωνεία:** Το ποίημα διακρίνεται για την πικρή ειρωνεία, με την οποία ο ποιητής παρουσιάζει την προσωρινή διέξοδο, που μπορεί να υπάρξει με τις διάφορες καθημερινές απασχολήσεις από τα πραγματικά προβλήματα της ζωής.
- 2. Ασύνδετα σχήματα:** Για να αισθητοποιήσει ο ποιητής τις ιδέες του χρησιμοποιεί δύο ασύνδετα - στίχοι 2 και 4 - που τονίζουν πόσο ανούσια περνά η μέρα του ανθρώπου αυτού και ένα πολυσύνδετο - στους στίχους 6-8 και 15-16 - που δηλώνουν πόσο γρήγορα περνά ο χρόνος, ο οποίος και αναγκάζει τον ποιητή να αντιμετωπίσει τα προβλήματά του.
- 3. Σχήμα κύκλου:** Επίσης, χρησιμοποιεί το σχήμα του κύκλου: «σε περιμένει στο κρεβάτι σου η έγνοια», «είναι στο σπίτι και σε περιμένει».
- 4. Προσωποποίηση:** έγνοια.

ΣΤ. ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ στις ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ του Σχ. βιβλίου

1n: Ποιο πρόβλημα απασχολεί τον ποιητή; Ποιοι στίχοι κυρίως τα εκφράζουν;

Απάντηση:

Το πρόβλημα που απασχολεί τον ποιητή είναι η «έγνοια» του, σχετικά με προβλήματα προσωπικά ή της κοινωνίας γενικότερα. Το πρόβλημα αυτό εκφράζουν κυρίως οι στίχοι 1, 9-10, 17.

2n: Ποια είναι η διέξοδος στο πρόβλημα; Είναι αποτελεσματική;

Απάντηση:

Βλέπε ανάλυση. [Από: 2η ενότητα της κοινωνίας]

3n: Σε ποιους ανθρώπους νομίζετε ότι παρουσιάζονται τέτοια προβλήματα

Απάντηση:

Ανάλογα προβλήματα παρουσιάζονται σε άτομα ευαίσθητα και συνειδητοποιημένα, που νοιάζονται όχι μόνο για τον εαυτό τους αλλά και για τους άλλους. Μάλιστα, όσο κι αν προσπαθούν να ξεφύγουν από τις σκέψεις και τους προβληματισμούς, δεν το πετυχαίνουν.

Z. ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1n: Ο Ποιητής χρησιμοποιεί δεύτερο ενικό πρόσωπο. Σε ποιον νομίζετε ότι απευθύνεται;

ΦΙΛΙΠΠΟΣ

Τάκης Σινόπουλος

A. Ο ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΣ

Η ζωή του

Ο Τ. Σινόπουλος γεννήθηκε στην Αγουλινίτσα της Ηλείας το 1917. Σπούδασε ιατρική στο Πανεπιστήμιο Αθηνών. Πήρε μέρος στον ελληνοϊταλικό πόλεμο του 1940-41 και στον εμφύλιο 1946-49 ως ανθυπίατρος, όπου και βίωσε τις τραγικές συνέπειές του. Από το 1949 ως το θάνατό του άσκησε το επάγγελμα του παθολόγου γιατρού στην Αθήνα.

Ασχολήθηκε παράλληλα με την ποίηση και την κριτική. Δημοσίευσε σε περιοδικά, ποιήματα, άρθρα, δοκίμια και μεταφράσεις Γάλλων κυρίως ποιητών και δοκιμιογράφων. Υπήρξε μέλος της Εταιρείας Μελέτης Ελληνικών Προβλημάτων, που διαλύθηκε από τη δικτατορία. Πήρε μέρος σε πολλές εκδηλώσεις για την ποίηση στο εσωτερικό και στο εξωτερικό. Ασχολήθηκε επίσης με τη ζωγραφική και πήρε μέρος σε διάφορες εκθέσεις. Ποιήματά του έχουν μεταφραστεί σε ξένες γλώσσες στο εξωτερικό. Πέθανε στον Πύργο, ανήμερα το Πάσχα του 1981.

Το έργο του

Το έργο του του είναι κυρίως ποιητικό. Οι ποιητικές του συλλογές είναι οι ακόλουθες:

1. Μεταίχμιο (1951) 2. Άσματα (1953) 3. Η Γνωριμία με τον Μάξ 4. Η Ελένη (1957) 5. Μεταίχμιο Β' (1957) 6. Η Νύχτα και η αντίστιξη (1959) 7. Το Άσμα της Ιωάννας και του Κωνσταντίνου (1961) 8. Η Ποίηση της ποίησης (1964) 9. Πέτρες (1972) 10. Νεκρόδειπνος (1972) 11. Το Χρονικό (1975) 12. Ο Χάρτης (1977). Έχει δεκτεί επιρροές από την ποίηση του Έλιοτ, του Πάουντ, του Σεφέρη.

B. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΓΙΑ ΤΟ ΕΡΓΟ

Το ποίημα ανήκει στη συλλογή «Μεταίχμιο Β'» που γράφτηκε την περίοδο 1949-57. Ο Φίλιππος, φίλος του ποιητή, εκτελέστηκε από τους Γερμανούς το 1942. Τη μορφή του τη συναντάμε και σε προγενέστερες συλλογές του ποιητή. Το ποίημα είναι υπερρεαλιστικό.

Γ. ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

α. Νοηματική απόδοση

Ο ποιητής εμπνέεται από το χαμό του φίλου του Φίλιππου και θρηνεί, γιατί δε θα ξανάρθει ο σκοτωμένος Φίλιππος. Ο ήρωας, αν και είχε μπροστά του τις υποσχέσεις για μια πλούσια υλική ζωή, δεν τις λογάρισε, γιατί ο νους του ήταν στραμμένος σε άλλα, ανώτερα οράματα. Ονειρευόταν μια απέραντη πατρίδα χωρίς σύνορα, αρνιόταν να δεχτεί την αλλοτριώση των άλλων. Γι' αυτό το απραγματοποίητο όραμά του, έφυγε κλαίγοντας πάνω στα βουνά. Ύστερα η χώρα κατακτήθηκε και ερειπώθηκε. Θάνατος παντού, ξέσπασε ένας κακός χειμώνας, οδύνη βαθιά, το αίμα των αγωνιστών της λευτεριάς κυλούσε σαν μακρύ ποτάμι.

Ο Φίλιππος δε θα ξανάρθει. Νοερά ο ποιητής βρίσκεται στη Λάρισα. Φυσάει δυνατά, είναι μεσάνυχτα, το καφενείο έρημο, η νύχτα βουβή, το γκαρσόνι πρόσωπο αποστασιοποιημένο. Ξεσπούν φωτιές, ακούγονται από παντού πυροβολισμοί, δέντρα είναι πεσμένα στις οικοδομές, ενώ η ερημιά απλώνεται από παντού στην ασάλευτη πόλη. Μνήμες ίσως του Εμφύλιου. Ο Φίλιππος δε θα ξανάρθει πια -θυμάται πάλι ο ποιητής. Έφυγε πεισματωμένος, μην υποφέροντας τη σκλαβιά και τα θλιμμένα πρόσωπα. Ακολούθησε το όραμά του, την ανυπότακτη φύση του. Και τώρα που έφυγε εκείνος, ο ποιητής νιώθει να έμεινε μόνος του μέσα σε μια άδεια πόλη (τη Λάρισα). Στο κενό, που άφησε το γεμάτο υγεία και δύναμη πνεύμα του ήρωα, θα ακουστεί -με συνειρμική μεταπήδηση του ποιητή- η φωνή της κυρίας Πανδώρας να μιλάει για το αρρωστημένο κορμί του άντρα της, που πέθανε, όταν τελείωσε ο πόλεμος.

β. Ερμηνευτικά – Γλωσσικά σχόλια

- 1. ακίνητη κοιλάδα:** συμβολίζει το ηθικό λίκνασμα, το συμβιβασμό, την υποτέλεια.
- 2. λάφυρα, σειρήνες:** υλικές υποσχέσεις μιας άνετης ζωής.
- 3. απέραντη πατρίδα:** η οικουμενική διάσταση της ιδεολογίας του.
- 4. τάξαμε:** υποσχεθήκαμε.
- 5. που είναι το πρόσωπό σας:** ο ήρωας αντιδρά στην αλλοτριώση των άλλων.
- 6. λαμπερά βουνά:** συμβολίζουν την εγκατάλειψη των μικρών προσωπικών επιδιώξεων (απαιτεί αρκετή ψυχική δύναμη) και την προσήλωση στα υψηλά ιδανικά. Μια στάση δύσκολη, που απαιτεί πορεία ανηφορική της ψυχής.
- 7. ύστερα τα καράβια... ποτάμι το αίμα:** συμβολίζουν αυτές οι εικόνες την υποδούλωση της χώρας στον κατακτητή.
- 8. Φυσάει απόψε δυνατά. Μεσάνυχτα στη Λάρισα...:** συνειρμική μεταπήδηση σε μια άλλη εικόνα σε μια ασάλευτη πόλη, όπου παραμένουν ζωντανές οι μνήμες του Εμφύλιου.

- 9. ο αγώνας που σε πάει σε άλλο αγώνα:** εννοεί τον Εμφύλιο πόλεμο που ξέσπασε μετά την απελευθέρωση από τον κατακτητή.
- 10. Οι σκοτεινές μέρες, τα ερειπωμένα πρόσωπα:** αποδίδουν το βαρύ κλίμα της σκλαβιάς, τη δυστυχία των ανθρώπων.
- 11. Το αίμα του ακούγοντας:** ο ήρωας δεν υπέκυψε δε συμβιβάστηκε, έμεινε πιστός στα φλογερά του οράματα.
- 12. Και τότε... σαράντα τέσσερα:** συνειρμική μετάβαση στην, άσχετη φαινομενικά με το προηγούμενο θέμα, περίπτωση της κυρίας Πανδώρας. Μέσα από την αντίθεση που υποβάλλεται (οι οραματισμοί και τα ιδανικά του Φιλίππου προηγουμένως, ο θρήνος για το άρρωστο κορμί εδώ) και με τη λανθάνουσα ειρωνική διάθεση ο ποιητής πετυχαίνει το στόχο του: φωτίζει περισσότερο την πρώτη εικόνα, την εικόνα του ήρωα -πολεμιστή, που θυσιάστηκε για κάτι μη υλικό, αφηφώντας τις χαρές της ζωής.

γ. Πραγματολογικά – Ιδεολογικά – Πολιτιστικά σχόλια

Ο ποιητής με συνειρμικές μεταβάσεις, στις οποίες παρελθόν και παρόν συγχέονται και τα γεγονότα δεν παρουσιάζονται με τη διαδοχή τους μέσα στο χρόνο, μας παρουσιάζει τη σημασία των βιωμάτων του, το ειδικό τους βάρος. Θρηνεί την απώλεια του φίλου του, εκφράζει θαυμασμό για τον ηρωισμό του, θλίβεται για τις συμφορές της πατρίδας του. Έτσι το ποίημα προβάλλει αριστοτεχνικά το πνεύμα της εθνικής αντίστασης, που ενέπνευσε μεταπολεμικά ολόκληρη σχεδόν τη μοντέρνα ποίηση.

Δ. ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

✓ Νοηματικές ενότητες/Επιμέρους πλαγιότιτλοι

Το ποίημα χωρίζεται σε τρεις ενότητες, που αρθρώνονται με άξονα την επαναλαμβανόμενη φράση: «**Δε θα ξανάρθει ο Φίλιππος**».

1η ενότητα: (στ. 1-10): εξιστόρηση και παρουσίαση του Φιλίππου.

2η ενότητα: (στ. 11-18): πέρασμα στο παρόν που ταράσσεται από πρόσφατες μνήμες.

3η ενότητα: (στ. 19-τέλος): στο αίσθημα του κενού από την απουσία του ήρωα αντιπαράκειται συνειρμικά η περίπτωση της κυρίας Πανδώρας με τη μνεία που κάνει στην απουσία ενός άρρωστου κορμιού.

Ε. ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ – ΤΕΧΝΟΤΡΟΠΙΑ

- 1. Γλώσσα:** Η γλώσσα είναι όμορφη δημοτική με λέξεις κοινές της καθημερινής ομιλίας.
- 2. Στίχος:** Ο στίχος είναι ελεύθερος. Διάχυτος όμως είναι και ο εσωτερικός ρυθμός που προκαλεί μουσικότητα στην αφηγηματική συνέχεια. Ο τόνος είναι χαμηλός και

υπαινικτικός. Οι ελλειπτικοί στίχοι, ζητούν τη νοηματική τους ολοκλήρωση από τον αναγνώστη. Ως προς τη στίξη έχουμε να παρατηρήσουμε την πλήρη απουσία κομμάτων.

- 3. Εκφραστικά μέσα:** α. Εικόνες: (δυνατές, πρωτότυπες, επιβλητικές) «ακίνητη κοιλάδα», «έφυγε κλαίγοντας ανέβηκε τα λαμπερά βουνά «τα καράβια εφράζανε τη θάλασσα», «μαύρισε η γη», «μεσάνυχτα στη Λάρισα το έρημο καφενείο», «απόμεινα μονάχος περπατώντας και σφυρίζοντας μέσα στην κούφια Λάρισα». β. Μεταφορές: «ακίνητη κοιλάδα», «λαμπερά βουνά», «η νύχτα σαρωμένη», «πολιτεία φανταστική και ασάλευτη», «σκοτεινές μέρες», «ερειπωμένα πρόσωπα», «το αίμα του ακούγεται», «κούφια Λάρισα».

ΣΤ. ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ του Σχ. βιβλίου

- 1n: Ποιος είναι ο τόπος και ο χρόνος, όπου τοποθετείται το ποίημα (θα στηριχτείτε στα στοιχεία, που δίνει το εισαγωγικό σημείωμα και το ποίημα).**

Απάντηση:

Ο τόπος του ποιήματος είναι η Λάρισα (περιγράφεται ως φανταστική, ασάλευτη και κούφια) και ο χρόνος είναι η περίοδος μετά τον εμφύλιο (το ποίημα ανήκει σε συλλογή που γράφτηκε από το 1949-57).

- 2n: Αφού μελετήσετε το ποίημα, να επισημάνετε τα εξής;**

- α) Ποιο ρόλο παίζουν στη συγκινησιακή φόρτιση του ποιήματος οι επαναλαμβανόμενες φράσεις: Δε θα ξανάρθει ο Φίλιππος και ανέβηκε τα λαμπερά βουνά.**
- β) Ποιο είναι το αντικείμενο της θλίψης του ποιητή.**
- γ) Ποιοι είναι οι οραματισμοί και ποιες οι αιτιάσεις του Φίλιππου.**
- δ) Ποιες εικόνες της εφιαλτικής εποχής του μας δίνει ο ποιητής**

Απάντηση:

- α.** Οι επαναλαμβανόμενες αυτές φράσεις, με τη λιπή υπόμνηση του χρέους και της θυσίας, εντείνουν την αίσθηση του πένθους που βιώνει ο ποιητής και την απόγνωση για το χαμό του φίλου του.
- β.** Ο αδικαίωτος θάνατος του ήρωα.
- γ.** Ο Φίλιππος οραματιζόταν έναν καινούργιο δίκαιο κόσμο, μια απέραντη πατρίδα ήθελε τη γη, χωρίς κατακτητές και κατακτημένους. Οι αιτιάσεις του αφορούσαν την αναποφασιστικότητα των συντρόφων του, την αλλοτριώσή τους.
- δ.** Εφιαλτικές εικόνες: «Ύστερα τα καράβια... ποτάμι το αίμα». (στ. 8-10), «Φωτιές παντού και πυροβολισμοί» (στ. 9).

3η: Πώς συνδυάζεται η τελευταία θεματική ενότητα (στ. 24-29) με τα προηγούμενα; (βλ. και σχόλια).

Απάντηση:

Η τελευταία εικόνα αποτελεί συνειρμική μεταπήδηση από μια συγκεκριμένη εικόνα σε άλλη, άσχετη φαινομενικά. Ενώ δηλαδή προηγουμένως αναφέρεται στα οράματα (τα αδικαίωτα) και τη θυσία ενός ήρωα, περνάει στην περίπτωση κάποιας κυρίας Πανδώρας, η οποία θρηνεί για την απώλεια ενός σακατεμένου σώματος. Ο συνδυασμός κάνει ζωηρή την αντίθεση μεταξύ των ηθικών αξιών και ιδανικών και της θυσίας, που αυτά απαιτούν από τη μια και της υλικής διάστασης της ζωής από την άλλη.

Z. ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1η: Αφού μελετήσετε προσεκτικά το ποίημα και τις υποσελίδειες σημειώσεις προσπαθήστε να σχολιάσετε τον τέταρτο και τον πέμπτο στίχο «που είναι το πρόσωπο σας το αληθινό σας πρόσωπο; μου φώναξε.»

2η: Πώς αντιλαμβάνεστε τους στίχους: «Κι απόμεινα.....στην κούφια Λάρισα»

Ο ΚΑΙΟΜΕΝΟΣ

Τάκης Σινόπουλος

A. Ο ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΣ

Η ζωή και το έργο του

Βλέπε σελ. 9

B. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΓΙΑ ΤΟ ΕΡΓΟ

Το ποίημα εντάσσεται στη συλλογή «Μεταίχμιο Β'» η οποία εκδόθηκε στα 1957. Αναφέρεται στην αυτοπυρπόληση, την έσχατη μορφή προσωπικής διαμαρτυρίας των διάφορων απελπισμένων ιδεολόγων.

Γ. ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

α. Νοηματική απόδοση

Ένας άνθρωπος από τα πλήθος βλέπει κάποιον να καίγεται και το δηλώνει ταραγμένος στους άλλους. Όλοι στρέφουν τα μάτια τους σε εκείνον που αυτοπυρπολείται μαζί και ο ποιητής, που αναγνωρίζει στο πρόσωπό του, τον άνθρωπο με τον οποίο πριν από λίγο προσπάθησαν να επικοινωνήσουν, αλλά εκείνος αρνήθηκε να μιλήσει. Ο ποιητής θλιβεται από την πράξη του αλλά δεν σπεύδει να του προσφέρει βοήθεια. Εξάλλου εκείνος δεν τη ζητά.

Έτσι, παραμένει αμέτοχος, μια και η κατάσταση είναι δύσκολη και φοβάται τις συνέπειες από οποιαδήποτε συμμετοχή του στο γεγονός. Γι' αυτό και μένει να παρακολουθεί τον άνθρωπο να αυτοπυρπολείται, σύμβολο ξεχωριστό και φωτεινό, σαν τον ήλιο. Αντιλαμβάνεται πως στη δύσκολη αυτή εποχή που ζει, δύο μπορεί να είναι οι στάσεις των ανθρώπων: να βρίσκονται μέσα στη φωτιά ή απ' έξω και να χειροκροτούν όσους τολμούν να διαμαρτύρονται. Ο ποιητής διστάζει να πάρει κάποια θέση ανάμεσα στις δύο αυτές στάσεις και δικάζεται.

β. Ερμηνευτικά – Γλωσσικά σχόλια

Δεν υπάρχουν προβλήματα στην κατανόηση του λεξιλογίου του ποιήματος.

γ. Πραγματολογικά – Ιδεολογικά – Πολιτιστικά σχόλια

1η ενότητα: Ο ποιητής με ιδιαίτερη δραματικότητα αναφέρεται στο γεγονός της αυτο-

πυρπόλησης. Μάλιστα, με το ρήμα «Κοιπάχτε», στρέφεται η προσοχή του πλήθους προς τη φωτιά, που γίνεται το κοινό σημείο αναφοράς τόσο του πλήθους όσο και του καιόμενου.

2η ενότητα: Στην ενότητα αυτή ο ποιητής τονίζει τις αντιδράσεις του πλήθους αλλά και τα χαρακτηριστικά του καιόμενου.

Το πλήθος στρέφει την προσοχή του στον καιόμενο και παρακολουθεί τη θυσία του με κάποια επιφανειακή συγκίνηση που δεν είναι παρά αδιαφορία στην ουσία της.

Ο καιόμενος έχει απομονωθεί και αποστασιοποιηθεί από το πλήθος. Η διαμαρτυρία του είναι βουβή. Δεν αντιδρά, δε ζητά βοήθεια. Επιλέγει το συγκεκριμένο τρόπο να διαμαρτυρηθεί για την απεμπόληση των ιδανικών του και σηκώνει το σταυρό του μαρτυρίου του βουβά αλλά και μοναχικά. Κανείς δεν του συμπαραστέκεται. Έτσι, με τη θυσία του, με την αποφασιστικότητά του να σταθεί ενάντια στην αδιαφορία και τη φθορά αναδεικνύεται σε σύμβολο αγώνα και θυσίας που φωτίζει στους ανθρώπους το δρόμο για ανάλογη δράση.

Όσο για τον ποιητή, εκείνος διστάζει να πάρει κάποια θέση ανάμεσα στον καιόμενο και το πλήθος. Συγκινείται από τη θυσία του καιόμενου αλλά φοβάται να τον βοηθήσει ή έστω να τον αγγίξει, μια κι εκείνος δε ζητά βοήθεια. Εξάλλου, οι καιροί είναι δύσκολοι και οποιαδήποτε επαφή με τον καιόμενο μπορεί να θεωρηθεί αντίδραση απέναντι στο κατεστημένο. Όπως εξάλλου τον συμβουλεύουν οι άλλοι: «Ξένη φωτιά μην την ανακατεύεις», γεγονός που δείχνει την απειλή που θα υπάρξει σε βάρος του αν αναμικθεί στη θυσία του καιόμενου, απειλή που αποτελεί και την αιτία της αναστολής του.

Δεν είναι τυχαίο πως το ποίημα αναφέρεται στη μετεμφυλιακή εποχή, σε μια περίοδο μίσους και όξυνσης των παθών που η συμμετοχή με τη μία ή την άλλη πλευρά εγκυμονούσε κινδύνους.

3η ενότητα: Τα δίλημμα και ο διχασμός του ποιητή είναι πια φανερός, γεγονός που τον καθιστά τραγικό πρόσωπο, αφού δυσκολεύεται να πάρει σαφή θέση ανάμεσα στη διαμαρτυρία και τη σιωπηλή αποδοχή της κρίσης και της φθοράς.

«Αυτός ο ατέρμων αγώνας, δημιουργεί άλλο δράμα, μέσα πια στην ανειρήνευτη καρδιά του ποιητή (που είναι κι αυτή ο σίβος της πάλης), ο οποίος, αφομοιώνοντας τα αλληλοσυγκρουόμενα, μεταβάλλεται αυτός στο μοναδικό πρωταγωνιστή. Έτσι, γέρνει πότε προς τον ένα, πότε προς τον άλλο» (Μ. Μερακλής, «Η ποίησή μας, ο διχασμός, το Μεταίχμιο», Καλαμάτα 1959, σελ. 52).

Τέλος, όπως σημειώνει ο Κίμων Φράϊερ: «Ο κόσμος στην εποχή μας έχει γίνει παρανάλωμα του πυρός, αλλά και, ταυτόχρονα, θεατής που χειροκροτεί αυτή τη φωτιά, βλέποντας τηλεόραση, συμμετέχοντας αλλά και παραμένοντας στην απομόνωσή του, ενώ οι σπουδαστές της Πράγας και οι Βουδιστές μοναχοί του Βιετνάμ, μεταβάλλονται σε θυσιαστήριες δάδες διαμαρτυρίας, εναντίον ενός σχιζοφρενικού κόσμου που έχει κοπεί στα δύο. Στον παρανοϊκό εφιάλτη αυτού του κόσμου ο ποιητής, σαν ο πιο ευ-

αίσθητος παρατηρητής του και συμμετέχων, έχει γίνει κι αυτός κατά κάποιο τρόπο σχιζοφρενικός. Προσβλημένος από την αρρώστια της εποχής μας, είναι μια ύπαρξη διχοτομημένη, όπως οι ερμαφρόδιτοι της Διοτίμας, που κομμένοι στη μέση, ύστερα από την ύβρη τους, από τον κεραύνιο Δία, αγωνίζονται, μάταια, να ξανακερδίσουν τη χαμένη τους ακεραιότητα» («Τοπίο Θανάτου», σελ. 29).

Δ. ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

✓ Νοηματικές ενότητες/Επιμέρους πλαγιότιτλοι

Το ποίημα μπορεί να διακριθεί στις εξής ενότητες:

1η ενότητα: Στίχος 1: το πλήθος αντιλαμβάνεται πως κάποιος αυτοπυρπολείται.

2η ενότητα: Στίχοι 2-13: ο ποιητής παρακολουθεί το γεγονός, χωρίς να αντιδρά, και

3η ενότητα: Στίχοι 14-16: ο διχασμός του ποιητή.

Ε. ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ – ΤΕΧΝΟΤΡΟΠΙΑ

Εικόνες: Ο ποιητής καταφέρει με λιτό τρόπο και απλά γλωσσολογικά μέσα να αισθητοποιήσει τις ιδέες του. Για να το καταφέρει, χρησιμοποιεί ιδιαίτερα παραστατικές εικόνες, όπως: «Κοιτάχτε! ,.... στη φωτιά», «Γυρίσαμε τα μάτια γρήγορα», «Μα δε φωνάζει βοήθεια», «Όμως εκείνος άστραψε το πρόσωπο».

Όπως τονίζει ο Φράιερ, στο ποίημα αυτό «πρόσωπα και χώροι μεταβάλλονται σε βίαια και διαφανή σύμβολα και, για πρώτη φορά, στην ποίησή του, ο Σινόπουλος κοιτάζει τον πόλεμο και ό,τι ακολούθησε με σαφή πολιτική αντίληψη. Το κάψιμο, η φωτιά και η πυρκαγιά είναι από τις κύριες εικόνες αυτού του ποιήματος» («Τοπίο θανάτου», σελ. 28).

ΣΤ. ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ του Σχ. βιβλίου

1η: Ποιες σημασίες μπορεί να έχει ο τίτλος του ποιήματος; «Ο καιόμενος»

Απάντηση:

Ο τίτλος του ποιήματος μπορεί να λάβει διάφορες σημασίες. Καταρχήν, με αυτόν ο ποιητής μπορεί να αναφέρεται στον ίδιο τον «καιόμενο», τον άνθρωπο δηλαδή που αυτοπυρπολείται και μπορεί να μεταβληθεί σε σύμβολο αγώνα με τη θυσία του αυτή.

«Καιόμενος» όμως μπορεί να είναι και ο ίδιος ο ποιητής, ο οποίος διχάζεται ανάμεσα σε δύο στάσεις ζωής και βρίσκεται σε πραγματικό αδιέξοδο.

Ίσως όμως τέλος «καιόμενος» να είναι και ο κάθε άνθρωπος που βρίσκεται σε ηθικό αδιέξοδο και δε βρίσκει τρόπο να ξεφύγει από αυτό και να δώσει μια λύση στα προβλήματά του ή και στα προβλήματα της κοινωνίας του.

2n: Ποια είναι η στάση του πλήθους απέναντι στη μαρτυρική πράξη του καιόμενου;

Απάντηση:

Βλέπε ανάλυση. [Από: 2η ενότητα για ανάλογη δράση]

3n: Πώς διαγράφεται μέσα από το ποίημα ο ρόλος του ποιητή;

Απάντηση:

Ο ποιητής φαίνεται πως δεν έχει το σθένος να αναμιγνύεται σε κοινωνικούς αγώνες. Προφανώς, θεωρεί πως η τέχνη πρέπει να είναι αποδεσμευμένη από κάθε κοινωνικό ή πολιτικό προσανατολισμό και μήνυμά του είναι η «τέχνη για την τέχνη». Γι' αυτό και διαχάζεται τόσο από τη θυσία του «καιόμενου» και δεν μπορεί να λάβει θετική στάση απέναντι σε αυτήν.

Z. ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1n: Να σχολιάσετε το στίχο: «Η χώρα εδώ είναι σκοτεινή και δύσκολη. Φοβάμαι».

2n: Μπορείτε να συσχετίσετε το περιεχόμενο του ποιήματος με τον τίτλο της συλλογής στην οποία ανήκει;

Η ΑΠΟΚΡΙΑ

Μίλτος Σαχτούρης

Α. Ο ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΣ

Η ζωή του

Γεννήθηκε στην Αθήνα στις 29 Ιουνίου 1919 και είναι δισέγγονος του γνωστού ναυμάχου του 21 Γεωργίου Σαχτούρη. Μετά το θάνατο του πατέρα του (1939) εγκατέλειψε τις πανεπιστημιακές του σπουδές (νομικά) και αφοσιώθηκε αποκλειστικά στην ποίηση, χωρίς να ασκεί κανένα επάγγελμα. Στα ελληνικά γράμματα εμφανίστηκε το 1941 με μια ψευδώνυμη συλλογή του («Η Μουσική των Νησιών μου»), που στη συνέχεια την αποσιώπησε. Πρώτη του εμφάνιση θεωρούνται λοιπόν, τα ποιήματα που δημοσίευσε στο λογοτεχνικό περιοδικό «Νέα Γράμματα». (Μάιος του 1944). Συνεργάστηκε με διάφορα περιοδικά, μετέφρασε Μπρεχτ και το έργο του μεταφράστηκε σε πολλές ξένες γλώσσες. Τιμήθηκε με το Β΄ Κρατικό Βραβείο Ποίησης το 1963 και με το Α΄ το 1972 και το 1987. Σήμερα θεωρείται ένας από τους κυριότερους εκπροσώπους της υπερρεαλιστικής ποίησης στην Ελλάδα.

Το έργο του

Έχει εκδώσει τις ακόλουθες ποιητικές συλλογές:

1. Λησμονημένη (1945), 2. Παραλογές (1948) 3. Με το πρόσωπο στον τοίχο (1952) 4. Όταν σας Μιλώ (1956) 5. Φάσματα ή η Χαρά στον άλλο Δρόμο (1958) 6. Ο Περίπατος (1960) 7. Τα Σπύγματα (1962) 8. Σφραγίδα ή η Όγδοη Σελήνη (1964) 9. Το Σκεύος (1971) 10. Χρωμοτραύματα (1980) Εκποπλάσματα (1986), Καταβύθιση (1990), Εκτότε (1996).

Τα κυριότερα χαρακτηριστικά της ποίησής του είναι:

α) Η αντιλυρική ποιητική γραφή.

β) η τριμερής αρχιτεκτονική δόμηση των ποιημάτων του με τα εξής δομικά στοιχεία: μια ιστορία (ένα γεγονός μια κατάσταση), μια σκηνική διάρθρωση και μια ιδεοπλαστική εικόνα.

γ) το παράλογο, για τη φύση του οποίου έχουν διατυπωθεί πολλές σκέψεις. Ο ποιητής δεν το χρησιμοποιεί εναντίον κάθε μορφής λογικής, ηθικής ή κοινωνικής τάξης· απλά το εμπλέκει με την αλήθεια σε ένα παράδοξο σχήμα.

Έχουν σημειώσει για τον ποιητή «Ο ποιητικός του κόσμος χαρακτηρίστηκε από την κριτική εφιαλτικός, παράλογος, γεμάτος άγχος. Ο Μ. Σαχτούρης, εξαιρετικά ευαίσθητη και τρυφερή φύση, δε θα ήταν σε θέση να σηκώσει τόσο βάρος σκληρής εμπειρίας, αν δε διέθετε τους μαγικούς καθρέφτες της ποίησής του που σιλωβωμένοι στην καθαρική

δύναμη του υπερρεαλισμού, όχι μόνο συγκέντρωσαν τις δέσμες της φρίκης και κατάφεραν να τις μετασχηματίσουν σε αντικατοπτρισμούς με αισθητική ποιότητα, αλλά και όπλισαν το πνεύμα του με την αντοχή που χρειάζεται, ώστε να βάφει με ζωηρά χρώματα τα «μαύρα πουλιά» και να αναζητάει τον κόσμο του στον ουρανό μιλώντας μέσα από τον επίγειο θάνατό του».

B. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΓΙΑ ΤΟ ΕΡΓΟ

Το ποίημα εντάσσεται στη συλλογή «Με το πρόσωπο στον τοίχο», που πρωτοδημοσιεύτηκε το 1952. Στο ποίημα αυτό, όπως και στα υπόλοιπα της συλλογής, ο ποιητής έχει περάσει τις εμπειρίες του από τη στρατιωτική ζωή και τον Εμφύλιο πόλεμο.

Γ. ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

α. Νοηματική απόδοση

Ο ποιητής ξεκινά, θέλοντας να δώσει την εικόνα της αποκρίας. Όμως, αυτή ανακατεύεται με τους εφιάλτες του από τον Εμφύλιο και τελικά, η συγκεκριμένη πραγματικότητα μετασχηματίζεται. Βλέπει τότε, πεθαμένα παιδιά να ανεβαίνουν στον ουρανό και να κατεβαίνουν μόνο για να πάρουν τους αετούς τους, που τους είχαν ξεχάσει.

Το χιόνι που έπεφτε, σαν γυάλινος καρποπόλεμος, μάτωνε τις καρδιές των ανθρώπων, ενώ μια γυναίκα πεσμένη στα γόνατα θρηνούσε βουβά. Οι στρατιώτες περνούσαν με βηματισμό και έσφιγγαν από μίσος τα δόντια τους. Το βράδυ βγήκε το φεγγάρι, αλλά ήταν κι αυτό γεμάτο μίσος. Στο τέλος όμως ο ποιητής τονίζει πως όλα αυτά έχουν περάσει πια, αφού έγιναν σε κάποιο άλλο κόσμο. Αυτή η αποκρία έγινε σε άλλην εποχή.

β. Ερμηνευτικά – Γλωσσικά σχόλια

Δεν υπάρχουν προβλήματα στην κατανόηση του λεξιλογίου του ποιήματος.

γ. Πραγματολογικά – Ιδεολογικά – Πολιτιστικά σχόλια

1η ενότητα: Ήδη από τον πρώτο στίχο ο ποιητής μας μεταφέρει σε μιαν αποκρία, μακριά σε έναν άλλο κόσμο. Ο κόσμος αυτός, ο ρημαγμένος από τον Εμφύλιο πόλεμο, δίνει μια άλλη διάσταση στη γιορτή της αποκρίας. Γιατί, ενώ η αποκρία είναι γιορτή κεφιού, ο Εμφύλιος τη μεταπλάθει και της δίνει μια άλλη ατμόσφαιρα, φόβου και τρόμου.

2η ενότητα: Τα φοβερά γεγονότα του Εμφυλίου ταλανίζουν την ψυχή του ποιητή και περνούν άμεσα και στο ποίημά αυτό. Ενώ λοιπόν προσπαθεί να παρουσιάσει κάποιες ει-

κόνες της αποκριάς, αυτές αναμιγνύονται με τους εφιάλτες του, με αποτέλεσμα να δίνεται η εικόνα όχι μιας γιορταστικής αποκριάς αλλά μιας εποχής φόβου και μίσους.

Οι δρόμοι πορουσιάζονται έρημοι και το γαϊδουράκι μπορεί να περιπλανιέται αμέριμνα, αφού κανείς δεν το εμποδίζει. Τα παιδιά παρουσιάζονται πεθαμένα. Η φρίκη και ο τρόμος έχουν μεταβάλλει την υπόστασή τους. Η παιδική αθωότητα έχει πια χαθεί και μόνο κάποιες στιγμές ξεχνιούνται και παίζουν με τους αετούς τους.

Το χιόνι ματώνει τις ψυχές των ανθρώπων. Δεν είναι παρά οι σφαίρες του αδελφοσκοτωμού που σκορπίζουν παντού το θάνατο και τον πανικό. Τα ίδια μηνύματα δίνει και ο απόηχος της φρίκης που καθρεπίζεται στα μάτια της γυναίκας, αλλά και τα παγωμένα δόντια των στρατιωτών που γυρίζουν γεμάτοι μίσος από κάποια επιχείρηση θανάτου.

3η ενότητα: Στην ενότητα αυτή ο ποιητής παρουσιάζει το φεγγάρι να συμμετέχει στο θάνατο και το μίσος που οι άνθρωποι σκορπίζουν ανάμεσά τους. Μάλιστα, στρέφονται εναντίον του και το αντιμάχονται. Ίσως το φεγγάρι να αποτελεί ένα σύμβολο, μια ιδέα, την οποία οι άνθρωποι πολεμούν και προσπαθούν με αθέμιτα μέσα να εξασφαλίσουν ότι δε θα επικρατήσει.

Πάντως, ο τελευταίος στίχος δίνει μια γαλήνη και ηρεμία στον αναγνώστη, γιατί καθιστά σαφές πως όλα αυτά έχουν περάσει πια και δεν ανήκουν στον κόσμο τούτο.

Δ. ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

✓ Νοηματικές ενότητες/Επιμέρους πλαγιότιτλοι

Το ποίημα μπορεί να χωριστεί στις εξής ενότητες:

1η ενότητα: Στίχος 1: η εικόνα της αποκριάς.

2η ενότητα: Στίχοι 2-11: η θύμηση του Εμφυλίου, και

3η ενότητα: Στίχοι 12-16: αισιοδοξία για το μέλλον.

Ε. ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ – ΤΕΧΝΟΤΡΟΠΙΑ

1. Ύφος: Ο ποιητής ακολουθεί εδώ τις αρχές του υπερρεαλισμού. Έτσι, συγχωνεύει το όνειρο με την πραγματικότητα, αδιαφορεί για την ύπαρξη ενός συγκεκριμένου θέματος ή για τη λογική σύνδεση των νοημάτων μεταξύ τους, ενώ η μορφή του είναι απόλυτα ελεύθερη.

2. Εικόνες: Μεγάλη σημασία δίνει στις εικόνες στις οποίες συμπλέκει τους εφιάλτες του Εμφυλίου πολέμου, γεγονός που δείχνει περισσότερο την επίδραση του «νεοϋπερρεαλισμού». Πιο σημαντικές από τις εικόνες είναι οι εξής: «το γαϊδουράκι γύριζε δρόμους», «πεθαμένα παιδιά είχαν ξεχάσει», «έπεφτε χιόνι τις καρδιές», «μια γυναίκα σαν νεκρή», «περνούσαν φάλαγγες παγωμένα δόντια», «το βράδυ μαχαιρωμένο».

- 3. Μεταφορές:** Επίσης, ο ποιητής χρησιμοποιεί και άλλα εκφραστικά μέσα για να αισθητοποιήσει τις ιδέες του, όπως μεταφορές: «το δέσαν και το πέταξαν στη θάλασσα μαχαιρωμένο», «ο γυάλινος χαρτοπόλεμος που μάτωνε τις καρδιές».
- 4. Χαρακτηριστικά επίθετα:** «παγωμένα δόντια».

ΣΤ. ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ στις ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ του Σχ. βιβλίου

Στο βάθος του ποιήματος προβάλλει η τραγωδία του εμφυλίου πολέμου. Με αυτή τη βάση να διαβάσετε και να ερμηνεύσετε το ποίημα.

1n: Ποιες από τις εικόνες του ποιήματος ανταποκρίνονται στην αποκριά, όπως την ξέρετε;

Απάντηση:

Οι εικόνες που ανταποκρίνονται στη γνωστή αποκριά είναι αυτή με το γαϊδουράκι, τους αετούς που έχουν τα παιδιά και το χαρτοπόλεμο που ρίχνει το ένα στο άλλο.

2n: Με ποιες λέξεις ή φράσεις ο ποιητής μεταπλάθει τις παραπάνω εικόνες, ώστε να εκφράζουν την εφιαλτική εποχή του;

Απάντηση:

Ο ποιητής μεταπλάθει τις παραπάνω εικόνες, ώστε να εκφράζουν την εποχή του με τις εξής φράσεις: «γύριζε μες στους έρημους δρόμους όπου δεν ανάπνεε κανείς», «πεθαμένα παιδιά στον ουρανό», «έπεφτε χιόνι γυάλινος χαρτοπόλεμος μάτωνε τις καρδιές».

3n: Ποιες άλλες εικόνες συμπληρώνουν το ποίημα;

Απάντηση:

Οι εικόνες που συμπληρώνουν το ποίημα, δίνοντας την εικόνα της φρίκης που επικρατούσε την περίοδο του Εμφυλίου, είναι οι εξής: «μια γυναίκα γονατισμένη ανάστροφε τα μάτια της σα νεκρή», «μόνο περνούσαν φάλαγγες στρατιώτες εν δυο εν δυο με παγωμένα δόντια», «το βράδυ βγήκε το φεγγάρι αποκριατικό γεμάτο μίσος, το δέσαν και το πέταξαν στη θάλασσα μαχαιρωμένο».

Ζ. ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1n: Μπορείτε να αιτιολογήσετε τον τίτλο του ποιήματος με βάση την πραγματικότητα από την οποία προσπορίζονται οι προσωπικές εμπειρίες του ποιητή;

2n: Όπως μπορείτε να παρατηρήσετε, ο πρώτος στίχος είναι όμοιος με τον τελευταίο. Τι εξυπηρετεί αυτή η επανάληψη;

Ο ΣΤΡΑΤΙΩΤΗΣ ΠΟΙΗΤΗΣ

Μίλτος Σαχτούρης

A. Ο ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΣ

Η ζωή και το έργο του

Βλέπε σελ. 28

B. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΓΙΑ ΤΟ ΕΡΓΟ

Το ποίημα ανήκει στη συλλογή «Τα Φάσματα ή η Χαρά στον Άλλο Δρόμο που δημοσιεύτηκε το 1958. Το ποίημα αυτό, όπως και τα άλλα της συλλογής, αντικατοπτρίζει τις εμπειρίες του ποιητή από τον πόλεμο του 1940 και τον Εμφύλιο Πόλεμο (1946-49) και εκφράζει τη φρίκη και το φόβο του για τα αιματηρά επεισόδια.

Γ. ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

α. Νοηματική απόδοση

Ο ποιητής, επηρεασμένος από τα γεγονότα του πολέμου, αναφέρει πως δε βρήκε καιρό να γράψει ποιήματα, αφού όλη του η ζωή κύλησε μέσα στους κρότους του πολέμου. Περιγράφοντας πιο κάτω την ζωή του, λέει ότι τη μια μέρα έτρεμε από το φόβο, την άλλη ανατρίχιαζε και σ' αυτήν την κατάσταση πέρασε η ζωή του. Τελειώνοντας λέει ότι δεν έχει γράψει ποιήματα, γιατί πέρασε τη ζωή του καρφώνοντας σταυρούς στα μνήματα των νεκρών του πολέμου.

β. Ερμηνευτικά – Γλωσσικά σχόλια

- 1. μέσα σε κρότους:** αναφέρεται στη σωματική παρενόχληση που τον εμπόδιζε να γράψει ποιήματα. Οι πυροβολισμοί, οι εκρήξεις των οβίδων, το κροτάλισμα των πολυβόλων, όλο αυτό το πανδαιμόνιο της μάχης εμπόδιζε την αυτοσυγκέντρωση, θόλωνε το μυαλό του ποιητή και τον αποσπούσε από το έργο του.
- 2. μέσα στο φόβο:** έντονος είναι και ο ψυχολογικός παράγοντας, που δρούσε ανασταλτικά στο έργο του. Ο φόβος, η αίσθηση του κινδύνου και η έλλειψη ψυχραιμίας δεν του επέτρεπαν την ήρεμη περισυλλογή και ολοκληρωτική αφοσίωση στην ποίηση.
- 3. μόνο σταυρούς σε μνήματα καρφώνω:** ο πόλεμος με τη φρίκη του δεν επηρέασε μόνο τον ευαίσθητο ποιητή, προκαλώντας του ανασφάλεια, φόβο και ανατριχίλα, αλλά σκόρπισε και το θάνατο σε χιλιάδες άλλους ανθρώπους.

γ. Πραγματολογικά – Ιδεολογικά – Πολιτιστικά σχόλια

Η ζωή αποτελεί την κύρια πηγή έμπνευσης της τέχνης, η ζωή τροφοδοτεί την τέχνη. Έτσι, η ευαίσθητη ιδιοσυγκρασία του ποιητή πληγώθηκε βαθιά από τα δεινά του πολέμου και οι οδυνηρές εμπειρίες του έγιναν τραυματικό βίωμα. Το ποίημα αυτό, εκφράζει την έντονη διαμαρτυρία του για τη φρίκη του πολέμου, που σκόρπισε τον όλεθρο, το θάνατο και τη βία στον κόσμο. Μέσα σε ένα τέτοιο κόσμο η ποίηση καταργείται, ο ποιητής αρνείται συνειδητά να ασκεί το ρόλο του, θεωρεί ότι είναι αδύνατο να εξακολουθεί να γράφει, γιατί με το έργο του συμμετέχει κι αυτός στην κτηνωδία. Αξιοπρόσεκτη είναι η ψυχολογική κατάσταση του ποιητή, όπως αυτή διαφαίνεται από την επανάληψη κοφτών και ασύνδετων φράσεων και της σπουδαίας λέξης-κλειδί (η ζωή μου) στο τέλος της α΄ και β΄ στροφής. Είναι βαθιά ταραγμένος, στα όρια της αλλοφροσύνης και της υστερίας. Αυτήν την αναστάτωση δεν την προκάλεσαν τόσο οι φιλερηνικές του διαθέσεις και η συμπόνια του για τους νεκρούς συντρόφους, όσο ο φόβος του θανάτου.

Ας σημειωθεί ωστόσο ότι άλλοι δημιουργοί, ακόμη και της ίδιας περιόδου με το Σαχτούρη, κράτησαν διαφορετική στάση και είχαν άλλες απόψεις: πίστευαν ότι ακόμη και μέσα στον ορυμαγδό του μετώπου, όταν ο θάνατος απλώνεται παντού, ο ποιητής με τους στίχους ξαναγεννά τη ζωή.

Δ. ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

✓ Νοηματικές ενότητες/Επιμέρους πλαγιότιτλοι

Το ποίημα **απαρτίζεται από δύο ενότητες:**

1η ενότητα: (οι 2 πρώτες στροφές): ο στρατιώτης-ποιητής αναφέρει τι δεν έκανε και τι τον εμπόδισε να το κάνει.

2η ενότητα: (η 3η στροφή): αφού επαναλάβει τι δεν έκανε, μας αποκαλύπτει τι έκανε.

Ε. ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ – ΤΕΧΝΟΤΡΟΠΙΑ

- 1. Γλώσσα:** Η γλώσσα του ποιήματος είναι η απλή δημοτική με λέξεις της καθημερινής ομιλίας.
- 2. Ύφος:** Το ύφος είναι απλό, πολύ λιτό, μελοχολικό.
- 3. Στίχος:** Το ολιγόστιχο αυτό ποίημα αποτελείται από 14 στίχους, σύντομους από 3 έως και 9 συλλαβές ο καθένας. Δεν υπάρχει μέτρο ούτε ομοιοκαταληξία, μόνο μια αντιστοιχία συλλαβών που προκαλεί έντονη μουσικότητα. Χαρακτηριστικό του ποιήματος και όλων σχεδόν των υπερρεαλιστικών ποιημάτων, είναι η έλλειψη συνδέσμων. Σε όλο το ποίημα δεν υπάρχει ούτε ένας σύνδεσμος.

Άλλο χαρακτηριστικό του ποιήματος είναι ότι δεν υπάρχει ούτε ένα επίθετο. Υπάρχουν αρκετά ρήματα με μεγάλο νοηματικό βάρος.

- 4. Εκφραστικά μέσα:** α. Επαναλήψεις: Οι επαναλήψεις είναι βασικό εκφραστικό μέσο του ποιήματος. Ο ποιητής κάνει κατάχρηση επαναλήψεων σαν να θέλει να καρφώσει στο νου μας κάποιο νόημα. Έτσι ο 1ος στ. επαναλαμβάνεται στο 10ο και στον 11ο, ο 2ος είναι όμοιος με τον 3ο, ο 7ος με τον 8ο. Οι τέσσερις αυτοί τελευταίοι στίχοι, που εξηγούν για ποιο λόγο ο ποιητής δεν έγραψε ποιήματα, αρχίζουν ομοιόμορφα με τη λέξη «μέσα». Επίσης, η πρώτη και η δεύτερη στροφή τελειώνουν με τη λέξη «ζωή». β. Εικόνες: υποβλητική είναι η εικόνα του ποιητή που έτρεμε από το φόβο του και κάρφωσε σταυρούς στα μνήματα των νεκρών φίλων.

ΣΤ. ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ στις ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ του Σχ. βιβλίου

- 1n:** Στη σύνθεση του ποιήματος παρατηρούμε τα εξής: α) Βασικός στίχος που επαναλαμβάνεται αυτούσιος (στ. 1, 10, 11). β) Στίχος που επαναλαμβάνεται στην ίδια στροφή (στροφ. α' και β') ή με παραλλαγές: κύλιση η ζωή μου - πέρασε η ζωή μου. Με βάση τις παραπάνω παρατηρήσεις ν' απαντήσετε στο ακόλουθο ερώτημα: Ποια συναισθήματα θέλει να εκφράσει ο ποιητής μ' αυτές τις επαναλήψεις;

Απάντηση:

Η επανάληψη του 1ου στίχου εκφράζει την έντονη και συνεχή στάση διαμαρτυρίας του ποιητή γι' αυτά που έζησε ή ζει. Θυμίζει την επανάληψη ενός συνθήματος σε μια διάδλωση διαμαρτυρίας.

Η επανάληψη των στίχων: «μέσα σε κρότους», «μέσα στο φόβο» δηλώνει την επανάληψη των ίδιων γεγονότων, που έχουν γίνει πια όροι ζωής, και την πρόκληση του ίδιου συναισθηματικού αποτελέσματος.

Τέλος, η επανάληψη του παραλλαγμένου στίχου: «κύλιση η ζωή μου-πέρασε η ζωή μου» δηλώνει emphaticά τα έντονα συναισθήματα θλίψης που τον κατέχουν και τη διαμαρτυρία του για τη φρίκη του πολέμου.

- 2n:** Να συγκεντρώσετε τα ουσιαστικά και τα ρήματα που χρησιμοποιεί ο ποιητής. Αφού τα συγκεντρώσετε, ν' απαντήσετε στα ακόλουθα ερωτήματα: α) Οι λέξεις, που χρησιμοποιεί, έχουν σχέση με το λεξιλόγιο της καθημερινής ομιλίας; β) Το λεξιλόγιο του ποιητή είναι πλούσιο ή περιορισμένο;

Απάντηση:

- α. Οι λέξεις του ποιήματος είναι απλές και καθημερινές.
β. Το λεξιλόγιο στο συγκεκριμένο ποίημα είναι περιορισμένο.

- 3n:** Πώς κατορθώνει ο ποιητής να εκφράσει τα συναισθήματά του με το λεξι-

λόγιο που χρησιμοποιεί;(η απάντησή σας να στηριχτεί και στις απαντήσεις που δώσατε στις προηγούμενες ερωτήσεις).

Απάντηση:

Παρά το γεγονός ότι το λεξιλόγιο του ποιήματος είναι περιορισμένο και οι λέξεις διακρίνονται για την απλότητά τους, ωστόσο η τέχνη του ποιητή καθιστά το ποίημα πετυχημένο. Η λιπότητα εξάλλου στην ποίηση είναι συνήθως αρετή. Και ο Σαχτούρης με τη λιπότητά του εκφράζει θαυμάσια τα συναισθήματά του. Αυτό το επιτυγχάνει με τη χρήση ασύνδετων, κοφτών, λαχανιασμένων φράσεων, με τις επαναλήψεις και με το σχήμα του κύκλου. Έτσι δίνει το αισθητικό αποτέλεσμα που επιδιώκει. Άλλωστε, το συνηθισμένο λεξιλόγιο εκφράζει το πόσο καθημερινά είναι αυτά που γράφει. Επίσης, θα μπορούσαμε να πούμε ότι το φτωχό λεξιλόγιο υποβάλλει έμμεσα τη μизέρια της ζωής που περιγράφει.

4η: Ο ποιητής γράφει ποίημα, αλλά επιμένει να λέει «Δεν έχω γράψει ποιήματα». Τι θέλει μ' αυτό να τονίσει; Πριν απαντήσετε, α) να προσέξετε τι υποδηλώνει ο τίτλος «Στρατιώτης ποιητής» και β) να συσχετίσετε τον παραπάνω στίχο με τους στίχους που τον ακολουθούν.

Απάντηση:

Ο τίτλος «Στρατιώτης ποιητής» δεν έχει καθόλου τη σημασία του στρατευμένου ποιητή», ο οποίος έχει αφιερώσει την τέχνη του στην υπηρεσία ενός κοινωνικοπολιτικού στόχου ή στην προώθηση μιας ιδεολογίας. Σημαίνει απλώς ότι είναι ένας στρατιώτης σε μια εμπόλεμη εποχή, όπως δείχνουν τα αντικειμενικά στοιχεία και τα συναισθήματα του ποιήματος.

Το φαινομενικά παράδοξο, ότι αυτός -ένας ποιητής- δεν έχει γράψει ποιήματα, αίρεται, αν μελετήσουμε προσεκτικά όλους τους στίχους του ποιήματος: είναι σχεδόν αδύνατο για έναν άνθρωπο με την ευαισθησία του ποιητή να γράφει ποίηση, όταν ζει μέσα στην αποτρόπαιη ατμόσφαιρα του πολέμου και καθημερινό του συναίσθημα είναι ο τρόμος και ο φόβος από το θάνατο που απλώνεται παντού.

Έτσι ο στίχος: «Δεν έχω γράψει ποιήματα» προσλαμβάνει τη μορφή μιας αποφασιστικής στάσης διαμαρτυρίας και άρνησης. Όσο διαρκεί η φρίκη που ζει, ο ποιητής αποποιείται το ρόλο του και το έργο του, διότι το θεωρεί ως προκλητική αντίφαση με τα όσα συμβαίνουν γύρω του.

Ζ. ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1η: Η δομή του ποιήματος στηρίζεται στην αντίθεση. Υπάρχουν στοιχεία στο ποίημα που να δικαιολογούν αυτή την άποψη;

ΩΡΑ ΔΕΙΛΙΝΗ

Έκτωρ Κακναβάτος

A. Ο ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΣ

Η ζωή του

Ο Κακναβάτος είναι ποιητής της πρώτης μεταπολεμικής γενιάς. Γεννήθηκε στον Πειραιά το 1920 και το πραγματικό του όνομα είναι Γεώργιος Κοντογιώργης. Αποφοίτησε από τη Μαθηματική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών και εργάστηκε στην Ιδιωτική εκπαίδευση.

Στα γράμματα πρωτοεμφανίστηκε το 1943 με την ποιητική συλλογή *Fuga*. Από το 1961 και έπειτα, η παρουσία του είναι συνεχής. Το 1982 μάλιστα, τιμήθηκε με το Κρατικό Βραβείο Ποίησης. Ποιήματά του και δοκίμια έχουν δημοσιευθεί σε διάφορα περιοδικά και επίσης εκδόσεις.

Το έργο του

Ο Έκτωρ Κακναβάτος θεωρείται ένας από του σημαντικότερους υπερρεαλιστές ποιητές της πρώτης μεταπολεμικής γενιάς. Η πρώτη του συλλογή με τον τίτλο *Fuga*, δημοσιεύτηκε το 1943. Ακολουθεί η *Διασπορά* το 1961, η *Κλίμακα του λίθου* (1964), *Το Τετραψήφιο* (1971), *Το Τετραψήφιο με την εβδομη χορδή* (1972), η *Διήγηση* (1974), η *Οδός Λαιστρογόνων* (1978), η *Ανάστιξη του Θρύλου για τα νεφρά της πολίτειας* (1981), *Τα μαχαίρια της Κίρκης* (1981), *In perpetuum* (1983), στο οποίο απονεμήθηκε το Κρατικό Βραβείο Ποίησης, *Κιβώτιο Ταχυτήτων* (1987) και τα *Χαστικά I* (1997).

Ποιήματα και δοκίμια του Έκτορα Κακναβάτου έχουν δημοσιευθεί σε διάφορα λογοτεχνικά περιοδικά και άλλες επίσης εκδόσεις. Έχει μεταφράσει επίσης, ποιητικές συλλογές (Όρνια, Κραυγές, Σπαράγματα, εκδ. Άγρα, 1994) της πολύ σημαντικής γαλλόφωνης υπερρεαλίστριας ποιήτριας *Joyce Mansour* (1928-1986).

Ο ποιητής είναι ο χαρακτηριστικότερος εκπρόσωπος της υπερρεαλιστικής τάσης, της πρώτης μεταπολεμικής γενιάς. Μπορεί πηγή έμπνευσης και γι' αυτόν να είναι τα τραγικά γεγονότα της Κατοχικής και κυρίως της μετακατοχικής περιόδου αλλά σε γενικές γραμμές μένει ανεπηρέαστος από τις πολιτικοκοινωνικές και ιδεολογικές διαμάχες. Χρησιμοποιεί την υπερρεαλιστική γλώσσα προκειμένου να εκφράσει και να κατανοήσει την παράλογη και συνάμα τραγική πραγματικότητα. Ο Έκτωρ Κακναβάτος σιγά-σιγά μετουσιώνει τα δραματικά γεγονότα σε ποίηση και αποκτά μια τραγική αίσθηση της ζωής, που ανιχνεύεται στις τελευταίες ποιητικές συλλογές του.

B. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΓΙΑ ΤΟ ΕΡΓΟ

Το ποίημα ανήκει στη συλλογή: Τα μαχαίρια της Κίρκης που δημοσιεύτηκε το 1980. Όπως και τα άλλα ποιήματα της συλλογής, η Ώρα δειλινή αντιπροσωπεύει τον προβληματισμό του δημιουργού επάνω στη σύλληψη της ουσίας της ανθρώπινης ζωής.

Γ. ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

α. Νοηματική απόδοση

Το σούρουπο ή -όπως πολύ χαρακτηριστικά περιγράφει ο ποιητής- «η γαρουφαλένια δύση» και η εικόνα ενός μικρού κάτασπρου ξωκκλησιού γίνεται η αφορμή για περισυλλογή και γλυκειά μελαγχολία σχετικά με το μυστήριο της ζωής και τη συλλογική επώδυνη μνήμη που ο άνθρωπος κουβαλά σαν κληρονομιά ήδη από την εποχή του Μειόκαινου, όταν εμφανίστηκαν στη γη τα πρώτα θηλαστικά. Ο ποιητής δεν απαντά τελικά στο ερώτημα για το ποια είναι η αίσθηση που εξαιτίας της: «εντός του η πλημμύρα ανεβαίνει τόση».

β. Ερμηνευτικά – Γλωσσικά σχόλια

- 1. Κίρκη:** Ήταν θεά και μάγισσα, η οποία κατά την Οδύσσεια του Ομήρου μεταμόρφωσε σε χοίρους τους συντρόφους του Οδυσσέα. Συνεκδοχικά, σημαίνει κάθε παραπληνική και καταλυτική γοητεία που αλλοιώνει την ανθρώπινη φύση με ύπουλο τρόπο ή δεσμεύει κάποιον κάνοντάς τον όργανό της. Ο τίτλος της ποιητικής συλλογής: «Τα μαχαίρια της Κίρκης» σχετίζεται άμεσα με όλους εκείνους τους μηχανισμούς που αιχμαλωτίζουν τον άνθρωπο. Άλλωστε, ο Έκτωρ Κακναβάτος προκειμένου να παραδώσει την προσωπική του κατάθεση χρησιμοποιεί σαν τίτλο ποιητικών συλλογών του, πρόσωπα από τις περιπέτειες του Οδυσσέα (λ.χ. Οδός Λαιστρυγόνων).
- 2. Μεταβίωση** ακόμα και βυζαντινή: επιβίωση των στοιχείων του βυζαντινού πολιτισμού ή του βυζαντινού τρόπου ζωής και αντίληψης της πραγματικότητας.
- 3. Ψηφίδα:** είναι το μικρό τεμάχιο από πέτρα, γυαλί, μάρμαρο ή κάποιο άλλο υλικό, που χρησιμοποιείται στην κατασκευή ψηφιδωτών. Η κατασκευή ψηφιδωτών ήταν πολύ συνηθισμένη κατά τη διάρκεια της Βυζαντινής εποχής. Η λέξη ψηφίδα συνδέεται με την πιο πάνω «Βυζαντινή μεταβίωση».
- 4. Του Εκκλησιδίου:** Το εκκλησάκι.
- 5. ενώπια:** απέναντι.
- 6. Ο ασβέστης άγιασε:** Τα περισσότερα ξωκλήσια της ελληνικής υπαίθρου έχουν το χαρακτηριστικό λευκό - απ' το ασβέστωμα - χρώμα.
- 7. η εσπέρα:** Είναι το χρονικό διάστημα από τη δύση του ηλίου μέχρι να πέσει τελείως το σκοτάδι. Δηλαδή, το σούρουπο.

- 8. η ψαλμωδιά:** η ψαλμωδία, που ακούγεται από την εκκλησούλα, που παρατηρεί ο ποιητής.
- 9. Ίακκος:** Κεντρικός θεός των Ελευσινίων μυστηρίων, που ταυτίζεται με το θεό Διόνυσο. Το όνομα πρέπει να προέρχεται από τη λέξη «ιαχή», την τελετουργική κραυγή, που ακουγόταν κατά τη διάρκεια των μυστηρίων και πιθανότατα, είναι συγγενές με τη λέξη «Βάκχος», το επιφώνημα δηλαδή, που συνόδευε τη διονυσιακή οργιαστική λατρεία (Ιώ Βάκχε ευοί).
Άλλωστε σύμφωνα με την παράδοση, ο Ίακκος είναι γιος της Δήμητρας και του Ιασίωνος ή γιος της Δήμητρας και του Διονύσου.
- 10. Θυμίαμα:** Το λιβάνι. Η ρηπνώδης - σε κόκκους - ουσία, που καίγεται κατά τις θρησκευτικές ακολουθίες του Ορθοδόξου δόγματος και εκλύει αρωματική μυρωδιά.
- 11. στασιδί:** είναι ξύλινα ειδικά καθίσματα με ψηλή πλάτη και ειδικά στηρίγματα στα πλάγια (στο ύψος των αγκώνων) για να διευκολύνουν τη στάση των πιστών κατά την ορθοστασία.
- 12. Βημόθυρο:** η μεσαία από τις τρεις πύλες του Ιερού, η Ωραία Πύλη των Ορθοδόξων ναών.
- 13. Κρύα ματιά του Ταξιάρχη:** Ταξιάρχης είναι η ονομασία καθενός από τους δύο αρχαγγέλους Μιχαήλ και Γαβριήλ, ως αρχηγών των αγγελικών Ταγμάτων. Πρόκειται για συνηθισμένη παράσταση στα Βημόθυρα των Ορθοδόξων εκκλησιών. Ο Ταξιάρχης του ποιήματος, που μας απασχολεί, έχει κρύα μάτια. Εκτός από την ποιητική σημασία, που έχει εδώ το κρύο βλέμμα, ανταποκρίνεται και στην πραγματικότητα. Δηλαδή, στον υπερβατικό και εξαυλωμένο χαρακτήρα που έχουν οι μορφές της Βυζαντινής ζωγραφικής.
- 14. Καρσόφυλλο:** Τα βάθη, τα μύχια της ψυχής.
- 15. Του μειόκαινου:** γεωλογική περίοδος (16.000.000-19.000.000) κατά τη διάρκεια της οποίας αναπτύχθηκαν πολλά από τα θηλαστικά που υπάρχουν σήμερα.
- 16. Καταβολή:** Κληρονομιά.
- 17. Το βιος:** η περιουσία, ο πλούτος.
- 18. στους Εσπερινούς:** Εσπερινός ονομάζεται η εκκλησιαστική ακολουθία που τελείται κατά τη δύση του ηλίου και ανήκει στο λατρευτικό κύκλο της επόμενης ημέρας.

γ. Πραγματολογικά – Ιδεολογικά – Πολιτιστικά σχόλια

Είδαμε και πιο πάνω (Βλ. ΕΙΣΑΓΩΓΗ) ότι το ποίημα προσπαθεί να δώσει μια απάντηση στην αγωνία του δημιουργού. Ο ποιητής φαίνεται ότι έχει αποκτήσει μία πικρή αίσθηση για την ουσία της ζωής, που όμως δεν μπορεί να αιτιολογήσει επαρκώς. Έτσι, το σουρούπωμα του Απρίλη, κατά τη διάρκεια του εσπερινού των Παθών του Κυρίου, έξω από ένα γραφικό εκκλησάκι, γίνεται η αφορμή για περισυλλογή και εσωστρέφεια προκειμένου να ανακαλυφθεί η αιτία αυτής της σχεδόν μεταφυσικής απορίας.

Άλλωστε - και αυτό είναι το πιο σημαντικό - εκείνο που συγκλονίζει τον ποιητή είναι

η αέναν ανθρώπινη παρουσία, έτσι όπως μπορεί να εκφραστεί από το θάνατο και την Ανάσταση του Χριστού αλλά και την παρουσία του αναγεννώμενου και ανανεούμενου θείου, στα Ελευσίνια και άλλα αρχαία ελληνικά μυστήρια (Ίακχος).

Ο Έκτωρ Κακναβάτος, διακατέχεται από μία υπερβατική και εσωτερική μελαγχολία. Γι' αυτό το λόγο αφήνει αναπάντητα τα οκτώ ερωτήματα της πρώτης στροφής. Ουσιαστικά, αυτά λειτουργούν ως ρητορικά ερωτήματα και τονίζουν έτσι, πιο έντονα, την αντίθεση, ανάμεσα στην πρώτη και τη δεύτερη στροφή. Στη δεύτερη στροφή γίνεται μία προσπάθεια για να οριστεί τόσο το συναίσθημα που βαραίνει την ψυχική διάθεση του δημιουργού (η πλήμ-μύρα) όσο και η αιτία του (η μνήμη), χωρίς ωστόσο, σαφήνεια και κατηγορηματικότητα.

Η αίσθηση αυτή, που «στα δύο σχίζει» τον ποιητή, είναι η συλλογική μνήμη. Δηλαδή το ιστορικό φορτίο έτσι όπως συμπυκνώνεται στα ορατά κατάλοιπα της Ιστορίας (εκκλη-σάκι, Βυζαντινή μορφή του Ταξιάρχη, ακολουθία των Παθών, Ελευσίνια μυστήρια) και στη συνείδηση του ανθρώπου.

Δ. ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

✓ Νοηματικές ενότητες/Επιμέρους πλαγιότιτλοι

Το ποίημα χωρίζεται σε δύο ενότητες:

1η ενότητα (η πρώτη στροφή): ο ποιητής στην πρώτη στροφή θέτει οκτώ αναπάντητα ερωτήματα για το λόγο «που ως το Καρυόφυλλο η ψυχή του τρέμει», χωρίς φυσικά να τ' απαντάει. Μάλιστα, τα ερωτήματα σχετίζονται άμεσα με τα στοιχεία του εξωτερικού περιβάλλοντος, που παρατηρεί. Δηλαδή, το ξωκκλήσι, το δειλινό που σιγοπέφτει αυτή την ώρα, οι αυστηρές βυζαντινές μορφές, η ψαλμωδία και η μυρωδιά από το κερύ και το λιβάνι του Εσπερινού.

2η ενότητα (η δεύτερη στροφή): Ο δημιουργός - στοχαστής, στρέφεται στον εσωτερικό του κόσμο, προσπαθώντας να βρει την απάντηση στο βασανιστικό συναίσθημα «όπου στα δύο τον σχίζει». Χωρίς να δίνει σαφή απάντηση προτείνει σαν εναλλακτική λύση, τη «συλλογική μνήμη», έτσι όπως αυτή συσσωρεύτηκε εντός του, ήδη από την εποχή του Μειόκαινου έως σήμερα.

Ε. ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ – ΤΕΧΝΟΤΡΟΠΙΑ

Ο Κακναβάτος ακολουθώντας τις αρχές του υπερρεαλισμού, έχει δημιουργήσει ένα ποίημα με μεγάλη ελευθερία στο μορφή του. Δεν υπάρχει συγκεκριμένος αριθμός στίχων στις δύο στροφές. Δεν υπάρχει ομοιοκαταληξία και μέτρο. Απουσιάζει η σίξη (δύο τελείες και τρία κόμματα). Η δύναμη της σύνθεσης στηρίζεται στις εικόνες που παραθέτει ο δημιουργός, προκειμένου να εκφράσει τα συναισθήματά του.

1. **Γλώσσα:** η γλώσσα είναι δημοτική και λογοτεχνικά πλούσια.
2. **Ύφος:** Είναι λιτό και σοβαρό. Ακολουθεί τις αρχές του υπερρεαλισμού (δηλαδή υπέρβαση του πραγματικού κόσμου, με την καταγραφή των υποσυνειδητών ενεργειών της ψυχής και των ονειρικών της εντυπώσεων χωρίς την επέμβαση της λογικής).
3. **Μορφή:** Έχει ελευθερία στη μορφή. Απουσιάζει η σίξη. Δεν υπάρχει ομοιοκαταληξία και μέτρο στους στίχους.
4. **Εκφραστικά μέσα:** α) Μεταφορές: «ολόσωμος ο ασβέστης άγιασε», «ασκπεύει αντίκρυ του γαρουφαλένια δύση», «η ψαλμουδιά ξεπόρτισε στα θάμνα». β) Προσωποποίηση: «σάσισε ο Απρίλης». γ) Επιθετα: «ολόσωμος ο ασβέστης», «αρχαίο στασίδι», «γαρουφαλένια δύση», «κρύα ματιά». δ) Εικόνες: «Το βίος που μου αφήσανε στα κόκαλα οι αιώνες», «που εντός μου η πλημμύρα ανεβαίνει τόση». ε) Ελλείψεις: «μην η ψηφίδα εντός του εκκλησιδίου», «η ψύχρα», «μην το κερί, μην το θυμίαμα, το αρχαίο στασίδι», «μην η λοξή του», «μην του μειόκαινου η καταβολή». στ) Υπερβατά: «μην η λοξή απ' το Βημόθυρο κρύα ματιά του Ταξιάρχη».

ΣΤ. ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ στις ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ του Σχ. βιβλίου

- 1η:** Διαβάστε προσεκτικά το ποίημα και προσπαθήστε να απαντήσετε στις ερωτήσεις: α) Από ποιο συναίσθημα διακατέχεται ο ποιητής; β) Ποια συγκεκριμένα πράγματα προκαλούν αυτό το συναίσθημα; γ) Ποιοι στίχοι δείχνουν ότι αυτό το συναίσθημα δεν προέρχεται μόνο από την άμεση παρατήρηση αλλά και από κάτι βαθύτερο; (Ποιο;).

Απάντηση:

- α.** Ο Κακναβάτος φαίνεται να προσπαθεί στο παραπάνω ποίημα να ικνηλατήσει τα στοιχεία της ανθρώπινης παρουσίας στα βάθη των αιώνων. Διακατέχεται, λοιπόν, από αγωνία να ορίσει αυτήν την παρουσία και από μία πικρή μελαγχολία, που οφείλεται στην παρατήρηση του υλικού κόσμου. Η μελαγχολία αυτή, στη δεύτερη στροφή του ποιήματος, δίνει τη θέση της, στη μνήμη: στη συλλογική μνήμη και γιατί όχι στις «διαχρονικές» περιπέτειες του ανθρώπινου γένους από την εμφάνισή του στη γη, έως σήμερα.
- Σύμφωνα με άλλη άποψη, ο Κακναβάτος χρησιμοποιώντας τον υπερρεαλιστικό στίχο, δημιουργεί ένα ιστορικό σκηνικό μέσα στο οποίο εντάσσεται η πορεία της ελληνικής κοινωνίας και συγκεκριμένα η τραυματική περίοδος των κατοχικών και μετακατοχικών χρόνων.
- β.** Οι αφορμές, για αυτού του είδους την περισυλλογή, είναι ο υλικός κόσμος. Δηλαδή, ένα γραφικό Βυζαντινό εκκλησάκι με το χαρακτηριστικό ζωγραφικό διάκοσμο του (Ταξιάρχης στο Βημόθυρο), η ακολουθία του Εσπερινού, η άνοιξη και φυσικά το σούρουπο.

γ. Οι σίχοι που δείχνουν ότι το συναίσθημα του ποιητή δεν προέρχεται από την άμεση παρατήρηση είναι: «Λέω μη τάχαμ είναι μεταβίωση ακόμα και Βυζαντινή», «Μνήμη που με πονάς μην είσαι συ η αίσθηση...», «λέω μην του μειόκαινου η καταβολή το βιος που μου αφήσανε μέσα στα κόκαλα οι αιώνες». Πραγματικά, η αγωνία του ποιητή, η ψυχική του ένταση πηγάζουν εκ των έσω του. Ο Κακναβάτος νιώθει ότι είναι κληρονόμος της ιστορικής πορείας του ανθρώπου. Νιώθει ότι σωρεύεται μέσα του, όλος ο πλούτος των εμπειριών και των παθών του ανθρώπινου γένους εξαιτίας της μνήμης. Η μνήμη γι' αυτόν είναι η αίσθηση που όταν δεχθεί το κατάλληλο ερέθισμα (λ.χ. Βυζαντινό εκκλησάκι), έρχεται βασανιστική, υποβάλλοντάς του τις διαχρονικές περιπέτειες της «φυλής».

2η: Με ποιες εκφράσεις δίνεται η ψυχική ένταση;

Απάντηση:

Η ψυχική ένταση του δημιουργού δίνεται με ολόκληρους σίχους: «Που ως το Καρυόφιλλο η ψυχή τρέμει», «Μνήμη που με πονάς μην είσαι συ η αίσθηση όπου στα δύο με σχίζει», «κι είναι μες στους εσπερινούς που εντός μου η πλημμύρα ανεβαίνει τόση».

3η: Ποια σημασία παίρνουν μέσα στο ποίημα οι λέξεις και οι φράσεις: «Που ενώπια ασπρίζει», «του μειόκαινου η καταβολή», «το βιος»;

Απάντηση:

Η σημασία των πιο πάνω φράσεων συνδέεται άμεσα με τη δομή του ποιήματος. Έτσι, στην πρώτη στροφή ο ποιητής - παρατηρητής, βλέπει εικόνες οι οποίες διεγείρουν τη μνήμη του. Η ψηφίδα (ο Βυζαντινός διάκοσμος της Εκκλησίας) «Που ενώπια ασπρίζει», είναι το χαρακτηριστικό υλικό στοιχείο, που προκαλεί στο δημιουργό, αυτό το συναίσθημα: της περισυλλογής και της επώδυνης μνήμης.

Οι δύο επόμενες φράσεις βρίσκονται στη δεύτερη στροφή του ποιήματος. Ήδη, ο ποιητής προσπαθεί να ορίσει - και κυρίως να εκφράσει - τους λόγους της ψυχικής αγωνίας του. Αισθάνεται ότι κουβαλά στους ώμους του, τις διαχρονικές περιπέτειες του ανθρώπινου γένους. Μάλιστα, όπως ισχυρίζεται, έχει κληρονομήσει (του μειόκαινου καταβολή) από την εποχή του μειόκαινου τις εμπειρίες και τα πάθη των πρώτων εμβίων όντων. Αυτή η καταβολή, αυτή η κληρονομιά είναι σε τελευταία ανάλυση, «το βιος», ο πλούτος, που έχει αποκτήσει.

4η: Σε τι διαφοροποιείται η τελευταία στροφή από το υπόλοιπο ποίημα;

Απάντηση:

Είδαμε και πιο πάνω (βλ. ΔΟΜΗ) ότι το ποίημα αποτελείται από δύο στροφές. Στην πρώτη, ο ποιητής θέτει οκτώ αναπάντητα ερωτήματα, προκειμένου να ανακαλύψει τους λόγους της ταραχής του. Στη δεύτερη στροφή, προσπαθεί μέσω της «μνήμης» να δώσει μια ικανοποιητική εξήγηση.

Επομένως, η τελευταία στροφή συνδιαλέγεται κατά κάποιο τρόπο με το υπόλοιπο ποίημα. Αποτελεί, τέλος, την απάντηση στα αλληπάλληλα ρητορικά ερωτήματα του Κακναβάτου. Ορίζει την ψυχική κατάσταση και τη στάση ζωής του συγγραφέα.

5n: Τα Πάθη του Χριστού άλλοτε συνδέονται με τα πάθη του Άδωνη και άλλοτε με του Ίακκου ή του Διονύσου. Διαβάστε και το ποίημα του Α. Σικελιανού Στ' Οσίου Λουκά το Μοναστήρι. Τι παρατηρείτε;

Απάντηση:

Αφορμή για την περισυλλογή και την απορία του Κακναβάτου, στάθηκε ο Εσπερινός του Απριλίου. Στην προσπάθειά του να μας υποβάλλει το ανθρώπινο πάθος έτσι όπως αυτός το συλλαμβάνει (δηλαδή από την αυγή της ανθρώπινης παρουσίας έως σήμερα) κάνει αναφορά στο κατ' εξοχήν πάθος. Αυτό του Θεανθρώπου. Άλλωστε, η ιδέα της αναγεννώμενης και ανανεούμενης παρουσίας του Θείου, συνδέθηκε από πολύ νωρίς (Κλασικοί χρόνοι) με τις ζωοδότρες δυνάμεις της φύσης. Στις μυστηριακές τελετές των αρχαίων η εικόνα του νέου ανθρώπου, που πεθαίνει και ανασταίνεται είναι πολύ συχνή (Άδωνις, Ίακκος, Περσεφόνη).

Τόσο ο Άγγελος Σικελιανός όσο και ο Έκτορας Κακναβάτος πραγματοποιούν μία μετάβαση. Από το κατεξοχήν Πάθος (θείκό) στο ανθρώπινο, που φαίνεται ότι αποτελεί ένα κυρίαρχο μοτίβο στη ποιητική τους μυθολογία. Μπορεί ο Σικελιανός να το συγκεκριμενοποιεί στο νόστο του ανάπηρου στρατιώτη (Βαγγέλης της Γιώργαινας), όμως ο Κακναβάτος είναι πιο οικουμενικός, αφού αισθάνεται μέσα στην ψυχή του, το φορτίο της «συλλογικής μνήμης».

Z. ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1n: Οι εικόνες του ποιήματος είναι γριφώδεις και δυσνόητες. Ποιος πιστεύετε ότι είναι ο σκοπός που εξυπηρετούν;

2n: Στη δεύτερη στροφή του ποιήματος, ο ποιητής λέει: «Μνήμη που με πονάς». Γιατί πιστεύετε, ότι η διαδικασία της μνήμης είναι για τον ποιητή μία επώδυνη κατάσταση;

ΠΩΣ ΕΓΙΝΕ ΕΝΑΣ ΚΑΚΟΣ ΑΝΘΡΩΠΟΣ

Ελένη Βακαλό

A. Η ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΣ

Η ζωή και το έργο της

Γεννήθηκε στην Κωνσταντινούπολη, το 1921, και το 1922 εγκαταστάθηκε στην Αθήνα. Σπούδασε Αρχαιολογία στην Αθήνα και Ιστορία της Τέχνης στο Παρίσι, όπου πατριεύτηκε το ζωγράφο και σκηνογράφο Γιώργο Βακαλό. Εργάστηκε ως καθηγήτρια της Ιστορίας της Τέχνης και τεχνοκριτικός.

Στη λογοτεχνία εμφανίστηκε για πρώτη φορά στα 1944 με ποίημα που δημοσίευσε στο περιοδικό «Τα νέα Γράμματα». Τα πιο σημαντικά της έργα είναι τα εξής: «Θέμα και παραλλαγές», «Αναμνήσεις από μια Εφιαλτική Πολιτεία», «Στη μορφή των Θεωρημάτων», «Το Δάσος», «Τοιχογραφία», «Ημερολόγιο της Ηλικίας», «Περιγραφή του Σώματος», «Η Έννοια των Τυφλών», «Ο Τρόπος να κινδυνεύουμε», «Γενεαλογία», «Του κόσμου», «Πριν από το λυρισμό». Έχει τιμηθεί με κρατικό βραβείο το 1991.

Στην ποίησή της χρησιμοποιεί μια γλώσσα απογυμνωμένη από τους παραδοσιακούς λυρικούς τρόπους, που αποβλέπει στο να εκφράσει την ουσία των πραγμάτων.

B. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΓΙΑ ΤΟ ΕΡΓΟ

Το ποίημα εντάσσεται στη συλλογή «Του κόσμου», που δημοσιεύτηκε το 1978.

Γ. ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

α. Νοηματική απόδοση

Η ποιήτρια εξηγεί πώς έγινε ένας κακός άνθρωπος. Κάποια μέρα, ένας καλός άνθρωπος συνάντησε στο δρόμο του έναν άλλο άνθρωπο πεσμένο κάτω και χτυπημένο.

Τον λυπήθηκε έτσι που τον είδε πεσμένο αλλά συνάμα φοβήθηκε. Σκέφτηκε λοιπόν πως κάποιος άλλος από όσους βρίσκονται τριγύρω θα βρεθεί να τον βοηθήσει και πρότιμπε να κάνει πως δεν τον είδε καθόλου. Εξάλλου, σκέφτηκε, αν δεν έφταιξε σε κάτι, δε θα τον χτυπούσαν. Και με τη σκέψη αυτή άρχισε να τον χτυπά κι ο ίδιος.

β. Ερμηνευτικά – Γλωσσικά σχόλια

Δεν υπάρχουν προβλήματα στην κατανόηση του λεξιλογίου του ποιήματος.

γ. Πραγματολογικά – Ιδεολογικά – Πολιτιστικά σχόλια

1η ενότητα: Από την ενότητα αυτή γίνεται φανερό πως η ποιήτρια σκοπεύει να αναπύξει το θέμα της αφηγηματικά, με τη μορφή παραμυθιού.

2η ενότητα: Η ποιήτρια πιστεύει πως ο φόβος αλλοτριώνει την ανθρώπινη ψυχή. Έτσι, ένας καλός άνθρωπος είναι δυνατόν να μεταβάλλει τον τρόπο σκέψης και συμπεριφοράς του, όταν καταβάλλεται από το φόβο. Βέβαια, πρέπει να τονιστεί πως ο άνθρωπος αυτός είναι «μικρός», υποταγμένος δηλαδή στο κοινωνικό κατεστημένο και τόσο αδύναμος που δεν μπορεί να αντιπαχθεί σε αυτό.

Όσο για τον πεσμένο άνθρωπο, το νεκρό, είναι φανερό πως αυτός ήρθε σε σύγκρουση με το κατεστημένο και νικήθηκε. Όσο για την ήπτα του, αυτή είναι τόσο προσωπική - υλική, αφού βρήκε το θάνατο, όσο και ηθική, αφού ο αγώνας του δε βρήκε μιμητές. Ο καλός άνθρωπος που τον συνάντησε συγκινήθηκε αλλά φοβήθηκε τόσο, ώστε να μην αντιδράσει.

Η ποιήτρια τονίζει τελικά πως αυτός που επιβιώνει είναι ο εφησυχασμένος άνθρωπος, αυτός που δεν αντιπάσεται ποτέ στη βούληση των ισχυρών.

Σύμφωνα πάντως με τη Σφαέλλου, η Βακαλό υποστηρίζει την άποψη του Ρουσσό ότι ο άνθρωπος γεννιέται καλός και αγνός και ότι φθείρεται από τους κακούς νόμους, την κακή παιδεία, το κατεστημένο. Την ίδια επίδραση είχε και στην ψυχή του ανθρώπου ο νόμος των ισχυρών.

3η ενότητα: Η φράση αυτή - που αποτελεί και τον επίλογο του ποιήματος - είναι χαρακτηριστική ως προς το μήνυμα που θέλει να στείλει η ποιήτρια. Από εδώ και πέρα η ζωή του ανθρώπου αυτού θα μεταβληθεί, καθώς θα συμπεριφέρεται με ανάλογο τρόπο. Θα υποτάσσεται στην εξουσία και δε θα αντιδρά απέναντι σε τίποτε. Η ζωή του θα είναι σαν αυτή του παραμυθιού: πλασματική, ρηχή, χωρίς νόημα και προοπτική.

Δ. ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

✓ Νοηματικές ενότητες/Επιμέρους πλαγιότιτλοι

Το ποίημα μπορεί να διακριθεί στις εξής ενότητες:

1η ενότητα: Στίχοι 1-2: η συνάντηση του καλού ανθρώπου με ένα σκοτωμένο.

2η ενότητα: Στίχοι 3-15: η αντίδραση στο θέαμα του χτυπημένου ανθρώπου.

3η ενότητα: Στίχος 16: η δημιουργία του κακού ανθρώπου.

Ε. ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ – ΤΕΧΝΟΤΡΟΠΙΑ

1. Τεχνική: Με καθαρά αφηγηματικό τρόπο και τεχνική παραμυθιού η ποιήτρια αποδίδει τις ιδέες της στο ποίημα. Αυτό αποδεικνύει όχι μόνο ο τελευταίος στίχος αλλά και άλλα στοιχεία, όπως: «Ένας μικρός καλός άνθρωπος αντάμωσε στο δρόμο», «κάποιος άλλος θα βρεθεί από τόσους εδώ γύρω να ψυχοπονέσει τον καημένο», «τάχα δε

θα είναι φταίχτης, ποιον χτυπούν χωρίς να φταίξει», «άρχισε λοιπόν και κείνος». Επίσης, η ποιήτρια καταφεύγει στην ποιητική παραβολή με αλληγορικό τρόπο και στον εσωτερικό μονόλογο («Τι τα θες ούτε πως τον έχω δει», «Τάχα με τους άρχοντες»), για να αισθητοποιήσει τις ιδέες της.

2. **Ύφος:** Το ύφος της είναι λιπό και απλό.
3. **Γλώσσα:** Η γλώσσα λαϊκή.

ΣΤ. ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ του Σχ. βιβλίου

1n: Ο ίπλος δίνει και το θέμα του ποιήματος. Αφού μελετήσετε τις διαδοχικές φάσεις, από τις οποίες περνά ο «μικρός καλός άνθρωπος», ώσπου να γίνει κακός, να απαντήσετε στις ερωτήσεις; α. Γιατί στην αρχή ο άνθρωπος του ποιήματος χαρακτηρίζεται «μικρός» και «καλός»; β. Ποια είναι η αιτία των μεταλλαγών του; γ. Ποιες είναι οι δικαιολογίες που επικαλείται κάθε φορά και ποιον εξυπηρετούν,

Απάντηση:

α. Βλέπε ανάλυση. [Από: 2η ενότητα των ισχυρών]

β. Βλέπε ανάλυση. [Από: Η ποιήτρια σε αυτό]

γ. Ο άνθρωπος του ποιήματος προσπαθεί με διάφορους τρόπους να δικαιολογήσει τη συμπεριφορά του. Αρχικά, σκέφτεται λογικά πως κάποιος άλλος θα βρεθεί να νοιαστεί για το χτυπημένο άντρα. Μάλιστα, σκέφτεται πως ίσως να είναι καλύτερα να κάνει πως δεν τον είδε και με μια έκφραση συμπόνοιας στέκεται απέναντι από το χτυπημένο και τον χαρακτηρίζει «καημένο». Μάλιστα, για να καθουσιάσει τη συνειδησή του από τις τύψεις, σκέφτεται τις συνέπειες που θα υπάρξουν για τον ίδιο, αν του προσφέρει βοήθεια. Τέλος, φτάνει να τον χτυπά για να ταυτιστεί με το θύτη, τον ισχυρό, και να εξασφαλίσει έτσι την επιβίωσή του. Τώρα έχει πια μεταλλαγεί. Δεν έχει πλέον ανησυχίες και προβληματισμούς.

2n: Το ποίημα τελειώνει με μια φράση που συνηθίζεται στην αρχή των παραμυθιών. Τι θέλει να δηλώσει μ' αυτήν η ποιήτρια; Να βρείτε άλλα στοιχεία του ποιήματος, σχετικά με το περιεχόμενο και την έκφραση, που προσιδιάζουν στα παραμύθια.

Απάντηση:

Βλέπε ανάλυση 3ης ενότητας και αισθητική προσέγγιση.

[Από: 3η ενότητα προοπική]

Z. ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1n: Αφού μελετήσετε το ποίημα, προσπαθήστε να σκιαγραφήσετε τα συναισθήματα της αφηγήτριας-ποιήτριας της ιστορίας.

2n: Με βάση το ποίημα μπορείτε αν αποσαφηνίσετε τους λόγους που οδηγούν στην παθητικότητα και την αδιαφορία, τον «καλό άνθρωπο»;

ΜΙΚΡΟΣ ΘΡΗΝΟΣ

Νάνος Βαλαωρίτης

A. Ο ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΣ

Η ζωή του

Ο Νάνος (Ιωάννης) Βαλαωρίτης γεννήθηκε στη Λωζάνη της Ελβετίας το 1921. Είναι δισέγγonos του ποιητή Αριστοτέλη Βαλαωρίτη. Σπούδασε νομικά στο Πανεπιστήμιο Αθηνών, Αγγλική φιλολογία στο Λονδίνο και ακολούθησε ανώτερες σπουδές στη Σορβόνη του Παρισιού. Από το 1954 ως το 1960 ανήκε στην ομάδα του Andre Breton. Εργάστηκε ως υπάλληλος της Αγγλικής Ραδιοφωνίας και ως Καθηγητής συγκριτικής λογοτεχνίας και γραφής στο Πανεπιστήμιο του Σαν Φρανσίσκο (Η.Π.Α.).

Στη λογοτεχνία εμφανίστηκε με το Περιοδικό «Νέα γράμματα» (1939), «Τετράδιο» (1944-1945) και «Μικρό Τετράδιο» (1947). Συνεργάστηκε και με άλλα περιοδικά. Ποιήματά του μεταφράστηκαν στα αγγλικά και τα γαλλικά. Ο ίδιος απέδωσε στα Ελληνικά: *H. Norse*, *Bill Barker* και άλλους και στα αγγλικά: *Γ. Σεφέρη*, *Οδ. Ελύτη*, *N. Γκάτσο*, *A. Εμπειρικό* και *N. Εγγονόπουλο*.

Το έργο του

Έχει εκδώσει ως τώρα: α) στα ελληνικά: *Η Τιμωρία των Μάγων* (1947), *Κεντρική Στοά* (1958), *Ανώνυμο Ποίημα* (Αθήνα 1974, Σαν Φρανσίσκο 1977), *Εοιές Μικροβίων* (1977), ο ήρωας του *Τυχαίου* (1979), η *Πουπουλένια εξομολόγηση* (1982), *Στο κάτω-κάτω της γραφής* (1984), *Ο έγχρωμος στυλογράφος* (1986), *Ανιδεογράμματα* (1996) και *Ήλιος ο δήμιος μιας πράσινης σκέψης* (1996). Και τα πεζά: *Ο Προδότης του γραπτού λόγου* (1980), *Ο διαμαντένιος γαλπνευτής* (1981), *Απ' τα κόκαλα βγαλμένη* (1982), *Κάποιες γυναίκες* (1982), *Η δολοφονία* (1984), *Ο θησαυρός του Ξέρξη* (1984), *Ο Ομιλών πίθηκος* (1986) και *Παραμυθολογία* (1996).

β) στα αγγλικά: *Hired Hieroglyphs* (1971) και *Diplomatic Relations* (1972), γ) στα γαλλικά: *Poeme en Prose*.

Έγραψε ακόμα, Κρητική: *Ανδρέας Εμπειρικός* (1989) και *Για μια θεωρία της γραφής* (1990) και τέλος, θέατρο: *Το κούτσουρο* (1959) και *L' hotel de la nuit qui tombe*.

B. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΓΙΑ ΤΟ ΕΡΓΟ

Ο «Μικρός Θρήνος» ανήκει στη συλλογή *Κεντρική Στοά* (1958) στην οποία μάλιστα απονεμήθηκε Κρατικό Βραβείο Ποίησης. Όπως και τα άλλα ποιήματα της συλλογής, πε-

ριστρέφονται γύρω από τη λειτουργία της επώδυνης μνήμης, που απηχεί τις κατοικικές εμπειρίες και την τραγωδία του εμφυλίου σπαραγμού, που ακολούθησε. Τα χαρακτηριστικά του υπερρεαλισμού υπερισχύουν δημιουργώντας ένα ποίημα χωρίς εμφανή -τουλάχιστον- λογική συγκρότηση.

Γ. ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

α. Νοηματική απόδοση

Ο ποιητής ανακαλεί στη μνήμη του, τους νεκρούς (δεν αποκαλύπτει ποιοι είναι αυτοί, αλλά εμείς λαμβάνοντας υπόψη, τις τραυματικές εμπειρίες της δεκαετίας του '40, μπορούμε να υποθέσουμε ότι αναφέρεται στους νεκρούς αυτής της περιόδου), τις ιδέες τους, τα λόγια τους και τις πράξεις τους. Παραδέχεται ότι η παγωνιά του θανάτου έχει σκεπάσει τα πάντα αλλά κλείνει το ποίημα, στηριζόμενος σε μια αισιόδοξη πεποίθηση. Οι νεκροί δεν πεθαίνουν όσο υπάρχουν άνθρωποι που συμμερίζονται τους πόθους και τα όνειρά τους.

β. Ερμηνευτικά – Γλωσσικά σχόλια

- 1. Γράμματα που έγραψε στο βλέμμα τους η αγάπη:** ευδιάκριτος είναι ο υπερρεαλιστικός στίχος που θυμίζει (όπως και ο επόμενος στίχος) πίνακες Σουρεαλιστών ζωγράφων.
- 2. Ο θάνατος σαν ύφασμα:** Ένας υποβλητικός στίχος, που εξυπηρετεί τη σκηνική οικονομία του ποιήματος.
- 3. Σαν ημερομηνίες τα ονόματά τους:** Δηλώνεται ο μεγάλος αριθμός των νεκρών. Μονάδα καταμέτρησης δεν είναι πια το όνομά τους.

γ. Πραγματολογικά – Ιδεολογικά – Πολιτιστικά σχόλια

Στο πιο πάνω ποίημα επικρατεί ένας μετριοπαθής υπερρεαλισμός, που διοχετεύεται σε προσεγμένους και ιδιαίτερα ευαίσθητους στίχους. Ο ποιητής δεν κατονομάζει τους νεκρούς αλλά εμείς πιστεύουμε ότι τα κατοκικά και εμφυλιακά βιώματά του μετασηματίζονται σ' ένα καλοχτισμένο ποίημα, που ενώ αρχικά μας μαγνητίζει με τη λεπτότητα των εικόνων του, στο τέλος, με την αυξανόμενη δραματική ένταση του στίχου, μας υποβάλλει στη διαδικασία της ανάκλησης, στη διαδικασία της μνήμης.

Όπως προαναφέρθηκε άλλωστε, κομβικό σημείο του ποιήματος είναι η επώδυνη μνήμη. Ο ποιητής θυμάται τους νεκρούς. Δε θρηνεί, παρ' όλη τη σπαρακτικότητα των στίχων του. Απλά, διαπιστώνει ότι η ζωντάνια, το πάθος και η αγωνιστικότητά τους, καλύπτεται από το βαρύ πέπλο του θανάτου. Η νοερή ανάκληση των ονείρων και των γραμμάτων των νεκρών, γίνεται επομένως ένα είδος μνημοσύνου, γιατί, όπως πιστεύει, όσο

ζουν και υπάρχουν άνθρωποι που συμμερίζονται τις απόψεις των απώλεσθέντων, εκείνοι «θα χαμογελούν ακόμα» και «τα βήματά τους θ' αντηχούν στα βήματά μας».

Δ. ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

✓ Νοηματικές ενότητες/Επιμέρους πλαγιότιτλοι

Το ποίημα αποτελείται από δύο ενότητες:

- 1η ενότητα** (οι επτά πρώτοι σίχοι): Ο ποιητής έχει αποδεχθεί ότι «Ο θάνατος σαν ύφασμα» έχει σκεπάσει τα πάντα. Τα γράμματα, τα όνειρα, τα μάτια των νεκρών έχουν σβήσει πια.
- 2η ενότητα** (Οι τρεις τελευταίοι σίχοι): Όμως το νεκρικό πέπλο δεν μπορεί να εξαφανίσει τη μνήμη των νεκρών. Ζουν κάθε στιγμή μέσα στην καρδιά και την ψυχή των οικείων τους.

Ε. ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ – ΤΕΧΝΟΤΡΟΠΙΑ

Ο Βαλαωρίτης ακολουθεί και εκείνος τις αρχές του υπερρεαλισμού δημιουργώντας ένα ποίημα ελεύθερης μορφής, χωρίς ομοιοκαταληξία και μέτρο, από το οποίο μάλιστα απουσιάζει κάθε σημείο σίξης (μία τελεία, στο τέλος του ποιήματος). Βέβαια ο σίχος του είναι πιο έντεχνος σε σχέση με τους υπερρεαλιστές συναδέλφους του.

- 1. Γλώσσα:** Είναι δημοτική με λέξεις και φράσεις της καθημερινότητας.
- 2. Ύφος:** Είναι έντεχνο, ιδιαίτερα ευαίσθητο με μία έντονη λυρική διάθεση.
- 3. Μορφή:** Το ποίημα έχει ελεύθερη μορφή. Οι σίχοι του δεν έχουν ομοιοκαταληξία και μέτρο ενώ επίσης, απουσιάζουν τα σημεία σίξης.
- 4. Εκφραστικά μέσα:** α) Μεταφορές: «Δεν νιώθει πια τη ζεστασιά που χύνουν τα κορμιά», «όνειρα που κέντησαν στον ύπνο τους οι αράχνες». β) Προσωποποιήσεις: «Γράμματα που έγραψε στο βλέμμα τους η αγάπη». γ) Παρομοιώσεις: «Ο θάνατος σαν ύφασμα», «Έσβησαν έτσι τα λαμπρά τους μάτια σαν λυχνάρια», «Το δέρμα τους που ήταν σφιχτό σαν το πανί στον άνεμο», «Σαν ημερομηνίες τα ονόματά τους». δ) Επίθετα: «Τα λαμπρά τους μάτια». ε) Εικόνες: «Τα βήματά τους αντηχούν μέσα στα βήματά μας», «Όμως καθώς χαμογελάς χαμογελούν ακόμα».

ΣΤ. ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ του Σχ. βιβλίου

- 1η:** Βασιζόμενοι στις γενικές επισημάνσεις του εισαγωγικού σημειώματος να προχωρήσετε στην ερμηνευτική προσέγγιση του ποιήματος αντιμετωπίζοντάς το σαν μια ζωντανή πηγή από την οποία αναπνδούν και παρατίθενται αναδρομικές εικόνες μιας επώδυνης μνήμης.

Απάντηση:

Το εισαγωγικό σημείωμα αναφέρετε ότι κινητήριο ερέθισμα του ποιήματος είναι η επώδυνη μνήμη. Ο ποιητής θυμάται, αλλά επηρεασμένος από τον υπερρεαλισμό ρέπει σε μια γραφή συνειρμική, που αδιαφορεί για τη λογική συγκρότηση του ποιήματος. Οι στίχοι, δηλαδή, θυμίζουν τις εκλάμψεις του νου και της μνήμης. Άλλωστε, στο επίκεντρο της μνήμης είναι τα όνειρα των νεκρών που τώρα αναπλάθονται και αναβιώνουν.

Το ποίημα όπως προαναφέρθηκε ανήκει στη συλλογή Κεντρική Στοά, που δημοσιεύτηκε εννέα χρόνια μετά τη λήξη του Εμφυλίου. Είπαμε και πιο πάνω ότι πυρήνα του ποιητικού προβληματισμού του Βαλαωρίτη αποτελούν οι τραυματικές καταστάσεις του εθνικού δικασμού. Με βάση, αυτή τη διαπίστωση, η επώδυνη μνήμη (το επίκεντρο του ποιήματος) Του Μικρού Θρήνου, μετουσιώνεται σε μνήμη για τους νεκρούς της τραγικής αναμέτρησης. Ο ποιητής με τρόπο απλό αλλά και αρκούντως λυρικό, εκφράζει την άποψή του. Πώς είναι δυνατόν τα όνειρα, οι πόθοι και το συγκεκριμένο -για κοινωνική δικαιοσύνη- πάθος τους να παγώσει κάτω από το βαρύ πέπλο του θανάτου;

Ο Νάνος Βαλαωρίτης οδηγείται σε μία συνειδητή επιλογή. Στέκεται στο πλευρό των ηττημένων και επομένως περισσότερων νεκρών. Ο Στρατής Τσίρκας στον επίλογο της Νυκτερίδας (που αποτελεί και επίλογο της Τριλογίας του, Ακυβέρνητες Πολιτείες) γράφει: «Ποιους ζωντανούς μωρέ! ... Έχει πιο ζωντανούς από τους αποθαμένους μας;» Και ο Βαλαωρίτης σε διαλεκτική σχέση -θα τολμούσαμε να πούμε- μαζί του απαντά: «Όμως καθώς χαμογελάς χαμογελούν ακόμα, Τα βήματά τους αντηχούν μέσα στα βήματά μας και στην καρδιά μας νιώθουμε το χτύπο της καρδιάς τους».

Η ήττα και η ανώμαλη μετεμφυλιακή πολιτική κατάσταση, που ακολούθησε, δε στέκεται εμπόδιο για τον ποιητή. Πιστεύει ότι ο αγώνας των νεκρών, δίκαιος καθώς ήταν, εξακολουθεί να ζει και να εμπνέει τους επιζήσαντες και τους νεότερους.

2. ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

- 1n:** Η γλώσσα του ποιήματος είναι λογοτεχνικά πλούσια. Οι εικόνες του θυμίζουν ζωγραφικούς πίνακες, που αυξάνουν τη συναισθηματική φόρτιση. Σε τι εξηηρετεί αυτή η τεχνική;
- 2n:** Να σχολιάσετε τους στίχους «Γράμματα που έγραψε στο βλέμμα τους η αγάπη», «Όνειρα που κέντησαν στον ύπνο τους οι αράχνες».

ΟΤΑΝ

Μιχάλης Κατσαρός

A. Ο ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΣ

Η ζωή του

Ο Μιχάλης Κατσαρός γεννήθηκε το 1919 στην Κυπαρισσία, όπου ολοκλήρωσε τις εγκύκλιες σπουδές του. Στην Αθήνα ήρθε για να σπουδάσει χωρίς τελικά να το κατορθώσει, γιατί στο μεταξύ ξέσπασε ο δεύτερος παγκόσμιος πόλεμος. Κατά τη διάρκεια της Κατοχής συμμετείχε σε αριστερές αντιστασιακές οργανώσεις. Μεταπολεμικά για λόγους επιβίωσης κατατάχθηκε στην Αεροπορία, την οποία εγκατέλειψε για να κάνει διάφορα επαγγέλματα, προσπαθώντας να μην έχει κανενός είδους εξαρτήσεις. Στα γράμματα εμφανίστηκε με το περιοδικό «Ελεύθερα γράμματα» το 1946. Πέθανε στην Αθήνα το 1998.

Το έργο του

Ο Κατσαρός, ποιητής της πρώτης μεταπολεμικής γενιάς εξέδωσε το συνθετικό ποίημα Μεσολόγγι (1949), την Ποιητική συλλογή Κατά Σαδδουκαίων (1953) και το Οροπέδιο (1956). Ακολούθησε μια περίοδος μακράς σιωπής που έληξε το 1975. Τότε δημοσιεύονται οι συλλογές: Συγγράμματα και η Πρόβα και ωδές (1975). Ακολουθούν Τα Ενδύματα (1977), Αλφαβητάριον Ποιήματα Α-Ω (1978), Ονόματα (1980), $3M+3M=6M$ (1981) και 4 Μαζινό (1982), στο οποίο απονεμήθηκε Κρατικό Βραβείο Ποίησης τον επόμενο χρόνο. Ποιήματά του μελοποίησαν οι Μίκης Θεοδωράκης, Γιάννης Μαρκόπουλος και άλλοι.

Ο Κατσαρός εξέδωσε επίσης τα πεζά: Χρονικό Μωρέως μετά Τσοτερπίου χωρίου Λιβεριανού (1973), Πας-Λακίς-Michelet, φιλοσοφικά Ιδέαι και μορφαί (1974), Σύγχρονες μπροσούρες (1977), Το Κράτος εργοδότης (1978).

B. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΓΙΑ ΤΟ ΕΡΓΟ

Το ποίημα Όταν, ανήκει στη δεύτερη ποιητική συλλογή του Μιχάλη Κατσαρού, κατά Σαδδουκαίων. Τα δεκαεννέα ποιήματα της συλλογής καταγγέλλουν κάθε μορφής συμβιβασμό και κάθε προσπάθεια παραχάραξης του επαναστατικού και ανιεξουσιαστικού πνεύματος του ανθρώπου.

Γ. ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

α. Νοηματική απόδοση

Ο ποιητής μιλώντας σε πρώτο πρόσωπο εκφράζει αρχικά την ανησυχία του για την πορεία του Κόσμου και της ανθρώπινης συμπεριφοράς. Στιγματίζει τους λόγους που τον κάνουν να σωπαίνει (νομοθεσία, συντεταγμένη πολιτεία, εθνικές επέτειοι, ήσυχ-βολεμένη ζωή) και περνά έπειτα σ' ένα λόγο διδακτικό, σχεδόν προφητικό. Κάποτε, η δυσσέσκεια θα προκαλέσει ένα λαϊκό ξέσπασμα, που θα καταργήσει στην πράξη την «Τρομερή εξουσία». Το ποίημα τελειώνει με τον προφητικό στίχο «Πάλι σας δίνω όραμα».

β. Ερμηνευτικά – Γλωσσικά σχόλια

- 1. Όταν ακούω να μιλάν για τον καιρό:** Πρόκειται για έναν απαξιωτικό - ειρωνικό στίχο, που καίριο στόχο έχει το «βολεμένο» μικροαστικό τρόπο ζωής και το νοικοκύρη, που μόνο του ενδιαφέρον είναι ο καιρός.
- 2. για τον Πόλεμο:** Οι μνήμες από τον Παγκόσμιο Πόλεμο και την αδελφοκτόνο σύρραξη του Εμφυλίου είναι ακόμα νωπές. Εκείνη την εποχή άλλωστε (1953) το ενδεχόμενο ενός πολέμου ανάμεσα στην Ε.Σ.Σ.Δ. και τις Η.Π.Α. ήταν πολύ πιθανό (Πόλεμος Κορέας).
- 3. Όταν ακούω σήμερα το Αιγαίο να γίνεται ποίηση:** αυτός ο στίχος δεν μπορεί να μη διαβαστεί ως μία έμμεση αναφορά για τα στρατόπεδα των πολιτικών εξόριστων που υπήρχαν σε νησιά του Αιγαίου (λ.χ. Μακρόνησος).
- 4. Όταν ακούω να υποψιάζονται τις ιδέες μου:** Το μετεμφυλιακό κλίμα ήταν ιδιαίτερα νοσηρό (παρακολουθήσεις, τρομοκρατία, δίκες κατασκοπίας, ανελευθερία).
- 5. να τις ταχτοποιούν σε μια θυρίδα:** Πιθανότατα έμμεση αναφορά στους φακέλους της Γενικής Ασφάλειας, εκείνης της εποχής.
- 6. Θούρια:** γοργό και ρυθμικό πολεμικό τραγούδι, που στόχο έχει να εμπυκώσει αγωνιστές ή στρατιώτες.
- 7. Όταν ακούω να μιλούν για την ελευθερία:** Το ιδιόμορφο για την Ελλάδα ιστορικό και ψυχολογικό κλίμα της δεκαετίας του 50 (εποχή εξομάλυνσης) έχει επηρεάσει το Μιχάλη Κατσαρό. Πρόκειται για ένα είδος ψυχικού κλυδωνισμού, που συντηρείται από τις μνήμες της κατοχικής και εμφυλιακής περιόδου. Έτσι σ' ένα ποίημα της ίδιας συλλογής θα τον δούμε να παροτρύνει τους συνανθρώπους του: «Αντισταθείτε σ' αυτόν που γύρισε πάλι στο σπίτι και λέει Δόξα σοι ο Θεός Αντισταθείτε ... στην Κρατική εκπαίδευση...».

Μόνο έτσι «μπορεί βέβαια να περάσουμε προς την ελευθερία».

Μέσα σ' αυτό το πλαίσιο, η «ελευθερία» για την οποία ακούει «να μιλούν», είναι μια ανάπηρη και κιβδηλη ελευθερία. Αντιθέτως, η ελευθερία του Κατσαρού είναι απόλυ-

τη και καθαρή αξίζοντας κάθε λογής θυσίες και αντιστάσεις για να επιτευχθεί.

- 8. Κάποτε που θα στερέψουν οι άσημες φλυναρίες:** προφητικός οραματισμός.
- 9. Θ' ανοίξω το στόμα μου:** θυμίζει θεόπνευστους προφήτες ή μάντιες της αρχαιότητας.
- 10. Πάλι σας δίνω όραμα:** Προφητική - αφοριστική ρήση.
- 11. Κατά Σαδδουκαίων:** Πρόκειται για ονομασία των οπαδών Ιουδαϊκής αίρεσης που ιδρύθηκε τον 3ο π.Χ. αιώνα από τον αρχιερέα Σαδώκ. Οι Σαδδουκαίοι ήταν προσκολλημένοι στο γράμμα του μωσαϊκού νόμου και απέδιδαν μεγάλη σημασία στους τύπους των Ιεροτελεσιών. Από το 2ο π.Χ. αιώνα, βρίσκονταν σε αντίθεση με τους Φαρισαίους. Στην ποιητική μυθοπλασία του Κατσαρού οι Σαδδουκαίοι, συμβολίζουν την τυπολατρία και το συμβιβασμό που φαλκιδεύει την επαναστατική εξεγερτική διάθεση του ατόμου.

γ. Πραγματολογικά – Ιδεολογικά – Πολιτιστικά σχόλια

Είπαμε λίγο πιο πάνω (Βλ. ΣΧΟΛΙΑ: Γλωσσικά - Ερμηνευτικά) ότι το ποίημα, που εξετάζουμε ανήκει στην ποιητική συλλογή Κατά Σαδδουκαίων που δημοσιεύτηκε το 1953. Η δεκαετία του 1950 σηματοδοτείται στην Ελλάδα από κάποια αλλαγή του πολιτικού κλίματος. Πιο συγκεκριμένα, οι βίαιες εσωτερικές διαμάχες έχουν κοπάσει, οι πολιτικοί εξόριστοι επιστρέφουν σιγά-σιγά από τα στρατόπεδα και τα ξερονήσια και ξεκινά μια περίοδος περισυλλογής και ηρεμίας, που δεν την αντιλαμβάνονται όλοι οι ποιητές της πρώτης μεταπολεμικής γενιάς, με τον ίδιο τρόπο.

Παράλληλα, στο εξωτερικό αναπτύσσεται ένα ειρηνιστικό κίνημα ενάντια στο ενδεχόμενο ενός πυρηνικού ολέθρου. Στο εσωτερικό, όμως, η επώδυνη μνήμη της αδικωχαμένης γενιάς της αντίστασης δημιουργεί μια συναισθηματική τάση που μετουσιώνεται ποιητικά. Οι ποιητές αυτοί αντιστέκονται απέναντι σε κάθε είδος συμβιβασμού και αναγγέλλουν μια ελευθερία, που έρχεται σε αντίθεση με την ελευθερία που τάζεται από την εξουσία και αναμένεται από τους πολίτες.

Το καθοριστικό στοιχείο του ποιήματος είναι επομένως αυτό το ευαίσθητο αλλά και αμετανόητο ηθικό συναίσθημα του Κατσαρού που μεταφράζεται σε αντίσταση και πάλι τόσο απέναντι στην εξουσία όσο και απέναντι στους «δικούς του». Το ποίημα σε πρώτο πρόσωπο αναλύει σχολαστικά τους λόγους της ποιητικής σιωπής για να προφητέψει την εξέγερση και να κλείσει πάλι μ' ένα προσωπικό ενοραματικό φινάλε.

Δ. ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

✓ Νοηματικές ενότητες/Επιμέρους πλαγιότιτλοι

Το ποίημα μπορεί να χωριστεί σε τρεις ενότητες.

- 1η Ενότητα** (οι πρώτοι 15 στίχοι): Ο ποιητής εκθέτει αναλυτικά όλους τους λόγους που τον κάνουν να σωμαίνει.

2η Ενότητα (οι 8 επόμενοι στίχοι): Ο Μιχάλης Κατσαρός χρησιμοποιεί προφητικό-αφοριστικό λόγο και προμηνύει ένα σαρωτικό κύμα νεανικών εξεγέρσεων.

3η Ενότητα (η δεύτερη στροφή του ποιήματος, δηλαδή ο τελευταίος στίχος): Το ποίημα περατώνεται με ένα ρητορικό-προφητικό στίχο.

Ε. ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ – ΤΕΧΝΟΤΡΟΠΙΑ

Ο Μιχάλης Κατσαρός ανήκει στην αντιστασιακή - κοινωνική τάση της πρώτης μεταπολεμικής γενιάς. Από άποψη περιεχομένου, τα βιώματα της ταραγμένης δεκαετίας του 1940, μετουσιώνονται σε ποίηση. Από άποψη μορφής, το ποίημα δεν ακολουθεί τις παραδοσιακές φόρμες. Ο τόνος του είναι ρητορικός και ξεκινά από ένα ρομαντικό αναρχισμό προκειμένου να δηλωθεί η εξεγερτική και αντιεξουσιαστική τάση του ποιητή. Όμως, πολύ σύντομα (16ος στίχος και εξής) ο λόγος γίνεται προφητικός και στο τέλος αφοριστικός προκειμένου να δηλωθεί εναργέστερα η αντίθεση ανάμεσα στον ασυμβίβαστο Ιεροφάντη - ποιητή που «δίνει όραμα» και τους υπόλοιπους συμβιβασμένους που «μιλάν για τον καιρό ... για τον Πόλεμο».

1. Γλώσσα: είναι δημοτική χωρίς δυσνόητες λέξεις ή εκφράσεις.

2. Ύφος: Το ύφος είναι διδακτικό - προφητικό με έντονη ρητορική διάθεση.

3. Μορφή: η μορφή είναι ελεύθερη και δεν ακολουθεί τις παραδοσιακές φόρμες. Ο στίχος είναι ελεύθερος. Δεν υπάρχει μέτρο και ομοιοκαταληξία. Και σ' αυτό το ποίημα απουσιάζουν τα σημεία σίξης (δύο τελείες).

α) Μεταφορές: «Το Αιγαίο να γίνεται ποίηση», «να πλημμυρίζει τα σαλόνια», «η κρύα σιωπή θα περιβρέχει τη γη».

β) Εικόνες: «να πλημμυρίζει τα σαλόνια», «η κρύα σιωπή θα περιβρέχει τη γη», «θα γεμίσουν οι κήποι με καταρράκτες».

γ) Υπερβολή: «θα γεμίσουν οι κήποι με καταρράκτες».

δ) Επίθετα: «ήχους παράξενους», «ψίθυρους μακρινούς», «λόγους ατέλειωτους», «η κρύα σιωπή», «οι άσημες φλυαρίες», «βρώμικες αυλές», «τρομερή εξουσία».

ΣΤ. ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ του Σχ. βιβλίου

1η: Σε ποιες περιπτώσεις σωπαίνει ο ποιητής και ποιο είναι το νόημα της σιωπής του;

Απάντηση:

Ο Μιχάλης Κατσαρός δε σωπαίνει απέναντι σε συγκεκριμένες περιπτώσεις. Απλώς, επέλεξε τη σιωπή σε σχέση με ότι ακολούθησε την περίοδο του Εμφυλίου. Έτσι, τον βλέπουμε να σωπαίνει εξαιτίας του συμβιβασμού και της επίφασης των δημοκρατικών ελευθεριών που αναπτύχθηκαν τη δεκαετία του πενήντα.

Φαίνεται ότι οι μνήμες της αντίστασης, του Εμφυλίου και της ήπιας της Αριστεράς, τον

οδηγούν σε κατευθύνσεις όπου το ηθικό συναίσθημα της καθολικής και αμετάπειστης αντίστασης, διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο. Ο Κατσαρός σωπαίνει για να καταδείξει τη διαφορά ανάμεσα σ' εκείνον (που δεν επιθυμεί καμία εξάρτηση από το σάπιο μετεμφυλιακό καθεστώς) και τους άλλους (δικοί του και δικοί τους, που συμβιβάζονται και αναμένουν καλύτερες ημέρες). Σωπαίνει επίσης, από την προσμονή της εξέγερσης που θα σαρώσει τις δομές της εξουσίας. Κατά κάποιον τρόπο δηλαδή, συντηρεί τη φλόγα και τα όνειρα της αδικοχαμένης γενιάς της αντίστασης.

2η: Πότε προτίθεται να μιλήσει ο ποιητής; Ποια απήχηση φαντάζεται πως θα έχει η ομιλία και γιατί;

Απάντηση:

Ο ποιητής εγκαταλείπει μετά το 15ο στίχο, το ρητορικό λόγο και καταλήγει στον προφητικό. Σε κατάσταση ένθεης όρασης προφητεύει ότι όσο οι κοινωνικές ανισότητες διευρύνονται τόσο κοντινότερη φαντάζει η εξέγερση, που θα ξεσπάσει παρασύροντας τα απομεινάρια ενός άδικου καθεστώτος.

Αυτή τη χρονική στιγμή (δηλαδή τη στιγμή της εξέγερσης) επιλέγει ο ποιητής-προφήτης για να μιλήσει. Ο ίδιος πιστεύει ότι η στάση του (δηλαδή η πρότερη σιωπή) ευνόησε την εξέγερση και ότι η ομιλία του θα παράσχει το απαιτούμενο όραμα και τη θεωρητική επιβεβαίωση στους εξεγερμένους.

3η: Από το ποίημα εξάγεται μια αντίληψη του ποιητή για την ποίηση και το ρόλο της. Ποια είναι αυτή η αντίληψη;

Απάντηση:

Για τον Μιχάλη Κατσαρό, η ποίηση διαδραματίζει πρωτίστως ένα διδακτικό ρόλο. Με την ποίηση, ο δημιουργός μπορεί να φωτίσει τα πλήθη όχι μόνο για την προσωπική του στάση αλλά και για τα πιεστικά και σοβαρά προβλήματα της κοινωνικής ανισότητας, της έλλειψης δημοκρατίας και της καταπιεστικής εξουσίας. Η ασυμβίβαστη στάση του ποιητή, έτσι όπως συμπυκνώνεται στη σιωπή και στη παθητική αλλά ανυποχώρητη αντίσταση, γίνεται το πρότυπο για τους πολίτες και κυρίως τους νέους, που υπόκεινται άλλωστε σε κάθε είδους κρατική προπαγάνδα.

Ο Κατσαρός ξεκινώντας από το χαμένο όνειρο της γενιάς της αντίστασης, ζει την προσπάθεια ανασυγκρότησης. Διαφωνεί, όμως, στην ουσία του προβλήματος. Γι' αυτόν ανασυγκρότηση χωρίς ποιότητα ζωής και δημοκρατία δεν μπορεί να υπάρξει. Έτσι, σκοπός δικός του και σκοπός της ποίησής του, γίνεται η διαφώτιση των πολιτών και η αντίσταση απέναντι στον κίνδυνο του συμβιβασμού και της συγκατάβασης.

4η: Στην αρχαιότητα οι ποιητές θεωρούντο θεόπνευστοι και ο λόγος τους θεωρείτο προφητικός. Υπάρχουν στη μορφή, στο περιεχόμενο και στον τόνο του ποιήματος στοιχεία που δίνουν αυτή την εντύπωση;

Απάντηση:

Στο ποίημα, που εξετάζουμε αφθονούν τα στοιχεία, που μπορούν να το χαρακτηρίσουν, προφητικό. Πρώτα-πρώτα, η μορφή του ποιήματος (χωρίς ομοιοκαταληξία και μέτρο) θυμίζει χρησμό αρχαίου μάντη ή προφητεία. Ο τόνος του ποιήματος, που ξεκινά από ένα ρομαντικό αναρχισμό, θέλει να έχει διδακτικό χαρακτήρα και γι' αυτό χρησιμοποιείται το πρώτο ενικό πρόσωπο. Όμως, στη συνέχεια, προκειμένου να διατηρηθεί αυτός ο διδακτικός χαρακτήρας, ο ποιητής κάνει προβλέψεις. Προβλέπει μια εξέγερση, που θα ξεσπάσει, όταν «η κρύα σιωπή θα περιβρέχει τη γη» και «στερέψουν οι άσημες φλυαρίες». Το ποίημα κλείνει μ' ένα αφοριστικό προσωπικό φινάλε που σφραγίζει τον προφητικό χαρακτήρα του ποιητικού περιεχομένου: «πάλι σας δίνω όραμα».

Z. ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

- 1n:** Ποια σημασία έχουν μέσα στο ποίημα οι ακόλουθοι στίχοι: «όταν ακούω σένα να μιλάς εγώ πάντα σωπαίνω», «στα βέβαια αυτιά μου»;
- 2n:** Στο τέλος του ποιήματος ο Μιχάλης Κατσαρός λέει: Πάλι σας δίνω όραμα. Σε ποιους νομίζετε ότι απευθύνεται ο ποιητής;

ΚΡΑΥΓΗ ΔΕΚΑΤΗ ΠΕΜΠΤΗ

Κλείτος Κύρου

A. Ο ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΣ

Η ζωή του

Ο Κλείτος Κύρου ανήκει στην κοινωνική-αντιστασιακή τάση της πρώτης μεταπολεμικής γενιάς. Ποιητής και μεταφραστής, γεννήθηκε στη Θεσσαλονίκη το 1921. Σπούδασε νομικά στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης και εργάστηκε ως υπάλληλος Τραπεζών. Μετέφρασε ξένους ποιητές και ξένους θεατρικούς συγγραφείς. Ποιήματά του μεταφράστηκαν στα αγγλικά και στα πολωνικά.

Το έργο του

Ο Κλείτος Κύρου έχει εκδώσει τις ακόλουθες ποιητικές συλλογές: *Αναζήτηση* (1949), *Σε πρώτο πρόσωπο* (1957), *Κραυγές της νύχτας* (1960), *Κλειδάριθμοι* (1963), *Τα πουλιά και η αφύπνιση* (1987), *Περίοδος χάριτος και άλλα ποιήματα* (1992), *ο Πρωθύστερος λόγος* (1996), και *Ακροτελεύτια* (1997).

Εξέδωσε, επίσης, τρεις συγκεντρωτικούς τόμους της ποίησης του: *Απολογία* (α' εκδ. 1966 και β' εκδ. 1976 συμπληρωμένη), *Κατασκευές 1949-1974* (1980), *Εν όλω συγκομιδή 1943-1997* (1997). Ιδιαίτερα πρέπει να προσεχθεί η μεταφραστική του δουλειά που χαρακτηρίζεται από την ίδια ποιότητα και ευαισθησία. Έχει μεταφράσει Φ. Γκ. Λόρκα, *Μοιρολόι για τον Ιγνάτιο Σάντσεθ Μεχίας* (1960), *Τ.Σ. Έλιοτ, Τετάρτη των Τεφρών*, τα τραγούδια του *Άριελ*, *Τέσσερα κουαρτέτα και Ρημαγμένη γη και άλλους ποιητές*.

Απέδωσε, τέλος, στα ελληνικά τα θεατρικά έργα: *Φ. Γκ. Λόρκα, σαν περάσουν πέντε χρόνια* (1962), *Τζων Φορντ, Κρίμα που είναι πόρνη* (1986) και *Πέρσυ Μπος Σέλλεϋ, Οι Τσέντσι* (1993) για το οποίο τιμήθηκε με το *Κρατικό Βραβείο μετάφρασης, τον επόμενο χρόνο* (1994).

B. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΓΙΑ ΤΟ ΕΡΓΟ

Το ποίημα ανήκει στη συλλογή *Κραυγές της Νύχτας*, που δημοσιεύτηκε το 1960. Τα ποιήματα της συλλογής είναι άπιπλα. Απλά φέρουν ένα αύξοντα αριθμό από το 1 έως το 20. Τίτλος τους είναι ο τίτλος της συλλογής. Στα ποιήματα αυτής της συλλογής, ο Κλείτος Κύρου πετυχαίνει την έξοδό του από τα προσωπικά βιώματά της Κατοχής και του Εμφυλίου στον ευρύτερο χώρο των συλλογικών βιωμάτων. Όλα τα ποιήματα της συλλογής

ξεχωρίζουν για το συναισθηματικό και νοηματικό τους βάθος. Είναι ποιήματα μαρτυρίες, ποιήματα-κατάθεση ψυχής για τα πάθη της σφαγιασμένης γενιάς της αντίστασης.

Γ. ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

α. Νοηματική απόδοση

Ο ποιητής μιλά με πυρετικό λόγο για τη γενιά του. Προσπαθεί και νομίζουμε ότι πετυχαίνει να ορίσει την ταυτότητα της γενιάς. Η γενιά του αντιστάθηκε: «κουνώντας λάβαρα πανηγυριού σειώντας σπαθιά» και «ποιίζοντας τα σπαρτά με περίσσιο αίμα». Σαν ανταμοιβή για τις υπηρεσίες της στη μεγάλη αντιφασιστική πάλη εισέπραξε την καταδίκη και την εξόντωση από την εξουσία: «Σα ληστής σύρθηκε στο συρματοπλέγμα», «Κραυγάζουν έξαλλοι στα εκτελεστικά αποσπάσματα», «Τρώγαν πικρό ψωμί».

Όμως, η θυσία τους έπιασε τόπο. Το αίμα τους πότισε το σπόρο της δημοκρατίας και της ανατροπής: «οι σκιές τους ριζώναν», «Άδικο προσπαθείτε δε θα ξεριζωθούν ποτέ», «θα προβάλλουν μπροστά στα τρομαγμένα σας μάτια».

Ο ποιητής, μόλις τώρα αντιλήφθηκε το μεγαλείο της γενιάς του και ένιωσε την ανυπέρβλητη δύναμή της. Γι' αυτό μιλάει, γι' αυτό αποφασίζει να δώσει την κατάθεσή του. Μόνο που μένει πάντα ο σπαραγμός για τις ανθρώπινες απώλειες.

β. Ερμηνευτικά – Γλωσσικά σχόλια

- 1. Μιλώ με σπασμένη φωνή δεν εκλιπαρώ. Τον οίκτο σας κ.ο.κ.:** Ο Κλείτος Κύρου χρησιμοποιεί διασκελισμό. Δηλαδή το νόημα του πρώτου στίχου ολοκληρώνεται στο δεύτερο κ.ο.κ.
- 2. σειώντας:** Ταλαντεύω, κουνώ πέρα-δώθε.
- 3. Γράφοντας στίχους εξαίσιους μιας πρώτης νεότητας:** η αντίσταση της γενιάς του Κύρου είχε κάτι το ποιητικό. Ξεκινούσε από μία δροσερή, ποιητική διάθεση νέων ανθρώπων, που δεν είχαν συμπληρώσει ακόμα τα είκοσί τους.
- 4. Περίσσιο:** άφθονο, πλούσιο, αυτό που περισσεύει.
- 5. Μικρά παιδιά που αφήθηκαν στο έλεος τ' ουρανού:** εκφράζεται η αυτοθυσία και η ανυστεροβουλία της γενιάς της αντίστασης.
- 6. σα ληστής σύρθηκε στο συρματοπλέγμα:** σε στρατόπεδα συγκέντρωσης κλείστηκαν κατά τη διάρκεια του Εμφυλίου και έπειτα, πολλοί Έλληνες που συμμετείχαν στην αντίσταση κατά των δυνάμεων Κατοχής.
- 7. Κραυγάζαν έξαλλοι στα εκτελεστικά αποσπάσματα:** Κατά τη διάρκεια του Εμφυλίου (αλλά και αργότερα λ.χ. υπόθεση Μπελογιάννη) εκτελέστηκαν χιλιάδες αριστεροί, που είχαν συμμετάσχει στην Αντίσταση.
- 8. Με σπασμένη φωνή:** η κατάθεση του ποιητή έχει γίνει σπαραγμός μπροστά στην εγκατόμβη των συντρόφων του.

γ. Πραγματολογικά – Ιδεολογικά – Πολιτιστικά σχόλια

Όπως προαναφέρθηκε (βλ. Η ζωή). Ο Κλείτος Κύρου ανήκει στην κοινωνική-αντιστασιακή τάση της πρώτης μεταπολεμικής γενιάς. Μάλιστα από τη λογοτεχνική κριτική η συλλογή του, κραυγές της νύχτας, χαρακτηρίστηκε σαν ένα από τα σημαντικότερα δείγματα της «Ποίησης της Ήπτας».

Στο ιστορικό κλίμα της εποχής (έχει περάσει μία 15ετία από την απελευθέρωση και μία δεκαετία από τη λήξη του Εμφυλίου) η ήπτα είναι τοποθετημένη σαν πρίσμα με αποτέλεσμα να δίνει διαφορετική όψη στα πράγματα. Κάθε αναφορά στο παρελθόν, στηρίζεται στην «επώδυνη μνήμη». Κάθε αναφορά καταφεύγει σ' εκείνους, στις χιλιάδες «που κραυγάζαν έξαλλοι στα εκτελεστικά αποσπάσματα».

Η ήπτα της αριστεράς δημιουργεί ένα προνομιακό πεδίο συνειδησιακών τύψεων στους επιζήσαντες οπαδούς της. Αυτό το ρεύμα, εκφράζεται επομένως, μέσα από την ποίηση της ήπτας. Οι ποιητές αισθάνονται την ανάγκη να αγγίξουν τα τραγικά γεγονότα του Εμφυλίου. Διαπιστώνουν ότι η κάλυψη (εκούσια) των ακόμα ανοικτών και αιμορροούντων πληγών δεν απέδωσε. Αντίθετα, επέτεινε το πρόβλημα δημιουργώντας ένα ψυχικά άρρωστο κλίμα.

Ο Κλείτος Κύρου, στις κραυγές της νύχτας, τολμά να μιλήσει για όλα αυτά τα «συγκεκαλυμμένα». Στην τρίτη στροφή του ποιήματος, που εξετάζουμε λέει χαρακτηριστικά: «Τώρα τα καταλάβαμε όλα» ... «Καταλάβαμε τη δύναμή μας», μιλώντας και για λογαριασμό των υπολοίπων ποιητών της γενιάς του.

Αυτό το ξεγύμνωμα των κακοκλεισμένων πληγών, που άφησε στην ψυχή των ποιητών, ο Εμφύλιος, λειτουργεί τώρα σαν ένα είδος ψυχοθεραπείας. Πρόκειται για μία ψυχοθεραπεία που αποκαθιστά την ισορροπία ανάμεσα στα πραγματικά ιστορικά γεγονότα και την καταγραφή τους.

Ο Κύρου, επομένως, μ' ένα λόγο χειμαρρώδη, έντονα συναισθηματικά φορτισμένο, σχεδόν πυρετικό, αναλύει διεξοδικά όλα αυτά τα στοιχεία που δεν κατάλαβε, όλα αυτά τα πράγματα, που προσπάθησε να ξεχάσει και όλα αυτά τα τραγικά γεγονότα που, ενώ συνέβησαν στο παρελθόν, για εκείνον ήταν πάντοτε παρόντα επειδή δεν κατάφερε ποτέ να τα ξεπεράσει.

Δ. ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

✓ Νοηματικές ενότητες/Επιμέρους πλαγιότιτλοι

Το ποίημα αποτελείται από τρεις ενότητες, που συμπίπτουν με τις τρεις στροφές του.

1η ενότητα (η πρώτη στροφή): Ο Κλείτος Κύρου μας δίνει τα στοιχεία ταυτότητας της γενιάς. Δηλαδή τις ιδέες τους, τα όνειρά τους και κυρίως τις πράξεις τους κατά την κρίση -για όλη την ανθρωπότητα- αναμέτρηση.

2η ενότητα (η δεύτερη στροφή): Ο λόγος του ποιητή, πιο φορτισμένος συναισθηματικά από πριν, περιγράφει τα πάθη της γενιάς. Τον απηντή διωγμό της και την τραγική εξόντωσή της στα στρατόπεδα συγκέντρωσης και τα εκτελεστικά αποσπάσματα των έκτακτων στρατοδικείων.

3η ενότητα (η τρίτη στροφή): Πρόκειται για την ενότητα που έχει την υψηλότερη συναισθηματική ένταση. Με σπαρακτική φωνή ο Κύρου αποτίει φόρο τιμής στους νεκρούς της γενιάς του και προειδοποιεί ότι ο αγώνας τους δεν πήγε χαμένος. Το όραμα για μία δικαιοτέρα και πιο ανθρώπινη κοινωνία είναι ριζωμένο στη συνείδηση του λαού.

E. ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ – ΤΕΧΝΟΤΡΟΠΙΑ

Το ποίημα έχει δύο τρόπους ανάγνωσης, έναν ποιητικό (δηλαδή χρησιμοποιώντας το διασκελισμό) και έναν εκλογικευμένο (δηλαδή κάθε πρόταση, ξεχωριστά). Ιδιαίτερο χαρακτηριστικό είναι η παντελής έλλειψη σίξης. Όλοι οι στίχοι του ποιήματος ξεκινούν με κεφαλαίο, γεγονός που τονίζει την αυτοτέλεια του στίχου (κάθε στίχος δηλαδή, είναι μία αυτοτελής ενότητα). Υπάρχει τέλος, ανακύκλωση στο ποίημα: «μιλώ ... δεν εκλιπαρώ» (πρώτος στίχος) και «και για τούτο μιλώ» (τρίτος στίχος από το τέλος του ποιήματος).

- 1. Γλώσσα:** και σ' αυτό το ποίημα η γλώσσα που χρησιμοποιείται είναι η δημοτική. Έντονη είναι η παρουσία των ρημάτων (μιλώ, εκλιπαρώ κ.ο.κ.) τα οποία δημιουργούν έντονες οπτικές και ακουστικές εικόνες.
- 2. Ύφος:** Είναι λιτό, σχεδόν απέριπτο, έτσι όπως ταιριάζει σε πολιτικά μνημόσυνα. Είναι όμως συναισθηματικά φορτισμένο με μεγάλο βαθμό υποκειμενισμού.
- 3. Μορφή:** Το ποίημα έχει ελεύθερη μορφή και στηρίζεται στο διασκελισμό. Στη νεωτερική ποίηση, ο δημιουργός, επειδή δεν περιορίζεται από το μέτρο, μπορεί να γράψει μεγαλύτερους στίχους, των οποίων το νόημα με τη βοήθεια του διασκελισμού ολοκληρώνεται στους επόμενους. Αισθητή είναι και η απουσία της σίξης όχι τόσο εξαιτίας της μοντέρνας ποίησης όσο εξαιτίας της ρευστότητας (της απουσίας σίξης) της εποχής.
- 4. Εκφραστικά μέσα.**
 - α) Μεταφορές:** «μέσα μου μιλούν χιλιάδες στόματα», «η γενιά μου ήταν μια αστραπή», «οι σκιές τους ριζώνουν».
 - β) Παρομοιώσεις:** «Σα ληστής σύρθηκε στο συρματοπλέγμα», «Μοίρασε σαν αντίδωρο τη ζωή και το θάνατο».
 - γ) Εικόνες:** «Που κάποτε φώναζαν οργισμένα στον ήλιο», «κουνώντας λάβαρα πανηγυριού σειώντας σπαθιά», «κραυγάζαν έξαλλοι στα εκτελεστικά αποσπάσματα», «τρώγαν πικρό ψωμί».
 - δ) Επίθετα:** «σπασμένη φωνή», «πρώτης νεότητας», «στα τρομαγμένα σας μάτια».

ΣΤ. ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ στις ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ του Σχ. βιβλίου

1n: Κύριο χαρακτηριστικό της ποιητικής γραφής του Κλείτου Κύρου είναι ο διασκελισμός (σχήμα διασκελισμού έχουμε, όταν το νόημα ενός στίχου συνεχίζεται στον επόμενο). Να επισημάνετε τους σχετικούς στίχους και να χρησιμοποιήσετε το αποτέλεσμα της εργασίας σας στην απάντηση της επόμενης ερώτησης (2β).

Απάντηση:

Οι σίχοι στους οποίους χρησιμοποιείται ο διασκελισμός είναι οι ακόλουθοι: «Μιλώ με σπασμένη φωνή δεν εκλιπαρώ Τον οίκο σας», «μέσα μου μιλούν χιλιάδες στόματα που κάποτε φώναζαν οργισμένα στον ήλιο», «Η γενιά μου ήταν μια αστραπή που πνίγηκε Η βροντή της», «Οι άνθρωποι της γενιάς μου δεν πέθαιναν Στα νοσοκομεία», «κραυγάζαν έξαλλοι στα εκτελεστικά Αποσπάσματα», «Καταλάβαμε Τη δύναμή μας», «και για τούτο μιλώ Με σπασμένη φωνή που κλαίει κάθε φορά στη θύμησή τους».

2n: Κύριο χαρακτηριστικό του ποιήματος είναι η δραματική του ένταση, που είναι έκδηλη από τον πρώτο κιόλας στίχος και εξωτερικεύεται ποικιλοτρόπως. Διαβάζοντάς το να απαντήσετε στα εξής ερωτήματα: α) Σε ποιους απευθύνεται ο ποιητής και για ποιους μιλάει; β) Με ποιους εκφραστικούς τρόπους κατορθώνει να διατηρήσει στο ποίημα τον τόνο ενός λόγου συγκινησιακά φορτισμένου; γ) Πού κατά τη γνώμη σας οφείλεται αυτή η υψηλή συναισθηματική ένταση του ποιήματος;

Απάντηση:

α) Το ποίημα που εξετάζουμε έχει πολλούς αποδέκτες. Φυσικά είναι μια διαμαρτυρία-ποταμός του ποιητή για τα πάθη της γενιάς της αντίστασης και επομένως απευθύνεται στη πολιτική παράταξη που κέρδισε την τραγική αναμέτρηση και εξόντωσε τους πολιτικούς-ιδεολογικούς της αντιπάλους.

Είναι όμως και ένα ποίημα αυτογνωσίας και άρα αποτελεί την προσωπική κατάθεση του ποιητή για τα γεγονότα που σημάδεψαν ανεπανόρθωτα τη γενιά του και την ποιητική του δημιουργία. Πιθανότατα, λοιπόν, αποδέκτες να είναι οι επιζήσαντες συνομήλικοι του ποιητή. Τέλος, το ποίημα μπορεί να χαρακτηριστεί και ποίημα-απολογία. Υπό το πρίσμα μάλιστα της ήπιας-συντριβής της Αριστεράς (βλ. ΣΧΟΛΙΑ: Πραγματολογικά-Ιδεολογικά-Πολιτιστικά) λειτουργεί σαν ψυχοθεραπεία των υπολοίπων αφού «ξαναζύνει» πυορούσες πληγές και μιλά για γεγονότα που δεν έχουν ξεπεραστεί ή αναλυθεί επαρκώς.

β) Το ποίημα διατηρεί τον έντονα συγκινησιακό φορτισμένο τόνο με το διασκελισμό. Είδαμε ήδη πιο πάνω, ότι διασκελισμό έχουμε (και μάλιστα προκλητικό) στους περισσότερους στίχους του ποιήματος. Ο Κλείτος Κύρου με το διασκελισμό κατορθώνει να αναδεικνύει τις τελευταίες λέξεις των στίχων και τις πρώτες των επόμενων.

Βέβαια, ο φορτισμένος συναισθηματικά τόνος συντηρείται από τις οπτικοακουστικές εικόνες του ποιήματος, που μας υποβάλλουν με τη δυναμική και την αμεσότητά τους.

γ) Ένα τέτοιο ποίημα είναι λογικό να δονείται από υψηλά συναισθήματα. Δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι δημοσιεύτηκε μία δεκαετία μετά τη λήξη του Εμφυλίου, όταν οι πληγές πάνω στον κορμό της χώρας δεν είχαν κλείσει. Το αίσθημα αδικίας που ένιωθε η πλειοψηφία των ηττημένων δυνάμεων της αριστεράς, οι χιλιάδες των νεκρών, των πολιτικών προσφύγων, των βασανισμένων και των εξορίστων και κυρίως η διάκριση ανάμεσα σε «δικούς μας» και «δικούς τους», ήταν πιεσικότατο.

Η έκφραση επομένως, αυτών των συσσωρευμένων συναισθημάτων (αδικία, πίκρα, θλίψη, πόνος, ελπίδα) έτσι όπως συμπυκνώνονται σε τρεις στροφές από τον Κλείτο Κύρου, συντελεί στην υψηλή συναισθηματική ένταση του ποιήματος. Άλλωστε, και αυτό είναι το πιο σημαντικό, ο Κύρου αναλαμβάνει εκ μέρους της γενιάς του: «μέσα μου μιλούν χιλιάδες στόματα που κάποτε φωνάζαν οργισμένα στον ήλιο» να μιλήσει, να αναλύσει και γιατί όχι να προσπαθήσει να υπερκεράσει την «ήπια».

Z. ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

- 1n:** Ο Κλείτος Κύρου γράφει: «Οι άνθρωποι της γενιάς μου δεν πέθαιναν στα νοσοκομεία· κραυγάζαν έξαλλοι στα εκτελεστικά Αποσπάσματα». Σε ποιους νομίζετε ότι απευθύνεται;
- 2n:** Η τρίτη στροφή του ποιήματος συντηρεί βεβαίως τον συγκινησιακό φορτισμένο τόνο αλλά εκφράζει και μία νότα αισιοδοξίας. Από πού πηγάζει η αισιοδοξία αυτή και τι εξυπηρετεί;

ΜΕ ΤΗ ΜΑΤΙΑ ΤΩΡΑ ΠΙΑ

Άρης Αλεξάνδρου

A. Ο ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΣ

Η ζωή και το έργο του

Γεννήθηκε στο Λένινγκραντ της Ρωσίας, το 1922 και σε ηλικία 6 ετών εγκαταστάθηκε στην Ελλάδα, πρώτα στη Θεσσαλονίκη και έπειτα στην Αθήνα, όπου τελείωσε το Γυμνάσιο. Φοίτησε στην Ανωτάτη Σχολή Οικονομικών και Εμπορικών Επιστημών. Για μεγάλο χρονικό διάστημα φυλακίστηκε και εξορίστηκε για τα πολιτικά του φρονήματα. Το 1967 εγκαταστάθηκε στο Παρίσι, όπου και έμεινε ως το θάνατό του, το 1978.

Την πρώτη του εμφάνιση στη λογοτεχνία έκανε με ποίημά του που δημοσιεύτηκε το 1943, στο περιοδικό «Καλλιτεχνικά Νέα». Στη συνέχεια ασχολήθηκε τόσο με την ποίηση όσο και με την πεζογραφία και τις μεταφράσεις. Τα πιο σημαντικά του έργα είναι τα εξής: «Το Κιβώτιο», «Ακόμα τούτη η Άνοιξη», «Άγονος Γραμμή», «Ευθύτης οδών», «Ποιήματα» - συγκεντρωτική έκδοση -, μεταφράσεις έργων του Ντοστογιέφσκι, του Τολστόϊ, του Μαγιακόφσκι, του Τσέχοφ, του Έρεμπουργκ, του Βολταίρου, του Αραγκόν κ.ά.

Η ποίησή του πηγάζει από τις οδυνηρές εμπειρίες του στη φυλακή και την εξορία και εκφράζει τον αγώνα του για πνευματική ανεξαρτησία απέναντι σε οποιαδήποτε πνευματική ή πολιτική κηδεμονία.

Όπως τόνιζε ο ίδιος, «ο ποιητής δεν μπορεί παρά να εκφράζει τις απόψεις του ατόμου. Αργά ή γρήγορα θα έρθει σε σύγκρουση με την ομάδα ή την κοινωνία και θα ακολουθήσει (βασικά) έναν απ' τους εξής δρόμους: Ή θα ασκήσει κριτική στις κυβερνήσεις και στις ηγεσίες, ή θα κλειστεί στο γυάλινο πύργο του ή θα συμβιβαστεί και θα γίνει ένας κομφορμιστής. Για μένα, γνήσιοι ποιητές είναι εκείνοι που διαλέγουν τον πρώτο δρόμο».

B. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΓΙΑ ΤΟ ΕΡΓΟ

Το ποίημα ανήκει στη συλλογή «Ευθύτης οδών», που κυκλοφόρησε στα 1959 και περιλαμβάνει ποιήματα που έγραφε ο Αλεξάνδρου, ενώ βρισκόταν στη φυλακή.

Γ. ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

α. Νοηματική απόδοση

Ο ποιητής απευθύνεται στη νεκρή μητέρα του και τονίζει πως εκείνη διάσπηκε να πεθάνει και δεν τον περίμενε να γυρίσει από την εξορία. Βέβαια, τονίζει κι ο ίδιος, οι συν-

θήκες ζωής ήταν δύσκολες, καθώς δεν μπορούσε να εξασφαλίσει «τα προς το ζην», ενώ υπέφερε και από την καταπίεση των φασιστών. Πιστεύει όμως πως αν έκανε κουράγιο, αν έσφιγγε περισσότερο τα δόντια της κι αν αρπαζόταν από ένα φύλλο ή από ένα κλαδί, από οποιαδήποτε μικρή ελπίδα, θα κατάφερνε να ζήσει λίγα χρόνια ακόμα και θα την αντίκριζε, όταν θα γύρναγε από την εξορία.

Έξάλλου τι θα ήταν δέκα χρόνια αναμονής ακόμα, μπροστά σε αυτό που θα ζούσε, όταν εκείνος θα επέστρεφε. Γιατί, τότε θα γνώριζε ειρηνικές μέρες, γαλήνιες κι ο πόλεμος θα 'ταν μακριά από αυτούς. Το σπίτι τους θα ήταν ήσυχο και θα χώραγε όλη την αγάπη του κόσμου. Όμως, καταλήγει ο ποιητής, η μητέρα του πέθανε και δεν πρόκειται να τον επισκεφτεί ξανά, ούτε θα δει πως μέσα στη φυλακή βρίσκεται τσαλαπατημένη όλη η ψυχή του αυριανού κόσμου.

β. Ερμηνευτικά – Γλωσσικά σχόλια

- 1. οίτα:** διχτυωτό παραπέτασμα που παρεμβάλλεται ανάμεσα στο φυλακισμένο και τον επισκέπτη, όταν συνομιλούν κατά την ώρα του «επισκεπτηρίου».
- 2. σαν:** όπως είναι σιγουρεμένοι πάντα οι τοίχοι της φυλακής.

γ. Πραγματολογικά – Ιδεολογικά – Πολιτιστικά σχόλια

1η ενότητα: Ο πρώτος στίχος του ποιήματος αποτελεί και τον πρόλογο σε αυτό και αναφέρεται στο παρόν.

Με αυτόν ο ποιητής στρέφεται στη νεκρή μητέρα του και συνδιαλλέγεται νοερά μαζί της. Η πίκρα και η θλίψη του για το θάνατό της είναι φανερή και μάλιστα ιδιαίτερα έντονη, τη στιγμή που θεωρεί την πίκρα, που ένιωθε η μητέρα για το φυλακισμένο της παιδί, υπεύθυνη για το θάνατό της,

2η ενότητα: Στην ενότητα αυτή ο ποιητής αναφέρεται στο παρελθόν και ιδίως στις συνθήκες εκείνες που οδήγησαν τη μητέρα του στο θάνατο. Κύριες αιτίες ήταν ο φασισμός, το λιγιστό ψωμί, η εξορία και η αγρύπνια από τη στενοχώρια που της προκάλούσε η εξορία του γιου της. Οι αιτίες είναι ηθικές και υλικές και μάλιστα δίνονται ζευγαρωτά, ανά δυο (ηθική - υλική αιτία).

Όμως, ο ποιητής πιστεύει πως ηθική υποχρέωση του κάθε ανθρώπου είναι η αντίσταση απέναντι σε όλες εκείνες τις συνθήκες που προσπαθούν να τον φθείρουν να τον κάμψουν και να τον αλλοτριώσουν. Έτσι, θεωρεί πως και η μητέρα του έπρεπε με κάθε τρόπο να αντισταθεί.

Η προσπάθεια που θα 'πρεπε να καταβάλλει η μητέρα του παρουσιάζεται κλιμακωτά, σε επίπεδα που διαδοχικά κορυφώνονται. Αρχικά, με μια ρεαλιστική εικόνα, την προτρέπει να σφίγγει τα δόντια. Στη συνέχεια, με μια εικόνα υπερρεαλιστική την προτρέπει να αρπαχθεί από ένα πράσινο φύλλο ή από ένα κλαδί, δηλαδή από κάποια ελπίδα. Ένώ όμως, η προσπάθεια της μητέρας κλιμακώνεται διαδοχικά, η αγωνία

του ποιητή κλιμακώνεται αντίστροφα, καθώς από το πράσινο φύλλο πηγαίνει στα γυμνά κλαδιά ή στον κορμό του δέντρου. Και αυτό γιατί ο κορμός, που υποδηλώνει το πέρασμα του χρόνου, δε δίνει στον άνθρωπο λαβή να πιαστεί. Αντιλαμβάνεται δηλαδή ο ποιητής πως με το πέρασμα του χρόνου όλο και λιγότερες ελπίδες θα βρίσκει η μητέρα του για να πιαστεί και όλο και πιο δύσκολο θα είναι να κρατηθεί στη ζωή.

Η αγωνία και η αγωνιστικότητα, που θα επιδείκνυε η μητέρα του, δηλώνεται και από την εικόνα των χεριών της να γλιστρούν στον κορμό του δέντρου και των νυχιών να μπήγονται βαθιά σε αυτό, στην προσπάθειά της να κρατηθεί. Μάλιστα, τονίζει πως η μητέρα του θα 'πρεπε να αγωνιστεί ως το τέλος, σαν τους μισοπνιγμένους που πιάνονται από ένα δοκάρι του σπιτιού τους και παλεύουν να σωθούν από τα νερά του ορμητικού χειμάρρου που προσπαθεί να τους παρασύρει.

Στη συνέχεια ο ποιητής τονίζει πως η μητέρα του θα 'πρεπε να ζήσει κι άλλο για να γνωρίσει επιτέλους μια ήρεμη, ειρηνική ζωή κοντά στο γιο της, σε ένα σπιτικό ήρεμο και αρμονικό. Από τους στίχους αυτούς γίνεται φανερό πως ο Αλεξάνδρου θεωρεί ως ιδανικό την ειρήνη, την ήσυχη αρμονική ζωή της οικογένειας και γι' αυτό αγωνίζεται, για να το εξασφαλίσει σε όλους.

3η ενότητα: Η ενότητα αυτή αποτελεί τον επίλογο του ποιήματος. Αναφέρεται πάλι στη νεκρή μητέρα του αλλά δίνει την κλιμάκωση της απουσίας της με ένα διαφορετικό τρόπο. Στην αρχή, η μητέρα βρίσκεται τόσο κοντά του, ώστε να αγγίζει με τα χέρια της το παιδί της μέσα από τη σίτα του επισκεπτηρίου. Μετά όμως η απόσταση μεταξύ τους μεγαλώνει. Η μητέρα δεν μπορεί πια να πλησιάσει στους τοίχους της φυλακής και στη συνέχεια μακραίνει τόσο, ώστε δεν μπορεί πια να δει το γιο της και τη φυλακή.

Η μητέρα του είναι πια νεκρή. Δεν μπορεί να δει πως οι άνθρωποι που αγωνίστηκαν για έναν καλύτερο κόσμο και εμφορούνταν από υψηλά ιδανικά βρίσκονται φυλακισμένοι και συντριμμένοι. Η θλίψη και η απαισιοδοξία του ποιητή είναι έντονη και ι-δίως στους δύο τελευταίους στίχους, όταν αισθάνεται τη θλίψη να έχει ποτίσει το διπλανό θάλαμο σαν την υγρασία. Με τον τρόπο αυτό δείχνει την αδυναμία επικοινωνίας ανάμεσα στους συκρατούμενους. Ο τοίχος, ένας τοίχος σάπιος που αναδίδει μυρωδιά, τους εμποδίζει να μιλήσουν, να πάρουν κουράγιο, για να αντισταθούν στις αντίξοες συνθήκες. Μόνη τους δύναμη είναι η ψυχή τους, η πίστη τους στα ιδανικά τους που τους κρατά στη ζωή.

Δ. ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

✓ Νοηματικές ενότητες/Επιμέρους πλαγιόστιχοι

Το ποίημα μπορεί να διαχωριστεί στις εξής ενότητες:

1η ενότητα: Στίχος 1: ο ποιητής απευθύνεται στη νεκρή μητέρα του.

2η ενότητα: Στίχοι 2-25: η πίστη στο ότι η μητέρα του έπρεπε να κάνει κουράγιο, και

3η ενότητα: Στίχοι 26-32: ο θάνατος της μητέρας του και τα συναισθήματα του ποιητή.

Ε. ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ – ΤΕΧΝΟΤΡΟΠΙΑ

- 1. Τεχνική:** Με ρητορικό τρόπο ο ποιητής παρουσιάζει τη θλίψη του για το ότι βλέπει γύρω του ανθρώπους, όπως τη μητέρα του, να χάνουν τα ιδανικά τους. Για να το πετύχει αυτό καταφεύγει σε έναν υποθετικό διάλογο με τη μητέρα του, που δεν είναι παρά ένας εσωτερικός μονόλογος,
- 2. Παρομοιώσεις:** Επίσης, για να αισθητοποιήσει τις ιδέες του ο ποιητής χρησιμοποιεί ποικίλα εκφραστικά μέσα, όπως παρομοιώσεις που θυμίζουν τις αντίστοιχες ομηρικές: «σαν τους μισοπνιγμένους που τους τραβάει ο χείμαρρος κολλημένους σπιπού», «σαν τον απόμακρο από του καταρράχτη», «σίγουρη σαν άστρο», «σαν υγρασία σάπιου χόρτου»,
- 3. Μεταφορές:** «να αρπάζουσυνα από 'να φύλλο πράσινο».
- 4. Στίχος:** Ο ποιητής χρησιμοποιεί μακροπερίοδο λόγο, που σε συνδυασμό με τους διασκελισμούς των στίχων, φανερώνει την έντονη ψυχική του ταραχή.

ΣΤ. ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ του Σχ. βιβλίου

1η: Πού αποδίδει ο ποιητής το θάνατο της μητέρας του; Τι σημαίνει εδώ το ρήμα «βιάστικες»;

Απάντηση:

Βλέπε ανάλυση.

[Από: 2η ενότητα να αντισταθεί]

2η: Με ποιες εικόνες ο ποιητής αποδίδει τον αγώνα, για να μείνει κανείς στη ζωή;

Απάντηση:

Βλέπε ανάλυση. [Από: Η προσπάθεια να τους παρασύρει]

3η: Αν λάβουμε υπόψη μας ότι το ποίημα είναι ουσιαστικά μονόλογος (γιατί);, τότε τι εκφράζουν οι στίχοι 5-16; Αγωνιστικό φρόνημα, έντονη νοσταλγία, πίστη στην αξία της ζωής ή πίστη στο μέλλον; Να δικαιολογήσετε τις απαντήσεις σας.

Απάντηση:

Το ποίημα είναι ουσιαστικά μονόλογος, αν και ο ποιητής χρησιμοποιεί β' πρόσωπο και όχι α', όπως γίνεται στο μονόλογο. Το θεωρούμε όμως τέτοιο, γιατί η μητέρα του, στην οποία απευθύνεται, είναι νεκρή.

Έτσι, οι στίχοι 5-16 εκφράζουν στην ουσία τα συναισθήματα και τις σκέψεις του ίδιου του ποιητή. Δείχνουν την πίστη του στο αγωνιστικό φρόνημα, την ανάγκη να πολεμήσει κανείς με κάθε τρόπο, για να παραμείνει στη ζωή, την οποία υμνεί, αφού τη θεωρεί υπέρτατη αξία. Επίσης, πιστεύει στο μέλλον, το οποίο θεωρεί πως ο άνθρωπος το φτιάχνει μόνος του, ενώ δείχνει ιδιαίτερη νοσταλγία για τη μητέρα του, την οποία δε θα ξαναδεί.

4n: Στους στίχους 17-25 ο ποιητής εκφράζει το όραμά του για τη ζωή. Αφού το αναπτύξετε, να χαρακτηρίσετε, με βάση αυτό, τον ποιητή.

Απάντηση:

Στους στίχους αυτούς εκφράζεται το όραμα του ποιητή για τη ζωή. Ένα όραμα που στηρίζεται στην ειρήνη, στην απλοϊκή ζωή, στην ηρεμία, την αγάπη και τη συναδέλφωση όλων των ανθρώπων. Από το όραμα αυτό γίνεται φανερή η ανθρωπιά του ποιητή, αλλά και η πίστη του στην ειρήνη και σε μια καλύτερη ποιοτικά ζωή που θα προσδώσει στον άνθρωπο ανώτερα ιδανικά.

5n: Γιατί στο στίχο 25 διακόπεται απότομα ο λόγος;

Απάντηση:

Ο ποιητής διακόπτει απότομα το λόγο του στο στίχο 25, γιατί εκεί κορυφώνεται η αγωνία του. Δεν αντέχει να ολοκληρώσει το λόγο του, γιατί η συγκίνησή του είναι έκδηλη, καθώς γυρνά στις αναμνήσεις της ιδιωτικής του ζωής, όταν αυτή ήταν ήρεμη, μακριά από όλα όσα τον ταλανίζουν τώρα.

6n: Γιατί ο ποιητής σπάει το στίχο 30; Με ποια προηγούμενη ενότητα του ποιήματος σχετίζεται νοηματικά ο στίχος αυτός;

Απάντηση:

Ο ποιητής σπάει το νόημα του στίχου 30, αφού η λέξη «τσαλαπατημένη» δίνεται μόνη της. Και αυτό, γιατί τονίζει τα γκρεμισμένα ιδανικά του αυριανού κόσμου. Το νόημα αυτό μπορεί να σχετιστεί νοηματικά με τους στίχους 17-25, γιατί εκεί αναφέρεται στα ιδανικά τα οποία στο στίχο αυτό παρουσιάζονται ποδοπατημένα.

7n: Τι αισθήματα εκφράζει ο ποιητής στους στίχους 26-32;

Απάντηση:

Βλέπε ανάλυση 3ης ενότητας.

[Από: Η ενότητα αυτή κρατά στη ζωή]

2. ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1n: Ποια η θέση της «μητέρας» στην μυθοπλασία του Άρν Αλεξάνδρου;

2n: Το ποίημα του Άρν Αλεξάνδρου είναι γραμμένο στο δεύτερο ενικό πρόσωπο. Πού πιστεύετε ότι απευθύνεται και τι εξυπηρετεί αυτή η τεχνική;

ΚΑΝΤΑΤΑ

(απόσπασμα: *Ο άνθρωπος με το κασκέτο*)

Τάσος Λειβαδίτης

A. Ο ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΣ

Η ζωή και το έργο του

Γεννήθηκε στην Αθήνα, το 1921. Σπούδασε Νομικά στο Πανεπιστήμιο Αθηνών και εργάστηκε ως δημοσιογράφος. Για τις φιλελεύθερες ιδέες του εξορίστηκε την περίοδο 1947-1951.

Στην ποίηση εμφανίστηκε για πρώτη φορά το 1946, με δημοσίευση στο περιοδικό «Ελεύθερα Γράμματα». Η πρώτη του συλλογή εκδόθηκε το 1952, για να ακολουθήσουν άλλες επτά συλλογές που ενσωματώθηκαν στη συγκεντρωτική έκδοση με τον τίτλο «Ποίηση».

Πιο σημαντικά του έργα είναι τα εξής: «Οι τελευταίοι», «Νυχτερινός επισκέπτης», «Σκοτεινή πράξη», «Ο διάβολος με το κηροπήγιο», «Βιολί για μονόχειρα», «Αποκάλυψη» κ.ά. Τιμήθηκε με Κρατικό Βραβείο Ποίησης το 1977.

Η ποίησή του εκφράζει σε πλατιές συνθέσεις, καταστάσεις της εποχής μετά την Αντίσταση και την Απελευθέρωση, με προβληματισμούς από την καθημερινή ζωή. Ανήκει στους στρατευμένους ποιητές της πρώτης μεταπολεμικής περιόδου. Πέθανε στην Αθήνα το 1988.

B. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΓΙΑ ΤΟ ΕΡΓΟ

Η «Καντάτα» είναι ένα συνθετικό ποίημα με θεατρικό χαρακτήρα. Ο ποιητής δίνει στην αρχή το σκηνικό, που είναι ο συνοικιακός δρόμος της σύγχρονης πόλης, και τα πρόσωπα, που είναι ο ποιητής, ο άνθρωπος με το κασκέτο, διάφοροι περαστικοί και χορός από γυναίκες και άνδρες. Στο απόσπασμα αυτό μιλάει ο άνθρωπος με το κασκέτο.

Γ. ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

α. Νοηματική απόδοση

Ο ποιητής μας δίνει μια εικόνα βασανισμού ενός φυλακισμένου. Την πρώτη νύχτα μπήκε στο κελί ένας από τους βασανιστές, ένας άνθρωπος που είχε χάσει το πρόσωπό του, όπως τον χαρακτηρίζει ο ποιητής, και ζήτησε από το φυλακισμένο να αποκαλύψει πού είχε κρυμμένα τα όπλα. Εκείνος, για ν' αρνηθεί, έβαλε το χέρι στην καρδιά του, παίρνοντας έτσι κουράγιο. Και τότε άρχισαν τα βασανιστήρια και από άλλους δήμευς που μπήκαν στο

κελί. Βασανιστήρια που κράτησαν σαράντα ημέρες. Και ο άτυχος άνθρωπος φοβόταν κάποιες στιγμές πως θα έχανε τα λογικά του. Τότε, τον έσωσε μια αράχνη που την παρακολουθούσε στη γωνία να υφαίνει τον ιστό της. Και όσο κι αν οι μπότες των βασανιστών της τον χάλαγαν, εκείνη ξανάρχιζε κάθε μέρα τον ίδιο αγώνα, για να υφάνει ξανά.

β. Ερμηνευτικά – Γλωσσικά σχόλια

Δεν υπάρχουν προβλήματα στην κατανόηση του λεξιλογίου του ποιήματος,

γ. Πραγματολογικά – Ιδεολογικά – Πολιτιστικά σχόλια

Ο ποιητής αναφέρεται στον αγώνα του ανθρώπου για μια καλύτερη ζωή. Έτσι, και ο φυλακισμένος του ποιήματος αγωνίστηκε για τα ιδανικά του. Κι αν φυλακίστηκε, όμως η ψυχή του παρέμεινε αδούλωτη: γι' αυτό και βρήκε το κουράγιο και αντιστάθηκε στις πιέσεις και τους βασανισμούς που δέχτηκε. Δεν είναι τυχαίο εξάλλου πως έβαλε το χέρι στην καρδιά του σαν απάντηση στον ανακριτή του. Γιατί, το μοναδικό του όπλο ήταν η καρδιά του. Αυτή που του έδινε κουράγιο και τον εμπύχωνε να αγωνιστεί για την αλήθεια και για υψηλότερα ιδανικά.

Αλλά και η αράχνη μεταβάλλεται σε σύμβολο επιμονής και αγώνα. Γιατί, όσο κι αν κάποιος της καταστρέφουν τον ιστό της, εκείνη συνεχίζει να φτιάχνει καινούριο και να αγωνίζεται.

Έτσι, μέσα στην πίκρα των διαδραματιζόμενων γεγονότων, βγαίνει και κάποιο αισιόδοξο μήνυμα: ο αγωνιζόμενος άνθρωπος θα αντέξει, θα συνεχίσει να προσπαθεί και ίσως τελικά να δικαιωθεί.

Δ. ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

✓ Νοηματικές ενότητες/Επιμέρους πλαγιότιτλοι

Το απόσπασμα αυτό αποτελεί μια ενιαία ενότητα, με κύριο θέμα τον αγώνα του ανθρώπου για τα ιδανικά του.

Ε. ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ – ΤΕΧΝΟΤΡΟΠΙΑ

- 1. Τεχνική:** Πρόκειται για ένα καθαρά αφηγηματικό ποίημα με αφηγητή τον άνθρωπο με το κασκέτο. Ο λόγος του είναι λιτός και απλός, δοσμένος με παρατακτική σύνδεση, επίσημος, ώστε να μας θυμίζει αποσπάσματα από την Παλαιά Διαθήκη ή τη «Γυναίκα της Ζάκυθος» του Σολωμού.
- 2. Στίχος:** Ο στίχος είναι ελεύθερος και προσεγγίζει τον πεζό λόγο. Επίσης, χαρακτηριστική είναι η χρήση του επιτακτικού «και» στην αρχή των στίχων, για έμφαση.

- 3. Εικόνες:** Τέλος, χαρακτηριστικές ως προς την παραστατικότητα τους είναι και οι εικόνες που χρησιμοποιεί ο ποιητής, για να αισθητοποιήσει τις ιδέες του, όπως: «Και την πρώτη νύχτα μπήκε το πάτωμα», «Κι ο ίσκιος του στον τοίχο», «κι εκείνος έβαλε το χέρι πάνω στην καρδιά του», «Και τότε τον χτύπησε», «Ύστερα μπήκε άλλος ... κι αυτός», «που την έβλεπε ακούραστη τον ιστό της», «Κι εκείνη το ξανάρχιζε ξανά».

ΣΤ. ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ του Σχ. βιβλίου

- 1n:** Να παρακολουθήσετε τα διαδραματιζόμενα μέσα στο απόσπασμα με τη βοήθεια των λέξεων «νύχια», «κελί», «τον ρώτησε», «τον χτύπησε», «τον έσωσε».

Απάντηση:

Βλέπε νοηματική απόδοση. [Από: Ο ποιητής ξανά]

- 2n:** Γιατί ο ποιητής χαρακτηρίζει τους βασανιστές του φυλακισμένου με τη φράση «είχαν χάσει το πρόσωπό τους»;

Απάντηση:

Ο ποιητής χαρακτηρίζει τους βασανιστές του φυλακισμένου με τη φράση «είχαν χάσει το πρόσωπό τους» για δύο λόγους. Καταρχήν, κυριολεκτικά, γιατί οι βασανιστές είχαν καλυμμένα τα πρόσωπά τους, ώστε να μην αναγνωρίζονται από τα θύματά τους. Και δεύτερο, μεταφορικά, γιατί οι βασανιστές ήταν στην ουσία άνθρωποι χωρίς προσωπικότητα, απλά φερέφωνα ενός αυταρχικού και τυραννικού καθεστώτος.

- 3n:** Ποιος είναι ο ρόλος της αράχνης μέσα στο απόσπασμά μας; Τι εννοεί ο ποιητής λέγοντας ότι «τον έσωσε μια αράχνη»;

Απάντηση:

Βλέπε ανάλυση. [Από: Αλλά και η αράχνη να δικαιωθεί]

- 4n:** Να επισημάνετε τα στοιχεία του βιβλικού ύφους και να δείξετε τη σημασία τους για το ποίημα.

Απάντηση:

Βλέπε αισθητική προσέγγιση. [Από: 1. Τεχνική για έμφαση]

Z. ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

- 1n:** Να σχολιάσετε τους στίχους «κι εκείνος, κανείς δεν ξέρει αν από σύμπτωση, ή ίσως για ν' απαντήσει, έβαλε το χέρι πάνω στην καρδιά του».

- 2n:** Με βάση τα στοιχεία του ποιήματος μπορείτε να ορίσετε το χρόνο και τον τόπο της Ιστορίας;

Η ΑΝΟΙΞΗ

Επαμεινώνδας Χ. Γονατάς

A. Ο ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΣ

Η ζωή του

Ο Επαμεινώνδας Χ. Γονατάς, ποιητής και πεζογράφος της πρώτης μεταπολεμικής γενιάς με καταγωγή από το Αϊβαλί της Μικράς Ασίας, γεννήθηκε στην Αθήνα το 1924. Απόφοιτος της Νομικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών εργάστηκε ως δικηγόρος. Στα γράμματα εμφανίστηκε το 1944, με το περιοδικό Παλμός.

Το έργο του

Ο Γονατάς έχει εκδώσει τις συλλογές: *Η Κρύπτη* (1959), *οι αγελάδες* (1963), *Το βάραθρο* (1963) και τα πεζά: *Ο Ταξιδιώτης* (1945), *Ο φιλόξενος Καρδινάλιος* (1986) για το οποίο τιμήθηκε με Κρατικό Βραβείο, και η προετοιμασία (1991). Απέδωσε στα Ελληνικά, τα Μαλαισιανά τραγούδια του Ivan Goll (1960), *Walls Ποιήματα* (1983) και Γουσταύου Φλωμπέρ *Βιβλιομανία* (1985).

Τέλος, παρουσίασε και επιμελήθηκε τον τόμο: *Ανέκδοτα γράμματα του Γιώργου Κοτziuλά* (1980) και ήταν συνεκδότης με τον Ποιητή Δ. Π. Παπαδίτσα του Περιοδικού: «Πρώτη Ύλη-Ποιητικά Κείμενα» (1959-1961).

B. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΓΙΑ ΤΟ ΕΡΓΟ

Το ποίημα είναι μέρος της συλλογής το Βάραθρο, που δημοσιεύτηκε το 1963. Συνεπότερα υπερρεαλιστής ο Γονατάς, δημιουργεί εικαστικούς στίχους που θυμίζουν έντονα πίνακα σουρεαλιστών ζωγράφων (λ.χ. Νταλί). Όμως, όπως παρατηρείται, ο λόγος του δεν είναι συνειρμικός και διασπασμένος. Αντίθετα, περιγράφει τον ορατό κόσμο και στηρίζεται σ' αυτόν για να ανακαλύψει τις υπόγειες σχέσεις του με την κοινωνική και ιστορική πραγματικότητα.

Γ. ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

α. Νοηματική απόδοση

Ο ποιητής περιπλανάται στη φύση (οροπέδιο) προκειμένου να διαπιστώσει τον ερχομό της Άνοιξης. Η πρώτη εικόνα είναι απογοητευτική, τα πάντα τα καλύπτει μια παχιά και ξε-

ρή κρούστα λάσπης. Όμως, κάτω από το στρώμα της λάσπης, πιστεύει ότι άκουσε «καθαρά μαζί με τα νερά που γλουγλουκίζανε κι ένα ανάλαφρο θρόισμα». Πραγματικά, με το μακαίρι του χαράζει την κρούστα και ξαφνικά φανερώνεται ένας ολόκληρος κόσμος (λουλούδια, χορτάρια, πεταλούδες, χρυσαλλίδες, μύγες) σε λήθαργο, που ξυπνά αργά-αργά κάρη στην ευεργετική επίδραση του ήλιου.

Το τοπίο αλλάζει ριζικά. Ο ποιητής βρίσκεται στο κέντρο ενός λουλουδιασμένου και ευωδιαστού πια, λειβαδιού κερδίζοντας και την ηθική επιβράβευση, αφού ένα πουλί με ανθρώπινη λαλιά του λέει: «Άκομα λίγο, κι η άνοιξη αυτό το χρόνο θα 'μενε κρυμμένη στη γη».

β. Ερμηνευτικά – Γλωσσικά σχόλια

1. **λαξεμένα:** τα σκαλισμένα, τα σμιλευμένα επάνω σ' ένα υλικό (μάρμαρο, λίθο, ξύλο κ.α.).
2. **Τσιγκέλι:** σιδερένιο άγκιστρο στο οποίο κρεμούν οι κρεοπώλες τα σφαγμένα ζώα.
3. **Πιθάρι:** είναι πήλινο αγγείο μεγάλων διαστάσεων, με ευρύ στόμιο και σχεδόν ανύπαρκτες λαβές, που χρησιμοποιείται για την αποθήκευση υγρών ή στερεών τροφών.
4. **Λούκια:** υδροσωλήνες, υδρορορή, το αυλακωτό κοίλωμα σε ξύλινη ή μεταλλική επιφάνεια, που διευκολύνει τη ροή των υδάτων.
5. **γλουγλουκίζανε:** ο χαρακτηριστικός ήχος του τρεχόμενου νερού, το κελάρισμα.
6. **Θρόισμα:** είναι ο ελαφρύς και ασθενής ήχος, που ακούγεται κατά την κίνηση των φύλλων των δέντρων, των θάμνων και του χορταριού.
7. **μαβιές:** μοβ, μενεξεδιές (το βαθύ γαλάζιο χρώμα του μενεξέ).
8. **Σερσέγκια:** είδος εντόμου.
9. **Χρυσαλλίδες:** η νύμφη των λεπιδόπτερων εντόμων.
10. **Ένα πουλί βγήκε ... και μου είπε:** Ήδη από την εποχή των δημοτικών τραγουδιών είναι γνωστός ο ρόλος που διαδραματίζουν τα πουλιά, που μιλούν με ανθρώπινη λαλιά σε καθοριστικά σημεία της δράσης των ποιημάτων.
11. **μοσκοβολούσε:** μύριζε ευχάριστα, ευωδίαζε, μοσχομύριζε.

γ. Πραγματολογικά – Ιδεολογικά – Πολιτιστικά σχόλια

Ο Επαμεινώνδας Χ. Γονατάς ξεκινά από αμιγέστερα αισθητικά υπερρεαλιστικά κίνητρα και παρατάσσει εικόνες ιδιαίτερα, εικαστικές, που θυμίζουν ζωγραφικούς πίνακες (Βλ. ΕΙΣΑΓΩΓΗ). Φαίνεται ότι τον ενδιαφέρει το χρώμα, το σχήμα και η μουσική ζωή των σωμάτων τόσο του ορατού όσο και του πέρα απ' αυτόν κόσμου.

Στο ποίημα, που εξετάζουμε, ο ποιητής ξεκινά μ' έναν στόχο: να ανακαλύψει την καθυστερημένη άνοιξη. Γι' αυτό το λόγο άλλωστε σκαρφαλώνει στο οροπέδιο και παρατηρεί τους γύρω λόφους. Όπως μπορεί να παρατηρήσει κανείς, ο Γονατάς έλκεται από

τους συσχετισμούς των φυσικών νόμων αλλά δε διστάζει να παρέμβει για να αποκαταστήσει μια «κρυμμένη» πραγματικότητα. Η δημιουργική παρέμβαση του ποιητή στο ποίημα, που εξετάζουμε συνίσταται σε δύο άξονες: α) στην αναζήτηση (σχεδόν εναγώνια, θα προσθέταμε εμείς) της άνοιξης και β) στην αποκάλυψή της ύστερα από την καίρια κίνηση του συγγραφέα.

Η λογοτεχνική κριτική έχει χαρακτηρίσει τον Επαμεινώνδα Χ. Γονατά, σαν τον κυριότερο εκπρόσωπο της υπερρεαλιστικής τάσης της πρώτης μεταπολεμικής γενιάς. Έχει υποστηρίξει επίσης, ότι πλάθει σουρεαλιστικούς μύθους, που δεν έχουν καμία σχέση με την πραγματικότητα.

Όμως «η Άνοιξη», μπορεί να αναγνωστεί σαν μια πραγματικότητα, που έχει δραπετεύσει από τους ιστορικούς και κοινωνικούς συσχετισμούς της δεκαετίας του εξήντα.

Αυτό, όμως, που έχει σημασία είναι ότι παρά την προσήλωσή του στα διδάγματα του υπερρεαλισμού, ο ποιητής αποφεύγει (τουλάχιστον στο παρόν ποίημα) την καταγραφή των ονειρικών εντυπώσεων της ψυχής και του νου, περιγράφοντας την εξωτερική πραγματικότητα, με τρόπο συγκροτημένο.

Δ. ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

✓ Νοηματικές ενότητες/Επιμέρους πλαγιότιτλοι

Πρόκειται για ένα «πεζό» ποίημα, που μπορεί να χωριστεί σε τέσσερις ενότητες:

1η ενότητα (η πρώτη παράγραφος): Ο ποιητής κατορθώνει να ανεβεί στο οροπέδιο αλλά το θέαμα, που αντικρύζει είναι απογοητευτικό. Μια παχιά ξερή κρούστα λάσπης σκεπάζει τα πάντα κάνοντας την ερημιά υποβλητικότερη.

2η ενότητα (η δεύτερη και η τρίτη παράγραφος): Ο ποιητής έχει την εντύπωση ότι κατά τη διάρκεια της περιπλάνησής του, άκουσε κελάρυσμα νερού. Πραγματικά, βάζοντας το αυτί του στην επιφάνεια της γης ανακαλύπτει κάποιο ίχνος ζωής. Τότε δουλεύοντας γρήγορα, απεγκλωβίζει την άνοιξη από το στρώμα της λάσπης.

3η ενότητα (η πέμπτη και τελευταία παράγραφος): Πρόκειται για τον επίλογο του «πεζού» ποιήματος. Ο ποιητής κατάπληκτος εξακολουθεί να παρατηρεί την αναγέννηση της φύσης. Μα ξαφνικά, ένα πουλί που είχε το χάρισμα της ανθρώπινης λαλιάς του λέει χαρακτηριστικά, ότι λίγο ακόμα αν καθυστερούσε, η άνοιξη, αυτό τον χρόνο θα 'μενε θαμμένη στη γη.

Ε. ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ – ΤΕΧΝΟΤΡΟΠΙΑ

Ο Επαμεινώνδας Χ. Γονατάς ακολουθώντας τις αρχές του υπερρεαλισμού δημιουργεί ένα ποίημα που δεν έχει καμία σχέση με τις παραδοσιακές ποιητικές φόρμες.

1. **Γλώσσα:** Χρησιμοποιείται η δημοτική χωρίς δυσνόητες λέξεις και εκφράσεις.
2. **Ύφος:** Είναι απλό και σοβαρό χωρίς ονειρικές ή συνειρμικές εικόνες, που συνηθίζονται στα υπερρεαλιστικά ποιήματα.
3. **Μορφή:** Το ποίημα, που εξετάζουμε μπορεί να χαρακτηριστεί σαν «πεζό» ποίημα, αφού ακολουθεί τη σύλληψη της νεωτερικής ποίησης. Δηλαδή, το μεγάλο στίχο χωρίς μέτρο και ομοιοκαταληξία.
4. **Εκφραστικά μέσα:**
 - α) **Παρομοιώσεις:** «Βγήκα στο οροπέδιο που απλωνόταν μπροστά μου σαν τεράστιο αυτί», «κι ο αέρας μύριζε βαριά σαν να 'βγαине από άδειο πιθάρι», «το 'νωσα να χώνεται όπως στο κρέας ενός μεγάλου ψαριού», «Είχαν το χρώμα που παίρνουν τα σφακτάρια στο τσιγκέλι».
 - β) **Εικόνες:** «Ανέβηκα τα σκαλοπάτια», «Βγήκα στο οροπέδιο», «όπου κι αν γυρνούσα τα μάτια έβλεπα ξερή λάσπη», «κόλλησα χάμω τ' αυτί μου», «βγάζω από την τσέπη το μαχαίρι μου», «αρχίζω να τη χαράζω, να τη σκίζω φέτες φέτες», «χιλιάδες μπουμπουκία αποκαλύφθηκαν», «το γρασίδι, σγουρό, ψήλωνε τρίζοντας ολόγυρά μου», «Ένα πουλί βγήκε απ' τον κρουφώνα του, τίναξε τα κόμματα απ' τις φτερούγες».
 - γ) **Προσωποποίηση:** «οι λόφοι κολυμπούσαν στο φως».
 - δ) **Μεταφορά:** «όπου κι' αν γυρνούσες τα μάτια».
 - ε) **Ελλείψεις:** «ούτε πράσινο φύλλο ... ούτε μια μέλισσα», «και τότε τι θαύμα».
 - στ) **Αναδίπλωση:** «να τη σκίζω φέτες φέτες».
 - ζ) **Επίθετα:** «τεράστιο αυτί», «ξερή λάσπη, σκασμένη», «πράσινο φύλλο», «άδειο πιθάρι», «υπόγεια λούκια», «ανάλαφρο θρόισμα», «άσπρες, ρόδινες, μαβιές ρίζες», «θαλασσοπράσινες κρεατόμυγες», «το γρασίδι, σγουρό», «αμέτρητα σπαθωτά φύλλα».

ΣΤ. ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ του Σχ. βιβλίου

1n: Τι το ιδιαίτερο έχετε να παρατηρήσετε στην περιγραφή του ορατού κόσμου; Στην εργασία σας αυτή να προσέξετε τις εικόνες, τις παρομοιώσεις και ό,τι άλλο στοιχείο παρέχει το ποίημα, για να δώσει μια γενικότερη ιδέα της κατάστασης ενός σχεδόν νεκρού φυσικού κόσμου. (Πρώτη Παράγραφος).

Απάντηση:

Ο ποιητής κατά τη διάρκεια της αγωνιώδους προσπάθειάς του να ανακαλύψει την κρυμμένη άνοιξη, ανεβαίνει στο οροπέδιο με την ελπίδα ότι το τοπίο θα τον ανταμείψει με την ομορφιά του. Αντιθέτως, έρχεται σε επαφή μ' ένα νεκρό κόσμο, μια νεκρή φύση. Μάλιστα, είναι τόσο η δύναμη των εικόνων και των παρομοιώσεων που χρησιμοποιεί, που ο αναγνώστης έχει την αίσθηση ότι ο ποιητής χρησιμοποιεί το λόγο σαν πινέλο ζω-

γραφικής. Πραγματικά, η περιγραφή του νεκρού φυσικού κόσμου, θυμίζει πίνακα «νεκρής φύσης». Μπορούμε να σταθούμε στην παρομοίωση: «Είχαν το χρώμα που παίρνουν τα σφαχτάρια στο τσιγκελί» ή στις εικόνες: «έβλεπα ξερή λάσπη», «ούτε πράσινο φύλλο ούτε μια μέλισσα» για να παρατηρήσουμε την εικαστικότητα των στίχων του ποιήματος, που εξετάζουμε.

2η: Πώς γίνεται η μετάβαση από την ορατή στη μη ορατή πραγματικότητα; Να την προσδιορίσετε στις ιδιαίτερες φάσεις της και να επισημάνετε την εξοικονόμηση της σταδιακά αποκαλυπτόμενης κρυμμένης πραγματικότητας (Δεύτερη παράγραφος κ. εξ.).

Απάντηση:

Η μετάβαση από την ορατή στη μη ορατή πραγματικότητα γίνεται σε τρεις φάσεις. Στην πρώτη φάση, ο ποιητής έχει την αίσθηση ότι άκουσε κάτι, που φανερώνει ύπαρξη ζωής. Πραγματικά, πιστοποιεί με την ακοή του την ύπαρξη νερού και άρα ζωής, κάτω από το στρώμα της ξερής λάσπης. Στη δεύτερη φάση ενεργεί και αποκαλύπτει στο φως του ήλιου ένα θαμμένο-ναρκωμένο κόσμο. Τέλος, στην τρίτη φάση, οι ζωοδότρες ακτίνες του ήλιου αναλαμβάνουν τα υπόλοιπα. Την ανάπτυξη δηλαδή, της αναγεννώμενης φύσης. Ενδεικτικό είναι ακόμα το γεγονός, ότι η σταδιακή αποκάλυψη της φύσης ξεκινά με τα έντομα για να καταλήξει σε έμβια όντα με ανθρώπινη ομιλία (πουλί).

3η: α) Τι υποκρύπτει η δημιουργική παρέμβαση του ποιητή; β) Τι σας θυμίζει η παρέμβαση του πουλιού και τι υποδηλώνει η διαπίστωσή του;

Απάντηση:

α) Ο Γονατάρης, όπως και οι περισσότεροι ποιητές της γενιάς του, έχει συναίσθηση της υποχρέωσης το πνευματικού ανθρώπου απέναντι στα πολιτικοκοινωνικά προβλήματα. Με βάση τα γεγονότα (ιστορικά) της εποχής, η δημιουργική παρέμβαση του ποιητή μετουσιώνεται σε ανακάλυψη της αλήθειας, σε αποκατάσταση της ιστορικής πραγματικότητας και σε πρόταση για έναν όλο και πιο βελτιούμενο κόσμο.

β) Είπαμε και πιο πάνω (βλ. ΣΧΟΛΙΑ: Γλωσσικά-Ερμηνευτικά) ότι το πουλί με ανθρώπινη λαλιά είναι ένα κοινό μοτίβο τόσο στη μυθική αρχαιοελληνική παράδοση όσο και στη λαϊκή παράδοση του νέου ελληνισμού (Ακρπικά τραγούδια, παραλογές). Το πουλί με την ανθρώπινη ομιλία είναι ένα σύμβολο θεοσημίας (ή Θεοφάνειας) αλλά και ένας προνομιακός κάτοικος του φυσικού και μεταφυσικού κόσμου. Το πουλί, όταν δεν λειτουργεί ως θεϊκή παρουσία, λειτουργεί ως απεσταλμένος του θείου, ως παντογνώστης-ερμηνευτής των γεγονότων ή ως φορέας του προφητικού λόγου.

Η τάση του πουλιού στο ποίημα, είναι ευνοϊκή για τον ποιητή. Ουσιαστικά αναγνωρίζει την ιερή αποστολή, που είχε προκειμένου να ξαναφέρει την «άνοιξη» στον κόσμο.

Ζ. ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

- 1n:** Σ' αυτό το -γενικά- αισιόδοξο ποίημα δεν απουσιάζουν οι εκφράσεις που παραπέμπουν σε μια εφιαλτική πραγματικότητα. Μπορείτε να τις εντοπίσετε;
- 2n:** Με βάση την πολιτικοκοινωνική κατάσταση της εποχής που δημοσιεύτηκε το ποίημα, προσπαθήστε να ερμηνεύσετε τους λόγους της απόκρυψης της «άνοιξης».

Ο ΗΛΙΟΣ ΕΙΧΕ ΤΕΡΜΑΤΙΣΕΙ ΤΕΛΕΥΤΑΙΟΣ

Γιάννης Δάλλας

A. Ο ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΣ

Η ζωή του

Ο Γιάννης Δάλλας είναι φιλόλογος, ποιητής και δοκιμογράφος της πρώτης μεταπολεμικής γενιάς. Γεννήθηκε το 1924 στη Φιλιππιάδα της Ηπείρου και σπούδασε Φιλολογία στη Φιλοσοφική σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών. Εργάστηκε ως καθηγητής σε ιδιωτικά σχολεία των Ιωαννίνων και των Αθηνών και παράλληλα δίδασκε το μάθημα της Νεοελληνικής γραμματείας στο Διδασκαλείο Μέσης Εκπαίδευσης των Ιωαννίνων. Το χρονικό διάστημα 1971-1973 κρατούσε τη σπύλη της κριτικής για την ποίηση στην εφημερίδα «Το Βήμα». Το 1984, με το φιλολογικό και κριτικό έργο του: «Ο Καβάφης και η Δεύτερη Σοφιστική» αναγορεύτηκε διδάκτωρ από το πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, στο οποίο διδάσκει Νεοελληνική Φιλολογία. Στα γράμματα εμφανίστηκε το 1944, με ποιήματα σε νεανικά περιοδικά. Κριτικά και δοκίμιά του δημοσιεύτηκαν στα περιοδικά Ενδοχώρα (1963-1967) και Δοκιμασία (1971-1973), των οποίων υπήρξε συνεκδότης.

Το έργο του

Ο Γιάννης Δάλλας έχει εκδώσει μέχρι σήμερα: α) Ποιήματα: *Federico Garcia Lorca* (1948), *Επτά πληγές* (1950), *Απόπειρα μυθολογίας* (1952), *Κυκλοδίσωκτα* (1956), *Πόρτες εξόδου* (1960), *Ανατομία* (1971), *Το Τίμημα* (1981), *ο Ζωντανός χρόνος* (1985), *Ο ποιητής και το ποίημα* (1988), *Αποθέτης* (1993). Παράλληλα προχώρησε και στις συγκεντρωτικές εκδόσεις των ποιημάτων του: *Εξαγορά 1948-1964* (1965) και *ποιήματα 1948-1988* (1990).

β) Κριτικά και Δοκίμια: *Εποποιίες Α* (1954), *Υπερβατική συντεχνία* (1958), *Καβάφης και Ιστορία* (1974), *Εισαγωγή στην ποιητική του Μ. Σαχτούρη* (1978), *Κριτικές Εισαγωγές στα έργα του Κ. Θεοτόκη: Διηγήματα* (1978), *Κατάδικος* (1979) και *Οι σκλάβοι στα δεσμά τους* (1981), *Οι ψαλμοί του Δαβίδ υπό Ανδρέου Κάλβου* (Εισαγωγή-Σχόλια, 1981), *ο Καβάφης και η Δεύτερη Σοφιστική* (1984), *Ο Ελληνισμός και η θεολογία στον Καβάφη* (1986), *Σπουδές στον Καβάφη* (1987), *Η δημιουργική δεκαετία στην ποίηση του Βάρναλη* (1988), *Πλάγιος λόγος* (1990), *Η ποιητική του Ανδρέου Κάλβου* (1992), *Ανδρέου Κάλβου, Η Ιωνιάς* (Φιλολογική Επιμέλεια 1992), *Ανδρέας Κάλβος, Ωδαί* (Φιλολογική επιμέλεια 1997).

γ) *Μεταφράσεις: Ο Ξύλινος νους (μεταφράσεις επιγραμμάτων του Καλλίμαχου (1965), Αρχαίοι Έλληνες Λυρικοί: 1. Ιαμβογράφοι (1977).*

Τέλος με τέσσερα δώρα μαθήματα στην «Εταιρεία Σπουδών (Μωραΐτη)» συνέβαλε θετικά στη διερεύνηση του κλίματος της ποίησης του Μανώλη Αναγνωστάκη.

B. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΓΙΑ ΤΟ ΕΡΓΟ

Το ποίημα που εξετάζουμε είναι άπλο. Είναι το υπ' αριθμόν 3, της συλλογής, Πόρτες Εξόδου. Τίτλος των ποιημάτων είναι ο τίτλος της συλλογής τους. Δηλαδή έχουμε να κάνουμε μ' ένα ενάριθμο ποίημα, που συμπεριλαμβάνεται στην ενότητα «Παρθένια» (λυρικά χορικά άσματα που τραγουδούσαν κατά την αρχαιότητα, παρθένες σε διάφορες γιορτές).

Γ. ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

α. Νοηματική απόδοση

Ο ποιητής περπατά μόνος του κατά τη διάρκεια ενός ηλιοβασιλέματος σ' ένα μεγάλο λειβάδι. Το σούρουπο, του προκαλεί θλίψη που επιτείνεται από το γεγονός ότι αισθάνεται μόνος εξαιτίας της απουσίας των φίλων του. Το τοπίο, όμως αλλάζει ξαφνικά, όταν εκείνος δέχεται την ευεργετική -από τα άνθη των κήπων της Πιερίας- βροχή, που του θυμίζει την αγαπημένη του.

β. Ερμηνευτικά – Γλωσσικά σχόλια

- 1. Είχε τερματίσει:** Είχε δύσει. Είχε τελειώσει, τερματίσει τη διαδρομή του. Σύμφωνα, με την μυθική παράδοση ο Ήλιος καθημερινά με το άρμα του, που το έσερναν τέσσερα φτερωτά άλογα ακολουθούσε τη διαδρομή ανατολής-δύσης.
- 2. Τους ομηλικούς:** αυτός που έχει την ίδια ηλικία με κάποιον άλλο. Ο συνομήλικος.
- 3. από τους κήπους της Πιερίας:** Πιερία ήταν η περιοχή της Κάτω Μακεδονίας που αντιστοιχεί περίπου με το σημερινό νομό Πιερίας. Η Πιερία αποτέλεσε μια από τις σημαντικότερες περιοχές του Βασιλείου της Μακεδονίας. Οι σπουδαιότερες πόλεις της ήταν το Δίον, η Ηράκλεια, η Μεθώνη, η Πύδνα, η Φίλα και τα Λειβηθρα. Η Πιερία ήταν αγαπημένος χώρος διαμονής των Μουσών, που γι' αυτό ονομάζονταν Πιερίδες. Η λατρεία των Πιερίδων Μουσών συνδεόταν με τη λατρεία του Ορφέα.

γ. Πραγματολογικά – Ιδεολογικά – Πολιτιστικά σχόλια

Στο ποίημα αυτό ο Γιάννης Δάλλας διατηρεί στενούς δεσμούς με την αρχαία λυρική ποίηση. Η κλασική του παιδεία στηρίζει εύκολα την προσπάθειά του για τη δημιουργία ενός ερωτικού ποιήματος, με σταθερές όμως, που μπορεί να εντοπίσει κανείς στη σύγ-

χρονη κοινωνική και ιδεολογική πραγματικότητα. Όντως ο ποιητής περπατά θλιμμένος στην πεδιάδα, παρατηρώντας το ηλιοβασιλέμα, επειδή νιώθει πιεστική την απουσία της αγαπημένης του.

Όμως οι σίχοι: «είχε χαμηλώσει ο ουρανός σαν κράνος» και «είχα καιρούς να δω τους ομηλίκους» δεν μπορούν να μη διαβαστούν ως μια κριτική για τα πολιτικά πεπραγμένα. Βέβαια μπορεί να ισχυριστεί κάποιος, ότι «καιροί» που έχει να δει ο ποιητής τους συνομηλίκους δεν οφείλονται στις πολιτικές περιπέτειες, αλλά στις περιπέτειες ζωής. Όμως πρέπει να συλλογιστούμε και τούτο· ότι οι ποιητές δηλαδή, της υπερρεαλιστικής τάσης της πρώτης μεταπολεμικής γενιάς μπορεί να αποευαισθητοποιούνται ποιητικά και συναισθηματικά από τα καθήκαστα, αλλά δεν μπορούν ν' αποφύγουν μια κοινωνική κριτική με αλληγορίες και μια πικρή σύλληψη των ανθρωπίνων «εν γένει».

Γενικά, όμως, μπορούμε να υποστηρίξουμε ότι το ενάριθμο, παρθέσιο που εξετάζουμε είναι απαλλαγμένο από συναισθηματικές ή άλλες εντάσεις και περιορίζεται στο βασανιστικό για τους ερωτευμένους αίσθημα της απουσίας. Επίσης, πρέπει να σημειωθεί ο λυρισμός των εικόνων του μικρού αυτού ποιήματος (μόλις επτά σίχοι) και η εμφανής επίδραση της μεταφραστικής δουλειάς του δημιουργού επάνω στους αρχαίους Έλληνες λυρικούς ποιητές. Τέλος ο αφαιρετικός χειρισμός του Δάλλα επάνω στο θεματικό του υλικό, δημιουργεί χωροχρονικές απουσίες και ασάφειες.

Δ. ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

✓ Νοηματικές ενότητες/Επιμέρους πλαγιότιτλοι

Το ποίημα αποτελείται από τρεις ενότητες που συμπίπτουν με τις δύο στροφές του ποιήματος.

1η ενότητα (1η στροφή): Ο ποιητής περπατά και συλλογίζεται θλιμμένος σ' έναν κάμπο την ώρα που πέφτει ο ήλιος.

2η ενότητα (1η στροφή/5ος και 6ος σίχος): Το σκηνικό αλλάζει με την παρέμβαση της βροχής από άνθη των κήπων της Πιερίας.

3η ενότητα (2η στροφή / Τελευταίος σίχος του ποιήματος): Ο ποιητής είναι σίγουρος ότι στην πολιτεία τον σκέφτεται η αγαπημένη του.

Ε. ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ – ΤΕΧΝΟΤΡΟΠΙΑ

Ο Γιάννης Δάλλας προσπαθεί σ' αυτό το ποίημα να συνδυάσει έναν από τους πιο ριζοσπαστικούς και καινοτόμους τρόπους γραφής, τον υπερρεαλιστικό δηλαδή, με μία αρχαιοπρεπή και κλασική έκφραση που ρέπει προς το λυρισμό χωρίς όμως τις συναισθηματικές εντάσεις, που συνήθως τον συνοδεύουν.

1. **Γλώσσα:** Απλή δημοτική χωρίς ιδιαίτερες δυσκολίες. Ορισμένες λέξεις είναι αρχαιοπρεπείς, προκειμένου να εξυπηρετήσουν, τον πιο πάνω στόχο του ποιητή.
2. **Ύφος:** Λιτό με έντονα λυρική διάθεση που έχει χάσει όμως το συναισθηματικό του φορτίο.
3. **Μορφή:** Πρόκειται για μικρό, ενάριθμο, άπιλο ποίημα, που αποτελείται από επτά στίχους χωρίς μέτρο και ομοιοκαταληξία. Αξιοσημείωτη είναι η έλλειψη στίξης, που χαρακτηρίζει τη νεωτερική ποιητική αντίληψη.
4. **Εκφραστικά μέσα:**
 1. **Μεταφορά:** «στη θλίψη της Πεδιάδας».
 2. **Παρομοίωση:** «Είχε χαμηλώσει ο ουρανός σαν κράνος».
 3. **Προσωποποίηση:** «Ο ήλιος είχε τερματίσει τελευταίος».
 4. **Αντίφαση:** «άρχισε αθόρυβα να βρέχει».
 5. **Εικόνες:** «Πήγαινα μόνος μες στη θλίψη της πεδιάδας», «είχε χαμηλώσει ο ουρανός σαν κράνος», «να βρέχει απάνω μου άνθη από τους κήπους της Πιερίας», «Στην Πολιτεία θα μ' ονειρεύεται η αγαπημένη».

ΣΤ. ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ στις ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ του Σχ. βιβλίου

1n: Να προσδιορίσετε το χρόνο και το χώρο, μέσα στα οποία τοποθετεί ο ποιητής τον εαυτό του.

Απάντηση:

Όπως προαναφέρθηκε (βλ. Σχόλια Πραγματολογικά-Ιδεολογικά-Πολιτιστικά) ο Γιάννης Δάλλας χειρίζεται αφαιρετικά το λόγο ως προς την οργάνωση του θεματικού του υλικού, γεγονός που προκαλεί χωροχρονικές ασάφειες. Στο εξεταζόμενο ποίημα, υπάρχουν κάποια στοιχεία από τα οποία κανείς μπορεί να αντιλήσει πληροφορίες σχετικά με το χώρο και το χρόνο της αφήγησης. Σύμφωνα μ' αυτά, ο ποιητής περπατά συλλογισμένος σε μια μακεδονική πεδιάδα την ώρα του δειλινού, την ώρα που βασιλεύει ο ήλιος. Οπωσδήποτε, η εσπέρα είναι ανοιξιάτικη γιατί διαφορετικά δεν μπορεί να απιοληγηθεί η παρουσία των ανθών από τους κήπους της Πιερίας. Ο ποιητής βαδίζει μόνος του στοχασόμενος επάνω στην απουσία της φίλης και του έρωτα.

2n: Ποιες από τις εικόνες του ποιήματος ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα και ποιες είναι αποτέλεσμα της συναισθηματικής φόρτισης του ποιητή;

Απάντηση:

Σαφώς οι εικόνες του ποιήματος που ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα είναι αυτή του ηλιοβασιλέματος, της βροχής από άνθη, της απουσίας των συνομηλίκων και του χαμηλώματος του ουρανού εξαιτίας του δειλινού.

Οι εικόνες που οφείλονται στη συναισθηματική φόρτιση του ποιητή είναι: η θλίψη

που αποδίδεται στην ερημιά του κάμπου και η σκέψη ότι η αγαπημένη του, τον συλλογίζεται.

3η: Πώς συνδέεται ο τελευταίος στίχος με τους δύο προηγούμενους;

Απάντηση:

Είπαμε πιο πάνω (Βλ. Δομή) ότι το ποίημα αποτελείται από δύο στροφές. Ο τελευταίος στίχος του ποιήματος είναι και η δεύτερη στροφή του ποιήματος. Μάλιστα, αποτελεί την κατακλείδα της συναισθηματικής φόρτισης του ποιητή. Είναι η αιτία, για την οποία γράφτηκε αυτό το Παρθένιο. Ο δημιουργός φλογισμένος από την απουσία του έρωτά του, στρέφεται προς το φυσικό κόσμο. Περπατά στα ανθισμένα λειβάδια της Πιερίας με το δειλινό και σκέφτεται την αγαπημένη του. Όταν ο αέρας φέρνει κατ' άπάνω του βροχή από άνθη, ο ποιητής είναι πεπεισμένος ότι «στην πολιτεία» θα τον «ονειρεύεται η αγαπημένη».

Κατά κάποιον τρόπο, δηλαδή, ο τελευταίος στίχος βρίσκεται σε διαλεκτική σχέση με το υπόλοιπο ποίημα. Αποτελεί την απάντηση στη συναισθηματική φόρτιση, το λυρισμό, την περισυλλογή και τη -σχεδόν μεταφυσική- αγωνία του ποιητή.

Z. ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1η: Ποια η σημασία της αθόρυβης βροχής από άνθη, για την εκτόνωση της φόρτισης του ποιητή;

2η: Ο ποιητής αισθάνεται τραγικά μόνος στις περιπλανήσεις του. Σε τι πιστεύετε ότι οφείλεται το συναίσθημα της μοναχικής πορείας;

ΣΑΝ ΙΠΠΟΠΟΤΑΜΟΣ

Γιάννης Δάλλας

A. Ο ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΣ

Η ζωή και το έργο του

Βλέπε σελ. 76

B. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΓΙΑ ΤΟ ΕΡΓΟ

Το ποίημα ανήκει στη συλλογή «Ανατομία» (1971) και είναι γραμμένο στη διάρκεια της δικτατορίας. Είναι λυρικό-πολιτικό και ανήκει στην περίοδο της μεταπολεμικής λογοτεχνίας.

Γ. ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

α. Νοηματική απόδοση

Ο ποιητής γράφει τον καιρό της δικτατορίας και αναφέρεται -καταθέτοντας την προσωπική του μαρτυρία- στη νύχτα της 20ής προς 21η Απριλίου, όταν μια οργανωμένη ομάδα στρατιωτικών με την υποστήριξη ξένης ισχυρής δύναμης και την ανοχή μερίδας του πολιτικού κόσμου και του λαού κατέλαβαν βίαια την εξουσία με πραξικόπημα. Η πολιτεία, γράφει, άδειασε ξαφνικά (χαρακτηριστικές οι παρομοιώσεις με τις εικόνες τους της μακρίας βροντής, του αιφνιδιαστικού πυροβολισμού και της απότομης διάλυσης της παρέλασης) και η κεντρική πλατεία της πόλης έμεινε με τα δέντρα της κομμένα και τις σημαίες της παρέλασης πατημένες. Κραυγές ακούγονταν δω κι εκεί, το σκοτάδι της νύχτας απλώθηκε παντού και με το πρώτο φως της αυγής ξεχύθηκαν με βαριά βήματα τα τανκς τετώνοντας την προβοσκίδα τους (δηλ. την κάννη των πυροβόλων) και μοιάζοντας με ιπποπόταμο της λεωφόρου.

β. Ερμηνευτικά – Γλωσσικά σχόλια

- 1. βροντή πυροβολισμός εφόδου:** αυτή η παρομοίωση αποδίδει τον αιφνιδιαστικό χαρακτήρα του πραξικοπήματος.
- 2. η παρέλαση σαν φίδι με φοιλιδοτίν ουρά:** η παρέλαση παραβάλλεται με φίδι καλυμμένο με λέπια.
- 3. ασπρόρουχα του πανικού:** οι κραυγές παραβάλλονται με ασπρόρουχα το άσπρο χρώμα τονίζει την έκφραση του πανικού, το πρόσωπο που ασπρίζει από το φόβο, τη φρίκη ή τον πανικό.

- 4. τα δέντρα δεκασιμένα:** με την ποιητική αυτή εικόνα αποδίδεται η συναισθηματική συμμετοχή της φύσης στα διαδραματιζόμενα.
- 5. η νύχτα ποταμός:** το καθεστώς της δικτατορίας έφερε το σκότος στη χώρα.
- 6. προβοσκίδα:** η λέξη χρησιμοποιείται μεταφορικά για την κάννη των πυροβόλων.
- 7. ιπποπόταμος:** το μεγαλύτερο ύστερα από τον ελέφαντα ζώο που ζει στην Αφρική. Με αυτό παραβάλλεται η ίλη των τανκς που κατέβηκε στους δρόμους. Βέβαια, ο ιπποπόταμος δεν έχει προβοσκίδα ωστόσο αυτή η παρομοίωση με ένα ογκώδες και βαρύ ζώο -κάτι μεταξύ ελέφαντα και ιπποπόταμου- αποδίδει τη φοβερή δύναμη των ένοπλων μέσων που χρησιμοποίησε η δικτατορία.

γ. Πραγματολογικά – Ιδεολογικά – Πολιτιστικά σχόλια

Ο ποιητής εμπνέεται από τα γεγονότα της δικτατορίας και μάλιστα από την κατάλυση της δημοκρατίας από το στρατιωτικό καθεστώς στις 21 Απριλίου 1967. Παραθέτει την κατάθεση της προσωπικής του μαρτυρίας ως αυτόπτης μάρτυρας των γεγονότων: τη νύχτα εκείνη ο στρατός απέκλεισε τους δρόμους, έγιναν χιλιάδες συλλήψεις, κακοποιήθηκαν άνθρωποι ή δολοφονήθηκαν. Ήταν οι πρώτες ώρες της βαρβαρότητας και τρομοκρατίας που κράτησε συνολικά 7 χρόνια, με τη βία, τα βασανιστήρια, τις δολοφονίες και την κάθαρση μορφής τρομοκρατία. Η πλειοψηφία του κόσμου αντιστάθηκε -ενεργητικά ή παθητικά- στο στρατιωτικό καθεστώς. Όλη αυτή η κατάσταση προκαλούσε αισθήματα οργής και αγανάκτησης σε κάθε δημοκρατικό πολίτη και στον ποιητή, του οποίου η δημοκρατική συνείδηση και τα ανθρωπιστικά ιδεώδη εθίγησαν σοβαρά.

Δ. ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

✓ Νοηματικές ενότητες/Επιμέρους πλαγιότιτλοι

Το ποίημα αποτελεί μια ενότητα με ενιαίο εννοιολογικό περιεχόμενο. Χαλαρή είναι η σύνδεση των στίχων, αλλά οπωσδήποτε υπάρχει λογική ακολουθία.

Ε. ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ – ΤΕΧΝΟΤΡΟΠΙΑ

- 1. Γλώσσα:** Γλώσσα του ποιήματος είναι η απλή και λιτή δημοτική με λέξεις και φράσεις της καθημερινής ομιλίας.
- 2. Ύφος:** Το ύφος είναι απλό και λιτό.
- 3. Μέτρο:** Το μέτρο είναι ιαμβικό, δεν υπάρχει όμως αντιστοιχία συλλαβών, ούτε ομοιοκαταληξία.
- 4. Εκφραστικά μέσα:**
 - α. Παρομοιώσεις:** «όπως όταν ακούεται από μακριά βροντή ή πυροβολισμό εφό-

δου», «διαλύεται η παρέλαση σαν φίδι με φολιδωτήν ουρά», «τα τανκς σαν ιπποπόταμος της ασφάλτου», «τις κραυγές της στον αγέρα ασπρόρουχα του πανικού».

β. Μεταφορές: «ασπρόρουχα του πανικού», «νύχτα ποταμός», «στης αυγής τα ξέφτια», «αναδυόμενα τα τανκς».

γ. Εικόνες: η εικόνα της άδειας πολιτείας και της έρημης πλατείας με τα κομμένα δέντρα, η εικόνα των τανκς που εμφανίζονται στη λεωφόρο εκείνη -στην αρχή της παρέλασης που διαλύεται ξαφνικά.

ΣΤ. ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ του Σχ. βιβλίου

1η: Πώς ο ποιητής αποδίδει την ερημιά; Να σημειώσετε τις αντίστοιχες φράσεις.

Απάντηση:

Η ερημιά του χώρου αποδίδεται με φράσεις χαρακτηριστικές:

«διαλύεται η παρέλαση σαν φίδι...», «άδειασε τότε η πολιτεία και έμεινε η κεντρική πλατεία με τα δέντρα της δεκατισμένα...». Η πρώτη παρομοίωση με την αστραπιαία εξαφάνιση του τρομοκρατημένου φιδιού αναφέρεται στην εξαφάνιση των έντρομων πολιτών. Η δεύτερη εικόνα αποδίδει την ερημιά των δημόσιων χώρων της πολιτείας και την καταστροφή που απλώθηκε παντού.

2η: Από πού προκύπτει ότι η ερημιά αυτή οφείλεται στη βία των όπλων;

Απάντηση:

Η ερημιά της πολιτείας προήλθε από τη βία των όπλων. Αυτό προκύπτει από τις εξής φράσεις και λέξεις: «πυροβολισμός εφόδου», «τα δέντρα της δεκατισμένα», «κραυγές... πανικού», «τανκς».

3η: Ποιες οι κυριότερες εικόνες του ποιήματος;

Απάντηση:

Κύριο εκφραστικό μέσο του ποιήματος είναι οι εικόνες. Αυτές είναι: εκείνη της παρέλασης που διαλύεται αφνιδιαστικά, της άδειας πόλης και της ερημωμένης κεντρικής πλατείας με τα κομμένα δέντρα και τέλος η εικόνα των τανκς που με βήματα βαριά προχωρούν στη λεωφόρο μοιάζοντας με ιπποπόταμο που έχει τενωμένη την προβοσκίδα του.

Ζ. ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1η: Να σχολιάσετε τον πρώτο στίχο του ποιήματος «καιρός να παραδώσω την κατάθεσή μου»

2η: Να σχολιάσετε τους στίχους: «Τα τάνκς με βήματα βαριά τετώνοντας την προβοσκίδα τους- σαν Ιπποπόταμος της λεωφόρου».

ΒΛΑΔΙΜΗΡΕ

Δ. Π. Παπαδίτσας

Α. Ο ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΣ

Η ζωή και το έργο του

Γεννήθηκε στη Σάμο το 1924. Σπούδασε Ιατρική στο Πανεπιστήμιο Αθηνών και μετεκπαιδεύτηκε στο Μόναχο. Στη συνέχεια εργάστηκε ως γιατρός ορθοπεδικός. Πέθανε το 1987.

Στην ποίηση εμφανίστηκε για πρώτη φορά το 1943, με τη συλλογή του «Το Φρέαρ με τις Φόρμιγγες». Στη συλλογή αυτή κινείται στο χώρο ενός μετριοπαθούς υπερρεαλισμού επηρεασμένος από το πνεύμα της εποχής του. Στα νεότερα έργα του πλησιάζει περισσότερο σε μια ποίηση πιο «παραδοσιακή», με λιπότητα και εγκράτεια στο λόγο.

Πιο σημαντικά έργα του είναι τα εξής: «Εντός παρενθέσεως», «Η περιπέτεια», «Το παράθυρο», «Νυχτερινά», «Ουσίες», «Δυοειδής λόγος».

Σύμφωνα με τον κριτικό Τάκη Καρβέλη, «η συντακτική δομή της υπερρεαλιστικής γραφής, που στην ποίηση του Δ.Π. Παπαδίτσα λειτουργεί με την άνεση της αναπνοής, γίνεται ευαίσθητο εργαλείο για την αδιάκοπη εξόρυξη απροσδόκητων εικόνων και λέξεων» («Η ποιητική γραφή ενός μεταφυσικού υπερρεαλιστή», περ. Διαβάζω,, τεύχος 11, σελ. 73).

Β. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΓΙΑ ΤΟ ΕΡΓΟ

Το ποίημα ανήκει στη συλλογή «Εντός παρενθέσεως», που δημοσιεύτηκε το 1945.

Γ. ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

α. Νοηματική απόδοση

Ο ποιητής απευθύνεται στον αδερφό του Βλαδίμηρο, τον οποίο είχαν συλλάβει οι Γερμανοί και τον είχαν στείλει όμηρο στη Γερμανία. Έπίσης, παρατηρεί το χώρο γύρω του και αντιλαμβάνεται πως μέσα από τις απλές καταστάσεις που συμβαίνουν μπορεί να κατανοήσει το βαθύτερο νόημά τους. Γι' αυτό πιστεύει πως πάντα ξημερώνει, για να μας χαρίσει το φως αυτής της αλήθειας. Τονίζει όμως πως μέσα σε όλα αυτά θα χρειάζοταν τη βοήθεια του αδερφού του και την προστασία του.

Όμως, ο Βλαδίμηρος πλήρωσε τα ιδανικά του, όπως είναι η δικαιοσύνη. Σίγουρα και άλλοι άνθρωποι, αναρίθμητα γυναικόπαιδα, όπως τα χαρακτηρίζει ο ποιητής, στέκονται απέναντι στη βία των κατακτητών και ζητούν δικαιοσύνη. Όμως, οι περισσότεροι δεν αγωνίζονται για ιδανικά, όπως αγωνίστηκε ο αδερφός του. Μάλιστα, ξεφεύγει για λίγο από την πραγματικότητα, μεταφέρεται νοερά στο Ρήνο, στο στρατόπεδο που ήταν ο αδερφός του. Σκέφτεται πως, αν ο αδερφός του ήταν εκεί, θα άκουγε τα κοκόρια και τους γαλατάδες της γειτονιάς, αλλά και θα έβλεπε τους ανθρώπους να ξυπνούν και να παίρνουν τις εφημερίδες τους. Θυμάται τέλος πόσες φορές γελούσε, όταν βούταγε ένα κομμάτι ψωμί σε τσάι που περίσσευε και το έτρωγε με βουλιμία.

β. Ερμηνευτικά – Γλωσσικά σχόλια

- 1. Βλαδίμηρος:** ο αδελφός του ποιητή, που τον συνέλλαβαν οι Γερμανοί και τον έστειλαν όμηρο στη Γερμανία, το 1945.
- 2. Όταν προστασία σου:** ο ποιητής αισθάνεται προστατευμένος, όταν σκέφτεται τόσο έντονα τον αδερφό του.
- 3. ή ένα εκατομμύριο μέσα μου:** στα δύσκολα χρόνια της κατοχής που ζει ο ποιητής η ομορφιά ή τα ιδανικά είναι έννοιες που ποδοπατούνται από τη σκληρή πραγματικότητα. Γι' αυτό η «χρυσοκίτρινη κοίτη» τελειώνει στην ψυχή του. Το όνειρο δηλαδή και τα ιδανικά βρίσκονται στη σκέψη του και την ψυχή του, αλλά δεν μπορούν να εξωτερικευτούν.

γ. Πραγματολογικά – Ιδεολογικά – Πολιτιστικά σχόλια

- 1η ενότητα:** Στην ενότητα αυτή ο ποιητής δίνει τις αφορμές που τον οδήγησαν στη ποιητική του έμπνευση. Όλα τα πράγματα γύρω του, όλες οι καταστάσεις του θυμίζουν το Βλαδίμηρο και τη σημασία που είχαν, όταν εκείνος ήταν κοντά του. Όμως, το φως της ημέρας ξημερώνει από όλες τις μεριές. Επομένως, η αλήθεια θα λάμψει πάλι κι όσο κι αν κάποιος προσπάθησε να καταπολεμήσουν τα ιδανικά, για τα οποία ο Βλαδίμηρος και τόσοι άνθρωποι αγωνίστηκαν, αυτά τελικά θα επικρατήσουν.
- 2η ενότητα:** Στην ενότητα αυτή ο ποιητής τονίζει την προστασία και την ασφάλεια που αισθάνόταν κοντά στον αδερφό του. Αντίθετα, η απουσία του, του δημιουργεί αισθήματα μοναξιάς και κάνει τη ζωή του πιο δύσκολη, ιδίως αν σκεφτεί κανείς πως οι δύσκολες συνθήκες της κατοχής κάνουν πιο επιτακτική την ανάγκη της επικοινωνίας και της σωστής ανθρώπινης σχέσης. Τονίζει ακόμα πως ο Βλαδίμηρος πλήρωσε για τα ιδανικά του. Θυσίαστηκε γι' αυτό που πίστευε, σε αντίθεση με όλους όσους ξεχνούν τα ιδανικά τους και νοιάζονται μόνο για την επιβίωσή τους. Επίσης, ο ποιητής για να αποδράσει από τη σκληρή πραγματικότητα καταφεύγει στην

ανάμνηση του αδερφού του. Δε θυμάται όμως μόνο τις στιγμές μαζί του αλλά ζητάει από εκείνον να του φωτίσει το δρόμο του αγώνα, να του θυμήσει τα ιδανικά για τα οποία εκείνος αγωνίστηκε και ο ποιητής έχει ξεχάσει πια. Φαίνεται μάλιστα πως «το δέντρο που έχασε την καρποφορία του» πρέπει να είναι ο ίδιος ο ποιητής, που έχασε πια τα ιδανικά του και η ψυχή του ήταν «σα δωμάτιο εξοχικού σπιτιού που περιμένει τον ύπνο», δηλαδή άδεια από όνειρα και ιδανικά (γι' αυτό και περιμένει τον ύπνο για να του χαρίσει τα όνειρα που δεν είχε πια).

3η ενότητα: Η ενότητα αυτή αποτελεί τον επίλογο στο ποίημα. Αναφέρεται σε δύο κατηγορίες ανθρώπων. Σε εκείνους που ζουν τη ζωή τους χωρίς προβληματισμούς, χωρίς ιδανικά και διάθεση για αντίσταση και μεταβολή των κοινωνικών καταστάσεων. Αυτοί έχουν ως στόχο τους την επιβίωση, ασχολούνται με τις μικροσυνθήειές τους και τίποτε δεν έχουν ως στόχο να αλλάξουν. Στην κατηγορία αυτή εντάσσεται και ο ίδιος ο ποιητής, που πίνει με βουλιμία το τσάι του, χωρίς όμως να χορταίνει. Και είναι λογικό να μη βρίσκει πια ικανοποίηση, αφού η ζωή του είναι πια ένα βερίκοκο, ένας καρπός δηλαδή χωρίς αξία.

Από την άλλη πλευρά στέκεται ο Βλαδίμηρος και όσοι αγωνίζονται για τα ιδανικά τους. Εκείνοι αποτελούν το σύμβολο του αγώνα και της θυσίας για την εκπλήρωση των στόχων.

Δ. ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

✓ Νοηματικές ενότητες/Επιμέρους πλαγιότιτλοι

Το ποίημα μπορεί να διαχωριστεί στις εξής ενότητες:

1η ενότητα: Στίχοι 1-3: η αναφορά στο Βλαδίμηρο.

2η ενότητα: Στίχοι 4-13: η θυσία του Βλαδίμηρου και τα πάθη του στο στρατόπεδο συγκέντρωσης, και

3η ενότητα: Στίχοι 14-21: η ανάμνηση του αδελφού.

Ε. ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ – ΤΕΧΝΟΤΡΟΠΙΑ

- 1. Εικόνες:** Το ποίημα ακολουθεί τις αρχές του υπερρεαλισμού. Έτσι, χρησιμοποιούνται εικόνες διαμορφωμένες με τέτοιο τρόπο, ώστε να προβάλλονται τα τρυφερά αισθήματα του ποιητή για το χαμό του αδερφού του, αλλά και τα συναισθήματα που έχει προκαλέσει η απουσία του: τον πόνο, το εσωτερικό κενό, τη στέρση, την πίκρα, την ανασφάλεια.
- 2. Σχήμα κύκλου:** Επίσης, ο ποιητής χρησιμοποιεί το σχήμα του κύκλου, καθώς η τελευταία ενότητα συνδέεται εσωτερικά με την πρώτη, αφού ο τόπος και ο χρόνος των γεγονότων είναι ο ίδιος.

ΣΤ. ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ του Σχ. βιβλίου

1n: Η νοσταλγία είναι ο κυρίαρχος τόνος του ποιήματος; Ποιοι στίχοι την αποδίδουν καλύτερα;

Απάντηση:

Η νοσταλγία του ποιητή για τον αδερφό του Βλαδίμηρο είναι ιδιαίτερα έντονη και εμφανής σε όλο το ποίημα. Οι στίχοι όμως που την αποδίδουν καλύτερα είναι οι εξής: 8-10, 12 και 14.

2n: Ο ποιητής προσπαθεί να δώσει το συναισθηματικό του δεσμό με το Βλαδίμηρο. Ποια μέσα χρησιμοποιεί για να το πετύχει;

Απάντηση:

Ο ποιητής προσπαθεί να αποδώσει το συναισθηματικό του δεσμό με τον αδερφό του, χρησιμοποιώντας χαρακτηριστικές μεταφορές, όπως: «ανασαίνω προστασία σου», «Να μου δώσεις έφηβοι», και την παρομοίωση «σα δωμάτιο παραθέρισμα».

3n: Από ποια στοιχεία του ποιήματος φαίνεται η εικόνα της εποχής;

Απάντηση:

Η εικόνα της εποχής φαίνεται από πολλά γεγονότα. Καταρχήν, από το ότι ξημερώνει, δηλαδή ότι ο απλός άνθρωπος συνειδητοποιείται μέσα από τα γεγονότα που ζει. Εξάλλου, είναι η εποχή στην οποία οι αδύναμοι άνθρωποι περιμένουν εναγωνίως την απόδοση της δικαιοσύνης (στ. 5). Αλλά και οι στίχοι 17-20 τονίζουν την αγωνία του λαού που έχει αντιμετωπίσει ιδιαίτερα δύσκολες συνθήκες την περίοδο της Κατοχής και αγωνίζεται τώρα να επιβιώσει.

Z. ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1n: Μπορείτε να σκιαγραφήσετε το ψυχολογικό προφίλ του αδελφού του Βλαδίμηρου;

2n: Με βάση τις αναφορές του ποιητή-αφηγητή μπορείτε να δώσετε τα βασικά στοιχεία της προσωπικότητας του Βλαδίμηρου;

ΤΟ ΑΓΑΛΜΑ ΚΑΙ Ο ΤΕΧΝΙΤΗΣ

Γιώργης Παυλόπουλος

A. Ο ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΣ

Η ζωή του

Ο Γιώργης Παυλόπουλος γεννήθηκε στον Πύργο της Ηλείας το 1924. Σπούδασε νομικά στο Πανεπιστήμιο Αθηνών και εργάστηκε ως λογιστής. Ποιητής της πρώτης μεταπολεμικής γενιάς, εμφανίζεται πολύ αργά στα γράμματα με την ποιητική συλλογή «Το κατώγι» το 1971. Ήταν προσωπικός φίλος του συμπατριώτη του, ποιητή Τάκη Σινόπουλου και του Γιώργου Σεφέρη. Μένει μόνιμα στον Πύργο Ηλείας και πρόκειται για εξαιρετικά ολιγογράφο ποιητή.

Το έργο του

Ο Γιώργης Παυλόπουλος έχει εκδώσει σήμερα τις εξής συλλογές: Το κατώγι (1971), Το σακί (1980), Τα αντικλείδια (1988), Τα τριαντατρία χαϊκού (1990) και Λίγος άμμος (1997).

B. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΓΙΑ ΤΟ ΕΡΓΟ

Το ποίημα «Το άγαλμα και ο Τεχνίτης», συμπεριλαμβάνεται στη συλλογή «Τα αντικλείδια», που δημοσιεύτηκε το 1988. Πρόκειται για ποίημα, που κινείται γύρω από την προβληματική της ουσίας της Τέχνης και της σχέσης καλλιτέχνη-δημιουργήματος.

Γ. ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

α. Νοηματική απόδοση

Το ποίημα κινείται σε δύο επίπεδα. Στο πρώτο, το άγαλμα δέχεται την επίθεση του Κενταύρου, όπως συμβαίνει και στο αέτωμα και στο δεύτερο, η Δηϊδάμεια, δέχεται την ερωτική επίθεση, του τεχνίτη που τη σμιλεύει. Πρόκειται για ένα δύσκολο και απαιτητικό ποίημα, που στηρίζεται, όπως αναφέρει και το σχολικό εγχειρίδιο, στις υπερβάσεις της Δηϊδάμειας - γυναίκας και του Κενταύρου - Τεχνίτη, προκειμένου να οριστεί η σχέση καλλιτέχνη και καλλιτεχνικού προϊόντος και μέσω αυτών, η πεμπουσία της τέχνης.

β. Ερμηνευτικά – Γλωσσικά σχόλια

1. **αργά τη νύχτα η Διιδάμεια κατέβαινε από το αέτωμα:** Πρόκειται για ποιητική υπέρβαση. Η Διιδάμεια (γλυπτή γυναικεία μορφή) λαμβάνει ανθρώπινη υπόσταση.
2. **η Διιδάμεια:** αρχαίο γυναικείο ελληνικό όνομα. Η Διιδάμεια, ήταν γυναίκα του Λαπίθη Περίθου, φίλου του Θησέα. Συχνότερα, ονομάζεται Ιπποδάμεια.
3. **Το αέτωμα:** Το αέτωμα ήταν η τριγωνική επίστεψη στην οποία απέληγε η πρόσοψη των στενών πλευρών του αρχαίου ελληνικού ναού. Συνήθως διακοσμούσαν με παραστάσεις θεμάτων από την Ελληνική μυθολογία. Στο εξεταζόμενο ποίημα, η παράσταση αφορά στο δυτικό αέτωμα του ναού του Δία, στην Ολυμπία και έχει θέμα την προσπάθεια αρπαγής των Λαπιθίδων από τους Κενταύρους. Οι Λαπίθες λαός της Θεσσαλίας συνδέθηκαν στο μύθο με του Κενταύρους. Ο γενάρχης των Λαπιθών, Λάπιθος γιος του Απόλλωνα και της Στίλβης ήταν αδελφός του Κενταύρου. Οι δύο αδελφοί συγκυβερνούσαν αλλά κάποια στιγμή δικογνώμησαν και ήλθαν σε σύγκρουση. Για να εξομαλυνθεί η κατάσταση, ο Λαπίθης Περίθους (φίλος του Θησέα) με την ευκαιρία των γάμων του με τη Διιδάμεια ή Ιπποδάμεια, κάλεσε τους Κενταύρους στο γαμήλιο τραπέζι. Στο τραπέζι, όμως, οι Κένταυροι ήπιαν πολύ κρασί και μέθυσαν. Μεσ' στο μεθύσι τους, παραβιάζουν τον ιερό νόμο της φιλοξενίας, επιχειρώντας να απαγάγουν τις ωραίες Λαπιθίδες με επικεφαλής το βασιλιά τους Ευρυτίωνα. Οι Λαπίθες εξαγριώνονται και ακολουθεί συμπλοκή, στην οποία υπερισχύουν.
4. **μαγκώνοντας:** πιάνω ξαφνικά, σφίγγω πολύ δυνατά.
5. **Τα λαγόνια:** τα πλάγια μέρη της λεκάνης.
6. **στην αρπάγη:** αρπάγη είναι ο γάντζος και κατ' επέκταση κάθε εργαλείο με γάντζο. Εδώ μεταφορικά, δηλώνεται η ένταση των χειρονομιών του απαγωγέα.
7. **τον ένιωθε να μεταμορφώνεται σιγά σιγά σε Κένταυρο:** Πρόκειται για τη δεύτερη ποιητική υπέρβαση. Ο καλλιτέχνης μεταμορφώνεται σε καλλιτέχνημα. Πρόκειται, όπως αναφέρει και το σχολικό εγχειρίδιο, για ταύτιση με ψυχολογική και καλλιτεχνική αφητηρία. Εμείς πιστεύουμε ότι αυτή η διεργασία πηγαίνει βαθύτερα, δηλαδή στα θεμελιώδη ερωτήματα της ουσίας της τέχνης και της σχέσης της τέχνης με την πραγματικότητα.
8. **σε Κένταυρο:** Οι Κένταυροι ήταν ανθρωπόμορφα όντα, τα οποία η φαντασία των αρχαίων Ελλήνων έπλασε σε ανθρώπους κατά τον πάνω μισό κορμό (κεφάλι, στήθος, άνω άκρα) και άλογα κατά τον κάτω μισό (λεκάνη και τέσσερα κάτω άκρα). Η μυθική τους προέλευση είναι ασαφής. Πατρίδα τους πάντως, θεωρείται η Θεσσαλία. Οι Κένταυροι διακρίνονται σε δύο ομάδες. Στην πρώτη ομάδα, ανήκαν οι σοφοί Κένταυροι, όπως ο Χείρων και ο Φόλος και στη δεύτερη ανήκαν οι Κένταυροι που ήταν αγροίκοι, ληστές και άρπαγες γυναικών, ερωτομανείς και ασελγείς, επιρρεπείς προς την οινοποσία και γενικά κατευθυνόμενοι από τα ζωώδη ένστικτά τους, όπως οι Κένταυροι, στο μυθικό επεισόδιο που μας απασχολεί.

γ. Πραγματολογικά – Ιδεολογικά – Πολιτιστικά σχόλια

Το σύμπλεγμα της πάλης Κενταύρων-Λαπιθών από το δυτικό αέτωμα του ναού του Δία στην Ολυμπία, γίνεται η πηγή έμπνευσης για το Γιώργη Παυλόπουλο. Ολιγογράφος ποιητής, ο Παυλόπουλος προσπαθεί μέσω των ποιητικών υπερβάσεων να καταδυθεί στα μύχια της ψυχής του δημιουργού για να βρει απαντήσεις στα εναγώνια ερωτήματά του, σχετικά με την ουσία της τέχνης, τη σχέση Τέχνης-πραγματικότητας και καλλιτέχνη-δημιουργήματος.

Η πρώτη ποιητική υπέρβαση που επιχειρείται (πρώτη στροφή) είναι χωροχρονική. Η Διιδάμεια αποκτά ανθρώπινη υπόσταση και ξαναζει τη σχέση με τον Καλλιτέχνη που τη φιλοτέχνησε. Έχουμε δηλαδή ένα άλμα στο παρελθόν, (5ος π.Χ. αιώνας) και ένα άλμα στον τόπο (Μουσείο Ολυμπίας). Η δεύτερη ποιητική υπέρβαση είναι πιο σημαντική από άποψη συμβολισμού και νοητικού περιεχομένου. Η ανθρωποποιημένη Διιδάμεια, που ξαναζει κατεβαίνοντας από το αέτωμα τη σχέση με τον καλλιτέχνη, νιώθει ότι εκείνος μεταμορφώνεται σιγά-σιγά σε Κένταυρο, που προσπαθεί να τη βιάσει. Αυτή η υπερβατική μεταμόρφωση του καλλιτέχνη σε Κένταυρο πρέπει να αναλυθεί με βάση τις ψυχολογικές και αισθητικές θεωρίες, που θέλουν τον καλλιτέχνη να συμπάσχει με το δημιούργημά του, ακόμα και να ταυτίζεται με αυτό, προκειμένου να επιτύχει το καλύτερο αποτέλεσμα.

Αυτή η ταύτιση δεν αφορά μόνο στο σύμπλεγμα, που εξετάζουμε αλλά προεκτείνεται -και αυτό έχει σημασία- στο ποιητικό πεδίο αγκαλιάζοντας τη σχέση ποιητή-ποιήματος. Με βάση, επομένως, τις ίδιες υπερβάσεις, το ρόλο του αγάλματος μπορεί να επωμιστεί το ποίημα (ο ποιητικός λόγος) και το ρόλο του Τεχνίτη, ο ίδιος ο ποιητής, που προσπαθεί μέσα από αυτή την ταύτιση να βρει απαντήσεις στα αρχικά του ερωτήματα. Ερωτήματα, που εκ των πραγμάτων είναι δύσκολο να λάβουν ικανοποιητική απάντηση. Ο Γιώργης Παυλόπουλος, όμως, σε σχέση με τη σύλληψη της ουσίας της τέχνης ή τη σχέση καλλιτέχνη-καλλιτεχνικού προϊόντος, προτείνει την «ταύτιση» και άρα τη βιωματική δημιουργία.

Δ. ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

✓ Νοηματικές ενότητες/Επιμέρους πλαγιότιτλοι

Το ποίημα αποτελείται από τέσσερις ενότητες που συμπίπουν με τις στροφές του ποιήματος.

1η ενότητα (1η στροφή): Η Διιδάμεια κάνοντας μια χωροχρονική υπέρβαση, επιστρέφει στο εργαστήριο του Καλλιτέχνη, που τη σμίλευσε.

2η ενότητα (2η στροφή): Η παρουσία του καλλιτέχνη είναι έντονη, σχεδόν ερωτική.

2η ενότητα (3η στροφή): Η σχεδόν ερωτική επαφή γλύπτη-γλυπτού, με τη δεύτερη υ-

πέρβαση του ποιητή, μεταμορφώνεται σε πάλη Διιδάμειας - Κενταύρου. Ο γλύπτης μεταμορφώνεται σιγά-σιγά σε Κένταυρο.

4η ενότητα (4η στροφή): Η Διιδάμεια είναι παραδομένη στη λαγνεία του λαξεύματος-ερωτικής επαφής του καλλιτέχνη-Κενταύρου.

Ε. ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ – ΤΕΧΝΟΤΡΟΠΙΑ

1. **Γλώσσα:** Η γλώσσα του ποιήματος είναι η δημοτική, με λέξεις και εκφράσεις της καθημερινής ομιλίας.
2. **Ύφος:** Το ύφος είναι λιτό αλλά γριφώδες, με υπερβάσεις της νεωτερικής ποίησης, δηλαδή την ελευθερία στο μέτρο και το στίχο. Παρ' όλα αυτά όμως, υπάρχει ομοιόμορφη ανάπτυξη στις στροφές του ποιήματος και ισορροπία στη σύνθεση.
4. **Εκφραστικά μέσα:**
 - α) **Εικόνες:** «Έκανε το ζεστό λουτρό της και μετά ώρα πολλή μπροστά στον καθρέφτη χτένιζε τα χρυσά μαλλιά της», «τότε τον έβλεπε πάλι εκεί», «της άρπαξε τη μέση και το στήθος», «σπρώχνοντας με τον αγκώνα το φιλήδονο κεφάλι του», «Τώρα η αλογίσια οπλή του την πόναγε κάπου εκεί γλυκά στο κόκαλο».
 - β) **Μεταφορές:** «χτένιζε τα χρυσά μαλλιά της», «Η ομορφιά της ήταν για πάντα σταματημένη μες στο χρόνο».
 - γ) **Επίθετα:** «χρυσά μαλλιά», «σκοτεινή γωνιά», «τη δυνατή του φτέρνα», «εξαίσιου μηρού», «φιλήδονο κεφάλι», η αλογίσια οπλή».
 - δ) **Υπερβολές:** «αργά τη νύχτα τη Διιδάμεια κατέβαινε από το αέτωμα», «έκανε το ζεστό λουτρό της», «χτένιζε τα χρυσά μαλλιά» και γενικά όλο το ποίημα στηρίζεται στις υπερβολές. Δηλαδή, στην ενσάρκωση του μαρμάρινου αγάλματος.
 - ε) **Αναδίπλωση:** «σιγά σιγά».

ΣΤ. ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ στις ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ του Σχ. βιβλίου

1η: Ποια ατμόσφαιρα δημιουργείται με την πρώτη υπέρβαση και τι προσδίδουν σ' αυτή οι στίχοι «Η ομορφιά ... στο χρόνο»; (Πρώτη στροφική ενότητα).

Απάντηση:

Με την πρώτη ποιητική υπέρβαση έχουμε ένα άλμα στο χώρο και το χρόνο (Βλ. ΣΧΟΛΙΑ: Πραγματολογικά-Ιδεολογικά-Πολιτιστικά). Η Διιδάμεια από καλλιτεχνικό δημιούργημα μετατρέπεται σε πρωταγωνίστρια, που θέτει εκ νέου τη σχέση καλλιτέχνη και καλλιτεχνικού προϊόντος. Αυτή, η -εκ νέου- διαπραγμάτευση κατορθώνεται γιατί το άγαλμα ενσαρκώνεται και δίνει την άποψή του. Ο Γιώργης Παυλόπουλος μ' αυτό τον τρόπο πετυχαίνει ν' αλλάξει το ποιητικό κλίμα και άρα την ποιητική ατμόσφαιρα. Οι στίχοι, που περιγράφουν τη

διαδικασία εξανθρωπισμού της μαρμάρινης κοπέλας, παρά το αρχικό ξάφνιασμα που μας προκαλούν, με την τόλμη της υπερβολής, είναι υποβλητικοί και εξυπηρετούν τη σκηνική οικονομία του κειμένου.

Ο τελευταίος στίχος της πρώτης στροφής, πιο συγκεκριμένα, αποτυπώνει με ευκρίνεια ένα γεγονός. Το άγαλμα του συμπλέγματος με την ανυπέρβλητη κλασική ομορφιά αιχμαλωτίζει και είναι αιχμαλωτισμένο ταυτόχρονα, στην πορεία του χρόνου. Ο τεχνίτης απέδωσε την ομορφιά, τέτοια που να ξεπερνά τη μεταβλητή του χρόνου και ν' αποτελεί «Κλασικό πρότυπο» μέτρου και αρμονίας για τους μεταγενέστερους. Η ποιητική υπέρβαση όπως μεταφράζεται σε ενσάρκωση (ή σε εμψύκωση) της Διιδάμειας αποδίδει στην ομορφιά μια αιώνια σταθερά. Ο τεχνίτης βλέποντάς την ως αντικείμενο του πόθου του, φυλάκισε στη σμίλευσή της, τα στοιχεία, που γι' αυτόν, περιέχουν την πεμπουσία της ομορφιάς.

2n: α) Πώς αντιμετωπίζει ο ποιητής το σύμπλεγμα και πώς το αναπλάθει; β) Ποια τα στάδια αυτής της ανάπλασης; γ) Ποιο το καλλιτεχνικό αποτέλεσμα;

Απάντηση:

α) Ο ποιητής βρίσκει στο σύμπλεγμα της Διιδάμειας και του Ευρυτίωνα, την πηγή της έμπνευσής του σχετικά με την ουσία της τέχνης και της ιδιαίτερης σχέσης καλλιτέχνη-καλλιτεχνήματος. Πιο ειδικά, ο Γιώργης Παυλόπουλος αντιμετωπίζει το σύμπλεγμα ως το πρότυπο της αιώνιας ομορφιάς και του κλασικού κάλλους και ως το πεδίο όπου τεχνίτης και δημιουργία ταυτίζονται για να επιτευχθεί το καλύτερο δυνατό αποτέλεσμα. Με τη δεύτερη ποιητική υπέρβαση (βλ. ΣΧΟΛΙΑ του σχολικού βιβλίου), το άγαλμα δεν είναι το ερωτικό αντικείμενο του πόθου του Ευρυτίωνα, αλλά το ερωτικό αντικείμενο του τεχνίτη. Μόνο έτσι, πιστεύει ο Παυλόπουλος ότι μπορεί να ερμηνευθεί η σχέση δημιουργού-δημιουργίας. Ο δημιουργός εικαστικός ή λογοτέχνης οφείλει να ταυτιστεί ψυχολογικά και αισθητικά με το παραγόμενο έργο, να αποδώσει στη μορφή του, τα βιώματα και τις προσωπικές του εμπειρίες για να δώσει στην ανθρωπότητα ένα άρτιο τεχνικά καλλιτεχνικό προϊόν.

β) Τα στάδια της ποιητικής ανάπλασης του συμπλέγματος ξεκινούν ήδη από την πρώτη στροφή με την ενσάρκωση της μαρμάρινης Διιδάμειας. Όμως, πρέπει να περιοριστούμε στα στάδια της δεύτερης στροφικής ενότητας και έπειτα. Πραγματικά, η Διιδάμεια με ανθρώπινη υπόσταση πια, αναπολεί τη στιγμή της λάξευσής της και τη σχέση, που είχε αναπτύξει με τον τεχνίτη. Ουσιαστικά, για την ποιητική ανάπλαση αυτό που έχει σημασία είναι η αποτύπωση του έρωτα του τεχνίτη, στα χαρακτηριστικά και τη στάση του Κενταύρου-άρπαγα. Δηλαδή, τα βιώματα του καλλιτέχνη αποτυπώθηκαν με σαφήνεια στο δεύτερο ήμισυ της μνημειακής σύνθεσης.

γ) Το καλλιτεχνικό αποτέλεσμα, που παράγεται απ' αυτόν τον συσχετισμό τεχνίτη-α-

γάλματος, ποιητή-ποιήματος και γενικά κάθε καλλιτέχνη και δημιουργήματος είναι το τελειότερο σύμφωνα με τον προβληματισμό του συγγραφέα. Γιατί πραγματικά την ώρα της δημιουργίας ο καλλιτέχνης ανοίγει διαύλους επικοινωνίας τόσο με το υλικό που παλεύει όσο και με τη θέλησή του, για επικοινωνία του εσωτερικού κόσμου του, με τους συνανθρώπους του. Επομένως, όσο τελειότερη είναι η ταύτιση (ολόψυχη) του καλλιτέχνη με τα πλάσματά του, τόσο τελειότερο είναι το καλλιτεχνικό αποτέλεσμα.

Ζ. ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

- 1n:** Η Διδάμεια στην πρώτη στροφή αισθάνεται κουρασμένη. Που πιστεύετε ότι οφείλεται η κόπωση της ηρώιδας;
- 2n:** Ο Γιώργης Παυλόπουλος επιθυμώντας να αναπτύξει τον προβληματισμό επάνω στις σχέσεις δημιουργού-δημιουργούμενων, επιλέγει το σύμπλεγμα Διδάμειας (ή Ιπποδάμειας) - Ευρυτίωνα, από το δυτικό αέτωμα του ναού του Δία στην Ολυμπία, γιατί πιστεύετε ότι χρησιμοποίησε αυτή τη σύνθεση;

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

ΜΕΡΕΣ ΤΟΥ 1969 μ.Χ.

Μανόλης Αναγνωστάκης

A. Ο ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΣ

Η ζωή του

Ο Μ. Αναγνωστάκης γεννήθηκε στις 9 Μαρτίου 1925 στη Θεσσαλονίκη. Σπούδασε ιατρική στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκη και ειδικεύτηκε ως ακτινολόγος στη Βιέννη. Από τότε ασκεί το επάγγελμα του ακτινολόγου γιατρού πρώτα στη Θεσσαλονίκη και από τα τέλη του 1978 στην Αθήνα, Πήρε μέρος στην εθνική αντίσταση και το 1943 φυλακίστηκε για ένα διάστημα. Έμεινε στη φυλακή το διάστημα 1948-51 και το 1949 καταδικάζεται σε θάνατο από έκτακτο στρατοδικείο, αλλά η ποινή του χαρίζεται το 1951 και αποφυλακίζεται.

Δημοσίευσε ποιήματά του σε περιοδικά και εφημερίδες, ασχολήθηκε και με την κριτική, υπήρξε εκδότης δύο περιοδικών: το πρώτο ήταν το φοιτητικό περιοδικό «Ξεκίνημα» και το δεύτερο «Κριτική».

Το έργο του

Το έργο του είναι κυρίως ποιητικό, περιλαμβάνει ωστόσο και κριτικά δοκίμια, σημειώματα λογοτεχνικής και γενικότερα πολιτιστικής πολεμικής. Μετέφρασε επίσης (σε συνεργασία με τον ποιητή Κλείτο Κύρου) δύο ωδές του ισπανού ποιητή Φ. Γκ. Λόρκα.

Αναλυτικά ο Αναγνωστάκης έχει εκδώσει τα ακόλουθα:

1. Εποχές (1945) 2. Έποχές 2, (1948) 3. Έποχές 3 (1951) 4. Συνέχεια 5. Τα Ποιήματα (1956) 6. Η Συνέχεια 3 (1962) 7. Ο Στόχος (1970).

Πεζά - Μελέτες:

1. Υπέρ και Κατά. Σημειώματα Κριτικής (1965).

2. Αντιδογματικά (1978).

3. Το Περιθώριο (1979),

Ο ποιητής έζησε σε μια εποχή ταραγμένη από τα πάθη και την ιδεολογική σύγχυση. Στην ποίησή του εκφράζει βιώματα και εμπειρίες πολιτικοκοινωνικού περιεχομένου από αυτήν την εποχή, με κάποιο αίσθημα πικρίας και απαισιοδοξίας για την εξέλιξη της κοινωνίας. Μέσα από την αναταραχή ενός κόσμου όλο συγκρούσεις ο ποιητής γυρνάει γύρω από το πρόβλημα της ηθικής στάσης.

Χαρακτηριστικά της ποίησής του είναι: ένας τόνος χαμηλόφωνος και εξομολογητικός που ξεκινάει από ένα ατομικό περιστατικό αλλά εκφράζει μαζί και τη διάψευση των ελπίδων της γενιάς του. Είναι ποίηση πικρή με βασικό τόνο την απελπισία αλλά και με ένα βαθύτατο μοραλισμό και διδακτισμό. Η έκφραση είναι λιπή και υπαινικτική με χρήση διάκενων σιωπής, με επαναλήψεις στίχων ή μερικότερων δομικών στοιχείων. Υπάρχει ενίοτε αδέσμευτος λυρισμός, αισθαντικότητα γεμάτη απαισιοδοξία.

B. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΓΙΑ ΤΟ ΕΡΓΟ

Το ποίημα ανήκει στη συλλογή «Στόχος» (1970) που πρωτοδημοσιεύτηκε στα «Δεκαοκτώ Κείμενα», (ποιήματα, πεζογραφήματα, μελέτες) των οποίων η έκδοση αποτελούσε την πρώτη πράξη ομαδικής δημόσιας αντίστασης των πνευματικών ανθρώπων κατά της δικτατορίας. Είναι ποίημα πολιτικό και απηχεί την πολιτικοκοινωνική κατάσταση της εποχής. Εντάσσεται στην αντίσταση κατά της δικτατορίας.

Γ. ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

α. Νοηματική απόδοση

Ο ποιητής ξεκινάει το ποίημά του εντοπίζοντας την προσοχή του σε κάποιο δρόμο της πόλης του που σφύζει από ζωή: υπάρχει εκεί Τράπεζα Συναλλαγών, τουριστικά γραφεία, πρακτορεία μεταναστεύσεως. Η κίνηση στους δρόμους είναι τόσο μεγάλη, που τα παιδιά δεν μπορούν πια να παίζουν. Ύστερα τα παιδιά του χθες μεγάλωσαν. Πέρασε ο καιρός εκείνος που ήταν παιδιά. Τώρα πια δε γελούν, δεν ψιθυρίζουν μυστικά, δεν εμπιστεύονται. Όσα επέζησαν, βέβαια, από κείνη τη συμφορά και από τις άλλες που ακολούθησαν (τις αρρώστιες, τις πλημμύρες, τους σεισμούς, τον εμφύλιο) αυτά λοιπόν τα παιδιά θυμούνται τα λόγια του πατέρα τους, που τους έλεγε να κάνουν υπομονή, γιατί αυτά θα γνωρίσουν καλύτερες μέρες. Καλύτερα μέρες όμως δεν ήλθαν, ωστόσο λένε τα ίδια και στα δικά τους παιδιά με την ελπίδα ότι κάποτε μπορεί η ζωή να γίνει καλύτερη. Στη συνέχεια ο ποιητής ξαναγυρίζει στο πρώτο θέμα του, στην περιγραφή της καθημερινής εικόνας στην οδό Αιγύπτου, με την τράπεζα, τα γραφεία και τα πρακτορεία. Και καταλήγει με πίκρα: όπου κι αν πάει κανείς η Ελλάδα τον πληγώνει, όπως έλεγε ο ποιητής. Η Ελλάδα των ωραίων νησιών, των ωραίων γραφείων, των ωραίων εκκλησιών!

β. Ερμηνευτικά – Γλωσσικά σχόλια

- 1. μέγαρο Τράπεζας Συναλλαγών** τουριστικά γραφεία πρακτορεία μεταναστεύσεως: ενδείξεις του καινούργιου τρόπου ζωής που ακολουθήθηκε στη σύγχρονη Ελλάδα, με έντονες ξενικές επιδράσεις. Το παρόν σύστημα οικονομικοπολιτικής οργάνωσης είναι

σύστημα εκμετάλλευσης και εμπορευματοποίησης των πάντων, άκριτης αποδοχής αλλότριων συνθηκών, πολιτικής βούλησης απρόθυμης για την εγκαίνιαση αναπτυξιακής οικονομικής πολιτικής.

- 2. ο καιρός εκείνος:** εννοεί την περίοδο της κατοχής.
- 3. θωρακισμένοι στρατιώτες:** μας παραπέμπει η φράση σε περιόδους όπου η χώρα είχε εμπλακεί σε ένοπλες συγκρούσεις (εμφύλιος 46-49, δικτατορία των Συνταγματαρχών).
- 4. πλημμύρες καταποντισμοί:** οι λέξεις χρησιμοποιούνται συμβολικά, εννοώντας τη σταδιακή φθορά που σημειώθηκε στη χώρα τη μεταπολεμική περίοδο.
- 5. όπου κι αν ταξιδέψω η Ελλάδα με πληγώνει:** φράση του ποιητή Γ. Σεφέρη. Αγανακτισμένος από την πολιτική κατάσταση της χώρας του και από την κυρίαρχη ιδεολογία εθνικής υποτέλειας νιώθει να τον πληγώνει βαθιά η Ελλάδα σε κάθε του βήμα, τόσο στο εσωτερικό όσο και στα ταξίδια στο εξωτερικό.
- 6. Ελλάς των Ελλήνων:** σύνθημα της στρατιωτικής δικτατορίας του 67, που απηχεί εθνικιστικές τάσεις και που υπαγορεύει κριτήρια εθνικής (και θρησκευτικής) καθαρότητας ως προϋπόθεση για την προσωπική ευημερία του πολίτη.
- 7. ωραία νησιά:** συμβολίζουν τις φυσικές ομορφιές του τόπου έγιναν ωστόσο μέρη εξορίας ή γραφικότητες για τους τουρίστες.
- 8. ωραία γραφεία:** συμβολίζουν τις σύγχρονες και αποτελεσματικές μεθόδους ελέγχου και εκμετάλλευσης.
- 9. ωραίες εκκλησίες:** σύμβολο της θρησκείας, που χρησιμοποιήθηκε από τη δικτατορία για να ξορκίσει οποιαδήποτε προοδευτική κίνηση.

γ. Πραγματολογικά – Ιδεολογικά – Πολιτιστικά σχόλια

Ο ποιητής εμπνέεται από την κατάσταση που επικράτησε στην Ελλάδα ύστερα από τον πόλεμο και εκφράζει την πίκρα και την απογοήτευσή του. Ο εθνικός αγώνας έμεινε αδικαίωτος, τα οράματα για καλύτερες μέρες δεν πραγματοποιήθηκαν και η διαμορφωθείσα κατάσταση -όπως αυτή εικονίζεται στην οδό Αιγύπτου που αποτελεί συντομογραφία της Ελλάδας του 1970 -συνιστά τελικά εθνικό ξεπούλημα. Η ελπίδα ωστόσο παραμένει πως κάποτε «θα σταματήσει η αλυσίδα» και θα υπάρξουν καλύτερες μέρες.

Δ. ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

✓ Νοηματικές ενότητες/Επιμέρους πλαγιότιτλοι

Είναι δυνατό να διακρίνουμε τρεις ενότητες στο ποίημα, οι οποίες προσδιορίζουν την τριμερή πορεία της σκέψης του ποιητή:

1η ενότητα: (από την αρχή - ... «που περνούμε»): μια καθημερινή εικόνα της οδού Αιγύπτου.

2η ενότητα: («Άλλωστε... των παιδιών τους»): έμμεση αναφορά στο παρελθόν (μέσα από τη διαδρομή του παρόντος).

3η ενότητα: («Προς το παρόν... των Ελλήνων»): επαναφορά στην οδό Αιγύπτου του παρόντος.

Ε. ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ – ΤΕΧΝΟΤΡΟΠΙΑ

- 1. Γλώσσα:** Η γλώσσα του ποιήματος είναι η δημοτική της καθημερινής ομιλίας, χωρίς ιδιοματισμούς. Το ποίημα είναι γραμμένο σε ελεύθερο στίχο δεν υπάρχει μέτρο, ομοιοκαταληξία και αντιστοιχία συλλαβών.
- 2. Επίθετα:** Τα επίθετα είναι ελάχιστα όπως και τα διάφορα άλλα εκφραστικά μέσα που αφθονούν σε παλαιότερους ποιητές. Εκείνο που εντυπωσιάζει είναι η ζωηρότατη εικόνα της οδού Αιγύπτου, στην οποία απεικονίζεται πιστά η ζωή στις σύγχρονες ελληνικές πόλεις.
- 3. Μεταφορές:** Λίγες μεταφορές υπάρχουν: «θα σταματήσει η αλυσίδα», «η Ελλάδα με πληγώνει».

Το ποίημα λειτουργεί στο εγκεφαλικό επίπεδο, στοχεύει δηλ. στον προβληματισμό του αναγνώστη κι όχι στα συναισθηματικό του πεδίο.

ΣΤ. ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ του Σχ. βιβλίου

1η: Το ποίημα κινείται σε δυο χρονικά επίπεδα (το παρόν και το παρελθόν) με επίκεντρο την οδό Αιγύπτου. Το επίπεδο του παρόντος διαγράφεται πιο ρητά, ενώ το επίπεδο του παρελθόντος συνάγεται έμμεσα κατά τη διαδρομή του ποιήματος. Με βάση τους υπαινιγμούς που γίνονται και τις αντιθέσεις προς το παρόν, προσπαθήστε να ανασυνθέσετε την εικόνα του παρελθόντος.

Απάντηση:

Η εικόνα του παρελθόντος εξάγεται έμμεσα από όσα λέγει στους στ. 5-9. Είναι η εικόνα της γενιάς που έζησε τα δύσκολα χρόνια της κατοχής, τότε που οι άνθρωποι και ειδικά οι νέοι εμπιστευόνταν ο ένας τον άλλον, αντάλλασσαν μυστικά και παρά τις δυσκολίες κατάφερναν να γελούν και να ελπίζουν. Στη συνέχεια όμως η ίδια γενιά αντιμετώπισε και άλλα προβλήματα, μέχρι να φτάσει στη χρονική στιγμή του παρόντος. Ακολούθησε ο εμφύλιος πόλεμος, η δυστυχία και η πολιτική της εθνικής υποτέλειας. Ήταν τελικά μια γενιά με πολλά οράματα και προσδοκίες αλλά και φοβερές διαψεύσεις ονείρων.

2n: Το ποίημα κινείται επίσης σε δυο νοηματικά επίπεδα. Το πρώτο διακρίνεται εύκολα με μια πρώτη ανάγνωση. Ποιο είναι το δεύτερο στο οποίο στοχεύει το ποίημα;

Απάντηση:

Σε πρώτο επίπεδο το ποίημα αποτελεί περιγραφή της καθημερινής ζωής σε έναν κεντρικό δρόμο μιας σύγχρονης πόλης με υπαινικτικές αναφορές στο παρελθόν». Σε δεύτερο επίπεδο αποτελεί καταγγελία και διαμαρτυρία για την κοινωνική και εθνική αθλιότητα που κρύβεται πίσω από την πολυτελή πρόσοψη.

Z. ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1n: Ο ποιητής στους στίχους 15 και 16 χρησιμοποιεί ένα περίεργο εκφραστικό μέσο, την κλίση του ρήματος. Τι εξυπηρετεί αυτή η τεχνική και τι υπονοεί ο ποιητής;

2n: Ο ποιητής χρησιμοποιεί στον τίτλο του μια ημερομηνία. Αυτή η μέθοδος προσδίδει στο ποίημα έναν ιστορικό χαρακτήρα. Ποιος μεγάλος Έλληνας ποιητής χρησιμοποιεί την ίδια μέθοδο;

ΕΠΙΤΥΜΒΙΟΝ

Μανόλης Αναγνωστάκης

A. Ο ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΣ

Η ζωή και το έργο του

Βλέπε σελ. 94.

B. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΓΙΑ ΤΟ ΕΡΓΟ

Το ποίημα εντάσσεται στη συλλογή «Ο Στόχος», που δημοσιεύτηκε το 1970 και περιλαμβάνει ποιήματα που έγραψε ο Αναγνωστάκης στην περίοδο της δικτατορίας.

Γ. ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

α. Νοηματική απόδοση

Ο ποιητής με ειρωνικό τρόπο απευθύνεται στο νεκρό πια Λαυρέντη. Στην κηδεία του όλοι τον χαρακτηρίζουν καλό, λαμπρό άνθρωπο, οικογενειάρχη και πατριώτη. Μάλιστα, τον συνοδεύσαν τριάντα έξι στεφάνια και τρεις αντιπροέδροι του έβγαλαν λόγο, ενώ έβγαλαν και επτά ψηφίσματα, για να τιμήσουν τις υπηρεσίες που πρόσφερε.

Όμως, ο ποιητής γνωρίζει τι κάθαρμα ήταν ο Λαυρέντης, γι' αυτό και δε θα πάει στην κηδεία του, για να μην του ταράξει τον ύπνο. Εξάλλου, ο ίδιος θα ζήσει μια ολόκληρη ζωή μέσα στη σιωπή. Έτσι, θα αφήσει να νομίζουν όλοι πως ο Λαυρέντης ήταν ένας καλός άνθρωπος και πατριώτης. Εξάλλου, δε θα 'ναι ούτε η πρώτη ούτε η τελευταία φορά που τη δόξα θα πάρει εκείνος που δεν την αξίζει.

β. Ερμηνευτικά – Γλωσσικά σχόλια

- 1. κάλπικος παράς:** πλαστό νόμισμα
- 2. κοιμού:** κοιμήσου
- 3. ως:** όπως

γ. Πραγματολογικά – Ιδεολογικά – Πολιτιστικά σχόλια

1η ενότητα: Ήδη από τον τίτλο του ποιήματος φανερώνεται η ειρωνική διάθεση του ποιητή, ιδίως με το τελικό «ν» στη λέξη «Επιτύμβιον». Η ειρωνεία αυτή κλιμακώνεται διαδοχικά από την αρχή του ποιήματος, όπου ο ποιητής απευθύνεται στο Λαυρέντη. Ε-

κείνος, κατάφερε να ξεγελά όλο τον κόσμο και να θεωρείται τελικά καλός άνθρωπος, σωστός οικογενειάρχης και πατριώτης.

2η ενότητα: Η ειρωνεία του ποιητή στρέφεται πια και στους άλλους ανθρώπους αλλά και στον ίδιο του τον εαυτό, αφού τελικά όλοι επιτρέπουν σε ανθρώπους ανάξιους, ψεύτικους κατά βάθος, χωρίς αξίες και ιδανικά, να επικρατούν και μάλιστα να καπηλεύονται την ιδιότητα του καλού ανθρώπου και πατριώτη.

Όμως, ο ίδιος ο ποιητής ξεχωρίζει από τους πολλούς και παραπλανημένους. Γιατί, η δική του σιωπή είναι θέμα στάσης και δεν οφείλεται σε άγνοια. Προτιμά ο ποιητής να αφήσει τον κόσμο να έχει τέτοια ιδέα για τον Λαυρέντη. Γιατί, ο κόσμος έχει ανάγκη από πρότυπα και από θεάματα και αυτό του παρέχεται, με αυτή τη γεμάτη επισημότητα νεκρική τελετή.

Πέρα από αυτό το λόγο όμως, ο ποιητής παραχωρεί την ησυχία στο Λαυρέντη, γιατί γνωρίζει πως δεν μπορεί να μεταβάλλει τη γνώμη του κόσμου που ακολουθεί πιστά το κατεστημένο και αποδέχεται ως ήρωες όσους εκείνο βραβεύει και τιμά. Εξάλλου, το ποίημα αυτό γράφτηκε στην περίοδο της δικτατορίας και μπορούμε να αναλογιστούμε πόσο δύσκολες ήταν οι συνθήκες για τους δημοκράτες ανθρώπους και πόσο εύκολα το καθεστώς έκανε τους δικούς του, ήρωες.

Επίσης, πρέπει να τονιστεί πως ο ποιητής πιστεύει ότι ο ίδιος θα ζήσει τη ζωή του στην αφάνεια και μάλιστα θα εξαγοράσει τη ζωή του με ακριβό τίμημα, μέσα στη σιωπή. Θα πρέπει να συμβιβαστεί, για να ζήσει. Εξάλλου, και με τη μεταβολή της πολιτικής κατάστασης και την επάνοδο της δημοκρατίας ήταν φανερό πως ο κόσμος προτιμούσε τα είδωλα, ανθρώπους που φάνταζαν σαν το Λαυρέντη, και όχι τα πραγματικά πρότυπα, που θα 'πρεπε πια να ζήσουν στο περιθώριο.

3η ενότητα: Ο στίχος αυτός συνδέεται στην ουσία με τον πρώτο στίχο του ποιήματος, καθώς αναφέρεται και αυτός άμεσα στο Λαυρέντη. Πιστεύει ο ποιητής πως ο Λαυρέντης δεν αποτελεί ξεχωριστή περίπτωση. Πολλοί άλλοι άνθρωποι θα τιμηθούν κατά ανάλογο τρόπο, χωρίς όμως να το αξίζουν.

Δ. ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

✓ Νοηματικές ενότητες/Επιμέρους πλαγιότιτλοι

Το ποίημα μπορεί να χωριστεί στις εξής ενότητες:

1η ενότητα: Στίχοι 1-4: η κηδεία του Λαυρέντη.

2η ενότητα: Στίχοι 5-11: ο επικήδειος, και

3η ενότητα: Στίχος 12: η γνώμη του ποιητή για το νεκρό.

Ε. ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ – ΤΕΧΝΟΤΡΟΠΙΑ

- 1. Ύφος:** Το ποίημα έχει ένα έντονο ρητορικό ύφος, όπως αρμόζει σε επικήδειο λόγο. Έτσι, είναι γραμμένο σε δεύτερο πρόσωπο, αλλά αποτελεί ένα μονόλογο του ποιητή.
- 2. Επαναλήψεις:** Για να αισθητοποιήσει ο ποιητής τις ιδέες του χρησιμοποιεί επαναλήψεις: «ο καλός, ο λαμπρός άνθρωπος, ο οικογενειάρχης, ο πατριώτης».
- 3. Εικόνες:** «Τριάντα ξβι στέφανα ,... ψηφίσματα».
- 4. Παρηκίσεις:** Του λ και του ρ.

ΣΤ. ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ του Σχ. βιβλίου

1n: Ποιος ήταν ο αληθινός χαρακτήρας του Λαυρέντη κατά τον ποιητή; Ποιες φράσεις τον αποδίδουν εντονότερα;

Απάντηση:

Βλέπε ανάλυση 2ης ενότητας. [Από: Η ειρωνία ήρωες]

2n: Ποια είναι τα κυρίαρχα αισθήματα του ποιητή; Να παρακολουθήσετε τις διακυμάνσεις τους και να βρείτε σε ποιους στίχους κορυφώνονται. Τι νομίζετε ότι προκαλεί αυτά τα αισθήματα;

Απάντηση:

Κυρίαρχα αισθήματα του ποιητή είναι η οργή (στίχοι 5 και 6), η συγκατάβαση (στίχος 7), η περιφρόνηση (στίχος 9), η πικρία και ο σαρκασμός (στίχος 12). Οι διακυμάνσεις, που παρουσιάζουν, δείχνουν ότι αυτά δεν προκαλούνται τόσο από τον ίδιο το Λαυρέντη όσο από τους άλλους, που αποθεώνουν τη στάση του. Οι διακυμάνσεις πάντως αυτές οδηγούν στην κορύφωση της συναισθηματικής κατάστασης του ποιητή στο στίχο 12, όπου τονίζεται η αγανάκτησή του για την αδικία που γίνεται. Τα αισθήματα αυτά, προκαλεί η συνειδητοποίηση εκ μέρους του ποιητή, ότι τελικά τιμούνται άνθρωποι ανάξιοι και διεφθαρμένοι.

3n: Να αποδώσετε το νόημα των παρενθετικών στίχων.

Απάντηση:

Βλέπε νοηματική απόδοση. [Από: Όμως, ο ποιητής την αξίζει]

4n: Με τη γενίκευση που περιέχει ο τελευταίος στίχος ο Λαυρέντης γίνεται εκπρόσωπος ενός τύπου ανθρώπου, του κάπηλου. Να συνοψίσετε τα γενικά χαρακτηριστικά αυτού του τύπου.

Απάντηση:

Κάπηλος είναι ο τύπος που δεν έχει αρχές και αξίες, αλλά είναι ικανός να κάνει το

καθετί προκειμένου να εξασφαλίσει τα συμφέροντά του. Έτσι, εκμεταλλεύεται ανθρώπους και καταστάσεις, δεν έχει συνειδησιακά εμπόδια και είναι δυνατόν να φτάσει μακριά, έτσι ώστε να πετύχει το σκοπό του.

5n: Ο στόχος του ποιητή, με βάση τα στοιχεία που παρέχει το ποίημα, περιορίζεται στο Λαυρέντη ή διευρύνεται; Σε ποιες κατευθύνσεις;

Απάντηση:

Ο στόχος του ποιητή δεν περιορίζεται μόνο στην περίπτωση του Λαυρέντη. Αντίθετα, αναφέρεται σε όλους εκείνους που ανάξια κερδίζουν τις τιμές και καυτηριάζει το καθεστώς που δίνει τη δυνατότητα σε τέτοιους ανθρώπους να ξεχωρίσουν και να επικρατήσουν των άλλων.

6n: Να σχολιάσετε τον τίτλο του ποιήματος, αφού λάβετε υπόψη τι είναι το επιτύμβιο στην ποιητική μας παράδοση και πώς το χρησιμοποιεί εδώ ο ποιητής;

Απάντηση:

Το επιτύμβιο στην ποιητική μας παράδοση είναι έπαινος. Έδώ όμως ο ποιητής το χρησιμοποιεί με ειρωνικό τρόπο και όχι επαινετικό για το νεκρό. Μάλιστα, χρησιμοποιεί και καθαρεύουσα γλώσσα, όπως χρησιμοποιούσαν τον καιρό της δικτατορίας, για να ειρωνευτεί τις αξίες αυτής της κοινωνίας.

2. ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1n: Να σχολιάσετε τον πρώτο στίχο του ποιήματος «πέθανες-κι έγινες και συ: ο καλός»

ΝΕΟΙ ΤΗΣ ΣΙΔΩΝΟΣ

Μανόλης Αναγνωστάκης

A. Ο ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΣ

Η ζωή και το έργο του

Βλέπε σελ. 94.

B. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΓΙΑ ΤΟ ΕΡΓΟ

Το ποίημα εντάσσεται στη συλλογή «Στόχος», που κυκλοφόρησε το 1970. Είναι γραμμένο κατά τη διάρκεια της δικτατορίας και εκφράζει την πίκρα του ποιητή για κάποιους νέους, που η συμπεριφορά τους θυμίζει το ποίημα του Καβάφη «Νέοι της Σιδώνας, 400 μ.Χ.».

Για το ποίημα αυτό του Αναγνωστάκη, ο Γερ. Λυκιαρδόπουλος σημειώνει ότι «είναι μια βαθιά ανακλαστική αντίδραση στα πρόσφατα ιστορικά ερεθίσματα και στην κακομοιριά των καιρών» («Αναφορές», σελ. 58). «Έτσι, ο Αναγνωστάκης - όπως ο Καβάφης στο αντίστοιχο ποίημά του - κοιτάζει τους μοντέρνους νέους της Σιδώνας με ειρωνεία, σχεδόν με σαρκασμό, που, πάνω στον ανθό της νιότης τους, είναι τόσο σπλαχνικοί για τα παιδάκια που πεθαίνουν μακριά σ' άλλη ήπειρο, για ήρωες που σκοτώθηκαν στον πόλεμο, σε άλλους καιρούς» (περιοδικό «Εποπτεία» τεύχος 29, σελ. 811).

Γ. ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

α. Νοηματική απόδοση

Ο ποιητής απευθύνεται σε μια συντροφιά νέων και τονίζει πως κανονικά δε θα 'πρεπε να έχουν παράπονα από αυτούς, γιατί, η παρέα τους είναι καλή και οι νέοι είναι γεμάτοι πάθος και έρωτα για τη ζωή και για δράση. Τονίζει πως και τα τραγούδια τους είναι καλά και όλο νόημα. Αναφέρονται σε παιδάκια που πεθαίνουν σε άλλη ήπειρο, σε ήρωες επαναστάτες, Μαύρους, Κιτρινωπούς, Πρασινωπούς, και γενικά για τον καημό του ανθρώπου που υποφέρει.

Χαίρεται ο ποιητής για τους προβληματισμούς τους και πιστεύει πως αυτοί τους τιμούν, καθώς δίνουν με τον τρόπο αυτό ένα άμεσο και δραστικό παρών στην κοινωνία τους. Μετά από αυτό δικαιούνται να παίξουν και να ερωτευτούν, να ξεσκάσουν μετά από τόση κούραση. Και απευθυνόμενος ο ποιητής στο Γιώργο, το φίλο του, τονίζει πως όλο αυτά τους γέρασαν πριν την ώρα τους.

β. Ερμηνευτικά – Γλωσσικά σχόλια

Γιώργο: ο ποιητής απευθύνεται σε κάποιο φίλο του

γ. Πραγματολογικά – Ιδεολογικά – Πολιτιστικά σχόλια

Το ποίημα αυτό παρουσιάζει αρκετές ομοιότητες με το αντίστοιχο ποίημα του Καβάφη. Ομοιότητες που εντοπίζονται ήδη από τον τίτλο του. Ο τίτλος είναι σχεδόν ο ίδιος, μόνο που εδώ ο Αναγνωστάκης δίνει διαφορετική ημερομηνία: 1970. Δεν προσδιορίζεται βέβαια με ακρίβεια, ούτε τονίζεται αν είναι μ.Χ. Γι' αυτό το λόγο συμπεραίνουμε πως ο ποιητής αναφέρεται γενικά στη σύγχρονή του εποχή και όχι σε συγκεκριμένα γεγονότα που συνέβησαν στα 1970.

Ο ποιητής ήδη από τον πρώτο στίχο του ποιήματος φαίνεται να απευθύνεται σε κάποιον αλλά πρόσωπο, ίσως στο φίλο του, το Γιώργο. Έτσι, από την αρχή γίνεται αισθητό πως δεν πρόκειται για μονόλογο αλλά, όπως εκφράζεται ο ποιητής, μας υποψιάζει ότι είναι σαν να «υπογειώνεται ο διάλογος και σαν να ανακρατείται για το τέλος, σε επιφυλακή, η διαφωνία».

Τονίζει λοιπόν ο Αναγνωστάκης πως «κανονικά δεν πρέπει να 'χουμε παράπονο». Με τον τρόπο αυτό υποδηλώνει πως κάποιο παράπονο υπάρχει από τη γενιά τη δική του προς τη νεότερη γενιά. Γιατί, αν οι συνθήκες ήταν ομαλές, τότε δε θα υπήρχε πρόβλημα. Όμως, οι συνθήκες είναι ανώμαλες και σε περιόδους τέτοιες - σαν αυτή της δικτατορίας - περιμένουν διαφορετική στάση από τους νέους, όπως θα φανεί στο τέλος του ποιήματος να υποστηρίζει.

Πάντως, ήδη από την αρχή παρατηρούνται κάποιες διαφορές με το αντίστοιχο ποίημα του Καβάφη. Οι νέοι εδώ φαίνεται έμμεσα να τραγουδούν σε ένα χώρο κλειστό. Εξάλλου, μόνο κάπου απομονωμένα από το μάτι των συνταγματάρχων θα μπορούσαν να πουν τα τραγούδια τους και να δηλώσουν την αντίθεσή τους στην Απριλιανή δικτατορία. Αντίθετα, οι νέοι του Καβάφη διασκεδάζουν μέσα σε ένα «ελιτίστικο» περιβάλλον με μυρωδιές λουλουδιών και μυρωδικών. Οι νέοι αυτοί είναι «αρωματισμένοι», ενώ οι νέοι του Αναγνωστάκη έρχονται σε διαφοροποίηση και ιδεολογική αντίθεση με την κοινωνία των συνταγματάρχων, μια κοινωνία φθοράς και σήψης.

Επίσης, διαφορά εντοπίζεται και στο θέμα της στάσης απέναντι στην τέχνη και την ενεργό δράση. Στο ποίημα του Καβάφη, ο νέος που αντιδρά στο ποίημα του ηθοποιού θεωρεί πως ο Αισχύλος καταξιώνεται μέσα από την ποίησή του και όχι από την ενεργό κοινωνική του δράση γι' αυτό και ζητά η προσφορά του στην τέχνη να προβάλλεται περισσότερο. Αντίθετα, στο ποίημα του Αναγνωστάκη οι νέοι ακολουθούν διαφορετική στάση. Θέτουν την τέχνη στην υπηρεσία της κοινωνίας. Γι' αυτό και τα τραγούδια τους διακρίνονται για τον κοινωνικό τους προβληματισμό.

Όμως, ο ποιητής ειρωνεύεται τους νέους αυτούς και μάλιστα η ειρωνεία του κλιμα-

κάνεται σταδιακά, για να κορυφωθεί στους δύο τελευταίους στίχους. Και αυτό, γιατί, όπως πιστεύει ο ποιητής, οι νέοι αυτοί δε στρέφονται πραγματικά στην ενεργό δράση. Δε στοχεύουν στη μεταβολή της πολιτικής κατάστασης μέσα από αγώνα αλλά απλά μόνο εκφράζουν την αντίθεσή τους με τα τραγούδια τους. Θεωρούν πως η στάση αυτή είναι αγωνιστική. Γι' αυτό στη συνέχεια μπορούν να ασχοληθούν με τον εαυτό τους. Να ζήσουν ανέμελα και να ερωτευτούν σαν να μη συμβαίνει τίποτα γύρω τους. Όμως, όσο κι αν τα τραγούδια ευαισθητοποιούν τον κόσμο, δεν είναι αρκετά, όταν δε συνοδεύονται από ενεργό δράση.

Έτσι, στον τελευταίο στίχο, ο ποιητής στρέφεται στο φίλο του κι εκφράζει όλη του την πικρία σε αυτόν. Γιατί, δεν υπάρχει τίποτε πιο απογοητευτικό από το να ζουν με την ανάμνηση άλλων εποχών και να μην προβαίνουν σε ενεργό δράση για τη μεταβολή της κοινωνικοπολιτικής κατάστασης, αλλά να περιμένουν να συντελεστεί κάτι τέτοιο μόνο από τη διαμαρτυρία τους μέσω της τέχνης. Τότε αισθάνονται γερασμένοι, γιατί ζουν στο παρελθόν, χωρίς να αγωνίζονται για το παρόν και το μέλλον.

«Ο τελευταίος παρενθετικός και σε σχετική απόσταση στίχος δείχνει, από την πλευρά του, πως συνδέεται με την έκβαση του μύθου, τη βαθμιαία αποκάλυψη της φαινομενικής ομολογίας σε ουσιαστική διαφωνία προς τα δρώμενα του ομιλητή ως θεατή και κριτή και από την άλλη πλευρά του, καθώς ο ομιλητής έχει βγει έξω απ' τα πλασματικά πλοίσια και πρόσωπα του μύθου του, ο τελευταίος στίχος προβάλλει την παραπάνω διαφωνία ως διαμαρτυρία και αντίδραση του ποιητή, ως κοινωνικού λειτουργού, στα τεκταινόμενα της εποχής του» (περιοδικό «Χάρτης» τεύχνη 5-6, σελ. 708).

Δ. ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

✓ Νοηματικές ενότητες/Επιμέρους πλαγιότιτλοι

Το ποίημα μπορεί να αποτελέσει μια ενιαία ενότητα, με κύριο θέμα του τη στάση των σύγχρονων νέων απέναντι στα μεγάλα και δυσθεώρητα προβλήματα της εποχής.

Ε. ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ – ΤΕΧΝΟΤΡΟΠΙΑ

- 1. Τεχνική:** Με το ποίημα αυτό ο Αναγνώστáκης εκφράζει την πίκρα και την απογοήτευση του για τη συμπεριφορά των νέων της εποχής του. Έτσι, καταφεύγοντας σε στοιχεία της Καβαφικής ποίησης, καταφέρνει να εκφράσει την αντίθεσή του στους νέους αυτούς,
- 2. Γλώσσα:** Η γλώσσα του είναι απλή και ο λόγος του λιτός, που προσεγγίζει τον πεζό λόγο.
- 3. Στίχος:** Ο στίχος είναι ελεύθερος.

ΣΤ. ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ του Σχ. βιβλίου

1n: Ποια είναι η συμπεριφορά των νέων του ποιήματος

Απάντηση:

Βλέπε ανάλυση.

[Από: Οι νέοι εδώ κοινωνικό τους πρόβλημα]

2n: Τι ενοχλεί κυρίως τον ποιητή; Τι θα ήθελε από τους νέους εκείνη την εποχή;

Απάντηση:

Βλέπε ανάλυση. [Από: Όμως, ο ποιητής από ενεργό δράση]

3n: Τι κοινό έχουν οι σιδώνιοι νέοι του Αναγνωστάκη με αυτούς του Καβάφη;

Απάντηση:

Τόσο οι νέοι του Καβάφη όσο και οι νέοι του Αναγνωστάκη αντιμετωπίζουν τη ζωή με ανάλογο τρόπο, καθαρά θεωρητικό, μέσα από την τέχνη και όχι από την ενεργό δράση. Στην ουσία, δεν αγωνίζονται για τα ιδανικά τους, ούτε προσπαθούν να τα πραγματοποιήσουν.

4n: Ποιος είναι ο τόνος του ποιητή ως τον προτελευταίο στίχο;

Απάντηση:

Ως τον προτελευταίο στίχο του ποιήματος ο τόνος του Αναγνωστάκη είναι ειρωνικός και καυστικός, καθώς στόχος του ποιητή είναι να σατιρίσει τη στάση των νέων της εποχής του,

5n: Ποιος είναι το τόνος και ποιο το νόημα του τελευταίου στίχου που είναι σε παρένθεση;

Απάντηση:

Βλέπε ανάλυση.

[Από: Έτσι, στον τελευταίο στίχο της εποχής του]

Ζ. ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1n: Η ειρωνική διάθεση του ποιητή κορυφώνεται στους δύο τελευταίους στίχους του ποιήματος, πριν την παρένθεση. Παρακολουθήστε την εξέλιξη της και προσπαθήστε να εντοπίσετε τους τρόπους ανάπτυξης της.

2n: Με βάση το ποίημα μπορείτε να χαρακτηρίσετε τη στάση του ποιητή;

ΟΡΦΕΑΣ ΚΑΤΕΡΧΟΜΕΝΟΣ (Γ΄)

Σταύρος Βαβούρης

A. Ο ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΣ

Η ζωή του

Ο Σταύρος Βαβούρης ποιητής από τους πιο γνωστούς, της πρώτης μεταπολεμικής γενιάς γεννήθηκε στην Αθήνα το 1925. Σπούδασε στη Φιλοσοφική σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών και δούλεψε σαν φιλόλογος στη Μέση Εκπαίδευση. Στα γράμματα εμφανίστηκε το 1952.

Το έργο του

Ο Σταύρος Βαβούρης έχει εκδώσει μέχρι σήμερα α) ποιήματα: *Εδώ φαντάσου καλπασμούς και κύματα* (1952), *Τρία ποιήματα* (1953), *Σημειώσεις για έναν άνθρωπο που πέθανε* (1956), *Πικρά κείλη δίχως γεύση παραδοχής* (1959), *Τα Ξηρά ποιήματα - Στη διακεκαυμένη* (1963), *οι Ατρείδες της Φωτιάς και της Σιωπής* (1964) και *Ορφέας κατερχόμενος* (1971). Επίσης, τις συγκεντρωτικές εκδόσεις: *Delecta* (1971) και ποιήματα (1977) όπου περιλαμβάνεται ένα μεγάλο μέρος απ' όλα τα προηγούμενα με διαφορετική συχνά ταξινόμηση.

Αργότερα, εξέδωσε τις συλλογές: *Στον αστερισμό των εγκλίσεων και των χρόνων του ρήματος «έρχομαι»* (1980), *Carmina profana* (1983) και *που πήγε, ως που πήγε αυτό το ποίημα 1940-1993* (1995) για το οποίο του απονεμήθηκε *Κρατικό Βραβείο Ποίησης*.

β) *Πεζά: Εν Ερημίαις και σκολιαίς* (συλλογή διηγημάτων, 1965) και μια απόπειρα κριτικής μελέτης, *προτάσεις για την ποίηση του Άθου Δημουλά* (1966).

B. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΓΙΑ ΤΟ ΕΡΓΟ

Το κείμενο είναι ένα ακόμα άπλο ποίημα, που ανήκει στη συλλογή *Ορφέας Κατερχόμενος*, του Σταύρου Βαβούρη, η οποία εκδόθηκε το 1971. Ο Σταύρος Βαβούρης ανήκει στην υπαρξιακή τάση της πρώτης μεταπολεμικής γενιάς. Έτσι, τόσο στο εξεταζόμενο ποίημα όσο και στα υπόλοιπα της συλλογής, εκφράζεται μια υπαρξιακή αγωνία που είναι σωματικά-ερωτικά καθορισμένη. Φαίνεται να κατέχεται ο ποιητής από μια καταπιεσμένη ερωτική δίψα και δίψα ζωής.

Γ. ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

α. Νοηματική απόδοση

Για να παρακολουθήσουμε ομαλότερα τον ποιητικό λόγο του Σταύρου Βαβούρη, θα πρέπει να στηριχθούμε στο μύθο του Ορφέα και της Ευρυδίκης (Βλ. πιο κάτω, ΣΧΟΛΙΑ: Γλωσσικά-Ερμηνευτικά) και να κάνουμε τις απαραίτητες ταυτίσεις. Ο ποιητής παρατηρεί ένα πρόσωπο (μάλλον) γυναικείο να ανεβαίνει από κάπου. Η άνοδός του, αποτελεί πηγή έμπνευσης γι' αυτόν. Όμως, η εξαφάνιση του προσώπου, του στέρησε την ευκαιρία να μετουσιώσει σε ποίημα την παρατήρηση, επειδή απ' αυτήν τη «μαγική εικόνα» (θα λέγαμε) έλειπε το πρόσωπο και η εικόνα των ματιών του.

Στην ποιητική μυθοπλασία του Βαβούρη, αναπλάθεται ο Ορφέας σε ποιητή και η Ευρυδίκη σε «πρόσωπο».

β. Ερμηνευτικά – Γλωσσικά σχόλια

1. Ορφέας κατερχόμενος: Ο Ορφέας μουσικός, ποιητής και αοιδός, θεωρήθηκε από τους αρχαίους Έλληνες, ιδρυτής μυστηριακών τελετών. Πιστευόταν ότι ήταν γιος του Θρακικού ποταμού Οιάγρου και της μούσας Καλλιόπης (ως μητέρα του αναφερόταν επίσης, η Μελπομένη και η Κλειώ). Η μουσική του δεινότητα ήταν τέτοια που όταν έπαιζε τη λύρα του, τα άγρια ζώα ημέρευαν, τα ψάρια και τα πουλιά μαζεύονταν γύρω του και τα δέντρα και οι πέτρες μετακινούνταν. Το σημαντικότερο επεισόδιο της ζωής του ήταν η Κάθοδος του στον Άδη. Ο αοιδός ήταν ερωτευμένος με τη σύζυγό του Ευρυδίκη, που όμως πέθανε ξαφνικά από δάγκωμα φιδιού. Ο Ορφέας απαρνήγορτος αποφασίζει να κατέβει στον Άδη και να παρακαλέσει τον Πλούτωνα και την Περσεφόνη, ν' αφήσουν τη γυναίκα του να επιστρέψει στη γη. Πραγματικά, ήταν τόσο η γλύκα και ο πόνος της μουσικής του, που οι θεοί συγκατένευσαν και επέτρεψαν στην Ευρυδίκη να ακολουθήσει το σύζυγό της στον επάνω κόσμο. Όμως, έπρεπε να τηρηθεί ένας όρος: να μη στρέψει τα μάτια του να τη δει προτού αντικρύσουν το φως του ήλιου. Ο Ορφέας από λαχτάρα και ανυπομονησία δε σεβάστηκε τον όρο. Έτσι, λίγο πριν περάσουν την πύλη του Άδη γύρισε να δει το λατρεμένο πρόσωπο. Έτσι, η Ευρυδίκη ξαναγύρισε για πάντα στον κόσμο των νεκρών και ο Ορφέας συντετριμμένος περιπλανιόταν στον κόσμο των ζωντανών.

Είναι ευδιάκριτη, νομίζουμε, η επίδραση που άσκησε ο Ορφικός μύθος στη συλλογή του Σταύρου Βαβούρη και στο ποιητικό περιεχόμενο του εξεταζόμενου ποιήματος.

2. Πριν προφτάσω να διαβάσω το πιο καίριο: Κορύφωση της δραματικής έντασης του ποιήματος.

γ. Πραγματολογικά – Ιδεολογικά – Πολιτιστικά σχόλια

Αναπτύξαμε επαρκώς τη σχέση ποιήματος και Ορφικού μύθου. Ο Σταύρος Βαβούρης ξεκινώντας από ιστορική αφετηρία ταυτίζεται με τον Ορφέα προκειμένου να παραδώσει την κατάθεση του σχετικά με το θέμα που διαπραγματεύεται. Όμως ποιο είναι αυτό; Για να δώσουμε ικανοποιητική απάντηση σ' αυτό το ερώτημα, θα πρέπει να ορίσουμε τον προβληματισμό του ποιητή. Πραγματικά, ο Σταύρος Βαβούρης ξεκινώντας από την υπαρξιακή τάση της πρώτης μεταπολεμικής γενιάς ακολουθεί ένα δικό του δρόμο. Η ποίησή του, πηγάζει από την προσωπική του αγωνία και περιπέτεια. Με ρομαντική κατά βάθος καταγωγή φαίνεται να τον βαραίνει μια ερωτική ακόρεστη δίψα και μια ανάγκη για εξωτερίκευση των συναισθημάτων του. Δηλαδή, η υπαρξιακή αγωνία του Βαβούρη είναι ένα είδος ερωτικής αγωνίας.

Είναι φανερό πιστεύουμε ότι ο ποιητής στο κείμενο που εξετάζουμε θρηνεί βουβά για την απώλεια ενός αγαπημένου προσώπου. Μπορεί η σύνθεση και η δομή του ποιήματος να θυμίζει έντονα την παράβαση του όρκου από τον Ορφέα, στο σχετικό μύθο, αλλά εμείς μπορούμε να ανακαλύψουμε τις συνειδητές προεκτάσεις του επεισοδίου. Ο ποιητής βασανίζεται από την ξαφνική απώλεια ενός πολυαγαπημένου προσώπου. Μόνο και μόνο το ίδιο πάθος, τον κάνει να ταυτίζεται με το μυθικό Ορφέα. Φαίνεται, όμως, ότι κι αυτός (όπως και ο μυθικός προκάτοχός του) παρέβλεψε ή παράκουσε κάτι (δεν ορίζεται μέσα από το ποίημα, τι ακριβώς) που του στέρησε, του στερεί και θα του στερεί την ευτυχία. Η διέξοδος, που προτείνεται, από αυτή τη συναισθηματικά φορτισμένη κατάσταση, είναι η ποίηση όσο απαισιόδοξη και απελπισμένη κι αν είναι.

Δ. ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

✓ Νοηματικές ενότητες/Επιμέρους πλαγιόστιχοι

Το ποίημα χωρίζεται σε δύο ενότητες:

- 1η ενότητα (δύο πρώτοι στίχοι):** Ο ποιητής ομολογεί ότι η άνοδος του «προσώπου» προκαλεί μια αναστάτωση, που μπορεί να συνδεθεί με την ποιητική δημιουργία. Η «άνοδος» γεννά ένα από τα «πανάκριβα και στερνά» του ποιήματα.
- 2η ενότητα (οι υπόλοιποι στίχοι έως το τέλος):** Ο δημιουργός περιγράφει ότι κάθε στάδιο της διαδρομής του «προσώπου», προσέθετε και κάτι στο ποίημά του. Μάταια, όμως, γιατί ξαφνα χάθηκε το «πρόσωπο» δίχως να προλάβει να δει τα μάτια του.

Ε. ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ – ΤΕΧΝΟΤΡΟΠΙΑ

Ο Σταύρος Βαβούρης ακολουθεί τις τάσεις της νεωτερικής ποίησης απαλλάσσοντας τους στίχους του από το βάρος των παραδοσιακών μορφών. Η γλώσσα του απλή και κα-

τανοπτή, δίχως λόγιες λέξεις και εκφράσεις είναι συναισθηματικά φορτισμένη. Το ύφος είναι λιτό αλλά με μια έντονα λυρική διάθεση, που φαίνεται να έχει ρομαντικές καταβολές. Η μορφή τέλος, είναι ελεύθερη χωρίς ομοιοκαταληξίες και μέτρο αλλά με ισορροπία στη δομή και τη σύνθεση.

1. Εκφραστικά μέσα:

- α) **Παρομοίωση:** «όπως ανέβαινες, ανέβαινε μαζί σου».
- β) **Μεταφορά:** «ανέβαινε μαζί σου», «γινόταν ευκρινέστερη η δομή του», «ό,τι είχαν να προσθέσουνε τα μάτια σου».
- γ) **Επίθετα:** «πανάκριβα στερνά μου ποιήματα», «περαστικών τυχαίων».
- δ) **Εικόνας:** «Δεν έπρεπε να σταματήσεις μακριά», «δεν έπρεπε να στρίψεις ξαφνικά σε μια απ' τις παρόδους της λεωφόρου, που ανηφόριζες».

ΣΤ. ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ στις ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ του Σχ. βιβλίου

1n: Ο ποιητής κοιτάζοντας ένα πρόσωπο που βάδιζε στο δρόμο νιώθει ξαφνικά συναισθηματική ένταση που σταδιακά μεταβάλλεται σε ποίημα. Η ανάπτυξη του ποιήματος παρακολουθεί την κίνηση του προσώπου που εντυπώσισε τον ποιητή. Να επισημάνετε αυτή την παράλληλη πορεία μέσα στο ποίημα.

Απάντηση:

Η παράλληλη πορεία της συναισθηματικής έντασης, που μεταβάλλεται σε ποίημα και του προσώπου, που βαδίζει στο δρόμο, μπορεί να περιοριστεί σε τρία στάδια: στο αρχικό, το μέσο και το τελικό. Στο αρχικό στάδιο, ο ποιητής βλέπει το πρόσωπο να ανηφορίζει και συλλαμβάνει την αρχική μορφή του ποιήματος. Στο μέσο στάδιο, ο ποιητής παραδέχεται ότι η αρχική ιδέα του ποιήματος μετασχηματίζεται σιγά - σιγά σε ποίημα, όσο η μορφή του πλησιάζει προς το μέρος του. Τέλος ο ποιητής ομολογεί (τελικό στάδιο) ότι το ποίημα θα μείνει ημιτελές και ανολοκλήρωτο, γιατί με την ξαφνική εξαφάνιση της μορφής, έχασε την ευκαιρία «να διαβάσει το πιο καίριο». Δηλαδή την ομορφιά και την αλήθεια των ματιών του μυστηριώδους προσώπου.

2n: Σε ποιο σημείο κορυφώνεται το ποίημα;

Απάντηση:

Είναι προφανές ότι η κορύφωση της συναισθηματικής έντασης του ποιήματος εντοπίζεται στους πέντε τελευταίους στίχους. Ο ποιητής συγκλονισμένος από την παρουσία και την κίνηση του προσώπου νιώθει ότι η συναισθηματική του ένταση μεταμορφώνεται αργά-αργά σε ποίημα. Μένει μόνο η συνάντηση των βλεμμάτων για να επιτευχθεί το καλύτερο αποτέλεσμα. Κάτι τέτοιο, όμως, δε στάθηκε εφικτό με αποτέλεσμα ο ποιητής να προσπαθεί να πνίξει την απογοήτευσή μ' ένα βουβό σπαραγμό (Θε μου -δεν έπρεπε έτσι να χαθείς) και μια ομολογία (πριν προφτάσω να διαβάσω το πιο καίριο). Πιστεύουμε

δηλαδή, ότι το αίσθημα του ανεκπλήρωτου και η ξαφνική απουσία, είναι τα στοιχεία που συντείνουν στη δραματική κορύφωση του ποιήματος.

Z. ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

- 1n:** Τι θέση λαμβάνουν μεσ' το ποίημα οι φράσεις: «Όπως ανέβαινες, ανέβαινε μαζί του» και «η ανάπτυξή του αναστελλόταν μονάχα απ' την παρεμβολή περαστικών τυχαίων»;
- 2n:** Πώς συνδέεται ο τελευταίος στίχος του ποιήματος με τους προηγούμενους;

ΗΡΘΕ ΚΑΙ ΠΑΛΙ ΣΗΜΕΡΑ

Τάκης Καρβέλης

A. Ο ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΣ

Η ζωή του

Ο Τάκης Καρβέλης ποιητής, μεταφραστής και εκπαιδευτικός γεννήθηκε στο Αιωλικό της Αιτωλοακαρνανίας το 1925 και σπούδασε κλασική φιλολογία στη Φιλοσοφική σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών. Εργάστηκε σαν φιλόλογος στη Μέση Εκπαίδευση και έπειτα ως επιθεωρητής και σχολικός σύμβουλος. Υπήρξε μέλος της ομάδας εργασίας που επιμελήθηκε τα κείμενα νεοελληνικής λογοτεχνίας για τα Γυμνάσια και τα Λύκεια. Στα γράμματα πρωτοεμφανίστηκε το 1950 από την ετήσια έκδοση, Φιλολογική Πρωτοχρονιά. Συμμετείχε στην έκδοση των περιοδικών Ενδοχώρα και Δοκιμασία.

Το έργο του

Ο Τάκης Καρβέλης έχει εκδώσει μέχρι σήμερα τις ποιητικές συλλογές: Σήματα (1956), Κατάθεση (1966), Μετάφραση (1972), Γραφή Παρανόμων (1977), Η μνήμη μισοφέγγαρο (1983), Δεν είναι ο περσινός καιρός (1988), Αλλαγή σκηνικού (1991), Τα ποιήματα της μικρής Ρεζεντά (1995) και τα δοκίμια: Η νεότερη ποίηση Θεωρία και Πράξη (1983), Δεύτερη ανάγνωση (α' τόμ. 1984, β' τόμ. 1991), Κωνσταντίνος Χατζόπουλος, ο πρωτοπόρος-μονογραφία (1998). Έχει μεταφράσει: Ιωάννου Χρυσόστομος Ομιλίες (1974) και Λουκιανού, Λούκιος ή όνος (εισαγωγή-μετάφραση-σχόλια, 1982). Μεταφράσεις του, των αρχαίων Ελλήνων λυρικών ποιητών βρίσκονται σε διάφορα λογοτεχνικά περιοδικά.

B. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΓΙΑ ΤΟ ΕΡΓΟ

Πρόκειται για άπλο, ενάριθμο ποίημα της συλλογής, δεν είναι ο περσινός καιρός, που δημοσιεύτηκε το 1988. Το ποίημα αυτό, όπως και τα άλλα της συλλογής ψηλαφούν τα υπαρξιακά ερωτήματα της ζωής, της μνήμης και του παρελθόντος, προσπαθώντας να βρουν απαντήσεις ή τουλάχιστον να συμβιβάσουν τα διεστώτα (δηλαδή, την πραγματικότητα και το παρελθόν).

Γ. ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

α. Νοηματική απόδοση

Ο ποιητής με τους συλλογισμούς του, ανακαλεί τον παρελθόντα χρόνο και πιο συγκεκριμένα, ανακαλεί την απύσχα μητέρα του. Μπορεί η ανάκληση να είναι τόσο έντονη ώστε να ακολουθεί ένας υπερβατικός διάλογος, όμως το αποτέλεσμα στο τέλος είναι διαφορετικό: ο ποιητής ξαναεπιστρέφει στην πραγματικότητα και τη μοναξιά του.

β. Ερμηνευτικά – Γλωσσικά σχόλια

- 1. Την ώρα που 'πινα καφέ και κάπνιζα τσιγάρο:** Είναι η ώρα της ξεκούρασης και επομένως η ώρα της περισυλλογής και των αναμνήσεων.
- 2. Δεν είναι ο Περσινός Καιρός:** Πρόκειται για σίχο που μεταγράφει τον τίτλο της ποιητικής συλλογής. Δεν είναι όπως άλλοτε, όπως στο παρελθόν.
- 3. Κάθε φορά που πάω να τραγουδήσω:** Το τραγούδι ενεργοποιεί το παρελθόν.
- 4. Κουρδίζω κι από λίγο νυσταγμένο χρόνο:** Ο χρόνος είναι νυσταγμένος γιατί ανήκει στο παρελθόν. Το παρελθόν ταυτίζεται με τον αιώνιο ύπνο.

γ. Πραγματολογικά – Ιδεολογικά – Πολιτιστικά σχόλια

Στο επίκεντρο του εξεταζόμενου ποιήματος τίθεται η ανάκληση αλλά και η ανάπλαση του παρελθόντος. Την ώρα της σχόλης του ο ποιητής -κυριευμένος από τη μοναξιά και τη βαριά ατμόσφαιρα- αναζητά τη λύση στις αναμνήσεις του. Οι αναμνήσεις όμως, μέσα από ποιητικές διεργασίες οδηγούν στην ανάκληση αγαπημένων προσώπων. Μόνο, που όπως παραδέχεται και ο ίδιος ο ποιητής, η ανάπλαση -κι ενός ακόμα, τυπικού διαλόγου- δεν μπορεί να οδηγήσει πουθενά γιατί το παρελθόν βιώνεται σαν μια ξένη και απόμακρη σταθερά, που βρίσκεται σε σύγκρουση με την ορατή πραγματικότητα. Προσφιλείς συνήθειες, όπως το τραγούδι, επικειρούν να ενεργοποιήσουν το παρελθόν, έτσι ώστε να επιτευχθεί ένας συγκερασμός «του τώρα» και «του άλλοτε», δίκως αποτέλεσμα.

Δ. ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

✓ Νοηματικές ενότητες/Επιμέρους πλαγιότιτλοι

Το ποίημα αποτελείται από δύο στροφικές ενότητες.

- 1η ενότητα (η πρώτη στροφή):** Ο ποιητής την ώρα που πίνει τον καφέ του ανακαλεί με τη μνήμη του, τη νεκρή μητέρα του (που συμβολίζει τον παρελθόντα χρόνο) και αναπτύσσει ένα διάλογο μαζί της, που όμως είναι ατελέσφορος.

2η ενότητα (η δεύτερη στροφή/δύο τελευταίοι στίχοι): Ο ποιητής εκφράζει την ψυχική του κατάσταση μετά τον ατελέσφορο διάλογο, που προηγήθηκε.

Ε. ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ – ΤΕΧΝΟΤΡΟΠΙΑ

1. **Γλώσσα:** η γλώσσα του ποιήματος είναι η δημοτική, με λέξεις και φράσεις της καθημερινότητας.
2. **Ύφος:** Το ύφος είναι λιτό και απέριπτο δίχως λυρικές προεκτάσεις και ρομαντικές καταβολές αλλά περιέχει πυκνά και γριφώδη νοήματα.
3. **Μορφή:** Ο Τάκης Καρβέλης γνωρίζει τη συμβολή της νεωτερικής ποίησης και πλάθει ένα ποίημα με αρμονία στη σύνθεση, αλλά ελευθερία στη φόρμα και το στίχο.
4. **Εκφραστικά μέσα:**
 - α) **Μεταφορά:** «Κουρδίζω κι από λίγο νυσταγμένο χρόνο», «κουβάρι οι λέξεις», «μες στα τεντωμένα νεύρα».
 - β) **Επίθετα:** «συνθησιμένη θέση», «ο περσινός καιρός», «νυσταγμένο χρόνο», «στα τεντωμένα νεύρα».
 - γ) **Εικόνες:** «Ήρθε και πάλι σήμερα», «την ώρα που 'πινα καφέ και κάπνιζα τσιγάρο», «πήγε να καθίσει στη συνθησιμένη θέση».

ΣΤ. ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ του Σχ. βιβλίου

1η: Τι υποδηλώνει η αρχική φράση του ποιήματος «Ήρθε και πάλι σήμερα» και ως προς τι τροποποιείται με την παρενθετική «θα 'ταν καλύτερα να πω την έφερα»;

Απάντηση:

Ο ποιητής, όπως φαίνεται από τους στίχους του ποιήματος, αισθάνεται την ανάγκη να καταφύγει στο παρελθόν και στην ανάκληση αγαπημένων προσώπων στην προσπάθειά του να συμφιλιώσει το σήμερα με το χθες. Πιο συγκεκριμένα, η αρχική φράση του ποιήματος δηλώνει το συνεχές και αμετάβλητο της διαδικασίας της μνήμης. Εκφράζεται έτσι, με σαφήνεια το γεγονός ότι η ανάκληση δεν μπορεί να περιοριστεί από εξωγενείς παράγοντες. Είναι μια εσωτερική διαδικασία, που ακολουθεί εσωτερικούς κανονισμούς.

Η πρώτη φράση του ποιήματος δεν τροποποιείται σε σχέση με την ακόλουθής της, που βρίσκεται εντός παρενθέσεων. Εμείς πιστεύουμε ότι αλληλοσυμπληρώνονται. Η φράση εντός παρενθέσεων καθορίζει αυτό που υποστηρίχθηκε πιο πάνω. Η εσωτερική διαδικασία της μνήμης, δηλαδή, ακολουθεί εσωτερικούς κανονισμούς. Ένας από τους εσωτερικούς αυτούς κανονισμούς είναι και η εκούσια ανάκληση, η εκούσια συνομιλία με τις στιγμές του παρελθόντος.

2η: Τι υποδηλώνουν α) η τοποθέτηση της ανακαλούμενης μητέρας «στη συνηθισμένη θέση» β) η προσθήκη κάποιων λεπτομερειών αυτής της συνάντησης και γ) η παρατήρηση της μητέρας;

Απάντηση:

α) Η τοποθέτηση της μητέρας στη συνηθισμένη θέση, εξυπηρετεί τη σκηνική οικονομία του ποιητικού λόγου. Ο ποιητής στο διάλογο, που έχει αναπτύξει με το παρελθόν στηρίζεται σε διαδικασίες επαναλαμβανόμενες. Έτσι, οι παραστάσεις από το χτες, εμφανίζονται σε τακτά χρονικά διαστήματα (ήρθε και πάλι σήμερα) για να συνεχίσουν την επικοινωνία ή να επανασυνδέσουν το νήμα της αφήγησής τους. Επομένως, οι «συνηθισμένες θέσεις» δεν είναι τίποτε άλλο από τις οικείες και επαναλαμβανόμενες παρελθοντικές εμπειρίες, εικόνες και συζητήσεις του ποιητή.

β) Η προσθήκη των λεπτομερειών αυξάνει τη δραματική ένταση του ποιήματος και διαμορφώνει το ποιητικό κλίμα ώστε να γίνεται ευκολότερα κατανοητό το νοηματικό περιεχόμενο των λόγων της νεκρής μητέρας και των λόγων του ποιητή, που θυμάται.

γ) Πρόκειται για μια παρατήρηση γεμάτη μητρική φροντίδα και τρυφερότητα. Ο ποιητής δεν ανακαλεί μόνο την παρουσία της μητέρας αλλά αναπλάθει τη φαντασία και τις ανησυχίες της. Έχουμε, δηλαδή, μια ποιητική υπέρβαση, που προσδίδει μεγαλύτερο ενδιαφέρον στο κείμενο.

3η: Σε ποια ψυχική κατάσταση του ανταποκρίνονται οι αντιδράσεις του ποιητή; Ειδικότερα: α) η πρώτη αντίδραση του στην παρατήρηση της μητέρας του λέγοντας «Μητέρα, θέλησα να πω»; β) Η συνέχεια των (ενδόμυχων) απαντήσεών του («Δεν είναι χρόνο»);

Απάντηση:

α) Είναι φανερό ότι ο ποιητής είναι συναισθηματικά φορτισμένος. Η διαδικασία της ανάκλησης έχει σταθεί ψυχικά επώδυνη γι' αυτόν. Η εσωτερική μελαγχολία και η περισυλλογή φαίνεται ότι οδηγούνται σε μια συγκρατημένη πικρία για το γεγονός «ότι δεν είναι περσινός καιρός». Αυτή η συγκρατημένη πικρία, μπορεί να μεταμορφωθεί σιγά-σιγά σε ποιητική ευαισθησία για να εκφράσει την τραγική πορεία του χρόνου και των γεγονότων.

β) Στο ίδιο ψυχολογικό κλίμα πρέπει να ενταχθούν και οι ενδόμυχες απαντήσεις του ποιητή στους τρεις τελευταίους στίχους. Ο ποιητής μέσω της ανάκλησης κινείται σε δύο επίπεδα, στο επίπεδο του παρόντος και στο επίπεδο του παρελθόντος. Προσπαθεί μάλιστα, μέσα από την ανάκληση να ενεργοποιήσει το παρελθόν για να απεγκλωβιστεί από ένα παρόν που του σωρεύει προβλήματα. Δυστυχώς οι ενδόμυχες απαντήσεις του, δηλώνουν ότι αυτή η νοητική-χρονική υπέρβαση είναι αδύνατη, πράγμα, που του δημιουργεί μια -κάποιες μορφής- απογοήτευση.

4n: Προσπαθήστε να συλλάβετε την ψυχική κατάσταση του μετά τις απαντήσεις του («Κουβάρι ... παράσιτα»).

Απάντηση:

Όπως προαναφέρθηκε (Βλ. τρίτη ερώτηση) η αποτυχία της ενεργοποίησης του παρελθόντος βαραίνει το κλίμα γύρω από τον ποιητή. Ήθελε μέσα από το παρελθόν να ξεπεράσει τους προβληματισμούς του παρόντος αλλά και να αποκαταστήσει διαύλους επικοινωνίας μεταξύ των δύο αυτών σταθερών. Όπως και ο ίδιος, παραδέχεται, όμως, κάτι τέτοιο δεν είναι εφικτό γιατί η πραγματικότητα διαψεύδει κάθε προσπάθεια υπέρβασης. Εκτός από την απογοήτευση, που μπορεί να νιώθει ο ποιητής, λόγω της διάψευσης των προσδοκιών του, εμείς παρατηρούμε και κάποιο είδος αποπροσανατολισμού.

Z. ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1n: Να σχολιάσετε τη φράση: «Την ώρα που ‘πινα καφέ και κάπνιζα τσιγάρο».

2n: Ποια είναι η θέση της φράσης «Κουρδίζω κι από λίγο νυσταγμένο χρόνο» μέσα στο ποίημα;

ΚΑΘΟΜΑΙ ΚΑΙ ΠΕΡΙΜΕΝΩ

Τάκης Καρβέλης

A. Ο ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΣ

Η ζωή και το έργο του

Βλέπε σελ. 112.

B. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΓΙΑ ΤΟ ΕΡΓΟ

Πρόκειται για ένα ακόμα ενάριθμο ποίημα, που ανήκει στην ίδια συλλογή και κινείται πάνω στους ίδιους προσανατολισμούς με το ακριβώς προηγούμενο.

Γ. ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

α. Νοηματική απόδοση

Ο ποιητής καταδύεται για μια ακόμα φορά στο παρελθόν (παιδική ηλικία) προσπαθώντας να βρει απαντήσεις για τα θεμελιώδη ερωτήματα, που τον απασχολούν. Όμως και αυτή η αναδρομή όσο επιθυμητά κι αν είναι δεν μπορεί να πραγματοποιηθεί. Ο ποιητής διαπιστώνει ότι οι καταστάσεις έχουν αλλάξει και δεν ανταποκρίνονται στις αναμνήσεις του παρελθόντος.

β. Ερμηνευτικά – Γλωσσικά σχόλια

- 1. σουρώνει:** στραγγίζει.
- 2. Τραυλίσματα:** Κυριολεκτικά σημαίνει τη δυσκολία προφοράς ορισμένων συμφώνων και λέξεων. Μεταφορικά, το χαρακτηριστικό ήχο της φλόγας που καίει τα ξύλα στο τζάκι.
- 3. μαΐστρον:** Ο μαΐστρος είναι χαμηλής έντασης βορειοδυτικός άνεμος που φέρνει δροσιά συνήθως τη θερινή περίοδο.
- 4. μαρέ Τάκη:** Οικογενειακή προσφώνηση, που δίνει έμφαση. Διαφορετικά: μωρέ Τάκη!
- 5. διπλανταλωμένα:** διπλοκλεισμένα, διπλοασφαλισμένα.
- 6. ακατάλυτη:** αυτή που δεν καταστρέφεται, αυτή που διατηρείται.

γ. Πραγματολογικά – Ιδεολογικά – Πολιτιστικά σχόλια

Το ποίημα, όπως ειπώθηκε, διαρθρώνεται σε τρεις ενότητες, σε τρία επίπεδα, που συνδέονται μεταξύ τους με ποιητικούς υπερβατικούς λόγους. Στο πρώτο επίπεδο, ο ποιητής ενταγμένος σε μια χωροχρονική πραγματικότητα (βρίσκεται στο σπίτι του, μπροστά απ' το τζάκι κατά τη διάρκεια ενός χειμερινού σουρούπου) φαίνεται να βασανίζεται από μια (όμοια με το πρώτο ποίημα) ανησυχία που μεταμορφώνεται σιγά-σιγά σε μελαγχολία. Στο δεύτερο επίπεδο, καταφεύγει σε μια προσφιλή του συνήθεια. Αναζητά ηρεμία (ή ασυλία, θα τολμούσαμε να 'πουμε) στην παιδική του ηλικία. Πρέπει, επίσης, να προσεχθεί η λειτουργία του τραγουδιού στη μυθοπλασία του Τάκη Καρβέλη, σε σχέση πάντα με τις αναμνήσεις και τη διαδικασία της ανάκλησης. Η πολυπόθητη, όμως, ηρεμία -όπως παραδέχεται και ο ποιητής- δεν μπορεί να ταυτιστεί με την αναδρομή στο παρελθόν, γιατί η ορατή πραγματικότητα, που μετατρέπεται σε αλλοτρίωση και ακατάλυτη σιωπή, δεν το επιτρέπει.

Δ. ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

✓ Νοηματικές ενότητες/Επιμέρους πλαγιότιτλοι

Το ποίημα δομείται από τρία μέρη:

- 1η ενότητα (Κάθομαι ... τι συνεχίζει):** Ο ποιητής βρίσκεται σε συγκεκριμένο χώρο και χρόνο παρατηρώντας τον ορατό κόσμο γύρω του.
- 2η ενότητα (Ώρα να ξαναμπώ ... τραγούδα):** Ο ποιητής εκφράζει την επιθυμία του για επιστροφή στην παιδική ηλικία.
- 3η ενότητα (Θεία Όλγα ... πυκνό χιόνι):** Ο ποιητής δηλώνει την αδυναμία του να ανατρέξει στο παρελθόν, αφού δεν μπορούν να τηρηθούν κάποιες προϋποθέσεις.

Ε. ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ – ΤΕΧΝΟΤΡΟΠΙΑ

- 1. Γλώσσα:** Η γλώσσα είναι απλή δημοτική.
- 2. Ύφος:** Είναι λιτό με ρομαντικές καταβολές και λυρική διάθεση που αυξάνει τη συναισθηματική ένταση.
- 3. Μορφή:** Παρατηρείται ελευθερία στο σίχο και στο μέτρο. Επίσης, σύμφωνα με τη νεότερη ποίηση, παρατηρείται μια τάση για δημιουργία μεγάλων -σε έκταση- στίχων.
- 4. Εκφραστικά μέσα:**
 - α) Μεταφορές:** «ένα ακόμη γλυκό απόγευμα σουρώνει μες στο σουρούπο», «η φωτιά με τα τραυλισματά της συνεχίζει», «ένα φέγγος μεσημεριατικού μαϊστρου θροΐζει στα μαλλιά».

β) Παρομοίωση: «Τριγύρω σου μια ακατάλυτη σιωπή, σαν όταν πέφτει πυκνό χιόνι».

γ) Εικόνες: «τα ξύλα τρίζουν», «τα παράθυρα κλειστά, διπλωμανταλωμένα», «Ώρα να ξαναμπώ στην παιδική μου σήραγγα».

δ) Επίθετα: «γλυκό απόγευμα», «παιδική μου σήραγγα», «μεσημεριάτικου μαΐστρου», «τα παράθυρα κλειστά, διπλωμανταλωμένα», «ακατάλυτη σιωπή», «πυκνό χιόνι».

ΣΤ. ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ στις ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ του Σχ. βιβλίου

1n: α) Να εστιάσετε στο χώρο και το χρόνο του πρώτου μέρους β) Πώς, σε συνάρτηση με το συγκεκριμένο χώρο και χρόνο, εκφράζεται η ψυχική κατάσταση του αφηγητή και τι την χαρακτηρίζει;

Απάντηση:

α) Στο πρώτο μέρος, ο ποιητής-αφηγητής βρίσκεται στον προσωπικό του χώρο. Όπως αναφέρει, ένα χειμερινό σούρουπο και η φλόγα, που κατατρώγει τα ξύλα στο τζάκι, αποτελούν την αφορμή για να ξεκινήσει η διαδικασία της αναδρομής.

β) Η ψυχική κατάσταση του αφηγητή συμπίπτει με τις περιγραφόμενες εικόνες. Το σούρουπο και το τρίξιμο της φωτιάς δηλώνουν μια τάση εσωτερικής μελαγχολίας, που οδηγεί στην ονειροπόληση και την καταφυγή σε εποχές του παρελθόντος. Άλλωστε είναι κοινός τόπος στην ποίηση, εικόνες με ρομαντικές καταβολές (όπως το σούρουπο, το φεγγάρι, το τριζοβόλημα της φωτιάς) να δημιουργούν την κατάλληλη ατμόσφαιρα για να εκφράζει ο ποιητής τα συναισθήματα και τις σκέψεις του. Πιστεύουμε, επομένως ότι η επιλογή της συγκεκριμένης χωροχρονικής ενότητας (σούρουπο-τζάκι) δείχνει από τη μια τη δεινή κατάσταση στην οποία έχει περιέλθει ο δημιουργός και από την άλλη, ότι η διαδικασία της αναδρομής θα ξεκινήσει σε λίγο.

2n: Στην εξωτερίκευση της επιθυμίας του για αναδρομή στο παρελθόν: Πώς εξωτερικεύεται αυτή και πώς συνδέεται με την προηγούμενη ψυχική του κατάσταση;

Απάντηση:

Είναι αξιοσημείωτο ότι ο αφηγητής εξωτερικεύει την επιθυμία του για μια αναδρομή στο παρελθόν. Εμείς πιστεύουμε ότι αυτή η εξωτερίκευση συνδέεται άμεσα με την πιο πάνω περιγραφείσα ψυχολογική κατάσταση του ποιητή. Ο ποιητής πιέζεται από τις καταστάσεις του παρόντος και επιθυμεί να καταφύγει στο παρελθόν. Με χαρακτηριστικές εκφράσεις και χρησιμοποίηση του πρώτου ενικού προσώπου στην αφήγηση, εξωτερικεύεται αυτή η επιθυμία. Με την εξωτερίκευση, ουσιαστικά, ο αφηγητής δίνει απάντηση στα προηγούμενα ερωτήματα: «Και περιμένω τι περιμένω» και «με τα τραυλίσματά της συνεχίζει, τι συνεχίζει». Έχουμε δηλαδή, να κάνουμε ουσιαστικά με μια προσωπική εξομολόγηση, μ' έναν εσωτερικό διάλογο του αφηγητή, που επιχειρεί μ' αυτό τον τρόπο να υπερκεράσει την έλλειψη επικοινωνίας και την αποξένωση, στην οποία πιθανότατα έχει περιπέσει.

3n: Στην παρεμβολή της Θείας Όλγας και την προτροπή της: σε ποια περιπέυουσα ατμόσφαιρα του παρελθόντος μας μεταφέρει;

Απάντηση:

Η παρεμβολή της Θείας Όλγας είναι βασική για την ομαλή εξέλιξη της ποιητικής διεργασίας αλλά και χαρακτηριστική από σκηνική άποψη. Ο αφηγητής είχε εκδηλώσει την επιθυμία του για αναδρομή στην παιδική ηλικία. Ακριβώς σ' αυτή την εποχή, μας εντάσει η παρεμβολή της. Έχουμε, όπως γίνεται εύκολα αντιληπτό, να κάνουμε με μια τρυφερή οικογενειακή στιγμή. Η Θεία Όλγα αντιπροσωπεύει την απλότητα και την αμεσότητα των παιδικών χρόνων του ποιητή. Η απλότητα αυτή, αποδεικνύεται με σαφήνεια, μέσω της προτροπής της θείας Όλγας προς τον αφηγητή να τραγουδήσει. Το τραγούδι και σ' αυτό το ποίημα είναι βασικό για την μυθοπλασία αφού φαίνεται ότι εκφράζει την αναβίωση σκηνών του παρελθόντος, που είναι δύσκολο να πραγματοποιηθούν.

4n: Στην απάντηση του αφηγητή: πού, κατά τη γνώμη σας, οφείλεται η αδυναμία του να ξανατραγουδήσει καθώς και οι αντιφατικές εικόνες που περιγράφει;

Απάντηση:

Το τραγούδι όπως είπαμε λειτουργεί σαν κινητήριος μοχλός των παρελθοντικών αναμνήσεων. Όμως, μέσα στο ποίημα δεν υπάρχει αυτή η δυνατότητα γιατί το φάσμα της απουσίας καλύπτει τα πάντα. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται στην αφήγηση, η νεκρική σιγή έχει απλωθεί σαν το «πυκνό χιόνι». Μπορεί να ακούγονται οι «φωνές», τα «γέλια» και τα «πατήματα» των ανθρώπων, όμως εκείνοι δε φαίνονται πουθενά. Είναι αλήθεια, επομένως, ότι η μνήμη διασώζει την πνευματική υπόσταση, την πνευματική παρουσία των ανθρώπων (ιδέες, όνειρα) αλλά δεν μπορεί να ανακαλέσει την υλική υπόστασή τους. Νομίζουμε, λοιπόν, ότι δεν υπάρχει καμία αντίφαση στις εικόνες, που περιγράφονται στους τελευταίους στίχους. Ο αφηγητής αποδίδει την πραγματικότητα. Μπορεί και έχει την ευχέρεια να θυμάται αλλά δεν έχει την ευχέρεια για να κάνει την υπέρβαση, δηλαδή, να ξαναζήσει τα περασμένα, που έχουν περάσει «ανεπιστρεπτί» στο βασίλειο της σιωπής.

Z. ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1n: Να σχολιαστεί ο στίχος: «κάθομαι εδώ και περιμένω π περιμένω δεν ξέρω».

2n: Γιατί ο ποιητής αισθάνεται πως ξαναμπαίνει «στην παιδική» του «σπράγγα» κατά τη διάρκεια των αναμνήσεων του;

3n: Και στα δύο ποίηματα το τραγούδι παρουσιάζεται σαν στοιχείο που είτε ενεργοποιεί ένα μέρος του παρελθόντος (πρώτο ποίημα) είτε βρίσκεται σε τραγική διάσταση μ' αυτό (δεύτερο ποίημα). Τι υποδηλώνουν όλα αυτά;

4n: Να συσχετίσετε τα δύο ποίηματα με τον τίτλο της συλλογής.

ΑΓΓΙΖΟΝΤΑΣ ΑΥΤΗ ΤΗ ΝΕΟΤΗΤΑ

Νίκος Καρούζος

A. Ο ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΣ

Η ζωή του

Ο Νίκος Καρούζος (Ναύπλιο 1926-Αθήνα 1990) ήταν από τους πιο σημαντικούς ποιητές της υπαρξιακής-μεταφυσικής τάσης της πρώτης μεταπολεμικής ποιητικής γενιάς. Τελείωσε τις εγκύκλιες σπουδές του στο Ναύπλιο και ακολούθησε Νομικά και Πολιτικές Επιστήμες στην Αθήνα χωρίς να ολοκληρώσει, τελικά, τις σπουδές του. Στα γράμματα εμφανίστηκε το 1949, με το περιοδικό: ο Αιώνας μας.

Το έργο του

Ο Νίκος Καρούζος εξέδωσε: α) Τις ποιητικές συλλογές: Η επιστροφή του Χριστού (1954), Νέες δοκιμές (1954), Σημείο (1955), Είκοσι Ποιήματα (1955), Διάλογοι (1956), Ποιήματα (1961), Η έλαφος των άστρων (1962), Ο υπνόσακκος (1964), Πενθήματα (1969), Λευκοπλάστης για μικρές και μεγάλες αντινομίες (1971), Χορταριασμένα χάσματα (1974), Απόγονος της νύκτας (1978), Δυνατότητες και χρήση της ομιλίας (1979), Ο ζήλος του μη σχετικού με παροράματα (1980), Μονολεκτισμοί και Ολιγόλεκτα (1980), Φαρέτριον (1981), Αναμνηστική λήθη (1982), Αντισεισμικός τάφος (1984), Συντήρηση ανελευστών (1986), Νεολιθική νυκτωδία στην Κροσιάνδη (1987), Ερυθρογράφος (1988), Ευρέσεις από κυανό κοβάλτιο (1991).

β) Τις συγκεντρωτικές εκδόσεις: Ποιήματα (1979), Η πρώτη εποχή 1961-1964, (εκδ. Εγνατία 1987), Η δεύτερη εποχή 1969-1974 (εκδ. Ερατώ 1988) και Τα Ποιήματα Τομ. Α' (εκδ. Ίκαρος 1993) και τα ποιήματα τομ. Β' (εκδ. Ίκαρος 1994).

γ) Τα δοκίμια: Μεταφυσικές εντυπώσεις από τη ζωή ως το θέατρο (1966). Άλλα δοκίμιά του και πεζά κείμενα, δημοσιεύτηκαν σε περιοδικά και σε καταλόγους ζωγραφικών εκθέσεων.

B. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΓΙΑ ΤΟ ΕΡΓΟ

Το ποίημα περιλαμβάνεται στη συλλογή ποιήματα, που εκδόθηκε το 1961. Πρόκειται για ένα λυρικό συνθετικό ποίημα στο οποίο κυριαρχεί ο χρόνος, η μνήμη και ο θάνατος. Ο Νίκος Καρούζος μ' αυτό το ποίημα ξεκινά από την απορία του υπαρξισμού και καταλήγει στην απορία της μεταφυσικής.

Γ. ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

α. Νοηματική απόδοση

Ο ποιητής περιπλανάται στην Αθήνα, τα ξημερώματα. Ο χώρος συμπίπτει με την οδό Αθηνάς. Βασικά θέματα του ποιήματος είναι: η Ερημιά και ο θάνατος. Η αφήγηση ξεκινά λίγο πριν το ξημέρωμα και τελειώνει αφού έχει ξημερώσει. Ο ποιητής περιγράφει την ορατή πραγματικότητα (άνεργοι, νυχτερινά εστιατόρια, αγοραίος έρωτας) αλλά και αυτή, που εκείνος αντιλαμβάνεται ως πραγματικότητα, για να καταλήξει στο συμπέρασμα, ότι η επίγεια ζωή έχει γίνει κόλαση.

β. Ερμηνευτικά – Γλωσσικά σχόλια

- 1. είχε πεθάνει μια γυναίκα:** Ο ποιητής μιλάει για μια νεκρή γυναίκα. Ο ποιητής έρχεται σε επαφή με τις γυναίκες και σε άλλους σίχους: «κοντές ελληνίδες άτονες μητέρες καθαρίστριες», «κι άλλες γυναίκες μάταια προσμένουν», «κι άλλες γυναίκες πλένουν». Πρόκειται για ένα στοιχείο συνδετικό. Είναι ένας ποιητικός τρόπος αντίθεσης.
- 2. λίγο σκοτάδι έμενε ακόμη:** Το ποίημα ξεκινάει λίγο πριν ξημερώσει.
- 3. με τα μύρα:** αρωματικό έλαιο φυσικό ή τεχνητό. Ο στίχος προσδίδει μια θρησκευτική ευλάβεια στο ποίημα.
- 4. ο βαθύς αυτός όρθρος:** Ο όρθρος είναι η ακολουθία που ψάλλεται στους ορθόδοξους ναούς κατά την ανατολή του ηλίου και προηγείται της θείας Λειτουργίας. Ο στίχος παραφράζει την περικοπή του ευαγγελίου (Λουκά 24, 1): 'Όρθρου βαθέως, που σημαίνει βαθιά χαράματα.
- 5. βαθύ ποιάμι της ιαχής:** Πρόκειται για στίχο φορτισμένο συγκινησιακά, που εκφράζει την αλλοτριώση του σύγχρονου ανθρώπου στα αστικά κέντρα.
- 6. Της Ιαχής:** η ιαχή είναι η ενθουσιώδης κραυγή, που βγάζει το πλήθος.
- 7. ψηλά στο ξημέρωμα:** η διαδρομή του ποιητή-αφηγητή τελειώνει την ώρα, που έχει πια φωτίσει (ξημερώσει).
- 8. στη ρημαγμένη γη:** ο στίχος θυμίζει έντονα την «Έρημη Χώρα» του Τ.Σ. Έλιοτ.

γ. Πραγματολογικά – Ιδεολογικά – Πολιτιστικά σχόλια

Ο Νίκος Καρούζος ξεκινώντας από την υπαρξιακή τάση της ποίησης της πρώτης μεταπολεμικής γενιάς, πλάθει ένα συνθετικό ποίημα, μέσα στο οποίο προσπαθεί να εκφράσει το άγχος του δημιουργού (και γενικότερα κάθε ανθρώπου) εμπρός στο πρόβλημα της ζωής, του θανάτου -και πιο συγκεκριμένα- της καθημερινής φθοράς.

Η έκπληξη, το παράλογο και η επαναστατική ενέργεια της γλώσσας χαρακτηρίζουν

αυτή τη σύνθεση. Βασικοί άξονες γύρω από τους οποίους κινείται το ποίημα είναι: α) η αναμονή σε συνδυασμό με τη μοναξιά και την ερημιά, β) Ο θάνατος, γ) ο χρόνος (το ποίημα ξεκινάει τις μικρές ώρες της νύχτας και σιγά-σιγά έρχεται το ξημέρωμα) και δ) ο κώρος. Το τοπίο στο οποίο αναπτύσσεται το ποίημα είναι η Αθήνα της βιοπάλης, της καταπίεσης του εργαζομένου και της δυστυχίας. Μια Αθήνα του αγοραίου Έρωτα και του ηθικού θανάτου. Μια Αθήνα της πίκρας και του πόνου. Αξίζει να σημειωθεί ότι οι τόποι θαλπωρής, που αναφέρει ο ποιητής-αφηγητής, είναι αυτοί που ξεκουράζεται η δυστυχία (τα διανυκτερεύοντα εστιατόρια της οδού Αθηνάς, οι συντροφίες των ανέργων, οι οίκοι ανοχής).

Στο δεύτερο συμπέρασμά του ο ποιητής (στο τέλος του ποιήματος) παρέχει μια δυνατότητα διαφυγής προς κάτι καινούργιο. Άλλωστε, η ποικιλία με την οποία χρωματίζεται το ξημέρωμα ενισχύει αυτή την αντίληψη. Μια δεύτερη δυνατότητα, παρέχεται μέσω του τίτλου του ποιήματος: «Αγγίζοντας αυτή τη νεότητα». Ο τίτλος, δηλαδή, μας υποβάλλει τη δυνατότητα της επιστροφής σ' αυτή τη νεότητα, σ' αυτό το «άλλοτε», όπου η χαρά περίσσευε στον κόσμο.

Δ. ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

✓ *Νοηματικές ενότητες/Επιμέρους πλαγιότιτλοι*

Το ποίημα αποτελείται από τέσσερις ενότητες:

- 1η ενότητα** (περίμενα όλο το βράδυ ... βαθύς αυτός όρθρος): Εδώ ο ποιητής αφηγητής περιγράφει το πολύ πρόσφατο ή το μόλις συντελεσμένο παρελθόν.
- 2η ενότητα** (Άλλοτε η χαρά .. και δέντρα μόλις καθρεφτισμένα): Ο ποιητής καταλήγει στο πρώτο του συμπέρασμα: η χαρά κυριαρχούσε άλλοτε σ' αυτό τον τόπο.
- 3η ενότητα** (βαθύ ποτάμι της ιαχής ψηλά στο ξημέρωμα): Ο ποιητής περιγράφει την εφιαλτική ζωή του σήμερα, του παρόντος τη διάρκεια ενός ξημερώματος στην Αθήνα.
- 4η ενότητα** (κι όμως άλλοτε ... με τη μονάχη μου ψυχή): Ο ποιητής καταλήγει στη δεύτερη σύνοψή του (συμπέρασμα) που μοιάζει με την πρώτη. Και σ' αυτήν εδώ εκφράζει την πεποίθηση ότι «άλλοτε» η χαρά πλημμύριζε τους ουράνιους κόσμους και την ψυχή του.

Ε. ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ – ΤΕΧΝΟΤΡΟΠΙΑ

Οι σίχοι του Νίκου Καρούζου είναι κατάστικτοι από την ερημιά, την απόγνωση, το θάνατο και την ψηλάφηση της χαμένης ευτυχίας. Αυτά είναι τα βασικά στοιχεία, που χαρακτηρίζουν έναν ποιητικό λόγο επαρκώς ανεπτυγμένο.

- 1. Γλώσσα:** Ο λόγος (δημοτική) είναι ελλειπτικός αλλά επαρκής, διεισδυτικός και βατός.

- 2. Ύφος:** Το ύφος είναι λυρικό με εναλλασσόμενους τόνους, που αντιστοιχούν στις συναισθηματικές διακυμάνσεις του ποιητή, και ευφάνταστη, όσο και δυναμική εικονοποιία.
- 3. Μορφή:** Το ποίημα είναι συνθετικό, με απλή παράθεση ασύνδετων στίχων και εικόνων. Ακολουθεί το μεγάλο -σε έκταση- στίχο της νεωτερικής ποίησης και την έλλειψη στίξης (κυρίως του κόμματος) που δυσκολεύει την ανάγνωση.
- 4. Εκφραστικά μέσα:**
- α) Μεταφορές:** «και βασίλευεν η θαλπωρή που δίνει η μια καρδιά δυστυχισμένη με την άλλη», «Πονούσαν μεσ' στους άδειους δρόμους τα βήματα», «βαθύ ποτάμι της ιαχής τώρα βαδίζω», «σιωπηλά οικήματα», «με λίγη άμυνα ρουχισμού», «α-μάρτημα υψώνεται».
- β) Προσωποποίηση:** «Η Απική την νέαν ημέρα ύφαινε στα μάτια».
- γ) Εικόνες:** «οι άνεργοι με τα φυτάρια περίμεναν», «φως ακνισμένο πάνω στους υαλοπίνακες», «κι άλλες γυναίκες μάτια προσμένουν», «κι άλλες γυναίκες πλένουν», «αμάρτημα υψώνεται ο μαύρος καπνός των εργοστασίων ψηλά στο ξημέρωμα».
- δ) Υπερβολή:** «μ' ένα θεό κρυμμένο καθαρά».
- ε) Επίθετα:** «Πρωινή πλατεία», «καρδιά δυστυχισμένη», «φως ακνισμένο», «νέαν ημέρα», «άδειους δρόμους», «βαθύ ποτάμι», «άτονες μπότερες», «σιωπηλά οικήματα», «φτηνά φουστάνια», «μαύρος καπνός», «ρημαγμένη γη».

ΣΤ. ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ στις ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ του Σχ. βιβλίου

1n: Πώς ορίζεται η γυναικεία παρουσία στο εξεταζόμενο ποίημα και γιατί;

Απάντηση:

Ήδη από το δεύτερο στίχο, διαπιστώνεται μια έντονη γυναικεία παρουσία, που συνεχίζεται σχεδόν μέχρι τους τελευταίους στίχους. Είδαμε πιο πάνω, (βλ. ΣΧΟΛΙΑ: Γλωσσικά - Ερμηνευτικά) ότι ίσως αποτελεί ένα είδος ποιητικής αντίθεσης. Έχοντας, όμως, υπόψη μας ότι μια από τις ποιητικές εστίες του λόγου του Καρούζου, είναι ο έρωτας, μπορούμε εύκολα να κατανοήσουμε την εμμονή του. Ο έρωτας, αγοραίος ή μη, φαίνεται ότι κυριαρχεί σ' αυτή τη μεταμεσονύχτια κατάδυση του αφηγητή στον κόσμο των αποκλήρων. Με ιδιαίτερη ποιητική ευαισθησία εκθέτει τα βιώματά του, λίγο πριν κοιτάξει με απορία το μεταφυσικό και το άφατο, της απωλεσθείσας ευτυχίας. Η ενασχόληση του, όμως, με τις γυναίκες έχει κάτι από τη γλύκα και την τρυφερότητα της χριστιανικής διδασκαλίας, η οποία επηρεάζει ως ένα βαθμό την ποίησή του.

2n: Το ποίημα τελειώνει με μια θλιβερή διαπίστωση: «κι όμως άλλοτε ... μοναχή ψυχή». Να σχολιαστεί.

Απάντηση:

Η ποίηση του Καρούζου αν και ξεκινά από υπαρξιακές ανησυχίες φαίνεται ότι διαπραγματεύεται ιδιαίτερα το θέμα της καθημερινής φθοράς του ανθρώπου, από τους αδηφάγους μηχανισμούς ενός βάρβαρου εκσυγχρονισμού. Μάλιστα, αυτή η ποιητική έκφραση ενισχύεται επαρκώς, από τα προσωπικά του βιώματα. Αυτή η πορεία, αργά-αργά εγκαταλείπει τις εμπειρικές προσεγγίσεις και διευθύνεται προς μια μεταφυσική αγωνία. Η εμμονή του Καρούζου στην αντιδιαστολή του παρόντος με το άλλοτε, της χαμένης ευτυχίας με την εφιαλτική πραγματικότητα προκαλεί μια ποιητική υπέρβαση. Ο ποιητής-αφηγητής χάνει τον υποκειμενισμό του και μεταβάλλεται σε ιεροφάντη-μάρτυρα, που αμήχανα φθάνει μπροστά στο άγνωστο, μπροστά στο άφατο.

Ο ΑΓΝΩΣΤΟΣ

Κώστας Στεργιόπουλος

A. Ο ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΣ

Η ζωή και το έργο του

Γεννήθηκε στην Αθήνα, στα 1926. Σπούδασε Φιλολογία στο Πανεπιστήμιο Αθηνών και δίδαξε ως καθηγητής σε σχολεία της Μέσης Εκπαίδευσης και ως λέκτορας στην έδρα της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας στο Πανεπιστήμιο Αθηνών και στο Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων.

Στην ποίηση εμφανίστηκε για πρώτη φορά στα 1943 με την ποιητική συλλογή «Χινοπωρινά». Επίσης, ασχολήθηκε με την πεζογραφία και την κριτική.

Τα πιο σημαντικά του έργα είναι τα εξής: «Πρώτοι αποχωρισμοί» -διηγήματα-, «Η κλειστή ζωή» -μυθιστόρημα-, «Τα τοπία του φεγγαριού», «Η σκιά και το φως», «Το χάραμα του μύθου», «Ο κίνδυνος», «Τα τοπία του ήλιου», «Έκλειψη», «Τα μισά του Πλου» -ποιήματα-, «Ο Τέλλος Άγρας και το πνεύμα της παρακμής», «Από το συμβολισμό στη νέα ποίηση», «Οι επιδράσεις στο έργο του Καρυωτάκη» - κριτικά.

Οι καταβολές του ποιητικού του έργου βρίσκονται στο συμβολισμό των ποιητών του μεσοπολέμου, που αποτέλεσε επίσης και ιδιαίτερο αντικείμενο των κριτικών του μελετών.

«Υπάρχει σ' αυτόν τον ποιητή μια αγωνιακή προσπάθεια να βρει ένα σταθερό και αμετακίνητο κέντρο, ένα μεταίχμιο, όπου όλες του οι αντιθέσεις του να συμφιλιωθούν, μια βαθιά ανάγκη ν' απαρνηθεί ένα από τα πιο χαρακτηριστικά μοτίβα του: την κίνηση, για να βρει οπουδήποτε κάποια σταθερότητα...» (Frifar Kimon, «Το ποιητικό έργο του Κώστα Στεργιόπουλου», περιοδικό «Διαβάζω» τεύχος 55, σελ. 42).

B. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΓΙΑ ΤΟ ΕΡΓΟ

Το ποίημα εντάσσεται στη συλλογή «Η σκιά και το φως», που δημοσιεύτηκε στα 1960, και εκφράζει την πάλη που γίνεται ανάμεσα στο φαινομενικό και το βαθύτερο ε-αυτό μας. Με τη συλλογή αυτή - από όπου και το ποίημα - ο Στεργιόπουλος βραβεύτηκε με το Β' Βραβείο Λογοτεχνίας.

Γ. ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

α. Νοηματική απόδοση

Ο ποιητής αναφέρεται στο βαθύτερο εαυτό μας και τονίζει πως αυτός κρατάει το κλειδί

της ύπαρξής μας, είναι χαμένος, μοναχός και ανεξικνίαστος. Η μνήμη του είναι πιο παλιά κι από τον κόσμο και έχει φορτωθεί με όλες τις πληγές και τις τύψεις του ανθρώπου.

Όμως, αυτός ο βαθύτερος εαυτός είναι που μας κυβερνά, σε όποια συναισθηματική κατάσταση κι αν βρίσκεται. Αντιλαμβάνεται τα ερεθίσματα του εξωτερικού κόσμου και δίνει την ανάλογη απάντηση, θυμίζει στον άνθρωπο το παρελθόν και προλέγει το μέλλον του.

Κάποια στιγμή όμως, κι ενώ ανίδεοι κάνουμε νέα σχέδια, μας εγκαταλείπει ανυποψίαστος και γέρνει κατάκοπος, έτοιμος να αποδημήσει και αδιάφορος για τα επίγεια σχέδιά μας.

β. Ερμηνευτικά – Γλωσσικά σχόλια

1. **έγκατα:** τα εσώτερα και βαθύτερα μέρη,
2. **προμηνώ:** προαναγγέλω.
3. **αποδημώ:** ξενιτεύομαι, πεθαίνω.

γ. Πραγματολογικά – Ιδεολογικά – Πολιτιστικά σχόλια

Ο ποιητής τονίζει στο έργο του αυτό τη σύγκρουση του ανθρώπου με το βαθύτερό του εαυτό. Εκείνος είναι πραγματικά ανεξικνίαστος για κάθε άνθρωπο, δύσκολος στην προσέγγιση και την κατανόηση, ακόμα και για κάποιον που προσπαθεί επίμονα να κερδίσει την αυτογνωσία.

Η μνήμη του είναι βαθιά και φορτωμένη με όλες τις τύψεις αλλά και τις πληγές που ο άνθρωπος φροντίζει να κρύψει καλά στο υποσυνείδητό του. Εκεί όμως, συσσωρεύονται όλο αυτά και είναι δύσκολο να τα απαρνηθεί κανείς, Όπως λοιπόν πίστευε και ο Γιουγκ, κάθε άνθρωπος κουβαλάει στο ασυνείδητό του τη συνείδηση της ανθρωπότητας. Εκεί βρίσκονται τα βαθύτερα στρώματα της ψυχής μας, που βρίσκονται πέρα από το λογικό και ι-δεατό κόσμο και κρατούν τις πιο ουσιαστικές λειτουργίες: το ένστικτο, τη μνήμη για το παρελθόν και τον οραματισμό του μέλλοντος.

Ενώ όμως ο άνθρωπος κάνει σχέδια για το μέλλον, ο εαυτός του κάποια στιγμή τον εγκαταλείπει για να αποδημήσει, να πάει άγνωστο πού. Δε γνωρίζει κανείς, αν η ψυχή του ανθρώπου ζει μετά τη φθορά του σώματός του και ποια είναι η μορφή που παίρνει.

Γενικά, ο ποιητής θέλει να τονίσει πως οι ψυχικές λειτουργίες του ανθρώπου έχουν άγνωστη προέλευση και αντίστοιχα άγνωστο προορισμό. Αυτό είναι το μυστικό της ζωής, που εκφράζει εδώ προσωποποιημένα «Ο άγνωστος».

Η Σφαέλλου τονίζει πάντως σχεπικά ότι: «Ψυχολογία και Βιολογία συμφωνούν για το ρόλο που παίζουν στο θυμικό και γενικά στο χαρακτήρα του ανθρώπου και τις αντιδράσεις του οι αδένες με τις εκκρίσεις τους. Όπως όμως όλα τα άλλα όργανα του σώματος, οι αδένες είναι κληρονομιά όχι μόνο των γονιών, αλλά και μιας ολόκληρης σειράς προγόνων «κατ' επιλογήν». Η σειρά των προγόνων που μας επηρεάζει είναι κατά τη γνώμη

των περισσότερων ερευνητών οκτώ ή δέκα γενεές. Ίσως όμως, η σειρά αυτή να είναι πολύ μεγαλύτερη. Γιατί, πίσω από το υποσυνείδητο - σωστή αποθήκη αναμνήσεων από λησμονημένες εμπειρίες των πρώτων χρόνων της ζωής - δεχόμαστε και άλλες βαθύτερες επιδράσεις με ακαθόριστη σαφώς προέλευση. Το γεγονός αυτό αποδίδεται συνήθως στο ασυνείδητο, το βαθύτερο στρώμα του ΕΓΩ, το οποίο ακόμα και οι καλύτεροι ψυχολόγοι δεν κατορθώνουν να το βυθομετήσουν. Ένα φαίνεται βέβαιο: συχνά μας διευθύνουν παρορμήσεις τις οποίες η συνειδητή λογική (το συνειδητό εγώ) απορρίπτουν. Κι αυτό ακριβώς ο Στεργιόπουλος θέλει να επισημάνει στο ποίημά του αυτό»

Δ. ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

✓ Νοηματικές ενότητες/Επιμέρους πλαγιότιτλοι

Το ποίημα αποτελεί μία ενιαία ενότητα, με κύριο θέμα τη σύγκρουση ανάμεσα στο φαινομενικό και τον εσώτερο εαυτό μας.

Ε. ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ – ΤΕΧΝΟΤΡΟΠΙΑ

- 1. Στίχος:** Το ποίημα είναι γραμμένο σε ελεύθερο στίχο.
- 2. Γλώσσα:** Η γλώσσα του είναι απλή, καθημερινή.
- 3. Προσωποποίηση:** Ο ποιητής για να αισθητοποιήσει τις ιδέες του προσωποποιεί το βαθύτερο εαυτό μας, τον «άγνωστο».
- 4. Χαρακτηριστικά επίθετα:** «χαμένος», «μοναχός», «ανεξικνιάστος», «θλιμμένος», «περιπαιχτικός», «χαρούμενος».
- 5. Μεταφορές:** «φορτωμένος με τις πληγές μας όλες και τις τύψεις μας».

ΣΤ. ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ στις ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ του Σχ. βιβλίου

1n: Ο τίτλος του ποιήματος αντιστοιχεί κυρίως στις δυο πρώτες στροφές. Με βάση αυτές τις στροφές να επισημάνετε ποιος είναι ο άγνωστος που κατοικεί μέσα μας.

Απάντηση:

Βλέπε ανάλυση.

[Από Η μνήμη στο ποίημά του αυτό]

2n: Σε ποιον άλλο εαυτό μας αντιπαράθεται ο άγνωστος του ποιήματος;

Απάντηση:

Ο άγνωστος του ποιήματος αντιπύθεται στο γνωστό μας εαυτό, το λογικό και συνειδητό. Αυτός συμμετέχει στην κοινωνική ζωή με διάφορους τρόπους και σχεδιάζει το μέλ-

λον, χωρίς όμως να μπορεί να το προκαθορίσει. Μάλιστα, κάποιες στιγμές βρίσκεται μετέωρος, γιατί, ενώ έχει κάνει κάποια σχέδια, ο βαθύτερος εαυτός του τον εγκαταλείπει και αυτά δεν πραγματοποιούνται ποτέ. Έτσι, ο βαθύτερος εαυτός του τού αντιπαράθεται και δεν τον βοηθά να συνεχίσει το δρόμο της ζωής.

2. ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

- 1n:** Με βάση το περιεχόμενο του ποιήματος, σε ποια τάση της πρώτης μεταπολεμικής γενιάς θα κατατάσσατε τον Κώστα Στεργιόπουλο και γιατί;
- 2n:** Ποια η θέση των στίχων: «εκείνος γέρνει πια κατάκοπος, έχει νυστάξει...επίγεια σχέδια», στην ποιητική εξέλιξη του κειμένου;

ΕΓΚΩΜΙΟ

Βικτωρία Θεοδώρου

A. Η ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΣ

Η ζωή και το έργο της

Γεννήθηκε στα Χανιά της Κρήτης. Η παιδική της ηλικία ήταν ιδιαίτερα δύσκολη. Σε ηλικία δεκαπέντε χρόνων μπήκε στην Αντίσταση και αναγκάστηκε να διακόψει τις γυμνασιακές της σπουδές. Μετά την απελευθέρωση τελείωσε το Γυμνάσιο και συνέχισε τις σπουδές της στη Σχολή Νοσοκόμων και τη Φιλοσοφική Σχολή.

Η ποίησή της διακρίνεται για την απλότητά της και την ειλικρίνεια των αισθημάτων της δημιουργού, που εντάσσεται στους κοινωνικούς μεταπολεμικούς ποιητές.

Πιο σημαντικά της έργα είναι τα εξής: «Ποιήματα», «Βορεινό Προάσιο», «Ουρανία».

B. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΓΙΑ ΤΟ ΕΡΓΟ

Το ποίημα εντάσσεται στη συλλογή «Ποιήματα», που κυκλοφόρησε το 1957. Η ποιήτρια το αφιερώνει στη νεκρή μητέρα της και θυμάται τις φροντίδες της, τον αγώνα που έκανε, δουλεύοντας ως επιστάτρια για να τη σπουδάσει, τη συμπαρατάση της στις δύσκολες στιγμές της ζωής στη φυλακή.

Γ. ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

α. Νοηματική απόδοση

Η ποιήτρια απευθύνεται στη μητέρα της. Θυμάται πόσο σκληρά εργαζόταν χωρίς να ζητά καμιά ιδιαίτερη ανταμοιβή από τους άλλους για τις θυσίες της αυτές. Εξάλλου, τη ζωή της περνούσε απλά και ταπεινά, χωρίς ελπίδα για χαρά ή για δικαίωση, παρά μόνο για την ανάπαυση που θα 'βρισκε στον ουρανό. Για τη δουλειά της, την απλότητά της και το κουράγιο με το οποίο αντιμετώπιζε τις δυσκολίες της ζωής και ιδίως τη φυλάκιση της κόρης της, η ποιήτρια πιστεύει πως αξίζει να δοξαστεί, όπως δοξάστηκαν οι ήρωες που αγωνίστηκαν για μια καλύτερη ζωή και για τη δικαιοσύνη.

β. Ερμηνευτικά – Γλωσσικά σχόλια

- 1. φελλήσανε:** ωφελήσανε.
- 2. σμίλη:** εργαλείο για την κατεργασία της πέτρας ή του μαρμάρου.

3. τσεμπέρι: γυναικείο μαντίλι.

4. φόριε: φόρα,

5. ταγάρι: σακίδιο.

γ. Πραγματολογικά – Ιδεολογικά – Πολιτιστικά σχόλια

1η ενότητα: Το ποίημα αυτό δεν είναι παρά ένα εγκώμιο, ένας ύμνος δηλαδή και ειδικά εδώ, ένας ύμνος της ποιήτριας στη μητέρα της.

Τονίζει πως η μητέρα της ήταν ένας άνθρωπος έτοιμος πάντα να προσφέρει στους άλλους, αλλά δίσταζε να παίρνει. Ακόμα και για το μεροκάματο που της έδιναν χρωστούσε ευγνωμοσύνη. Η απλότητά της και η καλοσύνη της ήταν ξεχωριστές. Δεν περίμενε να αλλάξει η ζωή της, να βρει επιτέλους τη χαρά και τη δικαιοσύνη. Τα βάσανα και οι ταλαιπωρίες δεν της άφηναν πολλά περιθώρια για ξεκούραση. Το μόνο που περίμενε, για να την ξεκουράσει, ήταν ο θάνατος.

2η ενότητα: Η ποιήτρια συνεχίζει το εγκώμιο της μητέρας της, την οποία αναγάγει σε σύμβολο της κάθε Ελληνίδας εργαζόμενης μητέρας, στην οποία αρμόζουν δάφνινα στεφάνια ως ανταμοιβή για τους αγώνες και τις θυσίες τους.

Πιστεύει πως σκοπός της ποίησης, της κάθε Τέχνης, πρέπει να είναι η απαθανάτιση αυτής της μορφής, που σηκώνει αγόγγυστα το σταυρό του μαρτυρίου και υποφέρει τόσα βάσανα και ταλαιπωρίες.

3η ενότητα: Η μητέρα της ποιήτριας δεν είχε μόνο να αντιμετωπίσει τις δύσκολες συνθήκες επιβίωσης και επομένως τη σκληρή δουλειά. Επιπλέον, υπέφερε από τη φυλάκιση και τους βασανισμούς που έπρεπε να υποστεί η κόρη της. Σε αυτή τη μητέρα λοιπόν και σε τόσες άλλες, που μύρια βάσανα και στεναχώριες αντιμετώπισαν, τους πρέπει το εγκώμιο αυτό.

Έτσι, η ποιήτρια τοποθετεί τη μητέρα της στο Ηρώο, στην αιωνιότητα και την αθανασία, γιατί είναι ένας ήρωας της ζωής και θα πρέπει να την εγκωμιάσει η τέχνη, όπως εγκωμιάζει όλους όσους αγωνίζονται για τη δικαιοσύνη και τη βελτίωση της ζωής.

Δ. ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

✓ Νοηματικές ενότητες/Επιμέρους πλαγιότιτλοι

Το ποίημα μπορεί να χωριστεί στις ακόλουθες ενότητες:

1η ενότητα: Στίχοι 1-10: η θύμηση της μητέρας.

2η ενότητα: Στίχοι 11-20: ο αγώνας της μητέρας στη ζωή, και

3η ενότητα: Στίχοι 21-28: η πίστη της ποιήτριας πως η μητέρα της πρέπει να δοξαστεί.

Ε. ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ – ΤΕΧΝΟΤΡΟΠΙΑ

- 1. Τεχνική:** Το ποίημα είναι ένας μονόλογος σε δεύτερο πρόσωπο, έτσι ώστε το μήνυμά του να δίνεται πιο άμεσα.
- 2. Γλώσσα:** Η γλώσσα του είναι απλή, καθημερινή και ο στίχος ελεύθερος.
- 3. Χαρακτηριστικές εκφράσεις:** Η Θεοδώρου αισθητοποιεί τις ιδέες της μέσα από χαρακτηριστικές εκφράσεις, όπως: «χαμηλό τσεμπέρι», «δειλό περπάτημα», «αφρόνιστη κι αστόλιστη», «ρούχα της δουλειάς», «ταγάρι» - που αποδίδουν τα εξωτερικά χαρακτηριστικά της μητέρας -, «δειλιαζες», «διστακτική», «παράμερα», «ταπεινή», «χωρίς ελπίδα», «μόχθος», «πάθη», «κουρασμένο», «η ταπεινότη σου» - που αποδίδουν τα εσωτερικά γνωρίσματά της.

ΣΤ. ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ του Σχ. βιβλίου

1n: Με ποιος στίχους δίνει η ποιήτρια την εικόνα της μητέρας της; Τι άνθρωπο δείχνει η εικόνα αυτή;

Απάντηση:

Η ποιήτρια δίνει την εικόνα της μητέρας της κυρίως στους πρώτους δέκα στίχους, αν και αυτή συμπληρώνεται με τους στίχους 13, 23, 25 και 26. Η εικόνα αυτή δείχνει έναν άνθρωπο απλό, ταπεινό και εργατικό, που υπομένει αδιαμαρτύρητα τα βάσανά της και έχει αφοσιωθεί στη δουλειά της και στη φροντίδα των άλλων.

2n: Η ποιήτρια τοποθετεί ισάξια τη μητέρα της δίπλα στους γενναίους και τους ήρωες. Πώς δικαιολογείται αυτό;

Απάντηση:

Βλέπε ανάλυση.

[Από: Η μητέρα της ποιήτριας της ζωής]

Ζ. ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1n: Μπορείτε να παρακολουθήσετε βήμα-βήμα την κορύφωση της συναισθηματικής έντασης του ποιήματος; Πώς επιτελείται;

2n: Θα μπορούσατε να σκιαγραφήσετε τα συναισθήματα της αφηγήτριας κατά τη στιγμή της δημιουργίας του ποιήματος;

ΚΥΡΙΑΚΑΤΙΚΟ ΓΕΥΜΑ ΜΕ ΚΑΛΕΣΜΕΝΟΥΣ ΣΤΟ ΥΠΑΙΘΡΟ

Θανάσης Κωσταβάρας

A. Ο ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΣ

Η ζωή του

Ο Θανάσης Κωσταβάρας είναι ποιητής, πεζογράφος και θεατρικός συγγραφέας της πρώτης μεταπολεμικής γενιάς. Γεννήθηκε στην Ανακασιά του νομού Μαγνησίας το 1927. Τελείωσε τις εγκύκλιες σπουδές του στο Βόλο και κατόπιν σπούδασε στην Οδοντιατρική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών. Στην κατοχή έλαβε μέρος στην Αντίσταση με τον ΕΛΑΣ και τραυματίστηκε σε μια μάχη με τους Γερμανούς. Κατά τη διάρκεια των σπουδών του συνελήφθη για τα πολιτικά του φρονήματα και δικάστηκε στο στρατοδικείο το Μάρτιο του 1949. Στάλθηκε στο στρατόπεδο της Μακρονήσου, όπου υπηρέτησε τη στρατιωτική του θητεία. Απολύθηκε το 1952, συνέχισε και ολοκλήρωσε τις σπουδές του και εργάστηκε ως οδοντίατρος. Στα γράμματα εμφανίστηκε το 1953.

Το έργο του

Ο Θανάσης Κωσταβάρας έχει εκδώσει: α) τις ποιητικές συλλογές: *Πρελούνια* (1953), *Αναζήτηση* (1956), *Αναβίωση* (1957), *Έξοδος* (1957), *Κοντσέρτο* (1958), *Ρωμέικη σουίτα* (1959), *Ο γυρισμός* (1963), *Κατάθεση* (1965), *Συμπληρώματα* (1970), *Δώδεκα ερωτικά* (1971), *Τη συγκεντρωτική έκδοση*, *Ο μουγκός Τραγουδιστής* (1982), *Ιστορήματα* (1985), *Τα ερωτικά* (1986), *Ο φόβος του ακροβάτη* (1989), *Κήποι στον Παράδεισο* (1990), *Στο βάθος του χρώματος* (1993), *Το ημερολόγιο της αυριανής εξορίας* (1995).

β) Τα πεζογραφήματα: *Το ρήγμα* (1965) και *Ο λάκκος* (1973).

γ) Τα θεατρικά έργα: *Οι ανίκητοι* (ανεβάστηκε το 1959 από το θίασο της Δωδεκάτης Αυλαίας), *Το Φαγκότο ή το Τραγικό τέλος του Νικ. Φωκά* (1971), η ηρωϊκή ζωή του Π.Μ. Πάστη (ανεβάστηκε την περίοδο 1977-1978, από το θέατρο Τέχνης) και *Τα ιερά και τα όσια* (1983).

B. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΓΙΑ ΤΟ ΕΡΓΟ

Το ποίημα, που εξετάζουμε περιλαμβάνεται στην ποιητική συλλογή: Στο βάθος του χρώματος, που δημοσιεύτηκε το 1993. Βασικοί άξονες γύρω από τους οποίους περιστρέφεται η ποιητική σύνθεση είναι φόβος τόσο απέναντι στο πραγματικό όσο και απέναντι στο φανταστικό.

Γ. ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

α. Νοηματική απόδοση

Ο ποιητής-αφηγητής περιγράφει ένα χαρούμενο γεύμα στον κήπο. Η ατμόσφαιρα όμως, σταδιακά μεταβάλλεται. Ένα κοπάδι πουλιά και ένα σάλεμα στον αέρα προμηνύει δυσάρεστες εξελίξεις. Ξάφνου, προβάλλει ένας απρόσκλητος επισκέπτης, που φαίνεται να γνωρίζει μόνο ο Πατέρας του αφηγητή. Ο επισκέπτης απλώνει το χέρι στον πατέρα και τον καλεί σαν σε περίπατο. Το κλίμα έχει μεταστραφεί πλήρως. Η σιωπή καλύπτει τους καλεσμένους και μια σιγανή ψιχάλα, που έχει αρχίσει να πέφτει προκαλεί μια α-προσδιόριστη θλίψη.

β. Ερμηνευτικά – Γλωσσικά σχόλια

- 1. Το γραμμόφωνο:** Το γραμμόφωνο ήταν παλιά μηχανή εγγραφής και αναπαραγωγής ήχου. Πρόγονος του πικ-απ.
- 2. Ξαφνικά περνάει γρήγορα ένα κοπάδι πουλιά:** Συνήθως πριν τη βροχή ή κάποια μεταβολή του καιρού, τα πουλιά φεύγουν κοπαδιαστά προς άλλες περιοχές.

γ. Πραγματολογικά – Ιδεολογικά – Πολιτιστικά σχόλια

Ο Θανάσης Κωσταβάρας ξεκινά την ποίηση του από τα βιώματα της κατοχικής και μετακατοχικής περιόδου και συγκεκριμένα τις κακουχίες που υπέστη. Ανήκοντας στην αντιστασιακή-κοινωνική τάση της ποίησης της πρώτης μεταπολεμικής γενιάς, δημιουργεί ποιήματα-μαρτυρία για την εποχή. Φαίνεται, όμως, ότι στις τελευταίες συλλογές του μετακινείται προς το υπαρξισμό και ερευνά όλα αυτά τα στοιχεία, που προκαλούν αμηχανία και φόβο στο σύγχρονο άνθρωπο.

Στον παρόν ποιήμα, ξεκινά με την περιγραφή ενός -φαινομενικά- χαρούμενου ανοιξιάτικου γεύματος για να εκφράσει τον προβληματισμό του (με χαμηλούς τόνους) επάνω στο άγνωστο και το φανταστικό. Ο φόβος και η έντονη απουσία αποτελούν το δίπτυχο, στο οποίο κινείται ο Κωσταβάρας. Στη ποιητική του μυθοπλασία, ο απρόσκλητος επισκέπτης στα λευκά, με το αθέατο πρόσωπο μεταβάλλεται σε προσωποποίηση του φόβου για το άγνωστο και ίσως για το θάνατο. Επομένως, μπορεί να ερμηνευθεί επαρκώς, το αίσθημα λύπης και απουσίας, που καταλαμβάνει το τέλος του ποιήματος.

Δ. ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

✓ Νοηματικές ενότητες/Επιμέρους πλαγιότιτλοι

Το ποίημα χωρίζεται σε τέσσερα μέρη, που ταυτίζονται με την εσωτερική του δράση.

1η ενότητα (Στρωμένα τραπέζια από όπερες): Ο ποιητής-αφηγητής μεταστρέφεται ένα χαρούμενο γεύμα στο ύπαιθρο.

2η ενότητα (Ξαφνικά περνάει ... μ' ένα φόβο αόριστο): Το ευχάριστο κλίμα μεταστρέφεται. Ένας απρόσκλητος επισκέπτης κάνει την εμφάνισή του. Το πρόσωπό του είναι αθέατο και μονάχα, ο πατέρας του αφηγητή δείχνει να το ξέρει.

3η ενότητα (Εκείνος τον πλησιάζει ... περίπου αθόρυβη): σ' αυτή την ενότητα αναπτύσσεται η δράση του απρόσκλητου επισκέπτη.

4η ενότητα (παγερή σιωπή ... πάνω σ' όλα τα πρόσωπα): Το αποτέλεσμα της απρόσμενης επίσκεψης είναι τραγικό. Η σιωπή, η απουσία και η αδιόρατη λύπη απλώνεται στον -άλλοτε γιορτινό- κήπο.

Ε. ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ – ΤΕΧΝΟΤΡΟΠΙΑ

Ο Κωσταβάρας γνωρίζει τα χαρακτηριστικά της νεωτερικής ποίησης και τα ακολουθεί. Με χαμηλούς τόνους και χωρίς συναισθηματικές εξάρσεις πλάθει ένα αφηγηματικό ποίημα.

1. Γλώσσα: η γλώσσα είναι η δημοτική.

2. Ύφος: το ύφος είναι λιτό, με ευφάνταστη, όμως, εικονοποιία.

3. Μορφή: Το ποίημα έχει ελεύθερη μορφή, χωρίς ομοιοκαταληξία ή μέτρο στους στίχους.

4. Εκφραστικά μέσα:

α) Παρομοιώσεις: «κι ένα μαύρο σάλεμα στον αέρα, σαν προμήνυμα μπόρας», «Μοιάζει πάντως κανένας να μην τον γνωρίζει», «Σαν να του λέει κιόλα κάτι, σαν να τον καλεί για έναν περίπατο».

β) Μεταφορές: «μαύρο σάλεμα στον αέρα», «παγερή σιωπή».

γ) Εικόνες: «Στρωμένα τραπέζια στη σειρά, με τη λιακάδα», «και το γραμμόφωνο παίζοντας αποσπάσματα από όπερες», «Ξαφνικά περνάει γρήγορα ένα κοπάδι πουλιά», «φαίνεται να προβαίνει αργά ο απρόσκλητος επισκέπτης», «φορώντας άσπρο κοστούμι», «Εκείνος τον πλησιάζει και του απλώνει το χέρι», «αρχίζουν να πέφτουν οι πρώτες σταγόνες», «μερικοί ανοίγουν ομπρέλες».

δ) Αναδίπλωση: «Μια λύπη απλώνεται λίγο λίγο».

ε) Επίθετα: «στρωμένα τραπέζια», «φρέσκα λουλούδια», «μαύρο σάλεμα», «απρόσκλητος επισκέπτης», «Παράξενος άντρας», «άσπρο κοστούμι», «φόβο αόριστο», «σιγανή ψικάλα», «βρεγμένο χώμα».

ΣΤ. ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ στις ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ του Σχ. βιβλίου

1η: Σε ποιο χώρο γίνεται το γεύμα και ποια πρόσωπα συμμετέχουν σ' αυτό;

Απάντηση:

Ο ποιητής-αφηγητής, ορίζει με σαφήνεια το χώρο και τα πρόσωπα, που λαμβάνουν

μέρος στο γεύμα. Το γεύμα γίνεται σ' έναν κήπο, μια ανοιξιτιάτικη λιακάδα και συμμετέχει όλη η οικογένεια και ίσως κάποιοι καλεσμένοι, που δεν κατονομάζονται. Η αφήγηση εστιάζει κυρίως στο πρόσωπο του πατέρα, του απρόσκλητου-απρόσωπου λευκοντυμένου επισκέπτη και των άλλων καλεσμένων.

2n: Σε ποια από τα ανωτέρω πρόσωπα επικεντρώνεται το ενδιαφέρον του αφηγητή; Ποιος είναι ο απρόσκλητος επισκέπτης και γιατί, ενώ κανείς δεν τον γνωρίζει, ο πατέρας τον κοιτάζει με ένα αόριστο φόβο;

Απάντηση:

Το ενδιαφέρον του αφηγητή επικεντρώνεται σε δύο πρόσωπα και κυρίως στη μεταξύ τους σχέση. Πρόκειται για το πρόσωπο του πατέρα και για το πρόσωπο του αγνώστου άντρα με τα άσπρα. Με βάση τα χαρακτηριστικά της ποίησης του Κωσταβάρα, ο απρόσκλητος επισκέπτης μπορεί να αποκτήσει δύο ταυτότητες. Είναι πιθανό ν' αποτελεί την προσωποποίηση του θανάτου και είναι επίσης, πιθανό να αποτελεί την ενσάρκωση νεκρού-προσφιλούς στον πατέρα-προσώπου, που τον επισκέπτεται ως ανάμνηση.

3n: Από τον πρώτο ως τον τελευταίο στίχο σταδιακά η ατμόσφαιρα (κυριολεκτικά και μεταφορικά) βαραίνει. Αφού καθορίσετε σε τι οφείλεται αυτό, να επισημάνετε τους στίχους, με τους οποίους υποδηλώνεται και προοικονομείται η γενική κατήφεια των καλεσμένων.

Απάντηση:

Πραγματικά, το ποίημα ξεκινά με την περιγραφή μιας λαμπρής και χαρούμενης οικογενειακής συνεστιάσης. Πολύ σύντομα, όμως κάποια «σημάδια» προοιωνίζουν το ατυχές τέλος του γεύματος. Το ποίημα τελειώνει μέσα στη σιωπή, που σκεπάζει τα πάντα και τη λύπη που σφραγίζει την ψυχική κατάσταση των παρευρισκομένων. Η μεταστροφή αυτή -δραματική, σχεδόν- οφείλεται στην παρουσία και τη δράση του απρόσκλητου λευκοφορεμένου άντρα. Εκείνος καταφθάνει ξαφνικά και ζητά από τον πατέρα του ποιητή-αφηγητή να τον συνοδέψει σ' ένα περίπατο. Η δυσaréσκεια του πατέρα και η αναποφασιστικότητα, δίνει το στίγμα της ψυχολογικής μετάπτωσης και της απαξίωσης του εορταστικού πνεύματος.

Οι στίχοι που προοιωνίζουν την κατήφεια των καλεσμένων είναι: «Ξαφνικά περνάει γρήγορα ένα κοπάδι πουλιά», «κι ένα μαύρο σάλεμα στον αέρα, σαν προμήνυμα μπόρας», «κι απ' το βάθος φαίνεται να προβαίνει αργά ο απρόσκλητος επισκέπτης», «Παράξενος άντρας» και «μοιάζει πάντως κανένας να μην τον γνωρίζει».

Ζ. ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1n: Να σχολιαστούν οι στίχοι «Ξαφνικά περνάει γρήγορα ένα κοπάδι πουλιά» και «κι ένα μαύρο σάλεμα στον αέρα, σαν προμήνυμα μπόρας». Τι παρατηρείτε;

2n: Ο ποιητής δεν ακολουθεί με την αφήγησή του, «τον περίπατο» του πατέρα και του αγνώστου αλλά εστιάζει στις συνέπειές του. Γιατί;

ΚΑΤΕΔΑΦΙΣΗ

Λύτσια Στεφάνου

A. Η ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΣ

Η ζωή της

Η Λύτσια Στεφάνου (οικογενειακό όνομα Γεωργούλη) είναι ποιήτρια, κριτικός και δοκιμιογράφος της πρώτης μεταπολεμικής γενιάς. Γεννήθηκε το 1927 στην Αθήνα. Κόρη διπλωμάτη, ακολούθησε νομικά στο Πανεπιστήμιο Αθηνών αλλά ασχολείται με την ποίηση. Στα γράμματα εμφανίστηκε το 1944 σε λογοτεχνικό περιοδικά της εποχής (Παλμός, Στάχυ), όπου δημοσίευε επίσης, κριτικές και μεταφράσεις της. Η Στεφάνου είναι από τα ιδρυτικά μέλη της Εταιρείας Συγγραφέων.

Το έργο της

Η Στεφάνου μέχρι σήμερα έχει εκδώσει τις ποιητικές συλλογές: Ποιήματα (1958), Τοπία από την καταγωγή και την περιπλάνηση του ΥΚ (1965), Έξι επεισόδια από τον κύκλο των Τεράτων (1971), Τα μεγάφωνα (1973) και οι λέξεις και τα πράγματα (1983).

Έχει γράψει ακόμα τα δοκίμια: Το πρόβλημα της μεθόδου στη μελέτη της ποίησης (1972) για το οποίο της απονεμήθηκε το Β' Κρατικό Βραβείο Δοκιμίου το 1973 και Γενικά και Ειδικά για την ποίηση (1993). Έχει μεταφράσει ακόμα ξένους συγγραφείς όπως: Απολλιναιρ, Σ.Μ. Μπούρα και άλλους.

B. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΓΙΑ ΤΟ ΕΡΓΟ

Το ποίημα ανήκει στην τελευταία συλλογή της Στεφάνου, που έχει γενικό τίτλο: «Οι λέξεις και τα πράγματα». Η συλλογή κυκλοφόρησε το 1983. Στο ποίημα αυτό -όπως και τα άλλα της συλλογής- η Στεφάνου εγκαταλείπει τα ψυχικώς οδυνηρά βιώματα της Κατοχής και του Εμφυλίου και στρέφεται προς τα πιο σύγχρονα προβλήματα του ανθρώπου.

Γ. ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

α. Νοηματική απόδοση

Ο χώρος στον οποίο εκτυλίσσεται η αφήγηση είναι ένα προς κατεδάφιση σπίτι σε μια σύγχρονη μεγαλούπολη. Στο σπίτι αυτό, μπαινοβγαίνουν διάφοροι οι οποίοι ενδιαφέρονται για την αγορά και την πώληση των υλικών τους. Ένας άγνωστος (ίσως παλιός ένοικος) στάθηκε στην είσοδο παρατηρώντας τετράδια και παιχνίδια, λεπτομέρειες και εικόνες, μιας ξένης, γι' αυτόν πια, ζωής.

β. Ερμηνευτικά – Γλωσσικά σχόλια

- 1. Κάποιος αγόραζε, κάποιους ζητούσε:** παλαιότερα (αλλά ακόμα και σήμερα) πριν την κατεδάφιση, ο εργολάβος βάζοντας αγγελίες προσπαθεί να πωλήσει κάποια υλικά οικοδομής (πόρτες, παράθυρα, πλακάκια κ.τ.λ.) από τα σπίτια που είναι προς κατεδάφιση.
- 2. Τετράδια παιδικά, παιχνίδια:** με απλό τρόπο δηλώνεται η παιδική ηλικία και οι τρυφερές αναμνήσεις από αυτήν.
- 3. Από την ξένη πια ζωή:** Ο άγνωστος δεν αναγνωρίζει τους σύγχρονους ρυθμούς ζωής. Νιώθει απομονωμένος.

γ. Πραγματολογικά – Ιδεολογικά – Πολιτιστικά σχόλια

Η Λύντια Στεφάνου προσπαθεί να προσεγγίσει τα προβλήματα, που αντιμετωπίζει ο άνθρωπος σήμερα. Ιδιαίτερα, καυτηριάζει τον απάνθρωπο τρόπο ζωής εξαιτίας της τερατώδους ανάπτυξης των μεγάλων πόλεων. Στο ποίημα: «κατεδάφιση», περιγράφοντας ένα συνηθισμένο γεγονός, αποτολμά μια ανατομία της ζωής και του πλέγματος αναμνήσεων-νοσταλγίας, που σαν φορτίο, λογικά, πρέπει να κουβαλάει κάθε σύγχρονος άνθρωπος. Η ποιήτρια επικεντρώνει το ενδιαφέρον της, στη ψυχολογική μετάπτωση, που προκαλεί στον άγνωστο, η θέα των παλαιών αντικειμένων, που σημασιολογικά και μόνο παραπέμπουν, σε μια διαφορετική, αγνή και άδοξη νεότητα και άρα σ' έναν αλλιώτικο τρόπο ζωής. Οι αναμνήσεις του αγνώστου, έρχονται σε αντιπαράθεση με το σύγχρονο τρόπο ζωής, που, όπως ο ίδιος παραδέχεται, είναι αγνώριστος, ξένος και γι' αυτό καταδικασμένος στη συνειδήσή του.

Δ. ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

✓ Νοηματικές ενότητες/Επιμέρους πλαγιότιτλοι

Το ποίημα μπορεί να χωριστεί σε δύο ίσα περίπου, τμήματα.

- 1η ενότητα** (οι πρώτοι πέντε στίχοι): Περιγράφεται η δραστηριότητα μέσα στο σπίτι, πριν την κατεδάφιση. Η δραστηριότητα αυτή επιταχύνθηκε από τις βροχές του φθινοπώρου.
- 2η ενότητα** (οι επτά επόμενοι στίχοι): Κυριαρχεί η εικόνα του αγνώστου που θέλγεται από τα παλιά αντικείμενα κάνοντας έτσι και έναν απολογισμό της ζωής του.

Ε. ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ – ΤΕΧΝΟΤΡΟΠΙΑ

Η Λύντια Στεφάνου ακολουθεί τις μορφές της νεωτερικής ποίησης έχοντας την τάση για μικρούς -στην έκταση- στίχους, που αυτοολοκληρώνουν το νόημά τους.

1. **Γλώσσα:** Η γλώσσα είναι η δημοτική, ο λόγος είναι ελλειπτικός, αλλά σαφής και επαρκής.
2. **Ύφος:** Το ύφος έχει εγκαταλείψει κάθε μορφής λυρισμό και χαρακτηρίζεται από λιπότητα και πυκνότητα νοημάτων.
3. **Μορφή:** Απουσιάζει και σ' αυτό το ποίημα κάθε σχέση με τις μορφές και τις φόρμες της παραδοσιακής ποίησης. Ο στίχος είναι ελεύθερος. Δεν υπάρχει μέτρο και ομοιοκαταληξία.
4. **Εκφραστικά Μέσα:**
 - α) **Εικόνες:** «Κόσμος μπαινόβγαينه αδιάκοπα στο σπίτι», «Άρχισε κιόλας η βροχή», «Εκείνος στάθηκε σε μια γωνιά στην είσοδο», «Λίγο να βλέπει στα κλεφτά τετράδια παιδικά, παιχνίδια».
 - β) **Ελλείψεις:** «όλα σπασμένα κι άχρηστα», «σπασμένες κι άχρηστες», «Από την ξένη για ζωή».

ΣΤ. ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ στις ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ του Σχ. βιβλίου

1η: Ο ήρωας βρίσκεται σ' ένα μεταίχμιο. Ποιο είναι αυτό και με ποιον τρόπο γίνεται αισθητό στο ποίημα;

Απάντηση:

Ο ήρωας του ποιήματος (ίσως παλιός ένοικος ή προσωποποίηση κάθε σύγχρονου ανθρώπου, που καταπιέζεται από τους απάνθρωπους ρυθμούς ζωής) βρίσκεται σ' ένα μεταίχμιο. Αυτή η διλληματική κατάσταση γίνεται αισθητή, στον ποιητικό λόγο της Στεφάνου. Η ποιήτρια τον τοποθετεί στο περιθώριο των εξελίξεων (αγοραπωλησίες υλικών), δηλαδή στην είσοδο του σπιτιού. Από εκεί ρίχνει κρυφές ματιές όχι τόσο στα υλικά της νεότητας του, όσο στην ίδια τη νεότητα, που του φαίνεται πιο οικεία και πιο ζεστή από τη σύγχρονη ζωή. Αυτή είναι και η ουσία της διλληματικής κατάστασης στην οποία έχει περιέλθει. Ο ήρωας μας, αισθάνεται πιεσμένος απ' τους ρυθμούς της καθημερινότητας και ζητεί μια έξοδο διαφυγής. Η έξοδος αυτή παρέχεται με τη μορφή μιας κατεδάφισης και των υλικών της, που παραπέμπουν σε μια αγνή νεότητα.

2η: Ποια τα επίπεδα του χρόνου που διαφαίνονται στο ποίημα και ποια τα χαρακτηριστικά του καθενός; Ποια στοιχεία του κειμένου μας βοηθούν να ξεχωρίσουμε το πριν από το μετά; (Να παρατηρήσετε τη σειρά με την οποία εμφανίζονται τα ρήματα και το χρόνο τους. Στη συνέχεια να δείτε σε ποιους στίχους λείπει το ρήμα. Πώς κατά τη γνώμη σας ερμηνεύεται το φαινόμενο αυτό);

Απάντηση:

Στο ποίημα διακρίνονται τρία χρονικά επίπεδα. Στο πρώτο, έχουμε μια εξακολουθητική κίνηση στο παρελθόν, που δηλώνεται από τους παρατατικούς: «μπαινόβγαينه», «α-

γόραζε», «ζητούσε», «έπαιρναν» και «περίσσευε». Στο δεύτερο επίπεδο έχουμε το πιο πρόσφατο παρελθόν, που εκφράζεται με τους αορίστους «Άρχισε» και «γίναν». Τέλος, το τρίτο επίπεδο αφορά στο απώτερο παρελθόν (ή σε μια στιγμή) και στηρίζεται στις υποτακτικές για να περιγράψει την παρουσία και τη συμπεριφορά του ήρωα: «να βλέπει», «να παρακολουθεί». Πιστεύουμε, ότι η χρήση των συγκεκριμένων χρόνων στα ρήματα αλλά και οι ελλείψεις που εμφανίζονται στους τελευταίους στίχους που ποιήματος, εξυπηρετούν την αρμονική σύνθεση του κειμένου και δημιουργούν την κατάλληλη ατμόσφαιρα για να αναπτυχθεί απρόσκοπτα ο προβληματισμός, της δημιουργού.

Z. ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1n: Να συσχετίσετε το περιεχόμενο του κειμένου με τον τίτλο του.

ΜΟΥΣΙΚΟ ΣΧΟΛΙΟ (Α)

Νίκος Φωκάς

Α. Ο ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΣ

Η ζωή του

Ο Νίκος Φωκάς, ποιητής, δοκιμιογράφος και μεταφραστής, γεννήθηκε στα Φωκιάτα της Κεφαλονιάς το 1927. Εγκατέλειψε τη Νομική για να φοιτήσει στη Φιλοσοφική σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών απ' όπου αποφοίτησε ως Πτυχιούχος Ιστορίας και Αρχαιολογίας το 1953. Από το 1960 έως το 1974 εργάστηκε στην ελληνική υπηρεσία του BBC. Το 1982 παρακολούθησε τετράμηνο σεμινάριο για συγγραφείς στο Πανεπιστήμιο της Iowa City των ΗΠΑ. Την εμπειρία αυτή, χρησιμοποίησε όταν οργάνωσε το λογοτεχνικό εραστήρι της ΧΕΝ (1983-1993).

Το έργο του

Ο Νίκος Φωκάς έχει δημοσιεύσει τις ποιητικές συλλογές: *Κυνήγια* από σύγχρονα γεγονότα (1954), *Δύο φορές το όνειρο* (1957), *Μάρτυρας μοναδικός* (1961), *Προβολή πάνω σε γαλάζιο* (1972), *Συλλυπητήρια σε μια μέλισσα* (1976), *Ο μύθος της Καθέτου* (1981), *Προβολέας στα μάτια* (1985), *Γκρίζο χρώμα θερμό* (1989) και *Ένα σημείο προσήλωσης* (1994). Εξέδωσε ακόμα το έμμετρο αφηγηματικό ποίημα: *Παρτούζα ή ένα κλείσιμο ματιού* (α' εκδ. 1980 και β' εκδ. Επεξεργασμένη 1991).

Ο Φωκάς έχει γράψει: το πεζό, *Το κάλεσμα της αλεπούς* (1991) και τα δοκίμια, *Επιχειρήματα: για τη γλώσσα -για τη λογοτεχνία* (1982) και το γλωσσικό μας πρόβλημα είναι εξωγλωσσικό (1991). Τέλος, μετέφρασε: *Προσπέρ Μεριμέ* (Κάρμεν), *Κάρολο Μπωβιλαίρ* (Τεχνητοί παράδεισοι), *Ι. Μέγεντορφ* (Βυζάντιο και Ρωσία), *Κώστα Αξελό* (ανοικτή συστηματική) και άλλους.

Β. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΓΙΑ ΤΟ ΕΡΓΟ

Το ποίημα ανήκει στη συλλογή, *Στον ποταμό Κολύμα* (ποταμός της Σιβηρίας) που εκδόθηκε το 1997. Ο Φωκάς επιχειρεί μια σύνδεση της λειτουργίας της μνήμης του ανθρώπου με το μουσικό επαναλαμβανόμενο μοτίβο.

Γ. ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

α. Νοηματική απόδοση

Ο ποιητής περιγράφει την εκτέλεση ενός μουσικού κομματιού από μια ορχήστρα. Ο λόγος του εστιάζεται στη λειτουργία του μοτίβου που έρχεται και παρέρχεται θυμίζοντας τη νοσταλγική μα έμφυτη αίσθηση απώλειας που έχει ο άνθρωπος.

β. Ερμηνευτικά – Γλωσσικά σχόλια

- 1. μελωδικές παραλλαγές:** Οι μελωδικές διαφοροποιήσεις ή τροποποιήσεις.
- 2. αρχικό μοτίβο:** το κύριο θέμα της μουσικής σύνθεσης, που επαναλαμβάνεται σε τακτά χρονικά διαστήματα κατά τη διάρκεια μιας παράστασης. Κυριολεκτικά, μοτίβο είναι η μικρή μελωδική, αρμονική μουσική ιδέα, που αναπαράγεται και επαναλαμβάνεται στερεότυπα, εξασφαλίζοντας τη συνοχή της μελωδίας.
- 3. Έμφυτη:** αυτό που υπάρχει από τη γέννηση σε κάποιον και δεν αποτελεί αποτέλεσμα αγωγής ή καλλιέργειας.

γ. Πραγματολογικά – Ιδεολογικά – Πολιτιστικά σχόλια

Ο Νίκος Φωκάς επιχειρεί να ερμηνεύσει (να σχολιάσει, όπως αναφέρει ο τίτλος του ποιήματος) ποιητικά τη λειτουργία της μουσικής. Δοκιμάζει όμως και σε μια άλλη περιοχή της γνώσης, που είναι δυσκολότερη και λιγότερο ερευνημένη. Ο ποιητής μας, ξεκινά από μια υπαρξιακή αγωνία για να καταλήξει στο πεδίο ενός πιο ελεύθερου και αδέσμευτου φιλοσοφικού προβληματισμού. Αυτό, που θέλει να αποδείξει δεν είναι η σχέση μοτίβου, αλλά αυτή καθεαυτή, η ανθρώπινη λειτουργία της μνήμης και της αναδρομής.

Πολύ εύστοχα, επομένως, χρησιμοποιεί τη μουσική πραγματικότητα προκειμένου να εκφράσει την άποψή του για τον άνθρωπο και τη ζωή. Άλλωστε, ο αναγνώστης μπορεί να διακρίνει μια ανεπαίσθητη ειρωνεία και πίκρα (Νοσταλγική, σαν απ' την έμφυτη στον άνθρωπο αίσθηση μιας μακρινής απώλειας) στους στίχους της δεύτερης στροφής, που φωτογραφίζουν το αναπότρεπτο, του θανάτου και της απουσίας.

Δ. ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

✓ Νοηματικές ενότητες/Επιμέρους πλαγιότιτλοι

Οι δύο ενότητες του ποιήματος συμπίπτουν με τις δύο στροφές του.

- 1η ενότητα (1η στροφή):** Περιγράφεται η λειτουργία (ή η πορεία) του αρχικού μοτίβου μέσα σε μια μελωδία.

2η ενότητα (2η στροφή): Γίνεται μια προσπάθεια συσχετισμού της επανάληψης του μοτίβου με τη λειτουργία της ανάκλησης, που διαθέτει ο άνθρωπος.

Ε. ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ – ΤΕΧΝΟΤΡΟΠΙΑ

1. **Γλώσσα:** η γλώσσα είναι δημοτική χωρίς δυσνόητες λέξεις και εκφράσεις.
2. **Ύφος:** Το ύφος είναι επιτηδευμένο αλλά σαφές με νοηματική πληρότητα.
3. **Μορφή:** Η μορφή σύμφωνα με τη νεωτερική ποίηση, χαρακτηρίζεται από απουσία στίξης (δύο τελείες, δύο κόμματα), ομοιοκαταληξίας και μέτρου. Κατά τα άλλα, παρατηρείται μια ισορροπία στη σύνθεση (δύο στροφές με ίσο αριθμό στίχων) και μια μουσική αρμονία στον ποιητικό λόγο.
4. **Εκφραστικά Μέσα:**
 1. **Παρομοιώσεις:** «Σαν ύστερα από περιπλάνηση», «Σαν να 'ρχεται πιο ωραίο, από τη μνήμη», «σαν απ' την έμφυτη στον άνθρωπο αίσθηση».
 2. **Υπερβατό:** «σαν απ' την έμφυτη, στον άνθρωπο, αίσθηση», «Από άλλο τώρα της ορχήστρας όργανο».
 3. **Επίθετα:** «μελωδικές παραλλαγές», «αρχικό μοτίβο», «χαμένου παρελθόντος», «μακρινής απώλειας».

ΣΤ. ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ στις ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ του Σχ. βιβλίου

1η: Ποιο είναι το θέμα της πρώτης και ποιο της δεύτερης στροφής και πώς συνδέονται τα δύο θέματα μεταξύ τους;

Απάντηση:

Όπως προαναφέρθηκε (βλ. ΔΟΜΗ), στην πρώτη στροφή ο ποιητής περιγράφει την επαναληπτική λειτουργία του μοτίβου και την αισθητική απόλαυση, που παράγεται από αυτή, μέσα σε μια μουσική σύνθεση. Στη δεύτερη στροφή επιχειρείται μια σύγκριση της μουσικής επανάληψης και της ανθρώπινης λειτουργίας της μνήμης. Ο ποιητής, ουσιαστικά δεν ενδιαφέρεται να αποδείξει αυτή τη σχέση αλλά να καταδείξει την ανθρώπινη μνήμη -με μουσικά σύμβολα- σε μοναδικό του ενδιαφέρον. Ο λόγος του εστιάζεται σ' αυτούς τους ψυχολογικούς μηχανισμούς, γιατί φαίνεται να τον απασχολεί η αποκρυπτογράφηση του ανθρώπινου συνειδητού.

2η: Ο ποιητής για να ερμηνεύσει τους μουσικούς όρους «παραλλαγή» και «μοτίβο» χρησιμοποιεί παρομοιώσεις. Γιατί καταφεύγει σ' αυτό το μέσον;

Απάντηση:

Είδαμε ότι αντικειμενικός στόχος του Νίκου Φωκά είναι να αποκαλύψει τους μηχανισμούς της ανάκλησης του ανθρώπινου νου. Πρόκειται για μια αρκετά δύσκολη προ-

σπάθεια που δεν καταλήγει σε απτά αποτελέσματα. Αφού, η αίσθηση, που υπερισχύει είναι αυτή του αναπόφευκτου του φυλορροήματος της ανθρώπινης ύπαρξης. Στο εξεταζόμενο ποίημα, η αίσθηση αυτή αμβλύνεται με τη χρησιμοποίηση παρομοιώσεων από το χώρο της μουσικής. Ο αναγνώστης αντιλαμβάνεται σε δεύτερο επίπεδο (Πίσω δηλαδή, από τα σμαινόμενα) τον προβληματισμό του συγγραφέα αλλά αγάλλεται με την παρουσία των «μελωδικών όρων», που προσδίδουν στο ποίημα φρεσκάδα και μια αδιόρατη ελαφράδα.

Z. ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

- 1n:** Πιστεύετε ότι ο ποιητής επιτυγχάνει να συσχετίσει την επανάληψη στη μουσική με την ανθρώπινη αίσθηση μιας μακρινής απώλειας;
- 2n:** Μπορείτε να σκιαγραφήσετε σε γενικές γραμμές την έμφυτη αίσθηση της μακρινής απώλειας;

ΟΦΕΙΛΗ

Τίτος Πατρίκιος

A. Ο ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΣ

Η ζωή και το έργο του

Γεννήθηκε το 1928, στην Αθήνα. Σπούδασε Νομικά και Κοινωνιολογία. Συμμετείχε στην εθνική αντίσταση κατά των Γερμανών, αλλά μετά την Απελευθέρωση εξορίστηκε για τις πολιτικές του αντιλήψεις. Για πολλά χρόνια έζησε στο Παρίσι και εργάστηκε ως δημοσιογράφος, δικηγόρος αλλά και μεταφραστής.

Την πρώτη του εμφάνιση στην ποίηση έκανε το 1943, για να ακολουθήσουν αρκετά ποιήματα αλλά και μεταφράσεις έργων του Αραγκόν, του Μαγιακόφσκι, του Νερούντα, του Γκόγκολ κ.ά. Τα πιο σημαντικά του έργα είναι τα εξής: «Χωματόδρομος», «Μαθητεία», «Προαιρετική στάση», »Ποιήματα Ι», «Θάλασσα Επαγγελίας», «Αντιδικίες».

Η ποίησή του πηγάζει κυρίως από τις μεταπολεμικές πολιτικές εμπειρίες. Βασικό της θέμα είναι ο έρωτας.

«Ο Τίτος Πατρίκιος προσπάθησε, όσο αυτό άντεξε μέσα του, να συνδυάσει την πολιτική με την ποιητική πράξη. Με την ποίησή του ζούμε το προσωπικό και το ποιητικό του δράμα: απ' τη μια μεριά ο αγωνιστικός παλμός, που πολλές φορές οδηγεί στην αναίρεση της πραγματικότητας και την αποδοχή της αισιοδοξίας και της απόλυτης πίστης στο μέλλον· η πικρή γεύση, απ' την άλλη μεριά, μιας ζωής γεμάτης στερήσεις, εξορίες, φυλακίσεις, απογοητεύσεις» (Τάκης Καρβέλης, «Κριτική της συγκεντρωτικής έκδοσης των Ποιημάτων Ι», περιοδικό «Διαβάζω», 1976, σελ. 96).

B. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΓΙΑ ΤΟ ΕΡΓΟ

Τα ποιήματα εντάσσεται στη συλλογή «Μαθητεία», που περιλαμβάνει ποιήματα της περιόδου 1952-1962. Από τη μελέτη των πρώτων κιόλας στίχων του ποιήματος διαπιστώνουμε πως ο ποιητής συσσωρεύει σε αυτό τα δεινά της παραγμένης εποχής που ακολούθησε την Κατοχή.

Γ. ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

α. Νοηματική απόδοση

Ο ποιητής αναφέρεται καταρχήν στην παραγμένη εποχή μετά την Απελευθέρωση από τους Γερμανούς και τονίζει πως αυτό που τη χαρακτήριζε είναι ο θάνατος. Θάνατος

στον πόλεμο ή από εκτελέσεις, από θανατικές καταδίκες, από την αρρώστια και την πείνα, από «τυχαία» δήθεν δυστυχήματα, που δεν ήταν παρά οργανωμένες δολοφονίες από παρακρατικούς.

Μέσα σε όλο αυτό το θάνατο αισθάνεται ένοχα τυχερός που έζησε, ενώ τόσοι άλλοι σκοτώθηκαν γύρω του. Πιστεύει λοιπόν πως η ζωή του δόθηκε από τους νεκρούς σαν δώρο, για να τους εξυμνήσει με την τέχνη του.

β. Ερμηνευτικά – Γλωσσικά σχόλια

Δεν υπάρχουν προβλήματα στην κατανόηση του λεξιλογίου του ποιήματος.

γ. Πραγματολογικά – Ιδεολογικά – Πολιτιστικά σχόλια

Ο ποιητής ήδη από την αρχή του ποιήματος αναφέρεται στην έννοια του θανάτου, την οποία τονίζει με την τριπλή επανάληψη της λέξης. Ο θάνατος λοιπόν ως συνέπεια του πολέμου, των εκτελέσεων μετά από δίκες καθαρά πολιτικές ή των εκτελέσεων, που γίνονταν χωρίς δίκη ή από παρακρατικούς και καλύπτονταν ως δυστύχημα, είναι καθημερινό φαινόμενο και καταδυναστεύει τους ανθρώπους.

Μέσα σ' αυτές τις συνθήκες της συνεχόμενης απειλής, ο ποιητής θεωρεί τύχη το ότι ζει. Φαίνεται όμως πως αισθάνεται ενοχή που ο ίδιος έζησε, ενώ τόσοι γύρω του σκοτώθηκαν. Σαν να έκλεψε ο ίδιος τη ζωή των άλλων. Το αίσθημα της συντροφικότητάς του και ο ανθρωπισμός του είναι ιδιαίτερα υψηλά. Γι' αυτό και θεωρεί υποχρέωσή του να υμνήσει τους νεκρούς μέσα από την ποίησή του, έτσι ώστε να τους ξαναζωντανέψει στη θύμηση των ανθρώπων.

Δ. ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

✓ Νοηματικές ενότητες/Επιμέρους πλαγιότιτλοι

Το ποίημα αποτελεί μια ενιαία ενότητα, με κύριο θέμα τη βία και την καταπίεση που ακολούθησε την αποχώρηση των Γερμανών από την Ελλάδα.

Ε. ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ – ΤΕΧΝΟΤΡΟΠΙΑ

- 1. Γλώσσα:** Το ποίημα είναι γραμμένο σε απλή γλώσσα και ελεύθερο σίχο, που διακρίνεται για τον πεζολογικό του χαρακτήρα.
- 2. Τεχνική:** Σε αυτό συντείνει η απουσία εικόνων και άλλων εκφραστικών μέσων, η χρήση καθημερινών, απλών λέξεων, η λογική σκέψη και γενικά η απουσία του φαρμαλισμού της παραδοσιακής ποίησης.

ΣΤ. ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ στις ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ του Σχ. βιβλίου

1n: Με ποιον τρόπο ο ποιητής καταλήγει στα συμπεράσματα που περιέχονται στους 4 τελευταίους στίχους;

Απάντηση:

Ο ποιητής καταλήγει στα συμπεράσματα που περιέχονται στους στίχους αυτούς με μια καθαρά λογική, συλλογιστική πορεία. Στα χρόνια του πολλοί από τους συναγωνιστές του έχουν βρει τραγικό θάνατο. Η δική του επιβίωση μοιάζει με τύχη μέσα σε όλα αυτά, αλλά και με κλοπή της ζωής των άλλων, αφού η σφαίρα που ίσως προοριζόταν γι' αυτόν βρήκε εκείνους. Έτσι, καταλήγει στα συμπεράσματά του.

2n: Αν πούμε ότι στο ποίημα υπολανθάνει ένα αίσθημα ενοχής, μπορείτε να βρείτε α) από πού απορρέει και β) με ποιες εκφράσεις κυρίως εκδηλώνεται;

Απάντηση:

α. Βλέπε ανάλυση.

[Από: Μέσα των ανθρώπων]

β. Οι εκφράσεις που δηλώνουν αυτό το αίσθημα ενοχής είναι οι εξής: «κλοπή απ' τη ζωή των άλλων», «η σφαίρα που της γλίτωσα δε χάθηκε μα χτύπησε το άλλο κορμί που βρέθηκε στη θέση μου», «σα δώρο που δεν άξιζα».

3n: Πώς αντιλαμβάνεται το ρόλο του ο ποιητής;

Απάντηση:

Βλέπε ανάλυση.

[Από: Γι' αυτό των ανθρώπων]

4n: Η ποίηση του Πατρίκιου διακρίνεται για τον πεζολογικό της χαρακτήρα. Να δικαιολογήσετε αυτόν το χαρακτηρισμό με βάση το ποίημα.

Απάντηση:

Βλέπε αισθητική προσέγγιση.

[Από: Σε αυτό παραδοσιακής ποίησης]

Ζ. ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1n: Αφού μελετήσετε προσεκτικά το ποίημα, μπορείτε να εντοπίσετε το χώρο και το χρόνο της αφήγησης; Σε ποια τάση της πρώτης μεταπολεμικής γενιάς θα κατατάσσατε τον ποιητή;

2n: Να συσχετίσετε το περιεχόμενο του ποιήματος με τον τίτλο της ποιητικής συλλογής.

Ο ΜΟΤΟΣΙΚΛΕΤΙΣΤΗΣ

Μαρία Κέντρου Αγαθοπούλου

A. Η ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΣ

Η ζωή της

Η Μαρία Κέντρου-Αγαθοπούλου γεννήθηκε στη Θεσσαλονίκη το 1930, όπου και διαμένει. Ποιήτρια της δεύτερης μεταπολεμικής γενιάς συγγενεύει γραμματολογικά με την υπαρξιακή-μεταφυσική τάση της πρώτης μεταπολεμικής γενιάς. Ήταν προσωπική φίλη του λογοτέχνη Γιώργου Θέμελη. Το 1964, της απονεμήθηκε το πρώτο βραβείο ποίησης του Δήμου Θεσσαλονίκης.

Το έργο της

Η Μαρία Κέντρου-Αγαθοπούλου έχει εκδώσει μέχρι σήμερα τις ποιητικές συλλογές: *Ψυχή και τέχνη* (1961), *Διασταυρώσεις* (1965), *Περίπτωση σιωπής* (1968), *Μεγεθύνσεις* (1971), *Αρμιλλάρια* (1973), *Τα τοπία που είδα* (1975), *Τα επακόλουθα* (1978), *Θαλασσινό ημερολόγιο* (1981) και *Μετανάστες του εσωτερικού νερού* (1985).

B. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΓΙΑ ΤΟ ΕΡΓΟ

Το ποίημα ανήκει στη συλλογή, *Θαλασσινό ημερολόγιο*, που εκδόθηκε το 1981. Η ποιήτρια ξεκινώντας από μια υπαρξιακή απορία καταλήγει σε μια απορία της μεταφυσικής. Σε μια αμνηχανία μπροστά στο αναπόφευκτο της απώλειας.

Γ. ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

α. Νοηματική απόδοση

Η ποιήτρια αναρωτιέται τι απέγινε ο νεαρός μοτοσικλετιστής, που κάποτε αναστάτωσε τη συνοικία, στο πέρασμά του. Έχει την εντύπωση όμως, ότι τον άκουσε κάποια στιγμή να διασχίζει τους δρόμους του ουρανού σαν άλλος άγγελος. Της απεύθυνε μάλιστα, το λόγο ζητώντας να τον βγάλει μια φωτογραφία για να τη στείλει στο κορίτσι του. Μια φωτογραφία που θα δείχνει το καινούργιο πέτσινο και το κράνος αλλά κυρίως, το αναπόφευκτο του θανάτου.

β. Ερμηνευτικά – Γλωσσικά σχόλια

- 1. Ο Θορυβοποιός:** αυτός που προκαλεί θόρυβο, αυτός που κάνει φασαρία. Αναφέρεται προφανώς στους ήχους της εξάτμισης της μοτοσικλέτας.
- 2, στο μηχανικό του ζώο:** Στον ποιητικό λόγο της Κέντρου-Αγαθοπούλου, η μοτοσικλέτα ταυτίζεται με κάποιο ζώο (άλλογο) που είναι όμως, μηχανικό.
- 3. Κραδαίνει:** κουνάει, σείει.
- 4. Τι φρένες:** η φρόνηση, η λογική.

γ. Πραγματολογικά – Ιδεολογικά – Πολιτιστικά σχόλια

Η Μαρία Κέντρου-Αγαθοπούλου αν και βρίσκεται πολύ κοντά στην μεταφυσική-υπαρξιακή ποίηση της προηγούμενης γενιάς, ακολουθεί τη δική της πορεία διερεύνησης του εσωτερικού κόσμου. Ο μοτοσικλετιστής και η θλιβερή του μοίρα είναι η αφορμή για σκεπτικισμό και περισυλλογή μπροστά στο αναπόφευκτο του θανάτου. Είναι χαρακτηριστικό ότι η ποιήτρια χρησιμοποιεί ποιητικές υπερβάσεις (συνομιλία με το νεκρό μοτοσικλετιστή) για να εκφράσει την αμηχανία της μπροστά στο άγνωστο, που συνιστά για τους ανθρώπους, ο θάνατος. Το ποίημα είναι γυμνό από ρομαντικές ή λυρικές κορυφώσεις, του λείπει ακόμα, η συγκινησιακή φόρτιση, όμως η ποιήτρια επιλέγει μια αιχμηρή - σχεδόν σκληρή- γλώσσα για να επικοινωνήσει με τους αναγνώστες και να μεταδώσει ένα μεταφυσικό προβληματισμό.

Δ. ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

✓ Νοηματικές ενότητες/Επιμέρους πλαγιότιτλοι

Το ποίημα αποτελείται από τρεις στροφικές ενότητες, που αναπτύσσονται σε διαφορετικό επίπεδο.

- 1η ενότητα (η πρώτη στροφή):** Η ποιήτρια αναρωπιέται τι απέγινε ο μοτοσικλετιστής, που ξυπνούσε με τους ήχους της μηχανής του, τη συνοικία.
- 2η ενότητα (η δεύτερη στροφή):** Τον άκουσε από ψηλά. Νομίζει μάλιστα, ότι τον είδε να διασχίζει τους ουράνιους δρόμους σαν άλλος άγγελος.
- 3η ενότητα (η τρίτη στροφή):** Ο μοτοσικλετιστής-άγγελος απευθύνεται στην ποιήτρια και της ζητά, να τον βγάλει μια φωτογραφία για να τη στείλει στο κορίτσι του.

Ε. ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ – ΤΕΧΝΟΤΡΟΠΙΑ

Η Κέντρου-Αγαθοπούλου συνεχίζοντας (και προεκτείνοντας) τα χαρακτηριστικά της μεταφυσικής-υπαρξιακής τάσης της προηγούμενης ποιητικής γενιάς, απογυμνώνει τον

ποιητικό της λόγο από κάθε μορφή λυρισμού και χρησιμοποιώντας τραχύτερα εκφραστικά μέσα δημιουργεί ένα ποίημα με ισορροπία στη σύνθεση και τη μορφή.

- 1. Γλώσσα:** στο ποίημα χρησιμοποιείται η δημοτική της καθημερινότητας.
- 2. Ύφος:** Το ύφος είναι αντιλυρικό (θυμίζει Καρωτάκη) και χαρακτηρίζεται από κάποια σκληρότητα στους στίχους.
- 3. Μορφή:** Παρατηρείται μια ισορροπία στη σύνθεση και τη μορφή αφού το ποίημα αποτελείται από τρεις -σχεδόν ισομερείς- στροφικές ενότητες. Απουσιάζει εντελώς, κάθε σημείο σίξης. Ορισμένοι στίχοι ξεκινούν με κεφαλαίο, γεγονός που δηλώνει τη νοηματική τους αυτοτέλεια.
- 4. Εκφραστικά Μέσα:**
 - α) Μεταφορά:** «Να κραδαίνει την άσφαλτο», «ώρα ύπνου», «νέο φεγγάρι».
 - β) Εικόνες:** «που κοίταζα απ' το παράθυρο μου το νέο φεγγάρι», «Έτσι απάνω στη μοτοσικλέτα μου με το ένα χέρι στο χειρόφρενο το άλλο να σιάζει τα σγουρά μαλλιά μου».
 - γ) Υπερβατά:** «καβάλα στο μηχανικό του ζώο», «Να παίζει ώρα ύπνου με τις φρένες μας», «κι εκείνο του θανάτου το αναπόφευκτο».
 - δ) Υπερβολές:** «Ένας άγγελος πάνω στη μοτοσικλέτα», «να διασχίζει τους δρόμους τ' ουρανού».
 - ε) Επίθετα:** «σακατεμένο κρανίο», «νέο φεγγάρι», «θόρυβο παράξενο», «σπασμένο καθρεφτάκι», «σγουρά μαλλιά».

ΣΤ. ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ στις ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ του Σχ. βιβλίου

1n: Το ποίημα αποτελείται από τρεις εικόνες. Ποιες είναι αυτές, τι απεικονίζει η καθεμιά και σε ποιο επίπεδο συμβαίνουν (στο πραγματικό, στο φανταστικό και στα δύο αυτά);

Απάντηση:

Το ποίημα δομείται σε τρεις στροφικές ενότητες, που αποτελούν ταυτόχρονα και τρεις εικόνες. Η πρώτη εικόνα, περιγράφει μια επαναλαμβανόμενη, στο παρελθόν, κίνηση. Δηλαδή τις νυχτερινές κούρσες του μοτοσικλετιστή. Η δεύτερη εικόνα, σχετίζεται με τον εσωτερικό κόσμο της ποιήτριας. Νομίζει ότι τον βλέπει σαν άγγελο να τρέχει στους ουράνιους δρόμους. Με την τρίτη εικόνα (παράκληση του μοτοσικλετιστή προς την ποιήτρια) εισερχόμαστε σ' έναν ποιητικό υπερβατικό λόγο. Η πρώτη εικόνα, μπορεί να εκτυλίσσεται στο πραγματικό επίπεδο, η δεύτερη και η τρίτη όμως, έχουν αναφορά στο φανταστικό.

2n: Ποιες διαστάσεις παίρνει ο μοτοσικλετιστής στη φαντασία της ποιήτριας;

Απάντηση:

Η ποιήτρια επιλέγει την εικόνα ενός μοτοσικλετιστή για να δημιουργήσει ένα ποίημα

με μεταφυσικές-υπαρξιακές ανησυχίες. Η μορφή του ήρωα, λαμβάνει μυθικές -σχεδόν, ιερές- διαστάσεις στη φαντασία της ποιήτριας. Εκφράζει την παρόρμηση και τη δίψα για ζωής αλλά συνάμα τη συντομία και το μάταιο της ανθρώπινης ζωής. Ο μοτοσικλετιστής ζητά από την ποιήτρια να του βγάλει «μια ωραία φωτογραφία» να τη στείλει στο κορίτσι του. Της ζητά δηλαδή, ν' αποτυπώσει για πάντα (στην αιωνιότητα) την εικόνα μιας ζωής έντονης και σύντομης όσο μια βόλτα με τη μοτοσικλέτα.

3η: Ποιο συναίσθημα διακατέχει την ποιήτρια, πώς το εκφράζει και πως κατορθώνει να μας συγκινήσει;

Απάντηση:

Η Μαρία Κέντρου-Αγαθοπούλου ξεκινά από μια υπαρξιακή αγωνία να ορίσει ζητήματα που απασχολούν το σύγχρονο άνθρωπο και καταλήγει να συνδιαλέγεται με την μεταφυσική. Για να το κατορθώσει αυτό, χρησιμοποιεί έναν υπερβατικό ποιητικό λόγο που συμπλέκεται αφενός στο επίπεδο του πραγματικού και αφετέρου στο επίπεδο του φανταστικού. Με τη βοήθεια αυτής της υπέρβασης προσπαθεί να προσεγγίσει το αναπόδραστο του θανάτου, την τραγωδία της απουσίας, το διαρκές της απώλειας. Δεν είμαστε σίγουροι αν το πετυχαίνει τελικά. Κατορθώνει αντιθέτως να μας συγκινήσει με τη σπαρακτική παράκληση του μοτοσικλετιστή. Η απάντηση στο θάνατο είναι τελικά, η μνήμη.

2. ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1η: Στη δεύτερη στροφή του ποιήματος ο άγγελος-μοτοσικλετιστής κοιτάζει περιίληπος την ποιήτρια. Γιατί πιστεύετε ότι το κάνει αυτό;

2η: Το ποίημα τελειώνει ως εξής: «Να διακρίνεται προπάντων ο ίλιγγος στο πρόσωπό του κι εκείνο του θανάτου το αναπόφευκτο». Να σχολιαστεί.

ΤΟ ΘΕΑΤΡΟ ΤΗΣ ΤΕΤΑΡΤΗΣ

Λουκάς Κούσουλας

A. Ο ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΣ

Η ζωή του

Ο Λουκάς Κούσουλας ποιητής και λογοτέχνης της δεύτερης μεταπολεμικής γενιάς γεννήθηκε στο χωριό της Φωκίδας, Σουβάλα (Πολύδροσος) το 1929. Τελείωσε το γυμνάσιο στην Αμφίκλεια και αποφοίτησε από τη Φιλοσοφική σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών. Εργάστηκε σαν Καθηγητής Φιλολογος, στη Μέση Εκπαίδευση. Στα γράμματα εμφανίστηκε το 1954 από το φιλολογικό περιοδικό της Θεσσαλονίκης, Νέα Πορεία. Δοκίμια, άρθρα και κριτικές του έχουν δημοσιευτεί σε διάφορα περιοδικά και εφημερίδες.

Το έργο του

Ο Λουκάς Κούσουλας έχει εκδώσει μέχρι σήμερα, τις ποιητικές συλλογές: Σχηματοποίηση Α' (1962), Σχηματοποίηση Β' (1964), Σχηματοποίηση Γ' (1965), Ανάβαση στη Φτερόλακα (1975), Παραλλαγές σε ξένα θέματα (1977), τη συγκεντρωτική συλλογή, Σχηματοποίηση (1983) και τα Νέα Ποιήματα (1996). Κυκλοφόρησε επίσης, το πεζογραφήματα: Το βουνό (1981) και Για τα μαύρα μάτια (1994). Εξέδωσε, ακόμα δοκίμια: Μετά τα φιλολογικά (1983), Η άλλη όψη (1990) και Ανθρώπους και κτήνη (1993). Μετέφρασε ακόμα αρχαίους Έλληνες συγγραφείς: Πλάτωνος, Ίων (1983) και Πλουτάρχου Βίοι (Α', Β', Γ', Δ').

B. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΓΙΑ ΤΟ ΕΡΓΟ

Το ποίημα συμπεριλαμβάνεται στη συλλογή Σχηματοποίηση Α', αλλά δημοσιεύτηκε νωρίτερα στο Περιοδικό, Ενδοχώρα Ιωαννίνων το 1959. Η φιλολογική προσεγμένη γλώσσα του Λουκά Κούσουλα, καταδύεται στην άβυσσο της ανθρωπίνης, ψυχής, που δείχνει να ασφυκτιά μέσα στα όρια μιας ζωής προβληματικής, χωρίς οράματα και προοπτική.

Γ. ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

α. Νοηματική απόδοση

Ο ποιητής ακούγοντας τη ραδιοφωνική εκπομπή του Ε.Ι.Ρ., «Θέατρο της Τετάρτης» δημιουργεί ένα ποίημα, που κινείται σε δύο επίπεδα. Από τη μια, το επίπεδο του έργου του

Τσέχωφ με τους προβληματισμούς των ηρώων του και από την άλλη πλευρά, η αναζήτηση της ευτυχίας και ο ορισμός της ανθρώπινης ύπαρξης, στη σύγχρονη πραγματικότητα. Πρόκειται, για ένα δύσκολο ποίημα, που στηρίζεται στη χρήση του υπερβατικού ποιητικού λόγου, πέρα από τα σημααινόμενα των λέξεων των στίχων.

β. Ερμηνευτικά – Γλωσσικά σχόλια

- 1. Αντών Πάβλοβιτς Τσέχωφ:** Ρώσος γιατρός και θεατρικός συγγραφέας (1860-1904).
- 2. Καλοσύνη:** Συνεκδοχικά, δηλώνει τον καλό καιρό. Τις καλές κλιματολογικές συνθήκες.
- 3. στη ρεματιά πλάϊ το πιστό νερό και τ' ανδόνι:** εικόνες, που αντλούνται από το φυσικό περιβάλλον, στο οποίο βρίσκεται ο ποιητής (Γυμνάσιο Αγνάντων στην Ήπειρο).
- 4. Θα βγάλουν όλα το κνούδι τους και θα φορέσουν πάλι τ' αγκάθια τους:** στίχοι που εκφράζουν με ποιητικό τρόπο, την αντιποιητικότητα της καθημερινότητας.
- 5. συγκατεβαίνουν:** δείχνουν ανοχή και κατανόηση.

γ. Πραγματολογικά – Ιδεολογικά – Πολιτιστικά σχόλια

Ο Λουκάς Κούσουλας, φιλόλογος τότε στο γυμνάσιο Αγνάντων, εμπνέεται εξ αφορμής, της ραδιοφωνικής εκπομπής του Ε.Ι.Ρ., «Θέατρο της Τετάρτης», το εξεταζόμενο ποίημα. Το ποίημα αυτό χωρίζεται σε δύο ισομερή τμήματα, που κινούνται σε δύο επίπεδα. Στο επίπεδο, της απλής αναπαραγωγής του θεατρικού έργου και στο επίπεδο, της εφαρμογής του θεατρικού προβληματισμού στην πραγματικότητα της καθημερινής ζωής. Βέβαια, αυτή η «πραγματικότητα» μπορεί να αναχθεί γενικά, σε μια διαπίστωση και μια περιγραφή των ιδιαίτερων ψυχολογικών συνθηκών, που συντρέχουν τα όνειρα και την αισιοδοξία των ανθρώπων. Αυτή η «πραγματικότητα», μπορεί να αντιπαρατεθεί με τη «μακρινή ευτυχία», που αναζητά και προσμένει ο σύγχρονος άνθρωπος.

Πιο απλά, ο Λουκάς Κούσουλας δανειζόμενος το βασικό Τσεχωφικό μοτίβο -από το θεατρικό έργο, Τρεις αδελφές- της αναζήτησης της ευτυχίας, επιχειρεί μια ανατομία της ανθρώπινης ζωής και των διαψεύσεών της από τους ρυθμούς της καθημερινότητας. Η καθημερινότητα για τον Κούσουλα (και σ' αυτό ακολουθεί τον Τσέχωφ) είναι το συνώνυμο της ανιαρής και ρηχής ζωής, που εξοντώνει αργά-αργά την πνευματικότητα και τα όνειρα του ανθρώπου.

Δ. ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

✓ Νοηματικές ενότητες/Επιμέρους πλαγιότιτλοι

Το μικρό αυτό ποίημα, χωρίζεται σε δύο μέρη με ισάριθμους στίχους, αλλά διαφορετικό εννοιολογικό περιεχόμενο.

1η ενότητα (οι πρώτοι εννέα στίχοι): Ο ποιητής κάνει μια επίκληση στο όνομα του θεατρικού συγγραφέα και ζητεί από κάποιους αγνώστους καλεσμένους να μείνουν μαζί τους αυτό το βράδυ.

2η ενότητα (οι εννέα επόμενοι στίχοι): Ο ποιητής περιγράφει, τη θλιβερή πραγματικότητα, που θα υπερισχύσει ξανά, μετά από τη βραδινή επίσκεψη.

Ε. ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ – ΤΕΧΝΟΤΡΟΠΙΑ

- Γλώσσα:** Ο φιλόλογος-ποιητής Λουκάς Κούσουλας εκπροσωπεί μια γενιά ποιητών, που σπούδασε «κλασικά γράμματα» στο Πανεπιστήμιο Αθηνών. Στο ποίημα αυτό διαμορφώνει ένα πλούσιο και υγιές γλωσσικό σύνολο, στη δημοτική.
- Ύφος:** Το ύφος του ποιητή είναι λυρικό και θυμίζει την ποιητικότητα των θεατρικών έργων του Αντόν Τσέχωφ.
- Μορφή:** Το ποίημα αποτελείται από δύο ισομερή τμήματα, ακολουθεί τις φόρμες της νεωτερικής ποίησης (απουσία ομοιοκαταληξίας και μέτρου) και στηρίζεται στο εκφραστικό μέσο του διασκελισμού, αφού υπάρχει η τάση για δημιουργία μεγάλων -σε μήκος- στίχων.
- Εκφραστικά Μέσα:**
 - Μεταφορές:** «θα βγάλουν όλα το χνουδι τους», «θα φορέσουν πάλι τ' αγκάθια τους».
 - Εικόνες:** «Έχει φεγγάρι απόψε», «και στη ρεματιά πλάϊ το πιστό νερό και τ' ανδόνι».
 - Ελλείψεις:** «Καλοσύνη», «και στη ρεματιά πλάϊ το πιστό νερό και τ' ανδόνι».
 - Υπερβατό:** «για τη μακρινή εκείνη νύχτα».

ΣΤ. ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ στις ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ του Σχ. βιβλίου

1η: Το ποίημα ξεκινάει με θεατρικό τρόπο, δηλαδή με μια «αποστροφή» - Παράκληση προς τον Τσέχωφ (οι στίχοι ενός των εισαγωγικών). Ο ποιητής χρησιμοποιεί ολόκληρο το όνομά του, όπως συνθίζεται στη ρωσική γλώσσα. Αν υποθέσουμε ότι το ποίημα γράφεται (όπως φαίνεται πιθανότατο) έπειτα από μια ακρόαση του θεατρικού έργου που προαναφέραμε, να εξε-

τάσετε α) πώς σχετίζονται αυτοί οι πρώτοι στίχοι με την ακρόαση. Να συσχετίσετε και το νόημα των στίχων και τον τρόπο διατύπωσης. β) Πώς μπορούμε να χαρακτηρίσουμε το μέρος του ποιήματος έξω από τα εισαγωγικά, όπου δεν υπάρχει ουσιαστικά αποδέκτης των λόγων του ποιητή; Τι υποδηλώνει αυτός ο τρόπος έκφρασης;

Απάντηση:

α) Πραγματικά, φαίνεται ότι το ποίημα γράφτηκε έπειτα από την ακρόαση του θεατρικού έργου, που προαναφέρθηκε. Εμείς νομίζουμε ότι η σχέση των στίχων -παράκληση, με την ακρόαση είναι άμεση. Ήταν τόσο έντονη η παρουσία του λόγου του Τσέχωφ, που ο ποιητής εύχεται και παρακαλεί να παραμείνει όλο το βράδυ, στο σπίτι του. Η μέθεξη του ακροατή είναι τέτοια, ώστε φθάνει σε σημείο να παρακαλεί προσωπικά τον συγγραφέα για παράταση της ευεργετικής επίδρασής του. Μ' αυτό τον εκφραστικό τρόπο εξυπηρετείται και η ποιητική σκοπιμότητα. Το ποίημα αποκτά μια αμεσότητα, έναν προσωπικό τόνο και μια αίσθηση οικειότητας, που είναι απαραίτητη για την περαιτέρω ανάπτυξη των συλλογισμών του συγγραφέα.

β) Το μέρος που βρίσκεται έξω από τα εισαγωγικά δεν φαίνεται -πρακτικά- να έχει κανέναν αποδέκτη. Ουσιαστικά, όμως, περιγράφει με ποιητική οξυδέρκεια και περισσή γλαφυρότητα, όλους αυτούς τους ορατούς και άορατους μηχανισμούς της καθημερινότητας, που εγκλωβίζουν την ανεξάρτητη βούληση του ανθρώπου. Περιγράφει, επίσης, τη διάψευση των προσδοκιών και των ονείρων και κυρίως το βούλιαγμα της ανθρώπινης ύπαρξης σε ηθικοκοινωνικά τέλματα ή πλέγματα ενοχών.

2η: Να επισημάνετε στίχους του ποιήματος που παραπέμπουν σε εκφράσεις των αποσπασμάτων και στίχους που έκδηλα αναφέρονται στην καθημερινότητα του ποιητή. Ποια είναι τα βασικά χαρακτηριστικά αυτής της καθημερινότητας;

Απάντηση:

Οι στίχοι που παραπέμπουν σε εκφράσεις των αποσπασμάτων είναι: «Κινούμε τότε μαζί για τη μακρινή εκείνη ευτυχία που περιμένει ήσυχα στα χίλια χρόνια που συγκατεβαίνουν» και φυσικά οι αρχικοί στίχοι «Αντών Πάβλοβιτς Τσέχωφ μείνετε σπίτι μας αυτό το βράδυ». Οι στίχοι που αναφέρονται στην καθημερινότητα του ποιητή είναι: «και στη ρεματιά πλάι το πιστό νερό και τ' ανδόνι», «δεχόμαστε τόσο σπάνια φίλους», «Αύριο πρωί θα βγάλουν όλα το χνούδι τους και θα φορέσουν πάλι τ' αγκάθια τους». Από τους τελευταίους αυτούς στίχους μπορεί να σκιαγραφηθεί και η καθημερινότητα του ποιητή. Τα βασικά χαρακτηριστικά της συνίστανται στη μοναξιά, την απομόνωση και σ' έναν κάποιον φόβο για τη συμπεριφορά των γύρω του.

3η: Ποιος είναι ο τόνος στα αποσπάσματα του δράματος και ποιος στο ποίημα;

Απάντηση:

Στα αποσπάσματα του θεατρικού έργου του Τσέχωφ, είναι έντονος ο προβληματι-

σμός για την πορεία της ανθρώπινης ύπαρξης και του μέλλοντος. Δε λείπουν οι αισιόδοξες ρήσεις, που αναμένουν τις καλύτερες ημέρες, όμως η γενική αίσθηση είναι ότι οι ήρωες παλεύουν με μια παγιωμένη αντίληψη. Αυτήν, της απαξίωσης και της διαρκούς φθοράς.

Ο τόνος του ποιήματος είναι πιο σαφής, η καθημερινότητα αποτελεί μαζί με τις συνέπειές της ένα εφιαλτικό πεδίο, που απειλεί την ψυχική ισορροπία του ποιητή. Ο ίδιος μοιάζει να βουλιάζει στην ανυπαρξία του τίποτε, προσδοκώντας μια μακρινή ευτυχία, που ίσως ανατείλει κάποτε.

Z. ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

- 1n:** Ο ποιητής φαίνεται πολύ παραχωρητικός απέναντι στους άγνωστους επισκέπτες του: «θα γίνουν όλα όπως θέλετε» τους λέει. Μπορείτε να ορίσετε ποιοι είναι αυτοί και γιατί είναι τόσο υποχωρητικός απέναντί τους;
- 2n:** Το ποίημα ακολουθεί το μοτίβο της αυλαίας του θεατρικού έργου· γιατί πιστεύετε ότι γίνεται αυτό;

ΘΕΡΙΝΟΣ ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΣ

Λουκάς Κούσουλας

A. Ο ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΣ

Η ζωή και το έργο του

Βλέπε σελ. 152.

B. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΓΙΑ ΤΟ ΕΡΓΟ

Και το ποίημα αυτό, ανήκει στην ποιητική συλλογή, Σχηματοποίηση Α', που εκδόθηκε το 1962 και προσπαθεί να εκφράσει το άγχος και την ανησυχία του σύγχρονου ανθρώπου μπροστά στην καθημερινή φθορά.

Γ. ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

α. Νοηματική απόδοση

Το ποίημα ξεκινά με την παραδοχή του συγγραφέα, ότι η επιλογή του κινηματογραφικού έργου ήταν αποτυχία όσον αφορά στην υπόθεση. Όμως η παρέα αποφάσισε να μείνει απολαμβάνοντας τη νυχτερινή δροσιά και τον έναστρο ουρανό. Τότε ήταν, λοιπόν, που χωρίς να το καταλάβουν σχηματίσαν με τα μάτια τους μια ομορφότερη μεγάλη Άρκτο.

β. Ερμηνευτικά – Γλωσσικά σχόλια

- 1. Αφρίσει - ξαφρίσει:** αυτός που αφαιρεί με δόλιο τρόπο χρήματα από κάποιον.
- 2. να σμαριάζει:** να είναι συγκεντρωμένος σαν σμάρι, σαν σμήνος πουλιών ή εντόμων.
Μια εύστοχη κριτική για τις συνθήκες ζωής στις πολυκατοικίες των μεγαλουπόλεων.
- 3. στην ανταύγεια:** αντανάκλαση φωτός ή λάμψης.
- 4. Μεγάλη Άρκτο:** σημαντικός αστερισμός του Βορείου ημισφαιρίου που περιλαμβάνει επτά φωτεινά αστέρια.

γ. Πραγματολογικά – Ιδεολογικά – Πολιτιστικά σχόλια

Και σ' αυτό το ποίημα, πηγή έμπνευσης για το Λουκά Κούσουλα είναι η παράσταση (ή η προβολή) ενός καλλιτεχνικού έργου. Βέβαια εδώ, η επιλογή ήταν αποτυχημένη μα οι άμεσα ενδιαφερόμενοι δε φαίνεται να πσοούνται. Αντιθέτως, παραμένουν στις θέσεις τους α-

πολαμβάνοντας τη δροσιά του καλοκαιρινού βραδιού και θαυμάζοντας τον έναστρο ουρανό. Σύντομα στράφηκαν -αφού αποσπάστηκαν από την εξέλιξη του φιλμ- σε μια καινούργια ενασχόληση. Σχημάτισαν, χωρίς να το πολυκαταλάβουν, μια πιά όμορφη Μεγάλη Άρκτο και έτσι διέσωσαν τη βραδινή τους έξοδο.

Πίσω από τα σημαινόμενα της δεύτερης ενότητας, εκθέτεται κάτι πιο ουσιαστικό. Η τέχνη (κινηματογράφος) γίνεται η αφορμή για την περισυλλογή και το σκεπτικισμό του ποιητή επάνω στον προσανατολισμό και τις κατευθύνσεις, που καλείται κάθε σύγχρονος άνθρωπος να ακολουθεί. Η απάντηση του Λουκά Κούσουλα, διαπνέεται από μια αίσθηση αισιοδοξίας. Όμως, ο προσανατολισμός (η εύρεση της Άρκτου και άρα του Βορρά) γίνεται χωρίς «να το καταλάβουμε καλά-καλά», όχι γιατί επαφίεται σε εξανθρώπινες, ουράνιες δυνάμεις αλλά γιατί και ο ίδιος ο ποιητής δεν είναι σε θέση να ορίσει.

Δ. ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

✓ Νοηματικές ενότητες/Επιμέρους πλαγιότιτλοι

Και αυτό το εξεταζόμενο ποίημα χωρίζεται σε δύο τμήματα με διαφορετικό περιεχόμενο το καθένα.

1η ενότητα (Μας πήραν στο λαιμό ... εξάλλου ελαφρά): Ο ποιητής αφηγείται τους λόγους της αποτυχημένης κινηματογραφικής επιλογής και τους λόγους της παραμονής της παρέας στον κινηματογράφο.

2η ενότητα (Ωραίο καλοκαιρινό βράδυ ... καλοκαιρινό σινεμά): Ο ποιητής περιγράφει τη νέα ενασχόληση της παρέας κατά τη διάρκεια της προβολής.

Ε. ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ – ΤΕΧΝΟΤΡΟΠΙΑ

- 1. Γλώσσα:** Η γλώσσα του Λουκά Κούσουλα και σ' αυτό το ποίημα διατηρεί τις αρετές της. Πλούσια λογοτεχνικώς και δυνατή, μας προσφέρει μια ρεαλιστική και πάλλουσα εικονοποιία.
- 2. Ύφος:** Δεν υπάρχει ίχνος δραματικότητας ή συγκινησιακής φόρτισης. Είναι λιτό, σχεδόν αφηγηματικό.
- 3. Μορφή:** Γίνεται κανονική χρήση των σημείων στίξης. Το ποίημα όμως, δομείται σύμφωνα με τις φόρμες της νεωτερικής ποίησης.
- 4. Εκφραστικά Μέσα:**
 - α) Μεταφορές:** «Μας πήραν στο λαιμό τους», «περασμένη πια η ώρα», «με τον κόσμο να σμαριάζει».
 - β) Εικόνες:** «με τον κόσμο να σμαριάζει χαρούμενο στα μπαλκόνια», «και τα ουράνια πάνω μας ανοιχτά», «ξεχώριζαν κάτι αστέρια».

γ) Υπερβατά: «περασμένη πια η ώρα», «το πήραμε εξάλλου ελαφρά», «και τα ουράνια πάνω μας ανοιχτά», «σχηματίσαμε, θαμπή στην ανταύγεια με μια νέα ομορφιά, τη Μεγάλη Άρκτο Ολόκληρη».

δ) Επίθετα: «εισιπήρια καλοπληρωμένα», «νέα ομορφιά», «απρόοπτο καλοκαιρινό σινεμά».

ΣΤ. ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ στις ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ του Σχ. βιβλίου

1η: Το ποίημα χωρίζεται σε δύο μέρη με αφηγηματικό χαρακτήρα. Τι αφηγείται ο ποιητής στο πρώτο μέρος και τι στο δεύτερο; Να τα συσχετίσετε.

Απάντηση:

Είδαμε πιο πάνω (Βλ. Δομή) ότι το ποίημα χωρίζεται σε δύο αφηγηματικές ενότητες. Στην πρώτη ενότητα αφηγείται την έξοδο μιας ομάδας, μιας παρέας φίλων ένα καλοκαιρινό βραδάκι στο θερινό σινεμά της συνοικίας. Δυστυχώς αποδείχτηκε ότι η υπόθεση του φιλμ δεν ανταποκρινόταν στις προσδοκίες τους. Δεν έφυγαν όμως. Περιμέναν υπομονετικά τη λήξη της προβολής, αναλογιζόμενοι τη ζέση της βραδιάς και το ακριβό αντίτιμο του εισιτηρίου. Στη δεύτερη ενότητα, προβάλλεται η ενασχόληση της παρέας κατά τη διάρκεια της προβολής του φιλμ και η εύρεση της Μεγάλης Άρκτου. Το ποίημα τελειώνει με τη διαπίστωση ότι τελικά, η περιπλάνηση στο θερινό σινεμά δεν ήταν χωρίς νόημα. Ο συσχετισμός των δύο διαφορετικών εννοιολογικών θεμάτων πρέπει να στηριχθεί στην εσωτερική τους σχέση. Η προβολή μιας κινηματογραφικής ταινίας αποτελεί το έναυσμα για τον προβληματισμό του ποιητή επάνω στον προσανατολισμό και τις φιλοσοφικές αναζητήσεις του σύγχρονου ανθρώπου, που συμβολίζονται με το σχηματισμό της Μεγάλης Άρκτου.

2η: Να συσχετίσετε το ποίημα με το προηγούμενο του ίδιου ποιητή (Το Θέατρο της Τετάρτης): α) Ως προς τις αφετηρίες της έμπνευσης β) Ως προς τον τρόπο της έκφρασης γ) Ως προς τον τόνο.

Απάντηση:

α) Εμείς πιστεύουμε ότι οι αφετηρίες της έμπνευσης των δύο ποιημάτων, είναι κοινές. Και στο πρώτο ποίημα και στο δεύτερο, η αφορμή δίνεται με τη συμμετοχή (όραση ή ακοή) σ' ένα εικαστικό γεγονός. Στη μια περίπτωση έχουμε τη ραδιοφωνική ακρόαση ενός θεατρικού έργου και στην άλλη την παρακολούθηση μιας κινηματογραφικής προβολής. Βέβαια στο πρώτο ποίημα η μέθεξη είναι τέτοια, που χαρακτηρίζεται από ψυχολογικές παρορμήσεις ενώ στο δεύτερο, δημιουργείται ένα κλίμα αναζήτησης και περισυλλογής.

β) Στο πρώτο ποίημα επιλέγεται ένας θεατρικός τρόπος έκφρασης αρχικά, ο οποίος γίνεται πιο προσωπικός έπειτα, αφού μοιάζει σαν να απευθύνεται στο κενό. Στο δεύτερο

ποίημα, παρατηρείται ένας ενιαίος τρόπος έκφρασης. Αυτός ο τρόπος έκφρασης χαρακτηρίζεται από αμεσότητα, έντονα περιγραφική-αφηγηματική διάθεση και ειλικρίνεια.

γ) Ως προς τον τόνο τα δύο ποιήματα είναι διαφορετικά. Έτσι ο παραχωρητικός-παρακλητικός τόνος του πρώτου ποιήματος συναντά το συνειδητοποιημένο και αμεσότερο, του δεύτερου. Η νότα αισιοδοξίας του δεύτερου αντιδιαστέλλεται στην αναμονή «καλύτερων ημερών» του πρώτου. Σ' ένα, όμως, σημείο συγκλίνουν, σ' αυτό του προβληματισμού και της έκφρασης των ανησυχιών του σύγχρονου ανθρώπου.

Z. ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

- 1n:** Στο τέλος του ποιήματος φαίνεται ότι ο ποιητής διακατέχεται από μια ανακούφιση, που η βραδινή έξοδος δεν πήγε χαμένη. Γιατί;
- 2n:** Και στα δύο ποιήματα, η συμμετοχή σ' ένα καλλιτεχνικό γεγονός, λειτούργησε σαν ποιητική έμπνευση. Γιατί;

ΕΠΙΣΚΕΨΗ

Σπύρος Τσακνιάς

A. Ο ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΣ

Η ζωή του

Ο Σπύρος Τσακνιάς, ποιητής, κριτικός λογοτεχνίας και μεταφραστής της δεύτερης μεταπολεμικής γενιάς γεννήθηκε το 1929 στη Λαμία και πέθανε στην Αθήνα το 1999. Σπούδασε Οικονομικά αλλά ασχολήθηκε κυρίως με τις μεταφράσεις και την κριτική.

Το έργο του

Ο Τσακνιάς εξέδωσε ποιητικές συλλογές: *Εν Αυλίδι* (1976), *Ιστορίες για το Σέργιο* (1976), ο κύκλος (1979), *Πτέρυξ χρονίων παθήσεων* (1982), *Ονειροσκόπιο* (1984), *Χαμηλό Βαρομετρικό* (1987), *Ορατός μηδέν* (1992). Κυκλοφόρησε ακόμα, το πεζογράφημα: *Η βαλίτσα του ξένου* (διηγήματα 1983) και τα δοκίμια: *Δακτυλικά αποτυπώματα* (1983), *Ετερώνυμα* (1987), *Επί τα ίχνη* (1990).

B. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΓΙΑ ΤΟ ΕΡΓΟ

Το «αφηγηματικό» ποίημα, *Επίσκεψη* ανήκει στην ποιητική συλλογή, *Ιστορίες για το Σέργιο*, που δημοσιεύτηκε το 1976. Και αυτός ο ποιητής επιχειρεί να εκφράσει το άγχος του ανθρώπου απέναντι στο μυστήριο της ζωής και του θανάτου. Το πιο κάτω ποίημα είναι από τα πιο χαρακτηριστικά αυτής της προσπάθειας.

Γ. ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

α. Νοηματική απόδοση

Ο ποιητής αφηγείται την ιστορία μιας επίσκεψης. Η γυναίκα περιμένοντας αυτή την επίσκεψη, όλη μέρα ετοίμαζε το σπίτι. Όταν κάποια στιγμή κάθισε για να ξεκουραστεί, εμφανίστηκε ο επισκέπτης. Τότε αυτή ντράπηκε αλλά ο επισκέπτης περίμενε υπομονετικά. Εκείνη τελείωσε κάποιες δουλειές, και βγήκαν μαζί στο δρόμο. Η ηρωίδα πριν φύγει έκλεισε την πόρτα και έβαλε το κλειδί στη γλάστρα, όπως πάντα.

β. Ερμηνευτικά – Γλωσσικά σχόλια

- 1. πάστρευε:** καθάριζε.
- 2. απόκανε:** κουράστηκε, καταβλήθηκε, την εγκατέλειψαν οι δυνάμεις της.

3. ο Άγγελος του κυρίου: πρόκειται για τον αρχάγγελο Μιχαήλ ο οποίος σύμφωνα με την παράδοση οδηγεί τις ψυχές των νεκρών. Αντικατέστησε τον αρχαιοελληνικό Ερμή ψυχοπομπό.

γ. Πραγματολογικά – Ιδεολογικά – Πολιτιστικά σχόλια

Το εξεταζόμενο «αφηγηματικό» ποίημα διαπραγματεύεται ένα οικείο, για τους ποιητές της δεύτερης μεταπολεμικής γενιάς, θέμα· αυτό της προσμονής του θανάτου. Ο Σπύρος Τσακνιάς με ευαισθησία προσεγγίζει αυτό το θέμα, τοποθετώντας το, στο περιβάλλον της ελληνικής υπαίθρου. Η γυναίκα του ποιήματος, μοιάζει να περιμένει την ακριβή επίσκεψη και ετοιμάζεται πυρετωδώς. Όταν φθάνει, όμως, η στιγμή, διακρίνεται κάποιος φυσιολογικός δισταγμός, που κάμπτεται από την ευγενική και με κατανόηση στάση του Επισκέπτη-Αγγέλου, αλλά και την αυξημένη ευθύνη χρέους που επιδεικνύει η ίδια. Οι επαναλαμβανόμενες εργασίες στους τελευταίους στίχους αποδεικνύουν το αέναο της ανθρώπινης ύπαρξης αλλά και το αυξημένο ενδιαφέρον των μετασταθέντων προς τους ζωντανούς.

Η απλή αναφορά στο θάνατο και την προσμονή του από τους ανθρώπους, ξαφνιάζει. Πρέπει, όμως, να θυμόμαστε ότι οι ποιητές της δεύτερης μεταπολεμικής γενιάς, δημιουργούν συνθέσεις απογυμνωμένες από οποιαδήποτε λυρική διάθεση ή υπερβατικούς συμβολισμούς. Ο Σπύρος Τσακνιάς επιλέγει εκουσίως, την πεζή αφήγηση με πενιχρά εκφραστικά μέσα, για να εκφράσει τον προβληματισμό του πάνω στο μυστήριο του θανάτου. Η αιχμηρή -και κάπως σκληρή- γλώσσα του, παρατηρεί σαν κινηματογραφικός φακός την εξέλιξη της ιστορίας και τις επιπτώσεις της επάνω στην ηρωίδα.

Δ. ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

✓ Νοηματικές ενότητες/Επιμέρους πλαγιόστιχοι

Πρόκειται για ένα αφηγηματικό ποίημα που χωρίζεται σε δύο ενότητες.

1η ενότητα (Όλη μέρα πάστρευε ασπρόρουχα): Ο ποιητής αφηγείται τις δουλειές που έκανε η γυναίκα μέχρι την άφιξη του Επισκέπτη-Αγγέλου.

2η ενότητα (Ύστερα τον κοίταξε ... μέσα στη γλάστρα): Ο ποιητής περιγράφει τις δουλειές, που τελειώνει η ηρωίδα για να φύγει με τον Επισκέπτη-Άγγελο.

Ε. ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ – ΤΕΧΝΟΤΡΟΠΙΑ

Πρόκειται για ένα «πεζό» ποίημα απογυμνωμένο από περίτεχνα εκφραστικά μέσα και ύφος λιτό, σοβαρό και -κατά κάποιον τρόπο- πένθιμο.

1. Γλώσσα: Ο Σπύρος Τσακνιάς χρησιμοποιεί μια αιχμηρή -σχεδόν ξύλινη- γλώσσα

προκειμένου ν' αποδώσει αφιασίδωτο το κλίμα της προσμονής του θανάτου.

2. **Ύφος:** Όπως προαναφέρθηκε, το ύφος του ποιήματος, είναι απογυμνωμένο από λυρισμούς και ρομαντικές επιβιώσεις. Είναι το κατάλληλο ύφος για το περιεχόμενο της αφήγησης.
3. **Μορφή:** Όπως σχολιάστηκε ακροθιγώς, έχουμε να κάνουμε μ' ένα αφηγηματικό ποίημα, που ακολουθεί πλήρως τις επιταγές της μοντέρνας ποίησης.
4. **Εκφραστικά Μέσα:**
 - α) **Μεταφορές:** «πετάχτηκε στην κουζίνα», «βγήκανε μαζί στο δρόμο».
 - β) **Εικόνες:** γενικά όλο το ποίημα στηρίζεται σε μια ρεαλιστική εικονοποιία. Ενδεικτικά, αναφερούμε: «Ύστερα βρήκε στην αυλή», «έκατσε στη γωνιά της να ξαποστάσει», «έλυσε την ποδιά της» κ.ο.κ.
 - γ) **Επίθετα:** «παλιό λαϊκό περιοδικό».

ΣΤ. ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ του Σχ. βιβλίου

- 1η:** Είναι εύκολο να προσδιορίσετε για ποια «επίσκεψη» πρόκειται και ποιος ο επισκέπτης. Να εξετάσετε τις ασχολίες της γυναίκας πριν από την «επίσκεψη» και μετά. Τι το κοινό έχουν;

Απάντηση:

Πρώτα-πρώτα, πρέπει να 'πούμε ότι η «επίσκεψη», είναι η επίσκεψη του θανάτου. Πριν από την επίσκεψη, η ηρωίδα έκανε αποκλειστικά δουλειές καθαριότητας: «πάστροευε», «γυάλιζε τα μπρούτζινα σκεύη» και «ασβέστωνε τα πεζούλια». Με την άφιξη του επισκέπτη το σκηνικό αλλάζει: «ζέστανε το φαΐ», «μάζεψε τα σεντόνια», «δίπλωσε βιαστικά τις κάλτσες» και «έστρωσε το τραπέζι». Εμείς παρατηρούμε ότι η πρώτη μορφή εργασιών, απευθυνόταν στον επισκέπτη (έπρεπε να ήταν όλα καθαρά) ενώ η δεύτερη μορφή έχει το χαρακτήρα των -στερεότυπα- επαναλαμβανόμενων εργασιών, που απευθύνονται στους οικείους της ηρωίδας. Επομένως, η όποια ταυτότητα, μεταξύ των δύο ειδών εργασίας εξαντλείται στο γεγονός ότι και οι δύο τύποι εργασίας αφορούν στο νοικοκυριό.

- 2η:** Να προσδιορίσετε τον «τύπο» της γυναίκας με βάση τη συμπεριφορά της.

Απάντηση:

Η ηρωίδα είναι ο κλασικός τύπος της Ελληνίδας μάνας της υπαίθρου, που γίνεται θυσία για τους άλλους. Απλή, λαϊκής καταγωγής, δεν ζητά τίποτε για τον εαυτό της. Τη διαπίστωση αυτή, κάνει και ο Σπύρος Τσακνιάς έμμεσα, αφήνοντας να διαφανεί και μια νότα πικρίας: «προς το βράδυ απόκανε κι έκατσε στη γωνιά της να ξαποστάσει με μισό φλιτζάνι καφέ και μισό παξιμάδι». Δεν θα ήταν υπερβολικό να υποστηρίξουμε ότι το ποίημα αυτό αποτίει και ένα είδος τιμής, στην ταπεινή αυτοθυσιαστική τακτική της ηρωίδας.

- 3η:** Πώς αντιλαμβάνεστε τη φράση: «Ύστερα τον κοίταξε κάνοντας πως διαβάσει».

Απάντηση:

Πρόκειται για έναν εξαιρετικής ευαισθησίας στίχο, που διευθύνεται στα μύχια της ψυχής του ανθρώπου. Ο Σπύρος Τσακνιάς αποδίδει με ιδιαίτερα απλό τρόπο την αγωνία -και μάλιστα τη μεταφυσική- που νιώθει κάθε άνθρωπος μπροστά στο μυστήριο του θανάτου. Αξίζει να σημειωθεί ότι επιλέγει ένα πολύ λαϊκό μοτίβο για να αποδώσει την υπαρξιακή απορία του σύγχρονου ανθρώπου εμπρός στην απώλεια. Εμείς πιστεύουμε, ότι η αμεσότητα, η απλότητα και η ευαισθησία αυτής της σκηνής, δημιουργούν μια ευφάνταστη εικόνα, που συγκινεί τον αναγνώστη, γιατί στοχεύει στο συναισθηματικό πεδίο του.

4η: Στη φράση: «Σαν τελειωσε κι αυτό ... στην πόρτα, σε ποια λέξη πέφτει το κύριο νοηματικό βάρος;

Απάντηση:

Στην πραγματικότητα, πρόκειται για έναν συγκινησιακά φορτισμένο στίχο, του οποίου κάθε λέξη έχει το δικό της ειδικό βάρος. Εμείς πιστεύουμε ότι η λέξη, η οποία χαρακτηρίζει συναισθηματικά τον στίχο, είναι το επίρρημα, «καρτερικά». Μ' αυτό το επίρρημα μεταλαμπαδεύεται το πάθος, η ψυχική ένταση αλλά και η παραίτηση της γυναίκας μπροστά στο αναπόδραστο του θανάτου.

5η: Να σχολιάσετε την τελευταία πράξη της γυναίκας.

Απάντηση:

Ο Σπύρος Τσακνιάς θέλησε μ' αυτόν τον τρόπο να τονίσει ακόμα περισσότερο τα στοιχεία της προσωπικότητας της ηρωίδας του. Η ηρωίδα του, είναι η γυναίκα του καθημερινού μόχθου, που δεν παύει να σκέφτεται τους γύρω της και να συλλογίζεται το μέλλον, έστω και χωρίς αυτήν. Νομίζουμε, ότι η τελευταία κίνηση (το κλειδί στη γλάστρα) αποτελεί την πιο χαρακτηριστική πράξη της. Στην κίνηση αυτή ενυπάρχουν δύο φιλοσοφικές τάσεις. Η πρώτη χαρακτηρίζεται από την αυτοθυσία και η δεύτερη συνίσταται στη θέληση της ηρωίδας για αντίσταση απέναντι στο μοιραίο του αθανάτου. Αλήθεια, δεν υπάρχει καλύτερη αντίσταση απέναντι στο θάνατο, από τη σκέψη ότι η ζωή συνεχίζεται.

6η: Να βρείτε ποια από τα κύρια μορφολογικά στοιχεία του κειμένου προσοδιάζουν στην πεζογραφία και πια στην ποίηση.

Απάντηση:

Οποσδήποτε η δομή του κειμένου (αφήγηση), η έλλειψη λυρικής διάθεσης, ο λόγος που είναι απογυμνωμένος από τους συμβολικούς στίχους και η πενιχρότητα των εκφραστικών μέσων είναι στοιχεία που προσοδιάζουν στην πεζογραφία. Από την άλλη πλευρά, όμως, η απουσία σίξης (ούτε ένα κόμμα), ο ελλειπτικός λόγος, η ελλιπής σκιαγράφηση των χαρακτήρων του αφηγηματικού ποιήματος και το μικρό μέγεθος, προσοδιάζουν στην ποίηση.

Z. ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

- 1n:** Ο ποιητικός λόγος του Σπύρου Τσακνιά θυμίζει κινηματογραφικό φακό. Πού πιστεύετε ότι εστιάζει και επικεντρώνει το ενδιαφέρον του;
- 2n:** Είπαμε ότι η Επίσκεψη, είναι ένας είδος «πεζού» ποιήματος· ένα αφηγηματικό ποίημα. Γιατί πιστεύετε ότι ο Σπύρος Τσακνιάς επέλεξε αυτή τη μορφή, για να εκφράσει τον προβληματισμό του;

ΤΟ ΒΡΑΔΥ

Νίκος Αλέξης Ασλάνογλου

A. Ο ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΣ

Η ζωή του

Ο Νίκος-Αλέξης Ασλάνογλου ποιητής και μεταφραστής της δεύτερης μεταπολεμικής γενιάς γεννήθηκε στη Θεσσαλονίκη το 1931. Σπούδασε αγγλική φιλολογία στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης. Διπλωματούχος των Γαλλικών Σπουδών του Πανεπιστημίου του Παρισιού. Εργάστηκε ως καθηγητής ξένων γλωσσών στη Μέση Εκπαίδευση. Συνεργάστηκε με τα περιοδικά: *Πυρσός*, *Σκέψη*, *Καινούρια εποχή*, *Διαγώνιος*, *Διάλογος*, *Ausblicke*, *Ευθύνη*, *Ροτόντα* και τις εφημερίδες: *Δράσις* και *Ναυτεμπορική*. Πέθανε στη Θεσσαλονίκη το 1996.

Το έργο του

Ο Νίκος-Αλέξης Ασλάνογλου εξέδωσε τις ποιητικές συλλογές: *Δύσκολος θάνατος* (1954), *Ο θάνατος του Μύρωνα* (1960), *Ποιήματα για ένα καλοκαίρι* (1963), *44 ποιήματα: Επιλογή 1946-1964* (1971), *Νοσοκομείο εκστρατείας* (1972), *Αργό Πετρέλαιο* (1974), *Δύσκολος θάνατος (συγκεντρωτικός τόμος ποίησης 1978)*, *Ωδές στον πρίγκιπα* (1981) και *τρία Ποιήματα* (1987). Κυκλοφόρησε ακόμα, τα: *Θάλασσα και συγχρονισμός* (1991) και *Ταξιδεύοντας στη δροσερή νύχτα* (1991). Εξέδωσε επίσης, τη μελέτη: *Θάνατος και γέννηση στην ποίηση του Θέμελη* (1959). Μετέφρασε: *Αρθούρου Ρεμπώ*, *Εκλάμψεις (πεζά κείμενα)*, 1971) και *Εμίλ Ζολά*, *Η Ταβέρνα*.

B. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΓΙΑ ΤΟ ΕΡΓΟ

Το εξεταζόμενο ποίημα ανήκει στην ποιητική συλλογή, ποιήματα για ένα καλοκαίρι, που κυκλοφόρησε το 1963. Στο ποιητικό πεδίο, καθοριστικό ρόλο παίζει το ερωτικό στοιχείο ως πλήρωση, όμως και ως επικοινωνία με τους άλλους.

Γ. ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

α. Νοηματική απόδοση

Ο ποιητής-αφηγητής περιγράφει με γλώσσα, που βρίσκεται κοντά στο συμβολισμό, το αίσθημα μιας ευτυχίας, η οποία τον κυρίευσε ξαφνικά. Με λόγο υπαινικτικό, αφηγείται τα συναισθήματα που ένιωσε, μόλις η ευτυχία κυκλοφόρησε στο σώμα του. Με τολ-

μηρές εικόνες, προσπαθεί να σκιαγραφήσει την ευεργετική επίδραση αυτού του συναισθήματος στην ψυχή και τον εσωτερικό του κόσμο. Μια ευτυχία, που όμως δεν μπορεί να πιστέψει, ο ποιητής.

β. Ερμηνευτικά – Γλωσσικά σχόλια

- 1. Ανάβαν φώτα στις βεράντες:** συμβολικός στίχος που αναφέρεται στα συναισθήματα του ποιητή. Αποδίδει, όμως, και μια πραγματικότητα. Δηλαδή, τις ανοιξιάτικες συννεσιάσεις των ανθρώπων στις βεράντες.
- 2. στα ολάνοιχτα παράθυρα:** Μια συμβολική εικόνα, που αποδίδει με γλαφυρό τρόπο, την ανάταση, που προκαλεί η ευτυχία στις ανθρώπινες ψυχές.
- 3. Όχι καρδιά μου τόση ευτυχία:** Ο ποιητής είναι επιφυλακτικός. Δεν μπορεί ύστερα από πολλές απογοητεύσεις να πιστέψει σε τέτοια ευτυχία.

γ. Πραγματολογικά – Ιδεολογικά – Πολιτιστικά σχόλια

Ο Νίκος-Αλέξης Ασλάνογλου κινείται σ' ένα ποιητικό χώρο, όπου οι βιωματικές καταστάσεις και ο έρωτας ως συναίσθημα πληρότητας και επαφής με τους άλλους διαδραματίζουν βασικό ρόλο. Εντύπωση προκαλεί η τοπιογραφία του ποιητή, η οποία μοιάζει να έχει υποστεί μια αφαίρεση. Όμως, η αναζήτηση της ευτυχίας επανέρχεται πιεστική για τον ποιητή. Στο εξεταζόμενο ποίημα μοιάζει να αναρωτιέται για το είδος και την ποιότητα του ξαφνικού συναισθήματος. Βέβαια, φαίνεται, να απολαμβάνει την παρουσία της ευτυχίας, ως λυτρωτικό συναίσθημα, που αναζωογονεί το πνεύμα του και τον εσωτερικό του κόσμο, όπως ακριβώς η βροχή τη διψασμένη γη. Ο τελευταίος στίχος του ποιήματος εισάγει ένα άλλο είδος προβληματισμού. Ο ποιητής αναφέρει ότι δε χωρά τόση ευτυχία, εισάγοντας ουσιαστικά, σε κάποια δύσκολη διαδικασία, που μπορεί να είναι η μοναξιά, η απουσία ή η απώλεια.

Δ. ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

✓ Νοηματικές ενότητες/Επιμέρους πλαγιότιτλοι

Το ποίημα: «Το βράδυ» του Νίκου-Αλέξη Ασλάνογλου χωρίζεται σε δύο ενότητες με ίσο, σχεδόν, αριθμό στίχων.

- 1η ενότητα (οι δύο πρώτες στροφές):** Ο ποιητής προσπαθεί να καθορίσει και να κατανοήσει το αίσθημα ευτυχίας, που πλημμυρίζει την ψυχή του.
- 2η ενότητα (η τρίτη και τέταρτη στροφή):** Ο ποιητής έχει αποδεχθεί το συναίσθημα της ευτυχίας και τώρα, μελετά την επίδρασή του επάνω στον εσωτερικό του κόσμο. Είναι τόση μάλιστα, η ευτυχία, που δεν τη χωρά η καρδιά του.

Ε. ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ – ΤΕΧΝΟΤΡΟΠΙΑ

Ποιητής της δεύτερης μεταπολεμικής γενιάς ο Ασλάνογλου, βρίσκεται ανάμεσα στο συμβολισμό της παράδοσης και τις δικές του μετασυμβολιστικές τάσεις. Δημιουργεί έτσι ένα ποίημα, που στη δεύτερη ενόπτιά του ακολουθεί μορφές της παραδοσιακής ποίησης με ζευγαρωτή ομοιοκαταληξία (στ. 6-7 και 8-9).

- 1. Γλώσσα:** Η γλώσσα του ποιητή είναι πλούσια και υπαινικτική. Είναι σαφώς επηρεασμένη από το συμβολισμό.
- 2. Ύφος:** Αυτό που αξίζει να σημειωθεί είναι ότι το ύφος του Ασλάνογλου είναι εξόχως λυρικό, με δυνατή εικονοποιία αλλά και μια τάση αφαίρεσης στον ποιητικό χώρο.
- 3. Μορφή:** Όπως προαναφέρθηκε, ο Ασλάνογλου κατασκευάζει ένα ποίημα, που στηρίζεται αφενός στους εσωτερικούς ρυθμούς του ελεύθερου στίχου της πρώτης ενόπτιας και αφετέρου στην ομοιοκαταληξία των στίχων της δεύτερης ενόπτιας. Η μοντέρνα ποίηση δίνει αυτό το δικαίωμα, στον ποιητή σε σχέση πάντα με τη μουσική οικονομία του.
- 4. Εκφραστικά Μέσα:**
 - α) Μεταφορές:** «κι η ψυχή μου ανέμιζε στα ολάνοιχτα παράθυρα», «μ' ένα προχώρημα της άνοιξης», «και τους στίχους να καρπίζει».
 - β) Παρομοίωση:** «ν' ανοίγει σαν τα λουλούδια».
 - γ) Έλλειψη:** «όχι καρδιά μου τόση ευτυχία».

ΣΤ. ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ του Σχ. βιβλίου

1n: Το ποίημα αρχίζει και τελειώνει σχεδόν ταυτόσημα. Ποια ψυχική κατάσταση εκφράζουν οι δύο αυτοί στίχοι;

Απάντηση:

Όπως μπορεί να διαπιστώσει ο αναγνώστης, το ποίημα αρχίζει και τελειώνει με σκέψεις και συναισθήματα επάνω στο ίδιο ερώτημα. Υπάρχει, όμως μια θεμελιώδης διαφορά. Στον πρώτο στίχο είναι διάχυτη η έκπληξη του ποιητή αλλά και η βαθύτατη ικανοποίηση για την ξαφνική ευτυχία ενώ στον τελευταίο, επιχειρείται ένας υπερκερασμός αυτού του κλίματος. Διαπιστώνεται, επίσης, μιας σαφής ψυχολογική μετάπτωση. Από την ψυχική ανάταση και την ευχάριστη έκπληξη, οδηγούμαστε στην απόγνωση και το σκεπτικισμό του: «όχι καρδιά μου τόση ευτυχία». Οι ποιοτικές διαφορές των δύο στίχων, πιστεύουμε ότι δίνουν τον τόνο του ποιήματος και κρατούν αμείωτο το ενδιαφέρον του αναγνώστη.

2n: Παρακολουθήστε τους ενδιάμεσους στίχους. Ποιες εικόνες αποδίδουν αυτήν την κατάσταση και ποια αποτελέσματα προκαλούν;

Απάντηση:

Στους ενδιάμεσους στίχους παρατηρείται μια προσπάθεια περιγραφής από τον ποιητή του συναισθήματος, που τον κυριεύει. Με συμβολιστικές εικόνες εκφράζει την ικανοποίηση, τη χαρά και την ψυχική του ανάταση. Στην αρχή, προσπαθεί να ορίσει με ακρίβεια την ξαφνική ευτυχία, συγκρίνοντάς την με την άνοιξη. Όταν κατορθώσει να ορίσει την ευτυχία, περνάει στη φάση της απαρίθμησης των συνεπειών της. Πραγματικά, χάρη στην ξαφνική ευτυχία που τον επισκέφθηκε, εμείς συναντούμε έναν αναγεννημένο και -πλήρως- μεταμορφωμένο, προς το καλύτερο, άνθρωπο.

Z. ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

- 1n:** Ο Νίκος - Αλέξης Ασλάνογλου παρέχει ελάχιστες πληροφορίες για το ποιητικό τοπίο, στο οποίο αναπτύσσονται οι ανησυχίες του. Για ποιο λόγο, πιστεύετε, ότι συμβαίνει αυτό;
- 2n:** Με τον τελευταίο στίχο, ο ποιητής εκφράζει την αδυναμία του να χωρέσει τόση ευτυχία. Γιατί;

ΤΟ ΓΛΕΝΤΙ

Νίκος Γρηγοριάδης

A. Ο ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΣ

Η ζωή του

Ο Νίκος Γρηγοριάδης, ποιητής της δεύτερης μεταπολεμικής γενιάς και ποντιακής καταγωγής, γεννήθηκε το 1931 στην Κορυφή του Κιλκίς αλλά μένει μόνιμα στη Θεσσαλονίκη. Αποφοίτησε από τη Φιλοσοφική σχολή του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης και εργάστηκε σαν καθηγητής φιλόλογος στη Μέση Εκπαίδευση.

Το έργο του

Ο Νίκος Γρηγοριάδης έχει εκδώσει μέχρι σήμερα τις ποιητικές συλλογές: *Το βάθος της ληκύθου* (1963), *Δειγματοληψία Α'* (1981), *ο Κήπος και η πύλη* (1982), *Τα μέτρα και τα σταθμά* (1983), *Η απουσία και ο λόγος* (1985), *Ίσκιοι* (1987), *Το αθέατο μέσα μας* (1988), *Βουσιτροφηδόν*, *Το σύνταγμα της ζωής* (1988), *Flora mirabilis*, *ο πίθος και το φανάρι* (1992), *Μαύρες Ακτές* (1994), *Δειγματοληψία Β'* (1996) και *η φωτογραφία μαζί με το τελευταίο μήνυμα* (1998). Έχει γράψει επίσης: *Το δημιουργικό γράψιμο, η τέχνη και η τεχνική του* (1978/1982), *Αναγνώσεις λογοτεχνικών κειμένων* (1992) και άλλα.

B. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΓΙΑ ΤΟ ΕΡΓΟ

Το ποίημα, που εξετάζουμε, συμπεριλαμβάνεται στη συλλογή, η φωτογραφία μαζί με το τελευταίο μήνυμα, που δημοσιεύτηκε το 1998. Το ποίημα περιγράφει ένα γλέντι προσφύγων στη Μακεδονία, που επεκτείνεται νοσταλγικά ως τις αλησιμόνιτες πατρίδες της Μαύρης Θάλασσας και του Πόντου. Γενικότερα, η συλλογή περιέχει ποιήματα που σπρίζονται στα κατοχικά και μετακατοχικά βιώματα.

Γ. ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

α. Νοηματική απόδοση

Και το γλέντι έχει ξεκινήσει στο χωριό (ίσως, στην Κορυφή Κιλκίς, το γενέθλιο τόπο του ποιητή) των Ποντίων προσφύγων τόσο έντονα, που μοιάζει να μετακινούνται τα σπία προς τη Μαύρη Θάλασσα. Έτσι, οι κάτοικοι που γλεντούν, μεταφέρονται νοερά στους χαμένους τόπους τους, αγναντεύοντάς τους. Μάταια όμως, η επιστροφή είναι προδιαγεγραμμένη! Φαίνεται ότι βυθίζονται σε νάρκη από το μεθύσι. Όμως, τα πράγματα δεν εί-

ναι έτσι. Το κρασί τους μεθά, γιατί είναι αναμειγμένο με κάτι πιο βαρύ, τη νοσταλγία, που συντηρεί το σπαρακτικό τραγούδι.

β. Ερμηνευτικά – Γλωσσικά σχόλια

- 1. επιχρίσματα:** η επάλειψη μιας επιφάνειας με ρευστή ουσία. Τα σοβαντίσματα, ο σοβάς.
- 2. άφεγγες:** αυτές που δεν φωτίζονται.
- 3. Μαύρη Θάλασσα:** Ο Εύξεινος Πόντος. Όπως είναι γνωστό, οι πατρογονικές εστίες των ποτιών προσφύγων βρίσκονται στα παράλια του Εύξεινου Πόντου.
- 4. οι γλεντοκόποι:** οι γλεντζέδες, αυτοί που περνούν τον καιρό του, με συνεχείς διασκεδάσεις.
- 5. μαράζι:** βαριά θλίψη, μεγάλος και αγιάτρευτος καημός.

γ. Πραγματολογικά – Ιδεολογικά – Πολιτιστικά σχόλια

Ο Νίκος Γρηγοριάδης σ' αυτό το ποίημα αποτίει τις προσήκουσες τιμές στους Πόντιους πρόσφυγες της Ελλάδας. Δημιουργεί ένα λυρικότατο ποίημα, που χάρη στη χρήση του υπερβατικού ποιητικού λόγου κινείται σε δύο επίπεδα. Στο επίπεδο της περιγραφής του γλεντιού που λαμβάνει χώρα, σ' έναν προσφυγικό συνοικισμό της Μακεδονίας και στο επίπεδο των καημών, των μύχιων σκέψεων, που κάθε συμμετέχων κουβαλά μέσα του. Βασικός άξονας πάνω στον οποίο αναπτύσσεται το ποίημα γίνεται η διαδρομή (νοερή) του πρόσφυγα από τον τόπο της σημερινής του εγκατάστασης, στο εγκαταλειμμένο χωριό του και ξανά στον τόπο εγκατάστασης. Σ' αυτή τη νοερή ανακύκλωση όμως, σημαντικό ρόλο διαδραματίζουν οι ψυχολογικές μεταπτώσεις των ηρώων.

Έτσι, το γλέντι (ή σωστότερα, όλη η διαδικασία της συνεστίασης) λειτουργεί λυτρωτικά και αποτροπαϊκά απέναντι στη μανιοκατάθλιψη το ξεριζωμού. Ο καημός των προσφύγων έχει μετουσιωθεί πια σε θλιβερό τραγούδι, που τους μεταφέρει στις αλησμόνητες και αδικοχαμένες πατρίδες τους. Αυτό το ταξίδι, είναι και ένα είδος ψυχοθεραπείας, αφού εκτονώνει τους καημούς, «το μαράζι», όπως λέει και ο ποιητής, έστω κι αν η επιστροφή στην πραγματικότητα πονάει.

Δ. ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

✓ Νοηματικές ενότητες/Επιμέρους πλαγιότιτλοι

Το ποίημα: «Το γλέντι», μπορεί να χωριστεί σε τρία μέρη, όσες δηλαδή, είναι και οι στροφές του. Έτσι έχουμε:

1η ενότητα (η πρώτη στροφή): Ο αφηγητής περιγράφει το ξεκίνημα του γλεντιού και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του (ένταση, νοσταλγία, πόνος).

2η ενότητα (δεύτερη στροφή): Ο ποιητής στρέφεται στη μελέτη του εσωτερικού κόσμου και των συναισθημάτων των ανθρώπων που συμμετέχουν στο γλέντι.

3η ενότητα (τρίτη στροφή): Εδώ, έχουμε τα αποτελέσματα της νοσταλγικής διάθεσης των παρευρισκομένων.

Ε. ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ – ΤΕΧΝΟΤΡΟΠΙΑ

Ο Νίκος Γρηγοριάδης καθηγητής-φιλόλογος, χρησιμοποιεί μια γλώσσα καλοδουλεμένη, που θυμίζει τη γλώσσα του Λουκά Κούσουλα (βλ. πιο πάνω) και φαίνεται να αναπτύσσει τις τάσεις του συμβολισμού, του μεσοπολέμου.

- 1. Γλώσσα:** Ο λόγος του Νίκου Γρηγοριάδη, αν και υπερβατικός, είναι εντατικά προσηγμένος και φιλολογικά καλλιεργημένος.
- 2. Ύφος:** Το ύφος του ποιήματος χαρακτηρίζεται από συναισθηματικές φορτίσεις, που απορροφώνται από το λυρισμό και την ποιητική υπέρβαση του Γρηγοριάδη.
- 3. Μορφή:** Το ποίημα αποτελείται από ελεύθερους στίχους, που έχουν εσωτερικό ρυθμό αλλά καθόλου ομοιοκαταληξία.
- 4. Εκφραστικά Μέσα:**
 - α) Μεταφορές:** «τα επιχρίσματα του χρόνου», «να κρατάει καλά ακοίμητο», «με τα δελφίνια να γλιστρούν δοξαριές στις χορδές της λύρας», «ν' ανεβαίνουν με τους ατμούς της νοσταλγίας τους στον ουρανό», «την ομίχλη του μούστου», «τυλιγμένοι σε σύννεφα», «σεντόνια κατάλευκου ονείρου», «όλο το χωριό γέμιζε Μαύρη Θάλασσα».
 - β) Υπερβολές:** «φωτεινά μερόνυχτα», «άφεγγες βδομάδες».
 - γ) Προσωποποιήσεις:** «Επειδή και το φεγγαρόφωτο σήκωνε σε σκοτεινά κύματα το 'να σπίτι και τ' ακουμπούσε απαλά πάνω στο άλλο».
 - δ) Παρομοίωση:** «ανεξήγητο σαν θαύμα».
 - ε) Επίθετα:** «φωτεινά μερόνυχτα», «άφεγγες βδομάδες», «σκοτεινά κύματα», «σεντόνια κατάλευκα», «γλυκό κρασί».

ΣΤ. ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ του Σχ. βιβλίου

1η: Σε ποιους χρόνους κινείται το ποίημα; Ο ένας είναι ο χρόνος της αφήγησης. Ποιοι είναι οι άλλοι; Ποιες συναισθηματικές καταστάσεις εκφράζονται σε κάθε χρονική βαθμίδα;

Απάντηση:

Όπως είπαμε (βλ. ΣΧΟΛΙΑ Πραγματολογικά - Ιδεολογικά - Πολιτιστικά), ο ποιητικός λόγος του Νίκου Γρηγοριάδη αναπτύσσεται σε δύο χρόνους. Ο πρώτος χρόνος είναι αυτός της περιγραφής του ποντιακού γλεντιού. Ο δεύτερος χρόνος στηρίζεται στην υπερβατική λειτουργία της ποίησης. Πρόκειται για ένα χρόνο μεταβατικό, μεταφυσικό και νο-

σταλγικό. Σαν από θαύμα, η διαδικασία του γλεντιού μεταφέρει τους παρευρισκόμενους πρόσφυγες στα χωριά, που εγκατέλειψαν το 1922/1923 για να έρθουν στην Ελλάδα. Αντίστοιχες με τα χρονικά επίπεδα είναι και οι ψυχολογικές καταστάσεις. Την ξένοιαστη ατμόσφαιρα του γλεντιού διαδέχεται ο καημός και η νοσταλγία, που συντρέχουν κάθε ικμάδα ανθρώπινης δύναμης.

2η: Στο ποίημα παρατηρούμε μια επανάληψη του να: «το γλέντι να κρατάει καλά», «και να προβάλλουν τότε», «και ν' ανεβαίνουν», «κι ύστερα να πέφτουν». Ποια ψυχική κατάσταση υποδηλώνουν;

Απάντηση:

Από άποψη γραμματική, παρατηρείται όντως μια τάση επανάληψης της υποτακτικής. Ο ποιητής-αφηγητής βρίσκεται σε διαφορετικό χρονικό επίπεδο και περιγράφει αυτό το γλέντι. Επομένως η χρήση του «να», ανταποκρίνεται στη δική του ψυχική κατάσταση και κυρίως στην εντύπωση, που του προκάλεσε η παρακολούθηση του γλεντιού. Σχετικά μ' αυτό, λοιπόν, πρέπει να πούμε, ότι ο ποιητής περιγράφει σα να μεταφέρει στο παρόν πράγματα που έχει μπροστά στα μάτια του. Σα να βλέπει, δηλαδή μία φωτογραφία. Από αυτήν την άποψη επομένως ο αφηγητής συμμερίζεται τους πόθους και τα πάθη των προσφύγων, κατανοεί τη νοσταλγική τους διάθεση και προσπαθεί να απιολογήσει «το βύθος» τους εξαιτίας του καημού τους.

3η: Τι προκαλούν οι «επεμβάσεις του αόρατου»;

Απάντηση:

Με τις «επεμβάσεις του αόρατου», εισερχόμαστε κατά κάποιον τρόπο στη θεματική της ποίησης του Νίκου Γρηγοριάδη. Μπορεί εδώ, «οι επεμβάσεις του αόρατου» να ταυτίζονται με το θαύμα (και μάλιστα το θείο) και οι συνέπειες τους να είναι αναμενόμενες αλλά γενικά, οι «επεμβάσεις» έχουν να κάνουν με την υπαρξιακή απορία του ποιητή.

Πιο αναλυτικά, οι «επεμβάσεις» εδώ, περιορίζονται στη διατήρηση της φλόγας του γλεντιού. Όπου γλέντι, βέβαια σημαίνει νοσταλγική διάθεση για το χαμένο παράδεισο της Ανατολής και πάνω απ' όλα μνήμη. Το γλέντι δηλαδή έχει μετατραπεί σε μια διαδικασία συλλογικής υπενθύμισης-ανάμνησης του πρόσφατου παρελθόντος. Σ' αυτή τη διαδικασία, συμμετέχουν οι «επεμβάσεις του αόρατου». Αντίθετα, οι «επεμβάσεις», συνολικά στην ποίηση του Γρηγοριάδη, έχουν τη θέση της μεταφυσικής αγωνίας που συμπλέκεται με την αμνηχανία του σύγχρονου ανθρώπου εμπρός στο άγνωστο.

2. ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1η: Να συσχετίσετε το περιεχόμενο του ποιήματος με τον τίτλο της συλλογής.

2η: Να σχολιάσετε το στίχο: «το φεγγαρόφωτο σπκωνε στα σκοτεινά κύματα ... ξανά και ξανά».

ΑΩΡΑ ΚΑΙ ΠΑΡΑΩΡΑ

Κικί Δημουλά

A. Η ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΣ

Η ζωή και το έργο της

Γεννήθηκε στην Αθήνα, το 1931. Εργάστηκε ως υπάλληλος στην Τράπεζα της Ελλάδος και ασχολήθηκε με τη σύνταξη του περιοδικού «Κύκλος».

Έως σήμερα έχει δημοσιεύσει αρκετές ποιητικές συλλογές με πιο σημαντικές τις εξής: «Ποιήματα», «Έρεβος», «Ερήμην», «Επί τα Ίχνη», «Το λίγο του κόσμου», «Το τελευταίο σώμα μου».

Βασικά χαρακτηριστικά της ποίησής της είναι η αυστηρή οργάνωση του ποιήματος, που δεν περιορίζεται σε μια στατική και αντικειμενική απεικόνιση του εξωτερικού κόσμου, αλλά προσπαθεί να τον αναπλάσει με δημιουργική φαντασία, η μεικπή λιπή γλώσσα, απαλλαγμένη από κάθε συναισθηματική φόρπιση, και ως θεματικό κέντρο τα προβλήματα του ανθρώπου που έχουν σχέση με την καθημερινή φθορά, το θάνατο και την αγωνία της ύπαρξης.

«Το πνευματικό περιεχόμενο που υποβάλλει η χαμηλόφωνη ποίηση της Δημουλά, όπως και πολλών άλλων ποιητικών περιπτώσεων, ξένων και δικών μας, είναι το παράπονο του ανθρώπου που διαψεύστηκε στις ελπίδες του, στους ενθουσιασμούς του για τη ζωή, καθώς και στην πίστη του για τους ανθρώπους που αγάπησε. Η συνεχής μεταβολή πραγματοποίησης, το προχώρημα της ζωής μέσα από διαρκείς αναστολές, η αγωνία πέρα από μια ηλικία, η οδυνηρή θύμηση της φύσης που δεν πλησιάστηκε ποτέ λειτουργικά, όλες αυτές οι λαχτάρες που εκπορεύονται από τα έργα της αποκομμένης ανθρώπινης ύπαρξης, υποβάλλονται σε σημαντικό βαθμό μέσα από το εξομολογητικό και φαινομενικά συγκρατημένο έργο της Δημουλά» («Εφήβων και μη», Αθήνα 1982, σελ. 253).

B. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΓΙΑ ΤΟ ΕΡΓΟ

Το ποίημα εντάσσεται στη συλλογή «Το λίγο του κόσμου», που δημοσιεύτηκε το 1971, και ξεχωρίζει για την εσωτερικότητά του. Σε αυτό η ποιήτρια δεν περιορίζεται σε μια στατική και αντικειμενική περιγραφή του εξωτερικού χώρου, αλλά τον δίνει με εικόνες, που κύριο χαρακτηριστικό τους είναι η κινητικότητα και οι εικόνες που εκφράζουν ή συμφύρονται με τις διαθέσεις της.

Γ. ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

α. Νοηματική απόδοση

Η ποιήτρια παρουσιάζει με μοναδικό τρόπο την ώρα που χαράζει η αυγή. Ξύπνησε λοιπόν νωρίς από το κελάνδισμα των πουλιών, πριν ακόμα ξημερώσει, και βγήκε στο μπαλκόνι της. Εκεί, παρατηρεί τη σταδιακή απομάκρυνση του σκοταδιού κι αισθάνεται σαν το μπαλκόνι της να κωπηλατεί στα ακνά ακόμη χρώματα του ορίζοντα. Οι κήποι κοιμούνται ακόμη και ονειρεύονται τα άνθη που θα αποκτήσουν.

Εντωμεταξύ, ο ορίζοντας αρχίζει σιγά σιγά να ξεδιπλώνεται σαν κορδέλα, ενώ η θάλασσα, ακαθόριστη ακόμη μοιάζει με λήθη. Σιγά σιγά η ποιήτρια αρχίζει να ξεχωρίζει ένα καϊκι, ενώ τα χρώματα πληθαίνουν στον ουρανό. Επίσης, διακρίνει ένα λευκό κουπί να κινείται, καθώς ο άνθρωπος κωπηλατεί, μια στέγη να φτεροκοπάει και ένα παραθυρόφυλλο να ανοίγει. Η καμπάνα της εκκλησίας χτυπάει, ένοχη, γιατί δεν ξύπνησε αυτή πρώτη από όλα.

Το φως πια κυριαρχεί και όλα φαίνονται ξεκάθαρα, απαιτώντας τις πραγματικές τους διαστάσεις και τα όριά τους. Έτσι, χάθηκε και η ονειρική κατάσταση που η ποιήτρια ζούσε τόσην ώρα και αντιλαμβάνεται πως η σκληρή πραγματικότητα της επιβάλλει να ασχοληθεί και με τις υποχρεώσεις της.

β. Ερμηνευτικά – Γλωσσικά σχόλια

1. **άωρος:** ο πρόωρος.
2. **παράωρος:** ο παράκαιρος.
3. **βγήκα ... άμπωτη:** βγήκα την ώρα που αποτραβιούνται τα σκοτάδια.
4. **λάμνω:** κωπηλατώ.
5. **αβαθή χρώματα:** τα χρώματα που είναι ακόμη ακνά.
6. **μουρμουριστά ανεβαίνει:** τα χρώματα σιγά σιγά γίνονται πιο καθαρά.
7. **με βήμα ... σχήματα:** τα σχήματα των πραγμάτων παρουσιάζονται σαν να προχωρούν, επειδή σιγά σιγά ξεκαθαρίζουν, όπως τα χρώματα.
8. **διαγράφονται ... πεισμώνουν:** οι πόρτες φαντάζουν κλειστές και τα όρια πεισματικά σταθεροποιούνται.
9. **σ' ενάργεια ... πίσω:** τα βουνά έχουν ξεκαθαρίσει και περιορίζουν τη δημιουργική σου φαντασία και την ύπαρξή σου.
10. **έχουν ... αρνήσεις:** τα σταθεροποιημένα σχήματα των πραγμάτων δεν της επιτρέπουν να ζήσει την ατμόσφαιρα, την οποία έζησε η ποιήτρια στην πρώτη ενότιτα.
11. **νήπιες διαθέσεις:** διαθέσεις νηπιακές, ονειρικές.

γ. Πραγματολογικά – Ιδεολογικά – Πολιτιστικά σχόλια

1η ενότητα: Η ποιήτρια με μοναδικό, καθαρά λυρικό τρόπο καταφέρνει να αποδώσει την ομορφιά της φύσης την ώρα που χαράζει. Στην ενότητα αυτή, το φως είναι ακόμη ελάχιστο και τα πράγματα διακρίνονται αχνά και παίρνουν διαστάσεις ονειρικές. Η Δημουλά παρουσιάζεται να βγαίνει από το μπαλκόνι της και αντικρίζει τη θάλασσα να φαίνεται αχνά και να μοιάζει με λήθη, εκφράζοντας τη διάθεση της ποιήτριας να ξεχάσει τον πραγματικό κόσμο της φθοράς και να βυθιστεί στον ιδεατό κόσμο. Ανάλογη διάθεση εκφράζει και η εικόνα του μισοσκοτάδου και του απείρου στο οποίο φαίνεται να βυθίζεται το μάτι της ποιήτριας.

Σιγά σιγά όμως η ποιήτρια τονίζει τη μεταβολή της εικόνας, καθώς το φως γίνεται πιο έντονο. Έτσι, αρχίζει να φαίνεται ένα καϊκι, το κουπί του, μια στέγη σπιτιού και ένα ποραθυρόφυλλο που άνοιξε. Μάλιστα, η καμπάνα χτύπησε έντρομη: ήδη η φύση έχει ξυπνήσει και η ίδια δεν κατάφερε να χτυπήσει πρώτη απ' όλα, δηλώνοντας την πίστη των ανθρώπων.

2η ενότητα: Στην ενότητα αυτή παρουσιάζεται το φως να έχει κυριαρχήσει πια και τα πράγματα να σχηματοποιούνται μπροστά στα μάτια της ποιήτριας. Έτσι, το όνειρο υποκαθιστά η σκληρή πραγματικότητα. Η ομορφιά διαλύεται και η ποιήτρια οφείλει να ασχοληθεί τώρα με τις καθημερινές της υποχρεώσεις.

Δ. ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

✓ Νοηματικές ενότητες/Επιμέρους πλαγιότιτλοι

Το ποίημα μπορεί να χωριστεί σε δύο ενότητες:

1η ενότητα: Στίχοι 1-22: το ξημέρωμα.

2η ενότητα: Στίχοι 23-32: η επικράτηση του φωτός και η απώλεια του ονείρου.

Ε. ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ – ΤΕΧΝΟΤΡΟΠΙΑ

- 1. Εικόνες:** Η ποιήτρια αισθητοποιεί τις ιδέες της μέσα από πολλά και ποικίλα εκφραστικά μέσα, όπως χαρακτηριστικές για την παραστατικότητα και λυρικότητά τους εικόνες: «Ασεβής ευθυμία πουλιών την άμπωτη», «Το μπαλκόνι μου ήσυχια λάμνει στ' αβαθή χρώματα», «Αργά ξεδιπλώνεται του μέτρου», «Ένα καϊκι ξεκουρδίζεται και παίζει», «Μουρμουριστά των χρωμάτων ανεβαίνει», «Με βήμα περιπάτου σχήματα», «Ξυπνάει ένα λευκό κουπί σπαρτάρισε», «Έντρομο αφυπνίζεται ένοχο», «Με βήμα περιπάτου πεισμώνουν».
- 2. Μεταφορές:** «βγήκα στην σκοταδιών την άμπωτη», «το μπαλκόνι μου ήσυχια λά-

μνει», «ένα καϊκι ξεκουρδίζεται στο βάθος», «Μουρμουριστά των χρωμάτων η στάθμη ανεβαίνει», «Με βήμα περιπάτου πλησιάζουνε τα σχήματα».

- 3. Παρομοιώσεις:** «σα φθηνή κορδέλα του μέτρου», «Με λήθη μοιάζει η θάλασσα».
- 4. Προσωποποιήσεις:** «Ξυπνάει ένα λευκό κουπί», «φτεροκοπάει μια στέγη».
- 5. Γλώσσα:** Η γλώσσα του ποιήματος είναι απλή και ο στίχος του ελεύθερος.

ΣΤ. ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ του Σχ. βιβλίου

- 1n:** Πώς δίνονται οι εικόνες των πραγμάτων στην πρώτη ενότητα; (να εντοπίσετε τις σχετικές λέξεις και φράσεις πριν απαντήσετε, να λάβετε υπόψη σας το εισαγωγικό σημείωμα).

Απάντηση:

Στην πρώτη ενότητα οι εικόνες δίνονται με συγκεκριμένο και ακαθόριστο τρόπο, αφού η ποιήτρια τις συλλαμβάνει στο μεταίχμιο ανάμεσα στο φως και το σκοτάδι. Μάλιστα, για να τις αποδώσει καλύτερα η ποιήτρια χρησιμοποιεί αρκετές μεταφορές (Βλέπε και αισθητική προσέγγιση).

- 2n:** Ποια ψυχική κατάσταση εκφράζει η πρώτη ενότητα;

Απάντηση:

Η πρώτη ενότητα εκφράζει μια ονειρική κατάσταση, διαφορετική από αυτή της πραγματικότητας. Επίσης, εκφράζει την έκπληξη και το ενδιαφέρον της ποιήτριας για τον τρόπο με τον οποίο αποκαλύπτονται τα πράγματα.

- 3n:** Γιατί η δεύτερη ενότητα διαφοροποιείται συναισθηματικά;

Απάντηση:

Η δεύτερη ενότητα διαφοροποιείται συναισθηματικά, γιατί το σκοτάδι που δημιουργούσε την προηγούμενη ονειρική ατμόσφαιρα έχει πια διαλυθεί και το φως που έχει πάρει τη θέση του φέρνει στην επιφάνεια τη σκληρή πραγματικότητα, θυμίζοντάς της τις καθημερινές φροντίδες που έχει και με τις οποίες πρέπει να ασχοληθεί.

Z. ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

- 1n:** Το ποίημα περιγράφει φαινομενικά το πέρασμα από τη βαθιά νύχτα στο ξημέρωμα. Όμως, η ποιήτρια υπαινίσσεται και κάτι άλλο. Ποιο είναι αυτό;
- 2n:** Με ποια εκφραστικά μέσα επιτυγχάνεται η μετάβαση από το ένα επίπεδο στο άλλο;

ΔΗΜΑΣ

Ντίνος Χριστιανόπουλος

A. Ο ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΣ

Η ζωή του

Ο Ντίνος Χριστιανόπουλος (πραγματικό όνομα, Κωνσταντίνος Δημητριάδης) γεννήθηκε το 1931 στη Θεσσαλονίκη, όπου και διαμένει μόνιμα. Σπούδασε φιλολογία στη Φιλοσοφική Σχολή του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης και εργάστηκε σαν βιβλιοθηκάριος στη Δημοτική Βιβλιοθήκη Θεσσαλονίκης. Έχει διατελέσει ιδρυτής και διευθυντής του λογοτεχνικού περιοδικού: Διαγώνιος (1958-1983).

Το έργο του

Ο Ντίνος Χριστιανόπουλος έχει εκδώσει μέχρι σήμερα τις ποιητικές συλλογές: Εποχή των ισχνών αγελάδων (1950), Ποιήματα 1950-1955 (1957), Ανυπεράσπιστος καημός (1960), Ποιήματα 1949-1960 (1962), Το κορμί και το σαράκι (1964), Ποιήματα 1949-1964 (1967), Προάστεια (1969), Ποιήματα 1949-1970 (1974), Μικρά ποιήματα (1975), Μικρά ποιήματα 1960-1978 (1979), Ιστορίες του γλυκού νερού (1980), Το αιώνιο παράπονο (1981), Νέα ποιήματα 1977-1981 (1981), Νεκρή Πιάτσα (1984) και τις συγκεντρωτικές συλλογές: Ποιήματα (1984) και ποιήματα (1998). Κυκλοφόρησε επίσης, τα πεζά: Ιστορική και αισθητική διαμόρφωση του ρεμπέτικου Τραγουδιού (1961), Έκθεσις βιβλίων περί Θεσσαλονίκης (1962), Η Κάτω Βόλτα (1963), Δοκίμια σειρά πρώτη (1965), Στρατής Δούκας (1969), Τα γλυπτά της Νεότερης Θεσσαλονίκης (1969), Σπιτάκια του στρατού (1973), Τα πρώτα λογοτεχνικά περιοδικά της Θεσσαλονίκης 1921-1924 (1975), Οι μεταφράσεις του «Ύμνου εις την Ελευθερίαν» του Σολωμού (1978), Λογοτεχνικά περιοδικά που τυπώθηκαν στη Θεσσαλονίκη 1850-1980 (1980), Ρεμπέτες του ντουιιά (1986), Η ποίηση της Θεσσαλονίκης από το 1913 έως το 1940 (1980), Συμπληρώνοντας κενά: Σολωμός-Καβάφης-Καββαδίας-Δούκας-Λαούρδας (1988), Τα αλαμπουρνέζικα ή η Γλώσσα των σημερινών Κουλτουριάρηδων. Το 1993 δημοσιεύθηκε μια επιλογή της Εργογραφίας-Βιβλιογραφίας Ντίνου Χριστιανόπουλου (1950-1990).

Ο Ντίνος Χριστιανόπουλος το 1962, ίδρυσε τις Εκδόσεις της Διαγωνίου, έχοντας ως μόνιμους συνεργάτες του, τον Κάρλο Τσίζεκ και το Νικόλαο Νικολαΐδη. Το 1974, ίδρυσε την αίθουσα τέχνης της Διαγωνίου. Ποιήματα και σίχοι του έχουν μελοποιηθεί από τους Διονύση Σαββόπουλο, Σταύρο Κουγιουμτζή και Νίκο Θωμά.

B. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΓΙΑ ΤΟ ΕΡΓΟ

Το παραπάνω ποίημα συμπεριλαμβάνεται στην πρώτη ποιητική συλλογή του Ντίνου Χριστιανόπουλου, Εποχή των Ισχνών αγελάδων, που δημοσιεύτηκε το 1950. Στη συλλογή αυτή, χρησιμοποιεί ιστορικά και ψευδοϊστορικά προσωπεία προκειμένου να μιλήσει για τα αδιέξοδα που αντιμετωπίζει στον κοινωνικό του περίγυρο. Τα ποιήματά του έχουν μια τάση εξομολογητικής διάθεσης αλλά και μια μυστικοπάθεια, που συμβαδίζει με τον ιδεαλισμό του νεαρού, τότε, ποιητή.

Γ. ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

α. Νοηματική απόδοση

Μια ιστορική προσωπικότητα, ο Δημάς απαρνείται το χριστιανισμό και με μια έντονα εξομολογητική διάθεση, επιχειρεί να γράψει στον απόστολο Παύλο. Σύμφωνα, με τα λεγόμενα του Δημά, η καινούργια ζωή του δεν είναι ρόδινη. Μπορεί, όπως γράφει ο ίδιος, πολλοί να τον θεωρούν ευτυχισμένο αλλά η ουσία είναι ότι ζει στη θλίψη και αισθάνεται παράταιρος σε σχέση μ' αυτό το κόσμο. Όμως ούτε σκέψη δεν κάνει για να επιστρέψει στην «εποχή της φρόνησης». Ήταν τόσο οδυνηρή γι' αυτόν. Θα ήθελε όμως, να μπορούσε να τακτοποιήσει τις σκέψεις του και να πάψει να νιώθει τύψεις για να βρει μια διέξοδο.

β. Ερμηνευτικά – Γλωσσικά σχόλια

- 1. Δημάς:** Ιστορικό πρόσωπο του πρώτου μεταχριστιανικού αιώνα. Χριστιανός, που εγκατέλειψε τη νέα θρησκεία και απαρνήθηκε τον Παύλο, όταν ο δεύτερος φυλακίστηκε στη Ρώμη.
- 2. Δημάς Παύλω δεσμίω εν Ρώμη χείρειν:** η τυπική κατά τους μεταχριστιανικούς αιώνες έναρξη ενός γράμματος.
- 3. με το ράδιο να παίζει σουίγκ:** Είδος της μουσικής τζάζ, της δεκαετίας του '30 και '40 με έντονο ρυθμό, που συνήθως παιζόταν από μεγάλες τζαζ μπάντες (ορχήστρες). Ο τρόπος με τον οποίο χορευόταν αυτού του είδους η μουσική ήταν χαρακτηριστικός (ελεύθερες ταλαντευόμενες κινήσεις και απότομες στροφές).
- 4. την εν Χριστώ ζωή, τους αδελφούς εν κυρίω:** Τυπικές εκφράσεις από τις πράξεις των Αποστόλων και τις Επιστολές του Παύλου, που σκοπό έχουν να επιτείνουν το ψευδοϊστορικό χαρακτήρα του ποιήματος.
- 5. Την τερνδόνα:** Συνεκδοχικά σημαίνει τη σαπίλα, τη φθορά.
- 6. Χάσμα γαρ μέγα εσπίρικται μεταξύ ημών και υμών:** Πρόκειται για απόσπασμα από «Το κατά Λουκάν» ευαγγέλιο (ιστ' 26) όπου ο Ιησούς διδάσκει την παραβολή του πλουσίου και του Λαζάρου. Το πλήρες απόσπασμα είναι: «και επί πάσι τούτοις μετα-

ξύ ημών και υμών χάσμα μέγα εστήρικται, όπως οι θέλοντες διαβήναι ένθεν προς υμάς μη δύνωνται, μηδέ οι εκείθεν προς ημάς διαπερώσιν». Δηλαδή, «και επί πλέον μεταξύ μας και μεταξύ σας θεμελιώθηκε μεγάλο χάσμα, ώστε όσοι θέλουν να περάσουν από εδώ προς εσάς δεν μπορούν, ούτε εκείνοι, που είναι εκεί μπορούν να διαβούν προς εμάς».

7. τάχα θα βάλω πια τις χώρες μου σε κάποια τάξη: Φράση, που παραπέμπει στην Έρμη χώρα του Τ.Σ. Έλιοτ.

γ. Πραγματολογικά – Ιδεολογικά – Πολιτιστικά σχόλια

Το εξεταζόμενο ποίημα αποτελεί ένα από τα πρώτα του Ντίνου Χριστιανόπουλου. Στα πρώτα του ποιήματα, υπάρχουν έντονες επιδράσεις από την τεχνική του Κωνσταντίνου Π. Καβάφη. Η χρησιμοποίηση ιστορικών ή ψευδοϊστορικών προσωπειών, εκτός από την επίδραση του μεγάλου Αλεξανδρινού -και άρα των επιγραμματοποιών των τελευταίων προχριστιανικών χρόνων- φανερώνει μια υπαρξιακή αγωνία, που βιώνεται σαν πόνος μιας τυραννικής (και τυραννόμενης σάρκας). Πρόκειται για μια υπαρξιακή αγωνία που ορίζεται με τρόπο ερωτικό. Κατεξοχήν ερωτικός ποιητής ο Ντίνος Χριστιανόπουλος αντλεί τις εμπνεύσεις από τα βιώματα του παρελθόντος (Κατοχή-Εμφύλιος) όσο και από τις εμπειρίες που απορρέουν από την ερωτική ιδιαιτερότητά του (ομοφυλοφιλία).

Ο Ντίνος Χριστιανόπουλος θέλει να μιλήσει για όλα αυτά και κυρίως για τα αδιέξοδα, που αντιμετωπίζει από τον κοινωνικό του περίγυρο. Έτσι, τον βλέπουμε να ρέπει προς μια εξομολογητική διάθεση, που στηρίζεται όχι στην ειλικρίνεια αλλά στους ιστορικούς αναχρονισμούς και τα σύμβολα της ποιητικής μυθολογίας του. Στο ποίημα, που εξετάζουμε πιο συγκεκριμένα, ο αναγνώστης μπορεί να εντοπίσει ότι αυτή η τάση εξομολόγησης γίνεται μανία και πάθος για ανάλωση. Και πραγματικά, φαίνεται ότι ο ποιητής συνθλίβεται ανάμεσα στον αισθησιασμό και την αμαρτία. Η ικανοποίηση των αναγκών του (αισθησιακών και υπαρξιακών) μοιάζει ότι ακολουθείται από ενοχές. Το γράμμα, που γράφει ο Δημάς-ποιητής στον Παύλο (κοινωνικός περίγυρος) δεν είναι τίποτε άλλο, από μια εξομολόγηση, με την οποία επιζητά είτε την εξίλεση-συντριβή είτε την κατανόηση.

Δ. ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

✓ Νοηματικές ενότητες/Επιμέρους πλαγιότιτλοι

Το ποίημα πρέπει να χωριστεί σε τρεις ενότητες, οι οποίες αντιστοιχούν στις τρεις στροφές του.

1η ενότητα (η πρώτη στροφή): Ο Δημάς-ποιητής, εκφράζει την επιθυμία του να γράψει στον Παύλο, εξομολογούμενος ότι νοσταλγεί την παλιά ζωή όσο κι αν οι άλλοι τον θεωρούν ευτυχισμένο.

2η ενότητα (η δεύτερη στροφή): Ο Δήμας-ποιητής συνεχίζει την εξομολόγησή του, εκμυστηρευόμενος ότι νιώθει ξένος μέσα στον κόσμο αυτό.

3η ενότητα (η τρίτη στροφή): Βέβαια, ο Δήμας-ποιητής, δεν κάνει τη σκέψη να επιστρέψει στην παλιά ζωή, που του ήταν τόσο οδυνηρή. Θα ήθελε όμως να ξεριζώσει τις τύψεις και να βρει διεξοδο.

E. ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ – ΤΕΧΝΟΤΡΟΠΙΑ

Το ποίημα που αναλύεται μοιάζει να βρίσκεται τεχνοτροπικά, πολύ κοντά στο ύφος και τη μορφή των ποιημάτων του Κωνσταντίνου Π. Καβάφη. Οι φιλολογικές σπουδές του Ντίνου Χριστιανόπουλου είναι εμφανείς στην καλλιπέπια και την ορθή χρήση της γλώσσας. Πιο συγκεκριμένα:

- 1. Γλώσσα:** Ο λόγος του Χριστιανόπουλου είναι εξαιρετικά απέρριπτος, γυμνός και γι' αυτό το λόγο δρασικότητας.
- 2. Ύφος:** Το ύφος του ποιήματος είναι πομπώδες, με καθαφικές επιδράσεις, που του προσδίδουν κάποιον εκλεπτυσμένο ιδεαλισμό. Ο ιστορικισμός, όμως, είναι αυτό που ξεχωρίζει.
- 3. Μορφή:** Το ποίημα αποτελείται από τρεις στροφικές ενότητες, που ακολουθούν τα χαρακτηριστικά της σύγχρονης ποίησης. Ενώ, οι ελεύθεροι στίχοι έχουν το δικό τους ρυθμό, απουσιάζει η ομοιοκαταληξία και το μέτρο.
- 4. Εκφραστικά Μέσα:**
 - α) Μεταφορές:** «με ταράζει η νοσταλγία», «νιώθω καλά την τερηδόνα να προχωρεί», «με σκοτώνει το παράπονό σας», «να ξεριζώσω με τα χέρια μου τη μνήμη».
 - β) Παρομοίωση:** «σαν κλασική μουσική σε ταβέρνα».
 - γ) Εικόνες:** «μέσα σε τούτο το πολυθόρυβο μπαρ με το ράδιο να παίζει σουίγκ και το κορίτσι να με κοιτάζει παραξενεμένο», «καθώς με βλέπουν με το χακί, το περίστροφο στα δεξιά, να βαδίζω γεμάτος αυτοπεποίθηση»

ΣΤ. ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ στις ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ του Σχ. βιβλίου

1η: Το ποίημα έχει τη μορφή επιστολής του Δημά προς τον Απόστολο Παύλο που ήταν φυλακισμένος στη Ρώμη. Ποια στοιχεία δείχνουν την πλασιότητα των προσώπων; Τι νομίζετε ότι αντιπροσωπεύουν τα πρόσωπα αυτά;

Απάντηση:

Όπως προαναφέρθηκε, το ποίημα έχει τη μορφή επιστολής ενός πρώην χριστιανού προς το φυλακισμένο Παύλο. Όμως, είναι ευδιάκριτο ότι η χρήση αυτών των ιστορικών προσωπείων, εξυπηρετεί την ποιητική οικονομία του κειμένου. Ο Ντίνος Χριστιανόπουλος χρησιμοποιεί (τουλάχιστον σ' αυτή τη συλλογή) μυθοποιητικά σύμβολα για να εκ-

φράσει συναισθήματα, που έχουν να κάνουν με το ερωτικό στοιχείο και τον αισθησιασμό. Είναι προφανής η πλαστότητα αυτών των προσώπων-συμβόλων. Τα πρόσωπα μπορεί να είναι υπαρκτά (ιστορικά) αλλά το εύρημα της επιστολής, που γράφεται σ' ένα μπαρ για να εξομολογηθεί το παραστράτημα και οι τύψεις συνείδησης, απογυμνώνουν ιστορικά το περιεχόμενο. Έχουμε να κάνουμε, επομένως με την εξομολογητική διάθεση του Δημά-ποιητή και τα «ευήκοα» ώτα, του Αποστόλου Παύλου-αναγνώστη (ή κοινωνικού περιγύρου). Φυσικά, οι τύψεις, η νοσταλγία και το αδιέξοδο, που αισθάνεται ο Δημάς-ποιητής, πρέπει να εξεταστούν υπό το πρίσμα, μιας υπαρξιακής αγωνίας, που ορίζεται ερωτικά-σωματικά.

2n: Ο ποιητής συμφύρει δύο καταστάσεις: της τότε εποχής και της σύγχρονης, χρησιμοποιώντας ως προσωπίο του το Δημά. Προσπαθήστε να εντοπίσετε λέξεις και φράσεις που δείχνουν αυτό το συμφυρμό. Αυτή η μέθοδος προσδίδει στο ποίημα έναν ιστορικό χαρακτήρα. Ποιος μεγάλος Έλληνας ποιητής χρησιμοποιεί αυτή τη μέθοδο;

Απάντηση:

Οι λέξεις ή φράσεις που δείχνουν το συμφυρμό της σημερινής με την τότε εποχή είναι: «Είναι η τέταρτη φορά ... παραξενεμένο», «Συχνά θυμούμαι ... με διαλύει», «Δημάς μ' εγκατέλιπεν ... σε ταβέρνα», «και όταν ανοίγω το άλμπουμ ... σ' εξορμήσεις ιεραποστολικές», «όλοι με θεωρούν ευτυχισμένο ... στα γυμναστήρια». Όπως παρατηρείται, αυτή η τεχνική προσδίδει ιστορικό χαρακτήρα, στο ποίημα. Είπαμε μάλιστα πιο πάνω (Βλ. ΣΧΟΛΙΑ: Πραγματολογικά-Ιδεολογικά-Πολιτιστικά) ότι είναι ευδιάκριτες οι επιδράσεις του ύφους και της τεχνικής του Καβάφη (ειρωνεία, ιστορικισμός, ιστορικά προσωπεία), στο έργο του Ντίνου Χριστιανόπουλου.

3n: Γιατί ο αφηγητής νιώθει παράταιρος μέσα στον κόσμο; Ποια φράση αποδίδει καλύτερα το αίσθημά του αυτό;

Απάντηση:

Στο τέλος της τρίτης στροφής ο Δημάς γράφει: «κι όμως νιώθω παράταιρος μέσα στον κόσμο αυτό, σαν κλασική μουσική σε ταβέρνα», αποδίδοντας με ποιητική ευστροφία το αίσθημά του (που τυχαίνει να είναι και αίσθημα του ποιητή). Όπως φαίνεται, η σχέση του ποιητή με το κοινωνικό περιβάλλον είναι αμφιλεγόμενη. Ο ίδιος αισθάνεται ότι συνανήκει και συμπεριλαμβάνεται, γιατί αντλεί αγάπη και πληρότητα αισθημάτων από αυτό, αλλά παράλληλα το αντιμετωπίζει με σκεπτικισμό και κριτική διάθεση. Εδώ αυτός ο σκεπτικισμός μεταρσιώνεται σε νοσταλγική διάθεση και επώδυνη μνήμη, που στερούν από το Δημά, την ευτυχία και την ψυχική γαλήνη.

4n: Ποια ψυχική κατάσταση εκφράζεται στο ποίημα;

Απάντηση:

Πιστεύουμε ότι η ψυχική κατάσταση του Δημά-ποιητή είναι κάτι πάρα πάνω από εμ-

φανής. Ο αφηγητής γράφει για να εξομολογηθεί το παράπτωμά του, που στην ποιητική μυθολογία του Χριστιανόπουλου, ταυτίζεται με τις υλικές απολαύσεις. Γράφει όμως και για άλλους λόγους. Διαλύεται από τη νοσταλγική διάθεση και κυρίως από τις τύψεις και την αίσθηση αδιεξόδου. Από τη μια πλευρά νοσταλγεί τη ζωή του παρελθόντος (εν χριστώ ζωή) αλλά από την άλλη δηλώνει ότι «η εποχή της φρόνησης» ήταν πολύ οδυνηρή. Η γέυση, που μένει από την αφήγηση του Δημά, είναι η απόγνωση και η διλημματική ανησυχία.

Ζ. ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

- 1n:** Για ποιο λόγο πιστεύετε ότι ο Ντίνος Χριστιανόπουλος καταφεύγει στη δημιουργία ιστορικών ποιημάτων κατά το πρότυπο του Καβάφη;
- 2n:** Ο Δημάς λέει κάπου στην επιστολή του: «όμως νιώθω καλά την Τερηδόνα να προχωρεί». Να σχολιαστεί.

ΟΔΟΣΗΜΟ ΚΙΝΔΥΝΟΥ

Βύρων Λεοντάρης

A. Ο ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΣ

Η ζωή του

Ο Βύρων Λεοντάρης, ποιητής και δοκιμογράφος της δεύτερης μεταπολεμικής γενιάς γεννήθηκε στο Νιγρίτα Σερρών το 1932, από Σαμιώτες γονείς. Σύντομα η οικογένεια επέστρεψε στη Σάμο για να εγκατασταθεί μόνιμα στην Αθήνα το 1939, όπου διαμένει ως σήμερα ο ποιητής. Ο Βύρων Λεοντάρης αποφοίτησε από τη Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών και εργάστηκε ως δικηγόρος. Στα γράμματα εμφανίστηκε το 1954. Ποιήματα και δοκίμιά του δημοσιεύτηκαν σε διάφορα λογοτεχνικά περιοδικά. Άλλωστε, και ο ίδιος ανήκε στη συντακτική επιτροπή του περιοδικού *Μαρτυρίες* και είναι μέλος της εκδοτικής ομάδας του περιοδικού *Σημειώσεις*.

Το έργο του

Ο Βύρων Λεοντάρης έχει εκδώσει μέχρι σήμερα, τις ποιητικές συλλογές: *Γενική αίσθηση* (1954), *Ορθοστασία* (1957), *Ομίχλη του μεσημεριού* (1959), *Ανασύνδεση* (1962), *Ψυχοστασία* (1972), *Μόνον δια της λύπης ...* (1976), τη συγκεντρωτική συλλογή, *ποιήματα 1949-1976* (1983), *Εκ περάτων* (1986) και *Εν γη αλμυρά* (1996) για την οποία βραβεύτηκε με το κρατικό Βραβείο ποίησης. Εξέδωσε ακόμα τα δοκίμια: *Η ποίηση της Ήπτας* (1983), *Δοκίμια για την ποίηση* (1985), *Καβάφης ο έγκλειστος: δοκίμιο υπεράσπισης του ποιητή έναντι της ποίησης* (1983) και *Γραφή και Βιβλίο* (1990).

B. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΓΙΑ ΤΟ ΕΡΓΟ

Το ποίημα που εξετάζουμε ανήκει στην ποιητική συλλογή, *Εν γη αλμυρά*, που εκδόθηκε το 1996. Στα ποιήματα της συλλογής ο κρυπτικός-υπαινικτικός ποιητικός λόγος του Βύρωνα Λεοντάρη, αναφέρεται στην καθημερινή φθορά και τις αγωνίες του σύγχρονου ανθρώπου.

Γ. ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

α. Νοηματική απόδοση

Ο ποιητής-αφηγητής, αναφέρει ότι οι φίλοι του αδικοσκοτωμένου νέου, κατόπιν της

παράκλησης της μάνας του, έστησαν ένα εικονοστάσι στη μνήμη του. Όμως, ο χρόνος απάλειψε τα ίχνη και άμβλυσε τη μνήμη των ανθρώπων. Έτσι, ο κλήρος της υπόμνησης (ή της συντήρησης της μνήμης) πέφτει στον ποιητή.

β. Ερμηνευτικά – Γλωσσικά σχόλια

- 1. εικονοστάσι οδόσημου κινδύνου:** Ο στίχος παραπέμπει στο ορόσημο κινδύνου. Παρ' όλα αυτά, τα τοποθετημένα εικονοστάσια στα σημεία τροχαίων δυστυχημάτων, μπορούν να προειδοποιήσουν για την επικινδυνότητα του οδοστρώματος.
- 2. Κούτσουρο:** Τμήμα κορμού δέντρου χωρίς κλαδιά. Εδώ, ο ποιητής αναφέρει ότι τα διακριτικά στοιχεία, που είχε το εικονοστάσι καταστράφηκαν, αφήνοντάς το το γυμνό σαν κούτσουρο.
- 3. Ξύλον αυον όσον τ' οργυ' υπέρ αιης ... σήμα βροτοιο πάλοι κατατεθνηωτος:** Οι στίχοι είναι παρμένοι από τη ραψωδία Ψ της Ιλιάδας (Ψ 327-341) και σε ελεύθερη απόδοση λένε: Μέχρι μια οργιά απ' το χώμα, ξύλο ξερό εξέχει το μνήμα θα είναι κάποιου θνητού από παλιά πεθαμένου.

γ. Πραγματολογικά – Ιδεολογικά – Πολιτιστικά σχόλια

Ο Βύρων Λεοντάρης ανήκει στους ποιητές της δεύτερης μεταπολεμικής γενιάς, που είναι συνδεδεμένοι βιωματικά (άμεσα ή έμμεσα) με τα γεγονότα που σημάδεψαν την Ελλάδα, το πρώτο μισό του εικοστού αιώνα. Άλλωστε είναι ο πρώτος που ονοματοθέτησε ως ποίηση της Ήπιας, τα ποιήματα μερίδας ποιητών της πρώτης μεταπολεμικής γενιάς (Επιθεώρηση Τέχνης αλλά και εκδόσεις Έρασμος 1983). Στην ποίηση του Λεοντάρη οι αναπολήσεις των οραμάτων της γενιάς της Αντίστασης και του Εμφυλίου είναι συχνές. Εδώ, όμως, προφανώς δεν έχουμε να κάνουμε με κάτι παρόμοιο. Ο ποιητής ωριμάζοντας ποιητικά εγκαταλείπει αυτές τις εμμονές και στρέφεται προς την απορία του υπαρξισμού με τρόπο αφαιρετικό και δυσνόητο.

Στο εξεταζόμενο ποίημα, το βασικό μοτίβο είναι η λειτουργία της μνήμης σε σχέση με τη ζωή της καθημερινότητας και τη συνεχή φθορά, που βιώνεται από τους σύγχρονους ανθρώπους και οφείλεται στο σημερινό τρόπο διαβίωσης. Το απλό γεγονός του σπασίματος ενός αναμνηστικού ναΐσκου (εικονοστάσι), στην ποίηση του Λεοντάρη, μετουσιώνεται σε μείζων θέμα της λειτουργίας της μνήμης και της θέλησης του ανθρώπου για πάλη απέναντι στη φθορά και το αδιέξοδο, που υπερισχύει στη σημερινή εποχή. Πέρα, όμως, από αυτά τα κρυμμένα και δυσδιάκριτα νοήματα, ο αναγνώστης μπορεί να εντοπίσει την αμηχανία του ίδιου του ποιητή, που αναφερόμενος σε αντικειμενικές καταστάσεις (θάνατος νέου) προσπαθεί να εσιιάσει σε οράματα προσωπικά και υπαρξιακά, που αναφέρονται στη δυναμική και τις προοπτικές της τέχνης, γενικότερα.

Δ. ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

✓ Νοηματικές ενότητες/Επιμέρους πλαγιότιτλοι

Το ποίημα αποτελείται από τέσσερις ενότητες, όσες είναι δηλαδή, και οι στροφές το ποιήματος.

1η ενότητα (στ. 1-5): Ο αφηγητής αναφέρει ότι το εικονοστάσι στήθηκε προς τιμή του νεκρού.

2η ενότητα (στ. 6-7): Το εικονοστάσι, ήταν η επιθυμία της μπέρας του νεκρού.

3η ενότητα (στ. 8-12): Ο αφηγητής περιγράφει τις συνέπειες του χρόνου επάνω στο μνημείο-εικονοστάσι.

4η ενότητα (στ. 13-16): Ο ποιητής-αφηγητής, παραδέχεται ότι ο ρόλος του στη συντήρηση της μνήμης είναι καθοριστικός.

Ε. ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ – ΤΕΧΝΟΤΡΟΠΙΑ

1. Γλώσσα: Ο ποιητικός λόγος του Βύρωνα Λεοντάρη είναι δυσνόητος, υπαινικτικός και αφαιρετικός.

2. Ύφος: Το ύφος ξεκινά από το λυρισμό, ο οποίος βαίνει μειούμενος για να καταλήξουμε στη λιπότητα και τη σοβαρότητα των στίχων.

3. Μορφή: Το ποίημα αυτό έχει τη μορφή των ποιημάτων της σύγχρονης ποίησης. Ο στίχος είναι ελεύθερος, αρκετά μεγάλος σε έκταση και ο απογυμνωμένος από εκφραστικά μέσα. Αξιοσημείωτη είναι η έλλειψη σημείων στίξης (δύο τελείες και τρεις περιπτώσεις αποσιωπητικών).

4. Εκφραστικά Μέσα:

α) Μεταφορές: «ποια νιότη τρέχοντας να παραβγεί το τέλος της», «συγκρούστηκε με τη ζωή που ερχόταν από αντίθετα».

β) Εικόνες: «ξύλινο ομοίωμα ναΐσκου με το εικονισματάκι του προσάτη αγίου του και το φυλαχτό», «Τα χρόνια κι οι βοριάδες που έγειραν τα πεύκα στον γκρεμό το ρήμαξαν κι ό,τι έμεινε ένα κούτσουρο».

γ) Υπερβατό: «Είχαμε στήσει οι φίλοι του εικονοστάσι οδόσημο κινδύνου».

ΣΤ. ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ του Σχ. βιβλίου

1η: Στην ενότητα των στίχων 8-12 ο ποιητής χρησιμοποιεί Ομηρικούς στίχους (Ψ 327-341). Υπενθυμίζουμε ότι αυτοί ανήκουν στη ραψωδία Ψ της Ιλιάδας, όπου ο Όμηρος αφηγείται τους αγώνες που αθλοθέτησε ο Αχιλλέας μετά την ταφή του Πατρόκλου («άθλα επί Πατρόκλω»). Το «σήμα» ορίζεται

από τον Αχιλλέα ως το τέρμα της διαδρομής των αρματοδρόμων. Αφού μελετήσετε το ποίημα και το απόσπασμα της Ιλιάδας, να βρείτε:

1. Τι το κοινό έχουν.
2. Τι πετυχαίνει ο ποιητής μ' αυτή τη μετάθεση: α) στο χρόνο, β) στα «άθλα επί Πατρόκλω».
3. Ποιος ο ρόλος του ποιητή (ο ίδιος τον καθορίζει στους τελευταίους στίχους του).

Απάντηση:

1. Ο Βύρων Λεοντάρης δανείζεται από τον Όμηρο μια πολύ όμορφη περιγραφή ενός «σήματος». Τόσο το Ομηρικό απόσπασμα όσο και οι στίχοι (ή ο τίτλος) του ποιήματος μιλούν για κάτι κοινό. Περιστρέφονται γύρω από το νεκρικό σήμα ενός αδικοσκοτωμένου. Μια ακόμα ομοιότητα είναι εκείνη της τοποθέτησης του νεκρικού σήματος στις πλευρές ενός δρόμου (αυτοκινητόδρομου και αμαξιτού δρόμου).

2) Ο Βύρων Λεοντάρης επιχειρεί μ' αυτή την ιστορική υπέρβαση να καταδείξει δύο πράγματα: Τη διαχρονικότητα του θανάτου και την αδυσώπητη ισοπέδωση του χρόνου. Αυτά ως προς τη μετάθεση στο χρόνο. Όμως, ως προς την ποιητική μετάθεση στο γεγονός, δηλαδή στα «άθλα επί Πατρόκλω» η κατάσταση είναι διαφορετική. Ο ποιητής μεταπλάθει το νεκρικό σήμα του νεαρού, σε έπαθλο για τη χαμένη ζωή του, για τη διάψευση των προσδοκιών και τον άδικο θάνατό του. Ο νεαρό φίλος του ποιητή, ταυτίζεται όσον αφορά -τουλάχιστον- στην αποκοτιά με τον Πάτροκλο, τον ενθουσιώδη φίλο του Αχιλλέα, που παρασυρμένος από τη μέθη της ζωής και της νεότητας χάθηκε πρόωρα.

3. Το πιο σημαντικό, στο εξεταζόμενο ποίημα είναι η στάση του ποιητή απέναντι στα γεγονότα. Στο ηθικό αξιακό σύστημα του Βύρωνα Λεοντάρη, ο ποιητής οφείλει να επωμιστεί το φορτίο της διάσωσης της μνήμης (και γιατί όχι και των οραμάτων), της υπόμνησης και της καταγραφής των γεγονότων. Εδώ, ο ποιητής φαίνεται να είναι ο μόνος -μαζί με την ξεθωριασμένη στο ξύλο, ημερομηνία, που συντηρεί τη μνήμη του νεκρού. Πρόκειται, τελικά, για μια στάση ζωής, που δεν είναι άσχετη με τις ιδεολογικές συγγένειες και τις πρώιμες ποιητικές ανησυχίες του Λεοντάρη (διάσωση οραμάτων της γενιάς της Αντίστασης και του Εμφυλίου).

2. ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

- 1n:** Στην πρώτη στροφική ενότητα, μπορείτε να διακρίνετε μια τάση ειρωνικής διάθεσης του ποιητή;
- 2n:** Στην τελευταία στροφή ο ποιητής γράφει: «Ποια νιότη τρέχοντας εδώ να παραβγεί το τέλος της». Να σχολιάσετε το στίχο.

ΟΙ ΚΑΤΑΣΚΟΠΟΙ

Τάσος Δενέγρης

A. Ο ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΣ

Η ζωή του

Ο Τάσος Δενέγρης γεννήθηκε στην Αθήνα το 1934, όπου και κατοικεί μόνιμα. Μετά τις εγκύκλιες σπουδές του, ακολούθησε μαθήματα κινηματογράφου στη Ρώμη. Στα γράμματα εμφανίστηκε σχετικά αργά, δηλαδή το 1975. Είναι ένας από τους σημαντικότερους ποιητές της δεύτερης μεταπολεμικής γενιάς.

Το έργο του

Ο Τάσος Δενέγρης έχει εκδώσει μέχρι σήμερα τις ποιητικές συλλογές: θάνατος στην Πλατεία Κάνιγγος (1975), Το αίμα του λύκου (1978), θειάφι και αποθέωση (1982), Ακαριαία (1985) στην οποία προστίθενται και οι προηγούμενες συλλογές. Ο ποιητής έχει μεταφράσει στα Ελληνικά, επίσης τα ακόλουθα: Τζον Ντος Πάσος, USA 1919 (1982), Χούλιο Κορτάσαρ, Οκτάεδρο (1983), Χόρχε Λούις Μπόρχες, Εβαντίστο Καριέγκο (1984) και Ρόμπερτ Λιούις Στίβενσον, Νέες χίλιες και μια νύχτες (1985).

B. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΓΙΑ ΤΟ ΕΡΓΟ

Το ποίημα, που εξετάζουμε ανήκει στην πρώτη ποιητική συλλογή του Δενέγρη, το «θάνατο στην Πλατεία Κάνιγγος» που εκδόθηκε το 1975. Με γραφή λιπή και κρυπτική, ο ποιητής δημιουργεί μια ατμόσφαιρα εφιαλτική, όπου οι φαινομενικά αθώες καταστάσεις μετατρέπονται σε επικίνδυνους παράγοντες που επιβουλεύονται την ελευθερία του ανθρώπου.

Γ. ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

α. Νοηματική απόδοση

Ο ποιητής περιγράφει έναν κόσμο ξένο και εχθρικό. Ενώ δείχνει να μη φοβάται καταστάσεις, που όντως είναι επικίνδυνες για τον άνθρωπο (ποταμοί, αϋπνίες) εκδηλώνει ένα σκεπτικισμό που φθάνει ως τον τρόπο για τις κυρίες, που βγάζουν βόλτα τα νήπια με τα καρότσια τους και τους κλητήρες. Νιώθει τρόμο -σχεδόν μεταφυσικό- όμως και για την ικανότητα των αραχνών να στέκονται στο ταβάνι, παρακολουθώντας τις κινήσεις του, χωρίς «να βγάζουν το παραμικρό ήχο φωνής».

β. Ερμηνευτικά – Γλωσσικά σχόλια

- 1. Το ρεύμα των ποταμών την αγρύπνια το λεπίδι:** αντιπροσωπεύουν τρεις αντικειμενικούς φόβους των ανθρώπων.
- 2. τους κλητήρες και τις κυρίες:** δύο ανθρώπινες κατηγορίες, που υποδηλώνουν κάποιους υπόγειους κοινωνικούς κατασκοπευτικούς μηχανισμούς.
- 3. Όσο για τις αράχνες:** Ο ποιητής εδώ χρησιμοποιεί ένα σύμβολο, τις αράχνες δηλαδή, προκειμένου να καταθέσει τον προβληματισμό του επάνω στις κοινωνικές σχέσεις. Παρ' όλα αυτά η αραχνοφοβία καταγράφεται από την επιστήμη της ψυχολογίας, σήμερα ως μία από τις συνηθέστερες φοβίες του σύγχρονου ανθρώπου.

γ. Πραγματολογικά – Ιδεολογικά – Πολιτιστικά σχόλια

Ο Τάσος Δενέγρης, με γλώσσα λιτή και υπαινικτική επιχειρεί να περιγράψει τον εξωτερικό κόσμο, που τον περιβάλλει, ως μια ατμόσφαιρα εφιαλτική, όπου κυριαρχεί η ψυχολογική πίεση και η ασφυκτική τρομοκρατία του ελέγχου των σκέψεων και της συνείδησης του ανθρώπου. Για να αποδώσει αυτή την κατάσταση χρησιμοποιεί το εκφραστικό μέσο της αντίθεσης και της λογικής ανατροπής. Πιο συγκεκριμένα, ο αφηγητής αναφέρει ότι αυτό που φοβάται στο σύγχρονο τρόπο ζωής δεν είναι ο βίαιος θάνατος (όπως αντιπροσωπεύεται από τις λέξεις: ρεύμα ποταμών, λεπίδι) όσο ο κάθε είδους και μορφής έλεγχος της καθημερινότητας. Ο ποιητής μ' αυτό τον τρόπο μας εντάσσει στον εφιαλτικό κόσμο ενός ανθρώπου, που ασφυκτικά κάτω από τη διαρκή παρακολούθηση. Εμείς πιστεύουμε, ότι ο Τάσος Δενέγρης, ενώ μοιάζει να ξεκινά από τον υπαρξισμό και τη μεταφυσική απορία, καταλήγει να πλάθει ένα ποιητικό τοπίο, που θυμίζει έντονα, τις πολιτικές περιπέτειες του τόπου. Ας μην ξεχνάμε ότι η συλλογή δημοσιεύτηκε το 1975, ένα χρόνο μετά την αποκατάσταση της δημοκρατίας και την κατάρρευση της στρατιωτικής δικτατορίας.

Δ. ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

✓ Νοηματικές ενότητες/Επιμέρους πλαγιότιτλοι

Και αυτό το ποίημα αποτελείται από δύο ενότητες, που συμπίπτουν με τις δύο στροφές του.

- 1η ενότητα (η πρώτη στροφή):** Ο ποιητής-αφηγητής αναφέρει ότι δε φοβάται τους κινδύνους της αντικειμενικής πραγματικότητας αλλά τους κλητήρες και τις γυναίκες με τα νήπια.
- 2η ενότητα (η δεύτερη στροφή):** Ο ποιητής-αφηγητής εκμυστηρεύεται το φόβο του για τις αράχνες, που μοιάζουν μ' ένα κατασκοπευτικό μέσο, που δεν βγάζει κανένα ήχο.

Ε. ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ – ΤΕΧΝΟΤΡΟΠΙΑ

Ο Τάσος Δενέγρης ακολουθεί τα χαρακτηριστικά της σύγχρονης ποίησης. Πλάθει ένα ποίημα, που στηρίζεται στη λιτότητα και την απουσία των εκφραστικών μέσων.

1. **Γλώσσα:** Η γλώσσα του Τάσου Δενέγρη είναι λιτή και συγκινησιακά αποφορτισμένη. Ιδιαίτερα περιγραφική, προκειμένου να αποδώσει την αίσθηση της ασφυξίας και του Τρόμου.
2. **Ύφος:** Το ύφος του ποιήματος είναι απογυμνωμένο από λυρισμούς και άλλα εκφραστικά μέσα. Χαρακτηρίζεται από σοβαρότητα και λιτότητα στην έκφραση.
3. **Μορφή:** Το ποίημα αποτελείται από δύο stroφές με περίπου ίσο αριθμό στίχων. Δεν παρατηρείται ομοιοκαταληξία στους στίχους. Κάθε στίχος ξεκινά με κεφαλαίο, γεγονός που δηλώνει την αυτοτέλεια και τη νοηματική πληρότητά του. Η στίξη είναι ελλιπής (δύο τελείες σε εφτά στίχους).
4. **Εκφραστικά Μέσα:**
 - α) **Μεταφορές:** «Το σιωπηλό τους περπάτημα», «με σκοτεινό μάτι».
 - β) **Έλλειψη:** «Μόνον τους κλητήρες».

ΣΤ. ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ στις ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ του Σχ. βιβλίου

1η: Πώς εξηγείτε την (φαινομενική) αντίφαση της πρώτης ενότητας: Ο ποιητής δεν φοβάται το ρεύμα των ποταμών κ.τ.λ. (Καταστάσεις δηλαδή αντικειμενικά υπαρκτές και φοβερές), αντίθετα περισσότερο φοβάται τους κλητήρες και τις κυρίες που κατασκοπεύουν. Στην απάντησή σας ως συνυπολογίσετε και α) το ρόλο των κλητήρων και των κυριών στη δημόσια και κοινωνική ζωή αντίστοιχα και β) τις τρομακτικές διαστάσεις που η ευαισθησία του ποιητή τους προσδίδει, δημιουργώντας την ατμόσφαιρα αστυνομικού θρίλερ.

Απάντηση:

Με το εκφραστικό μέσο της αντίφασης, ο Τάσος Δενέγρης πετυχαίνει την ψυχική μεταβολή των ακροατών-αναγνωστών. Ο ποιητής ξεκινά ν' απαριθμεί τους φόβους του, σ' ένα τοπίο θολό, αφηρημένο και σχεδόν εξωανθρώπινο. Κατορθώνει με τον πρώτο στίχο να ορίσει ότι οι κίνδυνοι, που απορρέουν από το ρεύμα των ποταμών και το λεπίδι είναι υπαρκτοί αλλά όχι τόσο τρομακτικοί όσο εκείνοι, που προέρχονται από τις καθημερινές σχέσεις των ανθρώπων. Ο ποιητής δημιουργεί έτσι μια «καφκική» ατμόσφαιρα, όπου η αίσθηση της ασφυξίας και της συνεχούς παρακολούθησης κυριαρχούν. Το σημαντικό είναι ότι οι παράγοντες, που ευθύνονται για την ποιότητα και το χαρακτήρα αυτής της ατμόσφαιρας είναι καθημερινοί άνθρωποι. Οι άνθρωποι δηλαδή, της διπλανής πόρτας. Ίσως εδώ στηρίζεται και όλο το ποιητικό τοπίο του Δενέγρη. Σε μια σύγχρονη πόλη, ο ή-

ρως του κειμένου νιώθει να παρακολουθείται η κάθε του κίνηση από τους συνανθρώπους του.

2n: Η δεύτερη ενότητα επεκτείνει και εντείνει τον τρόπο του ποιητή: Ποια ψυχολογική κατάσταση υπονοεί η εικόνα της ενότητας; Να τεκμηριώσετε την απάντησή σας;

Απάντηση:

Πραγματικά, στη δεύτερη στροφική ενότητα ο ποιητής επεκτείνει το προβληματισμό του και εντείνει την τρομακτική-εφιαλτική ατμόσφαιρα της πρώτης ενότητας. Ο Τάσος Δενέγρης κάνει χρήση του συμβολικού λόγου. Χρησιμοποιεί την αράχνη για να αποδείξει ότι κάθε άνθρωπος παρακολουθείται ακόμα και τις πιο προσωπικές του στιγμές. Οι σκέψεις του ελέγχονται και η συνείδησή του γίνεται προϊόν ανάλυσης, από μηχανισμούς, οι οποίοι είναι αθόρυβοι, ανεξέλεγκτοι και άγνωστοι τόσο από τον ίδιο όσο και από την πλειοψηφία των συνανθρώπων του. Όπως είναι φυσικό, αυτό το αόρατο-αθόρυβο μάτι προκαλεί έντονη ψυχική αγωνία στον ποιητή, που αισθάνεται αδυναμία να ανταπεξέλθει σ' αυτή την κατάσταση.

Z. ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1n: Τι αντιπροσωπεύουν «οι κλητήρες» και «οι κυρίες με τα καρότσια»;

2n: Να σχολιάσετε το στίχο: «παρακολουθώντας με σκοτεινό μάτι τη σκέψη σου».

ΤΟ ΑΠΙΑΣΤΟ ΠΡΟ- ΠΟ

Βασίλης Καραβίτης

A. Ο ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΣ

Η ζωή του

Ο Βασίλης Καραβίτης, ποιητής και μεταφραστής της δεύτερης μεταπολεμικής γενιάς, γεννήθηκε το 1934 στην Ορεσιτιάδα του νομού Έβρου. Μετά τις εγκύκλιες σπουδές του, ακολούθησε νομικά στο Πανεπιστήμιο Αθηνών και εργάστηκε σαν δικηγόρος. Μένει μόνιμα στη Θεσσαλονίκη και ανήκει στον «κύκλο της Διαγωνίου», δηλαδή υπήρξε συνεργάτης του λογοτεχνικού και καλλιτεχνικού περιοδικού, Διαγώνιος, που ίδρυσε ο Ντίνο Χριστιανόπουλος.

Το έργο του

Ο Βασίλης Καραβίτης έχει εκδώσει έως σήμερα, τις ποιητικές συλλογές: Υλικό Μονώσεως (1970), Το παιχνίδι της επαφής (1973), Στη σκιά του μακρόβιου κόσμου (1977), Φόρμουλες για μια άγνωστη ζωή (1982), τη συγκεντρωτική συλλογή, Λυπομανία (1989) και Το αγαθό σκοτάδι (1997). Κυκλοφόρησε, επίσης το πεζό: Οκνηρίας εγκώμιον ή Γιατί μας κλαίνει οι ρέγγες (1985). Έχει μεταφράσει, ακόμα σύγχρονους ξένους ποιητές.

B. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΓΙΑ ΤΟ ΕΡΓΟ

«Το άπιαστο Προ-πο» συμπεριλαμβάνεται στη συγκεντρωτική συλλογή, Λυπομανία, που κυκλοφόρησε το 1989 ο ποιητής. Σ' αυτό το ποίημα, όπως άλλωστε και στα υπόλοιπα της συλλογής, ο αναγνώστης-ακροατής μπορεί να διαπιστώσει την αγωνία του ποιητή, να αποκαταστήσει επικοινωνία με το κοινωνικό του περιβάλλον.

Γ. ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

α. Νοηματική απόδοση

Ο ποιητής περιγράφει με ευκρίνεια την αδυναμία του για ανθρώπινη επικοινωνία και το αδιέξοδο στο οποίο έχει περιέλθει εξαπτίας της. Η κουβέντα, που συνεχίζει να κάνει με το άλλο πρόσωπο είναι ουτοπική. Μιλούν για άγνωστες συγκινήσεις, για νέα ρίγη, για νέες αισθήσεις και συγκινήσεις, για νέες συμπεριφορές και εν γένει, για μια καλύτερη

και ανθρωπινότερη ζωή. Δυστυχώς, όμως, αυτό το όνειρο δεν πρόκειται να πραγματοποιηθεί πουθενά αλλού, πέρα από τα όρια της κουβέντας.

β. Ερμηνευτικά – Γλωσσικά σχόλια

- 1. Ας συνεχίσουμε:** με το στίχο αυτό δηλώνεται η επανάληψη αυτής της πράξης.
- 2. νεόκοπους:** αυτοί που είναι πρόσφατοι, καινούργιοι και γεμάτοι ζωντάνια.
- 3. αυτό το δεκατριάρι:** Οι δεκατρείς επιτυχίες στο Προ-πό, που αποφέρουν τεράστια κέρδη σ' εκείνον που προέβλεψε σωστά. Μεταφορικά δηλώνει το άπιαστο όνειρο που σκιαγραφεί η καθημερινή κουβέντα του ποιητή με το πρόσωπο. Είναι τόσο όμορφο, που μοιάζει με το δεκατριάρι στο Προ-πό.

γ. Πραγματολογικά – Ιδεολογικά – Πολιτιστικά σχόλια

Ο Βασίλης Καραβίτης, όπως και άλλοι ποιητές της δεύτερης μεταπολεμικής γενιάς ξεκινά από τον υπαρξισμό για να εκφράσει ένα πλήθος από αγωνίες και εσωτερικά προβλήματα. Αυτό όμως, που βιώνει προσπαθώντας να ανιχνεύσει τις αιτίες των προβλημάτων είναι μια αμηχανία απέναντι στον άλλον. Αυτή η αμηχανία ακριβώς, τον οδηγεί αναπότρεπτα στη μοναξιά, την οποία είτε σατιρίζει είτε καυτηριάζει. Κάποιες φορές αυτή η στάση του, οδηγεί στον αυτοσαρκασμό. Στο ποίημα, που αναλύουμε, ο ποιητής περιγράφει μια -σε τακτά χρονικά διαστήματα- επαναλαμβανόμενη συμπεριφορά, που δεν οδηγεί πουθενά. Μέσω των θεμάτων που αναλύονται από τη συζήτηση καταθέτει τους προβληματισμούς για τις διανθρώπινες σχέσεις, για την πολιτική κατάσταση, για την ποιότητα ζωής και για το μέλλον. Δυστυχώς, οι επιθυμίες του αυτές παραμένουν στο στάδιο της θεωρητικής αναζήτησης και όχι της πρακτικής εφαρμογής. Γι' αυτό ακριβώς, το ποίημα τελειώνει μ' έναν απαξιωτικό λόγο. Αυτό το όραμα δεν πρόκειται να πραγματοποιηθεί. Είναι άπιαστο όπως το δεκατριάρι στο Προ-πο.

Δ. ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

✓ Νοηματικές ενότητες/Επιμέρους πλαγιότιτλοι

Το εξεταζόμενο ποίημα αποτελείται από δύο στροφικές ενότητες.

- 1η ενότητα (η πρώτη στροφή):** Ο ποιητής περιγράφει το περιεχόμενο (ουτοπικό) της καθημερινής συζήτησης με το άλλο άγνωστο, αλλά οικείο σ' αυτόν, πρόσωπο.
- 2η ενότητα (η δεύτερη στροφή):** Ο ποιητής μας δίνει την προσωπική του άποψη για τα θέματα της επαναλαμβανόμενης συζήτησης. Δηλαδή, ότι το όνειρο αυτό, δεν πρόκειται ποτέ να πραγματοποιηθεί.

Ε. ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ – ΤΕΧΝΟΤΡΟΠΙΑ

Πρόκειται για ποίημα, που χαρακτηρίζεται από λυρική διάθεση, συμβολιστικές τάσεις και μια υποψία ειρωνείας. Ο λόγος του ποιήματος αν και είναι εγκεφαλικός δεν δυσκολεύει την κατανόηση του κειμένου.

- 1. Γλώσσα:** Το ποίημα χαρακτηρίζεται από την αιχμηρότητα και τη σαφήνεια του ποιητικού λόγου.
- 2. Ύφος:** Το ύφος του ποιήματος είναι σοβαρό και λιτό με μια αδιόρατη αίσθηση ειρωνικής διάθεσης.
- 3. Μορφή:** Ο στίχος του ποιήματος είναι ελεύθερος με έντονο ρυθμό στο εσωτερικό του. Τα σημεία στίξης αν και είναι λίγα, δεν δυσκολεύουν την ανάγνωση του ποιήματος.
- 4. Εκφραστικά Μέσα:**
 - α) Μεταφορές:** «Για πόλεις που θα βρούνε νέο σφυγμό τους», «που θα εφεύρει το σώμα», «για λέξεις Παρθένες», «για σιωπές ακόμα εύφορες», «για νέα ρίγη που ζητάνε επιδερμίδες», «για νέα σχήματα που θ' απορροφήσουν τις μοναξιές», «για νέα συνθήματα που θα στρατολογήσουν οπαδούς».
 - β) Ειρωνείες:** «Ωραία λοιπόν», «κουβέντα ας γίνεται όσο θέλετε», «Ας συνεχίσουμε κι απόψε την κουβέντα μας».
 - γ) Επίθετα:** «νέο σφυγμό», «νεόκοπους προορισμούς», «νέους κώδικες», «λέξεις Παρθένες», «άγνωστες, νέες συγκινήσεις».

ΣΤ. ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ του Σχ. βιβλίου

1η: Το ποίημα διακατέχεται από μια διάθεση ειρωνείας. Αφού το μελετήσετε, προσπαθήστε να στηρίξετε την άποψη αυτή απαντώντας στα παρακάτω ερωτήματα:

- α) Σε ποιους στίχους υποδηλώνεται ευκρινέστερα αυτή η διάθεση;
- β) Ποιο είναι, συνοπτικά, το αντικείμενο αυτών των συζητήσεων;

Απάντηση:

α) Είπαμε λίγο πιο πάνω (βλ. ΣΧΟΛΙΑ ΑΙΣΘΗΤΙΚΑ) ότι το ύφος του ποιήματος μπορεί να χαρακτηριστεί από τη λεπτή ειρωνική διάθεση του ποιητή. Οι στίχοι στους οποίους υποδηλώνεται ευκρινέστερα αυτή η διάθεση είναι οι ακόλουθοι: «Ωραία λοιπόν. Ας συνεχίσουμε κι απόψε την κουβέντα μας», «κουβέντα ας γίνεται όσο θέλετε», «εγώ το ξέρω προ πολλού».

β) Εμείς πιστεύουμε ότι το αντικείμενο αυτών των συζητήσεων είναι δύσκολο να οριστεί με σαφήνεια. Κοντολογίς, μέσα σε δεκατρείς στίχους ο Βασίλης Καραβίτης προσπαθεί να χωρέσει όλο το σύγχρονο, παγκόσμιο προβληματισμό και σκεπτικισμό. Εδώ,

αναμοχλεύονται θέματα όπως: οι σχέσεις παραγωγής, οι διανθρώπινες σχέσεις, η σεξουαλική επικοινωνία, η ερωτική επιθυμία, η κρίση των ιδεολογιών, το χάσμα γενεών και η κοινωνική δικαιοσύνη.

2η: Όπως θα διαπιστώσατε, το αντικείμενο της «κουβέντας» είναι ποικίλο και αναφέρεται σε σημαντικά θέματα της εποχής μας. Από την άποψη αυτή πώς εξηγείτε τη στάση του ποιητή και, ειδικότερα, τον τρόπο με τον οποίο τελειώνει το ποίημα; Να δικαιολογήσετε την άποψή σας.

Απάντηση:

Ο ποιητής στο τέλος του κειμένου κρατά μια στάση απαξιωτική και λίγο σατιρική, απέναντι στις θεωρητικές αναζητήσεις, της κουβέντας που κάνει με το άγνωστο πρόσωπο. Αυτή η αντιποιητική στάση μπορεί να ερμηνευτεί μόνο με βάση τα τεχνοτροπικά στοιχεία του Βασίλη Καραβίτη. Ο Βασίλης Καραβίτης ξεκινά από μια ανάγκη καθορισμού της διανθρώπινες επικοινωνίας, η οποία, όπως φαίνεται, είναι δύσκολο να πραγματοποιηθεί. Ο ποιητής τότε επιχειρεί να διερευνήσει τις αιτίες αυτής της δυσκολίας και απραγίας. Αυτή η διαδικασία διερεύνησης τον οδηγεί στον αυτοσαρκασμό και τη σάτιρα. Διαπιστώνει, «εν ολίγοις», ότι εκείνος και ο άλλος (ο συνάνθρωπος) ή «εν προκειμένω» το άγνωστο πρόσωπο με το οποίο συζητά, εκπέμπουν σε διαφορετικό μήκος κύματος, αδυνατώντας να αποκαταστήσουν οποιοδήποτε είδος επαφής.

Z. ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1η: Το μεγαλύτερο μέρος (13 στίχοι) του ποιήματος καλύπτονται από το περιεχόμενο της συζήτησης. Τι πιστεύετε εσείς ότι θέλει να επιτύχει ο ποιητής μ' αυτή τη διαρκή επανάληψη του συνδέσμου «για»;

2η: Μπορείτε να εντοπίσετε τους στίχους στους οποίους διαφαίνεται η απαισιοδοξία του ποιητή;

ΟΜΟΝΟΙΑ - ΑΝΩ ΠΕΤΡΑΛΩΝΑ

Θωμάς Γκόρπας

A. Ο ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΣ

Η ζωή του

Ο Θωμάς Γκόρπας είναι ποιητής που τοποθετείται από τη λογοτεχνική κριτική στο μεταίχμιο μεταξύ της πρώτης και της δεύτερης μεταπολεμικής γενιάς. Γεννήθηκε το 1935 στο Μεσολόγγι και ζει στην Αθήνα. Εμφανίστηκε στα γράμματα το 1957.

Το έργο του

Ο Θωμάς Γκόρπας έχει δημοσιεύσει μέχρι σήμερα τις ποιητικές συλλογές: Σπασμένος καιρός (1957), Παλιές ειδήσεις (1966), Πανόραμα (1975), Τη συγκεντρωτική συλλογή Στάσεις στο μέλλον (1979), Γιουσουρούμ (1976), Το πεζό ποίημα ο μεγάλος δρόμος (1975) και περνάει ο στρατός (1980). Κυκλοφόρησε επίσης το πεζό: Περιπετειώδες κοινωνικό και μαύρο νεοελληνικό αφήγημα (1981).

B. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΓΙΑ ΤΟ ΕΡΓΟ

Το ποίημα ανήκει στην πρώτη ποιητική συλλογή του Θωμά Γκόρπα, Σπασμένος Καιρός, που κυκλοφόρησε το 1957. Στη συλλογή αυτή ο ποιητής φαίνεται να αντιλείπει από τα πολιτικοκοινωνικά οράματα της εποχής της Αντίστασης και του Εμφυλίου αλλά η αίσθηση της ήπιας και της διάψευσης των οραμάτων τελικά, κυριαρχεί στην ποίησή του.

Γ. ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

α. Νοηματική απόδοση

Ο αφηγητής ξεκινά ένα νοερό μονόλογο, που απευθύνεται στο κορίτσι του λεωφορείου της γραμμής Ομόνοια - Πετράλωνα. Η θλίψη και η μελαγχολία του κοριτσιού εντυπωσιάζουν τον ποιητή και γίνονται πηγή έμπνευσης γι' αυτόν. Έχει την αίσθηση, λοιπόν ότι η κοπέλα βουλιάζει στα μάτια του, αναλογιζόμενη τον αγαπημένο της και αναπολώντας μια χαμένη ευτυχία, από την οποία ζητά βοήθεια. Δυστυχώς, η κοπέλα δεν μπορεί να αντιστρέψει τη ροή των γεγονότων με αποτέλεσμα να κάθεται δίπλα στον ποιητή ανίσχυρη ν' αγαπήσει και ν' αγαπηθεί.

β. Ερμηνευτικά – Γλωσσικά σχόλια

- 1. στον κόρφο μου:** στο στέρνο μου, στην αγκαλιά μου.
- 2. Βουλιάζει μες τα μάτια μου:** Ένας εξαισιος στίχος που δηλώνει την αφαίρεση - ακινησία του βλέμματος πάνω σ' ένα αντικείμενο.
- 3. αναπολώντας:** νοσταλγώντας, ανακαλώντας.

γ. Πραγματολογικά – Ιδεολογικά – Πολιτιστικά σχόλια

Είπαμε και πιο πάνω (βλ. Εισαγωγή) ότι ο Θωμάς Γκόρπας τοποθετείται στο μεταίχμιο της πρώτης μεταπολεμικής με τη δεύτερη μεταπολεμική γενιά. Αυτό που έχει σημασία είναι ότι ο ίδιος -με βάση το ποιητικό του τοπίο- τοποθετεί τον εαυτό του αλληλέγγυο των σθησιμένων οραμάτων της γενιάς της Αντίστασης και του Εμφυλίου. Βέβαια ζει και δημιουργεί σε μια μεταβατική εποχή του το ηρωικό κλίμα γνωρίζει μια καθίζηση και οι ποιητές ομφαλοσκοπούν, στρέφονται προς τη διερεύνηση του εσωτερικού τους κόσμου, για να κατορθώσουν να εκφράσουν τελικά, τις τραυματικές εμπειρίες τους.

Αντανάκλαση αυτού του κλίματος έχουμε στον ποιητικό λόγο του Θωμά Γκόρπα. Όμως στο ποίημα που εξετάζουμε, το κυρίαρχο στοιχείο είναι ο λυρισμός και η τάση για συμμετοχή στο συγκινησιακό φορτίο της ηρωίδας. Ο Θωμάς Γκόρπας φαίνεται ότι εδώ κάνει ευρεία χρήση των συμβολιστικών εκφραστικών μέσων της παράδοσης για να εκφράσει τραυματικές εμπειρίες που δεν αναφέρονται όμως στο πολιτικοκοινωνικό πεδίο αλλά στο ερωτικό. Η ευαισθησία και η θέληση για νοερή επικοινωνία ανάμεσα στον ποιητή και την ηρωίδα δομούν τον ποιητικό λόγο του Γκόρπα, ο οποίος δημιουργεί ένα σαφές χωροχρονικό τοπίο.

Δ. ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

✓ Νοηματικές ενότητες/Επιμέρους πλαγιότιτλοι

Το ποίημα αποτελείται από δυο ενότητες:

- 1η ενότητα (κορίτσι εξουσία ... τον αγαπημένο σου):** Ο αφηγητής περιγράφει τη γνωριμία του με το κορίτσι και παραδίδει κάποια πρώτα στοιχεία για τα συναισθήματα που του προκαλεί το βλέμμα και η στάση της.
- 2η ενότητα (Πάντα πνιγμένη ... μα δεν μπορεί):** Στην ενότητα αυτή, ο αφηγητής προχωράει ένα βήμα παραπέρα και προσπαθεί να αναλύσει τις σκέψεις και την ψυχολογική κατάσταση του κοριτσιού.

Ε. ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ – ΤΕΧΝΟΤΡΟΠΙΑ

1. **Γλώσσα:** η γλώσσα του ποιήματος χαρακτηρίζεται από την ευαισθησία της, την εκφραστική της πληρότητα και τη συγκινησιακή φόρτιση.
2. **Ύφος:** Εδώ, έχουμε να κάνουμε με ύφος πάλλον, δραστικό και πλούσιο σε εκφραστικά μέσα. Ο Θωμάς Γκόρπας δημιουργεί μια ευφάνταστη εικονοποιία, χρησιμοποιώντας σαν τοπίο το εσωτερικό ενός λεωφορείου της γραμμής Ομόνοια-Πετράλωνα.
3. **Μορφή:** η μορφή του εξεταζόμενου ποιήματος είναι η μορφή, που έχουν τα σύγχρονα ποιήματα. Έτσι και εδώ, παρατηρούμε την ελευθερία του στίχου, την τάση για δημιουργία μεγάλου -σε μήκος- στίχου και ελάχιστη χρήση της στίξης.
4. **Εκφραστικά Μέσα:**
 - α) **Παρομοιώσεις:** «όπως ξανθό άνθος πίσω από φράχτην», «όπως άστρο που περπατάει στον κόρφο μου», «όπως σ' ένα τοπίο που θέλεις», «με την καδιά σου λαβωμένη σαν μικρό πουλί», «με την ομορφιά σου ακυβέρνητη σαν μικρό παιδί», «κάθεσαι πλάι μου σαν ανθός και σαν άστρο και σαν έρωτας».
 - β) **Μεταφορές:** «άσπρο που περπατάει», «βουλιάζεις μες στα μάτια μου», «μες στη σιωπή που σε κρατάει δεμένη», «πνιγμένη μες τα μάτια μου», «δεμένη απ' τη σιωπή», «οι μουσικές δεν έρχονται», «με την ομορφιά σου ακυβέρνητη».
 - γ) **Προσωποποιήσεις:** «μουσικές παλιές να 'ρθουν και να σε λυτερώνουν», «μα οι μουσικές δεν έρχονται».

ΣΤ. ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ στις ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ του Σχ. βιβλίου

1η: Βασιζόμενοι στις επισημάνσεις του εισαγωγικού σημειώματος να επικεντρώσετε το ενδιαφέρον σας στα εξής κυρίως: το χώρο και το χρόνο του ποιήματος.

Απάντηση:

Οι χρόνοι στο εξεταζόμενο ποίημα είναι δύο. Ο πρώτος έχει σχέση με το διάστημα που ο αφηγητής έρχεται σε επαφή με το κορίτσι και ο δεύτερος σχετίζεται με τη γραφή του ποιήματος σε μεταγενέστερη εποχή. Ο χώρος είναι καθορισμένος. Μέσα στο λεωφορείο της γραμμής Ομόνοια - Πετράλωνα, ο ποιητής συναντά ένα κορίτσι. Πιο συγκεκριμένα το κορίτσι κάθεται δίπλα του.

2η: Από τον πρώτο κιάλας στίχο ως τον τελευταίο κυριαρχεί ο νοερός μόνολογος του ποιητή προς το κορίτσι. Να παρακολουθήσετε τη διαδρομή του και να επισημάνετε τα εξής: α) πώς αποκαλεί και παρομοιάζει το κορίτσι σε διάφορους στίχους; β) Ποια συναισθήματα και ποιες σκέψεις αποδίδει σ' αυτό;

Απάντηση:

α) Το κορίτσι αποκαλείται από τον ποιητή: «κορίτσι-εξουσία του λεωφορείου μέσα στο βράδυ» (1ος στίχος), «ξανθό άνθος πίσω από φράκτν» (3ος στίχος), «άστρο που περπατάει στον κόρφο μου» (4ος στίχος), «πάντα πνιγμένη μες στα μάτια μου» (10ος στίχος), «πάντα δεμένη απ' τη σιωπή» (11ος στίχος), «πάντα πνιγμένη μες στα μάτια μου» (15ος στίχος), «πάντα δεμένη απ' τη σιωπή» (16ος στίχος), «σαν άνθος και σαν άστρο και σαν έρωτας» (20ος στίχος).

β) Ο ποιητής είναι τόσο ευλαβικά παρατηρητικός με το κορίτσι που δε διστάζει να καταδυθεί στα μύκια της ψυχής και της σκέψης του. Έτσι, ο ποιητής φαντάζεται καθώς τη βλέπει να ακινητεί το βλέμμα της μέσα στα μάτια του και να αφαιρείται, ότι επιστρέφει σ' ένα τοπίο λατρευτό, που ορίζεται από τη μορφή του αδικοχαμένου αγαπημένου της. Η κοπέλα μοιάζει να αναπολεί μουσικές, με τις οποίες θα ήθελε να δραπετεύσει από τη σκληρή πραγματικότητα αλλά κάτι τέτοιο δεν είναι εφικτό. Παραμένει μόνη της, πληγωμένη και μελαγχολική μέσα στη θλίψη της.

3η: Ολόκληρο το ποίημα κινείται μέσα σ' ένα νοερό μονόλογο του ποιητή που είναι αποτέλεσμα των φαντασιώσεών του. Να τις επισημάνετε.

Απάντηση:

Όπως προαναφέρθηκε, ολόκληρο το ποίημα είναι ένας μονόλογος που χαρακτηρίζεται από τη λυρικότητα και την ευαισθησία. Αυτός ο μονόλογος απευθύνεται στη μούσα του ποιητή, ένα κορίτσι ιδιαίτερα μελαγχολικό που ένα βράδυ κάθισε πλάι του, στο λεωφορείο της γραμμής Ομόνοια-Πειράλωνα. Από αυτή την άποψη μπορούμε να υποστηρίξουμε ότι οι σκέψεις και τα συναισθήματα, που αποδίδει στο κορίτσι είναι πλάσματα της φαντασίας του. Άλλωστε, ο ποιητής δεν της απευθύνει το λόγο για να μάθει κάποιο στοιχείο απλά στηρίζεται σε εξωτερικές παρατηρήσεις για να βγάλει τα συμπεράσματά του. Συμπεράσματα, που αφορούν στην προσωπική ζωή και το παρελθόν του κοριτσιού (θλίψη για το χαμό του αγαπημένου, επιθυμία για απόδραση από την πραγματικότητα και άλλα).

Z. ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1η: Να σχολιάσετε το στίχο: «Κάθεσαι πλάι μου βουλιάζεις μες στα μάτια μου». Ποια η σημασία του στην εξέλιξη του ποιήματος;

2η: Ποια πιστεύετε ότι είναι η θέση του στίχου: «αναπολώντας μουσικές παλιές να 'ρθουν και να σε λευτερώσουν», μέσα στο ποίημα;

ΤΟ ΣΠΙΤΙ

Πρόδρομος Χ. Μάρκογλου

A. Ο ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΣ

Η ζωή του

Ο Πρόδρομος Μάρκογλου είναι ένας από τους πιο σημαντικούς ποιητές της δεύτερης μεταπολεμικής γενιάς. Γεννήθηκε στην Καβάλα το 1935. Κατά τη διάρκεια της Κατοχής έχασε το αριστερό του χέρι από έκρηξη χειροβομβίδας. Στη συνέχεια, σπούδασε στην Ανώτατη Σχολή Οικονομικών και Εμπορικών Επιστημών της Αθήνας και εργάστηκε ως λογιστής, αρχικά σε καπνεμπορική εταιρεία κι έπειτα σε ιδιωτικές επιχειρήσεις. Από το 1971, ζει μόνιμα στη Θεσσαλονίκη. Στα γράμματα εμφανίστηκε το 1958, στην εφημερίδα της Καβάλας, «Έρευνα». Συνεργασίες του δημοσιεύθηκαν και σε άλλα περιοδικά και εφημερίδες της Αθήνας και της Θεσσαλονίκης.

Το έργο του

Ο Πρόδρομος Μάρκογλου έχει δημοσιεύσει μέχρι σήμερα τις ποιητικές συλλογές: Έγκλειστοι (Καβάλα 1962), χωροστάθμιση (Καβάλα 1965), Τα κύματα και οι φωνές (Θεσσαλονίκη 1971), Το δόντι της Πέτρας (Θεσσαλονίκη 1975), Συνοπτική διαδικασία (Θεσσαλονίκη 1980), Τη συγκεντρωτική Έκδοση, Εσχάτη υπόσχεση 1958-1978 (1984) και Πάροδος Μοναστηρίου (Αθήνα 1989). Έχει κυκλοφορήσει επίσης, τα πεζά: Ο χώρος της Ιωάννας και ο χρόνος του Ιωάννη (1980, 1985), Σταθερή απώλεια (διηγήματα 1992), Σπαράγματα (1997). Ποιήματά του μεταφράστηκαν στα Αγγλικά, στα Πολωνικά και τα Ιταλικά.

B. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΓΙΑ ΤΟ ΕΡΓΟ

Το ποίημα, που αναλύουμε συμπεριλαμβάνεται στην ποιητική συλλογή. «Συνοπτική διαδικασία» που κυκλοφόρησε το 1980, αλλά περιέχει ποιήματα που γράφτηκαν σε προγενέστερη εποχή (1968-1978). Το ποιητικό τοπίο, που εξετάζουμε φαίνεται ότι δημιουργήθηκε σ' έναν κόσμο που εκσυγχρονίζεται και αστικοποιείται. Οι άνθρωποι -και πιο συγκεκριμένα, ο ποιητής- αισθάνονται ότι πνίγονται από τις σύγχρονες συνθήκες διαβίωσης και γι' αυτό καταφεύγουν σε ξένοιαστες καταστάσεις μιας χαμένης παιδικής ηλικίας και νεότητας.

Γ. ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

α. Νοηματική απόδοση

«Το σπίτι», είναι ένα χαρακτηριστικό -για τους ποιητικούς προβληματισμούς του Μάρκογλου- ποίημα. Η ποιητική γραφή εστιάζεται στα συναισθήματα του συγγραφέα, που γεννώνται από την παρατήρηση του πατρικού σπιτιού του. Στην αρχή, ο ποιητής ζει με την ανάμνηση των παιδικών του χρόνων. Έχει την αίσθηση ότι βάζει το κλειδί στην πόρτα και ξαφνικά, είναι όλοι εκεί (οι δικοί του) μιλώντας ανάμεικτα ελληνικά, ποντιακά, αρμενικά και τούρκικα.

Η εικόνα αυτή σύντομα εξαφανίζεται, γιατί το σπίτι έχει γίνει πια, ερείπιο. Η σκεπή και οι τοίχοι έχουν καταρρεύσει.

Το σκηνικό αλλάζει πάλι. Το σπίτι κατεδαφίστηκε, ο εκοκαφέας, ο φορτωτής και τα ανατρεπόμενα φορτηγά, εξαφανίζουν σιγά-σιγά όλα τα ίχνη της παλιάς ζωής. Ο ποιητής κρατώντας το επιθύριο (ρόπτρο) απ' το πατρικό του, περπατά στην παραλία προσπαθώντας να συλλάβει την πραγματικότητα.

β. Ερμηνευτικά – Γλωσσικά σχόλια

- 1. Επιθύριο χεράκι:** Το ρόπτρο της θύρας εξόδου, που αντικαταστάθηκε από τα κουδούνια. Ήταν συνήθως μπρούτζινο και είχε τη μορφή μικρού χεριού.
- 2. Ποντιακά, Τουρκικά, Ελληνικά, Αρμενικά:** Η καταγωγή του Προδρόμου Μάρκογλου είναι μικρασιατική. Οι περισσότεροι Μικρασιάτες Έλληνες μιλούσαν εκτός από ελληνικά και τουρκικά, αρμενικά και άλλες γλώσσες.
- 3. Όνειρα ξεφλουδίζονται σα φίδια:** μια τολμηρή ποιητική εικόνα που παρομοιάζει το φυλορρόημα των ονείρων με την αλλαγή δέρματος των φιδιών.
- 4. Πέρα η Θάσος:** Από το λιμάνι της Καβάλας (όπου βρίσκεται το πατρικό του ποιητή) διακρίνεται η Θάσος.
- 5. Πιο μακριά το Όρος:** Πρόκειται για το τρίτο πόδι της Χαλκιδικής. Δηλαδή, τη χερσόνησο του Άθω, που ονομάζεται Άγιον Όρος ή πιο απλά, Όρος. Το Άγιον Όρος διακρίνεται, επίσης, από το λιμάνι της Καβάλας.
- 6. Καλειδοσκόπιο:** Το καλειδοσκόπιο είναι το οπτικό όργανο, που αποτελείται από επίπεδα κάτοπτρα, τοποθετημένα μέσα σε αδιαφανή σωλήνα και σε τέτοια γωνία μεταξύ τους, ώστε να σχηματίζονται συμμετρικά φαντασμαγορικά σχήματα από τις πολλαπλές ανακλάσεις κομματιών χρωματιστού γυαλιού, που επίσης, βρίσκονται μέσα στο σωλήνα. Αυτά τα φαντασμαγορικά σχήματα, μεταβάλλονται συνέχεια, με την περιστροφή του σωλήνα. Ο ποιητής, εδώ, παρομοιάζει την επιφάνεια και το βυθό της θάλασσας με καλειδοσκόπιο.
- 7. σύννεφα παρταλιασμένα:** σύννεφα κουρελιασμένα

8. Καταποντίζομαι: Βυθίζομαι, βουλιάζω

9. γεμίζουν τα ανατρεπόμενα: Πρόκειται για φορτηγά με ανατρεπόμενη καρότσα, που χρησιμοποιούνται στα χωματουργικά έργα

10. Σιδερένια νύχια: Πρόκειται για τα μεταλλικά νύχια της κουτάλας του εκσκαφέα.

γ. Πραγματολογικά – Ιδεολογικά – Πολιτιστικά σχόλια

Ο κινητήριος μοχλός της ποίησης του Μάρκογλου είναι η ζωή που βρίσκεται «υπό ανάπτυξη», έτσι όπως αντανakλάται στην ανοικοδόμηση, τον εξασιασμό του ελληνικού πληθυσμού και την «ευημερία». Πραγματικά, η δεκαετία του '60, είναι η εποχή που υψώνεται ο εκσυγχρονισμός της χώρας, πάντα αναρχούμενος. Τα γνωρίσματα αυτού του άτακτου, απρογραμματίστου και ανεξέλεγκτου εξασιασμού ενσωματώθηκαν στις δομές της νεοελληνικής κοινωνίας και έγιναν αυτά, οι κανόνες και οι αρχές, που τη διέπουν. Τώρα, οι Έλληνες ευημερούν. Αλλά αυτή η ευημερία καλύπτεται από την προοπτική της απόκτησης ενός διαμερίσματος ή άλλων καταναλωτικών αγαθών.

Σ' αυτή την κοινωνική πραγματικότητα εντάσσεται ο ποιητικός προβληματισμός του Προδρόμου Μάρκογλου. Ο ποιητικός κόσμος του έχει δημιουργηθεί με βάση αυτό το ευδαιμονιστικό λαχάνιασμα των ανθρώπων της δεκαετίας του '60. Η διαφορά, όμως, είναι ότι οι άνθρωποι στα ποιήματα του Μάρκογλου, φαίνεται να ασφυκτιούν όντας εγκλωβισμένοι σε συνθήκες, που τους επιβάλλονται. Η απάντηση στο συναίσθημα του εγκλωβισμού είναι η επιστροφή στην παιδική ηλικία. Έτσι, βλέπουμε τον ποιητή να αποδέχεται την ανοικοδόμηση ως στοιχεία μιας θλιβερής κατάστασης μοντερνισμού και ευημερίας αλλά στην ουσία να βρίσκει καταφύγιο στις αναμνήσεις μιας γλυκότατης νεότητας.

Δ. ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

✓ Νοηματικές ενότητες/Επιμέρους πλαγιότιτλοι

Το ποίημα, που αναλύουμε αποτελείται από τέσσερις ενότητες με διαφορετικό εννοιολογικό περιεχόμενο.

Έτσι έχουμε:

1η ενότητα (οι δύο πρώτες στροφές): Ο αφηγητής περιγράφει τις αναμνήσεις από το σπίτι, της παιδικής του ηλικίας, όπου η πολυπολιτισμική κουλτούρα κυριαρχούσε.

2η ενότητα (τρίτη και τέταρτη στροφή): Το σπίτι εγκαταλελειμένο εδώ και καιρό χάνει ερειπωμένο. Ο αφηγητής διακρίνει από εκεί τη θάλασσα και τις απέναντι στεριές.

3η ενότητα (πέμπτη, έκτη και έβδομη στροφή): Ο αφηγητής εμφανώς πικραμένος, αναφέρει ότι το σπίτι κατεδαφίστηκε. Εκεί, όπου άλλοτε συνωσιζόνταν πεύκα, ροδακινιές, μηλιές και καρυδιές, τώρα υπάρχει ένα οικόπεδο διακοσίων πενήντα τετραγωνικών.

4η ενότητα (όγδοη και ένατη στροφή): Ο αφηγητής κρατώντας «ανα χείρας» το ρόππο της θύρας του σπιτιού, περπατά στην παραλία συλλογιζόμενος το μάταιο των πραγμάτων.

Ε. ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ – ΤΕΧΝΟΤΡΟΠΙΑ

1. **Γλώσσα:** ο ποιητικός λόγος του Μάρκογλου, αν και είναι επηρεασμένος από το συμβολισμό, είναι κατανοητός και ιδιαίτερα περιγραφικός
2. **Ύφος:** Το ύφος του ποιήματος διακατέχεται από λυρισμό και χρησιμοποιεί πλούσια εκφραστικά μέσα για να αποδώσει με σαφήνεια το ποιητικό του τοπίο και την εικονοποιία του.
3. **Μορφή:** Η μορφή που ακολουθείται και σ' αυτό το ποίημα, είναι αυτή της σύγχρονης ποίησης, με τον ελεύθερο στίχο, την απουσία του μέτρου και της ομοιοκαταληξίας.
4. **Εκφραστικά Μέσα:**
 - α) **Μεταφορές:** «Βατόμουρα στραγγαλίζουν κρίνα», «Δεκαοχτούρες μετράνε την ανατολή», «Βαθυπράσινο μουσικό στόμα», «Δαγκώνει το κλειδί στην πόρτα», «ανοίγει βλέφαρα μιας άλλης εποχής», «σε στόματα ξεχασμένα», «σιδερένια νύχια»
 - β) **Παρομοιώσεις:** «όνειρα ξεφλουδίζονται σα φίδια», «φεύγουν τα σύννεφα σαν καπνός από χορτάρι», «κι η θάλασσα καλειδοσκόπιο καθώς ψαρόβαρκες γυρίζουν», «στα χρόνια που ξεφλουδίζονται σα φίδια»
 - γ) **Ελλείψεις:** «και πάνω από τις πέτρες το λιμάνι η θάλασσα πέρα η Θάσος πιο μακριά το Όρος», «τώρα οικόπεδο 250 τετραγωνικά»

ΣΤ. ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ στις ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ του Σχ. βιβλίου

1η: Ο ποιητής περιγράφει το πατρικό του σπίτι στην Καβάλα σε τρεις διαφορετικές εποχές που αντιστοιχούν σε τρεις διαδοχικές φάσεις της ηλικίας του: α) ποιες εικόνες δίνει κάθε φορά; β) σε ποια φάση της ηλικίας αντιστοιχούν; γ) ποια διάθεση εκφράζουν; και δ) πώς συνδέονται μεταξύ τους;

Απάντηση:

α) Στην πρώτη εποχή, έχουμε την εικόνα ενός σπιτιού, γεμάτο ανθρώπους, που μιλούν τουρκικά, ελληνικά, αρμενικά και ποντιακά. Ο πατέρας και η μητέρα του ποιητή, χαίρονται που τον βλέπουν και τον προσκαλούν σε γεύμα. Στη δεύτερη εποχή, το σπίτι έχει καταρρεύσει. Ο αφηγητής-ποιητής βλέπει από εκεί τη θάλασσα και τις πέρα ξηρές. Στην τρίτη εποχή, το σπίτι κατεδαφίζεται. Ο κήπος καταστρέφεται και δημιουργείται ένα οικόπεδο προς ανοικοδόμηση πολυκατοικίας. Ο αφηγητής κρατώντας το ρόππο της εξώπορτας περπατά συλλογιζόμενος στην παραλία.

β) Οι τρεις εποχές αντιστοιχούν στις ακόλουθες ηλικιακές φάσεις: παιδική ηλικία, ε-νηλικίωση, ώριμη ηλικία.

γ) Στην πρώτη εποχή, κυριαρχεί μια τρυφερή και γλυκιά διάθεση, που απορρέει από

την οικογενειακή ατμόσφαιρα. Στη δεύτερη εποχή κυριαρχεί η μοναξιά και η εγκατάλειψη, έτσι όπως εκφράζεται μέσα από την καταστροφή και την ερήμωση.

Στην τρίτη εποχή, εντύπωση προκαλεί η πικρία, η λύπη και η παραίτηση εμπρός σε μια διαμορφωμένη αλλά παράλογη πραγματικότητα, η οποία στηρίζεται στην «ευημερία» της κατεδάφισης και της άναρχης οικοδόμησης.

δ) Οι τρεις εποχές και οι τρεις χρονικές περίοδοι συσχετίζονται μεταξύ τους χάρη στο κοινό αντικείμενο προβληματισμού. Πυρήνας του ποιητικού προβληματισμού είναι «το σπίτι» και η ιστορική μοίρα του, που ταυτίζεται με τη μοίρα και την πορεία της ελληνικής κοινωνίας μέσα στον εικοστό αιώνα (Μικρασιατική καταστροφή-Κατοχή-Εμφύλιος-Ανοικοδόμηση).

2n: Και στις τρεις περιγραφές χρησιμοποιεί τον Ενεστώτα. Γιατί;

Απάντηση:

Ο ποιητής, όπως μπορεί να διαπιστωθεί, χρησιμοποιεί και στις τρεις χρονικές αφηγήσεις του, τον ενεστώτα. Το λογικότερο θα ήταν να χρησιμοποιηθούν παρελθοντικοί χρόνοι. Όμως η επιλογή του ενεστώτα δεν είναι τυχαία. Το ποίημα είναι γραμμένο με τη μορφή αναμνήσεων που ανακαλούνται μια δεδομένη στιγμή στο παρόν και γι' αυτό αποδίδονται με ενεστώτα. Σύμφωνα με άλλη άποψη, ο ποιητής περιγράφει τις χρονικές ενότητες κατά τρόπο άμεσο, σαν να τις βλέπει να προβάλλουν μπροστά του. Επομένως, ο ενεστώτας πάλι, αποδίδει ακριβώς τόσο το συναίσθημα όσο και τα νοήματα των εικόνων.

3n: Τι νόημα δίνετε στον τελευταίο στίχο «Ελεύθερος φεύγω»;

Απάντηση:

Ο αφηγητής στις δύο τελευταίες στροφές του ποιήματος, έχει καταφύγει στην παραλία κρατώντας ως ενθύμιο από το πατρικό του, το ρόππρο της εξόπορτας. Αυτή η χειρονομία καταδεικνύει την προσωπική του άποψη απέναντι στις καταστάσεις που προηγήθηκαν. Το ρόππρο (αντικείμενο που ειδοποιούσε παλιά του νοικοκύρηδες του σπιτιού για την άφιξη κάποιου επισκέπτη), δεν έχει φωνή πια. Δεν μπορεί να ξυπνήσει κανέναν αφού, παντού απλώνεται η απουσία και η εγκατάλειψη. Μάλιστα, αυτή η εγκατάλειψη (που τη νιώθει βαθιά μέσα του, ο ποιητής), σφραγίζεται από την κατεδάφιση του σπιτιού. Μέσα από αυτή την εξέλιξη, ο ποιητής φεύγει ελεύθερος αφού ότι τον συνέδεε με το παρελθόν, έχει χαθεί πια.

Z. ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1n: Ποια πιστεύετε ότι είναι η θέση μέσα στο ποίημα του στίχου: «καταποντίζομαι στα χρόνια που ξεφλουδίζονται σα φίδια»

2n: Ποια πιστεύετε ότι είναι η θέση του «επιθυρίου χεριού» στην ποιητική μυθοπλασία του Προδρόμου Μάρκογλου;

ΜΝΗΜΗ

Μάρκος Μέσκος

A. Ο ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΣ

Η ζωή του

Ο Μάρκος Μέσκος ποιητής και πεζογράφος της δεύτερης μεταπολεμικής γενιάς γεννήθηκε στην Έδεσσα το 1935, όπου αποπεράτωσε τις εγκύκλιες σπουδές του. Το 1962 ήρθε στην Αθήνα και σπούδασε γραφίστας στη Σχολή Δοξιάδη. Ακολουθώς εργάστηκε σε διαφημίσεις, επιμέλειες βιβλίων και ως γραφίστας. Το 1981 εγκαταστάθηκε στη Θεσσαλονίκη όπου διαμένει μόνιμα. Στη λογοτεχνία εμφανίστηκε το 1956 από το περιοδικό «Επιθεώρηση Τέχνης».

Το έργο του

Ο Μέσκος έως τώρα έχει δημοσιεύσει τις ποιητικές συλλογές πριν από το θάνατο (1958), Μαυροβούνι (1963), Τα ανώνυμα (1971), Άλογα στον Ιππόδρομο (1973), Ιδιωτικό νεκροταφείο (1975), Τα ισόβια ποιήματα (1977), Τα φαντάσματα της Ελευθερίας (1979), Τη συγκεντρωτική έκδοση, Μαύρο δάσος 1958-1980 (1981), Άνθη στο καταραμένο φίδι (1983), Στον ίσκιο της γης (1986), Τα δέοντα (επιλογή 1990), Δώδεκα Μάγδες (1992) και Χαιρετισμοί (1995). Έχει κυκλοφορήσει ακόμα, τα πεζά: Παιχνίδια στον Παράδεισο (1978), Κομμένη γλώσσα (1979) και τα δοκίμια: Γνωστοί και φίλοι (1978). Τέλος, με δική του επιμέλεια εκδόθηκαν τα Διηγήματα (1978) και οι Ομιλίες (1990) του Όμηρου Πέλλα.

B. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΓΙΑ ΤΟ ΕΡΓΟ

Το ποίημα (όπως και το επόμενο) που εξετάζουμε ανήκει στη συλλογή: «Άλογα στον ιππόδρομο», που εκδόθηκε το 1973. Η ποίηση του Μέσκου είναι βιωματική αλλά δεν ολισθαίνει σε ιδιωτικούς προβληματισμούς. Αντίθετα, εκφράζει και συλλογικά φρονήματα. Εδώ, βέβαια έχουμε να κάνουμε με ποίημα, που καταπιάνεται με το θέμα της μνήμης.

Γ. ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

α. Νοηματική απόδοση

Ο αφηγητής περιγράφει ένα τοπίο κοντά στον τόπο καταγωγής του, την Έδεσσα.

Πρόκειται για ένα μνημείο φυσικής ομορφιάς και αρμονίας που κοσμεύεται από την παρουσία ζώων, φυτών και λουλουδιών. Μια φωνή ακούγεται ξαφνικά, καλώντας κάποιον ως Οδυσσέα.

β. Ερμηνευτικά – Γλωσσικά σχόλια

- 1. Πάνω από τα Βοδενά:** η μεσαιωνική ονομασία της Έδεσσας
- 2. Ο δρόμος της Σωτήρας:** κάποιος δρόμος της περιοχής που καταλήγει στη Σωτήρα (προφανώς κάποια εκκλησία που τιμά τη Μεταμόρφωση του Σωτήρος)
- 3. Κατά το Πάϊκο:** Το Πάϊκο είναι μεγάλος ορεινός όγκος της Κεντρικής Μακεδονίας που εκτείνεται στα όρια του νομού Πέλλας και Κιλκίς.
- 4. Βιπίζει:** ο ήχος που κάνει στον αέρα, η βίτσα. Μεταφορικά, σκίζει τον αέρα.

γ. Πραγματολογικά – Ιδεολογικά – Πολιτιστικά σχόλια

Ο ποιητικός λόγος του Μέσκου φαίνεται να ξεκινάει (τουλάχιστον στο παρόν ποίημα) από ένα εκτενές βιωματικό πεδίο, που όμως δεν καταλήγει στην ενδοσκοπήση και την εσωστρέφεια. Το ποιητικό τοπίο του κειμένου μπορεί να αναφέρεται στη μακεδονική ύπαιθρο και συγκεκριμένα την Έδεσσα (ιδιαίτερη πατρίδα του ποιητή) αλλά επεκτείνεται και στο θέμα της μνήμης και τη διαδικασία που την προκαλεί. Ο Μέσκος προτείνει ως βοηθήματα για αυτή τη διαδικασία, τον πλούτο του φυσικού τοπίου και τη γαλήνη, που το χαρακτηρίζει. Αινιγματική, τέλος, είναι η επίκληση «Οδυσσέα», της δεύτερης στροφής. Μπορεί να αναφέρεται σε υπαρκτό πρόσωπο ή στο μυθικό Οδυσσέα, ως σύμβολο της περιπλάνησης και του νόστου.

Δ. ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

✓ Νοηματικές ενότητες/Επιμέρους πλαγιότιτλοι

Το ποίημα αποτελείται από δύο στροφικές ενότητες.

- 1η ενότητα (η πρώτη στροφή):** ο ποιητής περιγράφει το φυσικό τοπίο έξω από την Έδεσσα.
- 2η ενότητα (η δεύτερη στροφή/τελευταίος στίχος):** Μια λέξη, μια φωνή σκίζει τον αέρα: Οδυσσέα!

Ε. ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ – ΤΕΧΝΟΤΡΟΠΙΑ

- 1. Γλώσσα:** η γλώσσα του ποιήματος είναι η δημοτική της καθημερινότητας
- 2. Ύφος:** το ύφος του ποιήματος είναι περιγραφικό, αφηγηματικό, απογυμνωμένο από λυρισμούς και συμβολισμούς.

- 3. Μορφή:** το ποίημα δομείται με βάση τις αρχές της σύγχρονης ποίησης. Έτσι έχουμε δύο στροφικές ενότητες με ανόμοιο αριθμό ελεύθερων στίχων, χωρίς ομοιοκαταληξία και μέτρο.
- 4. Εκφραστικά μέσα:**
- α) Μεταφορές:** «Ήσυχαι λόφοι», «άγριο φαράγγι», «η κλόη του σταριού εκεί χορεύει», «μια φοράδα ασέλωτη βιτσίζει τον αέρα»
 - β) Προσωποποίηση:** «η κλόη του σταριού εκεί χορεύει»
 - γ) Επίθετα:** «Ήσυχαι λόφοι», «αγριοφαράγγι», «καστανό χώμα», «φοράδα αγέλωτη»

ΣΤ. ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ στις ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ του Σχ. βιβλίου

1n: Το ποίημα χωρίζεται σε δύο ενότητες: α) Η πρώτη ενότητα περιγράφει ένα συγκεκριμένο τοπίο. Ποια είναι τα βασικά του χαρακτηριστικά;

Απάντηση:

Όπως, η πρώτη ενότητα περιγράφει ένα συγκεκριμένο τοπίο. Πρόκειται για μια περιοχή έξω από την Έδεσσα, από την οποία περνάει ο δρόμος που οδηγεί στη Σωτήρα. Οι λόφοι έχουν ομαλό ανάγλυφο αλλά το φαράγγι, που βρίσκεται πιο ψηλά, είναι απότομο. Ο φυσικός πλούτος είναι ανεπανάληπτος. Στις πλαγιές του Πάϊκου βόσκουν γελάδια, οι δαμασκηνιές είναι ανθισμένες και οι κερασιές φρεσκοσκαμμένες. Το θρόισμα του αέρα επάνω από τα σταροχώραφα, τα κάνει να χορεύουν.

2n: Η δεύτερη ενότητα περιέχει μόνο ένα στίχο με μια μόνο λέξη-φωνή: Οδυσσέα! Να εξετάσετε όλες τις πιθανές εκδοχές για το πρόσωπο που την εκφέρει και τις σημασίες που μπορεί να πάρει, σε συνάρτηση με την προηγούμενη περιγραφή και με τον τίτλο του ποιήματος.

Απάντηση:

Όπως είναι γνωστό ο Οδυσσέας είναι ένα όνομα-σύμβολο, σημασιολογικά φορτισμένο από την περιπέτεια, το ταξίδι και το νόστο. Η λέξη-φωνή «Οδυσσέα» είναι πιθανό να απευθύνεται από κάποιο υπαρκτό πρόσωπο σε κάποιο άλλο υπαρκτό πρόσωπο. Στο επίπεδο του μύθου όμως, μπορεί η ίδια η φύση να απευθύνεται στον κάθε ξενιτεμένο, που επιστρέφει στον τόπο του. Άρα η επίκληση «Οδυσσέα», αγκαλιάζει κατά κάποιον τρόπο κάθε άνθρωπο, που επιστρέφει στο γενέθλιο τόπο του μετά από περιπλανήσεις χρόνων. Πρόκειται δηλαδή για μια λέξη-σύμβολο, που απευθύνει η συνείδηση, η εσωτερική φωνή του καθενός δηλαδή, όταν σαν άλλος Οδυσσέας επιστρέφει στην Ιθάκη του.

3n: Η ασάφεια του στίχου αυτού ενισχύει ή αποδυναμώνει την ένταση του ποιήματος; Προσπαθήστε να εξηγήσετε την άποψή σας.

Απάντηση

Ο δεύτερος στίχος του ποιήματος γενικά παραμένει ασαφής. Εμείς πιστεύουμε ότι αυτή η ασάφεια ενισχύει την ένταση του ποιήματος. Κατ' αρχήν, έχουμε μια έντονα ακουστική εικόνα, που αντιδιαστέλλεται στην προαναφερθείσα γαλήνη του φυσικού τοπίου. Έπειτα, έχουμε την εμφάνιση τουλάχιστον δύο προσώπων που δρουν αλλά παραμένουν αθέατα του Οδυσσέα και του προσώπου, που φώναζε. Επιπροσθέτως έχουμε μια αλλαγή της ψυχολογικής ατμόσφαιρας. Από την αρμονία της φύσης εισερχόμαστε στην απορία της λέξης-φωνής και του νοήματός της.

Z. ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1n: Να συσχετίσετε το περιεχόμενο του ποιήματος με το τίτλο του.

Το Αλογο

Μάρκος Μέσκος

A. Ο ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΣ

Η ζωή και το έργο του

Βλέπε σελ. 205.

B. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΓΙΑ ΤΟ ΕΡΓΟ

Όπως είπαμε και προηγουμένως, το ποίημα ανήκει στη συλλογή: «Άλογα στον Ιππόδρομο» που κυκλοφόρησε το 1973. Και στο ποίημα αυτό εκφράζεται η νοσταλγία του ξενιτεμένου.

Γ. ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

α. Νοηματική απόδοση

Ο αφηγητής βρίσκεται στην Αθήνα ένα μαγιάτικο πρωινό. Η κατάσταση είναι εφιαλτική. Οι πολυκατοικίες, τα αυτοκίνητα, τα παιδάκια στα πάρκα συνθέτουν ένα τοπίο γκρίζο και αντιποικτικό. Ο ποιητής αισθάνεται την Αθήνα σαν μητριά πατρίδα. Φοβάται ότι θα περάσει τη νύχτη του και θα χαθεί σ' αυτή την πόλη. Κάνει επίκληση στην πόλη που τον γέννησε αλλά το αποτέλεσμα είναι το ίδιο. Δεν υπάρχει διεξοδος.

β. Ερμηνευτικά – Γλωσσικά σχόλια

- 1. Θλιβερά βοσκοτόπια τεχνητών γονιμοποιήσεων:** Η άνοιξη είναι η εποχή της γονιμοποίησης της φύσης. Στην Αθήνα, τα μοναδικά λουλούδια που υπάρχουν είναι αυτά στα ανθοπωλεία, τα οποία δεν μπορούν να γονιμοποιηθούν.
- 2. στεφάνια πλαστικά της Πρωτομαγιάς και των μνημάτων ναι:** Πρόκειται για έναν ακόμα, σίχο που αποδίδει την απουσία της Άνοιξης από τη μεγαλούπολη.
- 3. σάπια τα χρήματα στα χέρια μου τα γρόσια σου δε λάμπουν:** Ο ποιητής έχει την αίσθηση ότι τα οικονομικά κίνητρα δεν έχουν τη βαρύτητα, που είχαν άλλοτε στην ψυχή του.

γ. Πραγματολογικά – Ιδεολογικά – Πολιτιστικά σχόλια

Στο ποίημα που αναλύουμε ο Μάρκος Μέσκος είναι πιο σαφής απ' ό,τι στο προηγούμενο. Η νοσταλγία είναι το συναίσθημα, που κυριαρχεί από τον πρώτο σίχο έως τον τελευ-

ταίο. Ο ποιητής αισθάνεται να ασφυκτιά σε μια πόλη γκρίζα και εφιαλτική, που από θετή μητέρα κατάντησε μητριά για τα παιδιά της. Το στοιχείο, που ενεργοποιεί όλα αυτά τα συναισθήματα είναι η Άνοιξη, που απουσιάζει από την πόλη. Υπενθύμιση της Άνοιξης αποτελούν τα κεράσια που πουλάνε οι πλανώδιοι μανάβηδες, τα πλαστικά στεφάνια που πουλάνε τα παιδάκια στα πάρκα και τα λουλούδια, που βρίσκονται στοιβαγμένα στα ανθοπωλεία. Ο ποιητής φοβάται ότι με την απώλεια των εποχών στην πόλη θα επέλθει και η απώλεια της νιότης του. Θέλει να γυρίσει πίσω μα φαίνεται σαν να μην υπάρχει δρόμος επιστροφής.

Δ. ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

✓ Νοηματικές ενότητες/Επιμέρους πλαγιότιτλοι

Το εξεταζόμενο ποίημα αποτελείται από τρεις ενότητες που αντιστοιχούν στις τρεις στροφές του.

1η ενότητα (ο πρώτος στίχος/πρώτη στροφή): Με μια πρόταση δίνεται ο τόπος και η εποχή, όπου εκτυλίσσεται η ποιητική δράση

2η ενότητα (η δεύτερη στροφή): Ο ποιητής περιγράφει την Αθήνα εφιαλτική, κρύα και εντελώς ξένη.

3η ενότητα (η τρίτη στροφή): Ο ποιητής εκφράζει τα συναισθήματά του για τη θετή πατρίδα. Μιλά για τους φόβους του και δηλώνει την επιθυμία του να επιστρέψει στη γενέθλια πόλη.

Ε. ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ – ΤΕΧΝΟΤΡΟΠΙΑ

- 1. Γλώσσα:** η γλώσσα του ποιήματος είναι απλή, ρέουσα και περιγραφική. Χαρακτηρίζεται από δύναμη και ρεαλισμό. Δεν υπάρχουν δυσνόητες λέξεις ή εκφράσεις
- 2. Ύφος:** Το ύφος είναι λιτό, στηρίζεται στο συμβολισμό για να εκθέσει τον προβληματισμό του αλλά είναι απογυμνωμένο από κάθε λυρική διάθεση.
- 3. Μορφή:** Η μορφή του ποιήματος, είναι η μορφή των ποιημάτων της σύγχρονης ποίησης. Ο στίχος είναι μεγάλος, σε έκταση και ελεύθερος. Έτσι διατηρεί το δικό του εσωτερικό ρυθμό και δεν εξαρτάται από τα παραδοσιακά μέσα της ομοιοκαταληξίας και του μέτρου.
- 4. Εκφραστικά Μέσα**
 - α) Μεταφορές:** «στον μαύρο αχό», «την αρωματισμένη φωνή», «θλιβερά βοσκοτόπια», «πιάνω τραγούδι», «κόκκινο κύμα»
 - β) Παρομοίωση:** «τυφλό άλογο περπατώ»
 - γ) Ελλείψεις:** «Στην Αθήνα Μάη μήνα τα κεράσια είκοσι δραχμές», «Κυριακή πρωί περσιτέρια ανάμεσα στις γκρίζες πολυκατοικίες και στον μαύρο αχό από την αρωματι-

σμένη φωνή του ανθοπώλη», «θλιβερά βοσκοτόπια τεχνητών γονιμοποιήσεων, ζώα πίσω από το μαστίγιο στα δύο σούζα και η ματιά τρία μέτρα όσο το κόκκινο κύμα στο απέναντι ερείπιο», «στεφάνια πλαστικά της Πρωτομαγιάς και των μνημάτων ναι»

ΣΤ. ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ στις ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ του Σχ. βιβλίου

1n: «Τα κεράσια είκοσι δραχμές»: Αν λάβετε υπόψη σας ότι γενέτειρα του ποιητή είναι η Έδεσσα, που φημίζεται για τα κεράσια της, τότε ποια είναι η σημασία αυτού του πρώτου στίχου για το υπόλοιπο ποίημα;

Απάντηση

Όπως είπαμε και πιο πάνω (βλ. ΣΧΟΛΙΑ: Πραγματολογικά-Ιδεολογικά-Πολιτιστικά), ο πρώτος στίχος του ποιήματος είναι αυτός που ενεργοποιεί τα συναισθήματα του ποιητή, ο οποίος βρίσκεται σαν ναρκωμένος σε μια αφιλόξενη και φθοροποιοί πόλη. Με το στίχο αυτό ο ποιητής θυμάται την πόλη του, τις ομορφιές της και την κανονική εναλλαγή των εποχών.

Όμως τα πράγματα δεν είναι απλά. Εκείνος είναι αναγκασμένος να ζει αλλού, όπου η άνοιξη συνίσταται στα πλαστικά μαγιάτικα στεφάνια και τα άνθη, που πουλούν στα ανθοπωλεία και τα πάρκα. Πρόκειται για ένα στίχο απογυμνωμένο από λυρισμούς αλλά έντονα συναισθηματικά φορτισμένο, που περικλείει την ανάμνηση μαζί με την πρόθεση για νόστο του ξενιτεμένου.

2n: Ποια πόλη περιγράφει ο ποιητής στο ποίημά του; Ποια είναι τα αισθήματά του γι' αυτήν; Υπογραμμίστε τις εκφράσεις που αποδίδουν πιο έντονα αυτά τα αισθήματα. Να επισημάνετε ιδιαίτερα τα αντιθετικά ζεύγη.

Απάντηση

Ο ποιητής-αφηγητής είναι εσωτερικός μετανάστης. Έχει εγκαταλείψει τον τόπο του για να έλθει στην πρωτεύουσα. Η πόλη που περιγράφεται επομένως, είναι η πρωτεύουσα. Ο ποιητής αισθάνεται ότι ασφυκτιά στη μεγαλούπολη και εκφράζει το φόβο του ότι θα χάσει τη νιότη του σ' αυτή την απρόσωπη και αφιλόξενη πόλη. Οι εκφράσεις που αποδίδουν πιο έντονα αυτά τα αισθήματα είναι: «Κυριακή πρωί περιστέρια ανάμεσα στις γκρίζες πολυκατοικίες και στον μαύρο αχό από την αρωματισμένη φωνή του ανθοπώλη», «θλιβερά βοσκοτόπια τεχνητών γονιμοποιήσεων, ζώα πίσω από το μαστίγιο στα δύο σούζα και η ματιά τρία μέτρα όσο το κόκκινο κύμα στο απέναντι ερείπιο», «τα παιδιά βγαίνουν περίπατο στο πάρκο φερά δεν πουλάνε στεφάνια πλαστικά της πρωτομαγιάς και των μνημάτων ναι», «Μητριά Πατρίδα Πατρίδα μητριά» και «θα περάσουμε κι εμείς τη νιότη-βαθιά στο τέλος του καλοκαιριού θα καθούμε»

3n: Να αναπτύξετε το νόημα των φράσεων: «θλιβερά βοσκοτόπια τεχνητών γονιμοποιήσεων» (ποια είναι τα αντίθετά τους;), «ζώα πίσω από το μαστίγιο, στα δύο σούζα» (τι σας θυμίζει η εικόνα;), «εσύ πού πας; (σε ποιον απευ-

θύνεται;), «Μηριά Πατρίδα» (ποια είναι αυτή για τον ποιητή; Ποια η αυθεντική;), «μέτωπο στο μέτωπό του» (Να αναλύσετε την εικόνα).

Απάντηση

«Τα θλιβερά βοσκοτόπια τεχνητών γονιμοποιήσεων» αντιδιαστέλλονται στα αυθεντικά βοσκοτόπια, που γονιμοποιούνται στη διάρκεια της άνοιξης, πλημμυρίζοντας την ατμόσφαιρα μεθυστικά αρώματα και χρώματα. Τα «βοσκοτόπια» της Αθήνας μπορεί να είναι το εξαθλιωμένο πράσινο των πάρκων της, οι τεχνητοί κήποι των πολυκατοικιών ή τα άνθη προς πώληση στους πάγκους των ανθοπωλών.

Η εικόνα του στίχου: «ζώα πίσω από το μασίγιο στα δύο σουζα» θυμίζει ζωή της υπαίθρου και παραπέμπει στη νεότητα του συγγραφέα όπου η χρήση ζώων στις γεωργικές εργασίες ήταν ευρύτητα διαδεδομένη. Βέβαια ο στίχος μπορεί να παραπέμπει και στον τίτλο της συλλογής: «Άλογα στον Ιππόδρομο» και άρα σε μια ζωή, που μοιάζει μ' εκείνη που διάγουν τα ζώα στους ιπποδρόμους (πίεση, αναβολικά, συνεχείς αγώνες).

Ο επόμενος στίχος που μας απασχολεί: «εσύ που πας;» πρέπει να απευθύνεται στον ίδιο το συγγραφέα. Ο συγγραφέας προχωρεί μονολογώντας και αναλογιζόμενος τις συνθήκες ζωής του στη μεγαλούπολη. «Η μηριά Πατρίδα» για το Μάρκο Μέσκο είναι η Αθήνα αφού η πραγματική είναι η Έδεσσα. Τέλος, ο τελευταίος στίχος: «μέτωπο στο μέτωπό του», αποτελεί μια πολύ ευαίσθητη εικόνα, που αποδίδει τη θλίψη, την απογοήτευση και την απόγνωση του. Παρομοιάζει τον εαυτό του με τυφλό άλογο που περπατά και κλαίει ακουμπώντας το μέτωπο στο μέτωπο του ζώου.

4n: Πώς θα χαρακτηρίζατε τον τόνο του ποιήματος; Σε τι σχέση βρίσκεται με την εποχή που περιγράφεται;

Απάντηση

Το ποίημα χαρακτηρίζεται-από τον πρώτο μέχρι τον τελευταίο στίχο-από νοσταλγία και λαχτάρα για απόδραση από μια θλιβερή πραγματικότητα με εφιαλτικές προεκτάσεις. Η συναισθηματική ένταση, που υπάρχει ενισχύεται στην τρίτη στροφή του ποιήματος, οπότε ο ποιητής με σπαραγμό εκφράζει την επιθυμία του να επιστρέψει στη γενέθλια γη. Εμείς πιστεύουμε ότι ο τόνος του ποιήματος σχετίζεται άμεσα με την εποχή που περιγράφεται. Η άνοιξη είναι η εποχή, που κάθε άνθρωπος νιώθει την ανάγκη να επιστρέψει στη φύση και να έλθει σε επαφή μαζί της. Από τη στιγμή λοιπόν, που φύση δεν υπάρχει στην Αθήνα είναι λογικό ο ποιητής να διακατέχεται από νοσταλγική διάθεση.

Z. ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1n: Στους πρώτους έξι στίχους του ποιήματος, απουσιάζει παντελώς το ρήμα. Τι νομίζετε ότι εξυπηρετεί αυτή η πρακτική;

2n: Μπορείτε να ερμηνεύσετε το ρόλο του αλόγου στα δύο ποιήματα του Μάρκου Μέσκου; Μπορείτε να τον συσχετίσετε με τον τίτλο της συλλογής;

ΜΗΝ ΑΠΟΡΕΙΣ ΜΗΤΕΡΑ

Ανέστης Ευαγγέλου

A. Ο ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΣ

Η ζωή του

Ο Ανέστης Ευαγγέλου (πραγματικό όνομα: Ανέστης Παπαδόπουλος) γεννήθηκε στη Θεσσαλονίκη το 1937. Μετά τις εγκύκλιες σπουδές του, σπούδασε νομικά στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης αλλά εργάστηκε ως εκτελωνιστής και ασχολήθηκε με τη λογοτεχνία. Στα γράμματα εμφανίστηκε το 1960. Θεωρείται από τους σημαντικότερους ποιητές της δεύτερης μεταπολεμικής γενιάς. Πέθανε στη Θεσσαλονίκη το 1994.

Το έργο του

Ο Ανέστης Ευαγγέλου κυκλοφόρησε τις ποιητικές συλλογές: Περιγραφή εξώσεως (1960), Μέθοδος αναπνοής (1966), Αφαίμαξη '66-70 (1971), Τα Ποιήματα 1956-1970 (1974), Το διάλειμμα (1976), Τα Χάι-Κάι (1978), Απογύμνωση (1979), Η επίσκεψη και άλλα ποιήματα (1987), τη συγκεντρωτική έκδοση: Τα ποιήματα 1956-1986 (1988) και Το χιόνι και η ερήμωση (1994). Εξέδωσε ακόμα το πεζό: Το ξενοδοχείο και το σπίτι (α' έκδοση 1966 και β' έκδοση συμπληρωμένη με άλλα πεζά, 1985). Δημοσίευσε τέλος, τα κριτικά κείμενα: Ανάγνωση και γραφή (1981), Εννέα εκδοχές για την ποίηση και την ποιητική (1990) και την ανθολογία με τίτλο, Η δεύτερη μεταπολεμική ποιητική γενιά 1950-1970 (1994).

B. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΓΙΑ ΤΟ ΕΡΓΟ

Το ποίημα που μας απασχολεί περιλαμβάνεται στην πρώτη ποιητική συλλογή του ποιητή με τίτλο. Περιγραφή εξώσεως. Η συλλογή κυκλοφόρησε το 1960. Ο Ευαγγέλου είναι επηρεασμένος από τους προγενέστερους υπαρξιστές και κοινωνικούς ποιητές της πρώτης μεταπολεμικής γενιάς. Ακολουθεί όμως το δικό του δρόμο, με εντονότερη λυρική και ουμανιστική διάθεση.

Γ. ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

α. Νοηματική απόδοση

Το ποίημα έχει τη μορφή επιστολής που γράφεται από τον ποιητή στη μητέρα του. Ο

ποιητής της ζητά να μην τρομάξει από τα γραπτά του, γιατί όντως είναι δικά του και αυτόν εικονίζουν όσο κι αν πάσχουν κί αυτά όπως αυτός από ασφυξία. Της ζητά τέλος, να μην απελπιστεί. Ο γιος της έχει κάτι μέσα του, που τον στηρίζει στις δύσκολες στιγμές και του επιτρέπει να προχωρεί.

β. Ερμηνευτικά – Γλωσσικά σχόλια

1. **λίγο στενάχωρα:** λίγο λυπητερά, λίγο απαισιόδοξα
2. **πάσχουν να βγουν από τις λέξεις όπως κι εκείνος πάσχει να βγει από το πεσί του μέσα:** πρόκειται για ένα στίχο που αποδίδει στο έπακρο την υπαρξιακή αγωνία του Ανέστη Ευαγγέλου. Τόσο οι λέξεις όσο και ο ίδιος επιθυμούν να αποδράσουν για να ανακαλύψουν την ουσία της τέχνης και της ζωής
3. **το πεσί του μέσα:** από το σώμα του, από το δέρμα του
4. **μη σε κυριέψει απελπισία:** μη σε κυριεύσει απελπισία
5. **μέσα του, από τα πόδια..... και να προχωράει:** Μια ωραία εικόνα.

Ο ποιητής παρομοιάζει τη δύναμη της ποίησης με κολόνα που τον στηρίζει. Ο υπόλοιπος κόσμος μοιάζει με ερείπια.

γ. Πραγματολογικά – Ιδεολογικά – Πολιτιστικά σχόλια

Ο Ανέστης Ευαγγέλου είναι ποιητής της δεύτερης μεταπολεμικής γενιάς που θεματολογικά «ακουμπάει» επάνω στους ποιητές της υπαρξιακής και πολιτικής τάσης της πρώτης μεταπολεμικής γενιάς. Στο ποίημα, που εξετάζουμε είναι εμφανής η υπαρξιακή αγωνία του ποιητή. Ο Ευαγγέλου αισθάνεται εγκλωβισμένος στις συνθήκες της σύγχρονης ζωής και εκφράζει τους φόβους του για τη δυσκολία επικοινωνίας με τους συνανθρώπους του, μέσω της ποίησης. Ο προσωπικός υπαρξιακός τόνος του Ευαγγέλου είναι πιο λυρικός και γι' αυτό πιο ανθρώπινος και πιο ζεστός. Η επίκληση της μητέρας του άλλωστε, προσδίδει στο ποίημα ένα κλίμα τρυφερότητας. Στη δεύτερη στροφή, το ποιητικό τοπίο αλλάζει. Ο ποιητής προσπαθεί να διασκεδάσει τους φόβους και την αγωνία του. Μέσα του υπάρχει η αστείρευτη δύναμη της τέχνης, που τον στηρίζει, τον ενισχύει βήμα-βήμα, προκειμένου να υπερκεραστούν οι δυσκολίες και η απόγνωση.

Δ. ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

✓ Νοηματικές ενότητες/Επιμέρους πλαγιότιτλοι

Το ποίημα αποτελείται από δύο στροφικές ενότητες. Έτσι έχουμε:

- 1η **ενότητα (η πρώτη στροφή):** Ο ποιητής ζητά από τη μητέρα του να μην ξαφνιάζεται από τα γραπτά του. Είναι δικά του όσο κι' αν πασχίζουν να δραπετεύσουν όπως και αυτός

2η ενότητα (η δεύτερη στροφή): Ο ποιητής αιτιολογεί γιατί δεν πρέπει να νιώθει φόβο η μητέρα του. Τον στηρίζει κάποια εσωτερική δύναμη.

E. ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ – ΤΕΧΝΟΤΡΟΠΙΑ

Ο Ανέστης Ευαγγέλου ξεκινά από την απορία του υπαρξισμού με αρτιότερα εκφραστικά μέσα και έντονο προσωπικό τόνο. Πιο συγκεκριμένα:

- 1. Γλώσσα:** Η γλώσσα του ποιήματος είναι η δημοτική
- 2. Ύφος:** Το ύφος είναι έντονα λυρικό, με τολμηρή εικονοποιία και αυξημένη χρήση εκφραστικών μέσων
- 3. Μορφή:** Το ποίημα αποτελείται από δύο στροφές που περιλαμβάνουν ελεύθερους στίχους. Οι στίχοι είναι μεγάλοι σε έκταση και αυτοτελείς νοηματικά.
- 4. Εκφραστικά Μέσα:**
 - α) Μεταφορές:** «πάσχουν κί αυτά», «πάσχουν να βγουν από τις λέξεις», «μη σε κυριέψει απελπισία», «χάνονται μέσα τους, γυρίζουν επιστρέφουν»
 - β) Παρομοιώσεις:** «σάμπως να θέλουν από τις λέξεις μέσα να βγουν», «πάσχουν να βγουν από τις λέξεις όπως κι εκείνος πάσχει να βγει από το πετσί του μέσα»
 - γ) Υπερβατά:** «ίσως, ακόμα, το γιο σου μέσα τους να μην αναγνωρίζεις», «πάσχουν κι αυτά όπως κι αυτός από ασφυξία»
 - δ) Υπερβολή:** «μέσα του, από τα πόδια ως την κορφή, είναι μια κολόνα»

ΣΤ. ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ του Σχ. βιβλίου

1η: Απευθυνόμενος (πρώτη στροφή) στη μητέρα του, ο ποιητής α) αποδίδει κάποιους χαρακτηρισμούς στα ποιήματά του και τον ίδιο και β) εκφράζει την υποψία πως πιθανόν να μην τον αναγνωρίζει. Να επισημάνετε αυτούς τους χαρακτηρισμούς και να δικαιολογήσετε την υποψία του.

Απάντηση

Ο ποιητής απευθυνόμενος στη μητέρα του χαρακτηρίζει τα ποιήματά του ως «λίγο στενάχωρα», «σάμπως να θέλουν από τις λέξεις μέσα να βγουν». Σύμφωνα με τον ποιητή: «πάσχουν κί αυτά, χάνονται μέσα τους, γυρίζουν, επιστρέφουν, πάσχουν να βγουν από τις λέξεις». Ο Ευαγγέλου έχει την υποψία ότι η μητέρα του δεν θα αναγνωρίσει το γιο της μέσα στα ποιήματα. Δηλαδή, ο ποιητής εκφράζει μια απόλυτα δικαιολογημένη απορία. Η γραφή του έχει ορισμένα χαρακτηριστικά και καταπιάνεται με συγκεκριμένα θέματα. Αυτό το γεγονός, σε συνδυασμό με τη «στεναχώρια» που αναδύει η πλειοψηφία των γραπών του, τον κάνει να αμφιβάλει για την αναγνωρισιμότητα του χαρακτήρα του, ακόμα και από την ίδια τη μητέρα του.

2n: Στη δεύτερη στροφή το κλίμα μεταστρέφεται. Σε τι οφείλεται αυτό και πώς εξωτερικεύεται;

Απάντηση

Το κλίμα στη δεύτερη στροφή μεταβάλλεται. Ο ποιητής έρχεται αποφασισμένος για να διασκεδάσει τις υποψίες, τους φόβους και τις αγωνίες του. Η μητέρα του δεν πρέπει να ανησυχεί, γιατί μέσα του υπάρχει μια ασεϊρευτη και αναζωογονητική δύναμη, που τον στηρίζει στις δύσκολες στιγμές και τις περιόδους υπαρξιακής κρίσης. Πρόκειται για τη δύναμη της ψυχής του, για τη δύναμη της δημιουργίας και τη δύναμη της ίδιας της τέχνης. Ο Ανέστης Ευαγγέλου απαντά, στους φόβους της πρώτης στροφής με την ίδια τη δύναμη των ποιημάτων του. Όποτε δηλαδή, αισθάνεται ότι η αμφιβολία πλημμυρίζει την ψυχή και τη δημιουργική του πνοή, εμφανίζεται η δύναμη της τέχνης για να επαναφέρει την ισορροπία.

Z. ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1n: Στη δεύτερη στροφή, η εσωτερική δύναμη που στυλώνει το συγγραφέα στηρίζεται στη σύλληψη μιας αρχιτεκτονικής εικόνας. Τι εξυπηρετείται μ' αυτή την επιλογή; Ποιο είναι το αισθητικό αποτέλεσμα που παράγεται;

Ο ΤΖΙΤΖΙΚΑΣ

Κατερίνα Αγγελάκη-Ρουκ

A. Η ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΣ

Η ζωή της

Η Κατερίνα Αγγελάκη-Ρουκ, ποιήτρια της δεύτερης μεταπολεμικής γενιάς, γεννήθηκε στην Αθήνα το 1939, όπου μένει μόνιμα. Σπούδασε Αγγλική Φιλολογία, Αγγλικά, Φιλολογία και αποφοίτησε από τη σχολή Μεταφραστών και Διερμηνέων. Στα γράμματα εμφανίστηκε το 1963. Έχει μεταφράσει στα ελληνικά πολλούς ξένους ποιητές.

Το έργο της

Η Κατερίνα Αγγελάκη-Ρουκ έχει δημοσιεύσει μέχρι τώρα τις ποιητικές συλλογές: *Λύκοι και σύννεφα* (1963), *Ποιήματα '63-'69* (1971), *Μαγδαληνή, Το μεγάλο θηλαστικό* (1974), *Τα σκόρπια χαρτιά της Πηνελόπης* (1977), *Ο θρίαμβος της σταθερής απώλειας* (1978), *Ενάντιος Έρωτας* (1982), *Οι μνηστήρες* (1984) για την οποία τιμήθηκε με το κρατικό βραβείο ποίησης το 1985, *Όταν το σώμα* (1988), *Επίλογος αέρας* (1990), *Άδεια φύση* (1993), *Ωραία έρμος η σάρκα* (1996), *Λυπιού* (1996) και τη συγκεντρωτική έκδοση. *Ποιήματα 1978-1985* (1998). Έχει μεταφράσει ακόμα τους ακόλουθους: Ντύλαν Τόμας *Κάτω από το γαλατόδασος* (1973), Αντρέι Βοζνισιένκι *Ποιήματα* (1974), Σύγχρονοι Αμερικανοί *Ποιητές* (1983), Βλαντιμίρ Μαγιακόφσκι *Πως φτιάχνονται τα ποιήματα* (1988), Σέιμους Χίνυ *Τα ποιήματα του βάλτου* (1996)

B. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΓΙΑ ΤΟ ΕΡΓΟ

Το ποίημα «Τζίτζικας» περιλαμβάνεται στη συλλογή, ενάντιος έρωτας που κυκλοφόρησε το 1982. Η Ποίηση της Ρουκ φαίνεται ότι στηρίζεται σε μια υπαρξιακή αγωνία, σ' ένα κυνήγι του άπιαστου, που μετατρέπεται σε αναζήτηση της ουσίας της ζωής και της ευτυχίας.

Γ. ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

α. Νοηματική απόδοση

Έχουμε να κάνουμε με μια αφήγηση του τζίτζικα. Ο τζίτζικας συστίνεται, μας κάνει μετόχους των μυστικών του και των θεμελιωδών-ειδοποιών διαφορών του με τα άλλα πλάσματα του ζωικού βασιλείου. Μας ενημερώνει για τις συνήθειες, τη χρονική διάρκεια

της ζωής του και κυρίως για τη σημασία του χαρακτηριστικού θερινού τραγουδιού του.

β. Ερμηνευτικά – Γλωσσικά σχόλια

1. **στοιβάζονται:** μαζεύονται, συσσωρεύονται
2. **απέριτη:** απλή, λιτή
3. **περιβολή μου:** το ντύσιμό μου, η στολή μου. Επειδή, όμως πρόκειται για έντομο, η περιβολή, αντιστοιχεί στην εξωτερική του εμφάνιση: φτερά, χρώματα και άλλα.
4. **κάθε παραφορά:** έξαψη πάθους, ένταση συναισθήματος
5. **αισθητισμού:** πρόκειται για καλλιτεχνικό-αισθητικό ρεύμα που ξεκίνησε από τη Μεγάλη Βρετανία το 19ο αιώνα. Το ρεύμα του αισθητισμού υπερασπίζεται την ελευθερία της καλλιτεχνικής έκφρασης, θεωρώντας την τέχνη ως αυτόνομη αξία (ανεξάρτητη από ηθικές κατευθύνσεις ή κοινωνικοπολιτικές αντανakλάσεις) και πρεσβεύει ότι η αξία του έργου τέχνης στηρίζεται αποκλειστικά στην ομορφιά και την αισθητική απόλαυση που δίνει, θεσπίζοντας το δόγμα «η τέχνη για την τέχνη».
6. **άνοιξη.....γνωρίζω:** ο τζιτζικας εμφανίζεται τους θερινούς μήνες του χρόνου.

γ. Πραγματολογικά – Ιδεολογικά – Πολιτιστικά σχόλια

Η ποίηση της Κατερίνας Αγγελλάκη-Ρουκ είναι επηρεασμένη από τη σύγχρονη αμερικανική ποίηση και το θεματολογικό της πεδίο κινείται μεταξύ μιας ερωτικής διάθεσης και της πλήρωσης αυτής της διάθεσης με τη βοήθεια του «άλλου». Όταν αυτή η πορεία δεν οδηγεί πουθενά, τότε η ερωτική κλίση της Ρουκ μεταβάλλεται σε αγωνία υπαρξιακή και σε κυνήγι του άπιαστου. Τα βιώματά της γίνονται βιώματα μιας εναγώνιας αναζήτησης. Έτσι, στο εξεταζόμενο ποίημα βλέπουμε μια αναζήτηση του ορισμού της ουσίας της τέχνης, πίσω από την ιστορία του τζιτζικα. Ο τζιτζικας είναι το σύμβολο της ποιήτριας ή της ίδιας της ποίησης, που αυτοσυστίνεται και προσπαθεί να μας εντάξει στον κύκλο των προβληματισμών για την τέχνη, για τη χρήση της, το αισθητικό αποτέλεσμα της και τη χαρά της δημιουργίας. Ο τζιτζικας, δηλαδή επωμίζεται το ρόλο της ποιήτριας, μιλά για λογαριασμό της και μας περιγράφει ότι η λύση στις εναγώνιες αναζητήσεις στηρίζεται σ' έναν αγώνα εσωτερικό για μια προσωπική ισορροπία, που στο παρόν ποίημα ορίζεται ως «μόνη ανάσταση», που «δροσίζει λίγο τη φοβερή κάψα της ζωής» του.

Δ. ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

✓ Νοηματικές ενότητες/Επιμέρους πλαγιότιτλοι

Το εξεταζόμενο ποίημα είναι ένα αφηγηματικό-πεζό ποίημα που αποτελείται από ενιαίο εννοιολογικό περιεχόμενο. Ο τζιτζικας μιλά για τον εαυτό του, τις συνήθειες, τη ζωή και το τραγούδι του.

Ε. ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ – ΤΕΧΝΟΤΡΟΠΙΑ

1. **Γλώσσα:** Η γλώσσα του ποιήματος είναι η δημοτική της καθημερινότητας
2. **Ύφος:** Το ύφος είναι λιτό, σοβαρό και με ελάχιστα εκφραστικά μέσα. Είναι απογυμνωμένο από λυρισμούς και χαρακτηρίζεται από ρεαλισμό και περιγραφική διάθεση.
3. **Μορφή:** Το ποίημα έχει τη μορφή αφήγησης. Μπορεί να χαρακτηριστεί και πεζό ποίημα. Όπως είδαμε και άλλοι ποιητές καταφεύγουν σ' αυτή τη μορφή (λ.χ. Γονατάς, Τσακνιάς) γραφής, η οποία συμβαδίζει με τη σύγχρονη ποίηση.
4. **Εκφραστικά Μέσα:**
 - α) **Μεταφορές:** «χιλιάδες τραγούδια στοιβάζονται», «άφωνα νχεία της φύσης», «τα φανταχτερά πανηγύρια του χρόνου», «φοβερή κάψα της ζωής μου»
 - β) **Επίθετα:** «χιλιάδες τραγούδια.....καλοκαιρινά», «άφωνα νχεία», «απέρριπτη περιβολή», «φανταχτερά πανηγύρια», «φοβερή κάψα»

ΣΤ. ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ στις ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ του Σχ. βιβλίου

- 1η:** Στο ποίημα ο Τζίτζικας προσωποποιείται και αυτοπαρουσιάζεται. Ωστόσο στην αυτοπαρουσίαση του εμπλέκονται εντυπώσεις και απόψεις που ανήκουν στην ποιήτρια. Βασιζόμενοι σ' αυτές τις επισημάνσεις να προσεγγίσετε το ποίημα εντοπίζοντας το ενδιαφέρον σας στα εξής: α) στο πώς αυτοπαρουσιάζεται και, γενικά, ποια χαρακτηριστικά αποδίδει στον εαυτό του, β) ως ποιο σημείο στην αυτοπαρουσίαση του εμπλέκεται η ποιήτρια.

Απάντηση

α) Ο τζίτζικας πραγματικά προσωποποιείται όχι για να κάνει διάλεξη γύρω από τη μορφολογία του, αλλά για να εκθέσει τις απόψεις της ποιήτριας. Παρ' όλα αυτά, το ποίημα ξεκινά με τις συστάσεις από την πλευρά του τζίτζικα. Αναφέρει ότι τα τραγούδια του είναι καλοκαιρινά. Έχει την επίγνωση ότι οι μελωδίες του είναι άσχημες αλλά πιστεύει ότι χάρη σ' αυτές ξεχωρίζει από τους φλοιούς των δέντρων. Η εξωτερική του εμφάνιση (γκρι χρώμα) τον απαλλάσσει από τη βάσανο της ωραιοπάθειας και της ωραιολαγνείας και δηλώνει ευθαρσώς ότι τραγουδά μόνο το καλοκαίρι (την άνοιξη δεν τη γνωρίζει) και ανάσταση γι' αυτόν είναι οι ανάσες δροσιάς του αέρα.

β) Στην αυτοπαρουσίαση του τζίτζικα εμπλέκεται η ποιήτρια, εμφανώς. Κατ' αρχήν, ο τζίτζικας μιλάει, εκ μέρους της ποιήτριας, θίγοντας πολύ σημαντικά ζητήματα σχετικά με τη λειτουργία και την παρουσία της ποίησης. Εκεί, που η εμπλοκή της Ρουκ γίνεται πιο έντονη είναι στους τελευταίους στίχους. Ο τζίτζικας αναφέρει ότι η ανάσταση γι' αυτόν είναι το αεράκι, που ανακουφίζει τη ζωή του από την κάψα γιατί η δροσιά είναι πολύ πιο σημαντική από τα τραγούδια που δημιουργεί για να μην πεθάνει από τη ζέση. Εδώ κά-

Θε αναγνώστης μπαίνει στον πειρασμό των συγκρίσεων. Δε μιλά δηλαδή ο τζιζίκας αλλά η ποιήτρια και προσπαθεί να σκιαγραφήσει τη λειτουργία της ποίησης (αεράκι-δροσιά) σε σχέση με τα εναγώνια ερωτήματα της ζωής (κάψα) και την υπαρξιακή αγωνία, που φαίνεται να σκιάζει τη ζωή της και την ψυχολογική της ισορροπία.

Z. ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1n: Το πιο πάνω ποίημα θυμίζει περισσότερο αφηγηματικό παρά έμμετρο κείμενο. Να βρείτε ποια από τα μορφολογικά στοιχεία του κειμένου προσιδιάζουν στην πεζογραφία και ποια στην ποίηση.

ΣΤΑ ΣΤΕΦΑΝΑ ΤΗΣ ΚΟΡΗΣ ΤΟΥ

Κυριάκος Χαραλαμπίδης

A. Ο ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΣ

Η ζωή του

Ο Κυριάκος Χαραλαμπίδης, ποιητής της δεύτερης μεταπολεμικής γενιάς γεννήθηκε στην Αμμόχωστο το 1940. Μετά τις εγκύκλιες σπουδές του στην Κύπρο, ήλθε στην Ελλάδα όπου φοίτησε στη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών. Εργάστηκε στη Μέση Εκπαίδευση και κατόπιν στο ΡΙΚ (Ραδιοφωνικό Ίδρυμα Κύπρου). Ζει μόνιμα στην Κύπρο (Λευκωσία).

Το έργο του

Ο Κυριάκος Χαραλαμπίδης έως σήμερα έχει εκδώσει τις ακόλουθες ποιητικές συλλογές. Πρώτη πηγή (1961), Η άγνοια του νεκρού (1967), Το αγγείο με τα σχήματα (1973), Αχαιών Ακτή (1977), Αμμόχωστος Βασιλεύουσα (1982), Θόλος (1989) και Μεθιστορία (1995). Τιμήθηκε με το κρατικό βραβείο ποίησης το 1996. Έχει μεταφράσει ακόμα, ύμνους του Ρωμανού του Μελωδού.

B. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΓΙΑ ΤΟ ΕΡΓΟ

Το Ποίημα: «Στα στέφανα της κόρης του», ανήκει στην ποιητική συλλογή Θόλος, που κυκλοφόρησε δεκαπέντε χρόνια μετά την Κυπριακή Τραγωδία. Θέμα αυτού του ποιήματος, όπως και των άλλων της συλλογής, είναι οι συνέπειες της Τουρκικής Εισβολής (Ιούλιος 1974).

Γ. ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

α. Νοηματική απόδοση

Ο αφηγητής-Ποιητής περιγράφει το γάμο μιας κόρης ενός αγνοούμενου Ελληνοκύπριου. Σ' ένα φανταστικό επίπεδο, ο αγνοούμενος πατέρας εμφανίζεται χωρίς να τον δει κανείς από τους καλεσμένους (ούτε καν οι δικοί του) και παρακολουθεί το μυστήριο. Συγκινείται και όταν τελειώνει το μυστήριο επιστρέφει στο κόμμα της πράσινης γραμμής που τέμνει το μαρτυρικό νησί.

β. Ερμηνευτικά – Γλωσσικά σχόλια

- 1. Είχε τρακόσια στρέμματα γης υπό κατοχήν:** Τις περιουσίες των προσφύγων Ελληνοκυπρίων, που βρίσκονται υπό Τουρκική Κατοχή, νέμεται το ψευδοκράτος Ντενκτάς.
- 2. Και τον πατέρα της στα βάθη της Ανατολής:** Μετά την Τουρκική εισβολή, περίπου 1.619 Έλληνες και Ελληνοκύπριοι θεωρούνται αγνοούμενοι. Σύμφωνα, με πληροφορίες οι αιχμάλωτοι μεταφέρθηκαν στην ανατολική Τουρκία. Από το 1974 πάντως, μέχρι σήμερα τόσο το επίσημο Τουρκικό κράτος όσο και η Τουρκοκυπριακή πλειυρά αρνούνται την ύπαρξη αγνοούμενων.
- 3. Μπήκε απ' το νάρθηκα:** Πρόκειται για το μπροστινό τμήμα του χριστιανικού ναού, που βρίσκεται στη δυτική πλευρά πριν από το κυρίως ναό και έχει συνήθως τη μορφή στοάς.
- 4. Και να χαίρεστε τα στέφανα:** τυπικές ευχές που ανταλλάσσουν οι καλεσμένοι με τους νεόνυμφους μετά το γάμο
- 5. Πράσινη γραμμή:** Πρόκειται για την ουδέτερη ζώνη, που εποπτεύουν οι δυνάμεις του Ο.Η.Ε. και χωρίζει την ελεύθερη από την Τουρκοκρατούμενη Κύπρο.

γ. Πραγματολογικά – Ιδεολογικά – Πολιτιστικά σχόλια

Ο Κυριάκος Χαραλαμπίδης πρόσφυγας και ο ίδιος στη νότια Κύπρο μετά την εισβολή του 1974, φαίνεται να βασανίζεται από την τραγωδία του νησιού, που παραμένει σαν ανοικτή πληγή εδώ και εικοσιεφτά χρόνια. Πρόκειται για ένα ευαίσθητο ποίημα-μαρτυρία, για ένα ποίημα-καταδίκη και για ένα ποίημα-διαμαρτυρία για τη συνεχιζόμενη τουρκική κατοχή στη Βόρεια Κύπρο. Το θέμα του ποιήματος είναι απλό. Η κόρη ενός αγνοούμενου παντρεύεται, παρ' όλες τις συμφορές που έπληξαν την ίδια και την οικογένειά της. Σ' ένα φανταστικό επίπεδο, ο Χαραλαμπίδης εμφανίζει τον αγνοούμενο πατέρα να συμμετέχει -αόρατος- στο μυστήριο και να επιστρέφει στο χώμα της Πράσινης γραμμής, όπου είναι η θέση του. Η συγκινησιακή φόρτιση του ποιήματος είναι έντονη. Ο ποιητής καταφεύγει σ' αυτή τη λύση για να εκφράσει τα δικά του συναισθήματα. Δεν επιθυμεί να δημιουργήσει ένα προσωπικό ποίημα. Αφήνει τα πρόσωπα της τραγωδίας να μιλήσουν και να δράσουν αντί γι' αυτόν.

Δ. ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

✓ Νοηματικές ενότητες/Επιμέρους πλαγιότιτλοι

Το ποίημα αυτό αποτελείται από τρεις ενότητες.

- 1η ενότητα (πρώτη και δεύτερη στροφή):** Ο ποιητής δίνει τα στοιχεία ταυτότητας της κόρης του αγνοούμενου.

2η ενότητα (τρίτη στροφή): την ώρα του μυστηρίου εμφανίζεται ο αγνοούμενος πατέρας, που δακρύνοντας βλέπει την κόρη του να παντρεύεται.

3η ενότητα (τέταρτη και πέμπτη στροφή): όταν ο γάμος τελειώνει και φεύγουν οι καλεσμένοι. Ο αγνοούμενος πατέρας, επιστρέφει στη θέση του, στην πράσινη γραμμή.

Ε. ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ – ΤΕΧΝΟΤΡΟΠΙΑ

- 1. Γλώσσα:** Ο ποιητικός λόγος του Κυριάκου Χαραλαμπίδη, φιλολογικά προσεγμένος και επαρκώς ανεπτυγμένος αποδίδει με ευσύνοπτο τρόπο ιδέες και συναισθήματα, που γεννώνται από την Κυπριακή Τραγωδία.
- 2. Ύφος:** Η συγκινησιακή φόρτιση είναι έντονη. Το ποίημα απογυμνωμένο από λυρισμούς και συμβολιστικές προεκτάσεις δομείται με βάση τον κλιμακούμενο πόνο, με βάση την κλιμακούμενη συναισθηματική ένταση.
- 3. Μορφή:** Η μορφή του ποιήματος είναι σύμφωνη με τη σύγχρονη ποίηση. Ο στίχος είναι ελεύθερος, χωρίς ομοιοκαταληξία. Το ποίημα αποτελείται από πέντε στροφές, οι οποίες δεν έχουν ίσο αριθμό στίχων.
- 4. Εκφραστικά Μέσα:** Τα εκφραστικά μέσα του ποιήματος είναι φτωχά. Μπορούμε να εντοπίσουμε μια μεταφορά: «Το ξεσκισμένο και φτωχό του δάκρυ» και μια ελλειψη: «και τον πατέρα της στα βάθη της Ανατολής».

ΣΤ. ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ στις ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ του Σχ. βιβλίου

1η: Το ποίημα παρουσιάζει ένα χαρούμενο περιστατικό, ένα γάμο. Στο βάθος όμως διακρίνεται το κυπριακό δράμα. Να επισημάνετε τις σχετικές εκφράσεις στο ποίημα.

Απάντηση

Κατ' αρχήν, ο ίδιος ο γάμος αποτελεί ένα χαρούμενο περιστατικό. Πρόκειται όμως, για ένα γάμο, που σκιάζεται από τη βαριά ιστορική μοίρα της Κύπρου. Η κόρη που παντρεύεται, είναι πρόσφυγας από τη Βόρειο Κύπρο, με την παρουσία της αποστερημένη και τον πατέρα της αγνοούμενο. Τα γεγονότα αυτά αντανακλώνται με σαφήνεια στους δύο πρώτους και τους δύο τελευταίους στίχους: «Είχε τριακόσια στρέμματα γης υπό κατοχήν και τον πατέρα της στα βάθη της Ανατολής.....στην Πράσινη γραμμή, περνά σκυφτός παίρνει ξανά τη θέση του στο χώμα». Βέβαια, μπορούμε να παρατηρήσουμε ότι και οι υπόλοιποι στίχοι υπονοούν την κυπριακή τραγωδία, με τη συγκρατημένη ευτυχία, τη συντομία του μυστηρίου και κυρίως, με τη φανταστική παρουσία του πατέρα-αγνοούμενου να επισκέπτεται αόρατος-ορατός, το εκκλησίασμα.

2η: Να συγκρίνετε το δεύτερο με τον τελευταίο στίχο. Τι θέλει να δείξει με την αντίφαση αυτή ο ποιητής;

Απάντηση

Ο δεύτερος και ο τελευταίος στίχος του ποιήματος αναφέρονται στη μοίρα (ή στην τύχη) του πατέρα της νιόπαντρης κόρης. Έτσι, στο δεύτερο στίχο έχουμε την άποψη ότι εκείνος βρίσκεται αιχμάλωτος στα βάθη της Ανατολής και στον τελευταίο, ότι βρίσκεται νεκρός-θαμμένος σε κάποιο σημείο της Πράσινης γραμμής. Πρόκειται για δύο έντονα φορτισμένους στίχους, που καταπιάνονται γενικά με την τύχη των 1.619 αγνοουμένων του κυπριακού δράματος. Παρ' όλο που δεν έχουν δοθεί ικανοποιητικές απαντήσεις στις ελληνικές και ελληνοκυπριακές απιάσεις, η τύχη αυτών των ανθρώπων παραμένει άγνωστη. Κάποιες πρόσφατες εξελίξεις (εξέταση D.N.A.), απέδειξε ότι κάποιοι από τους αγνοούμενους ήταν ήδη νεκροί. Βέβαια, το γεγονός αυτό δεν ελαφρύνει τη θέση της Άγκυρας και της Τουρκοκυπριακής ηγεσίας που αρνείται πεισματικά, την ύπαρξη αγνοουμένων. Ο Κυριάκος Χαραλαμπίδης με την αντίφαση αυτή εκφράζει τα συναισθήματα των συγγενών των αγνοουμένων. Η ελπίδα του ότι είναι ζωντανοί συμπλέκεται με την αμφιβολία, που συμβολίζει η Πράσινη γραμμή. Η επιθυμία για τη ρύθμιση και για τη σωτηρία των αγνοουμένων συμπλέει με την απογοήτευση και την απόγνωση, που εκφράζει η διχοτόμηση του νησιού και η απουσία πληροφοριών για την τύχη τους, ύστερα από τόσα χρόνια.

3η: Τι θέλει να δείξει ο ποιητής με την παρουσία του πατέρα και γιατί καταφεύγει στο εξωλογικό στοιχείο;

Απάντηση

Ο Κυριάκος Χαραλαμπίδης, πρόσφυγας ο ίδιος από την Αμμόχωστο, πονάει για τη μοίρα των αγνοουμένων και τη διχοτόμηση της Πατρίδας του. Με το ποίημα αυτό, δίνει την προσωπική του κατάθεση για το δράμα, που σφράγισε την κοινωνική και πολιτική ζωή του σύγχρονου Ελληνισμού. Στα πλαίσια αυτής της κατάθεσης, επιθυμεί να μιλήσει για το παράνομο και εγκληματικό της Τουρκικής εισβολής αλλά και για το απάνθρωπο και φασιστικό, της εξαφάνισης 1.619 αμάχων πολιτών. Πρόκειται για ένα θέμα, που τραυμάτισε και τραυματίζει ανεπανόρθωτα το συναίσθημα της ελευθερίας και της δημοκρατίας, που κάθε άνθρωπος αισθάνεται. Προκειμένου να μιλήσει για όλα αυτά καταφεύγει στο φανταστικό στοιχείο. Πλάθει μέσα από απλές καθημερινές καταστάσεις (γάμος) μια ιστορία, για να εκφράσει πλήρως την πίκρα του, την αγανάκτηση και τη βαθύτατη θλίψη του για τη συνέχιση αυτής της κατάστασης.

2. ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1η: Ποια πιστεύετε ότι είναι η θέση της κόρης που παντρεύεται και του πατέρα που εμφανίζεται ξαφνικά στη διάρκεια του μυστηρίου, στη μυθοπλασία του Κυριάκου Χαραλαμπίδη;

2η: Μπορείτε να εντοπίσετε τα στοιχεία που αποδεικνύουν ότι πρόκειται στην ουσία για ένα λυπημένο γάμο, για μια λυπημένη γιορτή;

Η ΜΑΚΙΓΙΕΖ

Γιάννης Κοντός

A. Ο ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΣ

Η ζωή του

Ο Γιάννης Κοντός είναι ποιητής της λεγόμενης γενιάς του '70. Γεννήθηκε στο Αίγιο το 1943. Γιος αξιωματικού του στρατού έζησε τις μετακινήσεις της οικογένειάς του, κάνοντας τις εγκύκλιες σπουδές του σε διάφορες επαρχιακές πόλεις. Αποφοίτησε από το γυμνάσιο Λάρισας και ακολούθως σπούδασε Οικονομικά στην Ανώτατη Βιομηχανική Σχολή Πειραιώς, από την οποία αποφοίτησε το 1967. Στα γράμματα εμφανίστηκε με το περιοδικό, Φοιτητική Πορεία το 1964. Έχει συνεργαστεί με πολλά λογοτεχνικά περιοδικά. Ποιήματα του μεταφράστηκαν στα Γαλλικά, Ιταλικά, Ολλανδικά, Πολωνικά, Ρωσικά, Ρουμανικά, Σερβικά, Βουλγαρικά και Δανικά. Στα Αγγλικά έχουν κυκλοφορήσει εκλογές από το έργο του μεταφρασμένες από τους Σταθάτο Γ. (1978), Γκούμα Γιάννη (1978) και Στόουν Τ. (1986)

Το έργο του

Ο Γιάννης Κοντός έχει εκδώσει μέχρι σήμερα τα ποιητικά βιβλία: Περιμετρική (1970), Το χρονόμετρο (1972), Τα απρόοπτα (1975), Φωτοτυπίες (1977), Στη διάλεκτο της Ερήμου (1980), Τα οσά (1982), Ανωνύμου Μοναχού (1985) και ο αθλητής του τίποτα (1997).

B. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΓΙΑ ΤΟ ΕΡΓΟ

Το ποίημα: «Η μακιγιέζ» ανήκει στην ποιητική συλλογή του Γιάννη Κοντού, Ο αθλητής του τίποτα που εκδόθηκε το 1997. Ο Κοντός κινείται σε ένα επίπεδο κριτικής και λεπτής ειρωνείας απέναντι σε κάθε μορφή καθημερινής βίας. Με ευρηματικό τρόπο και εύπλαστη εικονοποιία σχολιάζει εύστοχα καταστάσεις που αντλούνται από τις συνθήκες ζωής μιας αστικοποιημένης και αυτάρεσκης κοινωνίας.

Γ. ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

α. Νοηματική απόδοση

Ο ποιητής-αφηγητής, περιγράφει τη ζωή και την εργασία μιας μακιγιέζ. Επιχειρεί ακόμα, να καταδυθεί στα μύχια της ψυχής της και να αποκρυπτογραφήσει τις σκέψεις και

τα όνειρά της. Αυτό που έχει σημασία είναι ότι καθώς η μακιγιέζ επιστρέφει στο σπίτι της εμείς έχουμε μια εξωτερίκευση των σκέψεών της χάρη στον ποιητή. Έτσι, μαθαίνουμε ότι γνωρίζει απέξω το πρόσωπο της ηθοποιού, τις συνήθειές της και τα μυστικά της σε τέτοιο βαθμό, που της έχει γίνει απαραίτητη. Η μοναδική ημέρα που χωρίζονται είναι στην αργία του ηθοποιού, κάθε Δευτέρα για να ξανασυναντηθούν την επομένη. Η ρουτίνα της καθημερινότητας φθείρει την αγέρωχη πρωταγωνίστρια και τη ρίχνει στα δίχτυα που σιγά-σιγά υφαίνει γύρω της σαν άλλη αράχνη, η μακιγιέζ.

β. Ερμηνευτικά – Γλωσσικά σχόλια

- 1. Επιστρέφει τριζάπη:** επιστρέφει τρίζοντας, σεινάμενη-κουνάμενη
- 2. Το εκμαγείο του μετώπου:** εκμαγείο είναι το κοίλο αποτύπωμα μέσα στο οποίο στερεοποιείται και μορφοποιείται κάποιο παχύρρευστο υλικό (κερί, γύψος, πηλός και άλλα)
- 3. Κατά τα άλλα διάγει:** Κατά τα άλλα περνάει, κατά τα άλλα έχει.
- 4. Της κάνει τον καφέ, της κάνει μασάζ:** οι μεγάλες πρωταγωνίστριες του θεάτρου, έχουν βοηθούς στα καμαρίνια τους.
- 5. Η μακιγιέζ (η σκιά)..... της βάφει τα νύχια:** Η σχέση που συχνά αναπτύσσεται μεταξύ της πρωταγωνίστριας και της βοηθού της περικλείει ένα λανθάνοντα ερωτισμό.

γ. Πραγματολογικά – Ιδεολογικά – Πολιτιστικά σχόλια

Όπως προαναφέρθηκε, ο Γιάννης Κοντός ανήκει στην ποιητική γενιά του '70 ή τη γενιά της αμφισβήτησης. Οι ποιητές αυτής της γενιάς ζουν στον απόηχο της τραγωδίας της κατοχής, του εμφυλίου και της ανώμαλης μετεμφυλιακής περιόδου. Βιώνουν, επίσης, την ψυχροπολεμική ένταση και το ενδεχόμενο του πυρηνικού ολέθρου και συνταράσσονται από την επιβολή της εφτάχρονης στρατιωτικής δικτατορίας. Αυτό το ανώμαλο πολιτικό κλίμα, επικουρούμενο από την εμφανή, αλλά θιασική προσπάθεια εξασισμού και εκσυγχρονισμού της ελληνικής κοινωνίας, συντελεί στη διαμόρφωση των εξωγενών χαρακτηριστικών αυτής της γενιάς. Ένα από τα κυριότερα εξωγενή στοιχεία, είναι η τάση-χωρίς καμία ιδεολογική εξάρτηση-αμφισβήτησης και άρνησης, όχι μόνο της ελληνικής κοινωνίας που ρέπει ήδη προς τον καταναλωτισμό και εφησυχασμό, αλλά κάθε μορφής κατεστημένου.

Σ' αυτό το ποιητικό κλίμα εντάσσεται ο λόγος του Γιάννη Κοντού. Ο ποιητής γράφει σ' ένα γλωσσικό ιδίωμα επηρεασμένο από τον υπερρεαλισμό και τους ποιητές της πρώτης της μεταπολεμικής γενιάς. Οι καταστάσεις που τον απασχολούν, όμως, παραπέμπουν σε μια σύγχρονη πραγματικότητα, ιδωμένη σχεδόν χλευαστικά. Το ποίημα που εξετάζουμε, φαίνεται να καταδικάζει στο όνομα της μακιγιέζ, όλους αυτούς τους μηχανισμούς της καθημερινότητας που απειλούν το σύγχρονο άνθρωπο. Με ευρηματικό τρόπο, είναι η αλήθεια, ο Γιάννης Κοντός καταθέτει την άποψή του απέναντι στη φθορά και την εξουσιαστικότητα, που κυριαρχεί στην εφησυχάζουσα κοινωνία, στην οποία αδυνατεί και δεν επιθυμεί να ενταχθεί.

Δ. ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

✓ Νοηματικές ενότητες/Επιμέρους πλαγιότιτλοι

Το ποίημα έχει αφηγηματικό χαρακτήρα και δεν αποτελείται από στροφές. Εμείς μπορούμε να χωρίσουμε το ποίημα σε τέσσερις ενότητες.

- 1η ενότητα (στ. 1-9):** Ο αφηγητής-ποιητής μας κάνει την πρώτη γνωριμία με τη μακιγιέζ καθώς εκείνη επιστρέφει στο σπίτι της.
- 2η ενότητα (στ. 10-19):** ο αφηγητής-ποιητής εξωτερικεύει τις σκέψεις της μακιγιέζ κυρίως εκείνες που αφορούν στο πρόσωπο της ηθοποιού. Η μακιγιέζ ξέρει την παραμικρή πτυχή του.
- 3η ενότητα (στ. 20-28):** ο αφηγητής-ποιητής περιγράφει με κάθε λεπτομέρεια τη σχέση εξάρτησης μακιγιέζ-ηθοποιού.
- 4η ενότητα (στ. 29-36):** ο αφηγητής-ποιητής μας αποκαλύπτει τα σχέδια της μακιγιέζ. Όσο φθείρεται η πρωταγωνίστρια τόσο σφίγγει ο κλοιός που δημιουργεί γύρω της η μακιγιέζ.

Ε. ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ – ΤΕΧΝΟΤΡΟΠΙΑ

- 1. Γλώσσα:** Το γλωσσικό ιδίωμα του Γιάννη Κοντού θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως μεταυπερρεαλιστικό, που όμως βρίσκεται πλησιέστερα στην καθημερινότητα και τις πραγματικές καταστάσεις παρά στη συνειρμική γραφή.
- 2. Ύφος:** Το ύφος του ποιήματος είναι αφηγηματικό, ρέον με μια έντονη κριτική διάθεση. Ο τόνος είναι ελαφρά ειρωνικός.
- 3. Μορφή:** Στο μορφικό πεδίο, το ποίημα ακολουθεί την αφηγηματική φόρμα της σύγχρονης ποίησης, αποφεύγοντας τις ομοιοκαταληξίες και τα μέτρα του παρελθόντος.
- 4. Εκφραστικά Μέσα:**
 - α) Μεταφορές:** «υλικά του φεγγαριού», «τα μαλλιά της χρώμα σταριού», «και ξυραφάκια-φωνήεντα», «που τινάζει μέσα από τα δόντια», «υφαίνει όμως με την υπακοή της»
 - β) Παρομοιώσεις:** «επιστρέφει τριζάτη-όπως η θάλασσα», «την πρωταγωνίστρια την ακολουθεί όπως η ζέστη», «όπως την έχει αιχμαλωτίσει μέσα στην ίδια της τη ζωή»
 - γ) Προσωποποίηση:** «καθημερινότητα, θα απαντήσει το σκοτάδι»
 - δ) Υπερβολή:** «Το πρόσωπο της ηθοποιού έχει στην τσέπη της»
 - ε) Ελλείψεις:** «Μαζί οι αφές, ο καθρέφτης και ένα κάψιμο στο δάχτυλο από τσιγάρο», «τα μαλλιά της χρώμα σταριού, και το δέρμα το ίδιο», «τις μικρές ρυτίδες, τις

φλέβες, το εκμαγείο του μετώπου, τα μικρά αυτιά, τα άβαφα χείλη, τους ψιθύρους, τα φρούτα στο τραπεζάκι»

στ) **Αναδίπλωση:** «την πνίγει σιγά σιγά»

ΣΤ. ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ στις ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ του Σχ. βιβλίου

1η: Ποια είναι η σχέση της μακιγιέζ με την πρωταγωνίστρια και πώς εξελίσσεται η σχέση αυτή;

Απάντηση

Στο αφηγηματικό ποίημα του Γιάννη Κοντού η σχέση της μακιγιέζ με την πρωταγωνίστρια ξεκινά με καθαρά επαγγελματικούς όρους. Στην πορεία όμως, επέρχονται κάποιες ποιοτικές αλλαγές. Η σχέση γίνεται στενότερη. Η μακιγιέζ μαθαίνει τα πάντα για τη ζωή, τα μυστικά και τις συνήθειες της ηθοποιού, όπως ακριβώς γνωρίζει στην εντέλεια και την παραμικρή ατέλεια του προσώπου της. Η σχέση τους μεταβάλλεται σιγά σιγά σε σχέση εξάρτησης αφού συνέχεια (εκτός Δευτέρας) βρίσκονται μαζί. Μάλιστα, η μακιγιέζ υπηρετεί την πρωταγωνίστρια. Μια υφέρπουσα ερωτική έλξη αναφαίνεται στο προσκόνιο αλλά το στοιχείο, που κυριαρχεί στη σχέση τελικά είναι η αόρατη επιβολή-επιβουλή της μακιγιέζ επάνω στην πρωταγωνίστρια. Σαν την αράχνη την έχει αιχμαλωτίσει στον ιστό της, πνίγοντάς την αργά αργά.

2η: Πώς αντιλαμβάνεστε τους στίχους 12-13 και 34-36;

Απάντηση

Οι παραπάνω στίχοι είναι κομβικοί για την κατανόηση του κειμένου. Οι στίχοι 12-13 αναφέρουν: «Το πρόσωπο της ηθοποιού έχει στην τσέπη της, νόμισμα ανάγλυφο». Ο ποιητής μ' αυτούς τους στίχους προσπαθεί ν' αποδώσει την ιδιαίτερη σχέση που έχει αρχίσει να αναπτύσσεται μεταξύ της ηθοποιού και της μακιγιέζ. Η μακιγιέζ με τις επαναλαμβανόμενες κινήσεις της επάνω στο πρόσωπο της ηθοποιού αισθάνεται ότι αιχμαλωτίζει κάτι απ' αυτό. Είναι άλλωστε τέτοια η μορφή της οικειότητας, που νιώθει, ώστε να πιστεύει ότι φεύγοντας κάθε βράδυ κουβαλά στις τσέπες της, το πρόσωπο της πρωταγωνίστριας. Οι στίχοι 34-36 πηγαινούν ακόμα βαθύτερα λέγοντας: «Της βάφει τα νύχια και την πνίγει σιγά σιγά όπως την έχει αιχμαλωτίσει μέσα στην ίδια της τη ζωή». Η σχέση της μακιγιέζ και της ηθοποιού έχει φτάσει στο τελικό στάδιο. Η παραχωρητικότητα της πρωταγωνίστριας έγινε προϊόν εκμετάλλευσης από τη μακιγιέζ. Εκείνη χρησιμοποιώντας ως μέσο την υπακοή και την αγόγγυστη εκπλήρωση των επιθυμιών της ηθοποιού, κατορθώνει να την παγιδεύσει. Η ηθοποιός είναι ιδιαίτερα εύθραυστη και έχει την ανάγκη της επιβεβαίωσης της λάμπης της. Η μακιγιέζ κατορθώνει να ψυχαναλύσει την πρωταγωνίστρια και στο τέλος να την ελέγξει αφαιρώντας της το πλεονέκτημα της πρωτοβουλίας των κινήσεων.

3n: Το ποίημα έχει αφηγηματικό χαρακτήρα. Παρ' όλα αυτά διακρίνεται για έναν έντονο ρυθμό. Πώς δημιουργείται αυτή η αίσθηση ρυθμού;

Απάντηση

Ένα από τα κυριότερα χαρακτηριστικά του ποιήματος, που εξετάζουμε είναι ο αφηγηματικός χαρακτήρας του. Η αφήγηση, όμως μοιάζει να ακολουθεί έναν εσωτερικό ρυθμό που στοιχίζεται πίσω από τη μουσική οικονομία του Γιάννη Κοντού. Ο ρυθμός αυτός στηρίζεται στον ελεύθερο στίχο, που δομεί το ποίημα. Παρ' όλα αυτά, υπάρχει και ένας έντονος συναισθηματικά, ρυθμός στην αφήγηση. Και αυτός ο ρυθμός οφείλεται περισσότερο στο περιεχόμενο παρά σε τεχνοτροπικούς λόγους. Ο ποιητής κρατά αμείωτο το ενδιαφέρον του αναγνώστη σε ό,τι αφορά στην εξέλιξη της σχέσης μακιγιέζ-πρωταγωνίστριας. Η αφήγηση είναι κλιμακούμενη, αφού στίχο-στίχο αποκαλύπτεται η πρόοδος, που συντελείται με το χρόνο. Από την τυπική επαγγελματική σχέση του πρώτου διαστήματος, περνάμε στη συνεχή παρουσία της μακιγιέζ στο καμαρίνι του θεάτρου και τέλος, στην παγίδευση της ηθοποιού και την αφαίμαξή της από την μακιγιέζ. Η απαρίθμηση αυτών των σταδίων γίνεται μ' έναν ευρηματικό ποιητικό τρόπο, ο οποίος στηρίζεται σε ένα μεγάλο ποσοστό, στον έντονο ρυθμό.

Z. ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1n: Προσπαθήστε να βρείτε τι κρύβεται πίσω από τα πρόσωπα της μακιγιέζ και της πρωταγωνίστριας. Να δικαιολογήσετε την άποψή σας;

2n: Πώς αντιλαμβάνεστε τους στίχους: «Ρουτίνα, θα πεις καθημερινότητα, θα απαντήσει το σκοτάδι»

ΤΙΣ ΑΣΤΡΟΦΕΓΓΙΕΣ

Χριστόφορος Λιοντάκης

A. Ο ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΣ

Η ζωή του

Ο Χριστόφορος Λιοντάκης ποιητής και μεταφραστής, της γενιάς του '70, γεννήθηκε στο Ηράκλειο το 1945. Σπούδασε νομικά στην Αθήνα όπου και εργάζεται ως δικηγόρος. Στα γράμματα εμφανίστηκε το 1973. Ποιήματά του μεταφράστηκαν στα γαλλικά. Μεμονωμένα ποιήματά του έχουν μελοποιηθεί κατά καιρούς. Παράλληλα προς την ποιητική του παραγωγή είναι και η μεταφραστική του δραστηριότητα στο χώρο της γαλλικής λογοτεχνίας.

Το έργο του

Ο Χριστόφορος Λιοντάκης έως σήμερα έχει εκδώσει τα ακόλουθα ποιητικά βιβλία: Το τέλος του τοπίου (1973), Μετάθεση (1976), Υπόγειο γκαράζ (1978), ο Μινώταυρος μετακομίζει (1982), Ο ροδώνας με τους χωροφύλακες (1988) και Με το φως (1999). Έχει μεταφράσει επίσης: Σταντάλ, Αρμάνς (1976), Φρανσίς Πονζ, η φωνή των πραγμάτων (1978), Πωλ Βαλερύ, Ποίηση και αφηρημένη σκέψη η καθαρή ποίηση (1980) και Υβ Μπονφουά, οι Τάφοι της Ραβέννας (1976). Τέλος κυκλοφόρησε τον τόμο: Ανθολογία Γαλλικής Ποίησης (1988) στον οποίο περιλαμβάνονται μεταφράσεις (νεότερες και παλαιότερες και δικές του) ποιημάτων, 49 Γάλλων Ποιητών από τον Μπωντλαίρ έως τις μέρες μας.

B. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΓΙΑ ΤΟ ΕΡΓΟ

Το ποίημα που εξετάζουμε είναι άπιπλο και ανήκει στην πρώτη ποιητική συλλογή του Λιοντάκη (1973), που φέρει ως γενικό τίτλο τη φράση: Το τέλος του Τοπίου. Πρόκειται για μια συλλογή που κινείται ανάμεσα στον υπαρξισμό και τη μεταφυσική.

Γ. ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

α. Νοηματική απόδοση

Ο αφηγητής σε δεύτερο πρόσωπο (ίσως μονολογώντας) αναφέρει ότι στις αστροφεγγιές πήγαινε στο δάσος με τους σταλακτίτες, έκαιγε λιβάνι, οι άγιοι ξυπνούσαν και έτσι, αισθανόταν το χρόνο με συνοχή και συνέχεια.

β. Ερμηνευτικά – Γλωσσικά σχόλια

- 1. Τις αστροφεγγιές:** Αστροφεγγιά είναι η έντονη λάμψη των άστρων στο νυχτερινό ουρανό.
- 2. στο δάσος με τους σταλακτίτες:** Πρόκειται για κάποιο σπήλαιο με σταλακτίτες. Σταλακτίτης είναι κάθε επιμήκης ασβεστολιθικός σχηματισμός, που κρέμεται από την οροφή ή τα τοιχώματα σπηλαίου και σχηματίζεται από τη συνεχή, αργή ροή σταγόνων νερού οι οποίες αποθέτουν ασβεσίτη ή άλλα ανθρακικά ή θειούχα ορυκτά.
- 3. έκαιγες λιβανωτά:** έκαιγες λιβάνι, θυμίαμα
- 4. Τις ρομφαίες:** Οι ρομφαίες είναι μεγάλα και πλατιά δίκωπα σπαθιά. Ειδικότερα στη Βυζαντινή εικονογραφία, οι ρομφαίες είναι πύρινες σπάθες που φέρουν οι άγγελοι.

γ. Πραγματολογικά – Ιδεολογικά – Πολιτιστικά σχόλια

Είπαμε πιο πάνω ότι η γενιά του '70 επηρεάζεται εξίσου από την πρώτη μεταπολεμική γενιά και από τη γενιά του '30. Φαίνεται ότι οι εκπρόσωποί της, αγκαλιάζουν τον Καβάφη, τον Καρυωτάκη αλλά και το Σεφέρη. Ο Χριστόφορος Λιοντάκης ξεκινά από την απορία του υπαρξισμού και νιώθει το δράμα, του να θέλει να αλλάξει ή να αντιμετωπίσει διαφορετικά αυτά που συμβαίνουν στο χώρο και το χρόνο, αλλά να μην μπορεί. Πιο συγκεκριμένα, ο Λιοντάκης προσπαθεί να συμφιλιώσει κάποιες αναμνήσεις και προσωπικά οράματά του με το σημερινό κόσμο, στον οποίο νιώθει ξένος. Οι ποιητικές καταβολές του πηγαινούν έως το Σεφέρη αλλά και τη μεταπολεμική γαλλική ποίηση (Υβ Μπονφουά). Στο ποίημα, που εξετάζουμε, το αφαιρετικά δοσμένο τοπίο του Λιοντάκη, γίνεται το πεδίο, όπου μπορούμε να εξετάσουμε ένα υπαρξιακό-ερωτικό ίσως, οριζόμενο-αδιέξοδο και μια συνειδητοποίηση εκ μέρους του ποιητή, της ανεπάρκειάς του να ανταπεξέλθει σε μια πραγματικότητα, που είναι αντιφατικά και παράλογα δοσμένη. Η απάντηση του ποιητή είναι η ανάκληση, η μνήμη και η αναδρομή σε παρελθούσες καταστάσεις, αφού έτσι μόνο φαίνεται ότι μπορεί να μετριάσει κάπως, αυτός ο υπαρξιακός διχασμός που βιώνει.

Δ. ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

✓ Νοηματικές ενότητες/Επιμέρους πλαγιότιτλοι

Το ποίημα αποτελείται από μια ενότητα με ενιαίο εννοιολογικό περιεχόμενο. Κινητήρια δύναμη του ποιήματος είναι η μνήμη και η αδυναμία του ποιητή να ανταπεξέλθει σ' ένα άξενο και απρόσωπο κοινωνικό περιβάλλον.

Ε. ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ – ΤΕΧΝΟΤΡΟΠΙΑ

1. **Γλώσσα:** Ο ποιητικός λόγος του Λιοντάκη θυμίζει τόσο το Σεφέρη όσο και το Σαχτούρη. Μπορούμε να πούμε ότι βρίσκεται μεταξύ ενός συμβολισμού και ενός μετασουρεαλισμού.
2. **Ύφος:** Το ύφος είναι λιπό αλλά υπαινικτικό και δυσνόητο. Είναι απογυμνωμένο από εκφραστικά μέσα και χρησιμοποιεί τα διδάγματα του συμβολισμού για να εκφράσει τους προβληματισμούς και τις αγωνίες του συγγραφέα.
3. **Μορφή:** Η μορφή του ποιήματος στηρίζεται στη σύγχρονη ποίηση. Έχει προτιμηθεί ο ελεύθερος στίχος. Κάθε στίχος ξεκινά με κεφαλαίο, γεγονός που αποδεικνύει τη νοηματική του πληρότητα. Αξιοσημείωτη είναι η παντελής έλλειψη σημείων στίξης.
4. **Εκφραστικά Μέσα:**
 - α) **Μεταφορές:** «πήγαινες στο δάσος με τους σταλαχτίτες»
 - β) **Προσωποποιήσεις:** «οι άγιοι ξυπνούσαν», «χαμηλώναν τις ρομφαίες», «δίνουν τα χέρια για χορό».
 - γ) **Υπερβολές:** «οι άγιοι ξυπνούσαν», «χαμηλώναν τις ρομφαίες», «δίνουν τα χέρια για χορό».

ΣΤ. ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ στις ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ του Σχ. βιβλίου

Ο Ποιητής επιχειρώντας μια αναδρομή στο παρελθόν, χρησιμοποιεί α) παρελθοντικούς χρόνους και συγκεκριμένα παρατατικό β) Β΄ γραμματικό πρόσωπο. Άλλο επίσης βασικό χαρακτηριστικό του ποιήματος είναι η απουσία σημείων στίξης (μόνο στο τέλος υπάρχει). Στριζόμενοι σ' αυτές τις βασικές επισημάνσεις ν' απαντήσετε στις παρακάτω ερωτήσεις.

1η: Σε ποιον απευθύνεται; Αν απευθύνεται στον εαυτό του (κάτι που είναι συνηθισμένο στους ποιητές) από ποια εσωτερική του ανάγκη το κάνει και τι πετυχαίνει;

Απάντηση

Είπαμε και πιο πάνω, ότι ο Χριστόφορος Λιοντάκης εκφράζει περισσότερο απ' όλα με υπαρξιακή αγωνία που καταλήγει σε συνειδητοποίηση της ανεπάρκειάς του να ανταποξέλθει σ' έναν άξενο και εχθρικό κόσμο. Σύμφωνα με τα παραπάνω, φαίνεται ότι η χρήση του δεύτερου ενικού προσώπου δεν είναι τυχαία. Ουσιαστικά απευθύνεται στον εαυτό του. Αυτή η πρακτική είναι ιδιαίτερα συνηθισμένη, ειδικά, όταν ο ποιητής νιώθει ανίκανος να αντιδράσει στα συμβαίνοντα. Έτσι, ο Λιοντάκης -όπως δηλώνει και ο τίτλος της συλλογής- βιώνει μια «ερμημία» και ένα υπαρξιακό αδιέξοδο σε τέτοιο βαθμό, που να αισθάνεται αποξενωμένος και αποκοινωνικοποιημένος. Γι' αυτό το λόγο, καταφεύγει

στις αναμνήσεις του παρελθόντος. Πρόκειται για ένα είδος αυτοάμυνας, που πιστεύει ότι θα τον βοηθήσει να ανταπεξέλθει στις δυσκολίες του.

2η: Η κατάργηση των σημείων στίξης και η χρήση παρατατικών βοηθούν στο να ξαναζήσουμε την ένταση αυτής της αναδρομής; Να υποστηρίξετε την απάντησή σας.

Απάντηση

Ο ποιητής προκειμένου να υπερκεράσει τις δυσκολίες στρέφεται προς τη διαδικασία της ανάκλησης κάποιων στιγμών του παρελθόντος ή κάποιων οραμάτων της εφηβικής του ηλικίας. Αυτή η αναδρομή αποδίδεται στο κείμενο με παρατατικούς και απουσία στίξης. Με τον τρόπο αυτό επιτυγχάνεται καλύτερα η εσωτερική ανάγνωση του ποιήματος και έτσι ο αναγνώστης μπορεί να ακολουθήσει πιο εύκολα, τον εσωτερικό μονόλογο του ποιητή. Τα τεχνοτροπικά στοιχεία, που επισημάναμε εξυπηρετούν και τη μουσικότητα του κειμένου. Προσθέτουν έναν έντονο ρυθμό, ο οποίος σε συνδυασμό με τα αυτοτελή νοήματα, που περικλείονται σε κάθε στίχο ξεχωριστά, ενισχύουν τη συναισθηματική φόρτιση της αναδρομής.

3η: Πώς αντιλαμβάνεστε το νόημα των δύο τελευταίων στίχων;

Απάντηση

Οι δύο τελευταίοι στίχοι αποτελούν την απάντηση στο υπαρξιακό δράμα που αντιμετωπίζει ο ποιητής. Δηλαδή, την επιθυμία του να αντιδράσει στα γεγονότα, που συμβαίνουν στο χώρο και το χρόνο και την αδυναμία του να υπερκεράσει τις ανασφάλειες και την αμηχανία του απέναντι στο άφατο. Είπαμε και πιο πάνω, ότι ο ποιητής αισθάνεται ένα «τέλος» στο τοπίο και ίσως μ' αυτούς τους στίχους εκφράζει την άποψή του να τελειώνει μ' αυτό το τοπίο. Οι δύο στίχοι δηλαδή, μπορεί να αποτελούν τη μεταφυσική απάντηση του ποιητή απέναντι σ' ένα τοπίο, που αν και ανθρώπινο και απτό, τον ενοχλεί, τον τρομάζει και τον αποσυντονίζει.

2. ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1η: Το τοπίο που περιγράφεται στο ποίημα μπορεί να είναι είτε πραγματικό είτε φανταστικό. α) Να δικαιολογήσετε την άποψή σας, β) Να συσχετίσετε το τοπίο του ποιήματος με τον τίτλο της συλλογής.

ΤΟ ΣΚΥΛΙ

Μιχάλης Γκανάς

A. Ο ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΣ

Η ζωή του

Ο Μιχάλης Γκανάς ποιητής και σικουργός της λεγόμενης γενιάς του '70, γεννήθηκε το 1944 στον Τσαμαντά Θεσπρωτίας (Ήπειρος). Το 1962 ήρθε στην Αθήνα για να σπουδάσει νομικά. Ασχολήθηκε επαγγελματικά με διάφορες δουλειές και από το 1971 εργάζεται ως βιβλιοπώλης. Στίχους του έχουν μελοποιήσει σύγχρονοι μουσικοί, όπως ο Δημήτρης Παπαδημητρίου και άλλοι. Ζει μόνιμα στην Αθήνα.

Το έργο του

Ο Μιχάλης Γκανάς έχει δημοσιεύσει μέχρι τώρα τις ποιητικές συλλογές: *Ακάθιστος Δείπνος* (1978), *Μαύρα λιθάρια* (1980), *Γυάλινα Γιάννενα* (1989) και *Παραλογή* (1993). Κυκλοφόρησε επίσης, το πεζογράφημα: *Μητριά Πατρίδα* (1981).

B. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΓΙΑ ΤΟ ΕΡΓΟ

Το ποίημα που εξετάζουμε εδώ, ανήκει στη συλλογή του ποιητή, *Μαύρα Λιθάρια*, που κυκλοφόρησε το 1980. Η υπαρξιακή αγωνία συνδυασμένη με απολύτως προσωπικές μνήμες του εμφυλίου και γενικότερα, του παρελθόντος, χαρακτηρίζουν το ποιητικό τοπίο του Μιχάλη Γκανά.

Γ. ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

α. Νοηματική απόδοση

Από τα δύο σκυλιά που είχε ο νεκρός, το ένα σκυλί το σκότωσαν και το άλλο το πήραν οι γείτονες. Το νεκρό σκυλί, όμως κάθε βράδυ ξυπνά και έρχεται να βρει τον ιδιοκτήτη του, στο μνήμα. Τότε κάθεται στα πισινά πόδια και ακούει, όταν το άλλο σκυλί αλυχτάει κάποιο διαβάτη.

β. Ερμηνευτικά – Γλωσσικά σχόλια

1. μυρίζει στις μολόχες: Οι μολόχες είναι αυτοφυή ποώδη τριχωτά φυτά με όρθιο βλαστό, φύλλα με οδοντωτή περιφέρεια και άνθη συνήθως ρόδινα. Η μολόχα χρησιμο-

ποιήθηκε στο παρελθόν, σε αφηγήματα με μαλακτικές ιδιότητες.

2. **βρίσκει τον Τορό:** βρίσκει τα ίχνη. Κυριολεκτικά Τορός, είναι το αυλάκι στο οποίο κυλάει το νερό για την άρδευση κάποιου χωραφιού.
3. **που αλυχτάει:** που ουρλιάζει, που βγάζει δυνατή και μακρόσυρτη λυπητερή κραυγή.

γ. Πραγματολογικά – Ιδεολογικά – Πολιτιστικά σχόλια

Ο Μιχάλης Γκανάς αν και εμφανίζεται κάπως καθυστερημένα σε σχέση με τους συνομηλίκους του ποιητές, της γενιάς του '70, εντάσσεται αυτομάτως στο ήδη διαμορφωμένο ποιητικό τοπίο της εποχής. Φαίνεται να επηρεάζεται από τις ποιητικές φωνές της πρώτης μεταπολεμικής γενιάς, να αφομοιώνει δημιουργικά το λόγο του Μίλτου Σαχτούρη και να συνδυάζει, τέλος, μια σπάνια στους νεότερους, γνώση της παράδοσης, από την οποία ωστόσο, παραλαμβάνει ό,τι χρειάζεται προκειμένου να καταθέσει την άποψή του, για τη διάφευση των ελπίδων και την περιθωριοποίηση της Ελλάδας της συνοικίας, της Ελλάδας του καφεeneίου και της Ελλάδας των λαϊκών στρωμάτων.

Ο Μιχάλης Γκανάς καταθέτει στις ποιητικές του συλλογές, προσωπικές παιδικές μνήμες του εμφυλίου, της προσφυγιάς, της εσωτερικής μετανάστευσης και της ανώμαλης ψυχροπολεμικής περιόδου. Στις επόμενες ποιητικές του συλλογές αναπτύσσει μια υπαρξιακή αγωνία γύρω από την απουσία και την καθημερινή φθορά του ανθρώπου, που καταλήγει στη σύλληψη ενός κατακερματισμένου και παραμορφωμένου ποιητικού τοπίου.

Δ. ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

✓ Νοηματικές ενότητες/Επιμέρους πλαγιότιτλοι

Το ποίημα που μας απασχολεί μπορεί να χωριστεί σε δύο τμήματα. Έτσι, έχουμε:

- 1η ενότητα (η πρώτη στροφή): από τα δύο σκυλιά του νεκρού άντρα, το ένα το σκότωσαν και το άλλο το πήραν οι γείτονες
- 2η ενότητα (η δεύτερη και η τρίτη στροφή): Το νεκρό σκυλί ξυπνάει κάθε βράδυ, έρχεται και κάθεται στο μνήμα του αφεντικού του και ακούει το άλλο σκυλί, που αλυχτάει.

Ε. ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ – ΤΕΧΝΟΤΡΟΠΙΑ

1. **Γλώσσα:** η γλώσσα του ποιήματος είναι η απλή και ρέουσα δημοτική της καθημερινότητας
2. **Ύφος:** το ύφος είναι λιτό, δίχως εκφραστικά μέσα, λυρισμούς και εντάσεις

- 3. Μορφή:** Το ποίημα αποτελείται από τρεις στροφές, με άνισο αριθμό στίχων. Ο στίχος είναι ελεύθερος με το δικό του εσωτερικό ρυθμό.
- 4. Εκφραστικά Μέσα:**
- α) Υπερβολές:** «βγαίνει τις νύχτες και κοιπάει το φεγγάρι», «μυρίζει στις μολόχες», «κί έρχεται με μουσούδα όλο δροσιές στο μνήμα σου», «κάθεται στα πισινά κι ακούει τ' άλλο σκυλί που αλυχτάει κάποιο διαβάτη»
- β) Υπερβατό:** «κί έρχεται με μουσούδα όλο δροσιές στο μνήμα σου».

ΣΤ. ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ στις ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ του Σχ. βιβλίου

1η: Να διερευνήσετε το χώρο στον οποίο διαδραματίζονται όσα συμβαίνουν στο ποίημα.

Απάντηση

Ο πραγματικός χώρος συνδυάζεται με τον ποιητικό χώρο του Μιχάλη Γκανά. Ο λόγος μπορεί να είναι αφαιρετικός αλλά μας παρέχονται κάποια στοιχεία γεωγραφίας και ταυτότητας. Ένας άνθρωπος που πέθανε είχε δύο σκυλιά, από τα οποία, ένα σκοτώθηκε και το άλλο υιοθετήθηκε από τους γείτονες. Το σκοτωμένο σκυλί ανασταίνεται τα βράδια, ανακαλύπτει τα χνάρια του αφεντικού του και επισκέπεται το μνήμα του. Κάθεται στα πισινά πόδια του, ανασπώνει τον κορμό του και ακούει τον σύντροφό του (το άλλο σκυλί) να αλυχτάει. Ο χώρος του ποιήματος είναι σκοτεινός, εφιαλτικός και ανεστραμμένος. Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός ότι η μοναδική ζωντανή παρουσία, είναι το δεύτερο σκυλί, που γαβγίζει στο διαβάτη.

2η: Το ποίημα είναι διαποτισμένο από το αίσθημα της απουσίας εξαπίας του θανάτου. Πώς εκφράζεται αυτό το αίσθημα;

Απάντηση

Όπως μπορεί εύκολα να αντιληφθεί κάθε αναγνώστης, στο ποίημα, που εξετάζουμε, κυριαρχεί το αίσθημα της απουσίας εξαπίας του θανάτου. Άλλωστε, υπάρχουν δύο θάνατοι. Ο θάνατος (βίαιος, μάλιστα) του ενός σκύλου και ο θάνατος (άγνωστο από ποιο γεγονός προήλθε) του ιδιοκτήτη του σκύλου. Αυτό το αίσθημα εκφράζεται ήδη από τους πρώτους στίχους: «Το 'να σκυλί το σκότωσαν». Στη συνέχεια η σιωπή του θανάτου καλύπτει τη μοναδική δράση στο ποίημα. Το νεκρό σκυλί, ανασταίνεται: «βγαίνει τις νύχτες και κοιπάει το φεγγάρι» και προσπαθεί να ανακαλύψει τον, επίσης νεκρό ιδιοκτήτη του: «μυρίζει στις μολόχες..... ύστερα βρίσκει τον Τορό..... κί έρχεται..... στο μνήμα σου». Το αίσθημα του θανάτου ολοκληρώνεται με το αλύχτισμα (λυππηρό ουρλιαχτό) που βγάζει το άλλο σκυλί (το ζωντανό) όταν βλέπει ανθρώπινη παρουσία: «τ' άλλο σκυλί που αλυχτάει κάποιο διαβήτη».

3n: Στο ποίημα διαπιστώνουμε μια πρωτοτυπία στη σύλληψη. Σε τι συνίσταται αυτή;

Απάντηση

Το ποίημα είναι πρωτότυπο στη σύλληψη. Ο Μιχάλης Γκανάς επιθυμεί να εκφράσει την απουσία και την απώλεια με τα χαρακτηριστικά του θανάτου. Προσπαθεί όμως, να υπερκεράσει και το θάνατο και γι' αυτό καταφεύγει στο εξωλογικό στοιχείο, της ανάστασης και της δράσης πέρα από το θάνατο. Στο ποίημα, η ζωή είναι μια παρελθούσα κατάσταση, που μοιάζει να ξεπερνιέται στην ουσία από το φανταστικό. Το νεκρό σκυλί, δηλαδή, που ανασταίνεται συνεχίζει να δρα όπως στο παρελθόν, συμβολίζοντας τη δύναμη της μνήμης και της αναδρομής και ερχόμενο σε διάσταση με την ουσία του θανάτου. Η πρωτοτυπία αυτή υπερφαλαγγίζει την πραγματικότητα του θανάτου και δημιουργεί ένα ποιητικό τοπίο, απαιτητικό, σκοτεινό και συνάμα αισιόδοξο. Η μνήμη και η αναδρομή στο παρελθόν, νικούν τελικά, την απουσία.

Ζ. ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1n: Ο ποιητής αναφερόμενος στο σκύλο, χρησιμοποιεί δεύτερο ενικό πρόσωπο. Σε ποιον απευθύνεται και τι πετυχαίνει μ' αυτό;

2n: Το μεγαλύτερο μέρος του ποιήματος, αναφέρεται στη δράση του νεκρού σκύλου (εφτά στίχοι). Γιατί γίνεται αυτό;

ΔΡΟΜΟΙ

Λευτέρης Πούλιος

A. Ο ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΣ

Η ζωή του

Ο Λευτέρης Πούλιος, ποιητής της γενιάς του '70, γεννήθηκε στην Αθήνα το 1944 και ασχολείται κυρίως με τη λογοτεχνία. Στα γράμματα εμφανίστηκε το 1961, στην εφημερίδα *Αυγή*, μ' ένα ποίημα για το θάνατο του δολοφονημένου πολιτικού ηγέτη του Κογκό, Πατρίκ Λουμούμπα. Ζει μόνιμα στην Αθήνα.

Το έργο του

Ο Λευτέρης Πούλιος έχει δημοσιεύσει μέχρι σήμερα τις ποιητικές συλλογές: *Ποίηση 1* (1969), *Ποίηση 2* (1973), *Ποίηση 1 και 2* (1975), ο γυμνός *Ομηλτής* (1977), *Το αλληγορικό σχολείο* (1978), *Τη συγκεντρωτική έκδοση, Τα ποιήματα επιλογή 1969-1978* (1982), *Ενάντια* (1983) και τα *Επουςιώδη* (1988).

B. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΓΙΑ ΤΟ ΕΡΓΟ

Το πρώτο ποίημα που θα εξετάσουμε, συμπεριλαμβάνεται στη συγκεντρωτική συλλογή του ποιητή, *Ποίηση 1 και 2*, που δημοσιεύτηκε το 1975. Έκδηλος είναι ο πολιτικός προσανατολισμός του ποιητή και το κοινωνικοπολιτικό του υπόβαθρο.

Γ. ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

α. Νοηματική απόδοση

Στο τσίγκινο υπόστεγο της στάσης ενός δρόμου, ο ποιητής στοχάζεται επάνω στη μορφή, την ιστορία και τη σημασιολογική φόρτιση, που έχουν οι δρόμοι για την πολιτική ιστορία της Ελλάδας. Οι δρόμοι, που επάνω τους πορεύεται το μέλλον και η ανθρωπότητα, έχουν και χαρακτήρα και μορφή και παρελθόν. Είναι οι δρόμοι των εργοστασίων, των συνοικιών, οι εθνικοί δρόμοι και οι δρόμοι των διαδηλώσεων. Είναι τόσο δρόμοι γιορτής όσο και δρόμοι οργής, λύπης ή αγωνίας.

β. Ερμηνευτικά – Γλωσσικά σχόλια

1. σιληπνά: γυαλιστερά, αυτά που λάμπουν, που γυαλίζουν.

- 2. Από κάτω υπόγειοι δρόμοι:** Μεταφορικά, οι αθέατες διαδρομές κάτω από την επιφάνεια της γης ή κυριολεκτικά, οι υπόγειοι σιδηρόδρομοι (λ.χ. μετρό)
- 3. αέρινες σπράγγες:** Μεταφορικά, οι αθέατοι δρόμοι του ουρανού. Κυριολεκτικά, οι δρόμοι που χρησιμοποιούνται από τα εναέρια μεταφορικά μέσα (αεροπλάνα, ελικόπτερα).
- 4. Δρόμοι μαστιγωμένοι..... και χαλίκια.** Οι δρόμοι είναι το πεδίο της εκδήλωσης των λαϊκών αιτημάτων και της λαϊκής βούλησης. Χιλιάδες είναι οι νεκροί, που έχουν ποτίσει με το αίμα τους, τους δρόμους όχι μόνο της Ελλάδας αλλά του κόσμου.
- 5. Κάτω απ' το βάρος.....διαδηλώσεων:** Οι λαϊκές εκδηλώσεις στους δρόμους έχουν το βάρος των οδοστρωτήρων, που χρησιμοποιούνται για την ασφαλτοστρώσή τους.
- 6. Δρόμε σάβανο.....του Τάσου:** Πρόκειται για υπαρκτά πρόσωπα που σκοτώθηκαν την ώρα διαδηλώσεων. Ο Γρηγόρης Λαμπράκης (βουλευτής της Ε.Δ.Α.) δολοφονήθηκε το Μάιο του 1963, στη Θεσσαλονίκη από τους παρακρατικούς Γκοτσαμάνη και Εμμανουηλίδη. Ο Σωτήρης Πέτρουλας (φοιτητής της Ιατρικής και στέλεχος της φοιτητικής νεολαίας της Ε.Δ.Α) δολοφονήθηκε τον Ιούλιο του 1965 στην Αθήνα από αστυνομικούς στη διάρκεια διαδηλώσεων, που ακολούθησαν την πώση της κυβέρνησης της Ένωσης Κέντρου. Ο Τάσος Τούσης δολοφονήθηκε από χωροφύλακες το 1936 στις απεργίες της Θεσσαλονίκης.
- 7. στο τσιγκινο υπόστεγο:** Το μεταλλικό υπόστεγο της στάσης των λεωφορείων και των άλλων μέσων μαζικής μεταφοράς.

γ. Πραγματολογικά – Ιδεολογικά – Πολιτιστικά σχόλια

Ο Λευτέρης Πούλιος ανήκει στους ποιητές της γενιάς του, που φαίνεται ότι έχουν στενή σχέση με ένα συγκεκριμένο ποιητικό πρότυπο ξένης ποίησης. Η ξένη αυτή ποίηση είναι η αμερικανική beat generation (1950-1960). Ουσιαστικά, όμως ο Λευτέρης Πούλιος ακολουθεί τη δική του πορεία. Ο Λευτέρης Πούλιος είναι ρητορικός ποιητής, που δίνει πολύ συχνά στον ποιητικό λόγο του, πολιτικές και κοινωνικές προεκτάσεις. Εκφράζει και εκείνος την αμφισβήτησή του σε σχέση με την πολιτική, αλλά δεν την αιτιολογεί. Πρόκειται για μια ποίηση καθαρά φαινομενολογική. Απλά παρατηρεί και καταγράφει την άρνησή της εμπρός στα τεκταινόμενα. Ο Πούλιος μοιάζει να ανησυχεί υπαρξιακά. Αυτή η υπαρξιακή αγωνία του, μας παραπέμπει στις αγωνίες των ποιητών της γενιάς του '30, που ο Πούλιος γόνιμα έχει αφομοιώσει. Η ανησυχία του έχει να κάνει περισσότερο με το μέλλον της ανθρωπότητας, που προοιωνίζεται ζοφερό.

«Οι δρόμοι» του Πούλιου δεν είναι τίποτε άλλο από μια ιστορική αναδρομή (με κοινωνικές και πολιτικές προεκτάσεις, φυσικά) στη σύγχρονη ιστορία της Ελλάδας. Ο Πούλιος δεν πολιτικολογεί. Αντιθέτως, παρατηρεί και προχωρεί σ' ένα δύσβατο μονοπάτι υπαρξιακής αναζήτησης, προκειμένου να ανταπεξέλθει στις απαιτήσεις ενός κόσμου εχθρικού και

παράλογου, για τον οποίο, όμως, τρέφει ανάμεικτα αισθήματα. Δεν τον μισεί, δεν τον απεχθάνεται αλλά και δεν τον λατρεύει. Πιο απλά, ο Πούλιος προσπαθεί να συμβιβάσει από τη μια το βαρύνον ιστορικό παρελθόν του κόσμου και από την άλλη την απογοήτευση και την άρνηση που νιώθει για το σήμερα.

Δ. ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

✓ Νοηματικές ενότητες/Επιμέρους πλαγιότιτλοι

Το ποίημα που εξετάζουμε μπορεί να χωριστεί σε δύο τμήματα. Έτσι έχουμε:

- 1η ενότητα (η πρώτη στροφή):** ο ποιητής με ευφάνταστες μεταφορές μας δίνει τα κυριότερα μορφολογικά χαρακτηριστικά των ελληνικών δρόμων.
- 2η ενότητα (η δεύτερη στροφή):** Ο ποιητής μας δίνει το χωροχρονικό στίγμα του. Περιμένουμε όλοι μαζί στο τσίγκινο υπόστεγο της στάσης κάθε δρόμου.

Ε. ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ – ΤΕΧΝΟΤΡΟΠΙΑ

- 1. Γλώσσα:** η ποιητική γλώσσα του Πούλιου κινείται ανάμεσα στις επιρροές της beat ποίησης της δεκαετίας 1950-1960 και την παράδοση της γενιάς του 1930. Υπάρχει δηλαδή, ένας συνδυασμός κρίκος ανάμεσα στα πιο σύγχρονα ποιητικά ρεύματα και τη πιο γόνιμη φάση του ελληνικού ποιητικού παρελθόντος.
- 2. Ύφος:** Το ύφος είναι ενδεδυμένο μ' έναν πηγαίο και σοβαρό λυρισμό, που παραπέμπει στο λυρισμό της ποιητικής γενιάς του '30.
- 3. Μορφή:** Η μορφή του ποιήματος ακολουθεί τις φόρμες της σύγχρονης ποίησης. Το ποίημα αποτελείται από δύο στροφικές ενότητες, όπου κυριαρχεί ο ελεύθερος και με μεγάλη έκταση, στίχος.
- 4. Εκφραστικά Μέσα:**
 - α) Μεταφορές:** «σιλπνά σκούρα χταπόδια», «τις αόρατες ρόδες του», «υπόγειοι δρόμοι», «αέρινες σήραγγες», «δρόμοι μαστιγωμένοι», «δρόμοι-Παιάνες», «Δρόμοι-αγωνία», «Δρόμοι-φονιάδες», «στραφτερές βιπρίνες»
 - β) Προσωποποιήσεις:** «κανένα σπουργίτι που κυλά τις αόρατες ρόδες του», «πορεύεται το μέλλον»
 - γ) Ελλείψεις:** «Από κάτω υπόγειοι δρόμοι», «Δρόμοι πλάι σε στραφτερές βιπρίνες...εργοσιτία», «Δρόμε έξω απ' το Πανεπιστήμιο», «Έξω απ' το κτίριο της βουλής», «Δρόμε εθνικές», «Δρόμοι της συνοικίας», «Κάτω απ' το βάρος...διαδηλώσεων», «Δρόμε, σάβανο του Γρηγόρη, του Σωτήρη, του Τάσου», «Δρόμοι-Παιάνες», «Δρόμοι γιορτής», «Δρόμοι-αγωνία» και «Δρόμοι-φονιάδες».

ΣΤ. ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ στις ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ του Σχ. βιβλίου

1n: Να βρείτε στο ποίημα μεταφορικές εκφράσεις. Τι επιτυγχάνει μ' αυτές ο ποιητής;

Απάντηση

Το πιο πάνω ποίημα βρίσκεται μεταφορικών εκφράσεων (βλ. ΣΧΟΛΙΑ ΑΙΣΘΗΤΙΚΑ). Άλλωστε, όλο το ποίημα αποτελεί μια μεταφορά, μια αλληγορία για τη σύγχρονη πολιτική ιστορία του τόπου. Οι πιο εμφανείς μεταφορές είναι οι ακόλουθες: «Δρόμοι μαστιγωμένοι από πίσσα και αίμα», «Φτιαγμένοι με φωνές και χαλίκια», «Δρόμε, σάβανο», «Δρόμοι Παιάνες», «Δρόμοι γιορτής», «Δρόμοι-αγωνία» και «Δρόμοι-φονιάδες». Με τις μεταφορές ο ποιητής επιτυγχάνει ένα έξοχο, λυρικό αποτέλεσμα. εντείνει τη συναισθηματική φόρτιση, αυξάνει τη συγκίνηση και υποβάλλει τους αναγνώστες σ' ένα τοπίο σπαρμένο από ιδέες, όνειρα, πόθους και αίμα για ελευθερία και κοινωνική δικαιοσύνη. Μπορεί το ποίημα του Πούλιου να ξεκινάει από την επίγνωση της ήπιας και της διάψευσης των οραμάτων της γενιάς της Αντίστασης αλλά θέλει να υπενθυμίσει και να διδάξει.

2n: Ο Πούλιος θεωρείται από τους πιο πολιτικοποιημένους ποιητές της γενιάς του. Υπάρχουν σ' αυτό το ποίημα στοιχεία που επιβεβαιώνουν το χαρακτηρισμό;

Απάντηση

Όπως υποστηρίχθηκε λίγο πιο πριν (βλ. ΣΧΟΛΙΑ: Πραγματολογικά-Ιδεολογικά-Πολιτιστικά), η λογοτεχνική κριτική έχει εντοπίσει ένα πλήθος από πολιτικά στοιχεία που επιβεβαιώνουν τον πιο πάνω χαρακτηρισμό. Ο Λευτέρης Πούλιος χωρίς αμφιβολία ξεκινάει την ποιητική του διαδρομή από πολιτικές αφετηρίες. Έχει και αυτός με τη σειρά του, βιώσει το νοσηρό μετεμφυλιακό-ψυχροπολεμικό πολιτικό κλίμα της δεκαετίας 1950-1960.

Επίσης, ανδρώνεται κοινωνικοπολιτικά κατά τη διάρκεια της εφτάχρονης στρατιωτικής δικτατορίας. Άλλωστε, δεν πρέπει να λησμονούμε ότι η πρώτη του λογοτεχνική εμφάνιση έγινε μέσα από ένα έντυπο της Ελληνικής Αριστεράς με αφορμή τη δολοφονία του γνωστού Αφρικανού αντιποικιοκράτη αγωνιστή Πατρίς Λουμούμπα.

Στους «δρόμους» του, ο Λευτέρης Πούλιος βρίσκει μια «πρώτης τάξεως» ευκαιρία για να αναπτύξει τις απόψεις του, επάνω στο πολιτικό παρελθόν της χώρας. Γί' αυτόν οι δρόμοι είναι πρώτα και πάνω απ' όλα ζυμωμένοι με το αίμα, τις φωνές και τις αγωνίες του Ελληνικού λαού. Πολύ απλά, ο ποιητής εκφράζει τις οδύνες και τις πολιτικές αγωνίες του, στηριζόμενος στη γνώση και την εμπειρία του παρελθόντος. Ο Λευτέρης Πούλιος δεν εκφράζει την αμφισβήτηση και την άρνηση της γενιάς του, επάνω στην πολιτική αλλά επάνω στις προοπτικές του μέλλοντος, που αγνοούν το ιδιαίτερο βάρος, που για τον άνθρωπο έχει ο αγώνας και η πάλη για το καλύτερο και δικαιότερο αύριο.

3n: Πώς αναπτύσσει το θέμα ο ποιητής, ποιες πτυχές του θίγει και πως συνδέονται με το θέμα οι δύο τελευταίοι στίχοι

Απάντηση

Ο ποιητής εκτός από τις πολιτικές παραμέτρους του ποιήματός του, εκφράζει και τις υπαρξιακές αγωνίες του. Πιο συγκεκριμένα, ο Πούλιος συντονίζει τις υπαρξιακές του αναζητήσεις με τις αναζητήσεις των ποιητών της γενιάς του Μεσοπολέμου (1930). Σε κάποιο σημείο μάλιστα, του ποιήματος ο Πούλιος ανησυχεί γιατί επάνω στους δρόμους: «δίχως μορφή και δίχως βάρος πορεύεται το μέλλον». Βλέπουμε, επομένως ότι το ποίημα κινείται παράλληλα μεταξύ της αγωνίας και της ανησυχίας για τα μελλούμενα και της οδύνης για τις στιγμές του παρελθόντος. Φαινομενικά, λοιπόν, το ποίημα ξεκινάει με μια περιγραφή των δρόμων και όλων των παραμέτρων τους, που αυτοί συμβολίζουν και καταλήγει σ' ένα μάθημα σύγχρονης πολιτικής ιστορίας. Οι δύο τελευταίοι στίχοι πιστεύουμε, ότι στέκονται διαλεκτικά απέναντι στο υπόλοιπο κείμενο, αφού πρακτικά, μας παρέχουν πληροφορίες για τη στάση της πλειοψηφίας των ανθρώπων εμπρός σ' αυτό που συμβολίζουν οι δρόμοι.

Z. ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

- 1n:** Στους στίχους 6-18 (δηλαδή, στο μεγαλύτερο μέρος του ποιήματος) παρατηρείται η έλλειψη του ρήματος. Τι εξυπηρετεί αυτή η πρακτική;
- 2n:** Να σχολιάσετε το στίχο: «που πάνω σας δίχως μορφή και δίχως βάρος πορεύεται το μέλλον»

ΚΑΛΟΚΑΙΡΙ ΤΟΥ '78

Λευτέρης Πούλιος

A. Ο ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΣ

Η ζωή και το έργο του

Βλέπε σελ. 238.

B. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΓΙΑ ΤΟ ΕΡΓΟ

Το ποίημα, που εξετάζουμε ανήκει στην ποιητική συλλογή του Λευτέρη Πούλιου, το αλληγορικό σχολείο. Η συλλογή δημοσιεύτηκε το 1978. Πρόκειται για ποίημα με εμφανές πολιτικοκοινωνικό υπόβαθρο και ιστορικές αναφορές στο πρόσφατο παρελθόν του Κυπριακού δράματος.

Γ. ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

α. Νοηματική απόδοση

Ο ποιητής κάποια στιγμή (δε διευκρινίζεται πότε), επισκέπτεται τη καθημαγμένη και διχοτομημένη γη της Κύπρου. Τα τραγικά γεγονότα του καλοκαιριού του '74 βαραίνουν στην ψυχή και τα συναισθήματα του συγγραφέα σε τέτοιο βαθμό που μοιάζει να μεταμορφώνεται και να συμμετέχει κατά κάποιο τρόπο, στο ήδη συντελεσμένο δράμα.

β. Ερμηνευτικά – Γλωσσικά σχόλια

- 1. Την παράχορδη:** την παράφωνη, τη φάλτσα
- 2. Και τη Λευκωσία:** Η Λευκωσία είναι η μοναδική πρωτεύουσα στον κόσμο, που παραμένει χωρισμένη στα δύο με τείχος.
- 3. Των αγνοούμενων παλικαριών:** Μετά την Τουρκική εισβολή τον Ιούλιο του 1974, 1619 Έλληνες και Ελληνοκύπριοι πολίτες εξαφανίστηκαν ή απίχθησαν από τις Τουρκικές δυνάμεις κατοχής.
- 5. Της Αφροδίτης:** Η Αφροδίτη, η θεά της ομορφιάς σύμφωνα με τη μυθική παράδοση γεννήθηκε στην Κύπρο ή σωστότερα αναδύθηκε από τους αφρούς των κυμάτων στην ακρογιαλιά της Κύπρου. Γι' αυτό έφερε και τις προσφωνήσεις: η Κύπρις, η Κύπριδα και άλλες.

γ. Πραγματολογικά – Ιδεολογικά – Πολιτιστικά σχόλια

Και το ποίημα αυτό πρέπει να ενταχθεί στις κοινωνικοπολιτικές ανησυχίες, που ταλανίζουν το Λευτέρη Πούλιο. Η εποχή στην οποία γράφεται το ποίημα είναι ιδιαίτερα ρευστή. Μόλις πριν από τέσσερα χρόνια, αποκαταστάθηκε η δημοκρατία στην Ελλάδα και μόλις πριν από τέσσερα χρόνια συνέβηκε η τραγωδία της Κύπρου. Είναι λογικό επομένως, να παρατηρείται συγκινησιακή φόρτιση και ένας περισσότερο προσωπικός τόπος κατά τη διάρκεια της αφήγησης. Ο ποιητής νιώθει ότι τον καλεί η μουσική της Κύπρου να πάει κοντά της. Στην πραγματικότητα, τον καλεί η ίδια η ιστορία για να καταγράψει ποιητικά το δράμα του Κυπριακού λαού. Αυτό πράττει και ο Λευτέρης Πούλιος. Δεν πρόκειται για «στρατευμένη ποίηση». Πρόκειται για κατάθεση ψυχής από έναν ευαίσθητο άνθρωπο, που δείχνει ότι είναι ο δεκτικότερος της γενιάς του, στα γεγονότα, που συμβαίνουν γύρω του.

Δ. ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

✓ Νοηματικές ενότητες/Επιμέρους πλαγιότιτλοι

Το ποίημα αποτελείται από μια ενότητα με ενιαίο εννοιολογικό περιεχόμενο. Η πηγή έμπνευσης είναι η Κυπριακή τραγωδία με τους εκατοντάδες νεκρούς, τους εκατοντάδες χιλιάδες πρόσφυγες και τους χιλιάδες αγνοουμένους.

Ε. ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ – ΤΕΧΝΟΤΡΟΠΙΑ

1. **Γλώσσα:** η γλώσσα του ποιήματος είναι η δημοτική χωρίς δυσνόητες λέξεις και εκφράσεις.
2. **Ύφος:** Το ύφος είναι λιτό και σοβαρό αλλά αξιοσημείωτη είναι και η λυρική του διάθεση.
3. **Μορφή:** Η μορφή του ποιήματος είναι εκείνη, που έχουν όλα τα κείμενα της σύγχρονης ποίησης. Ο στίχος είναι ελεύθερος. Γίνεται κανονική χρήση των σημείων της στίξης.
4. **Εκφραστικά Μέσα:**
 - α) **Μεταφορές:** «και να βουλιάξω στο χώμα της την παράχορδη δική μου», «απελπισμένες βιτρίνες», «με μετακινούσαν τα βήματα των αγνοούμενων παλικαριών», «θλιμμένη γη», «αιώνια γέννηση»
 - β) **Προσωποποίηση:** «Η Κύπρος με κάλεσε»
 - γ) **Παρομοιώσεις:** «και τη Λευκωσία σα χορδή σπασμένη βιολιού», «με τύλιγαν σα νεύρο οι ψυχές των σκοτωμένων»

ΣΤ. ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ στις ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ του Σχ. βιβλίου

1n: Λίγο μετά την Τουρκική εισβολή (Καλοκαίρι του 1974) ο ποιητής επισκέπεται την Κύπρο. Να βρείτε στο ποίημα συγκεκριμένες μυθολογικές και ιστορικές αναφορές και να συζητήσετε την ποιητική τους μετάπλαση.

Απάντηση

Ο Λευτέρης Πούλιος κάποια στιγμή (δε διευκρινίζεται πότε ακριβώς), επισκέπεται την Κύπρο. Πάντως μετά την τουρκική εισβολή του 1974. Το θέαμα που αντικρίζει τον θλίβει βαθύτατα και επιχειρεί να αποτυπώσει ποιητικά την τραγωδία. Από αυτή την άποψη το ποίημα, που εξετάζουμε είναι γεμάτο από συγκεκριμένες ιστορικές αναφορές. Αυτές είναι: η διχοτόμηση της Κύπρου και ειδικά της Λευκωσίας (και τη Λευκωσία σα χορδή σπασμένη βιολιού), οι νεκροί της εισβολής (με τύλιγαν σα νεύρο οι ψυχές των σκοτωμένων) και η μοίρα των αγνοουμένων (με μετακινούσαν τα βήματα των αγνοουμένων παλικαριών). Ο Λευτέρης Πούλιος αναπλάθει αυτή την πραγματικότητα σ' ένα συγκινησιακά φορτισμένο ποίημα. Έχει εσωτερικεύσει τον πόνο, που προκαλείται από τις συνέπειες της εισβολής και καταθέτει τη δική του μαρτυρία. Η δική του μαρτυρία γίνεται δήλωση διαμαρτυρίας και καταδίκης για τη φασιστική εισβολή και τις ακρότητες, που την ακολούθησαν. Προκειμένου να επιτευχθεί η ποιητική μετάπλαση των ιστορικών γεγονότων καταφεύγει και στη μυθική παράδοση του νησιού. Η θεά της ομορφιάς, Αφροδίτη το είχε επιλέξει για γενέθλιο τόπο και ενδιαίτημά της (φωτογράφισα στα ακρογιάλια της την αιώνια γέννηση της Αφροδίτης).

Ζ. ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1n: Να συγκρίνετε μεταξύ τους τα ποίηματα του Λευτέρη Πούλιου, καλοκαίρι του '78 και του Κυριάκου Χαραλαμπίδη, Στα στέφανα της κόρης του (σελ. 118). Τι παρατηρείτε; (Να περιοριστείτε στα θεματικά μοτίβα, τις κοινές ιστορικές αφετηρίες και τον τρόπο ανάπτυξης του θέματος).

ΦΩΤΙΑ ΣΤΟ ΔΑΣΟΣ

Κώστας Γ. Παπαγεωργίου

A. Ο ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΣ

Η ζωή του

Ο Κώστας Γ. Παπαγεωργίου γεννήθηκε στην Αθήνα το 1945. Σπούδασε Νομικά και Φιλολογία στο Πανεπιστήμιο Αθηνών. Ζει μόνιμα στην Αθήνα και ασχολείται με την ποίηση, την πεζογραφία και τη μελέτη της λογοτεχνίας. Ποιήματα και άλλες εργασίες του μεταφράστηκαν σε άλλες γλώσσες. Ποιήματά του έχουν μελοποιησει ο Θάναος Μικρούτσικος και ο Νίκος Τάτσης. Διετέλεσε συνεκδότης της επίσιας επιθεώρησης, κατάθεση '73 και '74. Από το 1982 εκδίδει και διευθύνει το περιοδικό γράμματα και τέχνες.

Το έργο του

Ο Κώστας Παπαγεωργίου έχει δημοσιεύσει έως σήμερα τις ακόλουθες ποιητικές συλλογές: Ποιήματα (1966), Συλλογή (1970), Επί Πυγνή καθίσαι (1972), Ικνογραφία (1975), Το οικογενειακό δέντρο (1978), Το σκοτωμένο αίμα (1982), κάτω στον ύπνο (1985) και Ραμμένο στόμα (1990). Έχει κυκλοφορήσει, επίσης, τα πεζά: Το Γιοτάπατο (1977), των Αγίων Πάντων (1992) και Άννα τώρα κοιμήσου (1995). Αξιόλογες είναι οι μελέτες του: Σημειώσεις πάνω στα «Τρία Κρυφά Ποιήματα» του Γιώργου Σεφέρη (1974), Προτάσεις επάνω στη «Σονάτα του Σελινόφωτος» του Γιάννη Ρίτσου (1981), η γενιά του '70 (1989) και Άδεια γήπεδα (1994).

B. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΓΙΑ ΤΟ ΕΡΓΟ

Το ποίημα που θα αναλύσουμε ανήκει στην ποιητική συλλογή του Κώστα Γ. Παπαγεωργίου, το σκοτωμένο αίμα, που κυκλοφόρησε το 1982. Το ποίημα είναι άτιπλο. Τίτλος του είναι ο τίτλος της συλλογής. Πρόκειται για ενάριθμο ποίημα που φέρει τον ελληνικό αριθμό ΣΤ', ως ένδειξη. Πηγή έμπνευσης των ποιημάτων της συλλογής είναι οι υπαρξιακές απορίες του ποιητή, που συνδιαλέγονται αρμονικά με τη λειτουργία της μνήμης και το εξωλογικό στοιχείο.

Γ. ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

α. Νοηματική απόδοση

Φαινομενικά ο αφηγητής περιγράφει τη συμπεριφορά των επίπλων. Σύμφωνα, λοι-

πόν, με την αφήγηση, στην αρχή τα έπιπλα είναι υπάκουα και αντανακλούν στη λάμψη τους τη συμπεριφορά και τις κινήσεις των ιδιοκτητών τους. Με τον καιρό όμως, οι καταστάσεις αλλάζουν προς το χειρότερο. Γίνονται επιθετικά, επικίνδυνα και απαιτητικά. Μέσα τους διατηρούν την ανάμνηση του δέντρου και θέλουν να επιστρέψουν στην πρότερή τους κατάσταση.

β. Ερμηνευτικά – Γλωσσικά σχόλια

1. **σε αποστηθίζουν:** σε μαθαίνω «απ' έξω και ανακατωτά», σε γνωρίζουν πολύ καλά
2. **μες στη σιλιπνή:** γυαλιστερή, λαμπερή
3. **ταίζουν τα ξύλινά τους σπλάχνα:** ένδειξη ότι τα έπιπλα κατά τη διάρκεια της υπακοής τους είναι ζωντανά
4. **η μνήμη τους κοιμάται πράσινη παντού:** η μνήμη είναι που ξυπνάει τα έπιπλα, σαν ζωοδότρα δύναμη
5. **ξυπνάει...ο ξυλοκόπος:** δεν ξυπνάει μόνο η μνήμη αλλά και ο ξυλοκόπος. Άλλωστε το τίναγμα των μαλλιών παραπέμπει σε κίνηση αφύπνισης.

γ. Πραγματολογικά – Ιδεολογικά – Πολιτιστικά σχόλια

Ο Κώστας Γ. Παπαγεωργίου ανήκει στους ποιητές της γενιάς του '70 που είναι λιγότερο ή περισσότερο πολιτικοποιημένοι. Η λογοτεχνική κριτική διακρίνει - ήδη από τις πρώτες συλλογές του- την τάση να δώσει το πανόραμα της ελληνικής ιστορίας και ζωής μετά τον πόλεμο και μάλιστα με κεντρικό άξονα, τον Εμφύλιο. Όταν θα νιώσει πιο ώριμος θα διακρίνει κάποιες προοπτικές εξόδου από τη σύγχυση και την ασάφεια και θα προσπαθήσει να υπερκεράσει τα προβλήματα της σύγχρονης ελληνικής κοινωνίας. Στα ποιήματά του αναγνωρίζεται μια πολύ περιορισμένη αισιοδοξία.

Στις επόμενες ποιητικές συλλογές, ο Κώστας Γ. Παπαγεωργίου στρέφεται προς την υπαρξιακή απορία που οδηγεί συνήθως, στην απορία της μεταφυσικής και την αμηχανία απέναντι στο άφατο και το διηνεκές. Στο ποίημα που μας απασχολεί, ο ποιητής με τη βοήθεια του υπερρεαλιστικού λόγου προσπαθεί να καταδυθεί στα μύχια του ανθρώπινου συνειδητού και ασυνειδήτου προκειμένου να ορίσει τη γενεσιουργό αιτία της μνήμης (και μάλιστα της επώδυνης) και της συσσώρευσης των παραστάσεων του παρελθόντος. Με λόγο κρυπτικό, ύφος απλό και αντιφατικά ζεύγη λέξεων εκφράζει την ανησυχία, το άγχος και τις αγωνίες του για το μέλλον του ανθρώπου. Το συναίσθημα που κυριαρχεί είναι συγκρατημένα αισιόδοξο. Η γεύση που μένει, είναι η ελπίδα, που σαν τη μνήμη των επίπλων «κοιμάται πράσινη παντού» περιμένοντας ένα ξύπνημα, μια αφύπνιση, όταν τινάζει «τα μαλλιά του ο ξυλοκόπος». Ο άνθρωπος που στερεί τη ζωή (κόβει δέντρα), περικλείει και χαρίζει τη ζωή, επιμένει στο τέλος, ο Κώστας Γ. Παπαγεωργίου.

Δ. ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

✓ Νοηματικές ενότητες/Επιμέρους πλαγιόστιχοι

Το ενάριθμο αυτό ποίημα πρέπει να χωριστεί για την καλύτερη κατανόσή του σε τρεις ενότητες.

1η ενότητα (ο πρώτος στίχος): μια κραυγή ακούγεται στο δάσος, από κάποιον, που στη συνέχεια γίνεται δέντρο

2η ενότητα (τα έπιπλα..... τα ξύλινά τους σπλάχνα): ο αφηγητής περιγράφει την αρχική άμεμπτη συμπεριφορά των επίπλων.

3η ενότητα (τα έπιπλα αγριεύουν.... ο ξυλοκόπος): ο αφηγητής εδώ, περιγράφει τη σταδιακή μετάλλαξη των επίπλων. Από υπάκουα ζώα γίνονται επιθετικά και άγρια, χάρη στη μνήμη τους, που ξυπνάει όταν ο ξυλοκόπος τινάζει τα μαλλιά του.

Ε. ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ – ΤΕΧΝΟΤΡΟΠΙΑ

- 1. Γλώσσα:** Ο ποιητικός λόγος του Παπαγεωργίου είναι κρυπτικός, υπαινικτικός και δύσκολος. Ακολουθεί τα διδάγματα του υπερρεαλισμού και τις μετασυμβολικές τάσεις, που ανέπτυξαν οι εκπρόσωποι της πρώτης και δεύτερης μεταπολεμικής γενιάς.
- 2. Ύφος:** Το ύφος του ποιήματος, που εξετάζουμε βρίθκει προσωποποιήσεων και μεταφορών. Είναι απογυμνωμένο από τυχόν λυρισμούς αλλά είναι σοβαρό, λογοτεχνικά πλούσιο και στηρίζεται στην εικονοπλαστική ικανότητα του δημιουργού.
- 3. Μορφή:** Πρόκειται για ένα άπιπλο, ενάριθμο ποίημα που δομείται σύμφωνα με τις αρχές της σύγχρονης ποίησης. Απουσιάζουν τα σημεία στίξης. Ο κάθε στίχος αυτοολοκληρώνεται νοηματικά και είναι ελεύθερος. Δεν υπόκειται δηλαδή σε μέτρο και ομοιοκαταληξία.
- 4. Εκφραστικά Μέσα:**
 - α) Μεταφορές:** «σε αποστηθίζουν», «τραβούν κινήσεις μέλη εικόνες απ' το σώμα σου», «τα ξύλινά τους σπλάχνα», «η μνήμη τους κοιμάται πράσινη παντού», «τα έπιπλα αγριεύουν»
 - β) Προσωποποιήσεις:** «Τα έπιπλα είναι υπάκουα ζώα», «ακίνητα σε παρακολουθούν σε αποστηθίζουν», «τραβούν κινήσεις μέλη εικόνες απ' το σώμα σου», «ταίζονται μ' αυτές», «τα έπιπλα αγριεύουν», «ξυπνούν τη νύχτα», «με δόλο από την κλειδαρότρυπά τους σε κοιτούν», «ή ουρλιάζοντας», «η μνήμη τους κοιμάται πράσινη παντού-ξυπνάει»
 - γ) Παρομοίωση:** «τρίζουν ή γαυγίζουν σα σκυλιά»
 - δ) Υπερβατά:** «τα ξύλινά τους σπλάχνα», «η μνήμη τους κοιμάται πράσινη παντού».

ΣΤ. ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ στις ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ του Σχ. βιβλίου

1n: Το υποκείμενο του πρώτου στίχου δεν δηλώνεται. Στο τέλος, αφού θα έχετε μελετήσει καλά το ποίημα, προσπαθήστε να το προσδιορίσετε με βάση το κείμενο.

Απάντηση

Στην πραγματικότητα, το υποκείμενο του πρώτου στίχου υπονοείται από τη κραυγή-φράση: Φωτιά στο δάσος. Η φωτιά στην πραγματικότητα (αλλά και στη μυθοπλασία του ποιητή) είναι αναγέννηση και δημιουργία. Μέσα από τις στάχτες δημιουργούνται νέα δέντρα. Υπό αυτή την οπτική επομένως, το υποκείμενο της πρότασης είναι η ίδια η ύπαρξη του ανθρώπου και κατά συνέπεια η ίδια η δημιουργία. Σύμφωνα με οικολογικές παρατηρήσεις, η φωτιά αναζωογονεί το δάσος αρκεί να μην καταστραφεί αυτό από την αυθαίρετη υλοτόμηση (των καμμένων κορμών) και τη βόσκηση. Έχει, σύμφωνα με τους δασολόγους, τη δυνατότητα να αναγεννηθεί μέσα από τις στάχτες του. Ο Κώστας Παπαγεωργίου χρησιμοποιεί επομένως μια οικεία εικόνα δημιουργίας-ζωής για να ορίσει τη δική του έναρξη της δημιουργίας, τη δική του γέννηση της ανθρώπινης ύπαρξης. Η φωτιά είναι η γενεσιουργός αιτία του δέντρου. Άλλωστε, ο σπόρος, η απαρχή της ύπαρξης πριν ενσαρκωθεί, φωνάζει: φωτιά στο δάσος, για να δηλώσει ευκρινέστερα, την έναρξη της δημιουργίας.

2n: Οι στίχοι 2-12 χωρίζονται σε δύο ενότητες, που προσδιορίζονται με τις λέξεις «στην αρχή» (η πρώτη) και «με τον καιρό» (η δεύτερη). Να παρακολουθήσετε τις μεταμορφώσεις που συντελούνται από την πρώτη στη δεύτερη ενότητα. Ποια είναι, κατά τη γνώμη σας, η αιτία αυτών των μεταμορφώσεων; Ποια η συμμετοχή του ποιητή σ' αυτές;

Απάντηση

Όπως είπαμε και πιο πάνω (βλ. ΔΟΜΗ), οι στίχοι 2-12 του ποιήματος χωρίζονται σε δύο ενότητες. Στην πρώτη ενότητα έχουμε την περιγραφή της συμπεριφοράς και των συνθηκών των επίπλων. Τα έπιπλα είναι υπάκουα, σιωπηλά και φοβερά παρατηρητικά. Αποκρυπτογραφούν και τη παραμικρή λεπτομέρεια της ζωής του ιδιοκτήτη τους σε σημείο να αποτελούν αντανάκλασή του. Στη δεύτερη ενότητα, το σκηνικό μεταβάλλεται. Τα έπιπλα ζωντανεύουν, ξυπνούν απ' τον ύπουλο και διαβρωτικό ύπνο τους. Γίνονται άγρια, επιθετικά και απαιτητικά. Διεκδικούν το δικαίωμα να ξαναγίνουν δέντρα, πολύ δυναμικά. Κυρίως αναζητούν τη φωτιά (τη γενεσιουργό αιτία, που είπαμε, πιο πάνω) όχι χωρίς πόνο, όχι αγόγγυστα αλλά ουρλιάζοντας. Γί' αυτή τη μεταβολή φυσικά, υπεύθυνη είναι η μνήμη, που πράσινη σαν την ελπίδα ζούσε πάντοτε μέσα τους. Ο ποιητής σε όλη αυτή τη διαδικασία περιορίζεται στο ρόλο του παρατηρητή-αφηγητή.

3n: Πώς αντιλαμβάνεστε το στίχο: «-ξυπνάει (=η μνήμη), όταν τινάζει τα μαλλιά του ο ξυλοκόπος»;

Απάντηση

Ο λόγος του Κώστα Γ. Παπαγεωργίου δομείται με ζεύγη αντιφατικών και αντιθετικών εννοιών. Στον τελευταίο στίχο ενυπάρχει η αντίφαση ανάμεσα στον ξυλοκόπο-εξολοθρευτή του δάσους (ζωή) και στον ξυλοκόπο-ζωοδότη, που τινάζει τα μαλλιά του (αφυπνίζεται) και πιάνει δουλειά (ξεκινά τη διαδικασία της κατασκευής επίπλων). Αν υποθέσουμε τελικά, ότι ο ξυλοκόπος είναι η ζωοδότρα δύναμη, που ξυπνά τη μνήμη των επίπλων, τότε θα πρέπει να τον δούμε όχι σαν το γενεσιουργό αίτιο της μνήμης αλλά σαν την υπενθύμιση, σαν το κέντρισμα μιας διαδικασίας, που ξεκινά και μετατρέπει το φαινομενικό νεκρό, το φαινομενικό αδρανές, σε δραστήριο, διεκδικητικό και επικίνδυνο για την ισορροπία, που είχε επιτευχθεί στο παρελθόν.

4n: Ξαναδιαβάζοντας τώρα το ποίημα, προσπαθήστε να προσδιορίσετε ποιο είναι το αίσθημα που κυριαρχεί σ' αυτό. Οι ποιητές συνήθως, όταν μιλούν για τα πράγματα, μιλούν για τον εαυτό τους, για τα δικά τους αισθήματα. Το διαπιστώνετε εδώ; Να εξηγήσετε την άποψή σας.

Απάντηση

Εμείς πιστεύουμε ότι στο πιο πάνω ποίημα αυτό που διαφαίνεται είναι η προσπάθεια του ποιητή να εκφράσει τον προβληματισμό του επάνω στη διαδικασία της μνήμης (τόσο της οδυνηρής όσο και της ανώδυνης). Πρόκειται για ένα θεματικό μοτίβο στο οποίο έρχονται και επανέρχονται οι ποιητές της μεταπολεμικής περιόδου. Άλλωστε, τα συσσωρευμένα τραυματικά βιώματά τους, το επιτρέπουν κάτι τέτοιο. Το αίσθημα το οποίο κυριαρχεί στο ποίημα είναι το άγχος και η αγωνία του ποιητή να μιλήσει για όλα αυτά έστω και με τη βοήθεια του υπερρεαλιστικού λόγου και των κρυπτικών συμβολιστικών εννοιών. Ο ποιητής περνάει στο τέλος του ποιήματος, μια αισιόδοξη νότα, σχετικά με τη μνήμη και τη λειτουργία της. Η μνήμη είναι η θριαμβεύουσα τελικά. Κατορθώνει να υπερβαίνει, να ξεπερνάει όλες τις μορφές απόκρυψης, όλα τα είδη του πνευματικού λήθαργου ή της ψυχολογικής συμμόρφωσης και να εμφανίζεται στο προσκήνιο νικήτρια και τροπαιούχος.

Ζ. ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1n: Αφού μελετήσετε προσεκτικά το ποίημα και τις απαντήσεις στις ερωτήσεις του σχολικού βιβλίου, προσπαθήστε να προσδιορίσετε τι ακριβώς είναι τα «έπιπλα» για τη μυθοπλασία του ποιητή.

2n: Να συσχετίσετε το περιεχόμενο του ποιήματος με τον τίτλο του ποιήματος.

Δ΄ ΘΡΙΑΜΒΙΚΟ

Μαρία Λαϊνά

A. Η ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΣ

Η ζωή της

Η Μαρία Λαϊνά, ποιήτρια και μεταφράστρια της γενιάς του '70, γεννήθηκε το 1947 στην Πάτρα. Μετά τις εγκύκλιες σπουδές της ήλθε στην Αθήνα και σπούδασε νομικά στο Πανεπιστήμιο Αθηνών. Ασχολείται με την ποίηση, τις μεταφράσεις και τη λογοτεχνία. Το 1993, τιμήθηκε με το Κρατικό Βραβείο Ποίησης.

Το έργο της

Η Μαρία Λαϊνά μέχρι σήμερα έχει εκδώσει τις εξής ποιητικές συλλογές: *Ενηλικίωση* (1967), *Επέκεινα* (1970), *Αλλαγή τοπίου* (1972), *Σημεία σίξεως* (1979), *Δικό της* (1985), *Ρόδινος φόβος* (1992), *Ένα κλεφτό φιλί* (1996). Έχει κυκλοφορήσει επίσης, τα πεζογραφήματα: *Κλόουν* (1980), *Η πραγματικότητα είναι πάντα εδώ* (1990), *Το φαγητό* (1998). Τέλος, μετέφρασε: *Τ.Σ. Έλιοτ, Εφτά δοκίμια για την ποίηση και Έζρα Πάουντ, Η Αλφαβήτα της μελέτης*.

B. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΓΙΑ ΤΟ ΕΡΓΟ

Το ποίημα, που εξετάζουμε ανήκει στην ποιητική συλλογή της Μαρίας Λαϊνά, *Επέκεινα*, που δημοσιεύτηκε το 1970. Η Μαρία Λαϊνά με μια διάθεση εμφανώς εσωστρεφή και διαποτισμένη από την πεποίθηση της ανεπάρκειας του έρωτα, συνδιαλέγεται με το θάνατο και την καθημερινή φθορά.

Γ. ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

α. Νοηματική απόδοση

Η ποιήτρια μιλά υποθετικά ή σωστότερα συνδιαλέγεται με κάποιον απέναντι στο ενδεχόμενο του θανάτου. Δηλώνει την πεποίθησή της ότι η παρουσία του έρωτα και της αγάπης της θα είναι συνεχής, αέναη και αφομοιωμένη από τον ορατό (χαμόγελο παιδιού, βροχή, άνεμος) και αόρατο κόσμο (Άνοιξη, αισθήσεις). Το ποίημα αποκτάει έτσι για τους αναγνώστες μια μεταφυσική χροιά, που ενισχύεται από τον απαλό, σχεδόν, ψιθυριστό τόνο του ποιητικού λόγου της Μαρίας Λαϊνά.

β. Ερμηνευτικά – Γλωσσικά σχόλια

1. **Επέκεινα:** αυτό που βρίσκεται πέρα από ορισμένο τόπο, χρόνο ή ποσό. Δηλαδή, ο άλλος κόσμος, η άλλη ζωή
2. **Σαίξπηρ:** Το ρητό που παραθέεται μεταξύ τίτλου και κειμένου, ονομάζεται, μότο. Μότο είναι κάποιο ρητό, απόφθεγμα ή γνωμικό που τοποθετείται μεταξύ τίτλου και του κειμένου δίνοντας μια κατεύθυνση για την ερμηνεία του περιεχομένου. Εδώ το μότο είναι παρμένο από το σονέτο 116 του Σαίξπηρ. Ο Σαίξπηρ (Στράτφορντ-απόν-Έιβον, 1564-1616) ήταν Άγγλος ποιητής, θεατρικός συγγραφέας και ηθοποιός. Θεωρείται ο εθνικός ποιητής της Αγγλίας και ο μεγαλύτερος δραματουργός μετά την αρχαιότητα.
3. **Κείμει ενθάδε:** εδώ βρίσκομαι θαμμένος. Στερεότυπη αρχαία επιτύμβια επιγραφή.
4. **στον αχό:** ο θόρυβος, η βοή, η αντάρα.

γ. Πραγματολογικά – Ιδεολογικά – Πολιτιστικά σχόλια

Η Μαρία Λαϊνά ανήκει στις ποιήτριες της «λεγόμενης γενιάς του '70» που καθορίζεται ερωτικά-υπαρξιακά. Στην ποίησή της, είναι μόνιμο και κυρίαρχο το αίσθημα της αποστροφής προς την πραγματικότητα, όπως και μια διάχυτη τάση εσωστρέφειας. Η εσωστρέφεια αυτή τρέφεται από την πεποίθηση της ανεπάρκειας του έρωτα να καλύψει οποιοδήποτε κενό. Ο έρωτας για τη Λαϊνά, δεν είναι το συναίσθημα, που δίνει ζωή. Αντίθετα, είναι μια ακόμα μορφή φθοράς και θανάτου. Στο ποίημα που εξετάζουμε, ο έρωτας και η βαθιά αγάπη είναι οι κινητήριοι μοχλοί της ποιητικής ανάπτυξης. Η Λαϊνά φαίνεται ότι συνδιαλέγεται με το θάνατο μέσω του έρωτα. Ο έρωτας είναι το συναίσθημα, στο οποίο επενδύει η ποιήτρια για να κατανικήσει το φόβο της για την αιώνια σιωπή του θανάτου. Έχουμε την εντύπωση, ότι ο διάλογος αυτός γίνεται σ' ένα μεταφυσικό ποιητικό πεδίο.

Άλλωστε, ένα από τα βασικά χαρακτηριστικά της ποίησης της Λαϊνά είναι η εσωστρέφεια. Ο σχεδόν ψιθυριστός τόνος του ποιήματος, που απευθύνεται σε δεύτερο ενικό πρόσωπο, χωρίς να παρέχει την παραμικρή πληροφορία για το χώρο και το χρόνο δράσης, ενισχύει την παραπάνω άποψη. Η Μαρία Λαϊνά, εξομολογείται ψιθυριστά (επιμένουμε, σ' αυτό) τους φόβους της σ' ένα επίπεδο, έξω από την πραγματικότητα, σαν να παραδέχεται ότι αδυνατεί να τη συλλάβει και να την κατανοήσει.

Δ. ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

✓ Νοηματικές ενότητες/Επιμέρους πλαγιόστιχοι

Είναι αυτονόητο νομίζουμε ότι το εξεταζόμενο ποίημα χωρίζεται σε τρεις στροφικές ενότητες.

- 1η ενότητα (πρώτη στροφή):** η ποιήτρια αναφέρει ότι, όταν κάποτε πεθάνει, ο αγαπημένος της θα τη βρει στην ανάσα του αέρα και στο παιδικό χαμόγελο
- 2η ενότητα (δεύτερη στροφή):** η ποιήτρια λέει ότι, όταν πεθάνει, μπορεί να την ακούσουμε στον ήχο της Άνοιξης και της βροχής
- 3η ενότητα (τρίτη στροφή):** η ποιήτρια μας λέει ότι, αν πεθάνει, η αγάπη της δεν θα σβήσει. Απλά θα μας περιμένει σ' άλλες αισθήσεις περιγράφοντας την ομορφιά μας.

E. ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ – ΤΕΧΝΟΤΡΟΠΙΑ

- 1. Γλώσσα:** η γλώσσα της Μαρίας Λαϊνά είναι απλή, μεστή και ρέουσα δημοτική, που αποπνέει συναισθηματισμό και συγκίνηση.
- 2. Ύφος:** Η Μαρία Λαϊνά βρίσκεται πολύ κοντά στο λυρικό και συναισθηματικά φορτισμένο ποιητικό κλίμα που διαμορφώθηκε κατά την εποχή του μεσοπολέμου από τις γνωστές Ελληνίδες ποιήτριες της γενιάς του '30, Μελισσάνθη, Ζωή Καρέλλη και άλλες.
- 3. Μορφή:** Το ποίημα, που μας απασχολεί αποτελείται από τρεις στροφικές ενότητες με ίσο αριθμό περίπου, ελεύθερων στίχων. Κατά τα άλλα, η χρήση των σημείων στίξης είναι κανονική αλλά απουσιάζει το μέτρο και η ομοιοκαταληξία.
- 4. Εκφραστικά Μέσα:**
 - α) Προσωποποιήσεις:** «στην αναπνοή του αγέρα», «σκέψου πως θα σε περιμένει, σ' άλλες αισθήσεις περιγράφοντας την ομορφιά σου»
 - β) Μεταφορές:** «στην αναπνοή του αγέρα», «στον αχό της άνοιξης», «στην επιμονή του ήχου της βροχής».

ΣΤ. ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ του Σχ. βιβλίου

- 1η:** Πώς συνδέεται το μότο με το θέμα του ποιήματος και ποια η κυρίαρχη ιδέα;

Απάντηση

Η κυρίαρχη ιδέα του ποιήματος είναι η δύναμη της αγάπης και του ερωτικού συναισθήματος, που επιβιώνει πέρα από την καθημερινή φθορά και βεβαίως, το θάνατο. Η ποιήτρια μοιάζει να κινείται αμφιδρομικά μεταξύ του έρωτα και της φθοράς ή του φόβου του θανάτου. Μοιάζει ακόμα, να είναι πεισμένη ότι ο αγώνας ανάμεσα στη φθορά και τον έρωτα, θα τη βοηθήσει σε κάτι περισσότερο από τον ποιητικό προσδιορισμό της. Θα τη βοηθήσει στον ίδιο της τον αυτοπροσδιορισμό, στην ίδια της την αυτογνωσία. Το μότο του ποιήματος αποτελεί έναν ύμνο στη δύναμη της αγάπης και του έρωτα, που πιστεύουμε ότι δίνει κατευθυντήριες γραμμές για την κατανόηση του κειμένου. Από αυτή την άποψη, επομένως, συνδέεται άμεσα με το περιεχόμενο και την κυρίαρχη ιδέα του ποιήματος.

2n: Ποιος είναι ο ρόλος των επαναλήψεων και των προτρεπτικών προστακτικών, καθώς και του β' ενικού προσώπου των ρημάτων στο ποίημα;

Απάντηση

Όπως προαναφέρθηκε (βλ. ΣΧΟΛΙΑ: Πραγματολογικά-Ιδεολογικά-Πολιτιστικά) η Μαρία Λαϊνά συνδιαλέγεται σ' ένα μεταφυσικό ή μεταφυσικίζον επίπεδο, μέσω του έρωτα με το θάνατο και τη καθημερινή φθορά. Επομένως, ο ρόλος των επαναλήψεων: «Αν κάποτε πεθάνω» και των προτρεπτικών προστακτικών, σκοπό έχει να καταδείξει αυτή τη διαλεκτική στάση. Βέβαια, ο τόνος και η διάθεση της Λαϊνά δεν είναι φιλικός, δεν είναι κουβεντιαστός. Η ποιήτρια αισθάνεται την περατότητά της και είναι πεισμένη για την ανεπάρκεια των συναισθημάτων της να υπερνικήσουν του φόβους και την αιωνιότητα του θανάτου. Έτσι, μπορούμε να πούμε ότι αυτός ο τρόπος διατύπωσης εξυπηρετεί και αναδεικνύει την εξομολογητική τάση της ποιήτριας και την πρόθεσή της να μας κάνει κοινωνούς των υπαρξιακών-μεταφυσικών της αγωνιών.

3n: Βρίσκετε ότι η συναισθηματική διάθεση της ποιήτριας ανταποκρίνεται στον τίτλο του ποιήματος και με ποιον τρόπο; Να δικαιολογήσετε την άποψή σας.

Απάντηση

Εμείς πιστεύουμε ότι η συναισθηματική διάθεση της ποιήτριας ανταποκρίνεται στον τίτλο του ποιήματος. Όντως, στην αρχή, διαπιστώνεται μια τάση για διάλογο, μέσω του έρωτα και της αγάπης, με τη φθορά. Στις δύο επόμενες στροφές και ειδικά, στην τελευταία, όμως, η ποιήτρια προβάλλει σα λύση τη θριαμβεύουσα και πανταχού παρούσα αγάπη. Η αγάπη είναι αυτή που θα αντισταθεί στη λήθη και την ισοπέδωση του θανάτου. Η αγάπη είναι αυτή, που θα θρέψει τις ελπίδες των επιζώντων για μια μεταφυσική, σχεδόν, ανάσταση της επικοινωνίας. Η Λαϊνά γνωρίζει ότι η αληθινή αγάπη δεν αλλάζει με τις τυχαίες μεταβολές, δεν εξαφανίζεται με το θάνατο, αλλά αντίθετα, παλεύει και κατορθώνει να βγει νικήτρια και τροπαιούχος.

Ζ. ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1n: Να συσχετίσετε την τελευταία στροφή του ποιήματος: «Αν κάποτε πεθάνω, μην πιστέψεις....την ομορφιά σου» με το μύθο από το σονέτο αρ. 116 του Σαίξπηρ.

2n: Να συσχετίσετε το περιεχόμενο του ποιήματος με τον τίτλο της συλλογής.

ΔΕΞΙΩΣΙΣ

Γιώργος Καραβασίλης

A. Ο ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΣ

Η ζωή του

Ο Γιώργος Καραβασίλης, ποιητής και μεταφραστής, της γενιάς του '70, γεννήθηκε στην Αθήνα το 1948, όπου ζει μόνιμα. Μετά τις εγκύκλιες σπουδές του, ακολούθησε Πολιτικές και Οικονομικές επιστήμες στην Αθήνα και φοίτησε στη Δραματική Σχολή του Δημητρίου Ροντήρη. Στα γράμματα εμφανίστηκε το 1970. Ασχολείται με την ποίηση και τις μεταφράσεις.

Το έργο του

Ο Γιώργος Καραβασίλης έχει εκδώσει μέχρι σήμερα τις ακόλουθες ποιητικές συλλογές: *Η γραφή και το μαχαίρι* (1970), *Καλλιέργεια αίματος* (1974), *Τα ηδυπαθή* (1976), *Τα μυστικά δωμάτια του Πύργου* (1978), *Ποιήματα 1970-1980* (1980), *Τη συγκεντρωτική έκδοση, Καλλιέργεια του αίματος* (1984), *Υπέρ των Μουσών* (1990) και το αιμομιχτικό λεμόνι-Ορυκτά-Ποιήσεις (1996). Έχει μεταφράσει επίσης, *Ελιάρ*, *Κορμπιέρ*, *Λιούις*, *Στρίνπεργκ* και άλλους.

B. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΓΙΑ ΤΟ ΕΡΓΟ

Το ποίημα, που θα αναλύσουμε ανήκει στην ποιητική συλλογή, *Τα ηδυπαθή*, η οποία δημοσιεύτηκε το 1976. Ο Γιώργος Καραβασίλης καλλιεργεί, όπως δηλώνει και ο τίτλος της συλλογής, μια κατεξοχόν ερωτική ποίηση, που δεν καταλήγει όμως σε παροξυσμό ερωτικού πάθους. Υποβάλλει δηλαδή, περισσότερο αισθήσεις και συγκινήσεις παρά πάθη.

Γ. ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

α. Νοηματική απόδοση

Ο ποιητής-αφηγητής πλέκει το εγκώμιο μιας άγνωστης αλλά ερωτεύσιμης ύπαρξης. Θέλει να λάβει μέρος σ' αυτήν την ερωτική περιπέτεια. Νιώθει ότι το άρωμά της τον κυκλώνει και τον καλεί σε κάτι μυστηριώδες αλλά συνάμα και αισθησιακό. Ενώ είναι πεισμένος να συμμετάσχει στην περιπέτεια, ξαφνικά το κλίμα μεταβάλλεται και αποφασίζει να μείνει στέρεος διατηρώντας την απόσταση που τους χωρίζει.

β. Ερμηνευτικά – Γλωσσικά σχόλια

1. **ταξίδια καταιγιστικά:** Ταξίδια συνεχόμενα, ταξίδια σαν ορμητική βροχή
2. **κείνο τ' αγιόκλημα:** Ωραία ποιητική εικόνα. Ο εξώστης της αιθέριας ύπαρξης στολίζεται με αγιόκλημα (διακοσμητικό, αναρριχώμενο φυτό)
3. **σαν μετακομιστής:** σαν μεταφορέας
4. **εκστάσεις:** η έκσταση είναι κατάσταση έντονου ενθουσιασμού, έντονης απόλαυσης ή έντονης απορρόφησης από κάτι.
5. **ξεπέζευαν:** ξεκαβαλίκευαν, κατέβαιναν από το άλογο.

γ. Πραγματολογικά – Ιδεολογικά – Πολιτιστικά σχόλια

Ο Γιώργος Καραβασίλης καλλιεργεί κατά βάση, μια ποίηση ερωτική. Όμως ο ερωτισμός, που αποπνέουν οι ποιητικές δημιουργίες του, είναι ήπιος και καλλιτεχνικός σε αντίθεση με το ερωτικό πάθος, που εκφράζουν άλλοι ομότεχνοι της γενιάς του. Από αυτή την άποψη, ο Γιώργος Καραβασίλης πρέπει να τοποθετηθεί στο μεταίχμιο ανάμεσα στους ποιητές μιας υπαρξιακότερης τάσης και στους άλλους, όπου ο έρωτας μπορεί να είναι, με τον έναν ή τον άλλο τρόπο, το μείζον θέμα. Ο Καραβασίλης έχει αφομοιώσει δημιουργικά τον ποιητικό λόγο της ελληνικής παράδοσης της γενιάς του '30 αλλά και το λόγο της γαλλικής μεταπολεμικής ποίησης. Το αποτέλεσμα αυτής της δημιουργικής συνεργασίας είναι ποιήματα με λόγο απλό και τρυφερό που μας υποβάλλει σε συγκινήσεις και αισθήματα ερωτικά. Στο ποίημα, που εξετάζουμε, ο αφηγητής θέλγεται από την παρουσία μιας γυναίκας, θέλει να νιώσει τον έρωτα μαζί της αλλά στην ουσία τον ακυρώνει για λόγους ψυχολογικούς και συγκινησιακούς που υπονοούνται χωρίς να εκφράζονται με σαφήνεια και ευκρίνεια.

Δ. ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

✓ Νοηματικές ενότητες/Επιμέρους πλαγιότιτλοι

Όπως μπορεί να αντιληφθεί ο κάθε αναγνώστης, το ποίημα αποτελείται από δύο στροφικές ενότητες με διαφορετικό αριθμό στίχων και διαφορετικό συναισθηματικό κλίμα.

1η ενότητα (η πρώτη στροφή): ο ποιητής-αφηγητής είναι γοητευμένος και αιχμαλωτισμένος από τον αέρα, που αποπνέει η άγνωστη ύπαρξη. Επιθυμεί να κολυμπήσει μαζί της, στα νερά της ερωτικής περιπέτειας

2η ενότητα (η δεύτερη στροφή): Το ποιητικό κλίμα μεταβάλλεται. Ο ποιητής-αφηγητής αισθάνεται την ανάγκη παρ' όλη την επιθυμία του, να διατηρήσει τη μεταξύ τους απόσταση.

Ε. ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ – ΤΕΧΝΟΤΡΟΠΙΑ

1. **Γλώσσα:** ο ποιητικός λόγος του Γιώργου Καραβασίλη είναι απλός, τρυφερός, προσπής και συναισθηματικά αλληλέγγυος προς τους αναγνώστες. Μας υποβάλλει έτσι σε πεδία ομαλά και οικεία δίκως την αφαιρετικότητα και τη σκληρότητα που συνηθίζουν οι ομότεχνοι της γενιάς του.
2. **Ύφος:** Ο Γιώργος Καραβασίλης έχει θητεύσει στο λόγο της ελληνικής ποιητικής γενιάς του '30. Οι λυρικές επιδράσεις ενός Σικελιανού, ενός Σεφέρη είναι διάχυτες στο ποιητικό του ύφος. Η μεταφραστική του δουλειά επάνω στους Γάλλους ποιητές, έχει επηρεάσει το ποιητικό του ύφος. Είναι εμφανείς οι επιδράσεις της γαλλικής μεταπολεμικής ποίησης.
3. **Μορφή:** Το ποίημα αποτελείται από δύο στροφικές ενότητες, που έχουν διαφορετικό εννοιολογικό περιεχόμενο. Οι σίχοι των στροφών είναι ελεύθεροι και μερικές φορές μεγάλοι σε έκταση. Γίνεται κανονική χρήση των σημείων στίξης.
4. **Εκφραστικά Μέσα**
 - α) **Μεταφορές:** «μου πλέκανε τα μαύρα σου μαλλιά», «τ' ανάλαφρό σου άρωμα με κύκλωνε», «όμως εγώ σε πορσελάνες κολυμπούσα, σε έπιπλα, καλιά, σερβίτσια», «οι νησικές ώρες», «των ρούχων μας τις λυρικές εκστάσεις», «τις αναθυμιάσεις των κορμιών μας», «ποιες ηδονές ανοίγουμε», «τι ταξίδια ξεπέζευαν στα μαύρα σου μαλλιά»
 - β) **Παρομοίωση:** «σαν μετακομιστής που κουβαλά, λύνει και δένει»
 - γ) **Υπερβατά:** «μου πλέκανε τα μαύρα σου μαλλιά», «τ' ανάλαφρό σου άρωμα με κύκλωνε», «τάχα τα καίρονται μονάχα των σπιτιών οι νησικές ώρες», «στοικειώνουμε των ρούχων μας τις λυρικές εκστάσεις», «τι ταξίδια ξεπέζευαν στα μαύρα σου μαλλιά»
 - δ) **Έλλειψη:** «και μια υπόσχεση ο εξώστης-κείνο τ' αγιόκλημα»
 - ε) **Προσωποποίηση:** «μου πλέκανε τα μαύρα σου μαλλιά»

ΣΤ. ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ στις ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ του Σχ. βιβλίου

- 1n:** Το ποίημα στρίβεται σε μια αντίθεση ανάμεσα σε μια κατάσταση που υπόσχεται ερωτική περιπέτεια και σε μια άλλη που αντιβαίνει και τελικά ματαιώνει την πραγματοποίηση αυτής της περιπέτειας. Να παρακολουθήσετε στο ποίημα: α) Πώς δημιουργείται η διάθεση για περιπέτεια και β) Τι συντελεί στη ματαίωσή της

Απάντηση

α) Ο ποιητής ξεκινάει στην πρώτη στροφή, την περιγραφή μιας γυναικείας ύπαρξης που μοιάζει να του υπόσχεται την πραγματοποίηση ερωτικών παιχνιδιών. Ο ποιητής επι-

θυμεί να εισέλθει σ' αυτή τη διαδικασία και να κατακτήσει τη γυναίκα. Αποφασίζει να ριχθεί στην περιπέτεια συλλογισόμενος ότι καταστάσεις και συναισθήματα τελικά, δεν τα χαίρονται οι άνθρωποι αλλά τα απωθούν συνειδητά χωρίς ποτέ να ανακαλύψουν τη δυναμική που κρύβουν μέσα τους. β) Στη δεύτερη στροφή, έχουμε μια μεταβολή του ποιητικού κλίματος. Η σφοδρή επιθυμία για συμμετοχή φαίνεται να καταστέλλεται από τον ίδιο τον ποιητή. Ο ποιητής εμφανίζεται διστακτικός, άβουλος και ίσως περισσότερο σκεπτικιστής απ' ότι προηγουμένως. Αποφασίζει ότι πρέπει να διατηρηθεί η απόσταση, που τον χωρίζει από τη γυναίκα. Πρόκειται ίσως για μια μεταβολή, που συντελέστηκε όχι στο χώρο των συναισθημάτων αλλά στο χώρο της νόησης και της λογικής.

2n: Ο ποιητής χρησιμοποιεί ασυνήθιστες λεκτικές συζεύξεις π.χ. «ταξίδια καταιγιστικά», «νησικές ώρες» κ.τ.λ. Να επισημάνετε και τις υπόλοιπες και να εξηγήσετε την αποτελεσματικότητά τους στον ποιητικό λόγο.

Απάντηση

Οι ασυνήθιστες λεκτικές συζεύξεις είναι: «Ταξίδια καταιγιστικά», «σε πορσελάνες κολυπούσα, σε έπιπλα, χαλιά, σερβίτσια», «οι νησικές ώρες», «των ρούχων μας τις λυρικές εκστάσεις», «τις αναθυμιάσεις των κορμιών μας», «τι ταξίδια ξεπέζευαν στα μαύρα σου μαλλιά» και «ποιες ηδονές ανοίγουμε». Με τον εκφραστικό τρόπο των ασυνήθιστων λεκτικών συζεύξεων, που είναι σύμφωνες με τους κανόνες της νεωτερικής ποίησης, επιτυγχάνεται το κατάλληλο ποιητικό αποτέλεσμα. Δηλαδή ο τονισμός των δύο ψυχολογικών καταστάσεων του συγγραφέα: της θέλησης για ερωτική περιπέτεια και της ματαίωσής της. Εξυπηρετείται, επομένως, καλύτερα το αντιθετικό ζεύγος των συναισθημάτων του συγγραφέα.

Z. ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

- 1n:** Να σχολιάσετε το στίχο: «όμως εγώ σε πορσελάνες κολυπούσα, σε έπιπλα, χαλιά, σερβίτσια» και έπειτα να τον συσχετίσετε με τον τίτλο του ποιήματος.
- 2n:** Με βάση τα στοιχεία του ποιήματος να συζητήσετε για το χώρο και το χρόνο της αφήγησης

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Τζένη Μαστοράκη

A. Η ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΣ

Η ζωή της

Η Τζένη Μαστοράκη ποιήτρια και μεταφράστρια της γενιάς του '70, γεννήθηκε στην Αθήνα, όπου και διαμένει μόνιμα, το 1949. Σπούδασε στη Φιλοσοφική σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών αλλά ασχολήθηκε επαγγελματικά με τη μετάφραση. Μετάφρασε πάνω από εκατόν πενήντα βιβλία κοινωνιολογίας, πολιτικής, οικονομίας, ιστορίας, ποίησης, πεζογραφίας, θεάτρου και λογοτεχνίας. Ποιήματά της έχουν μεταφραστεί στα αγγλικά και τα γαλλικά (ιστορίες για τα βαθιά). Τέλος, το 1989 της απονεμήθηκε από το «κέντρο μετάφρασης» του πανεπιστημίου Columbia η διάκριση Thornton N. Wilder Prize για το σύνολο της μεταφραστικής της εργασίας.

Το έργο της

Η Τζένη Μαστοράκη έχει εκδώσει μέχρι σήμερα τις συλλογές: Το συναξάρι της Αγίας Νιότης (1971), Διόδια (1972), Το σόι (1978), Ιστορίες για τα βαθιά (1983) και μ' ένα στεφάνι φως (1989). Ποιήματά της έχουν δημοσιευτεί στην ανθολογία Penguin Anthology of Women Poets.

B. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΓΙΑ ΤΟ ΕΡΓΟ

Το ποίημα που εξετάζουμε ανήκει στην ποιητική συλλογή, Το σόι, που δημοσιεύτηκε το 1978. Η συλλογή αυτή διακρίνεται από κάποιο βαθμό εσωστρέφειας και προσφυγής σε μια πιο προσωπική μυθολογία, που όμως, βρίσκεται σε άμεση συσχέτιση με τις συλλογικές ιστορικές μνήμες και τα γεγονότα του παρελθόντος (Εμφύλιος, μετεμφυλιακά χρόνια).

Γ. ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

α. Νοηματική απόδοση

Η ποιήτρια αναφέρει ότι η μητέρα της στο παρελθόν της φόραγε κατάσαρκα, τα φυλαχτά και το Πατερνημών. Μάλιστα, κλείδωνε τον ύπνο της και το πρωί κατάγραφε τα όνειρά της. τώρα τα πράγματα έχουν αλλάξει. Η μητέρα ξορκίζει το τραγούδι απ' τα χείλη

της ποιήτριας και το βράδυ, το κρεβάτι της μετατρέπεται σε κεντημένο κάντρο που γράφει «Ελευθερία ή Θάνατος».

β. Ερμηνευτικά – Γλωσσικά σχόλια

1. **κατάσαρκα:** ακριβώς επάνω στη σάρκα
2. **Το Πατερημών:** η γνωστή Κυριακή Προσευχή: Εδώ με την έννοια του φυλαχτού.
3. **γαλάζια φυλαχτά της Τήνου:** Συνήθως το γαλάζιο παραπέμπει σαν χρώμα στα αγόρια. Εντούτοις, είναι γνωστή η θέση που κατέχει στη λαϊκή μας παράδοση, το προσκύνημα στην Παναγία της Τήνου και κατ' επέκταση τα φυλαχτά που προέρχονται από εκεί.
4. **μου ξορκίζει:** Πρόκειται για μαγικά λόγια, που σύμφωνα με λαϊκές δοξασίες έχουν τη δύναμη να απομακρύνουν κακά πνεύματα ή αρρώστιες. Εδώ με την έννοια του ε-ξορκισμού, της αποφυγής του τραγουδιού.
5. **κεντημένο κάντρο:** Παλαιότερα επάνω από τα κρεβάτια, οι άνθρωποι των λαϊκών στρωμάτων κρεμούσαν κεντημένα κάντρα.
6. **Ελευθερία ή Θάνατος:** Πρόκειται για το γνωστό σύνθημα της Ελληνικής Επανάστασης του 1821.

γ. Πραγματολογικά – Ιδεολογικά – Πολιτιστικά σχόλια

Η Τζένη Μαστοράκη, όπως και ο Λευτέρης Πούλιος, ανήκει στους ποιητές της «λεγόμενης γενιάς του '70», οι οποίοι φέρνουν πολύ συχνά στο πρώτο επίπεδο κοινωνικά γεγονότα της μεταπολεμικής Ελλάδας. Στη πρώιμη φάση του έργου της, η ποιήτρια μαρτυρεί τα προσωπικά της βιώματα και είναι άμεσα εξαρτημένη από τις γενικότερες συνθήκες που επικρατούσαν σ' αυτή την ανώμαλη πολιτικά, περίοδο. Προσπαθεί με μια δόση ειρωνίας αλλά και απόγνωση να αποκρυσταλλώσει τα συναισθήματά της. Στις επόμενες συλλογές της, ο λόγος γίνεται επιμελώς ελαφρύς και πολύ συχνά παραπλανητικός. Η ποίηση της χαρακτηρίζεται από εσωστρέφεια και τα σύμβολά της γίνονται προσωπικά, ιδιωτικά και μερικές φορές ιδιωματικά. Ποτέ, όμως, δεν ξεφεύγει από τη σύνδεσή της με τον ευρύτερο ιστορικό και πολιτικό νεοελληνικό χώρο.

Πιο συγκεκριμένα στο ποίημα, που μας απασχολεί, η ποιήτρια χρησιμοποιεί προσωπικά σύμβολα, μα πίσω από τα σημαίνοντα, ο έμπειρος αναγνώστης μπορεί να διακρίνει ότι ο πολιτικοκοινωνικός προβληματισμός της Μαστοράκη, παραμένει ανέπαφος. Μπορεί να καλύπτεται εσκεμμένα, όμως αυτή τη συμπεριφορά πρέπει να την εντάξουμε στην εξέλιξη και την ωρίμανση της ποιητικής της γραφής και όχι στη μετακίνησή της από τους βασικούς άξονες, επάνω στους οποίους αναπτύσσει τους προβληματισμούς της.

Δ. ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

✓ Νοηματικές ενότητες/Επιμέρους πλαγιότιτλοι

Το ποίημα πρέπει να χωριστεί σε δύο ενότητες για την καλύτερη κατανόσή του.

- 1η ενότητα (Παιδί,..... σ' ένα τετράδιο):** όταν ήταν παιδί, η ποιήτρια, η μάνα της συνήθιζε να της κρεμάει φυλαχτά, να της κλειδώνει τον ύπνο και να καταγράφει τα όνειρά της
- 2η ενότητα (Τώρα.....θάνατος):** Τώρα, η μάνα ξορκίζει το τραγούδι και το κρεβάτι της ποιήτριας μεταβάλλεται σε κεντημένο κέντρο.

Ε. ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ – ΤΕΧΝΟΤΡΟΠΙΑ

- 1. Γλώσσα:** Η Τζένη Μαστοράκη, φιλόλογος η ίδια, αναπτύσσει έναν καλοδοσολεμένο και προσεγμένο ποιητικό λόγο. Απουσιάζουν οι λόγιες εκφράσεις και οι ιδιωματοισμοί.
- 2. Ύφος:** Το ύφος του ποιήματος είναι λιτό, σοβαρό και απογυμνωμένο από τα περιττά και πομπώδη εκφραστικά μέσα
- 3. Μορφή:** Το ποίημα έχει αφηγηματική μορφή και αποτελείται από ελεύθερους στίχους, μεγάλους σε έκταση. Τα σημεία της στίξης απουσιάζουν (εκτός από τρεις τελείες).
- 4. Εκφραστικά Μέσα:**
 - α) Μεταφορές:** «μου φόραγε κατάσαρκα το Πατερημών», «διπλοκλειδώνει τον ύπνο μου», «το πρωί μέτραγε τα όνειρα» και «το κρεβάτι μου γίνεται ένα κεντημένο κέντρο»

ΣΤ. ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ στις ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ του Σχ. βιβλίου

1η: Τι σημαίνει ο τελευταίος στίχος και πώς συνδέεται με τα προηγούμενα;

Απάντηση

Ο τελευταίος στίχος είναι παρμένος από τις συλλογικές περιπέτειες της Ελληνικής φυλής. Ήταν το σύνθημα, αυτός ο στίχος, της Επανάστασης του 1821 και άρα της εθνικής παλιγγενεσίας. Είπαμε, πιο πάνω ότι ο ποιητικός λόγος της Τζένης Μαστοράκη μας υποβάλλει στο πεδίο μιας προσωπικής μυθολογίας, που είναι πάντα προσδεμένη στα γεγονότα του παρελθόντος. Στους προηγούμενους στίχους, η προσφυγή της ποιήτριας σε κόσμιους προσωπικούς είναι εμφανής, αφού αναφέρει αναμνήσεις από τα παιδικά της χρόνια, που κυλούσαν μέσα απ' τον ασφυκτικό έλεγχο της μητέρας. Τώρα, ο ξορκισμός του τραγουδιού από τα χείλη της ποιήτριας και το κρεβάτι που μετατρέπεται σε ηρωικό -αλλά

συνάμα και ισοπεδωτικό- δίπτυχο: Ελευθερία ή Θάνατος, πρέπει να ιδωθεί με βάση την πικρία και την ειρωνική της διάθεση, που φαίνεται ότι της προκαλούσε, όλη η προηγούμενη τελετουργία (φυλαχτά, πατερνημών, κλείδωμα ύπνου, καταγραφή ονείρων).

2η: Να απολογήσετε τον τίτλο του ποιήματος

Απάντηση:

Η Τζένη Μαστοράκη επαναφέρει τραυματικά βιώματά της από την ταραγμένη μετεμφυλιακή και ψυχοπολεμική εποχή. Ο αναγνώστης, επομένως έχει την αίσθηση ότι τα ποιήματά της συμπυκνώνουν την πορεία της μεταπολεμικής ελληνικής κοινωνίας. Με βάση αυτή την ιδεολογική στράτευση της ποιήτριας, ο τίτλος είναι απόλυτα συμβατός όχι μόνο με το περιεχόμενο του ποιήματος αλλά και με τη γενικότερη ποιητική μυθοπλασία της Τζένης Μαστοράκη. Πρόκειται για «περίληψη», όχι μόνο της ζωής της ποιήτριας αλλά και της ζωής, της συμπεριφοράς και των συνθηκών της νεοελληνικής κοινωνίας, που πορεύεται σ' έναν κατακερματισμένο και διχασμένο κόσμο.

Z. ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1η: Ποια πιστεύετε ότι είναι η θέση που κατέχει «η μάνα» στην προσωπική μυθολογία της ποιήτριας;

2η: Να σχολιάσετε τους στίχους με τη συμπεριφορά της «μάνας» την εποχή που η ποιήτρια ήταν παιδί.

Ε.Μ., 49 ΕΤΩΝ

Γιώργος Μαρκόπουλος

A. Ο ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΣ

Η ζωή του

Ο Γιώργος Μαρκόπουλος, ποιητής της γενιάς του '70, γεννήθηκε στη Μεσσήνη το 1951. Στην Αθήνα εγκαταστάθηκε το 1965, όπου τελείωσε το Γυμνάσιο και πήρε το πτυχίο του από την Ανωτάτη Βιομηχανική σχολή Πειραιώς. Έκανε διάφορες δουλειές σε όλη τη διάρκεια των σπουδών του και αργότερα μετά την απόλυσή του από το στρατό. Από το 1986 εργάζεται σαν δημόσιος υπάλληλος στο Ταμείο Προνοίας Δημοσίων Υπαλλήλων. Στα γράμματα εμφανίστηκε το 1973.

Το έργο του

Ο Γιώργος Μαρκόπουλος έχει εκδώσει μέχρι σήμερα τις ακόλουθες ποιητικές συλλογές: Έβδομη συμφωνία (1968), Οκτώ συν ένα εύκολα κομμάτια (1973), Η κλεφτουριά του κάτω κόσμου (1973), Η θλίψις του προασίου (1976), Οι Πυροτεχνουργοί (1979, 1980, 1982), Ποιήματα 1968-1976 (1980), Η ιστορία του ξένου και της λυπημένης (1987), Νατάσα Πανδή ή παιχνίδι με τη λέξη ξένος (1987), Ποιήματα 1968-1987 (1992) και Μη σκεπάζεις το ποτάμι (1998). Κυκλοφόρησε επίσης: Τα ανέκδοτα κείμενα Πολυζωΐδη (επιμέλεια, 1971) και Εκδρομή στην άλλη γλώσσα (α' τόμ. 1991 και β' τόμ. 1994).

B. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΓΙΑ ΤΟ ΕΡΓΟ

Το ποίημα που εξετάζουμε ανήκει στην ενότητα «Διαβάσεις Πεζών», που περιλαμβάνεται στην ποιητική συλλογή του Γιώργου Μαρκόπουλου, Μη σκεπάζεις Το ποτάμι (1998). Τα προσωπικά στοιχεία που αναγράφονται στην αρχή των ποιημάτων, παραπέμπουν ίσως σε υπαρκτά πρόσωπα αλλά ο Γιώργος Μαρκόπουλος διακρίνεται για την ευρύτητα των προβληματισμών του.

Γ. ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

α. Νοηματική απόδοση

Η γυναίκα του ποιήματος μένει στην Αθήνα σε κάποια λαϊκή συνοικία. Κάθε σούρουπο βγαίνει να περπατήσει. Ύστερα επιστρέφει στο σπίτι της και ανοίγει το μεγάλο δωμά-

τιο, όπου φιλοξενούνται τα ενθύμια μιας άλλης εποχής. Συχνά τρώει και άλλοτε θυμάται. Όταν στρώνει να κοιμηθεί, μονολογεί: «η ζωή πέρασε, η ζωή χάθηκε»

β. Ερμηνευτικά – Γλωσσικά σχόλια

- 1. ακάθεκτο:** ασαμάτσιο, χωρίς να συναντάει εμπόδια
- 2. Ενίοτε:** αρχαιοπρεπές επίρρημα. Μερικές φορές, σε ορισμένες περιπτώσεις

γ. Πραγματολογικά – Ιδεολογικά – Πολιτιστικά σχόλια

Ο Γιώργος Μαρκόπουλος, όπως αρκετοί ποιητές της γενιάς του (δηλαδή, της γενιάς του '70), αντλεί τα ερεθίσματά του από το σύγχρονο κοινωνικό περιβάλλον και καταγράφει τις αντιδράσεις του. Στις πρώτες του συλλογές προσπαθεί να διαφυλάξει μέσα στη μοναξιά και την αποξένωση της μεγαλούπολης μνήμες, συναισθήματα και συγκινήσεις μιας άλλης περιοχής και εποχής. Γι' αυτό το σκοπό επιλέγει περιθωριακούς χώρους με την έννοια, όχι της παραβατικότητας και της γκετοποίησης, αλλά της λαϊκότητας, όπου αυτό το λαϊκό στοιχείο, παραμένει γνήσιο, διασώζοντας μια κάποια ηθογραφία της πόλης και των κατοίκων της. Επαρχιώτης ο ίδιος, ο Μαρκόπουλος παρακολουθεί όλες τις αλλαγές που συντελούνται στον κοινωνικό κορμό της Ελλάδας κατά τις κρίσιμες δεκαετίες του '60 και του '70 και εκφράζει τον προβληματισμό του.

Μάλιστα, με τα τελευταία ποιήματά του, διαπιστώνεται μια μετατόπιση του ποιητικού του ενδιαφέροντος. Τώρα, ρέπει προς καταστάσεις πιο σύνθετες. Έτσι στο ποίημα, που εξετάζουμε ορατή είναι η υπαρξιακή αγωνία του ποιητή απέναντι στο άφατο και μοιραίο του θανάτου και της καθημερινής φθοράς. Όσο, όμως κι' αν προσφεύγει σε πιο σύνθετες και προσωπικές καταστάσεις, η τάση για την ηθογραφία παραμένει σταθερή στο ποιητικό του προσανατολισμό.

Δ. ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

✓ Νοηματικές ενότητες/Επιμέρους πλαγιότιτλοι

Το ποίημα χωρίζεται σε πέντε τμήματα, που αντιστοιχούν με τον αριθμό των στροφών του.

- 1η ενότητα (πρώτη στροφή):** Η γυναίκα είναι μυστηριώδης
- 2η ενότητα (δεύτερη στροφή):** Η γυναίκα όταν επιστρέφει στο σπίτι της, ανοίγει το μεγάλο δωμάτιο, στο οποίο φιλοξενεί πράγματα και αντικείμενα μιας άλλης εποχής
- 3η ενότητα (τρίτη στροφή):** Κάποιες φορές, η γυναίκα τρώει αλλά μερικές φορές, θυμάται.
- 4η ενότητα (τέταρτη στροφή):** Η γυναίκα μονολογεί. Όλα σκόνη και στάχτη.
- 5η ενότητα (πέμπτη στροφή):** Όταν στρώνει η γυναίκα να κοιμηθεί, παραδέχεται ότι «η ζωή πέρασε, η ζωή χάθηκε».

Ε. ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ – ΤΕΧΝΟΤΡΟΠΙΑ

1. **Γλώσσα:** η γλώσσα του ποιήματος είναι η δημοτική χωρίς δυσνόητες λέξεις και εκφράσεις
2. **Ύφος:** Το ύφος είναι απλό, σοβαρό με συμβολιστικές καταβολές, που μας θυμίζουν έντονα, ποιητές της πρώτης μεταπολεμικής γενιάς. Είναι απογυμνωμένο από λυρισμούς αλλά η συγκινησιακή φόρτιση είναι έντονη.
3. **Μορφή:** Το ποίημα ακολουθεί τους κανόνες της νεωτερικής ποίησης. Αποτελείται από πέντε στροφικές ενότητες, με αφηγηματικό χαρακτήρα. Οι στίχοι είναι ελεύθεροι. Η χρήση των σημείων στίξης είναι ικανοποιητική.
4. **Εκφραστικά Μέσα:**
 - α) **Μεταφορές:** «κλείνει μέσα της μιαν ομίχλη», «βρίσκει δρόμο και ακάθεκτο το σούρουπο κατεβαίνει», «ο μαύρος πλανόδιος τεχνίτης του χρόνου», «το σούρουπο έρχεται, έφτασε», «και η νύχτα να τη κατεβαίνει»
 - β) **Προσωποποιήσεις:** «βρίσκει δρόμο και ακάθεκτο το σούρουπο κατεβαίνει», «το σούρουπο έρχεται, έφτασε», «και η νύχτα να τη κατεβαίνει»
 - γ) **Αναδιπλώσεις:** «φορές φορές», «σιγά σιγά»
 - δ) **Παρομοίωση:** «και η νύχτα να τη κατεβαίνει, τσακάλι που έχασε λαγό μες στα στενά του δάσους».

ΣΤ. ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ στις ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ του Σχ. βιβλίου

1η: Ποιο διάστημα από την καθημερινή ζωή της γυναίκας καλύπτει και ποιος ο χώρος, μέσα στον οποίο κινείται;

Απάντηση

Το διάστημα από την καθημερινή ζωή της γυναίκας που καλύπτει η αφήγηση και ο ποιητικός λόγος του Γιώργου Μαρκόπουλου, είναι συγκεκριμένο. Η αφήγηση ξεκινάει λίγο πριν πέσει το σούρουπο και τελειώνει όταν η γυναίκα, αφού έχει στρώσει πρώτα, πέφτει να κοιμηθεί. Ο χώρος μέσα στον οποίο κινείται είναι λίγο πιο ασαφής. Η γυναίκα με το σούρουπο, φαίνεται ότι βγαίνει για να περπατήσει. Πού όμως, δε διευκρινίζεται. Μετά, όταν επιστρέφει εκείνη, ανοίγει το μεγάλο δωμάτιο με τα ενθυμιάματα της αλλοτινής ζωής της. Ο κύριος χώρος της αφήγησης είναι επομένως, το σπίτι και πιο συγκεκριμένα αυτό το μεγάλο δωμάτιο.

2η: Παρακολουθώντας την ανέλιξη της αφήγησης, προσπαθήστε να απαντήσετε στα παρακάτω ερωτήματα: α) Ποιος ο ρόλος των δύο εικόνων του πρώτου μέρους και τι υποδηλώνουν; β) Ποιος ο συγκεκριμένος χώρος του δεύτερου μέρους; Με ποιο τρόπο κατορθώνει ο αφηγητής να δώσει κάτι από

το υπαρξιακό κενό της γυναίκας; Ποιο είναι αυτό; γ) Στα υπόλοιπα μέρη η δραματική ένταση του ποιήματος κορυφώνεται. Να παρακολουθήσετε τη σταδιακή της κορύφωση επισημαίνοντας την κλιμάκωση των εικόνων της ζωής της και τους παρεμβαλλόμενους νοερούς μονολόγους της.

Απάντηση

α) Στο πρώτο μέρος ο ποιητικός λόγος είναι κρυπτικός, σκοτεινός και υπαινικτικός. Σκοπό έχει να υποβάλλει στον αναγνώστη, το μυστήριο που αποπνέει η γυναικεία φιγούρα, που με το σούρουπο ξεκινά για τις βραδινές περιπλανήσεις της. Υπάρχει δηλαδή, μια ηθελμημένη συσκότιση πληροφοριών για το πρόσωπο της Ε.Μ., 49 ετών.

β) Είπαμε και πιο πάνω ότι ο χώρος όπου λαμβάνει χώρα, η δράση, είναι το μεγάλο δωμάτιο στο οποίο κατοικεί η Ε.Μ., 49 ετών. Μέσα σ' αυτό το δωμάτιο φυλάσσονται αντικείμενα του παρελθόντος. Η εγκατάλειψη (η μη χρήση) αυτών των αντικειμένων (λ.χ. της ποδοκίνητης ραπομηχανής) επιτείνει την αγωνία της ηρωίδας. Η ερημιά των αντικειμένων αντανakλά τη δική της ερημιά. Η ερημιά της ορίζεται σαν αγωνία, άγχος απέναντι στη καθημερινή φθορά του ανθρώπου. Αυτό, που την εξουθενώνει ψυχολογικά, όμως, είναι το αέριο φυλλορρόημα της ανθρώπινης ύπαρξης.

γ) Στα επόμενα τρία μέρη (τρεις στροφικές ενότητες) κορυφώνεται η υπαρξιακή αγωνία της ηρωίδας. Αυτό φαίνεται από τους νοερούς μονολόγους της. Άλλωστε η τέταρτη και πέμπτη ενότητα περιέχουν αυτούσια τα λόγια της, με τα οποία επισημαίνει το αδιέξοδο στο οποίο έχει περιέλθει και εκφράζει την υπαρξιακή της κρίση εξαιτίας των επερχόμενων γηρατειών. Τους νοερούς μονολόγους της, ακολουθούν δύο σκηνές από την καθημερινή της ζωή: το φαγητό και η ώρα του ύπνου, που επιτείνουν με τη χαλαρότητα και τη ρουτίνα, που εκφράζουν, το αίσθημα παραίτησης που αναπτύσσει, η ηρωίδα.

Z. ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1n: Αφού μελετήσετε προσεκτικά το ποίημα, προσπαθήστε να αποδώσετε κάποια στοιχεία για την ψυχολογική κατάσταση της ηρωίδας.

2n: Ποια πιστεύετε ότι είναι η κυρίαρχη ιδέα του ποιήματος;

DISCOTHEQUE

Αντώνης Φωσιέρης

A. Ο ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΣ

Η ζωή του

Ο Αντώνης Φωσιέρης ποιητής και μεταφραστής της γενιάς του '70, γεννήθηκε στην Αθήνα το 1953. Η καταγωγή του είναι από την Αμοργό. Σπούδασε νομικά στη Αθήνα και Ιστορία του Δικαίου στο Παρίσι. Μένει μόνιμα στη Αθήνα και ασχολείται με τη λογοτεχνία και τις μεταφράσεις. Στα γράμματα εμφανίστηκε το 1966 και το 1969 μέσα από τα περιοδικά, *Η διάπλωση των Παιδων* και η *Νέα Εστία*. Ποιήματά του έχουν μεταφραστεί στα Αγγλικά, Γαλλικά, Γερμανικά, Ιταλικά, Ρουμανικά, Πολωνικά και Δανικά και περιληφθεί σε ξένες ανθολογίες ποίησης. Άλλες συνεργασίες του έχουν δημοσιευτεί σε πολλά περιοδικά. Από το 1981 συνεκδίδει με το Θανάση Νιάρχο, το *Περιοδικό, Η λέξη*.

Το έργο του

Ο Αντώνης Φωσιέρης έχει δημοσιεύσει τις ακόλουθες ποιητικές συλλογές: *Το μεγάλο Ταξίδι* (1971), *Εσωτερικοί χώροι ή τα είκοσι* (1973), *Ποίηση μες την Ποίηση* (1977), *Σκοτεινός Έρωτας* (1977, 1979, 1985), *Ο διάβολος τραγούδησε σωστά* (1981-1985), *Το θα και το να του Θανάτου* (1987-1990). Έχει μεταφράσει επίσης: *Ο καιρός των δολοφόνων του Χένρυ Μίλλερ* (1978-1982), *Ποιήματα του Μπορίς Βιαν* (1982-1992). Εξέδιδε επίσης, για μια διετία το περιοδικό, *Η Νέα Ποίηση* (1974-1976) και το επίσης, *Ποίηση* (1975-1981).

B. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΓΙΑ ΤΟ ΕΡΓΟ

Το ποίημα, *Discotheque* ανήκει στην ποιητική συλλογή, ο *διάβολος τραγούδησε σωστά*, που κυκλοφόρησε το 1980. Ο ποιητής μοιάζει να ακροβατεί μεταξύ φθοράς και νεανικού πάθους, φωτός και σκότους, καλού και κακού.

Γ. ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

α. Νοηματική απόδοση

Τη νύχτα λειτουργεί μια ντισκοτέκ, στην οποία εξέχουσα θέση έχει ένας μάγος. Οι νέοι που συνωσιζονται, μοιάζουν να τον λατρεύουν σαν θεό. Και τότε, ο μάγος πηδάει ανάμεσά τους, ωραίος τεράστιος με πέσινα ρούχα και αλυσίδες, κρατώντας το ρυθμό.

β. Ερμηνευτικά – Γλωσσικά σχόλια

- 1. από την Ίριδα:** Ίριδα είναι φυσικό φαινόμενο αλλά και το εξωτερικό μέρος του ματιού που περιέχει την κόρη. Η Ίριδα σαν φυσικό φαινόμενο προκαλείται από τη διάθλαση του φωτός στα σταγονίδια της βροχής και την ατμόσφαιρα, οπότε και σχηματίζονται τα επτά βασικά φυσικά χρώματα.
- 2. από την Ίριδα του μαύρου:** αντίφαση. Το μαύρο δεν είναι φυσικό χρώμα.
- 3. στυφά σαφύλια:** Τα άγουρα σαφύλια
- 4. πυροβάτες της λατρείας:** η πυροβολασία (ακόμη και στην Ελλάδα, στα αναστενάρια) στις λαϊκές δοξασίες συνδέεται με τη λατρεία του θείου.
- 5. με αλαλαγμούς:** με δυνατές φωνές χαράς και ενθουσιασμού.

γ. Πραγματολογικά – Ιδεολογικά – Πολιτιστικά σχόλια

Ο Αντώνης Φωσιέρης στις πρώτες του ποιητικές συλλογές, δείχνει να αφομοιώνει δημιουργικά τους ποιητές της γενιάς του '30 όπως το Ναπολέοντα Λαπαθιώτη και το Λάμπρο Πορφύρα. Μάλιστα σε αντίθεση με τους συναδέλφους της γενιάς του, δεν ακολουθεί τα πρότυπα της αγγλόφωνης ποίησης αλλά στρέφεται προς τη γαλλική ποιητική παράδοση, όπως αυτή αντιπροσωπεύεται στον Μπωντλαίρ και το Λαφόργκ. Ο ποιητικός του προσανατολισμός, τουλάχιστον στις πρώτες συλλογές είναι ερωτικός-βιωματικός αλλά σιγά-σιγά γίνεται πνευματικός-εσωστρεφικός.

Στη συλλογή, που εξετάζουμε φαίνεται ότι το ποιητικό του πεδίο κινείται σ' ένα δίπολο. Αυτό της φθοράς και της αφθαρσίας. Έτσι βλέπουμε από τη μια να υπάρχει το σκοτάδι και από την άλλη η φωτιά, που πυρώνει τα κάρβουνα στον κύκλο της πυροβολίας του μάγου. Από τη μια, διακρίνουμε το νεανικό πάθος, στο πρόσωπο των νεαρών, που συνωστίζονται γύρω από το μάγο και από την άλλη βλέπουμε την καθημερινή φθορά, έτσι όπως αποκρυσταλλώνεται στο μοναχικό χορό του μάγου στη δεύτερη στροφή. Σ' όλο το ποίημα, υπάρχει αυτό το διπλό σχήμα: φωτός-σκότους, ζωής-θανάτου, καλού-κακού, που συνθέτει τις όψεις του ίδιου νομίσματος, δηλαδή της ίδιας της ζωής.

Δ. ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

✓ Νοηματικές ενότητες/Επιμέρους πλαγιότιτλοι

Το ποίημα αποτελείται από δύο ενότητες, που συμπίπτουν με τις στροφές του.

- 1η ενότητα (η πρώτη στροφή):** ο αφηγητής περιγράφει τη Ντισκοτέκ και τα πρόσωπα που συμμετέχουν στις βραδινές γιορτές.
- 2η ενότητα (η δεύτερη στροφή):** ο αφηγητής-ποιητής περιγράφει τις χειρονομίες και τη συμπεριφορά του μάγου.

Ε. ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ – ΤΕΧΝΟΤΡΟΠΙΑ

1. **Γλώσσα:** η γλώσσα του ποιήματος είναι η δημοτική των καθημερινών συνομιλιών. Δεν είναι επιτηδευμένη και δεν περιέχει λόγιες εκφράσεις
2. **Ύφος:** Το ύφος είναι απλό, πλούσιο σε εκφραστικά μέσα και χαρακτηρίζεται από ένα λυρισμό που δεν εγκαταλείπεται ποτέ.
3. **Μορφή:** Το ποίημα αποτελείται από δύο στροφικές ενότητες, οι οποίες ακολουθούν τους κανόνες της σύγχρονης ποίησης, δηλαδή τον ελεύθερο στίχο, την απουσία μέτρου και ομοιοκαταληξίας και την έλλειψη σημείων στίξης. Το ότι οι περισσότεροι στίχοι ξεκινούν με κεφαλαίο, σημαίνει ότι είναι νοηματικά ολοκληρωμένοι και αυτόνομοι.
4. **Εκφραστικά Μέσα:**
 - α) **Μεταφορές:** «ανοίγει ένα υπόγειο μουσικές», «τα στυφά σταφύλια της χαράς», «τα γυαλιά της λογικής», «Μ' αίμα τυπώνουμε στην πίστα τα πατήματά τους», «από την Ίριδα του μαύρου»
 - β) **Ελλείψεις:** «και φώτα από την Ίριδα του μαύρου», «χωρίς κανένα κόκαλο», «Ωραίος, τεράσιος», «Με πέσινα στενά», «και μ' αλυσίδες».

ΣΤ. ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ στις ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ του Σχ. βιβλίου

- 1n:** Στο ποίημα συνείρονται σκηνές από μια σύγχρονη ντισκοτέκ και σκηνές από χορό αγρίων. Να βρείτε στο ποίημα στοιχεία που αναφέρονται στη μια και στην άλλη.

Απάντηση

Πραγματικά, στο ποίημα που εξετάζουμε, φαίνεται ότι ο συγγραφέας επηρεασμένος από το ρυθμό των νέων που χορεύουν στη ντισκοτέκ συνείρει σκηνές από χορό ιθαγενών λαών άλλων ηπείρων. Τα στοιχεία που αναφέρονται στη ντισκοτέκ είναι: «Τη νύχτα ανοίγει ένα υπόγειο μουσικές», «και φώτα από την Ίριδα του μαύρου», «που μέθυσαν ξανά», «Ωραίος, τεράσιος», «Με πέσινα στενά και μ' αλυσίδες». Τα στοιχεία που αναφέρονται στο χορό των Ιθαγενών είναι: «φυσάει να πυρώσουμε τα κάρβουνα στον κύκλο», «κι οι πυροβάτες της λατρείας του», «Γυμνοί.....», «Μ' αίμα τυπώνουμε.....», «Ο μάγος με λυγμούς με αλαλαγμούς»

- 2n:** Θα μπορούσατε να σχολιάσετε αυτή τη σύνδεση και να της δώσετε ένα νόημα; Ποιες φράσεις κυρίως θα σας βοηθούσαν στο σχολιασμό σας;

Απάντηση

Η σύνδεση που επιχειρεί ο Φωσιέρης προσπαθεί φαινομενικά, να ερμηνεύσει τον υπερβατικό ζήλο, που δείχνουν οι νέοι στο άκουσμα της μουσικής και του ρυθμού της

discotheque. Οι κινήσεις (ρυθμικές, χορευτικές) των νέων συνειρμικά στο νου του ποιητή, φέρνουν τις υπερβατικές κινήσεις των Ιθαγενών-λατρευτών γύρω από την ιερή φωτιά ή γύρω από τον ιερέα-μάγο της φυλής. Σε ένα δεύτερο επίπεδο ανάγνωσης του ποιήματος, ο αναγνώστης μπορεί να επισημάνει την προσπάθεια του ποιητή, να φέρει στο προσκήνιο όλα αυτά, που τον απασχολούν. Δηλαδή, μια έντονη υπαρξιακή αγωνία που χρησιμοποιεί τα αντιθετικά ζεύγη του νεανικού πάθους και του υπερβατικού μάγου, για να δηλώσει την απορία και το άγχος μπροστά στην αμετάκλητη φθορά. Στο ζεύγος νέων-μάγου, μπορεί επίσης να εντοπιστεί η μανικαϊστική σχέση καλού-κακού, πάλι όμως συνδηλωτική της περίσκεψης και της μεταφυσικής απορίας του Αντώνη Φωσιέρη.

3η: Να χαρακτηρίσετε τον τόνο του ποιήματος

Απάντηση

Το ποίημα έχει εσωτερικό ρυθμό, που οφείλεται στην έντονη μουσικότητα των στίχων του. Αυτός ο ρυθμός υποβάλλεται επίσης, μέσω των εικόνων του ποιήματος. Οι εικόνες είναι ευφάνταστες, ιδιαίτερες ρυθμικές και έντονες έτσι που να ακολουθούν τον τίτλο του ποιήματος. Γενικά, έχουμε να κάνουμε μ' έναν τόνο μουσικό, που ζωντανεύει την αφήγηση, την κάνει παραστατικότερη, προκειμένου να επιτευχθεί το καλύτερο αισθητικό αποτέλεσμα.

Z. ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1η: Ποιος, πιστεύετε ότι είναι ο ρόλος του «μάγου» στη μυθοπλασία του Αντώνη Φωσιέρη;

2η: Ποιο συναίσθημα κυριαρχεί στο ποίημα;

ΓΙΑ ΕΝΑ ΠΑΙΔΙ ΠΟΥ ΚΟΙΜΑΤΑΙ

Δήμητρα Χ. Χριστοδούλου

A. Η ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΣ

Η ζωή της

Η Δήμητρα Χριστοδούλου, ποιήτρια της γενιάς του '70, γεννήθηκε στην Αθήνα το 1953, όπου και διαμένει μόνιμα. Μετά τις εγκύκλιες σπουδές της, ακολούθησε νομικά και φιλολογία στο Πανεπιστήμιο Αθηνών. Εργάζεται σαν φιλόλογος στη Μέση Εκπαίδευση.

Το έργο της

Η Δήμητρα Χριστοδούλου έχει εκδώσει μέχρι σήμερα τις ποιητικές συλλογές: Τα άλογα του Μυροβλήτου (1974), Ηγνσώ (1979), Η Προσευχή του αναιδούς (1991), Το κυπαρίσσι των εργατικών (1995) και Το φορτίο (1997). Εξέδωσε, επίσης, το πεζό: Ακμή στο φως του χειμώνα (1996).

B. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΓΙΑ ΤΟ ΕΡΓΟ

Το ποίημα, που θα αναλύσουμε συμπεριλαμβάνεται στη συλλογή, Το κυπαρίσσι των εργατικών, που κυκλοφόρησε το 1995. Στη συλλογή, αυτή η ποιήτρια καταπιάνεται με ένα πιεστικό πρόβλημα. Αυτό της οικονομικής προσφυγιάς των ανθρώπων από την Ανατολική Ευρώπη και συνακόλουθα του ρατσισμού και της ξενοφοβίας, που τους απειλούν στις χώρες υποδοχής τους, όπως η Ελλάδα.

Γ. ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

α. Νοηματική απόδοση

Ο ήρωας του ποιήματος είναι ένα παιδάκι από την Αλβανία ίσως, Ελληνικής καταγωγής (γεγονός που δεν έχει ιδιαίτερη σημασία, αφού γνωρίζει την απόρριψη και το ρατσισμό) το οποίο προσπαθεί να επιβιώσει καθαρίζοντας τζάμια αυτοκινήτων στα φανάρια των διασταυρώσεων. Τα βράδυα, που κοιμάται στη γωνία ενός εργοστασίου, μόλις που θυμάται την πατρίδα του, τους γονείς του και τα ελληνικά που διδάχτηκε στο σχολείο. Άλλωστε, τα ελληνικά αυτά ήταν αλλιώτικα από αυτά που ακούει τώρα, τα ελληνικά του φτυσίματος, της εξαθλίωσης και της οικονομικής εκμετάλλευσης.

β. Ερμηνευτικά – Γλωσσικά σχόλια

1. **αποσταμένες:** κουρασμένες, καταπονημένες
2. **Όλη τη μέρα..... αγανάκτηση:** είναι συνηθισμένο το φαινόμενο πια, στους πολυσύχναστους δρόμους των μεγάλων ελληνικών πόλεων (ειδικά της Αθήνας) να συσσωρεύονται οι «Παρίες» της ελληνικής κοινωνίας με τη μορφή οικονομικών προσφύγων από τα ανατολικά κράτη ή κάθε λογής αποκλεισμένων
3. **Τα χιονισμένα βουνά της πατρίδας του:** Μία ένδειξη για την καταγωγή του παιδιού. Υπονοείται ίσως, η Αλβανία.
4. **Θυμάται κάτι ελληνικά από το στόμα του:** Μία ένδειξη για την ελληνική καταγωγή του μικρού πρόσφυγα.
5. **Όχι σαν ποδοβολητό.....στρατηλάτη:** Τα ελληνικά ο μικρός τα θυμόταν σαν τη γλώσσα του Μεγάλου Αλεξάνδρου.
6. **Σαν το φτύσιμο.....ατιμό:** Τα ελληνικά για το μικρό πρόσφυγα είναι πια συνώνυμα του ρατσισμού και του κοινωνικού αποκλεισμού.

γ. Πραγματολογικά – Ιδεολογικά – Πολιτιστικά σχόλια

Η Δήμητρα Χριστοδούλου εμπνέεται το ποίημά της από τη σύγχρονη κοινωνική πραγματικότητα και συγκεκριμένα την οικονομική μετανάστευση στις αρχές της δεκαετίας του '90, των κατοίκων των χωρών της Ανατολικής Ευρώπης, ύστερα από την κατάρρευση των καθεστώτων του «υπαρκτού σοσιαλισμού». Οι άνθρωποι αυτοί, στην πλειοψηφία τους νέοι και μικρά παιδιά, αναγκάζονται να δουλεύουν υπό άθλιες συνθήκες, αμειβόμενοι πενιχρά και με το φόβο της απέλασης επάνω από τα κεφάλια τους. Οι περισσότεροι από αυτούς διαμένουν στο περιθώριο της πόλης (εγκαταλειμένα σπίτια, νεοαναγειρόμενες οικοδομές, εργοστάσια), χωρίς υγειονομική περίθαλψη ή άλλα στοιχειώδη ανθρώπινα δικαιώματα. Ειδικότερα, τα παιδιά γίνονται αντικείμενο εκμετάλλευσης σπερούμενα το θεσμοθετημένο (από τον Ο.Η.Ε.) δικαίωμα για παροχή εκπαίδευσης από τις χώρες, που τα φιλοξενούν.

Οι άνθρωποι αυτοί (πρόσφυγες, οικονομικοί μετανάστες) είναι ουσιαστικά, το φθηνό εργατικό δυναμικό, που βοηθάει την ελληνική οικονομία να αντεπεξέλθει στις πιέσεις της παγκόσμιας φιλελευθεροποιημένης αγοράς. Παρά τις κατά καιρούς, πεποιθήσεις για την ανεκτικότητα και τη φιλοξενία της ελληνικής κοινωνίας, τα κρούσματα ξενοφοβίας και ρατσισμού τείνουν να γίνουν ο κανόνας και όχι η εξαίρεση. Ένα μεγάλο κομμάτι της κοινωνίας μας (δυστυχώς, και οι νέοι) επικαλούμενοι την παραβατική συμπεριφορά (η οποία διογκώνεται ηθελημένα, από τα Μ.Μ.Ε.) ορισμένων οικονομικών μεταναστών διάκεινται εχθρικά απέναντι στην πλειοψηφία αυτών των εξαθλιωμένων ανθρώπων, αγνοώντας ότι η χώρα μας τροφοδοτούσε μέχρι πρόσφατα τις οικονομίες της δύσης με μετανάστες και ότι το δικαίωμα στην εργασία και την αξιοπρεπή ζωή είναι πανανθρώπινο δι-

καίωμα. Η ρατσιστική συμπεριφορά ορισμένων ομοεθνών μας (ακόμα και κρατικών υπηρεσιών, όπως για παράδειγμα η αστυνομία) εκθέτει πρώτα και πάνω απ' όλα εμάς τους ίδιους. Έχουμε, λοιπόν, την υποχρέωση να συντρίψουμε το ρατσισμό «εν τη γενέσει του», γιατί απειλεί τις δημοκρατικές και κοινωνικές μας ελευθερίες.

Δ. ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

✓ Νοηματικές ενότητες/Επιμέρους πλαγιότιτλοι

Το ποίημα μπορεί να χωριστεί σε δύο ενότητες για την καλύτερη κατανόησή του.

- 1η ενότητα (στ. 1-15):** η αφηγήτρια περιγράφει τις λεπτομέρειες από τη ζωή του μικρού πρόσφυγα
- 2η ενότητα (στ. 16-30):** η αφηγήτρια εκθέτει τις μύχιες σκέψεις του παιδιού την ώρα που ξεκουράζεται (αναμνήσεις)

Ε. ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ – ΤΕΧΝΟΤΡΟΠΙΑ

- Γλώσσα:** η γλώσσα του ποιήματος είναι αφηγηματική, χωρίς δυσνόητες λέξεις ή εκφράσεις. Φιλολόγος, η Δήμητρα Χριστοδούλου, προσέχει ιδιαίτερα τα εκφραστικά μέσα της, προσφέροντάς μας μια γλώσσα πηγαία και καλοδουλεμένη.
- Ύφος:** Το ύφος του ποιήματος είναι λιτό. Εμφανίζει κάποια λυρική διάθεση αλλά στη δεύτερη ενότητα ξεχειλίζει από συναισθηματισμό και συγκινησιακή φόρτιση.
- Μορφή:** Το ποίημα αποτελείται από τρεις στροφές με αφηγηματικό χαρακτήρα. Όλοι οι στίχοι ξεκινούν με κεφάλαιο δείχνοντας έτσι τη νοηματική τους αυτοτέλεια και αυτονομία. Η χρήση των σημείων στίξης είναι κανονική.
- Εκφραστικά Μέσα:**
 - Παρομοιώσεις:** «Επιβλέπουν σαν άκακοι γίγαντες», «όχι σαν βότσαλα γυαλιστερα μεγάλης θάλασσας», «όχι σαν ποδοβολητό του αλόγου», «σαν τα κέρματα στην τσέπη», «σαν το φτύσιμο στο βλέμμα του πελάτη», «σαν τούτο δω το βουητό της σκάρας»
 - Μεταφορά:** «οι μηχανές, αποσταμένες με άγρυπνες»

ΣΤ. ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ του Σχ. βιβλίου

1η: Ποια είναι η εθνικότητα του παιδιού;

Απάντηση

Όπως προαναφέρθηκε το παιδί προέρχεται από κάποια χώρα της ανατολικής Ευρώπης. Στην Ελλάδα ήρθε με την κατάρρευση του «υπαρκτού σοσιαλισμού». Πιο συγκεκριμένα (βλ. ΣΧΟΛΙΑ: Γλωσσικά-Ερμηνευτικά), η πατρίδα του έχει «χιονισμένα βουνά» και στο σχολείο είχε διδαχτεί κάποια ελληνικά.

2n: Τα δύο μέρη της αφήγησης είναι ευδιάκριτα. Σε τι αναφέρεται το πρώτο μέρος και σε τι το δεύτερο;

Απάντηση

Είπαμε και πιο πάνω (βλ. ΔΟΜΗ) ότι το ποίημα χωρίζεται σε δύο ενότητες. Στην πρώτη ενότητα (στ. 1-15) περιγράφεται η πραγματικότητα στην οποία ζει ο μικρός πρόσφυγας (πλένει τζάμια στα φανάρια, κοιμάται σε κάποιο εργοστάσιο). Στη δεύτερη ενότητα (στ. 16-30), περιγράφονται οι αναμνήσεις του μικρού πρόσφυγα (η χώρα του, η μητέρα του, τα ελληνικά που έμαθε από το δάσκαλο, που πληρωνόταν με το γάλα) αλλά και η απόρριψη που αντιμετωπίζει από την ελληνική κοινωνία.

3n: Ποια εικόνα της σύγχρονης πραγματικότητας δίνει το ποίημα;

Απάντηση

Όπως προαναφέρθηκε (βλ. ΣΧΟΛΙΑ: Πραγματολογικά-Ιδεολογικά-Πολιτιστικά), η Δήμητρα Χριστοδούλου καταπιάνεται μ' ένα επίκαιρο κοινωνικό θέμα. Πηγή έμπνευσης αποτέλεσε γι' αυτήν, ένα «παιδί των φαναριών». Με βάση αυτή την πραγματικότητα, εκφράζει τον προβληματισμό της σχετικά με τη μετανάστευση των κατοίκων από τις ανατολικές χώρες, την εκμετάλλευσή τους, τη φτώχεια και την εξαθλίωση των μικρών παιδιών, το ρατσισμό και τη ξενοφοβία, που επιδεικνύουν οι σύγχρονοι Έλληνες απέναντι στους οικονομικά ασθενέστερους και ειδικά τους αλλοδαπούς οικονομικούς μετανάστες.

Z. ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1n: Αφού μελετήσετε το ποίημα, προσπαθήστε να περιγράψετε τα συναισθήματα του μικρού πρόσφυγα.

2n: Μπορείτε να χαρακτηρίσετε τη συμπεριφορά των συνανθρώπων που μικρού πρόσφυγα, έτσι όπως αυτή προβάλλει μέσα από το ποίημα;

ΝΕΚΡΗ ΦΥΣΗ ΣΕ ΚΗΠΟ

Γιάννης Βαρβέρης

A. Ο ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΣ

Η ζωή του

Ο Γιάννης Βαρβέρης, ποιητής και δοκιμογράφος της γενιάς του '70, γεννήθηκε στην Αθήνα, όπου και κατοικεί μόνιμα, το 1955. Μετά τις εγκύκλιες σπουδές του, φοίτησε νομικά στο Πανεπιστήμιο Αθηνών. Σήμερα ασχολείται με την ποίηση και την κριτική θεάτρου.

Το έργο του

Ο Γιάννης Βαρβέρης έχει δημοσιεύσει μέχρι σήμερα, τις ποιητικές συλλογές: *Εν φασμασία και λόγω* (1975), *Το ράμφος* (1978), *Αναπήρων πολέμου* (1982), *Ο θάνατος το σρώνει* (1986), *Πιάνο βυθού* (1991) και *ο Κύριος Φόγκ* (1993). Έχει μεταφράσει επίσης, γαλλική ποίηση και αρχαίες ελληνικές κωμωδίες. Κυκλοφόρησε τέλος, *Τα δοκίμια: Η κρίση του θεάτρου* (1985), *Η κρίση του Θεάτρου Β'* (1991), *Η κρίση του Θεάτρου Γ'* (1994) και *Πλατεία Θεάτρου* (1994).

B. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΓΙΑ ΤΟ ΕΡΓΟ

Το ποίημα που εξετάζουμε ανήκει στην ποιητική συλλογή, *πιάνο βυθού*, που δημοσιεύτηκε το 1991 και στην οποία ο ποιητής εκθέτει λυρικά την υπαρξιακή αναζήτησή του.

Γ. ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

α. Νοηματική απόδοση

Ο ποιητής κάθε φορά που βρίσκεται σε ξενοδοχείο, μπαίνοντας στο δωμάτιο κατευθύνεται προς το μπαλκόνι για να ανακαλύψει τη θέα που αποτελεί πάγια πηγή ποιητικής έμπνευσης. Όμως, σήμερα στο συγκεκριμένο δωμάτιο, ο ποιητής έβλεπε μόνο λουλούδια και δέντρα. Τότε ένιωσε ένα ρίγος αγαλλίασης ή φρίκης σαν να βρισκόταν ο ίδιος μέσα στο ποίημα.

β. Ερμηνευτικά – Γλωσσικά σχόλια

- 1. πάμπολλα:** πάρα πολλά
- 2. σε μιαν απώτατη:** η πάρα πολύ μακρινή στο χώρο και το χρόνο
- 3. αγαλλίασης:** η αγαλλίαση είναι το αίσθημα της μεγάλης και έντονης χαράς

γ. Πραγματολογικά – Ιδεολογικά – Πολιτιστικά σχόλια

Ο Γιάννης Βαρβέρης χωρίς να εγκαταλείπει το λυρισμό στρέφεται προς τα θεμελιώδη προβλήματα της ανθρώπινης ύπαρξης. Ο ποιητής ξεκινάει από την ουσία της τέχνης και την πηγή της ποιητικής έμπνευσης για να εκφράσει πιο κατηγορηματικά, τη διαφορά μεταξύ της ύπαρξης και της ανυπαρξίας. Το αγεφύρωτο χάσμα δηλαδή, ανάμεσα στο πάθος για τη ζωή και τις εκδηλώσεις της και την αμετάκλητη καθημερινή φθορά. Ο Γιάννης Βαρβέρης εμπνέεται από τη θέα των μπαλκονιών των ξενοδοχείων, όμως η αποψινή θέα του προκαλεί ρίγη αγαλλίασης και φρίκης. Το ανάμεικτο αυτό συναίσθημα χαρμολύπης μπορεί να ερμηνευτεί περισσότερο ποιητικά παρά ψυχολογικά. Η εικόνα της φύσης (λουλούδια, δέντρα, ιριδισμοί χρωμάτων) του προκαλεί ευχαρίστηση. Η πεποίθησή του, όμως, ότι η φύση αυτή είναι νεκρή και ότι ο ίδιος αποτελεί μέρος της, του προκαλεί φρίκη, πόνο και αγωνία.

Πρόκειται για ένα δύσκολο ποίημα, που στηρίζεται στο λυρικό ένδυμα των στίχων, το παιχνίδισμα της ποίησης με τη ζωγραφική και την ψυχολογική ένταση, προκειμένου να εκφράσει τις αγωνίες, τις ανησυχίες και τους προβληματισμούς του συγγραφέα. Δεν πρέπει τέλος, να μας ξεφεύγει, η γόνιμη επίδραση της ξένης ποίησης στην ανάπτυξη του ποιητικού λόγου του Γιάννη Βαρβέρη.

Δ. ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

✓ Νοηματικές ενότητες/Επιμέρους πλαγιότιτλοι

Το ποίημα αποτελείται από τρεις ενότητες, που ταυτίζονται με τις στροφές του.

- 1η ενότητα (η πρώτη στροφή):** Ο ποιητής αναφέρει ότι πάντα, όταν μένει σε ξενοδοχείο κατευθύνεται στο μπαλκόνι για να δει που βλέπει. Η θέα αποτελεί γι' αυτόν πηγή έμπνευσης
- 2η ενότητα (η δεύτερη στροφή):** Η αποψινή θέα είναι διαφορετική. Έξω από το δωμάτιο απλώνονται κήποι με λουλούδια
- 3η ενότητα (η τρίτη στροφή):** Ο ποιητής εκφράζει τα συναισθήματα που του προκαλεί η αποψινή θέα.

Ε. ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ – ΤΕΧΝΟΤΡΟΠΙΑ

- 1. Γλώσσα:** η γλώσσα του ποιήματος είναι απλή και κατανοητή, δίχως δυσνόητες ή λόγιες φράσεις και λέξεις
- 2. Ύφος:** Το ποίημα φαίνεται ότι δεν εγκαταλείπει τη λυρική ένδυσή του, όπως και τις συμβολιστικές καταβολές του.
- 3. Μορφή:** Το ποίημα, που εξετάζουμε αποτελείται από τρεις στροφικές ενότητες. Ο στίχος των στροφών υπόκειται στις αρχές της νεωτερικής ποίησης, που απαιτούν ελευθερία στο μέτρο, το ρυθμό και την έκταση. Η χρήση των σημείων στίξης είναι κανονική

4. Εκφραστικά Μέσα:

α) Παρομοίωση: «σαν εγώ να βρισκόμουν μέσα σε ποίημα άλλου»

β) Ελλείψεις: «με όλο λουλούδια γαλάζια, μωβ, άσπρα και κίτρινα και πίσω δέντρα ανοικτά πράσινα και σκούρα δέντρα» και «όμως παντού λουλούδια, δέντρα και λουλούδια»

ΣΤ. ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ στις ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ του Σχ. βιβλίου

1n: Πού αναζητεί ο ποιητής, κατά τα λεγόμενά του, τις αφετηρίες των ποιημάτων του; Πώς τις χαρακτηρίζει; Τι σημαίνει αυτός ο χαρακτηρισμός;

Απάντηση

Ο ποιητής σύμφωνα με την ποιητική αφήγηση, αναζητά τις αφετηρίες των ποιημάτων του, στην παρατήρηση της φύσης. Από το μπαλκόνι κάποιου ξενοδοχείου βλέπει τα κτίρια του σταθμού, τη θάλασσα, τα βουνά ή κάποιο φουγάρο και δημιουργεί. Όπως μας εκμυστηρεύεται, αυτό είναι μια «απώτατη αφορμή». Ο χαρακτηρισμός αυτός έχει μια σημασία στη μυθοπλασία του Βαρβέρη. Ο ποιητής πιστεύει ότι τα έργα του στηρίζονται σε μια πολύ μακρινή -στο χώρο και το χρόνο- παρατήρηση, που έχει εντυπωθεί στο συνειδητό του.

2n: Στον τίτλο χρησιμοποιείται η έκφραση «νεκρή φύση» που είναι όρος της ζωγραφικής. Ποιος είναι ο χαρακτήρας αυτής της ζωγραφικής; (Συμβουλευθείτε ένα εγκυκλοπαιδικό λεξικό)

Απάντηση

Η «νεκρή φύση» συνίσταται στην απεικόνιση άψυχων αντικειμένων όπως: λουλουδιών, φρούτων, νεκρών ζώων, μουσικών οργάνων ή άλλων αντικειμένων. Η ζωγραφική απεικόνιση αντικειμένων συνηθιζόταν και στην αρχαιότητα (Ρωμαϊκή εποχή-Αλεξανδρινοί χρόνοι). Οι άμεσες πηγές αυτού του τύπου ζωγραφικής βρίσκονται στη Δυτική ζωγραφική. Ο χρυσός αιώνας της νεκρής φύσης υπήρξε ο 17ος αιώνας, οπότε οι ζωγράφοι της Ολλανδικής και της Φλαμανδικής σχολής φιλοτεχνούν αξεπέραστα ζωγραφικά έργα. Και τους επόμενους αιώνες εξακολούθησε να καλλιεργείται αυτό το είδος ζωγραφικής από διάσημους ζωγράφους. Στις δεκαετίες του 1970 και 1980, εμφανίζεται πάλι ένα ενδιαφέρον για τις νεκρές φύσεις.

3n: Ποια είναι, κατά τον ποιητή, η «νεκρή φύση» μέσα στο ποίημα; Γιατί την ονομάζει έτσι; Ποια αισθήματα του προκαλεί;

Απάντηση

Η «νεκρή φύση» για τον ποιητή φαινομενικά είναι η παρατήρηση του κήπου με τα λουλούδια και τα δέντρα από το μπαλκόνι. Ο συγγραφέας θεωρεί ότι βλέπει μια «νεκρή φύση», γιατί είναι τέλεια, όπως οι ζωγραφικές της αναπαραστάσεις. Άλλωστε δεν πρέπει να μας διαφεύγει ότι στον κήπο, που παρατηρεί από το μπαλκόνι του δεν περιγράφεται

η παραμικρή ένδειξη ζωής. Ο ποιητής μιλάει σαν να έχει μπροστά του ένα κάδρο, ένα ζωγραφικό πίνακα. Τα αισθήματα που προκαλούνται στο συγγραφέα από την παρατήρηση είναι ανάμεικτα. Νιώθει ένα είδος χαράς ανάμεικτο με φρίκη.

4n: Να σχολιάσετε τους στίχους «σαν εγώ.....άλλου». Ποιο το νόημά τους;

Απάντηση

Ο ποιητής παρατηρώντας τη φύση (που τη χαρακτηρίζει, νεκρή) από το μπαλκόνι του δωματίου του, στο ξενοδοχείο όπου μένει, αισθάνεται παράξενα. Νιώθει χαρά ανακατεμένη με φρίκη. Μάλιστα, επιχειρεί να ερμηνεύσει τα ρίγη φρίκης που διατρέχουν το κορμί του λέγοντας ότι αισθανόταν σαν να βρισκόταν στο ποίημα κάποιου άλλου. Για να κατανοήσουμε αυτό το στίχο, πρέπει να ανατρέξουμε στην αρχή του ποιήματος, όπου ο συγγραφέας λέει ότι δημιουργεί ύστερα από την παρατήρηση του τοπίου. Το ίδιο επιχειρήσε να κάνει και το αποψινό βράδυ αλλά το θέαμα που αντίκρυσε τον ξένισε. Του θύμισε τις «νεκρές φύσεις» των Φλαμανδών ζωγράφων και σαν να μην έλειπε μόνο αυτό, αισθάνθηκε ο ίδιος ξένος μέσα στο ποίημα κάποιου άλλου. Ποιος είναι όμως αυτός ο άλλος; Για να απαντήσουμε στο ερώτημα πρέπει να φύγουμε από την απορία του υπαρξισμού και να περάσουμε στην αγωνία της μεταφυσικής. Η φύση, που παρατηρεί ο ποιητής, είναι το «ποίημα» ή η δημιουργία κάποιας ανώτερης δύναμης, που τολμάει να συμπεριλάβει και τον ίδιο τον ποιητή, στο ζωγραφικό της ποίημα.

5n: Αφού λάβετε υπόψη σας τις ως τώρα παρατηρήσεις σας και συνδέσετε τους τελευταίους στίχους με τους πρώτους, μπορείτε να πείτε ποιο τελικά είναι το θέμα του ποιήματος.

Απάντηση

Με βάση την απάντηση στην τέταρτη ερώτηση, μπορούμε να συνδέσουμε τους τελευταίους στίχους του ποιήματος με τους πρώτους. Ο ποιητής που αισθάνεται ως μοτίβο στο ποίημα κάποιου άλλου εκφράζει την αμηχανία του απέναντι στο απόκοσμο, το εξωλογικό και το άφατο της απουσίας. Η «νεκρή φύση» του τίτλου συμπορεύεται με τα συναισθήματα του συγγραφέα και κυρίως με το θέμα του ποιήματος. Όπως μάλιστα, ορίστηκε λίγο πιο πάνω (βλ. ΣΧΟΛΙΑ: Πραγματολογικά-Ιδεολογικά-Πολιτιστικά), ο Γιάννης Βαρβέρης επιχειρεί να γεφυρώσει τα διεστώτα. Από τη μια την ορμή για τη ζωή και από την άλλη το αμετάκλητο φυλορρόημα κάθε έμβιας ύπαρξης. Από τη μια τη θέλησή του για δημιουργία και από την άλλη, την απόλυτη σιωπή και εκφραστική ένδεια.

Z. ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1n: Προσπαθήστε να περιγράψετε τα συναισθήματα του ποιητή σε όλα τα στάδια της ανάπτυξης του ποιήματος

2n: Γιατί πιστεύετε ότι μια φαινομενικά αισιόδοξη εικόνα (φύση, λουλούδια ανθισμένα, δέντρα) μπορεί να μεταστρέψει το ποιητικό κλίμα και την ψυχολογική διάθεση του ποιητή;

Β΄ ΠΕΖΟΓΡΑΦΙΑ

ΠΕΖΟΓΡΑΦΙΑ

Ο λογοτέχνης είναι δημιουργός και αποτελεί αναπόσπαστο τμήμα τόσο της πολιτισμικής πράξης όσο και της απλής καθημερινότητας. Άλλοτε συνειδητά και άλλοτε ασυνείδητα καταγράφει στα βιβλία του τα μικρής και μεγάλης έντασης κοινωνικά τεκταινόμενα, αποτυπώνοντας έτσι με το έργο του τόσο την προσωπική του σφραγίδα όσο και εκείνη της γενιάς στην οποία ανήκει.

Αν και τα χρονικά όρια που τίθενται αποτελούν συχνά συμβατικές τομές που επικουρούν τη μελέτη της ιστορίας είναι απαραίτητο να πούμε ότι οι πεζογράφοι που εμφανίζονται μετά τον πόλεμο συνδέονται μεταξύ τους με κοινά βιώματα και οράματα και για το λόγο αυτό τους χαρακτηρίζουμε μεταπολεμικούς.

Η πρώτη γενιά αφορά εκείνους που έχουν γεννηθεί αρκετά χρόνια πριν από το δεύτερο παγκόσμιο και για αυτό συμμετείχαν ενεργά τις ιστορικές εξελίξεις, ενώ πολλούς ως αριστερούς τους σημάδεψαν τα χρόνια του εμφυλίου, όπως για παράδειγμα το Σ. Τσίρκα.

Η δεύτερη μεταπολεμική γενιά περιλαμβάνει όσους γεννήθηκαν μετά το 1930, έτσι ώστε λόγω του νεαρού της ηλικίας τους κατά τη δύσκολη εκείνη περίοδο έζησαν ως παιδιά τα δίσεκτα εκείνα χρόνια, όπως είναι ο Κ. Ταχτσής ή ο Γ. Ιωάννου.

Όλοι πάντως έχουν δημοσιεύσει τα έργα τους μετξύ του 1944-5 και 1974. Σύγχρονοι θεωρούνται όσοι εμφανίστηκαν κατά τη διάρκεια των δύο πρόσφατων δεκαετιών, όπως η Ρέα Γαλανάκη ή η Νατάσα Κεσμέτη.

Χαρακτηριστικό στο έργο των πεζογράφων αυτών αποτελεί η σφυγμομέτρηση της καθημερινότητας και οι επιρροές που δέχεται αυτή από την πορεία της πρόσφατης ιστορίας της χώρας μας. Επιπλέον δε λείπουν οι σύγχρονοι κοινωνικοί προβληματισμοί αναφορικά με την αλλοτρίωση και την αποξένωση του ανθρώπου, την έκπτωση των αξιών, την υποβάθμιση και την καταστροφή του περιβάλλοντος και με ό,τι μπορεί να αποδοθεί ως σύμπτωμα της τεχνολογικής εξέλιξης και της πολιτισμικής προόδου.

Παράλληλα με τη γενιά αυτή εγκαινιάζονται νέα ρεύματα και αναζητήσεις στη λογοτεχνική έκφραση, όπως ο ρεαλισμός, ο υπερρεαλισμός και η εισαγωγή του απλού καθημερινού ιδιώματος ως κύριου μέσου εκφοράς της λογοτεχνικής γλώσσας.

Τάσεις φυγής από την οικτρή πραγματικότητα επισημαίνονται σε όλους τους μεταπολεμικούς πεζογράφους με σημαφόρους τους εκπροσώπους της πρωτότυπης σχολής της Θεσσαλονίκης (Τ. Καζαντής, Κουφόπουλος, Ιωάννου, κ.λ.π.), στους οποίους κυριαρχεί ο ερμητισμός και η εσωστρέφεια.

Τέλος δεν είναι λίγοι εκείνοι που επηρεάστηκαν από το κυρίως επάγγελμά τους, αφήνοντας να φανεί στο έργο τους η επίδραση των πανεπιστημιακών τους σπουδών, όπως στην περίπτωση του πρόσφατα χαμένου Γ. Χειμωνά, όπου οι σπουδές και η έρευνά του στον τομέα της ψυχιατρικής κάνουν αισθητή την παρουσία τους στα κείμενά του. Ακόμη θα πρέπει να τονιστεί η κοινή γραμμή της αριστεράς που αφορά τους περισσότερους πεζογράφους της μεταπολεμικής γενιάς, γεγονός που δεν αποτελεί όμως τροχοπέδη όσον αφορά την υιοθέτηση κριτικής στάσης απέναντι στις επιλογές του κόμματος, όπως συμβαίνει για παράδειγμα στην περίπτωση του Α. Αλεξάνδρου.

A. Ο ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΣ

Η ζωή και το έργο του

Φιλολογικό ψευδώνυμο του Γιάννη Χατζηπανδρέα. Γεννήθηκε στο Κάιρο στις 10 Ιουλίου 1911 έλκει την καταγωγή του από την Ίμβρο. Τελειώσε την Αμπέτσιο Σχολή και στα 1928 εργάστηκε στην Εθνική Τράπεζα. Τον επόμενο χρόνο αφήνει αυτήν τη δουλειά: εγκαθίσταται σε ένα χωριό της Άνω Αιγύπτου, όπου δουλεύει ως υπάλληλος σε μια βαμβακοβιομηχανία. Εκεί έμεινε δέκα χρόνια. Το 1937 ταξιδεύει στη Γαλλία και Τσεχοσλοβακία. Το 1939 εγκαθίσταται στην Αλεξάνδρεια ως διευθυντής βυρσοδεψείου· παράλληλα συμμετέχει σε πολιτικές εκδηλώσεις. Το 1963 εγκαθίσταται μόνιμα στην Ελλάδα, όπου εργάζεται ως μεταφραστής και δημοσιογράφος, ενώ παράλληλα συνεχίζει το συγγραφικό του έργο. Πέθανε στην Αθήνα στις 27-1-1980.

Από το 1927 δημοσιεύει έργα του σε διάφορα περιοδικά της εποχής. Στη λογοτεχνική του παραγωγή υπήρξε -με χρονική ακολουθία- τα εξής: ποιητής (1930-1946), διηγηματογράφος (1930-1956), μελετητής (1927-1963), μυθιστοριογράφος (1960-1976).

Η ποιητική του παραγωγή περιλαμβάνει τρεις συλλογές, όπου αντανακλώνται οι εμπειρίες του από τον πόλεμο και από τον αντιφασιστικό αγώνα.

Το ποιητικό του έργο είναι αναλυτικά: «Φελλάχοι», «Το λυρικό ταξίδι», «Προτελευταίος αποχαιρετισμός και το ισπανικό ορατόριο».

Ως διηγηματογράφος εμπνέεται από την αντιφασιστική δράση στα χρόνια του πολέμου στη Μ. Ανατολή, από τον αγώνα των φελάχων, από τις περιπέτειες του Ελλαδικού χάρου.

Διηγήματά του (συγκεντρωμένα σήμερα σε ένα τόμο) είναι: «Αλλόκοτος άνθρωπος», «Ο Απρίλης είναι ο πιο σκληρός», Ο ύπνος του θεριστή», «Νουρεντίν Μπόμπα», «Στον κάβο», «Αλλαξοκαιριά».

Στις μελέτες του ασχολήθηκε με λογοτέχνες που γνώρισε ή τον ενδιέφεραν, ιδίως δε με τον Κ.Π. Καβάφη σε δύο βασικά έργα του: «Ο Καβάφης και η εποχή του» (Α Κρατικό βραβείο), «Ο Πολιτικός Καβάφης». Ο Τσίρκας όμως είναι περισσότερο γνωστός ως μυθιστοριογράφος, με τα μυθιστορήματά του: «Ακυβέρνητες Πολιτείες» (Τριλογία: «Η Λέσχη», «Αριάγνη», «Η νυχτερίδα»), «Το ημερολόγιο της τριλογίας Ακυβέρνητες Πολιτείες», «Η χαμένη άνοιξη».

Η μυθιστορηματική του τριλογία αναφέρεται στον πόλεμο της Μ. Ανατολής, και ιδίως

στα κινήματα στο ελληνικό εκστρατευτικό σώμα και στις αντιδράσεις εναντίον τους. Ο Λίβος Πολίτης σημειώνει: «Ο συγγραφέας δίνει από μια ορισμένη σκοπιά, της αριστερής βέβαια παράταξης, το ιστορικό φόντο, το έργο όμως ξεπερνά το χρονικό και οργανώνεται σε πραγματικό μυθιστόρημα με αυστηρή τεχνική και ισορροπία στη διάρθρωσή του και με μια αφήγηση θερμή και συγκινημένη, που ξέρει να εκμεταλλεύεται αρκετές από τις ανανεωτικές επιπευξείς του πεζού λόγου».

Οι κριτικές για το έργο του υπήρξαν αντιφατικές οι περισσότεροι όμως το επαίνεσαν. Ο Β. Βασιλικός σημειώνει: «Ο Τσίρκας είναι ένας πεζογράφος στον τόπο μας που διαφέρει απ' όλους εμάς τους πεζογράφους, γιατί είχε όχι μόνο διεθνή προβληματισμό, αλλά απευθυνόταν σ' ένα διεθνές κοινό από γεννησιμιού του. Η προβληματική του με την Αίγυπτο, την Αλεξάνδρεια και τον ελληνισμό της Αιγύπτου ήταν από τη φύση της διεθνής (...) Κι όμως αδικήθηκε, γιατί έγραψε ελληνικά».

Ο Ζακ Λακαριέρ τονίζει: «Ο συγγραφέας θέλησε να κρατήσει στη μνήμη έναν κόσμο που ξεπερνάει κατά πολύ το πλαίσιο της πολιτικής ιστορίας, συνθέτοντας με τη βοήθεια διαφορετικών πλάνων γραφής τους πολλαπλούς και συχνά αντιφατικούς χρόνους της δράσης, δέηση για τους νεκρούς φίλους και για τις πολιτείες που χάνονται, να ποιο είναι τούτο το βιβλίο με τις πολλές φωνές, με τους ζωντανούς ακόμα ίσκιους του, με τα αξέχαστα γυρίσματα μιας ιστορίας που είναι πάντα η ιστορία της Ελλάδας».

B. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΓΙΑ ΤΟ ΕΡΓΟ

Το διήγημα «Μνήμη» περιέχεται στη συλλογή «Στον κάβο». Η υπόθεση εκτυλίσσεται στην Αλεξάνδρεια, όπου ζει ο Σάββας και τα άλλα πρόσωπα. Όλα τα πρόσωπα του διηγήματος είναι Έλληνες από την Αίγυπτο.

Όταν ο Σάββας πέθανε, οι φίλοι του πρότειναν στο συγγραφέα να γράψει το διήγημα. Ο συγγραφέας δείχνει ότι προσπαθεί να μαζέψει υλικό για να το γράψει, ενώ, στην πραγματικότητα, το γράφει.

Γ. ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

α. Νοηματική απόδοση

Στο σπίτι του συγγραφέα οι φίλοι του προσπαθούν να τον πείσουν να γράψει ένα διήγημα για το Σάββα.

Όταν κάποτε ο συγγραφέας είχε επισκεφθεί το νοσοκομείο, έμαθε ότι ο Σάββας θα εγχειριζόταν. Πήγε αμέσως και τον βρήκε. Τότε ο Σάββας του είπε για κάποιον άρρωστο που είχε δοκιμάσει να αυτοκτονήσει από έρωτα, αλλά τον έσωσε.

Στη συνέχεια είπε ότι η εγχείριση έπρεπε να γίνει για να ζήσει. Αφού ο συγγραφέας

κάθισε δυο ώρες με το Σάββα, φίληθηκαν και έφυγε. Τότε ο Σάββας είπε: «Αν δεν ξαναταμώσουμε, εσύ τη δουλειά σου».

Κάποιος θύμισε στο συγγραφέα ένα γεγονός που είχε γίνει την εποχή του βασιλιά Φαρούκ. Όταν ο Σάββας συγκέντρωνε υπογραφές για τη Διακήρυξη της Στοκχόλμης, κατάφερε να κερδίσει την υπογραφή ακόμη και του ανακριτή του. Όμως ο συγγραφέας εκφράζει την άποψη ότι τα απλά γεγονότα δεν είναι αρκετά, χρειάζονται και ψυχολογικές λεπτομέρειες.

Τότε ο Δημήτρης λέει ότι στη νεκρώσιμη ακολουθία ένας νεκροθάφτης ρώτησε για το Σάββα. Ο Δημήτρης του είπε ότι ήταν σοφέρ, όμως αυτός δεν τον πίστεψε, έδειξε δυσπιστία.

Στην κηδεία ήταν και δυο αστυφύλακες, γιατί όλοι αυτοί αγαπούσαν το Σάββα.

Στο δωμάτιο του συγγραφέα η σκιά του Σάββα είναι παρούσα. Ο συγγραφέας υποσχετεί ότι θα γράψει το διήγημα για το Σάββα. Όταν το ακούν αυτό οι φίλοι, αποχωρούν.

β. Ερμηνευτικά – Γλωσσικά σχόλια

1. **ολούρμου:** καταλαβαίνεις όπως - όπως.
2. **τραταρίσματα:** κεράσματα.
3. **σουμπλιμέ:** χλωριούχος υδράργυρος (δηλητήριο και αντισηπτικό).
4. **γάνιασε:** στέγνωσε.
5. **μέσερομι:** γερμανικά πολεμικά αεροπλάνα του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου.
6. **Φαρούκ:** βασιλιάς της Αιγύπτου.
7. **Διακήρυξη της Στοκχόλμης:** φιλειρηνική διακήρυξη.
8. **απέλαση:** απομάκρυνση από τη χώρα.
9. **σεντούκι:** φέρετρο.
10. **Κορνίς:** παραλία της Αλεξάνδρειας.

γ. Πραγματολογικά – Ιδεολογικά – Πολιτιστικά σχόλια

1. Τα αισθήματα που κυριαρχούν στο διήγημα είναι η αγάπη, η εκτίμηση και ο θαυμασμός για το Σάββα, έναν άνθρωπο που διακρινόταν για το ήθος και την ανθρωπιά του, την τόλμη και τη φροντίδα του για τους άλλους.
2. Ο Σάββας προσπάθησε να φροντίσει τον άρρωστο στο νοσοκομείο, δίνοντάς του κουράγιο και δύναμη. Επίσης, δεν είπε τίποτα για την εγχείριση στον πατέρα του, για να μην τον στενοχωρήσει. Τέλος, έδινε φάρμακα δωρεάν σε όσους είχαν ανάγκη. Για όλους αυτούς τους λόγους ο Σάββας ήταν αγαπητός σε όλους.
3. Εντούτοις, κάνει εντύπωση το γεγονός ότι ο Σάββας είναι ένας απλός άνθρωπος, ένας σωφέρ.

Δ. ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

✓ Νοηματικές ενότητες/Επιμέρους πλαγιότιτλοι

Το απόσπασμα αποτελείται από πέντε ενότητες:

- 1η ενότητα:** («Μου τηλεφώνησε... ώστε τον είδες την παραμονή;»). Οι φίλοι προσπαθούν να πείσουν το συγγραφέα.
- 2η ενότητα:** («Είναι κι ένας ξάδελφός μου... τη δουλειά σου, σύμφωνοι;») Ο συγγραφέας συναντά το Σάββα.
- 3η ενότητα:** («Αυτά να γράψεις,.. για τον κόσμο που έκλαιε,,») Πώς ο Σάββας κέρδισε την υπογραφή του αξιωματικού.
- 4η ενότητα:** («Α, τώρα θυμήθηκα... το φαρμακεμπορείο που δούλευε»). Η κηδεία του Σάββα.
- 5η ενότητα:** («Σωπάσαμε κάμποσο... Με καληνύχτισαν και φύγανε»). Ο συγγραφέας υπόσχεται να γράψει το διήγημα.

Ε. ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ – ΤΕΧΝΟΤΡΟΠΙΑ

1. Το διήγημα έχει μορφή διαλόγου. Η αφήγηση γίνεται αποκλειστικά μέσω του διαλόγου, που είναι φυσικός, κουβεντιαστός. Δεν υπάρχει τίποτα περιπτώ, δε γίνεται καμιά προσπάθεια χρησιμοποίησης διακοσμητικών στοιχείων.
2. Η τεχνική του διηγήματος είναι πρωτότυπη, Είναι η προσπάθεια του συγγραφέα και των φίλων του να συλλέξουν στοιχεία για το Σάββα, έτσι ώστε να γραφτεί με αυτά ένα διήγημα. Το κάθε περιστατικό αποκαλύπτει μια πτυχή του χαρακτήρα και της προσωπικότητας του Σάββα.

ΣΤ. ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ στις ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ του Σχ. βιβλίου

1η: Πώς αντιλαμβάνεστε την άποψη του αφηγητή ότι «Στο διήγημα πιστέψει»;

Απάντηση:

Στη λογοτεχνία σημασία δεν έχουν τα ίδια τα γεγονότα, αλλά ο τρόπος που τα παρουσιάζεις. Ο συγγραφέας μπορεί να ζωντανέψει γεγονότα ασήμαντα, τονίζοντας ψυχολογικές λεπτομέρειες που τα ζωντανεύουν. Μ' αυτόν τον τρόπο, οι λεπτομέρειες αυτές βοηθούν να φωτιστεί η πραγματικότητα, έτσι όπως θέλει ο συγγραφέας, και έτσι να γίνει πιο πιστευτή και αληθοφανής.

2η: α) Ποιος είναι ο αφηγητής του διηγήματος; β) Ενώ ο αφηγητής εξιστορεί

τη συνομιλία με τους φίλους του και τις προτάσεις τους ή τις αναμνήσεις τους για το Σάββα, παρεμβάλλει την επίσκεψή του στο νοσοκομείο. Τι κερδίζει μ' αυτό το διήγημα;

Απάντηση:

- α) Αφηγητής στο διήγημα είναι ο ίδιος ο συγγραφέας, ο οποίος μιλάει σε πρώτο πρόσωπο.
- β) Η παρεμβολή της επίσκεψης στο νοσοκομείο αποσκοπεί στο ζωντάνεμα των τελευταίων ωρών του Σάββα. Έτσι το ενδιαφέρον του αναγνώστη δυναμώνει και ταυτόχρονα παρουσιάζονται μερικές πτυχές του χαρακτήρα του Σάββα, ο αλτρουϊσμός του και η διάθεσή του για προσφορά.

3η: Βασικός κορμός του διηγήματος είναι ο διάλογος. Να επισημάνετε τις κυριότερες αρετές του.

Απάντηση:

Με το διάλογο ο συγγραφέας καταφέρνει, κατ' αρχήν, να παρουσιάσει ζωντανά το πρόσωπο της υπόθεσης και, επίσης, να δώσει αμεσότητα στο λόγο. Ο διάλογος χαρακτηρίζεται από φυσικότητα και συντομία.

4η: Να χαρακτηρίσετε το Σάββα α) από τη σκηνή του νοσοκομείου β) από όλα τα περιστατικά της ζωής του.

Απάντηση:

α) Στο νοσοκομείο:

Στο νοσοκομείο ο Σάββας δείχνει γενναιότητα, τόλμη, αποφασιστικότητα - κάνει την εγχείριση, αν και ξέρει ότι είναι επικίνδυνη. Επίσης, δείχνει ότι είναι αλτρουϊστής και ενδιαφέρεται για τους άλλους - φροντίζει τον άλλο άρρωστο και ενδιαφέρεται για τον πατέρα του. Είναι από τους ανθρώπους που έχουν αφιερώσει τη ζωή τους, όχι στο να παίρνουν, αλλά στο να δίνουν στο συνάνθρωπό τους. Τέλος, ο Σάββας πιστεύει στη ζωή.

β) Τα άλλα περιστατικά:

Τα παραπάνω χαρακτηριστικά φαίνονται σε όλα τα περιστατικά. Ο Σάββας ήταν γενναίος, έξυπνος, τολμηρός, αφού κατάφερε να κερδίσει την υπογραφή ακόμη και του ανακριτή του για τη διακήρυξη της Στοκχόλμης.

Στην κηδεία φαίνεται ότι ο Σάββας ήταν αλτρουϊστής, αφού μοίραζε δωρεάν φάρμακα σε όσους τα είχαν ανάγκη. Αυτός ο χαρακτήρας του είχε ως αποτέλεσμα να είναι ο Σάββας αγαπητός σε όλους.

5η: Σε ποια τεχνοτροπία κατατάσσεται το διήγημα; (προτού απαντήσετε, να συμβουλευθείτε την εισαγωγή για την πεζογραφία).

Απάντηση:

Το διήγημα κατατάσσεται στην τεχνοτροπία του ρεαλισμού. Τα γεγονότα αποδίδονται

με φυσικότητα και αντικειμενικότητα. Αυτό το πετυχαίνει χρησιμοποιώντας το διάλογο, με τον οποίο τα πρόσωπα παρουσιάζουν άμεσα και φυσικά τις σκέψεις και τα συναισθήματά τους.

Z. ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

- 1n:** Αφορμή για το διήγημα υπήρξε η πρόταση που έγινε στο συγγραφέα να γράψει για ένα νεκρό φίλο, το Σάββα. Ποιοι πιστεύετε ότι είναι οι λόγοι που οδηγούν ένα συγγραφέα στη συγγραφή;
- 2n:** Στη διάρκεια της αφήγησης δίνονται κάποια στοιχεία που κατατοπίζουν τον αναγνώστη σχετικά με τον τόπο και το χρόνο της δράσης. Να τα επισημάνετε.

ΤΟ ΔΕΝΔΡΟ

Στρατής Τσίρκας

A. Ο ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΣ

Η ζωή και το έργο του

Βλέπε σελ. 283.

B. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΓΙΑ ΤΟ ΕΡΓΟ

Το διήγημα βρίσκεται στη συλλογή «Αλλόκοτοι άνθρωποι και άλλα διηγήματα». Η υπόθεση τοποθετείται στην Αίγυπτο πριν από το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Η επικαιρότητα του οικολογικού προβλήματος υπογραμμίζει τη σημασία της σχέσης του ανθρώπου με τη φύση, τη σχέση ενός ανθρώπου με ένα δέντρο, που είναι και το θέμα του διηγήματος.

Γ. ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

α. Νοηματική απόδοση

Ο αφηγητής είναι δάσκαλος σε μια μικρή πόλη της Αιγύπτου. Τα δέντρα που αγάπησε είναι, κατ' αρχήν, ένας πανύψηλος γέρικος ευκάλυπτος σε μια πλατεία του Καΐρου, δεύτερο, ένα άλλο δέντρο επίσης στο Κάιρο, που είχε γίνει ο σύντροφος των παιδικών του χρόνων. Τέλος, ένα «Πεύκο», που κι αυτό βρισκόταν στο Κάιρο.

Τώρα ο νέος φίλος του αφηγητή είναι ένα γερό «λάμπακ», που στην άκρη ενός δρόμου προς τη μεριά του καναλιού, σκέπαζε με τον ισκιο του όλο το πλάτος του. Στη ρίζα του ξαπόσταναν πεζοπόροι, ταξιδιώτες κι εργάτες.

Ήταν οι εργάτες που έχτιζαν το σπίτι μιας κυράς. Ήταν πολύ βαρύ να χάσεις την «εύνοια» αυτής της κυράς. Ήταν η χήρα ενός Αιγυπτιώτη πλούσιου Έλληνα, που οι κάτοικοι την περιφρονούσαν.

Ένα βράδυ, καθώς ο αφηγητής γύριζε από βόλτα, είδε έναν υπηρέτη της κυράς σκαρφαλωμένο πάνω στο δέντρο, να μπήγει στον κορμό του ένα μεγάλο λουστό. Ο αφηγητής διαμαρτυρήθηκε.

Τότε ο εργάτης απάντησε ότι αυτή ήταν η εντολή της κυράς. Ο αφηγητής φοβήθηκε και δεν έκανε τίποτα, γιατί φοβόταν μήπως τον διώξει η κυρά από τη δουλειά του. Όμως όλη τη νύχτα αναρωπιόταν: «γιατί;»

Στη δεξίωση που έκανε η κυρά για το καινούριο της σπίτι, δήλωσε με κυνικότητα ότι αυτή έβαλε και κάρφωσαν το δέντρο, γιατί έκρυβε την πρόσοψη του σπιτιού. Ο αφηγητής δε μας αναφέρει τι απάντησε εκείνη τη στιγμή.

β. Ερμηνευτικά – Γλωσσικά σχόλια

1. **αλί:** αλίμονο.
2. **μπόλια:** μαντίλα (εδώ μεταφορικά).
3. **Ρόντα:** τοποθεσία στο Κάιρο.
4. **Μωχάμετ Άλυ:** αντιβασιλιάς της Αιγύπτου (1804-1842).
5. **Ράμλι:** συνοικία του Καίρου.
6. **σουντανάς:** νερουλάς.
7. **ούγια:** η άκρη του υφάσματος (εδώ μεταφορικά) το κράσπεδο του δρόμου.
8. **όχτος:** όχθη.
9. **Λούξορ:** πόλη της Αιγύπτου.
10. **να τον πάρουν:** να κοιμηθούν.
11. **ιζνιέρης:** μηχανικός.
12. **«πλένε τα ρόδα στο γιαλό, πλένε κι οι καβαλίνες»:** πολλές φορές, άνθρωποι χωρίς αξία καταφέρνουν να φαίνονται σπουδαίοι με τα λεφτά ή με τη θέση τους.
13. **σουαρέ:** εσπερίδα, συγκέντρωση, κοσμική συνάντηση.
14. **λοστός:** χοντρό μεταλλικό εργαλείο.
15. **φρενιασμένος:** οργισμένος, έξαλλος.
16. **φατσάδα:** πρόσωπη.

γ. Πραγματολογικά – Ιδεολογικά – Πολιτιστικά σχόλια

1. Θέμα του διηγήματος είναι ο φιλικός δεσμός ενός δασκάλου με ένα δέντρο. Ο αφηγητής είναι σχεδόν ερωτευμένος με ένα «λάμπαχ» και φοβάται μην πάθει τίποτα.
2. Από την άλλη μεριά, υπάρχει η κυρά, μια γυναίκα σκληρή, κακιά, άπληστη, ματαιόδοξη. Η απληστία της την οδήγησε στην καταστροφή του δέντρου, γεγονός που κάνει το δάσκαλο έξω φρενών.
3. Όμως ο δάσκαλος δεν ανιδρά. Φοβάται μήπως χάσει τη δουλειά του. Η φτώχεια, η ανέχεια, η αδυναμία αναγκάζει τους απλούς ανθρώπους να υποτάσσονται στις παράλογες απαιτήσεις άλλων.
4. Τελικά η κυρά το κατέστρεψε το δέντρο. Έβαλε τη ματαιοδοξία της ψηλότερα από το δέντρο, που τόσο πολλά προσφέρει στον άνθρωπο. Τελικά, η ικανοποίηση της ανθρώπινης απληστίας είναι η βαθύτερη αιτία κάθε οικολογικής καταστροφής που συντελείται σήμερα. Η επιδίωξη του μέγιστου κέρδους οδηγεί τον άνθρωπο σε ανήκουστες πράξεις, καταστροφικές για το φυσικό περιβάλλον. Και όχι μόνο.

Δ. ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

✓ Νοηματικές ενότητες/Επιμέρους πλαγιότιτλοι

- 1η ενότητα:** («Δάσκαλος... θα καταπιεί την ψυχή τους...»), Ο αφηγητής και ο κοινωνικός του περίγυρος.
- 2η ενότητα:** («Μα δεν πρόκειται να μιλήσω... καλύβα του σουντανά»). Τα αγαπημένα δέντρα του αφηγητή.
- 3η ενότητα:** («Όταν πρωταντίκρισα αυτό το δέντρο... το καινούριο της σπίτι»). Περιγραφή του «λάμπας».
- 4η ενότητα:** («Είχε ξεσηκώσει επίτηδες... κι εγώ μαζί με τους άλλους»). Χαρακτηρισμός της «Κυράς».
- 5η ενότητα:** («Οι μέρες περνούσαν... όμορφο δέντρο μπροστά στο σπίτι της;») Το μαχαίρωμα του δέντρου.
- 6η ενότητα:** («Το έμαθα την άλλη μέρα... και όχι τα δικά μου βάσανα»). Στη δεξίωση της «Κυράς».

Ε. ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ – ΤΕΧΝΟΤΡΟΠΙΑ

1. Στο διήγημα υπάρχει αφηγητής που αναφέρει τα γεγονότα και επίσης περιγραφές, αναμνήσεις και σχόλια. Υπάρχει επίσης διάλογος με το δέντρο, τον εργάτη και την κυρά.
2. Η τεχνοτροπία του διηγήματος είναι ο ρεαλισμός. Ο συγγραφέας αναπαριστά πιστά την πραγματικότητα και μιμείται τη φύση. Προσπαθεί να παρουσιάσει όσα συμβαίνουν με ακρίβεια και ζωντάνια.

ΣΤ. ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ του Σχ. βιβλίου

Το διήγημα ξεχωρίζει για τη διάρθρωσή του: αρχίζει με τις περιγραφές του αφηγητή για τα δέντρα που γνώρισε και φτάνει στα δέντρα του διηγήματος. Αφού το διαβάσετε να σας απασχολήσουν τα εξής θέματα:

1η: Τι πετυχαίνει ο αφηγητής με την πρόταση της περιγραφής των δέντρων που γνώρισε;

Απάντηση:

Προτάσσοντας την περιγραφή των δέντρων που γνώρισε στο παρελθόν, ο αφηγητής πετυχαίνει να επιβραδύνει την εξέλιξη του μύθου, αφού αρχεί να ξεκινήσει το κύριο θέμα του, την καταστροφή του «λάμπας». Έτσι το ενδιαφέρον του αναγνώστη μεγαλώνει.

Επίσης, ο αφηγητής έχει την ευκαιρία να παρουσιάσει καλύτερα το χαρακτήρα του και

το δέσιμο που αισθανόταν για πολλά δέντρα, την αγάπη του γι' αυτά. Έτσι θεμελιώνεται καλύτερα η στενοχώρια του ύπερα από τη «δολοφονία», όπως τη θεώρησε, του «λάμπακ».

2η: Πώς συνεχίζει; Να επισημάνετε τα βασικά σημεία της εξέλιξης του μύθου.

Απάντηση:

Αφού περιγράψει τα δέντρα που έχει αγαπήσει κατά το παρελθόν, ο αφηγητής μιλάει για το «λάμπακ».

Στη συνέχεια περνάει στην παρουσίαση της «Κυράς» δείχνει το χαρακτήρα της, γιατί αυτός ήταν η αιτία όσων ακολούθησαν.

Μετά ο αφηγητής ξαναγυρνά στο δέντρο και παρουσιάζει το συναισθηματικό δεσμό που είχε μαζί του.

Κατόπιν αφηγείται πώς έγινε η «δολοφονία» του δέντρου από τον εργάτη που είχε βάλει η κυρά.

Τέλος, η αφήγηση ολοκληρώνεται στη δεξίωση που έκανε η κυρά για το καινούριο της σπίτι. Εκεί γίνεται δημόσια γνωστή η αιτία της καταστροφής του δέντρου.

3η: Νομίζετε ότι με την εναλλαγή στην αφήγηση για το δέντρο και την κυρά κερδίζει περισσότερο το διήγημα; Γιατί;

Απάντηση:

Αν ο συγγραφέας περιόριζε το ενδιαφέρον του μόνο στο δέντρο ή μόνο στην κυρά, σίγουρα, το διήγημα θα έχανε το ενδιαφέρον του και θα υπήρχε κίνδυνος να γίνει η αφήγηση μονότονη και κουραστική.

Με την εναλλαγή της κυράς και του δέντρου, το ενδιαφέρον του αναγνώστη ανανεώνεται και η αφήγηση γίνεται πιο πολύπλοκη και ζωνηρή, κερδίζει σε ζωντάνια.

4η: Να χαρακτηρίσετε την κυρά με βάση τα λόγια της, τα έργα της και τις πληροφορίες που μας δίνει ο αφηγητής.

Απάντηση:

Η κυρά έχει μεγάλη περιουσία, Όταν πέθανε ο άντρας της, τον αντικατέστησε: σαν άντρας, ανάθρεψε τα παιδιά και μεγάλωσε την περιουσία του. Η οικονομική της θέση ήταν υψηλή.

Όμως η φήμη της δεν ήταν καθόλου καλή και ο κόσμος δεν την είχε σε εκτίμηση. Ήταν από τους ανθρώπους που χρησιμοποιούν κάθε μέσο, θεμιτό και αθέμιτο, για να πλουτίσουν. Έλεγαν γι' αυτήν: «πλένε τα ρόδα στο γυαλό...»

Ο κόσμος δεν είχε άδικο, γιατί πολλές φορές στη ζωή διακρίνονται άνθρωποι χωρίς καμιά αξία, άνθρωποι που πάτησαν «επί πτωμάτων». Πράγματι η κυρά ήταν εγωίστρια, σκληρή, ματαιόδοξη, αδίστακτη και αδιάφορη προς τους άλλους ανθρώπους αλλά και προς τη φύση. Ο εγωισμός και η απληστία της φαίνονται τόσο στη συμπεριφορά της προς τη φτωχή γυναίκα, όσο και προς το δέντρο.

5n: Να χαρακτηρίσετε τον αφηγητή:

Απάντηση:

Ο αφηγητής δείχνει ότι είναι ευαίσθητος άνθρωπος, τον διακρίνει ψυχική ευγένεια και λεπτότητα, καλοσύνη και αγάπη. Αισθάνεται αγανάκτηση, όταν βλέπει να «δολοφονούν» ένα δέντρο, γιατί τα αγαπάει τα δέντρα.

Η αγάπη δεν είναι κάτι εξωτερικό, αλλά έχει εσωτερική προέλευση βγαίνει από την ψυχή του ανθρώπου και κατευθύνεται προς ανθρώπους, ζώα και δέντρα. Αυτή είναι η αιτία που ο συγγραφέας αισθάνεται αγάπη για καθετί γύρω του.

Ταυτόχρονα όμως, ο συγγραφέας είναι άνθρωπος αδύνατος, υποτάσσεται στη μοίρα του, δεν μπορεί να διαμαρτυρηθεί για τη βαρβαρότητα που βλέπει. Έτσι, φοβισμένος και ταπεινωμένος προτιμά να σιωπήσει για να επιβιώσει.

6n: Τι υπαινίσσονται τα τελευταία λόγια του αφηγητή;

Απάντηση:

Τα τελευταία λόγια του αφηγητή υπαινίσσονται ότι αντέδρασε στα λόγια της κυράς, και μάλιστα, αντέδρασε βίαια, γεγονός που έγινε αργότερα αιτία πολλών βασάνων. Η τόλμη του κόσπισε ακριβά.

Όμως ο αφηγητής δεν αναφέρει καθόλου ποια ήταν η αντίδρασή του. Το αποτέλεσμα είναι να μένει η πρώτη εντύπωση, ότι πρόκειται για άνθρωπο αδύναμο, που δεν τολμά να υψώσει τη φωνή του στους ισχυρούς.

Ζ. ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1n: Το πρόβλημα που σχολιάζει το κείμενο είναι περισσότερο επίκαιρο σήμερα παρά ποτέ. Να το αναφέρετε και να το σχολιάσετε με βάση το κείμενο.

2n: Η παρουσία της Κυράς αποκτά συμβολικό χαρακτήρα μέσα στο διήγημα. Να επισημάνετε αυτόν το συμβολισμό και να τον σχολιάσετε.

ΑΡΙΑΓΝΗ

Στρατής Τσίρκας

A. Ο ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΣ

Η ζωή του και το έργο του

Βλέπε σελ. 283.

B. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΓΙΑ ΤΟ ΕΡΓΟ

Το απόσπασμα ανήκει στο μυθιστόρημα «Αριάγνη» (1962), το δεύτερο βιβλίο της τριλογίας «Ακυβέρνητες Πολιτείες», που αναφέρεται στα γεγονότα που συνέβησαν στη Μ. Ανατολή στη διάρκεια του Β΄ Παγκοσμίου πολέμου και της αντίστασης. Ο συγγραφέας είχε ρίζες μέσα στην προσφυγιά της Αλεξάνδρειας και έτσι το αυτοβιογραφικό στοιχείο είναι έντονο. Η υπόθεση της Αριάγνης καλύπτει το χρονικό διάστημα από το Δεκέμβριο του 1942 -όταν ο Ρόμελ αρχίζει να υποχωρεί μπροστά στην πίεση του Μοντγκόμερ- μέχρι το καλοκαίρι του 1943 και τελειώνει με τη δραματική πορεία των ελληνικών δυνάμεων μέσα στην έρημο της Συρίας. Η θεματική διαγραφή της Αριάγνης περιλαμβάνει διάφορους κύκλους: τη ζωή των Ελλήνων στο Κάιρο, το κοσμοπολίτικο κλίμα της Μ. Ανατολής, τη ζωή των ντόπιων λαϊκών στρωμάτων, τις πολιτικές ζυμώσεις μέσα στους ελληνικούς κύκλους και τις επεμβάσεις των ξένων πρακτόρων. Η δράση εκτυλίσσεται σταδιακά στην Ιερουσαλήμ, στο Κάιρο και στην Αλεξάνδρεια. Κεντρικό πρόσωπο ο Σιμωνίδης, ανθυπολοχαγός των ελληνικών στρατιωτικών τμημάτων που είχαν σχηματιστεί στην Αίγυπτο, μετά την κατάληψη της Ελλάδας από τους Γερμανούς. Είναι μέλος αριστερής οργάνωσης και εμπλέκεται στις πολιτικές δραστηριότητες της εποχής. Στο απόσπασμα ο Σιμωνίδης βρίσκεται για ανάρρωση στο Κάιρο και φιλοξενείται στο σπίτι μιας λαϊκής Ελληνικής οικογένειας, της Αριάγνης και του Διονύση Σαρίδη, που ο γιος τους Μιχάλης είναι φίλος του. Η Αριάγνη είναι από τα αδρότερα πρόσωπα που έχει πλάσει ο Τσίρκας και συγκεντρώνει, σύμφωνα με δική του μαρτυρία, τα χαρακτηριστικά της μητέρας του: πρόσωπο ζεστό, ανθρώπινο, ανεξίκακο η λαϊκή σοφία προσωποποιημένη.

Γ. ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

α. Νοηματική απόδοση

Στο σπίτι του Διονύση και της Αριάγνης Σαρίδη, στο Κάιρο, φιλοξενείται για ανάρρωση ο Σιμωνίδης. Ένα μεσημέρι που κάθονται στο τραπέζι, ο Διονύσιος και ο γιος του Σταμάτης αρ-

χίζουν να μιλούν με τον ξένο για την απεργία που έγινε πριν από λίγο καιρό απ' τα γκαρσό-νια ενός ελβετού ζαχαροπλάστη. Απ' τη συζήτηση διαφαίνεται το μίσος και η αντιπάθεια του Διονύση για τους ντόπιους και η αντιλήψη του ότι αυτοί είναι κατώτερα όντα, κάτι σαν ζώα. Οι αντιλήψεις του αυτές ξεκινούν απ' το γεγονός ότι οι «αραπάδες», όπως τους λέει, έχουν αρχίσει να διεκδικούν δικαιώματα στους χώρους εργασίας που πριν είχαν αποκλειστικά δικαιοδοσία οι λευκοί. Ο ξένος όμως έχει διαφορετική γνώμη και θυμίζει στο Διονύση τις απεργίες των καπνεργατών πριν από αρκετά χρόνια, τονίζοντας ότι η νίκη των εργαζομένων οφειλόταν στο γεγονός ότι ντόπιοι και Ευρωπαίοι ήταν ενωμένοι. Ο Διονύσης ωστόσο επιμένει ότι ποτέ δε θα δεχόταν συνεργασία με τους ιθαγενείς. Η Αριάγνη παρακολουθεί αμίλητη τη συζήτηση και σκέπεται με πίκρα τις αντιλήψεις του Διονύση, αντιλήψεις που μετέδωσαν και στα παιδιά τους -εκτός από το Μιχάλη. Αυτή είναι αντίθετη με το διαχωρισμό ανάμεσα σε λευκούς και μαύρους και τη διάκριση των ανθρώπων σε ανώτερους και κατώτερους υπάρχουν μόνο άνθρωποι που μοχθούν και εργάζονται μαζί, στον ίδιο τόπο, και αυτά που τους ενώνουν είναι τόσο πολλά, που είναι άδικο να είναι χωρισμένοι. Φοβάται για την κατάληξη της συμπεριφοράς αυτής των Ευρωπαίων προς τους ντόπιους και προμαντεύει το ξερίζωμά τους απ' την Αίγυπτο ξερίζωμα οδυνηρό, γιατί υπάρχουν πράγματα, όπως οι αναμνήσεις, που δε μεταφέρονται σε άλλον τόπο. Θυμάται έτσι ένα περιστατικό που συνέβη πριν από χρόνια, όταν η κορούλα της Ουρανία κινδύνεψε να πεθάνει από ακατάσχετη αιμορραγία κι αυτός που την άρπαξε στα χέρια και την πήγε τρέχοντας στο φαρμακείο ήταν ο Γιούνης, ένας Άραβας γείτονάς τους. Ο Διονύσης βέβαια δεν καταλαβαίνει τίποτε απ' αυτά, ωστόσο για την Αριάγνη όλες αυτές οι στιγμές, οι ευχάριστες και οι δυσάρεστες, είναι στοιχεία που δένουν τον άνθρωπο με τον τόπο του και είναι δύσκολο να τα αφήνεις πίσω σου.

β. Ερμηνευτικά – Γλωσσικά σχόλια

1. **αντρέ (λ. γαλλική):** ο διάδρομος της εισόδου.
2. **κουβαρνταλίκι:** γενναιοδωρία, σπατάλη.
3. **Ελ Αλαμείν:** τοποθεσία της Αιγύπτου, δυτικά της Αλεξάνδρειας. Εκεί δόθηκε η ομώνυμη μάχη στις 23 Οκτώβρη 1942 και τα αγγλικά στρατεύματα με το στρατηγό Μοντγκόμερυ νίκησαν το γερμανικό στρατό του Ρόμελ. Στις μάχες πήρε μέρος και διακρίθηκε και η ελληνική ταξιαρχία με διοικητή το συνταγματάρχη Π. Κατσώτα.
4. **φιλιστρίνι:** μικρό παράθυρο στις καμπίνες των πλοίων. Εδώ εννοεί το άνοιγμα του αεροπλάνου, απ' όπου αδειάζουν τις βόμβες στο έδαφος.
5. **ιθαγενής:** ντόπιος. Έτσι αποκαλούσαν περιφρονητικά οι Ευρωπαίοι τους ντόπιους κατοίκους των αποικιών.
6. **γομάρι:** επί ανθρώπων, βλάκας, κτήνος.
7. **μαπρ ντ' οτελ:** διευθυντής ξενοδοχείου, προϊστάμενος προσωπικού σε εστιατόρια ή κέντρα διασκέδασης.
8. **σουνιετέμένος:** αυτός που έχει κάνει περπομή, δηλ. εβραίος ή μωαμεθανός.

9. **κάμα:** μαχαίρι.
10. **καλαμπρέζικος:** από την Καλαβρία της Ιταλίας.
11. **αβάντι φρατέλλι κριστιάνι:** εμπρός αδέρφια χριστιανοί.
12. **κώλωσαν:** φοβήθηκαν.
13. **μερί:** εμπρός.
14. **κουρμπάτι:** μασίγιο, βούρδουλας.
15. **τσιγαράδες:** καπνεργάτες.
16. **αραπάδες:** εδώ Αιγύπτιοι.
17. **συνδικάτο:** σωματείο.
18. **μπερμπερίνοι:** οι Άραβες των βόρειων παραλίων της Αφρικής, της Μπαρμπαρίας.
19. **μεγαλοϊδεατισμοί:** μεγαλεπήβολα σχέδια.
20. **κακοσούσουμος:** άσχημος.
21. **αγκούσα:** στενοχώρια, λύπη.
22. **μπαντάλικος:** ογκώδης, χοντροκομμένος, δυσκίνητος.
23. **τσουκαρυσμένο:** χτυπημένο.
24. **ξεχρονίζω:** καθυστερώ.
25. **σε σέμης:** ανόπτος, ηλίθιος.
26. **Γιούνες:** καλοσυνάτος Αιγύπτιος, γείτονας της Αριάνης.
27. **σαράι:** μέγαρο, ανάκτορο.
28. **φαρσί:** άπαιστα.
29. **Σαμλής:** ο Σύριος.
30. **ασετυλίνη:** φωτιστικό υλικό.
31. **μαχαλάς:** γειτονιά, συνοικία.

γ. Πραγματολογικά – Ιδεολογικά – Πολιτιστικά σχόλια

Βασικός ιδεολογικός πυρήνας του αποσπάσματος οι αντιλήψεις των πρωταγωνιστών για τις σχέσεις τους με άτομα άλλων φυλών.

Έτσι, ο Διονύσης Σαρίδης είναι αντιπροσωπευτικός τύπος Ευρωπαίου, που θεωρεί ότι τα συμφέροντά του θίγονται από τους ντόπιους κατοίκους και γι' αυτό διαμορφώνει στον εργασιακό χώρο ανάλογες αντιλήψεις. Πιστεύει ότι οι μη Ευρωπαίοι είναι όντα κατώτερα, που τους αξίζει η χειρότερη μεταχείριση.

Αντίθετα, η γυναίκα του Αριάνης, ανθρώπινη, γνωστική, μετρημένη στις απόψεις της, αντιλαμβάνεται ότι είναι παράλογο όλο αυτό το μίσος για τους ξένους και ότι μακροπρόθεσμα είναι δυνατό να θέσει σε κίνδυνο την παραμονή τους στην Αίγυπτο. Γι' αυτήν η αγάπη, η αλληλεγγύη και η αλληλοβοήθεια δεν περιορίζονται από φυλετικές διαφορές και αυτά είναι τελικά τα στοιχεία που ενώνουν τους ανθρώπους.

Δ. ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

✓ Νοηματικές ενότητες/Επιμέρους πλαγιότιτλοι

Το απόσπασμα χωρίζεται σε δύο ενότητες:

1η ενότητα: (Από την αρχή... «και δεν έλεγε τίποτα): ο διάλογος στο τραπέζι και οι αντιλήψεις των προσώπων για τις σχέσεις τους με τους ντόπιους.

2η ενότητα: («Μάτια που σε κοιούνε... Τίποτα!): ο εσωτερικός μονόλογος της Αριάγνης και η παρουσίαση της νοοτροπίας της.

Ε. ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ – ΤΕΧΝΟΤΡΟΠΙΑ

- 1. Γλώσσα:** Η γλώσσα είναι η δημοτική, με αρκετές λέξεις ξένες και λέξεις από το ντόπιο ιδίωμα. Η γραφή λιτή, χωρίς ιδιαίτερα στολίδια.
- 2. Ύφος:** Το ύφος απλό στο διάλογο και γρήγορο και σοβαρό στον εσωτερικό μονόλογο της Αριάγνης.
- 3. Εκφραστικά μέσα**
 - α. Μεταφορές:** Τα ρουθούνια του Διονύση παίζανε με ευχαρίστηση, ηλίθιο ατύχημα, κέρδιζε λεφτά με τη σέσουλα, μάτια που ματώνουνε, γιατί λοιπόν σκάβετε ένα χαβτάκι και χωρίζεστε; το αίμα έτρεχε βρύση.
 - β. Παρομοιώσεις:** θα τριγυρίζετε σαν άταφοι νεκροί, η Ουρανία ήτανε σαν το πανί, τρέχαμε σαν τρελοί.
 - γ. Εικόνες:**
 - α. Η σκηνή στο τραπέζι, όπου ο ξένος συνομιλεί με το Σταμάτη και το Διονύση, ενώ η Αριάγνη πηγαινοέρχεται σιωπηλή.
 - β. Η (φανταστική) σκηνή της εκδίωξης των Ευρωπαίων απ' την Αίγυπτο.
 - γ. Το επεισόδιο της αρρώστιας της Ουρανίας.

ΣΤ. ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ στις ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ του Σχ. βιβλίου

1η: Ποια γνώμη έχει για τους ντόπιους ο Διονύσης, (Να βρείτε τα σχετικά χωρία, όπου μιλάει γι' αυτούς). Τι καθορίζει τη στάση του απέναντί τους;

Απάντηση:

Ο Διονύσης μισεί τους ξένους, διακατέχεται από έντονη φυλετική απέχθεια προς αυτούς, τους θεωρεί υποδεέστερα όντα και αντιπθεται σε κάθε μορφή ισότιμης συνεργασίας μαζί τους. Σχετικά χωρία είναι τα παρακάτω: «Αυτά, καταλαβαίνεις... κι ευχαριστώ», «Να τους κάνουμε τι;... Και τι νόημα θα είχε;», «Οι μπερπερίνοι δε θα παύανε... Μόνο κάτι ξεπεσμένοι», «Ποτέ... δε θα το δούνε», «Κι άφησε αυτόν το βρωμάραπα να πάρει στην αγκαλιά του το κορίτσι μας;»

Αυτήν την ιδεολογική του τοποθέτηση καθορίζει το καθαρό συμφέρον: ως Ευρωπαίος ανήκε σε μια τάξη ανώτερου επιπέδου απ' τους ξένους κι επίσης έβλεπε τα προσωπικά του συμφέροντα να απειλούνται απ' την παρείσφρηση ντόπιων στο χώρο εργασίας του.

2η: Ο Σταμάτης χαρακτηρίζει τις ιδέες του Μιχάλη ως μεγαλοϊδεατισμούς· τι θέλει να πει;

Απάντηση:

Ο Μιχάλης πρέσβευε τη συγκώνευση των σωματείων. Το σχέδιο αυτό ο Σταμάτης το χαρακτηρίζει ως μεγαλοϊδεατισμό, μεγαλεπήβολη ιδέα, πολύ δύσκολη στην εφαρμογή της,

3η: Η Αριάγνη προβλέπει το μελλοντικό ξεριζωμό των Ελλήνων της Αιγύπτου. Από που απορρέει η πρόγνωσή της;

Απάντηση:

Η Αριάγνη είναι ένας άνθρωπος με μεγάλα αποθέματα καλοσύνης μέσα της, αγάπης για το συνάνθρωπό της αλλά και μια απλή τετράγωνη λογική. Καταλήγει λοιπόν στη διαπίστωση ότι αργά ή γρήγορα οι Έλληνες θα εκδιωχθούν απ' την Αίγυπτο. Η πρόγνωσή της στηρίζεται στην παρατήρηση του σκληρού και άδικου τρόπου με τον οποίο οι Ευρωπαίοι συμπεριφέρονται στους ξένους, μεταχείριση που θα προκαλέσει τη βίαιη αντίδραση των καταπιεσμένων.

4η: Ποια η στάση της Αριάγνης απέναντι στους ντόπιους; Να την παραβάσετε με τη στάση του Διονύση· ποιες συνέπειες έχει η μία και ποιες η άλλη;

Απάντηση:

Η Αριάγνη αντιμετωπίζει τους ξένους με αγάπη, κατανόηση και ανθρωπιά. Θυμάται ότι χάρη στη βοήθεια των γειτόνων της σώθηκε η ζωή της κόρης της. Σκέπτεται ότι και αυτοί είναι άνθρωποι με αισθήματα, οντότητα, δικαιώματα.

Ο Διονύσης αντίθετα τους θεωρεί κατώτερα πλάσματα, τους αποστρέφεται. Είναι επόμενο αυτές του οι αντιλήψεις και όλων των ομοϊδεατών του να προκαλέσουν την αντίδραση των ντόπιων και μακροπρόθεσμα τον ξεσηκωμό τους.

ΘΕΜΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

1ο: Με βάση το απόσπασμα να αναπτύξετε το θέμα: «Η Αριάγνη δίνει μαθήματα ανθρωπισμού και πολιτικής στον άντρα της».

Απάντηση:

Παρά το γεγονός ότι η Αριάγνη είναι μια απλοϊκή λαϊκή γυναίκα, διακρίνεται για τον πλούτο της ψυχής της και την ωριμότητα της σκέψης της.

Αντιλαμβάνεται ότι μόνο η αγάπη προς το συνάνθρωπο και η από κοινού επιδίωξη και διεκδίκηση συμφερόντων και δικαιωμάτων θα επιφέρει την αρμονική συμβίωση ντό-

πιων και ξένων. Αντίθετα, οι πολωτικές απόψεις του Διονύση και η μισαλλοδοξία του δεν μπορεί παρά να προκαλέσουν την αγανάκτηση και τον ξεσηκωμό του ντόπιου στοιχείου.

Z. ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

- 1n:** Στο κείμενο βλέπουμε ότι οι ντόπιοι, φυλετικά διαφορετικοί από τους Έλληνες, αποκλείονται από τους κοινωνικούς αγώνες των δεύτερων. Πιστεύετε ότι ο αγώνας των Ελλήνων απεργών είναι ολοκληρωμένος, όταν αποκλείει τους «διαφορετικούς» ντόπιους ;
- 2n:** Να σχολιάσετε τις δύο τελευταίες φράσεις του κειμένου.

ΟΙ ΝΕΚΡΟΙ ΠΕΡΙΜΕΝΟΥΝ

Δ. Σωτηρίου

A. Η ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΣ

Η ζωή και το έργο της

Γεννήθηκε στα 1909 ή 1914, (βλ. Δημοσθένη Κούρτοβικ, Έλληνες Μεταπολεμικοί Συγγραφείς¹, Αθήνα 1995. Ημερολόγιο 2001, Κρατικά βραβεία Λογοτεχνίας 1956 έως 1999, Αθήνα 2000, Λίνου πολίτη, Ιστορία της Νεοελληνικής λογοτεχνίας⁴, Αθήνα 1985, σελ. 356) στο Αϊδίφι της Μικράς Ασίας. Σε μικρή ηλικία πήγε για να ζήσει στη Σμύρνη, κοντά στη θεία της, αλλά με τη μικρασιατική καταστροφή ήρθε στον Πειραιά. Από πολύ νωρίς στράφηκε στη λογοτεχνία, ως διέξοδο από τις δύσκολες συνθήκες της προσφυγιάς και της εγκατάλειψης, και δημοσίευσε τα πρώτα της διηγήματα σε διάφορα περιοδικά, με ψευδώνυμο.

Ήρθε σε επαφή με τον πνευματικό κόσμο της Αθήνας, κυρίως μέσω του δασκάλου της Κώστα Παρορίτη, γεγονός που τη βοήθησε να διευρύνει το πεδίο σκέψης της και να καλλιεργηθεί ευρύτερα. Στα έργα της καταγράφει τις προσωπικές της εμπειρίες από τη μικρασιατική καταστροφή, την Κατοχή, τον Εμφύλιο και τις πολιτικές μεταβολές που ακολούθησαν.

Τα πιο σημαντικά έργα της είναι τα εξής: «Οι νεκροί περιμένουν», «Ηλέκτρα», «Ματωμένα Χώματα», «Εντολή», «Επισκέπτες», «Κατεδαφιζόμεθα» -το μόνο μη βιοματικό της έργο - κ.λ.π.

Επίσης, ασχολήθηκε με τη δημοσιογραφία και έγινε αρχισυντάκτρια στο περιοδικό «Γυναίκα».

B. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΓΙΑ ΤΟ ΕΡΓΟ

Πρόκειται για απόσπασμα από το μυθιστόρημα «Οι Νεκροί Περιμένουν», που δημοσιεύτηκε στα 1959. Σε αυτό η συγγραφέας αναφέρεται στα τραγικά γεγονότα της μικρασιατικής καταστροφής, στα θύματα των Τούρκων, στον ξεριζωμό των ελληνικών πληθυσμών και στις σκληρές δοκιμασίες που αντιμετώπισαν οι πρόσφυγες στην Ελλάδα.

Το συγκεκριμένο απόσπασμα περιγράφει την ευτυχισμένη ζωή των Ελλήνων της Μικράς Ασίας, πριν να ξεσπάσουν οι ταραχές.

Γ. ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

α. Νοηματική απόδοση

Η συγγραφέας περιγράφει με λεπτομέρειες την ήσυχη και χαρούμενη ζωή της οικογένειάς της στο Αϊδίνιο. Η ευμάρεια τους έδινε τη δυνατότητα να έχουν ωραίες συνήθειες, να ζουν εύθυμα, να έχουν καλές σχέσεις με τις γειτόνισσες, τις χαρτορίχτρες. Μάλιστα, κάθε Τετάρτη μαζεύονταν πολλές γειτόνισσες στο σπίτι, για να φτιάξουν το φιδέ.

Η συγγραφέας με νοσταλγικό τρόπο περιγράφει τους χαρακτήρες των ανθρώπων της εποχής, τη νοοτροπία τους και γενικά εκθέτει μια εποχή γοπτευτική, μια ζωή έντονη, γεμάτη χαρές και λύπες, που δυστυχώς άφηκε εξαιτίας της καταστροφής. Θυμάται ακόμη τους συγγενείς της και όλο τον κόσμο του Αϊδινίου, την ελληνική παροικία, τα πειράγματα που έκαναν στον καπετάν Μαθιό, έναν απλό άνθρωπο του λαού, επειδή είχε ερωτευτεί μια Αγγλίδα λαιίδη. Θυμάται πόσο καλοσυνάτοι ήταν οι άνθρωποι της πατρίδας της, πόσο αγαπούσαν τα γλέντια, τα φαγοπότια, τα πλούσια γεύματα και τα γλυκά.

Ακόμη, η συγγραφέας θυμάται την κόνα-Αγγελικώ, μια φτωχή γυναίκα με κοκαλιάρικα χέρια, που αγωνιζόταν σκληρά για να ζήσει. Η κόνα-Αγγελικώ ήταν γνωστή για τα ξόρκια της που έδιδαν τις παιδικές αρρώστιες, αλλά και για τα παραμύθια της που τόσο ωραία τα διηγούνταν για να ξεχνά τη δύσκολη και σκληρή ζωή της. Κυρίως, της άρεσαν οι ιστορίες για τις περιπέτειες του εφέ του Αϊδινίου, του Τσακιτζή, που ήταν και ο λαϊκός ήρωας όλων των φτωχών και κατατρεγμένων. Μάλιστα, γοπτευόταν, όταν έλεγε πως ο Τσακιτζής έπαιρνε τα χρήματα των τσιφλικάδων, για να τα μοιράσει στους φτωχούς, αποδίδοντας έτσι κοινωνική δικαιοσύνη.

Επίσης, η συγγραφέας δικαιολογεί την κόνα-Αγγελικώ, όταν εκείνη έκλεβε διάφορα πράγματα από τα κελάρια, γιατί κατανοεί πως σε αυτήν της την πράξη την οδηγούσε η φτώχεια. Μάλιστα, εκφράζει την αγάπη της και τη συμπάθειά της για τη φτωχιά αυτή γυναίκα που κυριαρχεί σχεδόν στη μνήμη της και η μορφή της γίνεται όλο και πιο ζωντανή, όσο κι αν τα χρόνια περνούν.

β. Ερμηνευτικά – Γλωσσικά σχόλια

- 1. κατημέρια:** γλυκά.
- 2. μοτίβο (παδική λέξη):** μουσικό θέμα.
- 3. ντούρος:** ίσος, στερεός, ευθυτενής,
- 4. αχμάκ-καραβάν (τούρκικη λέξη):** καραβάνι από κουτούς.
- 5. χολί:** οργή, θυμός.
- 6. μοναχόζιτ' για 'κατό:** μοναχός μου για εκατό,
- 7. μπουρέκι (τούρκικη λέξη):** είδος φαγητού που γίνεται από φύλλα ζυμαριού με τυρί ή κρέας.

- 8. αρκαντάσης (τουρκική λέξη):** βοηθός, φίλος.
9. κοντάρι (αραβική λέξη): μονάδα βάρους ίση με 44 οκάδες.
10. ασκί: σακί δερμάτινο με το οποίο μεταφέρουν συνήθως λάδι ή κρασί.
11. μπαξίσι (τούρκικη λέξη): φιλοδώρημα.
12. σαρλίκια: ο ίκτερος.
13. κουκλού: είδος παιδικής αρρώστιας.
14. παζβάντης: νυκτοφύλακας.
15. σελπέσης: ευγενής κύριος.
16. άρακλη: σκοτεινή.
17. νταγιαντώ (τούρκικη λέξη): αντέχω, κρατώ, στηρίζομαι.
18. καμζόλες (ιταλική λέξη): είδος γυναικείας πουκαμίσας,

γ. Πραγματολογικά – Ιδεολογικά – Πολιτιστικά σχόλια

1η ενότητα: Στην ενότητα αυτή η συγγραφέας παρουσιάζει τη ζωή της οικογένειάς της. Το σπίτι της σφύζει από ζωή, καθώς όλοι ήταν καλοδεχούμενοι σε αυτό, γεγονός που τονίζει τον πλούτο αλλά και την κοινωνικότητά τους αφού δεν υπήρχε διάκριση ανάμεσα σε πλούσιους και σε φτωχούς.

Επίσης, παρουσιάζει τα μέλη της συντροφιάς και τη συμπεριφορά τους, με ιδιαίτερη προβολή των προσώπων εκείνων που χαρακτήκαν βαθιά στην παιδική της ψυχή και την εντυπωσίασαν. Άλλα από τα πρόσωπα αυτά διακρίνονται για τη σοβαροφάνειά τους, άλλα για την αφέλειά τους και τον αυθορμητισμό τους. Όλα πάντως διακρίνονται από τη διάθεση για το γλέντι, τη χαρά, τη ζωή.

Επίσης, η συγγραφέας βρίσκει την ευκαιρία από την ενότητα αυτή να δείξει την ιδεολογία της, την απαίτηση για κοινωνική ισότητα και δικαιοσύνη. Χρησιμοποιεί τη λέξη «δούλες» σε εισαγωγικά, για να τονίσει την αντίθεσή της σ' αυτό το θεσμό που προσβάλλει την ανθρώπινη προσωπικότητα ή για να τονίσει πως ακόμα και μέσα σ' αυτήν την ευτυχισμένη κοινωνία υπήρχε η διαίρεση σε τάξεις και ιδίως η εκμετάλλευση των πιο φτωχών και αδύναμων από τους πιο πλούσιους.

Γενικά, στην ενότητα αυτή κυριαρχεί η νοσταλγία της συγγραφέως για τις ευτυχισμένες στιγμές που έζησε στο Αϊδίνιο, για την ωραία ζωή γεμάτη από υλικές απολαύσεις, χορό, γλέντια και κοινωνικές συναναστροφές.

Ζωή που έληξε ανεπιστρεπті μετά τη μικρασιατική καταστροφή.

2η ενότητα: Στην ενότητα αυτή κυριαρχεί η μορφή της κόνας-Αγγελικώς, μιας φτωχής γυναίκας που αγωνίζεται σκληρά για να επιβιώσει και μάλιστα έκανε κάθε είδους δουλειά. Είναι αεικίνητη και ψάχνει να βρει διάφορους τρόπους, για να εξασφαλίσει περισσότερα χρήματα. Μάλιστα, φτάνει στο σημείο να κάνει και ξόρκια, με τα οποία προσπαθούσε να γιατρέψει διάφορες αρρώστιες.

Όλα αυτά τα στοιχεία, που αναφέρονται στην κόνα-Αγγελικώ, δίνουν μια εικόνα

διαφορετική σε εκείνη της προηγούμενης ευτυχισμένης ζωής, με τα γλέντια και τα φαγοπότια. Είναι η εικόνα της φτώχειας και της δυστυχίας, η εικόνα των ανθρώπων που αναζητούν την κοινωνική δικαιοσύνη και το όραμα για μια καλύτερη ζωή στο πρόσωπο του Τσακιτζή, του λαϊκού ήρωα της φτωχολογιάς, Ο αγώνας του και οι προσπάθειές του για τη δημιουργία ενός καλύτερου κόσμου γαληνεύουν την ψυχή της κόνας-Αγγελικώς και κάθε δυστυχισμένου και την ηρεμούν.

Γενικά, στην ενότητα αυτή δημιουργείται το αίσθημα της συμπάθειας για την κόνα-Αγγελικώ και για κάθε άνθρωπο που δεν μπορούσε να συμμετέχει στον κόσμο της ευμάρειας και της χαράς που είδαμε στην προηγούμενη ενότητα.

Δ. ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

✓ Νοηματικές ενότητες/Επιμέρους πλαγιότιτλοι

Το απόσπασμα αυτό μπορεί να χωριστεί στις εξής ενότητες:

- 1η ενότητα:** «Σε μας, όποια ώρα της μέρας και παθαίναμε πυρετούς και δυσπεψίες»: η ζωή της ποιήτριας στο Αϊδίνιο, και
- 2η ενότητα:** «Η γιαγιά, δεν παραδεχόταν καμιά αρρώστια Κανείς δεν τα υπολόγιζε τότε»: οι κοινωνικές σχέσεις και οι αντιλήψεις της ελληνικής κοινότητας.

Ε. ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ – ΤΕΧΝΟΤΡΟΠΙΑ

- 1. Αφήγηση:** Το διήγημα είναι γραμμένο με την τεχνική της αφήγησης και του διαλόγου, που παρεμβάλλεται σε αυτή σε κάποια σημεία. Με τον τρόπο αυτό η συγγραφέας τονίζει τις παιδικές της αναμνήσεις αλλά και τη νοσταλγία της για μια εποχή που έχει πλέον παρέλθει.
- 2. Εικόνες:** Για να αισθητοποιήσει τις ιδέες της, η συγγραφέας χρησιμοποιεί ποικίλα εκφραστικά μέσα, όπως χαρακτηριστικές εικόνες: η εικόνα παρασκευής του φιδέ, η εικόνα της κόνας-Αγγελικώς που τονίζει την φτώχεια της, η εικόνα της δράσης του Τσακιτζή.
- 3. Παρομοιώσεις:** «σα χοντρές οξειές», «σα να ήταν σακουλίτσες με λίρες».
- 4. Μεταφορές:** «ήταν όλοι τους παραλλαγές ενός ζωντανού, λαϊκού, εύθυμου και καλόκαρδου μοτίβου», «ετοιμάσου να μαζέψεις τα δηλητήρια».
- 5. Γλώσσα:** Η γλώσσα είναι ιδιωματική, η γλώσσα που μιλούσαν οι Μικρασιάτες Έλληνες, ανάμεικτη με πολλές τούρκικες και παλικές λέξεις.

ΣΤ. ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ του Σχ. βιβλίου

- 1η:** Το απόσπασμα χωρίζεται σε δύο ενότητες· ποια πρόσωπα παρουσιάζουν το

μεγαλύτερο ενδιαφέρον σε καθεμιά από τις ενόπτες αυτές και κατά τι διαφοροποιούνται από το πλήθος των άλλων προσώπων.

Απάντηση: Βλέπε ανάλυση.

2n: Ποια μέσα χρησιμοποιεί η αφηγήτρια για να ζωντανέψει τις αναμνήσεις της; (Προτού απαντήσετε, να θυμηθείτε πάλι τους αφηγηματικούς τρόπους; Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας Α΄ Λυκείου, Μέρος Β; σ. 64).

Απάντηση: Βλέπε αισθητική προσέγγιση.

3n: Ποιο από τα πρόσωπα του αποσπάσματος ηθογραφείται με τη μεγαλύτερη συμπάθεια και γιατί;

Απάντηση:

Από τα πρόσωπα του διηγήματος αυτό που ηθογραφείται με μεγαλύτερη συμπάθεια είναι η κόνα-Αγγελικώ, Και αυτό, γιατί από όλα τα πρόσωπα που σκιαγραφούνται είναι αυτό που υπόκειται στις μεγαλύτερες δυσκολίες στη ζωή της και γίνεται θύμα της κοινωνικής ανισότητας και αδικίας.

4n: Το απόσπασμα συγκεντρώνει βασικές αρετές πεζογραφήματος, που γράφτηκε από γυναίκα: γνώση των πραγμάτων που αναφέρονται στο γυναικείο βίο, πειστική απόδοση της ψυχολογίας και της συμπεριφοράς του φύλου, ευαισθησία και μια διάθεση επιείκειας και κατανόησης. Να επιβεβαιώσετε την παραπάνω παρατήρηση με παραδείγματα μέσα από το κείμενο.

Απάντηση:

Η συγγραφέας κατορθώνει πράγματι να σκιαγραφήσει σωστά τη γυναικεία προσωπικότητα στο έργο της. Αυτό φαίνεται από την κατανόηση και την επιείκεια με την οποία αντιμετωπίζει τις γυναίκες του διηγήματός της.

Επίσης, κατορθώνει να περιγράψει με ακρίβεια τον τρόπο που αυτές κινούνται στην κουζίνα, τον τρόπο με τον οποίο μαγειρεύουν, αιτιολογεί τη στάση της Ηλέκτρας και της Ιώς. εκφράζει τη συμπάθειά της στον Τσακιτζί και γενικά δείχνει να κατανοεί το κουτσομπολιό των γυναικών. Κυρίως όμως, εκφράζει τη συμπάθειά της στην κόνα - Αγγελικώ, όταν την παρατηρεί να κλέβει από τα κελάρια για να εξασφαλίσει την επιβίωσή της.

Z. ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1n: Ποια στοιχεία για την εποχή μπορούμε να επισημάνουμε διαβάζοντας το απόσπασμα;

2n: Πώς χαρακτηρίζετε τον καπάν Μαθιό;

Ο ΣΙΟΥΛΑΣ Ο ΤΑΜΠΑΚΟΣ

Δ. Χατζής

A. Ο ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΣ

Η ζωή και το έργο του

Γεννήθηκε στα Γιάννενα το 1914. Γράφτηκε στη Νομική Αθηνών, χωρίς όμως να τελειώσει τις σπουδές του. Νέος ακόμη συνδέθηκε με το αριστερό κίνημα και εξορίστηκε για πρώτη φορά το 1936. Επιστρατεύτηκε στον ελληνοϊταλικό πόλεμο και απ' την πρώτη στιγμή της γερμανικής κατοχής πήρε μέρος στην Αντίσταση και απασχολήθηκε με τον παράνομο τύπο του ΕΑΜ. Μετά την απελευθέρωση άρχισε να εργάζεται σε αριστερές εφημερίδες. Το 1947 εξορίστηκε στην Ικαρία και αμέσως μετά την επιστροφή του από την εξορία πήρε ενεργό μέρος στον εμφύλιο πόλεμο. Με τη λήξη του έφυγε για την Ουγγαρία και στη συνέχεια για την Ανατ. Γερμανία. Επέστρεψε πάλι στην Ουγγαρία και έζησε εκεί μέχρι την ημέρα της επιστροφής του στην Ελλάδα, το 1975.

Στο διάστημα της παραμονής του στο εξωτερικό ασχολήθηκε συστηματικά με τη νεοελληνική φιλολογία. Πήρε διδακτορικό δίπλωμα απ' το Πανεπιστήμιο του Βερολίνου και στην Ουγγαρία εργάστηκε στην έδρα της Ελληνικής φιλολογίας του Πανεπιστημίου Βουδαπέστης.

Το 1980 άρχισε να εκδίδει το λογοτεχνικό περιοδικό «Πρίσμα». Πέθανε το 1981.

Το έργο του

Πρωτοεμφανίστηκε στη λογοτεχνία το 1946 με το μυθιστόρημα «Φωτιά», χρονικό της αντίστασης με έντονα όμως ψυχογραφικό χαρακτήρα. Το 1952 εκδίδει στο εξωτερικό τη συλλογή επτά διηγημάτων «Το τέλος της μικρής μας πόλης»· το τελευταίο διήγημα της σειράς, το «Μαργαρίτα Περδικάρη» παίχτηκε με επιτυχία στο θέατρο με τίτλο «Καληνύχτα Μαργαρίτα». Όλα αυτά τα διηγήματα έχουν για πλαίσιο μια ελληνική επαρχιακή πολιτεία, μάλλον τα Γιάννενα. Κοινό θέμα η εγκατάλειψη και η φθορά της επαρχίας, όπως και ενός κόσμου και συστήματος αξιών που χάνεται. Ο ελεγειακός και λυππητερός τόνος, η μελαγχολία και η νοσταλγία για το παλιό που φεύγει κυριαρχεί σ' αυτά.

Το 1966 παρουσιάζει άλλη συλλογή διηγημάτων, με τίτλο «Ανυπεράσπιστοι». Θεματικός πυρήνας η ζωή απλών και φτωχών ανθρώπων, που αντιμετωπίζουν έντονα βιοποριστικά προβλήματα, διατηρώντας ωστόσο τις αξίες και την ανθρωπιά τους.

Το 1976 παρουσίασε το μυθιστόρημα «Το Διπλό βιβλίο», μια κραυγή διαμαρτυρίας για ό,τι άσχημο έχει προκύψει ως συνέπεια κακών επιλογών από τους υπεύθυνους στην Ελλάδα. Εξέδωσε επίσης τις συλλογές διηγημάτων «Σπουδές» (1976) και «Θητεία» (1979).

Ο Δ. Χατζής έχει ασχοληθεί και με το δοκίμιο έγραψε ιδιαίτερα για θέματα γλώσσας. Υπήρξε από τους καλύτερους μεταπολεμικούς πεζογράφους. Συνδυάζει τη λογοτεχνική του δύναμη με την ουσιαστική διάθεση.

B. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΓΙΑ ΤΟ ΕΡΓΟ

Το διήγημα αυτό εντάσσεται στη συλλογή «Το τέλος της μικρής μας πόλης», που έγραψε ο Χατζής το διάστημα που ήταν εξόριστος. Σε αυτό αναφέρεται στο μαρασμό της συντεχνίας των ταμπάκων στα Γιάννενα και γενικά στην εξαφάνιση πολλών συντεχνιών - που είχαν τις ρίζες τους στη βυζαντινή εποχή - ως αποτέλεσμα των οικονομικών μεταβολών της νέας εποχής.

Γ. ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

α. Νοηματική απόδοση

Στην αρχή ο συγγραφέας μάς δίνει εικόνες από τη ζωή και την εργασία των ταμπάκηδων. Στην ανατολική πλευρά του κάστρου, κοντά στη λίμνη, βρισκόταν ο μαχαλάς των ταμπάκηδων. Ήταν άνθρωποι υπερήφανοι, που κατεργάζονταν τα δέρματα με τον παραδοσιακό τρόπο, αποκλείοντας οποιοσδήποτε ξένους, σε βαθμό που να απομονώνονται από τους άλλους. Μάλιστα, ούτε με τους εργάτες των ξυλάδικων ούτε με τους βαρελάδες ήθελαν να σχετίζονται, αλλά ούτε με κανέναν από όσους εργάζανταν στη λίμνη. Μόνο τους καϊκτζήδες συμπαθούσαν, γιατί κι εκείνοι ασχολούνταν με το κυνήγι.

Ήρωας του διηγήματος είναι ο Σιούλας, ο οποίος παρουσιάζεται αρχικά να ειρωνεύεται και να εξευτελίζει έναν ξενιτεμένο ταμπάκο για τις διηγήσεις του σχετικά με μακρινές χώρες και απίστευτα πράγματα που είδε εκεί. Μάλιστα, ήταν τόσο απότομος, ώστε ο άλλος δεν ξαναμίλησε ποτέ πια για όλα όσα είχε δει.

Πάντως, η ζωή των ταμπάκηδων με τον καιρό αντιμετώπιζε πολλά προβλήματα. Η χρήση μηχανών στην κατεργασία του δέρματος έδωσε άλλες δυνατότητες στους εμπόρους και οι ίδιοι οδηγήθηκαν σε μαρασμό. Έτσι, προσπαθούν να τα βολέψουν με διάφορους τρόπους και μάλιστα καταφεύγουν και στο κυνήγι.

Η οικογένεια του Σιούλα αντιμετώπιζε κι αυτή σοβαρά προβλήματα, αν και η ζεστασιά και η αγάπη δεν τους λείπει. Η γυναίκα του σκέφτεται διάφορους τρόπους για να εξασφαλίσει την επιβίωση της οικογένειάς της, αλλά δεν τολμάει να τους φανερώσει στον άντρα της.

Έτσι, η γυναίκα του Σιούλα πουλάει κρυφά από τον άντρα της ό,τι έχει για να εξασφαλίσει την επιβίωσή τους, μια που δεν τους δίνουν πια τρόφιμα με πίστωση. Από την άλλη, ο Σιούλας αναγκάζεται να πουλήσει το δίκαννό του σε ένα γύφτο. Εκείνος, καταλαβαίνει την

ανάγκη του και δε δέχεται να το αγοράσει. Μάλιστα, του προσφέρει και κάποια χρήματα. Ο Σιούλας αναγκάζεται να τα δεχτεί και σιγά σιγά κάμπεται η αντίστασή του έτσι, νιώθει συμπάθεια ακόμα και για εκείνους που παλιά δε συμπαθούσε. Η ανάγκη πάντως τον αναγκάζει να κυνηγά, για να εξασφαλίσει την επιβίωσή τους, χωρίς πια να ντρέπεται κανέναν άλλο παρά μόνο τη γυναίκα του.

Το παράδειγμα του Σιούλα ακολούθησαν και οι άλλοι ταμπάκηδες. Συμβιβάστηκαν και εκείνοι κάτω από την πίεση της ανάγκης. Έτσι, η συντεχνία τους διαλύθηκε και την κατεργασία του δέρματος ανέλαβαν οι μηχανές.

β. Ερμηνευτικά – Γλωσσικά σχόλια

1. **μαχαλάς (τούρκικη λέξη):** συνοικία, γειτονιά.
2. **τεζαρισμένα:** απλωμένα, ώστε να τεττώνουν.
3. **μουλιάζω:** μουσκεύω.
4. **τ' αργάζανε:** τα επεξεργάζονταν.
5. **ξινή δριμύλα του τομαριού:** διαπεραστική μυρωδιά από το δέρμα.
6. **αμόλυτος:** αμόλυτος.
7. **ρόμπολα:** το δέντρο πίτυς· η φλούδα του δέντρου του χρησιμοποιούνταν στη βυρσοδεψία.
8. **αγνάτια:** απέναντι.
9. **μαστραπάς:** πλίνιο, γυάλινο ή μεταλλικό μικρό δοχείο.
10. **σινάφι:** σωματείο, συντεχνία.
11. **λύκος:** η σφύρα των παλαιών πυροβόλων όπλων.
12. **καραβουλί:** μικρό καράβι.

γ. Πραγματολογικά – Ιδεολογικά – Πολιτιστικά σχόλια

1η ενότητα: Στην ενότητα αυτή ο συγγραφέας περιγράφει με λυρικήτητα το χώρο, όπου εξελίσσονται τα γεγονότα. Από τα στοιχεία που μας δίνει αντιλαμβανόμαστε πως πρόκειται για τα Γιάννενα και συγκεκριμένα για το μαχαλά των ταμπάκηδων, στην ανατολική πλευρά του κάστρου.

Επίσης, ο συγγραφέας περιγράφει τα εργαστήρια των ταμπάκηδων αλλά και τις άθλιες συνθήκες στις οποίες ζούσαν. Στη συνέχεια περιγράφει τους ίδιους τους ταμπάκηδες, ως πρόσωπα που υπερηφανεύονταν για την καταγωγή τους και για το ότι αποτελούσαν μια κλειστή κοινωνία, αμόλυτη από την επίδραση των άλλων ανθρώπων. Εξάλλου, και οι σχέσεις τους με τους άλλους ανθρώπους ήταν λιγοστές, γεγονός που δεν τους επέτρεπε να αντιλαμβάνονται τις κοσμογονικές αλλαγές που έρχονταν και θα μετέβαλλαν ριζικά την οικονομική δραστηριότητα οδηγώντας τη συντεχνία τους σε μαρασμό.

Ακόμα και στην πολιτική ζωή παρενέβαιναν με τρόπο παραδοσιακό. Ψήφизαν πάντα

Βενιζελικούς, χωρίς κανένα ενδοιασμό, μια που από παράδοση ήταν Βενιζελικοί, όπως ταίριαζε σε αρχοντάδες, όπως ήταν εκείνοι.

2η ενότητα: Στην ενότητα αυτή ο συγγραφέας προσεγγίζει τη σκιαγράφιση ενός από τους ταμπάκους, του Σιούλα, τον οποίο θεωρεί αντιπροσωπευτικό της κοινωνίας τους.

Συγκεκριμένα, ο Σιούλας κατάγεται από οικογένεια ταμπάκων και έχει διαμορφώσει κι αυτός όλα τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα του κύκλου του: είναι τύπος κλειστός, υπερήφανος, αδιάφορος και μάλιστα αρνητικός για καθετί καινούργιο. Έτσι, αποδοκιμάζει τον ταμπάκο που είχε ξενιτευτεί, όπως εξάλλου και οι άλλοι γύρω του.

3η ενότητα: Στην ενότητα αυτή παρουσιάζονται οι ταμπάκηδες ως θύματα της μηχανής.

Οι κοινωνικές καταστάσεις μεταβάλλονται και επηρεάζουν τις επαγγελματικές συνθήκες. Η μηχανή εισβάλλει και στον τομέα κατεργασίας δέρματος και παραγκωνίζει τους ταμπάκηδες, οι οποίοι μένουν σιγά σιγά χωρίς δουλειά και αναγκάζονται να κυνηγήσουν, για να καλύψουν τις βιοποριστικές τους ανάγκες. Η τελευταία αυτή δραστηριότητα αποκαλύπτει την οικτρή οικονομική τους κατάσταση, γιατί το κυνήγι που ήταν γι' αυτούς σύμβολο λεβεντιάς και περηφάνιας, προνόμιο της τάξης τους, έγινε τώρα μέσο βιοπορισμού.

Παράλληλα, διαγράφεται μια καμπή στη διαδρομή του Σιούλα στη ζωή: από τα νιάτα στα γηρατιά, από την επαγγελματική ακμή στη φτώχεια και τον ξεπεσμό. Αλλά και στις σκέψεις της γυναίκας του φαίνεται η φτώχεια που τους απειλεί. Σκέφτεται πώς θα μπορούσαν να πουλούν τα κυνήγια τους, αλλά έτσι θα έχαναν την υπερηφάνια και την αξιοπρέπειά τους: γι' αυτό και δεν αποκαλύπτει τις σκέψεις της στον άντρα της.

4η ενότητα: Στην ενότητα αυτή διαγράφεται περισσότερο η γυναίκα του Σιούλα. Παρουσιάζεται ως ένα πρόσωπο απόλυτα υποταγμένο στη μοίρα της και την κοινωνική της θέση. Μάλιστα, δεν παρουσιάζεται με το δικό της όνομα αλλά ως Σιούλαινα, αφού δεν έχει δική της προσωπικότητα, μόνο ακολουθεί πιστά τον άντρα της. Αντιλαμβάνεται τη δική του περηφάνια και για να μην τον πληγώσει καταφεύγει σε «τεχνάσματα», προκειμένου να πουλήσει ό,τι είχε στον παλιατζή, ώστε να εξασφαλίσει την επιβίωση της οικογένειάς της. Τα σημαντικό είναι πως ο Σιούλας θα αρχίσει να νοιάζεται γι' αυτή και να την υπολογίζει, όταν αντιληφθεί πως εκείνη είχε κατανοήσει την πραγματικότητα που εκείνος ως τότε αγνοούσε ή δεν ήθελε να δεχτεί.

Σημαντικό πρόσωπο του διηγήματος είναι ο γύφτος. Εκείνος, όπως και όλοι οι γύφτοι αλλά και οι βαρελάδες, ζει έξω από το κλειστό συντεχνιακό περιβάλλον. Ανήκει στην κοινωνική εκείνη ομάδα που έχει άλλες εμπειρίες και κατανοεί πιο εύκολα τα προβλήματα των άλλων, δείχνοντας με διάφορους τρόπους τη συμπάθειά του. Έτσι, κι ο γύφτος αυτός δε σκέφτεται να επωφεληθεί από το δράμα του Σιούλα και δε δέχεται να του αγοράσει το όπλο. Μάλιστα, του δίνει και κάποια χρήματα για βοήθεια. Η στάση του γύφτου κάνει το Σιούλα να συνειδητοποιήσει καλύτερα τις νέες συνθή-

κες. Παράλληλα, ανακαλύπτει πως υπάρχει γύρω του ένας άλλος κόσμος με αισθήματα καλοσύνης και ανθρωπιάς και το γεγονός αυτό του δίνει τη δύναμη να κάνει το πρώτο βήμα προς τους υπόλοιπους ανθρώπους. Η κοινωνικοποίησή του ως διαδικασία ξεκινά.

Έτσι, ο Σιούλας συμφιλιώνεται με τη ζωή, αποκτά την αυτογνωσία και επιβιώνει. Κυνηγά και πουλάει τα κυνήγια του, εξασφαλίζοντας με τον τρόπο αυτό την επιβίωση της οικογένειάς του. Μόνο τη γυναίκα του ντρέπεται πια για τη νέα συμπεριφορά του, γεγονός που δείχνει το φιλότιμό του.

5η ενότητα: Η βιολογική ανάγκη για το Χατζή είναι η πιο σημαντική. Γιατί, έχει τη δύναμη να αλλοτριώνει τον άνθρωπο, να τον κάνει να απαρνιέται αξίες και ιδανικά.

Έτσι, ο Σιούλας απαρνήθηκε την προηγούμενη στάση του απέναντι στη ζωή και αναγκάστηκε να αλλάξει στάση για να επιβιώσει. Το παράδειγμά του ακολούθησαν και οι υπόλοιποι ταμπάκηδες, που είδαν τις μηχανές να κυριαρχούν στον επαγγελματικό τους χώρο και τους ίδιους να μένουν χωρίς δουλειά.

Δ. ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

✓ Νοηματικές ενότητες/Επιμέρους πλαγιότιτλοι

Το διήγημα μπορεί να διαχωριστεί στις εξής ενότητες:

- 1η ενότητα:** «Γαλαζοπράσινη και βαθιά Ανανάμ, παπαντάμ»: η ζωή των ταμπάκηδων στο κάστρο.
- 2η ενότητα:** «Ταμπάκος ανανάμ-παπαντάμ Δεν είχε αστεία μ' αυτούς»: η απομόνωση των ταμπάκηδων.
- 3η ενότητα:** «Περνάν ωστόσο τα χρόνια Για τον κόσμο όλον»: η μεταβολή των συνθηκών.
- 4η ενότητα:** «Κ' ήρθε τότε μια βδομάδα χτυπώντας βαριά τα ποδήματά τους»: οι δυσκολίες της ζωής.
- 5η ενότητα:** «Έτσι πήγε Σαν τρομαγμένα κι αυτά»: η συμφιλίωση του Σιούλα με τις νέες καταστάσεις.

Ε. ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ – ΤΕΧΝΟΤΡΟΠΙΑ

- 1. Εικόνες:** Ο συγγραφέας έχει κυρίως ως στόχο τη μελέτη των κοινωνικών και οικονομικών συνθηκών. Για να το πετύχει χρησιμοποιεί χαρακτηριστικές για την παραστατικότητα τους εικόνες, που διακρίνονται για το χρώμα, την κίνηση και την ηχητική τους, όπως: η εικόνα του χώρου όπου ζουν οι ταμπάκηδες, η εικόνα της λίμνης, του κάστρου, των ταμπάκηδων, η εικόνα των ξυλάδικων και των βαρελάδι-

κων, η εικόνα της οικογενειακής ζεστασιάς στο σπίτι του Σιούλα, η εικόνα της γυναίκας του που θρηνεί για τη δυστυχία τους, του Σιούλα που πηγαίνει να πουλήσει το όπλο του στο γύφτο, του Σιούλα με το βαρελά στο κρασοπουλειό, του Σιούλα που αποφασίζει να κυνηγήσει, για να ζήσει την οικογένειά του. Επίσης, η εικόνα των ταμπάκιδων που πουλάνε κι εκείνοι τα κυνήγια τους στην αγορά, η ηχητική εικόνα της μηχανής που ουρλιάζει, η εικόνα των πουλιών που φεύγουν τρομαγμένα.

- 2. Προσωποποιήσεις:** Επίσης, ο συγγραφέας αισθητοποιεί τις ιδέες του μέσα από ποικίλα εκφραστικά μέσα, όπως προσωποποιήσεις: «Γαλαζοπράσινη και βαθιά απλώνεται η λίμνη», «μέσα στα νερά της καθρεφτίζει», «να πάει το ψωμί παρακάτω», «ρεύουνε χρόνο με το χρόνο τα τείχια του κάστρου», «τα μάτια της τον παρακαλούσαν να σωπάσει», «μπίε ο φούρνος μας δίνει», «οι σάλπιγγες των νέων καιρών γκρέμιζαν από θεμέλια τα τείχη της ταμπάκινης Ιερικώς μέσα σε πανδαιμόνιο από ουρλιαχτά μηχανών».
- 3. Παρομοιώσεις:** «σαν κουνέλα γεννούσε», «βαστούσαν το ταμπάκικο σαν ένα ταμπούρι», «τα δίκαννα ανιλαλούσανε σαν ένα αδάμαστο παρόν», «σα μια ζέστα».
- 4. Μεταφορές:** «ο τόπος βρομοκόπαγε», «αλέθεται ο άνθρωπος», «ξετίναξε το σπίτι», «το 'φερε βόλτα μονάχη της», «μια γλύκα περνούσε σ' όλη του τη ζωή».
- 5. Τεχνική:** Ακόμη, πρέπει να τονιστεί ο εσωτερικός μονόλογος, που χρησιμοποιεί ο συγγραφέας για να τονίσει τις ψυχικές διακυμάνσεις των προσώπων, αλλά και η ειρωνεία με την οποία ο συγγραφέας εκφράζει τις προσωπικές του θέσεις. Επίσης, πρέπει να αναφερθούμε και στο διάλογο που χρησιμοποιεί ο συγγραφέας με αριστοτεχνικό τρόπο, έτσι ώστε να αποδίδονται ρεαλιστικά τα γεγονότα.
- 6. Γλώσσα:** Η γλώσσα του διηγήματος είναι λιτή και το ύφος του απλό, ρεαλιστικό.

ΣΤ. ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ στις ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ του Σχ. βιβλίου

- 1n:** Να επισημάνετε τα κυριότερα χαρακτηριστικά της συντεχνίας των ταμπάκων α) ως προς την οργάνωση της οικονομίας τους (προμήθεια πρώτων υλών -τρόπος παραγωγής των προϊόντων τους - διάθεση των προϊόντων, β) ως προς την κοινωνική τους οργάνωση, γ) ως προς τα ήθη τους. Να τεκμηριώσετε τις απαντήσεις σας με στοιχεία που προσφέρει το διήγημα.

Απάντηση:

Βλέπε ανάλυση.

- 2n:** Τι εκπροσωπεί ο Σιούλας μέσα στο διήγημα; (Πριν απαντήσετε να λάβετε υπόψη σας και τα συμπεράσματα στα οποία καταλήξατε με την επεξεργασία της 1ης ερώτησης).

Απάντηση:

Ο Σιούλας είναι ο αντιπροσωπευτικός τύπος της κλειστής συντεχνιακής ομάδας των ταμπάκηδων. Αρχικά, αντιδρά στη μεταβολή των κοινωνικών και οικονομικών συνθηκών, αλλά τελικά αναγκάζεται να συμβιβαστεί, για να επιβιώσει (Για το χαρακτηρισμό του Σιούλα, βλέπε ανάλυση).

3η: Στην τελευταία παράγραφο του διηγήματος υπάρχει η φράση «Πίσω του εκείνη τη μέρα οι σάλπιγγες των νέων καιρών γκρεμίζουν από θεμέλια τα τείχη της ταμπάκινης Ιερικώς μέσα σ' ένα πανδαιμόνιο απ' ουρλιαχτά μηχανών». Τι σημαίνει αυτή η φράση. Να αναπτύξετε το νόημά της.

Απάντηση:

Ο συγγραφέας χρησιμοποιεί την παρομοίωση αυτή -παρμένη από τη βιβλική περιγραφή - με καθαρά συμβολικό τρόπο. Στόχος του είναι να τονίσει τη μεταβολή των οικονομικών δεδομένων και των κοινωνικών συνθηκών που οδήγησαν στο μαρasmus της συντεχνίας των ταμπάκηδων.

4η: Ποιο νόημα παίρνει μέσα στο διήγημα η συνάντηση του Σιούλα με το γύφτο και με το βαρελά;

Απάντηση:

Βλέπε ανάλυση.

5η: Ο συγγραφέας δεν είναι ένας ψυχρός παρατηρητής της τύχης του Σιούλα και της συντεχνίας του, αλλά συμμετέχει συναισθηματικά στην περιπέτειά τους. Με ποιους τρόπους ή σε ποια σημεία εκδηλώνεται αυτή η συμμετοχή;

Απάντηση:

Ο συγγραφέας φαίνεται να συμμετέχει συναισθηματικά στην τύχη του Σιούλα και της συντεχνίας του. Αυτό φαίνεται με τις ειρωνείες που χρησιμοποιεί, όπως στη σκηνή του Σιούλα με τον ξενιτεμένο ταμπάκο, όταν ο πρώτος ειρωνεύεται το δεύτερο («Και δε μου λες, σε περικαλούμε δεν είχε αστεία μ' αυτούς»), αλλά και στη σκηνή της συμφιλιώσης με τους άλλους επαγγελματίες («μα που στο διάολο βρίσκονταν όλοι τους;»).

Επίσης, η επικοινωνία του συγγραφέα με τους ήρωές του φαίνεται από το ότι τους περιγράφει με λεπτομέρειες, χρησιμοποιώντας τον εσωτερικό μονόλογο αλλά και ποικίλα εκφραστικά μέσα (Βλέπε αισθητική προσέγγιση).

6η: Πώς νομίζετε ότι θα μπορούσαν ν' αποφύγουν τον οικονομικό τους μαρasmus οι ταμπάκοι (και οι παρόμοιες συντεχνίες) στη σύγχρονη εποχή.

Απάντηση:

Οι ταμπάκοι θα μπορούσαν να αποφύγουν τον οικονομικό τους μαρasmus, αν είχαν παρακολουθήσει τις εξελίξεις της τεχνολογίας και είχαν προσαρμοστεί στα νέα οικονο-

μικά δεδομένα. Αν δηλαδή είχαν χρησιμοποιήσει και αυτοί μηχανές, έτσι ώστε να κατεργάζονται τα δέρματα με τις σύγχρονες μεθόδους, για να είναι πιο παραγωγικοί και επομένως πιο ανταγωνιστικοί.

Το ίδιο μπορούσε να ισχύσει για όλες τις συντεχνίες. Αν δηλαδή προσάρμοζαν τις παραδοσιακές μεθόδους τους στις απαιτήσεις της νέας εποχής και χρησιμοποιούσαν τεχνικά μέσα, θα κατόρθωναν να επιβιώσουν.

Z. ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

- 1n:** Να σχολιάσετε το χωρίο από το κείμενο: «Και πολιτική δε μιλούσανε...Αυτάρκεια. Ηθική. Κοινωνική. Πολιτική.
- 2n:** Σχολιάστε τη στάση της γυναίκας του Σιούλα. Μπορείτε να συναγάγετε κάποια συμπεράσματα για τη θέση της γυναίκας της εποχής;

ΤΟ ΦΟΝΙΚΟ ΤΗΣ ΙΖΑΜΠΕΛΑΣ ΜΟΛΝΑΡ

Δ. Χατζής

A. Ο ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΣ

Η ζωή και το έργο του

Βλέπε σελ. 305

B. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΓΙΑ ΤΟ ΕΡΓΟ

Το διήγημα ανήκει στη συλλογή «Σπουδές» (1976). Μοιάζει περισσότερο με δοκίμιο, γιατί προσεγγίζει θεωρητικά το πρόβλημα της σχέσης που υπάρχει ανάμεσα στη ζωή του καλλιτέχνη και στην καλλιτεχνική του δημιουργία.

Γ. ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

α. Νοηματική απόδοση

Αφηγητής στο διήγημα είναι κάποιος λογιστής, θαυμαστής της γλυπτικής, χωρίς όμως ο ίδιος να μπορεί να δημιουργήσει. Η αγαπημένη του απασχόληση ήταν να μπαίνει στα εργαστήρια των γλυπτών και να τους παρακολουθεί την ώρα της δημιουργίας τους. Ιδιαίτερη εκτίμηση έτρεφε για την αφηρημένη γλυπτική. Ο αφηγητής αυτός μας διηγείται και την ιστορία της γλύπτριας Ιζαμπέλας Μόλναρ.

Αυτή ήταν μια γλύπτρια που γνώρισε πριν από αρκετά χρόνια στην Ουγγαρία και εντυπωσιάστηκε από το έργο της. Στα αγάλματά της έβλεπε τη γαλήνη μέσα στην αυτόνομη τελειότητα τους, έβλεπε τον άνθρωπο ισορροπημένο μέσα στον κόσμο και συμφιλιωμένο μ' αυτόν. Κάθε άγαλμα της Ιζαμπέλας Μόλναρ ακτινοβολούσε ήρεμα, σίγουρα, την ευτυχία για την ανθρώπινη νίκη στη ζωή.

Εντελώς ασύμβατη με την εικόνα των έργων της ήταν η ζωή της δημιουργού: γυναίκα πλασμένη από το χειρότερο υλικό, εριστική, γεμάτη κακές συνήθειες, τοιγκούνα. Ο πνευματικός της κόσμος χαμηλότετου επιπέδου, η ανάγκη της σκέψης, της περιουλογής, του προβληματισμού της ήταν άγνωστη.

Μετά από κάποιο διάστημα η Μόλναρ παντρεύτηκε και χάρη στο σύζυγό της μπήκε κάποια τάξη σε όλους τους τομείς της ζωής της. Ήταν πια ευτυχισμένη -όπως φαινόταν

στο πρόσωπο, στις κινήσεις, στους τρόπους της. Μετά το γάμο της συνέχισε να εργάζεται αλλά τώρα απέφευγε να δείχνει στον αφηγητή-θαυμαστή τα έργα της, χρησιμοποιώντας κάθε φορά διάφορα προσχήματα. Μια μέρα τον καλεί στο σπίτι της για να του δείξει τη μετά το γάμο της μία καλλιτεχνική της δημιουργία. Ο αφηγητής διαπίστωσε αμέσως τη διαφορά ανάμεσα στα τωρινά αγάλματα και στα προηγούμενα δημιουργήματά της: το πρόσφατο έργο της δε διατηρούσε τίποτε από την πνοή και ομορφιά του παλιότερου, κάτι που φάνηκε να αντιλαμβάνεται και η ίδια η γλύπτρια.

Έξι μήνες αργότερα ο αφηγητής πληροφορείται πως η Μόλναρ σκότωσε με σφυρί τον άντρα της και κατέστρεψε η ίδια τα έργα της της τελευταίας ευτυχισμένης περιόδου. Καταδικάστηκε σε ισόβια, αλλά μετά δυο χρόνια με σαλεμένα τα λογικά της κατέληξε στο φρενοκομείο, όπου και συνέχισε να φτιάχνει αγάλματα, τα οποία όμως δεν τα είδε κανείς, εκτός από τους τρελούς και τους γιατρούς.

Κάποια μέρα του Σεπτεμβρη, την ώρα που δούλευε, μια δυνατή βροχή μούλιασε τον πηλό και οι φυσιογνωμίες έχασαν το σχήμα τους. Η Ιζαμπέλα, τρελή από απελπισία, ρίχτηκε πάνω στο μεγαλύτερο από τα αγάλματα, που τα κομμάτια του είχαν αρχίσει να ξεκολλάνε, και άρχισε να το ξεσκίζει με τα νύχια της, βγάζοντας άναρθρα ουρλιαχτά. Οι γιατροί αποφάσισαν πως μετά το σοκ αυτό η κατάστασή της ήταν πια ανίατη και την έβαλαν σε ειδικό θάλαμο. Ένα χρόνο αργότερα πέθανε.

Ο θάνατός της ήταν μια αποκάλυψη για το συγγραφέα: του επέτρεψε να ερμηνεύσει την αγωνιώδη προσπάθεια της να παραγάγει έργο.

β. Ερμηνευτικά – Γλωσσικά σχόλια

1. **ευθυτενής:** ο τεντωμένος μπροστά, ο ίσιος
2. **ακαμψία:** η έλλειψη κάμψης, κίνησης γενικότερα.
3. **παρότητα:** θρασύτητα.
4. **ευτελής:** χαμηλού επιπέδου, φτηνός,
5. **φαντασίωση:** το δημιούργημα της φαντασίας.
6. **ασυδοσία:** απεριόριστη και ανεξέλεγκτη ελευθερία
7. **Κούρος:** τεράστια αγάλματα εφήβων της αρχαϊκής εποχής. Οι νέοι παριστάνονται ακίνητοι με τα χέρια κολλημένα στα πλευρά.
8. **οι άλμπαντρος του Μπονιέρ:** ο ποιητής παρομοίαζε τον εαυτό του με τα μεγάλα αυτά θαλασσοπούλια που σκοντάφτουν στα τεράστια φτερά τους.
9. **μποεμισμός:** τρόπος ζωής των μποέμ. Η λέξη είναι γαλλική. Κυριολεκτικά σημαίνει Βοημός, τσιγγάνος από τη Βοημία. Μεταφορικά χρησιμοποιείται ως προσωνυμία για τους φτωχούς -συνήθως- λογίους ή καλλιτέχνες, που δεν έχουν συγκεκριμένους οικονομικούς πόρους, αλλά παρόλα αυτά ζουν εύθυμα και αμέριμνα.
10. **μεταφυσική:** κυριολεκτικά σημαίνει την επιστήμη που πραγματεύεται τις πρώτες

αρχές και τα αίτια των όντων, η πρώτη φιλοσοφία. Μεταφορικά η λέξη σημαίνει καθετί δυσνόητο και αφηρημένο.

- 11. εκφυλισμός:** διαφθορά, εξαχρείωση.
- 12. εκζήτηση:** η επιπόδευση, το αφύσικο, η προσποίηση.
- 13. πρόπλασμα:** ομοίωμα αγάλματος, ισομέγεθες μ' αυτό, από πηλό ή γύψο.

γ. Πραγματολογικά – Ιδεολογικά – Πολιτιστικά σχόλια

Βασική ιδέα του διηγήματος είναι η στενή σχέση που υπάρχει ανάμεσα στην προσωπική ζωή του καλλιτέχνη και στο δημιουργικό του έργο. Αν διαταραχτεί η αρμονία που υπάρχει μεταξύ τους, ο αντίκτυπος είναι φανερός. Απόδειξη τούτου το εξής: όσο διάστημα η ηρωίδα ζούσε μια άτακτη ζωή μέσα στη μικρότητα, η τέχνη της ήταν μεγαλειώδης η περίεργη αυτή ισορροπία διαταράχτηκε, όταν η ζωή της μπήκε σε κάποια τάξη. Τότε έπεσε σε ποιότητα η καλλιτεχνική απόδοση.

Άλλη ιδέα του διηγήματος-προβληματισμός του αφηγητή μετά το βασανιστικό αποτέλεσμα της ζωής και του έργου της γλύπτριας -είναι ότι για τον αληθινό καλλιτέχνη η ζωή και η ευτυχία του είναι απόλυτα δεμένη με το έργο του. Όσο μεγάλη κι αν είναι η ευτυχία του στην προσωπική του ζωή, δεν μπορεί να τον γεμίσει, όταν μάλιστα γίνεται αιτία να καταστραφεί η δημιουργικότητά του. Η Ιζαμπέλα -τυπικό παράδειγμα γι' αυτήν την περίπτωση- πιστεύει για μια στιγμή πως αν καταστρέψει μόνη της την ευτυχία της, θα αναγεννηθεί καλλιτεχνικά. Έτσι παίρνει την απόφαση να δολοφονήσει τον άντρα της, καταστρέφοντας ό,τι της στερεί την ομορφιά της τέχνης της.

Δ. ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

✓ Νοηματικές ενότητες/Επιμέρους πλαγιότιτλοι

Το διήγημα χωρίζεται σε έξι αφηγηματικές ενότητες:

- 1η ενότητα:** (Από την αρχή... αυτής της νίκης): η γνωριμία του συγγραφέα με το έργο της γλύπτριας και η ιδιαίτερη απήχηση πάνω του.
- 2η ενότητα:** («Ο δημιουργός των έργων αυτών... Πως ενεργούσε σαν όργανο μόνο»): Παρουσίαση του ευτελούς της χαρακτήρα σε αντίθεση με την ομορφιά του έργου της.
- 3η ενότητα:** («Κόντευε πια τα σαράντα... αμίλητα δάχτυλα»): η ασημαντότητα των εξωτερικών χαρακτηριστικών της γλύπτριας.
- 4η ενότητα:** («Αραίωσα... ο τελικός»): συνάντηση του αφηγητή με τη γλύπτρια μετά το γάμο της και διαπίστωση ότι η ηρεμία στη ζωή της συνοδεύτηκε από πώση στην καλλιτεχνική της δημιουργία.
- 5η ενότητα:** («Αργότερα στο φρενοκομείο... Σ' ένα χρόνο πέθανε»): το τραγικό τέλος της γλύπτριας και οι προβληματισμοί του αφηγητή για τη σημασία της περιπτώσεώς της.

Ε. ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ – ΤΕΧΝΟΤΡΟΠΙΑ

1. **Γλώσσα:** Η γλώσσα του διηγήματος είναι η δημοτική.
2. **Ύφος:** Το ύφος σοβαρό και υψηλό, Ο λόγος του απλός, καθημερινός, χωρίς λυρικά ξεσπάσματα, χωρίς πολλά κοσμικά επίθετα ή παιχνίδια με εικόνες. Επιτυγχάνεται ωστόσο η αμεσότητα στην επικοινωνία με τον αναγνώστη, κυρίως χάρη στον εξομολογητικό τόνο και στο α΄ πρόσωπο που χρησιμοποιεί ο συγγραφέας. Το κυριότερο εκφραστικό μέσο που χρησιμοποιεί ο Χατζής στο διήγημα είναι η αντίθεση, ανάμεσα στη ζωή και το έργο της γλύπτριας, ανάμεσα στην πριν και μετά τα γάμο της ζωή. Ακόμη, ο Χατζής καταφέρνει στο διήγημα αυτό να συνταιριάζει δύο διαφορετικά είδη λόγων: του διηγήματος και του δοκιμίου. Οι ερωτήσεις, στις οποίες δίνει ο ίδιος απάντηση, και ο προβληματισμός του για την τέχνη και τα ρόλο του καλλιτέχνη αποτελούν χαρακτηριστικά δοκιμίου η ύπαρξη κεντρικού μύθου, η πλοκή, η διαγραφή χαρακτήρων συνιστούν στοιχεία διηγήματος.
3. **Εκφραστικά μέσα:**
 - α. **Μεταφορές:** αχόρταγη ενεργητικότητα, ψυχρό και αδιάφορο πρόσωπο, τυχαία, ζωώδικο αρπακτική ζωή, δάχτυλα-πόδια της αράχνης, αμίλητα δάχτυλα, κατέβασε τα μάτια.
 - β. **Παρομοίωση:** στεκόταν εκεί σαν ένα παιδάκι που το μάλωσαν και ντρέπεται.
 - γ) **Εικόνες:** 1. Των έργων της στην αρχή. 2. Η περιγραφή του παρουσιαστικού της. 3. Η σιωπηλή επίκριση -με το βλέμμα- ταν αφηγητή για τα νέα της έργα και η παθητική στάση της γλύπτριας. 4. Η σκηνή της καταστροφής των έργων της.

ΣΤ. ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ στις ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ του Σχ. βιβλίου

- 1n:** Ο συγγραφέας στο διήγημα αυτό με την περίπτωση της ηρώιδας του απεικονίζει τον καλλιτέχνη με ανθρώπους αδυναμίες και ελαττώματα ενισχυμένα στο έπακρο: να παρακολουθήσετε το χαρακτήρα, τη συμπεριφορά, την εμφάνιση και τη μόρφωση της Ιζαμπέλας Μόλναρ.

Απάντηση:

Ο συγγραφέας τονίζει ιδίως τις αρνητικές πλευρές στην περίπτωση της Ιζαμπέλας Μόλναρ. Σε αντίθεση με την αίσθηση ισορροπίας που αναδίδουν τα έργα της, η γλύπτρια ζει μια εντελώς ανισόρροπη ζωή. Χαρακτήρας ολωσδιόλου ασήμαντος, χυδαία, εριστική, γεμάτη προλήψεις και προκαταλήψεις, τελείως ρηχή στη σκέψη της, με ανύπαρκτο προβληματισμό σχετικά με σοβαρά θέματα, ακατάσχετα φλύαρν. Η έλλειψη τάξης και καλαισθησίας κυριαρχούσε στη ζωή της, πάνω της, στο σπίτι της. Όλα αυτά συμπλήρωνε η παθολογική, σχεδόν γεροντική, τσιγκουνιά της.

Τελείως ασήμαντη ήταν και η εμφάνισή της: κεφάλι κοινό, πρόσωπο ανέκφραστο, μάτια κενά και μόνο τα σφιγμένα της χείλη πρόδιδαν κάποια εσωτερική δύναμη. Ακόμη και τα δάχτυλά της, που έφτιαχναν αριστουργήματα, ήταν κοινότατα.

2n: Να προσέξετε επίσης στο διήγημα: α) τα χαρακτηριστικά του έργου της γλύπτριας πριν από το γάμο της, μετά το γάμο και κατά τη διάρκεια της τρέλας της. β) τη σχέση της καλλιτεχνικής δημιουργίας με την προσωπική ζωή της ηρωίδας.

Απάντηση:

α. Πριν από το γάμο της το έργο της ανέδιδε την αίσθηση της ισορροπίας και της συμμετρίας, που προέρχεται από το αρμονικό ταίριασμα ασύμμετρων μεταξύ τους στοιχείων. Ήταν αποτυπωμένη σ' αυτό η αίσθηση ικανοποίησης του ανθρώπου που έχει δαμάσει τον κόσμο και προβάλλει νικητής.

Μετά το γάμο της, το έργο της έχασε την ισορροπία του και την αξία του. Οι μορφές δεν είχαν πια αρμονία και προβάλλαν σαν κακόσχημοι όγκοι.

Κατά τη διάρκεια της τρέλας της το έργο πήρε ένα ξέφρενο ρυθμό: Η Μόλναρ δούλευε παράλληλα 3-4 φιγούρες και είχε ταυτιστεί η ίδια με τις μορφές που δημιουργούσε. Με αυτόν τον πυρετώδη ρυθμό δουλειάς προσπαθούσε μάλλον να αναπληρώσει όλο της το χαμένο καιρό.

β. Στο διήγημα υπάρχει μια αξιοπρόσεκτη αντίθεση. Πριν από το γάμο και κατά τη διάρκεια της τρέλας της στην ακατάστατη ζωή της και στην απουσία ευτυχίας αντιπαρατίθεται η έντονη και γόνιμη καλλιτεχνική δημιουργία. Η ηρεμία όμως και η τάξη στην προσωπική της ζωή έχουν ως αποτέλεσμα την υποβάθμιση της ποιότητας του καλλιτεχνικού της έργου.

3n: Ο συγγραφέας υψώνει την ηρωίδα του σε σύμβολο· ποιο δίδαγμα βγάζει από την τραγική της ιστορία; (Να επισημάνετε τα σχετικά χωρία).

Απάντηση:

Η Μόλναρ γίνεται στα μάτια του συγγραφέα σύμβολο του ανθρώπου-καλλιτέχνη που προσπαθεί να μετουσιώσει τη δυστυχία, την απελπισία, την άρνηση και τη ματαιότητα σε καλλιτεχνική ομορφιά. Το δίδαγμα που προκύπτει είναι ότι η ευαίσθητη φύση του καλλιτέχνη παραμένει πάντα αφοσιωμένη στο έργο της, με πλήρη συνείδηση του καθήκοντος, καταβάλλοντας υπεράνθρωπες προσπάθειες για δημιουργία, ακόμα και μέσα σε πολύ αντίξοες συνθήκες.

4n: Να εξετάσετε τη δομή του διηγήματος παρακολουθώντας την αντίθεση ανάμεσα στη ζωή και το έργο της ηρωίδας στις τρεις διαδοχικές φάσεις.

Απάντηση:

Στο διήγημα η ζωή της ηρωίδας αλλά και το έργο της ακολουθεί τριμερή πορεία: πριν

από το γάμο, κατά τη διάρκειά του και μετά το γάμο (και στη διάρκεια της τρέλας της). Συνεπώς, αποτελείται από τα τρία αυτά βασικά μέρη, ανάμεσα στα οποία ο συγγραφέας έχει παρεμβάλει κι άλλες μικροενότητες, για να παρουσιάσει στοιχεία που πλαισιώνουν τη βασική δομή, όπως ο χαρακτήρας της Μόλναρ, η γνωριμία του συγγραφέα με το έργο της κ.α.

Z. ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

- 1n:** Να επισημάνετε σύμφωνα με το κείμενο το ρεύμα της τέχνης που ακολουθεί η Ιζαμπέλα Μόλναρ.
- 2n:** Ο αφηγητής μέσα στο κείμενο αναφέρεται κάποιες φορές στην τάξη και την αταξία της γλύπτριας. Τι σήμαινε για τη γλύπτρια; Πιστεύετε ότι το παράδειγμα της Ιζαμπέλας Μόλναρ αφορά σε κάθε δημιουργό και καλλιτέχνη;

ΤΟ ΦΡΑΓΜΑ

Σπύρος Πλασκοβίτης

A. Ο ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΣ

Η ζωή και το έργο του

Γεννήθηκε στην Κέρκυρα, στα 1917, αλλά μεγάλωσε στην Αθήνα. Σπούδασε Νομικά στο Πανεπιστήμιο Αθηνών και σταδιοδρόμησε στο δικαστικό κλάδο. Αγwόνιστηκε ενάντια στη δικτατορία του 1967 και για τη δράση του αυτή εξορίστηκε και φυλακίστηκε. Μετά την αποκατάσταση της δημοκρατίας επανήλθε στη θέση του Συμβούλου Επικρατείας, για να παραιτηθεί όμως στη συνέχεια και να πολιτευτεί. Από το 1977 είναι βουλευτής.

Η πεζογραφία του ξεκίνησε από μια πεζογραφία απλή και λυρική, για να εξελιχθεί σε μια δημιουργία πιο σύγχρονη και προβληματισμένη και να καταλήξει με το μυθιστόρημα «Το φράγμα» στον πυκνό συμβολισμό. Αλλά έργα του είναι τα εξής: «Το γυμνό δέντρο», «Η θύελλα και το φανάρι», «Οι γονατισμένοι», «Το συρματοπλέγμα», «Η πόλη».

Τα θέματά του αντλούνται από τις βιωματικές του εμπειρίες την περίοδο της Κατοχής και του Εμφυλίου πολέμου.

Η γλώσσα του είναι απλοϊκή, δυναμική, ενώ γενικά στο έργο του διαπιστώνονται επιδράσεις του Κάφκα και του Καμύ. Εκείνο όμως που χαρακτηρίζει το έργο του είναι η αγωνία και η μοναξιά του σύγχρονου ανθρώπου μπροστά στην πιθανή κατάρρευση του πολιτισμού του, για τη δημιουργία του οποίου τόσο αγωνίστηκε.

B. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΓΙΑ ΤΟ ΕΡΓΟ

Πρόκειται για απόσπασμα από «Το φράγμα», ένα συμβολικό μυθιστόρημα του συγγραφέα, που εκφράζει το άγχος του σημερινού ανθρώπου από την απειλή των ανεξέλεγκτων δυνάμεων που ο ίδιος νομίζει ότι έχει πιθανεύσει κι ωστόσο ξεπερνούν τ' ανθρώπινα μέτρα του ελέγχου.

Γ. ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

α. Νοηματική απόδοση

Ο Μπεναρδής Χαρίτος, ο γέρος κτηματίας της περιοχής, διηγείται στον υδρολόγο μηχανικό Αλέξη Βαλέρη την ιστορία της κατασκευής του φράγματος. Πριν από αυτό, υπήρχε ένα στοιχειωμένο γεφύρι, που πάντα το περνούσαν με φόβο. Ο τόπος τριγύρω ήταν γεμάτος λίμνες και βαλτότοπους. Ο γερο-Μπεναρδής κυνηγούσε τότε κάστορες και βί-

δρες, τα δέρματα των οποίων κατεργάζονταν ο θεός του, που ήταν γουναράς στην πόλη.

Διηγείται μάλιστα πως κάποια φορά που κυνηγούσε, τα σκυλιά του βούλιαξαν στο βάλτο και τα έχασε. Επίσης, θυμάται έναν ερωδιό που είδε κάποια μέρα στο βάλτο και προσπάθησε να τον πιάσει. Όμως, από απροσεξία του έπεσε σε μια κωματένια ρουφή-χτρα, από την οποία δεν μπορούσε να ξεφύγει. Η αγωνία του κορυφωνόταν, καθώς βούλιαζε όλο και περισσότερο μέσα στη λάσπη και, όπως υπολόγιζε, δεν του 'μεναν παρά δέκα μόνο ώρες ζωής ακόμα.

Ο γερο-Μπεναρδής αφηγούμενος, ξαναζει στην ουσία την αγωνία της περιπέτειάς του. Θυμάται τις τραγικές στιγμές που πέρασε όλη τη νύχτα μέσα στη λάσπη, κάτω από το φως του φεγγαριού που φώτιζε τρομακικά το στοιχειωμένο γιοφύρι. Η απελπισία τον κυριεύε, καθώς καταλάβαινε πως κανείς δε θα μπορούσε να τον βοηθήσει, και το μόνο που σκεφτόταν ήταν ο θάνατος.

Ο γερο-Μπεναρδής συνεχίζει πάντως τη διήγησή του για το φράγμα, καθώς συνέρχεται κάπως από την ταραχή που του προκάλεσαν οι αναμνήσεις του. Θυμάται την κατασκευή του και τονίζει πως μόνο αυτός και δυο καλόγεροι από το μοναστήρι είδαν πώς κατασκευάστηκε. Μάλιστα, δείχνει στον Βαλέρη χαλκογραφίες του στοιχειωμένου γιοφυριού και τον διαβεβαιώνει πως αυτό χτίστηκε μέσα στο φράγμα.

Στη συνέχεια περιγράφει το φράγμα αυτό που έχει μήκος δεκαπέντε χιλιόμετρα και είναι πραγματικά πελώριο. Εκφράζει ακόμα και το φόβο των ανθρώπων της περιοχής, που δεν ήθελαν να αγοράσουν μετοχές, τις οποίες μετά την κατασκευή του φράγματος θα αντιπλάσσαν με χωράφια, μόλις θα τραβιούνταν τα νερά και θα δημιουργούνταν μια εύφορη πεδιάδα. Και φοβούνταν, κυρίως, μήπως το φράγμα δεν αντέξει την πίεση του νερού και γκρεμιστεί. Όμως, ο γερο-Μπεναρδής ήταν πιο τολμηρός. Εξάλλου, πίστευε πως το φράγμα θα άντεχε. Έτσι, έδωσε όσα χρήματα είχε κληρονομήσει από το θείο του και όσα είχε συγκεντρώσει ο ίδιος, για να αγοράσει μετοχές.

Όταν έφτασε το ξημέρωμα, βρήκε το γερο-κτηματία να μιλάει ακόμα στον υδρολόγο για το παρελθόν του. Ακόμα, του εξέφρασε το φόβο του για τη δύναμη του νερού που απειλούσε το φράγμα, αλλά και την ελπίδα του ότι εκείνο θα άντεχε και πάλι. Τα λόγια του αυτά έκαναν το Βαλέρη να πιστέψει πως ο γερο-Μπεναρδής δεν ήταν στα λογικά του.

Εκείνη την ώρα εμφανίστηκε μια μουγκή κοπέλα, η ψυχοκόρη του Μπεναρδή, την οποία εκείνος αποπήρε που τους διέκοψε και εκείνη τρομαγμένη αποχώρησε.

β. Ερμηνευτικά – Γλωσσικά σχόλια

1. βίδρα: η ενυδρίδα, σαρκοφάγο θηλαστικό που ζει σε ποτάμια και λίμνες.

2. δόκανο: η φάκα.

3. άσφαλτα: χωρίς σφάλμα.

4. σανσεπώ: είδος όπλου,

5. καλαμιώνας: έκταση γεμάτη καλαμιές.

6. ερωδιός: είδος σπάνιου πουλιού.

7. **φερμάρω:** παρατηρώ κάτι με προσοχή.
8. **λαγωνίκα:** θηλυκό κυνηγετικό σκυλί.
9. **μιντέρι:** ντιβάνι.
10. **ξον (επίρρημα) και εξόν:** εκτός, πλην.
11. **ρισκάρω:** διακινδυνεύω.
12. **ναπολεόνια:** γαλλικά νομίσματα χρυσά, αξίας είκοσι φράγκων.
13. **αβγατίζω:** πληθαίνω.
14. **προσώρας:** προσωρινά.

γ. Πραγματολογικά – Ιδεολογικά – Πολιτιστικά σχόλια

1n - 2n - 3n ενότιες: Στις ενότιες αυτές παρουσιάζεται, μέσα από τις αναμνήσεις του Μπεναρδή, η πορεία του στη ζωή, γεγονός που βοηθά στο να σκιαγραφήσουμε το χαρακτήρα του. Παρουσιάζεται ως ο έμπειρος άνθρωπος που μεταβάλλει το μόχθο σε δημιουργία και ανάπτυξη. Από φτωχός κυνηγός κατόρθωσε να γίνει πλούσιος κτηματίας, ακριβώς, γιατί συνειδητοποίησε τη δύναμη του τεχνολογικού πολιτισμού και έδωσε εμπιστοσύνη στο φράγμα και στις δυνατότητές του.

Παράλληλα, τονίζονται οι δυνατότητες του τεχνολογικού πολιτισμού, καθώς μεταβάλλει τη φύση, μετατρέπει τους βαλτότοπους σε εύφορη γη και δίνει στους ανθρώπους δουλειά και καλύτερες συνθήκες διαβίωσης.

4n ενότια: Στην ενότια αυτή τονίζεται ο φόβος του γερο-Μπεναρδή για την κατάρρευση του φράγματος. Μάλιστα, ο φόβος του αυτός μεγαλώνει, όταν βλέπει και την αβεβαιότητα των άλλων, αν και προσπαθεί να κρατηθεί από κάποια ελπίδα. Επίσης, η εμφάνιση της ψυχοκόρης του του προκαλεί επιπλέον αναστάτωση γιατί στο πρόσωπό της δε βλέπει το στήριγμα και την ενθάρρυνση, την απάλλαγή από την αμφιβολία που τον ταλανίζει, αλλά ένα άτομο απελπισμένο που ζητά να μάθει τι θα γίνει με το φράγμα, ζητά στήριξη από τον ίδιο, βοήθεια που όμως δεν μπορεί να της δώσει.

Αλλά και ο υδρολόγος δε φαίνεται να διαφέρει από τον Μπεναρδή. Γιατί, ενώ ως επιστήμονας θεωρεί αβάσιμους τους φόβους του γέρου και μάλιστα τονίζει πως δεν είναι και πολύ καλά στα λογικά του, δεν καταφέρνει να τον καθησυχάσει και να περιορίσει την αγωνία του. Αντίθετα, ο γερο-Μπεναρδής φαίνεται να τον αναστατώνει με την διήγησή του.

Πάντως, τόσο ο γερο κτηματίας όσο και ο υδρολόγος είναι σύμβολα και όχι συγκεκριμένα πρόσωπα που αναφέρονται σε συγκεκριμένα περιστατικά. Αντίθετα, αναφέρονται γενικά στο φόβο και την αγωνία του σύγχρονου ανθρώπου για την πιθανή κατάρρευση του πολιτισμού του, τη στιγμή που είδε πόσα του προσφέρει ο πολιτισμός αυτός και πόσο είναι τελικά εξαρτημένος από αυτόν. Έτσι, τα οφέλη του πολιτισμού του ο άνθρωπος τα πληρώνει με την ψυχική φθορά του, με το φόβο που αντιμετωπίζει συνέχεια πως αυτός θα χαθεί και μαζί θα χαθεί και η ευμάρεια που του προσφέρει.

Δ. ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

✓ Νοηματικές ενότητες/Επιμέρους πλαγιότιτλοι

Τα διήγημα μπορεί να διαχωριστεί στις εξής ενότητες:

- 1η ενότητα:** «Πριν από μισόν αιώνα το φράγμα δεν υπήρχε θα 'φτανε με τις ώρες ως το πηγούνι»: η διήγηση του γερο Μπεναρδή για την κατασκευή του φράγματος.
- 2η ενότητα:** «Στο σημείο αυτό ο γερο-Μπεναρδής μια καρτόσα με διπλά άλογα»: η αναφορά στο κυνήγι του ερωδιού.
- 3η ενότητα:** «Θα τραβούσε, ωστόσο, μακριά τούτη η ιστορία ,.... Τ' ακούτε;»: περιγραφή του φράγματος, και
- 4η ενότητα:** «Ξανακάθισαν κι οι δυο εκεί στη γωνιά πάλι η αρχοντική ιστορία της νύχτας»: ο Μπεναρδής συνεχίζει τη διήγησή του έως το πρωί.

Ε. ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ – ΤΕΧΝΟΤΡΟΠΙΑ

- 1. Παρομοιώσεις:** Ο συγγραφέας αισθητοποιεί τις ιδέες του μέσα από πολλά και ποικίλα εκφραστικά μέσα, όπως παρομοιώσεις: «σαν κομμάτια βρεγμένο μπαμπάκι», «μια τεράστια θέληση απλωμένη σαν τα πλοκάμια του χταποδιού», «ένας ήλιος κόκκινος σαν ματωμένο καλάθι», «το φερμάριζε, σα λαγώνικα», «χλώμιασε σαν το φλουρί».
- 2. Μεταφορές:** «ήταν ολάκερος ένα πηχτό κομμάτι σκοτάδι», «μεγάλες μπουκιές πάχνη», «δόκανο του θανάτου», «να τροχίσεις την έχθρα σου», «να καθαρίσει τις θολές ανασεμίες του νερού», «η καρδιά του βροντούσε».
- 3. Προσωποποιήσεις:** «μπροστά πήγαινε η πονηριά», «το κορμί του μεγάλου ποταμού», «τ' ανοικτά σκέλια του γεφυριού ζωγραφίζονταν πελώρια μέσα στο βάλτο», «όλα γύρω μου έσπιναν μάτια και παρακολουθούσαν», «τα καλάμια του βάλτου μουρμούριζαν μεταξύ τους παρατηρώντας τη γύμνια μου», «ο βούρκος είχε χίλια στόματα, χίλιες βεντούζες χταποδιού», «αντίκρισε ψηλά το γιοφύρι να χορταίνει φως».
- 4. Τεχνική:** Το διήγημα πάντως διακρίνεται για τη γλαφυρότητά του, την πυκνότητα της διήγησης, την περιγραφική ευχέρεια του συγγραφέα. Κυρίως όμως, ο συγγραφέας καταφεύγει στη χρήση συμβόλων, για να απεικονίσει την ανθρώπινη αγωνία και το φόβο μπροστά στην πιθανή κατάρρευση του πολιτισμού. Έτσι, όλα μεταπλάθονται σε σύμβολα, με κύριο το φράγμα, το δημιουργήμα του τεχνολογικού πολιτισμού, το οποίο ναι μεν εκπροσωπεί τη δύναμη του ανθρώπου που το έφτιαξε, αλλά ταυτόχρονα απειλεί τον άνθρωπο και του δημιουργεί το φόβο της καταστροφής. Όσο για τις λίμνες και τους βαλτότοπους, αυτοί συμβολίζουν το πολιτιστικό παρελθόν του ανθρώπου, που παραμερίζει μπροστά στη νέα εποχή που έρπεται δυναμική και μεταβάλλει τα πάντα στο πέρασμά της.

ΣΤ. ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ στις ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ του Σχ. βιβλίου

1n: Ποια κενά παρουσιάζει η αφήγηση του Μπεναρδή Χαρίτου και ποιες σκέψεις κάνει ο μηχανικός για αυτόν ακούγοντας την ιστορία του;

Απάντηση:

Η αφήγηση του Μπεναρδή Χαρίτου παρουσιάζει κάποια κενά. Καταρχήν αναφέρεται μόνο στις δύσκολες στιγμές της ζωής του και όχι σε στιγμές χαράς, ώστε να δίνεται μια ολοκληρωμένη εικόνα στο Βαλέρη για τη ζωή και την προσωπικότητά του. Φαίνεται λοιπόν πως ο γερο-κτηματίας μένει προσκολλημένος στο παρελθόν.

Γι' αυτό ο Βαλέρης αντιδρά, τονίζοντας πως του παρουσιάζει μόνο τη μια πλευρά του νομίσματος και δεν ολοκληρώνει τη διήγησή του.

2n: Ο μηχανικός βρίσκει παράλογη την αντίδραση του Μπεναρδή Χαρίτου στην παρατήρησή του ότι γλίτωσε και δε βούλιαξε στο βάλτο: ποιος ενδόμυχος φόβος κρύβεται πίσω από τη βίαιη αντίδραση του άρχοντα;

Απάντηση:

Ο μηχανικός βρίσκει πράγματι παράλογη τη βίαιη αντίδραση του Μπεναρδή στην παρατήρησή του ότι γλίτωσε και δε βούλιαξε στο βάλτο. Γιατί, ο γέρο - Μπεναρδής συνδέει τα παλιά γεγονότα με τα τωρινά και φοβάται πως ίσως αυτή τη φορά να μη γλιτώσει από το νέο κίνδυνο. Ο φόβος του αυτός φαίνεται ξεκάθαρα στις εκφράσεις: «Ο ιδρώτας κομπαλιάζει στο μέτωπό του», «πάθος πυρώνει τα χείλια και τα μάτια», «πεταγόταν όρθιος από το μιντέρι», «να δημιουργήσει στον υδρολόγο την εντύπωση πως ο γερο-Μπεναρδής αντιδράει με τρόπο παράλογο και εξωπραγματικό».

3n: Ο συγγραφέας στο πρόσωπο του Μπεναρδή κατασκευάζει ένα λογοτεχνικό τύπο προσαρμοσμένο στην ατμόσφαιρα της διάχυτης ανησυχίας και απειλής. Το κατορθώνει; Να δικαιολογήσετε την άποψή σας.

Απάντηση:

Ο συγγραφέας πράγματι χρησιμοποιεί το χαρακτήρα του γερο-Μπεναρδή ως σύμβολο διάχυτης ανησυχίας και απειλής. Στο πρόσωπό του βλέπουμε τον κάθε άνθρωπο που αγωνιά για το μέλλον του πολιτισμού του.

4n: Να χαρακτηρίσετε το Μπεναρδή Χαρίτο και το μηχανικό Βαλέρη από τις πράξεις, τα λόγια, τις αντιδράσεις και τις σκέψεις τους; ποιες διαφορές παρουσιάζουν και τι προσπαθεί να εκμαιεύσει ο ένας από τον άλλο;

Απάντηση:

Βλέπε ανάλυση.

Ζ. ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

- 1n:** Να σχολιάσετε το εξής χωρίο από το κείμενο: «Το 'θελε δικό του το πουλί...ν' αγγίζει το θαυμάσιο φτερό».
- 2n:** Ποιος πιστεύετε ότι είναι ο συμβολισμός του επεισοδίου κατά το οποίο ο Μπεναρδής προσπαθώντας να κτυπήσει τον ερωδιό έπεσε στο βούρκο, κινδυνεύοντας να χάσει τη ζωή του;

Η ΑΥΤΟΚΤΟΝΙΑ ΤΟΥ ΣΟΦΟΚΛΗ

Άρης Αλεξάνδρου

A. Ο ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΣ

Η ζωή και το έργο του

Γεννήθηκε στο Πέτρογκραντ, αργότερα Λένινγκραντ και σημερινή Αγία Πετρούπολη, από πατέρα Έλληνα και μητέρα Ρωσίδα το 1922. Το 1928 μετανάστευσε με την οικογένειά του στη Θεσσαλονίκη και αργότερα στην Αθήνα, όπου αποφοίτησε από το γυμνάσιο και γράφτηκε στην Ανωτάτη Εμπορική Σχολή, χωρίς να ολοκληρώσει τις σπουδές του. Έλαβε μέρος στην Αντίσταση, ενώ φυλακίστηκε την περίοδο 1953-57, λόγω των πολιτικών του πεποιθήσεων. Από το 1967 έζησε αυτοεξόριστος στο Παρίσι, όπου και πέθανε το 1978.

Εξέδωσε τρεις ποιητικές συλλογές, *Ακόμη τούτη η Άνοιξη*(1946), *Άγονος γραμμή*(1952), *Ευθύτης Οδών*(1959), όπου γίνεται κριτική του κομματικού κατεστημένου, ενώ η αριστερά, στην οποία ανήκει, αντιμετωπίζεται με σκεπτικισμό. Κορυφαίο του έργο θεωρείται το κιβώτιο που κυκλοφόρησε το 1974 στα γαλλικά και τα ελληνικά.

B. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΓΙΑ ΤΟ ΕΡΓΟ

Το απόσπασμα είναι από το «κιβώτιο» που αναφέρεται στα τέλη του Εμφυλίου σε μια ομάδα ανταρτών που αναλαμβάνει μια μυστική αποστολή, να μεταφέρει δηλαδή ένα κιβώτιο με άγνωστο περιεχόμενο μέσα από εχθρικό έδαφος και να το παραδώσει στη διοίκηση μιας πόλης που έχει καταληφθεί από αντάρτες. Η ομάδα εξοντώνεται και ένας μόνο κατορθώνει να παραδώσει το κιβώτιο, το οποίο, όπως αποκαλύπτεται, είναι κενό περιεχομένου. Το γεγονός αυτό οδηγεί στη φυλάκιση του αντάρτη από τους ομοϊδεάτες του, ο οποίος συντάσσει μια επιστολή προς τον ανακριτή, προσπαθώντας να εξηγήσει τα συμβάντα. Το κείμενο αποτελεί διαμαρτυρία στην καταδυνάστευση και την απολυταρχική μεταχείριση, από όπου κι αν προέρχεται αυτή.

Γ. ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

α. Νοηματική απόδοση

Το σημείο V4 είναι ο τόπος που αυτοκτόνησε ο Σοφοκλής, ένας της ομάδας των ανταρτών που έχει αναλάβει την επικίνδυνη αποστολή, κι από το οποίο ξεκινά το απόσπασμα. Η ομάδα φτάνει για τρίτη φορά στη Μεγάλη Λίμνη, όπου θα μείνει για να ξα-

ποστάσει για μια ώρα , μια και είναι μεσημέρι και ο ήλιος καίει. Όλη η ομάδα μαζί με τον Ταγματάρχη πέφτουν για ένα σύντομο μπάνιο στη λίμνη, το οποίο τελειώνει με τον τραυματισμό του Σοφοκλή στο πόδι, καθώς πατάει κάτι, όπως βγαίνει στην ακτή. Οι πρωτοβουλίες είναι κάτι που απαγορεύεται στα μέλη της ομάδας των ανταρτών, καθώς όλοι είναι υποχρεωμένοι να εκτελούν εντολές του Γενικού Αρχηγείου.

Επομένως, όταν λοιπόν ο Σοφοκλής επιχειρεί να ανταλλάξει την υπηρεσία του ως φρουρός συνοδείας με την υπηρεσία του Λεωνίδα, που είχε βάρδια φρουρήσεως, δέχεται τις παρατηρήσεις του Ταγματάρχη.

Ο Ταγματάρχης ανακοινώνει στο Σοφοκλή ότι κατόπιν διαταγής του Γενικού Αρχηγείου πρέπει να κυανιστεί, δηλαδή να αυτοκτονήσει παίρνοντας κυάνιο, παρά τις διαμαρτυρίες ορισμένων συντρόφων του Σοφοκλή, όπως ο Σταμάτης που προσπαθεί να πείσει τον Ταγματάρχη για την αξία του Σοφοκλή , αναλαμβάνοντας ο ίδιος του πρωτοβουλία να μνηκτελέσει τη διαταγή. Ο Ταγματάρχης προς επίρρωση των λεγομένων του επικαλείται τον Τηλέμαχο, τον ειδικό της ομάδας στα κωδικοποιημένα μηνύματα, ο οποίος επιβεβαιώνει ότι ο Ταγματάρχης ενεργεί βάσει εντολών του Γενικού Αρχηγείου.

Ο Σοφοκλής δέχεται την απόφαση του Γενικού Αρχηγείου και συμμετέχει στο συνηγείο που θα ανασκάψει τον ταφικό λάκκο του. Στη συνέχεια κάθεται να καπνίσει το τελευταίο του τσιγάρο και σε μια προσπάθεια να πείσει τους συντρόφους του για τη σωματική του ακεραιότητα και την επούλωση του τραυματισμού του σηκώνεται και περπατά με άνεση, προσποιούμενος ότι το πόδι του δεν έχει απολύτως τίποτε, ότι δεν κουτσάινει κι επομένως δεν υπάρχει λόγος να πάρει το κυάνιο. Έπειτα η φάλαγγα των ανταρτών συνεχίζει την πορεία της και σε μια στιγμή ακούγεται ένας πυροβολισμός και ο Σοφοκλής κείται νεκρός, γεγονός που καλείται να πιστοποιήσει ο υπίατρος Ροθήρος. Όλοι είναι ταραγμένοι και ιδιαίτερα ο Ταγματάρχης, ο οποίος δεν είναι σε θέση ούτε να στρίψει τσιγάρο, μια τέχνη που κατά τα λεγόμενα του αφηγητή κατέχει άριστα.

β. Ερμηνευτικά – Γλωσσικά σχόλια

Ντάλα: (τουρκ. = ακριβώς), **ντάλα μεσημέρι :** μες στο μεσημέρι.

Φούρια: (ιταλικ. = τρέλα), μεγάλη βιασύνη

Εποφθάλμιο: προστατευτικό κάλυμμα του ματιού από ύφασμα.

Απλωτές: ανοίγματα μες στη θάλασσα.

Τσίτσιδοι: ολόγυμνοι

Γκέμια: (τουρκ. = ννίο, χαλινάρι), παίρνω τα γκέμια : αναλαμβάνω την ηγεσία (ιδιωτισμός)

Γουρουνοισάρουχο: πολύ σκληρό παπούτσι, ανθεκτικό στις μεγάλες πεζοπορίες.

Βραδυπορώ: καθυστερώ, αργοπορώ.

Διμοιρία: τμήμα λόχου

Φάλαγγα: εδώ παραστρατιωτικό σώμα , αντάρτικο

Βάρδια φρουρήσεως, συνοδείας: πρόκειται για σκοπιές που αφορούν χώρους στάθμευσης της ομάδας και τη γραμμή πορείας της αντίστοιχα.

Κυάνιο: δηλητηριώδες αέριο.

Γενικό Αρχηγείο: πρόκειται για το Αρχηγείο του Δημοκρατικού Στρατού των ανταρτών, το οποίο συντόνιζε τις ενέργειές του Στρατού αυτού κατά τις συγκρούσεις του με τον Εθνικό Στρατό στη διάρκεια του Εμφυλίου.

Κουρελού: κομμάτι από φθαρμένο ύφασμα, συνήθως πολύχρωμο, που χρησίμευε ως παραπέτασμα ή ως διακοσμητικό στοιχείο στους τοίχους των παλιών σπιτιών.

Ανασπκώνω: σπκώνω λίγο, ίσα ίσα .

Αραιός ίσκιος: όχι πυκνός, όχι παχύς.

Ζαβολιά: διαβολιά, η παράβαση των κανόνων ενός παιχνιδιού με δόλο.

Παντιέρα Ρόσα: (ιταλικ. = κόκκινη σημαία), πρόκειται για το σύμβολο του κομμουνισμού.

ΕΛΑΣ : ο αντιστασιακός ελληνικός στρατός κατά τη γερμανική κατοχή.

Καταμεσής : ακριβώς στη μέση.

Κυλιόμενος τάπη: κυλιόμενο χαλί ,όπως οι κυλιόμενοι ιμάντες αποσκευών στα αεροδρόμια.

Υπίατρος: βαθμός αξιωματικού γιατρού που υπηρετεί στο υγειονομικό σώμα, αντίστοιχος του υπολοχαγού. Εδώ βεβαίως πρόκειται για ανταρτικό στρατό.

Κρυπογραφώ: κωδικοποιώ τα μηνύματά μου, ώστε να τα καταλαβαίνουν μόνο αυτοί που επιθυμώ εγώ.

Τσάκα τσάκα: πολύ γρήγορα.

γ. Πραγματολογικά – Ιδεολογικά – Πολιτιστικά σχόλια

Το κιβώτιο γράφτηκε από ένα συγγραφέα αριστερών πεποιθήσεων και πολιτικών επιλογών, τον Α. Αλεξάνδρου, κυρίως στην εποχή της ελληνικής χούντας, ανάμεσα στο 1966 και 1972. Η απογοήτευση από την εποχή του σταλινισμού είναι πλέον γεγονός, ενώ η πολιτική κατάσταση στην Ελλάδα είναι απογοητευτική. Ο συγγραφέας αυτοεξόριστος στο Παρίσι έχει όλο το χρόνο να δει τα πράγματα από μια άλλη σκοπιά και να επαναπροσεγγίσει τα γεγονότα, χωρίς να αναθεωρήσει την ιδεολογία του.

Είναι φυσικό να ασκήσει κριτική στις απόλυτες πολιτικές επιλογές του κόμματός του, διαμαρτυρόμενος με αυτόν τον τρόπο κατά της καταδυνάστευσης και της χειραγώγησης του ανθρώπου από κάθε είδους ιδεοληψίες και κομματικές ηγεσίες. Είναι φανερό ότι η κριτική του Α. Αλεξάνδρου αφορά στην τυφλή υπακοή σε έναν άκαμπο και ξύλινο πολιτικοκομματικό λόγο, από όπου κι αν προέρχεται αυτός.

Πέρα από τον Α. Αλεξάνδρου κι άλλοι συγγραφείς, όπως η Α. Ζέν στην αρραβωνιαστικιά του Αχιλλέα , προερχόμενοι από τον ίδιο ιδεολογικό χώρο τήρησαν με τα έργα τους μια στάση σκεπτικιστική, ιδίως σε ό,τι αφορά την άκριτη αποδοχή της σοβιετικής γραμμής

από τους Έλληνες της αριστεράς σε κάθε τομέα της δημόσιας και της ιδιωτικής ζωής.

Αντίστοιχα, και στην ίδια τη Σοβιετική Ένωση υπήρξαν οι φωνές των αντιφρονούντων, όπως εκφράζονται για παράδειγμα στο τετράτομο έργο του Α. Ριμπακόφ, Τα παιδιά από το Αρμπάτ.

Δ. ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

✓ Νοηματικές ενότητες/Επιμέρους πλαγιότιτλοι

1η ενότητα: « Στο σημείο...και δεν είπε τίποτα » : παρουσίαση του τόπου δράσης , η ομάδα των ανταρτών ξεκουράζεται.

2η ενότητα: «Την άλλη μέρα...το συνεργείο ταφής»: ενσκήπτει το πρόβλημα και ο Σοφοκλής πρέπει να απαλλάξει την ομάδα από την παρουσία του, κάτι στο οποίο τελικά θα συναινέσει και ο ίδιος.

3η ενότητα: «Ο Ταγματάρχης συμπλήρωσε...θα σας κvanίσω!»: ο Σοφοκλής σκεπτικός καπνίζει το τελευταίο του τσιγάρο, ώσπου αποφασίζει να πείσει την ομάδα ότι δεν είναι τραυματίας κι ότι μπορεί να ακολουθήσει, αφού ούτε καν κουτσαίνει.

4η ενότητα: «Γέλασε... « Τον σκότωσε»»: ο θάνατος του Σοφοκλή

5η ενότητα: «Σκέφτηκα...τις αισθήσεις του»: ο αφηγητής αναφέρεται πολύ σύντομα στο ήθος και την προσωπικότητα του Ταγματάρχη, που διακρίνεται από τιμότητα και ευσυνειδησία.

6η ενότητα: « Τα κάρα...- εννοώντας τον Σοφοκλή»: η αντίδραση του Ταγματάρχη στο γεγονός του θανάτου του Σοφοκλή.

Ε. ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ – ΤΕΧΝΟΤΡΟΠΙΑ

1. Γλώσσα: Χρησιμοποιείται η δημοτική γλώσσα, στην αμιγώς καθημερινή της μορφή, έτσι όπως τη μιλά η πλειοψηφία των Ελλήνων. Δεν επισημαίνονται διαλεκτικά ή άλλα στοιχεία που να διαφοροποιούν το κείμενο ως προς τη χρήση της γλώσσας.

2. Ύφος: Το ύφος είναι ζωντανό, καθημερινό άμεσο. Αυτό επιτυγχάνεται από το συγγραφέα, καθώς παρουσιάζει τον αφηγητή να παραθέτει ζωντανούς τους διαλόγους των εμπλεκόμενων προσώπων, παρά το γεγονός ότι χρησιμοποιείται η αναδρομή στην αφήγηση.

3. Δομή: Επομένως, το κείμενο παρουσιάζει συνεκτική δομή με τη δράση να εκτυλίσσεται σταδιακά και να κορυφώνεται με την αυτοκτονία του ήρωα.

Εκφραστικά μέσα

Παρομοιώσεις: κοκκίνισε τρωπιασμένος, ντάλα μεσημέρι, σκίζοντας σχεδόν τα ρούχα μας.

Μεταφορές: σαν αυτά που κρεμάνε στα κριάρια, κοίταζε σαν χαμένος

Εικόνες: το μπάνιο της ομάδας στη λίμνη έρχεται σε αντίθεση με την ατμόσφαιρα αναστάτωσης από το γεγονός της αυτοκτονίας του Σοφοκλή.

ΣΤ. ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ στις ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ του Σχ. βιβλίου

1η: Στην κατάθεσή του ο αφηγητής μιλάει κατά βάση σε πρώτο πρόσωπο ενικού και πληθυντικού. Συνήθως παρεμβάλλει στην αφήγηση πράξεις και λόγια προσώπων- μελών της ομάδας. Στο απόσπασμα που διαβάσατε να βρείτε α) Ποια πρόσωπα δρουν και μιλούν, β) Τι φανερώνει η συμπεριφορά τους, γ) Με ποιο τρόπο αποδίδει ο αφηγητής το λόγο τους, δ) Ποια εντύπωση δημιουργεί στον αναγνώστη η τεχνική αυτή της αφήγησης;

Απάντηση:

Ως μέλος της ομάδας των ανταρτών, ουσιαστικά σε αποστολή αυτοκτονίας, ο αφηγητής είναι φυσικό να εναλλάσσει στην αφήγησή του το πρώτο ενικό ή πληθυντικό πρόσωπο, καθώς ο ίδιος αποτελεί ενεργό μέλος της αποστολής αυτής, το μόνο επιζήσαν μάλιστα.

α) Στο απόσπασμα που διαβάσαμε όλη η ομάδα συμμετέχει στις διάφορες δραστηριότητες, κάτι που φαίνεται σε όλο το κείμενο είτε η παρουσία της ομάδας είναι βουβή αλλά αισθητή, όπως, όταν την παρακολουθούμε να πέφτει στη λίμνη για ένα σύντομο μπάνιο, είτε όταν η ομάδα συμμετέχει συνολικά στην ταραχή που καταλαμβάνει τους πάντες, καθώς ο θάνατος του Σοφοκλή πιστοποιείται ως πραγματικό γεγονός.

Ωστόσο, η παρουσία του Ταγματάρχη, του Σοφοκλή, του ανώνυμου αφηγητή και δευτερευόντως του Σταμάτη, του Τηλέμαχου, του Λεωνίδα, του Λεονάρδου και του υπάτου Ροθήρου είναι απαραίτητο συστατικό τόσο στην εσωτερική όσο και στην εξωτερική δράση που ξετυλίγεται στο απόσπασμα. Παράλληλα ένας άορατος αρχηγός, το Γενικό Αρχηγείο, είναι αυτός που έχει τον πρώτο και τον τελευταίο λόγο, ενώ οι εντολές του πρέπει να εκτελούνται αμέσως, χωρίς κανένα περιθώριο κριτικής από κανέναν.

β) Η συμπεριφορά των προσώπων αυτών ανάγεται σε συγκεκριμένα ανθρώπινα πρότυπα. Έτσι ο Ταγματάρχης είναι ο τίμιος και ευσυνείδητος αξιωματικός που εκτελεί, χωρίς αναστολές τις εντολές των ανωτέρων του.

Ο Σοφοκλής είναι ο άτυχος της παρέας, ο οποίος πρέπει να εξοβελιστεί από αυτή. Προσπαθεί με δικές του πρωτοβουλίες να αποφύγει την απόφαση του Γενικού Αρχηγείου που εντέλλεται το θάνατό του. Ο Σταμάτης προσπαθεί να τον υποστηρίξει, ενώ η έκπληξη των υπόλοιπων μελών της ομάδας μεταφέρει τον απόηχο των γενικότερων αντιδράσεων που προκαλεί το γεγονός του θανάτου του συντρόφου τους. Ο Τηλέμαχος, πιστό φερέφωνο του Ταγματάρχη, θα επιβεβαιώσει σχεδόν βουβά, ίσως φοβισμένα, με την επίνευση της κεφαλής τα λεγόμενα του Ταγματάρχη. Έχει επωμιστεί το σοβαρό έργο των κρυπτογραφημένων μηνυμάτων, των τόσο απαραίτητων σε κάθε επικίνδυνη αποστολή.

γ) Ο λόγος του καθενός αποδίδεται στην αφήγηση ανάλογα με τη θέση που τοποθετεί τα πρόσωπα ο αφηγητής μέσα στο κείμενο. Ο Ταγματάρχης έχει λόγο ψυχρό, λόγο

ανθρώπου αυστηρού που προορίζεται να γίνει ένας τίμιος αξιωματικός και ο οποίος είναι αποφασισμένος να προβεί σε οποιαδήποτε ενέργεια, αρκεί να του ζητηθεί από τους ανωτέρους του. Ο Σοφοκλής προσπαθεί έκπληκτος να αντιμετωπίσει τη μοίρα του, αλλά στη συνέχεια με αυτοσαρκασμό και χιούμορ προσπαθεί να δεχτεί την πραγματικότητα. Άλλα πρόσωπα, όπως ο Σταμάτης, που φαίνεται να διαφωνούν με τις τελεσίδικες αποφάσεις του Γενικού Αρχηγείου προσπαθούν να αρθρώσουν ένα λόγο πιο αντιδραστικό και συγκεκριμένα ο Σταμάτης θα ενθαρρύνει τον Ταγματάρχη, προς έκπληξη του δεύτερου, να μην εκτελέσει τη διαταγή του Γενικού Αρχηγείου και να αφήσει το Σοφοκλή να ακολουθήσει την ομάδα. Ο Τηλέμαχος δε μιλά καθόλου παρά σπεύδει να επιβεβαιώσει τα λεγόμενα του Ταγματάρχη με ένα νεύμα. Ο λόγος του Τηλέμαχου είναι προφανώς άναρθρος, καθώς ο ρόλος του περιορίζεται σε ό,τι του έχουν αναθέσει, την κωδικοποίηση και αποκωδικοποίηση μηνυμάτων. Ο υπάιτρος Ροβήρος περιορίζει και αυτός τόσο τη δράση όσο και το λόγο του στο ρόλο του στρατιωτικού γιατρού που αναλαμβάνει να θεραπεύσει ή να πιστοποιήσει θάνατος. δ) Βεβαίως όλα αυτά ο αφηγητής τα ξετυλίγει ζωντανά σε πρώτο πρόσωπο, όπως προαναφέρθηκε, κάτι που κάνει την αφήγηση ζωντανή και άμεση. Η εικονοποιία που αναπτύσσεται στη φαντασία του αναγνώστη είναι στενά συνδεδεμένη με το χώρο και τα πρόσωπα του χωρίου που μόλις διαβάσαμε. Παρά το στοιχείο της αναδρομής οι αναγνώστες είναι σε θέση να συμμετέχουν στα τεκταινόμενα, εγκαταλείποντας τη θέση του παθητικού ακροατή που ακούει απλώς να του αφηγούνται μια σειρά γεγονότα.

2n: Να σχολιάσετε ιδιαίτερα τη συμπεριφορά του Ταγματάρχη. Πώς τον χαρακτηρίζετε;

Απάντηση:

Ο Ταγματάρχης είναι άνθρωπος αυστηρός που δεν παρεκκλίνει ποτέ από το πρόγραμμα που του επιβάλλουν οι ανώτεροί του και εκτελεί με συνέπεια και κατά γράμμα τις αποστολές που θα του ανατεθούν. Η πρωτοβουλία είναι έννοια άγνωστη σε εκείνον, καθώς θα μπορούσε με δική του ευθύνη να αναβάλει το θάνατο του Σοφοκλή, αλλά δεν του περνά στιγμή από το μυαλό να το κάνει. Κάθε απόπειρα από την πλευρά των κατωτέρων του μπορεί να πάρει τις διαστάσεις ακόμη και στάσης. Αυτοί είναι υποχρεωμένοι, όπως άλλωστε κι ο ίδιος, να εκτελούν τις διαταγές των ανωτέρων τους, ενώ σε καμία περίπτωση δεν πρέπει να εκφέρουν γνώμη, πόσο μάλλον να προβάλλουν αντίρρηση. Ωστόσο, στο τέλος του αποσπάσματος βλέπουμε έναν άλλο Ταγματάρχη, πιο ανθρώπινο, ταραγμένο από το θάνατο του συντρόφου Σοφοκλή, που ζητάει μάλιστα να μάθει από τον υπάιτρο αν ο μελλοθάνατος πονάει. Φαίνεται λοιπόν ότι στο βάθος της ψυχής του ο Ταγματάρχης είναι πάνω από όλα ένας άνθρωπος με ευαισθησίες, οι οποίες όμως δεν είναι αρκετές να του θέσουν διλήμματα, όταν πρόκειται να εκτελέσει διαταγές του Αρχηγείου.

3n: Να παρακολουθήσετε τη στάση του Σοφοκλή στις διάφορες φάσεις και να τις σχολιάσετε.

Απάντηση:

Από την αρχή του αποσπάσματος η παρουσία του Σοφοκλή είναι έντονη. Τον βλέπουμε να πέφτει στη λίμνη και να τραυματίζεται ,καθώς βγαίνει στην ακτή. Το τραυματισμένο του πόδι δεν του επιτρέπει να εκπληρώσει το καθήκον του ως φρουρός συνοδείας, για αυτό ανταλλάσσει τη σκοπιά του με τη σκοπιά του στάσιμου φρουρού που όφειλε εκείνη τη στιγμή να πραγματοποιήσει ο Λεωνίδας, ένας άλλος της ομάδας. Αυτό δυσαρεστεί τον Ταγματάρχη, ο οποίος του ανακοινώνει τη διαταγή του Γενικού Αρχηγείου που εντέλλεται το θάνατό του. Στην αρχή ο Σοφοκλής αντιδρά με έκπληξη, τα χάνει. Στη συνέχεια δέχεται στωικά την απόφαση, ενώ την αντιμετωπίζει με αυτοσαρκασμό και χιούμορ. Αυτό δεν τον εμποδίζει να αποπειραθεί να πείσει τους συντρόφους του ότι δεν υπάρχει λόγος να πάρει το κυάνιο αυτοκτονίας, αφού τελικά ο τραυματισμός του δεν τον εμποδίζει να ακολουθήσει απρόσκοπτα την αποστολή.

Πρόκειται βεβαίως για τις φυσιολογικές αντιδράσεις ενός ανθρώπου, όταν του ανακοινώνουν ότι το καθήκον επτάσσει το θάνατό του. Ο αφηγητής σαν χαρισματικός ψυχολόγος προσπαθεί να διεισδύσει στα άδυτα της ανθρώπινης ψυχής, και το πετυχαίνει δίκως να κουράσει τον αναγνώστη. Μέσα από τις αντιδράσεις του Σοφοκλή σκιαγραφεί έναν άνθρωπο λίγο πριν από την τελευταία πράξη, το θάνατο. Η απαραίτητη ψυχραιμία επιδεικνύεται μεταμφιεσμένη σε χιούμορ και ασειότητες με τους υπόλοιπους.

4η: Σε ποιο τμήμα του αποσπάσματος υπάρχει αναδρομή και τι φανερώνει;

Απάντηση:

Αναδρομή στο κείμενο υπάρχει σε δύο σημεία:

α) Ο αφηγητής θυμάται ότι την επαναστατική παντιέρα ρόσα, το τραγούδι των Ιταλών κομμουνιστών, του την έμαθε ο Σοφοκλής και τη σιγοτραγουδούσαν μαζί, καθώς ήταν απαγορευμένο από τον Ταγματάρχη, όπως καθετί άλλωστε που μπορούσε να τους προδώσει στον εχθρό.

β) Ο αφηγητής θυμάται τη συνέπεια και την υπευθυνότητα του Ταγματάρχη αναφορικά με τις αποστολές που εκτελούσε και το έργο του. Υπηρετούσε το καθήκον με τέτοιο διακριτικό τρόπο, ώστε να μη γίνεται αντιληπτός ούτε από τους συντρόφους του.

Η αναδρομή εδώ είναι απαραίτητη, καθώς οι αναμνήσεις του αφηγητή φέρνουν στην επιφάνεια στοιχεία που φωτίζουν με εύγλωπο τρόπο την προσωπικότητα του Ταγματάρχη, κεντρικού προσώπου του αποσπάσματος, αλλά και του βιβλίου. Αυτό είναι απαραίτητο, καθώς ο Άρης Αλεξάνδρου θέλει να ασκήσει κριτική στην τυφλή υπακοή που απαιτείται από τους οπαδούς της αριστεράς. Πολύ συχνά η πιστή εκτέλεση των εντολών της ηγεσίας της αριστεράς οδήγησε στον όλεθρο και στην αποτελμάτωση της προσωπικότητας των πιστών. Ο Ταγματάρχης ενσαρκώνει ακριβώς το ρόλο του υπάκουου νεόκοπου και του πιστού παλιού στελέχους. Έτσι γίνεται ο ίδιος θύμα, καθώς οι επιλογές περιορίζονται στα παραγγέλματα και τις εντολές της ηγεσίας. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα να έρθει σε σύγκρουση, αν όχι με τη

συνείδησή του, σίγουρα όμως με τον ψυχισμό του, γεγονός που του προκαλεί αναστάτωση και ταραχή.

Z. ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

- 1n:** Για ποιο λόγο ο συγγραφέας, αν και οπαδός της αριστεράς, φαίνεται να διατυπώνει την αντίθεσή του στην τακτική που ακολουθούσε το Γενικό Αρχηγείο, αλλά κυρίως στην πρόθεση των αξιωματικών, όπως ο Ταγματάρχης, να εκτελούν τυφλά τις διαταγές του;
- 2n:** Ποιο ρόλο ενσαρκώνει ο Ταγματάρχης στο απόσπασμα και γενικότερα στην αφήγηση;

ΤΟ ΠΑΡΑΜΥΘΙ ΧΩΡΙΣ ΟΝΟΜΑ

Ιάκωβος Καμπανέλης

A. Ο ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΣ

Η ζωή και το έργο του

Γεννήθηκε στη Νάξο, στα 1922, και σπούδασε Σχέδιο στη Σιβιτανίδειο Σχολή. Την περίοδο από το 1943 ως το 1945 έμεινε κρατούμενος των Γερμανών στο στρατόπεδο Μαουντχάουζεν. Μετά την επιστροφή του στην Ελλάδα ασχολήθηκε με το Θέατρο, επηρεασμένος από τις θεατρικές παραστάσεις του Καρόλου Κουν.

Τα έργα του αντλούν τα θέματά τους από την ελληνική πραγματικότητα της εποχής του και από τον κοινωνικό του περίγυρο. Κυρίως είναι κωμικοτραγικά, με σαφή τη διάθεση του συγγραφέα να καυτηριάσει την ανθρώπινη μικρότητα. Γενικά, θα λέγαμε, πως με το έργο του πέτυχε τη θεατρική ανανέωση στον τόπο μας και οδήγησε στη δημιουργία ενός νέου λογοτεχνικού είδους: του νεοελληνικού κοινωνικού νεορεαλισμού.

Τα πιο σημαντικά του έργα είναι τα εξής: «Η αυλή των θαυμάτων», «Η ηλικία της νύχτας», «Οδυσσέα γύρισε σπίτι» - θεατρικά έργα -, «Μαουντχάουζεν» - πεζογράφημα - κ.λ.π.

B. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΓΙΑ ΤΟ ΕΡΓΟ

«Το παραμύθι χωρίς όνομα» αποτελεί διασκευή του ομώνυμου αφηγήματος της Πνευλόπης Δέλτα, το οποίο γράφτηκε από τον Καμπανέλη την περίοδο 1958-59 και ανέβηκε στο θέατρο αμέσως από το θίασο του Βασίλη Διαμαντόπουλου και της Μαρίας Αλκαίου.

Γ. ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

α. Νοηματική απόδοση

Το απόσπασμα αρχίζει με το τραγούδι του σιδερά, που είναι και ο κατηγορούμενος στη δίκη. Στη συνέχεια, την ώρα της δίκης παρουσιάζεται ο δικαστής να απευθύνει ερωτήσεις στη φτωχομάνα. Εκείνη αντιδρά στις ερωτήσεις του, με τρόπο που υποδηλώνει πως θεωρεί ότι η καταδικαστική απόφαση του σιδερά έχει ήδη καθοριστεί. Κρίνει το δικαστή με καυστικό τρόπο και στρέφεται και εναντίον του πλήθους που δεν ενδιαφέρεται για την καταδίκη ενός αθώου και δεν αντιδρά στην κατεστημένη δικαιοσύνη.

Η σκηνή όμως αυτή διακόπεται από την εμφάνιση της Μαρίας και του Πρίγκιπα.

Ο Πρίγκιπας δηλώνει στη φτωχομάνα και τη Μαρία πως ο σιδεράς είναι αθώος. Η φτωχομάνα, όταν μαθαίνει πως είναι πρίγκιπας, του ζητά να καταθέσει και να διασφαλί-

σει την κοινωνική δικαιοσύνη. Τελικά, ο πρίγκιπας καταθέτει παρά τις προσπάθειες του δικαστή να τον αποκλείσει από την ακροαματική διαδικασία.

Ο πρίγκιπας αποκαλύπτει πως ο σιδεράς είναι αθώος, αλλά ο δικαστής αμφισβητεί τη μαρτυρία του. Τελικά, ο πρίγκιπας φεύγει, φοβισμένος από την αντίδραση του δικαστηρίου, ενώ ο δικαστής έχει διακόψει τη δίκη, φοβούμενος τις εξελίξεις.

Σε μια άλλη σκηνή το πλήθος ενθουσιάζεται, όταν ο Φίλιππος, ακούγοντας τον ήχο του τύμπανου, συμπεραίνει πως έρχεται βοήθεια. Ο Μιχάλης λυπάται τον κόσμο για το παραλήρημα ενθουσιασμού στο οποίο οδηγείται, γεγονός όμως που τους στρέφει όλους εναντίον του. Ο Μιχάλης απειλείται, ξυλοφορτώνεται και αφήνεται μόνος στη σκηνή. Τότε εμφανίζεται ο σιδεράς με τη φτωχομάνα και τη Μαρία. Βοηθούν το Μιχάλη να σταθεί στα πόδια του κι εκείνος τραγουδά, ενώ πέφτει η αυλαία.

β. Ερμηνευτικά – Γλωσσικά σχόλια

1. **τσιόπα:** η ντροπή (μεταφορικά).
2. **δεν έχετε μπέσα:** είστε ανάξιοι εμπιστοσύνης.
3. **σούμυρδο:** αφύσικο, ακατανόητο.
4. **τάλε-κουάλε:** ολόιδιος.

γ. Πραγματολογικά – Ιδεολογικά – Πολιτιστικά σχόλια

1η ενότητα: Στην ενότητα αυτή το πρόσωπο που κυριαρχεί είναι αυτό της φτωχομάνας. Είναι το πρόσωπο που τολμά να στέκεται αντιμέτωπο στην κοινωνική αδικία και να την καυτηριάζει. Προσπαθεί με κάθε τρόπο να κάνει το πλήθος να συνειδητοποιήσει την κατάφωρη αδικία που γίνεται εις βάρος του, γι' αυτό και στρέφεται περισσότερο κατά του πλήθους παρά εναντίον του δικαστή, που έτσι κι αλλιώς είναι εκπρόσωπος του κατεστημένου και δε θα μπορούσε να κρατά διαφορετική στάση στη δίκη.

Όταν όμως αντιλαμβάνεται πως το πλήθος αδυνατεί να κατανοήσει τη θέση του, να αντιδράσει απέναντι στην καταδίκη ενός αθώου ανθρώπου, το ειρωνεύεται με μια συμπεριφορά που τελικά προκαλεί τον κλαυσίγελο, καθώς πια χάνει την υπομονή της και κινείται ανάμεσα στο δράμα και την κωμωδία.

Είναι σαφές πως μέσα από το θεατρικό αυτό έργο ο συγγραφέας καυτηριάζει την κοινωνική αδικία, όπως εκφράζεται από την απουσία κοινωνικής δικαιοσύνης και την επιβολή του κατεστημένου στον απλό άνθρωπο. Κυρίως όμως καυτηριάζει τη συμπεριφορά του πλήθους, που δε συνειδητοποιεί πως ένας αθώος άνθρωπος καταδικάζεται, και το κατεστημένο, το οποίο με τον τρόπο αυτό επιβάλλεται πιο εύκολα σε όλους.

2η ενότητα: Στην ενότητα αυτή προστίθεται η μορφή του πρίγκιπα, ενός νέου που διακρίνεται για την ηθική του αντίληψη. Έτσι, αν και στην αρχή διστάζει, στη συνέχεια αποφασίζει να καταθέσει υπέρ του σιδερά, γεγονός που θα τον φέρει σε αντίθεση με τους εκπροσώπους της τάξης του. Όμως, εκείνος έχει επίγνωση της αξίας της κοι-

νωνικής δικαιοσύνης και ζητά την επιβολή της, έτσι ώστε να δημιουργηθεί ένας καλύτερος κόσμος.

3η ενότητα: Ο Μιχάλης είναι ο αμφισβητίας, ο τύπος εκείνος που έρχεται σε αντίθεση με την κοινή βούληση και ως αποτέλεσμα δέχεται την αντίδραση του πλήθους, που φτάνει ως τον ξυλοδαρμό του.

Η αντίδραση αυτή του πλήθους, που λειτουργεί ως μάζα, είναι συνέπεια της απώλειας της ατομικότητας που δημιουργείται από τις καταπιεστικές κοινωνικές συνθήκες. Το άτομο συνθλίβεται από την πίεση του καθεστώτος, από την επιβολή της βούλησης του ανώτατου άρχοντα στη βούλησή του. Έτσι, η συνείδησή του χάνεται και μαζί η επίγνωση της δύναμής του και του ρόλου που μπορεί να παίξει στη μεταβολή των κοινωνικών συνθηκών.

Δ. ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

✓ Νοηματικές ενότητες/Επιμέρους πλαγιότιτλοι

Το απόσπασμα αυτό μπορεί να διαχωριστεί στις εξής ενότητες:

1η ενότητα: «Ορκίζεσαι ότι είπες την αλήθεια; Γεια σου Μαρία»: η στάση της φτωχομάνας στο δικαστήριο.

2η ενότητα: «Τι σου είπα; διακόπτομεν»: η μαρτυρία του πρίγκιπα, και

3η ενότητα: «Για σωπάστε Άντε λοιπόν σταματάτε δε θα προλάβουμε...»: ο Μιχάλης απειλείται από το πλήθος.

Ε. ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ – ΤΕΧΝΟΤΡΟΠΙΑ

1. Εικόνες: Στο θεατρικό αυτό έργο παρουσιάζονται δύο εικόνες, μέσα από τις οποίες ο συγγραφέας αναλύει το κοινωνικό περιβάλλον: είναι η εικόνα της δίκης του αθώου σιδερά και η εικόνα του ξυλοδαρμού του Μιχάλη. Από αυτές παρουσιάζεται ο λαός θύμα των περιστάσεων, άβουλο όργανο των δυνατών, αφού δεν μπορεί να συνειδητοποιήσει το ρόλο του και να αντιταχθεί σε όσους προσπαθούν να τον κρατούν δέσμιο και υποχείριό τους.

2. Ειρωνικές εκφράσεις: Για να τονίσει το βαθύτερο προβληματισμό του, ο συγγραφέας καταφεύγει συχνά στο σαρκασμό και την ειρωνεία, όπως φαίνεται στις ακόλουθες εκφράσεις: «Αυτήν έλεγε σ' όλη του τη ζωή, δεν το βλέπεις απ' το χάλι του; -Μη χασομεράς χριστιανέ μου, προχώρει στην καταδίκη - κορόιδο είμαι να ανακατευτώ; - Τι γελάτε βρε χάκηδες, δεν κοιπάτε το χάλι σας; - αμ έχει βγει κακομοίρηδες! -διάβασε καθαρά την απόφαση να την ακούσουμε κι αν κάνεις κάνα σκόντο, κάντο γι' αυτούς ... - Ωραία περνάμε, έτσι; - Μπορεί μαζί να φάγανε τις κότες

και τη γλώσσα! -πες του ποιος είσαι, αλλιώς δεν πετυχαίνεις τίποτα! - Τάλε κουάλε αφέντης του συναφιού του - όποιος ανακατεύεται με τα πίτουρα τον τρώνε οι κότες - χωριάτικη καλοθρεμμένη κότα! - ήρθε η βοήθεια!».

- 3. Τραγούδια:** Τέλος, σημαντικό ρόλο παίζουν και τα τραγούδια στο απόσπασμα αυτό. Το πρώτο, αποτελεί τον πρόλογό του, καθώς μας εισάγει στη δίκη, ενώ το δεύτερο τον επίλογο, αφού με το διδακτικό του περιεχόμενο κλείνει το απόσπασμα.

ΣΤ. ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ στις ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ του Σχ. βιβλίου

- 1n: Να αφηγηθείτε με δικά σας λόγια τη θεατρική σκηνή που διαβάσατε.**

Απάντηση:

Βλέπε νοηματική απόδοση.

[Από: Το απόσπασμα κατεστημένη δικαιοσύνη]

- 2n: Τι σατιρίζει εδώ ο συγγραφέας; Να επισημάνετε τα κυριότερα θέματα.**

Απάντηση:

Βλέπε ανάλυση.

[Από: Το απόσπασμα κατεστημένη δικαιοσύνη]

- 3n: Το αποτέλεσμα της σάτιρας είναι γέλιο ή κλαυσίγελος; Να δικαιολογήσετε την απάντησή σας.**

Απάντηση:

Το αποτέλεσμα της σάτιρας αυτής είναι ο κλαυσίγελος. Γιατί, ο συγγραφέας κατορθώνει να καυτηριάσει πρόσωπα, καταστάσεις και θεσμούς, αποκαλύπτοντας όμως μέσα από τη σάτιρα αυτή το δράμα του λαού, που έχει καταντήσει έρμαιο του κατεστημένου. Πρόκειται επομένως για ένα κωμικοτραγικό έργο, που προκαλεί τόσο το γέλιο όσο και το κλάμα μαζί.

- 4n: Η φτωχομάνα είναι λιγότερο αυστηρή με το δικαστή και περισσότερο με τον κόσμο. Γιατί; Ευθύνεται ο κόσμος για ό,τι γίνεται;**

Απάντηση:

Βλέπε ανάλυση.

[Από: Το απόσπασμα κατεστημένη δικαιοσύνη]

- 5n: Η φτωχομάνα είναι βασικό πρόσωπο του έργου. Να μελετήσετε το ήθος της.**

Απάντηση:

Βλέπε ανάλυση. [Από: Το απόσπασμα κατεστημένη δικαιοσύνη]

6n: Ποιες δυσκολίες δημιουργεί στο δικαστή η ομολογία του Πρίγκιπα;

Απάντηση:

Ο δικαστής έρχεται σε πολύ δύσκολη θέση με τη μαρτυρία του πρίγκιπα. Αντιλαμβάνεται πως έτσι ανατρέπεται η απόφαση που είχε λάβει από πριν και αποκαλύπεται η φθορά και η σήψη της κοινωνίας, αφού η δικαιοσύνη χαρίζεται στους ισχυρούς και καταπιέζει το λαό. Έτσι, όταν δεν καταφέρνει να αποπροσανατολίσει το μάρτυρα, διακόπτει τη δίκη.

7n: Πού έγκειται η αντίθεση (και η σύγκρουση) του Μιχάλη με τους άλλους
Πώς παρουσιάζεται ο τύπος του Μιχάλη;

Απάντηση:

Βλέπε ανάλυση.

[Από: Το απόσπασμα κατεστημένη δικαιοσύνη]

8n: Να αναλύσετε το περιεχόμενο των δυο τραγουδιών. Πώς συνδέονται με τη
θεατρική εικόνα και με την κοινωνική κριτική που ασκεί ο συγγραφέας,

Απάντηση:

Βλέπε αισθητικά σχόλια

[Από: Το απόσπασμα κατεστημένη δικαιοσύνη]

Z. ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1n: Τι εκπροσωπεί στο κείμενο ο δικαστής;

2n: Τι εκφράζει η παρουσία του πρίγκιπα στο δικαστήριο;

ΤΑ ΨΑΘΙΝΑ ΚΑΠΕΛΑ

Μαργαρίτα Λυμπεράκη

A. Η ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΣ

Η ζωή και το έργο της

Γεννήθηκε στην Αθήνα, στα 1919. Σπούδασε Νομικά στο Πανεπιστήμιο Αθηνών. Την πρώτη της εμφάνιση στη Λογοτεχνία έκανε στα 1945, με το μυθιστόρημα «Τα Δέγτρα». Ακολούθησαν τα μυθιστορήματα «Τα ψάθινα καπέλα» και «Ο Άλλος» και στη συνέχεια σπούδασε στο θέατρο.

Τα πιο σημαντικά θεατρικά της έργα είναι τα εξής: «Η γυναίκα του Κανδαύλη». «Οι Δαναΐδες», «Ο Άγιος Πρίγκιπ» και η θεατρική μετάπλαση του μυθιστορήματος «Ο Άλλος Αλέξανδρος».

Όπως τονίζει ο Απ. Σαχίνης για το έργο της: «Ό,τι προξενεί από την πρώτη στιγμή ιδιαίτερη εντύπωση στον αναγνώστη είναι ο τρόπος με το οποίο ζωντανεύουν αυτόματα τα πρόσωπα, ολοκληρώνονται με δυο λέξεις, μέσα σε λίγες γραμμές και γίνονται αμέσως οριστικά και αδρά. «Τα ψάθινα καπέλα» είναι ένα από τα λίγα νεοελληνικά μυθιστορήματα, όπου τα πρόσωπα διαγράφονται ανάγλυφα και σέκονται ολόκληρα μπροστά μας, όπου κινούνται, μιλούν και σκέπτονται τόσο φυσικά, τόσο αβίαστα και τόσο ζωντανά, ώστε η συνολική εικόνα που αποκομίζει ο αναγνώστης από το διάβασμα του βιβλίου να είναι η εικόνα της αλήθειας και της πραγματικότητας («Νέοι Πεζογράφοι», «Εστία», σελ. 76).

B. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΓΙΑ ΤΟ ΕΡΓΟ

Πρόκειται για απόσπασμα από το μυθιστόρημα «Τα ψάθινα καπέλα», που δημοσιεύτηκε στα 1946. Το μυθιστόρημα διακρίνεται για τον έντονο αυτοβιογραφικό του τόνο και πρέπει να αναφέρεται στα εφηβικά χρόνια της συγγραφέως κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του '30.

Γ. ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

α. Νοηματική απόδοση

Η Κατερίνα, που αφηγείται τα περιστατικά, θυμάται μια μέρα που ο ουρανός ήταν συννεφιασμένος, έτοιμος να βρέξει. Τα ζώα προαισθάνονταν τη βροχή που θα 'ρχόταν και φοβισμένα κοίταζαν τριγύρω. Ο Μαυρούκος, ο σκύλος της, είχε κουρνιαώσει δίπλα στην Κατερίνα, νιώθοντας ασφάλεια.

Ξαφνικά, η βροχή ξεκίνησε. Ο παππούς χάρηκε, γιατί τη θεώρησε ωφέλιμη για τα δέντρα. Η θεία Τερέζα χάρηκε κι αυτή, γιατί. Θα μπορούσε να λουστεί με βρόχινο νερό. Μόνο η μητέρα της δε μιλούσε και σκεφτόταν πως μια τέτοια βροχερή μέρα είχε γνωρίσει τον άντρα της. Η Κατερίνα σκεφτόταν πόσο ωραία θα 'ταν να 'βγαινε έξω στη βροχή και να 'τρεχε. Όμως, η σκέψη ότι θα βρεχόταν την κάνει να κάθεται άπρακτη στον καναπέ. Ένας μικρός καθγάς όμως με τη μητέρα της την κάνει να βγει έξω στη βροχή, όπου ξεσπά σε κλάματα. Η Μαρία, η αδερφή της, την παίρνει μέσα και προσπαθεί να την πείσει να αλλάξει ρούχα, ενώ η Κατερίνα αναρωπιέται ποια θα είναι η μοίρα τους και τι πρέπει να κάνουν στη ζωή. Στο τέλος, συμφιλιώνεται με την κατάσταση, ενώ η μόρα περνά και η γαλήνη κυριαρχεί παντού.

β. Ερμηνευτικά – Γλωσσικά σχόλια

- 1. κουρνιαζώ:** κρύβομαι στη φωλιά μου.
- 2. καθούκι:** όστρακο.
- 3. μαζεύτηκε στο καθούκι του:** αποσύρθηκε στη φωλιά του, από φόβο ή έπειτα από ήπτα.

γ. Πραγματολογικά – Ιδεολογικά – Πολιτιστικά σχόλια

Στο απόσπασμα αυτό η συγγραφέας συνδέει τα φυσικά φαινόμενα με συγκεκριμένες συναισθηματικές καταστάσεις της αφηγήτριας. Έτσι, η αναμονή της βροχής προκαλεί και στην Κατερίνα ένταση, ενώ το ξέσπασμα της βροχής ανακούφιση και χαλάρωση. Μάλιστα, η Κατερίνα ψάχνει να βρει τρόπο να εκφράσει τα συσσωρευμένα της συναισθήματα, που μάλιστα ως εκείνη τη στιγμή ήταν ακαθόριστα. Δε βρίσκει όμως κάποια λύση, ενώ η προοπτική να ασχοληθεί με κάτι της φαίνεται εντελώς ανιαρή.

Αυτή η σύνδεση φυσικών καταστάσεων και ψυχικών καταστάσεων - τόσο της Κατερίνας όσο και των ζώων - δείχνει την εξάρτησή τους. Όλα τα πλάσματα επηρεάζονται από τους φυσικούς νόμους και ιδίως η αφηγήτρια, που βρίσκεται σε μια ηλικία εύθραυστη, όπως είναι η περίοδος της εφηβείας.

Χαρακτηριστική είναι και η σύγκρουση ανάμεσα στη μητέρα και την κόρη, σύγκρουση που δε γίνεται αντιληπτή από τους άλλους, καθώς γίνεται σχεδόν σιωπηλά, αλλά που επηρεάζει τη συνείδηση της έφηβης κοπέλας. Έτσι, ταραγμένη αλλά και μετανιωμένη για το φέροισό της, ορμά στη βροχή και μέσα στην έντασή της νιώθει και τα δικά της έντονα συναισθήματα να ξεσπούν.

Στη συνέχεια, όμως, στο διάλογό της με την αδερφή της, διαμαρτύρεται για την απεξάρτηση του ανθρώπου από τη φυσική του μοίρα. Επίσης, η εφηβική της αγωνία της φέρνει στο μυαλό τον Προμηθέα, τον πρώτο οραματιστή μιας καλύτερης ζωής για τον

άνθρωπο και την κάνει να αναρωτιέται ποια θα είναι η δική της παρέμβαση στη ζωή, τι θα μπορούσε η ίδια να προσφέρει στον εαυτό της και τους άλλους, τι σημαντικό θα έκανε. Οι ανησυχίες της δεν είναι παράλογες. Βρίσκεται σε μια ηλικία τέτοια που της προκαλεί ερωτηματικά για τη θέση της στη ζωή και τον κόσμο, για το ρόλο που η ίδια θα πρέπει να παίξει σε αυτόν.

Στις εφηβικές ανησυχίες της Κατερίνας έρχεται ως απάντηση η ώριμη στάση της Μαρίας, η οποία με απλό τρόπο τονίζει πως το νόημα της ζωής βρίσκεται στην απλή, καθημερινή πράξη, στον ίδιο το φυσικό κύκλο που εκφράζει τη βούληση του Θεού.

Δ. ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

✓ Νοηματικές ενότητες/Επιμέρους πλαγιότιτλοι

Το απόσπασμα μπορεί να αποτελέσει μια ενιαία ενότητα, που συνδέει το θέμα της βροχής με ένα μικρό δράμα, χαρακτηριστικό της εφηβείας.

Ε. ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ – ΤΕΧΝΟΤΡΟΠΙΑ

- 1. Αφήγηση:** Το απόσπασμα αυτό θυμίζει γραφή ημερολογίου, γεγονός που πιστοποιεί η όλη δομή του.
- 2. Γλώσσα:** Είναι γραμμένο σε απλή γλώσσα, με προτάσεις σύντομες, που όμως δημιουργούν κενά στη συνοχή του.
- 3. Τεχνική:** Ποικίλα είναι και τα εκφραστικά μέσα που χρησιμοποιεί η συγγραφέας, όπως χαρακτηριστικά επίθετα, έντονες για τη δύναμή τους εικόνες και παρομοιώσεις, χωρίς όμως να στοχεύει στον εντυπωσιασμό του αναγνώστη.

ΣΤ. ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ του Σχ. βιβλίου

1n: Στην πρώτη παράγραφο με μικρές χαρακτηριστικές εικόνες αποδίδονται η αβεβαιότητα του καιρού πριν από τη βροχή και οι αντιδράσεις των φυτών και των ζώων. Να επισημάνετε τις εικόνες.

Απάντηση:

Οι εικόνες που αποδίδουν την αβεβαιότητα του καιρού πριν από τη βροχή και τις αντιδράσεις των φυτών και των ζώων είναι οι εξής: «Ο καιρός είναι στη βροχή - δε λέει να βρέξει», «συννεφιάζει - βγαίνει ο ήλιος», «λίγες ψιχάλες πάν' να πέσουν - μένουν στον αέρα», «οι ρίζες τους θέλουν νερό, δηλαδή βροχή, τα φύλλα θέλουν ήλιο», «Οι κότες κουρνιάσανε, τα κουνέλια κάθονται μαζεμένα οι κατσίκες ρίχνουν γύρω βλέμματα ανήσυχα»,

2n: Ποια ψυχική διάθεση δημιουργεί στους ανθρώπους ο καιρός α) πριν από τη βροχή και β) όταν άρχισε να βρέχει; (Να διαβάσετε προσεκτικά το κείμενο από «Βροντάει ... μέρα βροχερή» υπογραμμίζοντας τα χωρία που θα στηρίξουν την απάντησή σας).

Απάντηση:

Βλέπε ανάλυση.

[Από: Το απόσπασμα κατεστημένη δικαιοσύνη]

3n: Η εφηβεία είναι μια δύσκολη ηλικία: τα συναισθήματα μεταβάλλονται από τη μια στιγμή στην άλλη και την παροδική σκληρότητα τη διαδέχεται μια μεγάλη ευαισθησία. Μπορείτε να το διαπιστώσετε αυτό από τις αντιδράσεις της Κατερίνας;

Απάντηση:

Βλέπε ανάλυση.

[Από: Το απόσπασμα κατεστημένη δικαιοσύνη]

4n: Ποιο πρόσωπο από το οικογενειακό περιβάλλον ενδιαφέρει περισσότερο την Κατερίνα και γιατί; (Προτού απαντήσετε να επισημάνετε τα σχετικά χωρία).

Απάντηση:

Η Κατερίνα ενδιαφέρεται περισσότερο για τη μητέρα της. Και αυτό, γιατί εκείνη φαίνεται να διαισθάνεται το πώς νιώθει και ποιες είναι οι ανησυχίες της. Μάλιστα, η σύγκρουσή τους είναι καταλυτική για την Κατερίνα που ταραζεται ιδιαίτερα και μετανιωμένη προσπαθεί να βρει έναν τρόπο να την πλησιάσει και να κερδίσει τη στοργή της. Μάλιστα, σκέφτεται τι καλά που θα ήταν αν αρρώσταινε. Τότε, θα απολάμβανε το μητρικό ενδιαφέρον και τη μητρική στοργή που τόσο επιθυμούσε.

2. ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1n: «...Θα 'πρεπε να με δείρεις ,μητέρα, για την αυθάδειά μου, η παλάμη σου να πέσει πάνω μου βαριά.» : πώς κρίνετε αυτές τις σκέψεις της Κατερίνας;

2n: «Εσύ ζητάς πράγματα...τη μεγαλύτερη δύναμη» : να σχολιάσετε τη φράση.

ΤΟ ΠΟΤΑΜΙ

Αντώνης Σαμαράκης

A. Ο ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΣ

Η ζωή και το έργο του

Γεννήθηκε στην Αθήνα, στα 1919, και σπούδασε Νομικά. Εργάστηκε στο υπουργείο Εργασίας και ασχολήθηκε με ζητήματα που αφορούν στους μετανάστες, γεγονός που του έδωσε τη δυνατότητα να ταξιδέψει σε πολλές χώρες της Ευρώπης, της Αφρικής και της Αμερικής.

Στη λογοτεχνία εμφανίστηκε για πρώτη φορά στα 1954, με τη συλλογή του «Ζητείται Ελπίς», με την οποία καθιερώθηκε ως ένας από τους πιο σημαντικούς πεζογράφους της εποχής μας. Άλλα έργα του είναι τα εξής: «Αρνούμαι», «Το διαβατήριο» - διηγήματα -, «Σήμα κινδύνου», «Το λάθος» - μυθιστορήματα - .

Ο συγγραφέας χρησιμοποιεί απλή γλώσσα και εκθέτει την αγωνία και το αδιέξοδο στο οποίο έχει περιέλθει ο σύγχρονος άνθρωπος μπροστά στο φόβο του πολέμου, ενώ οραματίζεται έναν κόσμο ήσυχου και γαλήνιου.

Ο Ε. Παπανούτσος τονίζει σχετικά: «Ο κόσμος του, ο ψυχικός του κόσμος, κερδίζει τον αναγνώστη και εγγράφεται βαθιά στη συγκίνησή μας. Είναι ένας κόσμος ταραγμένος από τις δεινές ανπινομίες του καιρού μας, βασανισμένος, αμήχανος, αλλά γεμάτος ευγένεια και τρυφερότητα και διαποτισμένος από κείνη την ημέρη, την αγιασμένη ανθρωπιά, που μέσα στην απόγνωση της αγαπά και σέβεται τον άνθρωπο, αποστρέφεται και μισεί την προστυχιά, την υποκρισία και το ψεύδος» («Το Βήμα», 30 Σεπτεμβρίου 1954).

B. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΓΙΑ ΤΟ ΕΡΓΟ

Πρόκειται για ένα από τα πιο χαρακτηριστικά της τεχνικής του Σαμαράκη διηγήματα, που εντάσσεται στη συλλογή «Ζητείται Ελπίς», η οποία κυκλοφόρησε στα 1954.

Σε αυτό ο συγγραφέας τονίζει την ανθρωπινή αγωνία μπροστά στη φρίκη του πολέμου.

Γ. ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

α. Νοηματική απόδοση

Στις δυο όχθες ενός ποταμού έχουν στρατοπεδεύσει οι αντίπαλοι. Για δύομισι ολόκληρα χρόνια πολεμούσαν μεταξύ τους. Όμως, τις τρεις τελευταίες εβδομάδες μένουν άπραγοι, ακούγοντας το νερό του ποταμού να κυλάει, αλλά χωρίς να μπορούν να πλη-

σιάσουν σε αυτό. Τρεις που θέλησαν να το πλησιάσουν, για να πλυθούν στα καθαρά νερά του, σκοτώθηκαν. Γι' αυτό και υπήρξε διαταγή από το διοικητή της μεραρχίας να μην πλησιάσει κανείς το ποτάμι σε απόσταση μικρότερη από διακόσια μέτρα.

Ο ήρωας του διηγήματος όμως, αποφάσισε παρά τη διαταγή, να πάει στο ποτάμι για να κολυμπήσει. Μάλιστα, το βράδυ στ' όνειρό του βλέπει τον εαυτό του γυμνό να στέκεται δίπλα στην όχθη του ποταμού, που μεταμορφώθηκε σε μια όμορφη γυναίκα που τον περίμενε γυμνή. Όταν το πρωί ξύπνησε, το αίσθημα της απελπισίας ήταν πια έντονο στην ψυχή του.

Τελικά, όμως αποφάσισε να πραγματοποιήσει το σκοπό του. Έτσι, πήγε στο ποτάμι, άφησε τα ρούχα του και το ντουφέκι του στη ρίζα ενός δέντρου και με πολλές προφυλάξεις μπήκε στο νερό, Κολυμπούσε για κάποια ώρα με χαρά, ώσπου ξαφνικά είδε το κεφάλι κάποιου άλλου που κολυμπούσε κι εκείνος.

Ο άλλος τον κατάλαβε και για κάποια στιγμή κοιτάζονταν αμίλητοι, χωρίς να μπορούν να καταλάβουν, αν ήταν ο ένας φίλος ή εχθρός για τον άλλο. Όταν όμως είδε τον άλλο να βγαίνει κολυμπώντας, κολύμπησε γρήγορα προς την όχθη, πήρε το ντουφέκι του αλλά τελικά δεν πάτησε τη σκανδάλη. Σκέφτηκε πως απλά ήταν δυο άνθρωποι που κολυμπούσαν μαζί και με τη σκέψη αυτή έπεσε νεκρός από τη σφαίρα του άλλου.

β. Ερμηνευτικά – Γλωσσικά σχόλια

Δεν υπάρχουν προβλήματα στην κατανόηση του λεξιλογίου του διηγήματος.

γ. Πραγματολογικά – Ιδεολογικά – Πολιτιστικά σχόλια

1η ενότητα: Στην ενότητα αυτή ο συγγραφέας καθορίζει τους αντιπάλους και τον τόπο, όπου θα εξελιχθούν τα γεγονότα αλλά με τρόπο ασαφή, αφού δεν τονίζει ούτε ποιοι είναι οι αντίπαλοι ούτε πιο είναι το ποτάμι. Και αυτό, γιατί σκοπός του δεν είναι να περιγράψει ένα συγκεκριμένο γεγονός αλλά να γενικεύσει το περιεχόμενό του με κύριο στόχο του να εκφράσει την αγωνία και το φόβο του ανθρώπου αλλά και την αλληλεγγύη που αισθάνεται για τους συνανθρώπους του, την καταδίκη του πολέμου.

Έτσι, το ποτάμι αποτελεί και αυτό ένα σύμβολο. Υποδηλώνει το αξεπέραστο σύνορο που απομακρύνει τους ανθρώπους οι οποίοι ζητούν τη συναδελφωσή τους. Το ποτάμι λοιπόν βρίσκεται ανάμεσα στους δύο αντιπάλους. Τους χωρίζει και καθιστά αδύνατη οποιαδήποτε προσπάθεια επικοινωνίας ανάμεσά τους.

Όμως, αυτό τους καλεί. Το κελάρυσμά του, η βρόμα που τους τρώει τόσο καιρό τώρα, τους κάνει να το ποθούν. Η διαταγή της Μεραρχίας όμως είναι ρητή. Δεν πρέπει να το πλησιάσουν. Έτσι, ανάμεσα σε αυτούς και το ποτάμι μπαίνει η διαταγή που συμβολίζει όλες εκείνες τις δυνάμεις που προσπαθούν να επιβληθούν στη βούληση των ανθρώπων και να τους αποτρέψουν από εκείνο που τόσο πολύ επιθυμούν και που εδώ είναι το ποτάμι.

2η ενότητα: Ο συγγραφέας δε συγκεκριμενοποιεί και το πρόσωπο που αποτελεί τον ή-

ρωα του διηγήματός του. Μένει ανώνυμο, για να εκπροσωπήσει όλους τους στρατιώτες που ονειρεύονται το ποτάμι, όλους τους ανθρώπους που έχουν τα ίδια όνειρα και τους ίδιους πόθους στη ζωή.

Έτσι, στη σκέψη του ανώνυμου ήρωα κυριαρχεί το ποτάμι και η επιθυμία να απολαύσει τις χαρές της ζωής, που κάποιοι του απαγορεύουν. Αισθητοποιείται το βράδυ στο όνειρό του και γίνεται πειρασμός. Αποφασίζει λοιπόν, να αφηρηθεί τη διαταγή της Μεραρχίας, Φαίνεται να είναι ελεύθερος, αφού τολμά και σκέφτεται ελεύθερα και αποφασίζει να κάνει πράξη τις σκέψεις του. Όπως, όμως θα φανεί στην επόμενη ενότητα, η ελευθερία του αυτή είναι μόνο επιφανειακή, καθώς στο τέλος δεν επικρατεί ο ίδιος, δεν κερδίζει τη ζωή αλλά το θάνατο.

Η Σφαέλλου τονίζει σχετικά πως «Τα δυο πρώτα μέρη του διηγήματος αποπνέουν την απέχθεια του πολέμου και τη λαχτάρα του ανθρώπου για ζωή ξένοιαστη μέσα στη καρδιά της φύσης. Ακούγοντας το κάλεσμα της, ο ήρωας παραμερίζει κάθε συμβουλή της φρόνησης. Τα αισθήματά του είναι «ανθρωποκεντρικά» και νομίζει ότι και ο αντίπαλός του όμοια αισθάνεται. Παρόλο που η πρώτη του ενστικτώδης αντίδραση είναι να υπερασπιστεί τον εαυτό του με την εμφάνιση του Άλλου, το αίσθημα ότι κινδυνεύει υποχωρεί αμέσως. Κι αυτό, γιατί νιώθει ευτυχισμένος, όπως ευτυχισμένος είναι ο άνθρωπος που χαίρεται τη φύση. Η κατάληξη του διηγήματος καθορίζεται από το γεγονός ότι τα αισθήματα και τα συναισθήματα του Άλλου δεν ήταν αμοιβαία».

3η ενότητα: Στην ενότητα αυτή ο ήρωας βρίσκεται επιτέλους στο ποτάμι, το οποίο αντιμετωπίζει με σχετική έκπληξη: «Το ποτάμι! Όστε υπήρχε λοιπόν αυτό το ποτάμι;», Με τον τρόπο αυτό μάλλον ο συγγραφέας συμβολίζει την αλλοτρίωση του ανθρώπου από τη φρίκη του πολέμου, που φτάνει να αμφισβητεί όσα προσφέρει η ειρηνική ζωή, όταν σε κάποια στιγμή τα γνωρίσει, σε κάποια ίσως ανάπαυλα από τον πόλεμο.

Εξάλλου, το διήγημα αυτό δεν είναι παρά μια αντιπολεμική διαμαρτυρία του Σαμαράκη, μια έντονη αποστροφή για τον πόλεμο και τις φρικτές του συνέπειες στον άνθρωπο.

Όπως τονίζει η Σφαέλλου, στο διήγημα αυτό αναγνωρίζονται «όλα τα συντριμμένα όνειρα της γενιάς του - όσων δηλαδή γεννήθηκαν ανάμεσα στο 1915-25 και μεγάλωσαν μ' ένα ιδανικό παγκόσμιας ειρήνης και αδελφούσης, κατοχυρωμένης από την «Κοινωνία των Εθνών». Από το όνειρο αυτό οι άνθρωποι αυτοί ζύπνησαν με τις κακονιές του δεύτερου παγκόσμιου πολέμου, με την προσταγή του: «ή σκοτώνεις ή σε σκοτώνουν». Η αντίθεση ανάμεσα στα ανθρωπιστικά εκείνα ιδανικά και την ανθρωπινή πραγματικότητα είναι αληθινά τραγική».

Έτσι, ο ανώνυμος στρατιώτης, όταν είδε τον άλλον να κολυμπάει μαζί του, πάγωσε, Η αντίδραση και των δύο ήταν η ίδια. Τρέξανε στην όχθη, για να βρουν το όπλο τους, υπακούοντας στη διαταγή: «η σκοτώνεις ή σε σκοτώνουν». Όμως, ο ανώνυμος ήρωας δεν μπορεί να πατήσει τη σκανδάλη. Γιατί, απαλλαγμένος πια από τις συμβατικότητες και από τη «διαταγή», βλέπει τον άλλον ως αδερφό, ως μέρος του εαυτού του.

Το ποτάμι εξάλλου είχε λειτουργήσει λυτρωτικά στον ίδιο και τον έκανε να βλέπει τον Άλλον ως άνθρωπο με δικαιώματα στη ζωή. Το ποτάμι τους είχε ενώσει.

Όμως, οι ίδιες επιδράσεις από το ποτάμι δεν υπήρχαν και στον άλλο. Το μίσος, που είχε καλλιεργηθεί στην ψυχή του, δεν τον άφησε να βλέπει καθαρά και τον εμπόδισε να συμφιλιωθεί με τον ανώνυμο ήρωα έτσι, τον σκότωσε.

Το διήγημα λοιπόν του Σαμαράκη αποτελεί μια κραυγή διαμαρτυρίας για τις τραγικές συνέπειες του πολέμου, για την αλλοτρίωση που επιφέρει στις ψυχές των ανθρώπων και εξυμνεί την ανάγκη για συμφιλίωση και αδελφοσύνη ανάμεσα στους λαούς, την ανάγκη για μια παγκόσμια ειρήνη.

Δ. ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

✓ Νοηματικές ενότητες/Επιμέρους πλαγιότιτλοι

Το διήγημα μπορεί να διαχωριστεί στις ακόλουθες ενότητες:

- 1η ενότητα:** «Η διαταγή ήτανε ξεκάθαρη η διαταγή της μεραρχίας»: η κατάσταση στα δυο αντίπαλα στρατόπεδα.
- 2η ενότητα:** «Στο διάολο η διαταγή δεν είχε ακόμα φέξει»: η απόφαση του στρατιώτη να παραβεί τη διαταγή της μεραρχίας,
- 3η ενότητα:** «Φτάνοντας στην όχθη... έπεσε με το πρόσωπο στο χώμα»: η διάψευση των ελπίδων.

Ε. ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ – ΤΕΧΝΟΤΡΟΠΙΑ

- 1. Εικόνες:** Ο συγγραφέας, για να αισθητοποιήσει τις ιδέες του χρησιμοποιεί ποικίλα εκφραστικά μέσα, όπως παραστατικές εικόνες, ξεχωριστές για το χρώμα, τον ήχο τους και την κινητικότητα τους: όπως η εικόνα του τοπίου με τα αντίπαλα στρατόπεδα και το ποτάμι, το όνειρο του στρατιώτη, όπως προβάλλει μέσα από μια λυρική εικόνα, η εικόνα του στρατιώτη να πλησιάζει με χίλιες προφυλάξεις στο ποτάμι, η εικόνα των δύο στρατιωτών που κολυμπούσαν γυμνοί στο ποτάμι, η εικόνα του θανάτου του ανώνυμου στρατιώτη.
- 2. Παρομοιώσεις:** Αξιόλογες είναι ακόμα και οι παρομοιώσεις: «σα να τον βάσταγε ένα αόρατο χέρι», «σα να πέρασε ένα χέρι»,
- 3. Μεταφορές:** «είχαν αράξει», «μεγάλος πειρασμός το ποτάμι», «να του φυτέψει μια σφαίρα στο κεφάλι».
- 4. Προσωποποιήσεις:** «το ποτάμι κυλούσε τα νερά του», «τους είχε φάει η βρόμα», «το ποτάμι μεταμορφώθηκε σε γυναίκα», «πουλιά τον χαιρετούσαν» .
- 5. Επαναφορές:** Τις χρησιμοποιεί ο συγγραφέας για να εκφράσει τις απόψεις του.

(«διαταγή της μεραρχίας! - διαταγή της μεραρχίας, στο διάολο η διαταγή της μεραρχίας», «σα να τον βάσταγε ένα αόρατο χέρι - δεν μπορούσε να τραβήξει», «γυμνός», -που επαναλαμβάνεται επτά φορές.

- 6. Τεχνική:** Ο συγγραφέας χρησιμοποιεί σύμβολα, για να γενικεύσει τις ιδέες του και να δώσει στο διήγημά του καθολικό περιεχόμενο.
- 7. Γλώσσα:** Η γλώσσα του είναι λιτή, απλή, με σύντομες και κοφτές εκφράσεις, χωρίς περιττά στολίδια, έτσι ώστε να αποδίδεται το νόημα με απλότητα και σαφήνεια.

ΣΤ. ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ του Σχ. βιβλίου

- 1n:** Ο συγγραφέας δεν καθορίζει στο διήγημά του ούτε τον τόπο, ούτε το χρόνο, ούτε την ταυτότητα των αντιπάλων. Τι νομίζετε ότι επιδιώκει με αυτή την αοριστία;

Απάντηση:

Βλέπε ανάλυση 1ης Ενότητας.[Από: Το απόσπασμα κατεστημένη δικαιοσύνη]

- 2n:** Τι θέλει να πει ο συγγραφέας στις παραγράφους; «Δεν μπορούσε να τραβήξει. Ήτανε κι οι δυο γυμνοί.. τίποτα περισσότερο».

Απάντηση:

Βλέπε ανάλυση 1ης Ενότητας. [Από: Το απόσπασμα κατεστημένη δικαιοσύνη]

- 3n:** Όλα στο διήγημα τείνουν στο να οδηγηθεί ο αναγνώστης σε ορισμένα συμπεράσματα. Ποια είναι αυτά κατά τη γνώμη σας;

Απάντηση:

Τα συμπεράσματα, στα οποία ο συγγραφέας τείνει τον αναγνώστη να οδηγηθεί, είναι ότι ο πάλεμος αλλοτριώνει την ανθρώπινη φύση. Γι' αυτό ο άνθρωπος πρέπει να εργαστεί για την ειρήνη και τη συναδέλφωση των λαών.

Ζ. ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

- 1n:** «Ο Άλλος είχε γίνει...τίποτα περισσότερο.» : να σχολιάσετε τη φράση.
- 2n:** Ο ήρωας του διηγήματος που εξετάζουμε, ενώ έχει την ευκαιρία να πυροβολήσει κατά του εχθρού του δεν το κάνει για ευνόητους λόγους, που μπορούμε να συνάγουμε από την ανάγνωση του κειμένου. Πιστεύετε ότι η τακτική αυτή είναι δόκιμη σε κατάσταση πολέμου; Να λάβετε υπόψη το δίκαιο που ισχύει σε τέτοιες καταστάσεις.

ΜΙΑ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΑΝΤΙΣΤΑΣΗΣ

Τατιάνα Γκρίστον Μιλλιέξ

A. Η ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΣ

Η ζωή και το έργο της

Γεννήθηκε στην Αθήνα, στα 1920. Σπούδασε Γαλλική Φιλολογία και επηρεάστηκε ιδιαίτερα από το σύγχρονο γαλλικό μυθιστόρημα, ιδίως μετά το γάμο της με το Γάλλο ελληνοιστή Roger Millieux, που την έφερε σε μεγαλύτερη επαφή με τη γαλλική λογοτεχνία.

Ασχολήθηκε κυρίως με την πεζογραφία και συνεργάστηκε σε πολλά φιλολογικά περιοδικά. Στα πρώτα της έργα κινήθηκε στο κλίμα της αντιστασιακής λογοτεχνίας, αλλά στα τελευταία της έργα εγκατέλειψε τους καθημερινούς εκφραστικούς τρόπους, επηρεασμένη από το σύγχρονο γαλλικό μυθιστόρημα.

Όπως τονίζει ο Λίνος Πολίτης για το έργο της: «Η Τατιάνα Μιλλιέξ κινήθηκε στην αρχή στα πλαίσια της κατοχικής και αντιστασιακής λογοτεχνίας, με διηγήματα και μυθιστορήματα, που έδειχναν λογοτεχνική συνείδηση και αναμφισβήτητο талант. Η συγγραφέας διαθέτει μια ιδιοσυγκρασία ποιητική και μία ευαισθησία απέναντι στις λεπτομέρειες της καθημερινής ζωής, καθώς και πλούσιο απόθεμα ψυχικό» («Ιστορία της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας», 1979, σελ. 356).

Τα πιο σημαντικά της έργα είναι τα εξής: «Πλατεία Θησείου», «Στο δρόμο των αγγέλων», «Κοπιώντες και πεφορτισμένοι», «Ιδού ίππος χλωρός», «Τα σπαράγματα», «Η Τρίπολη του Πόντου».

B. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΓΙΑ ΤΟ ΕΡΓΟ

Πρόκειται για Χρονικό που δημοσιεύτηκε στο περιοδικό «Επιθεώρηση Τέχνης», στα 1961, προς τιμήν μιας δεκαεπτάχρονης κοπέλας που σκοτώθηκε στην Αντίσταση.

Γ. ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

α. Νοηματική απόδοση

Η συγγραφέας περιγράφει το θάνατο της Ανθούλας, μιας κοπέλας που συμμετείχε στην Αντίσταση, την ημέρα των γενεθλίων της. Γινόταν δεκαεπτά χρονών. Το προηγούμενο απόγευμα ήταν μαζί με άλλες πέντε κοπέλες σε ένα υπόγειο. Η Δέσποινα τη συμβούλευε να μη συμμετέχει στη διαδήλωση, αφού έτσι κι αλλιώς η παρέμβασή της μπορούσε να είναι πιο αποτελεσματική στο πανεπιστήμιο. Ξαφνικά, ακούστηκε η γερμανική περίπολος να

περνά κι έσβησαν το κερί. Έτσι, έμειναν μέσα στο σκοτάδι, σχεδιάζοντας τη διαδήλωση. Το βράδυ που ακολούθησε καμιά δεν κοιμήθηκε από την ένταση και την αγωνία. Συζήτησαν και για τον Παύλο Μ., έναν αγωνιστή που ενδιαφερόταν για την Ανθούλα, αλλά στη συνέχεια έπαψαν κι έμειναν αμίλητες να αναλογίζονται την επόμενη μέρα.

Τα πρωί, μετά το φτωκό πρόγευμα, ευχήθηκαν στην Ανθούλα για τα γενέθλιά της και έφυγαν για τη διαδήλωση. Η Δέσποινα έδωσε στην Ανθούλα ένα κόκκινο γαρίφαλο και η συγγραφέας που αποχαιρέτησε τελευταία την Ανθούλα θυμάται τον ενθουσιασμό της για τον αγώνα, σε βαθμό που να αφηφά το θάνατο. Μάλιστα, ένα κακό προαίσθημα δημιουργήθηκε στην ψυχή της, βλέποντάς την έτσι, αλλά έφυγε κι αυτή μαζί με τις άλλες κοπέλες.

Η μέρα ήταν ζεστή, ανοιξιάτικη και οι άνθρωποι ξεχύθηκαν στο δρόμο. Το φρόνημά τους ήταν υψηλό και η αγωνιστική τους διάθεση έντονη. Όμως, η εμφάνιση των γερμανικών τανκς μετάβαλε την ωραία ατμόσφαιρα που επικρατούσε στη διαδήλωση.

Ο φόβος και η αγωνία τους κορυφώνεται. Τα πυροβόλα στρέφονται πάνω τους και το κροτάλισμά τους σκορπίζει τον τρόμο στους διαδηλωτές. Μέσα σε όλα αυτά ξεχωρίζει η Ανθούλα που κατευθυνόταν στο Πανεπιστήμιο, για να πείσει τον Παύλο Μ. να συμμετέχει στη διαδήλωση. Στην οδό Ακαδημίας βρίσκεται αντιμέτωπη με ένα γερμανικό τανκ και του πετάει το παπούτσι της, ζητώντας και από τους άλλους να την ακολουθήσουν. Το άρμα περνά από πάνω της και το αίμα της βάφει το δρόμο. Ακολουθώντας το παράδειγμά της ο Παύλος Μ., μαζί με άλλους συμφοιτητές του, μπήκε κι αυτός στην Αντίσταση, για να βρει το θάνατο πέντε μήνες μετά.

β. Ερμηνευτικά – Γλωσσικά σχόλια

1. **μετουσιώνω:** μεταβάλλω σε άλλη ουσία.
2. **βαρύγδουπος:** που κάνει βαρύ γδούπο.
3. **ανάβλυσε:** ξεχύθηκε.
4. **ύβρη:** αλαζονεία, έπαρση.
5. **κάσκα** (ιταλική λέξη): κράνος.
6. **τροχαλίες:** ερπύστριες.

γ. Πραγματολογικά – Ιδεολογικά – Πολιτιστικά σχόλια

1η ενόπτια: Στην ενόπτια αυτή τονίζεται ο τόπος, ο χρόνος, καθώς και τα πρόσωπο του χρονικού. Βρισκόμαστε στην Αθήνα, την άνοιξη του 1944, σε μια εποχή τραγική, αφού ο λαός υπέφερε όχι μόνο από τις σκληρές βιοτικές συνθήκες αλλά και από την ανελευθερία, την καταπίεση, το βασανισμό. Οι γυναίκες παρουσιάζονται εδώ να συμμετέχουν στον αγώνα της Αντίστασης, γεγονός που συγκινεί ιδιαίτερα τον αναγνώστη και του θυμίζει άλλες ηρωικές στιγμές Ελληνίδων στην πορεία του ιστορικού μας γίνεσθαι.

Μάλιστα, η διαμαρτυρία της Ανθούλας στην προσπάθεια της Δέσποινας να την κρατήσει μακριά από τη διαδήλωση, αποκαλύπτει τον πόθο για ελευθερία και την παλ-

λαϊκή συμμετοχή στον αγώνα για την απελευθέρωση, αγώνα στον οποίο συμμετείχαν άτομα ακόμα και μικρής ηλικίας, όπως και η έφηβη Ανθούλα.

Όλα αυτά μας κάνουν να συνειδητοποιήσουμε πόσο ποθητή ήταν η ελευθερία και πως αποτελούσε την πιο υψηλή ιδέα που τίθεται πάνω από κάθε υλικό συμφέρον. Γι' αυτό και η συγγραφέας γράφει αυτό το χρονικό, ως μνημόσυνο για τον ηρωικό θάνατο της Ανθούλας, παρουσιάζοντάς την ως σύμβολο αγώνα και θυσίας. Τονίζει λοιπόν με τον τρόπο αυτό πως η ελευθερία αποχιέται με αίμα και θυσία και χρειάζεται η συμμετοχή όλων και όχι μόνο μιας μερίδας του λαού.

2η ενότητα: Στην ενότητα αυτή και ιδίως μέσα από τη στικομυθία της Ανθούλας με τη Δέσποινα, φαίνεται η λαχτάρα της για τη ζωή αλλά και η αποφασιστικότητά της για αγώνα, προκειμένου να εξασφαλιστεί μια καλύτερη ζωή. Εξάλλου, τα νιάτα της την καλούν σε αγώνα και πάλη, δημιουργώντας την αισιοδοξία πως οι στόχοι θα κερδιστούν και η κοινωνία θα αναπλαστεί.

Δεν είναι τυχαίο πως η συγγραφέας τη χαρακτηρίζει «τέλεια στη μορφή και την ψυχή», Φαίνεται πρόσωπο ξεχωριστό όχι μόνο για την ομορφιά της αλλά και για την ηθικότητά της, ένα σύμβολο αγνότητας και αθωότητας, που όμως είναι έτοιμη να θυσιαστεί για τα ιδανικά της. Εξάλλου, δεν είναι τυχαίο πως ο θάνατός της γίνεται την ημέρα των γενεθλίων της. Η ζωή και ο θάνατος τιμώνται την ίδια μέρα, μια μέρα γιορτής, γιατί ο θάνατός της, η θυσία της η ηρωική, θα αποτελέσει υπόδειγμα για τους άλλους και τιμά τη ζωή της, εξασφαλίζοντάς της την αθανασία.

3η ενότητα: Στην ενότητα αυτή τονίζεται η σύγκρουση με τους Γερμανούς. Ο λαός άοπλος αλλά ανυποχώρητος, με φρόνημα υψηλό, βγαίνει στους δρόμους, για να διαδηλώσει για την ελευθερία του. Η πίστη του στα ιδανικά του τον εμπυκώνει, του δίνει τη δύναμη να αντισταθεί και να θυσιαστεί ακόμα για μια καλύτερη ζωή.

Σύμβολο ηρωισμού και θυσίας αναδεικνύεται η Ανθούλα που τολμά να σταθεί απέναντι στο γερμανικό τανκ και να το προκαλέσει με τα νιάτα της και την αποφασιστικότητά της. Ο θάνατός της δε θα κάμψει το φρόνημα του λαού αλλά θα συμπαρασύρει περισσότερους αγωνιστές στην Αντίσταση, για να συνεχιστεί ο δρόμος του μαρτυρίου μέχρι την απελευθέρωση και την κατάκτηση της ελευθερίας.

Δ. ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

✓ Νοηματικές ενότητες/Επιμέρους πλαγιότιτλοι

Το χρονικό μπορεί να διαχωριστεί στις εξής ενότητες:

1η ενότητα: «Θα προσπαθίσω νοερά κάποια παθητική σκηνή»: η συγκέντρωση των κορισιών για τα γενέθλια της Ανθούλας.

2η ενότητα: «Το πρωί σηκωθήκαμε με βασανίζανε»: οι κοπέλες αποχωρούν για να πάνε στη διαδήλωση, και

3η ενότητα: «Κόντευε μεσημέρι Ας είναι η μνήμη τους αιωνία»: η θυσία της Ανθούλας.

Ε. ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ – ΤΕΧΝΟΤΡΟΠΙΑ

- 1. Εικόνες:** Η συγγραφέας αισθητοποιεί τις ιδέες της μέσα από πολλά και ποικίλα εκφραστικά μέσα, όπως παραστατικές εικόνες: η εικόνα των κοριτσιών στο υπόγειο της αφηγήτριας, η εικόνα του αποχαιρετισμού της Ανθούλας, η λυρική εικόνα του πρωινού με τους διαδηλωτές να βγαίνουν στους δρόμους, η εικόνα της λευκοφορεμένης Ανθούλας να αντιμετωπίζει το ταγκ.
- 2. Παραμοιώσεις:** («σα να ετοιμαζόμαστε για κάποιο πανηγύρι», «σαν ανοιξιάτικο λουλούδι», «η Ανθούλα γύριζε γύρω μου σα χαρούμενο σκυλάκι», «το γέλιο ανάβλυζε από μέσα της σαν κελιάδισμα ερωτευμένου ανδρονιού», «σαν τεράστιες κελώνες κατεβαίνουν οι μηχανές», «το άσπρο φουστάνι σαν σημαία ξεδιπλωμένη», «σαν λουλούδι, στο χέρι της το κόκκινο γαρίφαλο των δεκαεφτά της χρόνων».
- 3. Προσωποποιήσεις:** «ο ήλιος έσπασε πάνω στις πιπεριές», «οι νερατζιές ξετρελαμένες», «έναν αέρα ξέγνοιαστο», «μερμήγκιαζαν οι δρόμοι», «θορυβούσε η καρδιά μας», «το κύμα σταματάει, αναδύει», «τον καταπίνουν οι εσωτερικοί δρόμοι της Αθήνας».
- 4. Μεταφορές:** «μάπια που καίγανε από ενθουσιασμό», «εκατοντάδες άνθρωποι ξεχύνονταν προς το κέντρο», «να δουλέψουν στο πόδι της».
- 5. Τεχνική:** Πάντως, πρόκειται για ένα χρονικό που ακολουθεί τις βασικές αρχές του είδους. Μας δίνεται ο τόπος, ο χρόνος, τα πρόσωπα του γεγονότος, καθώς και η αιτία της συγγραφής του.
- 6. Γλώσσα:** Ο λόγος του είναι απλός, λιτός και η περιγραφή γίνεται με φυσικότητα και ρεαλισμό.
«Γενικά στο έργο η πραγματικότητα και συχνά η καυτή, η επικαιρική επενεργεί ως ερέθισμα. Ωστόσο, η γραφή της είναι τόσο υποκειμενική, εκπορεύεται πάντα από τον ευδιάθετο λόγο, ώστε ό,τι αποθησαυρίζει η ματιά της από το γύρω κόσμο διυλίζεται και χρωματίζεται από τις διαθέσεις του προσώπου που αφηγείται.

ΣΤ. ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ του Σχ. βιβλίου

1η: Η πεζογράφος χαρακτηρίζει το κείμενό της ως χρονικό. Γιατί;

Απάντηση:

Το κείμενο αυτό είναι ένα χρονικό. Γιατί, όπως κάθε χρονικό, έχει προσωπικό χα-

ρακτήρα και περιγράφει γεγονότα που παρακολούθησε η συγγραφέας ή που πήρε μέρος σε αυτά, τονίζοντας παράλληλα και τα συναισθήματα της ίδιας.

2n: Πώς συμμετέχουν στην Αντίσταση οι κοπέλες του διηγήματος;

Απάντηση:

Βλέπε ανάλυση.

[Από: Το απόσπασμα κατεστημένη δικαιοσύνη]

3n: Ποια νομίζετε ότι είναι τα ελαττήρια που οδήγησαν τον Παύλο να πάρει τη θέση της Ανθής στην Αντίσταση;

Απάντηση:

Ο Παύλος Μ. αποφασίζει να πάρει τη θέση της Ανθής στην Αντίσταση, όχι για να εκδικηθεί για το θάνατό της, αλλά γιατί αντιλαμβάνεται πως η απελευθέρωση δεν μπορεί να έρθει παρά μόνο με αγώνα από όλους. Έξάλλου, η Ανθούλα λειτουργεί ως σύμβολο αποφασιστικότητας και θυσίας και έτσι παρακινείται κι εκείνος να μπει στην Αντίσταση.

Z. ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1n: Τι εκπροσωπεί η Ανθή με την πράξη της να πάρει μέρος στη διαδήλωση;

2n: Να χαρακτηρίσετε τη στάση των άλλων κοριτσιών απέναντι στην Ανθή.

ΑΝΘΡΩΠΟΙ ΚΑΙ ΣΠΙΤΙΑ

Ανδρέας Φραγκιάς

A. Ο ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΣ

Η ζωή του

Ο Α. Φραγκιάς γεννήθηκε το 1921 στην Αθήνα. Σπούδασε στην Ανωτάτη Σχολή Οικονομικών και Εμπορικών Επιστημών. Εργάστηκε στη συνέχεια ως δημοσιογράφος σε διάφορες εφημερίδες.

Το έργο του

Το έργο του είναι δημοσιογραφικό. Έχει εκδώσει σε ξεχωριστούς τόμους όλα και όλα τρία μυθιστορήματα: «Ανθρωποι και σπίτια» (1955), «Η καγκελόπορτα» (1962), «Λοιμός» (1971).

Τα δύο πρώτα έργα του διακρίνονται κυρίως για την επιμονή του στη μικρολεπτομέρεια. Ο συγγραφέας φωτίζει τις ψυχολογικές μεταπτώσεις των πολλών προσώπων που αναδύονται από τις Ιστορίες του, ξετυλίγει αργόσυρτα τις ιστορίες τους, για να τις πλέξει σε καταστάσεις και να τις αντιπαραθέσει σε συγκρούσεις.

Το τρίτο μυθιστόρημα είναι γραμμένο με εντελώς διαφορετική τεχνοτροπία και υποστηρίζεται πως είναι και το καλύτερο. Αναφέρεται στη ζωή ανθρώπων εκτοπισμένων σε κάποιο στρατόπεδο συγκέντρωσης και επιδιώκεται να αποδοθεί με τρόπο όσο το δυνατό πιο αδρό το μέγεθος και οι διαστάσεις του επιστημονικά διαρθρωμένου και οργανωμένου εγκλήματος της απανθρωπιάς, που χαρακτηρίζει κάθε ολοκληρωτική κοινωνία.

Ο Φραγκιάς είναι από τους πιο ολιγογράφους πεζογράφους της πρώτης μεταπολεμικής γενιάς και παράλληλα ένας από τους σημαντικότερους εκπροσώπους της. Το 1987 τιμήθηκε με το Α΄ Κρατικό βραβείο μυθιστορήματος.

B. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΓΙΑ ΤΟ ΕΡΓΟ

Πρόκειται για απόσπασμα από το μυθιστόρημα «Ανθρωποι και σπίτια», με θέμα τις δύσκολες συνθήκες που ακολούθησαν την Κατοχή.

Γ. ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

α. Νοηματική απόδοση

Στο συγκεκριμένο απόσπασμα ο Αργύρης - ο ήρωας του μυθιστορήματος - δέχεται

την επίσκεψη του φίλου του του Θανάση. Εκείνος, βρήκε καινούρια δουλειά αλλά για να την κρατήσει χρειάζεται τα εργαλεία του Αργύρη μια και δεν έχει δικά του. Ο Αργύρης σκόπευε να τα πουλήσει, για να εξοικονομήσει κάποια χρήματα, αλλά κάτω από την πίεση και τα παρακάλια του Θανάση υποχωρεί και του τα δίνει.

Σε λίγο εμφανίζεται η γυναίκα του, η Γεωργία, που έψαχνε να βρει δουλειά για τον Αργύρη, από κάποιους γνωστούς της. Δεν κατάφερε όμως τίποτα παρά να πουλήσει τη ραπομπχανή της,

Στη συνέχεια παρουσιάζεται το ζευγάρι ξαπλωμένο στο κρεβάτι, με τα χέρια σφιγμένα. Θυμούνται τα δύσκολα χρόνια που πέρασαν πριν από το γάμο τους και συνειδητοποιούν πως η περίοδος της μίζερης ζωής τους δεν έχει ακόμη περάσει. Στη Γεωργία, ο Αργύρης δεν αποκαλύπτει το περιστατικό με το Θανάση, ούτε πως μετά πέρασε ο τσαγκάρης από το σπίτι τους και δεν του άνοιξε, αφού δεν είχε να του δώσει τα λεφτά που του χρώσταγε, με αποτέλεσμα εκείνος να του φωνάξει πως δεν είναι τίμιος άνθρωπος. Υπόσχεται μόνο στη γυναίκα του πως δε θα την αφήσει να πουλήσει τη ραπομπχανή της, γιατί όλο και κάτι θα γίνει και γι' αυτούς.

β. Ερμηνευτικά – Γλωσσικά σχόλια

1. **μανέλα:** μανιβέλα.
2. **βιδολόγος:** κατσαβίδι,
3. **τα ραφικά:** η Γεωργία έραβε με τη μηχανή της, όποτε έβρισκε κάποια πελάτισσα.
4. **η φωτογραφία:** το παιδί που εικονιζόταν στη φωτογραφία είναι ο Αριστείδης που πέθανε από την πείνα στον πόλεμο.
5. **«Προμηθέας»:** ιδιωτική τεχνική σχολή.
6. **σφυριδόπανο:** πανί που το χρησιμοποιούσαν για το γυάλισμα των μετάλλων.
7. **τσάρκα:** βόλτα.

γ. Πραγματολογικά – Ιδεολογικά – Πολιτιστικά σχόλια

Το απόσπασμα αυτό τονίζει τη φτώχεια, την ανεργία και την απελπισία στην οποία είχαν οδηγηθεί οι άνθρωποι μετά την Κατοχή. Η ζωή τους ήταν σκληρή και μίζερη και, ενώ η απελευθέρωση ήρθε να τους δώσει την ελπίδα, πως όλα θα άλλαζαν, καμιά από τις υποσχέσεις στο μεταπολεμικό κόσμο δεν ίσχυσε, Έτσι, οι χαρακτήρες γυρνούν συχνά στο παρελθόν, διαγράφοντας την πορεία της ζωής τους, μια πορεία δύσκολη και χωρίς ορατή στο μέλλον απαγκίστρωση από τις σκληρές βιοτικές συνθήκες.

Όσο για τον Αργύρη, αυτός είναι καλός άνθρωπος και πρόθυμος να βοηθήσει σε ό,τι μπορεί, ανίκανος να αρνηθεί εκδούλευση σε κάποιον που του τη ζητά. Έτσι συμβαίνει, όταν δανείζει στο Θανάση τα εργαλεία του, καταδικάζοντας με τον τρόπο αυτό τον εαυτό του σε παράταση της ανεργίας. Δεν τολμά όμως να ζητήσει από τη γειτόνισσα τα χρήματα που τους οφείλει, θεωρώντας το ταπεινωτικό. Όλα αυτά εξηγούνται από τα βιώματα της παιδικής

του ηλικίας, Η συμπεριφορά του θείου του , που αρνιέται να επιτρέψει πρωτοβουλίες στο μικρό ορφανό, του αφαίρεσαν κάθε πεποίθηση στην ικανότητά του. Και η φροντίδα της μητέρας του, που δούλευε για να εξασφαλίσει τα διδάκτρα της σχολής, όπου ο ήρωας φοιτούσε, τον έκανε να ζητάει ένα πρόσωπο ισχυρό, για να τον στηρίξει» (Σφαέλλου).

Η ζωή του πάντως τώρα είναι σκληρή και κανείς δεν μπορεί να τον βοηθήσει. Αυτό όμως που τον κάμπτει δεν είναι τόσο η φτώχεια και η εξαθλίωση, η ανεργία που παρατείνεται χωρίς να υπάρχει η ελπίδα για κάποια δουλειά, αλλά το ότι μαζί με όλο αυτά χάνει και την αξιοπρέπειά του. Ο τσαγκάρης δεν τον θεωρεί πια τίμιο άνθρωπο, αφού είναι αναγκασμένος να κλείνεται στο σπίτι του και να προσποιείται πως δεν είναι εκεί, μιας και δεν έχει να επιστρέψει τα δανεικά.

Όσο για τη Γεωργία, αυτή προσπαθεί να στηρίξει τον Αργύρη με κάθε τρόπο, όπως έκανε πριν από αυτήν η μητέρα του, Είναι εργατική, δυναμική, δε λυγίζει από τις δυσκολίες είναι θαρραλέα. Σε αυτό όμως, συντέλεσε και η παιδική της ηλικία, καθώς ήταν αναγκασμένη από πολύ μικρή να δουλεύει και να προσπαθεί την οικογένειά της.

Πάντως, παρά τις δύσκολες συνθήκες ζωής, η αγάπη και η τρυφερότητα του ενός για τον άλλον είναι έκδηλες. Ο Αργύρης νοιάζεται για τη Γεωργία και νιώθει μοναξιά χωρίς αυτήν. Μάλιστα, όταν είναι μαζί πιάνονται από το χέρι και με έκδηλη τρυφερότητα αναπολούν τη ζωή τους. Αυτό που όμως τους λείπει περισσότερο είναι ένα παιδί που θα τους ξανάδινε την ελπίδα για την ζωή.

Όσο για τις δυο μητέρες, του Αργύρη και της Γεωργίας, «και οι δυο θυσιάζονται για τα παιδιά τους. Η μάνα του Αργύρη, ενώ ως χήρα είχε σύνταξη, ξενοδουλεύει, για να μη γίνει ο γιος της ένας τεχνίτης πρακτικός, αλλά μάστορας με δίπλωμα επίσημης σχολής, Η μητέρα της Γεωργίας, ενώ ο άντρας της ξενυχτάει στις ταβέρνες, συντηρεί η ίδια τα παιδιά της με τη βελόνα της - τύπος της λαϊκής γυναίκας που θυσιάζεται για τα παιδιά της. Χαρακτηριστικό της αυτοθυσίας της για τα παιδιά της είναι το γεγονός ότι στερείται και τα δόντια της ακόμα, για να μπορέσει έτσι η Γεωργία να αποκτήσει μια ραπομνηχανή» (Σφαέλλου).

Δ. ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

✓ Νοηματικές ενότητες/Επιμέρους πλαγιότιτλοι

Το απόσπασμα αυτό αποτελεί μια ενιαία ενότητα, με θέμα της τις δύσκολες συνθήκες που αντιμετώπιζαν οι φτωχοί άνθρωποι στη μεταπολεμική ελληνική κοινωνία και, ιδίως, την ανεργία.

Ε. ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ – ΤΕΧΝΟΤΡΟΠΙΑ

1. Τεχνική - αφήγηση: Ο συγγραφέας πετυχαίνει στο έργο του αυτό να παρουσιάσει

τις δύσκολες βιοτικές συνθήκες που αντιμετώπιζαν οι άνθρωποι μετά την Κατοχή. Για να το κατορθώσει, χρησιμοποιεί το διάλογο αλλά και την αναδρομή στο παρελθόν. Έτσι, αφηγείται τα περιστατικά της ζωής των ηρώων του σε προηγούμενες περιόδους και μας δίνει στοιχεία που ερμηνεύουν καλύτερα το χαρακτήρα και τη συμπεριφορά τους.

2. Λυρικότητα: Η περιγραφή του δίνεται με τρόπο απλό, λιτό αλλά και ζωντανό με κάποια επιμονή στη λεπτομέρεια. Λείπουν οι δραματικές εξάρσεις που θα εκμηδένιζαν την αξία του έργου και την τραγικότητα των προσώπων.

Δε λείπει ακόμα και η τρυφερότητα, ιδίως στις οικείες στιγμές του ζευγαριού που δίνουν μια δόση αισιοδοξίας, σαν το φως που μπαίνει από τις γρίλιες των παραθύρων, για να διαλύσει το σκοτάδι.

ΣΤ. ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ στις ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ του Σχ. βιβλίου

1n: Ποια είναι η ψυχική κατάσταση του Αργύρη α) όταν παραδίνει τα εργαλεία του και β) όταν εμφανίζεται ο τσαγκάρης;

Απάντηση:

α. Όταν παραδίνει τα εργαλεία του στο Θανάση, ο Αργύρης νιώθει αδύναμος, σαν να έχει έρθει το τέλος της ζωής του, αφού όλες του οι ελπίδες χάθηκαν πια. Ακόμη, αναρωτιέται πώς θα το ομολογήσει στη Γεωργία, γεγονός που του προκαλεί πρόσθετο πόνο. Επίσης, κατανοεί τώρα πως χωρίς τα εργαλεία του δε θα μπορεί να δουλέψει, ακόμα κι αν βρει δουλειά, και η σκέψη αυτή του φέρνει απόγνωση.

β. Ο ερχομός του τσαγκάρη τον τσακίζει συναισθηματικά. Καταρχήν, γιατί εξανεμίστηκε η ελπίδα του πως θα 'ταν ο Γεωργιάδης που θα του έδινε κάποια δουλειά και γιατί τα λόγια του τσαγκάρη, πως είναι άτιμος, τον πληγώνουν. Τώρα, δεν είναι μόνο η ανεργία και η φτώχεια που έχει να σκεφθεί αλλά και η απώλεια της αξιοπρέπειάς του, η απώλεια του τελευταίου ίχνους αυτοσεβασμό του.

2n: Να επισημάνετε το πραγματικό νόημα των σκέψεων του Αργύρη «το πρωί έλεγε στη Γεωργία πως όλα τα πράγματα είναι ξεβιδωμένα. Χάσανε το ρεγουλό τους... Θα 'θελε να της πει ακόμη πως έχει μια φοβερή τύψη, γιατί δεν μπορεί να ξεχωρίσει πώς μπλέκεται η δική του αδυναμία με τη δυσκολία των καιρών». Του λείπει η μόρφωση. Το μυαλό του, η πείρα του κι η δύσκολη κατάστασή του είναι αρκετά, για να κατασταλάξει σ' αυτές τις παρατηρήσεις;

Απάντηση:

Από τον Αργύρη λείπει η μόρφωση. Και όμως, ο ίδιος έχει τη δυνατότητα να ερμηνεύσει αυτό που γίνεται μέσα του και γύρω του. Αντιλαμβάνεται γύρω του τη διάλυση και

τη φθορά της κοινωνίας και την ερμηνεύει ως γενικό ξεβίδωμα. Παράλληλα, αντιλαμβάνεται και τη δική του αδυναμία, τη δυσκολία να αντεπεξεχθεί έστω και στα βιοποριστικά προβλήματα της ζωής.

Αυτό όμως που δεν μπορεί να κατανοήσει, ακριβώς γιατί δεν έχει τη μόρφωση για κάτι τέτοιο, είναι η σύνδεση του ατομικού με το κοινωνικό. Δεν καταλαβαίνει δηλαδή πως δεν είναι ο ίδιος υπεύθυνος για την κατάστασή του, αλλά οι ευρύτερες κοινωνικές συνθήκες που τον κρατούν δέσμιο της φτώχειας.

3η: Όταν γυρίζει η Γεωργία, επακολουθεί διάλογος χωρίς ένα συγκεκριμένο θέμα. Τι δείχνει αυτό;

Απάντηση:

Η απουσία αναφοράς τους στο συγκεκριμένο θέμα δείχνει την αμηχανία τους. Γνωρίζουν πως η κατάστασή τους είναι τραγική και δεν ξέρει ο καθένας πώς να τονίσει στον άλλο μια ακόμη αποτυχία αντιμετώπισής της.

4η: Ο συγγραφέας επιχειρεί μια αναδρομή στο παρελθόν του Αργύρη και της Γεωργίας. α) Με ποια αφορμή γίνεται αυτή η αναδρομή στο παρελθόν τους; β) Ποια εικόνα μάς δίνει για μια συνηθισμένη οικογένεια της προπολεμικής περιόδου; γ) Ποια εικόνα, συγκεκριμένα, σχηματίζουμε για τον Αργύρη και τη Γεωργία;

Απάντηση:

α. Η αναδρομή στο παρελθόν του Αργύρη και της Γεωργίας επιχειρείται με αφορμή μια φωτογραφία που δείχνει ένα παιδί. Έτσι, θυμούνται και οι δύο πώς ήταν τα παιδικά τους χρόνια και τις εμπειρίες τους από αυτά.

β. Η εικόνα που δίνεται εδώ για μια συνηθισμένη προπολεμική οικογένεια είναι πως και τα χρόνια εκείνα ήταν αρκετά δύσκολα. Όλοι έπρεπε να εργάζονται. Η γυναίκα συνήθως έκανε διάφορες δουλειές στο σπίτι, όπως το να ράβει μετά από παραγγελία ή ξενοδούλευε. Τα παιδιά, τουλάχιστον τα μεγαλύτερα, δούλευαν κι αυτά στο εργοστάσιο ή κοντά σε κάποιον τεχνίτη ή στην καλύτερη περίπτωση φοιτούσαν σε νυχτερινό σχολείο ή σε μια τεχνική σχολή, ώστε να μην είναι ανειδίκευτοι εργάτες.

γ. Βλέπε ανάλυση.

[Από: Το απόσπασμα κατεστημένη δικαιοσύνη]

5η: Αντί για τον ευθύ διάλογο, πολλές φορές ο συγγραφέας χρησιμοποιεί το δεύτερο ή και το τρίτο ενικό πρόσωπο. Αφού εντοπίσετε τα σχετικά χωρία, να επισημάνετε τι πετυχαίνει μ αυτό τον τρόπο.

Απάντηση:

Ο συγγραφέας χρησιμοποιεί β' ή γ' πρόσωπο στα ακόλουθα χωρία: «θα χάσει τη δουλειά ώσπου να πεθάνει», «Τώρα είσαι πια ολότελα άνεργος», «αφού βρήκε δου-

λειά ο Θανάσης δύσκολο», «αν πουλούσε τουλάχιστον τα εργαλεία δεν έχεις τίποτα», «τα εργαλεία τα πήρε ο Θανάσης ,,... λιμάξαμε για όλα».

Με τον τρόπο αυτό ο συγγραφέας πετυχαίνει να δώσει αμεσότητα στις σκέψεις των ηρώων και να καταστήσει πιο κατανοητά τα συναισθήματά τους.

6n: Ο διάλογος ανάμεσα στον Αργύρη και τη γυναίκα του, οι αναδρομές τους στο παρελθόν γίνονται στα σκοτεινά. Το απόσπασμα τελειώνει επιμένοντας σ' αυτήν την εικόνα: «Στο δρόμο πέρασε ο γαλατάς με τη συρτή φωνή του. Δεν είναι ακόμα αργά. Δίχως φως χάσαμε το μέτρημα του χρόνου». Μπορείτε να επισημάνετε ποιος είναι ο απώτερος σκοπός του συγγραφέα;

Απάντηση:

Ο απώτερος σκοπός του συγγραφέα είναι να αφήσει κάποιο ίχνος αισιοδοξίας, ότι μπορεί να υπάρχει ελπίδα, αφού η ζωή δεν τέλειωσε ακόμα. Ίσως στο μέλλον η ζωή να είναι καλύτερη για τους ήρωες, κάτι που ούτε ο ίδιος αντιλαμβάνονται ακόμη ως γεγονός που σίγουρα θα συμβεί, αλλά μπορούν τουλάχιστον να ελπίζουν σε αυτό.

7n: Στο βιογραφικό σημείωμα διατυπώνεται η άποψη ότι τα μυθιστορήματα του Φραγκιά τα διακρίνει «η ρεαλιστική επιμονή στη μικρολεπτομέρεια». Νομίζετε ότι αυτό γίνεται με επιδεξιότητα; Να δικαιολογήσετε την απάντησή σας παραπέμποντας σε σχετικά χωρία.

Απάντηση:

Η αναφορά του Φραγκιά στα πράγματα με ρεαλιστική μικρολεπτομέρεια γίνεται με επιδεξιότητα. Για παράδειγμα, όταν ο συγγραφέας απαριθμεί όλα τα εργαλεία του Αργύρη, καταφέρνει να τονίσει την αξία που είχαν για εκείνον, αξία τόσο υλική όσο και συναισθηματική. Επίσης, όταν εμμένει στην αφήγηση της προηγούμενης ζωής των ηρώων, σε περιστατικά, όπως η καδένα ή το χαστούκι του θείου, πετυχαίνει να ξαναζωντανέψει το κλίμα εκείνης της εποχής, χωρίς να γίνεται κουραστικός.

Z. ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1n: Πώς χαρακτηρίζετε τη στάση της Γεωργίας κατά την περίοδο που ζούσε στο πατρικό της;

2n: Πώς συνδέεται ο τίτλος του αποσπάσματος με το περιεχόμενό του;

ΛΟΙΜΟΣ

Ανδρέας Φραγκιάς

A. Ο ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΣ

Η ζωή και το έργο του

Βλέπε σελ 352.

B. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΓΙΑ ΤΟ ΕΡΓΟ

Το απόσπασμα ανήκει στο μυθιστόρημα «Λοιμός», το πιο πρόσφατο του συγγραφέα. Στο βιβλίο αυτό δεν αναπτύσσεται κάποια συγκεκριμένη υπόθεση, αλλά παρουσιάζεται μια σπουδή στην οργανωμένη βία. Τα περιστατικά του αναφέρονται εκτός συγκεκριμένου τόπου και χρόνου. Ο τόπος είναι κάποιο άγονο, άνυδρο, δαρμένο από τους ανέμους νησί, ένας πραγματικά «κρανίου τόπος». Στις σελίδες του περιγράφεται η ζωή ανθρώπων εκτοπισμένων σε ένα στρατόπεδο συγκέντρωσης και περιγράφεται η σωματική και ψυχολογική βία που ασκείται πάνω τους. Μέσα σ' αυτό το εφιαλτικό τοπίο ενεργεί ο μηχανισμός ηθικής και όχι σωματικής εξόντωσης των κρατουμένων. Φύλακες και κρατούμενοι παρουσιάζονται ως ανώνυμο πλήθος, μόνο με τα παρατσούκλια τους. Οι κρατούμενοι εργάζονται εξοντωτικά κατασκευάζοντας διάφορα μεγαλεπήβολα έργα, που δεν εξυπηρετούν κανένα σκοπό. Το κλίμα του παραλογισμού συμπυκνώνεται και αναδεικνύεται έξοχα με το κυνήγι της μύγας που παρακολουθούμε στο απόσπασμα.

Γ. ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

α. Νοηματική απόδοση

Σε κάποιο ξερνήσι βρίσκονται εξόριστοι αρκετοί άνθρωποι λόγω της αντίθεσής τους με το πολιτικό καθεστώς που επικρατεί στη χώρα τους. Μαζί τους βρίσκονται και οι φύλακες/βασανιστές τους καθώς και οι ελεγκτές, που παρακολουθούν την εκτέλεση των έργων, που είναι υποχρωμένοι να φέρουν σε πέρας οι κρατούμενοι.

Ένα καλοκαίρι μύγες κατά σμήνη κατακλύζουν το νησί. Κάποιο μεσημέρι τους καλούν για συγκέντρωση αναγγέλοντάς τους πως μαζί με τις άλλες υποχρεωτικές εργασίες ο καθένας τους πρέπει να σκοτώνει καθημερινά είκοσι μύγες, που θα τις ποραδίσει στους ελεγκτές. Το μέτρο αυτό υποτίθεται πως γίνεται, για την εξυγίανση του νησιού, αλλά και για να μετρηθεί η προθυμία κάθε κρατουμένου στον κοινό αγώνα κατά της μόλυνσης.

Την άλλη μέρα οι κρατούμενοι άρχισαν τις συνηθισμένες αγγαρείες τους, ενώ τα με-

γάφωνα υπενθύμιζαν κάθε τόσο την καινούρια υποχρέωση. Όμως ο ρυθμός της δουλειάς ήταν τόσο γρήγορος και εξαντλητικός, που η καινούργια αγγαρεία περνάει σε δεύτερη μοίρα. Έτσι, όταν το βράδυ συγκεντρώνονται για φαγητό, πολλοί είναι εκείνοι που δεν έχουν σκοτώσει ούτε μια μύγα.

Την ώρα της διανομής του φαγητού ο καθένας υποχρεώνεται να περάσει μπροστά από τον ελεγκτή και να του δείξει τις μύγες που σκότωσε τοποθετείται μετά στην ανάλογη σειρά. Τα ονόματά τους σημειώνονται κατά κατηγορίες.

Όσοι δεν έφεραν καμία μύγα, θεωρούνται απειθαρχοί και αμετανόητοι υπονομευτές της νομιμότητας και σέρνονται από τους βασανιστές στη χαράδρα του νησιού. Οι υπόλοιποι όσοι έφεραν μερικές αλλά όχι αρκετές μύγες, θεωρούνται αδιάφοροι και τεμπέληδες. Τους επιβάλλεται στέρψη τροφής και νερού για το βράδυ μαζί με την προειδοποίηση πως από την επόμενη μέρα το έλλειμμα θα υπολογίζεται διπλάσιο, απ' τη μεθεπόμενη τριπλάσιο κ.ο.κ. Οι κρατούμενοι καταλαβαίνουν τώρα πως οι μύγες είναι τελικά μια πολύ σπουδαία υπόθεση. Τα μεγάφωνα αρχίζουν να μεταδίδουν κηρύγματα για πειθαρχία και απειλές για βαριές τιμωρίες που θα υποστούν όσοι δεν πειθαρχούν. Το πρόγραμμα της ημέρας κλείνει ευχάριστα(!) με μουσική και τραγούδια.

β. Ερμηνευτικά – Γλωσσικά σχόλια

- 1. κουρνιαχτός:** σύννεφο.
- 2. αφοδευτήρια:** αποχωρητήρια.
- 3. Θούρια:** πολεμικά τραγούδια, εμβατήρια.
- 4, μιάσμα:** μόλυνση.
- 5. κυρώσεις:** ποινές, τιμωρίες.
- 6. αέναν:** συνεχής, αιώνια.
- 7. άσπρες μπλούζες:** όλα τα πρόσωπα παρουσιάζονται ανώνυμα, έτσι και οι φρουροί και οι βασανιστές ονομάζονται με βάση τις άσπρες μπλούζες που φορούσαν.
- 8. τάφοι:** οι λάκκοι μέσα στους οποίους ζούσαν οι κρατούμενοι κατά μικρές ομάδες.
- 9. αμείλικτη:** αδυσώπητη, σκληρή, άκαμπτη.
- 10. αψίδα:** θόλος.
- 11. περιδεής:** φοβισμένος.
- 12. σκοντούφληδες:** βλοσυροί, κατσούφηδες.
- 13. πείσμονες:** πεισματάρηδες.
- 14. υπονομευτής:** αυτός που σχεδιάζει ύπουλα το κακό του άλλου.
- 15. υποτροπή:** επανάληψη ή επανεμφάνιση κάποιου γεγονότος που θεωρείται κακό. (συνήθως αρρώστια, εδώ η ανυπακοή).

γ. Πραγματολογικά – Ιδεολογικά – Πολιτιστικά σχόλια

Κεντρική ιδέα η χρήση της επιστημονικής οργανωμένης βίας ως μέσο για τη φυσική

και ηθική εξόντωση των πολιτικών και ιδεολογικών αντιπάλων ενός ολοκληρωτικού καθεστώτος. Ο έντεχνα στημένος μηχανισμός βίας με τον παραλόγισμό των μεθόδων του στοχεύει στην εκμηδένιση του ατόμου και στον εξευτελισμό της προσωπικότητάς του.

Το μήνυμα ωστόσο του βιβλίου παραμένει αρκετά αισιόδοξο και ελπιδοφόρο. Τη μάζα των κρατουμένων τη διαπερνούν ακοίμητες ανθρώπινες αξίες, ως οδυνηρή ανάμνηση ενός άλλου κόσμου, ως ηθική επιταγή που επαυξάνει τα μαρτύριο αλλά και σώζει. Οι κολασμένοι έχουν μέσα τους το αίτημα της αξιοπρέπειας, του ανδρισμού, της ακεραιότητας απέναντι στον καχύποπτο συμπάσχοντα. Μετά τα χίλια όσα βασανιστήρια, μετά την τελική επιδημία τρέλας, μετά τη φοβερή απομόνωση, βρέθηκαν πολλοί που ο μηχανισμός δεν τους τσάκισε. Η επιβίωσή τους και μόνο συνιστά θρίαμβο του ατόμου πάνω στον ανώνυμο μηχανισμό της βίας.

Δ. ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

✓ Νοηματικές ενότητες/Επιμέρους πλαγιότιτλοι

Το απόσπασμα μπορεί να χωριστεί σε 3 αφηγηματικές ενότητες:

- 1η ενότητα:** («Εκείνο το καλοκαίρι... φτερά να πετάξει»): Η ανάθεση του νέου καθήκοντος, της συλλογής των μυγών.
- 2η ενότητα:** («Το άλλο πρωί... πρόσκληση για συγκέντρωση»): οι χωρίς κανένα νόημα ασχολίες των κρατουμένων και το κυνήγι της μύγας.
- 3η ενότητα:** («Την ορισμένη ώρα... τραγούδια»): Η αποτίμηση του έργου των κρατουμένων και η αντίστοιχη επιβολή ποινών.

Ε. ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ – ΤΕΧΝΟΤΡΟΠΙΑ

- 1. Γλώσσα:** Η γλώσσα είναι η δημοτική. Ο διάλογος σχετικά περιορισμένος. Αντίθετα, έχει αναπτυχθεί πολύ ο μονόλογος: οι προσαγές των βασανιστών και τα ανόητα κηρύγματα από τα μεγάφωνα.
- 2. Αφήγηση:** Η αφήγηση είναι λακωνική και αφαιρετική. Ο λόγος του λιτός, χωρίς περιπάτο στοιχεία, με συχνή χρήση μικροπεριόδων, κοφτών προτάσεων, με την παράθεση αλληπαλλήλων επεισοδίων.
- 3. Εικόνες:** Ο συγγραφέας δουλεύει κυρίως με εικόνες παραστατικότητας, που δίνουν όλο τον εφιάλτη της κόλασης: το τοπίο δεν κατονομάζεται, κύριο χαρακτηριστικό του όμως είναι οι δυνατοί αέρηδες, η απουσία βλάστησης, η παρουσία χιλιάδων τροφικών και σύννεφων από μύγες, που σπκώνονται σαν κουρνιαχτός.
- 4. Εκφραστικά μέσα:**
 - α. Μεταφορές:** σύννεφο οι μύγες, σουβλίζαν το πετσί, ηθικές μολύνσεις, η φωνή

του παλλόταν από συγκίνηση, βράζει σύννεφο η μύγα.

- β. Παρομοιώσεις:** ένα παραμύθι, σαν αυτά που λένε στα παιδιά πριν κοιμηθούν. Θα αναγκάσεις κάποιον να σε μπάσει βίαια στο ρυθμό, σαν να σκοτώνει κι αυτός τη μύγα του.
- γ. Ειρωνεία:** Μίλησε, πραγματικά, με μεγάλη έξαρση και ανάταση, λίγο ακόμη και θα αποκτούσε κι αυτός φτερά να πετάξει.
- δ) Εικόνες:** οι συγκεντρώσεις των κρατουμένων και τα κηρύγματα -πλύσεις εγκεφάλου, η εξαντλητική δουλειά των εξόριστων στο νησί, το κυνηγητό της μύγας, η σκηνή του συσσίπιου και της καταμέτρησης της συγκομιδής.

ΣΤ. ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ του Σχ. βιβλίου

1η: Πώς δικαιολογούν οι βασανιστές τη νέα διαταγή τους (να εξοντώνουν τις μύγες);

Απάντηση:

Η διαταγή εξόντωσης των μυγών παρουσιάζεται με τη δικαιολογία προστασίας της υγείας, της καλής διαβίωσης και του πολιτισμού. Οι μύγες συμβολίζουν τις δυνάμεις του κακού (όπως άλλωστε και οι κρατούμενοι που αποτελούν ηθικό μίσημα) και η εξόντωσή τους είναι μια ευγενική προσπάθεια, σύμβολο της κάθαρσης, του αέναου αγώνα του ανθρώπου ενάντια στο κακό. Άκρως γελοίες δικαιολογίες για ένα τόσο γελοίο έργο.

2η: Να μελετήσετε τα «κηρήγματα» των βασανιστών: α) ως προς τη γλώσσα που χρησιμοποιούν β) ως προς τους χαρακτηρισμούς που χρησιμοποιούν για τους κρατούμενους. Πού αποβλέπουν;

Απάντηση:

Η γλώσσα των βασανιστών είναι γεμάτη βαρύγδουπες λέξεις και πομπώδεις εκφράσεις έχει το ύφος «επίσημης» γλώσσας και τέτοια είναι η κατά το δυνατό καθαρεύουσα. Οι λέξεις που χρησιμοποιούν έχουν πάντα σχέση με την καταστροφή. Τα ρήματα και τα επίθετα που χρησιμοποιούν στο μεγαλύτερο ποσοστό τους μιλούν για εξόντωση, ή εκφράζουν κάποια απειλή για τους κρατούμενους, άμεση ή έμμεση.

β. Χαρακτηρίζουν τους κρατούμενους με τα χειρότερα επίθετα και τους φέρονται σαν σε ζώα. Σκοπός αυτής της συμπεριφοράς είναι να κλονίσουν το ηθικό τους, να καταρρακώσουν τη συμπεριφορά τους, να τους μεταβάλλουν σε άβουλα όντα με κλονισμένη σωματική και ψυχική υγεία, χωρίς ίχνος αξιοπρέπειας και αυτοσεβασμού.

3η: Στην αρχή οι κρατούμενοι ακούνε τη διαταγή για τις μύγες «με ένα χαμόγελο κάπως κοροϊδευτικό». Γιατί; Πώς αυτή η διαταγή μεταβάλλεται σε βασανιστήριο;

Απάντηση:

Οι κρατούμενοι υποδέχονται τη διαταγή με κοροϊδευτικό χαμόγελο στην αρχή και δεν την παίρνουν στα σοβαρά, γιατί: α) ήταν πραγματικά ανόητη β) τους φαινόταν κάτι αρκετά εύκολο. Το βράδυ όμως της πρώτης ημέρας κατάλαβαν ότι η διαταγή ήταν σοβαρή και οι συνέπειες της μη εκτέλεσης του καθήκοντος ολέθριες: στέρνηση φαγητού και νερού ή αλλά βασανιστήρια. Θα έπρεπε λοιπόν ο καθένας να συγκεντρώσει τον απαιτούμενο αριθμό, χωρίς όμως να παραμελεί τις υπόλοιπες υποχρεώσεις που του είχαν ανατεθεί.

4η: Να συσχετίσετε τη διαταγή για τις μύγες με τα άλλα «έργα» που εκτελούν οι κρατούμενοι. Τι το κοινό παρουσιάζουν;

Απάντηση:

Η εξόντωση των μυγών και τα άλλα έργα που επιτελούν οι κρατούμενοι δεν έχουν κανένα απολύτως ουσιαστικό σκοπό, καμία πρακτική ωφέλεια. Αποβλέπουν μόνο στη συνεχή απασχόληση των εξόριστων, στη σωματική καταπόνηση και στην ψυχική τους εξουθένωση.

5η: Γιατί ο συγγραφέας εμφανίζει τους βασανιστές με άσπρες μπλούζες; Τι θέλει να υπαινιχθεί;

Απάντηση:

Ο συγγραφέας παρουσιάζει ειρωνικά τους βασανιστές να φορούν άσπρες μπλούζες. Η άσπρη μπλούζα είναι συνήθως στολή ανθρώπων που ασκούν κάποιο ανθρωπιστικό επάγγελμα (γιατροί, νοσοκόμοι). Οι βασανιστές συμβολικά φέρουν τέτοια ενδυμασία, γιατί και αυτοί θεωρούν τους εαυτούς τους γιατρούς στην υπηρεσία του καθεστώτος, με σκοπό να θεραπεύσουν τους υποτιθέμενα ασθενείς, τους κρατούμενους, να τους επαναφέρουν στο σωστό δρόμο και να τους χαρίσουν πάλι την (ηθική) υγεία τους.

Έτσι ο συγγραφέας πετυχαίνει να τους γελοιοποιήσει, να μεταδώσει τον εντελώς ασήμαντο χαρακτήρα τους, την ευτελή προσωπικότητά τους. Είναι ενδεικτικό και το ότι ο δικτάτορας Γ. Παπαδόπουλος χρησιμοποιούσε συχνά παραδείγματα από το χώρο της χειρουργικής, για να δικαιολογήσει το γιατί ο ίδιος έβαλε την Ελλάδα «στο γύψο» και για το πότε θα έπρεπε να βγάλει το νάρθηκα.

Z. ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1η: Πώς χαρακτηρίζετε το περιστατικό κατά το οποίο ένας από τους κρατούμενους σκοτώνει τη μύγα πάνω στον ώμο του επόπτη;

2η: Δώστε έναν άλλο τίτλο στο απόσπασμα που να δικαιολογείται από το περιεχόμενό του.

ΤΟ ΣΥΝΝΕΦΟ

Μήτσος Αλεξανδρόπουλος

A. Ο ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΣ

Η ζωή και το έργο του

Γεννήθηκε στην Αμαλιάδα, στα 1924. Σπούδασε Νομικά, αλλά δεν ολοκλήρωσε ποτέ τις σπουδές του. Μάλιστα, λόγω της πολιτικής κατάστασης μετά τον Εμφύλιο αναγκάστηκε να καταφύγει στη Ρουμανία και στη συνέχεια στη Μόσχα. Εκεί σπούδασε στο Λογοτεχνικό Ινστιτούτο.

Το λογοτεχνικό του έργο είναι στενά συνδεδεμένο με τις μεταπολεμικές περιπέτειες του λαού μας. Ασχολήθηκε με όλα τα είδη του λόγου: διήγημα, μυθιστόρημα, δοκίμιο, ταξιδιωτική εντύπωση και μετάφραση.

Τα πιο σημαντικά του έργα είναι τα εξής: «Αρματωμένα χρόνια», «Μια πρόσφατη ιστορία», «Φύλλα Φτερά» - διηγήματα -, «Νύχτες και αυγές», «Μικρό όργανο για τον επαναπατισμό» - μυθιστορήματα -, «Σκηνές από το βίο του Μάξιμου του Γραικού», «Το φωμί και το βιβλίο», «Ο Γκόρκι», «Περισσότερη Ελευθερία», «Ο Τσέχοφ», - μυθιστορηματικές βιογραφίες κ.λ.π.

Στην Ελλάδα ξαναγύρισε μόλις στα 1975.

B. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΓΙΑ ΤΟ ΕΡΓΟ

Πρόκειται για διήγημα που εντάσσεται στη συλλογή «Φύλλα Φτερά», η οποία δημοσιεύτηκε στα 1977.

Γ. ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

α. Νοηματική απόδοση

Ο ανώνυμος ήρωας του διηγήματος παρατηρεί, όπως ήταν καθισμένος στο τραμ, έναν άλλο άνθρωπο που καθόταν μπροστά του. Η όλη εικόνα του ήταν καλή και αμέσως σκέφτηκε πως ήταν ευκατάστατος. Δεν τον είχε προσέξει καθόλου πριν, αν και περίμεναν μαζί στη στάση.

Ένα σύννεφο τότε που πέρασε από πάνω τους προκάλεσε βροχή και είχε μουσκέψει. Σκεφτόταν πόσο δύσκολα τα έβγαζε πέρα, μια και ο μισθός του κουρέα που έπαιρνε δεν ήταν καλός, αλλά και πώς θα αντιμετώπιζε το χειμώνα που θα ερχόταν.

Τον καλοντυμένο κύριο μπροστά του τον πρόσεξε από το σβέρκο του, γιατί σαν κου-

ρέας είχε συνηθίσει να κρίνει τους ανθρώπους από το σβέρκο τους. Αυτός λοιπόν μπροστά του ήταν σίγουρα ευκατάστατος, χωρίς προβλήματα. Το κοστούμι του ήταν καλό και η γενική του εικόνα ικανοποιητική. Έτσι, τον αντιπάθησε και, όταν ο άλλος τον ρώτησε αν ήξερε πού ήταν η οδός Ολυμπίων, του είπε θυμωμένα πως δεν ήξερε, αν και έμενε στο δρόμο αυτό.

Όταν το τραμ σταμάτησε στη στάση, κατέβηκαν και ο κουρέας και ο καλοντυμένος κύριος και κάποιοι άλλοι επιβάτες, επειδή έβρεχε, έτρεξαν να προφυλαχθούν σε ένα καφενείο. Εκεί αποκαλύφθηκε πως ο καλοντυμένος κύριος είχε ένα ξύλινο πόδι. Το δικό του το είχε χάσει στα 1943, στο αντάρτικο. Ο κουρέας άλλαξε στάση απέναντί του και, όταν σταμάτησε η βροχή, βγαίνει μαζί του, για να τον συνοδέψει ως το γιατρό που θα πήγαινε για το πόδι του. Μάλιστα, τον πήγε ως το ιατρείο και έδειξε τη συμπάθειά του προς τον άνθρωπο αυτόν που τόσο υπέφερε, κρύβοντας βέβαια πως εκεί δίπλα ήταν και το δικό του σπίτι.

β. Ερμηνευτικά – Γλωσσικά σχόλια

1. **ρεπούμπλικα (ιταλική λέξη):** αντρικό καπέλο με γύρο.
2. **καψοπουκάμισο:** παλιοπουκάμισο.
3. **σινάφι:** η συντεχνία, η κοινωνική τάξη.
4. **μετανογάει:** μετανιώνει.

γ. Πραγματολογικά – Ιδεολογικά – Πολιτιστικά σχόλια

1η ενότητα: Στην ενότητα αυτή προβάλλει η εικόνα του ανώνυμου κουρέα, για τον οποίο ο αναγνώστης τρέφει ιδιαίτερη συμπάθεια. Η φτωχική ζωή του, η αδυναμία του να αντεπεξέλθει στα βιοτικά του προβλήματα μας κάνει να τον συμπαθήσουμε, γιατί ταυτόχρονα γνωρίζουμε πως είναι ένας άνθρωπος που εργάζεται σκληρά για να ζήσει. Κατανοούμε ακόμα και τον επιθετικό τρόπο με τον οποίο αντιμετωπίζει τον καλοντυμένο κύριο. Ο ίδιος έχει φτάσει σε αδιέξοδο εξαιτίας των κοινωνικών συνθηκών και βλέπει πως κάποιος άλλος έχει προφανώς καλύτερη τύχη στη ζωή, χωρίς απαραίτητα να έχει προσπαθήσει περισσότερο. Η αντιπάθεια λοιπόν, που του δημιουργείται προς τον άγνωστο εκείνο άνθρωπο, είναι δικαιολογημένη.

Ο συγγραφέας αναφέρεται στη νεοελληνική πραγματικότητα που ακολούθησε τον εμφύλιο. Η κοινωνική διαφοροποίηση ανθρώπων αποτελεί πια γεγονός, όσο κι αν είχαν αγωνιστεί μετά την Κατοχή για ισότητα και κοινωνική δικαιοσύνη. Έτσι, κάποιοι εμφανίζονται να απολαμβάνουν όλα τα αγαθά και κάποιοι άλλοι να αντιμετωπίζουν με δυσκολία τη ζωή.

«Όλα αυτά είναι δείγματα φθόνου που πηγάζει από την εγωιστική πεποίθηση ότι δεν υστερεί σε τίποτε από οποιονδήποτε άλλον. Έτσι όμως, ενώ πιστεύει στην ατομική του αξία, δεν παραδέχεται καμιά αξία στους άλλους. Κι επειδή τα οικονομικά του προβλήμα-

τα δεν είναι τα μοναδικά. φαντάζεται ότι είναι «ευτυχισμένος» όποιος δεν έχει τις ίδιες δυσκολίες. Έτσι, κοιτάζει το καινούριο κουστούμι αυτού του «ευτυχισμένου», ανθρώπου και αισθάνεται μίσος γι' αυτόν. Ο αρχικός φθόνος του καταντάει μίσος και τελικά γίνεται αντιπάθεια που στρέφεται στην «καλή γυναίκα», που προθυμοποιήθηκε να δώσει πληροφορίες στον «καλοταϊσμένο» συνεπιβάτη. Έχουμε δηλαδή μια μετάπτωση αισθημάτων που ανταποκρίνονται στο χαρακτήρα του κουρέα».

2η ενότητα: Στην ενότητα αυτή έχουμε μια μεταστροφή στο συναισθήματα του κουρέα προς τον καλοντυμένο κύριο. Η αποκάλυψη της αναπηρίας εκείνου και της αρρώστιας του τον κάνουν να τον συμπαθήσει και να εκφράσει τη μεταμέλειά του για την αρχική του στάση.

Η συγκίνηση του αναγνώστη για τη μεταστροφή του κουρέα δημιουργείται έντονα στο τέλος του διηγήματος, όταν ο κουρέας τον αποχαιρετά και δείχνει με κάθε τρόπο πως συμμετέχει στον πόνο του συνανθρώπου του και πως έχει ταυτιστεί μαζί του. Με τον τρόπο αυτό ο συγγραφέας θέλει να δείξει πόσο εύκολα είναι δυνατόν να εξαπατηθεί κανείς από την εξωτερική εμφάνιση ενός ανθρώπου. Όμως, η αλήθεια δε βρίσκεται στην επιφάνεια αλλά στην ουσία των πραγμάτων.

Όσο για τον καλοντυμένο κύριο, φαίνεται ως ο άνθρωπος που αντιμετωπίζει υπομονετικά τα προβλήματά του, χωρίς να ζητά τον οίκτο των άλλων. Επίσης, σέβεται τους συνανθρώπους του, τους οποίους σαφώς δε θεωρεί υπεύθυνους για τη δική του κατάσταση.

Δ. ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

✓ Νοηματικές ενότητες/Επιμέρους πλαγιότιτλοι

Το διήγημα μπορεί να διαχωριστεί στις εξής ενότητες:

1η ενότητα: «Όπως ήταν καθισμένος αισθάνθηκε για την καλή γυναίκα»: ο ήρωας παρατηρεί τον καλοντυμένο κύριο μπροστά του και τον αντιπαθεί.

2η ενότητα: «Έφτασε το τραμ στη στάση, κατέβηκαν Περαιστικά...»: η κατανόηση του άλλου.

Ε. ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ – ΤΕΧΝΟΤΡΟΠΙΑ

- 1. Τεχνική - αφήγηση:** Ο συγγραφέας χρησιμοποιεί μια πρωτότυπη τεχνική, για να αποδώσει τα νοήματά του. Αρχικά, εκθέτει την επιφανειακή εικόνα που δημιουργεί ο ήρωας από τον καλοντυμένο κύριο και στη συνέχεια τη βαθύτερη εικόνα που αποκτά και τον οδηγεί στην κατανόηση των πραγμάτων.
- 2. Εικόνες:** Για να αισθητοποιήσει τις ιδέες του χρησιμοποιεί ποικίλα εκφραστικά μέσα, όπως χαρακτηριστικές εικόνες: η εικόνα των δύο ηρώων μέσα στο τραμ, η εικόνα με

τα γεγονότα στο καφενείο, η εικόνα των δύο ηρώων να προχωρούν προς το γιατρό.

- 3. Παρομοιώσεις:** «σα να είχε ξεφυτρώσει στο μπροστινό κάθισμα», «σταγόνες ολοστρόγγυλες σαν να πάγωσαν», «γίνεται ο νους του σκοτεινός, όπως ο δρόμος κάτω από το σύννεφο».
- 4. Μεταφορές:** «η γερή κοψιά», «έτσι μυρίζει εδώ στην πάλη το φθινόπωρο», «σταγόνες τον είχαν πάρει», «ο σβέρκος είναι γι' αυτούς ό,τι περίπου το πρόσωπο», «γίνεται ο νους του σκοτεινός».
- 5. Προσωποποιήσεις:** «οι πλάτες του ήταν καλοταϊσμένες», «ο δρόμος σκοτεινίασε», «κατέβηκε ένας αέρας», «οι πλάτες χοροπηδούν», «το γερό ύφασμα δεν υποψιάζεται τίποτα».
- 6. Μονόλογος:** Επίσης, ο συγγραφέας καταφεύγει στον εσωτερικό μονόλογο, πέρα από το διάλογο, για να εκφράσει τις ψυχικές καταστάσεις των ηρώων του και να προωθήσει την εξέλιξη του μύθου.
- 7. Γλώσσα:** Η γλώσσα του διηγήματος είναι απλή, καθημερινή και η αφήγηση λιτή.

ΣΤ. ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ στις ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ του Σχ. βιβλίου

1n: Το διήγημα αρχίζει με τις σκέψεις που κάνει ένας κουρέας στο τραμ, καθώς παρατηρεί τον επιβάτη που κάθεται στο μπροστινό κάθισμα. Να βρείτε ποια είναι τα αναδρομικά στοιχεία της αφηγήσεως και πού αρχίζουν τα περιστατικά που ακολουθούν.

Απάντηση:

Τα αναδρομικά στοιχεία της αφήγησης είναι τα εξής: η σκηνή στη στάση, ενώ περίμεναν οι δύο ήρωες, η βροχή και οι σκέψεις που κάνει ο κουρέας, για να αντιμετωπίζει τις δύσκολες συνθήκες της ζωής του. Στη συνέχεια η διήγηση συνεχίζεται κανονικά.

2n: Ποια εικόνα σχηματίζει ο κουρέας για το συνεπιβάτη του; Ποια αισθήματα του γεννιούνται; Πού οφείλονται αυτά τα συναισθήματα;

Απάντηση:

Βλέπε ανάλυση 1ης ενότητας. [Από: Το απόσπασμα κατεστημένη δικαιοσύνη]

3n: Τι προκαλεί τη μεταστροφή των αισθημάτων του κουρέα;

Απάντηση:

Βλέπε ανάλυση 2ης ενότητας. [Από: Το απόσπασμα κατεστημένη δικαιοσύνη]

4n: Πώς διαγράφεται ο χαρακτήρας του ανάπληρου;

Απάντηση:

Βλέπε ανάλυση 2ης ενότητας. [Από: Το απόσπασμα κατεστημένη δικαιοσύνη]

5n: Ποιο ρόλο παίζει το σύννεφο μέσα στο διήγημα;

Απάντηση:

Το σύννεφο συμβολίζει την ψυχολογική κατάσταση του ήρωα σε όλο της το βάθος και το πλάτος. Η εμφάνισή του ταυτίζεται με την ταραγμένη ψυχή του ήρωα, η μπόρα που φέρνει με την αναστάτωση που επικρατεί στην ψυχή του και η διάλυσή του με τη μεταστροφή που συντελείται στην ψυχή του ήρωα και τον οδηγεί σε έκφραση συμπάθειας προς τον καλοντυμένο κύριο.

Z. ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

- 1n:** Ο αφηγητής συνάγει ένα εσφαλμένο συμπέρασμα για το συνάνθρωπό του, επειδή στηρίζεται στην εξωτερική εμφάνισή του. Πιστεύετε ότι η εξωτερική εμφάνιση μπορεί να δηλώνει πολλά στοιχεία αναφορικά με τη θέση ή το χαρακτήρα του ανθρώπου;
- 2n:** Φανταστείτε ότι βρίσκεστε σε κάποιο αστικό μέσο μεταφοράς. Παρατηρώντας τους συνεπιβάτες σας τι μπορείτε να αντιληφθείτε σχετικά με αυτούς; Μπορείτε να προβείτε σε κάποια συμπεράσματα αναφορικά με τους ρυθμούς της πόλης;

ΠΟΛΙΟΡΚΙΑ

Αλέξανδρος Κοτζιάς

Α. Ο ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΣ

Η ζωή και το έργο του

Γεννήθηκε στην Αθήνα το 1926. Γράφτηκε στη Νομική Σχολή Αθηνών, αλλά δεν ολοκλήρωσε τις σπουδές του. Από πολύ νωρίς ασχολήθηκε με τη δημοσιογραφία. Πρώτο του βιβλίο η «Πολιορκία» (1953), με θέμα τη δράση μιας ένοπλης ομάδας συνεργατών των Γερμανών στην Αθήνα του 1943. Αν και ανήκει ωστόσο στη μεταπολεμική γενιά, πιο πολύ τον ενδιαφέρει το άτομο και ο ψυχισμός του παρά οι παρατάξεις. Το μυθιστόρημά του αυτό είναι το καλύτερο και επανακυκλοφορεί το 1961 σε δεύτερη έκδοση, ξαναδουλεμένο και βελτιωμένο. Το 1953 κυκλοφόρησε και το θεατρικό του έργο «Ενοικιάζεται δωμάτιο μετ' επίπλων», το 1954 το δεύτερο μυθιστόρημά του «Μια σκοτεινή υπόθεση» και το 1959 «Ο Εωσφόρος». Το 1964 κυκλοφορεί το μυθιστόρημα «Η απόπειρα», που αποτελεί σταθμό στη δημιουργική πορεία του συγγραφέα: θεματικά τοποθετείται στη μεταπολεμική εποχή, ο Κοτζιάς όμως αντιμετωπίζει την ασάθεια και την ασυναρτησία της εποχής έχοντας κατά κάποιο τρόπο παραμερίσει τον κοινωνικό παράγοντα και επιμένοντας στον ανθρώπινο. Το 1979 κυκλοφορεί η «Αντιποίησης Αρχής», το τελευταίο του μυθιστόρημα, εμπνευσμένο από τα γεγονότα του Πολυτεχνείου.

Έχει μεταφράσει σπουδαία έργα, όπως: «Οι φτωχοί», «Μια αξιοθρήνητη ιστορία» του Φ. Ντοστογιέφσκυ, «Δίκη», «Ο Πύργος» του Κάφκα, «Το μηδέν και το άπειρο», «Ο κομισάριος και ο γιόγκι» του Α. Καίσλερ, «Εγώ, ο Κλαύδιος» του Ρ. Γκρένθς, «Η καταγωγή της γυναίκας» της Ελέιν Μόργκαν. Το 1986 τιμήθηκε με το Α' κρατικό βραβείο μυθιστορήματος. Πέθανε το 1992.

Β. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΓΙΑ ΤΟ ΕΡΓΟ

Πρόκειται για απόσπασμα από το πρώτο μυθιστόρημα του Αλέξανδρου Κοτζιά «Η πολιορκία», το οποίο κυκλοφόρησε στα 1953. Αναφέρεται στα τελευταία χρόνια της Κατοχής, στην Αθήνα.

Γ. ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

α. Νοηματική απόδοση

Η Μαργαρίτα, μια ορφανή κοπέλα, ζούσε τα δυο τελευταία χρόνια στο σπίτι του Μηνά και της Χριστίνας. Την είχαν βρει τον πρώτο χρόνο της κατοχής, κουρελιασμένη, δί-

πλα στη νεκρή μητέρα της, σε μια γωνιά του δρόμου. Όταν ένα καμιόνι της δημαρχίας πήγε για να πάρει τη νεκρή, για να θαφτεί, η Μαργαρίτα αντέδρασε έντονα και αυτό έκανε το Μηνά και τη Χριστίνα να τη λυπηθούν και να την πάρουν στο σπίτι τους.

Η Μαργαρίτα φαινόταν όμως ιδιαίτερα δύστροπη. Δε μιλούσε σε κανέναν και συχνά καθόταν σκυφτή πάνω από το μαγκάλι, κρατώντας σφιχτά στη κούφτα της μια τρύπια πεντάρα που τελικά την κρέμασε μ' ένα σπάγγο στο λαιμό της. Κάποια μεσάνυχτα, η Χριστίνα ζύπνησε από το κλάμα της Μαργαρίτας. Έτρεξε και τη βρήκε στη σοφίτα κουλουριασμένη. Την αγκάλιασε κι η μικρή ξέσπασε σε κλάματα, ώσπου κοιμήθηκε τελικά στην αγκαλιά της.

Η Μαργαρίτα δούλευε πολύ στο σπίτι, για να τους ανταποδώσει το καλό που της έκαναν και μόλις έμαθε πως θα την κρατούσαν στο σπίτι τους ως υπηρέτρια χάρηκε, αλλά αυτό δεν επηρέασε τη συμπεριφορά της. Ήταν δύστροπη, μαύριζε τα καινούρια της ρούχα και νρέμπνε μόνο, όταν της έδωσαν κάποια σκούρα ρούχα για να φορέσει, καθώς ήθελε να πενήσει τη μητέρα της. Το χειμώνα η Χριστίνα αρρώστησε και η Μαργαρίτα τής συμπαραστάθηκε. Πάλι όμως ήταν σκληρή και απρόσιτη.

β. Ερμηνευτικά – Γλωσσικά σχόλια

- 1. σύναξη:** συγκέντρωση.
- 2. διάφορο:** ωφέλεια, κέρδος.
- 3. γιατάκι:** στρώμα, κρεβάτι.
- 4. μπατανία:** μάλλινο, χοντρό κλινοσκεπάσμα.
- 5. μουντζαλώνω:** μαυρίζω κάτι.

γ. Πραγματολογικά – Ιδεολογικά – Πολιτιστικά σχόλια

1η ενότητα: Στην ενότητα αυτή τονίζει ο συγγραφέας, μέσα από το δράμα της μικρής Μαργαρίτας, τη δυστυχία, την εξαθλίωση, την πείνα αλλά και το θάνατο που αντιμετώπιζαν καθημερινά οι άνθρωποι στην Κατοχή.

Οι συνθήκες ζωής ήταν σκληρές και πολύ περισσότερο για τους ανθρώπους των αστικών κέντρων, όπου δεν υπήρχε η δυνατότητα να καλλιεργήσει κανείς μια σπιθαμή γης, για να εξασφαλίσει τουλάχιστον τα βασικά για την οικογένειά του. Η πείνα μαστίζει τον κόσμο, τα τρόφιμα είναι λιγοστά και χιλιάδες πεθαίνουν, ακόμα και στο δρόμο, όπως εδώ η μητέρα της Μαργαρίτας, «περιμένοντας» το καμιόνι της δημαρχίας που θα τους μετέφερε στον ομαδικό τους τάφο.

Η Μαργαρίτα, όπως και η κάθε Μαργαρίτα της εποχής, γνωρίζει από μικρή τη δυστυχία, την ορφάνια. Το δράμα που αντιμετωπίζει, σε αυτή την τόσο τρυφερή ηλικία, προκαλεί τη λύπη και τη συγκίνηση. Κανείς όμως δεν της προσφέρει βοήθεια, όχι απαραίτητα από απουσία ανθρωπισμού, αλλά από επίγνωση της αδυναμίας που είχαν να προσφέρουν βοήθεια. Για το Μηνά, που ως τραπεζικός υπάλληλος μπορούσε να βρίσκει τα απαραίτητα τρόφιμα, ήταν πιο εύκολο να δεχτεί τη μικρή στο σπίτι του.

2η - 3η ενότητα: Στις ενότητες αυτές ο συγγραφέας σκιαγραφεί το χαρακτήρα της Μαργαρίτας. Φαίνεται δύστροπη, σκληρή, κλειστή στον εαυτό της. Όμως, δεν είναι δύσκολο να κατανοήσουμε την αιτία της συμπεριφοράς της αυτής. Το δράμα που έζησε σε τόσο μικρή ηλικία την έχει κάνει σκληρή, Αν και οι άλλοι της προσφέρουν αγάπη, η ίδια δυσκολεύεται να την ανταποδώσει, γιατί η ψυχή της είναι κενή, άδεια. Τη στέρησαν από κάθε ωραίο συναίσθημα οι σκληρές βιοτικές συνθήκες και το δράμα της μητέρας της. «Παρά την εξωτερική της τραχύτητα, ξέρει όμως να αφοσιώνεται με πάθος. Κι αυτό γίνεται ολοφάνερο σε δύο περιπτώσεις: όταν δε θέλει να αποχωριστεί το πτώμα της μητέρας της κι όταν μουντζουρώνει θεληματικά τα ρούχα της, δείχνοντας ότι θέλει οι άλλοι να σεβαστούν το πένθος της. Με το άσχημο, σκούρο ντύσιμο, φαντάζεται ότι μένει πιστή στη μνήμη της, Έχει επίσης έντονο το αίσθημα του χρέους. Χωρίς να ξεσπά ποτέ σε τρυφερές εκδηλώσεις, περιποιείται με αφοσίωση τη Χριστίνα στην αρρώστια της. Το συναίσθημα του χρέους την κάνει επίσης να δουλεύει τόσο σκληρά, για να αποσείσει το βάρος της ευγνωμοσύνης» (Σφαέλλου).

Όσο για τη Χριστίνα, αυτή σκιαγραφείται ευαίσθητη, φιλόνητο, είναι η μητέρα που έχασε η Μαργαρίτα. Υπομένει την κακοτροπιά της Μαργαρίτας και πονά που δεν καταφέρνει να την πλησιάσει.

Ο Μηνάς είναι ο καλός Σαμαρείτης συμπαραστέκεται στη γυναίκα του, στην προσπάθειά της να προσεγγίσει τη Μαργαρίτα και δε διαμαρτύρεται για τις κακοτροπιές της.

Δ. ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

✓ Νοηματικές ενότητες/Επιμέρους πλαισίωτοι

Το διήγημα μπορεί να διαχωριστεί στις εξής ενότητες:

1η ενότητα: «Τη Μαργαρίτα θα 'ναι τώρα που 'χε καθεί τ' αυτοκίνητο»: η Μαργαρίτα κάνει τη μητέρα της.

2η ενότητα: «Καθώς την έμπαζε στο σπίτι κρατώντας το χέρι της σφιχτά»: η κοπέλα βρίσκει καταφύγιο στο σπίτι του Μηνά και της Χριστίνας.

3η ενότητα: «Το πρωί, τη βρήκανε στην κουζίνα δεν κρύβει αγάπη για κανένα»: η συμπεριφορά της Μαργαρίτας.

Ε. ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ – ΤΕΧΝΟΤΡΟΠΙΑ

- 1. Αφήγηση:** Ο συγγραφέας χρησιμοποιεί την αφήγηση για να αποδώσει τα γεγονότα, αλλά και την αναδρομή στο παρελθόν.
- 2. Εικόνες:** Για να αισθητοποιήσει τις ιδέες του χρησιμοποιεί ποικίλα εκφραστικά μέσα, όπως παραστατικές εικόνες: η εικόνα της Μαργαρίτας που κάθεται ξυλιασμένη

δίπλα στη νεκρή μητέρα της, η εικόνα του κόσμου που την κοιτάζει με λύπη, η εικόνα της Μαργαρίτας που αντιδρά στον αποχωρισμό της με τη μητέρα της, η εικόνα της μικρής στο σπίτι της Χριστίνας να δουλεύει ασταμάτητα, να περιποιείται την άρρωστη Χριστίνα.

- 3. Μεταφορές:** Αξιόλογες είναι και οι μεταφορές: «τον καιρό της μαύρης πείνας», «μας λήστεψε και τη στερνή μπουκιά από το στόμα», «ξυλιασμένο κορμί», «ξεχύνοντας μια σπαραχτική τσιριζιά», «κρατούσε καρφωμένα τα μάτια», «πάλεύει τη λάτρα».
- 4. Παρομοιώσεις:** «σα να ‘χε τσαλάβουτίσει στο γουρουνοστάσι», «λες και κυλιόταν στην καρβουνόσκονη».

ΣΤ. ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ του Σχ. βιβλίου

- 1n: Να επισημάνετε τα κυριότερα χωρία του αποσπάσματος που δείχνουν την επίδραση των σκληρών συνθηκών της εποχής στη συμπεριφορά των ανθρώπων.**

Απάντηση:

Τα κυριότερα χωρία του αποσπάσματος που δείχνουν την επίδραση των σκληρών βιοτικών συνθηκών της εποχής στη συμπεριφορά των ανθρώπων είναι τα εξής: «Οι περαστικοί χασομερούσανε κάμποσο ένα κομματάκι κόρα κατάξερο - ένα θησαυρό», «Είχε φτάσει ένα σαραβαλιασμένο καμίονι, κάποιος αγγαρεμένος παπάς», «Ο σκουπιδιάρης, χωράτεψε από ψηλά».

- 2n: Πώς ψυχογραφεί ο συγγραφέας τη μικρή ορφανή; Είναι πειστικός;**

Απάντηση:

Βλέπε ανάλυση. [Από: Το απόσπασμα κατεστημένη δικαιοσύνη]

- 3n: Να σχολιάσετε την τελευταία φράση του αποσπάσματος.**

Απάντηση:

Βλέπε ανάλυση. [Από: Το απόσπασμα κατεστημένη δικαιοσύνη]

Z. ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

- 1n: Στο απόσπασμα που εξετάζουμε ο συγγραφέας παρουσιάζει τη μικρή ορφανή να σκληραίνει δικαιολογημένα τη στάση της έπειτα από το σκληρό πρόσωπο που της έχει δείξει η ζωή. Πιστεύετε ότι η μια τέτοια αντιμετώπιση από την πλευρά της είναι η πιο ενδεδειγμένη;**
- 2n: Η φιλεσπλαχνία που δείχνει το ζεύγος στη μικρή ορφανή Μαργαρίτα πιστεύετε ότι συμβαδίζει απόλυτα με τις επιταγές της χριστιανικής ηθικής για ανυστερόβουλη αγάπη;**

Ο ΕΩΣΦΟΡΟΣ

Αλέξανδρος Κοτζιάς

A. Ο ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΣ

Η ζωή και το έργο του

Βλέπε σελ. 368.

B. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΓΙΑ ΤΟ ΕΡΓΟ

Το απόσπασμα ανήκει στο ομώνυμο μυθιστόρημα που εκδόθηκε το 1959. Θέμα του η προσπάθεια των νέων της μεταπολεμικής γενιάς να ισορροπήσουν μέσα στο ιδεολογικά και πολιτικά αδιέξοδα της εποχής. Ο Κοτζιάς ψυχογραφεί τους ήρωές του και μελετά την πάλη του Καλού με το Κακό μέσα στην ψυχή τους. Ο Εωσφόρος (= ο Διάβολος) φαίνεται να βγαίνει νικητής σε πολλές περιπτώσεις, καθώς πολλοί ήρωές του παρουσιάζονται ως άτομα ταπεινωμένα από τους κακούς ή αδίστακτους εκμεταλλευτές που ζουν παρασιτικά στην κοινωνία μας.

Γ. ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

α. Νοηματική απόδοση

Ο Στέφης, ένας νεαρός φτωχός δημοσιογράφος, για να αντεπεξέλθει στις οικονομικές δυσκολίες, αποφασίζει να παίξει στον ιππόδρομο. Για πρώτη φορά μαζί του δυο γνωστοί, πεπειραμένοι στα του ιπποδρόμου, ο Στέλιος Αντωνιάδης και ο Αντώνης Ελευθερίου. Ο Στέφης έχει καταφέρει να πάρει προκαταβολικά απ το αφεντικό του το δώρο των Χριστουγέννων και μ' αυτά τα χρήματα θα στοιχηματίσει στον ιππόδρομο.

Στην αρχή παρακολουθεί με περιέργεια τις αντιδράσεις του κόσμου γύρω του και νιώθει να ζαλίζεται μέσα στη βαβούρα του πλήθους που τρέχει εδώ κι εκεί και παθιάζεται με το τρέξιμο των αλόγων.

Στο μεταξύ οι άλλοι δύο βρίσκουν κάποιο «κύριο Ιωσήφ», που τους δίνει εμπιστευτικές πληροφορίες για το πού να ποντάρουν, για να κερδίσουν υποτίθεται στα σίγουρα.

Πράγματι, στοιχηματίζουν στα άλογα που τους υπέδειξε και κερδίζουν τη μία από τις δύο ιπποδρομίες που πόνταραν, πράγμα που κάνει το Στέφη να σκέφτεται χαρούμενος τι θα κάνει τα λεφτά που θα κερδίσει. Τα όνειρά του όμως γκρεμίζονται, γιατί στην άλλη κούρσα δεν τερματίζει πρώτο το άλογο που στοιχημάτισαν. Απελπισμένος ζητάει από το

ταμείο να πληρωθεί έστω τα μισά, αφού κέρδισε το ένα από τα δύο άλογα που είχε παίξει, χωρίς να το πετύχει βέβαια. Σε ύστατη απελπισία συγκεντρώνει όλα τα φιλά που του απέμειναν και τα παίζει σε κάποιο άλογο στην τύχη. Χάνει όμως και πάλι, και κάθετα απογοητευμένο σε κάποια γωνιά.

Εκεί τον πλησιάζει ένας καλοντυμένος άνθρωπος με αριστοκρατική εμφάνιση, που έχει χάσει όλα του τα λεφτά και συντετριμμένος ζητάει από το Στέφη να αγοράσει όσο - όσο, σε εξευτελιστική τιμή, μια πολύτιμη καρφίσα που έχει στη γραβάτα του, για να μπορέσει να ξαναπαίξει. Όταν βλέπει πως κι ο άλλος βρίσκεται στην ίδια μοίρα μ' αυτόν, απομακρύνεται ντροπιασμένος. Ο Στέφης βλέπει τότε από μακριά τους δύο γνωστούς του και τους ρωτάει αν θα φύγουν. Αντί για άλλη απάντηση εισπράττει τις βρισιές του Αντωνιάδη, που τον θεωρεί υπαίτιο για την ατυχία τους.

β. Ερμηνευτικά – Γλωσσικά σχόλια

1. **βαβούρα:** φασαρία.
2. **αίγλη:** λαμπρότητα, μεγαλοπρέπεια.
3. **πυρρός:** ξανθοκόκκινος.
4. **νταβαντούρι:** φασαρία.
5. **πυργώνονται:** υψώνονται σαν πύργος.
6. **παραλήρημα:** κατάσταση κατά την οποία ο άνθρωπος βρίσκεται εκτός εαυτού. Συνήθως η λέξη χρησιμοποιείται για να δηλώσει μεγάλη χαρά ή υπέρμετρο ενθουσιασμό, όπως εδώ.
7. **μπαγάσπδες:** παλιάνθρωποι.
8. **αβρός:** ευγενικός.
9. **κίβδηλος:** ψεύτικος.
10. **ευφράδεια:** ρητορική δεινότητα.
11. **τσιριμόνιες:** προσποιιτές ευγένειες και φιλοφρονήσεις.
12. **αναμοχλεύονται:** ανακινούνται.
13. **θα παίξουμε σύνθετο:** είδος ιπποδρομικού στοιχήματος.
14. **παραλαλητό:** παραμιλητό.
15. **ρεγουλαρισμένο:** κανονισμένο, τακτοποιημένο,
16. **βουρλίζω:** τρελαίνω.
17. **ψυλλιάζομαι:** υποψιάζομαι.
18. **εκδούλευση:** εξυπηρέτηση.
19. **κρουστή:** πυκνά υφασμένα.
20. **γκίνια:** ατυχία.

γ. Πραγματολογικά – Ιδεολογικά – Πολιτιστικά σχόλια

Μέσα από την ιστορία του αποσπάσματος προβάλλουν τα χαρακτηριστικά του κόσμου των παθιασμένων παικτών του ιπποδρόμου: άνθρωποι που ανήκουν στους αδικημένους της κοινωνίας, χαμένοι και εξαθλιωμένοι, θύματα της οικονομικής τους δυσπραγίας αλλά και της ευπιστίας τους προς ορισμένους επιήδειους, που - υποτίθεται- γνωρίζουν πρόσωπα και πράγματα και δίνουν συμβουλές, πάντα βέβαια με το αζημίωτο. Την ελπίδα του εύκολου κέρδους διαδέχεται η απογοήτευση και η απόγνωση, που είναι δυνατό να καταστρέψει τον άνθρωπο υλικά και ηθικά.

Δ. ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

✓ Νοηματικές ενότητες/Επιμέρους πλαγιότιτλοι

Το απόσπασμα χωρίζεται σε 4 ενότητες:

- α' ενότητα:** (Από την αρχή... «Τι γίνεται εδώ;»): το κλίμα του ιπποδρόμου.
- β' ενότητα:** («Ο Κύριος Ιωσήφ... πιάσαμε θέση κοντά στο τέρμα»): η συναλλαγή με τον ειδήμονα και το στοίχημα των τριών φίλων.
- γ' ενότητα:** («Τώρα βλέπω άνετα... Ίσως δεν είμαι εγώ»): η αγωνία του Στέφν στη διάρκεια της κούρσας, τα όνειρα του για μια καλύτερη ζωή και τελικά η απογοήτευση, η απόγνωση και η διάψευση των προσδοκιών του.
- δ' ενότητα:** («Συνγνώμην, κύριε μου»,... τέλος): ο ξεπεσμένος αρχοντάθρωπος που διαπιστώνει κι αυτός τη συντριβή των ονείρων του.

Ε. ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ – ΤΕΧΝΟΤΡΟΠΙΑ

- 1. Γλώσσα:** Η γλώσσα είναι η δημοτική με λέξεις από την αργκό, ιδίως στους διαλόγους.
- 2. Ύφος:** Το ύφος απλό. Ο Κοτζιάς χρησιμοποιεί την τεχνική της παράλληλης δράσης -εξωτερικής και εσωτερικής. Από τη μια έχουμε την εξέλιξη της πλοκής και από την άλλη τις διεργασίες που συντελούνται στην ψυχή του ήρωα: αγωνία και υπερδιέγερση, απογοήτευση και απόγνωση, συντριβή.
Ο Κοτζιάς χρησιμοποιεί στην περιγραφή του ένα ύφος αποσπασματικό και αγχώδες: μικροπερίοδες φράσεις, αλλαγή εικόνας χωρίς δέσιμο με τα προηγούμενα, κάπως, απότομη εμφάνιση καινούριων προσώπων, ασαφής εντοπισμός προσώπου στους διαλόγους, Έτσι, το κείμενο σου δημιουργεί κάποια εικόνα σύγχυσης και αταξίας.
- 3. Αφήγηση:** Η αφήγηση γίνεται στο α' πρόσωπο, με αρκετή χρήση του εσωτερικού μονόλογου, που αποδίδει πιο εύκολα τις σκέψεις και τα συναισθήματα του ήρωα.

4. Εκφραστικά μέσα:

- α. Μεταφορές:** Το πλήθος αναδεύει με πυρετό, οι πλάτες πυργώνονται μπροστά μου αδιαπέραστες, ασημένια μαλλιά, με τρώνε τα σκουλήκια, μέσα από τις συμπληγάδες του κόσμου, στην ψυχή μου ένα δάγκωμα, αλέθει τα χείλια του, ένα περιφρονητικό χαμόγελο μαχαίρωσε στραβά το κατακόκκινα μάγουλο, πνίγω τη δαγκωματιά της φιλαργυρίας, να λιώνεις στην ορθοστασία κ.ά.
- β. Παρομοιώσεις:** νιώθω σα νεοσύλλητος, ντυμένος σαν άρχοντα, με ατενίζει αυστηρά σαν πουριτανός ιεροκήρυκας.
- γ. Υπερβολές:** πήχτρα η εξέδρα, καρφίτσα δεν πέφτει, η καρδιά μου θα σπάσει.
- δ. Κοσμητικά επίθετα:** πυρρό μουστάκι, μυριόστομη ιαχή, ασημένια μαλλιά, αβρές κινήσεις, αποπνικτικό μούτρο, υπεροπτικό φρύδι, κίβδηλα γελάκια, υπόκληση, πουριτανός ιεροκήρυκας, θολό μάτι, λυπτερή ματιά, αφόρητη συντριβή.
- ε. Εικόνες:** α. Ο Στέφης κοιπάει σασισμένος τον κόσμο του Ιπποδρόμου, ενώ οι άλλοι έχουν φύγει για το ζυγιστήριο. β. Η παρακολούθηση τις ιπποδρομίας από τους τρεις φίλους. γ. Η μάταιη προσπάθεια του Στέφνη πάνω στην απελπισία του να σώσει όσα χρήματα μπορεί από τα χαμένα. δ. Η σκηνή με τον αρχοντάθρωπο που προσπαθεί να πουλήσει στο Στέφνη τη χρυσή του καρφίτσα, για να ξαναπαίξει.

ΣΤ. ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ στις ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ του Σχ. βιβλίου

1η: Να παρακολουθήσετε α) τη συμπεριφορά και β) τη γλώσσα των ανθρώπων που παρουσιάζονται στο απόσπασμα. Ποια κοινά γνωρίσματα παρουσιάζουν;

Απάντηση:

Όλοι οι ήρωες του αποσπάσματος -με μοναδική ίσως εξαίρεση το Στέφνη- συμπεριφέρονται με τον ίδιο τρόπο και χρησιμοποιούν την ίδια γλώσσα. Η συμπεριφορά τους είναι νευρική, απότομη και αγενέστατη, φανερώνοντας τον άξεστο χαρακτήρα τους. Μιλούν με ειρωνεία, προσφωνούν τους άλλους με υβριστικά επίθετα και χρησιμοποιούν στους διαλόγους τους την αργκό, τη μάγκικη γλώσσα του υπόκοσμου. Όλη αυτή η άσχημη συμπεριφορά είναι απόρροια της αρνητικής επίδρασης που ασκεί στο χαρακτήρα τους το πάθος τους για τα τυχερά παιχνίδια.

2η: Ποιος ο ρόλος του κυρίου Ιωσήφ στις ιπποδρομίες;

Απάντηση:

Ο κύριος Ιωσήφ είναι κλασικός τύπος απατεώνα στο χώρο του ιπποδρόμου: είχε φροντίσει να διαδοθεί η φήμη πως ξέρει σίγουρα προγνωστικά και έδινε τη συμβουλή του με την κατάλληλη βέβαια αμοιβή. Τελικά, εξαπατούσε όσους τον συμβουλευόνταν για να ποντάρουν.

3η: Τι θέλει να δείξει ο συγγραφέας με το περιστατικό της πολύτιμης καρφίτσας;

Απάντηση:

Ο ευγενικός κύριος που πλησιάζει το Στέφη έχει χάσει όλα του τα χρήματα και προσπαθεί να δανειστεί από τον ήρωα, βάζοντας για ενέχυρο την πολύτιμη καρφίτσα του σε εξευτελιστική τιμή. Σκοπό τους είναι να παίξει τα χρήματα αυτά σε κάποιο καινούργιο στοίχημα με την ελπίδα ότι θα κερδίσει, ότι η γκίνια επιτέλους θα σπάσει και θα ξανακερδίσει τουλάχιστον τα χαμένα. Φτάνει λοιπόν στο σημείο να εκλιπαρεί το Στέφη να την πάρει κατεβάζοντας ολόένα την τιμή. Αισθάνεται βέβαια και ο ίδιος να ξεπέφτει όλο και περισσότερο στα μάτια του συνομιλητή του και απομακρύνεται τελικά κατακόκκινος από ντροπή και απελπισία.

Με το παράδειγμα αυτό του ανθρώπου που τυφλωμένος από το πάθος του φτάνει στην οικονομική και ψυχική αθλιότητα, ο συγγραφέας θέλει να δείξει τον ξεπεσμό, την αναπόφευκτη κατάληξη, όλων αυτών που κινούνται σε τέτοιους χώρους σαν του ιππόδρομου. Δεν είναι λίγες οι περιπτώσεις που διαλύονται οικογένειες, κλείνουν επιχειρήσεις σημειώνονται αυτοκτονίες εξαιτίας των τυχερών παιχνιδιών.

ΓΡΑΠΤΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Ερώτηση: Οι ιπποδρομίες είναι άθλημα. Συχνά όμως γίνονται μέσον κερδοσκοπίας. Μπορούμε να υποστηρίξουμε το ίδιο και για το ποδόσφαιρο; Να αναπτύξετε τις απόψεις σας.

Απάντηση:

Το ποδόσφαιρο, αυτό το ιδιαίτερα δημοφιλές άθλημα, τις τελευταίες δεκαετίες έχει ξεφύγει από το ερασιτεχνικό επίπεδο και έχει γίνει επαγγελματικό. Αυτό σημαίνει ότι οι παίκτες το χρησιμοποιούν ως μέσο βιοπορισμού και όχι ως χόρο ευγενούς άμιλλας για τη χωρίς κανένα υλικό κέρδος νίκη. Αυτή η κατάσταση σε συνδυασμό με το υλιστικό πρότυπο της εποχής είναι η αιτία για τα συχνά φαινόμενα χρηματισμού ή άλλων συναφών συναλλαγών, ασυμβίβαστων προς το αθλητικό πνεύμα. Η κερδοσκοπία εντοπίζεται στους παίκτες (χρηματισμός για μειωμένη απόδοση) αλλά και στους φιλάθλους (στοιχήματα, εισιτήρια στη μαύρη αγορά...).

Ζ. ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1η: Με αφορμή το κείμενο να περιγράψετε την ψυχολογία ενός ανθρώπου που έχει λάβει μέρος σε κάποιο τυχερό παιχνίδι και περιμένει τα αποτελέσματα.

2η: Στο κείμενο βλέπουμε ανθρώπους που επενδύουν στον ιππόδρομο αποβλέποντας σε μεγάλα χρηματικά κέρδη. Με αφετηρία την ιστορία του κειμένου να αναφερθείτε στον παράγοντα τύχη και να πείτε κατά πόσο μπορεί να ελπίζει ο άνθρωπος σε έναν τέτοιο παράγοντα ή αν θα πρέπει μόνος του κανείς να αναζητά την τύχη του.

A. Ο ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΣ

Η ζωή και το έργο του

Γεννήθηκε στη Θεσσαλονίκη, στα 1927, όπου και σπούδασε Φιλολογία. Στη συνέχεια δίδαξε στη Μέση Εκπαίδευση και στο Υπουργείο Παιδείας.

Ασχολήθηκε κυρίως με την πεζογραφία, έγραψε όμως και ποιήματα. Κύριο γνώρισμα των έργων του είναι η προσωπική εξομολόγηση, που ταυτίζεται όμως με τα βάσιμα και τις λαχτάρες μιας ολόκληρης ομάδας ανθρώπων, και δίνεται με έναν έντονο και ευθύβολο ρεαλισμό.

Τα πιο σημαντικά του έργα είναι τα εξής: «Για ένα φιλότιμο», «Η σαρκοφάγος», «Η μόνη κληρονομιά», «Το δικό μας αίμα», «Ομόνοια», «Κοιτάσματα», «Επιτάφιος Θρήνος», «Πολλαπλά κατάγματα» - μυθιστορήματα -, «Ηλιοτρόπια», «Τα χίλια δέντρα» - ποιήματα -, «Τα δημοτικά μας τραγούδια», «Μαγικά παραμύθια του ελληνικού λαού», «Καραγκιόζης» κ.λ.π. Πέθανε το 1985.

B. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΓΙΑ ΤΟ ΕΡΓΟ

Πρόκειται για διήγημα που εντάσσεται στη συλλογή «Για ένα φιλότιμο», η οποία δημοσιεύτηκε στα 1964. Αναφέρεται στις εκτελέσεις Ελλήνων κατά την περίοδο της γερμανικής κατοχής, όχι μόνο όσων πρόβαλλαν αντίσταση αλλά και αθώων πολιτών και παιδιών.

Γ. ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

α. Νοηματική απόδοση

Ο αφηγητής βρίσκεται στο σημείο κάποιας ομαδικής εκτέλεσης από τους Γερμανούς και τυχαίνει να παρακολουθήσει την ανακομιδή των λειψάνων ενός εφήβου, που είχε εκτελεστεί μαζί με τους άλλους. Τα αδέρφια του νεκρού σκάβουν με προσοχή, χωρίς όμως να χρειάζεται να προσπαθούν πολύ. Φαίνεται πως δεν του είχαν κάνει κανονικό τάφο. Ίσα μόνο που το είχαν παρακώσει με λίγο χώμα.

Η στιγμή είναι ιερή και η συγκίνηση του αφηγητή μεγάλη.

Σε λίγο εμφανίζονται κάποιοι ντόπιοι τουρίστες που κατέθεσαν ένα δάφνινο στεφάνι και έβγαλαν κι ένα λόγο προς τιμήν των 1200 πεσόντων. Η περιγραφή των γεγονότων ήταν τόσο ψυχρή, που ο αφηγητής αισθάνθηκε άβολα. Μάλιστα, κάποιοι άρχισαν να ρω-

τούν τα δύο αδέρφια για το χαμό του μικρού τους αδερφού, με τρόπο που έδειχνε περισσότερο περιέργεια παρά πραγματικό ενδιαφέρον. Σιγά–σιγά άρχισαν να απομακρύνονται και τότε κάποιος ακούστηκε να υποστηρίζει τους κατακτητές. Ο αφηγητής τάραχτηκε τόσο που ζήτησε από το Θεό να μη δώσει ξανά να 'χει σχέσεις με τέτοια υποκείμενα.

β. Ερμηνευτικά – Γλωσσικά σχόλια

Δεν υπάρχουν προβλήματα στην κατανόηση του λεξιλογίου του διηγήματος.

γ. Πραγματολογικά – Ιδεολογικά – Πολιτιστικά σχόλια

1η ενότητα: Στην ενότητα αυτή είναι έντονος ο πόνος του συγγραφέα για το χαμό του εφήβου, αλλά και για όσους θυσιάστηκαν στον αγώνα ενάντια στον ξένο κατακτητή. Ιδίως, βλέποντας τα λείψανα του νεκρού, αντιλαμβάνεται πως οι ηλικίες τους ταυίζονταν και αναρωτιέται τι να έκανε ο ίδιος, όταν εκείνο το παιδί βρήκε το θάνατο.

2η ενότητα: Στην ενότητα αυτή ο συγγραφέας παρουσιάζει την αντίδραση των τουριστών. Η στάση τους είναι ψυχρή, η σχέση τους με το γεγονός επιφανειακή. Δε συγκινούνται από την ιερή σκηνή της ανοκομιδής των λειψάνων του νεκρού. Την αντιμετώπιζουν μόνο με περιέργεια, χωρίς αιδώ για ό,τι εξελίσσεται.

Έτσι, προκαλείται η οργή του συγγραφέα, βλέποντας πως δεν αποδίδονται οι πρέπει τιμές στο νεκρό. Κυρίως όμως, τον εξοργίζει η παραδοχή από κάποιον της στάσης των Γερμανών. Τα ανθελληνικά και προδοτικά αυτά λόγια, στον τόπο ιδίως της θυσίας, είναι προσβολή για τη θυσία όλων αυτών των ανθρώπων που αγωνίζονται για την ελευθερία, αυτήν που απολαμβάνουν εκείνοι οι υβριστές.

Δ. ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

✓ Νοηματικές ενότητες/Επιμέρους πλαγιότιτλοι

Το διήγημα μπορεί να διαχωριστεί στις εξής ενότητες:

1η ενότητα: «Φτάνω στο σημείο να πω καλύτερο από τ' άλλα»: η ανακομιδή των λειψάνων ενός εφήβου, και

2η ενότητα: «Όμως ένα μπουλούκι εντόπιοι τουρίστες φάνηκε δήθεν εξευγενισμένα, υποκείμενα»: η εμφάνιση των τουριστών και η αντίδρασή τους.

Ε. ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ – ΤΕΧΝΟΤΡΟΠΙΑ

1. Αφήγηση: Ο συγγραφέας χρησιμοποιεί την τεχνική της αφήγησης για να εκθέσει τα γεγονότα.

Επίσης, πρέπει να τονιστεί πως δίνει μεγαλύτερη σημασία στο συγκεκριμένο, το από και όχι το γενικό και το αόριστο. Από το ορατό αντλεί στοιχεία και τα παρουσιάζει στο έργο του, ερμηνεύοντας πράγματα και καταστάσεις, χωρίς να χρειάζεται να καταφεύγει σε αόριστες γενικεύσεις. Όμως, μέσα από το απλό και το από καταφέρνει να εκθέσει την προσωπική του άποψη, να δώσει την ηθική του στάση για τα πράγματα και να τα κρίνει.

ΣΤ. ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ στις ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ του Σχ. βιβλίου

1n: Το πεζογράφημα αποτελείται από δυο ενότητες. Ποια περιστατικά από την κάθε ενότητα καθορίζουν τη στάση του συγγραφέα; Ποια είναι αυτή; Να βρείτε τις λέξεις και τις φράσεις που την αποδίδουν.

Απάντηση:

Οι λέξεις και οι φράσεις που αποδίδουν τη στάση του στην πρώτη ενότητα είναι οι εξής: «Εγώ τουλάχιστο έτσι παρακαλούσα όταν βρέθηκα σε κάτι τιποτένιους κινδύνους», «πάντως, θυμούμαι εκείνες τις στιγμές, λάτρευα και πρόσεχα, όσο ποτέ, τα άψυχα», «Δεν είναι δυνατό να διαφέρω και τόσο πολύ απ' τους άλλους», «η κάποια διαφορά είναι που με καίει».

Στη δεύτερη ενότητα οι λέξεις και οι φράσεις που αποδίδουν τη στάση του είναι οι εξής: «άρχισαν τις ερωτήσεις», «έκανε το λάθος να τους δείξει ακόμα και το κρανίο με τη χαριστική βολή», «πρόσεξα μια κίνηση για απομάκρυνση», «καλά τους έκαναν» -την οποία ο συγγραφέας δε σχολιάζει -. Βλέπε και ανάλυση.

2n: Στο πεζογράφημα δίνονται έμμεσα αρκετές πληροφορίες για την περίοδο της κατοχής αλλά και τα άμεσα μετακατοχικά χρόνια. Να τις επισημάνετε και να ανασυνθέσετε την κατάσταση που απεικονίζουν.

Απάντηση:

Οι φράσεις που μας δίνουν πληροφορίες για την περίοδο της κατοχής και τα αμέσως μετακατοχικά χρόνια είναι οι εξής: «σ' εκείνο τον τόπο της ομαδικής εκτελέσεως», «το παιδάκι ήταν δεκάξι χρονώ», «το ιστορικό της εκτελέσεως των 1200 ανθρώπων», «καλά τους έκαναν αφού οι άλλοι σκότωσαν στρατιώτες του κατακτητή», «μαθημένοι από κάτι τέτοια», «κάσα χαρτονένια, απ' αυτές της αμερικάνικης βοήθειας».

Από όλα αυτά καταλαβαίνουμε πως στις 13-12-43 οι Γερμανοί εκτέλεσαν 1200 άμαχους ως αντίποινα για το θάνατο Γερμανών στρατιωτών από άνδρες της Αντίστασης. Οι νεκροί τάφηκαν όλοι μαζί, σε ομαδικούς τάφους που κατασκευάστηκαν πρόχειρα. Το γεγονός αυτό δεν ήταν μοναδικό. Αντίθετα, πολλές φορές οι Γερμανοί κατέφευγαν σε τέτοιου είδους εκκαθαρίσεις.

Φαίνεται πάντως πως πολλοί αδιαφορούσαν για τα τραγικά αυτά γεγονότα ή και τα ε-νίσχυαν, καθώς συνεργάζονταν με τους κατακτητές.

Μετά όμως την απελευθέρωση, ισχυρή ήταν η παρέμβαση της Αμερικής στα πολιτικά πράγματα με τη μορφή δήθεν δωρεάν βοήθειας.

3η: Να επισημάνετε υπαινιγμούς που αναφέρονται στη στάση των ανθρώπων κατά την κατοχή και κατά τη σύγχρονη (με το χρόνο συγγραφής του διηγήματος) περίοδο και να εξετάσετε το ρόλο που παίζουν μέσα σε όλο το διήγημα.

Απάντηση:

Η στάση των ανθρώπων στις περιόδους αυτές ποικίλλει. Από τη μια είναι η στάση του αφηγητή και των αδερφών του νεκρού που τιμούν το θάνατό του και αισθάνονται το χρέος τους να προσπατήσουν την ελευθερία αυτή, για την οποία τόσοι άνθρωποι έδωσαν το αίμα τους.

Από την άλλη έχουμε την αδιάφορη, ψυχρή στάση του πλήθους -και ιδίως του ομιλητή-, που αντιμετωπίζουν με περιέργεια τα γεγονότα, αλλά και την προδοτική στάση εκείνου που ξεδιάντροπα δικαιολογεί τα αποτρόπαια εγκλήματα των Γερμανών, ίσως και με την ανοχή των υπολοίπων.

Z. ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1η: Να σχολιάσετε το παρακάτω χωρίο από το κείμενο: «Κοίταξα συνεχώς ένα βραχάκι...ίσως και να το ζήλεψε».

2η: Ο αφηγητής σε κάποιο σημείο του αποσπάσματος αναφέρει: «Εξάλλου ήταν της ηλικίας μου. Δεν είναι δυνατό να διαφέρω τόσο πολύ από τους άλλους. Άνθρωπος είμαι και εγώ. Κι όμως η κάποια διαφορά είναι που με καίει». Με αφετηρία αυτές τις παρατηρήσεις να αναφερθείτε στα στοιχεία εκείνα που εξυψώνουν στη σφαίρα των ηρώων έναν αγωνιστή, έναν απλό άνθρωπο.

ΣΩΜΑΤΑ ΚΑΙ ΧΡΩΜΑΤΑ

Τάκης Κουφόπουλος

A. Ο ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΣ

Η ζωή και το έργο του

Ο Τάκης Κουφόπουλος γεννήθηκε το 1927 στην Αθήνα. Τελείωσε το 5ο γυμνάσιο και το 1953 αποφοίτησε από το τμήμα Πολιτικών Μηχανικών του Πολυτεχνείου Αθηνών, με διακοπή των σπουδών του το 1949. Εργάστηκε ως μηχανικός στο δημόσιο ως το 1967, από όπου και παραιτήθηκε για πολιτικούς λόγους, ενώ συνέχισε να ασχολείται με τον τομέα του ως ελεύθερος επαγγελματίας.

Στα ελληνικά γράμματα εμφανίστηκε το 1956 ως συνεργάτης του περιοδικού της Θεσσαλονίκης *Νέα Πορεία*. Το 1970 συμμετέχει στην έκδοση αντιδικτατορικών κειμένων(περιοδικό *18 Κείμενα*) και το 1971 στα αναλόγου περιεχομένου τεύχη 1,2 του περιοδικού *Νέα Κείμενα*.

Έργα του: Μικρές σύγχρονες ιστορίες(1959). Η οδός(1962). Εκδοχές(1973). Απόλογος(1980).

B. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΓΙΑ ΤΟ ΕΡΓΟ

Πρόκειται για αφήγημα που ανήκει στη συλλογή *Η οδός*. Το αφήγημα σώματα και χρώματα παρουσιάζει εικόνες με ένα ιδιαίτερο υπερρεαλιστικό ύφος από μια σύγχρονη μεγαλούπολη που θα μπορούσε να είναι οποιαδήποτε. Δίνεται έμφαση στα αδιέξοδα της σημερινής πόλης, η οποία μέσα από το αφήγημα παίρνει μια όψη απρόσωπη, παράλογη και φρικιαστική που εγκλωβίζει τους κατοίκους της. Βασικό στοιχείο είναι η ομογενοποίηση των πάντων.

Γ. ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

α. Νοηματική απόδοση

Η ματιά ενός απρόσωπου αφηγητή συλλαμβάνει τη ζωή σε μια μεγαλούπολη τη στιγμή που τα φώτα ανάβουν, λίγο πριν βραδιάσει και η εργασία τελειώσει. Όλοι ξεχύνονται στους δρόμους σαν ένα σύσσωμο πλήθος και η κίνηση και ο συνωπισμός φτάνουν στο zenίθ.

Άντρες και γυναίκες αναμειγνύονται στους δρόμους μαζί με τα αυτοκίνητα. Τα χρώματα και τα μεγέθη, το ύφος και το στυλ είναι ποικίλα. Η κατάσταση είναι πολύπλοκη, καθώς τα αυτοκίνητα προσωποποιούνται παράγοντας ήχους και καρδιακούς χτύπους, ε-

νώ οι άνθρωποι εκμηδενίζονται σε ένα σώμα μέσα στο συνονθύλευμα. Οι αποστάσεις ανάμεσα στα σώματα είναι τόσο μικρές που επιτρέπουν την επαφή και συχνά την «αλληλοβοήθεια», πάντα όμως με έναν τρόπο απρόσωπο.

Εικόνες ανθρώπων, ανδρών, εγκύων, ανθρώπων κάθε επαγγέλματος κατακλύζουν τα πεζοδρόμια και τα πλακόστρωτα μαζί με αυτοκίνητα που κατακλύζουν τις λεωφόρους.

Το κακό δεν αργεί να γίνει και τα αυτοκίνητα πέφτουν πάνω στο ανώνυμο πλήθος σκορπίζοντας το θάνατο και τον πανικό, κατάσταση την οποία θα αναλάβει να ρυθμίσει μια απρόσωπη τροχαία. Τα πάντα έχουν βαφτεί με κόκκινο αίμα.

Τα πράγματα φαίνεται ότι ησυχάζουν, όταν οι άνθρωποι ενωμένοι αποφασίζουν να περάσουν στην αντεπίθεση και να συγκρουστούν σαν ένα ανθρώπινο κύμα με το κύμα της λαμαρίνας των αυτοκινήτων. Η αστυνομία αδυνατεί να επέμβει.

Οι ποιητές μαζί με τον ποιητικό τους λόγο αλληλοεξοντώνονται στο δρόμο. Προς στιγμήν κινδυνεύουν να παρασυρθούν από το ανθρώπινο κύμα.

Το ανθρώπινο κύμα συνεχίζει τον αγώνα του προπηλακίζοντας τις αρχές. Οι δημοτικές αρχές και η αστυνομία οργανώνουν εκ νέου την επίθεσή τους κατά του επαναστατημένου ανθρώπινου πλήθους.

Στο σημείο αυτό ο απρόσωπος αφηγητής προτείνει τη λύση του Ανώτατου Άρχοντα και βρίσκει και τους υπολοίπους σύμφωνους. Πρόκειται για ένα πρόσωπο πανάρχαιο που πάντοτε σκέπεται σε ύπια στάση.

Ο στρατός ανέλαβε δράση αλλά η αναταραχή συνεχίστηκε, ώσπου η ώρα του φαγητού οδήγησε το ανθρώπινο πλήθος να εγκαταλείψει το πεδίο της μάχης και να επιστρέψει στο σπίτι.

Νέο αίμα συμπληρώνει τα κενά που άφησαν αυτοί που εγκατέλειψαν και με νέα δυνατή φωνή ζητά τον Ανώτατο Άρχοντα. Ο ένας ανεβαίνει στην πλάτη του άλλου. Ο αγώνας κατά των αρχών συνεχίζεται και οι αρχές με το στρατό καταρρέουν στο πέρασμα του νέου ανθρώπινου πλήθους.

Η διαδήλωση παίρνει τεράστιες διαστάσεις και ξεπερνά τα όρια της πόλης, της οποιασδήποτε πόλης και τα σύνορα της χώρας, της οποιασδήποτε χώρας.

Το ανθρώπινο πλήθος φτάνει σε μια σπηλιά, συναντά τον Ανώτατο άρχοντα και αποκοιμείται μαζί του.

Η τάξη στην πόλη εντωμεταξύ αποκαταστάθηκε και όλα λειτουργούν και πάλι αρμονικά, άνθρωποι, αυτοκίνητα και αρχές.

β. Ερμηνευτικά – Γλωσσικά σχόλια

Δημόσια Γραφεία: εννοεί τις δημόσιες υπηρεσίες

Έκλεισε τις πόρτες στεγανά: ερμητικά

Επίθεμα: σκέπασμα, εδώ: κομπρέσα

Αιωρώ: το ρήμα είναι αποθετικό, δηλαδή απαντά μόνο στη μέση φωνή αιωρούμαι με ε-

νεργητική διάθεση και σημαίνει μετεωρίζομαι. Εδώ ο συγγραφέας το χρησιμοποιεί καταχρηστικά στην ενεργητική φωνή, για να εκφράσει την ανάλαφρη κίνηση στον αέρα.

Σκέλια: πόδια

Σφύζω: πάλλομαι

Σε αραιωμένη διάταξη: αρκετή, αλλά όχι τόσο πυκνή κυκλοφορία οχημάτων.

Φωτεινές λόγχες: εννοεί τους προβολείς των αυτοκινήτων.

Νικέλινες ασπίδες: το μεταλλικό κάλυμμα των αυτοκινήτων.

Με τους όρους μιας προδιαγραφής: εννοεί ότι τα πάντα είναι υπολογισμένα, προσχεδιασμένα από κάποιους. Η ιδέα παραπέμπει στις απόψεις του Max Weber, αναφορικά με το υπολογιστικό ορθολογικό κράτος που στηρίζεται σε μια ισχυρή και οργανωμένη διοίκηση. Πιο κάτω ο αφηγητής θα αναφερθεί στα ηλεκτρικά κουδούνια της προκαθορισμένης τάξεως.

Θερμοζάν : μάρκα εσωρούχων

Λιγδερό: λαδωμένο

Γδούπος: νχηρός χτύπος

Συχαρίκια: (συχαρίκι: συγχαίρω) τα εύσημα και το φιλοδώρημα που εισπράττει εκείνος που πρώτος αναγγέλλει μια ευχάριστη είδηση σε κάποιον.

Πανδαιμόνιο: (παν + δαιμόνιον) μεγάλη σύγχυση και θόρυβος από φωνές

Στύλος: εννοεί το φωτεινό σηματοδότη, το φανάρι.

Εκλιπαρώ : παρακαλώ, ικετεύω.

Γλόμπος: η λάμπα.

Σούρνομαι: σέρνομαι, σύρομαι.

Παιανίζω: εκτελώ μουσικό κομμάτι, εμβατήριο, εθνικό ύμνο κ.ά.

Άμμες δε γ' εμμές: από τη γνωστή σπαρτιατική φράση: « άμμες δε γ' εσόμεθα πολλω κάρρονες : εμείς θα γίνουμε πολύ καλύτεροι από τους προγόνους μας.

Περίοικοι: 1.γείτονες. 2.οι ελεύθεροι κάτοικοι της αρχαίας Λακεδαίμονας που ζούσαν εκτός των ορίων της πόλεως της Σπάρτης. Ίσως η επιλογή της συγκεκριμένης λέξης από το συγγραφέα να είναι σκόπιμη.

Οι φίλοι της Πατρίδος ή του Λαού: ίσως ο συγγραφέας αναφέρεται στη μερίδα του κόσμου που συμφωνεί κατά βάθος με το επαναστατημένο ανθρώπινο κύμα, αλλά φοβάται να υποστηρίξει ανοιχτά την εξέγερση.

Απότοπος: ατρόμητος.

Ανώτατος Άρχοντας: εδώ ο συγγραφέας προσωποποιεί το ανώτατο θεσμό της ισονομίας και της δικαιοσύνης, ο οποίος, όπως φαίνεται, είναι ξεχασμένος και απομονωμένος.

Φιλύρα: είδος δέντρου, κοινώς η φλαμουριά.

Επέκετο επ' αυτό: όρμησε σε αυτό.

γ. Πραγματολογικά – Ιδεολογικά – Πολιτιστικά σχόλια

Το αφήγημα έχει γραφτεί το 1962, μια εποχή, κατά την οποία η Ελλάδα έχει να επιδείξει υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης. Ο Τάκης Κουφόπουλος έχει συλλάβει με την πένα του τις συνέπειες της άναρχης αυτής προόδου. Τόσο από την πλευρά του συγγραφέα όσο και από εκείνη του πολιτικού μηχανικού είναι σε θέση να διακρίνει το τερατούργημα της Αθήνας, όπως και κάθε άλλης πόλης, που ακολουθεί τα βήματα της μεταπολεμικής προόδου, μιας προόδου υποταγμένης στο πρόταγμα της οικονομίας και του κέρδους που μετατρέπει τις πόλεις σε υδροκέφαλα τέρατα, εγκλωβίζοντας τους κατοίκους και απομακρύνοντάς τους από το φυσικό τους περιβάλλον.

Η επιλογή του υπερρεαλιστικού ύφους από τον Τάκη Κουφόπουλο είναι ίσως η πιο κατάλληλη να αποτυπώσει ένα τέτοιο δραματικό επεισόδιο εν τη γενέσει του. Αιρετικός και ουσιαστικά ανένταχτος εκπρόσωπος της γενιάς του, ο συγγραφέας μετέρχεται την υπερρεαλιστική εικόνα, αποφεύγοντας την καθαυτή υπερρεαλιστική γλώσσα, την οποία χρησιμοποιεί κυρίως ως όργανο εκφοράς του λόγου του. Έτσι, με απλό λεξιλόγιο περιγράφονται αυτοκίνητα ως ζωντανό οργανισμοί και άνθρωποι που ως αποσπάσματα του κόσμου τούτου, όπως θα' λεγε και ο R. Barthes, υποτάσσονται σε ένα ομοιογενές και απρόσωπο σύνολο. Ρούχα, ανθρώπινα μέλη, βήματα, αγώνες κατά της απρόσωπης εξουσίας συνθέτουν μια πραγματικότητα καθ' όλα υπερρεαλιστική, αλλά ταυτόχρονα και πραγματική. Αυτό συμβαίνει, διότι οι εικόνες, έτσι όπως αναδύονται από το υποσυνείδητο, χωρίς ιδιαίτερη επεξεργασία, φαίνεται ότι τελικά ανταποκρίνονται πλήρως στην πραγματικότητα που δημιουργείται. Με την έννοια αυτή, ο συγγραφέας καταγράφει με συνέπεια την εποχή μας που έχει ήδη εδραιωθεί στις μέρες του.

Δ. ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

✓ Νοηματικές ενότητες/Επιμέρους πλαγιότιτλοι

Το αφήγημα μπορεί να διακριθεί στις εξής επιμέρους ενότητες:

- 1η ενότητα:** «Είχε πια σκοτεινιάσει...μέρας» : επισημαίνεται ο τόπος, μια σύγχρονη μεγαλούπολη, και ο χρόνος ,λίγο πριν από το βράδυ.
- 2η ενότητα:** «Έπειτα αρχίζει η νύχτα...πρόχειρα πλυμένα» :ο κόσμος μετά την παύση εργασίας ξεχύνεται στους δρόμους.
- 3η ενότητα:** «Τα αυτοκίνητα...το δρόμο» : τα αυτοκίνητα κάνουν την εμφάνισή τους.
- 4η ενότητα:** «Τώρα, πάνω στα πεζοδρόμια...συχάρικια» : η ομογενοποίηση του ανθρώπινου πλήθους είναι γεγονός.
- 5η ενότητα:** «Εν τω μεταξύ...όσο ήταν καιρός» : προοικονομείται η επίθεση των αυτοκινήτων κατά της ομογενοποιημένης ανθρώπινης μάζας.

6η ενότητα: «Όμως τότε,...το πρώτο βραβείο» : τα αυτοκίνητα χτυπούν το ανθρώπινο πλήθος.

7η ενότητα: «Έπειτα η άσφαλτος...επίμαχη κουβέντα» : το ανθρώπινο πλήθος ενώνει τις δυνάμεις του σε ένα σώμα και αποφασίζει να περάσει στην αντεπίθεση. Μεμονωμένοι ποιητές εμπλέκονται και εκφέρουν το λόγο τους κινδυνεύοντας να παρασυρθούν από το ανθρώπινο κύμα

8η ενότητα: «Το ανθρώπινο κύμα...σε συνέχειες» : οι αρχές επεμβαίνουν χωρίς επιτυχία. Η σύγκρουση γενικεύεται και η αναταραχή κυριεύει όλους τους τομείς της πόλης.

9η ενότητα: « Τότε εγώ,...σπίτι» : με προσωπική παρέμβαση του απρόσωπου αφηγητή το πλήθος παροτρύνεται να απευθυνθεί στον Ανώτατο Άρχοντα. Οι αρχές προσπαθούν να επιβάλουν την τάξη. Η ώρα του φαγητού όμως έχει φτάσει και το πλήθος επιστρέφει στο σπίτι.

10η ενότητα: «Τα κενά...Ευχαριστημένο.» : νέο αίμα αντικαθιστά τους παλιούς αγωνιστές. Η αναταραχή παίρνει τεράστιες διαστάσεις και απλώνεται εκτός των ορίων της πόλης και των συνόρων της χώρας. Η συνάντηση με τον Ανώτατο Άρχοντα λαμβάνει χώρα μέσα σε μια σπηλιά, προς ευχαρίστηση αμφοτέρων, του ανθρώπινου πλήθους και του Ανώτατου Άρχοντα.

11η ενότητα: «Τα πράσινα...δεν είχαν αλλάξει.» : η αποκατάσταση της τάξης και της ηρεμίας εντός των ορίων της πόλης είναι πλέον γεγονός.

E. ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ – ΤΕΧΝΟΤΡΟΠΙΑ

- 1. Γλώσσα:** Το κείμενο είναι γραμμένο σε απλή δημοτική γλώσσα, χωρίς ιδιαίτερες περιστροφές.
- 2. Ύφος:** Εκείνο που προσδίδει έναν τόνο διαφορετικό είναι το υπερρεαλιστικό ύφος που χρησιμοποιεί τη φανταστική εικόνα που ταυτόχρονα μοιάζει τόσο πραγματική. Το απρόσωπο κυριαρχεί, κυρίως σε ό,τι αφορά στις εκφάνσεις της ανθρώπινης δραστηριότητας, ενώ τα ανθρώπινα επιτεύγματα, όπως τα αυτοκίνητα, προσωποποιούνται επικίνδυνα και αποκτούν διαστάσεις τέτοιες με διάθεση να κατασπαράξουν το δημιουργό τους. Οι εικόνες αναδύονται ζωντανές με κάθε χρωματική υπόσταση και κάθε σωματικό όγκο που γεμίζει το κείμενο και το στερεοποιεί.
- 3. Δομή:** Ως προς τη δομή το κείμενο, αν και τα γεγονότα παρουσιάζουν κάποια χρονική ακολουθία, ακολουθεί ένα επιμελημένα άναρχο πλάνο που προσιδιάζει στις τεχνικές του υπερρεαλισμού.

Εκφραστικά μέσα

Εικόνες: Έντονες είναι οι αντιθέσεις ανάμεσα στο ανθρώπινο κύμα και τη μάζα των αυτοκινήτων. Επιπλέον εμφανής είναι η αντίθεση ανάμεσα στο λαό και τις αρχές που προσπαθούν να επιβάλουν την τάξη. Το χρώμα που κυριαρχεί είναι το κόκκινο.

ΣΤ. ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ στις ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ του Σχ. βιβλίου

1n: Ο λογοτέχνης και Κριτικός Α. Κοτζιάς (1926-1992) είπε μεταξύ άλλων και τα εξής για τα κείμενα του Τάκη Κουφόπουλου: « Αναμφίβολα οι συνθέσεις αυτές ανήκουν στη σφαίρα του εφιάλτη. Με τη διαφορά ότι τα συστατικά στοιχεία είναι κατά κανόνα υπαρκτά και απτά αντικείμενα της τεχνοκρατούμενης καθημερινότητάς μας[...] και δημιουργούν στον αναγνώστη την έντονη αίσθηση μιας βαθύτερης λανθάνουσας πραγματικότητας, που ελλοχεύει απειλητική πίσω από τα φαινόμενα». Να εντοπίσετε στο κείμενο: α) Τα συστατικά στοιχεία της τεχνοκρατούμενης πραγματικότητας, β) τις εφιαλτικές εικόνες στις οποίες αυτά μετατρέπονται.

Απάντηση :

α) Τα συστατικά στοιχεία της τεχνοκρατούμενης πραγματικότητας απαντούν διάσπαρτα στο αφήγημα. Πρόκειται για τα φώτα της πόλης, τα κτίρια, τα αυτοκίνητα και τα τυποποιημένα βιομηχανοποίητα ρούχα και εσώρουχα.

β) Όλα αυτά τα στοιχεία μετατρέπονται σε εφιάλτη, καθώς οδηγούν σε μια απρόσωπη και τυποποιημένη ομοιογένεια, αλλά το χειρότερο είναι το γεγονός της πόλωσης σε αντίπαλα στρατόπεδα. Η σύγκρουση είναι αναπόφευκτη. Τα αυτοκίνητα συνθλίβουν τους ανθρώπους, επεισόδιο που θα προκαλέσει την επέμβαση των απρόσωπων αρχών. Η αναστάτωση και η αναταραχή διασαλεύουν την «έννομη» τάξη, η οποία θα επιβληθεί στο τέλος, αφού κάθε ανατρεπτικό στοιχείο θα αφανιστεί και θα εκφυλιστεί.

2n : «Έπειτα αρχίζει η νύχτα, που πολύ λίγοι την υποπεύονται». Τι νομίζετε ότι θέλει να πει ο αφηγητής με το παραπάνω σχόλιο;

Απάντηση :

Με τη φράση αυτή ο αφηγητής θέλει να εισαγάγει τον αναγνώστη στην πραγματικότητα που πρόκειται απρόσμενα να ακολουθήσει. Έτσι, προοικονομείται η σύγκρουση και η αναταραχή στη συνέχεια του αφηγήματος.

3n: «Οι καρδιές τους συγχρονίζονταν...Πενταετούς Σχεδίου». Να σχολιάσετε το παραπάνω χωρίο. [Να λάβετε υπόψη σας ότι την εποχή που γράφτηκε το κείμενο την ανάπτυξη (τεχνική και οικονομική) καθόριζαν αυστηρά Πενταετή Σχέδια Προγραμμάτων].

Απάντηση :

Το κείμενο γράφτηκε σε μια εποχή (1962), όπου η οικονομική ανάπτυξη βάσει συγκεκριμένων σχεδίων με χρονοδιάγραμμα στηρίζεται από τις κυβερνήσεις της Ε.Ρ.Ε. του Κ. Καραμανλή (1955-63). Γίνονται προσπάθειες για εισροή ξένου κεφαλαίου και επενδύσεις από το εξωτερικό, ενώ ο ευρύτερος δημόσιος τομέας αναδιαρθρώνεται. Η αστικοποίηση

της Αθήνας και των άλλων ελληνικών πόλεων προχωρά με έντονους ρυθμούς , καθώς η πολυκατοικία έχει καταλάβει πλέον σημαντικό χώρο στα οικοδομικά τετράγωνα.

Ο όγκος εργασίας που απαιτείται από τους πάντες είναι τεράστιος. Η ελληνική κοινωνία προσπαθεί να προλάβει αυτούς τους ρυθμούς , που θα την οδηγήσουν σε ένα μοντέλο ανάπτυξης δυτικού τύπου. Το απρόσωπο εξαπλώνεται όλο και πιο πολύ, εκτοπίζοντας τη γειτονιά και την προσωπική επαφή. Οι αποστάσεις είναι εκμηδενισμένες και οι άνθρωποι κατοικούν όλο και πιο κοντά, αλλά είναι τόσο αποξενωμένοι, για να αποδώσουμε και το νόημα του αποφθέγματος του Σαμαράκη. Το πρόγραμμα είναι αυτό που καθορίζει τη ζωή σε κάθε της έκφανση.

4η: Να αιτιολογήσετε τον τίτλο « Σώματα και χρώματα».

Απάντηση:

Ο σωματικός όγκος είναι πανταχού παρών μέσα στο αφήγημα. Το ανθρώπινο κύμα, τα πέλματα, τα βήματα των ανθρώπων, τα ρούχα συνυποδηλώνουν ανάμεσα σε άλλα τη ζωντανή σωματική κίνηση.

Το χρώμα επίσης κυριαρχεί παντού: στα φώτα της πόλης, με την εναλλαγή κόκκινου και πράσινου είτε ως χρώμα των φωτεινών σηματοδοτών είτε ως σύμβολο του αίματος και της ταραχής ή της τάξης και της ηρεμίας αντίστοιχα. Ακόμη στα αυτοκίνητα με τις πολύχρωμες μεταλλικές επενδύσεις του αμαξώματος, στα ρούχα ανδρών και γυναικών, καθώς και στα ψιμύθια των τελευταίων. Επομένως, ο τίτλος αποδίδει άριστα το περιεχόμενο του διηγήματος, καθώς τόσο το σώμα όσο και το χρώμα αποκτά συμβολική σημασία μέσα στο κείμενο.

5η : Ποια στοιχεία του αφηγήματος μπορούν να το χαρακτηρίσουν ως υπερρεαλιστικό κείμενο; (Προτού απαντήσετε να διαβάσετε τα σχετικά με τον υπερρεαλισμό από την Εισαγωγή στη Νεότερη Ποίηση).

Απάντηση:

βλ. ΣΧΟΛΙΑ ΠΡΑΓΜΑΤΟΛΟΓΙΚΑ, ΑΙΣΘΗΤΙΚΑ.

[Από: Η επιλογή στις μέρες του]

Z. ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1η: Το φαινόμενο της παγκοσμιοποίησης απασχολεί τις κοινωνίες μας ως θέμα εδώ και δύο δεκαετίες, πολύ αργότερα από την εποχή που γράφτηκε το κείμενο. Ωστόσο, είναι πιθανόν να εντοπισθούν στοιχεία μέσα στο αφήγημα που το καθιστούν προφητικό ως προς αυτό το φαινόμενο της παγκοσμιοποίησης. Ποια είναι αυτά τα στοιχεία.

2η: Η χρήση της υπερβολής στο κείμενο είναι αισθητή, κυρίως στις εικόνες. Να αναφερθούν σχετικά παραδείγματα και να αιτιολογηθεί η εκτεταμένη χρήση της.

ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ

Νίκος Μπακόλας

A. Ο ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΣ

Η ζωή και το έργο του

Γεννήθηκε στη Θεσσαλονίκη, στα 1927, και ανήκει στον κύκλο των πεζογράφων της Θεσσαλονίκης. Στη λογοτεχνία εμφανίστηκε για πρώτη φορά στα 1966 με το μυθιστόρημά του «Κήπος Πριγκίπων», γραμμένο σε ένα ιδιόρρυθμο ύφος.

Γενικά, το έργο του κινείται στον εσωτερικό χώρο και ανιχνεύει τις οδυνηρές μνήμες που άφησαν στους ανθρώπους της γενιάς του τα γεγονότα της δεκαετίας του '40. Καλλιεργεί ένα ιδιαίτερα προσεγμένο προσωπικό ύφος, όπου συνδυάζονται η συμπύκνωση και η αφαίρεση με τη λυρική ροή του λόγου.

Τα πιο σημαντικά του έργα είναι τα εξής: «Κήπος Πριγκίπων» «Ύπνος Θάνατος», «Μυθολογία» κ.λ.π. Πέθανε το 1999.

B. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΓΙΑ ΤΟ ΕΡΓΟ

Πρόκειται για απόσπασμα από την «Κάθοδο», το πρώτο από τα δώδεκα διηγήματα που απαρτίζουν το μυθιστόρημα «Μυθολογία».

«Εκείνο που αποκομίζει από όλο τούτο το στρόβιλο ο αναγνώστης συμποσούται σε κάτι σπουδαιότερο από την οικείωση μιας κάποιας προσωπικής ιστορίας. Διότι, εντέλει, αυτή η οικογενειακή σάγκα μιας παρωχημένης τεσσαρακονταετίας, μολλονότι συμπυκνώνεται σε δώδεκα όλα κι όλα κεφάλαια - σταθμούς, δώδεκα εικόνες ενός θεατρικού δράματος, κατορθώνει μέσα από τις μαγικές διεργασίες της γραφής - και χάρη στη λακωνική παραστατικότητα του πεζογράφου ή στην ευθυβολία της χαρακτηρολογίας του - ν' απλώσει μπροστά στα μάτια μας μια τεράστια τοιογραφία, που, όσο πιο προσεκτικά την παρατηρείς τόσο οι διαστάσεις της πλαταίνουν, η προοπτική της βαθαίνει (Αλ. Κοτζιάς, «Μεταπολεμικοί πεζογράφοι» 2, σελ. 79)

Γ. ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

α. Νοηματική απόδοση

Ο Νικόλας, ο ήρωας του αφηγήματος, ξεκινά μόλις δέκα χρόνων από το χωριό του, για να πάει στη Θεσσαλονίκη με τα πόδια. Ο δρόμος μακρύς, μα τον υπομένει. Κάποια στιγμή συνάντησε τις γραμμές του τρένου και τις ακολούθησε, πιστεύοντας πως έτσι θα έ-

φτανε στη θαυμαστή πάλη. Όπως κι έγινε. Ένα ολόκληρο καλοκαίρι περπατούσε, ώσπου κατάκοπος έφτασε στη Θεσσαλονίκη. Ο δρόμος ήταν γεμάτος ανθρώπους, που ανήκαν σε διαφορετική φυλή και θρησκεία, άλογα, καμήλες, γαϊδουράκια, γεμάτος θόρυβος. Κατάφερε να βρει ένα δέντρο σε μια ερημιά κι εκεί νηστικός ξάπλωσε να ξεκουραστεί.

Όταν ξύπνησε, χάραζε μια άλλη μέρα. Κάθισε εκεί, στη ρίζα του δέντρου και σκεφτόταν τη ζωή στο χωριό του. Ποιο χωριό; Ένα σπίτι ήταν στην ερημιά, χωρίς τόπο να καλλιεργούν, όλο πέτρα. Έπρεπε κάθε μέρα να πηγαίνει με τη μητέρα του σε ένα σημείο που μπορούσαν να σπέρνουν, για να προστατεύουν τα λιγοστά σπαρτά τους από τα ζώα και τα πουλιά. Η μάνα του πέθανε κι ο πατέρας του πάντα του γκρίνιαζε ότι δεν έκανε τη δουλειά σωστά. Μάλιστα, ούτε την απόφασή του να ξενιτευτεί κατάλαβε και τον κατηγορήσε πως έφευγε, για να αποφύγει τη δουλειά.

Με τις σκέψεις αυτές ο Νικόλας σηκώθηκε και μπήκε μέσα στη Θεσσαλονίκη. Εκεί έζησε για πενήντα χρόνια, καλές και κακές στιγμές, έως ότου αποφάσισε να γυρίσει πίσω στα χωράφια του. Όμως, όλα είχαν αλλάξει πια, δεν τον ικανοποιούσαν. Έτσι, ξαναγύρισε στη Θεσσαλονίκη, απογοητευμένος.

β. Ερμηνευτικά – Γλωσσικά σχόλια

1. **Δάρδα:** χωριό της Β. Ηπείρου κοντά στην Κορυτσά.
2. **βεγγέρα:** εσπερινή συγκέντρωση και διασκέδαση σε σπίτι.
3. **χάνι:** πανδοχείο.
4. **μιλέτι (τούρκικη λέξη):** φυλή, έθνος.
5. **αλάνα:** πλατύς χώρος ακάλυπτος από δέντρα και οικοδομές.
6. **μπεχτσιόδες:** αγροφύλακες.
7. **επιτουρκίας:** στα τέλη του περασμένου αιώνα η Ήπειρος και η Θεσσαλονίκη δεν είχαν απελευθερωθεί από τους Τούρκους, παρά μόνο στα 1913.
8. **δραγάτες:** αγροφύλακες.
9. **τσιφλίκι:** αγρόκτημα που καλλιεργούν οι κολίγοι.

γ. Πραγματολογικά – Ιδεολογικά – Πολιτιστικά σχόλια

Στο απόσπασμα αυτό ο συγγραφέας τονίζει την πικρία και την απογοήτευση του παιδιού που αναγκάζεται, σπρωγμένο από τις σκληρές βιοτικές συνθήκες στον τόπο του, να ξενιτευτεί. Αν και είναι σε μικρή ηλικία, η αποφασιστικότητά του είναι ξεχωριστή, Εξάλλου, η ζωή στα χωράφια δεν του άφηνε και πολλά περιθώρια.

Η ζωή στην πόλη με τον κόσμο, το θόρυβο, το ζαλίζει και το τρομάζει. Όμως, δεν υπάρχει δυνατότητα γιαπισωγύρισμα. Έτσι, με δύναμη θαυμαστή για την ηλικία του μπαίνει στη Θεσσαλονίκη, αποφασισμένος να εξασφαλίσει μια καλύτερη ζωή για τον ίδιο.

Όταν ξαναγυρνά στο χωριό του, η απογοήτευσή του γίνεται πιο έντονη, γιατί καταλαβαίνει πως έχει πια αποκοπεί από αυτό.

Δ. ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

✓ *Νοηματικές ενότητες/Επιμέρους πλαγιότιτλοι*

Το απόσπασμα αυτό μπορούμε να το διαχωρίσουμε στις εξής ενότητες:

- 1η ενότητα:** «Αργότερα οι απόγονοί του, για μian ημέρα ακόμη - εκείνη»: ο Νικόλας φεύγει από το χωριό του για να πάει στη Θεσσαλονίκη.
- 2η ενότητα:** «Γιατί, όταν ξανάνοιξε τα μάτια του, μήπως και ριζώσω»: η πρώτη εντύπωση από τη μεγάλη πόλη, και
- 3η ενότητα:** «Κάτω απ' το δέντρο ,..... οι κακές αναμνήσεις, οι εφιάλτες»: η ζωή στη Θεσσαλονίκη.

Ε. ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ – ΤΕΧΝΟΤΡΟΠΙΑ

- 1. Αφήγηση:** Ο συγγραφέας χρησιμοποιεί την αναδρομική αφήγηση, για να ερμηνεύσει την αιτία του ξενιτεμού του Νικόλα και να καταστήσει στον αναγνώστη πιο κατανοητή την απόφασή του να μείνει στη Θεσσαλονίκη.
- 2. Εικόνες:** Επίσης, και για να αισθητοποιήσει τις ιδέες του χρησιμοποιεί πολλές και ιδιαίτερα παραστατικές εικόνες, όπως η εικόνα του παιδιού που ταξιδεύει, η πρώτη επαφή με τη Θεσσαλονίκη, η εικόνα της ζωής του στο χωριό και του παιδιού να μπαίνει τελικά στη μεγάλη πόλη, αποφασισμένο να την κερδίσει.
- 3. Ύφος:** Όπως τονίζει ο Γ. Παγανός για το ύφος του αφηγήματος: «Στο βιβλίο, παρά τη συντομία του - 83 μόνο σελίδες - ο συγγραφέας έχει πετύχει μια εντυπωσιακή συμπύκνωση του αφηγηματικού χρόνου, χωρίς να χάσει ο λόγος του την αναγκαία για τη μυθολογία αφηγηματική ροή. Αυτό το κατόρθωσε με τους παρωχημένους χρόνους, την αναστροφική αφήγηση σε κάθε επεισόδιο - αφήγημα, τη μακροπερίοδη φράση· η χρήση επίσης του τρίτου προσώπου και τα χαρακτηριστικά εμβόλιμα παραθέματα σε ευθύ λόγο, με όλα τα προηγούμενα τεχνικά μέσα, διασώζουν τον εσωτερικό χρόνο τριών γενεών και δημιουργούν στον αναγνώστη την ψευδαίσθηση ότι παρακολούθησε πληθώρα αφηγηματικού υλικού» («Κριτική στο έργο του Ν. Μπακόλα», περιοδικό «Διαβάζω», 1977, σελ, 79).

ΣΤ. ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ στις ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ του Σχ. βιβλίου

1η: Για ποιους λόγους αναγκάστηκε ο Νικόλας να μεταναστεύσει;

Απάντηση:

Βλέπε ανάλυση και νοηματική απόδοση.

2η: Ποια είναι τα συναισθήματα του μικρού μετανάστη έξω από το μεγάλο αστικό κέντρο; Τα αποδίδει με πειστικότητα ο συγγραφέας; Να δικαιολογήσετε την άποψή σας,

Απάντηση:

Ο Νικόλας αισθάνεται απογοήτευση έξω από τη Θεσσαλονίκη. Ο κόσμος, οι φωνές, το ασταμάτητο πήγαινε-έλα του προκαλούν ζαλάδα και δεν προσιδιάζουν σε ό,τι είχε δημιουργήσει στη φαντασία του για τη μεγάλη πόλη. Όταν όμως σκέφτεται τις σκληρές βιοτικές συνθήκες του χωριού του, αντιλαμβάνεται πως η Θεσσαλονίκη είναι η μόνη διέξοδος γ' αυτόν, γ' αυτό και μπαίνει αποφασιστικά μέσα, για να την κερδίσει.

Ο συγγραφέας καταφέρνει να αποδώσει με πειστικό τρόπο τα συναισθήματά του, χρησιμοποιώντας παραστατικές εικόνες αλλά και αντιθέσεις.

3η: Πώς παρουσιάζει ο συγγραφέας την κοινωνική κατάσταση της υπαίθρου κατά την περίοδο της τουρκοκρατίας;

Απάντηση:

Η κατάσταση της υπαίθρου κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας είναι δύσκολη, καθώς η ύπαιθρος δεν έχει τις δυνατότητες να θρέψει τους κατοίκους της. Βέβαια, πρέπει να τονιστεί πως αυτό δεν ίσχυε για όλες τις περιπτώσεις, αλλά κυρίως για τις φτωχές, ορεινές περιοχές. Αλλά και στους κάμπους η κατάσταση δεν ήταν καλύτερη, όχι γιατί η φύση στερούσε από τον άνθρωπο την ευημερία, αλλά γιατί τα χωράφια είχαν οι τσιφλικάδες και ο απλός λαός ήταν έρμαιο της εκμετάλλευσής τους.

4η: Πώς παρουσιάζεται το κοινωνικό περιβάλλον της πατρικής οικογένειας του Νικόλα και πώς των απογόνων του; Να σχολιάσετε τις διαφορές.

Απάντηση:

Ο Νικόλας κατάγεται από μια πολύ φτωχή οικογένεια. Ο τόπος τους είναι ορεινός και άγονος, γι' αυτό και δεν τους εξασφάλιζε «τα προς το ζην». Ο ίδιος όμως, πηγαίνοντας στη Θεσσαλονίκη και δουλεύοντας σκληρά, κατόρθωσε να βελτιώσει την οικονομική του κατάσταση και επομένως και την κοινωνική του θέση. Γίνεται έμπορος και έτσι οι απόγονοί του ζούσαν καλύτερα, μέλη πια της αστικής τάξης που ανέβαινε παντού στην Ευρώπη.

5η: Ο αφηγητής εξιστορώντας τα περιστατικά της ζωής του Νικόλα χρησιμοποιεί την τεχνική της διπλής αναδρομικής αφήγησης. Να εξετάσετε α) τη χρονική αφετηρία και το τέρμα της σχέσης με την ηλικία τον ήρωα, β) τις αναδρομές που γίνονται στη συνείδηση του δεκάχρονου παιδιού και τα ψυχικά αίτια που τις προκαλούν.

Απάντηση:

α. Η αναδρομική αφήγηση στη ζωή του Νικόλα ξεκινά με το παιδί να βαδίζει για τη

Θεσσαλονίκη. Καθώς βρίσκεται στην πόλη, τον βάζει μέσα στην προηγούμενη αναδρομή να κάνει μια καινούρια και να θυμάται τη ζωή στο χωριό του και τις δύσκολες συνθήκες της ζωής του. Οι αναδρομές αυτές ξεκινούν, όταν ο Νικόλας είναι δέκα ετών και τελειώνουν, όταν είναι πια εξήντα.

β. Η δεύτερη αναδρομή είναι σύμφωνη με την άσχημη ψυχολογική κατάσταση του Νικόλα και προκαλείται ακριβώς από αυτήν. Γιατί, όταν βρίσκεται στη Θεσσαλονίκη, απογοητευμένος από την αρχική εικόνα που του δίνει, είναι λογικό να νοσταλγεί το χωριό του.

Ζ. ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

- 1n:** Ο πατέρας του Νικόλα συνήθιζε να λέει ότι πέτρα που δεν κατακυλά δεν πιάνει ρίζα. Ποια είναι η σημασία της ρίζας για τον άνθρωπο;
- 2n:** Να αναφερθείτε στους λόγους που οδήγούσαν τον πληθυσμό στη μετανάστευση προς τις πόλεις τα παλιότερα χρόνια και στις διαφορές που παρουσιάζουν οι λόγοι αυτοί σήμερα.

ΤΑ ΡΕΣΤΑ

Κώστας Ταχτσής

A. Ο ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΣ

Η ζωή και το έργο του

Ο Κώστας Ταχτσής γεννήθηκε στη Θεσσαλονίκη το 1927 αλλά σε ηλικία επτά ετών ήρθε στην Αθήνα, όπου και μεγάλωσε. Φοίτησε στη Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών, χωρίς να ολοκληρώσει τις σπουδές του. Στο διάστημα 1954-1964 έζησε στη Δ. Ευρώπη, την Αφρική, τις Η. Π. Α και την Αυστραλία, ασκώντας κάθε είδους επάγγελμα με σκοπό το βιοπορισμό. Από το 1964 επανεγκαταστάθηκε στην Αθήνα, όπου δραστηριοποιήθηκε ως ένας από τους πρωτεργάτες του πρωτοποριακού περιοδικού Πάλι. Έζησε μια ιδιόζουσα ζωή ως εκδιδόμενος τραβεσσί πράγμα που δεν απέκρυψε ποτέ, για να δολοφονηθεί από κάποιον ή κάποιους τον Αύγουστο του 1988, χωρίς ποτέ να εξακριβωθούν τα αίτια της δολοφονίας του.

Οι δύο πρώτες του ποιητικές συλλογές, *Η Συμφωνία του Μπραζίλιαν*(1954), *Καφενείο το Βυζάντιο*(1956) ήταν αρκετές, για να τον στρέψουν οριστικά στην πεζογραφία. Το τρίτο στεφάνι(1962) προκάλεσε αίσθηση στο κοινό αλλά και σε πολλούς νεότερους Έλληνες πεζογράφους, καθώς με έναν ιδιαίτερο τρόπο καταγράφει εικόνες από τη μικροαστική ζωή των Ελλήνων από τις αρχές του αιώνα ως και μετά το δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο. Το έργο του αυτό γνώρισε πολλές μεταφράσεις σε ευρωπαϊκές γλώσσες.

Άλλα του έργα είναι: *Τα ρέστα*(1972), *Η γιαγιά μου η Αθήνα*(1979) και εκείνα που κυκλοφόρησαν μετά το θάνατό του, *Το φοβερό βήμα*(1989) και *Το Από τη χαμηλή σκοπιά*(1992).

B. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΓΙΑ ΤΟ ΕΡΓΟ

Πρόκειται για κείμενο, πιθανότατα με αυτοβιογραφικές αναφορές από την παιδική ζωή του συγγραφέα που επικεντρώνεται στο πρόσωπο της μητέρας του.

Γ. ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

α. Νοηματική απόδοση

Ο αφηγητής θυμάται τα πρώτα χρόνια της ζωής του κοντά στη μητέρα του στη Θεσσαλονίκη. Η αγωνία του είναι μεγάλη κάθε φορά που εκείνη του αναθέτει μια δουλειά, διότι δεν ξέρει αν θα μείνει ευχαριστημένη και τότε θα τον επιπλήξει με άσχημο τρόπο.

Συχνά βέβαια κι ενώ δεν το περιμένει, εκείνη είναι πολύ καλή απέναντί του παρά το

γεγονός ότι το παιδί μπορεί να καζέψει στο δρόμο με κάποιο τυχαίο θέαμα και να μη διεκπεραιώσει τις υποθέσεις της μητέρας ή κάποια μεγαλύτερα παιδιά να του κλέψουν με δόλο τα ρέστα από τα ψώνια. Αυτό κανονικά θα πρέπει να την κάνει εξαλλη, πράγμα που παραδόξως δε συμβαίνει πάντα.

Η μητέρα, όπως την περιγράφει ο συγγραφέας, είναι χαρακτήρας περιέργος, άλλοτε με κέφια το βράδυ, οπότε ακούει μουσική στο γραμμόφωνο, ενώ, όταν τα πρωινά είχε διάθεση κι ερχόταν η κυρά- Ρωζάνη, η γειτόνισσα για να μείνει με το παιδί, αγόραζε παγωτό και στους δύο, άσχετα αν η ίδια έτρωγε αρκετή ποσότητα από το παγωτό του παιδιού.

Ακόμη λόγω της καλής της διάθεσης μπορούσε να περιποιηθεί τα λουλούδια ή να λάβει μέρος στα παιχνίδια των παιδιών.

Τις μέρες όμως που η μητέρα ήταν σε άσχημη κατάσταση και τα νεύρα της τεντωμένα δεν έμενε ποτέ ευχαριστημένη και ξεσπούσε στο παιδί, ακόμη κι αν είχε εκτελέσει τη διαταγή που του είχε δώσει.

Σε καμιά περίπτωση δεν έπρεπε βέβαια ο μικρός να κάνει το λάθος και να του κλέψουν τα ρέστα. Τότε τον μάλωνε κι εκείνος έκλαιγε ζητώντας της να τον συγχωρέσει, πράγμα που εξόργιζε περισσότερο τη μητέρα, καθώς θεωρούσε το κλάμα του ένδειξη ανανδρίας, χαρακτηριστικό και του πατέρα του, όπως εκείνη ισχυριζόταν.

Τις άσχημες αυτές νύχτες έβγαине με το πρόσχημα ότι θα φωνάξει την κυρά- Ρωζάνη κι άφηνε το παιδί μόνο του όλη τη νύχτα και εκείνη γύριζε με ύποπτες παρέες που συχνά έφερνε στο σπίτι.

Στο τέλος του διηγήματος ο αφηγητής ενήλικας πια κάνει τον απολογισμό του και αναλογίζεται ότι δεν εκπλήρωσε την επιθυμία της μητέρας του με το να ανδρωθεί, ενώ της καταλογίζει το γεγονός ότι τον μάλωνε για πέντε έξι δεκάρες που ήταν τα ρέστα.

β. Ερμηνευτικά – Γλωσσικά σχόλια

Ζερζεβούλης: βελζεβούλης, βελζεβούλ (εβραϊκά, ο άρχοντας των δαιμονίων) , διαβολάκος, δηλαδή πειραχτήρι.

Κάργια: είδος πουλιού, η καλιακούδα

Αμείλικτα: άτεγκτα, όχι μαλακά , με σκληρό τρόπο.

Αποβραδής : από το βράδυ.

Γραμμόφωνο: παλιά συσκευή που έπαιζε μουσική.

Έκθεση: εννοεί τη Διεθνή Έκθεση Θεσσαλονίκης.

Τούμπα: βορειοανατολικό προάστιο της Θεσσαλονίκης.

Λαμπίκο: πολύ καθαρό.

Μοδιάνο: παλιά εβραϊκή αγορά της Θεσσαλονίκης.

Αγιόκλημα: αγιόκλημα, καλλωπιστικό αναρριχητικό φυτό.

Μουτζούρης: λερωμένος.

Μπιγκόνια, φίκος, ορτανσία: καλλωπιστικά φυτά εσωτερικού και εξωτερικού χώρου.

Μπερλίνα, πινακωτή πινακωτή, κολοκυθιά, σκοινάκι: παλιά παιδικά παιχνίδια.

Είχε τα μπουρνια της : είχε τα νεύρα της.

Πανόραμα: μικρή παιδική οθόνη που πρόβαλλε παιδικές ιστορίες σε σκίτσα

Ήμαρτον: έσφαλα, συγγνώμη.

Πλάκα: δίσκος μουσικής που προοριζόταν για το γραμμόφωνο.

Κάνω τα στραβά μάτια: παραβλέπω επί τούτω.

γ. Πραγματολογικά – Ιδεολογικά – Πολιτιστικά σχόλια

Ο αφηγητής θυμάται τα παιδικά του χρόνια στη Θεσσαλονίκη κοντά στη μητέρα του. Αναφορές στην πόλη γίνονται ίσα ίσα για να κατατοπιστεί ο αναγνώστης στο χώρο και λιγότερο στο χρόνο. Στόχος του είναι ο απολογισμός των παιδικών του χρόνων. Φαίνεται ότι καταλογίζει στη μητέρα του το γεγονός ότι για ασήμαντους λόγους κάκιωνε μαζί του. Στο τέλος δε διατάζει να κάνει ένα σαφή υπαινιγμό για την ενηλικίωσή του, αναφορικά με το φύλο του. « δεν έγινα ακόμα άντρας» λέει στη μητέρα του, απευθυνόμενος μάλλον στον αναγνώστη. Ο Κ. Ταχτσής δεν έκρυψε ποτέ τις προτιμήσεις του στο φύλο του και αυτό είναι κάτι που δεν παραλείπει να το αναφέρει διάχυτα σε όλο το έργο του.

Δ. ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

✓ Νοηματικές ενότητες/Επιμέρους πλαγιότιτλοι

Το κείμενο μπορεί να χωριστεί στις παρακάτω τέσσερις μεγάλες ενότητες

1η ενότητα: « Έφτυσα!...προς την πόρτα.» : γενική παρουσίαση της τρομοκρατικής σχέσης με τη μητέρα.

2η ενότητα: «Κι όμως,...έχω κοτζάμ γιο» : η συμπεριφορά της μητέρας, όταν βρίσκεται σε καλή διάθεση την κάνει να είναι προσιπή.

3η ενότητα: « Μα ήταν άλλες μέρες,...στον πέμπτο ύπνο...» : η μητέρα στις άσχημες στιγμές της ξεσπά στο παιδί. Δε δέχεται τις ικεσίες του και το κλάμα του, διότι θεωρεί ότι αυτή η στάση είναι ένδειξη ανανδρίας.

4η ενότητα: « Αχ βρε μάνα!...εφτά δεκάρες!» : ο απολογισμός του συγγραφέα έπειτα από χρόνια, όταν έχει περάσει πια τα τριάντα.

Ε. ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ – ΤΕΧΝΟΤΡΟΠΙΑ

1. Γλώσσα: Ο συγγραφέας χρησιμοποιεί την απλή δημοτική γλώσσα.

2. Ύφος: Αυτό που τον ενδιαφέρει είναι να κάνει την αναδρομή του στα παιδικά του χρόνια και το κατορθώνει χρησιμοποιώντας τον ευθύ λόγο εναλλακτικά με το δεύτερο πρόσωπο της αφήγησης, όταν απευθύνεται στον εαυτό του και με το τρίτο, όταν αναφέρεται στη μητέρα του ή τα άλλα ελάχιστα βουβά πρόσωπα που εμφανίζονται. Στο τέλος, κατά τον απολογισμό του απευθύνεται στη μητέρα του σε δεύτερο πρό-

σωπο κι αυτό δεν είναι τυχαίο. Πρόκειται για ένα κεκαλυμμένο κατηγορώ προς αυτή τη γυναίκα, η οποία τον πίεζε να γίνει κάτι που όπως ο ίδιος απέδειξε στη ζωή του δεν το ήθελε.

3.Δομή: Η δομή της αφήγησης είναι συγκροτημένη, με την αλληλουχία των γεγονότων σε λογική χρονική σειρά, αν και το πέρασμα στην ενηλικίωση είναι κάπως απότομο και ξαφνικό. Στόχος ωστόσο είναι να φωτιστούν οι σχέσεις μάνας και γιου, και κυρίως ο τρόπος που τις αντιμετώπιζε η μάνα, για αυτό και η αφήγηση κινείται σε αυτόν τον άξονα, παρουσιάζοντας τη χαρούμενη και την εκρηκτική διάσταση του χαρακτήρα της μάνας.

4. Εκφραστικά μέσα:

Παρομοίωση: σαν άντρας

Μεταφορά: είχε τα μπουρνία της

Εικόνες: Έντονη είναι η αντίθεση ανάμεσα στην ήπια και την άγρια εικόνα της μάνας ανάλογα με τη διάθεσή της.

ΣΤ. ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ του Σχ. βιβλίου

1n: Το διήγημα έχει μια « απατηλή απλότητα, που δεν είναι παρά μια δραστικότητα αφαίρεση», γράφει ο Ταχτσής στο Νάνο Βαλαωρίτη. Μπορείτε να υποθέσετε ποια στοιχεία έχουν αφαιρεθεί, ώστε η αφήγηση να γίνει δραστική;

Απάντηση:

Προφανώς ό,τι υπαινίσσεται ο συγγραφέας σχετικά με το ήθος της μητέρας του και τον ανδρισμό του ίδιου είναι στοιχεία τα οποία αναφέρονται ακροθιγώς στο κείμενο. Έτσι, δε γίνεται λόγος για τη στάση της μητέρας, όταν ο γιος δε φαίνεται να δικαιώνει τις προσδοκίες της αναφορικά με την «ανδρεία» του. Επομένως, δεν είμαστε σε θέση να παρακολουθήσουμε την εξέλιξη της σχέσης μάνας και γιου μέσα στο χρόνο.

Επιπλέον, ο συγγραφέας αφήνει να εννοηθεί ότι η μητέρα είχε ελεύθερες αντιλήψεις αναφορικά με το ζήτημα του έρωτα, ιδίως όταν « είχε τα μπουρνία της» και τον άφηνε τις νύχτες ολομόναχο, για να βγει και να γυρίσει ξημερώματα, συχνά με παρέα.

Πρόκειται για εσκεμμένες αφαιρέσεις, οι οποίες, αν μορφοποιούνταν στο κείμενο, τότε θα έπρεπε να ξεπεραστούν τα όρια του διηγήματος.

2n: Στο κείμενο κυριαρχεί η εικόνα της μητέρας. Ποια εντύπωση έχει αφήσει τελικά στην ψυχή του γιου, άντρα πλέον τώρα, η συμπεριφορά της; Ο αφηγητής τη δικαιώνει; Να τεκμηριώσετε την άποψή σας.

Απάντηση:

Όπως φαίνεται από τον απολογισμό του στο τέλος της διήγησης ο αφηγητής αισθάνεται ότι τιμωρήθηκαν κι εκείνος και η μητέρα, καθώς έδειξε η πορεία της προσωπικής του ζωής. «Δεν έμαθα το μάθημά μου» απολογείται. Στο σημείο αυτό φαίνεται να δικαιώνει τη

μπτέρα για τις παραινέσεις της, αλλά στο τέλος δε διστάζει να καταλογίσει στη μικροφυκία της να ξεσπάει πάνω του εξαπίας ασήμαντων αφορμών, για βαθύτερους όμως λόγους που σχετίζονταν με τη γενική δυσαρέσκεια που την περιέβαλλε, την προσωπική του κατάληξη.

3n: Τα «ρέστα» είναι η αφόρμηση για τη νοσταλγία του αφηγητή. Ποια είναι τα περιστατικά της ζωής, στα οποία επιμένει;

Απάντηση:

Το κείμενο αποτελεί μια σύντομη αναπόληση των παιδικών χρόνων του αφηγητή. Είναι φανερό ότι κάποια περιστατικά που θεωρεί κορυφαία της παιδικής του περιόδου ο αφηγητής τα τονίζει ιδιαίτερα. Έτσι, η καλή διάθεση της μάνας εξαιρείται μέσα από τις αντιδράσεις της, όταν χαίρεται να ακούει μουσική τα βράδια ή όταν αγοράζει παγωτό στο γιο της και τη γεπόνισσα που θα του κρατήσει συντροφιά, όταν εκείνη θα λείπει. Ακόμη, η προσφορά μέρους του παγωτού του αφηγητή προς τη μητέρα του έχει εντυπωθεί ως πράξη «αυτοθυσίας» στο μυαλό του.

Ιδιαίτερη σημασία έχει για τον αφηγητή η επίπληξη που δεχόταν από τη μητέρα, όταν του έκλεβαν τα ρέστα από τα ψώνια. Πρόκειται για το επαναλαμβανόμενο στοιχείο της αφήγησης (leitmotif), στο οποίο συνοψίζεται και η ουσία του κειμένου: για ένα τόσο ασήμαντο γεγονός, την απώλεια πέντε έξι δεκάρων, τιμωρούνται τώρα εκείνος και η μητέρα του. Είναι φανερό ότι τα ρέστα είναι η επιφάνεια της μακρήγορης ιστορίας των δύο πρωταγωνιστών που εμείς μπορούμε να υποθέσουμε.

4n: Πώς και πού μεταβάλλεται η οπτική γωνία του αφηγητή;

Απάντηση:

Σε όλο το κείμενο ο αφηγητής ασχολείται με τη μητέρα του, παρουσιάζοντας τις πλευρές του χαρακτήρα της μέσα από τα περιστατικά που ανακαλεί, τα οποία σημάδεψαν τα παιδικά του.

Στο τέλος της αφήγησης, μεγάλος πια, ο αφηγητής έχει αποκρυσταλλώσει άποψη. Αναγνωρίζει ότι η μητέρα υπέφερε βλέποντας ότι δεν εκπληρώνονταν οι προσδοκίες της αναφορικά με τη ζωή του παιδιού της, κι αυτό είναι ένα ελαφρυντικό που της δίνει. Ωστόσο, επιμένει στο γεγονός ότι η ίδια δε χειρίστηκε το ζήτημα, όπως έπρεπε, επιμένοντας να εκτονώνεται σε βάρος του μικρού γιου.

Επιπλέον είναι σε θέση να γνωρίζει πλέον ότι διέψευσε τη μητέρα και τον ίδιο, αφού δεν τήρησε τις υποσχέσεις που της έδινε μικρός για να εξιλεωθεί.

2. ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1n: Ποια μπορεί να είναι τα κοινά σημεία αναφοράς στην παιδική ζωή του αφηγητή και του συγγραφέα, Κώστα Ταχτοσί;

2n: Πώς ερμηνεύονται οι αντιδράσεις της μητέρας ανάλογα με την ψυχική της διάθεση;

ΣΟΡΟΚΑΔΑ

Νίκος Κάσδαγλης

A. Ο ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΣ

Η ζωή του

Γεννήθηκε το 1928 στην Κω, που τότε βρισκόταν υπό παλική κατοχή. Το 1935, όταν οι Ιταλοί έκλεισαν τα ελληνικά σχολεία, εγκαθίσταται οικογενειακά στην Αθήνα. Πήρε μέρος στην εθνική αντίσταση κατά τη γερμανική κατοχή. Η απελευθέρωση τον βρήκε διορισμένο υπάλληλο στην Αγροτική Τράπεζα της Ρόδου. Λύνοντας το βιοποριστικό πρόβλημα, αφοσιώνεται στο γράψιμο. Το 1952 κάνει την πρώτη του εμφάνιση στα γράμματα με τη συλλογή διηγημάτων «Σπιλιάδες», εμπνευσμένων από τη ζωή των πολεμιστών και ταπεινών ανθρώπων της θάλασσας. Το 1955 εκδίδει το μυθιστόρημά του «Τα δόντια της μυλόπετρας», το οποίο τιμήθηκε με το Κρατικό Βραβείο Μυθιστορήματος. Το 1959 εκδίδει το μικρό αφήγημα «Κεκαρμένος», όπου κυριαρχεί το αντιμυλιαριστικό πνεύμα. Αυτό χαρακτηρίστηκε και ως το καλύτερο έργο του. Το 1961 τιμήθηκε με χορηγία του αμερικανικού ιδρύματος Φορντ.

Το έργο του

Ο Ν. Κάσδαγλης αποτελεί κάτι το ξεχωριστό και αξιοπρόσεκτο στη μεταπολεμική διηγηματογραφία και μυθιστοριογραφία. Η ενάργεια του ύφους, η αίσθηση του πραγματικού, η επισήμανση του καιρίου, ο συνδυασμός του ωμά ρεαλιστικού με το καθαρά λυρικό, η αφηγηματική δεξιότητα και τέλος η ικανότητα διερεύνησης των πιο διαφορετικών ψυχικών τοπίων, δημιουργίας δηλ. ανθρώπων με δική τους ανεξάρτητη υπόσταση, αποτελούν χαρακτηριστικά του έργου του.

B. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΓΙΑ ΤΟ ΕΡΓΟ

Το κείμενο αποτελεί διήγημα, που δημοσιεύτηκε στο περιοδικό «Ηριδανός». Διακρίνεται για τη ρεαλιστική και ωμή περιγραφή του.

Γ. ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

α. Νοηματική απόδοση

Ο συγγραφέας αρχίζει το διήγημα περιγράφοντας την κατάσταση της θάλασσας αλλά και ολόκληρου του νησιού της Ρόδου γενικότερα, όταν φυσάει σιρόκος. Θυμάται ότι

του άρεσε το κούλυμπι με τέτοιο καιρό σε κάποιο μούλο, όπου στον πάτο του βρίσκονται ακόμη απομεινάρια από ένα αμερικανικό καταδρομικό, που καταστράφηκε στην περιοχή πριν από αρκετά χρόνια.

Θυμάται λοιπόν ότι όλες οι προετοιμασίες είχαν γίνει και βρίσκονταν σε ετοιμότητα, για να υποδεχτούν το μεγάλο καράβι και το πλήρωμά του, που θα 'ρχόταν για μια επίσκεψη «καλής θέλησης». Το απόγευμα όμως, ενώ το καράβι βρισκόταν αραγμένο άρχισε η σοροκάδα. Οι ντόπιοι, που ήξεραν τι σήμαινε ένας τέτοιος καιρός, τράβηξαν τα πλοία τους για ασφάλεια στο Μαντράκι. Μόνο ο καπετάνιος του αμερικάνικου πλοίου αγνόησε τις προειδοποιήσεις του λιμεναρχείου για τον κίνδυνο και πήρε την αλαζονική απόφαση να μην αλλάξει αραξοβόλι. Σκέφτηκε ότι το πλοίο ήταν φτιαγμένο για να αντέχει σε πολύ χειρότερους καιρούς κι αυτή η θαλασσοταραχή δεν μπορούσε να του κάνει τίποτα. Ο ίδιος είχε φροντίσει να τηρήσει όλους τους κανονισμούς με το να κρατήσει σε επιφυλακή το μισό πλήρωμα και να ρίξει δυο ακόμα άγκυρες, με πιο βαριά καδένα από αυτή που πρόβλεπαν οι κανονισμοί. Δεν υπήρχε λοιπόν λόγος να ανησυχήσει για τους φόβους κάποιου ντόπιου λιμενάρχη.

Το βραδάκι όμως δυνάμωσε ο σιρόκος. Το καράβι άρχισε να κλυδωνίζεται και έγινε έρμαιο των κυμάτων. Ούτε ο συναγερμός ούτε η απεγνωσμένη προσπάθεια του πληρώματος κατάφερε να το σώσει. Τα κύματα το πέταξαν στα βράχια του χαμηλού μούλου και το πλήρωμα πήδησε στη θάλασσα πολλοί δεν κατάφεραν να γλιτώσουν. Το άλλο πρωί ο άνεμος κόπασε. Το καράβι φαινόταν σαν να μην είχε πάθει τίποτα, ωστόσο η ζημιά ήταν ανεπανόρθωτη. Μετά από λίγο καιρό ήρθαν συνεργεία και το διέλυσαν για παλιοσίδερα. Στον πάτο του λιμανιού μπορεί κανείς να δει ακόμη μερικά από αυτά, αν κοιτάξει με το γυαλί.

β. Ερμηνευτικά – Γλωσσικά σχόλια

- 1. σοροκάδα:** νοτιοανατολικός άνεμος.
- 2. αμάχητο:** ακαταμάχητο.
- 3. απάγκιο:** μέρος που δεν το χτυπά ο αέρας και το κύμα.
- 4. λεβάρω (λ. παλ.):** τραβώ καταπάνω, ανασύρω, σηκώνω.
- 5. Μαντράκι:** περιοχή της Ρόδου.
- 6. σταβέντο:** απάνεμα.
- 7. αρόδο (λ. παλ.):** ναυτ. όρος. Σημαίνει ότι κάποιο πλοίο για οποιοσδήποτε λόγο παραμένει αγκυροβολημένο για λίγο έξω απ το λιμάνι, χωρίς να έχει αράξει σε αποβάθρα.
- 8. φουντάρω:** ρίχνω άγκυρα.
- 9. καδένα:** αλυσίδα.
- 10. τσούρμο:** πλήρωμα.
- 11. μπότζι:** ο κλυδωνισμός.
- 12. φρόκαλο:** σκουπίδι.
- 13. μπακακάκια:** βατραχάκια.

γ. Πραγματολογικά – Ιδεολογικά – Πολιτιστικά σχόλια

1. Στο σύντομο αυτό διήγημα ο συγγραφέας μάς παρουσιάζει ένα περιστατικό από τον κόσμο των ναυτικών με το άδοξο τέλος ενός περήφανου πολεμικού, του οποίου ο καπετάνιος τόλμησε να αμφισβητήσει τη δύναμη των στοιχείων της φύσης, πιστεύοντας ότι μπορούσε να τα δαμάσει με βάση τις ψυχρές οδηγίες των κανονισμών για περιπτώσεις κακοκαιρίας. Διέπραξε με αυτόν τον τρόπο «ύβρη», αυθαδίασε απέναντι στη φύση, και τιμωρήθηκε γι' αυτό στο τέλος.

Κεντρική λοιπόν ιδέα του διηγήματος (κυρίαρχη στην α.ε. τραγωδία) είναι ότι ο άνθρωπος δεν πρέπει με τη συμπεριφορά του να ξεπερνά τα όρια, να τα βάζει με ανώτερες δυνάμεις έχοντας υπερβολική πίστη στις ικανότητές του, διότι τότε έρχεται η τιμωρία, η «τίση». Κάποιο συναίσθημα πίκρας μένει βέβαια στον αναγνώστη για το τέλος απλών ανθρώπων που δεν είχαν ευθύνη, δηλ. των ναυτών του πλοίου.

Δ. ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

✓ Νοηματικές ενότητες/Επιμέρους πλαγιότιτλοι

- α' ενότητα:** («Είναι μέρος... το διαλύσανε»): ο συγγραφέας μάς δίνει μια εικόνα της τοποθεσίας και μας προϊδεάζει για το τι πρόκειται να επακολουθήσει.
- β' ενότητα:** («Τούτο το πολεμικό... μισοπνιγμένους»): η εξιστόρηση του ναυαγίου.
- γ' ενότητα:** («Την άλλη μέρα... καλώδια»): ο θάνατος του καραβιού, η διάλυσή του.

Ε. ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ – ΤΕΧΝΟΤΡΟΠΙΑ

1. **Γλώσσα:** Η γλώσσα είναι η δημοτική, απάλλαγμένη από στολίδια, διανθισμένη μόνο από την ιδιωματική ορολογία των ναυτικών.
2. **Ύφος:** Το ύφος απλό και λιτό, η αφήγηση ωστόσο πυκνή. Χαρακτηριστικό ότι όλη η σκηνή της τραγωδίας δίνεται μέσα σε τέσσερις γραμμές. Χρησιμοποιεί την τεχνική της αναδρομής στο παρελθόν. Ξεκινάει από το παρόν, κάνει την αναδρομή στο περιστατικό της βύθισης του πλοίου και καταλήγει πάλι εκεί απ' όπου ξεκίνησε: στο παρόν και στα διαλυμένα κομμάτια του πλοίου.
3. **Εκφραστικά μέσα:**
 - a. **Μεταφορές:** νιαουρίζανε (οι Αμερικάνες) στα σαλόνια των ξενοδοχείων, η σοροκάδα έσπασε, πήρε σοροκάδα, το κουφάρι απόμεινε στα βράχια...
 - β. **Προσωποποιήσεις:** Μ' άρπαζε ένα κύμα... σ' απαγκίο, δουλεύοντας επίμονα, ύπουλα... τη μια καδένα.
 - γ. **Παρομοιώσεις:** Το πολεμικό ξέσυρε σα φρόκαλο το σίδερο, οι Αμερικάνοι πηδούσανε στη θάλασσα σαν τα μπακάκια.

- δ. Κοσμητικά επίθετα:** δαιμονική ορμή, μακρύ, αμάχητο κύμα, αλλόκοτη αίσθηση.
ε. Ειρωνεία: Το κουφάρι... για να δοξάσει τους κανονισμούς από τη ζωή, με αισθήσεις, παραισθήσεις, αναμνήσεις, απολογισμούς, παραλογισμούς και οράματα.

ΣΤ. ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ στις ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ του Σχ. βιβλίου

1n: Να περιγράψετε και να σχολιάσετε την κατάσταση που δημιουργείται στο νησί με την επίσκεψη του αμερικανικού πλοίου.

Απάντηση:

Ο ερχομός του αμερικανικού πλοίου βάσει σε προετοιμασία τους κατοίκους του νησιού. Τα μπαρ τροποποιούνται κατάλληλα και συμπληρώνονται με το κατάλληλο προσωπικό - στη συγκεκριμένη περίπτωση κοινές γυναίκες από τον Πειραιά. Η αναστάτωση αυτή που προκαλεί η επίσκεψη του αμερικανικού πλοίου αντανακλά τη νοοτροπία των ντόπιων, μια νοοτροπία υποτέλειας και κερδοσκοπισμού, στην υπηρεσία των ξένων ναυτών.

2n: Στο αφήγημα διαπιστώνουμε το σχήμα ύβρις-τίσις. Να το επισημάνετε και να το σχολιάσετε.

Απάντηση:

«Ύβρις» στα αρχ. ελληνικά σημαίνει αλαζονεία και «τίσις» τιμωρία. «Ύβρις» στο διήγημα διαπράττει ο Αμερικάνος καπετάνιος, που με την υπερβολική του αυτοπεποίθηση και την τυφλή εμπιστοσύνη του στους κανονισμούς περιφρονεί τις οδηγίες του λιμεναρχείου και αυθαδιάζει απέναντι στο φυσικό στοιχείο. Υπερεκτιμώντας τις δικές του ικανότητες και την ατοχή του πλοίου, βάσει τον εαυτό του σε ίση ή ανώτερη μοίρα από τις φυσικές δυνάμεις.

Η ύβρις όμως δε μένει ατιμώρητη, αλλά τα φυσικά στοιχεία που υπέστησαν την προσβολή εκδικούνται. Ο άνθρωπος τιμωρείται, ταπεινώνεται, για να καταλάβει ότι δεν είναι επιτρεπτό να τα βάσει με ανώτερες δυνάμεις.

3n: Να παρατηρήσετε τον τρόπο με τον οποίο συνθέτει ο συγγραφέας το αφήγημά του. Τι διαπιστώνετε;

Απάντηση:

Ο συγγραφέας ακολουθεί μια τριμερή πορεία: σύγχρονα γεγονότα / παρόν, παρελθόν, παρόν. Παρατηρούμε ακόμη ότι στην αφήγηση εναλλάσσονται τα πρόσωπα: τότε χρησιμοποιείται το α' πρόσωπο, τότε τα β' και τότε τα γ'. Η χρησιμοποίηση του β' προσώπου προσδίδει αμεσότητα.

Ζ. ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1n: Τα τελευταία χρόνια η Ελλάδα, και ιδίως τα νησιά της, δέχεται όλο και μεγαλύτερα κύματα τουριστών. Να αναφερθείτε στις θετικές και τις αρνητικές συνέπειες του τουρισμού.

ΘΕΡΜΑ ΘΑΛΑΣΣΙΑ ΛΟΥΤΡΑ

Ηλίας Χ. Παπαδημητράκοπουλος

A. Ο ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΣ

Η ζωή και το έργο του

Κατάγεται από τον Πύργο Ηλείας, όπου και γεννήθηκε το 1930. σπούδασε στη Στρατιωτική Ιατρική Σχολή της Θεσσαλονίκης και υπηρέτησε ως στρατιωτικός γιατρός σε διάφορα μέρη της Ελλάδας ως το 1983. Έργα του είναι : Οδοντόκρεμα με κλωροφύλλη(1973), Θαλάσσια λουτρά(1980), Παρακείμενα(1983), κ.α. Το 1997 τιμήθηκε με το κρατικό βραβείο «χρονικού- μαρτυρίας» για το έργο του Τόποι τέσσερεις (1996).

B. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΓΙΑ ΤΟ ΕΡΓΟ

Πρόκειται για αυτοβιογραφικό αφήγημα με αναφορές στα παιδικά βιώματα του συγγραφέα από τις καλοκαιρινές του διακοπές στα θέρετρα της γενέτειράς του. Η χρονική απόσταση ανάμεσα στα πραγματικά γεγονότα, που χρονικά τοποθετούνται πριν από τον πόλεμο, και τη συγγραφή επιτρέπει στο συγγραφέα να αντιμετωπίσει τις παιδικές αναμνήσεις με έναν ιδιότυπο χιουμοριστικό τρόπο.

Γ. ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

α. Νοηματική απόδοση

Το αφήγημα ξεκινάει με την αναφορά του συγγραφέα στο πρόσωπο της θείας του, πρωταγωνίστριας στις προετοιμασίες για τη θερινή εξόρμηση στα καλοκαιρινά θαλάσσια λουτρά.

Λεπτομέρειες στο κείμενο μας πληροφορούν ακόμη και για τη μετάβαση με μισθωμένο ταξί στο σταθμό του τρένου που θα προωθούσε τη θεία και το μικρό τότε συγγραφέα σε μία από τις παραλίες της δυτικής Πελοποννήσου, στην περιοχή του Κατάκλων. Το εισιτήριο του τρένου έφερε την ειδική ένδειξη: «θερμά θαλάσσια λουτρά».

Χαρακτηριστική είναι η παρουσία του σιδηροδρομικού υπαλλήλου, ονόματι Θύμιου, ο οποίος ρυθμίζει την επιβίβαση των επιβατών, ανεξάρτητα βέβαια αν όλοι καταλάμβαναν τις θέσεις τους την τελευταία στιγμή, λίγο πριν από την αναχώρηση του τρένου.

Μεσολαβούσαν τρεις σταθμοί μέχρι την Αλκυώνα , όπου κατέβαιναν οι περισσότεροι λουόμενοι, πριν καλά καλά σταματήσει ο συρμός.

Κάποτε ο συγγραφέας και η θεία έφταναν στον προορισμό των θερμών λουτρών. Ε-

πρόκειτο για ένα κτριακό συγκρότημα μέσα σε ένα άλσος από ευκαλύπτους. Η θεία δεν άφηνε το παιδί να πάει αμέσως στη θάλασσα, αλλά φρόντιζε πρώτα να του δώσει φαγητό.

Οι μπανιέρες, χώρος που προοριζόταν για τους λουόμενους με ειδικά χωρίσματα για τους άντρες και τις γυναίκες, ήταν παλιές ξύλινες κατασκευές, οι οποίες λόγω της εγκατάλειψης και της έλλειψης συντήρησης είχαν ερημώσει. Ο μικρός πήγαινε στις αντρικές μπανιέρες και περιγράφει με λεπτομέρειες την αντρική θαλάσσια περιβολή, την οποία ορισμένοι προτιμούσαν να μη φέρουν καθόλου.

Ένα περιστατικό έρχεται να ταράξει την ήρεμη ζωή στο επαρχιακό θαλάσσιο θέρετρο, όταν ένας νεαρός Ρώσος κολυμβητής, προσπαθώντας από κάποιο υπερυψωμένο παράπηγμα να αποκτήσει θέα προς τις γυναικείες μπανιέρες, θα καρφωθεί πέφτοντας σε έναν από τους ξύλινους πασσάλους και θα αφήσει έτσι την τελευταία του πνοή στην παραλία, καθώς ήταν ήδη αργά για οποιαδήποτε παροχή βοήθειας.

β. Ερμηνευτικά – Γλωσσικά σχόλια

Δέος : σεβασμός, φόβος.

Εκχύλιμα: παχύρρευστος χυμός από φυτά ή φρούτα.

Εσάρπα: η σάρπα, το σάλι.

Αφέψημα: το ζεστό ρόφημα από βρασμένες φυτικές ουσίες σε νερό.

Γκισέδες: οι θυρίδες, τα παράθυρα ,πίσω από τα οποία οι υπάλληλοι εκδίδουν τα εισιτήρια (γαλλ. Guichet)

Κιγκλιδώματα: κάγκελα.

Εισιτήριο διαρκείας: εισιτήριο με ανοιχτή ημερομηνία επιστροφής.

Υαλοπίνακες: πίνακες ανακοινώσεων των δρομολογίων.

Άδυτο: το άβατο μέρος αρχαίου ναού. Εδώ μεταφορικά απρόσιτο, απροσπέλαστο.

Έσπευδαν: προχωρούσαν βιαστικά.

Αναβρασμός: φασαρία.

Επιτείνω: εντείνω, κάνω πιο έντονο.

Πηλήκιο: είδος στρατιωτικού καπέλου ή καπέλου υπηρεσίας.

Σιρίτι: μεταξωτή, συχνά χρυσοκέντητη διακοσμητική ταινία πάνω σε στολή.

Αναρτώ: κρεμώ.

Κέρας: το κέρατο στο κεφάλι διάφορων ζώων.

Βλοσυρή: αγριωπή.

Συρμός: η αμαξοστοιχία, το τρένο.

Στεντόρειος : δυνατός.

Πατείς με πατώ σε: μεγάλος συνωπισμός.

Βραδυπορούντες: καθυστερημένοι, αργοπορημένοι.

Περίτεχνος: με ιδιαίτερη τέχνη.

Δυσφορούσαν: δυσανασχετούσαν.

Πειθήνια: πειθαρχημένα.

Ψαύω: ψηλαφώ με τις άκρες των δακτύλων.

Το παράπαν: εντελώς(ως επίρρημα).

Σιωπητήριο: έναρξη κατάκλισης που δίνεται με σάλπισμα στα στρατόπεδα.

Εκφωνήσεις: εννοεί τις ανακοινώσεις για τους ενδιαμέσους σταθμούς.

Αγρεπαύλεις: πλούσια εξοχικά σπίτια.

Μετόχια μοναστηριών: κτηματική και γενικότερα ακίνητη περιουσία μοναστηριών.

Παρακείμενα κλήματα: τα διπλανά αμπέλια.

Μπανιέρες: χώροι για λουόμενους κατά φύλο σε παλιότερες εποχές.

Μηδαμινός: αμελητέος.

Άλσος: μικρό δάσος.

Ευκάλυπος : ψηλό, αιθαλές δέντρο. Από το εκκύλισμα των φύλλων του παρασκευάζονται φάρμακα.

Λουτήρες: χώροι για το μπάνιο των λουομένων.

Πάσσαλος: παλούκι

Μπανιερό: περιβολή μπάνιου, είδος παλιού μαγιό.

Νοικοκυραίοι: κύριοι, οικογενειάρχες.

Ζυγίστηκε: προσπάθησε να ισορροπήσει.

Αλαλάζοντας: βοώντας, φωνάζοντας.

γ. Πραγματολογικά – Ιδεολογικά – Πολιτιστικά σχόλια

Στο κείμενο μπορούμε να δούμε με παραστατικό ύφος τον τρόπο που έκαναν τα μπάνια τους στη θάλασσα προπολεμικά οι άνθρωποι. Πρόκειται ουσιαστικά για ένα χρονικό, όπου αποτυπώνονται μαρτυρίες αναφορικά με τα ήθη μιας εποχής, όπου οι άνδρες έχουν εντελώς διαχωρισμένους ρόλους από τις γυναίκες, ακόμη και στα καλοκαιρινά μπάνια στη θάλασσα.

Παράλληλα όμως καταγγέλλεται και ένας ψευδοκαθωσπρεπισμός, που πολλές φορές μπορεί να οδηγήσει σε τραγικά αποτελέσματα, όπως φαίνεται από το θάνατο του νεαρού Ρώσου που προσπάθησε με τμήμα την ίδια του τη ζωή να «αντικρίσει» την άλλη πλευρά.

Επιπλέον, έμμεσα αλλά βέβαια αντιλούμε κι άλλα στοιχεία για την προπολεμική εποχή, όπως τις συγκοινωνίες, τα ρούχα και τις συνήθειες.

Δ. ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

✓ Νοηματικές ενότητες/Επιμέρους πλαγιότιτλοι

Το κείμενο μπορεί να χωριστεί στις εξής παρακάτω ενότητες:

1η ενότητα: «Στο χτήμα μας...δέκα και δέκα» : παρουσίαση της θείας και οι προετοιμα-

σίες για την αναχώρηση.

2η ενότητα: «Ο σταθμός...το παράθυρο» : μετάβαση προς το σταθμό και περιγραφή του χώρου του.

3η ενότητα: «Δεν μπορώ να φανταστώ...άρχιζε» : αναχώρηση με το τρένο.

4η ενότητα: « Η θάλασσα απείχε...με τα πόδια» : η διαδρομή με το τρένο προς τα θάλασσα λουτρά.

5η ενότητα: «Το κίριο των θερμών λουτρών...Κατόπιν βουτούσαν» : άφιξη στα θαλάσσια λουτρά περιγραφή του χώρου και των λουομένων.

6η ενότητα: «Μια Κυριακή...τίποτα απολύτως» : το περιστατικό με το ατύχημα του νεαρού Ρώσου κολυμβητή.

E. ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ – ΤΕΧΝΟΤΡΟΠΙΑ

1. Γλώσσα: Το κείμενο είναι διάσπαρτο από ανάμεικτα γλωσσικά στοιχεία. Αυτό γίνεται εσκεμμένα. Έτσι ο αφηγητής χρησιμοποιεί ένα αρχαιοπρεπές καθαρευουσιάνικο ιδίωμα, όταν θέλει να σχολιάσει με χιούμορ την εποχή στην οποία αναφέρεται. Χρησιμοποιούνται προσεγμένα λέξεις της εποχής εκείνης, όπως γκισέδες, μπανιέρες, μπανιερά, εσάρπες, υαλοπίνακες κλπ. Ακόμη δεν παραλείπει να θέσει στο στόμα λαϊκών ανθρώπων φράσεις που θα τους ταίριαζαν, όπως στην περίπτωση του Θύμιου, του σιδηροδρομικού υπαλλήλου. Στα σημεία που ο αφηγητής φαίνεται να παίρνει ουδέτερη θέση, χωρίς να θέλει να σχολιάσει ή ακόμη και να καυτηριάσει, επιστρέφει στο σημερινό γλωσσικό ιδίωμα της δημοτικής.

2. Ύφος: Το αισθητικό αποτέλεσμα που εισπράττει ο αναγνώστης είναι ένα κείμενο ι-διότυπο με ιδιάζον ύφος, ενώ είναι αντιληπτό ότι το παιχνίδι περιορίζεται στις εναλ-λαγές των γλωσσικών τύπων.

3. Δομή: Κατά τα άλλα πρόκειται για ένα συνεκτικό κείμενο, χωρίς ιδιαίτερα προβλή-ματα κατανόησης, έτσι ώστε ο αναγνώστης να είναι σε θέση να παρακολουθήσει τη ροή της αφήγησης απρόσκοπτα. Τα γεγονότα κινούνται γύρω από τα παιδικά βιώ-ματα του αφηγητή, με το τοπίο να εναλλάσσεται ομαλά από το αστικό περιβάλλον στο περιβάλλον της εξοχής των διακοπών.

4. Εκφραστικά μέσα:

Εικόνες: Οι ζωντανές εικόνες ανθρώπων και τοπίων χαρακτηρίζουν το κείμενο. Η θεία, ο υπάλληλος του σταθμού, οι λουόμενοι. Ακόμη ο σταθμός, η διαδρομή και τα λου-τρά συμπληρώνουν το ζωηρό σκηνικό. Σε αντίθεση με τις χαρούμενες αυτές εικόνες βρίσκεται η εικόνα του πνιγμένου νεαρού Ρώσου στο τέλος της αφήγησης.

ΣΤ. ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ στις ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ του Σχ. βιβλίου

1n: Ο αφηγητής μιλάει για περιστατικά της παιδικής του ηλικίας πριν από τον πόλεμο σε μια χρονική στιγμή πολύ μεταγενέστερη. Να εντοπίσετε τα χωρία από το αφηγηματικό παρόν, όπου ο αφηγητής παρεμβαίνει, για να σχολιάσει γεγονότα του παρελθόντος. Ποιο είναι το αισθητικό αποτέλεσμα αυτών των παρεμβάσεων;

Απάντηση:

βλ. ΣΧΟΛΙΑ ΑΙΣΘΗΤΙΚΑ και ΙΔΕΟΛ. ΠΡΑΓΜΑΤΟΛ.

2n: Ο συγγραφέας χρησιμοποιεί την αυτοαναφορικότητα (αφήγηση σε πρώτο γραμματικό πρόσωπο και αυτοβιογραφικές πληροφορίες), για να δείξει ότι αφηγητής και συγγραφέας είναι το ίδιο πρόσωπο. Ποια εντύπωση θέλει να δημιουργήσει στον αναγνώστη του με αυτή την αφηγηματική μέθοδο;

Απάντηση:

Με την τεχνική της αυτοβιοματικής αφήγησης ο συγγραφέας επιτυγχάνει να εισαγάγει τον αναγνώστη σε ένα κλίμα οικειότητας, σαν να είχε πρόθεση ο συγγραφέας να δεχτεί επισκέψεις στο σπίτι του και να εξομολογηθεί το αθώο παιδικό του παρελθόν.

Έτσι η αφήγηση είναι ζωντανή, σαν μια πόρτα ανοιχτή, από όπου ο αναγνώστης μπορεί να μπει και να διακριβώσει τις προθέσεις του συγγραφέα ή να ερευνήσει το σκεπτικό του. Από τη στιγμή που αφηγητής και συγγραφέας ταυτίζονται, τότε για μας ο δημιουργός του κειμένου γίνεται ένα βιβλίο ανοιχτό που μπορούμε να διαβάσουμε, χωρίς να είναι απαραίτητη η παρεμβολή άλλων προσώπων που «βλέπουν» τα πράγματα από μια άλλη οπτική γωνία, πίσω βέβαια από τα οποία, συχνά κρύβεται ο συγγραφέας.

3n: Το αφήγημα αναφέρεται σε εντυπώσεις από την παιδική ηλικία του συγγραφέα και εστιάζεται κυρίως στις περιγραφές. Πού οφείλεται όμως η συγκίνηση που λανθάνει στο κείμενο;

Απάντηση:

Η συγκίνηση οφείλεται στο γεγονός ότι ο συγγραφέας, καθώς μιλάει για ένα κομμάτι της ζωής του, που είναι μάλιστα τα παιδικά του χρόνια, αισθάνεται μια νοσταλγία, έστω υποσυνείδητα, η οποία περνάει ως αίσθηση στο κείμενό του.

Είναι φυσικό και ανθρώπινο όταν οι άνθρωποι ανακαλούν το παρελθόν τους να νιώθουν κάποιο δέος, μια και πρόκειται για την ίδια τη ζωή τους. Έτσι, όση χρονική απόσταση και αν μας χωρίζει από τις αναμνήσεις, δεν είναι δυνατόν να παραλείψουμε τα συναισθήματα και τις συγκινήσεις και να πάρουμε τη θέση κάποιου ουδέτερου παρατηρητή.

4n: Να αναζητήσετε στο βιβλίο σας ένα άλλο διήγημα που χρησιμοποιεί την αυτοαναφορική αφηγηματική μέθοδο και να το συγκρίνετε με τα **Θερμά θαλάσσια λουτρά**.

Απάντηση:

Μπορούμε να συγκρίνουμε το παρόν αφήγημα με το απόσπασμα του Περικλή Σφυρίδη από το μυθιστόρημά του *Ψυχή μπλε και κόκκινη* [Εμάς άραγε ποιος θα μας κοιτάξει], που ακολουθεί πιο κάτω στις σελίδες του σχολικού βιβλίου.

Πρόκειται για κείμενο με αυτοαναφορικά στοιχεία, όπου ο συγγραφέας από τη θέση του αφηγητή αναφέρεται στην οικογενειακή του ζωή και ιδιαίτερα στις σχέσεις της μάνας με την οικογένεια του γιου της που έχει μεγαλώσει και έχει κάνει δική του οικογένεια.

Στο κείμενο που εξετάσαμε μόλις τώρα η αφήγηση γίνεται κυρίως με τρόπο και ύφος χιουμοριστικό, ενώ παίζει με τη γλώσσα που υπηρετεί αυτό το ύφος. Αυτό συμβαίνει, διότι το αφήγημα ανατρέχει σε ευχάριστες παιδικές μνήμες. Οι καλοκαιρινές διακοπές είναι ένα θέμα πάντα ανώδυνο κι ευχάριστο, παρά το γεγονός ότι δυσάρεστα περιστατικά μπορεί να επισκιάσουν αυτήν την ατμόσφαιρα για κάποια στιγμή.

Αντιθέτως, στο απόσπασμα του Περικλή Σφυρίδη που ακολουθεί, η οικογενειακή ατμόσφαιρα φωτίζεται από τη σκοπιά των προβλημάτων και των εγνοιών. Έτσι, το ύφος που το χαρακτηρίζει είναι διαποτισμένο από την αγωνία για την κατάληξη του ανθρώπου μετά την ολοκλήρωση της αποστολής του, αφού δηλαδή φτάσει οικογένεια και αποκτήσει εγγόνια. Έτσι, εδώ δε χωρεί το χιουμοριστικό ύφος και ο συγγραφέας θυμάται τους γονείς του και ιδίως τη μητέρα του που του στάθηκε σε ολόκληρη τη ζωή του, να πεθαίνει κοντά του ολοκληρώνοντας τον κύκλο της ζωής της.

Η παιδική ηλικία και οι τότε καλοκαιρινές διακοπές είναι μια περίοδος πολύ κοντά στην αρχή του κύκλου της ζωής και δεν αφήνει τα περιθώρια για άλλες σκέψεις. Τα πάντα είναι ανέμελα και ξέγνοιαστα κοντά στη θάλασσα και τα καλοκαιρινά μπάνια.

Ζ. ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1n: Τι είδους πληροφορίες μπορούμε να αντλήσουμε μέσα από το σύντομο αυτό αφήγημα, αναφορικά με την εποχή που γράφτηκε;

2n: Ποιος τύπος γυναίκας αντιπροσωπεύεται από τη θεία, αν και βουβό πρόσωπο μέσα στο κείμενο, στο αφήγημα;

ΤΟ ΨΑΡΑΚΙ ΤΗΣ ΓΥΑΛΑΣ

Μάριος Χάκκας

A. Ο ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΣ

Η ζωή και το έργο του

Γεννήθηκε το 1931 στη Μακακρώμη Φθιώτιδας, αλλά εγκαταστάθηκε στην Αθήνα και μεγάλωσε στην Καισαριανή. Το 1950 πήγε στη Γυάρο εθελοντικά προκειμένου να προσφέρει στο έργο του Ερυθρού Σταυρού με σκοπό την περίθαλψη των πολιτικών κρατουμένων.

Το 1954 λόγω των πολιτικών φρονημάτων συνελήφθη και καταδικάστηκε σε τετράχρονη φυλάκιση, οπότε και διέκοψε τις σπουδές του στις πολιτικές επιστήμες στην Αθήνα. Το 1967 φυλακίστηκε και πάλι ένα μήνα. Πέθανε το 1972 από καρκίνο.

Έργα του: Όμορφο καλοκαίρι (1965), ποιητική συλλογή, Τουφεκιοφόρος του εχθρού (1966), Ο μπιντές και άλλες ιστορίες (1970). Ενοχή, Αναζήτηση, Τα κλειδιά (1971), πρόκειται για τρία μονόπρακτα θεατρικά. Το κοινόβιο (1972).

Είναι ένας από τους σημαντικότερους Έλληνες λογοτέχνες της μεταπολεμικής περιόδου. Το έργο διαπνέεται από τα βιώματα του στον αγώνα στους κόλπους της αριστεράς, ενώ εμφανής είναι η αγωνία του θανάτου στα τελευταία έργα.

Διηγήματά του έχουν μεταφραστεί σε διάφορες ξένες γλώσσες.

B. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΓΙΑ ΤΟ ΕΡΓΟ

Το διήγημα αυτό του Μάριου Χάκκα είναι εμπνευσμένο από την ημέρα επιβολής της δικτατορίας της 21ης Απριλίου 1967. Αναφέρεται στα καινούργια πολιτικά γεγονότα που διαδραματίζονται. Είναι αντίθετος με το καθεστώς, αδυνατεί όμως να εκφράσει αυτή του την αντίθεση, αφήνει τους άλλους να λύσουν τα φλέγοντα ζητήματα, κλείνεται στον εαυτό του και συμβιβάζεται. Το «ψαράκι στη γυάλα» γίνεται μια ωραία δικαιολογία για την απουσία του από την εξέλιξη των γεγονότων και το κλείσιμο στους ασφαλείς τοίχους του σπιτιού του, μακριά από μπλεξίματα και απρόβλεπτες καταστάσεις.

Γ. ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

α. Νοηματική απόδοση

Την ημέρα της επιβολής της δικτατορίας ένας άνθρωπος, του οποίου το όνομα δε δίνεται από το συγγραφέα, περπατάει στους δρόμους της Αθήνας. Κρατάει στα χέρια του

μια φραντζόλα ψωμί και περπατάει φέρνοντας στο μυαλό του διάφορες σκέψεις και αναμνήσεις. Όπως φαίνεται από τις αποκαλύψεις του συγγραφέα και τον εσωτερικό μονόλογο του ήρωα, είναι μέλος κάποιας αριστερής οργάνωσης και έχει περάσει ένα μεγάλο μέρος της ζωής του στις φυλακές και τους τόπους εξορίας. Αποφεύγει λοιπόν να πάρει το δρόμο προς το σπίτι του, γιατί έχει μάθει ότι η αστυνομία άρχισε κιάλας στη γειτονιά του τις συλλήψεις των αριστερών. Περιφέρεται λοιπόν άσκοπα στους δρόμους, χωρίς συγκεκριμένη κατεύθυνση και προορισμό, με ύφος αδιάφορο, κρατώντας υπομάλης τη φραντζόλα για καμουφλάζ. Στο μυαλό του έρχονται διάφορες σκηνές από το παρελθόν: φυλακές, εξορίες, καταδιώξεις από την αστυνομία. Τα περισσότερα χρόνια της νεανικής του ζωής ήταν γεμάτα από αγώνες και θυσίες για ένα σκοπό, που δεν πραγματοποιήθηκε όμως ποτέ. Ήταν χρόνια σκληρά και ηρωικά.

Μετά την τελευταία εξορία του, όταν γύρισε στην Αθήνα, κατάφερε με κάποιες δουλειές να αποκτήσει ένα δικό του σπίτι, να το επιπλώσει με τα στοιχειώδη και να ζει μια ήσυχη και μοναχική ζωή μέχρι αυτήν την ημέρα. Εξακολουθούσε βέβαια να είναι μέλος της οργάνωσης στην οποία ανήκε και παλαιότερα, να πληρώνει κανονικά τη συνδρομή του, να πηγαίνει στις συγκεντρώσεις, καταλάβαινε όμως κατά βάθος ότι όλα αυτά γι' αυτόν ήταν ένας παλιός πια τρόπος ζωής, μια τυπική μόνο σύνδεση με το παρελθόν.

Με αυτές τις σκέψεις στο μυαλό του, ο άνθρωπος του διηγήματος συνεχίζει την περιπλάνησή του στην Αθήνα, αποφεύγοντας τα κέντρα, όπου ξέρει ότι γίνονται συμπλοκές. Μέσα του όμως τον βασανίζει το δίλημμα αν θα πρέπει να συμμετάσχει κι αυτός στη λαϊκή κινητοποίηση ή να αφήσει τους άλλους να ενεργήσουν.

Η επίσκεψη σε ένα συγγενικό του σπίτι, όπου συναντά έναν αδιάφορο και αμφιβόλου ευφυΐας τύπο, δεν του προσφέρει διέξοδο. Βγαίνει στο δρόμο και συνεχίζοντας την πορεία του παρατηρεί ότι μπροστά του περπατάει ένας άλλος άνθρωπος με βήμα προσαρμοσμένο απόλυτα στο ρυθμό κάποιου εμβατηρίου, που όμως δεν ακούγεται από πουθενά. Ο ήρωάς μας σκέφτεται πως θα ήθελε πολύ να είχε και ο ίδιος την ίδια δυνατότητα, να προσαρμόζεται δηλ. με μια μικρή ανώδυνη προσπάθεια στο ρυθμό που ακολουθούσαν οι άλλοι και τους επέτρεπε να πηγαίνουν ξένοιαστοι στα σπίτια τους.

Αναλογίζεται ακόμη πως τον περιμένει στο σπίτι ένα μικρό χρυσόφαρο στη γυάλα, που έχει την ανάγκη του και δεν πρέπει να το αφήσει να πεθάνει. Η ασήμαντη αυτή λεπτομέρεια παίρνει στο μυαλό του διαστάσεις σημαντικότερες από τα κρίσιμα γεγονότα της ημέρας γίνεται ζήτημα επείγον που δεν παίρνει αναβολή. Με αυτή λοιπόν τη δικαιολογία αποφασίζει να γυρίσει στο σπίτι του, αφήνοντας στους άλλους να συνεχίσουν τον αντιδικτατορικό αγώνα.

β. Ερμηνευτικά – Γλωσσικά σχόλια

1. **υπομάλης:** κάτω από τη μασάλη, παραμάσαλα.
2. **καμουφλάζ:** παραπλανητική μεταμόρφωση.

- 3. παραλλακτική αξία του αντικειμένου:** Η φραντζόλα που κρατάει ο άνθρωπος της ιστορίας μας δεν έχει αγοραστεί με μοναδικό σκοπό να καταναλωθεί ως τροφή. Ο κάτοχός της θέλει να τη χρησιμοποιήσει ως παραπλανητικό μέσο, για να αποφύγει τα μπλεξίματα με την αστυνομία.
- 4. σαβουρώνω:** τρώγω.
- 5. φερ-φορζέ:** έπιπλα ανοικτού χώρου από σφυρηλατημένο σίδηρο.
- 6. Καπόνη:** πόλη Ιταλίας, που βρίσκεται κοντά στην εύφορη περιοχή της Καμπανίας. Εκεί έμεναν, για να περάσουν το χειμώνα τους οι στρατιώτες του Αννίβα, μετά τη μάχη των Καννών. Ξεχασμένοι στις απολαύσεις έχαναν πολύτιμο χρόνο από τις πολεμικές επιχειρήσεις. Έκτοτε η φράση «απολαύσεις της Καπόνης» έμεινε παροιμιώδης και σημαίνει το χάσιμο πολύτιμου χρόνου.
- 7. σβέλιτο:** γρήγορο.
- 8. απόφθεγμα:** ρητό, φράση με παροιμιώδη σημασία.
- 9. φίσκα:** γεμάτος, πλήρης.
- 10. μπατζανάκης:** ο άντρας της αδελφής του συζύγου.

γ. Πραγματολογικά – Ιδεολογικά – Πολιτιστικά σχόλια

1. Ο συγγραφέας αναφέρεται στην πορεία ενός παλιού αγωνιστή με κατάληξη το συμβιβασμό του, το τέλος του στις ανέσεις της μικροαστικής ζωής και την απώλεια κάθε δυναμισμού και ενεργητικότητας. Το ναυάγιο της ιδεολογίας είναι από τα βασικά θέματα του Μ. Χάκκα.

Δ. ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

✓ Νοηματικές ενότητες/Επιμέρους πλαγιότιτλοι

- α' ενότητα:** (από την αρχή ως «για καμουφλάζ στις κινήσεις του): ο συγγραφέας μάς τοποθετεί χρονικά σε σχέση με το γεγονός και μας κατατοπίζει για το πού και γιατί βρίσκεται ο ήρωάς μας στο δρόμο.
- β' ενότητα:** («Σ όλους τους ανθρώπους... πάλι μπάλα στους δρόμους): παρουσίαση της ζωής του ανθρώπου, της ψυχοσύνθεσης και του τρόπου σκέψης του,
- γ' ενότητα:** («Ήταν μια χαρά βολεμένος... έπρεπε να φυλαχτεί»): το δίλημμα του ήρωα αν πρέπει να αναμειχτεί στην παρούσα κρίσιμη κατάσταση.
- δ' ενότητα:** («Δεν μπορώ... στον πάτο της γυάλας»): η αναποφασιστικότητά του και η προσπάθειά του να βρει κάποια δικαιολογία για τον εφρησυχασμό του.
- ε' ενότητα:** («Έβγαλε το μαντήλι... Καισαριανή»): τελική απόφαση για αποχή από κάθε δράση.

Ε. ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ – ΤΕΧΝΟΤΡΟΠΙΑ

1. **Γλώσσα:** Η γλώσσα του διηγήματος είναι η δημοτική.
2. **Ύφος:** Το ύφος είναι λιτό.
3. **Διάλογος:** Ο διάλογος περιορίζεται σε 2-3 μόνο κουβέντες, ωστόσο ο συγγραφέας με την τεχνική του εσωτερικού μονόλογου αποδίδει παραστατικά τις μεταπτώσεις του ήρωα και την αναποφασιστικότητά του. Ο συμβιβασμένος αγωνιστής προβάλλει ολοζώντανα και σκιαγραφείται αδρά. Ας σημειωθεί ότι σε αυτά συντελεί και η απόδοση χαρακτηρισικών λεπτομερειών της καθημερινής μικροαστικής ζωής, τις οποίες εντοπίζει και τονίζει ο συγγραφέας. Ως προς το χρόνο του διηγήματος «παίζει» μέσα στο διήγημα με την εναλλαγή παρελθόντος-παρόντος, με την τεχνική του φλας-μπακ, που διακόπτει την εξέλιξη των πραγμάτων, για να φωτίσει πτυχές του παρελθόντος.
4. **Εκφραστικά μέσα:**
 - α. **Μεταφορές:** είχε κι αυτός την Καπόνη του, ο γάμος σε δένει με τούτο τον κόσμο, (οι πόνοι) απαλότερα τώρα, τυλιγμένοι στο μύθο, να παίρνει μπάλα τους δρόμους, όποιος θα 'θελε να ψιλοκοσκινίσει αυτό το απόφθεγμα, δεν έβγαζε την ουρά του απέξω, τσάκωσε τον εαυτό του να δουλεύει μέσα του το εμβατήριο, λες και μικροσκοπικά μεγάφωνα κολλημένα εκεί δίπλα στ' αυτιά του του μετέδιδαν το γνωστό εμβατήριο, έπεφτε μολύβι το σώμα του στον πάτο της γυάλας κ.ά.
 - β. **Παρομοιώσεις:** (θα πέσουν) όπως τα φρούτα από μόνα τους ή τινάζοντας το δέντρο γερά.
 - γ. **Κοσμητικά επίθετα:** αγεφύρωτο χάσμα, ηρωικοί και σκληροί χώροι, δύσπιστη πόρτα, φωτεινό πρωινό, αισιόδοξες σκέψεις, νευρικό σβέλτο βήμα, απριλιάτικο απόγευμα.
 - δ. **Εικόνες:** α. Ο ήρωας με τη φραντζόλα υπομάλης περιφέρεται άσκοπα στα προάστια της Αθήνας. β. Ο άνθρωπος του διηγήματος παρακολουθεί τον άλλο που γυρίζει στο σπίτι του φορτωμένος με ψώνια και βαδίζει στο ρυθμό του εμβατηρίου.

ΣΤ. ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ στις ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ του Σχ. βιβλίου

- 1n: Να παρακολουθήσετε τη συμπεριφορά του ήρωα στις διάφορες φάσεις της; α) στο απώτερο παρελθόν β) στα Ιουλιανά (1965) γ) την ημέρα της επιβολής της δικτατορίας (1967). Ποια κλίμακα ακολουθεί η αγωνιστικότητά του;**

Απάντηση:

Η αγωνιστικότητα του ήρωα ακολουθεί κλίμακα κατιούσα. Στο απώτερο παρελθόν συμμετείχε ενεργά στους αγώνες του λαού, μέσα από την πολιτική οργάνωση της οποίας ήταν δραστήριο μέλος. Τη δράση του την πλήρωσε με φυλακή, εξορία, στερήσεις και βάσανα. Στη συνέχεια διάφοροι παράγοντες επιδρούν ανασταλτικά και οδηγείται σε κάμψη. Έτσι λοιπόν στα Ιουλιανά το 1965 κατεβαίνει και πάλι στις διαδηλώσεις, αλλά

αυτή τη φορά στέκεται παράμερα, χωρίς να λαβαίνει ενεργό μέρος, κρατώντας μάλιστα και ένα καρπούζι για καμουφλάζ, το οποίο έφαγε ήσυχα ήσυχα το μεσημέρι σπίτι του. Την ημέρα τέλος της επιβολής της δικτατορίας, στις 21 Απριλίου 1967, η αγωνιστικότητα του εμφανίζεται ακόμη πιο πεσμένη, σχεδόν εκμηδενισμένη: δεν αποτολμάει να κατεβεί προς το κέντρο, όπου εκτυλίσσονται τα γεγονότα, περιφέρεται άσκοπα στους δρόμους και παίρνει τελικά την απόφαση να ενδιαφερθεί από δω κι εμπρός μόνο για το μικρό ψαράκι της γυάλας του σπιτιού του. Ο παλιός λοιπόν μαχητής των ιδανικών, που για χάρη τους υπέφερε τόσες κακουχίες, δεν υπάρχει πια.

2n: Τι θέλει να πει ο συγγραφέας στην παράγραφο, όπου μιλάει για τα εμβλήματα και τον κοινό θρηματισμό;

Απάντηση:

Με την επιβολή της δικτατορίας, το ραδιόφωνο μετέδιδε στρατιωτικά εμβλήματα... Ο ήρωας της ιστορίας μας συνειδητοποιεί ξαφνικά ότι τόσο ο ίδιος όσο και ένας άλλος μικροαστός μπροστά του βαδίζουν στον ίδιο ρυθμό του εμβλητρίου. Ο συγγραφέας υπαινίσσεται με αυτά την νέα τάξη πραγμάτων που είχε αρχίσει να επικρατεί, το γενικό συμβιβασμό.

3n: Ποιοι είναι οι παράγοντες που, κατά το συγγραφέα, έχουν αλλάξει τον ήρωα του διηγήματος, ώστε τελικά να προτιμήσει το «ψαράκι της γυάλας»;

Απάντηση:

Ο συγγραφέας αφήνει να διαφανούν καθαρά μέσα στο διήγημα οι παράγοντες που οδήγησαν τον ήρωα του διηγήματος στην εγκατάλειψη κάθε αγωνιστικής προσπάθειας και στην προτίμηση της συμβιβασμένης ζωής. Αυτοί είναι οι εξής:

α. Οι στερήσεις και οι κακουχίες που είχε υποστεί μέχρι τώρα, που τον κούρασαν σωματικά και ψυχικά και επέδρασαν διαβρωτικά στην αγωνιστικότητά του.

β. Η συμπεριφορά ορισμένων άλλων ανθρώπων σε καταστάσεις που αυτός και οι ομοϊδέατες του κινδύνευαν. Τέτοιοι τύποι αδιάφοροι και αδρανείς, προτιμούν την ήσυχη και αμέτοχη στα κοινά προβλήματα ζωή, που τους εξασφαλίζει την προσωπική τους ηρεμία και ευημερία. Η συμπεριφορά αυτών των ανθρώπων οδηγεί τον πρωταγωνιστή στο σκεπτικισμό, στην αμφιβολία για τη σημασία του να αγωνίζεται κανείς.

γ. Οι ανέσεις και οι μικροπολαύσεις της μικροαστικής ζωής. Ο μικρός παράδεισος του σπιτιού του τον απορροφά εντελώς.

4n: Ποια είναι η στάση του συγγραφέα απέναντι στον ήρώα του, φανερώνει αγανάκτηση, χλευασμό, ειρωνεία ή κατανόηση; Να δικαιολογήσετε την απάντησή σας με χωρία του κειμένου.

Απάντηση:

Όλο το διήγημα διαπνέεται από αρκετή δόση ειρωνείας για το συμβιβασμένο επαναστάτη και για τους ομοίους του μικροαστούς ενδεικτική είναι κι η αναφορά στο γελοίο

τρόπο με τον οποίο τρέχουν να φορτωθούν τρόφιμα. Ωστόσο δεν μπορούμε να παραβλέψουμε και κάποια προσπάθεια κατανόησης: ο πρωταγωνιστής πλήρωσε το μερτικό του στον αγώνα και είναι καιρός να ξεκουραστεί: «για τ' άλλα, τα σοβαρά και μεγάλα δεν είχε τη δύναμη». Αυτό δε σημαίνει βέβαια ότι τον δικαιολογεί, απλώς μπορεί να καταλάβει την αντίδρασή του, τη στάση του.

Z. ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

- 1n:** Στο διήγημα ο αφηγητής, παλιός αγωνιστής, παρουσιάζεται τώρα να ζει μέσα σε ένα έντονα αστικοποιημένο περιβάλλον τη σφραγίδα του οποίου βλέπουμε να έχει αποτυπωθεί στο χώρο που κατοικεί, από την επίπλωση του σπιτιού του έως τον τρόπο ζωής του. Να επισημάνετε τη σημασία αυτής της αντίθεσης.
- 2n:** Κατά την επίσκεψή του ο αφηγητής στο σπίτι του ξάδελφού του βρίσκει τον ξάδελφό του εκνευρισμένο. Να επισημάνετε το λόγο που τον έχει εκνευρίσει και να εξηγήσετε τι εκπροσωπεί ο ξάδελφος στο διήγημα.

Ο ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ

Θανάσης Βαλτινός

A. Ο ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΣ

Η ζωή και το έργο του

Πεζογράφος και σεναριογράφος από το χωριό Καράτουλα Κυνουρίας του νομού Αρκαδίας, όπου γεννήθηκε το 1933. Μεγάλωσε σε διάφορες πόλεις της Πελοποννήσου, Σπάρτη, Τρίπολη, Γύθειο κ.α. Σπούδασε Πολιτικές Επιστήμες στην Πάντειο και παρακολούθησε σεμινάρια κινηματογραφίας. Ζει στην Αθήνα.

Πρόκειται για συγγραφέα του χρονικού και της μαρτυρίας, έτσι όπως τα καταγράφει εν είδει ντοκουμέντου, προσπαθώντας να αποστασιοποιηθεί από τα γεγονότα.

Εμφανίστηκε με το έργο *Κάθοδος των εννιά*(1963) που δημοσιεύτηκε στο περιοδικό *Εποχές*. Το 1972 ο Βαλτινός δημοσίευσε το *Συναξάρι Ανδρέα Κορδοπάτη*. Άλλα έργα του είναι: *Τρία ελληνικά μονόπρακτα*(1978), *Μπλε βαθύ σχεδόν μαύρο*(1985), *Στοιχεία για τη δεκαετία του '60* (1989), *Φτερά μπεκάτσας*(1992), *Ορθοκωστά*(1994). Έργα του έχουν μεταφραστεί στα αγγλικά, γερμανικά και γαλλικά. Το 1990 τιμήθηκε με το Α΄ Κρατικό βραβείο μυθιστορήματος.

B. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΓΙΑ ΤΟ ΕΡΓΟ

Πρόκειται για τη σκιαγράφηση του πορτρέτου ενός Έλληνα μέσα από την πορεία της ζωής του, η οποία συμπίπτει με τις κορυφαίες στιγμές της σύγχρονης ελληνικής ιστορίας.

Γ. ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

α. Νοηματική απόδοση

Κατά τη μικρασιατική καταστροφή το '22 ο Παναγιώτης συνελήφθη από τους Τούρκους μαζί με άλλους ομοεθνείς του και οδηγήθηκε σε στρατόπεδο, από όπου μπόρεσε να αποδράσει και να επιζήσει.

Το 1924 με την ανταλλαγή των πληθυσμών Ελλάδας Τουρκίας έφτασε από τη Σμύρνη στην Ελλάδα. Το 1927 αρρωσταίνει και δεν μπορεί να εργαστεί. Με την παρότρυνση ενός παλιού γνωστού του κομματάρχη προσπαθεί να κερδίσει μάταια μια σύνταξη, ενώ κάνει τη μητέρα και το μεγαλύτερο αδελφό του που μέχρι τότε συντηρούσε όλη την οικογένεια.

Στη συνέχεια έκανε διάφορα θελήματα για την επιβίωση, πουλούσε βότανα, ενώ κά-

ποτε μια γυναίκα που την είχε ερωτευτεί παλιότερα τον λυπήθηκε και του έραψε μερικά σακούλια για να τον διευκολύνει στον αγώνα του για την εξασφάλιση των απαραίτητων.

Έτσι , γυρίζοντας όλη την Πελοπόννησο έγινε γνωστός με το όνομα Παναγιώτης. Πολύ συχνά μοιάζοντας με ανθρώπινη καρικατούρα, γινόταν ο περιγέλος όλων, ακόμη και των διάφορων αλιπτήριων του δρόμου. Ωστόσο, δε φαινόταν να τον πονάει αυτό και είχε δεχτεί σωικά τη ζωή του.

Το 1957 ο αφηγητής τον συναντά στο Άργος να πουλάει σερνικοβότανο σε διάφορες «κοινές» γυναίκες της περιοχής.

Το 1973, γερασμένος πια σταμάτησε το γυρολόι και αποτραβήχτηκε στο χωριό του, όπου τον περιποιούνταν κάποιοι μακρινοί συγγενείς με αντάλλαγμα να τους βόσκει τα λίγα ζώα τους. Την ίδια χρονιά έπεσε σε ένα λάκκο με νερό και πνίγηκε, καθώς προσπάθησε να σβήσει τη δίψα του.

β. Ερμηνευτικά – Γλωσσικά σχόλια

Έσπασε το μέτωπο: η κατάρρευση του μικρασιατικού μετώπου με τις γνωστές συνέπειες της εθνικής συμφοράς.

Σαγγάριος: ποταμός της Μ. Ασίας.

Γ' Σώμα: πρόκειται για το τμήμα του ελληνικού στρατού που υπέστη τη μεγαλύτερη ήττα στη Μ. Ασία, στο νότιο μέτωπο.

Ουσάκ: στρατόπεδο που λειτουργούσε ως τάγμα εργασίας(αμελέ ταμπουρού), στο οποίο οι Τούρκοι από την εποχή των Νεότουρκων (1908) μετέφεραν για καταναγκαστικά έργα όσους ήθελαν να εξοντώσουν.

Κοπανώντας χαλίκι: βαριά εργασία που έκαναν οι αιχμάλωτοι σε αυτά τα στρατόπεδα.

Κιλικία: περιοχή της Μ. Ασίας.

Ανέλπιστα: αναπάντεχα.

Πούντα: λιμάνι της Σμύρνης.

Ράκος: κουρέλι

Αρχαγγελικό: με όψη αρχάγγελου, δηλαδή πολύ όμορφη και ήρεμη.

Πάρκινσον : νόσος που προσβάλλει το κεντρικό νευρικό σύστημα και έχει ως σύμπτωμα την αστάθεια των άκρων. Αλλιώς τρομώδης παράλυση.

Αποφάνθηκαν: συμπέραναν.

Τραυλίζω: ψελλίζω, ψευδίζω, μιλώ τρεμουλιαστά, χάνω τα λόγια μου.

Κομματάρχης : σημαντικός κομματικός παράγοντας.

Κάμποτο: (αγγλ.cabot) χοντρό βαμβακερό ύφασμα.

Σακούλια: σάκοι μέσα στους οποίους θα έβαζε το εμπόρευσμά του.

Δημοσιές: δημόσιοι δρόμοι.

Ατσιδες: πολύ έξυπνοι.

Χοντρή κουβέντα: κουβέντα με πειράγματα και βωμολοχίες.

Αλάνια: (τουρκ.alan= ανοιχτός χώρος), αυτός που γυρνάει στις αλάνες, ο αλιπήριος.

Μικροπολιτείες: κωμοπόλεις και μεγάλα χωριά , κεφαλοχώρια.

Τον τράκαρα: τον συνάντησα.

«γυναίκες»: οι κοινές γυναίκες, πόρνες.

Εξ αγχιστείας: όχι εξ αίματος.

Κάνει τη γύρα: να γυρίζει για να πουλάει το εμπόρευσμά του.

Μικρανήσι: παιδί ξαδέρφου ή ξαδέρφης.

Νυφάδες: οι γυναίκες των μικρανησιών.

Ζεμάταγε τα εσώρουκα: τα έπλενε με καυτό νερό για να τα καθαρίσει και να τα απολυμάνει.

Κατώ: μέρος στο κάτω τμήμα του σπιτιού, υπόγειο όπου τοποθετούσαν το κρασί και άλλα απαραίτητα.

γ. Πραγματολογικά – Ιδεολογικά – Πολιτιστικά σχόλια

Το κείμενο παρουσιάζει συνοπτικά τη ζωή ενός πρόσφυγα της Μικρασίας. Ο αφηγητής κατορθώνει να φωτίσει μέσα από τη ζωή του ήρωα τις συνέπειες που υπέστη το μεγαλύτερο τμήμα του ελληνικού μικρασιατικού πληθυσμού. Ο φακός επιμένει να φωτίζει την αφετηρία, την εποχή της κατάρρευσης του μετώπου και της Μεγάλης Ιδέας που σημάδεψε τη ζωή τόσων ανθρώπων.

Λίγο μετά την εγκατάστασή του στην Ελλάδα , το 1927, ο ήρωας χάνει τους δικούς του και αρρωσταίνει, γεγονός που δεν του επιτρέπει να εργαστεί. Ωστόσο, η επιβίωση είναι θέμα αξιοπρέπειας και συνεχούς αγώνα.

Μέχρι το 1957 ο Παναγιώτης ζει ζωή γυρολόγου και επαίτη και σε αυτήν την κατάσταση θα τον συναντήσει τη χρονιά εκείνη ο αφηγητής. Το ελληνικό κράτος που παρά τις ατυχείς συγκυρίες, εμπλοκή στο δεύτερο παγκόσμιο και εμφύλιος, έχει μέχρι τότε κατορθώσει να περιθάψει αρκετούς από τους κατατρεγμένους πρόσφυγες, δεν μπορεί να εξασφαλίσει μια υποτυπώδη σύνταξη στον αναξιοπαθούντα Παναγιώτη.

Ο αφηγητής φαίνεται ότι παρακολουθεί τη ζωή του ήρωα ως το άτυχο τέλος της ζωής του το 1973, εποχή που ο Παναγιώτης έχει πια γεράσει και ζει αποκλειστικά από τις ελεημοσύνες των μακρινών του συγγενών, όχι χωρίς αντάλλαγμα.

Δ. ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

✓ Νοηματικές ενότητες/Επιμέρους πλαγιότιτλοι

Διακρίνονται οι εξής παρακάτω ενότητες:

1η ενότητα: « Όταν έσπασε το μέτωπο...ως την Κιλικία» : τα χρόνια της αιχμαλωσίας αμέσως μετά την κατάρρευση του μετώπου στη Μικρασία.

2η ενότητα: « Μια επιτροπή...κάτι αρχαγγελικό » : τα πρώτα χρόνια της προσφυγιάς στην Ελλάδα.

3η ενότητα: « Η αρρώστια... από μέσα του » : η δυστυχία χτυπά την πόρτα του Παναγιώτη. Η επιβίωση είναι το παν. Δέχεται στωικά όλα τα χτυπήματα, ακόμη κι αν γίνεται ο περίγελος των πάντων.

4η ενότητα: « Το '57...πνίγηκε » : η συνάντηση με τον αφηγητή και το τέλος της ζωής του ήρωα.

Ε. ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ – ΤΕΧΝΟΤΡΟΠΙΑ

- 1. Γλώσσα:** Το κείμενο είναι γραμμένο σε απλή δημοτική γλώσσα. Θ. Βαλτινός χρησιμοποιεί το τρίτο ενικό πρόσωπο της αφήγησης, καθώς διηγείται τις εμπειρίες του ήρωα.
- 2. Ύφος:** Θα περιμέναμε ένα λόγο ιδιωματικό, χαρακτηριστικό των κειμένων του Βαλτινού, πράγμα που πιθανόν θα συνέβαινε, αν η αφήγηση γινόταν σε πρώτο πρόσωπο και δια στόματος Παναγιώτη. Έτσι, υιοθετείται το ύφος της αναδρομής, μιας αναδρομής που αρχίζει από την καταστροφή και ολοκληρώνεται με το θάνατο. **3.Δομή:** Παρά το γεγονός της συνοπτικής της μορφής η αναδρομική αυτή αφήγηση είναι ενδελεχής, καθώς στέκεται στα κρίσιμα σημεία τόσο της ζωής ενός πρόσφυγα όσο και της ιστορίας της πατρίδας του που τον σημάδεψαν.

Εκφραστικά μέσα:

Μεταφορές: Όταν έσπασε το μέτωπο, ατσίδες οδηγού

Μετωνυμία: κοπανώντας χαλίκι

Εικόνα: Η εικόνα του ρακένδυτου αλλά αξιοπρεπούς Παναγιώτη κυριαρχεί στο διήγημα .

ΣΤ. ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ του Σχ. βιβλίου

1η: Το αφήγημα παρουσιάζει μια έκθεση γεγονότων με πολύ συνοπτικό τρόπο. Να εντοπίσετε αυτές τις χρονικές στιγμές και να παρατηρήσετε τις αντιστοιχίες τους.

Απάντηση: βλ. ΣΧΟΛΙΑ πραγματολογικά κλπ.

2η: Ποια η οπτική γωνία του Αφηγητή; Πιστεύετε ότι μένει ουδέτερος στην έκθεση των γεγονότων; Να δικαιολογήσετε την άποψή σας.

Απάντηση:

: Πριν από τη συνάντησή του με τον ήρωα ο αφηγητής παίρνει σαφή θέση απέναντι στο ζήτημα του Παναγιώτη και του αποδίδει χαρακτηριστικά αρχαγγέλου, ενώ στέκεται

στην αξιοπρέπειά του, την οποία ο πρόσφυγας προσπαθεί να περιφρουρήσει παρά τις δυσκολίες.

Μετά τη συνάντησή του με τον Παναγιώτη στο Άργος το '57, ο αφηγητής φαίνεται απλώς να παρακολουθεί τη ζωή του ήρωα, χωρίς να παρεμβαίνει με σχόλια και προσωπικές απόψεις. Ωστόσο, θα λέγαμε ότι παρά την αντικειμενική παρουσίαση των γεγονότων ο αφηγητής μάλλον συμπαθεί τον Παναγιώτη και δε διστάζει να αποκαλύψει τη μακρινή συγγένεια που συνέδεε τους δύο, ενώ σαφής είναι και υπαινιγμός στο ήθος του ήρωα που κοκκινίζει μόλις αντικρίζει το συγγενή του, δηλαδή τον αφηγητή.

3η: Να εξετάσετε τη δράση, τη μορφή και τη γενικότερη συμπεριφορά του ήρωα. Σε ποιο συμπέρασμα καταλήγετε;

Απάντηση:

Ο Παναγιώτης παρά τις δυσκολίες είναι ένας άνθρωπος που παλεύει για τη ζωή και την αξιοπρέπειά του. Είναι αποφασισμένος και δε διστάζει να δραπετεύσει από το τουρκικό στρατόπεδο.

Αργότερα στην Ελλάδα δεν το βάζει κάτω και κάνει ό,τι μπορεί για να εξασφαλίσει, έστω και με τη στοιχειώδη αξιοπρέπεια, τα προς το ζην. Γίνεται καρικατούρα ανθρώπου και αντικείμενο σχολιασμού από τους πάντες. Και πάλι δέχεται τις καταστάσεις με στωικότητα. Στο τέλος της ζωής του, ανήμπορος δέχεται την περιποίηση των μακρινών του συγγενών, μα όχι χωρίς να τους προσφέρει κι εκείνος κάτι.

Παρά το τραγικό του τέλος είναι ένας άνθρωπος που με τη θέλησή του για ζωή προκαλεί το θαυμασμό όλων μας, καθώς ο Παναγιώτης εκπροσωπεί όλους τους προδομένους εκείνους ανθρώπους που η προσφορά τους δεν υπολογίστηκε, αλλά εκείνοι, ίσως κι από πείσμα, αλλά κυρίως από πίστη στη ζωή, κατόρθωσαν να αντεπεξέλθουν.

4η: α) Να γίνει συσχετισμός του κειμένου με το ακόλουθο απόσπασμα του Μακρυγιάννη: « Και οι αγωνισταί και χήρες των σκοτωμένων κι αρφανά παιδιά τους, κι εκείνοι οπού θυσιάζουν τους δικούς τους σ' τα δεινά της πατρίδος, ας γκεζερούν εις τους δρόμους ξυπόλυτοι και ταλαιπωρημένοι κι ας λένε «ψωμάκι» . β) Βλέπετε κάποια αντιστοιχία ανάμεσα στη ζωή του Παναγιώτη και στο στίχο του Σεφέρη « Οι ήρωες προχωρούν στα σκοτεινά»;

Απάντηση:

α) Ο Μακρυγιάννης είναι επίκαιρος αναφορικά με το κείμενο, ίσως όσο κανείς άλλος. Το σχόλιο του Μακρυγιάννη επιβεβαιώνεται από την προσωπική ιστορία του Παναγιώτη, ιστορία τόσο κοινή, αφού αφορά τόσους και τόσους κατατρεγμένους Έλληνες που παρά την προσφορά τους στους αγώνες εισέπραξαν την αδιαφορία του ελληνικού κράτους και των συμπατριωτών τους. Ας μην ξεχνάμε τη δίκη του Κολοκοτρώνη ή τη δο-

λοφονία του Καποδίστρια ως κορυφαία παραδείγματα αυτής της απαξιώτικης στάσης απέναντι στους πραγματικούς ευεργέτες του έθνους.

β) Ο στίχος του Σεφέρη μας φέρνει στο νου το στίχο από το τραγούδι του Σαββόπουλου βρόμικο ψωμί: « Σ' αυτό τον τόπο όσοι αγαπούνε τρώνε βρόμικο ψωμί» και συνδέεται άμεσα με το παραπάνω απόσπασμα από το Μακρυγιάννη, ο οποίος είχε εξάλλου κι ο ίδιος φυλακιστεί από το ελεύθερο ελληνικό βασίλειο. Οι ήρωες είναι πράγματι αφανείς, ζουν πλάι μας, συχνά εξαθλιωμένοι, αλλά κυρίως με την πικρία μιας πατρίδας που αρνείται να τους δεχτεί. Έτσι ο Παναγιώτης του αφηγήματος γίνεται μια βουβή φωνή διαμαρτυρίας για τη μεταχείριση που επιφυλάσσουν οι «πατριώτες» στους πραγματικούς πατριώτες.

2. ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

- 1n:** Σε ποια σημεία του κειμένου δηλώνεται η απαξίωση των ανθρώπων απέναντι στη σκληρή μοίρα του Παναγιώτη;
- 2n:** Τι μπορεί να δηλώνει ο τρόπος του θανάτου του Παναγιώτη;

ΟΙ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ

Π. Αμπατζόγλου

A. Ο ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΣ

Η ζωή και το έργο του

Γεννήθηκε στην Αθήνα το 1931, όπου και μεγάλωσε. Ασχολείται με την πεζογραφία. Εργάστηκε κατά διάφορα διαστήματα στο Δημόσιο, σε εφημερίδα και στο ραδιόφωνο. Το 1967 μετανάστευσε στο εξωτερικό και έμεινε κυρίως στο Λονδίνο, από όπου επέστρεψε το 1974 στην Αθήνα, τόπος που ζει μέχρι σήμερα.

Έργα του είναι : *Με τον Μινώταυρο* (1962), *Ισορροπία του τρόμου*(1964), *θάνατος του μισθωτού*(1971), *Η γέννηση του Σούπερμαν* (1972), *Προσωπική Αποκάλυψη*(1978), *Σημεία και τέρατα*(1981), *Τι θέλει η κυρία Φίρμαν*(1987), *Παύλος και Ελένη*(1990), *Μια συνηθισμένη μέρα* (1992).

Στα βιβλία του, που έχουν μεταφραστεί στις κυριότερες ευρωπαϊκές γλώσσες, ασχολείται σταθερά με τη θέση του ανθρώπου στο σύγχρονο κόσμο, που μέσα από την τυποποίηση και τους έντονους ρυθμούς τείνει να τον γελοιοποιήσει και να τον κατασπαράξει.

B. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΓΙΑ ΤΟ ΕΡΓΟ

Με αφορμή κάποιες φωτογραφίες ο αφηγητής αναπολεί «ένδοξες» στιγμές του παρελθόντος.

Γ. ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

α. Νοηματική απόδοση

Σε κάποια περιοχή της Θεσσαλίας ο αφηγητής προσπαθεί να σκοτώσει τα φτωχά του απογεύματα, ψάχνοντας στα μπαούλα παλιές φωτογραφίες. Η ενασχόληση αυτή του δίνει ιδιαίτερη χαρά, αν και συχνά δυσκολεύεται να αναγνωρίσει τα τοπία και τα πρόσωπα του παρελθόντος.

Συχνά όμως είναι σε θέση να ταυτίσει τις μνήμες του με υπαρκτά πρόσωπα της ιδιωτικής του ζωής, όπως η Μάρθα στην Καστοριά.

Όμως ο αφηγητής φαίνεται να στέκεται περισσότερο σε κάποιες άλλες φωτογραφίες από τη συμμετοχή του σε διάφορες ένδοξες στιγμές της ελληνικής ιστορίας, κυρίως στη διάρκεια του Μακεδονικού Αγώνα και των Βαλκανικών Πολέμων.

Τα στιγμιότυπα όμως δεν αποτυπώνουν πάντα τις λεβέντικες και ασίκιες ανδραγα-

θίες του ήρωα, αλλά τον έχουν «αιχμαλωτίσει» και τραυματισμένο στο κρεβάτι του πόνου, ενώ δίπλα του διάφορες κυρίες με γούνα, όπως σχολιάζει ο ίδιος, του χαμογελούν.

Αυτές οι φωτογραφίες οδηγούν τον αφηγητή σε έναν ξεκάθαρο συνειρμό, κυρίως προς ενημέρωση του αναγνώστη, ότι δηλαδή «τραυματίστηκε» πολλές φορές στη ζωή του.

β. Ερμηνευτικά – Γλωσσικά σχόλια

Μαυσώλειο: μεγαλοπρεπής τάφος του βασιλιά της Καρίας Μαυσώλου. Εδώ μεταφορικά ο χώρος που περιέχει πολύ παλιά αντικείμενα, ξεχασμένα στο χώρο και το χρόνο.

Ταξινομώ: τακτοποιώ κατά κατηγορίες.

Καθεδρικός ναός: μητροπολιτικός ναός.

Πασιέντζα: παιχνίδι της τράπουλας.

Διμοιρία τμήμα λόχου.

Λοφίο: φούντα, συνήθως από φτερά, σε στρατιωτικό πλήκιο.

Γυλιός: είδος ατομικού στρατιωτικού σάκου που φοριέται στον ώμο.

Στολή μακεδονομάχου: χαρακτηριστική στρατιωτική στολή που έφεραν οι μαχητές κατά το μακεδονικό αγώνα (1904-1908).

Φισεκλίκι: (τουρκ. Fiseklik), φυσιγγιοθήκη.

Ακριδικό: σε σχήμα ακρίδας.

Θωρηκτό Αβέρωφ: πρόκειται για θρυλικό πλοίο. Ναυπηγήθηκε στο ναυπηγείο Ορλάνδο του Λιβόρνο της Ιταλίας και αγοράστηκε από την Ελλάδα το 1910. Σημαντική ήταν η προσφορά του στους Βαλκανικούς (1912-13), ως ναυαρχίδα του τότε ελληνικού στόλου και με ναύαρχο τον Παύλο Κουντουριώτη. Στο δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο διέφυγε από τους Γερμανούς καταπλέοντας στο λιμάνι της Αλεξάνδρειας της Αιγύπτου. Σήμερα βρίσκεται αγκυροβολημένο στο Π. Φάληρο.

Ξιφολόγχη: είδος λόγχης που εφαρμόζεται στο στόμιο κάνης όπλου.

Γκρα: είδος παλιού τουφεκιού. Από το όνομα του εφευρέτη Gras.

Σπάθα: μεγάλο σπαθί.

Λοχίας, Επιλοχίας: βαθμοφόροι του πεζικού.

Υποκελευστής, αρχικελευστής: βαθμοφόροι του ναυτικού και παλιότερα της ναυτικής αεροπορίας.

Νάρθηκας: ειδική, συνήθως ξύλινη, κατασκευή που χρησιμεύει για την ακινητοποίηση μελών του σώματος που υπέστησαν κάταγμα ή θλάση.

γ. Πραγματολογικά – Ιδεολογικά – Πολιτιστικά σχόλια

Ο αφηγητής προσπαθεί να σκοτώσει τα απογεύματά του και να ξεχάσει τη φτώχεια του, κάνοντας αναδρομές στο παρελθόν του με αφορμή παλιές του φωτογραφίες.

Η συμμετοχή του στο μακεδονικό αγώνα και στους βαλκανικούς μάς εισάγει και μας για λίγο, στο κλίμα των ένδοξων αυτών ημερών της απελευθέρωσης των βορείων τμημάτων της χώρας μας.

Από την περιγραφή των φωτογραφικών στιγμιότυπων μπορούμε να ξεσηκώσουμε

στοιχεία για τον τρόπο και τα όπλα με τα οποία πολέμησαν οι Έλληνες στις αρχές του αιώνα.

Διάχυτη είναι στο κείμενο μια μελαγχολία, η οποία, όπως φαίνεται από την κατακλείδα της τελευταίας παραγράφου, οφείλεται στους συνεχείς τραυματισμούς του αφηγητή που δεν είναι μόνο σωματικοί, αλλά μάλλον ψυχικοί.

Δ. ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

✓ Νοηματικές ενότητες/Επιμέρους πλαγιότιτλοι

Το απόσπασμα μπορεί να χωριστεί στις παρακάτω ενότητες:

- 1η ενότητα:** « **Απ' τα παράθυρα...δραστηριότητα** » : τα φτωχά απογεύματα του αφηγητή.
- 2η ενότητα:** « **Άλλες πάλι φορές...τόρα πια σας θυμάμαι** »: η αναζήτηση της ιδιωτικής ζωής μέσα από τα φωτογραφικά στιγμιότυπα του παρελθόντος. Η δυσκολία της ταύτισης προσώπων και τόπων, κάποιες φορές ξεπερνιέται.
- 3η ενότητα:** « **Αλλά δεν είναι μόνο αυτές οι καθημερινές... Δε μου έτυχε** » : ο φωτογραφικός φακός έχει επαρκώς απαθανάτισει το ένδοξο παρελθόν του αφηγητή.
- 4η ενότητα:** « **Κι από τραυματική...πάρα πολύ** » : δεν είναι πάντα ένδοξες οι στιγμές του μαχητικού παρελθόντος. Οι τραυματισμοί άφησαν κι αυτοί τα σημάδια τους.

Ε. ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ – ΤΕΧΝΟΤΡΟΠΙΑ

- 1. Γλώσσα:** Η γλώσσα είναι η απλή δημοτική, σχεδόν καθημερινή, χωρίς ιδιαίτερα στοιχεία.
- 2. Ύφος:** Πρόκειται για ένα συνεκτικό κείμενο με αναδρομικές αναφορές, γραμμένο σε δημοτική γλώσσα, χωρίς ιδιαίτερες γλωσσικές ιδιοτυπίες.
- 3. Δομή:** Το πέρασμα από το συγγραφικό παρόν στο αναδρομικό παρελθόν γίνεται ομαλά με αφορμή τη φωτογραφία, τρικ που έχει χρησιμοποιηθεί επιτυχώς τόσο στη λογοτεχνία όσο και σε άλλα είδη της τέχνης.
Τα σχόλια του αφηγητή είναι συχνά μέσα στο κείμενο, όμως ένα αδιόρατο παραπονεμένο βλέμμα στις φωτογραφίες του αφηγητή-τραυματία επιτρέπει στον αναγνώστη να μαντέψει τους μύχιους συνειρμούς του αφηγητή αναφορικά με την τραυματισμένη του ζωή γενικότερα.
- 4. Εκφραστικά μέσα:**
- 5. Παρομοιώσεις:** αληθινά μασσωλεία, τις απλώνω σαν πασιέντζα
- 6. Μεταφορά:** πολύ τραυματίστηκα στη ζωή μου.
- 7. Εικόνα:** Οι εικόνες πραγματικής ή ψευδούς μνήμης που έχουν αποτυπωθεί από το φωτογραφικό φακό κυριαρχούν στο κείμενο. Υπερβολικά είναι τα ηρωικά στιγμιότυπα.

ΣΤ. ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ στις ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ του Σχ. βιβλίου

1n: Πώς παρουσιάζεται ο αφηγητής στην αρχή του κειμένου(ο χαρακτήρας του και η οικονομική του κατάσταση); Να συσχετίσετε τις παρατηρήσεις σας με τη συνέχεια της αφήγησης.

Απάντηση:

Ο αφηγητής στην αρχή παρουσιάζεται νευρικός στο σπίτι του τα απογεύματα, γεγονός που μπορεί να οφείλεται στην οικονομική του δυσχέρεια, αφού όπως λέει είναι αναγκασμένος να μετράει τις οικονομίες του, προκειμένου να υπολογίσει τα έξοδα του μήνα.

Η αναζήτηση του παρελθόντος μέσα από παλιές φωτογραφίες, όπου έχει αποτυπωθεί η συμμετοχή του ήρωα στους ένδοξους αγώνες για την απελευθέρωση της Μακεδονίας, ίσως αποτελεί αφορμή για κάποιες στιγμές φυγής από τη στενάχωρη καθημερινή πραγματικότητα.

Ωστόσο, όπως φαίνεται από το τέλος του αποσπάσματος, ούτε με αυτόν τον τρόπο θα κατορθώσει να παρηγορηθεί ο ήρωάς μας, καθώς οι τραυματισμοί του στα πεδία των μαχών, που βλέπει στις φωτογραφίες, αρκούν για να του θυμίσουν τα τραύματα που έχει δεχτεί στις μάχες της ζωής.

2n : Ο αφηγητής χαρακτηρίζει τα μπαούλα ως «αληθινά μασωλεία». Πώς δικαιολογείται ο χαρακτηρισμός;

Απάντηση:

Ο χαρακτηρισμός αυτός δικαιολογείται από το περιεχόμενο των μπαούλων αυτών. Η χρήση της λέξης μασωλείο είναι μεταφορική και δηλώνει το χώρο που περιλαμβάνει πολύτιμα παλιά κειμήλια , τα οποία θα μπορούσαν να αποτελούν μουσειακά εκθέματα. Οι φωτογραφίες, το περιεχόμενο των μπαούλων, είναι πραγματικά αρχαιακό υλικό, όχι μόνο για τη ζωή του αφηγητή, αλλά και για την πρόσφατη ελληνική ιστορία, καθώς αποτελούν το απαραίτητο συμπλήρωμα στα ντοκουμέντα μιας παλιότερης εποχής.

3n: Εκτός από τις φωτογραφίες «της ιδιωτικής του ζωής», ο αφηγητής περιγράφει και μια σειρά από φωτογραφίες πολεμικών θριάμβων, παρελάσεων και νοσηλείας σε στρατιωτικά νοσοκομεία, όπου εμφανίζεται κι ο ίδιος. Νομίζετε ότι η συμμετοχή του στα γεγονότα που παριστάνουν είναι πραγματική; Τι εννοεί; Να συνδέσετε την απάντησή σας με την τελευταία φράση του κειμένου.

Απάντηση:

Είναι πραγματικά υπερβολή να πιστέψει κανείς ότι ο αφηγητής συμμετείχε σε όλα

αυτά τα γεγονότα και τις μάχες. Μία φράση μέσα στην αφήγησή του μας βάζει σε υποψίες: «έλαβα μέρος μάλλον άθελά μου». Ωστόσο, δε φαίνεται να διαψεύδει ο ίδιος τη συμμετοχή του στους διάφορους αγώνες, τουλάχιστον στη συνέχεια του αποσπάσματος. Βεβαίως η εμφάνισή του πότε ως μαχητή του πεζικού και πότε του ναυτικού ή της αεροπορίας της εποχής, ενισχύει τις υπόνοιές μας, όσον αφορά την αξιοπιστία των φωτογραφικών μαρτυριών. Είναι επομένως πολύ πιθανό να πρόκειται για ένα φωτογραφικό κολάζ που έχει κατασκευάσει ο ίδιος ο αφηγητής, με στόχο να δώσει έμφαση στις στιγμές των τραυματισμών του, προκειμένου να περάσει συγκεκριμένα μηνύματα.

Χαρακτηριστική είναι η κατακλείδα της τελευταίας παραγράφου, καθώς ο αφηγητής θέλει να επεκτείνει την έννοια των τραυματισμών του στα πεδία των μαχών- οι οποίοι αξίζει να σημειωθεί ότι επίσης βρήθουν υπερβολικών στοιχείων- στη σημερινή ειρηνική ζωή του, που ως φαίνεται του έχει καταφέρει πολλαπλά τραύματα.

Ζ. ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

- 1n:** Για ποιο λόγο δε θα μπορούσε το κείμενο να αποτελεί βιωματική αυτοαναφορά του συγγραφέα Π. Αμπατζόγλου.
- 2n:** Σε ποιες ηρωικές στιγμές της ελληνικής ιστορίας έχει δράσει, πάντα κατά τα λεγόμενά του, ο αφηγητής;

ΠΑΛΙΑ ΚΑΙ ΛΗΣΜΟΝΗΜΕΝΑ

Μένης Κουμανταρέας

A. Ο ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΣ

Η ζωή και το έργο του

Ο Μένης Κουμανταρέας γεννήθηκε στην Αθήνα το 1931, όπου και είναι μόνιμα εγκατεστημένος. Σπούδασε νομικά και φιλολογία. Στα γράμματα πρωτοπαρουσιάστηκε το 1962 με τα «Μηχανάκια». Είναι ένα βιβλίο που περιέχει τέσσερα διηγήματα, που χαρακτηρίστηκαν ως διηγήματα της εφηβικής κρίσης, καθώς περιστρέφονται -τα τρία σχεδόν αποκλειστικά- γύρω από την επώδυνη εφηβεία των νέων που ανδρώθηκαν στη δεκαετία του '60, με προβληματικές τις σχέσεις τους με τους άλλους αλλά και με το ολοένα μηχανοποιούμενο περιβάλλον τους. Το δεύτερο βιβλίο του είναι το «Αρμένισμα», (1967), που τιμήθηκε με τα Κρατικό Βραβείο διηγήματος. Ακολουθούν τα «Καμμένα» (1972) και η «Βιοτεχνία Υαλικών» (1975), το πιο ώριμο έργο του, σύμφωνα με τη γνώμη της κριτικής. Το 1973 εκδίδεται η «Κυρία Κούλα», που είναι προέκταση-συνέχεια κατά κάποιο τρόπο της «Βιοτεχνίας Υαλικών», ενώ παράλληλα δημιουργεί το άνοιγμα προς ένα καινούργιο εκφραστικό τρόπο, που πραγματώνεται οριστικά, μέχρι στιγμής, με το «Κουρείο» (1979). Χαρακτηριστικά του νέου εκφραστικού τρόπου είναι το απλό, αφηγηματικό ύφος, με μια ενδόμυχη τραγικότητα, που στα βάθος της διακρίνονται κάποια ίχνη ειρωνείας.

Αξιοσημείωτη είναι και η μεταφραστική δραστηριότητα του Κουμανταρέα. Συγκεκριμένα έχει μεταφράσει: «Ντέμιαν» του Hesse, «Η μπάλαντα του λυπημένου καφεναίου» της Küller, «Καθώς ψυχορραγώ» του Faulkner, «Η Αλίκη στη χώρα των θαυμάτων» του Carrol Lewis

B. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΓΙΑ ΤΟ ΕΡΓΟ

Το κείμενο είναι απόσπασμα του μυθιστορήματος «Βιοτεχνία Υαλικών».

Γ. ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

α. Νοηματική απόδοση

Στο 5ο χιλιόμετρο της εθνικής οδού Αθηνών κοντά σε ένα σύγχρονο και πολυτελές πρατήριο βενζίνης, υπήρχε ένα μαγαζί παλιό με μικρή βιτρίνα που πουλούσε γυαλικά κάποιας άλλης εποχής. Οι πελάτες του ήταν ελάχιστοι, της ίδιας εποχής με τα προς πώληση αντικείμενα. Ιδιοκίτριά του ήταν η Μπέμπα Ταντή, μια γυναίκα παχιά που τίποτε στην εξωτερική της εμφάνιση -αν εξαιρέσει κανείς τα ωραία πόδια της- δε μαρτυρούσε

την παλιά ομορφιά της. Ντυμένη στο ολόμαυρα, καθόταν έξω από το μαγαζί σε μια πάγινη πολυθρόνα, έχοντας όλη μέρα για μοναδική της συντροφιά ένα μεγαλόσωμο κανελί σκύλο. Το σούρουπο, όταν το φως χανόταν, το μυαλό της λευτερωμένο από τη σκληρή τωρινή πραγματικότητα, ταξίδευε πίσω στις παλιές ευτυχισμένες ημέρες.

Θυμόταν αρχικά το γάμο της και τις μορφές των συγγενών της, των δικών της και του άντρα της, που για μια και μοναδική φορά συναντήθηκαν σ' αυτό το γάμο. Θυμόταν επίσης και τα δώρα που είχαν πάρει από τα οποία ελάχιστα είχαν απομείνει.

Ύστερα οι αναμνήσεις πήγαιναν στους συγγενείς της, που κι αυτοί ένας ένας είχαν πεθάνει ή είχαν μεταναστεύσει σε ξένες χώρες ζητώντας καλύτερη τύχη. Στο μυαλό της έρχονταν στιγμές μια μακρινής εποχής που χάθηκε για πάντα μαζί με τους ανθρώπους της, και έμεινε μόνο η ανάμνησή της να βασανίζει τη Μπέμπα κάθε απόβραδο, όταν οι σκιές του δειλινού της φέρνουν στο νου όλα αυτά τα παλιά και λησμονημένα.

β. Ερμηνευτικά – Γλωσσικά σχόλια

1. **φαρφούρι:** πορσελάνη.
2. **φύρδην-μύγδην:** ανάκατα.
3. **αγλαΐζω:** ομορφαίνω κάτι.
4. **καλαθούνες:** μεγάλα καλάθια.
5. **χρωμολιθογραφία:** λιθογραφία ζωγραφισμένη με χρωματιστό μελάνι.
6. **μαυραγορίτης:** έμπορος που πουλάει τα εμπορεύματά του σε πολύ ψηλές τιμές (μαύρη αγορά). Τέτοιου είδους άτομα έδρασαν ιδιαίτερα στη γερμανική κατοχή κατόρθωσαν να πλουτίσουν πατώντας κυριολεκτικά επί πτωμάτων και να αναρριχηθούν στα ανώτερα κοινωνικά στρώματα.
7. **Επονιάκι:** μέλος της ΕΠΟΝ, γνωστής αντιστασιακής οργάνωσης νέων κατά την Κατοχή.
8. **το Δεκέμβρη:** εννοεί το Δεκέμβρη του 1944. Τότε έγινε η σύγκρουση ανάμεσα στον ΕΛΑΣ της Αθήνας και τις κυβερνητικές δυνάμεις που ενισχύονταν από τους Άγγλους.
9. **Μακρόνσος, Γυάρος:** τόποι εξορίας των αριστερών.

γ. Πραγματολογικά – Ιδεολογικά – Πολιτιστικά σχόλια

Με την εικόνα της μοναχικής ηρωίδας που την κατακλύζουν οι αναμνήσεις στην περίοδο αυτή της πλήρους παρακμής της ζωής της προβάλλει το πανανθρώπινο θέμα της μοναξιάς, όταν τα χρόνια της νεότητας περάσουν και αρχίσει η αναπόφευκτη φθορά του χρόνου. Οι μοναχικοί άνθρωποι αυτής της ηλικίας είναι πάρα πολλοί, διότι χάνονται αγαπημένα πρόσωπα, επέρχεται η σωματική και ψυχική φθορά, το κοινωνικό περιβάλλον μεταβάλλεται και η προσαρμογή είναι πια δύσκολη.

Κύρια ιδέα είναι βέβαια ο ξεπεσμός του ατόμου, αυτή όμως η φθορά μπορεί να επεκταθεί και στον ευρύτερο κοινωνικό χώρο της μεταπολεμικής Ελλάδας.

Δ. ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

✓ Νοηματικές ενότητες/Επιμέρους πλαγιότιτλοι

Στο σύντομα αυτό απόσπασμα εύκολα ξεχωρίζουν δύο μέρη, που το καθένα υποδιαιρείται σε δύο μικρότερα:

α' ενότητα: (Από την αρχή... παλιά και λησμονημένα, / χωρίζεται στο... άλλη εποχή): περιγραφή του περιβάλλοντος και της πρωταγωνίστριας.

β' ενότητα: («θυμόταν το γάμο της... Κόκκινο Μύλο» / χωρίζεται στο...: είχε σκορπίσει): αναμνήσεις από τα προηγούμενα χρόνια, ευχάριστες και δυσάρεστες.

Ε. ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ – ΤΕΧΝΟΤΡΟΠΙΑ

1. **Γλώσσα:** Η γλώσσα είναι η δημοτική, πολύ στρωτή και λιπή, με τη χρησιμοποίηση της κατάλληλης λέξης, όπου χρειάζεται, ώστε να γίνεται έντονα παραστατική εικόνα.
2. **Ύφος:** Το ύφος είναι απλό.
3. **Δράση - διάλογος:** Η δράση μέσα σ' όλο το βιβλίο είναι περιορισμένη και ο διάλογος σχεδόν ανύπαρκτος. Η πλοκή έχει περιορισθεί σε πολύ λίγες σκηνές και έχει αντίθετα αναπτυχθεί η ανίχνευση του χαρακτήρα και των σχέσεων των ηρώων μέσα από την εναλλαγή παρελθόντος (με την αναδρομή σ' αυτό) παρόντος, που δίνεται με έντονες εικόνες και αντιθέσεις.
4. **Εκφραστικά μέσα:**
 - α. **Μεταφορές:** τυφλό μαγαζί, θα τους είχε γυαλίσει καμία λάμπα από φαριφούρι, το πρόσωπο μέσα στην ομίχλη, μια ανακούφιση απλωνόταν στο πρόσωπο, έσβηνε τις ρυτίδες και αγλάιζε τα χαρακτηριστικά της, τότε οι σκιές της νύχτας έσερναν έναν τρελό χορό από παλιά και λησμονημένα, πόζες που ο χρόνος πάγωσε, άπληστα μάτια.
 - β. **Παρομοιώσεις:** χαραγμένη σαν βράχος, ένα στρίγγιλο γέλιο σαν βεγγαλικό, και το ωραίο του μαύρο σα μεταξωτό μουστάκι, είχε μια στάση σαν άγαλμα.
 - γ. **Εικόνες:** α. Η Μπέμπα έξω απ' το μαγαζί, στη μόνιμη θέση της, κάνει αέρα με την ξεθωριασμένη βεντάλια, ενώ το μεγαλόσωμο σκυλί της γλείφει τα χέρια. β. Ο γάμος της. γ. Η προέλευση, εμφάνιση και συμπεριφορά των συγγενών της νύφης και του γαμπρού στο γάμο της Μπέμπας.
 - δ. **Κοσμητικά επίθετα:** χτυπητή αντίθεση, ιδιόρρυθμοι γέροι, χαλαρά στήθια, άσπρα και κυτά πόδια, πνευματικό μέτωπο, τρελός χορός, μικρά άπληστα μάτια.
 - ε. **Αντιθέσεις:** παγωμένες πορτοκαλάδες -αχνιστός καφές, το πολυτελές, μοντέρνο πρατήριο βενζίνης- παλιό βρόμικο μαγαζί των γυαλικών της Μπέμπας, η προέλευση, εμφάνιση και συμπεριφορά των συγγενών της νύφης και του γαμπρού στο γάμο της Μπέμπας.

ΣΤ. ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ στις ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ του Σχ. βιβλίου

1η : Στο απόσπασμα, ο συγγραφέας δίνει μια εικόνα της πρωταγωνίστριας. Ποια είναι τα εξωτερικά και ποια τα εσωτερικά χαρακτηριστικά της;

Απάντηση:

Η Μπέμπα Ταντή, η πρωταγωνίστρια του αποσπάσματος, είναι μια γυναίκα περασμένης ηλικίας, που διατηρεί ένα κατάστημα με παλιά φωτιστικά - απομεινάρι της βιοτεχνίας υαλικών που διατηρούσε άλλοτε μαζί με τον άντρα της. Το πέρασμα του χρόνου και οι περιστάσεις της ζωής άφησαν ολοφάνερα τα σημάδια τους και στην επιχείρηση και στην ιδιοκτήτρια. Η άλλοτε όμορφη Μπέμπα είναι τώρα μια γυναίκα με γκριζα μαλλιά, αρκετά παχιά, ντυμένη στα μαύρα. Η προηγούμενη ζωή της, γεμάτη δράση, ενεργητικότητα και χαρά, έχει τώρα πάρει μια ανίερη μορφή. Κανένα ίχνος της παλιάς της ομορφιάς, με μοναδική εξαίρεση τα άσπρα και χυτά της πόδια. Η παλιά ζωντάνια έσβησε και η ζωή της κυλάει απaráλλαχτα. Μόνο τις ώρες του δειλινού η ψυχή της γαληνεύει, καθώς θυμάται τους συγγενείς και τους φίλους της. Η αναπόληση των στιγμών του παρελθόντος κάνει τις ρυτίδες της να σβήνουν και αγκαΐζει τα χαρακτηριστικά της. Είναι μια ώρα πικρής χαράς, μια ώρα ψεύτικης ευδαιμονίας για την ηρωίδα, που νιώθει ωστόσο την ανάγκη να τη «ζήσει» με τη σκέψη της, γιατί είναι η μόνη της παρηγοριά, η μόνη λύτρωση απ' την καθημερινή ανιαρή και γεμάτη μελοχολία πραγματικότητα. Η θύμηση των ευχάριστων αλλά και δυσάρεστων στιγμών είναι ό,τι έχει απομείνει στη ζωή της. Το σκληρό παρόν την απωθεί.

2η: Ποιο είναι το κλίμα που δημιουργεί η αφήγηση και ποιο το περιεχόμενο που εκφράζει;

Απάντηση:

Η αφήγηση δημιουργεί κλίμα θλίψης και μελαγχολίας, μια αίσθηση φθοράς και παρακμής, με αναδρομή στο χαρούμενο και γεμάτο δράση κάποτε παρελθόν.

Κεντρική περιεχόμενη ιδέα η πτώση των ηρώων, η παρακμή της ζωής τους, μέσα σε μια κοινωνία παρηκμασμένη, στιγματισμένη από τις ιδεολογικές-πολιτικές αντιθέσεις, την οικονομική κρίση των πρώτων μεταπολεμικών χρόνων, τη ραγδαία οικονομική ανάπτυξη που ακολούθησε.

3η: Να παρατηρήσετε την τεχνική της αφήγησης προσέχοντας το θέμα που ο συγγραφέας αναπτύσσει σε κάθε παράγραφο. Ποια είναι τα κυριότερα θέματα που διατρέχουν την αφήγηση και με ποιο τρόπο παρουσιάζονται;

Απάντηση:

Βασικά στοιχεία της τεχνικής του συγγραφέα είναι οι διεισδυτικές και παραστατικές

εικόνες και οι αντιθέσεις (: καταδεικνύουν τη φοβερή αλλαγή που σημειώθηκε στους ανθρώπους και στο τοπίο με την πάροδο του χρόνου). Υπάρχει αντίθεση ανάμεσα στο μοντέρνο πρατήριο βενζίνης και το παλιομάγαζο γυαλικών, ανάμεσα στην παχιά γερασμένη Μπέμπα και τα άσπρα και χυτά ακόμη πόδια της, αντίθεση μεταξύ των λαϊκών συγγενών απ' το Αίγιο, και των αριστοκρατών του γαμπρού, αντίθεση ακόμη και ανάμεσα στη ζωή των φυσιογνωμιών του παρελθόντος (από τη μια ο μαυραγορίτης και από την άλλη οι αντάρτες, ο αντιστασιακός γιος της θείας Ντίνας, ο Πάρις ο Επονίτης).

Με βάση την τεχνική της αντίθεσης και των εικόνων σε καθεμία ενότητα θίγεται και ένα διαφορετικό θέμα: στην πρώτη ενότητα υπάρχει η αντίθεση παρελθόντος-παρόντος, στη δεύτερη η αντίθεση ανάμεσα σε δυο διαφορετικές κοινωνικές τάξεις και στην τρίτη οι ιδεολογικές-πολιτικές αντιπαράθεσεις.

Ζ. ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

- 1n:** Να συγκρίνετε την οικογένεια της Μπέμπας με την οικογένεια του συζύγου της, όσο αυτό μπορεί να γίνει από το απόσπασμα, και να επισημάνετε τον πιθανό συμβολισμό που προκύπτει από τις αντιθέσεις.
- 2n:** Αφού διαβάσετε το εισαγωγικό σημείωμα να αναφερθείτε στη συμβολική σημασία της βιοτεχνίας υαλικών που διατηρούν ο Βλάσης και η Μπέμπα Ταντί.

ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ

Χριστόφορος Μηλιώνης

A. Ο ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΣ

Η ζωή και το έργο του

Γεννήθηκε το 1932 στο χωριό Περιστέρι της επαρχίας Παγωνίου του νομού Ιωαννίνων, πολύ κοντά στα ελληνοαλβανικά σύνορα. Ασχολείται με την πεζογραφία. σπούδασε κλασική φιλολογία στο πανεπιστήμιο της Θεσσαλονίκης και εργάστηκε ως φιλόλογος στη Μέση Εκπαίδευση και αργότερα στον ίδιο χώρο ως σχολικός σύμβουλος. Σήμερα ζει στην Αθήνα.

Έργα του είναι: Το πουκάμισο του Κενταύρου (1971), Ακροκεραύνια (1976), Τα διηγήματα της δοκιμασίας (1978), Δυτική συνοικία (1980), Καλαμάς κι Αχέρωντας (1985), Ο Σιλβέστρος (1987), Χειριστής ανελκυστήρος (1993).

Στα βιβλία του Μηλιώνη πρωταγωνιστούν χαρακτήρες από την επαρχία που συνωσιζονται στην πρωτεύουσα για να ζήσουν μια ζωή χωρίς ιδιαίτερες αξιώσεις. Πολύ συχνά μάλιστα πρόκειται για ήρωες άλλων εποχών, όπως της κατοχής ή του εμφυλίου, που η απογοήτευσή τους αντανακλάται στη σημερινή εποχή.

B. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΓΙΑ ΤΟ ΕΡΓΟ

Πρόκειται για την καταγραφή των προσωπικών μαρτυριών του αφηγητή από το αλβανικό μέτωπο τον Οκτώβριο του 1940. Οι φωτογραφίες, οι επισκέψεις στην περιοχή τα τελευταία χρόνια, τα πρόσωπα που έλαβαν μέρος τότε στον αγώνα, ο κόσμος που θυμάται την ηρωική εποχή κάθε Οκτώβριο και επιθυμεί να δει ήρωες να μιλούν για εκείνα τα χρόνια στην τηλεόραση αποτελούν τη θρυαλλίδα για να ανάψει ο πόθος της επιστροφής του αφηγητή σε εκείνες τις μέρες.

Γ. ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

α. Νοηματική απόδοση

Το διήγημα αρχίζει με τον αφηγητή να κοιτάζει φωτογραφίες που είχε τραβήξει σε πρόσφατα ταξίδια του στη γειτονική Αλβανία και να τις συγκρίνει με παλιά φωτογραφικά ντοκουμέντα του αλβανικού έπους του '40, στο οποίο είχε πάρει μέρος ως μαχητής.

Όπως φαίνεται ο αφηγητής γυρίζει, όπως ο δολοφόνος στο σημείο του εγκλήματος, πάντα στους τόπους που πολέμησε, ενώ προκαλεί κατάπληξη στους ντόπιους από τη γνώση που κατέχει αναφορικά με τα κατατόπια της περιοχής. Εντωμεταξύ πάντα πρέπει να βρίσκει δικαιολογίες και να δίνει εύλογες εξηγήσεις στους άλλους που απορούν, για

να πραγματοποιήσει τα ταξίδια του στην περιοχή της Αλβανίας επί δύο συναπτά έτη.

Συχνά τις μέρες του φθινοπώρου ο αφηγητής θυμάται τον ηρωικό Οκτώβριο του '40 και οι μνήμες επιστρέφουν πιο έντονες, όταν βρίσκεται στον τόπο που διαδραματίστηκαν τα γεγονότα.

Την πρώτη φορά που επισκέφτηκε την Αλβανία, δύο χρόνια πριν από τη στιγμή της συγγραφής του διηγήματος, όταν πρωτοάνοιξαν τα ελληνοαλβανικά σύνορα, του φάνηκαν οι εικόνες αλλαγμένες, όπως το Τεπελένι που είχε μετατραπεί σε ένα θλιβερό χωριό με λαϊκές πολυκατοικίες. Δεν είναι δυνατόν όμως το άγριο τοπίο της περιοχής να μην του φέρει στο νου τους συμπολεμιστές του που άφησαν εκεί την τελευταία τους πνοή, διεσπαρμένοι στις χαράδρες και τα φαράγγια να λιώνουν εκεί. Από την άλλη, όσοι επέζησαν αποφεύγουν συστηματικά να μιλήσουν για το θέμα αυτό.

Την εποχή όμως που ο πόλεμος ήταν σε εξέλιξη πολλοί αγωνιστές έκαναν λόγο για τις περιπέτειές τους, όπως ο Ηλίας, ο ξάδελφος του αφηγητή, που τον φέρνει τώρα στη μνήμη ο συνειρμός. Ωστόσο, ο ξάδελφος αυτός, όταν συναντιέται έπειτα από χρόνια με τον αφηγητή θα αποφύγει να ανοίξει κουβέντα για εκείνα τα χρόνια, καθώς θα του πει: «πάνε αυτά». Έτσι ο αφηγητής θα περιορίσει τις συζητήσεις του για την ελληνική εποποιία του '40 σε τηλεοπτικές εκπομπές με αφορμή την εθνική επέτειο, όπου ως ήρωας και αυτόπτης μάρτυρας θα κληθεί από τους δημοσιογράφους να καταθέσει τις προσωπικές του εμπειρίες από τη συμμετοχή του στον πόλεμο.

Αυτό συνέβη πριν από μερικά χρόνια και του φέρνει στο μυαλό μια παράξενη σύμπτωση. Όταν κάποτε ο αφηγητής εργαζόταν εκτός έδρας στα Άσπρα Σπίτια της Βοιωτίας, προκειμένου να ξεφύγει από το άσχημο περιβάλλον της περιοχής που οφειλόταν στο εργοστάσιο αλουμινίου της γαλλικής εταιρείας Πεσινέ, οργάνωνε συχνά εκδρομές τα σαββατοκύριακα με το αυτοκίνητο στα γύρω κοντινά μέρη.

Κάποιο απόγευμα λοιπόν βρέθηκε στη Δεσφίνα, ένα ορεινό χωριό της Βοιωτίας. Στα καφενεία της πλατείας του χωριού είχε χαθεί κάθε παραδοσιακό στοιχείο, καθώς δεν μπόρεσε να δροσιστεί με κάποιο ντόπιο τσίπουρο και έπρεπε να αρκестεί στο σκέτο ούζο, το μοναδικό ίχνος παράδοσης που διέθετε το τοπικό κατάστημα. Η ενοχλητικές αντιθέσεις παράδοσης- «εκσυγχρονισμού» έγιναν πιο έντονες, καθώς νεαροί με ακριβά μπλουζίν απολάμβαναν το νεσκαφέ φραπέ τους νωχελικά στο απέναντι τραπέζι.

Όλη αυτήν την απογοήτευση για το χαμένο χθες θα τη διακόψει ένας παπάς, περίπου συνομήλικος του αφηγητή. Ο αφηγητής θα προσκαλέσει τον παπά να του κάνει παρέα και στη συζήτηση που θα ανοικτεί θα αποκαλυφθεί ότι ο ιερωμένος υπήρξε κι εκείνος αγωνιστής του '40. Οι αναμνήσεις θα ξεχυθούν κείμαρρος.

Ο παπα- Νικόλας, έτσι τον έλεγαν, συναντήθηκε με τον αφηγητή άλλη μια φορά στη Δεσφίνα, η οποία ήταν αρκετή για να μεγαλώσει η παρέα τους, αφού σε αυτήν προσχώρησαν άλλοι δύο νεότεροι ιερωμένοι κι ένας δάσκαλος.

Έπειτα από λίγο διάστημα ο αφηγητής πήρε μετάθεση για την Αθήνα. Έτσι λοιπόν όταν προβλήθηκε η εκπομπή στην οποία μίλησε ο αφηγητής για το αλβανικό έπος, κάποιος από τη Δεσφίνα που την είχε δει, έφαξε και βρήκε το τηλέφωνο του αφηγητή, και τον κάλεσε το ίδιο βράδυ, για να τον ενημερώσει σχετικά με το θάνατο του παπα-Νικόλα εκείνες τις μέρες. Το γεγονός αυτό φάνηκε στον αφηγητή κάτι περισσότερο από μία απλή σύμπτωση.

Το μόνο που έχει απομείνει τώρα πια είναι οι παλιές φωτογραφίες που θυμίζουν εκείνη την περίοδο.

β. Ερμηνευτικά – Γλωσσικά σχόλια

Προμετωπίδα: χώρος σελίδας όπου αναγράφεται ο τίτλος περιοδικού ή βιβλίου.

Κουλέ του Αλήμπεν: οχυρωματικός πύργος της περιοχής από την εποχή της οθωμανικής κυριαρχίας.

Άρματα: γενικά τα όπλα ή ειδικότερα τα τανκ.

Επικαλούμαι λόγους: ψάχνω δικαιολογίες.

Το ιδιότυπο καθεστώς της γείτονας: ο αφηγητής αναφέρεται στην εποχή που η Αλβανία ήταν υπό το καταπιεστικό καθεστώς του Χότζα.

Υπηρεσιακοί λόγοι: εργασιακοί λόγοι

Χάνι: παλαιότερα είδος πανδοχείου για τη στάθμευση οδοιπόρων με τα ζώα τους.

Ξεφτίζουν: φθείρονται.

Ρμπορείες: πολυλογία, παχιά μεγάλα λόγια.

Καταγέλαστος: γελοίος.

Κανί: υποκοριστικό του καννίον : η κνήμη, γενικότερα τα πόδια.

Γκέτα: (βενετικό gheta) : προστατευτικό περιβλήμα της κνήμης και του ταρσού από δέρμα ή ύφασμα, συνήθως μάλλινο.

Χλαίνι: χοντρός στρατιωτικός μανδύας για προστασία από τις κακές καιρικές συνθήκες.

Αλλόκοτο: παράξενο.

Κλωθογυρίζω: αποφεύγω να δώσω σαφείς διευκρινίσεις για κάτι.

Ξασπρίζω: λευκαίνω, ξεθωριάζω, χάνω το χρώμα μου.

Αναρρωτική: άδεια που παίρνει κανείς για να δυναμώσει μετά από αρρώστια ή ατύχημα.

Χιαστί: σε σχήμα Χ

Θεριστικές βολές: πολλές και πυκνές βολές προκειμένου να χτυπηθούν όσο το δυνατόν περισσότεροι στόχοι.

Ακροβολίζομαι: αναπύσσομαι, τοποθετούμαι σε αραιή διάταξη.

Αρχίνισαν: άρχισαν.

Εμπλοκή: βλάβη στο όπλο που καθιστά αδύνατη τη λειτουργία του.

Ζαγόρια: περιοχή της Ηπείρου στο όρος Μπισικέλι, Β.Α. των Ιωαννίνων, που περιλαμβάνει 46 χωριά, τα γνωστά Ζαγοροχώρια.

Διπλωπία: παθολογική κατάσταση της όρασης κατά την οποία ο ασθενής βλέπει τα αντικείμενα διπλά.

Αρτεργάτης: εργάτης αρτοποιείου.

Εμβάτιριο: μουσική ή τραγούδι που ρυθμίζει το βηματισμό στρατιωτικής φάλαγγας, κάθε στρατιωτικό άσμα.

Κατάβαθα: πολύ βαθιά.

Στα πέριξ: στα περίχωρα.

Αιθέρας: υγρό που χρησιμοποιούνταν παλιά στη χειρουργικό ως αναισθητικό.

Αλουμίνα: το αλουμίνιο, κράμα αργιλίου.

Πεονέ : γαλλική εταιρεία στην περιοχή Άσπρα Σπίτια της Βοιωτίας που παρασκευάζει αλουμίνιο. Εξ ου και ο χαρακτηρισμός της περιοχής από τον αφηγητή ως γαλλική αποικία.

Μπάτης: ελαφρό αεράκι που έρχεται από τη θάλασσα(αρχ. Εμβάτης)

Ρούμελη: η Στερεά Ελλάδα.

Φθόριο: χημικό αέριο στοιχείο με πρασινωπό χρώμα

Παρνασσός , Ελικώνα: τα γνωστά βουνά της Βοιωτίας.

Γραφιάδες: γραμματείς- υπάλληλοι.

Παλαική: με παλαιά όψη.

Σκιάζανε: τρομάζανε, εδώ δημιουργούσαν σκιά.

Τσίπουρο: οينوπνευματώδες δυνατό ποτό από στέμφυλο, το υπόλειμμα από το πάτημα των σταφυλιών. Η κρητική τσικουδιά.

Καμπάρι: ιταλικό ποτό.

Μακάρια: ευτυχισμένα.

Απαριασμένα: απλωμένα.

Θεωρία δεσποτική: επιβλητική όψη.

Κακαβιά: περιοχή της Β. Ηπείρου, που σήμερα αποτελεί δίοδο επικοινωνίας μεταξύ Ελλάδας και Αλβανίας. Το 1923 δολοφονήθηκε στην περιοχή ο Ιταλός στρατηγός Τελίνι αρχηγός της επιτροπής χάραξης των συνόρων. Το επεισόδιο έδωσε την αφορμή στους Ιταλούς να βομβαρδίσουν με το στόλο τους την Κέρκυρα ως αντίποινα, και στη συνέχεια να καταλάβουν την περιοχή. Το 1940 υπήρξε πεδίο μάχης του ελληνοϊταλικού πολέμου.

Να πάρουμε τα λόγγα: να κρυφτούμε στους λόγγους, τα πυκνά δάση και τις λόχμες.

Γυλιός: στρατιωτικός σάκος που φέρεται στον ώμο.

Σωριάζομαι: καταρρέω.

Ο μαύρος: ο δύσμοιρος.

Κάμφορα: καμφορά: άχρωμη και ημιδιαφανής ουσία με πολλαπλές χρήσεις. Στη φαρμακοβιομηχανία είναι απαραίτητη ως μέσο αντιμετώπισης αιμορραγιών, οξειών πνευμονικών παθήσεων, και άλλων έκτακτων ιατρικών περιστατικών, ενώ σε άλλους το-

μείς έχει άλλες χρήσεις, όπως η παρασκευή πυρίτιδας.

Ρακί: και ρακί : είδους δυνατού ούζου(τουρκ. Raki και ινδικό arrak= οινόπνευμα από ρύζι).

Όλμος: βραχύκαννο όπλο με μεγάλη διάμετρο και καμπύλη τροχιά.

Τσακίστηκε: έσπασε

Μακριές σειρές: εννοεί τις φάλαγγες των αγωνιστών.

Δίκωχο: (σωστή γραφή: δίκωχο) : στρατιωτικό πηλήκιο χωρίς γείσο.

Ταβάς: (τουρκ.tava) : στρογγυλό ταψί.

Ρεμπέτικα: είδος τραγουδιών που τραγουδούσαν περιθωριακοί από τα τέλη του προηγούμενου αιώνα σε ειδικούς χώρους, τους τεκέδες, συχνά κάτω από την επήρεια χασίς. Ενοικύθηκε στον ελλαδικό χώρο μετά την είσοδο των προσφύγων από τη Μικρασία και σιγά σιγά εξελίχθηκε σε δόκιμο και αποδεκτό είδος από όλα τα κοινωνικά στρώματα, αποκτώντας συχνά εκφυλιστικές αποχρώσεις και ονομασίες, όπως αρχοντορεμπέτικο.(ίσως από τη σλαβική λέξη rebenok, πλθθ.rebiata=παιδιά).

Κανναβουριά: χαρακτηριστικό παλιό ρεμπέτικο τραγούδι.

Κουμαντάρει: ρυθμίζει

γ. Πραγματολογικά – Ιδεολογικά – Πολιτιστικά σχόλια

Το κείμενο είναι γεμάτο με τις αναμνήσεις του αφηγητή από το αλβανικό έπος, οι οποίες αναμειγνύονται με το παρόν, καθώς η εποχή εκείνη είναι πάντα στη σκέψη του.

Διάχυτη είναι η απογοήτευση του αφηγητή για την εποχή που χάθηκε. Η απογοήτευσή του οφείλεται κυρίως στο γεγονός ότι δεν μπορεί να βρει κάποιον να μοιραστεί τις αναμνήσεις του, αφού όλοι όσοι συμμετείχαν στην αντίσταση κατά των Ιταλών στο αλβανικό μέτωπο αποφεύγουν να κάνουν λόγο για το θέμα αυτό.

Μοναδικό φως ο παπα-Νικόλας, που γνώρισε πριν από χρόνια σε κάποιο χωριό της Βοιωτίας, οι συμπτώσεις όμως ήθελαν να μάθει για το χαμό του ακριβώς την ημέρα που μίλησε επίσημα στην τηλεόραση για την ελληνική εποποιία του '40.

Πρόκειται για ένα κείμενο γεμάτο νοσταλγία για μια εποχή που πέρασε ανεπιστρεπті, γεγονός που μελαγχολεί κάθε στιγμή τον αφηγητή.

Δ. ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

✓ Νοηματικές ενότητες/Επιμέρους πλαγιότιτλοι

Το κείμενο μπορεί να χωριστεί στις παρακάτω ενότητες:

1η ενότητα: «Εδώ αρχίζει η Τρεμπεσίνα... και την Τρεμπεσίνα.» : τα ταξίδια του αφηγητή στην Αλβανία και οι παλιές και πρόσφατες φωτογραφίες γίνονται αφορμή για αναμνήσεις από την περίοδο του αλβανικού έπους.

2η ενότητα: «**Ακόμα και οι συνοδοί μου...τραβούν για την Αλβανία**» : τα ταξίδια στην περιοχή ιδιαίτερα το φθινόπωρο φέρνουν πιο κοντά στις αναμνήσεις του '40.

3η ενότητα: «**Πρόπερσι... ξυπνούσε**» : αν και οι πόλεις έχουν αλλάξει τα γεγονότα είναι ακόμη νωπά, καθώς στην περιοχή άφησαν την τελευταία τους πνοή πολλοί συναγωνιστές.

4η ενότητα: «**Έχω προσέξει...τους Ιταλούς στο χωριό μας**» : οι περισσότεροι από τους επιζήσαντες αποφεύγουν να μιλούν για εκείνη την εποχή, έτσι, ο αφηγητής θα περιοριστεί να μιλήσει για το θέμα σε τηλεοπτική εκπομπή με αφορμή την επέτειο του ΟΧΙ.

5η ενότητα: «**Φαντάζομαι...οικισμού**» : η τηλεοπτική εκπομπή φέρνει στο νου του αφηγητή μια όχι τόσο συμπτωματική ιστορία που του συνέβη σε μια εκδρομή στη Δεσφίνα της Βοιωτίας, όταν εργαζόταν εκτός έδρας στα Άσπρα Σπίτια Βοιωτίας.

6η ενότητα: «**Ένα απόγευμα...Για σένα**» : η εκδρομή στη Δεσφίνα, η αρχική απογοήτευση του αφηγητή για τη χαμένη παράδοση και στη συνέχεια η αναπάντεχη συνάντησή του στο καφενείο της πλατείας του χωριού με τον παπα- Νικόλα, που, όπως αποκαλύπτεται κατά τη συζήτησή τους, υπήρξε συναγωνιστής του στην Αλβανία. Θα υπάρξει άλλη μια συνάντηση μεταξύ τους, και τη στιγμή που η παρέα τους θα ενισχυθεί από την προσχώρηση δύο νεότερων ιερωμένων και ενός δασκάλου ο αφηγητής θα φύγει από τα Άσπρα Σπίτια με μετάθεση για την Αθήνα.

7η ενότητα: «**Τον άλλο μήνα...όλα αυτά;**» : ο θάνατος του παπα- Νικόλα λίγες μέρες πριν από τη συνέντευξη του αφηγητή στην τηλεόραση με αφορμή την επέτειο του ΟΧΙ δε φαίνεται και τόσο τυχαία σύμπτωση.

8η ενότητα: «**Όλο έλεγα...κανείς να τους θυμάται**» : οι φωτογραφίες με τις προσωπικές αναμνήσεις του αφηγητή είναι η μόνη μαρτυρία που απέμεινε από εκείνη την εποχή.

Ε. ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ – ΤΕΧΝΟΤΡΟΠΙΑ

1. Γλώσσα: Πρόκειται για ένα κείμενο γραμμένο σε απλή δημοτική γλώσσα, το οποίο βρίθει όρων και λέξεων που ανήκουν στο στρατιωτικό λεξιλόγιο, μια και το θέμα του διηγήματος περιστρέφεται διαρκώς γύρω από τον ελληνοϊταλικό πόλεμο του '40 στην Αλβανία.

2. Ύφος-Δομή: Η ιδιοτυπία έγκειται στην τεχνική της αφήγησης και αναφερόμαστε στο παιχνίδι με το χρόνο ανάμεσα στο παρελθόν και το παρόν, όπως και στην εναλλαγή των τόπων και των προσώπων: από την Ελλάδα βρισκόμαστε στην Αλβανία, από την Αθήνα στα Άσπρα Σπίτια, από τον αναδρομικό λόγο του αφηγητή στον ζωντανεμένο από τον ίδιο λόγο των άλλων ηρώων του διηγήματος, όπως του Ηλία, ξάδερφου, και του παπα- Νικόλα. Κατά αυτόν τον τρόπο απολαμβάνουμε σύντομα

ταξίδια με όχημα τις αναμνήσεις του αφηγητή, χωρίς να αποπροσανατολιστούμε λεπτό, καθώς η τεχνική που έχει επιλεγεί οδηγεί σε ένα αποτέλεσμα δεμένου και συνεκτικού κειμένου.

Εκφραστικά μέσα:

Μεταφορές: αθώα πλαγιά, θλιβερές πολυκατοικίες, θεριστικές βολές κατάβαθα της ψυχής.

Παρομοιώσεις: σαν από γύψο, σαν έμμονη ιδέα, κόκκινος σαν αίμα

Μετωνυμία: για ποιους τσάκισες το χέρι σου

Εικόνες: Οι ηρωικές εικόνες του παρελθόντος συγκρούονται με το παρόν της λήθης.

Ακόμη η παράδοση με το μοντερνισμό της σύγχρονης ζωής των νέων βρίσκεται σε διαρκή τριβή.

ΣΤ. ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ στις ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ του Σχ. βιβλίου

1η : Να εντοπίσετε σε χάρτη της Ηπείρου τα αναφερόμενα στο διήγημα τοπωνύμια, όπου έγιναν οι κυριότερες πολεμικές επιχειρήσεις του '40-'41.

Απάντηση :

Βλ. Ιστορία του Ελληνικού Έθνους της Εκδοτικής Αθηνών, τόμος ΙΕ, σελίδα 414. Ακόμη βλ. Ιστορία Ενιαίου Λυκείου, Β΄ τάξη, ΘΕΜΑΤΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ, σελ. 78. Βεβαίως μπορείτε να συμβουλευτείς οποιοδήποτε ειδικό χάρτη ή άτλαντα της Αλβανίας.

2η: Ο Χριστόφορος Μηλιώνης, όπως και άλλοι μεταπολεμικοί συγγραφείς, ανήκει στους πεζογράφους της μνήμης: να τεκμηριώσετε την άποψη αυτή μέσα από το διήγημα.

Απάντηση :

Είναι ολοφάνερο για ποιο λόγο ο Χ. Μηλιώνης ανήκει σε αυτήν την κατηγορία συγγραφέων. Ολόκληρο το κείμενο είναι ένα προσωπικό μνημείο ενός ανθρώπου που έζησε ενεργά μια δύσκολη, αλλά και από τις πιο ηρωικές, εποχή της πρόσφατης ελληνικής ιστορίας.

Πρόκειται για ένα κείμενο που στηρίζεται αποκλειστικά στη μνήμη, ενώ το παρόν μοιάζει να επέχει απλώς τη θέση του εναύσματος για να αρχίσει το ταξίδι στο παρελθόν.

Οι μνήμες από το αλβανικό μέτωπο είναι διαρκείς μέσα στην αφήγηση και αποτελούν τον κύριο άξονά της. Το παρόν στηρίζεται από το παρελθόν.

3η: Στο διήγημα λανθάνει μια αντιπαράθεση ανάμεσα σε διαφορετικές γενιές με διαφορετικές αξίες και νοοτροπία. Να εντοπίσετε τα σχετικά χωρία και να αναζητήσετε τις αιτίες της κριτικής στάσης του αφηγητή απέναντι στη σύγχρονη πραγματικότητα.

Απάντηση:

Το χωρίο που αναφέρεται στο καφενείο της πλατείας της Δεσφίνας, όπου ο αφηγητής κάθεται να ξαποστάσει με πρόθεση να τονωθεί με ένα δυο ποτηράκια παραδοσιακό τσίπουρο αναδεικνύει με ένα χαρακτηριστικό τρόπο τη στάση των παλιότερων γενιών απέναντι στους νεότερους και την οργή που νιώθουν οι άνθρωποι που έχουν ζήσει παραδοσιακά για την παράδοση που υποχωρεί μπροστά στον ξενόφερτο πολυτισμό.

Η απογοήτευση που νιώθει ο αφηγητής, όταν αντί για το παραδοσιακό τσίπουρο το γκαρσόνι του προτείνει ούζο με κρακεράκια ή νεσκαφέ και καμπάρι ενισχύεται από τα αισθήματα οργής που φαίνεται να δοκιμάζει τη στιγμή που αντιλαμβάνεται ότι στο απέναντι τραπέζι μια συντροφιά από νεαρούς απολαμβάνει, φορώντας ακριβά μπλουζίν, το νεσκαφέ φραπέ της.

Πρόκειται για τη συνθησιμένη αντίδραση των παλιότερων γενιών. Ωστόσο, στην περίπτωση του αφηγητή πιστεύουμε ότι η νοσταλγία για μίαν άλλη εποχή είναι τόσο έντονη που μάλλον τον εμποδίζει να προσαρμοστεί στη σημερινή. Η επιμονή ως προς αυτό είναι χαρακτηριστική, καθώς άλλοι συναγωνιστές του, όπως ο ξάδερφος Ηλίας, δε φαίνεται να επιθυμούν ούτε να συζητήσουν τα περασμένα.

4η: «Σε λίγα χρόνια...να τους θυμάται» : Ποιο είναι το νόημα του χωρίου και πώς επιβεβαιώνεται μέσα από το διήγημα; (Προτού απαντήσετε να προσέξετε τους στίχους του Σεφέρη και τον τίτλο του διηγήματος).

Απάντηση:

Η κατακλείδα της τελευταίας παραγράφου του διηγήματος συνοψίζει τη στάση που υιοθετεί στο εξής ο αφηγητής αναφορικά με τους ήρωες του παρελθόντος. Φαίνεται να το παίρνει απόφαση ότι πράγματι αυτά είναι περασμένα και ότι όσοι έχουν απομείνει από τότε, για να θυμούνται τα ηρωικά κατορθώματα «φεύγουν» κι εκείνοι σιγά σιγά. Έτσι οι θεματοφύλακες της μνήμης χάνονται και μαζί μ' αυτούς και ολόκληρη εκείνη η εποχή.

Πρόκειται για μια άδικη μεταχείριση, όπως σχολιάζει αλληγορικά και ο Σεφέρης στους στίχους του. Όταν σβήσουν οι φορείς της μνήμης, τότε κι εκείνη χάνεται.

Με λίγα λόγια, η τελευταία φράση του διηγήματος εκφράζει την αγωνία του αφηγητή, αλλά και όλων εκείνων που διαθέτουν μνήμη, για τις απώλειες των ανθρώπων όχι στα πεδία των μαχών, αλλά στον εγκέφαλο των γενιών που ακολουθούν, καθώς η τάση να διαγράφουμε ό,τι θεωρείται περασμένο ενισχύεται ανησυχητικά.

5η: Να παρατηρήσετε τους τρόπους με τους οποίους ο αφηγητής μετατοπίζεται από το ένα χρονικό σημείο στο άλλο, καθώς και από τον έναν τόπο στον άλλο για να αναπτύξει και να ολοκληρώσει την ιστορία του.

Απάντηση:

Το κείμενο όσον αφορά την τεχνική της αφήγησης επιλέγει ένα δύσκολο τρόπο προσέγγισης. Χρονική αφετηρία το παρόν και οι φωτογραφίες που αποτύπωσαν το μακρινό και το πρόσφατο παρελθόν, στα μονοπάτια του οποίου κινείται με άνεση ο αφηγητής.

Στο ταξίδι του αυτό τον συντρέπει και η δυνατή του μνήμη, που έχει πάρει θα λέγαμε διαστάσεις ζωντανού πλάσματος με αισθήματα. Πρόκειται για μια μνήμη που αισθάνεται τα πάντα και μπορεί επομένως να υποδεικνύει στον αφηγητή το σωστό δρόμο κάθε φορά. Είναι μια μνήμη με κρίση και διορατικότητα, καθώς μπορεί να αντιληφθεί ακόμη και το ασυνήθιστα τυχαίο και συμπτωματικό. Τέλος είναι μια μνήμη με συνδυαστικές ικανότητες, καθώς ανακαλεί πρόσωπα, τόπους και γεγονότα, ακριβώς τη στιγμή που πρέπει και το αποθεματικό της κεφάλαιο φαίνεται ανεξάντλητο.

Έτσι, το αποτέλεσμα που παρέχεται στον αναγνώστη μοιάζει με έναν τέλεια ενημερωμένο χάρτη στο χώρο και το χρόνο, ενώ οι χωροχρονικές μετατοπίσεις είναι πάντοτε δικαιολογημένες και απόλυτα τεκμηριωμένες (βλ. και ΣΧΟΛΙΑ ΑΙΣΘΗΤΙΚΑ).

Z. ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

- 1n:** Πιστεύετε ότι η διπλωπία που προσβάλλει δύο φορές τον αφηγητή μέσα στο κείμενο είναι πραγματική εγγενής πάθηση της όρασής του ή μήπως πρόκειται για ένα τέχνασμα της αφήγησης με συμβολικά στοιχεία;
- 2n:** Υπάρχει συλλογική μνήμη των λαών και, αν ναι, πώς συντηρείται αυτή άσχετα με το έργο που μπορεί να παράγει κάθε φορά η επιστημονική ιστοριογραφική έρευνα;

ΤΟ ΦΥΛΛΟ

Βασίλης Βασιλικός

A. Ο ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΣ

Η ζωή και το έργο του

Γεννήθηκε στην Καβάλα, στα 1933. Σπούδασε Νομικά, αλλά δεν ασχολήθηκε με τη δικηγορία. Στη λογοτεχνία εμφανίστηκε στα 1951, με τη «Διήγηση του Ιάσονα».

Είναι ένας από τους πολυγραφότερους Νεοέλληνες συγγραφείς. Στην τριλογία του «Το φύλλο», «Το πηγάδι», «Τ' αγκάλιασμα» χρησιμοποιεί καινούρια εκφραστικά μέσα, για να δώσει με μοντέρνα, πυκνή και πολυσήμαντη γλώσσα το χαρακτήρα της εποχής του.

Άλλα έργα του είναι τα εξής: «Ζ», «Μαγνητόφωνο», «Καφενείο Εμιγκρέκ», «Γλαύκος Θρασάκης».

Ασχολήθηκε και με τον κινηματογράφο, αλλά και με την τηλεόραση, καθώς στα 1981 διορίστηκε διευθυντής προγραμμάτων της ΕΡΤ. Τιμήθηκε με το Α΄ Κρατικό βραβείο διηγήματος το 1980.

B. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΓΙΑ ΤΟ ΕΡΓΟ

Πρόκειται για απόσπασμα από το «Φύλλο», το πρώτο βιβλίο της τριλογίας του Βασιλικού. Πρόκειται για ένα έργο αλληγορικό, στο οποίο τα πρόσωπα δεν έχουν αυτενέργεια και αυτοτέλεια, αλλά δρουν υποταγμένα στις ανάγκες της κύριας ιδέας του έργου.

Γ. ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

α. Νοηματική απόδοση

Ο ήρωας του διηγήματος πήρε μια γλάστρα με ένα καλλωπιστικό φυτό και το έβαλε στο δωμάτιό του. Το βράδυ, παρακολουθούσε το φως του φεγγαριού, όπως έμπαινε στο δωμάτιο και έκανε το φύλλο του να ξεχωρίζει μέσα στο σκοτάδι. Κατά τις τρεις το πρωί ξύπνησε από έναν εφιάλη, Είδε τη μητέρα του να ξεσκίζει με τα νύχια της το φύλλο του, που υπέφερε καρτερικά το θάνατό του, Τρομαγμένος άνοιξε τα μάτια του κι όταν τελικά το είδε εκεί πούχασε. Το πρωί είδε το φύλλο του κολλημένο στο τζάμι της μπαλκονόπορτας και αποφάσισε από το επόμενο βράδυ να αφήνει το παράθυρο ανοικτό, για να αναπνέει άνετα.

Στις συζητήσεις με τον πατέρα του, σχετικά με την επιστημονική ονομασία του φύλλ-

λου, φαινόταν ήσυχος πως γρήγορα θα έδειχνε - αν μεγάλωνε λίγο ακόμα - τι ήταν. Στην ουσία όμως ήταν πολύ ανήσυχος, γιατί ταλαντευόταν ανάμεσα στην αλλομπέσσα και το φυλλόδεντρο. Ορισμένες φορές ευχόταν να είναι αλλομπέσσα, γιατί σαν πιο λεπτό, θηλυκό φυτό, θα μπορούσε να συμβιβαστεί μέσα στο μικρό δωμάτιο, το γεμάτο έπιπλα, των οποίων η παρουσία του φαινόταν τώρα ολότελα ανούσια. Άλλες φορές πάλι σκεφτόταν πως θα 'ταν καλύτερα, αν γινόταν φυλλόδεντρο, γιατί ως σκληρό, αρσενικό φυτό, θα μπορούσε να αντιμετωπίσει επάξια τα έπιπλα για λίγο περισσότερο χώρο.

Σιγά σιγά το φυτό μεγάλωνε και ανέτρεπε κάθε θεωρία. Δεν έμοιαζε με κανένα από τα φυτά που έγραφαν τα βιβλία του και ο ήρωας το καμάρωνε. Μάλιστα, το σπύριξε κιόλας με ένα αντισύδι και το κοίταζε με θαυμασμό. Επίσης, έγραψε στο φίλο του για το φυτό του. Ένα πρωί όμως που ξύπνησε, είδε το φύλλο του να έχει διαιρεθεί σε μικρότερα φύλλα και να έχει λάβει τρομερή ανάπτυξη.

β. Ερμηνευτικά – Γλωσσικά σχόλια

1. **κολεός:** θήκη ξίφους.
2. **πλασταριά:** πλατιά σανίδα, όπου ανοίγουν φύλλο για πίτες, πλαστήρι.
3. **Κώστας του Μονάχου:** φίλος του ήρωα που σπούδαζε σκηνοθέτης στο Μόναχο.

γ. Πραγματολογικά – Ιδεολογικά – Πολιτιστικά σχόλια

Το διήγημα αυτό του Βασιλικού κινείται ανάμεσα σε δύο επίπεδα: το καθημερινό και το ονειρικό. Παρουσιάζεται στο πρώτο επίπεδο ο στενός χώρος ενός μικροαστικού διαμερίσματος και οι άνθρωποί του, με τις συνήθειες της τάξης τους, ενώ στο δεύτερο η φύση, σε κάθε της μορφή: ο ήλιος, το φεγγάρι και πάνω από όλα το φυτό.

Ο ήρωας, που αποκαλείται «Αυτός», κινείται στο αστικό περιβάλλον. Το όνομά του δε χρειάζεται, γιατί αυτό θα είχε μοναδικό λόγο ύπαρξης, αν χρειαζόταν για να διακριθεί από τα άλλα μέλη της κοινωνίας του. Αλλά ο ήρωας δε ζητά να διακριθεί, παρά μόνο να απομονωθεί. Γι' αυτό και βρίσκει καταφύγιο στο πελώριο φυτό του, που καταφέρνει να κλείσει απ' έξω όλους τους θορύβους της πόλης και να τον γλιτώσει από εξωτερικές επιδράσεις.

«Γνωστότατος κριτικός ο Βασιλικός, επισημαίνει την πολλαπλότητα των συμβολισμών που πιθανόν το κείμενο αυτό κλείνει. Το θεωρεί ως μία αντίθεση ανάμεσα στη Φύση και τη συμβατική ζωή της ανθρώπινης κοινωνίας μέσα σε χώρους περιορισμένους και μάλιστα κατάκλειστους. Ο συμβολισμός αυτός περιέχει και στοιχεία παραλόγου. Η επιστροφή στη ζωή, όπως συνέβαινε πριν είκοσι χιλιάδες χρόνια, είναι αδύνατη, γιατί στο μακρό αυτό διάστημα η ζωή έχει χάσει όλες τις ιδιότητες που της επέτρεπαν τότε να συμβαίνει με τον τρόπο αυτό.

Στο «Φύλλο» όμως του Βασιλικού μπορούμε να δούμε και κάποιον άλλο συμβολισμό. Είναι ο φίλος που, αφού τον σπύριξαμε σε δύσκολες ώρες, καταλήγει να γίνει επι-

κίνδυνο άτομο. Αν δεχτούμε το συμβολισμό αυτό, βρίσκουμε μια εξήγηση που σχετίζεται περισσότερο με τον ορθολογισμό και όχι με το παράλογο, αφού το παράλογο αρνιέται τον ορθολογισμό» (Σφαέλλου).

Το «Φύλλο» είναι και αυτό συμβολικό. Είναι το μέσο απομόνωσης από την πόλη και γι' αυτό ο ήρωας τρέφει αγάπη και στοργή για το φύλλο του. Όμως, η στοργή μετατρέπεται σε μίσος και τρόμο, όταν αυτό πολλαπλασιάζεται με ανησυχιακό ρυθμό. Ο άνθρωπος συνειδητοποιεί πως έχει αποκοπεί πια από την πραγματικότητα. Το φυτό του έχει πάρει πια τεράστιες διαστάσεις και τον έχει απομονώσει ολοκληρωτικά, γεγονός που τον τρομάζει.

Ο άνθρωπος, έχει δώσει μεγαλύτερη σημασία σε πράγματα που δεν έπρεπε και συνειδητοποιεί τελικά πόσο τραγικό λάθος ήταν αυτό. Αν θεωρήσουμε πως ο ήρωας αυτός ήταν ο τυπικός άνθρωπος της μεταπολεμικής περιόδου, τότε τον αντιλαμβανόμαστε αποκομμένο από την ιδεολογία του, να δίνει μεγαλύτερη σημασία στα αντικείμενα, κλεισμένος μέσα στο μικροαστικό του διαμέρισμα.

Δ. ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

✓ *Νοηματικές ενότητες/Επιμέρους πλαγιότιτλοι*

Το απόσπασμα αυτό μπορεί να διακριθεί στις εξής ενότητες:

- 1η ενότητα:** «**Κι ωστόσο η μάνα του είχε δίκιο προτού κοιμηθεί:**» ο ήρωας βάζει το φύλλο στο δωμάτιό του.
- 2η ενότητα:** «**Και πώς το λεν, επιστημονικώς βέβαια;, και γίνεται αριστερό-στροφο:**» προσπάθεια κατάταξης του φύλλου σε ομάδα.
- 3η ενότητα:** «**Το φύλλο καθημερινά άλλαζε τα πόδια των θορύβων:**» η ανάπτυξη του φύλλου, και
- 4η ενότητα:** «**Το γράμμα αυτό δεν θα 'χε φτάσει δάκτυλα, παλάμες ...:**» η διαίρεση του φύλλου.

Ε. ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ – ΤΕΧΝΟΤΡΟΠΙΑ

- 1. Αφήγηση:** Πρόκειται για ένα λυρικό κείμενο που στηρίζεται κυρίως στην αφήγηση και το στοιχειώδη, καθαρά κοινότοπο διάλογο. Έτσι, με δημοσιογραφική αμεσότητα αποκαλύπτεται η καθημερινή ζωή των προσώπων και οι μεταξύ τους σχέσεις. Όσο για τον ψυχικό κόσμο του ήρωα, αυτός αποκαλύπτεται μέσα από λεπτές παρατηρήσεις και ποιητική διάθεση, τονίζοντας με τον τρόπο αυτό τη διαφορά του με τους άλλους.

ΣΤ. ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ του Σχ. βιβλίου

1n: Ποια είναι η συναισθηματική σχέση του ήρωα με το φύλλο στην αρχή και στο τέλος του αποσπάσματος;

Απάντηση:

Βλέπε ανάλυση.

2n: Σε ποια σχέση βρίσκεται ο ήρωας με τα άλλα πρόσωπα του οικογενειακού του περιβάλλοντος και, γενικότερα, πώς παρουσιάζεται σαν προσωπικότητα;

Απάντηση:

Ο ήρωας φαίνεται αποκομμένος από τα υπόλοιπα μέλη της οικογένειάς του. Οι σχέσεις τους είναι καθαρά επιφανειακές, επιδερμικές, ενώ συνδιαλλέγονται μόνο για πρακτικά θέματα, για την ανταλλαγή πληροφοριών και για τίποτε βαθύτερο και ουσιαστικό που θα οδηγούσε σε καλύτερη κατανόηση του άλλου.

3n: Ποιες είναι οι πιθανές ερμηνείες που μπορείτε να δώσετε στο συμβολισμό του φύλλου;

Απάντηση:

Το «Φύλλο» συμβολίζει την επαφή του ανθρώπου με τη φύση, από την οποία τον έχει αποκόψει το αστικό περιβάλλον. Είναι αυτό που σώζει τον άνθρωπο από το θόρυβο και την ανωνυμία της μεγαλούπολης, τον κάνει να πλημμυρίζει από χαρά και στοργή.

Επίσης, μπορούμε να θεωρήσουμε πως δηλώνει την ανανέωση, τη μεταβολή που ζητά ο νέος άνθρωπος από έναν κόσμο σαθρό, χωρίς αξίες και ιδανικά.

Τέλος, από το γεγονός πως το φύλλο είναι κλεμμένο από ένα κορίτσι της πολυκατοικίας, την Αριάδνη, και από το ότι ο ήρωας αναρωπιέται αρκετά σχετικά με το φύλο του φυτού του ίσως αυτό να συμβολίζει τη μυστική ένωσή του με τη γυναίκα.

Ζ. ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1n: Ο αφηγητής στο κείμενο παρουσιάζεται ως φοιτητής της Γεωπονικής Σχολής. Ωστόσο, δεν είναι σε θέση να επισημάνει τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του φυτού που μελετά, ενώ δε γνωρίζει την κατηγορία που μπορεί να το κατατάξει. Προσπαθήστε να επισημάνετε το βαθύτερο νόημα αυτού του γεγονότος.

2n: Στο τέλος του αποσπάσματος το φυτό προσωποποιείται. Ποιο μήνυμα θέλει να περάσει ο συγγραφέας με αυτό;

ΕΜΑΣ ΑΡΑΓΕ ΠΟΙΟΣ ΘΑ ΜΑΣ ΚΟΙΤΑΞΕΙ;

Περικλής Σφουρίδης

A. Ο ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΣ

Η ζωή και το έργο του

Γεννήθηκε στη Θεσσαλονίκη το 1933, όπου μεγάλωσε, σπούδασε στην Ιατρική Σχολή και ζει μόνιμα. Πήρε την ειδικότητα του καρδιολόγου και εργάστηκε ως καρδιολόγος ως το 1994. Το 1974 συνεργάστηκε με το γνωστό περιοδικό της Θεσσαλονίκης, διαγώνιος, που εκδιδόταν ως το 1983, κάνοντας την πρώτη του εμφάνιση στα ελληνικά γράμματα.

Έργα του είναι: Περιστάσεις(1974), Αντιπαροχή (1978), τμήμα(1989), Ψυχή μπλε και κόκκινη κ.α.

B. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΓΙΑ ΤΟ ΕΡΓΟ

Πρόκειται για ένα ηθογραφικό κείμενο με αυτοβιογραφικές αναφορές που καταγράφει με συνοπτικό αλλά περιεκτικό τρόπο την πορεία μιας μικροαστικής οικογένειας της Θεσσαλονίκης.

Γ. ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

α. Νοηματική απόδοση

Ο αφηγητής αρχίζει τη διήγησή του από το βιβλιάριο ταμειυτηρίου που παίρνει από τον πατέρα του, καθώς ο θάνατος πλησιάζει τον ηλικιωμένο άνθρωπο, και τα παιδιά του θα έπρεπε να φροντίσουν για το θέμα της κηδείας. Τη στιγμή εκείνη ο πατέρας εκμυστηρεύεται στο γιο του ότι υπάρχουν κάποιες λίρες από τα χωράφια της γυναίκας του, δηλαδή της μητέρας του αφηγητή και τον καλεί να φωνάξει και την αδελφή του, την Αγγελική, για να τις μοιραστούν. Η σκέψη και η πένα του αφηγητή γυρίζουν στο πρόσωπο της μητέρας και στα λόγια της, καθώς του έλεγε με πλάγιο τρόπο ότι έπρεπε να πάει σε οίκο ευγηρίας, γεγονός που ξεσάκωνε τις αντιδράσεις του γιου.

Η συνέχεια του αποσπάσματος αποκαλύπτει το χαρακτήρα της μητέρας, ενός ανθρώπου περήφανου που δεν ήθελε να γίνει φόρτωμα στα παιδιά της με τα γεράματά της. Επέμενε να ζει μόνιμο στο πατρικό του συγγραφέα με τις αναμνήσεις του άντρα της, κάνοντας πότε πότε διακριτικές επισκέψεις στα παιδιά της.

Ο γιος που σπούδαζε τα παιδιά του στο εξωτερικό κάποια στιγμή και με τη βοήθεια

της αδελφής του πείθει τη μητέρα να του δώσει τις λίρες που είχε αποταμιεύσει, για να κτίσει ένα εξοχικό σπίτι στη Σκύρο, όπου το καλοκαίρι όλοι μαζί θα έκαναν διακοπές. Πράγματι το εξοχικό κτίστηκε και το επόμενο καλοκαίρι όλοι, μαζί και η μητέρα, βρέθηκαν για διακοπές στη Σκύρο.

Με την επιστροφή στη Θεσσαλονίκη μια σειρά ατυχημάτων θα οδηγήσουν τη μητέρα στην εγκατάσταση στο σπίτι του γιου, όπου θα δεχτεί τις περιποιήσεις της νύφης της Φρίντας. Καθώς η ώρα του θανάτου πλησίαζε έδωσε στο γιο της ένα βιβλιário καταθέσεων με κάποιο μεγάλο ποσό, όπως είχε κάνει και ο πατέρας, για τα έξοδα της κηδείας, ενώ παρήγγειλε το περίσσευμα να δοθεί στον εγγονό της το Γιώργο, το έναν από τους γιους του γιου της, που ζούσε στο εξωτερικό και στον οποίο η γιαγιά του είχε αδυναμία.

Ο αφηγητής θα θυμηθεί τη μητέρα ένα γλυκό φθινοπωρινό βράδυ με τη γυναίκα του πάνω στη συζήτηση για τη δική τους κατάληξη.

β. Ερμηνευτικά – Γλωσσικά σχόλια

Αντιπαροχή: παραχώρηση οικοπέδου για την ανέγερση πολυκατοικίας από την οποία κάποια διαμερίσματα δίνονταν στον ιδιοκτήτη προς αποζημίωσή του για το οικόπεδο που είχε παραχωρήσει. Το φαινόμενο της αντιπαροχής γνώρισε μεγάλη άνθιση τόσο στην Αθήνα όσο και στα άλλα ασικά κέντρα από τα τέλη της δεκαετίας του '50 κι εξής.

Μικροαστικός: ό,τι έχει σχέση με τις ενδιάμεσες κοινωνικές τάξεις. Συνήθως λέγεται υποτιμητικά.

Αποκούμπι: στήριγμα, λύση ανάγκης.

Έριχνε σπόντες: μιλούσε με υπονοούμενα.

Οίκος ευγηρίας: γηροκομείο.

Ανένδοτος: ανυποχώρητος.

Θέλω τη γωνιά μου: θέλω το δικό μου χώρο, το σπίτι μου.

Σεμέν: εργόχειρο κέντημα με διακοσμητική χρήση.

Ντυνόταν στην τρίχα: πολύ επίσημα και συνήθως κομψά.

Έγνοιες: οι έννοιες, τα προβλήματα.

Τσαντίρι: (τουρκ. Cadir), τέντα κάτω από την οποία στεγάζονται τσιγγάνοι.

Σηκώθηκε το σπίτι: χτίστηκε.

Σπάσιμο στην ουρίτσα: κατάγμα στη λεκάνη.

«Μπρος γκρεμός και πίσω ρέμα» : λαϊκή έκφραση που δηλώνει το αδιέξοδο στο οποίο έχει περιέλθει μια κατάσταση.

Την έριξε με πυρετό: έπεσε άρρωστη με πυρετό στο κρεβάτι.

Ψέλλισε: ψιθύρισε.

Σάλι: σάρπα.

Κούρνιασε: μαζεύτηκε, συνήθως για ζώα.

Νυχτολούλουδο: γενική ονομασία φυτών που τα άνθη τους ανοίγουν τη νύχτα και μυρίζουν έντονα αυτές τις ώρες του εικοσιπτετράωρου.

γ. Πραγματολογικά – Ιδεολογικά – Πολιτιστικά σχόλια

Στο απόσπασμα από το μυθιστόρημα του Π.Σφυρίδη, Ψυχή μπλε και κόκκινη, παρακολουθούμε συνοπτικά την πορεία μιας μικροαστικής οικογένειας από τη Θεσσαλονίκη.

Η εικόνα της γιαγιάς που προσπαθεί να έχει διακριτική παρουσία στις οικογένειες των παιδιών της μας είναι αρκετά οικεία, καθώς συνοψίζει την πρόσφατη τουλάχιστον εικόνα μιας τυπικής ελληνικής οικογένειας.

Η μητέρα που λόγω του προχωρημένου της ηλικίας της ή λόγω ασθένειας θα μετακομίσει στο σπίτι του παιδιού της είναι κάτι που τείνει ίσως να αλλάξει τα τελευταία χρόνια και στην Ελλάδα, αν και ακόμη είναι κάτι που συμβαίνει με μεγάλη συχνότητα.

Η φροντίδα που παρέχουν τόσο οι γονείς στα παιδιά όσο και τα παιδιά στους γονείς όταν αυτοί γεράσουν είναι ιδεολογικό στοιχείο, χαρακτηριστικό της ελληνικής νοοτροπίας.

Η ανησυχία για την όποια αλλαγή αυτού του κατεστημένου εκδηλώνεται στο τέλος του κειμένου, όταν ο αφηγητής εκφράζει τις δικές του ανησυχίες σχετικά με το δικό του τέλος: « Εμάς ποιος θα μας κοπιάξει;»

Δ. ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

✓ Νοηματικές ενότητες/Επιμέρους πλαγιότιτλοι

Το απόσπασμα μπορεί να χωριστεί στις παρακάτω ενότητες:

- 1η ενότητα:** « **Τη μέρα που ο πατέρας...στο Τόπαλι**»: ο πατέρας του αφηγητή πεθαίνει.
- 2η ενότητα:** «**Η μάνα όμως...κοντά μας**»: η επιμονή της μάνας να ζει μόνη, για να μην ενοχλεί τα παιδιά της. Η ζωή της χωρίς τον άντρα της.
- 3η ενότητα:** « **Κι ήταν αυτές οι έγνοιες...μου είπε**»: η μητέρα δίνει τις λίρες για να χτιστεί το εξοχικό στη Σκύρο, όπου πηγαίνουν όλοι μαζί διακοπές το καλοκαίρι.
- 4η ενότητα:** «**Με το που γυρίσαμε...με πολλά κεράκια**»: με την επιστροφή στη Θεσσαλονίκη μια σειρά ατυχημάτων θα αναγκάσει τη μητέρα να εγκατασταθεί στο σπίτι του γιου της για περισσότερη φροντίδα, όπου και θα πεθάνει.
- 5η ενότητα:** « **Τα θυμηθήκαμε...οίκους ευγηρίας**»: ο αφηγητής αναπολεί τις παιλιές στιγμές που ζούσε η μητέρα και αναλογίζεται παρέα με τη γυναίκα του για τα δικά τους γηρατειά και το τέλος τους.

Ε. ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ – ΤΕΧΝΟΤΡΟΠΙΑ

- 1. Γλώσσα:** Το κείμενο είναι γραμμένο σε απλή δημοτική και κατανοητή γλώσσα.
- 2. Ύφος:** Είναι προφανές ότι πρόκειται για προσωπικές εμπειρίες του συγγραφέα Π.

Σφυρίδη, όπως τουλάχιστον φανερώνει το μικρό όνομα του αφηγητή, «Περικλάκης» με το οποίο τον αποκαλεί η μητέρα. Επιπλέον ο αφηγητής είναι γιατρός που ζει στη Θεσσαλονίκη, ακριβώς όπως και ο συγγραφέας. Τα υπόλοιπα στοιχεία θα μπορούσαν να είναι επινοήσεις του συγγραφέα που θα μπορούσε να έχει αντλήσει βέβαια από τις προσωπικές του εμπειρίες. Έτσι στο κείμενο αποτυπώνεται το προσωπικό και απλό ύφος του Περικλή Σφυρίδη.

- 3. Δομή:** Το αποτέλεσμα είναι ένα κείμενο συνεκτικό που ρέει και παρουσιάζει στον Έλληνα αναγνώστη εικόνες οικείες που δε θα δυσκολευτεί να τις απορροφήσει. Τα γεγονότα, όπως τα θυμάται ο αφηγητής- συγγραφέας, επιλέγονται μέσα από το παρελθόν και έχουν ως στόχο να φωτίσουν καταστάσεις, που αφορούν κάθε τυπική ελληνική οικογένεια. Η αναδρομική αφήγηση είναι η τεχνική που επιστρατεύεται για να εκτεθούν τα γεγονότα αυτά σε μια λογική χρονική ακολουθία η οποία ανατρέπεται κάποιες φορές από τους συνειρμούς της μνήμης που φέρνει στην επιφάνεια καταστάσεις που σημάδεψαν τους ήρωες του κειμένου.

Εκφραστικά μέσα: Μεταφορές: τις ήθελε για αποκούμπι, έριχνε σπόντες, θέλω τη γωνιά μου, μένω σε τσαντίρι, μου το ξέκοψε, ένα γλυκό απόβραδο.

Προσωποποίηση: η ψυχή τριγύριζε

Υπερβολή: την πήγα σε εξοχές

Εικόνες: Η εικόνα της μπρόστας και της οικογενειακής θαλπωρής είναι το σκηνικό πλαίσιο του αποσπάσματος. Η Ελληνίδα μάνα που νοιάζεται ολόκληρη τη ζωή της για τη ζωή των παιδιών της και θυσιάζεται για αυτά. Η ανταπόδοση από την πλευρά των παιδιών πέρα από υποχρέωση γίνεται κι ανάγκη.

ΣΤ. ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ στις ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ του Σχ. βιβλίου

- 1n:** Να βρείτε τα στοιχεία που επιβεβαιώνουν ότι η οικογένεια του αφηγητή είναι μια τυπική αστική οικογένεια.

Απάντηση:

Η γιαγιά που μετακομίζει λόγω ασθένειας στο σπίτι του γιου προκειμένου να έχει καλύτερη περιποίηση, η αδυναμία της γυναίκας αυτής σε ένα από τα εγγόνια της, το γεγονός ότι όλη της τη ζωή αποταμίευε χρήματα για τη δύσκολη στιγμή και για να δώσει στα παιδιά της μετά θάνατον, η επιθυμία του γιου να φιάξει ένα εξοχικό, καθότι γιατρός και δεν μπορεί να κάνει διακοπές σε τσαντίρι, είναι χαρακτηριστικές και γνώριμες εικόνες σε κάθε μικροαστό.

Η συνεχής παρουσία και συμπαράσταση των γονιών στα παιδιά τους, ακόμη και όταν εκείνα μεγαλώσουν και κάνουν δική τους οικογένεια είναι η συνηθισμένη στάση των Ελλήνων γονιών. Τέλος το μικρό διαμέρισμα στη μεγαλούπολη, όπου συνωστίζονται πολυμελείς οικογένειες σφραγίζει τη μικροαστική ατμόσφαιρα που συνοψίζεται στις καθημερινές μικρές και μεγάλες αγωνίες των μικροαστών.

2η: Να χαρακτηρίσετε το ήθος των γονιών του αφηγητή από τη συμπεριφορά και τις πράξεις τους.

Απάντηση:

Οι γονείς είναι διακριτικοί και ιδιαίτερα η μητέρα που δε θέλει να επιβαρύνει με την παρουσία της τις οικογένειες των παιδιών της. Το γεγονός ότι ανησυχούν για την οικονομική κατάσταση των παιδιών τους και προσπαθούν με τις οικονομίες της ζωής τους να τα ενισχύσουν φανερώνει γονείς που ενδιαφέρονται για τα παιδιά τους. Είναι γονείς που έχουν την αγωνία των παιδιών τους μέχρι το τέλος της ζωής τους και πάνω από όλα δεν εκμεταλλεύονται τη θέση τους, προκειμένου να φορτωθούν στα παιδιά τους. Είναι δίκαιο απέναντι και στα δύο τους παιδιά, χωρίς να ξεχωρίσουν την κόρη από το γιο, αν και η μάνα έχει ιδιαίτερη αδυναμία στον έναν εγγονό.

3η: Ποιες επιπτώσεις έχουν οι οικονομικές σχέσεις των μελών της οικογένειας στα αισθήματά τους;

Απάντηση:

Οι γονείς διαθέτουν όλα τους τα χρήματα για την ευτυχία των παιδιών τους. Αποταμιεύουν χρήματα, ώστε να μην επιβαρύνουν τα παιδιά τους ούτε με τα έξοδα της κηδείας. Η μάνα θα δώσει το απαραίτητο ποσό για το χτίσιμο του εξοχικού στη Σκύρο, χωρίς αυτό να επισύρει κάποια αντιδικία ανάμεσα στα αδέρφια, αφού μάλιστα βλέπουμε την αδελφή του Περικλή να παρεμβαίνει ως προς αυτό το θέμα υπέρ του αδελφού της.

Η μητέρα μοιράζει τη σύνταξη ως δώρο Χριστουγέννων στα μέλη της οικογένειας, ενώ και εκείνοι με τη σειρά τους της χαρίζουν δώρα. Οι οικονομικές σχέσεις πάντως δε φαίνεται να κατευθύνουν τα αισθήματα των μελών της οικογένειας μεταξύ τους, αφού ο γιος για παράδειγμα επιμένει από την αρχή να πάρει τη μητέρα στο σπίτι, πριν πάρει από εκείνη το ποσό για να χτίσει το εξοχικό. Έτσι δε νομίζουμε ότι υπάρχει κάποια υστεροβουλία από πλευράς του. Οι γονείς πάλι αποταμιεύουν χρήματα για τις δύσκολες στιγμές, προκειμένου να μην επιβαρύνουν τα παιδιά τους, ενώ οι οικονομίες προορίζονται ούτως ή άλλως για αυτά.

4η: Να βρείτε α) τα αυτοαναφορικά στοιχεία του κειμένου και β) το αισθητικό αποτέλεσμα.

Απάντηση: βλ. ΑΙΣΘΗΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

Ζ. ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1η: Ο τύπος αυτός της οικογένειας ισχύει ακόμη και σήμερα;

2η: Ποια είναι η στάση της Αγγελικής μέσα στο κείμενο;

ΣΚΑΡΙΜΠΙΚΟ ΑΛΛΙΩΤΙΚΟ

Ν. Δ. Τριανταφυλλόπουλος

A. Ο ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΣ

Η ζωή και το έργο του

Γεννήθηκε το 1933 στο Διδυμότειχο, αλλά μεγάλωσε στη Χαλκίδα., όπου και ζει. Σπούδασε κλασική φιλολογία στο πανεπιστήμιο Αθηνών και εργάστηκε σε σχολεία ως φιλόλογος. Στα έργα του περιγράφει συχνά το ευβοϊκό τοπίο: *Τρία θαλασσινά ειδύλλια*(1986), *Λιμενάρχης Ευρίπου* (1993), *Ανυπόταχτο Λιμάνι*(1998).

B. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΓΙΑ ΤΟ ΕΡΓΟ

Πρόκειται για ένα γενικό κοινωνικό σχόλιο του Τριανταφυλλόπουλου αναφορικά με παράσταση θεατρικού έργου στη Χαλκίδα του πολύ γνωστού και ιδιάζοντος συγγραφέα Γιάννη Σκαρίμπα, που πέρασε το μεγαλύτερο μέρος της ζωής του στην πρωτεύουσα της Εύβοιας.

Γ. ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

α. Νοηματική απόδοση

Ο αφηγητής ξεκινά με την περιγραφή της κατάστασης που επικρατεί στο θέατρο της Χαλκίδας πριν από την έναρξη της παράστασης, όπου διάφορος κόσμος, όπως διανοούμενοι και κοσμικοί της πόλης, αρχίζει να καταφθάνει στην αίθουσα.

Ένας σύντομος διάλογος σχετικά με τις ξένες επιρροές του έργου αναπτύσσεται μεταξύ του αφηγητή και της διπλανής του, η οποία είναι μια φιλόλογος της πόλης.

Η παράσταση αρχίζει και ο τοπικός θίασος, αν και δεν καταφέρνει να αποδώσει πάντα με πειστικότητα τους χαρακτήρες του έργου, βάζει όμως τη σφραγίδα της εντοπιότητας της πόλης, προκαλώντας συχνά το γέλιο και τη θυμηδία στο κοινό. Από την άλλη, ο αφηγητής προσπαθεί να επισημάνει τις ομοιότητες ανάμεσα στα δύο σκαριμπικά έργα, εκείνου που παίζεται τώρα, Ο ήχος του κώδωνος, και του προδρομικού του, Μαριάμπας.

Πρόκειται για δύο ιστορίες που βασίζονται στο ερωτικό τρίγωνο κατά τα ιψενικά πρότυπα, ανάμεσα στη σύζυγο, το σύζυγο και τον «οικογενειακό φίλο» και εραστή της συζύγου.

Η παράσταση εν μέσω ενός βρεφικού κλαυθμού που την κατατρύχει από την αρχή

δεν είναι το ίδιο αποδεκτή από τις διάφορες ηλικίες του κοινού, όσον αφορά τις δυνατότητες πρόσληψης των μηνυμάτων. Το τέλος με τη δολοφονία του συζύγου από τη σύζυγο θα προξενήσει αμηχανία στο επαρχιώτικο κοινό, ενώ ο αφηγητής βγαίνοντας από την αίθουσα θα ενωθεί φυσιολογικά με το πλήθος της υπόλοιπης πόλης, που δεν παρακολούθησε την παράσταση.

β. Ερμηνευτικά – Γλωσσικά σχόλια

Γιάννης Σκαρίμπας: συγγραφέας και ποιητής(1897-1984) από την Αγία Θυμιά Άμφισσας. Τελείωσε το γυμνάσιο στην Πάτρα, παρακολούθησε μαθήματα φιλολογίας στο πανεπιστήμιο και εγκαταστάθηκε στη Χαλκίδα, όπου παρήγαγε ένα ιδιόρρυθμο πνευματικό έργο. Το 1930 πήρε το βραβείο του περιοδικού Ελληνικά Γράμματα και τύπωσε τα διηγήματα «Καημοί στο Γριπονήσι»(Εξ ου και το ψευδώνυμο Γριπονησιώτης του συγγραφέα του διηγήματος, Ν.Δ. Τριανταφυλλόπουλου). Άλλα του έργα: το θείο τραγί, Το σόλο του Φίγκαρο, το Βατερλό των δύο γελοίων, «Μαριάμπας, Ο ήχος του κώδωνος, (βλ. και σημειώσεις σχολικού βιβλίου).

Σκαριμπικό αλλιώτικο: αναφέρεται στον τρόπο παράστασης του έργου του Γιάννη Σκαρίμπα, ο ήχος του κώδωνος από το συγκεκριμένο τοπικό θιάσο.

Μισόπικρος Καραγκιόζης: αναφέρεται στη μελαγχολική εικόνα του γνωστού ήρωα του θεάτρου σκιών που εκπροσωπεί τον τύπο του φτωχού Έλληνα.

Καβούρντιζε: κυριολεκτικά σιγόπννε, εδώ μεταφορικά, έπαιζε τραγούδια με κακή απόδοση.

Βυθισμένοι θεατές: σκεπτικοί και προβληματισμένοι.

Παρεκτός: εκτός από.

Προσβολικά πιτσιρίκια: νήπια, που δεν πηγαίνουν ακόμη σχολείο.

Μισοκοσμικό, μισοδιανοούμενο ύφος: σχεδόν κοσμικό, σχεδόν διανοούμενο.

Διεκδικητικοί διαξιφισμοί: διαπληκτισμοί με στόχο τη στήριξη προσωπικών θέσεων. Εδώ οι διαπληκτισμοί για ασήμαντες μάλλον αφορμές, όπως ίσως η αρίθμηση και κατάληψη των καθισμάτων της αίθουσας από κάποιους ή η προσπάθεια απαγόρευσης εισόδου στο θέατρο σε ορισμένους.

Το σκηνικό έδινε λαμπρές υποσχέσεις: εννοεί προφανώς ότι τα σκηνικά της παράστασης ήταν προσεγμένα.

Θα ξαναρχόταν λοιπόν η Χαλκίδα: εννοεί το κοινό της πόλης.

Σχολαστικός: ο λεπτολόγος, ο τυπολάτρης που ασχολείται μόνο με τις τυπικές λεπτομέρειες και του διαφεύγει η ουσία.

Δάνειο: ξένο , όχι δικό μας.

Μεταγραφή στα καθ' ημάς: προσαρμοσμένο στα δικά μας πρότυπα.

Μαχόμενοι να διώξω τη Χαλκίδα: η προσπάθεια του αφηγητή να απαλλαγεί από τη νοοτροπία της πόλης.

Ωσάν: σαν.

Παραφωνούσε: τραγουδούσε παράφωνα, φάλτσαρε..

Πούθε φερμένους: από πού τους είχαν φέρει, από πού είχαν έρθει.

Υπόβραχνη: περίπου βραχνή.

Λυκόσκαγα: σφαίρες, σκάγια που προορίζονται να σκοτώσουν λύκους.

Γιρλάντες: διακοσμητικές συνθέσεις από λουλούδια και φύλλα. Εδώ μεταφορικά, στολίδια.

Λυκόφως: το φως που δημιουργείται αμέσως μετά τη δύση του ηλίου από τη διάθλαση του φωτός των ακτίνων του. Κοινώς το σούρουπο.

Αξέμπλεχτα: περίπλοκα, περιπλεγμένα, που δεν μπορούν να ξεμπλεχτούν.

Μερώνω: ηρεμώ, ησυχάζω.

Φαλτσάρω: τραγουδώ παράφωνα.

Στρατιωτικές φιλύρες του τρένου: πρόκειται για ιδιότυπη εικόνα κατά τα σκαριμπικά συμφραζόμενα: η φιλύρα είναι το δέντρο φλαμουριά. Ενδεχομένως πρόκειται για περιγραφική εικόνα από την πόλη της Χαλκίδας ή από τα σκηνικά της παράστασης.

Μπέρτα: πανωφόρι χωρίς μανίκια.

Δραπετεμένη: που είχε δραπετεύσει.

Σπαθάτη: λυγερή σαν σπαθί

Μουράγια: οι προκυμαίες (βενετικό: muragia)

Αδυσώππια: ανυποχώρητα, σκληρά.

Τρεκλίζοντας: παραπαίοντας, παραπατώντας.

Μεσοπόλεμος: το διάστημα ανάμεσα στους δύο παγκοσμίους πολέμους από το 1918 έως το 1939.

Ίψενικό τρίγωνο: τα γνωστά ερωτικά τρίγωνα του Νορβηγού δραματουργού Ερρίκου Ίψεν (1828-1906), όπως παρουσιάζονται στα διάφορα έργα του της τελευταίας περιόδου με ψυχολογικές εμβαθύνσεις, όπως Έντα Γκάμπλερ, Αγριόπαπια κ.ά. Πρόκειται συνήθως για παράνομα ερωτικά πάθη που προκύπτουν ανάμεσα σε κάποια παντρεμένη κυρία και έναν οικογενειακό φίλο του σπιτιού, ενώ συχνά τα αποτελέσματα είναι ολέθρια. Το συγκεκριμένο έργο του Σκαρίμπα που περιγράφει ο αφηγητής περιλαμβάνει μια τέτοια υπόθεση.

Δίκαννο: κυνηγετικό όπλο.

Κάλυκας: μετάλλινη θήκη που γεμίζει με μπαρούτι.

γ. Πραγματολογικά – Ιδεολογικά – Πολιτιστικά σχόλια

Το κείμενο αποτελεί είδος θεατρικής κριτικής του αφηγητή αναφορικά με παράσταση έργου του Σκαρίμπα που δόθηκε από τοπικό θίασο της Χαλκίδας στην ομώνυμη πόλη.

Πλήθος στοιχείων δηλώνουν την ανησυχία του αφηγητή σχετικά με την αναμενόμενη παράσταση. Το κοινό της επαρχιακής πόλης που προσέρχεται φαίνεται να τον ενοχλεί.

Στη διάρκεια του έργου προσπαθεί τόσο να αντιληφθεί την ικανότητα των ηθοποιών να μεταφέρουν το έργο του δημιουργού επί σκηνής, κάτι που δε σταματά εξάλλου να κριπikάρε, όσο και την ικανότητα αντίληψης του κοινού αναφορικά με το εν λόγω έργο.

Το κείμενο θα μπορούσε να συνδεθεί γενικότερα με την προσπάθεια που καταβάλλεται τα τελευταία χρόνια στην ελληνική επαρχία να δημιουργηθούν αξιόλογοι περιφερειακοί θίασοι που θα είναι σε θέση να ανεβάζουν καλές παραστάσεις σε αντίστοιχες σκηνές.

Δ. ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

✓ Νοηματικές ενότητες/Επιμέρους πλαγιότιτλοι

Διακρίνουμε τις εξής ενότητες:

- 1η ενότητα:** «Ανοιχτή αυλαία...Θα ξαναρχόταν λοιπόν η Χαλκίδα;»: το κλίμα που επικρατεί στην αίθουσα του επαρχιακού θεάτρου συνοψίζεται στη λιγοστή προσέλευση των «κοσμικών» και «διανοούμενων» θεατών της πόλης, οι οποίοι αναμειγνύονται και με άλλα ετερόκλητα στοιχεία, όπως κάποιοι Πακιστανοί.
- 2η ενότητα:** « Η διπλανή μου φιλόλογος...να διώξω τη Χαλκίδα » : ένα σύντομος διάλογος αναπτύσσεται ανάμεσα στον αφηγητή και τη διπλανή του φιλόλογο, αναφορικά με τα βασικά στοιχεία του έργου, που πρόκειται να παρακολουθήσουν.
- 3η ενότητα:** «Τη φέραν...αξέμπλεχτα κι η ίδια » : η παράσταση αρχίζει και προκαλεί διάφορους συνειρμούς στον αφηγητή σχετικά με το σκαριμπικό θέατρο.
- 4η ενότητα:** « Το μωρό αποκάτω...για ώρα » : η παράσταση χαρίζει εύθυμες στιγμές στο κοινό, που ανάλογα με την ηλικία δεν είναι πάντα σε θέση να προσλάβει τα μηνύματα.
- 5η ενότητα:** «Όταν σβήσανε...Ψιθύριζα και τώρα:» : η παράσταση τελειώσε και ο αφηγητής βρίσκεται και πάλι έξω στους ρυθμούς της πόλης.

Ε. ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ – ΤΕΧΝΟΤΡΟΠΙΑ

- 1. Γλώσσα:** Το κείμενο είναι γραμμένο εν γένει σε δημοτική γλώσσα, ενώ η χρήση σύνθετων «αμάρτυρων νεολογισμών» από το συγγραφέα, όπως λυκόσκαγα, μισοκοσμικός, μισοδιανοούμενος, κάνουν το λόγο λίγο δύσκαμπο, καθώς επιχειρείται ίσως με κάποιο έμμεσο τρόπο η σύνδεση του κειμένου με το γλωσσικό ιδίωμα του Σκαρίμπα.
- 2. Ύφος:** Ο χρόνος είναι συνεχής χωρίς διακοπές πέρα από την περιστασιακή παρέμβαση του αφηγητή που θέλει να ειρωνευτεί, να κριπikάρει ή να στηλιτεύσει. Έτσι το συνολικό αποτέλεσμα είναι ένα ύφος ιδιάζον και ιδιότυπο, καθώς γίνεται προσπάθεια να συνοψιστεί μια γενικότερη κριπikή που εξετάζει το κοινό, το ίδιο το έργο, τον τρόπο της παράστασης και την ίδια τη στάση του συγγραφέα.

- 3. Δομή:** Τα γεγονότα διαρκούν όσο ο χρόνος μιας θεατρικής παράστασης. Ο αφηγητής στέκεται στα κρίσιμα σημεία και σχολιάζει από τη θέση του υποψιασμένου θεατή, χωρίς να διακόπτει τη συνεχή ροή των δρώμενων.
- 4. Εκφραστικά μέσα:**
- α) Μεταφορές:** το μαγνητόφωνο καθούρνιζε τραγούδια, ανταλλάχτηκαν διεκδικητικοί διαξιφισμοί, μπλέχτηκε αξέμπλεχτα,
 - β) Προσωποποίηση:** με πήρε ο κατήφορος
 - γ) Μετωνυμίες:** θα ξαναρχόταν η Χαλκίδα, να διώξω τη Χαλκίδα, πολιορκημένος από τη Χαλκίδα, με ακολούθησε η πόλη
 - δ) Εικόνες:** Το βασικό σκηνικό είναι η θεατρική αίθουσα πριν και κατά τη διάρκεια της παράστασης. Οι αντιδράσεις του κοινού εν αναμονή και κατά τη διάρκεια του έργου πλαισιώνουν τις εικόνες του κειμένου.

ΣΤ. ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ του Σχ. βιβλίου

1n: Ποια είναι η προσδοκία του αφηγητή πριν από την παράσταση και με ποια φράση υποδηλώνεται; Να σχολιάσετε τη φράση.

Απάντηση:

«όχι, αποκρίθηκα δάνειο...να διώξω τη Χαλκίδα». Με αυτή τη φράση ο αφηγητής εκφράζει, αντίστροφα θα λέγαμε με τις προσδοκίες του αναφορικά με το έργο, αρνητικές κρίσεις για την «ελληνικότητα» της δομής του. Θέλοντας προφανώς να αποφύγει τη συζήτηση με κάποια φιλόλογο από την πόλη, σχολιάζει αρνητικά το έργο που προτίθεται να παρακολουθήσει, καθώς του αποδίδει ξενικά στοιχεία, κάτι που ενδεχομένως αντίκειται στην προσδοκία του για ένα δημιούργημα γνήσιο και ακραιφνώς σκαριμπικό.

Η ενόχληση που δοκιμάζει ο αφηγητής από το κοινό της πόλης τον οδηγεί σε επιπόλαιες κρίσεις, γεγονός που, όπως τουλάχιστον φαίνεται από τα λεγόμενά του, αντιλαμβάνεται και ο ίδιος.

2n: Ποια σημασία νομίζετε ότι αποκτά μέσα στο κείμενο το χωρίο: «δάνειο και μεταγραφή είναι το έργο....θα δούμε»;

Απάντηση:

Έχοντας υπόψη του ο αφηγητής την υπόθεση του έργου κάνει προφανώς ένα βιαστικό συνειρμό που θέλει να παραπέμψει στα νορβηγικά ιψενικά ερωτικά τρίγωνα. (βλ. γλωσσικά-ερμηνευτικά σχόλια παραπάνω). Δεν πιστεύουμε ότι με αυτόν τον τρόπο θέλει να βλάψει ή να μειώσει τη γνησιότητα του έργου του Σκαρίμπα, αλλά η διατύπωσή του αυτή οφείλεται μάλλον στον ανεξήγητο εκνευρισμό που του δημιουργεί το ντόπιο φιλοθεάμον κοινό με τις κρίσεις και τις απορίες του.

Εξάλλου μια ιψενική ιστορία θα μπορούσε να έχει παγκοσμιότητα, καθώς οι παρά-

νομες σχέσεις που σχολιάζει ο μεγάλος Νορβηγός δραματουργός θα μπορούσαν να συμβούν οπουδήποτε στον κόσμο. Σε αυτήν την περίπτωση η πρωτοτυπία έγκειται στο ύφος και στον τρόπο που εμβαθύνει ο δημιουργός στους χαρακτήρες και τις καταστάσεις αναλόγως πάντα με τις πλευρές της συγκεκριμένης κοινωνίας που θέλει να φωτίσει. Επομένως από αυτήν την άποψη δεν είναι κακό, αντιθέτως θα έλεγε κανείς ότι επιβάλλεται, οι ιστορίες να είναι προσαρμοσμένες στα κοινωνικά δεδομένα του κοινού που πρόκειται να τις «διδασθεί» στο θέατρο.

3η: Να συζητήσετε το νόημα της φράσης: «Όταν σβήσανε τα φώτα...κι αυτή».

Απάντηση:

Ο αφηγητής αναφέρεται στη λύτρωση που ίσως νιώθει μετά το τέλος της παράστασης. Η άλλη πόλη που τον ακολουθεί είναι η πόλη που δεν παρακολούθησε την παράσταση ή ίσως ακόμη και το κοινό που παρακολούθησε το έργο και τώρα προσπαθεί να προσαρμοστεί στους αστικούς ρυθμούς μιας πόλης, όπως η Χαλκίδα.

Το παραπάτημα δηλώνει για άλλη μια φορά ένα σχόλιο για την πόλη, ίσως τη θέση της πλάι σε ένα σπάνιο φυσικό φαινόμενο, αυτό της παλίρροιας, ή ακόμη την απογοήτευση του αφηγητή για μια πόλη που δεν είναι, κατά τη γνώμη του σε θέση να εκτιμήσει τους σκαριμπικούς θησαυρούς της, οι οποίοι αποτελούν απλώς αφορμές για κάποιες θεατρικές παραστάσεις που παίρνουν τις διαστάσεις κοινωνικών εκδηλώσεων.

4η: Τι θέλει να δείξει ο συγγραφέας στο τέλος του κειμένου με τους στίχους του;

Απάντηση:

Η εικόνα της πόλης της Χαλκίδας με το Σκαρίμπα ως σήμα κατατεθέν της κυριαρχεί στους τελευταίους στίχους του συγγραφέα. Ο Ν.Δ. Τριανταφυλλόπουλος συνομιλεί με τον ήρωα του πρώτου μυθιστορήματος του Γιάννη Σκαρίμπα, τον Μαριάμπα.

Ζητά ίσως από τη Χαλκίδα, ίσως από τον ίδιο το σκαριμπικό ήρωα, τον Μαριάμπα, να τον αποτελειώσουν με μια ριπή, προκειμένου να βγει από το τέλμα και το σκοτάδι που τον περιβάλλει.

5η: Το αφήγημα μοιάζει με κείμενο θεατρικής κριτικής για το έργο και την παράσταση: να τεκμηριώσετε αυτή τη φράση με χωρία του κειμένου.

Απάντηση:

«μισοκοσμικοί, μισοδιανοούμενοι», «το σκηνικό έδινε λαμπρές υποσχέσεις», «δάνειο...αγγλονορβηγικά πρότυπα.», «ο Αργυράμος παραφώνουσε», «η Μύριαμ δε μου θύμιζε την εξωτική», «η Ιουλία καμία σχέση..», «τα μεγαλύτερα δεν μπορούσαν να καταλάβουν τι παράσταναν».

Όλες οι παραπάνω φράσεις του κειμένου παραπέμπουν σε κριτική θεάτρου που αφορά το κοινό και την ποιότητά του, το ίδιο το έργο ως δομή και κείμενο, τα σκηνικά και

το θίασο που ανεβάζει την παράσταση, αναφορικά με την ικανότητά του να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις του έργου.

Έτσι συχνά το κείμενο θυμίζει κριτική θεατρικού από αυτές που μπορεί να βρει κανείς στις πολιτιστικές στήλες των εφημερίδων. Ωστόσο, το ζωντανό ύφος της αφήγησης και η διάθεση του γράφοντος να παρέμβει κριτικά ανά πάσα στιγμή απομακρύνουν το διήγημα από το είδος της κριτικής θεάτρου, τουλάχιστον σε ό,τι αφορά τη δομή του.

Ζ. ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

- 1n:** Ποια είναι η άποψη του συγγραφέα για το τοπικό κοινό της Χαλκίδας; Πιστεύετε ότι η άποψη αυτή θα μπορούσε να αφορά οποιοδήποτε κοινό της ελληνικής επαρχίας και γιατί;
- 2n:** Ποια είναι η θέση της κριτικής θεάτρου; Πιστεύετε ότι το κοινό πρέπει να την ακολουθεί πιστά;

Ο ΛΑΚΚΟΣ

Τόλης Καζαντζής

A. Ο ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΣ

Η ζωή και το έργο του

Γεννήθηκε το 1938 στη Θεσσαλονίκη, όπου έζησε και σπούδασε στη Νομική Σχολή, ενώ άσκησε το δικηγορικό επάγγελμα ως το 1986. Από το 1957 έως το 1983 υπήρξε βασικός συνεργάτης του λογοτεχνικού περιοδικού *Διαγώνιος*. Πέθανε το 1991.

Η *κυρα- Λισάβει*(1975), *Η παρέλαση*(1976), από τα πρώτα του έργα, κινούνται γύρω από τις παιδικές μνήμες του συγγραφέα στη Θεσσαλονίκη κατά την περίοδο της Κατοχής και του εμφυλίου, εποχές που συγκρίνονται στο έργο του με τις μετέπειτα περιόδους της οικονομικής και αστικής ανάπτυξης, όπου οι ανθρώπινες σχέσεις φθείρονται. Πιο επισταμένα ο συγγραφέας ασχολείται με την περίοδο της εφηβείας και ενηλικίωσής του στην *Ενηλικίωση* (1980).

Άλλα του έργα είναι: *Οι πρωταγωνιστές*(1983), *Μια μέρα με το Σκαρίμπα*(1985), *Καταστροφές*(1987), ενώ μετά το θάνατό του εκδόθηκε το, *Ματαιότης ματαιοτήτων*(1994). Σε αυτά τα έργα του έντονες είναι οι επιδράσεις του Γ. Σκαρίμπα.

B. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΓΙΑ ΤΟ ΕΡΓΟ

Το διήγημα ανήκει στη συλλογή που ο Τόλης Καζαντζής εξέδωσε το 1976, *Η παρέλαση*. Ο αφηγητής επιστρέφει στην παιδική του ηλικία και περιγράφει τη σημασία ενός λάκκου απέναντι από το σπίτι του και το ρόλο που διαδραμάτισε στα χρόνια της γερμανικής κατοχής. Στο τέλος του διηγήματος αναφέρεται ακροθιγώς στην περίοδο του εμφυλίου, ενώ δεν παραλείπει και έναν υπαινιγμό για τη μετέπειτα σύγχρονη εποχή.

Γ. ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

α. Νοηματική απόδοση

Το διήγημα ξεκινά με την περιγραφή του λάκκου που βρισκόταν απέναντι από το σπίτι του αφηγητή στη Θεσσαλονίκη τα χρόνια της γερμανικής κατοχής. Ο χώρος είχε διαμορφωθεί έτσι ως τόπος θεμελίωσης κάποιου σπιτιού.

Εκεί που φύτεωναν τσουκνίδες ο αφηγητής και τα άλλα συνομήλικα περίπου παιδιά έστρωναν το παιχνίδι τους τα δύσκολα εκείνα χρόνια.

Τα βράδια λόγω της συσκότισης ο λάκκος γινόταν αόρατος και άρα επικίνδυνος, ιδι-

αίτερα για κάποιους μεθυσμένους περαστικούς. Κάπως έτσι βρέθηκε μέσα μεθυσμένος και έσπασε το πόδι του ένα βράδυ κάποιος δικηγόρος της περιοχής.

Το γερμανικό φρουραρχείο είχε μετατρέψει το λάκκο σε αποθήκη άχρηστων αντικειμένων και σκουπιδιών, ώστε τα παιδιά έβρισκαν τα πάντα μέσα, όπως παλιοσίδηρα, λαμαρίνες ή και επικίνδυνες χειροβομβίδες, μία εκ των οποίων στοίχισε το φως του Ευθυμάκου, ενός από τα μεγαλύτερα παιδιά της συντροφιάς του αφηγητή εκείνη τη δύσκολη περίοδο της Κατοχής.

Το βράδυ μια πόρνη έφερνε στο σημείο εκείνο τους πελάτες της, ενώ «την προσάτευε» κάποιος Αλέκος, ταγματасφαλίτης, καταδότης του κατακτητή, που όπως λεγόταν είχε σκοτώσει πολλούς, ενώ πείραζε πολύ άσχημα τα κορίτσια ανενόχλητος, διότι όλοι φοβούνταν να τον αντιμετωπίσουν. Κάποτε, όταν ο αδελφός μιας κοπέλας που πείραζε ο Αλέκος τόλμησε να τον χαστουκίσει βρέθηκε δολοφονημένος μέσα στο λάκκο, έπειτα από λίγες μέρες. Ο Αλέκος, ο πιθανότερος δράστης αυτής της δολοφονίας, εξαφανίστηκε από την περιοχή και εμφανίστηκε ύστερα από μία εβδομάδα.

Ήταν η τελευταία φορά που ακουγόταν ο θόρυβος της μηχανής του Αλέκου εκείνο το βράδυ. Την επόμενη μέρα κείονταν νεκρός μέσα στο λάκκο πλακωμένος από τη μηχανή του.

Στη συνέχεια μετά το τέλος του πολέμου ακολούθησε ο εμφύλιος, ενώ, όταν όλα τα δεινά τελείωσαν οριστικά, κατά τη μεταπολεμική περίοδο στη θέση του λάκκου χτίστηκε μια πολυκατοικία που κατοικήθηκε από καλοβαλμένους αστούς.

β. Ερμηνευτικά – Γλωσσικά σχόλια

Μπάζα: απορρίμματα από οικοδομικές εργασίες.

Λογιώ λογιώ: λογής λογής, διάφορα.

Μολόχα: είδος χόρτου, αντίδοτο στο τσίμπημα της τσουκνίδας.

Συσκότιση: τακτική που χρησιμοποιήθηκε σε περιόδους κρίσεων, όπως εδώ στην περίοδο της γερμανικής κατοχής, η οποία συνδυάστηκε με την απαγόρευση της κυκλοφορίας των πολιτών τις βραδινές ώρες έως το ξημέρωμα.

Ταιριάσεις την κουβέρτα: εννοεί τις κουβέρτες ή τα υφάσματα που τοποθετούσαν οι πολίτες στα παράθυρα, προκειμένου να μη φαίνεται το φως από μέσα τις ώρες της συσκότισης και της απαγόρευσης.

Ήθελε καλά και σώνει: ήθελε οπωσδήποτε.

Στην άκρη του: στην άκρη του.

Ψαχήρι: το ψάξιμο

Φρουραρχείο: κτίριο που είχε επιτάξει ο Γερμανός κατακτητής προκειμένου να στεγαστούν οι τοπικές δυνάμεις κατοχής. Εκεί διέμενε και ο Γερμανός φρούραρχος, διοικητής της πόλης ή της ευρύτερης περιοχής.

Δεσμίδα από πολυβόλο: μικρή δέσμη από σφαίρες.

Δυο κάπια: δύο κομμάτια, δύο πτυχές, διπλώθηκε στα δύο.

Η «μοναξιά»: πρόκειται για πόρνη.

Νταβατζής: προστάτης ιεροδούλων, κοινών γυναικών.

Νουμεράδα: πολλοί άντρες που περιμένουν τη σειρά τους σε πορνείο.

Να βγάλουμε κεφάλι: να αποκτήσουμε θέα, να δούμε.

Έκανε «ντου»: έκανε έφοδο.

ΦΙΞ: παλιό εργοστάσιο παρασκευής μπίρας.

Μαρσάρω: πατάω το γκάζι κάνοντας θόρυβο.

Ποιος κοπούσε να ξεμυτίσει: ποιος τολμούσε να βγει έξω.

Γρίλιες: τα μικρά επικλινή σανιδάκια των παραθυρόφυλλων.

Άρχισαν τα δικά μας τα χειρότερα: εννοεί τον εμφύλιο που άρχισε με την αποχώρηση των δυνάμεων κατοχής και ο οποίος έληξε επίσημα το 1949, αφήνοντας πολλές χαίνουσες πληγές στη μεταπολιτική πολιτική ιστορία του τόπου.

Αφράτες: καλοβαλμένες.

Μίζερα: δυστυχισμένα, καημένα.

γ. Πραγματολογικά – Ιδεολογικά – Πολιτιστικά σχόλια

Το κείμενο αναφέρεται στα παιδικά χρόνια που πέρασε ο αφηγητής στη Θεσσαλονίκη, παίζοντας μαζί με άλλα παιδιά σε ένα λάκκο.

Ο λάκκος αποκτά συμβολικό χαρακτήρα, καθώς ταυτίζεται με την άβυσσο των δύσκολων εκείνων χρόνων. Είναι μία εκσκαφή μέσα στην οποία εκτυλίσσονται τα πιο σημαντικά γεγονότα της εποχής εκείνης για την περιοχή. Τόπος παιχνιδιού και ξεγνοιασιάς που διακόπεται από τα επικίνδυνα ευρήματα που μετατρέπονται ανά πάσα στιγμή από παιχνίδι σε άθυρμα θανάτου. Είναι η παγίδα για ανυποψίαστους περαστικούς που αν δεν προσέξουν λίγο βρίσκονται μέσα, με μικρότερο τμήμα ένα κάταγμα. Τέλος είναι ο τόπος που θα τελειώσουν μυστηριωδώς τη ζωή τους πιστοί και άπιστοι, ενώ εδώ θα λάβει δράση και μέρος του παράνομου εμπορίου του δρόμου.

Όταν οι δύσκολες μέρες θα περάσουν ο λάκκος θα δώσει τη θέση του σε μια πολυκατοικία, προπύργιο μιας ήσυχης, αλλοτριωμένης ωστόσο, αστικής ζωής που είναι τόσο γνώριμη στη μεταπολεμική πραγματικότητα των ελληνικών μεγαλουπόλεων.

Δ. ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

✓ Νοηματικές ενότητες/Επιμέρους πλαγιότιτλοι

Διακρίνουμε τις εξής ενότητες:

1η ενότητα: «Απέναντι στο σπίτι μας...τη φαγούρα» : ο λάκκος απέναντι από το σπίτι του

αφηγητή χρησίμευε ως χώρος παιχνιδιού του ίδιου και των συνομήλικων περίπου παιδιών στα χρόνια της γερμανικής κατοχής στη Θεσσαλονίκη.

2η ενότητα: «ο λάκκος ήταν παγίδα...τον πήρανε»: ο λάκκος τα βράδια αποτελεί παγίδα για τους διερχόμενους διαβάτες, καθώς λόγω της συσκοτίσις γίνεται σχεδόν αόρατος. Το αποτέλεσμα ήταν κάποτε ορισμένοι, κυρίως μεθυσμένοι, να πέσουν μέσα, όπως ένας δικηγόρος που έσπασε το πόδι του.

3η ενότητα: «Έτσι επικίνδυνος...τυφλός»: ο λάκκος αποτελούσε παγίδα και για τις παιδικές συντροφίες που κατέφευγαν εκεί για το παιχνίδι τους, όπως συνέβη στον Ευθυμάκο, ένα κάπως μεγαλύτερο παιδί της παιδικής παρέας του αφηγητή, που η χειροβομβίδα που βρήκε μέσα στο λάκκο του στοίχισε το φως του. Κοντά ήταν το γερμανικό φρουραρχείο που χρησιμοποιούσε το λάκκο ως αποθήκη άχρηστων αντικειμένων.

5η ενότητα: « Εκεί στο λάκκο έφερνε την πελατεία της...κι η γειτονιά σκόρπισε»: στο λάκκο «εξυπηρετούσε» την πελατεία της κάποια πόρνη, η οποία είχε ως «προστάτη» της έναν ταγματσαφαλίτη καταδότη, τον Αλέκο. Εκείνος είχε σκοτώσει πολλούς συμπατριώτες του, ενώ κάποια στιγμή και ο ίδιος βρίσκεται νεκρός μέσα στο λάκκο, όπου είχε δολοφονήσει κι ο ίδιος κάποια από τα θύματά του.

6η ενότητα: «Λίγο καιρό μετά...μίζερα παιδάκια»: τα δύσκολα χρόνια της Κατοχής και του εμφυλίου πέρασαν και στο λάκκο χτίστηκε πολυκατοικία που κατοικείται από καλοβαλμένους αστούς.

Ε. ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ – ΤΕΧΝΟΤΡΟΠΙΑ

- 1. Γλώσσα:** Το κείμενο γραμμένο σε απλή δημοτική γλώσσα δεν εμφανίζει ιδιαίτερες απαιτήσεις στο επίπεδο της γλώσσας.
- 2. Ύφος:** Το ύφος που ακολουθεί ο συγγραφέας είναι χαρακτηριστικό των συγγραφέων της Θεσσαλονίκης. Με μια διάθεση μελαγχολική επιχειρεί μια εσωτερική ματιά στο σήμερα μέσα από μια εποχή που σημάδεψε την παιδικότητα των ανθρώπων της γενιάς εκείνης.
- 3. Δομή:** Η αφήγηση, αναδρομική παρουσιάζει μια λογική χρονική ακολουθία ασύμμετρη όμως, καθώς δε σταματά στα χρόνια της Κατοχής, αλλά επεκτείνεται μέχρι το σήμερα, περνώντας με μια επιγραμματική αναφορά από τον εμφύλιο.

Το σήμερα σχολιάζεται μόνο στις τελευταίες γραμμές του κειμένου και μάλλον γίνεται απλώς μέτρο σύγκρισης με το χτες, δίχως καμία πρόθεση για περαιτέρω εμβαθύνσεις.

Παρά τα δύσκολα χρόνια του πολέμου ο αφηγητής φαίνεται να διακατέχεται από μια νοσταλγία, ειδικά αν λάβουμε υπόψη τον τρόπο που αναφέρεται στην πολυκατοικία, η οποία υψώνεται τώρα στη θέση του λάκκου.

Δε θα δυσκολευτούμε λοιπόν να υποθέσουμε ότι το κείμενο περιέχει αυτοαναφορικά βιώματα, ιδίως αν λάβουμε υπόψη το βιογραφικό σημείωμα του συγγραφέα.

4. Εκφραστικά μέσα:

Προσωποποιήσεις: ήρθε η κατοχή, ο πόνος έδιωχνε τη φαγούρα, με έπιασε φόβος

Μεταφορές: κοβότανε μαχαίρι, μπορούσες να βρεθείς σουμππος, περνιόταν νου-μεράδα, πείραζε με χοντράδες, ανέβηκε το αίμα στο κεφάλι, αλώνιζε τη γειτονιά, κοιπούσε να ξεμυτίσει, η μηχανή μούγκριζε, αφράτες γυναίκες.

Εικόνες: Ο λάκκος είναι το πεδίο δράσης τόσο στα χρόνια της Κατοχής όσο και αργότερα. Στα δύσκολα εκείνα χρόνια κυριαρχεί η εικόνα του θανάτου που έρχεται σε αντίθεση με την εικόνα της ασικής πολυκατοικίας που χτίστηκε στη θέση του λάκκου τα μεταπολεμικά χρόνια.

ΣΤ. ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ στις ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ του Σχ. βιβλίου

1n: Να επισημάνετε τη σημασία που έχει ο λάκκος για την όλη αφήγηση.

Απάντηση:

Ο λάκκος αποτελεί σύμβολο των χρόνων εκείνων και συνδέεται με την άβυσσο και το σκοτάδι της εποχής. Ταυτόχρονα είναι ο μόνος χώρος δράσης, όπου συμβαίνουν τα πάντα μέσα στο χρόνο. Τα παιδιά βρίσκουν σε αυτόν τη χαρά του παιχνιδιού με όλους τους κινδύνους, ενώ και τα παιχνίδια των μεγάλων, πάντα επικίνδυνα, διεξάγονται στην περιοχή του λάκκου.

Όταν ο πόλεμος τελειώσει, ο λάκκος θα δώσει τη θέση του σε μια ασική πολυκατοικία, προκειμένου η ζωή να συνεχίσει ακολουθώντας τα νέα πρότυπα που επιβάλλει η αστικοποίηση του τοπίου. (βλ. και πραγματολ.- ιδεολογ. Σχολία.).

2n: Με ποιον τρόπο ο αφηγητής δίνει την εικόνα της καθημερινής ζωής, κατά την Κατοχή; Τι χαρακτηρίζει την αφήγησή του; Ποια είναι η δική του συμμετοχή;

Απάντηση:

Η ζωή που περιγράφει ο αφηγητής κατά τη διάρκεια της Κατοχής περιστρέφεται γύρω από το λάκκο. Ο λάκκος είναι ταυτόχρονα πηγή ζωής και θανάτου, αφού το παιδικό παιχνίδι μπορεί να μετατραπεί σε εφιάλτη, ενώ παράλληλα είναι το σημείο, όπου πολλοί άνθρωποι θα καθούν.

Έτσι μέσα στην αφήγηση, ακόμη και η χαρά του παιδικού παιχνιδιού επισκιάζεται από το φάσμα του θανάτου. Κάθε παιχνίδι μια τέτοια περίοδο όσο αθώο κι αν είναι μπορεί να γίνει επικίνδυνο και να αποβεί μοιραίο.

Ο αφηγητής συμμετέχει αρχικά στο παιχνίδι με τους συνομήλικούς του και κάποια στιγμή από ένστικτο αντιλαμβάνεται τον κίνδυνο που μπορεί να κρύβει ο λάκκος και α-

πομακρύνεται, μια απομάκρυνση που είναι για αυτόν σωτήρια.

Δε διευκρινίζεται στο κείμενο αν τα γεγονότα που αφορούν τις υπόλοιπες σκοτεινές δραστηριότητες του λάκκου ο αφηγητής τα γνωρίζει ήδη από τότε ή τα πληροφορήθηκε αργότερα από άλλες πηγές. Όποια κι αν είναι η αλήθεια, μια αδιόρατη νοσταλγία φαίνεται να τον κυριεύει που εκφράζεται με μια διάθεση μελαγχολική, ιδίως όταν φτάνει στη σύγκριση εκείνων των εποχών με το σήμερα. Ίσως πρόκειται για την αναζήτηση των χαμένων παιδικών χρόνων μιας γενιάς που σηματοδεύτηκε από τη δύσκολα χρόνια της πολιτικής ιστορίας του τόπου.

3η: Ο αφηγητής λέει: « Λίγο μετά, ο πόλεμος τελείωσε κι άρχισαν τα δικά μας, τα χειρότερα». Τι εννοεί;

Απάντηση:

Είναι σαφές ότι αναφέρεται στα δύσκολα χρόνια του εμφυλίου που άναψε αμέσως μετά την αποχώρηση των κατακτητών. Η ανάμειξη του ξένου παράγοντα, των Βρετανών, η πολιτική ασάθεια και η αξίωση για δικαίωση όσων αντιστάθηκαν στον κατακτητή οδήγησαν τον τόπο σε εμφύλιο σπαραγμό που έληξε τυπικά το 1949, αλλά συνέχισε να σηματοδεύει τη χώρα για πολλές μεταπολεμικές δεκαετίες.

4η: Στην τελευταία περίοδο: « Όταν όλα πούχασαν...μίζερα παιδάκια», υπολανθάνει μια σύγκριση. Να τη σχολιάσετε.

Απάντηση:

Ο αφηγητής συγκρίνει το παρόν με το παρελθόν με αφορμή πάντα το λάκκο, όπου τώρα υψώνεται μια αστική πολυκατοικία.

Αναφέρεται προφανώς στην επιφανειακή ηρεμία που ακολούθησε τις μεταπολεμικές δεκαετίες και κυρίως στην τάση του Νεοέλληνα να διαγράψει τα πάντα από το ενοχλητικό χθες ή να τα λουστράρει κάτω από μια άνετη ζωή που προδίδει ευμάρεια και ευτυχία. Την ευτυχία αυτή διαψεύδει η φράση : «μίζερα παιδάκια».

Κατά την άποψή μας ο αφηγητής εδώ κάνει λόγο στην έντονη αστικοποίηση με κυρίαρχο σύμβολο την πολυκατοικία που παγιδεύει τους ανθρώπους, τους αποξενώνει και τους αλλοτριώνει με πρώτα θύματα τις νέες γενιές, τα μικρά παιδιά, τα οποία κλεισμένα μέσα στο διαμέρισμα δε χαίρονται το παιχνίδι τους στο υπαίθριο φυσικό τοπίο.

Z. ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1η: Τι αντιπροσωπεύει ο Αλέκος στο αφήγημα;

2η: Για ποιους λόγους θα μπορούσε το παραπάνω κείμενο να είναι αυτοβιογραφικό;

Ο ΒΟΗΘΟΣ ΤΩΝ ΘΑΜΜΕΝΩΝ

Γιώργος Χειμωνάς

A. Ο ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΣ

Η ζωή και το έργο του

Γεννήθηκε στην Καβάλα το 1938, αλλά μεγάλωσε στη Θεσσαλονίκη. Σπούδασε ιατρική στη Θεσσαλονίκη και την Αθήνα, όπου και εγκαταστάθηκε το 1962. Μετεκπαιδεύτηκε στο Παρίσι και επιστρέφοντας στην Αθήνα εργάστηκε ως ψυχίατρος και διορίστηκε στην έδρα της νευρολογίας του πανεπιστημίου της Αθήνας, όπου ίδρυσε το Νευροψυχολογικό Εργαστήριο.

Το 2000 φιλοξενούμενος στο σπίτι του γνωστού συγγραφέα Βασιλή Βασιλικού στο Παρίσι πέθανε ξαφνικά.

Έργα του είναι: *Ο Πεισίστρατος*(1960), *Η εκδρομή*(1964), *Το μυθιστόρημα*(1966), *Ο γιατρός Ινεσίτης*(1971), *Ο γάμος*(1974), *Ο αδελφός*(1975), *Οι χτίστες*(1979), *Τα ταξίδια μου*(1984), *Ο εχθρός του ποιητή*(1990). Επίσης τα δοκίμια: *Έξι μαθήματα για το λόγο*(1984), *Ο χρόνος και το σύμβολο*(1985) *Η δύσθυμη Αναγέννηση*(1987), ενώ έχει μεταφράσει την *Ηλέκτρα του Σοφοκλή* , τις *Βάκχες* και τη *Μήδεια του Ευριπίδη* και τον *Άμλεϊ του Σαίξπηρ*.

Η γραφή του Γιώργου Χειμωνά είναι δυσπρόσιτη και εγκεφαλική. Η γλώσσα έχει ιδιαίτερη σημασία για το συγγραφέα ως πρωτογενής προφορική εκφορά του λόγου, έτσι όπως αυτός αναδύεται από τους χώρους του υποσυνείδητου. Είναι φανερό ότι οι λογοτεχνικές του αναζητήσεις φέρουν τη σφραγίδα των σπουδών του πάνω στην ανθρώπινη ψυχή.

B. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΓΙΑ ΤΟ ΕΡΓΟ

Το κείμενο με αφορμή την παραλογή του νεκρού αδελφού αφηγείται μια παρόμοια ιστορία όπου ένας νεκρός αδελφός σηκώνεται από το μνήμα και πηγαίνει στην ξενιτιά για να φέρει πίσω την αδελφή του κατά την επιθυμία της μάνας.

Η πραγματικότητα μπλέκεται με τη φαντασία με αποτέλεσμα μια ατμόσφαιρα ονειρική και μεταφυσική κυρίως, όπου κυριαρχεί το υπερφυσικό στοιχείο.

Γ. ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

α. Νοηματική απόδοση

Το διήγημα ξεκινά με την άφιξη του Κωνσταντίνου, του αφηγητή, στη Βρετάνη προκει-

μένου να βρει την αδελφή του Κυβέλη και να την πάρει πίσω στην Ελλάδα, σύμφωνα με την επιθυμία της μάνας, που έχει μείνει μόνη έπειτα από το θάνατο του Κωνσταντίνου.

Η αδελφή δεν εκδηλώνει καμία έκπληξη για το θάνατο του αδελφού της, ο οποίος έχει φτάσει μέχρι τη Βρετανία για να τη βρει, και ετοιμάζεται για το ταξίδι της επιστροφής τους στην Ελλάδα.

Το ταξίδι τους με το τρένο από τη Βρετανία ως το Παρίσι είναι μια περιπέτεια για τους συνεπιβάτες τους, καθώς αντικρίζουν τον Κωνσταντίνο να περιφέρεται με τη νεκρική του όψη ανάμεσά τους.

Όταν φτάνουν στο Παρίσι, τα δύο αδέρφια πρέπει να αλλάξουν τρένο. Βρίσκονται στο μετρό της πόλης, όπου εικόνες από τους κλοσάρ τους περιβάλλουν. Οι πιανόδιοι μουσικοί παίζουν κλασικές μελωδίες που στον αφηγητή, τον Κωνσταντίνο είναι οικείες. Τα δύο αδέρφια επιδίδονται σε χορευτικούς ακροβατισμούς, παρασυρμένα από τη μουσική, κάτι που συνήθιζαν να κάνουν μικρά στους δρόμους της Θεσσαλονίκης. Ένας πολύ όμορφος τραβεστί μεταξύ άλλων τους παρακολουθεί.

Το σκηνικό αλλάζει και οι ταξιδιώτες βρίσκονται στην Ελλάδα και αμέσως από το σταθμό πηγαίνουν στο άσυλο, όπου νοσηλεύεται η μητέρα τους με βαριά άνοια.

Ο Κωνσταντίνος έχοντας εκτελέσει την αποστολή του με επιτυχία, αφού δηλαδή η αδελφή του βρισκόταν πια πλάι στη μάνα τους, «αναχώρησε» για το ταξίδι του. Την επόμενη μέρα μάνα και κόρη κείτονται αγκαλιασμένες και νεκρές πάνω στο κρεβάτι του ιδρύματος.

β. Ερμηνευτικά – Γλωσσικά σχόλια

Αμπαζούρ: κάλυμμα λάμπας επιτραπέζιου ή φωτιστικού δαπέδου(γαλλ. Abat-jour).

Βρετανία: περιοχή της ΒΔ. Γαλλίας.

Άσπρη στενή θάλασσα: εννοεί το στενό της θάλασσας της Μάγχης.

Αχέροντας: ποτάμι του Άδη στην αρχαιότητα στην περιοχή της Ηπείρου. Ένωσε τα νερά του με τον Κωκυτό και τον Πυριφλεγέθοντα , τα άλλα δύο ποτάμια του Κάτω Κόσμου. Το ονοματοποιημένο όνομά του, ο ρους των αχ , των στεναγμών, δηλώνει τη θλίψη. Τα νερά του κατέληξαν στη λίμνη Αχερουσία, μία από τις πύλες του Άδη.

Αρετή: το όνομα παραπέμπει στην παραλογή του νεκρού αδελφού. Την κοπέλα , την αδελφή του Κωνσταντή στο δημοτικό άσμα την έλεγαν Αρετή.

Απείραχτο πρόσωπο: χωρίς ρυτίδες.

Αχνό γέλιο: αδύναμο, αδιόρατο.

Πυχή στην ολόγισια φωνή: τσάκισμα, πιθανόν από τη συγκίνηση.

Πρεσβυτέριο: η κατοικία του ιερέα.

Ρόγχος: η ανάσα ανθρώπου που κοιμάται, το ροχαλητό. Επιθανάτιος ρόγχος : η τελευταία ανάσα πριν από το θάνατο.

Κουπέ: μικρό διαμέρισμα σε τρένο, όπου μπορεί κανείς να ταξιδέψει πιο άνετα.(γαλλ.coupe)

Βαγκόν- ρεστοράν: το βαγόνι του συρμού που λειτουργεί το εστιατόριο.

Εξημμένος : ξαναμμένος.

Βδελυγμία: αποστροφή , αηδία.

Ξερά ράκη: μεταφορικά οι ξερές σάρκες από τις πληγές.

Φράκο: επίσημη ανδρική περιβολή

Βιολοντσέλο: έγχορδο μουσικό όργανο, μεγάλο βιολί, το βαθύχορδο.

Ανάερη : ελαφριά.

Νύμφη: οι νύμφες ήταν κατώτερες θεότητες της ελληνικής μυθολογίας, που τις φαντάζονταν σαν πολύ όμορφες κοπέλες που κατοικούσαν στη φύση, ενώ συχνά με τη σαγήνη τους παγίδευαν τους θνητούς. Παραλληλίζονται με τις σημερινές νεράιδες.

Λπό μοτίβο: απλό, χωρίς τίποτε το περιπτό.

Διάκενα σιγής: διαστήματα σιωπής.

Αρθούρος Ρεμπό: Γάλλος ποιητής στα τέλη του 19ου αιώνα.

Ημίψηλο: είδος ανδρικού καπέλου που οι περιθωριακοί του παρισινού μετρό χρησιμοποιούσαν εν είδει δίσκου, ζητώντας από τους περαστικούς ελεημοσύνη.

Παραπαίοντας : παραπατώντας.

Σωριάζονταν καταγής : έπεφταν κάτω, κατέρρεαν.

Αγκράφες: διακοσμητική καρφίτσα που συνδέει τα άκρα της ζώνης , η πόρπη.

Στρας: είδος διακοσμητικών χρωματιστών γυάλινων ψηφίδων σε απομίμηση πολύτιμων και ημιπολύτιμων λίθων, που εναποτίθενται σε γυναικεία υφάσματα.

Σομόν: απαλό χρώμα στις αποχρώσεις του πορτοκαλί και του ροζ.

Ταφτάς : λεπτό μεταξένιο ύφασμα.

Σκιές : ψιμύθια των ματιών, μακιγιάζ στα μάτια.

Έγνοια: έννοια, φροντίδα.

Ξεπροβόδισε: αποχαιρέτησε.

Άσυλο: ίδρυμα για ψυχοπαθείς.

Διεγέρσεις: κρίσεις.

Τραπεζοκόμος: πρόσωπο επιφορτισμένο με τη φροντίδα των γευμάτων.

Τρόφιμος: οικότροφος ιδρύματος.

γ. Πραγματολογικά – Ιδεολογικά – Πολιτιστικά σχόλια

Το κείμενο συνδέει τη Γαλλία, τόπο σπουδών του Γ. Χειμωνά, με την Ελλάδα, με αφορμή το ταξίδι που κάνει ο αφηγητής εκεί, προκειμένου να φέρει την ξενοπαντρεμένη αδελφή του πίσω στην πατρίδα κατά την επιθυμία της μάνας.

Το τέχνασμα της νεκρανάστασης πετυχαίνει να συνδέσει την ελληνική παράδοση, όπως αυτή είναι γνωστή από το δημοτικό τραγούδι, με τη σύγχρονη πραγματικότητα.

Πολλές εικόνες από την ξενιτιά απαλύνονται από την αφήγηση του Κωνσταντίνου, καθώς συνδέονται με το ταξίδι της επιστροφής, κάτι που πρέπει να εκπληρωθεί και τελικά εκπληρώνεται. Το υπερφυσικό, το μεταφυσικό και το ονειρικό καταγράφεται ακόμη κι όταν το κείμενο επιστρέφει στη σύγχρονη καθημερινή πραγματικότητα. Οι κλοσάρ, περιθωριακοί του μετρό, ο όμορφος τραβεστί είναι τέτοια στοιχεία που ουσιαστικά βρίσκονται σε αντίθεση με τη συμβατή καθημερινότητα των ανθρώπων. Ο θάνατος θα λέγαμε ότι είναι το σήμα κατατεθέν του διηγήματος, καθώς η αφήγηση ανοίγει με αυτόν και τη νεκρανάσταση του Κωνσταντίνου και κλείνει πάλι με το θάνατο και των υπόλοιπων ενεργών προσώπων, της αδελφής και της μάνας, και την επιστροφή του Κωνσταντίνου στον Κάτω Κόσμο.

Το κείμενο φέρει τη σφραγίδα των επιστημονικών ψυχιατρικών αναζητήσεων του συγγραφέα με μια εκφορά σαφώς λογοτεχνική. Μην ξεχνάμε ότι το γράψιμο είναι μια διέξοδος για τους συγγραφείς, που δεν αντέχουν την καθημερινότητα του κόσμου τούτου και εκτονώνονται με την πένα τους.

Δ. ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

✓ Νοηματικές ενότητες/Επιμέρους πλαγιότιτλοι

- 1η ενότητα:** «Το Ty Croas ...ως το Morlaix» : ο αφηγητής φτάνει στο χωριό της Βρετάνης, όπου ήταν παντρεμένη η αδελφή του και δίνει μια σύντομη περιγραφή του τοπίου.
- 2η ενότητα:** «Αρετί...του γυρισμού στην Ελλάδα» : ο αφηγητής συναντιέται με την αδελφή του, η οποία προσποιείται ότι δεν έχει αντιληφθεί τίποτα σχετικά με το θάνατο του αδελφού της και ετοιμάζεται για το ταξίδι τους στην Ελλάδα.
- 3η ενότητα:** « Ταξιδέψαμε με τρένο...εχθρικό πένθος» : η έκθεση του νεκρού αδελφού στη θέα των συνεπιβατών του στο τρένο από τη Βρετανία στο Παρίσι προκαλεί την έκπληξη και το δέος.
- 4η ενότητα:** «Στο Παρίσι...οριστικά μας εγκατέλειψε» : τα δύο αδέρφια σταματούν στο Παρίσι για να αλλάξουν τρένο για την Ελλάδα. Στο μετρό της πόλης θα ζήσουν για λίγο μια ατμόσφαιρα μποέμ και παρασυρμένοι από το κλίμα αυτό θα επιδοθούν σε ένα σύντομο χορευτικό πάρτι. Ένας όμορφος τραβεστί θα τους αποχαιρετήσει πριν συνεχίσουν το ταξίδι τους για την Ελλάδα.
- 5η ενότητα:** «Φτάσαμε στην Ελλάδα...κοριτσίστικη φωνή πεθάναν» : τα δύο αδέρφια φτάνουν στην Ελλάδα και πηγαίνουν αμέσως στο άσυλο, όπου νοσηλεύεται η μητέρα. Εκεί ο Κωνσταντίνος θα αφήσει την κόρη και τη μάνα, οι οποίες την επόμενη μέρα θα πεθάνουν μαζί.

Ε. ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ – ΤΕΧΝΟΤΡΟΠΙΑ

1. **Γλώσσα:** Η γλώσσα του κειμένου είναι απλή καθημερινή, χωρίς ιδιαίτερες περιτροφές. Η χρήση πολλών ξένων, γαλλικών λέξεων, δηλώνει με έναν έμμεσο τρόπο την παρουσία της ξενιτιάς. Ενώ παράλληλα το παρισινό μετρό, σήμα κατατεθέν της χώρας, καταλαμβάνει σεβαστή έκταση στο διήγημα, επιτρέποντας σχετικούς με την ξενιτιά συνειρμούς.
2. **Ύφος:** Η αφήγηση σε πρώτο πρόσωπο συγχρονίζεται με την ανάγνωση, καθώς παρά τη χρήση του παρατατικού και του αορίστου όλα φαίνονται να ξετυλίγονται στο παρόν, μπροστά μας. Ο χρόνος και ο τόπος εναλλάσσονται αστραπιαία, με την ταχύτητα της εποχής μας, ίσως ένα ανεπαίσθητο σχόλιο του συγγραφέα στους ρυθμούς της σύγχρονης ζωής που μας τρελαίνουν.
Έξάλλου η τρέλα, η ψυχοπάθεια έχουν έντονη παρουσία στο κείμενο και δηλώνονται τόσο από το γεγονός της νεκρανάστασης όσο και από την τρόφιμη σε άσυλο μπτέρα.
3. **Δομή:** Κατά τα άλλα πρόκειται για ένα συνεκτικό κείμενο που παρά τα μεγάλα κενά του στο χώρο και το χρόνο παρουσιάζει μια λογική ακολουθία ως προς αυτές τις διαστάσεις, ενώ η ονειρική ατμόσφαιρα είναι ένα στοιχείο που μπορεί να αφαιρεθεί και να επιτρέψει μια ανάγνωση, απογυμνωμένη από κάθε υπερφυσική ενέργεια, που περνά το μήνυμα ότι μια υπόσχεση πρέπει με κάθε τμήμα να εκπληρωθεί. Η επιστροφή της κοπέλας στην πατρίδα, κοντά στη μάνα είναι επιταγή με δύναμη που μπορεί να νικήσει κάθε εμπόδιο που θέτει η λογική. Το κείμενο κλείνει με το θάνατο, όπως ακριβώς άρχισε, κλείνοντας ταυτόχρονα και τον κύκλο της οικογένειας του αφηγητή που η ανεκπλήρωτη υπόσχεση της επιστροφής της κόρης κοντά στη μάνα άφηνε ανοιχτό. (βλ. και απάντηση 4ης ερώτησης παρακάτω).
4. **Εκφραστικά μέσα**
Μεταφορές: μαύρη γη κατάμαυρα δέντρα, ολόσινα φωνή, ξερά ράκη της σάρκας,
Παρομοιώσεις: σαν Αχέροντας, σαν τις περικεφαλαίες, σαν να θήλαζε ρουφούσε, μικρό σαν λέξη μοτίβο, σαν ένας μικρός τιμωρημένος θεός.
Εικόνες: Η ονειρική φαντασία που μπλέκεται με την πραγματικότητα κυριαρχούν εδώ. Έντονη είναι η αντίθεση της ζωής και του θανάτου, της λογικής και της τρέλας.

ΣΤ. ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ στις ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ του Σχ. βιβλίου

- 1n: Να συγκεντρώσετε όλα τα στοιχεία (φράσεις και λέξεις) τα οποία: α) υποβάλλουν την ιδέα ότι ο Κωνσταντίνος έρχεται από τον Κάτω Κόσμο. β) παραπέμπουν στην παραλογή Το τραγούδι του νεκρού αδελφού.

Απάντηση:

α) Στην αρχή του διηγήματος βλέπουμε τον Κωνσταντίνο να αποκαλεί την αδελφή του Αρετή γεγονός που παραπέμπει στην ομώνυμη ηρωίδα της παραλογής. Ο ίδιος ο αφηγητής δηλώνει στη συνέχεια ότι η αδελφή του προσποιήθηκε πως δεν κατάλαβε ότι ήταν πεθαμένος. Ωστόσο, έκρυψε με τα δάχτυλά της την τρύπα του τραύματος του προσώπου του, ενώ διάχυτη είναι η θλίψη της παρόλο που προσπαθεί να την αποκρύψει. Στη συνέχεια η όψη του Κωνσταντίνου προκαλεί τη φρίκη όποιου τον αντικρίζει. Τέλος αφού ολοκληρώσει την αποστολή του, ο Κωνσταντίνος θα εξαφανιστεί ως δια μαγείας για το ταξίδι της επιστροφής του στον Κάτω Κόσμο.

β) Ο Κωνσταντίνος, όπως προειπώθηκε, αποκαλεί την αδελφή του Αρετή, όπως ονομάζεται και η ηρωίδα της παραλογής, ενώ το ίδιο το όνομα του ήρωα τόσο στο διήγημα όσο και στο δημοτικό άσμα είναι ταυτόσημο. Ο Κωνσταντίνος και στις δύο περιπτώσεις σηκώνεται από το μνήμα προκειμένου να φέρει από τα ξένα την ξενοπαντρεμένη αδελφή πίσω, σύμφωνα με την επιθυμία και τον καημό της μάνας.

Τόσο στην παραλογή όσο και στο διήγημα η αδελφή κάποια στιγμή αντιλαμβάνεται ότι αυτός που βλέπει είναι το φάντασμα του αδελφού της. Το υπερφυσικό στοιχείο επικρατεί και στις δύο περιπτώσεις. Στην παραλογή βέβαια η Αρετή πληροφορείται από τα πουλιά και τη φύση την ίδια ότι ο αδελφός της είναι στην πραγματικότητα νεκρός, ενώ εδώ οι αντιδράσεις των συνταξιδιωτών και γενικότερα των ανθρώπων είναι αυτές που φωνάζουν το θάνατο του Κωνσταντίνου, καθώς έρχονται σε επαφή με την αποκρουστική του όψη. Η εκπλήρωση της επιθυμίας της μάνας να ξαναδεί τη «χαμένη» κόρη, τώρα που πέθαναν και τα άλλα της παιδιά, στην παραλογή, και το άλλο της παιδί, στο διήγημα που εξετάζουμε, είναι η δύναμη που θα ζωντανέψει τον αδελφό και στις δύο περιπτώσεις. Τέλος, αφού εκπληρωθεί η επιθυμία της μάνας, ο αδελφός χάνεται ως δια μαγείας στον Κάτω Κόσμο.

2η: Ο Γ. Χειμωνάς στις αφηγήσεις του έλκεται από την εικονοποιία. Οι εικόνες του έχουν στιλπνότητα και υποβλητικότητα. Να τεκμηριώσετε αυτή την άποψη συγκρίνοντας τις εικόνες του κειμένου.

Απάντηση:

Ο συγγραφέας χρησιμοποιεί ιδιαίτερα σχήματα για να περιγράψει τις εικόνες που τον περιβάλλουν, ώστε εύκολα πειθεί για τη γνησιότητά τους. Η περιγραφή της Βρετάνης και της αδελφής του αφηγητή με σχήματα λόγου, όπως : « τυλιγόταν την σημαία της...το γλυκό πρόσωπο, το ακνό γέλιο» φανερώνουν τη διάθεση του συγγραφέα απέναντι στην εικόνα, που στο κείμενο καλείται να παίξει τον κύριο ρόλο της εκφοράς του λόγου.

Ο αποτροπιασμός του κόσμου, όταν αντικρίζει το νεκρό αδελφό στο τρένο για το Παρίσι είναι κάτι που ο συγγραφέας προσπερνά γρήγορα, όχι όμως επιπόλαια καθώς χαρακτηρισμοί όπως : εξημμένος ενθουσιασμός, αδιάντροπο δυνατό γέλιο, ξερά ράκη συνοψίζουν με επιτυχία την εικόνα της κατάστασης.

Στο παρισινό μετρό οι αναφορές στο χορό που σπίνουν τα αδέρφια και η γλαφυρή περιγραφή του τραβεσί που τους παρακολουθεί περιέχουν όλη την τέχνη της εικονοποιίας του συγγραφέα.

Η εικόνα της παρανοϊκής μάνας στο άσυλο που τους περιμένει στην Ελλάδα δίνεται με εικόνες που παραπέμπουν στην ομηρική παρομοίωση: Σαν να θήλαζε...μαστό

Η εικόνα της Κυβέλης που σκεπάζει τη μάνα με τα πλούσια λυτά της μαύρα μαλλιά και τα βυσσινιά της φορέματα είναι ένα κινηματογραφικό στιγμιότυπο που μεταφέρει ζωτανά στον αναγνώστη μια συγκινητική στιγμή.

Τέλος η παχιά γριά νάνος που σέκεται στο πλευρό της μάνας και της κόρης, εκτελώντας χρέη νοσοκόμας, είναι ίσως η καταλληλότερη εικόνα που θα μπορούσε να κλείσει την αφήγηση, καθώς η σιωπή του θανάτου που κυριαρχεί τώρα δε θα μπορούσε να βρει διεξοδο παρά σε μια τέτοια εικόνα παρακμής και συρρίκνωσης.

3η: Να παραλληλίσετε το τέλος του αφηγήματος με το τέλος της παραλογής επισημαίνοντας ομοιότητες και διαφορές.

Απάντηση:

Στην παραλογή ο αδελφός θα εξαφανιστεί αφήνοντας την αδελφή του Αρετή να συναντήσει μόνη της τη μάνα, αφού θα την εγκαταλείψει έξω από το πατρικό τους για να γυρίσει στον Κάτω Κόσμο. Η μάνα θα δεχτεί το σπλάχνο της με χαρά έπειτα από τόσα χρόνια απουσίας της Αρετής στην ξενιτιά και θα έχει τα λογικά της, για να αντιληφθεί τη σπουδαιότητα αυτής της στιγμής. Τέλος μάνα και κόρη θα πεθάνουν σφιχταγκαλιασμένες.

Στο διήγημα του Γ. Χειμωνά ο Κωνσταντίνος θα φύγει, αφού πρώτα οδηγήσει την αδελφή του Κυβέλη στο άσυλο που νοσηλεύεται η μάνα. Θα δει τη συγκίνηση της αδελφής του μπροστά στη μητρική παρουσία, όχι όμως και της μάνας, η οποία λόγω της πνευματικής της κατάστασης δεν είναι σε θέση να αντιληφθεί τα γεγονότα. Τέλος θα πληροφορηθεί το θάνατο των δύο γυναικών από την τρόφιμη την επόμενη μέρα.

4η: Τι παρατηρείτε σχετικά με τη σύνδεση των προτάσεων και τη χρήση της τελείας μέσα στο κείμενο; Να συζητήσετε για το αισθητικό αποτέλεσμα που έχουν αυτά τα γραμματικά μέσα στο αφήγημα.

Απάντηση:

Διάσπαρτη είναι η χρήση του ελλειπτικού λόγου μέσα στο κείμενο, ο οποίος εκφέρεται με κοφτές κύριες προτάσεις που ορίζει η τελεία ως σχεδόν μοναδικό σημείο σίξης μέσα στο κείμενο, π.χ. « άσπρη θάλασσα...τα δένδρα. Από πάνω ένα γιλέκο τζην...»

Η καθ' υπόταξη σύνδεση είναι σχεδόν ανύπαρκτη, ενώ ακόμη και δευτερεύουσες προτάσεις στηρίζουν ανεξάρτητες περιόδους, όπως π.χ. «Να χορεύουμε...γελούσαν».

Ο λόγος του Χειμωνά εδώ αντανakλά περισσότερο ψυχικές καταστάσεις παρά εγκεφαλικές διατυπώσεις. Έτσι σκόπιμα η πένα του συγγραφέα είναι πιο ελεύθερη να ακολουθήσει τα μονοπάτια της ψυχής με όλες τις διακυμάνσεις της. Η παράνοια, το μεταφυσικό, το υ-

περφυσικό και το ονειρικό που αποπνέουν το κείμενο, αποτελούν στοιχεία που μεταστοιχειώνονται σε γραπτό λόγο, περνώντας μέσα από τις διεργασίες του υποσυνείδητου. Επομένως το αποτέλεσμα δε μας δυσαρεστεί με τους σολοικισμούς και τις όποιες ασυναξίες, αλλά αντιθέτως είναι εκείνο που θα περίμενε να διαβάσει κανείς, από τη στιγμή που τον ενδιαφέρουν οι εμβαθύνσεις στον ιστό της ανθρώπινης ψυχής.

Z. ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

- 1n:** Ποια είναι η τεχνική που εφαρμόζει ο Γ. Χειμωνάς, ώστε να μετατρέψει το κείμενο, αν μάλιστα ληφθεί υπόψη το θέμα, από μια θρηνητική νεκρολογία σε μια ζωντανή αφήγηση;
- 2n:** Ποια στοιχεία του κειμένου επιτρέπουν να διακρίνουμε την προσωπική σφραγίδα του Γ. Χειμωνά. Να ληφθούν υπόψη το εισαγωγικό σημείωμα του σχολικού βιβλίου και τα βιογραφικά του συγγραφέα.

Η ΤΕΛΕΤΗ

Γιώργος Γιατρομανωλάκης

A. Ο ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΣ

Η ζωή και το έργο του

Γεννήθηκε στο χωριό Ζαρός του νομού Ηρακλείου το 1940. Σπούδασε κλασική φιλολογία στο πανεπιστήμιο Αθηνών και στη συνέχεια εκπόνησε διδακτορική διατριβή στο King's College του Λονδίνου στην αρχαία ελληνική τραγωδία και μυθολογία, παίρνοντας το διδακτορικό του δίπλωμα το 1973. Εργάστηκε για λίγο στη Μέση Εκπαίδευση και από το 1975 διδάσκει αρχαία ελληνική φιλολογία στο πανεπιστήμιο Αθηνών.

Στο έργο του ο Γ. Γιατρομανωλάκης ερευνά τη σύγχρονη ελληνική πραγματικότητα, ενώ εκφράζονται και προβληματισμοί πάνω στη φύση της λογοτεχνικής γραφής. Το 1974 δημοσίευσε *Το λειμωνάριο*. Ακολούθησε *Η αρραβωνιαστικιά* (1979), *Η ιστορία* (1982), *Το ανωφελές διήγημα* (1993) και το *Ερωτικόν* (1995).

Τα τελευταία του έργα έχουν μεταφραστεί στα αγγλικά

B. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΓΙΑ ΤΟ ΕΡΓΟ

Στο απόσπασμα που ακολουθεί ο αφηγητής περιγράφει στιγμές από την πρώτη του μέρα στο γυμνάσιο ενός ελληνικού νησιού, όπου πρόκειται να διδάξει ως καθηγητής στην περίοδο της χούντας.

Γ. ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

α. Νοηματική απόδοση

Το απόσπασμα ξεκινά από τη συνάντηση του νεόκοπου καθηγητή με κάποιον παλιό συναδέλφό του στο γυμνάσιο του νησιού, που μόλις έχει διοριστεί. Ο συναδέλφος αυτός, φυσικός, σπεύδει να πληροφορήσει το νεαρό καθηγητή για τη διευθύντρια του σχολείου, με την οποία θα πρέπει ο νεόφερτος να αναπτύξει αρμονικές σχέσεις, διότι μόνο έτσι θα μπορέσει να προασπίσει το συμφέρον του. Ο αφηγητής, ο νεόφερτος δηλαδή καθηγητής, θα ανιληφθεί την προσπάθεια του παλαιότερου συναδέλφου να αποκρύψει ορισμένες πλευρές του εαυτού του.

Στη συνέχεια μια άλλη συναδέλφος, κάπως κατηφής, θα αναλάβει να ξεναγήσει τον άρτι αφιχθέντα καθηγητή στους χώρους του σχολείου, προσπαθώντας παράλληλα να ανοίξει κουβέντα πάνω σε προσωπικά θέματα, όπως το γάμο και την οικογένεια. Θα στα-

ματήσουν στην αίθουσα τελετών και η καθηγήτρια θα ενημερώσει τον καθηγητή για τις γιορτές που κάνουν με αφορμή τους τρεις ιεράρχες, κατά τις οποίες μιλάει η διευθύντρια του σχολείου και ενίοτε συμπληρώνει κάποιος καθηγητής ή δευτερολογεί ο μητροπολίτης της περιοχής. Η αίθουσα βρίσκεται σε άθλια κατάσταση, πλημμυρισμένη από τα νερά της βροχής, ενώ ο νεαρός καθηγητής σπεύδει να πληροφορήσει τη συνάδελφό του ότι οι σχολικές εκδηλώσεις τού είναι βαρετές.

Ξαφνικά ένα όραμα του καθηγητή παρεμβαίνει και ο χώρος μετατοπίζεται σε άλλη πολιτεία, όπου το νερό της βροχής πλημμυρίζει τα πάντα.

Στη συνέχεια επιστρέφει στο χώρο της αίθουσας τελετών του σχολείου, όπου η διευθύντρια βγάζει λόγο εξ αφορμής της ημέρας των τριών ιεραρχών με ύφος φαντασμένο και ψεύτικο. Μετά το χειροκρότημα των μαθητών και των παρευρισκομένων, δευτερολογεί σε ανάλογο ύφος και ο μητροπολίτης. Η καθαρεύουσα κυριαρχεί στο λόγο του, όπως συνέβη και με το λόγο της διευθύντριας

Ο λόγος του μητροπολίτη διακόπεται τότε από την παρουσία της συναδέλφου, που εκφράζει την επιθυμία της να κάνει οικογένεια, και τότε από τα αγαπημένα οράματα του νεώτερου καθηγητή που ενσαρκώνουν η Χάρη και η Δήμητρα.

Ενώ η ομιλία του μητροπολίτη συνεχίζεται με αποκλειστικό γλωσσικό εργαλείο την καθαρεύουσα, ένας θόρυβος και μια βροχή που σπάνε τα τζάμια της αίθουσας επιτρέπουν την είσοδο του Λορέντζου Μαβίλη στην αίθουσα, ο οποίος, γέρος πια, φοράει αγωνιστική στολή των οπαδών που συνεχίζουν τον αγώνα του Ιταλού πολεμιστή Γαριβάλδη. Ένας πυροβολισμός και η βροχή που δυναμώνει προκαλούν τον τρόπο των παρευρισκομένων. Εν μέσω αυτής της κατάστασης η συνάδελφος του αφηγητή προσπαθεί να συζητήσει μαζί του για το σύστημα διδασκαλίας, ενώ μια σφαίρα θα χτυπήσει στο πρόσωπο το γερο-Μαβίλη που βρίσκεται ακόμη στην αίθουσα. Ο μητροπολίτης συνεχίζει το λόγο του εναντίον των κυδαισμών της δημοτικής τώρα, ενώ νέες σφαίρες βρίσκουν το Λορέντζο Μαβίλη. Η Χάρη, το όραμα του νεαρού καθηγητή, συντρέπει τον τραυματισμένο γερο-Μαβίλη και ανοίγοντας τα φτερά της τον βγάζει έξω από την αίθουσα. Η συνάδελφος του καθηγητή συνεχίζει να ονειρεύεται οικογένεια και παιδιά και ζητάει από το νέο της συνάδελφο να κάνουν συντροφιά, τώρα που συναντήθηκαν στο γυμνάσιο του νησιού.

Όταν η γιορτή τελείωσε βγαίνουν όλοι ευχαριστημένοι από τη μισογκρεμισμένη αίθουσα της τελετής. Το νησί έξω έχει πλημμυρίσει από τα την καταιγίδα, ενώ ξαφνικά μέσα από τα σύννεφα όρνεα επιτίθενται στους ανθρώπους. Ο δρόμος γεμίζει σταγόνες από το αίμα τους. Η βροχή έχει σταματήσει ευτυχώς, διότι έτσι το ταξίδι του Μαβίλη και της Χάρης στους αιθέρες θα είναι πιο εύκολο.

β. Ερμηνευτικά – Γλωσσικά σχόλια

Λειμωνάριο: όνομα δύο μοναστικών βιβλίων που περιέχουν βίους αγίων και ασκητών, ανέκδοτα και ρήσεις διάφορων μοναχών.

Συνειρμική γραφή: η γραφή που στηρίζεται στους συνειρμούς, τις διαδοχικές σκέψεις του συγγραφέα αναφορικά με διάφορα θέματα.

Συγκερασμός: ανάμειξη απόψεων και αντιλήψεων.

Διαποτίζω: μουσκεύω κάτι μέχρι το εσωτερικό του, μεταφορικά διαπερνώ.

Πλατυποδία: έλλειψη καμάρας στο πέλμα του ποδιού.

Ολόγυρα στα τραπέζια: ανάμεσα στα τραπέζια.

Ψειριάρικος: γεμάτος ψείρες, μεταφορικά φτωχός και εξασθλωμένος.

Δευτερολογώ: εκφωνώ λόγο έπειτα από κάποιον άλλο σχετικά με το ίδιο θέμα.

Λάμνει: τραβάει κουπί, κωπηλατεί.

Άγιος επιτηρητής: εννοεί το μητροπολίτη.

Αρχές: εννοεί τις αρχές του νησιού και τους επισήμους.

Τρεις ιεράρχες: εννοεί τους Μ. Βασίλειο, Ιωάννη Χρυσόστομο και Γρηγόριο Ναζιανζινό.

Ενορχηστής του σύμπαντος: εννοεί το μητροπολίτη.

Επιταγή: διαταγή με ηθικό χαρακτήρα και περιεχόμενο.

Βόρβορος: βούρκος.

Μεταποίηση: μετατροπή, μεταμόρφωση.

Ιερός ιεράρχης: εννοεί το μητροπολίτη.

Ίτε παίδες Ελλήνων: εμπρός παιδιά των Ελλήνων, γνωστή φράση από την τραγωδία «Πέρσες» του Αισχύλου, που προτρέπει τους Έλληνες κατά των εισβολέων Περσών.

Εσείσθη έως άνω: σείστηκε σύγκορμο.

Ερράγη: ράγισε.

Νεύει: κάνει νόημα, νεύμα.

Κατάφατσα: πρόσωπο με πρόσωπο.

Λορέντζος Μαβίλης: Γεννήθηκε στην Ιθάκη το 1860. Μεγάλωσε στην Κέρκυρα, όπου φοίτησε στο εκπαιδευτήριο «Καποδίστριας». Σε ηλικία 18 ετών ήρθε στην Αθήνα για να σπουδάσει νομικά. Στη συνέχεια έφυγε στη Γερμανία σπουδάζοντας 14 χρόνια φιλοσοφία και φιλολογία. Πάντα πιστός πατριώτης έλαβε μέρος στον απελευθερωτικό αγώνα της Κρήτης και στον πρώτο Βαλκανικό, όπου σκοτώθηκε στο Δρίσκο, κοντά στα Γιάννενα στις 26 Νοεμβρίου του 1912. Ως βουλευτής Κέρκυρας είχε πει στο κοινοβούλιο με αφορμή τα σχετικά γεγονότα με το γλωσσικό ζήτημα για τη χρήση της δημοτικής ότι υπάρχουν χυδαίοι άνθρωποι και όχι χυδαίες γλώσσες.

Λόφος Δρίσκος ή Δρύσκος: στην περιοχή αυτή, που βρίσκεται 15 χλμ. από τα Γιάννενα, κοντά στο Μέτσοβο, έγινε σύγκρουση μεταξύ Ελλήνων και Τούρκων στις 26 Νοεμβρίου 1912, κατά την πολιορκία των Ιωαννίνων στον Α΄ Βαλκανικό. Σε εκείνη τη μάχη σκοτώθηκε και ο Λορέντζος Μαβίλης.

Γαριβαλδινό σώμα: σώμα εθελοντών που σύστησε ο Ριτσιότι Γαριβάλδης, γιος του γνωστού Ιταλού αγωνιστή Ιωσήφ Γαριβάλδη, ο οποίος έδρασε στην Ιταλία και τη Λα-

τινική Αμερική κατά της δικτατορίας του Ρόγας στην Ουρουγουάη, ενώ είχε πάρει μέρος και στην επανάσταση του Ρίο- Γκράντε. Ετοιμαζόταν να έρθει και στην Ελλάδα στην επανάσταση της Κρήτης το 1866, αλλά δεν μπόρεσε. Ο γιος του, Ριτσιότι, οργάνωσε το γαριβαλδινό σώμα των ερυθροχιτώνων αγωνιστών υπό τον Α. Ρώμα που πήρε μέρος στον πρώτο Βαλκανικό κατά την απελευθέρωση των Ιωαννίνων, το 1912. Σε αυτό συμμετείχε και ο Λορέντζος Μαβίλης.

Οικουμενικότητα: εννοεί το μητροπολίτη.

Ερυθρώθηκαν: κοκκίνισαν από το αίμα.

Χυδαϊσμός: αναφορά στο χαρακτηρισμό της δημοτικής ως χυδαίας γλώσσας από τους οπαδούς της καθαρεύουσας.

Θεματοφύλακες: φύλακες ιερών και οσίων.

Αναθεματίζω: καταριέμαι, αφορίζω.

Ακάθαρτος λόγος: αναφορά στη δημοτική ως ακάθαρτης γλώσσας έναντι της καθαρεύουσας.

Γαριβαλδινός: αναφέρεται στο Λορέντζο Μαβίλη που είχε λάβει μέρος στους Βαλκανικούς με το γαριβαλδινό σώμα.

Σμπαράλιασε: τα έκανε κομμάτια, τα κατέστρεψε.

Απροσποίητη: χωρίς προσποίηση, χωρίς επιτήδευση, γνήσια.

Αποτρόπαια: απεχθής.

Ολοπόρφυρη: κατακόκκινη.

Η λέξη εκκάθαρις: συνειρμική παραπομπή στην καθαρεύουσα και στην εκκαθάριση που υιοθέτησαν ως τακτική τα απολυταρχικά καθεστώτα, όπως αυτό της δικτατορίας του 1967-74, στην οποία αναφέρεται το κείμενο, απομακρύνοντας τα ανεπιθύμητα περιττά γλωσσικά ή άλλα στοιχεία με βίαιο τρόπο.

Κατάχαμα: καταγής.

Παράταιρη: αταίριαστη.

Όρνεα: τα πουλιά.

Αιμορροεΐς: αιμορραγείς.

γ. Πραγματολογικά – Ιδεολογικά – Πολιτιστικά σχόλια

Το απόσπασμα αναφέρεται στην πρώτη μέρα της θητείας κάποιου καθηγητή σε γυμνάσιο των Κυθήρων στη διάρκεια της δικτατορίας. Η παρουσία του απριλιανού καθεστώτος είναι αντιληπτή, ιδιαίτερα στις σχολικές γιορτές και στον τρόπο που γιορτάζονταν εκείνη την περίοδο. Χαρακτηριστικοί εκπρόσωποι του λόγου των απριλιανών η διευθύντρια και ο μητροπολίτης, υπερασπιστές της καθαρεύουσας που υιοθέτησε η χούντα ως μοναδικό ιδίωμα εκφοράς του επίσημου και μη λόγου, απαγορεύοντας τη χρήση της δημοτικής, κάτι που δεν ίσχυσε βέβαια απόλυτα, τουλάχιστον σε ό,τι αφορά το λόγο ορισμένων προοδευτικών καθηγητών των πανεπιστημίων της χώρας.

Η αλληγορική παρουσία του Λορέντζου Μαβίλη έρχεται να υπενθυμίσει ότι η ορθολογική άποψη σχετικά με τη γλώσσα και τους ανθρώπους που τη χρησιμοποιούν έχει εκφραστεί πολύ παλιότερα, στις αρχές του 20ου αιώνα δια στόματος του Κερκυραίου βουλευτή μέσα στην ελληνική Βουλή. Ο δεύτερος θάνατος όμως του Μαβίλη- αγωνιστή επιβεβαιώνει ότι οι απόψεις των αγωνιστών της ελευθερίας δε βρίσκουν δυστυχώς πάντα ελεύθερη διέξοδο.

Ο αφηγητής βρίσκει καταφύγιο στα οράματά του, προκειμένου να αντιμετωπίσει το καταπιεσμένο από τη δικτατορία γυμνάσιο και τους καθηγητές που υπηρετούν σε αυτό.

Η καταπίεση του δικτάτορα εκδηλώνεται στην αγριότητα των στοιχείων της φύσης, στη βροχή που πνίγει το νησί και στα όρνεα που επιτίθενται στους κατοίκους.

Από την άλλη βέβαια, η επανάσταση της φύσης θα μπορούσε να ερμηνευτεί ως έντονη διαμαρτυρία κατά του απριλιανού καθεστώτος και ως συμπλήρωμα του κενού της αντίστασης που δεν προβάλλουν οι κάτοικοι του απομακρυσμένου νησιού.

Το κείμενο περιέχει ενδεχομένως αυτοαναφορές του συγγραφέα του, ο οποίος υπηρέτησε στην εκπαίδευση στη διάρκεια της δικτατορίας.

Δ. ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

✓ Νοηματικές ενότητες/Επιμέρους πλαγιότιτλοι

1η ενότητα: «Σε λιγάκι... τις κρυμμένες πλευρές του» η συνάντηση του νεόφερτου καθηγητή με έναν παλαιότερο συνάδελφο, από τον οποίο ο νεόκοπος θα δεχτεί κάποιες χρήσιμες συμβουλές αναφορικά με τη συμπεριφορά που θα πρέπει να επιδειξει απέναντι στη διευθύντρια του γυμνασίου.

2η ενότητα: «Η χολερική...η διευθύντρια θα μιλά» : μια δύσθυμη συνάδελφος αναλαμβάνει να ξεναγήσει τον νεοδιόριστο στους χώρους του σχολείου. Θα σταθούν στην αίθουσα των τελετών, η οποία βρίσκεται σε άθλια κατάσταση.

3η ενότητα: « Ξαφνικά...Χωρίζαμε» : το πρώτο όραμα του καθηγητή κάνει την εμφάνισή του στο πρόσωπο της αγαπημένης του Χάρης.

4η ενότητα: « Η διευθύντρια σηκώνεται πάνω...Χειροκρότησαν» : κατά την επιστροφή στην αίθουσα μετά την παρέμβαση του οράματος, ο αφηγητής βρίσκει τη διευθύντρια να βγάζει λόγο με αφορμή τη γιορτή των τριών ιεραρχών. Η καθαρεύουσα κυριαρχεί στο λόγο της.

5η ενότητα: « Μετά παρακάλεσε...στη Χάρη» : σε ανάλογο ύφος δευτερολογεί ο μητροπολίτης της περιοχής.

6η ενότητα: «Πόση ώρα κράτησε...αρχίζει να απαγγέλλει» : ο μητροπολίτης αναπτύσσει ένα λογύδριο κατά των χυδαισμών της δημοτικής, ενώ τα οράματα του αφηγητή ενι-

σχύνονται από τη συμβολική παρουσία του Λορέντζου Μαβίλη, ο οποίος θα εισβάλει στην αίθουσα και θα πυροβοληθεί μέχρι θανάτου. Θα βοηθηθεί υποβασταζόμενος από τη Χάρη, ένα από τα οράματα του αφηγητή. Έξω βρέχει ασταμάτητα και το νησί πλημμυρίζει, ενώ η συνάδελφος θα συνεχίσει την κουβέντα της στο νεαρό καθηγητή περί οικογένειας.

7η ενότητα: «Η ώρα που μου ‘κανε παρέα...θα με δει το απόγευμα.» : η σχολική γιορτή τελείωσε, η βροχή έχει σταματήσει κι ο κόσμος βγαίνει από το μισογκρεμισμένο σχολείο, που έχει δεχτεί πλήγματα από την πλημμύρα, ικανοποιημένος. Ο αφηγητής σκέφτεται ότι η βροχή που σταμάτησε τώρα θα διευκολύνει το ταξίδι του Μαβίλη και της Χάρης που τον συνοδεύει. Ξαφνικά μέσα από τα σύννεφα όρνεα επιτίθενται στον κόσμο και οι δρόμοι βάφονται με αίμα.

Ε. ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ – ΤΕΧΝΟΤΡΟΠΙΑ

1. Γλώσσα: Το κείμενο είναι γραμμένο σε απλή δημοτική γλώσσα. Η καθαρεύουσα που χρησιμοποιείται σε πρώτο πρόσωπο είτε κατά την ομιλία της διευθύντριας είτε κατά τη δευτερολογία του μητροπολίτη εξυπηρετεί συγκεκριμένη σκοπιμότητα, καθώς με αλληγορικό τρόπο παρουσιάζεται η σύνοψη του γλωσσικού ζητήματος που επί αιώνες ταλάνισε το ελληνικό έθνος.

Η επιλογή του αρχαιοπρεπούς ιδιώματος από τους απικιστές λόγιους βυζαντινούς και η καθαρεύουσα ως η μονοσήμαντη γλωσσική έκφραση των συντηρητικών δυνάμεων της χώρας οδήγησαν συχνά σε ακραία φαινόμενα, όπως τα «Ευαγγελικά» και τα «Ορεστιάκα», τις μεταφράσεις του Ευαγγελίου και της Ορέστειας του Αισχύλου αντίστοιχα, στη δημοτική στις αρχές του αιώνα, γεγονότα που προκάλεσαν συγκρούσεις μεγάλης έκτασης στην Αθήνα εκείνη την εποχή.

Είναι σαφές ότι ο συγγραφέας, από τη θέση του αφηγητή μέσα στο κείμενο, τάσσεται υπέρ της δημοτικής, ενώ η ονειρική παρουσία του Λορέντζου Μαβίλη δεν είναι τυχαία. Στην περίοδο της χούντας, στην οποία αναφέρεται το κείμενο, ήταν αδιανόητη η χρήση άλλου ιδιώματος πέραν της καθαρεύουσας, τουλάχιστον σε ό,τι αφορούσε την επίσημη εκφορά του λόγου, σε δημόσιες εκδηλώσεις και τελετές. Ο αφηγητής αντιδρά με αυτόν τον τρόπο στο αυταρχικό καθεστώς της απριλιανής χούντας των συνταγματαρχών, σχολιάζοντας τη γλωσσική έκφραση των επίσημων φορέων του κράτους, όπως της διευθύντριας και του μητροπολίτη.

2. Ύφος-Δομή: Σε ό,τι σχετίζεται με την αφήγηση, ο χρόνος γίνεται περίπλοκη υπόθεση, καθώς η αναδρομή προσεγγίζεται κάποιες φορές από τη σκοπιά του παρόντος, ο αφηγητής άλλοτε θυμάται τα γεγονότα και άλλοτε τα ζει, ενώ η πραγματικότητα μπλέκεται με τη φαντασία του αφηγητή που ζει ονειρικές καταστάσεις και βλέπει οράματα. Το τέχνασμα της συνειρμικής γραφής με άξονα το όνειρο επιτρέπει

στον αφηγητή να αποδράσει από μία πραγματικότητα που θεωρεί ζοφερή και ανυπόφορη. Ο μικροαστισμός της συναδέλφου, η κρυψίνιοια του συναδέλφου στην αρχή του κειμένου, η αυταρχικότητα της διευθύντριας, ο συντηρητισμός και η εμπάθεια του μητροπολίτη κατά των «χυδαίων» και τέλος η παθητική στάση του κοινού αναγκάζουν τον αφηγητή να εφεύρει τρόπους απόδρασης και να διαφύγει από τα πλαίσια της συμβατικής καθημερινότητας. Ούτως ή άλλως μέσα σε τέτοια πλαίσια δε θα είχε τη δυνατότητα να εκφραστεί ελεύθερα.

Έτσι το αποτέλεσμα της αφήγησης μοιάζει με ένα παραμύθι πραγματικών διαστάσεων που θα μπορούσε να αγγίξει τα όρια του φανταστικού ρεαλισμού. Ωστόσο, οι υπαινιγμοί που απευθύνονται στον αναγνώστη είναι πάντοτε σαφείς και εύληπτοι. Έτσι δε δυσκολεύεται κανείς να αντιληφθεί τις προθέσεις του συγγραφέα, ο οποίος μπορεί με αυτόν τον ιδιότυπο αφηγηματικό τρόπο να πείσει για τις θέσεις του.

3. Εκφραστικά μέσα

Μεταφορές: περπάταγε βαριά, κρυμμένες πλευρές, χολερική καθηγήτρια, πνιγμένη σε νερά, αφήνουν τα σημάδια τους, ενορχηστής του σύμπαντος, ξεριζώσω τα αυτιά, μουσκεμένη ίσαμε το κόκαλο.

Προσωποποιήσεις: τα νερά ανεβαίνουν, η ολοπόρφυρη στολή το 'πινε,

Παρομοίωση: τα κορμιά μας που ανοίγανε σαν αέρινα.

Εικόνες: Οι εκπρόσωποι της καθαρεύουσας μάχονται στο νου του αφηγητή με το Λορέντζο Μαβίλη που υποστηρίζεται από τα οράματα του πρώτου. Το σκηνικό πλαίσιο είναι ένα γυμνάσιο σε κάποιο ξεχασμένο νησί. Διάχυτο είναι το ονειρικό στοιχείο.

ΣΤ. ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ στις ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ του Σχ. βιβλίου

1η: Να βρείτε στο κείμενο παραδείγματα που επαληθεύουν τους χαρακτηρισμούς του εισαγωγικού σημειώματος «συνειρμική γραφή» και «συγκερασμός ονειρικού τύπου».

Απάντηση:

Η σύντομη συναναστροφή του αφηγητή με τους συναδέλφους του στο νέο σχολικό περιβάλλον τού γεννούν συνειρμούς σχετικά με την οικογένεια και τη μητρότητα, όπως συμβαίνει με τη συνάδελφο που αγαπά τα παιδιά και μιλά διαρκώς στον αφηγητή για το θέμα αυτό.

Κυρίως όμως είναι η παρουσία της διευθύντριας και του μητροπολίτη με το λόγο που εκφωνεί η πρώτη και με τη δευτερολογία του δεύτερου, στην καθαρεύουσα, που γεννούν τους βασικούς συνειρμούς του κειμένου στο μυαλό και τη φαντασία του αφηγητή.

Έτσι τα οράματά του, όπως η επίσκεψη της Χάρης και της Δήμητρας έρχονται να τον παρηγορήσουν για τις πρώτες απογοητευτικές εντυπώσεις, ενώ η ονειρική παρουσία του Λορέντζου Μαβίλη αποκτά ξαφνικά επίκαιρη και συμβολική σημασία μέσα στο κείμενο,

αναφορικά με τη θέση της γλώσσας του λαού και του επίσημου καθαρευουσιάνικου λόγου που έχει επιλέξει η απριλιανή δικτατορία.

Παράλληλα η παρουσία όλων αυτών των εξωπραγματικών στοιχείων δεν μπορεί παρά να είναι εκρηκτική και προκαλεί κάθε είδους φυσική καταστροφή στο νησί που βρίσκεται στο γυμνάσιο. Τα όρνεα που επιτίθενται στο τέλος του κειμένου ασφαλώς αντιπροσωπεύουν τους φορείς του καταπιεστικού καθεστώτος που εμφανίζονται, για να αποτελειώσουν ό,τι έχει απομείνει από τη σχολική γιορτή, που οργανώθηκε τιμής ένεκεν στη μνήμη των τριών ιεραρχών, των πνευματικών και φωτισμένων δασκάλων μας.

2η: Γιατί ο αφηγητής φέρνει στην αίθουσα τον Μαβίλη; Τι θέλει να δείξει με την παρουσία του; Για την απάντησή σας να λάβετε υπόψη α) τις απόψεις του ομιλητή, κατά την τελετή για τη γλώσσα και το λαό, β) το γεγονός ότι στη δικτατορία (1967-1974) έπρεπε όλοι να ομιλούν και να γράφουν την καθαρεύουσα.

Απάντηση:

Όπως έχει προαναφερθεί στην ανάλυση του εν λόγω κειμένου, η παρουσία του Μαβίλη είναι συμβολική. Ο μεγάλος αγωνιστής ως βουλευτής Κέρκυρας είχε υπερασπιστεί μέσα στην ελληνική βουλή τις θέσεις των δημοκιστών διατυπώνοντας τη γνωστή φράση: « υπάρχουν κυδαίοι άνθρωποι και όχι κυδαίες γλώσσες», απαντώντας με αυτά τα λόγια σε εκείνους που χαρακτήριζαν τη δημοκική κυδαία. (βλ. και ανάλυση παραπάνω)

3η: Σε όλο το απόσπασμα παρακολουθούμε τη σύγκρουση του αφηγητή ανάμεσα αφενός στο ψεύτικο και το επίπλαστο, που κυριαρχεί σ’ αυτή την εποχή, και αφετέρου στο αληθινό και το αυθεντικό, που αυτός αναζητάει. Ποια πρόσωπα εκφράζουν αυτή την αντίθεση; Να δικαιολογήσετε την απάντησή σας.

Απάντηση:

Τα πρόσωπα που εκπροσωπούν το ψεύτικο και το επίπλαστο είναι τα υπαρκτά, κατά σύμβαση τουλάχιστον, πρόσωπα του κειμένου, ενώ παραδόξως τα ονειρικά πρόσωπα που ενσαρκώνουν τα οράματα του αφηγητή, όπως η Χάρη, η Δήμητρα και ο Μαβίλης είναι τα αυθεντικά πρόσωπα που αναζητάει ο αφηγητής.

Η υποκρισία, ο καθωσπρεπισμός και η χρήση μιας γλώσσας που δε μίλησε ποτέ ο λαός, της καθαρεύουσας, είναι το ψεύτικο το μη υπαρκτό και το επίπλαστο που χαρακτηρίζουν τα πρόσωπα με τα οποία έρχεται σε σύγκρουση ο αφηγητής. Πρόκειται βεβαίως για τους συναδέλφους του, τη διευθύντρια, το μητροπολίτη και το κοινό, οι οποίοι όλοι προσποιούνται τους ευχαριστημένους, κάτι που έρχεται να διαψεύσει η φυσική καταστροφή που πλήττει το νησί τους και την πλαστή πραγματικότητά τους.

Αντιθέτως τα οράματα του αφηγητή είναι πραγματικά, διότι είναι διαχρονικά και υπερασπίζονται την ελευθερία των ανθρώπων να κάνουν τις φυσικές επιλογές τους, όπως

είναι η γλώσσα που έμαθαν να μιλούν και όχι εκείνο το τεχνητό συμπλήρωμα της καθαρεύουσας που τους επιβάλλεται από ένα αυταρχικό κράτος.

Έτσι η σύγκρουση ανάμεσα στα στοιχεία είναι πραγματική και αναπόφευκτη.

Z. ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

- 1n:** Τι δηλώνει κατά τη γνώμη σας η παρουσία στην αρχή του κειμένου του καθηγητή της φυσικής;
- 2n:** Έχει συχνά διατυπωθεί η άποψη ότι τα τελευταία χρόνια οι Έλληνες δε σέβονται ιδιαίτερα τη γλώσσα και ότι την κακομεταχειρίζονται. Να συνοψίσετε τους λόγους στους οποίους οφείλεται αυτό το φαινόμενο.

ΣΤΟ ΔΡΟΜΟ ΓΙΑ ΤΟ ΒΟΥΠΕΡΤΑΛ

Δημήτρης Νόλλας

A. Ο ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΣ

Η ζωή και το έργο του

Γεννήθηκε στην Αδριανή Δράμας από γονείς Ηπειρώτες το 1940, αλλά μεγάλωσε στην Αθήνα. Ξεκίνησε να σπουδάζει στην Νομική Σχολή του πανεπιστημίου της Αθήνας, αλλά διέκοψε, για να φύγει στο εξωτερικό, προκειμένου να σπουδάσει κινηματογραφία. Από το 1960 έως το 1974, εκτός από το διάστημα 1965-1967 έζησε στη Γερμανία, Γαλλία, Βέλγιο, Ολλανδία και Αργεντινή. Σήμερα ζει στην Αθήνα και εργάζεται ως σύμβουλος προγράμματος σε ιδιωτικό τηλεοπτικό σταθμό. Παλιότερα είχε διατελέσει σύμβουλος προγράμματος της ΕΡΤ. Επίσης έχει συνεργαστεί με διάφορους καταξιωμένους Έλληνες σκηνοθέτες.

Το έργο του Δ. Νόλλα αποτελεί ένα σχόλιο στις καταστάσεις της σύγχρονης εποχής που εναλλάσσονται με γρήγορους ρυθμούς. Μικρότερο λόγο έχουν οι ήρωες, οι οποίοι χρησιμοποιούνται για να φωτίσουν τη σημερινή ζωή.

Πρώτο του βιβλίο είναι η νουβέλα *Η νεράιδα της Αθήνας* (1974). Ακολουθούν οι συλλογές *Πολυξένη* (1974) που περιλαμβάνουν και την πρώτη του νουβέλα. Στη συνέχεια κυκλοφορούν *Το τρυφερό δέρμα* (1982), *Τα καλύτερα χρόνια* (1984), *Το πέμπτο γένος* (1988), *ονειρεύομαι τους φίλους μου* (1990), *Ο τύμβος κοντά στη θάλασσα* (1992), *Ο άνθρωπος που ξεχάστηκε* (1994) *Τα θολά τζάμια* (1994). Πολλά από τα έργα του έχουν μεταφραστεί στα γερμανικά, αγγλικά και γαλλικά. Το 1983 με *Το τρυφερό δέρμα* κέρδισε το β' κρατικό βραβείο διηγήματος και το 1993 με *Τον τύμβο κοντά στη θάλασσα* το α' κρατικό βραβείο μυθιστορήματος.

B. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΓΙΑ ΤΟ ΕΡΓΟ

Το διήγημα από τη συλλογή *θολά τζάμια* αναφέρεται σε ένα επεισόδιο που λαμβάνει χώρα σε ένα πανδοχείο που διατηρεί ένας Έλληνας μετανάστης σε πόλη της Γερμανίας. Πρωταγωνιστές είναι ο ιδιοκτήτης του πανδοχείου, ο ανιψιός του, ένας Τούρκος που έχει καταλύσει εκεί με την οικογένειά του και δύο Γερμανοί νεοναζιστές, που με την παρουσία τους προκαλούν αναστάτωση.

Γ. ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

α. Νοηματική απόδοση

Η αφήγηση ξεκινά με την είσοδο στο πανδοχείο το οποίο ανήκει στον εξηντάχρονο

Βαγγέλη και βρίσκεται σε μια γερμανική πόλη δύο Γερμανών νεοναζιστών. Έξω βρέχει και η δερμάτινη περιβολή τους είναι μουσκεμένη. Παραγγέλλουν μπίρα στο μπαρ του πανδοχείου.

Ο Βαγγέλης, μετανάστης από τα Γρεβενά, δουλεύει πάνω από τριάντα χρόνια στη Γερμανία. Χήρος και άκληρος πίστεψε ότι μπορούσε να εμπιστευτεί τη λειτουργία του ξενοδοχείου του στον ανιψιό του, γιο της αδελφής του, ονόματι Μανόλη.

Ο Μανόλης ήταν ένα ιδιόρρυθμο παιδί που παρά τα τέλεια γερμανικά του στα τριάντα του αποδείχτηκε ακατάλληλος για το πανδοχείο του θείου, καθώς τον είχαν απορροφήσει άλλες ενασχολήσεις, όπως η συλλογή γραμματοσήμων, καρτ ποστάλ και σπιρτόκουτων, από τα οποία κέρδιζε τη ζωή του. Τη νύχτα αυτή, όπως και αρκετές άλλες, φιλοξενείται στο πανδοχείο του θείου του και παίζει με τα φλιπεράκια που διαθέτει το χολ του πανδοχείου. Πάντως οι δουλειές στο πανδοχείο πήγαιναν καλά, καθώς βρισκόταν στο σταυροδρόμι όπου διέκοπταν το ταξίδι τους για να ξεκουραστούν μετανάστες από τα Βαλκάνια.

Οι δύο νεαροί νεοναζί ζητούν δύο δωμάτια για να διανυκτερεύσουν, όταν ο Βαγγέλης που έχει κάπως ανησυχήσει από την παρουσία τους τους ανακοινώνει ότι υπάρχει μόνο ένα δωμάτιο ελεύθερο, στο οποίο θα μπορούσαν να βολευτούν άνετα.

Οι δύο νεαροί, που λέγονταν Κρίστιαν και Βολφ, δυσανασχετούν και ζητούν να μάθουν αν όλα τα δωμάτια έχουν διατεθεί μόνο στους δύο πελάτες που βρίσκονταν στο φλιπεράκι εκείνη τη στιγμή, δείχνοντας το Μανόλη κι έναν σκουρόχρωμο θαμώνα, ενώ με έντονο τρόπο εκφράζουν το παράπονό τους ότι λόγω των μεταναστών που συρρέουν στη Γερμανία, έχουν ζημιωθεί οι ντόπιοι, για τους οποίους δεν περισσεύει ούτε ένα δωμάτιο να νοικιάσουν.

Τη στιγμή εκείνη ο Μανόλης θα αναλάβει πρωτοβουλία και θα πλησιάσει τον έναν από τους δύο, το Βολφ, με τον οποίο θα αποδειχτεί ότι γνωρίζονται, καθώς και οι δύο είναι συλλέκτες, ο Βολφ συλλέγει τηλεφωνικές κάρτες. Ο Μανόλης κατορθώνει να του πιάσει την κουβέντα, του ζητάει να φύγει, του προτείνει να κεράσει τις μπίρες, ενώ ο Βολφ του λέει ότι το πρόβλημα είναι ότι τη βόλτα που αποφάσισε να κάνει το σαββατόβραδο του την κατέστρεψαν οι ξένοι που δεν τον αφήνουν να νοικιάσει ένα δωμάτιο.

Τότε ο Μανόλης προσποείται στον Κρίστιαν, που μπήκε στη συζήτηση εκείνη τη στιγμή, ότι ο ξένος που εννοεί ο νεαρός νεοναζί, καλύπτοντας ταυτόχρονα τον Τούρκο που τον παρακολουθούσε όση ώρα έπαιζε φλίπερ και ο οποίος επέστρεφε με την πολυμελή οικογένειά του από δίμηνες διακοπές στην πατρίδα του στον εδώ και είκοσι χρόνια μόνιμο τόπο κατοικίας του, στο Βούπερταλ, δεν είναι ξένος αλλά φίλος του Μανόλη από την Ελβετία. Ο Κρίστιαν απαιτεί να ξυπνήσει η οικογένεια του «Ελβετού» για να τους ελέγξει. Τη στιγμή εκείνη ο υποτιθέμενος Ελβετός, που στην πραγματικότητα ήταν Τούρκος, παρεμβαίνει εξηγώντας στον Κρίστιαν ότι είναι κρίμα να ξυπνήσουν την οικογένειά του που είναι κουρασμένη, ενώ τα γερμανικά που μιλάει κάθε άλλο παρά Ελβετό προ-

δίδουν. Ο Κρίστιαν διαμαρτυρήθηκε για την πραγματική εθνική ταυτότητα του Τούρκου, αφού κατάλαβε ότι δεν πρόκειται για Ελβετό, αλλά για Τούρκο. Ως τεκμήρια του ισχυρισμού του επικαλέστηκε την καταβρόμικη μερσεντές που ήταν παρκαρισμένη έξω και το γεγονός ότι κανένας πολιτισμένος άνθρωπος δε θα είχε τόσα παιδιά, ώστε να καταλάβει τέσσερα δωμάτια ξενοδοχείου.

Ο Κρίστιαν πλησιάζοντας τον Τούρκο του δηλώνει ότι πρέπει να εξαφανίσει το βρόμικο αυτοκίνητό του και ότι τα πράγματα θα έπρεπε να μπου σε μια τάξη στο πανδοχείο, καθώς την επομένη είχε προγραμματιστεί συνέντευξη του Ερνστ Ράιμ, ενός από τους συνεργάτες του Χίτλερ που δολοφονήθηκε το 1934 από τους ίδιους τους Ναζί.

Παρά το παράλογο της υπόθεσης σχετικά με το νεκρό Ναζί που θα έδινε τηλεοπτική συνέντευξη, ο Βαγγέλης ανακουφισμένος δηλώνει πρόθυμος να βοηθήσουν τους νεαρούς νεοναζιστές στο σπύσιμο του σκηνικού για το σκοπό αυτό. Ο Τούρκος συμμετέχει κι εκείνος στη βοήθεια και μαζί με το Βαγγέλη κατεβάζει από τη σοφίτα τα ξεχασμένα σύμβολα του ναζισμού που είχε «προικώα» ο Βαγγέλης από την αγορά του πανδοχείου.

Ο Μανόλης είναι ο μόνος που δε συμμετέχει έχοντας καταλάβει την παράνοια των «ακίνδυνων» κατά τα άλλα νεοναζιστών.

β. Ερμηνευτικά – Γλωσσικά σχόλια

Πανδοχείο: λαϊκό ξενοδοχείο για ύπνο και φαγητό, πανσιόν, το παλιό χάνι.

Γρεβενά: πόλη της δυτικής Μακεδονίας(10.000 κατ.)

Φλίπερ: είδος παιχνιδιού.

Νεοναζισμός: ιδεολογία που στηρίζεται στο ναζισμό, σύμφωνα με την οποία η γερμανική φυλή, προερχόμενη από την άρεια φυλή, προορίζεται να κυριαρχήσει στον κόσμο.

Επανωτές: συνεχείς.

Υποστατικό: αγρόκτημα.

Μονόχνωτος: μονόχνοτος(νέα γραφή) μονόπλευρος, μονότονος, ακοινώνητος, μισάνθρωπος.

Εξάρσεις: εντάσεις, κρίσεις.

Βάραθρα: βαθύ χάσμα στη γη.

Προσπλώση: αφοσίωση.

Είχε καταφάει ο χρόνος: είχε φθείρει.

Ξεπατικώσει: ζωγραφίσει, αντιγράψει.

Μουντός: θαμπός, θολός.

UVSERE DONAU: Ο ΔΟΥΝΑΒΗΣ ΜΑΣ (γερμανικά).

Γαλιφιές: κολακείες, μαλαγανιές.

Σουέντ: κανονική γραφή: «σουέτ», κατεργασμένο δέρμα πολυτελείας που προορίζεται για την κατασκευή ρούχων και παπουτσιών, κοινώς το καστόρι.

Κάπελας: (αρχ. Κάπηλος = ταβερνιάρης, εσιάτορας), εδώ πανδοχέας, ξενοδόχος.

Μάλιαζε: έκανε εντριβές.

Φάτσα: η πρόσοψη.

Με στόμφο: με πομπώδες ύφος, με κομπορρημοσύνη.

Μπίσμαρκ: Όθων Εδουάρδος Λεοπόλδος Φον Μπίσμαρκ(1815-1898). Αρχικαγκελάριος της Πρωσίας. Στην εποχή του το κράτος του έγινε ισχυρό. Ήταν σκληρός και αυταρχικός κυβερνήτης προσηλωμένος στα ιδεώδη της απόλυτης μοναρχίας.

Μπουνταλάς: αδελφός.

Περίσσευε: ήταν περιπτώ.

Μεμέτης: ο Τούρκος, γενικά ο μουσουλμάνος(από το όνομα Μεχμέτ, Μαχμούτ = ένδοξος)

Βίζα: θεώρηση διαβατηρίου για άδεια παραμονής σε μία άλλη χώρα.

Επάργυρο: αντικείμενο, συνήθως διακοσμητικό, επικαλυμμένο με ασήμι.

Πάταγος: εκκωφαντικός θόρυβος από τη σύγκρουση δύο σωμάτων.

Τρόπαιο: πρόχειρο μνημείο που έστηναν στο πεδίο της μάχης οι νικητές από τα λάφυρα των ηττημένων. Συνεκδοχικά, ο θρίαμβος, η νίκη.

γ. Πραγματολογικά – Ιδεολογικά – Πολιτιστικά σχόλια

Το διήγημα έχει γραφτεί εξ αφορμής της πρόσφατης έξαρσης του νεοναζισμού στη Γερμανία. Οι εμπρηστικές ενέργειες Γερμανών νεοναζιστών παρακρατικών κατά ξενώνων μεταναστών σε διάφορες πόλεις της Γερμανίας, το Βούπερταλ είναι μία από αυτές, είναι συχνό φαινόμενο στη διάρκεια της τελευταίας δεκαετίας του 20ου αιώνα.

Σύμφωνα με την άποψη των Γερμανών ρατσιστών, αλλά και πολλών άλλων η οικονομική ύφεση, η εισβολή ξένων ηθών, η υποβάθμιση ορισμένων περιοχών της Γερμανίας, καθώς και πολλές άλλες δυσάρεστες συνέπειες οφείλονται στη μαζική εισροή ξένων από τα Βαλκάνια και από άλλες χώρες που αναζητούν στη Γερμανία εργασία. Η κατάσταση αυτή θυμίζει την περίοδο της δημοκρατίας της Βαϊμάρης, όπου η ναζιστική προπαγάνδα κατά των Εβραίων ως υπευθύνων για την οικονομική εξαθλίωση και τις εθνικές ήττες της Γερμανίας κατόρθωσε να φέρει στην εξουσία τον Χίτλερ το 1933 έπειτα από εκλογές.

Το κείμενο αποτελεί ένα σχόλιο που στηλιτεύει τη σύγχρονη αναβίωση του ρατσισμού που συνδέεται με το πρόσφατο αξιόμιμπο παρελθόν της Γερμανίας. Η παράνοια των δύο νεαρών νεοναζί που θέλουν να προετοιμάσουν τον ξενώνα για να παραχωρήσει σε αυτόν τηλεοπτική συνέντευξη ένα φάντασμα του παρελθόντος, ο Ερνστ Ράιμ, τονίζει την επικινδυνότητα αλλά και τη γελοιότητα αυτών των ανθρώπων και του κινήματός τους. Η βίαιη συμπεριφορά, όπως εκδηλώνεται βαθμιαία στην αφήγηση προκαλεί αρχικά έναν αδιόρατο φόβο που λίγο έλειψε να γίνει τρόμος. Τη βιαιότητα αυτή, όπως φανερά δείχνει το κείμενο, υφίστανται οι μετανάστες που οδήγησαν με την εργασία τους

στο οικονομικό θαύμα της Γερμανίας τις μεταπολεμικές δεκαετίες. Άνθρωποι που αναγκάστηκαν να ξενιτευτούν, αφήνοντας τις φτωχές πατρίδες τους και τους δικούς τους ανθρώπους, για να στήσουν μια νέα ζωή στην καινούρια τους πατρίδα, που τώρα κινδυνεύουν να χάσουν.

Δ. ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

✓ Νοηματικές ενότητες/Επιμέρους πλαγιότιτλοι

Διακρίνουμε τις παρακάτω ενότητες:

- 1η ενότητα:** «Η νύχτα είχε προχωρήσει...με τη βοήθεια ενός ανιψιού του» : ο Βαγγέλης είναι μετανάστης στη Γερμανία από τα Γρεβενά. Ζει στην ξενιτιά πάνω από τριάντα χρόνια. Εδώ και κάμποσο καιρό διατηρεί ένα πανδοχείο σε κάποια γερμανική πόλη. Είναι χήρος και άτεκνος και για το λόγο αυτό προσέβλεπε στη βοήθεια του ανιψιού του Μανόλη, του γιου της αδελφής του.
- 2η ενότητα:** «Έτσι είχε νομίσει...ρωγμές και λακκούβες» : ο Μανόλης δεν ήθελε να ασχοληθεί με το πανδοχείο του θείου. Σήμερα, τριάντα ετών, ασχολείται με τη συλλογή γραμματοσήμων, καρτ ποστάλ και σπιρτόκουτων, δραστηριότητα την οποία έχει αναγάγει σε βιοποριστική. Ευτυχώς όμως για το θείο το πανδοχείο έχει πάντα δουλειά, καθώς καταλύουν συχνά σε αυτό μετανάστες από τα Βαλκάνια στο δρόμο τους προς την ξενιτιά. Ο Μανόλης φιλοξενείται συχνά στο πανδοχείο του θείου του, όπως και το αποψινό βροχερό βράδυ που παίζει με το φλιπεράκι της πανσιόν προκειμένου να σκοτώσει την ώρα του, ενώ ένας Τούρκος ένοικος τον παρακολουθεί.
- 3η ενότητα:** «Θέλουμε και δυο δωμάτια...να παίζουν φλίπερ» : δύο νεαροί, Γερμανοί νεοναζιστές, ζητούν δύο δωμάτια από το Βαγγέλη για να διανυκτερεύσουν, αλλά εκείνος τους εξηγεί ότι υπάρχει μόνο ένα διαθέσιμο. Μια αδιόρατη ανησυχία καταλαμβάνει τον πανδοχέα.
- 4η ενότητα:** «Οι δύο νέοι άνδρες...να τους κάνουμε μάθημα» : οι νεαροί επιμένουν να νοικιάσουν δύο δωμάτια, ο Βαγγέλης τους εξηγεί ότι δυστυχώς υπάρχει μόνο ένα και τα πράγματα αγριεύουν.
- 5η ενότητα:** «Ο Μανόλης σαν να ξύπνησε...την άσχημη τροπή που παίρνανε τα πράγματα» : ο Μανόλης παρεμβαίνει, ενώ στο πρόσωπο του ενός από τους νεαρούς νεοναζί αναγνωρίζει κάποιο συλλέκτη από τους χώρους που συχνάζει. Οι νεαροί δείχνοντας τον Τούρκο που πριν παρακολουθούσε το Μανόλη στο παιχνίδι του παραπονιούνται ότι η χώρα έχει γεμίσει ξένους και ότι δεν μπορούν οι ντόπιοι, όπως αυτοί απόψε, να βρουν ένα δωμάτιο σε μια πανσιόν. Τότε ο Μανόλης προσποιείται ότι ο Τούρκος δεν είναι ξένος, αλλά ένας φίλος του Ελβετός, χωρίς βέβαια να πείσει τους νεοναζιστές, με αποτέλεσμα να ζητήσουν να ξυπνήσουν οι υπόλοιποι ένοικοι

του πανδοχείου, για να κάνουν έλεγχο.

6η ενότητα: «Ο Τούρκος δεν κρατήθηκε...φρεσκοσκαμμένο τάφο» : ακούγοντας την απαίτηση των νεοναζιστών να ξυπνήσουν οι υπόλοιποι ένοικοι, ο Τούρκος παρεμβαίνει και προσπαθεί να εξηγήσει ότι κάτι τέτοιο δε θα ήταν σωστό, διότι η οικογένειά του που κοιμόταν στα δωμάτια ήταν κουρασμένη. Η ομιλία του Τούρκου στα γερμανικά πρόδωσε βέβαια την καταγωγή του στους νεοναζί, κάτι που φαίνεται ότι είχαν ήδη υποψιαστεί.

7η ενότητα: «Ο Κρίστιαν έκανε δυο τρία απειλητικά βήματα...να ξεκουραστούμε λίγο» : οι νεαροί νεοναζί δηλώνουν ότι θέλουν το πανδοχείο για μια συνέντευξη που πρόκειται να παραχωρήσει στην τηλεόραση ένας από τους ηγέτες του ναζισμού, ο οποίος είχε όμως δολοφονηθεί ήδη το 1934, πράγμα που παραξενεύει το Βαγγέλη. Ακόμη εκφράζουν την ιδεολογία τους για την Ευρώπη που τη θέλουν ομοιόμορφη από άκρη σε άκρη. Λόγω της συνέντευξης οι Γερμανοί «εισβολείς» απαιτούν να διαμορφωθεί ο χώρος με τα παλιά διακοσμνητικά ναζιστικά σύμβολα και επιβάλλουν στον Τούρκο να κρύψει την άθλια Μερσεντές του. Παράλληλα ζητούν έντονα τη συνδρομή των παρευρισκομένων στο έργο αυτό.

8η ενότητα: «Για μια στιγμή...φλίπερ» : ο Μανόλης δυσανασχετεί με τις απαιτήσεις των νεαρών νεοναζί και ετοιμάζεται να προβάλει αντιρρήσεις.

9η ενότητα: «Εντάξει, αγαπητοί κύριοι...των πραγμάτων έβλεπε» : ο Βαγγέλης προλαβαίνοντας την παρέμβαση του ανιψιού του δηλώνει στους νεοναζί ότι όλοι είναι πρόθυμοι να βοηθήσουν, ανακουφισμένος από το γεγονός ότι επρόκειτο απλώς για κάποια συνέντευξη, έστω νεκρού, και όχι για κάτι χειρότερο που θα μπορούσε να είχε συμβεί, όπως για παράδειγμα να επιτεθούν οι απρόσμενοι επισκέπτες και να κάψουν το πανδοχείο του.

Ε. ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ – ΤΕΧΝΟΤΡΟΠΙΑ

- 1. Γλώσσα:** Το κείμενο είναι γραμμένο σε απλή καθημερινή δημοτική γλώσσα. Σποραδικά συναντάμε όρους και λέξεις από τη σύγχρονη γερμανική πραγματικότητα και ιστορία.
- 2. Ύφος:** Η αφήγηση, κυρίως σε τρίτο πρόσωπο, περιλαμβάνει και αρκετά χωρία που παρασταίνονται ζωντανά σε ευθύ λόγο. Στο πρώτο τμήμα της αφήγησης γίνονται οι συστάσεις των ηρώων, του ιδιοκτήτη του πανδοχείου και του ανιψιού του, ενώ στη συνέχεια εμφανίζονται και τα άλλα πρόσωπα που πρωταγωνιστούν, οι χαρακτήρες των οποίων φωτίζονται κυρίως από την καταγωγή και τη συμπεριφορά τους. Το απρόβλεπτο γίνεται προβλέψιμο και στη συνέχεια πάλι απρόβλεπτο. Τη φαινομενική ηρεμία διασπά η παρουσία των δύο νεαρών νεοναζιστών. Στόχος τους δεν είναι η εξόντωση των «κατώτερων» παρευρισκομένων, αλλά η πομπώδης αναπα-

ράσασα του «ένδοξου» παρελθόντος. Η οξύνοια του ιδιοκτήτη του πανδοχείου του επιτρέπει να χειριστεί με επιδέξιο τρόπο την κατάσταση, μόλις αντιλαμβάνεται τις πραγματικές προθέσεις των απρόσκλητων εισβολέων.

- 3. Δομή:** Πρόκειται για ένα κείμενο συνεκτικό ως προς το χρόνο που μέσα από ένα τυχαίο περιστατικό κατορθώνει να φωτίσει πολλές από τις πλευρές ενός κοινωνικού και επικίνδυνου φαινομένου που χαρακτηρίζει την πανίσχυρη Γερμανία. Τα γεγονότα εναλλάσσονται μέσα στο σύντομο χρόνο της βροχερής νύχτας, ακολουθώντας μια ανοδική πορεία που συμβαδίζει με την απρόσμενη ψυχολογική ένταση, την οποία προκαλούν με την παρουσία τους οι νεαροί νεοναζί.

4. Εκφραστικά μέσα

Μεταφορές: γλιστρούν στις δερμάτινες φόρμες, βροντές που κατρακυλούσαν μέσα στην αίθουσα, να ξεκαθαρίσει η κατάσταση, μίλησε κομπιαστά, η φάτσα του μαγαζιού, να γυρίσουν ανάποδα τα πράγματα,

Προσωποποιήσεις: Η νύχτα είχε προχωρήσει, οι δουλειές δεν πήγαιναν καλά, επιθεση κοινωνικής συναναστροφής, απειλητικά βήματα.

Παρομοίωση: σαν να ξύπνησε από λήθαργο

Εικόνες: Η τρομοκρατία που γεμίζει το κείμενο, καθώς ξεκινά από τον απρόβλεπτο και παρανοϊκό ρατσισμό, έρχεται σε αντίθεση με την αρχική ηρεμία της αφήγησης, όπου περιγράφονται τα πρόσωπα και το σκηνικό του μπαρ στην πανσιόν του Βαγγέλη.

ΣΤ. ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ στις ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ του Σχ. βιβλίου

- 1n:** Να επισημάνετε τα σχόλια του Αφηγητή για το Μανόλη και τις δραστηριότητές του και να τις συγκρίνετε με του θείου του Βαγγέλη. Πώς χαρακτηρίζετε θείο και ανιψιό στην αρχή του αφηγήματος και πώς στο τέλος του αφηγήματος;

Απάντηση:

Στην αρχή του αφηγήματος ο αφηγητής παρουσιάζει με σύντομο τρόπο τα πορτρέτα του θείου Βαγγέλη και του ανιψιού του Μανόλη. Ο πρώτος, είναι ένας προκομμένος μετανάστης, που εδώ και πάνω από τριάντα χρόνια παιδεύεται να στήσει μια δουλειά στην ξένη χώρα και τελικά το κατορθώνει. Το γεγονός της χρειάς και της ατεκνίας του τον κάνει να σκεφτεί ότι κατάλληλος βοηθός και στη συνέχεια διάδοχός του θα ήταν ο γιος της αδελφής του, ο Μανόλης.

Ο Μανόλης είναι ένας νέος τριάντα ετών που ως μετανάστης δεύτερης γενιάς γνωρίζει άπαιστα γερμανικά. Αποδείχτηκε ανεπρόκοπος και επομένως ακατάλληλος για οποιαδήποτε δουλειά στο πανδοχείο του θείου του. Η μόνη του δραστηριότητα και απασχόληση είναι η συλλογή γραμματοσήμων, καρτ ποστάλ και σπιρτόκουτων, πράγματα που του αποφέρουν κάποια κέρδη.

Στη συνέχεια, όπως βλέπουμε από το επεισόδιο που εκτυλίσσεται το συγκεκριμένο βροχερό βράδυ στο πανδοχείο με τους δύο νεαρούς νεοναζιστές, ο θείος είναι πιο φοβισμένος, έτοιμος να χάσει την ψυχραιμία του, ενώ ο ανιψιός είναι πιο συγκρατημένος και αναλαμβάνει πρωτοβουλία να έρθει σε συνεννόηση με τους δύο απρόσκλητους επισκέπτες. Χειρίζεται με εξυπνάδα την κατάσταση, καθώς παρουσιάζει ως Ελβετό φίλο του τον Τούρκο θαμώνα που προκαλεί την αγανάκτηση των νεαρών.

Μόλις αποκαλυφτεί ο παρανοϊκός στόχος των νεοναζιστών, ότι δηλαδή ο χώρος του πανδοχείου πρέπει να παραχωρηθεί για τη συνέντευξη ενός νεκρού από το 1934 ομοϊδεάτη τους, ο θείος θα νιώσει ανακούφιση και θα προθυμοποιηθεί να συμβάλει με κάθε τρόπο, ενώ ο Μανόλης, αντιλαμβανόμενος την τρέλα των νεοναζί, θα αρνηθεί οποιαδήποτε βοήθεια.

Έτσι ο θείος παρά τη δουλοπρέπεια που χαρακτηρίζει τις πράξεις του αποδεικνύεται φρόνιμος και συνετός, θέλοντας να αποφύγει οποιαδήποτε φασαρία που θα μπορούσε να προκαλέσει η παρουσία των εξαγριωμένων νεαρών με άγνωστες συνέπειες για το πανδοχείο του που το είχε στήσει με τους κόπους μιας ζωής.

Ο Μανόλης, αν και, όπως προειπώθηκε, προσπαθεί να χειριστεί την κατάσταση με κάποια τεχνάσματα, φαίνεται να μη ζυγίζει τόσο πολύ τα πράγματα και έτσι δεν υπακούει στις υπαγορεύσεις των ρατσιστών. Ίσως το νεαρό της ηλικίας του, ίσως το γεγονός ότι δε μόχθησε ο ίδιος για να στηθεί το πανδοχείο να εξηγούν το λόγο που δεν είναι σε θέση να αντιμετωπίσει με περισσότερη νηφαλιότητα τα πράγματα.

2η: Με αφορμή τη συμπεριφορά των δύο Γερμανών και τον τρόπο που ο αφηγητής τους παρουσιάζει, να συζητήσετε το βασικό πρόβλημα που ανακύπτει.

Απάντηση:

Το πρόβλημα του νεοναζισμού στη Γερμανία φωτίζεται μέσα από το περιστατικό στο πανδοχείο του Βαγγέλη που αναστατώνουν με την παρουσία τους οι δύο Γερμανοί νεοναζιστές. Πρόκειται για ένα πρόβλημα που συνδέεται με την πρόσφατη γερμανική ιστορία. Οι μετανάστες των μεταπολεμικών δεκαετιών στο τέλος του 20ου αιώνα έχουν αυξηθεί υπερβολικά και αυτό ανησυχεί τους «ανώτερους φυλετικά» Γερμανούς, καθώς θεωρούν υπεύθυνους αυτούς τους ανθρώπους για τα προβλήματα της ανεργίας, της υποβάθμισης, της έλλειψης χώρου κ.ά. που μαστίζουν τη γερμανική κοινωνία. (βλ. ΣΧΟΛΙΑ πραγματολ. Ιδεολ. Πολιτισ.). Πολύ συχνά τα φαινόμενα ρατσιστικής βίας στη χώρα αυτή απασχολούν τα Μ.Μ.Ε. διεθνώς, καθώς ξενώνες μεταναστών γίνονται στόχοι εμπρηστικών επιθέσεων, ενώ και οι ίδιοι οι μετανάστες πέφτουν όλο και συχνότερα θύματα αυτής της βίας, υφιστάμενοι τη βία και τον εξευτελισμό.

3η: Πέρα από τη βίαιη συμπεριφορά να διερευνήσετε και την ιδεολογική στάση των δυο νεοναζιστών με βάση συγκεκριμένες φράσεις του κειμένου, ό-

πως: «Καιρός να ξεκαθαρίσει λίγο η κατάσταση» «Νομίζω, εγώ προσωπικά νομίζω πως μαζευτήκαμε πολλοί σ' αυτήν τη χώρα» «Ο Κρίστιαν έκανε...και μελετημένα» «Θέλω να βάλουμε τα πράγματα σε μια τάξη» «Σχεδιάζω μια Ευρώπη διπλή».

Απάντηση:

Η απάντηση στην ερώτηση αυτή συνδέεται άμεσα με την απάντηση της προηγούμενης ερώτησης. Οι νεοναζιστές πιστεύουν ότι η κατάσταση που προκύπτει από την εισροή των ξένων στη Γερμανία έχει ξεπεράσει τα όρια, καθώς οι ίδιοι οι ντόπιοι ασφυκτιούν μέσα στα σύνορα της ίδιας τους της πατρίδας.

Θα πρέπει οι ίδιοι οι νεοναζιστές «ένθερμοι πατριώτες» να αναλάβουν πρωτοβουλία, για να μπουν όλα πάλι σε μια τάξη. Όπως διαφαίνεται από τη σύντομη έκθεση της ιδεολογίας τους στο κείμενο, κάτι τέτοιο μπορεί να επιτευχθεί μόνο, αφού οι ξένοι γυρίσουν στις πατρίδες τους και γίνουν εκκαθαρίσεις από το ξένο στοιχείο, όχι μόνο στη Γερμανία, αλλά και σε ολόκληρη την Ευρώπη. Το αποτέλεσμα, κατά την ιδεολογία τους πάντα, θα είναι μια Ευρώπη εθνικά καθαρή και ομοιογενής που θα κατοικείται από αμιγώς Ευρωπαίους πολίτες.

Πρόκειται βέβαια για την αναβίωση της ναζιστικής-χιτλερικής ιδεολογίας που αφορά την καθαρότητα και την ανωτερότητα της αρείας φυλής, στην οποία ανήκει και το γερμανικό έθνος. Ένα καθαρό γερμανικό έθνος πρέπει να κυριαρχήσει στον κόσμο που θα αναλάβει να εξαλείψει κάθε μη άρειο στοιχείο, ενώ θα δημιουργήσει τις συνθήκες εκείνες που θα επιτρέψουν τη δημιουργία του χιλιόχρονου άρειου πολιτισμού. Τα αποτελέσματα αυτής της ιδεολογίας είναι γνωστά, καθώς ο κόσμος οδηγήθηκε σε έναν από τους αιματηρότερους πολέμους.

4η: Ποια η οπτική γωνία του αφηγητή και ο στόχος του πίσω από την αναπαράσταση της σκηνής με τους Γερμανούς;

Απάντηση:

Το κείμενο αποτελεί σαφώς καταγγελία της ρατσιστικής βίας και τρομοκρατίας που διαταράσσει τις αρμονικές σχέσεις των ανθρώπων, ανεξάρτητα αν ανήκουν σε άλλη φυλή ή ασπάζονται άλλο θρησκευτικό δόγμα. Η τάση να επιρρίπτονται οι ευθύνες στους αδύναμους της κοινωνίας για όλα τα δεινά που την πλήττουν, όχι μόνο στηρίζεται στο ψεύδος, αλλά αποτελεί ταυτόχρονα τη μεγαλύτερη διαστρέβλωση και παραμόρφωση της αλήθειας. Οι μετανάστες της Γερμανίας συνέβαλαν κατά πολύ στην οικονομική ανόρθωση της χώρας που έπειτα από δύο εξαντλητικούς πολέμους είχε φτάσει στην αποεπιπτώση.

Ο αφηγητής μέσα από το περιστατικό του πανδοχείου με τους νεοναζιστές προσπαθεί να φωτίσει πλευρές ενός κοινωνικού φαινομένου που έχει λάβει ανησυχητικές διαστάσεις. Η βία και ο καταναγκασμός αποτελούν χαρακτηριστικά ενός φονικού κοινωνικού και εθνικιστικού ρατσισμού. Παράλληλα ο παραλογισμός και η παράνοια που χαρακτη-

ρίζουν το ρατσιστικό κίνημα είναι στοιχεία που υπαινίσσεται ο αφηγητής μέσα από την παραιοϊκή αξίωση των νεοναζιστών να τους παραχωρηθεί ο χώρος του πανδοχείου προκειμένου να οργανώσουν την τηλεοπτική συνέντευξη ενός νεκρού προσώπου, ενός ηγέτη που δολοφονήθηκε εξήντα χρόνια πριν.

Η παρουσία των οπαδών τέτοιων ιδεολογιών προκαλεί τον τρόμο σε κάθε πολιτισμένο άνθρωπο που θα πρέπει όμως να αντισταθεί.

Z. ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

- 1n:** Για ποιο λόγο πιστεύετε ότι ο Μανόλης προσπάθησε να παρουσιάσει τον Τούρκο θαμώνα του πανδοχείου ως Ελβετό στους νεαρούς νεοναζιστές; Να λάβετε υπόψη την παρατήρηση του Κριστιάν ότι κανένας πολιτισμένος άνθρωπος δε θα είχε τόσα παιδιά.
- 2n:** Πιστεύετε ότι το φαινόμενο του ρατσισμού αποτελεί αποκλειστικό πρόνομο της γερμανικής πραγματικότητας; Στην Ελλάδα παρατηρούμε ανάλογα φαινόμενα;

ΑΠΟ ΤΟ ΣΤΟΜΑ ΤΗΣ ΠΑΛΙΑΣ REMINGTON

Γιάννης Πάνου

A. Ο ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΣ

Η ζωή και το έργο του

Κατάγεται από την Τρίπολη Αρκαδίας, όπου και γεννήθηκε το 1943. Σπούδασε στην Πολυτεχνική Σχολή της Θεσσαλονίκης, όπου και έζησε από τα φοιτητικά του χρόνια έως το 1986, οπότε και εγκαθίσταται στην Αθήνα. Πέθανε το 1998.

Το 1971 εμφανίστηκε στα ελληνικά γράμματα με τη συμμετοχή του στα Νέα Κείμενα. Έργα του είναι : Από το στόμα της παλιάς Remington (1981), Ιστορία μεταμορφώσεων(1988).

B. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΓΙΑ ΤΟ ΕΡΓΟ

Το κείμενο που ακολουθεί αποτελεί απόσπασμα από το μυθιστόρημα Από το στόμα της παλιάς Remington. Πρόκειται ουσιαστικά για ένα μικρό δοκίμιο που ασχολείται με την πορεία της γραφής και την εξέλιξή της από το δημιουργό- συγγραφέα, όπως επηρεάζεται από τα προσωπικά βιώματα και παραστάσεις.

Γ. ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

α. Νοηματική απόδοση

Η αφήγηση ξεκινά με τις συστάσεις για το Δημήτριο, ένα συγγραφέα, και με την αναφορά στον προσωπικό του δεσμό με κάποια Ελένη που κράτησε γύρω στα δέκα χρόνια, από το 1932 έως το 1943 περίπου.

Η τραγική κατάληξη αυτού του δεσμού-το ζευγάρι χώρισε- τον οδήγησε στην εσωστρέφεια και τη στέρση πολλών άλλων πραγμάτων που έδινε το δικαίωμα στους υπολοίπους να τον ταυτίζουν με ερμηίτη. Έτσι ο Δημήτριος απομακρύνθηκε από οικείους και πατρίδα.

Μια σειρά από παλιότερες και νεότερες συγκυρίες, όπως η απώλεια της μητέρας του, ο Παπαθόδωρος που τον επηρεάζει στα πρώτα χρόνια της ζωής του, η γνωριμία του με το Δελμούζο κατά τη διάρκεια των σπουδών του στην Αθήνα και ο θάνατος των αδελ-

φών του, τον οδηγούν σε έναν ιδιότυπο κοσμοπολίτικο τρόπο ζωής, καθώς αρνείται την πατρίδα και ζει στην Αλεξάνδρεια και το Κάιρο μέσα σε ένα ευρωπαϊκό περιβάλλον που αναμιγνύεται με τον αέρα της Ανατολής.

Ο Δημήτριος θα στραφεί στη συγγραφή και πρώτα πρώτα στην πρόζα, όπου θα δεχτεί τις επιρροές του Παπαδιαμάντη, αλλά θα τον ξεπεράσει στο επίπεδο της χρήσης της γλώσσας και στην ευχέρεια να χρησιμοποιεί την πένα με καυστικό τρόπο.

Τα πρώτα του ποιήματα, ομοιοκατάληκτα τετράσιχα, υμνούν τη φύση. Στη συνέχεια όμως οι ερωτικές περιπέτειες και η δολοφονία του αδελφού του Θόδωρου θα τον στρέψουν σε μια άλλη διάθεση, όπου κυριαρχεί η αγωνία του θανάτου.

Τα προσωπικά ημερολόγια του Δημήτριου αποτελούν τα ανεπιτήδευτα προϊόντα που αποκαλύπτουν την ίδια του τη ζωή, καθώς μέσα από αυτά πληροφορούμαστε σε ζωντανό ανεπεξέργαστο λόγο τις εμπειρίες του συγγραφέα που συχνά συνδέονται με τα ενύπνια οράματά του, δηλαδή τα όνειρά του, στα οποία δεχόταν τις επισκέψεις γνωστών και προσφιλών προσώπων. Αυτό πάντως που προκαλεί εντύπωση είναι η πολύπλευρη προσωπικότητα του συγγραφέα.

Η χρήση του ονείρου ως πρώτης συγγραφικής ύλης δεν αποτελεί πρωτοτυπία του Δημήτριου, αλλά χρησιμοποιήθηκε πολλαπλά από την αρχαιότητα ως τις μέρες μας στην παγκόσμια λογοτεχνία, από τον Όμηρο ως τους Βυζαντινούς και το Σαίξπηρ ή ακόμη και ως τους μοντέρνους ποιητές. Η διαφορά στο Δημήτριο έγκειται στο γεγονός ότι τα ενύπνια του δεν είναι προφητικά, αλλά αποτελούν κυρίως τόπους, όπου επανέρχονται καταστροφικές μνήμες του παρελθόντος, ξύνοντας παλιές πληγές του συγγραφέα.

Η αφήγηση θα κλείσει με ένα από αυτά τα όνειρα του Δημήτριου που το ακούμε από τον ίδιο σε α΄ πρόσωπο. Βρίσκεται στην Αίγυπτο, όπου εργάζεται ως δάσκαλος, όταν τον επισκέπεται ο σκοτωμένος αδελφός του Μανόλης. Έπειτα από μια σύντομη κουβέντα, κατά την οποία ο νεκρός αδελφός συμβουλεύει το συγγραφέα να μείνει στην Αίγυπτο, κοντά στο Νείλο, ο συγγραφέας βλέπει το Μανόλη να ανταμώνει με τον άλλο νεκρό αδελφό, το Θόδωρο και να χάνονται μαζί. Στη συνέχεια το όνειρο συνεχίζεται με το συγγραφέα να βρίσκεται πάνω σε ένα ποταμόπλοιο του Νείλου, στο οποίο επιβαίνει και η παλιά του αγαπημένη. Ξαφνικά η κοπέλα θα βουτήξει στα νερά του ποταμού με κίνδυνο να πνιγεί.

β. Ερμηνευτικά – Γλωσσικά σχόλια

Remington: παλιά μάρκα γραφομηχανής που πήρε το όνομα του εφευρέτη της, Remington, ο οποίος την ανακάλυψε στο τέλος του 19ου αιώνα, μαζί με το οπισθογεμές τουφέκι. Το στόμα της Remington είναι η ίδια η γραφομηχανή.

Εσωστρέφεια: κατάσταση κατά την οποία το άτομο στρέφεται στον εσωτερικό του κόσμο και αρνείται την κοινωνική επαφή.

Συνειδησιακή ροή: πρόκειται για την καταγραφή των υποκειμενικών εντυπώσεων και

των ονειρικών καταστάσεων με αφορμή τα εξωτερικά γεγονότα, χωρίς κάποια επιπίδευση στο λόγο. Οι κρίσεις όμως είναι πάντοτε προσωπικές, έτσι όπως τις ορίζει η συνείδηση του ατόμου. Πρόκειται για μια υποκειμενική ρεαλιστική προσέγγιση της πραγματικότητας.

Μοντερνιστικός: νεωτεριστικός, μοντέρνος, που ακολουθεί πιστά τα ρεύματα της μόδας.

Πλαστοί: φανταστικοί, όχι αληθινοί.

Κυνουρία: περιοχή της Αρκαδίας.

Στοιχειωμένος: που έχει φαντάσματα.

Εναλλάσσομαι: εμφανίζομαι διαδοχικά.

Ερημίτης: αυτός που ζει στην έρημο, ο ασκητής, εδώ μεταφορικά, ο μοναχός.

Κοσμοκαλόγερος: αυτός που δέχεται το μοναχικό σχήμα, αλλά δεν απαρνεύεται την κοινωνία και ζει ανάμεσά της. Χαρακτηριστικό παράδειγμα υπήρξε ο Αλ. Παπαδιαμάντης, ενώ ο Περάνθης χρησιμοποιεί τον τίτλο: «Ο κοσμοκαλόγερος» στο βιβλίο του που αναφέρεται στον Παπαδιαμάντη.

Μισογύνης: αυτός που μισεί τις γυναίκες.

Μικρότητα: μικροπρέπεια.

Σύμβαση: το κατεστημένο, το καθιερωμένο.

Εποπικά: συνολικά, σφαιρικά.

Αδυσώπητη: ανυποχώρητη.

Απρόσωπο: απλησίαστο.

Δελμούζος: Αλ. Δελμούζος (1880 - 1956). Υπέρμαχος της δημοτικής, ιδρυτής του Παρθεναγωγείου στην Αργαλαστή Βόλου και του Εκπαιδευτικού Ομίλου. Μαζί με το Γληνό και τον Τριανταφυλλίδη αγωνίστηκε για την καθιέρωση της δημοτικής στη διδασκαλία. Διετέλεσε διευθυντής του Μαράσλειου διδασκαλείου και το 1929 εκλέχτηκε καθηγητής της Παιδαγωγικής στο πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης.

Έγραψε Το Κρυφό Σχολειό, Δημοτικισμός και Παιδεία, Μελέτες και πάρεργα, Σαν παραμύθι κ.α.

Κοσμοπολίτικη χροιά στην επαρχιώτικη ηθική του: εννοεί ότι οι αναζητήσεις του τον οδήγησαν σε ένα διεθνισμό που του επέτρεψαν να δει πιο πέρα από τα όρια της επαρχιώτικης νοοτροπίας. Ο κοσμοπολιτισμός χαρακτηρίζει τους λεγόμενους πολίτες του κόσμου, ανθρώπους με πνεύμα προσαρμοστικότητας στις διαφορετικές νοοτροπίες και καταστάσεις, καθώς έχουν γαλουχηθεί με την ανεκτικότητα και τη διάθεση αποδοχής του πολιτισμικά διαφορετικού. Ο όρος « πολίτης του κόσμου» (citoyen du monde) καθιερώθηκε από το κίνημα του γαλλικού Διαφωτισμού το 18ο αιώνα, και ως έννοια υφίσταται ήδη από την αρχαιότητα.

Συμπαιγνία: συνωμοσία και τέχνασμα κάποιων που έχει στόχο την εξαπάτηση κάποιου ή κάποιων άλλων.

Κρατούσα: που επικρατεί.

Νωχέλεια: έλλειψη δραστηριότητας, νωθρότητα, το ρακάτι της Ανατολής.

Σκιαθίτης: εννοεί τον Αλ. Παπαδιαμάντη, τον άγιο, όπως έχει χαρακτηριστεί, της πεζογραφίας μας. Γεννήθηκε στη Σκιάθο όπου και πέθανε (1851-1911). Σπούδασε στη Χαλκίδα, τον Πειραιά και την Αθήνα, όπου λόγω της φτώχειας του δεν κατόρθωσε να ολοκληρώσει τις σπουδές του στη Φιλοσοφική Σχολή.

Γιος παπά ήταν επόμενο το λογοτεχνικό του έργο να διαπνέεται από μια θρησκευτικότητα και ένα πνεύμα σεμνό, έντονα χριστιανικό. Η χρήση της γλώσσας με έντονα αρχαιοπρεπή στοιχεία αναδεικνύει το γλωσσικό του τάλαντο.

Έργα του είναι Η Φόνισσα, Η Γυφτοπούλα, Οι έμποροι των εθνών, Χριστουγεννιάτικα, Πρωτοχρονιάτικα, Πασχαλινά ενώ δε λείπουν και οι μεταφράσεις ξένων συγγραφέων στα ελληνικά.

Κουτοπόνηρος: ο αφελής, ο υστερόβουλος που με ανόητα τεχνάσματα προσπαθεί να κερδίσει.

Ξόρκια: εξορκισμοί, μαγικά αποτροπαϊκά λόγια και προσευχές για την εκδίωξη του κακού.

Νεραϊδοπηγές: πηγές, όπου συχνάζουν οι νεραίδες.

Χαμηλός τόνος: εννοεί τη σεμνότητα.

Ασύλληπτη γλωσσική ευλυγισία: αξεπέραστη ικανότητα στο χειρισμό του λόγου και της γλώσσας.

Ομοιοκατάληκτα τετράστιχα: ποιήματα τεσσάρων στίχων που χαρακτηρίζονται από τη ρίμα, την ομοιοκαταληξία.

Δασιές φυλλωσιές: πυκνά φυλλώματα.

Φιτέρες: ποώδες φυτό στο ύψος του θάμνου.

Ερωτόληπτος: αυτός που ζει για τον έρωτα.

Κωνσταντίνος Καβάφης: ο γνωστός Έλληνας ποιητής της Αλεξάνδρειας(1863-1933).

Η ποίησή του απομακρύνεται από τα σολωμικά πρότυπα και φέρει έναν αέρα ευρωπαϊκό που συνδυάζεται με το πνεύμα της ελληνικής ιστορίας σε όλες τις περιόδους. Η γλώσσα του είναι ιδιόρρυθμη, ενώ το ύφος του συχνά δυσνόητο. Ταξίδεψε πολύ και για αυτό μεταφέρει το κοσμοπολίτικο ύφος στο ποιητικό του έργο που είναι συγκεντρωμένο σήμερα σε έναν τόμο υπό τον τίτλο «Ποιήματα». Είναι από τους λίγους Έλληνες που έγιναν ευρύτατα γνωστοί με το έργο τους στο εξωτερικό. Πέθανε στην Αθήνα το 1933, ενώ η σορός του μεταφέρθηκε και τάφηκε στην Αλεξάνδρεια.

Κουφοτίπα: το να είναι κανείς κουφός, η αδυναμία ακοής.

Λαγνεία: τάση για φιλήδονες απολαύσεις της σάρκας.

Λογοτεχνικό ντύμα: λογοτεχνική επένδυση, κάλυμμα.

Πληθωρικός: ο άφθονος, ο πλεονάζων.

Ανορθόδοξη σίξη: όταν η σίξη δε χρησιμοποιείται με ορθολογικό τρόπο, όχι σωστή σίξη που να διέπεται από τους γραμματικούς κανόνες.

Διάλογοι ελλειπτικά μεταφερμένοι: διάλογοι που μεταφέρονται σε ελλειπτικό λόγο,

όπου λείπουν κάποιοι από τους βασικούς όρους της πρότασης, όπως το υποκείμενο ή το ρήμα, κάτι που είναι πολύ συνηθισμένο στον καθημερινό προφορικό λόγο: για παράδειγμα: « Τι κάνεις;» και όχι « Εσύ τι κάνεις;» ή «Ποιος ήρθε; Ο Νίκος» και όχι «Ποιος ήρθε; Ήρθε ο Νίκος».

Ατζέντα: ημερολόγιο τσέπης που συχνά χρησιμεύει και ως σημειωματάριο και ευρετήριο ονομάτων.

Ενύπνιο: το όνειρο.

Προσφιλείς νεκροί: αγαπημένα πρόσωπα που έχουν πεθάνει.

Επέκεινα κατάσταση: στον άλλο κόσμο.

Πολυσιχιδής: πολυμερής, πολύπλευρος.

Πρισματικός: που έχει σχήμα πρίσματος, μεταφορικά, ο πολύπλευρος, ο πολυεπίπεδος.

Εκπορθώ: κυριεύω μια πόλη με πολιορκία, γενικά κατακτώ.

Κλοϊός: ό,τι περισφίγγει κάτι άλλο και το περιορίζει σε στενό χώρο, ώστε να μην μπορεί να αντιδράσει κινητικά.

Κολασμένος: ο αμαρτωλός, ο διεφθαρμένος.

Κόμης: τίτλος ευγένειας κατά το Μεσαίωνα.

Σάουθάμπτον: πόλη και λιμάνι της νότιας Αγγλίας στη θάλασσα της Μάγχης, κοντά στο Πόρτσμουθ, όχι πολύ μακριά από το Λονδίνο και το Μπράιτον. Αποτελεί μία από τις εισόδους της Βρετανία για όσους ταξιδεύουν από την ηπειρωτική Ευρώπη μέσω Γαλλίας.

Συρφετός: πλήθος ανθρώπων, ο όχλος.

Αδήριτος: ακαταμάχητος, ακατανίκητος.

Εκ του ασφαλούς: χωρίς ρίσκο, με ασφάλεια.

Μικρός φτερωτός θεός: ο φτερωτός θεός του έρωτα που αναπαρίσταται με τη μορφή μικρού παιδιού και που κατά την ελληνική μυθολογία θεωρούνταν γιος της Αφροδίτης και του Άρη.

Υποταχτικός: που υποτάσσεται στην υπηρεσία κάποιου.

Ομιχλώδη πειάσματα: σκιερό παραπέτασμα, κουρτίνα που καλύπτει ό,τι μπορεί να συμβαίνει πίσω από αυτή,

Βύθος: το βύθισμα, η άβυσσος, ο βυθός.

Ψάουνας: καϊδεύω ψηλαφώντας ελαφρά με τις άκρες των δακτύλων.

Έμειναν κρεμασμένες στον αέρα: έμειναν μετέωρες, δεν ολοκληρώθηκαν.

Μόλο που: αν και

Κοντοστεκόμα: διστάζω, σταματώ τα βήματά μου απότομα.

Θέριεψε ο καλογερισμός: άκμασε η μοναστική ζωή.

Θωρεί: κοιτάζει.

Τα άσπρα του ματιού: χωρίς την κόρη και την ίριδα.

Κόχη: γωνία.

Αναδεύοντας: αναταράσσοντας, ανακατεύοντας.

γ. Πραγματολογικά – Ιδεολογικά – Πολιτιστικά σχόλια

Το κείμενο επιχειρεί μια εσωτερική ματιά στον κόσμο των συγγραφέων. Με αφορμή το Δημήτριο, ένα κράμα συγγραφικής τεχνικής, ο ανώνυμος αφηγητής περιγράφει τη μεθοδολογία της συγγραφής που υπαγορεύεται κυρίως από μία εσωτερική ανάγκη και συνδέεται με τα προσωπικά βιώματα.

Η εσωστρέφεια και η ονειρική ατμόσφαιρα υπογραμμίζουν τα χαρακτηριστικά της σχολής της Θεσσαλονίκης, που έχει επηρεάσει το Γιάννη Πάνου, έτσι όπως αυτή εμφανίζεται και εξελίσσεται μετά το 1930 και με κύριο φορέα της το περιοδικό, Μακεδονικές Ημέρες, ενώ πρωταρχικοί συνεργάτες υπήρξαν ο Στέλιος Ξεφλούδας, ο Γιώργος Δέλιος, ο Αλκιβιάδης Γιαννόπουλος και ο Νίκος Γαβριήλ Πεντζίκης.

Στο κείμενο που εξετάζουμε σκοπίμως γίνεται αναφορά στους πατέρες της ελληνικής λογοτεχνίας, όπως είναι ο Παπαδιαμάντης, ο Καβάφης, ο Νίκος Καχίτισης ως ένας πολλά υποσχόμενος συγγραφέας που την πορεία του ανέκοψε ο πρόωρος θάνατός του, ενώ στο τέλος του αποσπάσματος αισθητή είναι η παρουσία του Στρατή Τσίρκα, την οποία υπαινίσσεται ο συγγραφέας. Έτσι, ο Δημήτριος δεν είναι ένα υπαρκτό πρόσωπο της ελληνικής λογοτεχνίας, αλλά συνοψίζει στο πρόσωπό του τις κυρίαρχες τάσεις της, έτσι όπως διαμορφώνονται στα τέλη του 19ου και στην πορεία του 20ου αιώνα. Ωστόσο, το γεγονός αυτό σε τίποτα δε μειώνει την αυτονομία του Δημήτριου ως ολοκληρωμένου συγγραφέα της εποχής.

Κατά αυτόν τον τρόπο ο αφηγητής στέκεται στα κρίσιμα σημεία της σύγχρονης ελληνικής λογοτεχνίας, έτσι όπως αυτή διαπλάθεται κάτω από τη σκέψη των ταγών της, καθώς εκείνοι μπορούν να διαμορφώνουν πρότυπα και συνειδήσεις για τους νεότερους συναδέλφους τους.

Δ. ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

✓ Νοηματικές ενότητες/Επιμέρους πλαγιότιτλοι

1η ενότητα: «Είναι αλήθεια...του πεπρωμένου του» : η τραγική κατάληξη της δεκάχρονης σχέσης του Δημήτριου που έκλεισε με ένα σκληρό χωρισμό, ίσως εξαιτίας του θανάτου της αγαπημένης, τον οδήγησε στην εσωστρέφεια και την απομάκρυνση από πολλές μικρές καθημερινές απολαύσεις.

2η ενότητα: «Είναι σχεδόν ιδανική...νωχέλεια της ανατολής» : μια σειρά από συγκυρίες, όπως η παιδική του ορφάνια από μάνα, ο θάνατος προσφιλών του προσώπων ή η γνωριμία του με εξέχουσες προσωπικότητες της διάνοησης, όπως ο Δελμούζος, θα οδηγήσουν το Δημήτριο να εγκαταλείψει την Ελλάδα και να ζήσει μια κοσμοπολίτικη ατμόσφαιρα στην Αίγυπτο.

3η ενότητα: «Από νωρίς επιδίδεται στο γράψιμο...ότι αποτελεί το κέντρο του» : ο Δημήτριος δοκίμασε πολλά είδη συγγραφής, πρόζα, ποίηση και σημειώσεις ημερολογίου.

Από τα προσωπικά του ημερολόγια αντλούμε τις περισσότερες πληροφορίες για τη ζωή του. Το ενδιαφέρον κεντρίζουν οι αφηγήσεις ενυπνίων με οράματα προσφιλών προσώπων που επισκέπτονται τις νύχτες το συγγραφέα στον ύπνο του.

4η ενότητα: «Στην παγκόσμια λογοτεχνία...μέσα στην αγωνία της νύχτας»: το όνειρο χρησιμοποιήθηκε από πολλούς μάστορες του λόγου στην παγκόσμια λογοτεχνία. Στο Δημήτριο όμως το όνειρο είναι εφιαλτικό, καθώς αποτελεί πεδίο συγκρούσεων ανάμεσα στον ίδιο και στις αναμνήσεις του. Οικεία πρόσωπα τον επισκέπτονται από το παρελθόν.

5η ενότητα: «Αγωνία...ούτε το ναι ούτε το όχι»: σε α΄ πρόσωπο ο Δημήτριος θα αφηγηθεί ένα ενύπνιο με πρωταγωνιστές τα νεκρά του αδέρφια και η αγαπημένη του. Ο τόπος δράσης είναι η Αίγυπτος

E. ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ – ΤΕΧΝΟΤΡΟΠΙΑ

- 1. Γλώσσα:** Η γλώσσα του κειμένου είναι απλή, σύγχρονη δημοτική με ένα λεξιλόγιο επιπνευμένο που προσδίδει το απαραίτητο ύφος δοκιμίου, κάτι που αποτελεί και το στόχο του συγγραφέα σε ό,τι αφορά το πρώτο τμήμα του αποσπάσματος.
- 2. Ύφος:** Η αφήγηση σε αυτό το τμήμα γίνεται σε γ΄ πρόσωπο, ενώ όταν περνάμε στο όνειρο του Δημήτριου, στο τέλος του κειμένου, μαθαίνουμε τα πάντα σε πρώτο αφηγηματικό πρόσωπο. Το λεξιλόγιο που χρησιμοποιείται εδώ ,αν και απλό, κατορθώνει να πλάσει την απαραίτητη ονειρική ατμόσφαιρα της παράισης του συγγραφέα. Τα ενύπνια αποτελούν την πραγματικότητά του, καθώς πρόκειται για ζωντανές αναμνήσεις αγαπημένων προσώπων.
- 3. Δομή:** Η αφήγηση κόβεται λοιπόν στα δύο, στην αρχή ένας ανώνυμος αφηγητής σκιαγραφεί το πορτρέτο του συγγραφέα Δημήτριου, ενώ στη συνέχεια αφήνει τον ίδιο το Δημήτριο να μιλήσει απευθείας για τα όνειρά του. Το πέρασμα είναι ανεπαίσθητο, καθώς το όνειρο αποτελεί το συνδετικό κρίκο επέχοντας τη θέση του λαιβμοτιβ στην αφήγηση Έτσι το αποτέλεσμα είναι ικανοποιητικό και η αφήγηση συνεκτική, ενώ το γεγονός ότι κυριαρχεί το όνειρο δε βλάπτει καθόλου την αξιοπιστία του κειμένου, επιβεβαιώνοντας τον κανόνα ότι, κι αν ακόμη ο συγγραφέας αφηγείται τα όνειρά του, είναι υποχρεωμένος να λέει πάντα αλήθειες. Εξάλλου, ο Δημήτριος δεν είναι ένα πραγματικό πρόσωπο, καθώς αποτελεί το τέχνασμα και την αφορμή για το Γιάννη Πάνου να σταθεί σε ό,τι θεωρεί σημαντικό στη σύγχρονη ελληνική λογοτεχνική πραγματικότητα.
- 4. Εκφραστικά μέσα**
Μεταφορές: επιπόλαιους χαρακτηρισμούς, κλείστηκε σε έναν αυστηρό κόσμο, το δεύτερο χτύπημα της μοίρας, οι φωνές και οι κινήσεις έμειναν κρεμασμένες,
Προσωποποιήσεις: στην ταπείνωση που φέρνει το έγκλημα, θα περπατήσουν σε λίγο οι σκιές τους.

Μετωνυμία: Σκιαθίτης

Εικόνες: Οι ζωντανές εικόνες γεννιούνται και πεθαίνουν στα οράματα του Δημήτριου. Ο Νείλος, η Αίγυπτος το πλοίο και τα αγαπημένα πρόσωπα συνθέτουν την πιο ζωντανή εικόνα στο τέλος της αφήγησης.

ΣΤ. ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ στις ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ του Σχ. βιβλίου

1η: Το κεφάλαιο απαρτίζεται από δύο χωριστές αφηγήσεις. Αφού τις εντοπίσετε, να απαντήσετε στις εξής ερωτήσεις: ποιοι είναι οι δύο αφηγητές; Ποιες διαφορές παρουσιάζουν στην αφήγηση, πώς συνδέονται μεταξύ τους οι δύο αφηγήσεις;

Απάντηση:

Η πρώτη αφήγηση καταλαμβάνει το μεγαλύτερο τμήμα του κεφαλαίου: «Είναι αλήθεια...μέσα στην αγωνία της νύχτας». Η δεύτερη αφήγηση καταλαμβάνει το τελευταίο τμήμα του κεφαλαίου : «Αγωνία όλη νύχτα...ούτε το ναι ούτε το όχι».

Κατά την πρώτη αφήγηση ένας «δοκιμιογράφος» ο ίδιος ο αφηγητής προσπαθεί με ύφος ακαδημαϊκό και με την τεχνική της παρουσίασης να σκιαγραφήσει το πορτρέτο ενός συγγραφέα, του Δημήτριου. Το τρίτο αφηγηματικό πρόσωπο κυριαρχεί, όπως συμβαίνει στο δοκιμακό είδος. Η γλώσσα είναι προσεγμένη, ενώ η διάταξη των στοιχείων που αναλύονται ακολουθεί τις επιταγές της επιστημονικής προσέγγισης. Με απλά λόγια ο αφηγητής από τη θέση του παρατηρητή εκθέτει απόψεις που αφορούν τη φυσιογνωμία και τη συγγραφική ιδιότητα του Δημήτριου.

Κατά τη δεύτερη αφήγηση ο ίδιος ο Δημήτριος αφηγείται σε πρώτο πρόσωπο την εμπειρία του από ένα ενύπνιο, όπου προσφιλή του πρόσωπα που έχει αποχωριστεί για πάντα πρωταγωνιστούν σε ένα σκηνικό που έχει σημαδέψει τη ζωή του συγγραφέα, την Αίγυπτο. Η αφήγησή του είναι απλή και δανείζεται τον καθημερινό λόγο με σύντομους ζωντανούς διαλόγους που αναπτύσσονται ανάμεσα στο Δημήτριο και τα άλλα πρόσωπα. Ο χώρος και ο χρόνος αν και περιορίζονται σε μια στιγμιαία συνάντηση στο Νείλο παίρνουν διαστάσεις ονειρικές και οι εναλλαγές είναι απότομες, όπως συμβαίνει στο όνειρο, το οποίο συνδέει εξάλλου τις δύο αφηγήσεις.

Στο τέλος της πρώτης αφήγησης ο αφηγητής εξηγεί ότι τα ενύπνια του Δημήτριου δεν είναι προφητικά, αλλά συνδέονται αποκλειστικά με τα προσωπικά του βιώματα, αφήνοντας κατά το πέρασμα στη δεύτερη αφήγηση τον ίδιο το Δημήτριο να αφηγηθεί ένα τέτοιο ενύπνιο.

2η: Για τη δημιουργία της λογοτεχνικής προσωπικότητας του Δημήτριου ο Γιάννης Πάνου χρησιμοποιεί πορτρέτα ορισμένων λογοτεχνών. Τα δύο κατονομάζονται και το τρίτο λανθάνει. Το λανθάνον πρόσωπο είναι πιθανόν ο Στρ. Τσίρκας. Αφού μελετήσετε προσεκτικά το κείμενο, το εισαγωγικό σημείωμα

και τα σχόλια, να απαντήσετε στις εξής ερωτήσεις: α) Τι ενισχύει την υπόθεση ότι το λανθάνον πρόσωπο είναι ο Στρ. Τσίρκας και β) τι κοινό έχουν οι τρεις λογοτέχνες με τη ζωή, το χαρακτήρα και το έργο του Δημητρίου;

Απάντηση:

Οι δύο λογοτεχνικές προσωπικότητες που δεσπόζουν στο κείμενο: είναι ο Αλ. Παπαδιαμάντης και ο Κων. Καβάφης. Πρόκειται για τους πατέρες της ελληνικής πεζογραφίας και ποίησης αντίστοιχα. Για αυτό το λόγο ο Δημήτριος ως εκπρόσωπος των νεότερων Ελλήνων λογοτεχνών δέχεται τις επιρροές τους.

α) Το τρίτο πρόσωπο που λανθάνει είναι πιθανόν ο Στρ. Τσίρκας, έτσι όπως μπορεί τουλάχιστον να συναγάγει κανείς, διαβάζοντας το τελευταίο τμήμα της αφήγησης σε αφηγηματικό πρόσωπο. Η αφήγηση εδώ είναι κοφτή με ζωντανούς διαλόγους και εκτυλίσσεται στο σκηνικό υπόβαθρο της Αιγύπτου, όπως συμβαίνει και με τα περισσότερα έργα του Τσίρκα, π.χ. Ακυβέρνητες Πολιτείες.

Η ονειρική ατμόσφαιρα είναι διάχυτη και μπορεί να συγκριθεί με το δένδρο, το διήγημα του Τσίρκα που περιέχεται στα πρώτα πεζά του σχολικού βιβλίου. Εξάλλου στη μνήμη, και πάλι διήγημα του Τσίρκα, από τα πρώτα πεζά του εν λόγω βιβλίου, ο αφηγητής, όπως κι εδώ έχει ιδιαίτερη θέση και ο ρόλος του συγχέεται συχνά τόσο με εκείνον του αφηγητή όσο κι με έναν από τους ενεργούς ρόλους της αφηγηματικής πράξης.

β) Όσον αφορά τον Αλ. Παπαδιαμάντη και τη σχέση του με το Δημήτριο θα έλεγε κανείς ότι ο Δημήτριος, σύμφωνα με τα λεγόμενα του αφηγητή, καλλιεργεί στο έργο του, όπως και ο Σκιαθίτης, την ευλυγισία της γλώσσας, ενώ η σεμνότητα χαρακτηρίζει τη γραφή και των δύο, καθώς ο Σκιαθίτης, γιος παπά, ενώ ο Δημήτριος επηρεασμένος από τον Παπαδόπουλο, διαπνέονται από το θρησκευτικό συναίσθημα της ορθόδοξης πίστης.

Ο Κων. Καβάφης συνδέεται με το Δημήτριο λόγω της αιγυπτιακής καταγωγής του, καθώς η Αίγυπτος είναι η χώρα που έζησε κυρίως ο Δημήτριος. Ο έρωτας έχει σημαδέψει το Δημήτριο, όπως και τον Καβάφη, καθώς ο φτερωτός θεός δείχνει και στους δύο μάστορες της γλώσσας το σκληρό του πρόσωπο, για διαφορετικούς λόγους στον καθένα. Η Αλεξάνδρεια είναι ο κοινός τόπος και των δύο, πατρίδα για τον ένα, δεύτερη πατρίδα για τον άλλο.

Ο κοσμοπολίτικος αέρας της Αιγύπτου συνδέει το Δημήτριο και με το Στρ. Τσίρκα, ο οποίος έζησε τη ζωή του κυρίως στην Αίγυπτο. Το έργο και των δύο έχει τις βασικές του αναφορές σε αυτήν τη χώρα και τους σφραγίζει στην πορεία της ζωής τους.

3η: Το κείμενο έχει τη μορφή ενός ερευνητικού δοκιμίου για το έργο του Δημητρίου ως λογοτέχνη. Παρατηρώντας την πορεία της σκέψης του αφηγητή δώστε ένα διάγραμμα των σημείων που θίγονται σ' αυτή την έρευνα.

Απάντηση:

Σημείο αφετηρίας του αφηγητή σε ό,τι αφορά το συγγραφέα Δημήτριο αποτελεί ο έρωτας του εν λόγω συγγραφέα για κάποια Ελένη, με την οποία εκείνος διατήρησε σχέ-

σεις για μια δεκαετία. Ο χωρισμός του Δημήτριου από αυτήν τη γυναίκα τον οδήγησε στην απομόνωση και την εσωστρέφεια, καθώς και τη στέρση από τις χαρές της ζωής, με αποτέλεσμα την άρνηση κάθε κοινωνικής επαφής.

Στη συνέχεια ο αφηγητής επιχειρεί να φωτίσει περισσότερο το πρόσωπο του Δημήτριου εξετάζοντας μια σειρά από συγκυρίες που σημάδεψαν το συγγραφέα, όπως η ορφάνια και η απώλεια προσφιλών προσώπων ή η συναναστροφή του με τον Παπαθόδωρο τα πρώτα χρόνια της ζωής του.

Αμέσως μετά ο αφηγητής σκιαγραφεί ένα σύντομο πορτρέτο του Δημήτριου ως συγγραφέα, εκθέτοντας απόψεις σχετικά με τις επιρροές που δέχτηκε ο ίδιος στην πεζογραφία, την ποίηση και το ημερολόγιο, το οποίο ως απάνθισμα προσωπικών σημειώσεων αποτελεί και την ουσιαστική πηγή πληροφοριών για το πρόσωπό του.

Στο ημερολόγιο του Δημήτριου μπορεί κανείς να ανακαλύψει τη σημασία που έχει για αυτόν το ενύπνιο, καθώς αποτελεί τον ονειρικό χώρο, όπου επιστρέφουν αναμνήσεις του συγγραφέα με πρωταγωνιστές τα αγαπημένα πρόσωπα.

Τέλος ο αφηγητής προκειμένου να είναι αξιόπιστος επινοεί το τέχνασμα του παραθέματος και έτσι εκθέτει σε πρώτο αφηγηματικό πρόσωπο μια από τις εμπειρίες του Δημήτριου που αφορούν τα ενύπνια που περιλαμβάνει στο ημερολόγιό του. Έτσι δια στόματος Δημήτριου οι αναγνώστες πληροφορούνται σχετικά με ένα όραμά του, στο οποίο τον κύριο λόγο έχουν τα αδέρφια του και η αγαπημένη του, ενώ ο χώρος είναι η Αίγυπτος, όπου ο Δημήτριος είχε ζήσει για μεγάλο διάστημα.

Ζ. ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

- 1n:** Σύμφωνα με την άποψη του αφηγητή στο κείμενο, το ενύπνιο αποτελεί ένα άλλοθι για τους συγγραφείς και χρησιμοποιήθηκε κατά κόρον από την παγκόσμια λογοτεχνία στη διαχρονική της πορεία. Πώς θα μπορούσε να ερμηνευτεί η άποψη αυτή ως θέση ενός από τους εκπροσώπους της Σχολής της Θεσσαλονίκης; Να λάβετε υπόψη το εισαγωγικό σημείωμα, καθώς και τα σχετικά χωρία της εισαγωγής του σχολικού βιβλίου στη μεταπολεμική ελληνική πεζογραφία.
- 2n:** Ο Δημήτριος είναι ένα πρόσωπο πλασματικό. Ωστόσο σκιαγραφείται από τον αφηγητή με απόλυτη αξιοπιστία. Σε ό,τι αφορά τις επιρροές που δέχεται κατά την παραγωγή του συγγραφικού του έργου αναφέρονται κορυφαίες προσωπικότητες της ελληνικής λογοτεχνίας, όπως ο Παπαδιαμάντης, ο Καβάφης, ενώ σαφής είναι ο υπαινιγμός στο τέλος του κειμένου για το Στρ. Τσίρκα. Παράλληλα στην ανάλυση του ενυπνίου ως λογοτεχνικού τεχνάσματος ο αφηγητής, ανάμεσα σε άλλους, στέκεται στο πρόσωπο του Νίκου Καχτίση. Ποια πιστεύετε ότι είναι η πρόθεση του αφηγητή και συνεκδοχικά του συγγραφέα;

ΤΟ ΑΙΩΝΙΟ ΡΟΛΟΙ

Νατάσα Κεομέτη

A. Η ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΣ

Η ζωή και το έργο της

Γεννήθηκε το 1947 στην Αθήνα, όπου σπούδασε Πολιτικές και Οικονομικές επιστήμες στο αντίστοιχο τμήμα της Νομικής Σχολής. Στη συνέχεια σπούδασε Αγγλική Φιλολογία στο Pierce College. Εργάστηκε ως καθηγήτρια αγγλικών για είκοσι χρόνια.

Έχει γράψει τα εξής έργα: *Αχ να' μουν ρημαγμένος καφενές* (1974), πρόκειται για ποιητική συλλογή. *Πεζά της είναι: Τα εφτά της Άρκτου* (1972), *Το αιώνιο ρολόι* (1987), απ' όπου και το ομώνυμο διήγημα που θα εξετάσουμε, *Κήπος περίφρακτος* (1992), *Η βίργκω της ερημιάς και τα κρυφά κελαιΐδονια* (1996). Έχει μεταφράσει από τα αγγλικά έργα του εκπροσώπου του ουτοπικού σοσιαλισμού Πέρι Μπις Σέλεϋ και του Τζον Νταν Κόλντιγουελ.

B. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΓΙΑ ΤΟ ΕΡΓΟ

Πρόκειται για το ομώνυμο διήγημα της συλλογής που φέρει τον τίτλο αιώνιο ρολόι. Οι μυρωδιές οδηγούν την αφηγήτρια σε παιδικές αναμνήσεις από το σπίτι ενός ηλικιωμένου ζευγαριού, το οποίο επισκεπτόταν συχνά, όταν ήταν μικρή.

Γ. ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

α. Νοηματική απόδοση

Η αφηγήτρια με αφορμή τις μυρωδιές οδηγείται στο σπίτι των Π. Πρόκειται για ένα σπίτι ενός ηλικιωμένου ζευγαριού που επισκεπτόταν συχνά στα παιδικά της.

Χαρακτηριστική ήταν η μυρωδιά στο σπίτι των Π. από μπαχαρικά, δυόσμο και λεμόνι, μια μυρωδιά που η αφηγήτρια παρομοιάζει με ένα καλοσχηματισμένο αφράτο πρόσωπο.

Στη συνέχεια η αφηγήτρια περνά σε μια λεπτομερή περιγραφή των εσωτερικών χώρων του σπιτιού των Π. και των αντικειμένων που τους πλαισιώνουν, όπως η ξυλόσομπα, τα ράφια της κουζίνας, η ηλεκτρική κουζίνα, στις εστίες της οποίας καλομαγειρευόταν πάντα κάποιο φαγητό.

Ο κυρ Θεοδόσης, ένας άγιος άνθρωπος και πάντα φιλόξενος, ζούσε στο σπίτι αυτό με την καλή του την κυρά, τη Φιόρα που τη λάτρευε σε βαθμό τέτοιο, που του έλειπε ακόμη

και, όταν εκείνη έβγαινε απ' το σπίτι για σύντομες εξωτερικές δουλειές.

Είχαν γνωριστεί στην Πόλη, όταν ήταν και οι δύο στη δουλειά ενός πλούσιου αλλά καλόκαρδου ζευγαριού.

Μια πρωτοχρονιά μεσημέρι η αφηγήτρια, όταν ήταν μικρή, έχει επισκεφθεί το σπίτι των Π. για φαγητό. Τότε το ηλικιωμένο ζευγάρι της πρόσφερε ένα ρολόι που η μικρή το ήθελε πολύ, αλλά αρνήθηκε από ντροπή. Τότε το ζευγάρι των Π. της ανακοίνωσε ότι θα το έδινε στο άλλο παιδί που βρισκόταν εκεί, πράγμα που τη στενοχώρησε υπερβολικά, διότι κατάλαβε ότι θα έχανε μια για πάντα το πολυπόθητο ρολόι.

β. Ερμηνευτικά – Γλωσσικά σχόλια

Μυρωδιές: στο έργο πολλών λογοτεχνών, κυρίως ποιητών, οι μυρωδιές έχουν έντονη παρουσία.

Οδαλίσκη: ευνοούμενη Οθωμανών αξιωματούχων, η παλλακίδα.

Νοπό υδάτινο ρολόι: φανταστικό ρολόι από νερό.

Μαγέρικο: παλιό εσπιατόριο.

Φαγητίλας: μυρωδιά από φαγητά.

Εύχυμες παρειές: χυμώδη μάγουλα.

Εύσαρκο στόμα: σαρκώδες στόμα.

Σκιάσεις: οι εναλλαγές φωτός και σκιάς στο πρόσωπο ανάλογα με την ώρα της ημέρας και τη θέση του φυσικού ή τεχνητού φωτός. Οι ζωγράφοι προσπαθούν ιδιαίτερα να πετύχουν τις σκιάσεις, όταν ασχολούνται με πορτρέτα.

Αιώρα: κρεμαστή κούνια.

Αδιόρατες: ανεπαίσθητες.

Ευκρινή χαρακτηριστικά: ευδιάκριτα, σαφή χαρακτηριστικά.

Ανεπιτήδευτα: φυσικά, χωρίς άλλη επεξεργασία.

Υπόγκριζη: σχεδόν γκρι.

Μαντεμείνια: φτιαγμένη από χυτοσίδηρο, δηλαδή κράμα σιδήρου και άνθρακα.

Αυγουλωτή: σε σχήμα αυγού.

Ξυλόσομπα: σόμπα που ζεσταίνει καίγοντας ξύλα.

Συρταράκι της στάχτης: υποδοχή της σόμπας για τη στάχτη από το καμένο ξύλο.

Μπακιρένιο: χάλκινο.

Σκιερό: που δεν το πιάνει το φως.

Πιπιλωτός: πιπιλιστός, διακοσμημένος με διάσπαρτες πιπιλιές σε φόντο διαφορετικής απόχρωσης.

Εμαγέ: εμαγιέ, περασμένος με γυαλί, σμαλτωμένος. Το μεταλλικό μαγειρικό σκεύος που έχει επιχρισθεί με υαλώδες υλικό με στόχο την προφύλαξη από χημικές αντιδράσεις.

Αψεγάδιαστα: χωρίς ψεγάδι, χωρίς ελάττωμα.

Κοχλάκιζε: κόχλαζε, έβραζε.

Αλχημεία: το σύνολο της προσπάθειας ερευνητών του Μεσαίωνα να επινοήσει τη λεγόμενη πεμπουσία που θα μετέτρεπε κάθε μέταλλο σε χρυσό. Γενικά κάθε είδους ύποπτη ή άγνωστη επινόηση που σχετίζεται με την ανάμιξη υλικών.

Ολόγυρα: παντού.

Ηλεκτρική: εννοεί την ηλεκτρική κουζίνα που έχει προαναφέρει απέναντι από την ξυλόσομπα.

Ντιβάνι: είδος χαμηλού κρεβατιού που συναντάμε σε παλιά σπίτια, το οποίο χρησίμευε ως καναπές ή ως μέρος που κοίμιζαν ξένους.

Μουσαμάς: επικάλυμμα τραπεζιού, για να μη λερώνεται το κυρίως τραπεζομάντιλο.

Μπόνες παλάμες: γενναιόδωρες παλάμες.

Έργω: με πράξεις κι όχι μόνο με λόγια.

Χιλιασμός των άρτιων: αναφέρεται στο θαύμα του Ιησού που αφορά το χορτασμό των πέντε χιλιάδων πιστών που τον ακολουθούσαν, για να ακούσουν το κήρυγμά του. Το ψωμί και τα ψάρια ήταν λιγοστά και ο Ιησούς τα πολλαπλασίασε, χορταίνοντας όλους τους πιστούς παρευρισκομένους.

Ο άγιος-Θεοδόσιος: παρομοιάζει το κυρ Θεοδόση με άγιο λόγω της καλοσύνης του.

Ο πάσα ένας: ο καθένας.

Άφογη τσάκιση: αφεγάδιαστη, τέλεια πτυχή.

Δεν μπόραγε: δεν μπορούσε.

Σουρούπωνε: έπαιρνε σιγά σιγά να βραδιάζει.

Σίτα: είδος προστατευτικού πυκνού δικτυωτού υφάσματος που καλύπτει πόρτες και παράθυρα εμποδίζοντας την είσοδο εντόμων στο εσωτερικό του σπιτιού. Το κόκκινο.

Ντέφι: μικρό τύμπανο με χάλκινα κύμβαλα. Ντέφια της βροχής εννοεί το χορό της βροχής μεταφορικά.

Αναλυτό σύννεφο: σύννεφο έτοιμο να βρέξει.

Εξώθυρα: η εξωτερική πόρτα.

«Μάθια μ', Μάθια μ...π'λ' μ'»: «Μάτια μου μάτια μου...πουλί μου»: ο κυρ Θεοδόσης ειρωνεύεται χαριτολογώντας τη γυναίκα του.

Ευφραμένος: με ευχαρίστηση, ικανοποιημένος.

Χαμάλης: ο αθροφόρος, ο βαστάζος, αυτός που μεταφέρει τις αποσκευές των άλλων.

Pera Palace: ξενοδοχείο της Κωνσταντινούπολης της εποχής εκείνης. Στο στόμα τους βρισκόταν το σπίτι: μιλούσαν διαρκώς για το σπίτι των αφεντικών τους στην Πόλη.

Βομβαρδισμός του Πειραιά: αναφέρεται είτε στους βομβαρδισμούς των Γερμανών το 1941 είτε σε εκείνους των συμμάχων το 1944.

Αρχαϊκά Αγάλματα: τα ελληνικά αγάλματα που κατασκευάστηκαν πριν από την κλασική εποχή των μέσων του 5ου αιώνα π.Χ.

Κάπαρη: Κάππαρη (ορθότερη γραφή), θαμνώδες φυτό που οι καρποί του χρησιμοποι-

ούνται στη μαγειρική ως πρόσθετο υλικό είτε γίνονται τουρσί.

Ροζμπίφ: ροζμπίφ(δόκιμη γραφή), φαγητό που έχει ως βάση του το ψητό βοδινό κρέας.

Γαριφαλάκι: το γαρίφαλο χρησιμοποιείται ως μπαχαρικό στη μαγειρική.

Πιπέριζε: έκαιγε από το πιπέρι.

Αλά μιλανέζα: μαγείρεμα του ρυζιού κατά τον τρόπο των κατοίκων του Μιλάνου.

Γλυκό Σαμιώτικο: είδος γλυκού του κουταλιού.

Καράφα: γυάλινο δοχείο για τη φύλαξη τροφίμων και ποτών.

Ήλεκτρο: το κεχριμπάρι, χρησιμεύει στην κατασκευή κοσμημάτων.

Πέτο: ο γιακάς.

Εταζέρα: το ράφι.

Επιθυμητή: εννοεί ότι η μυρωδιά του ρολογιού της ήταν ευχάριστη.

Εκμαγείο: το καλούπι, η μήτρα.

Ζαβά: χαζά, ανόητα.

γ. Πραγματολογικά – Ιδεολογικά – Πολιτιστικά σχόλια

Το κείμενο διαπνέεται από την ατμόσφαιρα των γλυκών αναμνήσεων που διατηρεί η αφηγήτρια από το σπίτι ενός ηλικιωμένου ζεύγους που επισκεπτόταν μικρή. Αφορμή για αυτό το αναδρομικό ταξίδι αποτελούν οι κάθε είδους μυρωδιές που τη μεταφέρουν στους ευχάριστους τόπους που τις γέννησαν και που της έχουν εντυπωθεί ως ανεξίτηλη ανάμνηση.

Το σπίτι των Π. που θυμάται η αφηγήτρια είναι γεμάτο με τέτοιες υπέροχες μυρωδιές. Καθώς το περιγράφει, ένας ολόκληρος κόσμος γεμάτος ξεχασμένα αντικείμενα μιας άλλης εποχής ζωντανεύει για τον αναγνώστη. Ξυλόσομπες, μπακιρένια σκεύη της γιαγιάς, πλακόστρωτες αυλές, σπιτικά φαγητά και παραδοσιακά γλυκά, τα οποία σήμερα γνωρίζουμε είτε μέσα από την τυποποιημένη παραγωγή, η οποία μειώνει κατά πολύ την αξία τους, είτε ως μουσειακά είδη στις αίθουσες εκθετηρίων λαϊκών παραδοσιακών αντικειμένων.

Η αξία της φιλοξενίας του ηλικιωμένου ζευγαριού, η οποία σήμερα, όταν υπάρχει, συνδέεται συχνά με την υστεροβουλία και το προσωπικό συμφέρον εκείνου που την προσφέρει, σφραγίζει σίγουρα έναν πολιτισμό που έχει σχεδόν εκλείψει.

Η γενναιοδωρία των ανθρώπων της γειτονιάς που είναι έτοιμοι να δώσουν τα πάντα στο συνάνθρωπο, σήμερα έχει καθεί μέσα στα τσιμεντένια κλουβιά των απρόσωπων πολυκατοικιών.

Τέλος η άρνηση της αφηγήτριας να δεχτεί την προσφορά του ζεύγους Π. παραπέμπει στο φιλότιμο και τη συμπεριφορά μιας άλλης εποχής που δε συγκρίνεται με την πλεονεξία και τον υλισμό που χαρακτηρίζει όλες τις ηλικίες σήμερα.

Με άλλα λόγια ένας ολόκληρος πολιτισμός αναπαρασταίνεται μέσα από την αφήγηση, ο οποίος σήμερα αποτελεί παρελθόν, καθώς όχι τόσο τα αντικείμενα, αλλά οι αξίες, όπως η ζεστασιά, η ανάγκη της προσφοράς στο συνάνθρωπο και η ανεπιτήδευτη συμπεριφορά έχουν αντικατασταθεί από τον υπολογισμό, το συμφέρον και την προσπάθεια.

Δ. ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

✓ Νοηματικές ενότητες/Επιμέρους πλαγιότιτλοι

Διακρίνουμε τις παρακάτω ενότητες:

- 1η ενότητα:** «Δεν ξέρω πώς ξεχωρίζουν...σπάνια συμβαίνει»: οι μυρωδιές αποτελούν τον οδηγό στους χώρους και τις αναμνήσεις που συνδέονται με αυτούς για την αφηγήτρια.
- 2η ενότητα:** «Δεν είναι έτσι πάνω στη γη...μια μοναδική εντολή»: η αφηγήτρια περνά σε μια ιδιότυπη περιγραφή των εσωτερικών χώρων του σπιτιού των Π.
- 3η ενότητα:** «Δώσε, δώσε...Κανείς κίνδυνος»: ο κυρ Θεοδόσης είναι ένας άγιος άνθρωπος που έχει πάντα να δώσει για τον κόσμο. Λατρεύει ακόμη τη γυναίκα του τη Φιόρα και την περιμένει να γυρίσει με αγωνία κάθε φορά που βγαίνει για εξωτερικές δουλειές.
- 4η ενότητα:** «-Από πότε ορφανέπατε;...Αρχαϊκά Αγάλματα του Κυρίου και της Κυρίας»: οι Π. θυμούνται και αναφέρουν στη μικρή που τους επισκέπτεται πότε, πού και πώς γνωρίστηκαν, όταν δούλευαν και οι δυο στην υπηρεσία ενός καλόκαρδου πλούσιου ζευγαριού της Πόλης.
- 5η ενότητα:** «Μια Πρωτοχρονιά...το σπίτι μοσχοβόλαγε ζεστά»: σε ένα πρωτοχρονιάτικο τραπέζι που κάνουν οι Π. προσφέρουν στη μικρούλα ένα ρολόι που η ίδια ποθούσε από πάντα. Το αρνείται όμως από ντροπή και τότε το ζευγάρι το τάζει στο άλλο παιδί που βρισκόταν εκεί κι έτσι η μικρή προς μεγάλη της δυσθυμία χάνει οριστικά το πολυπόθητο ρολόι.

Ε. ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ – ΤΕΧΝΟΤΡΟΠΙΑ

- Γλώσσα:** Η γλώσσα είναι η δημοτική στην απλή της μορφή, εμπλουτισμένη με λέξεις που έχουν ουσιαστικά χαθεί, όπως ξυλόσομπα, μπακιρένιος, μαντεμένιος, κάρφα κ.α.
Η χρήση αυτού του λεξιλογίου είναι απαραίτητη προκειμένου να περιγραφεί ο πολιτισμός στον οποίο αναφέρεται η αφηγήτρια και που η ίδια είχε την ευκαιρία να γνωρίσει στα παιδικά της χρόνια.
- Ύφος:** Αφορμή για το κείμενο υπήρξε η αναπόληση των οσμών μιας περασμένης εποχής, θέμα που έχει απασχολήσει ιδίως τους ποιητές. Η αφήγηση είναι αναδρομική και ζωντανεύει με τους ευθείς διαλόγους των ηρώων, όπως παρατίθενται μέσα στο κείμενο. Με αυτόν τον τρόπο η αφηγήτρια επιστρέφει κατ' ουσίαν στην εποχή που περιγράφει και βεβαίως πείθει ότι πρόκειται για αναμνήσεις προσωπικές από γεγονότα που η ίδια έζησε.

3. Δομή: Η ροή του χρόνου είναι φυσιολογική και διακόπεται μόνο από την αφήγηση του κυρ Θεόδωρου, όταν δίνει πληροφορίες, κατόπιν αιτήματος της αφηγήτριας, αναφορικά με τη ζωή του και το επάγγελμά του που υπήρξε η αφορμή για τη γνωριμία του με τη γυναίκα του Φιόρα.

Έτσι το αποτέλεσμα είναι ένα κείμενο συνεκτικό με απλό και κατανοητό ύφος, χωρίς ιδιαίτερες απαιτήσεις.

4. Εκφραστικά μέσα

Προσωποποιήσεις: μυρωδιές που διώχνουν, που δε ζητούν ανταλλάγματα, εύθυμες φουσκάλες, γενναιοδωρα δάχτυλα,

Μεταφορές: μισοφέγγαρο των νυχιών του, παχιά μουστάκια, ντέφια της βροχής, ο Θεοδοσάκης θόλωνε, χαμογελούσα ζαβά, αφηρημένα

Παρομοιώσεις: σαν παλιό καλό μαγέΡΙκο, σαν καλογραμμένο πρόσωπο, αστράφτανε χρυσά, κάπ σα μεγάλοι θεοί, είχε μια γραμμούλα χρυσή σαν κορνίζα

Υπαλλαγή: Το κοντό του ανάστημα ήταν αγαθό.

Εικόνες: Το παλιό σπίτι των Π. είναι γεμάτο με εικόνες, τις παιδικές αναμνήσεις της αφηγήτριας. Παλιά έπιπλα, όμορφα και καλοστρωμένα τραπέζια στα οποία έχουν τοποθετηθεί καλομαγειρεμένα φαγητά. Όλα αυτά πλαισιώνονται από τις καλόκαρδες φιγούρες του ζεύγους Π.

ΣΤ. ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ στις ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ του Σχ. βιβλίου

1n: Η αφηγήτρια λέει ότι ξεχωρίζει τους χώρους από τη μυρωδιά. Ποιες μυρωδιές αναφέρει; Διατυπώστε τα χαρακτηριστικά τους με δικά σας λόγια. Π.χ. απωθητικές κ.τ.λ.

Απάντηση:

Η αφηγήτρια αναφέρεται με ιδιαίτερη λεπτομέρεια στις μυρωδιές και τις χαρακτηρίζει με έναν ιδιότυπο τρόπο: άλλες είναι απωθητικές, άλλες προκλητικές, οι μυρωδιές οδάλισκες, άλλες είναι μυρωδιές που υποσχονται πολλά και επιφυλάσσουν εκπλήξεις, άλλες πάλι διεγείρουν το μυαλό και επιζητούν την εγρήγορση, ενώ τέλος, άλλες είναι μυρωδιές αδιάφορες που τις συνηθίζει κανείς και ζει με αυτές σαν να μην υπάρχουν. Η τελευταία περίπτωση, σύμφωνα με την άποψη της αφηγήτριας, είναι σπάνιο να συμβεί.

2n: Σε τι διαφέρει η μυρωδιά στο σπίτι των Π. από τις παραπάνω μυρωδιές; Ποια είναι τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της; Πού αλλού εντοπίζει αυτά τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά;

Απάντηση:

Το σπίτι των Π. περιβάλλεται από μία όμορφη ζεστή και γήινη μυρωδιά, που παρά τα διάφορα μπαχαρικά που τη γεννούσαν είναι μια μυρωδιά ξεκάθαρη, που δεν υπαινίσσεται φαγητά.

Την ίδια μυρωδιά είχε εντοπίσει η αφηγήτρια στα παλιά καλά μαγέρικα που περιβάλλονται πάντα από μια ζεστή μυρωδιά.

3η: Εκτός από την περιγραφή του σπιτιού η αφηγήτρια παρουσιάζει και τα βασικά πρόσωπα του διηγήματος. Να επισημάνετε περιστατικά και συμπεριφορές που δείχνουν ή υπαινίσσονται το χαρακτήρα τους.

Απάντηση:

Τα βασικά πρόσωπα του διηγήματος είναι το ζεύγος Π. Πρόκειται για ένα καλόκαρδο ζευγάρι που δέχεται τους πάντες στο σπίτι του, ακόμη και τη μικρούλα που τώρα, μεγάλη πια, τους θυμάται με νοσταλγία.

Είναι άνθρωποι λαϊκοί, αλλά και γενναίοδωροι που από το σπίτι τους δε λείπει τίποτε, ενώ ο κυρ Θεοδόσης αγιοποιείται από την αφηγήτρια, καθώς παρότρυνε τη γυναίκα του, τη Φιορίσα, όπως την αποκαλούσε γλυκά, να δίνει στον κόσμο πράγματα και καλούδια. Στη μικρή θα προσφέρουν το ρολόι που πάντα εκείνη ποθούσε, καθώς το έβλεπε στην εταζέρα, σαν να το 'ξεραν.

Το ζευγάρι είναι αγαπημένο κι ο κυρ Θεοδόσης ανησυχούσε πάντα όταν έλειπε από το σπίτι η Φιόρα του, έστω και για λίγο. Η Φιόρα θα πρέπει να ήταν καλή μαγείρισσα και περιποιητική, πρόθυμη να ετοιμάσει πάντα το καλό φαγητό και το ωραίο γλυκό και να τα σερβίρει σε καλοστρωμένο τραπέζι.

Είχαν γνωριστεί οι δυο τους στη δουλειά ενός πλούσιου ζευγαριού της Πόλης που ακόμη θυμούνται με αγάπη και ευγνωμοσύνη, καθώς ήταν δυο άνθρωποι που είχαν φερθεί σωστά στο ζεύγος Π., το οποίο εκτίμησε το ψωμί που έφαγε κοντά τους.

Με απλά λόγια πρόκειται για δύο ανθρώπους καλοκάγαθους που δε διστάζουν να προσφέρουν τη φιλοξενία και την αγάπη τους σε όποιον τη χρειάζεται, ενώ ξέρουν να εκτιμούν εκείνους που τους φέρθηκαν με σωστό τρόπο.

4η: Ποια η σχέση των ηρώων του διηγήματος με τα «αφεντικά» τους;

Απάντηση:

Τα αφεντικά, ένα πλούσιο αντρόγυνο της Πόλης στη δουλειά του οποίου βρέθηκαν και γνωρίστηκαν οι Π. δεν αναλύονται ως χαρακτήρες από την αφηγήτρια μέσα στο κείμενο.

Ωστόσο, το ζεύγος Π. θυμάται τους κυρίους του διαρκώς και τους εκτιμάει και τους σέβεται, ακόμη και έπειτα από τόσα χρόνια που έχει πάψει να τους υπηρετεί. Οι Π. νιώθουν ευγνωμοσύνη που οι δύο αυτοί καλοί άνθρωποι τους πρόσφεραν εργασία, ενώ η Κυρία προσέλαβε τη Φιόρα ως προσωπική της καμαριέρα, καθώς φαίνεται είχε εκτιμήσει ιδιαίτερα το ήθος και τις ικανότητές της. Θα μπορούσε κανείς να σκεφτεί ότι πρόκειται για δουλοπρεπή στάση των Π., απέναντι στα αφεντικά του, όμως θα λέγαμε ότι η περίπτωση αφορά περισσότερο το ήθος και τις προθέσεις δύο αγαθών ανθρώπων, των Π., οι οποίοι υπερβάλλουν στη διάθεσή τους να εκφράσουν την ευγνωμοσύνη και την εκτί-

μηση προς τους ανθρώπους που, κατά τη γνώμη τους, τους ευεργέτησαν προσφέροντάς τους εργασία.

5n: Πώς εξηγείται η άρνηση της αφηγήτριας να δεχτεί το ρολογάκι που της χάρισαν; Ποια σχέση βρίσκετε ανάμεσα στο ρολόι και την άρνησή της;

Απάντηση:

Η αφηγήτρια παρά το γεγονός ότι ως παιδί, όπως η ίδια ομολογεί στο κείμενο, δε ζούσε μέσα σε ιδιαίτερες ανέσεις: «λες κι είχα εγώ πολλά», αρνείται να δεχτεί το ρολογάκι που της χαρίζουν.

Προφανώς πρόκειται για υπερβολική σεμνότητα από την πλευρά της, καθώς μάλλον η αγωγή που είχε δεχτεί από το σπίτι της υπαγόρευε την ντροπαλοσύνη και την άρνηση της πλεονεξίας. Για το λόγο αυτό ήταν μαθημένη να μη δέχεται πάντα ό,τι την ευχαριστεί, αλλά να συγκρατείται.

6n: Πώς συνδέεται ο τίτλος του διηγήματος με το περιεχόμενο;

Απάντηση:

Το αιώνιο ρολόι ως τίτλος του διηγήματος και ως ευσεβής πόθος της αφηγήτριας είναι όχι μόνο η αφορμή του κειμένου, αλλά και ο λόγος που αυτό γράφτηκε. Η άρνηση της αφηγήτριας να δεχτεί αυτήν την προσφορά την κατατρύχει διαρκώς και θυμάται το περιστατικό σαν μια χαμένη ευκαιρία που άφησε να φύγει από τα χέρια της.

Το ρολόι που αρνείται η αφηγήτρια, όταν ήταν μικρή, συνοψίζει τη νοσταλγία της για τα παιδικά χρόνια, τα γεμάτα αναμνήσεις και μυρωδιές που έφυγαν ανεπιστρεπτί. Ίσως πρόκειται για έναν συμβολισμό που θυμίζει πάντα τη βιασύνη μας να μεγαλώσουμε, όταν είμαστε παιδιά, χωρίς να είμαστε τότε σε θέση να εκτιμήσουμε αυτό που έχουμε.

Z. ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1n: Το κείμενο αναπαριστά τα στοιχεία ενός περιβάλλοντος που δεν το συναντάμε ποια σήμερα, με την ευρύτερη έννοια. Αφού ορίσετε αυτό το περιβάλλον να εντοπίσετε αυτά τα στοιχεία.

2n: Πώς περιγράφονται οι σχέσεις του ζεύγους Π. μέσα στο κείμενο;

ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ ΣΤΟ ΠΑΤΡΙΚΟ ΣΠΙΤΙ

Ρέα Γαλανάκη

A. Η ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΣ

Η ζωή και το έργο της

Γεννήθηκε το 1947 στο Ηράκλειο της Κρήτης, σπούδασε Ιστορία Αρχαιολογία στο Πανεπιστήμιο Αθηνών και σήμερα ζει στην Πάτρα.

Το 1975 και το 1979 εκδίδει τις πρώτες ποιητικές συλλογές, Πλην Εύχαρις και Τα ορυκτά αντίστοιχα. Στη συνέχεια εκδίδει τα εξής πεζά: Το κέικ (1980), Πού ζει ο λύκος;(1982), Ομόκεντρα(1986), συλλογή διηγημάτων ένα εκ των οποίων έχει μεταφραστεί στα γερμανικά, Ο βίος του Ισμαήλ Φερίκ πασά(1989), έχει μεταφραστεί στα γαλλικά, Θα υπογράψω Λουί (1993) και Ελένη ή ο κανένας(1998). Για το τελευταίο αυτό έργο η Ρέα Γαλανάκη τιμήθηκε με το πρώτο κρατικό βραβείο μυθιστορήματος το 1999.

Οι σπουδές της συγγραφέως την έχουν επηρεάσει οπωσδήποτε στην επιλογή των θεμάτων της, τουλάχιστον σε ό,τι αφορά τους ήρωες των τελευταίων της έργων, οι οποίοι είναι πραγματικά πρόσωπα της ελληνικής ιστορίας, κυρίως του 19ου αιώνα.

Η γλώσσα που χρησιμοποιεί η Ρέα Γαλανάκη είναι ιδιαίτερα προσεγμένη, ενώ μέσα από το έργο της επιχειρεί μια εσωτερική ματιά στα πράγματα και τις καταστάσεις, βαθύτερα από την επιφάνεια των ιστορικών γεγονότων.

B. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΓΙΑ ΤΟ ΕΡΓΟ

Στο απόσπασμα που ακολουθεί παρακολουθούμε ένα πραγματικό πρόσωπο του 19ου αιώνα, τον Ισμαήλ Φερίκ πασά, ο οποίος αρπάχτηκε μικρός από το ελληνικό σπίτι του στην Κρήτη, εξισλαμίστηκε και έγινε πασάς της Αιγύπτου. Εδώ, στο απόσπασμα που εξετάζουμε, κατά την επανάσταση της Κρήτης του 1866-68, ο Ισμαήλ Φερίκ πασάς έχει επιστρέψει στη γενέτειρά του με στόχο την καταστολή του επαναστατικού κινήματος. Έτσι τον βλέπουμε έξω από το πατρικό του στην Κρήτη να αναπολεί το παρελθόν, ενώ τα αγαπημένα πρόσωπα της μητέρας και του πατέρα του τον επισκέπτονται με μορφή οραμάτων.

Γ. ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

α. Νοηματική απόδοση

Ο Ισμαήλ Φερίκ πασάς την πρώτη μέρα των μαχών στην Κρήτη, στη διάρκεια μιας μικρής παύσης των εχθροπραξιών βρίσκεται έξω από το πατρικό του που κινδύνεψε να κα-

εί από τα πυρά, αλλά τη φωτιά σταμάτησε η βροχή στα διπλανά σπίτια.

Θυμόταν ότι στην Αίγυπτο είχε πληροφορηθεί ότι η μητέρα του είχε πεθάνει εδώ, όμως εκείνο που θυμάται πιο έντονα και τον απασχολεί περισσότερο, όπως δηλώνει ο ίδιος, είναι η αναμνήσεις των παιδικών του χρόνων από την πατρώα γη της Κρήτης που τόσο καιρό αγνοούσε.

Απορροφημένος τόσα χρόνια στις πολεμικές επιχειρήσεις δεν ασχολήθηκε καθόλου με τον εαυτό του, τις αναμνήσεις του και τώρα που στέκεται έξω από το ερημωμένο του πατρικό νομίζει πως αυτό δεν υπάρχει, διότι θα περίμενε έπειτα από τόσα χρόνια να είχε καταστραφεί.

Κάποια στιγμή ο πασάς, αφού βρήκε το κλειδί της πόρτας κάτω από την πέτρα που συνήθως το έκρυβε η οικογένεια, βρίσκεται μέσα στο σπίτι του. Ξαφνικά ξαναγίνεται μικρό παιδί και επισημαίνει μέσα στο σπίτι σημάδια και κρυψώνες, όπου μικρός έκρυβε κάποια αντικείμενα. Διαπιστώνει ότι το σπίτι μετά το θάνατο της μητέρας του δεν είχε κατοικηθεί για χρόνια, καθώς είναι εγκαταλειμμένο και ερημωμένο.

Τη στιγμή που ο πασάς στέκεται στη μέση της κεντρικής καμάρας, προσπαθεί να δώσει ζωή στο σπίτι, χύνοντας λίγο από το αίμα του στο χώμα του δαπέδου, αφού χάραξε ελαφρά τον καρπό του χεριού του. Και τα καταφέρνει!

Το σπίτι γεμίζει γνώριμες φωνές, μυρωδιές και εικόνες, ενώ τον επισκέπτονται οι γονείς του, με πρώτη τη μητέρα του να τον πλησιάζει. Οι σκέψεις και οι πόθοι της μάνας για το γιο που είχε αποχωριστεί πλημμυρίζουν το κείμενο. Καθώς ο Ισμαήλ τρέχει να την πλησιάσει το όραμα εξαφανίζεται.

Στη συνέχεια πλησιάζει και το λόγο παίρνει ο πατέρας. Με ιερατική αμφίεση ψέλλει, καθώς θυμάται τον Εμμανουήλ, το γιο του δηλαδή με το χριστιανικό του όνομα. Ο πατέρας λέει στο γιο του ότι τον δέχεται ακόμη και ως πασά, διότι είναι γιος του, αλλά και γιατί κι εκείνος με τη σειρά του δεν τους διέγραψε όλα αυτά τα χρόνια, παρόλο που ξέκοψε από την ελληνοχριστιανική παράδοση της οικογένειάς του.

Τέλος, αφού ο πατέρας δίνει κουράγιο στο γιο του να σταθεί γενναίος στο υπόλοιπο της ζωής του, του δίνει την υπόσχεση που λίγο πριν είχε δώσει και η μάνα: ότι σύντομα θα συναντηθούν.

β. Ερμηνευτικά – Γλωσσικά σχόλια

Μετονομάζω: αλλάζω το όνομα, εδώ από χριστιανικό σε μουσουλμανικό.

Εξιολαμίζω: αναγκάζω κάποιον, συνήθως δια της βίας, να απαρνηθεί το δόγμα του και να ασπαστεί το Ισλάμ.

Κρητική επανάσταση 1866-68: Με το σύνθημα «Ένωσις ή θάνατος» ο επαναστατημένος λαός της Κρήτης εκφράζει το Μάιο του 1866 την πρόθεσή του για ένωση με το βασίλειο της Ελλάδος. Η επανάσταση πήρε διαστάσεις τον Αύγουστο του ίδιου έτους με αποτέλεσμα να φτάσουν ισχυρές δυνάμεις καταστολής στο νησί από τους Οθω-

μανούς, οι οποίοι διέπραξαν βιαιότητες εις βάρος του ντόπιου χριστιανικού στοιχείου που είχαν ως αποκορύφωμα το επεισόδιο του ολοκαυτώματος της Μονής του Αρκαδίου. Το γεγονός αυτό άγγιξε όλη την Ευρώπη και δεν άφησε ασυγκίνητα μεγάλα πνεύματα της εποχής, όπως ήταν ο Γάλλος συγγραφέας Βίκτωρ Ουγκώ. Η επανάσταση έληξε με την παραχώρηση του Οργανικού Νόμου το 1868 στην Κρήτη, μια σειρά προνομίων που βελτίωναν ελάχιστα τη θέση του χριστιανικού στοιχείου του νησιού έναντι του μουσουλμανικού. Τελικά η Κρήτη θα ενσωματωθεί με το ελληνικό κράτος το Δεκέμβριο του 1913.

Κατά το εϊκόσ: όπως είναι φυσικό.

Μαγιάτικη μπόρα: μπόρα του Μάη.

Η εύνοια των στοιχείων: εννοεί την ευνοϊκή μπόρα που έσβησε τη φωτιά πριν κάψει το πατρικό του.

Έφιππος: πάνω στο άλογο, καβαλάρης.

Μουσαμάς: αδιάβροχο ύφασμα.

Αναφιλητό: κλάμα με λυγμούς, εδώ αναφιλητό της φύσης εννοεί τη βροχή.

Ανόσιος νόστος μου: η ανίερη επιστροφή μου. Εννοεί ότι η επιστροφή του στο πατρικό του έπετα από το γεγονός ότι είχε εξισλαμιστεί και ότι επέστρεφε ως εχθρός των συμπατριωτών έκαναν την επιστροφή του ανίερη πράξη.

Τελείωσε στο σπίτι: πέθανε στο σπίτι.

Με καθήλωσε: με κάρφωσε, με ακινητοποίησε.

Με αναπάντεχα καρφιά: παρομοιάζει τις αναμνήσεις με καρφιά.

Εγρήγορη: επαγρύπνηση.

Διερευνήσεις: εξέταση, έλεγχος.

Ευδαιμονία: ευτυχία.

Η ανάμνηση της σπηλιάς: συνειρμική παραπομπή στην πλατωνική θεωρία της σπηλιάς, που ο αρχαίος φιλόσοφος αναπτύσσει στο 7ο βιβλίο της Πολιτείας. Εν ολίγοις σύμφωνα με αυτήν τη θεωρία όσοι είναι δεμένοι μέσα στη σπηλιά και είναι αναγκασμένοι να βλέπουν προς το εσωτερικό της, έχουν τη δυνατότητα να αντικρίζουν μόνο τις σκιές των αληθινών αντικειμένων και προσώπων που κινούνται στο φως που έρχεται έξω από το στόμιό της. Εξάλλου ο Πλάτωνας πίστευε στη μετενσάρκωση, δηλαδή στην αθανασία της ψυχής η οποία επέστρεφε στα σώματα, έχοντας μαζί της ένα κεφάλαιο αναμνήσεων από προηγούμενες ζωές.

Πρόσταγμα: η διαταγή.

Πεμπουσία: ο αιθέρας, η πέμπτη ουσία κατά τον Αριστοτέλη. Οι αλχημιστές αναζήτησαν την πεμπουσία κατά το Μεσαίωνα, το συστατικό εκείνο που θα μετέτρεπε τα μέταλλα σε χρυσό. Εδώ μεταφορικά σημαίνει το ουσιαστικότερο και βασικότερο συστατικό.

Φιλήδων: ηδυπαθής, αυτή που επιδίδεται ασύστολα στις σαρκικές απολαύσεις.

Κάθαρση: ο εξαγνισμός και η ψυχική λύτρωση.

Λύχνος: το λυχνάρι, φωτιστική συσκευή που καίει με αιθέρα ή άλλες, λιπαρές ουσίες.

Ευχαριστήθηκα με τον αυτόματο πληθυντικό: αναφέρεται στην προηγούμενη φράση: «Βρήκα το κλειδί κάτω από την πέτρα που το κρύβαμε.». Ο πληθυντικός κρύβαμε δηλώνει τη συμμετοχή του Ισμαήλ στις οικογενειακές δραστηριότητες και τα μυστικά που δεν είχε λησμονήσει παρά την έλευση τόσων χρόνων. Η διατήρηση της συνήθειας της απόκρυψης του κλειδιού κάτω από την πέτρα που θυμόταν ο Ισμαήλ αποτελεί για αυτόν ένα μήνυμα ότι το σπίτι δεν είχε αλλάξει και τον περίμενε να το ανοίξει.

Μεταλλικός φθόγγος: ο μεταλλικός ήχος.

Αλληλουχία: διαδοχή γεγονότων.

Βραδυπορώ: μένω πίσω, αργοπορώ.

Ρόζος: σκληρός κόμπος σε ξύλο.

Βυzaίνω τον αέρα: αναπνέω.

Παρασιά: το τζάκι.

Ο ενταφιασμός: εννοεί την απόκρυψη, το κατακώνιασμα.

Τεκμήριο: αποδεικτικό στοιχείο.

Διαύγεια: λάμψη, καθαρότητα, διαφάνεια, σαφήνεια.

Καταπονημένα: κουρασμένα, εξαντλημένα.

Καμάρα: ο θόλος, η τοξωτή αψίδα.

Γιαταγάνι: είδος καμπύλου μαχαιριού τουρκικής προέλευσής.

Κάματος: ο σωματικός κόπος από την υπερβολική εργασία.

Το γύρισε στο κόκκινο: η παρουσία των ώριμων κόκκινων μήλων χρωματίζει ανάλογα το χόρο. Το κόκκινο έχει συμβολική αξία και αποτελεί πηγή ζωής. Πιο πάνω ο Ισμαήλ με το αίμα του θα ζωντανέψει το χόρο του σπιτιού του.

Αδράχι: όργανο για το κλώσιμο του νήματος.

Η κορυφογραμμή: το περίγραμμα του βουνού.

Ο ουράνιος θόλος: ο ουρανός.

Η κούραση της αραβικής του ζωής: εννοεί την πολεμική του ζωή ως πασάς της Αιγύπτου.

Μαρτύρια: τα βάσανα, τα αποδεικτικά στοιχεία της κουρασμένης της ζωής.

Περβόλια: περιβόλια (συγκοπή)

Αποκαμωμένος: εξαντλημένος.

Χρυσοκέντητος: κεντημένος με χρυσό νήμα. Συνήθως σε πολύ επίσημα ενδύματα.

Άμφια: τα ενδύματα των κληρικών.

Με είχε γράψει στα βιβλία με το χέρι του: εννοεί τους ληξιαρχικούς καταλόγους της εποχής.

Το βασίλειο των σκιών: ο Κάτω Κόσμος.

Θα προτιμούσα τη σφαγή από την ατίμωση: εννοεί ότι θα ήταν προτιμότερο για τον πατέρα να είχαν σκοτώσει το γιο του παρά να ατιμαστεί με εξισλαμισμό, όπως τελικά συνέβη.

Χάθηκες όμως από τη συνέχειά σου: εννοεί ότι αποκόπηκε από την ελληνοχριστιανική παράδοση και συνείδηση.

Μαζί σου έκοψες κι εμένα: απομάκρυνες και εμένα, φεύγοντας με τον κατακτητή.

Γνώρισα τα αγκάθια...των δυο δρόμων: ο ένας δρόμος είναι η σκλαβιά των χριστιανών υπό τον οθωμανικό ζυγό. Οι δύο δρόμοι είναι το πέρασμα από τη σκλαβιά στον εξισλαμισμό.

Εξιλέωση: ο εξαντισμός της ψυχής, συχνά με αυτοτιμωρία.

γ. Πραγματολογικά – Ιδεολογικά – Πολιτιστικά σχόλια

Το απόσπασμα τοποθετείται χρονικά στην κρητική επανάσταση του 1866, όταν η μεγαλόνησος με αγώνες και θυσίες πάσχισε την ένωσή της με το ελεύθερο από τον τουρκικό ζυγό βασίλειο της Ελλάδος.

Είναι ο Ισμαήλ Φερίκ πασάς, ένα εξισλαμισμένο κρητικόπουλο που τώρα διαπρέπει στην αυλή του κατακτητή. Για το λόγο αυτό είναι αναγκασμένος να έρθει αντιμέτωπος με την πατρίδα του και την ίδια του την οικογένεια.

Πρόκειται για ένα πρόβλημα που αντιμετώπισαν οι χριστιανικοί πληθυσμοί κατά καιρούς στη διάρκεια της οθωμανικής κατοχής στα Βαλκάνια. Συχνές ήταν έτσι οι περιπτώσεις, κατά τις οποίες εξισλαμισμένα χριστιανόπουλα που εκπαιδευόνταν στον τουρκικό στρατό έρχονταν, ως ταγμένοι στο κοράνι πολεμιστές, αντιμέτωποι με τις ίδιες τους τις οικογένειες που είχαν εγκαταλείψει άλλοτε με βίαιο τρόπο εξαπίας του ντεβσιρμέ, δηλαδή του παιδομαζώματος που έκαναν οι Οθωμανοί και άλλοτε με τη θέλησή τους, όπως λέγεται και για τον Ισμαήλ Φερίκ πασά.

Αν και οι περιπτώσεις των βίαιων εξισλαμισμών που αναφέρονται αφορούν κυρίως τους δύο πρώτους αιώνες της οθωμανικής αυτοκρατορίας, φαίνεται ότι εκούσιοι εξισλαμισμοί συνέχισαν να επαναλαμβάνονται και αργότερα μέχρι το τέλος της τουρκοκρατίας, όπως τουλάχιστον δείχνει η πραγματική ιστορία του Ισμαήλ Φερίκ πασά.

Δ. ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

✓ Νοηματικές ενότητες/Επιμέρους πλαγιότιτλοι

1η ενότητα: « Την πρώτη μέρα των μαχών...Με περίμενε άραγε, ξαναρώτησα » : ο Ισμαήλ Φερίκ πασάς βρίσκεται έξω από το σπίτι του, που μόλις έχει διαφύγει τον κίνδυνο από την πύρινη λαίλαπα χάρη στη μαγιάτικη μπόρα που έσβησε τη φωτιά ακριβώς στα διπλανά σπίτια. Σκέψεις και συναισθήματα του γεννιούνται μπροστά στη θέα του πατρικού του.

2η ενότητα: «Αποφάσισα να το επισκεφτώ...να παραμερίσω τα πέπλα τους» : ο πασάς μπαίνει στο σπίτι του που μετά το θάνατο της μητέρας του έχει να κατοικηθεί πολλά

χρόνια και για αυτό είναι έρημο και εγκαταλειμμένο. Καθώς εισέρχεται επιστρέφει στην παιδική του ηλικία, αναζητώντας μνήμες και σημάδια του σπιτιού εκείνων των χρόνων.

3η ενότητα: «Προχώρησα...και το γύρισε στο κόκκινο» : ο Ισμαήλ με το αίμα του ζωντανεύει τις αναμνήσεις και τα οράματα του πατρικού σπιτιού.

4η ενότητα: «Στο φως των μήλων... Έγχειρα στο χώμα αποκαμωμένος» : το όραμα της μητέρας του τον πλησιάζει με τη λαχτάρα της μάνας για το γιο που έχει να δει τόσα χρόνια. Καθώς ο Ισμαήλ τρέχει προς το μέρος της εκείνη εξαφανίζεται.

5η ενότητα: «Σε λίγο άκουσα μια ψαλμωδία...Γρήγορα θα συναντηθούμε» : το όραμα του πατέρα του πλησιάζει τον Ισμαήλ και του δηλώνει πως παρόλο που ο Ισμαήλ αποκόπηκε από την οικογενειακή παράδοση με το να γίνει μουσουλμάνος ο πατέρας του θα τον δεχτεί. Τέλος ο πατέρας ενθαρρύνει το γιο του να φανεί γενναίος και του υπόσχεται ότι θα συναντηθούν σύντομα.

E. ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ – ΤΕΧΝΟΤΡΟΠΙΑ

1. Γλώσσα: Αν και η γλώσσα του κειμένου είναι η απλή δημοτική θα λέγαμε ότι το ιδιότυπο γλωσσικό ύφος προδίδει την πένα της συγγραφέως, η οποία χειρίζεται λεπτά το λόγο.

2. Ύφος: Το κείμενο γεμάτο αναφορές σε πρόσωπα, γεγονότα και καταστάσεις με αλληγορικό τρόπο κατορθώνει να περάσει μια δική του εικονοποιία.

Η μεταφορική εικόνα και το ονειρικό στοιχείο αποτελούν τον κεντρικό άξονα της αφήγησης, φορέας της οποίας είναι κυρίως ο Ισμαήλ, αλλά εμπλέκονται κάποια στιγμή σε αυτήν και τα βασικά του οράματα, εκείνα της μητέρας του και του πατέρα του.

3. Δομή: Τα πισωγυρίσματα του χρόνου είναι απαραίτητα, καθώς συνοψίζουν τη ζωή του κεντρικού ήρωα από την παιδική του ηλικία στο σημερινό παρόν και την προβάλλουν στο σύντομο μέλλον.

Έτσι το κείμενο παίρνει τη μορφή του παιχνιδιού με τη γλώσσα και το χρόνο, δημιουργώντας εικόνες και συγκινήσεις που οι εκρήξεις όμως είναι περιορισμένες.

Η εγκράτεια είναι το κύριο χαρακτηριστικό, διότι πρέπει να πρωτανεύσει η λογική η οποία θα παραχωρήσει το χρόνο και το χώρο για τις εξηγήσεις που θα δοθούν με ταξύ των οικείων προσώπων κατά την αναπάντεχη συνάντησή τους.

4. Εκφραστικά μέσα

Προσωποποιήσεις: η μαγιάτικη μπόρα στάθηκε ευνοϊκή, αναφιλητό της φύσης, εύνοια των στοιχείων, απειλητική και φιλήδονη κάθαρση, τα δάκρυα με υποχρέωσαν να κλείσω τα μάτια, τα χέρια οδήγησαν τις ολόσωμες μορφές

Μεταφορές: ο ανόσιος νόστος, τέλειωσε στο σπίτι, με καθήλωσε με αναπάντεχα καρφιά, οι ζωές τους κρέμονταν, βασανισμένο από κλειστή αγάπη

Παρομοιώσεις: ήμουν σαν αρραβωνιασμένος μαζί του, ακούστηκε σαν εκपुरσοκρότηση, κάτι σαν σκόνη, σαν ιστός αράχνης,

Μετωνυμία: έγειρα στο χώμα

Εικόνες: Το ερμηωμένο σπίτι του Ισμαήλ Φερίκα πασά είναι ο κύριος πρωταγωνιστής. Τα οράματα της μητέρας και του πατέρα του πασά συμπληρώνουν το σκηνικό του ονείρου, ενώ η μικρή πραγματικότητα της παρουσίας του πασά εκμηδενίζεται και απορροφάται από την ατμόσφαιρα του φανταστικού και του ονειρικού.

ΣΤ. ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ του Σχ. βιβλίου

- 1n: Να βρείτε :** α) Ποιος μιλάει στο κείμενο, με ποιο τρόπο και σε ποιο τόνο. β) Ποιο αποτέλεσμα δημιουργεί στον αναγνώστη αυτός ο τρόπος αφήγησης.

Απάντηση:

α) Στο κείμενο μιλάει αρχικά ο Ισμαήλ Φερίκ πασάς. Μπροστά από το πατρικό του αναπολεί τη σύντομη περίοδο που έζησε σε αυτό. Ο τρόπος είναι γεμάτος νοσταλγία και η λαχτάρα του είναι μεγάλη, όταν εκείνο σώζεται την τελευταία στιγμή από τη φωτιά που το απειλεί και σβήνει χάρη στη βροχή. Έντονη είναι η επιθυμία του να ανακαλύψει τα σημάδια και τις κρυφώνες του σπιτιού που γνώριζε μικρός. Όταν μπαίνει σε αυτό παρά την ερμητιά του, ο Ισμαήλ πιστεύει ότι τον περίμενε. Ο τόνος του προδίδει τις ενοχές και τις τύψεις που αισθάνεται, όταν αναγκάστηκε να το εγκαταλείψει μικρός.

Στη συνέχεια ακούμε τις σκέψεις της μάνας όταν ως όραμα τον πλησιάζει. Η μητρική αγάπη και στοργή είναι έκδηλη, καθώς είναι γεμάτη από πόθο για το γιο που αντικρίζει έπειτα από τόσα χρόνια.

Τέλος το όραμα του πατέρα θα μιλήσει με έναν τόνο επιτακτικό και ο τρόπος του θα είναι απότομος απέναντι στο γιο του παρά το γεγονός ότι τον έχει συγχωρέσει για την αλλαξοπιστία του. Η παρουσία του εν περιβολή ιερέως φανερώνει τη διάθεσή του να εξορκίσει τη μουσουλμανική φύση του γιου του, ενώ παράλληλα τον αποκαλεί με το χριστιανικό του όνομα θέλοντας να αποτρέψει κάθε κακό που προέρχεται από τον εξισλαμισμό. β) Ο αναγνώστης έρχεται αντιμέτωπος με την προσωπική ιστορία ενός ανθρώπου που παρά το γεγονός ότι είναι τραγική, δεν εισπράττει την τραγικότητα αυτή σε όλη της τη διάσταση. Αντίθετα καλείται να σκεφτεί τις δραματικές καταστάσεις που προκαλεί ο πόλεμος και η σκλαβιά, καθώς χωρίζονται οικογένειες που όμως η δύναμη των δεσμών του αίματος κατορθώνει να τις ενώσει έστω και στο όνειρο.

- 2n: Να επισημάνετε στο κείμενο τα στοιχεία που φανερώνουν:** α) την εσωτερική κατάσταση του αφηγητή σε συνδυασμό με τα εξωτερικά περιστατικά, β) την εξέλιξη των συναισθημάτων του αφηγητή.

Απάντηση:

α) Ο αφηγητής νιώθει λαχτάρα για το πατρικό του σπίτι που παραλίγο να γίνει στάχτη

από τη φωτιά της μάχης. Η νοσταλγία του για τον τόπο που έζησε παιδί είναι μεγάλη και παρά την ερημιά που του προκαλεί η χρόνια εγκατάλειψη ο αφηγητής είναι σε θέση να επισημάνει τα στοιχεία εκείνα που θυμίζουν το χθες. Η επίσκεψη στο πατρικό του παρέμεινε μέχρι τώρα ένας ευσεβής πόθος, κάτι σαν τάμα για προσκύνημα που τώρα υπό αυτές έστω τις συνθήκες πραγματοποιείται.

β) Την αγωνία για την τύχη του σπιτιού που παραλίγο να παραδοθεί στις φλόγες δίδεται η ανακούφιση της σωτηρίας του. Η ανάγκη να επισκεφτεί το πατρικό που άφησε μικρός πλημμυρίζει τον αφηγητή με σκέψεις, αναμνήσεις και συναισθήματα. Όταν μπαίνει μέσα στο σπίτι παρά την εγκατάλειψη και την ερημιά το γεγονός ότι βρίσκει παλιά σημάδια, όπως το κλειδί κάτω από την πέτρα, τον γεμίζει χαρά. Το σπίτι ήταν σαν να τον περίμενε.

Στη συνέχεια η επαφή με τα οικεία πρόσωπα θα τον ανακουφίσει και θα τον γεμίσει χαρά.

3η: α) Με ποιο τρόπο ο αφηγητής- ήρωας ανακαλεί τους δικούς του, β) Ποιοι εμφανίζονται και ποια είναι η στάση τους απέναντί τους.

Απάντηση:

α) Με λίγο από το αίμα του που χύνει ο αφηγητής- ήρωας στο χώμα του δαπέδου του σπιτιού κατορθώνει να ζωντανέψει παλιές γνώριμες εικόνες από την παιδική του ηλικία στο πατρικό του. β) Τα πρόσωπα που τον επισκέπτονται είναι οι γονείς του. Η μητέρα του είναι γεμάτη πόθο για το γιο που της άρπαξαν οι μωαμεθανοί, όταν ήταν μικρός και νιώθει την καρδιά της να σκιρτάει στο αντίκρισμά του, ενώ εύχεται να έχει πάντα κουράγιο και να μη φοβάται. Ο πατέρας είναι πιο αυστηρός και ασκεί κριτική στο γιο που εξισλαμίστηκε και δεν κρύβει την πικρία του για αυτό. Παρόλα αυτά τον δέχεται και πάλι και φροντίζει να του δώσει τις απαραίτητες συμβουλές, ώστε να φανεί γενναίος στο υπόλοιπο της ζωής του.

4η: Να απαντήσετε με βάση το κείμενο: α) Γιατί ο πατέρας τυραννίστηκε να αποφασίσει αν πρέπει να τον δεχτεί; β) Γιατί τελικά τον δέχεται;

Απάντηση:

α) Ο πατέρας βασανίζεται αν πρέπει να τον δεχτεί, διότι ο γιος του είναι τώρα ένας μουσουλμάνος, ένας εξισλαμισμένος. β) Τελικά αποφασίζει να τον δεχτεί, γιατί, όπως ομολογεί, μερικά πράγματα δεν αλλάζουν ούτε στο βασίλειο των ίσκιων, δηλαδή ούτε με το θάνατο. Ο Ισμαήλ είναι γιος του και αυτό δεν μπορεί να αλλάξει.

5η: Δυο φορές επαναλαμβάνεται το ενδεχόμενο της γρήγορης συνάντησης του ήρωα με τους γονείς του. Τι σημαίνει αυτό και ποιος ο ρόλος στην πλοκή της αφήγησης;

Απάντηση:

Πρόκειται για το προείκασμα του τέλους του Ισμαήλ Φερικ πασά. Τα λόγια των γο-

νέων του προικονομούν το τέλος του ήρωα που έρχεται σύντομα. Ο Ισμαήλ θα σκοτωθεί το 1867 κατά την εξέγερση του ελληνικού στοιχείου της Κρήτης, σε μια μάχη κοντά στη γενέτειρά του. Έτσι ο αναγνώστης πληροφορείται εκ των προτέρων για το μοιραίο τέλος του ήρωα.

6n: Θα μπορούσαμε, με βάση το απόσπασμα και την εισαγωγή, να χαρακτηρίσουμε τον Ισμαήλ Φερίκ πασά τραγικό πρόσωπο; Γιατί;

Απάντηση:

Ο Ισμαήλ είναι πρόσωπο τραγικό, καθώς η μοίρα τον σπρώχνει μακριά από τη γενέτειρά του την Κρήτη. Ο Ισμαήλ θα αλλαξοπιστήσει και θα υπηρετήσει τον κατακτητή, κάτι που θα τον φέρει σε σύγκρουση με την ίδια του την πατρίδα. Ο πόθος του να επιστρέψει στο πατρικό του είναι έντονος και τελικά πραγματοποιείται, όχι όμως υπό ευνοϊκές συνθήκες, καθώς η Κρήτη είναι σε αναβρασμό, οι γονείς του έχουν πεθάνει και το σπίτι είναι έρημο και εγκαταλειμμένο.

Η συνάντηση με τους γονείς προμηνύει το τραγικό τέλος του, μια και η ώρα που θα πέσει στο πεδίο της μάχης, πολεμώντας τους αδελφούς του πλησιάζει.

Όλα τα παραπάνω συνθέτουν ένα πορτρέτο τραγικό που το πεπρωμένο εξωθεί στην καταστροφή.

Z. ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1n: Λέγεται ότι ο εξισλαμισμός του Ισμαήλ πασά ήταν εκούσιος. Ποιοι λόγοι πιστεύετε ότι θα μπορούσαν να οδηγήσουν έναν χριστιανό να ασπαστεί το κοράνι;

2n: Στο κείμενο έντονη είναι η ιδέα της επιστροφής στο πατρικό σπίτι. Πιστεύετε ότι πρόκειται για ουσιαστική ανθρώπινη ανάγκη που πρέπει να ικανοποιηθεί με κάθε τίμημα, όπως δείχνει και το κείμενο;

Γ΄ ΔΟΚΙΜΙΟ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το δοκίμιο είναι μια μελέτη περιορισμένης έκτασης, περιεκτική όμως σε ιδέες και νοήματα, στην οποία γίνεται απόπειρα προσέγγισης θεμάτων φιλολογικών, φιλοσοφικών, επιστημονικών, κοινωνικών, πολιτικών, αισθητικών. Η λέξη προέρχεται από το ουσιαστικό «δοκιμή», πράγμα που σημαίνει ότι στο δρόμο καταβάλλεται διανοητική προσπάθεια να διερευνηθεί ένα θέμα και να προσφερθεί στον αναγνώστη με σαφήνεια, φροντισμένη έκφραση και ευσύνοπτο μέγεθος.

Το δοκίμιο είναι νεότερο γραμματολογικό είδος. Εμφανίστηκε στον καιρό της Αναγέννησης και αναπτύχθηκε το 19ο αι. και ιδίως τον 20ο.

Θεμελιωτής του θεωρείται ο Γάλλος Μονταίν, που στα 1580 δημοσίευσε τα πρώτα του δοκίμια με τον τίτλο *Essais*. Άλλα δοκίμια που ακολούθησαν χρονικά είναι τα εξής: «Δοκίμιο περί της ανθρώπινης φύσεως» του Λοκ, «Δοκίμια περί Ηθών» του Βολταίρου, «Δοκίμιο περί Ωραίου και Υψηλού» του Χιούμ.

Το ιδιαίτερο χαρακτηριστικό του δοκιμίου είναι ότι αναλύονται τα διάφορα θέματα με τρόπο που συνδυάζει τον επιστημονικό προβληματισμό και τη λογοτεχνική γραφή. Έτσι, το δοκίμιο ελκύει τον αναγνώστη, θέτει σε λειτουργία τη σκέψη του, του γεννά ερωτήματα και απορίες και ταυτόχρονα, εξασφαλίζει αισθητική συγκίνηση.

Η συντομία στη διαπραγμάτευση του θέματος δε λειτουργεί ανασταλτικά στην ποιότητα του περιεχομένου. Αντιθέτως, η δύναμη της φαντασίας, η προσεκτική διάταξη της ύλης, οι πρωτότυπες συλλήψεις, καθιστούν το δοκίμιο είδος γραμματολογικό αναμφισβήτητης αξίας. Μέσω αυτού δημιουργείται κατά κάποιο τρόπο μια γέφυρα επικοινωνίας καταξιωμένων συγγραφέων με το μέσο αναγνώστη. Τούτο βέβαια δε σημαίνει ότι το δοκίμιο αυτιστά εκλαΐκευση γνώσεων. Όπως αναφέρει ο Ε.Π. Πανούτσος: «Θα ήταν λάθος να υποθέσουμε ότι του δοκιμίου ο σκοπός είναι η εκλαΐκευση των γνώσεων ... το εκλαΐκευστικό έργο απλουστεύει κατά σύστημα τα πράγματα και χαμηλώνει τον τόνο, για να γίνει αντιληπτό από αναγνώστες ελλιπούς παιδείας. Το δοκίμιο όμως δεν απευθύνεται σε κοινό αυτού του επιπέδου. Ο Hume καθορίζει με σαφήνεια την ποιότητά του. Είναι οι άνθρωποι που ρέπουν προς ευκολότερες και ευγενέστερες ασκήσεις της νόησης, προς τους ξεκάθαρους στοχασμούς πάνω στα ανθρώπινα πράγματα και στα καθήκοντα της κοινής ζωής, που αγαπούν να παρατηρούν τις τελειότητες ή τα ελατώματα των γύρω τους αντικειμένων.

Επομένως προς εκείνους που έχουν μόρφωση, γούστο, περιέργειες («Τα μέτρα της εποχής μας»). Από τη μελέτη των δικιμίων διαπιστώνουμε ότι παρά την πολυμορφία τους ακολουθούν ένα βασικό τύπο σύνθεσης, ο οποίος αποτελείται από τρία ευδιάκριτα μέρη: τον πρόλογο, το κύριο μέρος και τον επίλογο (ή: την έκθεση, την ανάπτυξη και το συμπέρασμα).

Στον πρόλογο, εκθέτει ο δοκιμιογράφος το θέμα που θα τον αποσχολήσει, με τρόπο που να κεντρίζει το ενδιαφέρον του αναγνώστη. Στην ίδια ή και σε ξεχωριστή παράγραφο παρατίθεται η κατευθυντήρια ή κύρια ιδέα, που αποτελεί και η θέση του συγγραφέα πάνω στο θέμα που θα αναπτύξει στο κύριο μέρος του δοκιμίου. Ο πρόλογος είναι δυνατόν να έχει διάφορες μορφές: διαπίστωση των βασικών εννοιών του θέματος, γενική διαπίστωση, ερώτηση, παράθεση ανεκδότου, επεισοδίου ή περιστατικού. Όποιος και να είναι ο τρόπος ανάπτυξης του πολόγου, θα πρέπει να διακρίνεται για τη σαφήνεια, την ακρίβεια και την συντομία του, και να μην απομακρύνεται από το θέμα. Κατ' αυτόν τον τρόπο επιτυγχάνεται η μετάβαση στο κύριο μέρος του δοκιμίου.

Στο κύριο μέρος ο συγγραφέας αναπτύσσει το θέμα του διεξοδικά. Βασικά, χαρακτηριστικά της ανάπτυξης είναι η πληρότητα, η ενότητα, η αλληλουχία.

Η πληρότητα ταυτίζεται με την επαρκή ανάπτυξη της κύριας ιδέας ή θέσης του συγγραφέα.

Αλληλουχία υπάρχει, όταν από άποψη περιεχομένου και δομής όλα σχετίζονται άμεσα με την κύρια ιδέα και συνδέονται στενά μεταξύ τους. Όταν δηλαδή οι ιδέες ακολουθούν μια λογική και φυσική σειρά ανάπτυξης, διακρίνονται σαφώς τα διάφορα μέρη και οι επιμέρους ενότητες του κυρίου μέρους και γενικώς όταν όλο το υλικό σε όλη την έκταση του δοκιμίου ακολουθεί μια σωστή διάταξη και λογική διευθέτηση.

Η τεκμηρίωση των ιδεών, η προβολή και ανάπτυξη τους, γίνεται συνήθως με τους εξής τρόπους: α) συγκεκριμένα παραδείγματα, β) αιτιολόγηση, γ) σύγκριση, και αντίθεση ορισμού, ε) διαίρεση, στ) αναλογία ή με συνδυασμό των παρακάτω μεθόδων.

Στον επίλογο παρουσιάζονται συνοπτικά όλα όσα αναπτύχθηκαν στο κύριο μέρος. Ας σημειωθεί τέλος ότι ορισμένα από τα κείμενα που ακολουθούν δεν είναι γνήσια δοκίμια, αλλά άρθρα, ένα είδος συγγενές, προς το δοκίμιο, χωρίς όμως την ευρύτητα και το βάθος που διαπιστώνουμε σ' αυτό.

Το άρθρο αποτελεί δημοσίευμα στον περιοδικό ή ημερήσιο τύπο σχετικά με ένα θέμα επίκαιρο ή γενικού ενδιαφέροντος. Ανήκει στον πεζό λόγο και εκτός από τις πληροφορίες που παρέχει περιλαμβάνει και προσωπικές κρίσεις του συγγραφέα γύρω από το θέμα, χρονολογικές κατατάξεις, αξιολογήσεις προσώπων, αναλύσεις καταστάσεων, συγκριτικά στοιχεία κ.λπ. διατυπωμένα με σαφήνεια και συντομία.

Η ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ Η ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΠΕΖΟΓΡΑΦΙΑΣ

Αλέξανδρος Αργυρίου

A. Ο ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΣ

Η ζωή του

Ο Αλέξανδρος Αργυρίου (φιλολογικό ψευδώνυμο του Αλέξανδρου Κουμπή) γεννήθηκε στην Αλεξάνδρεια της Αιγύπτου το 1921. Το 1928 εγκαταστάθηκε στην Αθήνα, όπου και αποπεράτωσε τις εγκύκλιες σπουδές του. Φοίτησε στη σχολή Πολιτικών μηχανικών του Εθνικού Μετσοβίου Πολυτεχνείου. Οι πρώτες του βιβλιοκρισίες δημοσιεύτηκαν σε έγκυρα μεταπολεμικά περιοδικά και εφημερίδες. Συνεργάστηκε συστηματικά στα «Ελεύθερα γράμματα», στην «Ποιητική τέχνη», στην «Αγγλοελληνική επιθεώρηση», στην «Καινούργια εποχή», στις «Εποχές» και στις εφημερίδες «Δημοκρατικός Τύπος», «Δημοκρατική», «Μεσημβρινή» και «Βήμα». Υπήρξε μέλος της συντακτικής επιτροπής στις εκδόσεις «Δεκαοκτώ Κείμενα» και «Νέα Κείμενα» και συνεκδότης με τους Δ.Ν. Μαρωνίτη και Αλέξανδρο Κοτζιά του Περιοδικού «η Συνέχεια». Σημαντικές συνεργασίες του βρίσκονται στα περιοδικά: «Επιθεώρηση Τέχνης», «Νέα Πορεία», «Διάλογος», «Ταχυδρόμος», «Νέα Δομή», «Αντί», «Χρονικό», «Τομές», «Διαβάσω», «ο Πολίτης» και άλλα.

Το έργο του

Ο Αλέξανδρος Αργυρίου έχει εκδώσει: οι νεωτερικοί ποιητές του μεσοπολέμου (Εισαγωγή, 1979), Η πρώτη μεταπολεμική γενιά (1982) και Εισαγωγή στη μεταπολεμική πεζογραφία (1988). Εξέδωσε επίσης, επτά τόμους δοκιμίων (1984-1998) ανάμεσα στους οποίους ξεχωρίζουν: Διαδοχικές αναγνώσεις Ελλήνων υπερρεαλιστών (1983, 1990), Δεκαεπτά κείμενα για το Σεφέρη (1996), Οριακά και μεταβατικά έργα Ελλήνων Πεζογράφων (1996) και άλλα. Τιμήθηκε με το μεγάλο βραβείο Λογοτεχνίας το 1998, για την προσφορά του στα ελληνικά γράμματα.

B. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΓΙΑ ΤΟ ΕΡΓΟ

Το δοκίμιο που εξετάζουμε αποτελεί μέρος της εισαγωγής του Αλεξάνδρου Αργυρίου

για τη μεταπολεμική πεζογραφία (Τόμος Α', Εκδόσεις Σοκόλης). Ο συγγραφέας εδώ, εξετάζει αν υπάρχει αντικειμενική πραγματικότητα καθώς και τη σχέση μεταξύ λογοτεχνίας και πραγματικότητας και μεταξύ αναγνώστη και λογοτεχνικού κειμένου.

Γ. ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

α. Νοηματική απόδοση

Ο Αλέξανδρος Αργυρίου προσπαθεί στην αρχή του δοκιμίου του να διευκρινίσει τη σχέση της πραγματικότητας με την πραγματικότητα έτσι όπως παρουσιάζεται στην πεζογραφία. Όμως, όπως υποστηρίζει, δεν υπάρχει αντικειμενική πραγματικότητα αλλά «εννοιοδότηση» της πραγματικότητας. Για να ερμηνεύσει τη λέξη εννοιοδότηση, καταφεύγει σ' ένα ιστορικό παράδειγμα. Η 1η Σεπτεμβρίου του 1939 (η έναρξη του Β' Παγκοσμίου Πολέμου) έχει καταχωρηθεί ως πραγματικό γεγονός και άρα ως αντικειμενική πραγματικότητα με την οποία συμφωνούν οι πάντες. Για τις αιτίες όμως, τις εξελίξεις του πολέμου, οι απόψεις δίστανται και αυτό, γιατί τις γνωρίζουμε από «ειδήσεις» στις οποίες έχει παρέμβει η ανθρώπινη βούληση και τις έχει «εννοιοδοτήσει» και τακτοποιήσει. Άλλωστε η «περιγραφή» των γεγονότων προϋποθέτει κάποια «γωνία οπτικής» εκ μέρους του αφηγητή. Όταν τα γεγονότα πληθαίνουν τότε τα ταξινομούμε με βάση κάποια θεωρία ή ιδεολογία. Αυτή η πρακτική είναι η εννοιοδότηση.

Στη συνέχεια, ο συγγραφέας προσπαθεί να αποδείξει ότι η πραγματικότητα είναι μια ρευστή έννοια και γι' αυτό η τέχνη δεν αποτελεί αντανάκλαση της πραγματικότητας. Για να αποδείξει και αυτή τη σχέση, προτείνει τη σύγκριση των προϊόντων τέχνης με τα πραγματικά γεγονότα. Συγκρίνει λοιπόν, τη φωτογραφία με τη ζωγραφική αποτύπωση και φθάνει στο συμπέρασμα ότι η ζωγραφική αναπαράσταση, που έχει υποστεί την ανθρώπινη επέμβαση, είναι πιο ζωντανή από τη στιγμιαία και πραγματική αποτύπωση του φωτογραφικού φιλμ. Υποστηρίζει τέλος, ότι υπάρχουν και καλλιτεχνικά προϊόντα (λ.χ. μελωδίες, μουσική) που δεν μπορούν να συγκριθούν με την αντικειμενική πραγματικότητα.

Το ίδιο πράγμα συμβαίνει και με τους μυθιστορηματικούς κόσμους. Σ' ένα ποσοστό, ο κόσμος ενός μυθιστορήματος μπορεί να αντλεί στοιχεία από την αντικειμενική πραγματικότητα, αλλά όλα τα υπόλοιπα θεματικά στοιχεία τα συμπληρώνει ο συγγραφέας. Μάλιστα, η σύγχρονη θεωρία της λογοτεχνίας αμφισβητεί και το γεγονός αν ο αφηγητής εκφράζει τις απόψεις του συγγραφέα ή είναι προσωπείο του, ανδρείκελο ή και κάτι άλλο. Η σχέση της πραγματικότητας του μυθιστορήματος και της αντικειμενικής πραγματικότητας, θυμίζει τη σχέση μιας επαρχίας με τον τοπογραφικό χάρτη της. Ο χάρτης παραπέμπει αλλά δεν αντικαθιστά την επαρχία. Η λογοτεχνία, άρα, παραπέμπει, δεν υποκαθιστά την αντικειμενική πραγματικότητα.

Τελειώνοντας το δοκίμιό του ο Αργυρίου, αναλύει τη σχέση ανάγνωσης-αναγνώστη και πεζογραφήματος. Εδώ, όπως ισχυρίζεται ο Αργυρίου, υπάρχουν τρεις πραγματικότητες. Η αντικειμενική πραγματικότητα, η πραγματικότητα του συγγραφέα και η πραγματικότητα του αναγνώστη. Το ζητούμενο για τις τρεις αυτές πραγματικότητες είναι το εξής: Πώς ένας λογοτέχνης γίνεται πιστευτός αν πλαστογραφεί (μυθεύει) την πραγματικότητα; Την απάντηση τη δίνει ο ίδιος ο αναγνώστης. Κατ' αρχήν όσο πιο κοντά στην εποχή του συγγραφέα βρίσκεται ο αναγνώστης τόσο πιο πιθανό είναι να υπάρχει «κοινή πραγματικότητα». Όμως στην ουσία, οι αναγνώστες είναι αυτοί που θα κρίνουν κατά πόσο είναι πειστικός, ο λογοτέχνης, που «μυθεύει» την πραγματικότητα. Δηλαδή κατά πόσο, το πραγματικό στοιχείο και το φανταστικό δένουν μεταξύ τους και μπορούν να σταθούν ως αυτοτελές έργο.

β. Ερμηνευτικά – Γλωσσικά σχόλια

- 1. εννοιοδότηση:** Πρόκειται για φιλοσοφική έννοια. Συγκεκριμένα, αναφέρεται στην απόδοση κάποιου νοήματος ή κάποιας σημασίας σε ένα φαινόμενο. Στην προκειμένη περίπτωση, η εννοιοδότηση αναφέρεται στην πραγματικότητα.
- 2. Αίφνης:** απροόπτως, ξαφνικά, απροσδόκητα.
- 3. αγαθή:** καλοπροαίρετη.
- 4. στη θέασή τους:** στην παρατήρησή τους, στην εποπτεία τους.
- 5. συνιστώσα:** οτιδήποτε συντελεί στην εμφάνιση ενός φαινομένου ή στη δημιουργία μιας κατάστασης.
- 6. περί πολλά:** με πολλά.
- 7. Η Αργώ του Θεοτοκά:** Η Αργώ είναι το πρώτο μυθιστόρημα του Γιώργου Θεοτοκά (1905-1966). Το μυθιστόρημα είναι πολυπρόσωπο και οι ήρωές του νέοι άνθρωποι. Η δράση του εκτυλίσσεται στην τρίτη δεκαετία του 20ου αιώνα, μετά το τέλος του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου και τη Μικρασιατική Καταστροφή. Μια εποχή, που μαζί με τις πολιτικές και κοινωνικές προεκτάσεις της, αποκτά ιδιαίτερο ενδιαφέρον.
- 8. οι Ακυβέρνητες Πολιτείες του Στρ. Τσίρκα:** Πρόκειται για το τρίτο μυθιστόρημα του Στρατή Τσίρκα (1911-1980) που η δράση του ξετυλίγεται στην Μέση Ανατολή (Ιερουσαλήμ, Κάιρο, Αλεξάνδρεια) κατά τη διάρκεια του δεύτερου Παγκοσμίου Πολέμου.
- 9. Προσωπείο:** η ψεύτικη, η σκόπιμη πλαστή εικόνα που κάποιος προβάλλει προς τα έξω.
- 10. ανδρείκελο:** Το ομοίωμα του ανθρώπου. Μεταφορικά, δηλώνει αυτόν που στερείται αυτενέργειας και αυτοβουλίας.
- 11. συνεκδοχικά:** και άρα, και επομένως, σύμφωνα με το σχήμα της συνεκδοχής.
- 12. Κομίζουν:** φέρουν, μεταφέρουν.

γ. Πραγματολογικά – Ιδεολογικά – Πολιτιστικά σχόλια

Στο δοκίμιο που εξετάζουμε αναπτύσσεται ένας σύγχρονος θεωρητικός προβληματισμός επάνω στη σχέση της αντικειμενικής πραγματικότητας και της πραγματικότητας της πεζογραφίας αλλά και τη σχέση της λογοτεχνίας με την ιστορική και κοινωνική εξέλιξη. Ήδη, από την εποχή του G. Lukacs (1885-1971), είχε υποστηριχθεί η άποψη ότι η λογοτεχνία είναι αντανάκλαση των οικονομικών σχέσεων της κοινωνίας που τη δημιουργεί. Οι πρώτοι, που αντιπάχθηκαν στη θεωρία της αντανάκλασης ήταν οι Ρώσοι Φορμαλιστές (1914-1930). Εκείνοι πρότειναν τις θεωρίες εσωτερικής ερμηνείας των κειμένων. Σύμφωνα μ' αυτές, το λογοτεχνικό κείμενο, θεωρείται προϊόν αυτόνομο, που δεν αντανάκλα την κοινωνία και τις δομές της. Ο Αλέξανδρος Αργυρίου δείχνει να συμμαζεύεται αυτή την ανάλυση. Μάλιστα, όπως αναφέρει χαρακτηριστικά, η πρόταση: η τέχνη είναι αντανάκλαση της πραγματικότητας, «πάσχει λογικά».

Μια δεύτερη παρατήρηση που μπορεί να γίνει στο δοκίμιο, έχει σχέση με το ρόλο του αναγνώστη που διαβάζει λογοτεχνία. Ο Αλέξανδρος Αργυρίου πιστεύει ότι ο αναγνώστης που δεν έχει χάσει την πρωτοβουλία του, είναι αυτός που θα κρίνει πόσο πειστικός είναι ο πεζογράφος, που «μυθεύει» την πραγματικότητα. Πρόκειται για μια αντίληψη που περιέχεται αυτούσια σε κάθε σύστημα, σε κάθε θεωρία της λογοτεχνίας. Τα λογοτεχνικά κείμενα θεωρούνται από την επιστήμη, πληθυντικά. Το νόημα του κειμένου σύμφωνα μ' αυτές τις απόψεις, δίνεται από τον ίδιο τον αναγνώστη, από την ίδια την ανάγνωση.

Δ. ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

✓ Νοηματικές ενότητες/Επιμέρους πλαγιότιτλοι

Το δοκίμιο που αναλύουμε, χωρίζεται σε τέσσερα μέρη, σε τέσσερις ενότητες με διαφορετικό εννοιολογικό περιεχόμενο. Πιο συγκεκριμένα, έχουμε:

1η ενότητα (Παίρνοντας υπόψη άλλη μια φορά.....ή, πιο σωστά, μια «συνιστώσα» της):

Ο Αλέξανδρος Αργυρίου προσπαθεί να αποδείξει την ουσιαστική διαφορά μεταξύ της αντικειμενικής πραγματικότητας και της πραγματικότητας όπως παρουσιάζεται στην πεζογραφία. Για να αναλύσει αυτή τη σχέση καταφεύγει στη λεγόμενη εννοιοδότηση της πραγματικότητας, που αποδεικνύει ότι δεν υπάρχει -εκτός κάποιων πραγματικών περιστατικών- κάποια πραγματικότητα, που θα συμφωνούσαν όλοι μαζί της.

2η ενότητα (Αν ο αναγνώστης δεν έχει πειστεί.....με λίγη προσοχή, ότι πάσχει λογικά):

Ο Αλέξανδρος Αργυρίου αποδεικνύει ότι η πρόταση, η τέχνη είναι αντανάκλαση της πραγματικότητας, πάσχει λογικά. Και αυτό, γιατί όλες οι τέχνες δεν μπορούν να συγκριθούν με την πραγματικότητα αφού δεν έχουμε συμφωνήσει για το ποια είναι

αυτή η πραγματικότητα. Αλλά ακόμα και αν είχαμε συμφωνήσει, η μουσική, για παράδειγμα με ποια πραγματικότητα μπορεί να συγκριθεί, αναρωτιέται ο Αργυρίου;

3η ενότητα (Τα πράγματα, οι καταστάσεις, οι ανθρώπινοι χαρακτήρες.....δεν την υποκαθιστά): Σ' αυτήν την ενότητα ο συγγραφέας φθάνει στο ζητούμενο. Αναλύει δηλαδή, τη σχέση πραγματικότητας και λογοτεχνίας. Μπορεί, η λογοτεχνία να δανείζεται κάποια στοιχεία ή γεγονότα από αυτή, που όλος ο κόσμος, συμφωνεί ότι είναι η πραγματικότητα, αλλά όλα τα υπόλοιπα θεματικά στοιχεία είναι βούληση και επιθυμία του συγγραφέα.

4η ενότητα (Συνεπώς στο λογοτέχνημα.....αποδεκτές στο όνομα της ιδιαιτερότητας): Στο τέλος, του δοκιμίου ο Αλέξανδρος Αργυρίου προσπαθεί να λύσει ένα ακόμα, πρόβλημα. Αυτό δηλαδή, που σχετίζεται με το ποιος κρίνει την πειστικότητα του λογοτεχνικού έργου και πώς ο λογοτέχνης-ακόμα κι αν μυθεύει την πραγματικότητα γίνεται πιστευτός. Ο Αλέξανδρος Αργυρίου πιστεύει ότι όλα αυτά μπορούν να τα κάνουν οι αναγνώστες, που αντιδρούν, όμως, με ενεργητικό τρόπο, διατηρώντας την πρωτοβουλία τους.

E. ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ – ΤΕΧΝΟΤΡΟΠΙΑ

- 1. Γλώσσα:** η γλώσσα του κειμένου είναι η δημοτική χωρίς λόγιες ή δυσνόητες φράσεις και εκφράσεις
- 2. Ύφος:** Το ύφος είναι μεστό, χωρίς εξεζητημένες εκφράσεις ή περίτεχνες διατυπώσεις. Η σύνθεση του κειμένου είναι αρμονική, άρτια και σαφής.
- 3. Δομή:** η δομή είναι συγκροτημένη και η σειρά των επιχειρημάτων καλά οργανωμένη, πράγμα που διευκολύνει τη διευκρίνιση των επιστημονικών εννοιών. Οι ειδικοί όροι και οι τεχνικές εκφράσεις δυσχεραίνουν λίγο, την παρακολούθηση της ροής του κειμένου αλλά γενικά, η κατασκευή του κειμένου είναι ισομερής και επιτυχημένη.

ΣΤ. ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ στις ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ του Σχ. βιβλίου

1η: Πώς αιτιολογεί ο συγγραφέας την άποψή του ότι η εννοιοδότηση είναι αυθαίρετη πράξη του νου; Μπορείτε να αναφέρετε ένα άλλο σχετικό παράδειγμα από την ιστορία;

Απάντηση:

Σύμφωνα με τον Αλέξανδρο Αργυρίου, δεν υπάρχει αντικειμενικά συμφωνημένη πραγματικότητα. Τα μόνα ασφαλώς συμφωνημένα αντικειμενικά πράγματα, είναι κάποια γεγονότα (λ.χ. η έναρξη του δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου). Για όλες τις υπόλοιπες προεκτάσεις στηρίζομαστε στην αφήγηση των άλλων γιατί δεν έχουμε άμεση εποπτεία.

Αυτή η σπέρξη εμπειρέχει κάποια «οπτική γωνία» του αφηγητή και κάποια δημιουργική παρέμβαση από την πλευρά του, που νοθεύει την αντικειμενική πραγματικότητα. Αυτή η διαδικασία ονομάζεται εννοιοδότηση και είναι αυθαίρετη σύλληψη του νου, αφού διαφέρει από άνθρωπο σε άνθρωπο και από κοινωνική ομάδα σε κοινωνική ομάδα. Μπορούμε τώρα, να αναφέρουμε και εμείς δύο παραδείγματα από την ιστορία, για να κατανοήσουμε το φαινόμενο της εννοιοδότησης: α) όλοι συμφωνούμε ότι η πτώση της Κωνσταντινούπολης συνέβη στις 29 Μαΐου του 1453. Για τα ενδιάμεσα γεγονότα, τις μάχες, τις συνθήκες, τις σφαγές και τις λεηλασίες που ακολούθησαν ή προηγήθηκαν στηρίζομαστε στις «ειδήσεις», στις οποίες έχει παρέμβει κάποιος άνθρωπος β) όλοι γνωρίζουμε ότι η πτώση των καθεστώτων του υπαρκτού σοσιαλισμού, συνέβη στα τέλη της δεκαετίας του '80, για την αλυσίδα των εξελίξεων, όμως, στηριχθήκαμε στα μάτια και τα αυτιά των άλλων ανθρώπων (δημοσιογράφοι, αναλυτές).

2n: Να συζητήσετε τη θέση ότι η ιδεολογία αποτελεί μια συνιστώσα της πραγματικότητας.

Απάντηση:

Η ιδεολογία αποτελεί την αλήθεια, στη συνείδηση των μελών της. Για όλους τους υπόλοιπους αποτελεί μια συνιστώσα της πραγματικότητας, γιατί γνωρίζουμε ότι η ιδεολογία είναι μια μέθοδος για την τακτοποίηση και την ταξινόμηση των πληροφοριών που λαμβάνουμε και οι οποίες δεν αποτελούν την αντικειμενική πραγματικότητα αλλά μια εννοιοδότηση, μια «μύθευση» της πραγματικότητας.

3n: Ποια διαφορά υπάρχει, κατά το συγγραφέα, ανάμεσα στη φωτογραφία και τη ζωγραφική σχετικά με την πραγματικότητα;

Απάντηση:

Θεωρητικά η φωτογραφία είναι η πιστή απεικόνιση της πραγματικότητας, ενώ η ζωγραφική, η νόθευσή της, μέσω του ζωγράφου, που προσθέτει ψυχή, πνεύμα ή δυναμική στις ζωγραφιζόμενες μορφές. Βέβαια υπάρχει και η άποψη, ότι χάρη στη ζωγραφική και τις υπογραμμίσεις του ζωγράφου έχουμε την «αιώνια» αποτύπωση της πραγματικότητας η οποία κατανακτά, τη στατικότητα και την ερμημιά της φωτογραφίας.

4n: Γιατί η τέχνη δεν μπορεί να είναι αντανάκλαση της πραγματικότητας; Προτού απαντήσετε να διαβάσετε προσεκτικά α) την επιχειρηματολογία του συγγραφέα β) την υποσελίδια σημείωση και γ) τα σχετικά με το ρεαλισμό στην εισαγωγή του βιβλίου σας.

Απάντηση:

Ο Αλέξανδρος Αργυρίου είναι κατηγορηματικός. Η τέχνη δεν αποτελεί αντανάκλαση της πραγματικότητας, αφού δεν μπορεί να οριστεί μία γενικά συμφωνημένη και αντικειμενική πραγματικότητα. Με αυτό τον τρόπο, υπάρχουν τέχνες (λ.χ. ζωγραφική,

γλυπτική) που μπορούν να συγκριθούν με κάποια πραγματικότητα. Όμως η μουσική με ποια πραγματικότητα μπορεί να συγκριθεί ή ποιας πραγματικότητας είναι αντανάκλαση; Η λογοτεχνία, επίσης, μπορεί να αντλεί κάποια στοιχεία από την αντικειμενική πραγματικότητα, όμως όλα τα υπόλοιπα θεματικά στοιχεία είναι δημιούργημα του καλλιτέχνη.

5n: α) Ποιος είναι ο ρόλος του αναγνώστη στην ανάγνωση ενός έργου της φαντασίας; β) Τι σημαίνει η φράση: «η αυτονόμηση του έργου..... από τον αναγνώστη του;»

Απάντηση:

α) Ο αναγνώστης είναι εκείνος που με τις «αποσκευές» του (συναισθηματικές, νοητικές) θα δώσει περιεχόμενο στην ανάγνωση. Αυτός θα κρίνει κατά πόσο είναι πιστευτός ο λογοτέχνης σ' αυτή τη μύθεση της πραγματικότητας και κατά πόσο η σύζευξη της πραγματικότητας και της «φαντασίας» φτιάχνουν ένα σύνολο, που μπορεί να θεωρηθεί λογοτεχνικό προϊόν. Επίσης, όσο πιο κοντά χρονικά, βρίσκεται κάποιος αναγνώστης μ' ένα λογοτέχνη, τόσο πιο κοινή είναι η πραγματικότητά τους.

β) Πρόκειται για ένα αξίωμα, που είναι σύμφωνο με τις σύγχρονες θεωρίες της λογοτεχνίας, που θέλει το λογοτεχνικό έργο, να εξετάζεται σαν ένα αντικειμενικό δεδομένο έξω από τη ζωή και τις συνήθειες του συγγραφέα. Σύμφωνα μ' αυτές τις θεωρίες, αυτό που έχει σημασία είναι το ίδιο το κείμενο (η γλώσσα του, πως έχει κατασκευαστεί, η μορφή του) και όχι τα εξωκειμενικά στοιχεία.

Ζ. ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1n: Γιατί ανεξαρτητοποιείται ο ήρωας-αφηγητής του μυθιστορήματος από το συγγραφέα του έργου;

2n: Με ποιο χαρακτηριστικό παράδειγμα ο συγγραφέας εκφράζει την άποψή του ότι η λογοτεχνία δεν αντανakλά την πραγματικότητα;

ΠΟΙΗΣΗ ΚΑΙ ΠΡΟΖΑ

Νάσος Βαγενάς

A. Ο ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΣ

Η ζωή του

Ο Νάσος Βαγενάς, ποιητής, κριτικός και φιλόλογος της γενιάς του '70, γεννήθηκε το 1945 στη Δράμα. Σπούδασε Φιλολογία στο Πανεπιστήμιο Αθηνών, το Πανεπιστήμιο της Ρώμης και το Πανεπιστήμιο του Καίμπριτζ απ' όπου το 1979 πήρε το διδακτορικό του δίπλωμα. Σήμερα, είναι καθηγητής στο Πανεπιστήμιο Αθηνών.

Το έργο του

Ο Νάσος Βαγενάς έως τώρα έχει δημοσιεύσει τις ποιητικές συλλογές: *Πεδίον Άρεως* (1974), *Βιογραφία* (1978), *Τα γόνата της Ρωξάνης* (1981), *Βάρβαρες Ωδές* (1992) και άλλες. Κυκλοφόρησε ακόμα τις μελέτες: *ο ποιητής και ο χορευτής* (1979), *Ο λαβύρινθος της σιωπής* (1982), *η Εσθήτα της θεάς* (1988) και *η ειρωνική γλώσσα* (1994). Τέλος, εξέδωσε το πεζό: *Η συντεχνία* (1976). Οι πρώτες του συλλογές κυκλοφόρησαν μεταφρασμένες στα αγγλικά. Πολλά από τα ποιήματά του έχουν συμπεριληφθεί σε ξένες ανθολογίες.

B. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΓΙΑ ΤΟ ΕΡΓΟ

Εδώ, έχουμε δύο μικρά δοκίμια-σημειώσεις, που περιλαμβάνονται στη δοκιμακλή μελέτη του, η *Εσθήτα της θεάς*, που κυκλοφόρησε το 1988. Ο ποιητής με τρόπο αφοριστικό, διατυπώνει τις απόψεις του πάνω στο θέμα των σχέσεων: Ποίηση-Πρόζα και Ποίηση-Πρόθεση.

Γ. ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

α. Νοηματική απόδοση

Στην πρώτη σημείωση ο Βαγενάς υποστηρίζει ότι στην ποίηση αυτό που μετρά είναι το αποτέλεσμα και το αποτέλεσμα αυτό, είναι το ποίημα. Έτσι, από την πρόθεση δεν παραμένει μετά τη δημιουργία του ποιήματος, τίποτε. Γιατί η πρόθεση κινείται στο χώρο του συνειδητού ενώ η ποίηση στο χώρο του ασυνειδήτου. Το αποτέλεσμα της ποίησης είναι ένα προσδοκώμενο, όχι τυχαίο αποτέλεσμα. Γιατί τα υλικά του ποιήματος, ανήκουν τελικά, στον εαυτό μας, όσο κι αν δυσκολευόμαστε να τα γνωρίσουμε.

Στη δεύτερη σημείωση, ο Βαγενάς υποστηρίζει ότι όσοι πιστεύουν ότι η ποίηση και η

πρόζα, σήμερα συμπίπτουν, κάνουν μεγάλο λάθος. Γιατί αυτό που παρατηρείται σήμερα, είναι η σύγκλιση μορφών (λ.χ. ποιητικό πεζό ή πεζό ποίημα) και όχι ειδών. Η ειδοποιός διαφορά της ποίησης από την πρόζα είναι η ένταση και αυτή εντοπίζεται τόσο σ' ένα έμμετρο όσο και σε ένα πεζό ποίημα. Απλά, σύμφωνα με το συγγραφέα αυτό που συμβαίνει σήμερα, είναι κάποια δυσκολία στη διάκριση των ειδών. Πάντως σε καμιά περίπτωση δεν υπάρχει κατάλυση των ορίων μεταξύ της ποίησης και της πρόζας.

β. Ερμηνευτικά – Γλωσσικά σχόλια

- 1. Η εσθία:** το γυναικείο φόρεμα.
- 2. στον χώρο του συνειδητού:** το μέρος της ανθρώπινης προσωπικότητας, όπου συντελούνται όλες οι ενσυνειδητες ανθρώπινες ενέργειες.
- 3. του ασυνειδήτου:** το σκοτεινό και ανεπίγνωστο τμήμα της ανθρώπινης συνείδησης στο οποίο ανήκουν απωθημένες για διάφορους λόγους σκέψεις, πράξεις ή επιθυμίες και το οποίο επηρεάζει την ψυχική μας ζωή χωρίς να το συνειδητοποιούμε.
- 4. αμετάθετα:** αυτά που δε μετατοπίζονται.

γ. Πραγματολογικά – Ιδεολογικά – Πολιτιστικά σχόλια

Η κυρίαρχη ιδέα της πρώτης σημείωσης-δοκίμιου είναι η σχέση πρόθεσης-ποίησης. Σύμφωνα πάντα, με τον Νάσο Βαγενά, η πρόθεση που κινείται στο χώρο του συνειδητού αποτελεί την αφορμή, για να γραφεί ένα ποίημα. Στη δεύτερη σημείωση-δοκίμιο, ο συγγραφέας προσπαθεί να ερμηνεύσει τις αρχές και τους κανόνες της νεωτερικής ποίησης. Ήδη, από τους ποιητές της πρώτης μεταπολεμικής γενιάς, η λογοτεχνική κριτική διαπίστωσε την τάση της υπέρβασης των μορφών του ποιητικού λόγου. Έτσι, πολλοί ποιητές εμφανίζονται να δημιουργούν ποιήματα με τη γλωσσική μορφή της πρόζας, κάτι που δυσκολεύει τη σαφή διάκριση των δύο ειδών.

Δ. ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

✓ Νοηματικές ενότητες/Επιμέρους πλαγιότιτλοι

Κάθε σημείωση-δοκίμιο αποτελεί μία ενότητα. Έτσι έχουμε:

- 1η ενότητα** (η πρώτη σημείωση-δοκίμιο, με τον τίτλο, ποίηση και πρόθεση): Ο Νάσος Βαγενάς εδώ αναλύει τη σχέση μεταξύ της ποίησης και της πρόθεσης. Γι' αυτόν, η πρόθεση είναι ένα κίνητρο για την ποίηση.
- 2η ενότητα** (η δεύτερη σημείωση-δοκίμιο, με τον τίτλο, ποίηση και πρόζα): Εδώ, ο Βαγενάς υποστηρίζει ότι ποίηση και πρόζα εξακολουθούν να είναι διαφορετικά είδη λόγου. Απλά, στη σημερινή εποχή παρατηρείται μια υπέρβαση των μορφών και από τα δύο είδη, που δυσκολεύει τον αναγνώστη να τα διακρίνει με σαφήνεια και ασφάλεια.

Ε. ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ – ΤΕΧΝΟΤΡΟΠΙΑ

- 1. Γλώσσα:** ο λόγος και η διατύπωση του Νάσου Βαγενά δεν είναι διεξοδικοί και επεξηγηματικοί. Θα λέγαμε ότι υπάρχει μια αφοριστική, σχεδόν απόλυτη, τάση που δυσκολεύει την ανάπτυξη των νοημάτων και του προβληματισμού του. Οι τεχνικοί όροι και οι επιστημονικές εκφράσεις, δεν εμποδίζουν την κατανόηση του κειμένου.
- 2. Ύφος:** Το ύφος είναι πυκνό και μεστό από νοήματα. Δε χρησιμοποιούνται εκφραστικά μέσα ή εξεζητημένες φράσεις ή εκφράσεις.
- 3. Δομή:** Σε σχέση με το μέγεθος των σημειώσεων, μπορούμε να παρατηρήσουμε ότι τα κείμενα είναι επαρκώς ανεπτυγμένα. Η σύνθεση είναι αρμονική και η σειρά των επιχειρημάτων λογικά οργανωμένα και συγκροτημένα.

ΣΤ. ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ του Σχ. βιβλίου

- 1n:** Να αναδιατυπώσετε και να σχολιάσετε τις απόψεις του συγγραφέα α) για τη σχέση ανάμεσα στην πρόθεση του ποιητή και το ποιητικό αποτέλεσμα και β) για τις διαφορές ανάμεσα στην ποίηση και την πρόζα. Ειδικά για το δεύτερο ζήτημα προτού απαντήσετε να διαβάσετε τα πεζόμορφα ποιήματα Η άνοιξη του Ε.Χ. Γονατά, Δεν είναι ο περσινός καιρός Ι, ΙΙ του Τάκη Καρβέλη και επίσκεψη του Σπ. Τσακνιά που περιέχονται στο βιβλίο σας.

Απάντηση:

α) Ο Νάσος Βαγενάς πιστεύει ότι μεταξύ πρόθεσης και ποιητικού αποτελέσματος δεν υπάρχει άμεση σχέση. Αυτό που έχει σημασία στην ποίηση είναι το ποιητικό αποτέλεσμα και όχι η πρόθεση. Το ποιητικό αποτέλεσμα ξεπερνάει την πρόθεση, γιατί είναι απροσδόκητο αλλά και γνώριμο, αφού περιέχει στοιχεία, που ανήκουν στον εαυτό μας, όσο κι αν δυσκολευόμαστε να τα αναγνωρίσουμε.

β) Η κυριότερη διαφορά μεταξύ πρόζας και ποίησης είναι η συναισθηματική ένταση και η συγκινησιακή φόρτιση που προκαλείται με διάφορα εκφραστικά μέσα. Σήμερα, όμως υπάρχει μια σύγχυση ανάμεσα στην πρόζα και την ποίηση. Ένας από τους κανόνες της νεωτερικής ποίησης, έτσι όπως αυτή εμφανίστηκε μετά τον πόλεμο με τους εκπροσώπους της πρώτης μεταπολεμικής γενιάς, ήταν η υπέρβαση των παραδοσιακών λογοτεχνικών μορφών. Είναι συνηθισμένο, λοιπόν, να υπάρχουν έμμετρα αφηγήματα και πεζά ποιήματα. Όμως, δεν πρόκειται για συγκώνευση των δύο λογοτεχνικών ειδών αλλά απλά, για υπέρβαση των μορφών τους.

Ζ. ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

- 1n:** Ποια η διαφορά ανάμεσα στην πρόθεση και την ποίηση;
2n: Πώς αντιλαμβάνεστε τη φράση «όμως είναι ένα απροσδόκητο προσδοκώμενο»;

Δ' ΞΕΝΗ ΠΖΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το τελευταίο μέρος του σχολικού εγχειριδίου περιέχει δεκαέξι κείμενα της παγκόσμιας λογοτεχνίας, των οποίων η απόδοση στα ελληνικά, άλλωστε, έχει γίνει από γνωστούς Έλληνες δημιουργούς (Σεφέρη, Τσακνιά, Γ. Ρίσο, Γ. Καραβασιλή, Ν. Γκάτσο και άλλους). Τα έργα των λογοτεχνών, που εξετάζουμε πιο κάτω, δεν εκπροσωπούν κάποια συγκεκριμένη λογοτεχνική σχολή ή κάποια συγκεκριμένη εποχή.

Κριτήριο για την επιλογή τους στάθηκε, η αντιπροσωπευτικότητα του συγγραφέα και φυσικά, η αξία και η «κλασικότητα» της λογοτεχνικής του παραγωγής για την ανθρωπότητα.

Το ποιητικό έργο του Τ. Σ. Έλιοτ, του Φιρνάντο Πεσοά, του Φ. Γκ. Λόρκα, του Μαγιακόφσκι ή του Έζρα Πάουντ, έχει ως σκοπό να φέρει σε επαφή, τους νεαρούς αναγνώστες με τις ευαισθησίες και τους προβληματισμούς της παγκόσμιας ποιητικής παραγωγής, αποτελώντας ταυτόχρονα και το ερέθισμα για περαιτέρω ενασχόληση και έρευνα, επάνω σε αυτόν τον τομέα.

Ο μαθητής όμως, μπορεί να γνωρίσει και το φιλοσοφικό στοχασμό ορισμένων από τους μεγαλύτερους διανοητές της παγκόσμιας σκέψης, τον εικοστό αιώνα. Τα δοκίμια του Σάρτρ και του Καμύ είναι ενδεικτικά των θεωρητικών αναζητήσεων και των ιδεών της Γαλλικής διανόησης.

Τέλος, ο χώρος της πεζογραφίας καλύπτει ένα ευρύ φάσμα ειδών και λογοτεχνικών σχολών. Ο ποιητικός λόγος του Μπρέχτ, συμπορεύεται με την αφαιρετικότητα του Κάφκα και του Μπελ.

«ΦΟΝΙΚΟ ΣΤΗΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑ»

Τόμας Σιρνς Έλιοτ

A. Ο ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΣ

Η ζωή του

Ο βραβευμένος το 1948 με το Νόμπελ Λογοτεχνίας αμερικανικής καταγωγής ποιητής, κριτικός, δοκιμιογράφος, δραματουργός, επιμελητής και σύμβουλος εκδόσεων Τ.Σ. Έλιοτ γεννήθηκε τό 1888 στό Σαιντ Λούις του Μισούρι των Η.Π.Α.

Σπούδασε αρχικά στο πανεπιστήμιο Χάρβαρντ της Μασαχουσέτης, ενώ το έντονο ενδιαφέρον του για την φιλοσοφία τον οδήγησε να συνεχίσει τις σπουδές του στην Σορβόνη (1910-1911) για να επιστρέψει στην συνέχεια για λίγο στο Χάρβαρντ (1911-1914), όπου και σχεδίασε τα καλύτερα από τα πρώτα του ποιήματα. Η περιπλάνησή του τον οδηγεί στην Γερμανία μέχρι να τον βρούμε το 1914 στην Οξφόρδη. Από το 1915 εργάζεται διαδοχικά σαν εκπαιδευτικός, υπάλληλος σε τράπεζα και στη συνέχεια γίνεται συντάκτης-κριτικός στο φιλολογικό Παράρτημα των Τάιμς και σε περιοδικά, όπως *The Egoist* (Ο Εγωιστής), ενώ παράλληλα προσλαμβάνεται σαν διευθυντής σύμβουλος από τον εκδοτικό οίκο «Φάμπερ και Φάμπερ».

Στα 1917 αποκτά την αγγλική υπηκοότητα και ασπάζεται το αγγλικανικό δόγμα, για να οδηγηθεί μέσα από αυτό, βαθμιαία σ' ένα καινούργιο όραμα ζωής, εγκαταλείποντας τον προηγούμενο ατομοκεντρικό προσανατολισμό του.

Σαν συγγραφέας πρωτοεμφανίζεται με την δημοσίευση της «Έρημης Χώρας» το 1922 σε μία συνοπτική μορφή της, ένα έργο που σχεδιάστηκε με την βοήθεια του παλιού του γνώριμου Έζρα Πάουντ.

Εκδότης και διευθυντής από το 1922 έως το 1939 της τριμηνιαίας επιθεώρησης τέχνης και γραμμάτων *The Criterion* (Το Κριτήριο) ενεθάρρυνε με το κύρος του νεότερους ποιητές ακόμα και όταν ανήκαν σε αντίθετες πολιτικές ή θρησκευτικές παρατάξεις.

Ο Έλιοτ πίστευε βαθιά στον καταλυτικό ρόλο του ποιητή που είναι, να προσφέρει κάτι καινούργιο στην ανθρώπινη εμπειρία και μέσα από την ανανέωση των τρόπων έκφρασης, να εκλεπτύνει τις ευαισθησίες χαρίζοντας έτσι, ένα πρωτόγνωρο πλάτος στην ανθρώπινη συνείδηση του καιρού του. Αποφεύγει έτσι να μεταφέρει απ' ευθείας στην ποίησή του τις προσωπικές συγκινήσεις και απόψεις του, ενώ τα βαθιά χριστιανικά πιστεύω του τον οδηγούν να βρει τελικά ένα όραμα ζωής εξευγενισμένο, αγνό και στοχαστικό.

Η μεγάλη αναγνώριση του Τ.Σ. Έλιοτ έρχεται τό 1948 με την βράβευσή του με το βραβείο Νόμπελ Λογοτεχνίας, ενώ τό 1951 γνωρίζεται με τον Γ. Σεφέρη, για να

μοιραστούν μέχρι το 1962 τις κοινές τους ανησυχίες για την τέχνη. Καρπός της πολύχρονης γνωριμίας και φιλίας των δύο ανδρών υπήρξε η μεγάλη μεταφραστική προσπάθεια του Σεφέρη πάνω σ' έργα του Έλιοτ. Ένα σπουδαίο δείγμα της προσπάθειας αυτής είναι και η ελληνική μετάφραση του δράματος του Έλιοτ «Φονικό στην Εκκλησιά» που εξετάζουμε στη συνέχεια.

Ο Τ.Σ. Έλιοτ πέθανε σε ηλικία 77 ετών στο Λονδίνο το 1965.

Το έργο του

Τα κυριότερα έργα του Έλιοτ είναι: «Προύφοκ και άλλες παρατηρήσεις» (1917), «Ιερό δάσος» (1920), «Το κριπτήριο» (1922), «Η έρημη χώρα» (1922), «Επιλεγμένα δοκίμια 1917-1932» (1932), «Ο βράχος» (1934), «Ελισαβετιανά δοκίμια» (1934), «Φονικό στην Εκκλησιά» (1935), «Παλιά και σύγχρονα δοκίμια» (1936), «Τέσσερα κουαρτέτα» (1943), «Τί είναι κλασσικό;» (1945), «Κοκταίηλ πάρτυ» (1950), «Τρεις φωνές της ποίησης» (1954) κ.ά.

B. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΓΙΑ ΤΟ ΕΡΓΟ

Πρόκειται για ένα απόσπασμα από το πρώτο μέρος του δραματικού ποιήματος του Έλιοτ «Φονικό στην Εκκλησιά». Το κείμενο που μελετάμε, είναι ένα χορικό γυναικών του λαού που περιμένουν με ανυπομονησία να καλοσωρίσουν τον θρησκευτικό ηγέτη και προστάτη τους, αρχιεπίσκοπο της Καντερβούριας (Canterbury) μετά από πολύχρονη εξορία. Περιγράφει δε, με αδρές γραμμές την τραγική ταλάντευση του λαού ανάμεσα στην προσμονή και την βαθιά λαχτάρα και τον τρόπο του, γι' αυτό που θα συμβεί.

Το σκηνικό τοποθετείται στην μεσαιωνική πόλη της Καντερβούριας (Canterbury), ενώ πλησιάζουν τα Χριστούγεννα (2 Δεκ.) του 1170. Το απόσπασμα αναφέρεται στην επιστροφή του Θωμά Μπέκετ θρησκευτικού ηγέτη της αγγλικής Εκκλησίας μετά από μια περίοδο επτά χρόνων αυτοεξορίας στη Γαλλία, αποτέλεσμα της ρήξης του με το βασιλιά της Αγγλίας Ερρίκο Β' (1154-1189). Η ρήξη μεταξύ των δύο ανδρών επήλθε, όταν ο Ερρίκος προήγαγε τον Θωμά Μπέκετ από καγκελάριο του σε αρχιεπίσκοπο, υπολογίζοντας ότι έτσι θα έπαιρνε με το μέρος του την Εκκλησία της Αγγλίας, η οποία εκείνα τα χρόνια είχε τη δύναμη να αντιμάχεται την κοσμική εξουσία και να θέτει εμπόδια στις υπερβασίες της εξουσίας.

Ο Μπέκετ παραπήθηκε από καγκελάριος και αφοσιώθηκε στην Εκκλησία με σκοπό να βάλει φραγμό στις αυθαιρεσίες της βασιλικής εξουσίας, ενέργεια που οδήγησε στη ρήξη του με το βασιλιά και ανάγκασε το Μπέκετ να φύγει αυτοεξόριστος στη Γαλλία.

Τώρα μετά από επτά χρόνια και για λόγους πολιτικής σκοπιμότητας ο βασιλιάς συμφιλιώνεται πρόσκαιρα με την εκκλησία. Ο εξόριστος αρχιεπίσκοπος παρ' ότι προβλέπει πως σε λίγο οι αντίπαλοί του θα τον θανατώσουν, επιστρέφει στην Αγγλία,

όπου ο λαός τον προσμένει με λαχτάρα και διάχυτη ανησυχία.

Στο παραπάνω απόσπασμα τα συναισθήματα του λαού εκφράζονται με τη βοήθεια ενός χορού από γυναίκες, ενώ τα πρόσωπα που δρουν στη σκηνή είναι κληρικοί, που οργανώνουν την υποδοχή του αρχιεπισκόπου. Ένας αγγελιαφόρος ανακοινώνει την άφιξή του. Ο χορός νιώθει το διάχυτο στην ατμόσφαιρα απειλητικό προμήνυμα και εκφράζει τις ανησυχίες του γι' αυτά που πρόκειται να συμβούν.

Γ. ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

α. Νοηματική απόδοση

Η υπόθεση του θεατρικού αυτού έργου στηρίζεται σε περιστατικά της ιστορίας της Αγγλίας του 12ου αιώνα. Το κεντρικό του πρόσωπο είναι ο Αρχιεπίσκοπος του Καντέρμπουρι Θωμάς Μπέκετ, ο οποίος μετά από διαμάχη με τον βασιλιά για τα δικαιώματα της εκκλησίας φεύγει στη Γαλλία. Ξαναγυρίζει ύστερα από μια επιφανειακή συμφιλίωση με τον άρχοντα για να δολοφονηθεί λίγο αργότερα μέσα στον ίδιο του τον ναό.

Η σκηνή που αναλύουμε τοποθετείται στην αρχιεπισκοπή του Καντέρμπουρι στις 2 Δεκεμβρίου του 1170, όταν ένας μαντατοφόρος αναγγέλει την επιστροφή του Θωμά Μπέκετ από την εξορία και την επιφανειακή συμφιλίωση με τον βασιλιά. Στο δεύτερο αυτό χορικό του έργου ο χορός παρακαλεί τον αρχιεπίσκοπο να γυρίσει πίσω στη Γαλλία. Νιώθει τον ερχομό της καταστροφής και του θανάτου. Τα σημάδια είναι κακά, τα κέρδη από την επιστροφή του θρησκευτικού ηγέτη αβέβαια. Ζητά από τον Μπέκετ να τους αφήσει να καταστραφούν ήσυχα σ' ένα τόπο, όπου ο καιρός κυλάει αργά, ο χρόνος είναι σάπιος, ο άνεμος πονηρός, το πέλαγος πικρό και ο ουρανός γκρίζος. Ο χορός νιώθει πως εκείνος που έρχεται με γιορτές, φέρνει το θάνατο, θάνατο όχι μονάχα επάνω του αλλά και σ' όλο τον κόσμο. Ο χορός που αντιπροσωπεύει το λαό, υπενθυμίζει ότι επτά χρόνια, όσο έλειπε δηλαδή ο αρχιεπίσκοπος, ο λαός τα έβγαζε πέρα μόνος του: «Ζώντας και ψευτοζώντας». Όμως τα κατάφερε να ζει περνώντας απαρατήρητος. Άλλοτε με τυραννία και πολυτέλεια, άλλοτε με φτώχεια και αδικίες, πότε είχαν σάρι και πότε όχι, τον ένα χρόνο έβρεχε τον άλλο είχε ξηρασία, άλλοτε περίσσευαν τα μήλα και άλλοτε έλειπαν τα δαμάσκηνα. Αυτό που μετράει είναι ότι ζούσαν παρόλες τις δυσκολίες και τα βάσανα. Για του λόγου το αληθές ο χορός περιγράφει αυτή τη ζωή με τις καθημερινές της δραστηριότητες, αλλά και με ό,τι άλλο έζησαν, γέννες, θανάτους, γάμους, σκάνδαλα και φόρους που τους βασάνιζαν, γέλια και κουτσομπολιά, ανεξήγητες εξαφανίσεις κοριτσιών. Όμως όλα αυτά ήταν κομμάτι της ζωής τους. Ακόμα και οι προσωπικοί φόβοι του καθένα ήταν κάτι ελεγχόμενο. Τώρα έπεσε πάνω τους ένας φόβος μεγάλος και άγνωστος. Φόβος των πολλών, που κανείς δεν τον καταλαβαίνει γι' αυτό και είναι τόσο

τρομερός. Ένας φόβος που ο χορός τον παρομοιάζει με τη γέννηση και το θάνατο, σαν τους βλέπουμε μόνους ξέχωρα μέσα στο κενό. Ο χορός εκλιπαρεί τον αρχιεπίσκοπο να τους αφήσει εκεί που είναι, «μέσα στην ταπεινή, τη ξεθωριασμένη κορνίζα της ύπαρξής μας», όπως αποκαλεί τη ζωή τους. Αναλογίζεται άραγε τι ζητά ο αρχιεπίσκοπος από το λαό. Ο ίδιος είναι βέβαιος για το τι θα του συμβεί, όμως ο λαός δέν ξέρει τι τον περιμένει. Είναι μικρός και ζει μέσα σε μικροπράγματα. Δεν μπορεί νά εναντιωθεί στον κόσμο.

Το χορικό τελειώνει με την παράκληση: να τους αφήσει στο Ντόβερ και να επιστρέψει στη Γαλλία, υπενθυμίζοντάς του πως ακόμη και εκεί δε θα πάψει ποτέ να είναι ο Αρχιεπίσκοπός τους.

β. Ερμηνευτικά – Γλωσσικά σχόλια

- 1. Δεν έχουμε εδώ μένουσα πόλη:** Ο χριστιανός θεωρεί τη σχέση του με την εξουσία και την υποταγή του σ' αυτή σαν μια πρόσκαιρη κατάσταση.
- 2. σάπιος ο πρόνος:** Υποδηλώνεται εδώ η κοινωνική αναστάτωση και η αβεβαιότητα στη ζωή του λαού.
- 3. Έρχεσαι φέρνοντας θάνατο:** Ο λαός αισθάνεται το επερχόμενο τέλος του αρχιεπισκόπου, και τη μοίρα που περιμένει την πόλη.
- 4. ζώντας και ψευτοζώντας:** Εκφράζει το φόβο του λαού να αλλάξει τις συνήθειες που είχε αποκτήσει τα χρόνια της εξορίας του Μπέκετ.
- 5. Μηλίτης:** κρασί από μήλο.
- 6. Σκάνδαλα λογής-λογής:** Η παντελής έλλειψη ψυχαγωγίας του λαού τον οδηγούσε να την αναζητήσει στα κουτσομπολιά και στα διάφορα σκάνδαλα.
- 7. ανεξήγητα:** Κανείς δεν εγγυάτο την ασφάλεια και προστασία των κοριτσιών του λαού.
- 8. σαν τη γέννηση και το θάνατο:** Τόσο σημαντική θεωρείται η επιστροφή του Μπέκετ.
- 9. ξεθωριασμένη κορνίζα της ύπαρξης:** ζωή δίχως νόημα, ένα ομοίωμα ζωής, γυμνό, σβησμένο στην αυτοεγκατάλειψη.
- 10. τό τέντωμα του νου:** Ο αγώνας του ανθρώπου απαιτεί συχνά υπέρβαση των ανθρώπινων δυνατοτήτων του.
- 11. Δούβρο:** Το Ντόβερ, λιμάνι στο οποίο αποβιβάσθηκε ο Μπέκετ.
- 12. υφάδι:** νήμα υφάσματος.
- 13. το πεπρωμένο:** το μοιραίο, αναπόφευκτο, γραμμένο απ' τη μοίρα.

γ. Πραγματολογικά – Ιδεολογικά – Πολιτιστικά σχόλια

Κεντρική ιδέα του χορικού δεν μπορεί παρά να είναι ο φόβος του ανθρώπου για το άγνωστο, που είναι πιο δυνατός από τα βάσανα, τις λύπες και τις δυστυχίες της σκληρής καθημερινότητας. Σκοπός του συγγραφέα είναι να δείξει την ένταση αυτού του φόβου στον απλό άνθρωπο του λαού που είναι αυτός που μιλά εδώ, μέσω του χορού και που

μένει ο ίδιος πάντα, ανεξάρτητα από εποχές και αιώνες.

Ωστόσο το όλο απόσπασμα διαγράφει παραστατικά την δοκιμασία της ομαδικής ψυχής που ταλαντεύεται ανάμεσα στην αφοσίωση προς το μαρτυρικό πρόσωπο του θρησκευτικού γένη και στο φόβο και την αγωνία για το μαρτύριο. Ένας φόβος άγνωστος που οδηγεί στην προδοσία του αγώνα, παραπέμποντας στο γνωστό πρότυπο της άρνησης του Πέτρου από δειλία μπροστά στο μαρτύριο του Χριστού.

Δ. ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

✓ Νοηματικές ενότητες/Επιμέρους πλαγιότιτλοι

Το χορικό μπορεί να χωριστεί σε τρεις ενότητες:

- 1η Ενότητα:** «Δεν έχουμε εδώ μένουσα πόλη... μια μοίρα πάνω στον κόσμο». Οι παρακλήσεις του χορού προς το Μπέκετ να μη γυρίσει από την εξορία, γιατί θα φέρει τον θάνατο στο Καντέρμπουρι, μόνο να τους αφήσει να αφανιστούν ήσυχα.
- 2η Ενότητα:** «Τίποτα δε γυρεύουμε... τους μυστικούς μας φόβους». Περιγραφή της καθημερινής ζωής του λαού με τα καλά και τα κακά του. Είναι προτιμότερη αυτή η ζωή, η ψευτοζωή, παρά το άγνωστο, το αβέβαιο.
- 3η Ενότητα:** «Μα τώρα... άφησέ μας για τη Γαλλία». Επανάληψη της αρχικής παράκλησης του χορού για την επιστροφή του αρχιεπισκόπου στη Γαλλία.

Ε. ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ – ΤΕΧΝΟΤΡΟΠΙΑ

- 1. Ύφος:** Το αρχικό ύφος ενός ποιητικού έργου είναι δεδομένο πως είναι αδύνατο να μεταφερθεί μέσα από μια μετάφραση ακόμα και αν ο μεταφραστής του είναι ο νομπελίστας ποιητής Γ. Σεφέρης. Ο ίδιος άλλωστε δεν αξιώνει κάτι τέτοιο, πασχίζει ωστόσο να το προσεγγίσει όσο μπορεί.
Κύριο χαρακτηριστικό του μεταφρασμένου κειμένου είναι η εναλλαγή του ύφους ανάμεσα στα τρία μέρη του αποσπάσματος που εξετάζουμε. Αυτή γίνεται εμφανής με τη μεταχείριση από το μεταφραστή διαφορετικού τρόπου έκφρασης στο κάθε μέρος.
 - α)** Οι ενεστωτικές προτάσεις κυριαρχούν στο πρώτο μέρος. Ο λόγος, που είναι έντονα λυρικός, περνά αποδίδοντας τα συναισθήματα του χορού από το α' πληθυντικό σε μια απ' ευθείας προσφώνηση σε β' ενικό πρόσωπο, που φέρνει το χορό σε διαλογική ανταπόκριση με το κεντρικό πρόσωπο.
 - β)** Στο δεύτερο μέρος χρησιμοποιούνται παρελθοντικές εκφράσεις. Περιγράφονται με αδρές γραμμές από το χορό ο τρόπος ζωής του λαού αλλά και οι χαρές και οι πίκρες του, η αγωνία και ο φόβος με τους οποίους έμαθε να ζει.

γ) Ο τόνος του τρίτου αποσπάσματος είναι και πάλι υποκειμενικός, όπως και στο πρώτο. Οδηγεί δε, μέσα από το α' πληθυντικό πρόσωπο της έκφρασης του χορού, σε μια διαλογική αντιπαράθεση με τον κεντρικό ήρωα του έργου. Το τραγικό ξέσπασμα του τέλους αποδίδει τέλεια την αντίθεση ανάμεσα στο χαμηλό ηθικό των απλών ανθρώπων και στο υψηλό φρόνημα του αγωνιστή αρχιεπισκόπου.

2. Εκφραστικά μέσα

α) **Μεταφορές:** «σάπιος ο χρόνος», «ο άνεμος πονηρός... ουρανός», «έρχεσαι φέρνοντας θάνατο», «ένας μεγάλος φόβος έπεσε απάνω μας», «οι καρδιές μας ξεριζώνονται, το μυαλό μας ξεφλουδίζεται», «ξεθωριασμένη κορνίζα της ύπαρξής μας», «το τέντωμα του νου του μικρού λαού».

β) **Παρομοιώσεις:** «σαν τη γέννηση και το θάνατο», «σαν τις φλούδες κρεμμυδιού».

γ) **Προσωποποιήσεις:** «Το Δούβρο το σκυθρωπό».

δ) **Υπερβολές:** «σάπιος ο χρόνος», «ο άνεμος πονηρός, το πέλαγο πικρό και στάχτη ο ουρανός».

ε) **Ασύνδετα:** «κακό ο αγέρας... ο κίνδυνος», «ω αργά... ο χρόνος», «ο άνεμος πονηρός... στάχτη», «γιορτάσαμε,.. ψευτοζώντας».

στ) **Κοσμητικά επίθετα:** «αργοπορημένος», «άφοβος», «σκυθρωπό».

ΣΤ. ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ στις ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ του Σχ. βιβλίου

1n: Το χορικό χωρίζεται σε τρεις βασικές ενότητες. Να τις βρείτε και να προσδιορίσετε το περιεχόμενό τους.

Απάντηση:

- Α. Ανησυχία και προσμονή για τον ερχομό του αρχιεπισκόπου.
- Β. Ο λαός αποδέχεται μοιρολατρικά τη χωρίς απρόοπτα άθλια ζωή του.
- Γ. Ατολμία για αγώνα μπροστά στο ηθικό χρέος,
Το περιεχόμενο των ενοτήτων αποδίδεται πλήρως παραπάνω (βλ. Δομή).

2n: Ο χορός μιλώντας για τη ζωή του την περιγράφει με αδρό τρόπο. Ποια είναι τα χαρακτηριστικά αυτής της ζωής.

Απάντηση:

Μετά τις υπερβολές της α' ενότητας, ο χορός περιγράφει αδρά αλλά και με ειλικρίνεια τα χαρακτηριστικά της ζωής των απλών ανθρώπων, στη δεύτερη ενότητα. Αυτά είναι ένας συνδυασμός αθλιότητας, τυραννίας και καλοπέραςσης, ελπίδων και φόβων, καλών και κακών στιγμών. Ο χορός μιλά για τις δραστηριότητες της καθημερινής ζωής (γιορτές, εκκλησία, μάζεμα των ξύλων, κουτσομπολιά κτλ.) αλλά και για τις δυσκολίες του λαού και τους φόβους του. (τυραννία, φτώχεια, παραλυσία, αδικίες,

αστάθεια του καιρού, φόρους, εξαφανίσεις κοριτσιών κ.α.). Οι απλοί άνθρωποι αγωνίζονται να τα βγάλουν πέρα. Τίποτα δεν είναι έτοιμο και σίγουρο, όμως ο λαός προτιμά αυτή την καθημερινότητα από την εναντίωσή του στο πεπρωμένο.

3n: Ποια είναι η αγωνία του χορού; Πώς την ερμηνεύετε και πώς την κρίνετε;

Απάντηση:

Ο ρόλος του χορού σ' αυτό το θεατρικό είναι προφητικός όπως και στην αρχαία τραγωδία. Αγωνιά, καθώς προβλέπει το μέλλον. Δεν επιθυμεί την επιστροφή του αρχιεπισκόπου, αφού κάτι τέτοιο προβλέπει ότι θα φέρει όχι μόνο το θάνατο για τον ίδιο, αλλά πως όλοι θα πληρώσουν και θα υποφέρουν. Δεν κατακρίνει την άρνηση του λαού για αγώνα, αντίσταση και πάλη κάτι στο οποίο αυτός οδηγείται παρά μόνον όταν η κατάσταση φτάσει στο απροχώρητο. (αναλυτικότερα βλ. Ανάλυση).

Z. ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1n: Στο χορικό που αναλύουμε, πολλοί σίχοι επαναλαμβάνονται αυτούσιοι ή λίγο παραλλαγμένοι (στ. 12, 18, 25 κ.ο.κ. ή στ. 29, 30, 31 και άλλοι). Σε τι εξυπηρετεί αυτή η τεχνική;

2n: Θα μπορούσατε να σχολιάσετε τη στάση του χορού απέναντι στην αναγγελία της είδησης της επιστροφής του Θωμά;

ΑΠΟ ΤΑ ΕΦΤΑ ΠΟΙΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΑΓΑΠΗΣ ΣΤΟΝ ΠΟΛΕΜΟ

Πωλ Ελνάρ

Α. Ο ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΣ

Η ζωή του

Πωλ Ελνάρ (Paul Eluard). Ψευδώνυμο του Γάλλου ποιητή με το πραγματικό όνομα Αιμίλιος Παύλος Γκρεντέλ. Γεννήθηκε στο Σαίν Ντενί το 1895 και πέθανε το 1952 στο Παρίσι. Τα πρώτα του ποιήματα τα δημοσιεύει σε ηλικία 18 μόλις ετών με το πραγματικό του όνομα. Το 1914 επιστρατεύεται, για να επιστρέψει στο Παρίσι τραυματίας το 1917.

Μετά την προσχώρησή του στην ομάδα Νταντά (1919) και τη διάλυσή της το 1922, πρωτοστατεί μαζί με τον Αντρέ Μπρετόν στον σχηματισμό του πρώην πυρήνα του σουρρεαλιστικού κινήματος το 1924. Μέλος του κομμουνιστικού κόμματος από το 1926 έως το 1933 που διεγράφει δεν έπαψε να τονίζει την ανάγκη αγώνα ενάντια στο φασιστικό κίνδυνο συμμετέχοντας μάλιστα στην Επιτροπή επαγρύπνησης διανοουμένων.

Η ποίηση του έχει έντονες επιρροές από τον αγώνα του ενάντια στο φασιστικό καθεστώς του Φράνκο στην Ισπανία, ενώ η ήττα των δημοκρατικών δυνάμεων και η ανθρώπινη δυστυχία επέδρασαν καταλυτικά στο έργο του. Κατά τη διάρκεια της Γερμανικής κατοχής στη Γαλλία αναπτύσσει έντονη αντιστασιακή δράση γράφοντας ποιήματα που διανέμονται στους Γάλλους αντάρτες. Η επιστροφή του στο κομμουνιστικό κόμμα το 1942 συνοδεύεται από τη δημοσίευση το 1943 με το ψευδώνυμο Ζαν ντυ Ο (Jean du Haut) της συλλογής «Τα επτά ποιήματα αγάπης τον καιρό του πολέμου». Ένα από αυτά είναι και το ποίημα που θα εξετάσουμε. Αργότερα θα του απονεμηθεί το βραβείο αντίστασης για την ποίηση. Μετά τον πόλεμο ο Ελνάρ ταξιδεύει ανά την Ευρώπη σαν κήρυκας της ειρήνης και της επανάστασης. Τα ταξίδια του αυτά θα τον φέρουν στην Ελλάδα όπου μετά τη γνωριμία του με τον Γ. Σεφέρη θα περάσει και λίγο καιρό κοντά στον αντάρτικο δημοκρατικό στρατό στα βουνά της Μακεδονίας (εποχή εμφυλίου). Το 1952 προσβάλλεται από σπηθάγχη. Η ήδη κλονισμένη από τα νεαρά του χρόνια υγεία, δεν θα αντέξει και θα αφήσει την τελευταία του πνοή στις 18 Νοεμβρίου του ίδιου χρόνου στο Παρίσι, σε ηλικία 67 ετών.

Το έργο του

Σημαντικότερες ποιητικές συλλογές είναι:

Η Αγάπη, η Ποίηση (1929), Η άσπορος σύλληψη (τό 1939 μαζί με τον Μπρετόν), Ποίηση και αλήθεια (1942), Αναμνήσεις από το σπίτι των τρελλών (1946), Τα Εφτά Ποιήματα της Αγάπης τον Καιρό του Πολέμου (1943), Στον Πάμπλο Πικάσσο (1944), Πολιτικά Ποιήματα (1948), Έγραψε επίσης μεγάλο αριθμό από μελέτες, άρθρα, ποιητικές ανθολογίες, έργα κτλ.

B. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΓΙΑ ΤΟ ΕΡΓΟ

Το ποίημα που εξετάζουμε «Στ' όνομα τον τέλειον...» είναι το έβδομο και τελευταίο της ποιητικής συλλογής Τα Εφτά Ποιήματα Αγάπης τον καιρό του Πολέμου, που δημοσιεύθηκε το 1943 από τον ποιητή με το ψευδώνυμο Jean du Haut (Ζαν ντυ Ο). Τα ποιήματα αυτά γράφτηκαν στην περίοδο της κατοχής και ανήκουν στην αντιστασιακή ποίηση. Η συγκεκριμένη δε συλλογή, ανήκει στα πρώτα έργα που συνέθεσε ο Ελύάρ μετά την επανένταξή του στο κομμουνιστικό κόμμα το 1942. Μέσα από κάθε ένα ποίημα της συλλογής περιγράφει και μια ξεχωριστή πτυχή του αντιστασιακού αγώνα, όπως εκείνος τον ζει. Ταυτόχρονα προσδιορίζει το κλίμα της κατοχικής καταπίεσης, την ανθρώπινη εξαθλίωση και δυστυχία τον καιρό του πολέμου. Η υπόθεση της απελευθέρωσης είναι κοινή και αξίζει οποιαδήποτε θυσία, όπως περιγράφει με έντονο λυρισμό ο ποιητής. Οι σκοποί των μαχπτών της αντίστασης γίνονται οράματα που η πραγμάτωσή τους ξεσηκώνει στην ψυχή τους ένα λυρικό πόθο και ένα σκίρτημα αθανασίας. Τα παραπάνω στοιχεία χαρακτηρίζουν και το ποίημα που εξετάζουμε, τελευταίο της συλλογής με διακριτικό αριθμό VII. Η τελική απόδοση του κειμένου στο Ελληνικά έγινε το 1978 από τον Τ. Καραβασίλη.

Γ. ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

α. Νοηματική απόδοση

Οι τέσσερις πρώτες στροφές του ποιήματος είναι μια σειρά από επικλήσεις σε ότι πιο ιερό έχει ο ορκιζόμενος και η ανάληψη στο όνομα του μιας δεσμευτικής υποχρέωσης.

Ο ρομαντικός τόνος κυριαρχεί στην πρώτη στροφή, όπου ο Ελύάρ επικαλείται την αιώνια αγάπη δίνοντας έμφαση στο ερωτικό στοιχείο. Στην δεύτερη και την τρίτη στροφή ο ποιητής επικαλείται με λυρικό τόνο τις εκδηλώσεις της ζωής, τη θαμμένη αλλά υπαρκτή ελπίδα, τα δάκρυα μέσα στη νύχτα, το γέλιο που το ακολουθεί ο φόβος, τα συναισθήματα (τη γλύκα) που μας δένουν τα χέρια και μας κάνουν ανίκανους να αντιδράσουμε, του καρπού που ακολουθεί το λουλουδί της όμορφης και καρπερής γης.

Στ' όνομα λοιπόν όλων των παραπάνω αλλά και όσων πλήρωσαν ή πληρώνουν ακόμη το τίμημα του αγώνα για την ελευθερία, γιατί δεν θέλησαν να δεχτούν τον «ίσκιο»

του κατακτητή, πρέπει να επιστρατεύσουμε κάθε ικμάδα των δυνάμεων μας -να «στραγγίξουμε την ορμή και να σηκώσουμε το ξίφος»- να αντιδράσουμε, να αγωνιστούμε διατηρώντας ζωντανή στη μνήμη μας την εικόνα των αγωνιστών και στην ψυχή μας τα ιδανικά για τα οποία τόσο άδικα υπόφεραν, μέχρι την τελική δικαίωση του αγώνα τους.

β. Ερμηνευτικά – Γλωσσικά σχόλια

- 1. Τα μάτια που κοιτάζω:** Η μορφή της αγαπημένης ή του αγαπημένου μου. (το α' πρόσωπο των ρημάτων υποδηλώνει την προσωπικά βιωμένη αγάπη και όχι την αφηρημένη της έννοια).
- 2. η θαμμένη ελπίδα:** Ο ποιητής χρησιμοποιεί σκόπιμα αυτή τη διφορούμενη έκφραση τονίζοντας το ουσιαστικό, την ελπίδα. Σκοπός του είναι να τονίσει πως τα οράματα δεν μπορούν να τα σβήσουν οι απογοητεύσεις της πραγματικότητας. Πρέπει να παλεύουμε καρτερικά με τις δυσκολίες. Η καρτεριά είναι το μέσο για να νικήσουμε τις αποτυχίες.
- 3. Τα δάκρυα μέσα στη νύχτα:** Ο κρυφός ανθρώπινος πόνος.
- 4. Τα φυτά που φέρνουν γέλιο:** Ο ερχομός της «άνοιξης» που μας εμπνέει τη χαρά της ζωής.
- 5. Το γέλιο που φέρνει φόβο:** Ο «φόβος», ο πόλεμος δε μας αφήνει να εφησυχάζουμε, αλλά μας αναγκάζει να επαγρυπνούμε μέχρι εκείνος να φύγει.
- 6. Το γέλιο κάτω στο δρόμο:** Οι άνθρωποι θα εκδηλώσουν φανερά τη χαρά τους, σαν κοινή κατάκτηση όταν επιτέλους θα τελειώσει η τυραννία.
- 7. Η οπώρα σαν σκεπάει το λουλούδι:** Η θεμελίωση της ειρήνης φέρνει τα αγαθά.
- 8. Για να μη δεχθούν τον ίσκιο:** Ο «ίσκιος» του κατακτητή έχει αντίπαλο τη ρωμαλέα ηθική συμπεριφορά («να μη δεχθούν») που γίνεται σύμβολο του αγώνα.
- 9. Να στραγγίξουμε την ορμή:** Να εξαντλήσουμε όλες μας τις δυνάμεις.
- 10. Η ιερή εικόνα των αθώων:** Η τίμια εικόνα του ανθρώπου, η ανθρώπινη ουσία που ανάγεται στο ύψος του ιερού και γίνεται το κέντρο της πίστης του ανθρώπου.
- 11. παντού θα θριαμβεύουν:** Το μεγάλο όραμα της τελικής νίκης της ελευθερίας και της δίκαιοσύνης, που θα φέρει τη δικαίωση όσων θυσιάστηκαν.

γ. Πραγματολογικά – Ιδεολογικά – Πολιτιστικά σχόλια

Ο αγώνας για την προστασία της ανθρωπότητας από κάθε απειλή, στο όνομα όλων όσοι υπέφεραν και θυσιάστηκαν για την ομορφιά της ζωής και τα ανθρώπινα ιδανικά είναι η κεντρική ιδέα του ποιήματος.

Ο Ελνάρ αγωνιστής ο ίδιος, εμπνευσμένος από την αίσθηση του χρέους απέναντι σ' όσους υπέφεραν άδικα, αγωνιζόμενοι για τα ανθρωπιστικά ιδεώδη, μέσα από αυτό το ποίημα προτρέπει σε αγώνες μέχρι την τελική δικαίωση. Ουσιαστικά σκοπός του ποιητή είναι η ενίσχυση του φρονήματος των μαχητών της αντίστασης ενάντια όχι μόνο στον κατακτητή, αλλά και σε κάθε μορφή καταπίεσης.

Δ. ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

✓ Νοηματικές ενότητες/Επιμέρους πλαγιότιτλοι

Το ποίημα χωρίζεται σε τέσσερις ενότητες:

- 1η Ενότητα: Η πρώτη στροφή.** Αναφορά του ποιητή στην αιώνια αγάπη, με έντονο ερωτικό ύφος.
- 2η Ενότητα: Η δεύτερη και η τρίτη στροφή.** Ο ποιητής αφήνει τον ερωτικό χαρακτήρα της πρώτης στροφής και με πιο λυρικό τόνο περιγράφει καθημερινά συναισθήματα που απορρέουν από τις κάθε μορφής εκδηλώσεις της ζωής.
- 3η Ενότητα: Η τέταρτη στροφή.** Ο Ελύαρ αναφέρεται και επικαλείται όλους όσους αγωνίστηκαν και υπέφεραν για την ελευθερία.
- 4η Ενότητα: Η πέμπτη στροφή.** Κάλεσμα σε αγώνα μ' όλες τις δυνάμεις, γιατί μόνο έτσι θα δικαιωθούν οι αγώνες και οι θυσίες των ηρώων.

Ε. ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ – ΤΕΧΝΟΤΡΟΠΙΑ

1. Το ποίημα που εξετάζουμε μπορεί να χωριστεί σε δύο κομμάτια με διαφορετικά χαρακτηριστικά το καθένα:
 Το πρώτο κομμάτι (στροφές 1-3) χαρακτηρίζεται από ρομαντική διάθεση στην πρώτη στροφή, ενώ οι δύο επόμενες χαρακτηρίζονται από έντονο λυρισμό, ενώ το νόημα κάθε στίχου είναι αυτοτελές και όχι πάντα συγκεκριμένο. Το ύφος είναι πυκνό και δυσνόητο αφήνοντας περιθώρια διαφορετικών ερμηνειών ανάλογα με τη ψυχосύνθεση αλλά και τη διάθεση του αναγνώστη. Ωστόσο προκαλεί μια όμορφη αισθητική εντύπωση, ενώ είναι έντονος ο υπερρεαλιστικός χαρακτήρας της ποίησης του Ελύαρ.
 Το δεύτερο κομμάτι (στροφές 4-5) το ύφος γίνεται περισσότερο κατανοητό, ο τόνος γίνεται ηρωικός, ενώ οι στίχοι χαρακτηρίζονται από θεματική συνέχεια. Στην τέταρτη στροφή υπάρχει μια συγκεκριμένη επίκληση στους αγωνιστές μάρτυρες που δεν αφήνει περιθώρια για παρερμηνείες, ενώ στην πέμπτη στροφή περιέχεται μια σαφής προτροπή για αγώνα. Γενικά μπορεί να πει κανείς ότι το κομμάτι αυτό έχει χαρακτηριστικά εντελώς ξένα με το ύφος του υπερρεαλισμού που πρεσβεύει η ποίηση του Ελύαρ.
2. **Εκφραστικά μέσα**
 - α) Κοσμητικά επίθετα:** «τέλειον ψηλού μετώπου», «θαμμένης ελπίδας», «όμορφη καρπερή γη» «ιερή εικόνα».
 - β) Μεταφορές και μεταφορικές εκφράσεις:** «της θαμμένης ελπίδας», «της γλύκας που δένει τα χέρια μας», «της οπώρας σαν σκεπάζει το λουλούδι», «των

ανθρώπων που σαπίζουνε στη φυλακή» «για να μη δεχτούν τον ίσκιο», «πρέπει να στραγγίξουμε την ορμή».

ΣΤ. ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ στις ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ του Σχ. βιβλίου

1n: Τι επικαλείται ο ποιητής σε κάθε στροφή; (Στην πρώτη στροφή π.χ. κάνει επίκληση στην αγαπημένη και την αιώνια αγάπη).

Απάντηση:

Στην πρώτη στροφή ο ποιητής επικαλείται την άδοξη και αιώνια αγάπη, τον ακατάλυτο δεσμό όσων ζουν τον αληθινό έρωτα.

Στη δεύτερη στροφή γίνεται επίκληση στην ελπίδα που αν και θαμμένη στη κόλαση της κατοχής εξακολουθεί να υπάρχει. Στην άνοιξη που θάρθει, στη χαρά της ζωής που δεν πρέπει να σκιάζεται και να απειλείται από τον πόλεμο (φόβο).

Στην τρίτη στροφή ο Ελύαρ επικαλείται τις χαρούμενες και ευτυχισμένες στιγμές που θα φέρουν το ανέμελο γέλιο στα χείλη όλων, μαζί με τα αγαθά που μόνο η Ειρήνη μπορεί να προσφέρει.

Στην τέταρτη στροφή γίνεται επίκληση όλων όσοι άδικα υπέφεραν αγωνιζόμενοι για τα ανθρωπιστικά ιδεώδη και συγκεκριμένα, όσοι δεν έσκυψαν το κεφάλι στον κατακτητή (ίσκιο).

Στην πέμπτη στροφή τέλος μπορεί να πει κανείς ότι ο ποιητής κάνει μια επίκληση στον ιερό δεσμό που ενώνει κάθε νέο αγωνιστή με το μεγάλο κοινό χρέος απέναντι στους ανθρώπους που θυσιάστηκαν, για να μπορούν όλοι να απολαμβάνουν τα αγαθά της ειρήνης και της ελευθερίας.

2n: Ο κάθε στίχος αρχίζει σχεδόν με την επίκληση «Στ' όνομα...», που ταιριάζει σε λόγο περισσότερο πομπώδη και ρητορικό. Παρ' όλα αυτά, ο στόμφος εξασθενεί και ο τόνος του ποιήματος είναι θερμός και λυρικός. Πώς το κατορθώνει ο ποιητής;

Απάντηση:

Ο τόνος του ποιήματος έχει την επισιμότητα ιερού όρκου. Αυτό δίκαιολογεί τις διαδοχικές επικλήσεις «Στ' όνομα...», «Στ' όνομα...» ενώ παράλληλα η ζεστασιά της αγάπης, η χαρά και η λύπη της καθημερινής ζωής του ανθρώπου που αποπνέουν οι εκφράσεις που τις ακολουθούν δεν έχουν καμιά σχέση με το ρητορικό στόμφο. Η ρομαντική διάθεση και ο λυρισμός έρχονται με φυσικότητα και διασκορπίζουν αμέσως τον όποιο πομπώδη ή ρητορικό τόνο χρησιμοποιείται.

3n: Η ποίηση του Ελύαρ είναι βαθύτατα ερωτική και ανθρωπιστική. Η άποψη αυτή δικαιώνεται από το ποίημα που διαβάσατε;

Απάντηση:

Όπως φαίνεται διαβάζοντας κάθε στροφή του ποιήματος, βλέπουμε ανάγλυφα τα χαρακτηριστικά της ποίησης του Ελύαρ. Από τον έντονο ερωτικό χαρακτήρα και την ρομαντική διάθεση περνά σε πιο ανθρωπιστικά ιδεώδη εξυμνώντας τον αγώνα για την ελευθερία, την ειρήνη, την αγάπη, την πανανθρώπινη ευτυχία και προκοπή. Ανάγει δε τέλος, σαν κορυφαία αξία τη καθαρή και γνήσια μορφή του ανθρώπου από τους αγώνες του οποίου απορρέει η δημιουργία και η πανανθρώπινη χαρά.

Ζ. ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1n: Συγκρίνοντας το ποίημα του Ελύαρ, παρατηρείται κοινά θεματολογικά στοιχεία με τους ποιητές της πρώτης μεταπολεμικής γενιάς;

2n: Από άποψη ύφους, πώς θα μπορούσατε να χαρακτηρίσετε το ποίημα;

ΓΡΑΜΜΑ Σ' ΕΝΑ ΦΥΛΛΟ ΓΕΡΜΑΝΟ

Αλμπέρ Καμύ

A. Ο ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΣ

Η ζωή του

Νομπελίστας Γάλλος συγγραφέας και στοχαστής από τους αντιπροσωπευτικότερους της εποχής μας ο Αλμπέρ Καμύ (Albert Camus) γεννήθηκε το 1913 στην Αλγερία από πατέρα Γάλλο και μητέρα ισπανικής καταγωγής.

Απόφοιτος της φιλοσοφικής σχολής του πανεπιστημίου της Αλγερίας, δεν κατόρθωσε να συνεχίσει τις επιστημονικές του σπουδές για λόγους κυρίως οικονομικούς -ήταν από φτωχή οικογένεια- αλλά και υγείας αφού νεαρός ακόμα προσβλήθηκε από φυματίωση.

Από νωρίς ασχολήθηκε ενεργά με το θέατρο, ιδρύοντας το 1937 το ερασιτεχνικό θέατρο Εκίπ (Theatre de l' Equipe), ενώ από το 1934 κιόλας ήταν ενεργό μέλος του κομμουνιστικού κόμματος με καθοδηγητική δράση σε ομάδες Αράβων εργατών της Αλγερίας. Τη διαγραφή του από το κόμμα θα ακολουθήσει ο ερχομός του το 1940 στη Γαλλία, όπου και θα παντρευτεί για δεύτερη φορά. Μετά το γάμο του φεύγει για το Οράν, για να επιστρέψει το 1942 στο Παρίσι και να ενταχθεί στην αντίσταση το φθινόπωρο του 1943. Εκδίδει την παράνομη εφημερίδα της αντίστασης «Le Combat» (Η Μάχη) στηρίζοντας την τεχνικά, αλλά και δημοσιογραφικά με το ψευδώνυμο Μποςάρ. Η συνεργασία του με την εφημερίδα συνεχίστηκε μέχρι το 1947. Μέλος της Εθνικής επιτροπής συγγραφέων και από τους πρωτεργάτες της έκδοσης της εφημερίδας «Liberation», ο Καμύ τιμήθηκε το 1946 με το μετάλλιο της Αντίστασης και το 1957 με το βραβείο Νόμπελ για τη λογοτεχνία. Πολυγραφώτατος μυθιστοριογράφος, θεατρικός συγγραφέας, δημοσιογράφος, δοκιμιογράφος και στοχαστής, ο Αλμπέρ Καμύ σκοτώθηκε σε αυτοκινητιστικό δυστύχημα στις 4 Ιανουαρίου 1960.

Το έργο του

Κυριώτερα έργα του είναι:

«Γάμοι» δοκίμια (1938), «Η παρεξήγηση» θεατρικό (1938), «Ο Ξένος» μυθιστόρημα (1942), «Ο Μύθος του Σίσυφου» φιλοσοφικό δοκίμιο (1942), «Γράμματα σ' ένα φίλο Γερμανό» (1943-44), «Καλιγούλας» θεατρικό (1945), «Η Πανούκλα» μυθιστόρημα (1947), «Κατάσταση πολιορκίας» θεατρικό (1948), «Οι Δίκαιοι» θεατρικό (1950), «Η εποχή» συλλογή δοκιμίων (1954), «Η Πτώση» μυθιστόρημα (1956), «Ο Εξόριστος και το Βασίλειο» συλλογή διηγημάτων (1957).

Ο Καμύ απασχολείται μόνιμα με το πρόβλημα του παραλόγου και της ανθρωπίνης

αλλοτριώσης. Το έργο του επηρεασμένο από τους υπαρξιστές και φαινομενολόγους φιλοσόφους κυριαρχείται από το πρόβλημα του «Παραλόγου», δηλαδή την αγωνιώδη απαίτηση του ανθρώπου να βρει το νόημα του κόσμου και την αντίφαση της απαίτησης αυτής με την απουσία κάθε νοήματος στη ζωή.

Σύμφωνα με τον Καμύ το συναίσθημα του παραλογισμού ξεπηδάει από τη σύγκριση που γίνεται ανάμεσα σε μια κατάσταση και την πραγματικότητα. Στο πεδίο της σκέψης το παράλογο βρίσκεται στην κοινή παρουσία ανθρώπου και κόσμου και όπως όλα τα πράγματα τελειώνει με το θάνατο.

Η συμμετοχή του Αλμπέρ Καμύ στη Γαλλική αντίσταση τον προσανατόλισε σε μια πιο θετική αντιμετώπιση της ζωής και τον οδήγησε στο να αποδεσμευτεί κάπως από το πνεύμα του μηδενισμού που τον διακατείχε, αποτέλεσμα της επίδρασης σ' αυτόν της φιλοσοφίας του Νίτσε. Τώρα η αίσθηση του παραλόγου τον οδηγεί στην «εξέγερση» απέναντι σ' αυτό, με σκοπό την αναζήτηση ενός νοήματος στη ζωή και σε μια επαναστασιακή άρνηση του μηδενισμού στο όνομα του ανθρώπου. Αρνείται το συλλογικό αγώνα και πιστεύει πως η άρση του παραλόγου μπορεί να συντελεστεί μόνο με την ατομική συνειδητοποίηση των αξιών της ζωής και την ηθική πορεία.

B. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΓΙΑ ΤΟ ΕΡΓΟ

Το απόσπασμα ανήκει στο δεύτερο από τα τέσσερα «Γράμματα σ' ένα φίλο Γερμανό», τα οποία γράφτηκαν από τον Καμύ στη διάρκεια της Γερμανικής Κατοχής. Από αυτά τα δύο πρώτα δημοσιεύτηκαν στον παράνομο αντιστασιακό τύπο με ψευδώνυμο, ενώ τα άλλα δύο δημοσιεύτηκαν μετά τον πόλεμο.

Στα τέσσερα αυτά γράμματα, ο συγγραφέας απευθυνόμενος στο υποθετικό πρόσωπο του «Γερμανού φίλου», διατυπώνει με σαφή και αγωνιστικό τόνο το ιδεολογικό χάσμα ανάμεσα στο ναζισμό και την ευρωπαϊκή διανόηση εκφράζοντας παράλληλα την πνευματική διάσταση της Γαλλικής αντίστασης.

Ο προπολεμικός μηδενιστής και απαισιόδοξος Καμύ ακολουθεί πλέον τον αγωνιστικό δρόμο, αναθεωρεί ολοκληρωτικά τις προηγούμενες θέσεις του και στρατεύεται πνευματικά στην υπόθεση της απελευθέρωσης και του αγώνα κατά της ναζιστικής φιλοσοφίας.

Η καινούργια αυτή πνευματική κατάσταση του συγγραφέα, απεικονίζεται μέσα από τα γράμματα αυτά στο φανταστικό πρόσωπο του «Γερμανού φίλου», που συμβολίζει τους προπολεμικούς δεσμούς του με τη γερμανική μεταφυσική και φιλοσοφία. Αξίζει να σημειωθεί ότι στα γράμματα αυτά, ο Καμύ παρεμβάλλει ανάμεσα στους θεωρητικούς στοχασμούς και τις αναλύσεις του γύρω από τα όσα συγκλονιστικά συνέβησαν την περίοδο του πολέμου, και αφηγήσεις από περιστατικά που έζησαν οι συμπατριώτες του την εφιαλτική περίοδο του πολέμου και της κατοχής. Ένα από τα παραπάνω είναι και το

αποκαλυπτικό αφήγημα του αποσπάσματος που εξετάζουμε και το οποίο ανήκει στο δεύτερο γράμμα.

Γ. ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

α. Νοηματική απόδοση

Ο συγγραφέας αφηγείται στο γράμμα του στιγμές από τη μεταφορά έντεκα Γάλλων στον τόπο της εκτέλεσής τους, ένα πρωινό στην κατεχόμενη από τους Γερμανούς Γαλλία. Τους μελλοθάνατους συνοδεύουν οπλισμένοι στρατιώτες αλλά και κάποιος ιερέας εξομολόγος που έχουν βάλει οι Γερμανοί και που έργο του είναι να βοηθά τους ανθρώπους αυτούς στις δύσκολες στιγμές που περνούν.

Από τους έντεκα πολίτες πέντε-έξι είναι κρατούμενοι, γιατί έχουν κάνει κάποια αντιστασιακή πράξη. Οι υπόλοιποι έχουν συλληφθεί χωρίς να έχουν κάνει τίποτα. Ωστόσο η μοίρα είναι κοινή για όλους, όμως η ώρα αυτή είναι πιο δύσκολη γι' αυτούς που οδηγούνται στην εκτέλεση από πλάην.

Ανάμεσά τους και ένα φοβισμένο δεκαεξάχρονο παιδί, που στρέφεται στον εξομολόγο, πιστεύοντας πως μόνο αυτός μπορεί να το καταλάβει και αρχίζει να ελπίζει. Του λέει πως δεν έχει κάνει τίποτα, μα ο ιερέας του εξηγεί ότι αυτό δεν έχει πια καμιά σημασία. Τώρα θα πρέπει να προετοιμαστεί για το θάνατο, έχοντας κοντά του το θεό και τον ιερέα. Το παιδί απογοητεύεται και σιωπά. Το μόνο που το ενδιαφέρει είναι να ξεφύγει από το θάνατο που τόσο το φοβίζει.

Έτσι, βλέποντας τον ιερέα να στρέφεται στους άλλους κρατούμενους γυρνώντας του την πλάτη, αρπάζει την ευκαιρία και σηκώνοντας την κουκούλα της καρότσας πηδά στο δρόμο. Μετά από λίγες στιγμές δισταγμού ο εξομολόγος αποφασίζει να ειδοποιήσει τους Γερμανούς συντρόφους του για τη δραπέτευση του παιδιού. Εκείνοι σταματούν το φορτηγό και ύστερα από σύντομη καταδίωξη, συλλαμβάνουν το μικρό και τον οδηγούν πίσω. Στην καρότσα τη θέση του ιερέα που τώρα κάθεται δίπλα στον οδηγό, παίρνει ένας οπλισμένος στρατιώτης, ενώ το παιδί μένει να κοιτάζει πια ανέκφραστο το δρόμο που φεύγει πίσω τους.

Στο σημείο αυτό ο Καμύ σταματά την αφήγηση του και στρέφεται πάλι στο Γερμανό «φίλο» του. Του διευκρινίζει πως την ιστορία, του την μετέφερε ένας Γάλλος παπάς που όπως του είπε ντρέπεται για λογαριασμό των Γερμανών συναδέλφων του, όντας ευχαριστημένος που κανείς Γάλλος ιερέας δεν θα έβαζε το Θεό στην υπηρεσία του εγκλήματος. Στρεφόμενος για μια ακόμη φορά στο «φίλο» τονίζει ότι η συμπεριφορά του Γερμανού ιερέα είναι η ίδια με εκείνη όλων των ναζί που χαρακτηρίζεται όχι από την τάξη των ιδεών, αλλά από τυφλή οργή και αφοσίωση στα όπλα τους.

Κλείνοντας ο συγγραφέας υπενθυμίζει στο φανταστικό πρόσωπο του παραλήπτη της

επιστολής, την απόφαση των ανθρώπων της διανόησης να αντιμετωπίσουν τη βία του ναζισμού.

β. Ερμηνευτικά – Γλωσσικά σχόλια

- 1. Η άρνηση:** Η άρνησή τους να υποκύψουν, η αντίστασή τους στο βίαιο και απάνθρωπο ναζιστικό καθεστώς.
- 2. «... να πεθαίνεις από πλάνη»:** Αρκετοί από τους μελλοθάνατους οδηγούνται στο απόσπασμα χωρίς να έχουν αναπτύξει αντιστασιακή δράση, αλλά από λάθος πληροφορίες.
- 3. ... σιωπηλή μάζα τους:** Η έκφραση και τα συναισθήματα των μελλοθάντων είναι πανομοιότυπα με κύριο χαρακτηριστικό τη σιωπή.
- 4. πλατάγιασμα:** Ο θόρυβος που κάνει ο μουσαμάς καθώς διπλώνεται και χτυπά από τον αέρα.
- 5. υπόκωφο ποδοκρότημα:** Ο ήχος από τις μπότες των στρατιωτών.
- 6. ... διανόηση και τους δισταγμούς τους:** σαφής αναφορά του συγγραφέα στην άρνηση της διανόησης να κάνει χρήση βίας, μια στάση που οδήγησε στο απελπισμένο «Ρουρκοί?» (γιατί να πολεμήσουμε;) ένα σύνθημα με αρκετούς οπαδούς από το χώρο του πνεύματος στις αρχές του πολέμου.

γ. Πραγματολογικά – Ιδεολογικά – Πολιτιστικά σχόλια

Ο συγγραφέας αφηγείται στο απόσπασμα αυτό ένα περιστατικό που είναι άγνωστο σε μας, αν είναι ή όχι αληθινό. Ωστόσο είναι ιστορικά γνωστό ότι τέτοια εγκλήματα έγιναν από ναζί, που θα έπρεπε να υπηρετούν τον άνθρωπο και τις ανθρώπινες αξίες (ιερείς, γιατροί, άνθρωποι του πνεύματος, επιστήμονες κτλ.).

Σκοπός του είναι να στηλιτεύσει τη νοοτροπία του ναζισμού και των εκφραστών του, που δε διστάζουν να στρατεύσουν τα πάντα -ακόμη και τα πιο ιερά- στο όνομα της ιδεολογίας τους, καταρρακώνοντας έτσι τις ανθρώπινες αρχές και αξίες.

Η κεντρική ιδέα του αποσπάσματος μπορεί να πει κανείς πως περιλαμβάνεται στη φράση: «Κι αγωνίζεστε τώρα... παρά στην τάξη των ιδεών». Η άρνηση της ανθρώπινης αξίας, η τυφλή προσήλωση στις αρχές του ναζισμού, «ο απανθρωπισμός» όλων των εκφράσεών του, ακόμα και όσων θα έπρεπε να υπηρετούν το Θεό και τον άνθρωπο, όπως εδώ ο ιερέας.

Τελικά για τον Καμύ, ο θάνατος αθώων και μάλιστα παιδιών (δεν είναι τυχαία η επιλογή του αφηγήματος με τον δεκαεξάχρονο νέο) μπορεί και πρέπει να δώσει το έναυσμα για την αντίσταση του χώρου της Γαλλικής (και όχι μόνο) διανόησης στα επίπεδα της πνευματικής δραστηριότητας αλλά και του ένοπλου αγώνα.

Δ. ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

✓ Νοηματικές ενότητες/Επιμέρους πλαγιότιτλοι

Το απόσπασμα μπορεί να χωριστεί σε πέντε αφηγηματικές ενότητες:

- 1η Ενότητα:** «**Αφήστε... στον κοινό λάκκο**». Περιγραφή της γενικής εικόνας πάνω στην οποία αναφέρεται το κείμενο.
- 2η Ενότητα:** «**Οι φυλακισμένοι... ξαναλέει ο ιερέας**». Η προσωπική επαφή του ιερέα με τα παιδιά. Ελπίδα και απογοήτευση.
- 3η Ενότητα:** «**Οι άλλοι... με τους μάρτυρες**». Η απεγνωσμένη προσπάθεια απόδρασης, το δίλλημα του ιερέα.
- 4η Ενότητα:** «**Αλλά να... ανατέλλει η μέρα**». Η καταδίωξη, η σύλληψη, η επιστροφή του νέου στη μοίρα του.
- 5η Ενότητα:** «**Σας ξέρω... ενάντια σ' έναν**». Το σχόλιο του συγγραφέα για το ναζισμό και την ιδεολογία του και η προειδοποίηση των ανθρώπων του πνεύματος για δυναμικό αγώνα.

Ε. ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ – ΤΕΧΝΟΤΡΟΠΙΑ

Ο Καμύ με τον εντυπωσιακό πράγματι τρόπο γραφής του, δίνει και στο απόσπασμα αυτό δείγματα της μεγάλης λογοτεχνικής του αξίας. Η τεχνική που χρησιμοποιεί για τη δυνατή περιγραφή του, διακρίνεται από χαρακτηριστικά όπως:

- 1.** Η χρησιμοποίηση ενεστώτα χρόνου στην αφήγηση, μια επιλογή που δίνει αμεσότητα στο περιστατικό.
- 2.** Οι παραταγμένες αυτοτελείς σύντομες και κοφτές φράσεις που χρησιμοποιεί. Η συνεχής διαδοχή τους, κόβει την ανάσα του αναγνώστη, ενώ η διαδοχική χρήση των σημείων σίξης (τελείες, κόμματα) τονίζει το νόημα καθεμιάς από αυτές.
- 3.** Ο συγγραφέας διατηρεί τη μορφή της επιστολής χωρίς να χρησιμοποιεί παραγραφοποίηση.
- 4.** Η μονοτονία που αποδίδει την ψυχολογική κατάσταση των πρωταγωνιστών προφυλάσσεται από την ενσωμάτωση του διαλογου στην αφήγηση.
- 5.** Ο Καμύ εμπλουτίζει την αφήγησή του, χρησιμοποιώντας αρκετά κοσμικά-προσδιοριστικά επίθετα, μεταφορές και προσωποποιήσεις.
- 6. Εκφραστικά μέσα:**

Μεταφορές: «με το φόβο φωλιασμένο στην καρδιά τους», «στο φόβο λεία του», «σκληρή ώρα», «(το παιδί) γαντζώνεται απ' αυτή τη φωνή», ««φανταστείτε αυτή την γκρίζα ώρα». «το παιδί зарώνει», «δύο στρατιώτες ρίχνονται στο φορηγό», «να τους ακολουθήσει με το βλέμμα του», «ακούν τα πνιγμένα ξεφωνητά», «πιάστηκε μέσα σ'

αυτές τις αναθυμιάσεις του μίσους».

Παρομοίωση: «δεν είσατε παρά μια ορμή».

Υπερβολή: «εγκαταλειμμένο από τον εαυτό του».

Ασύνδετα: «Δεν το καλοσκέφτεται, τραβά το σκέπασμα», «Γλιστρά στο άνοιγμα πηδά», «Στο φορτηγό οι άντρες... του κυνηγητού», «τα πνιγμένα ξεφωνητά», «έναν πυροβολισμό», «τη σιωπή», «κατόπι φωνές..., τέλος ένα υπόκωφο ποδοβολητό».

Κοσμητικά-προσδιοριστικά επίθετα: «περιφρονητικό χαμόγελο», «σκληρή ώρα», «κοινό λάκκο», «βουβή φρίκη», «σιωπηλή μάζα», «υπόκωφο ποδοκρότημα», «τυφλή οργή».

Προσωποποιήσεις: «κοινό φόβο που σφίγγει κάθε άνθρωπο», «ένα φόβο που το κουράγιο συμφιλιώνεται μαζί του», «η ελπίδα ξανάρχεται», «βουβή φρίκη», «το καμίονι, καταπίνοντας μ' ένα μικρό θόρυβο την απόσταση», «το χώμα πνίγει τον κρότο», «Ο υγρός και δυνατός αέρας ορμάει», «να φεύγει ξανά ο δρόμος».

ΣΤ. ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ στις ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ του Σχ. βιβλίου

1η: Οι μελλοθάνατοι χωρίζονται σε δυο κατηγορίες, σ' αυτούς που είχαν προβεί σε αντιστασιακές πράξεις και σ' αυτούς που δεν είχαν κάνει τίποτε. Ποια η στάση των δύο αυτών κατηγοριών μπροστά στο θάνατο που τους περιμένει; Σε ποια από τις δύο κατηγορίες ανήκει το παιδί; Τι το κοινό έχει με τους άλλους και τι το διαφοροποιεί;

Απάντηση:

Όπως αναφέρεται στο κείμενο, πέντε ή έξι από τους κρατούμενους έχουν συλληφθεί, επειδή έχουν κάνει κάποια αντιστασιακή πράξη ή για τη συμμετοχή τους στην αντίσταση. Ωστόσο, οι υπόλοιποι στους οποίους συμπεριλαμβάνεται το παιδί κρατούνται χωρίς να έχουν κάνει τίποτε. Έχουν συλληφθεί από λάθος ή επειδή κάποιοι τους άφησαν να εκτεθούν. Και οι δύο κατηγορίες κρατουμένων αντιμετωπίζουν με φόβο το θάνατο, όμως οι πρώτοι χαρακτηρίζονται απ' το κουράγιο που διακρίνει τους αποφασισμένους για το θάνατο αγωνιστές. Αντίθετα, όσοι οδηγούνται από αδιαφορία ή κατά λάθος στο απόσπασμα δεν έχουν από που να αντλήσουν το κουράγιο που απαιτεί αυτή η στιγμή. Το παιδί που, όπως είπαμε, ανήκει στη δεύτερη κατηγορία φοβάται, όπως όλοι, εκδηλώνοντας ανοιχτά το φόβο του. Η δίψα του για ζωή και ο μη συμβιβασμός του με την ιδέα την θανάτου, που τον οδηγούν στην παράτολμη ενέργειά του, είναι η πιο βασική διαφορά του από τους υπόλοιπους κρατούμενους.

2η: Στην αφήγηση αντιπαρατάσσονται δύο «στάσεις» (όπως λέει ο συγγραφέας) ιερωμένων. Τι χαρακτηρίζει τη στάση του ενός και τι του άλλου;

Απάντηση:

Η στάση του Γερμανού ιερέα χαρακτηρίζεται από την πλήρη υποταγή του στη ναζιστική ιδεολογία. Για αυτόν το καθήκον απέναντι στη χώρα και τα ναζιστικά ιδεώδη είναι πάνω από το καθήκον του απέναντι στον θεό και τον άνθρωπο.

Αντίθετα ο Γάλλος ιερέας καταδικάζει κάθε σχέση ανάμεσα στο λειτούργημα που ασκεί και τη βία. Πιστεύει πως η ιερωσύνη έχει πρωταρχικό καθήκον να υπηρετεί το Θεό και να συμπαρίσταται στον άνθρωπο μέσα από την αγάπη που η Χριστιανική θρησκεία κηρύσσει.

3η: Με βάση την αφήγηση, από πού απορρέει τελικά η οργή των διανοουμένων εναντίον του ναζισμού;**Απάντηση:**

Ο θάνατος ενός αθώου παιδιού αλλά και όσα προηγήθηκαν της εκτέλεσής του, οι οδυνηρές εμπειρίες της κατοχής, η εξαθλίωση, η καταρράκωση της ανθρώπινης προσωπικότητας είναι μερικά από τα στοιχεία που προκαλούν την οργή των διανοουμένων. Οι ίδιοι συνειδητοποιούν πλέον ότι δεν αρκεί μια φιλοσοφική αντιπαράθεση με τη ναζιστική ιδεολογία και ότι είναι καιρός να αντιδράσουν με αποφασιστικότητα και οργή στην παράλογη βία των ναζί.

4η: Το απόσπασμα, εκτός από τις ιδέες του, δείχνει και την αφηγηματική δύναμη του συγγραφέα. Μπορείτε να θεμελιώσετε αυτήν την άποψη;**Απάντηση:**

Η αφηγηματική δύναμη του συγγραφέα καθώς και τα χαρακτηριστικά της τεχνικής του περιγράφονται στην παράγραφο: σχόλια αισθητικά. Ωστόσο θα μπορούσαμε να τονίσουμε συνοπτικά μερικά άλλα αισθητικά σημεία της αφήγησης.

Ο συγγραφέας ερεθίζει όλες τις αισθήσεις του αναγνώστη με τις εικόνες που χρησιμοποιεί (Το καμiónι τρέχει απαλά στο δρόμο, πρωινή δροσιά, πρωινή μυρουδιά των ανθρώπων κτλ.). Τον μεταφέρει στο χώρο και το χρόνο του περιστατικού και τον αναγκάζει να ζήσει την ατμόσφαιρα που ο ίδιος επιδιώκει.

Εκφράζεται λιτά και κοφτά προκειμένου να αποδώσει και να προβάλλει τα σημεία που τον ενδιαφέρουν και τον απασχολούν ιδιαίτερα.

Επιλέγει προσεκτικά τόπο, χρόνο, ανθρώπους, περιγράφει αδρά το τοπίο, το σκηνικό, στο οποίο διαδραματίζεται το περιστατικό, προσδίδει χαρακτηρισμούς που κεντρίζουν το ενδιαφέρον του αναγνώστη-ακροατή.

Τέλος οι εικόνες εναλλάσσονται ζωηρά και χαρακτηριστικά με τέτοιο τρόπο, ώστε να μη διαταράσσουν την βαριά και μονότονη ατμόσφαιρα της αφήγησης.

Ζ. ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

- 1n:** Ο συγγραφέας σχολιάζοντας τη ζωή στη ναζιστική Γερμανία γράφει: «Κι οι ίδιοι οι Θεοί στον τόπο σας είναι στρατευμένοι». Πώς αντιλαμβάνεστε αυτή τη φράση;
- 2n:** Ο συγγραφέας, ποια περιμένει ότι θα είναι η στάση του αποδέκτη του γράμματος, όταν θα διαβάζει τα περιστατικά;

Ο ΕΓΚΑΤΑΛΕΙΜΜΕΝΟΣ ΑΝΘΡΩΠΟΣ

Ζαν Πολ Σαρτρ

A. Ο ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΣ

Η ζωή του

Ο Ζαν Πολ Σαρτρ (*Jean Paul Sartre*) γεννήθηκε το 1905 στο Παρίσι όπου και πέθανε το 1980.

Γάλλος φιλόσοφος, μυθιστοριογράφος, πολιτικός αρθρογράφος, θεατρικός συγγραφέας αλλά και με πλούσια κοινωνική δράση υπήρξε ένας από τους ανθρώπους εκείνους, των οποίων η φιλοσοφία επέδρασε ευρύτατα και καταλυτικά στη σύγχρονη παγκόσμια σκέψη. Κατεξοχήν εκπρόσωπος του αθεϊστικού υπαρξισμού, από τους πρώτους στη Γαλλία, ο Σαρτρ σπούδασε παιδαγωγικά στο Παρίσι και φιλοσοφία στο Βερολίνο και στο Φράϊμπουργκ της Γερμανίας δίπλα στον Γερμανό υπαρξιστή φιλόσοφο Μ. Χάιντεκερ. Καθηγητής μέσης εκπαίδευσης στο Παρίσι και στη Χάβρη από το 1934, το 1939 επιστρατεύεται, αιχμαλωτίζεται και απελευθερώνεται το 1941. Επιστρέφει στο Παρίσι και στα καθηγητικά του καθήκοντα ενώ συμμετέχει και σε παράνομες αντιστασιακές ομάδες. Το τέλος του πολέμου σημαίνει και εκείνο της εκπαιδευτικής του σταδιοδρομίας, αφού απομακρύνεται με «άδεια επ' αόριστο».

Αφιερώνεται στη δημοσιογραφία, ιδρύοντας το 1945 το περιοδικό «Οι σύγχρονοι καιροί» ενώ ξεκινά τη συγγραφική του δουλειά γράφοντας μυθιστορήματα, μελέτες, πολιτικά άρθρα, θέατρο. Μέλος του κομμουνιστικού κόμματος από το 1936-1939, επαναδραστηριοποιείται πολιτικά συμμετέχοντας παράλληλα ενεργά στην πνευματική ζωή. Για το πλούσιο συγγραφικό έργο του και συγκεκριμένα για το δοκίμιο «οι λέξεις» του απονέμεται το 1964, το βραβείο Νόμπελ λογοτεχνίας, ένα βραβείο το οποίο ο ίδιος αρνείται να δεχτεί. Υπέρμαχος του αφοπλισμού, καταδικάζει τη σοβιετική επέμβαση στην Τσεχοσλοβακία, ενώ παίρνει το μέρος των εξεγερμένων φοιτητών στα γεγονότα τον Μάη του 1968. Υποστηρίζει το διωκόμενο συγγραφέα Σολτζενίτσιν και την τρομοκρατική ομάδα Μπάαντερ. Ασχολείται ενεργά με το πρόβλημα των προσφύγων του Βιετνάμ καταθέτοντας διαβήματα στον ΟΗΕ το 1980. Πεθαίνει σχεδόν τυφλός από πνευμονικό οίδημα στις 15 Απριλίου 1980 στο Παρίσι.

Ο Σαρτρ είναι ο κύριος εκπρόσωπος του υπαρξισμού στη Γαλλία, θεωρείται ωστόσο ένας από τους μεγαλύτερους στοχαστές και λογοτέχνες του αιώνα μας. Επηρεασμένος από το δάσκαλό του Μ. Χάιντεγκερ εντάσσεται φιλοσοφικά στο ρεύμα του υπαρξισμού το

οποίο και αναδεικνύει, διατυπώνοντας μέσα από το έργο του την πίστη πως ο άνθρωπος είναι μια «ύπαρξη» χωρίς σημασία, εγκαταλειμμένη σ' αυτό τον κόσμο αλλά και με απόλυτη ελευθερία επιλογών. Ενταγμένος στην αριστερά της οποίας τις επιλογές αμφισβήτησε έντονα κατά καιρούς, ο Σαρτρ στη φιλοσοφική του εξέλιξη δέχτηκε περιορισμένες επιδράσεις και από τον Μαρξισμό.

Το έργο του

Το απόσπασμα που θα εξετάσουμε είναι από την διάλεξη που έδωσε ο Σαρτρ πάνω στις θέσεις του υπαρξισμού με θέμα «Ο υπαρξισμός είναι ένας ανθρωπισμός».

Ο Ζ. Π. Σαρτρ έγραψε μελέτες, δοκίμια, θεατρικά, μυθιστορήματα όπως:

- Η φαντασία (1939), φιλοσοφικό δοκίμιο.
- Ο Τοίχος (1937), μυθιστόρημα.
- Η Ναυτία (1938), μυθιστόρημα.
- Οι μύγες (1943), δράμα.
- Το Είναι και το Μηδέν - Δοκίμιο φαινομενολογικής οντολογίας (1943). Βασικό έργο με το οποίο εκφράζεται η υπαρξιακή φιλοσοφία του Σαρτρ.
- Οι Δρόμοι της Ελευθερίας (1945-1949), μυθιστορηματική τριλογία.
- Κεκλεισμένων των θυρών (1945) - Νεκροί χωρίς Τάφο (1946) - Η θεοσεβούμενη πόρνη (1946) - Ο Διάβολος και ο Θεούλης (1951) - Οι εγκλειστοί της Αλτόνα (1959), θεατρικά.
- Ο Υπαρξισμός είναι ένας Ανθρωπισμός (1946), φιλοσοφική διάλεξη - δοκίμιο.
- Η Υπόθεση Ανρί Μαρτέν (1953), φιλολογικές μελέτες.
- Κριτική του Διαλεκτικού Λόγου (1960), φιλοσοφική μελέτη.
- Οι Λέξεις (1963), αυτοβιογράφηση και αυτοανάλυση.
- Οι Τρωάδες (1966), δασκευή του έργου του Ευριπίδη.
- Η υπερβατικότητα του Εγώ (1966), φιλοσοφική μελέτη.
- Έχει δίκιο κανείς να επαναστατεί - συζητήσεις (1974).

B. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΓΙΑ ΤΟ ΕΡΓΟ

Το κείμενο που εξετάζουμε είναι απόσπασμα από το εκλαϊκευτικό δοκίμιο του Σαρτρ «Ο Υπαρξισμός είναι ένας Ανθρωπισμός» και αποτελεί πιστή μεταφορά της διάλεξης - συζήτησης του διακεκριμένου υπαρξιστή φιλόσοφου το 1946.

Ο Σαρτρ ενεργοποιημένος πολιτικά, στον πνευματικό χώρο της Γαλλίας μετά τον πόλεμο, θέλει μ' έναν ανοικτό διάλογο, να εκθέσει τη φιλοσοφική θεωρία του στο πλατύ κοινό, με τρόπο άμεσο και λόγο κατανοητό και έτσι να την υπερασπιστεί απέναντι στις επικρίσεις των Μαρξιστών και των καθολικών που την αμφισβητούσαν.

Το ενδιαφέρον μιας μεγάλης μερίδας κόσμου για την υπαρξιακή φιλοσοφία του, αλλά

και οι ολοένα εντονότερες επικρίσεις εναντίον του, σε συνδυασμό με ορισμένες παρανοήσεις σε βασικά τμήματα της θεωρίας του, τον οδηγούν στο να δώσει αυτή τη διάλεξη (την οποία ακολούθησε συζήτηση), ώστε οι αντίπαλοι της θεωρίας του να εκφράσουν τις αντιρρήσεις τους. Βασικό σημείο της συζήτησης αυτής, αναφορά στο οποίο γίνεται και στο κείμενο που εξετάζουμε, αποτελούν οι αντιρρήσεις του Ναβίλ που εκθέτουν την αντίθεση (αντίλογο) του Μαρξισμού στην υπαρξιακή φιλοσοφία του Σαρτρ.

Γ. ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

α. Νοηματική απόδοση

Βαθύ πιστεύω του Σαρτρ είναι πως, ο άνθρωπος είναι «εγκαταλειμμένος» να πράξει κατά τη δική του κρίση και πρωτοβουλία χωρίς να μπορεί να τον βοηθήσει κανένας ηθικός κώδικας αλλά και καμιά αξία να βρει τις λύσεις στα όποια προβλήματά του.

Για να στηρίξει την παραπάνω φιλοσοφική του τοποθέτηση, δίνει το παράδειγμα ενός μαθητή του, ο οποίος ζητά τη βοήθεια του δασκάλου του στο παρακάτω πρόβλημα: Ο πατέρας του ο οποίος έχει τσακωθεί με τη μητέρα του σκοπεύει μάλλον να συνεργαστεί με τους Γερμανούς. Ο αδελφός του έχει σκοτωθεί σε μια γερμανική επίθεση. Η μητέρα του προδομένη από τον σύζυγό της και πικραμένη από το θάνατο του γιού της, βρίσκει μοναδικό στήριγμα για την ύπαρξή της στο πρόσωπό του. Η παραμονή του κοντά της τη βοηθά να ζήσει. Εκείνος βρίσκεται σε δίλημμα: Να φύγει για την Αγγλία και να προσχωρήσει στις Ελεύθερες Γαλλικές Δυνάμεις εγκαταλείποντας τη μητέρα του ή να μείνει κοντά της βοηθώντας τη να ζήσει; Από τη μια γνωρίζει τη σημασία της παραμονής του, από την άλλη το να φύγει για να πολεμήσει θα ήταν πράξη αμφίβολης αποτελεσματικότητας και ίσως τελείως άχρηστη, αν τον συλλάμβαναν ή τον έβαζαν ν' ασχολείται με δουλειές γραφείου.

Εδώ παρουσιάζονται δύο τύποι ηθικής και δράσης. Στην πρώτη περίπτωση η δράση είναι άμεση, αλλά απευθύνεται σ' ένα συγκεκριμένο άτομο (τη μητέρα του) και η ηθική στηρίζεται στην ατομική αγάπη, ενώ στη δεύτερη περίπτωση η δράση γίνεται μέσα από το σύνολο με ευρύτερη ηθική στήριξη, αλλά η αποτελεσματικότητά της είναι αβέβαιη.

Ο Σαρτρ αναφέρει πως ο νεαρός μαθητής του πρέπει να διαλέξει. Παίρνει έτσι τις διάφορες ηθικές αξίες για να μας αποδείξει αναλύοντάς τις, πως καμιά από αυτές δεν μπορεί να τον βοηθήσει. Αρχικά αναφέρεται στο Χριστιανικό δόγμα. Τα λεγόμενά του όμως είναι τελείως αόριστα. Ο άνθρωπος αναρωτιέται ποιός είναι στην περίπτωση αυτή ο «τραχύς δρόμος», ποιός ο «αδελφός» ο συμμαχητής ή η μητέρα; Σύμφωνα με τον Σαρτρ καμιά επιλογή δεν είναι σίγουρη.

Στη συνέχεια εξετάζει την καντιανή ηθική που λέει πως δεν θα πρέπει να χρησιμοποιούμε τους άλλους σαν μέσο, αλλά σαν σκοπό. Αν όμως ο νεαρός μείνει

κοντά στη μάνα του αντιμετωπίζοντάς την σαν σκοπό, τότε χρησιμοποιεί τους άλλους σαν μέσο. Αντίστροφα, αν φύγει για τον πόλεμο, χρησιμοποιεί την μητέρα του σαν μέσο και τους συμμαχητές του σαν σκοπό. Άρα ούτε η καντιανή ηθική βοηθάει.

Ο Σαρτρ αναφέρει πως, όταν οι αξίες είναι τόσο πλατιές και αόριστες, όπως σ' αυτή την περίπτωση, τότε πρέπει να εμπιστευτεί κανείς το ένστικτό του, κάτι που έκανε ο νεαρός. Αποφάσισε πως πρέπει να επιλέξει αυτό που τον ωθεί στην πρώτη ή στη δεύτερη λύση. Αν η αγάπη για τη μητέρα του είναι τόσο δυνατή που να υπερνικήσει όλα τα άλλα θα μείνει, διαφορετικά θα φύγει.

Το πρόβλημα εδώ εμφανίζεται στον καθορισμό της αξίας ενός συναισθήματος. Αξία στο συναίσθημα του νεαρού θα έδινε το γεγονός ότι θα έμενε με τη μητέρα του και μόνο αυτό. Χωρίς την πράξη, η αξία της αγάπης θα ήταν ακαθόριστη με αποτέλεσμα ένα φαύλο κύκλο.

Με βάση τα λεγόμενα του Άντρε Ζιντ πως είτε υποκρινόμαστε ένα συναίσθημα είτε το ζούμε είναι πράγματα αδιαχώριστα, η αγάπη του νεαρού για τη μάνα του -είτε αυτός την υποκρίνεται είτε τη ζει- είναι το ίδιο, αφού το συναίσθημα είναι οικοδόμημα των πράξεών μας. Άρα, ούτε το ένστικτο μπορεί να βοηθήσει.

Ο Σαρτρ λέει πως ακόμα και η εκλογή του συμβούλου που θα μας βοηθήσει είναι δεσμευτική για τον εαυτό μας, αφού εκ των προτέρων μπορούμε να ξέρουμε την απάντηση ανάλογα με την τοποθέτησή του στο πρόβλημα.

Όμως μια και ο νεαρός αναζητά την απάντηση σ' έναν καθηγητή (τον Σαρτρ), παίρνει την ανάλογη απάντηση: αφού είσαι ελεύθερος διάλεξε μόνος σου.

Καμμιά ηθική δεν έχει την απάντηση, κανένα «σημάδι» δεν υπάρχει στον κόσμο, αλλά και αν υπάρχει, ο καθένας διαλέγει το νόημα που θα του δώσει.

β. Ερμηνευτικά – Γλωσσικά σχόλια

- 1. Ελεύθερες Γαλλικές Δυνάμεις:** Αντιστασιακές ομάδες υπό το στρατηγό Ντε Γκωλ που δρούσαν στο έδαφος της Αγγλίας και αλλού.
- 2. Αντρέ Ζιντ:** Νομπελίστας (1947) Γάλλος λογοτέχνης. Έγραψε μυθιστορήματα κριτικές και θεατρικά έργα. Χαρακτηριστικά της γραφής του η ψυχογραφική διάθεση, ο πλούτος των ιδεών αλλά και το άψογο ύφος.
- 3. βίωμα:** ό,τι έζησε κανείς, προσωπική εμπειρία, ό,τι από τη ζωή παραμένει υποσυνείδητα στη ψυχή του ατόμου και μπορεί να κατευθύνει συναισθήματα και αντιλήψεις.

γ. Πραγματολογικά – Ιδεολογικά – Πολιτιστικά σχόλια

Το απόσπασμα που εξετάζουμε είναι τμήμα μιας διάλεξης του Σαρτρ με σκοπό την εκλαϊκευμένη διατύπωση και ανάλυση της υπαρξιστικής φιλοσοφίας του, αλλά και μια ευκαιρία για ιδεολογική αντιπαράθεση με όσους την αμφισβητούσαν. Σκοπός του είναι να αναδείξει την αξία της ανθρώπινης ύπαρξης. Πιστεύει βαθιά πως ο άνθρωπος

δημιουργεί ο ίδιος το πεπρωμένο του με την ελεύθερη βούλησή του, και είναι απόλυτα υπεύθυνος για τις πράξεις και τις επιλογές του.

Έτσι αναλύει μεθοδικά τη φιλοσοφική του θεωρία και ταυτόχρονα τεκμηριώνει θεωρητικά τα όσα εκθέτει, απλουσιεύοντάς τα όσο είναι δυνατόν, ώστε να γίνονται αντιληπτά από τον καθένα. Εδώ χρησιμοποιεί ένα διαφωτιστικό παράδειγμα προκειμένου να διασαφηνίσει την έννοια της «εγκατάλειψης» του ανθρώπου, δηλαδή την πλήρη ελευθερία του ατόμου να επιλέξει το σωστό και να στηριχτεί πάνω σ' αυτό τις απαντήσεις στα προβλήματά του. Προσπαθεί να πείσει για τη σχετικότητα της αξίας των διαφόρων τύπων ηθικής, μια και ο άνθρωπος έχει υποκειμενικότητα και δεν μπορεί να γίνει αντικείμενο επιστημονικής γνώσης. Γι' αυτόν είναι δυνατή άλλου είδους γνώση, η βίωση. Η υποκειμενική εμπειρία της ανθρώπινης κατάστασης, όπως κανείς τη βιώνει, αποτελεί την μόνη και απόλυτη αλήθεια.

Ο Σαρτρ υπαγορεύει μέσα από τη φιλοσοφική του τοποθέτηση τη νέα ηθική του υπαρξισμού, τη ζωντανή ηθική του συγκεκριμένου, αντίθετη από την ηθική των θεωρητικών συστημάτων που είναι γενική και αόριστη. Η ηθική της ανθρώπινης ελευθερίας, όπως ο ίδιος τη διατυπώνει μέσα από το συγκεκριμένο απόσπασμα, τονίζει πως ο άνθρωπος με την κάθε απόφαση που παίρνει, διαμορφώνει το δικό του «σχέδιο ζωής», γίνεται μόνος του αυτό που θέλει να γίνει.

Δ. ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

✓ Νοηματικές ενότητες/Επιμέρους πλαγιότιτλοι

Το απόσπασμα χωρίζεται σε οκτώ ενότητες διαχωρισμένες και πληροφορημένες στο βιβλίο.

1η Ενότητα: «Ο άνθρωπος... το μικρότερο»· το πρόβλημα της «εγκατάλειψης» του ανθρώπου.

2η Ενότητα: «Τη στιγμή εκείνη... μουντζουρώνει χαρτιά»· αναφορά στα προβλήματα του νέου και στο δίλημμα που αυτά οδήγησαν.

3η Ενότητα: «Βρισκόταν... αποτελεσματικότητας»· οι δύο τύποι ηθικής, αυτός της ατομικής αφοσίωσης και ο άλλος της αφοσίωσης στο σύνολο.

4η Ενότητα: «Έπρεπε να διαλέξει... σαν μέσο»· αδυναμία του Χριστιανικού δόγματος και της καντιανής ηθικής να τον βοηθήσουν στο πρόβλημά του.

5η Ενότητα: «Αν οι αξίες... φαύλο κύκλο»· οι αξίες και το συναίσθημα οδηγούν και αυτά σε φαύλο κύκλο.

6η Ενότητα: «Άλλωστε ο Ζίντ... να δράσω»· περί συναισθήματος. Το ίδιο δεν είναι σίγουρος σύμβουλος.

7η Ενότητα: «Θα μου πείτε... θα του δοθεί»· η εκλογή συμβούλου εξ αρχής

δεσμεύει την απόφασή μας.

8η Ενότητα: «Έτσι... θα τους δώσω» δεν υπάρχει γενική ηθική, ο άνθρωπος πρέπει να αποφασίζει και να πράττει μόνος του.

Ε. ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ – ΤΕΧΝΟΤΡΟΠΙΑ

1. Ο Σαρτρ άριστος λογοτέχνης χειρίζεται άψογα το λόγο και δίνει στο απόσπασμα ένα ύφος σοβαρό και αναλυτικό, με πυκνά νοήματα αλλά και ένα γλαφυρό τόνο σε ορισμένα σημεία. Αν και πρόκειται για διάλεξη χρησιμοποιεί αρκετά εκφραστικά μέσα ισορροπώντας θαυμαστά ανάμεσα στη βαθιά σκέψη ενός φιλοσοφικού δοκιμίου και στην εκλαϊκευση των ιδεών του για την οποία άλλωστε έδωσε και τη συγκεκριμένη διάλεξη.

2. Εκφραστικά μέσα:

α) Μεταφορές: «θα την εβύθιζαν στην απελπισία», «μπορούσε κάλλιστα να καθεί στις άμμους» (η πράξη), «μπορούσε να διακοπεί στα μισά του δρόμου» (η δράση), «το συναίσθημα οικοδομείται με τις πράξεις».

β) Παρομοιώσεις: «συναίσθημα που ζούμε σαν βίωμα», «να το χρησιμοποιήσω σαν οδηγό» (το συναίσθημα).

γ) Υπερβολή: «να μουντζουρώνω χαρτιά».

δ) Προσωποποίηση: (το συναίσθημα) «με σπρώχνει αληθινά προς κάποια κατεύθυνση».

ε) Κοσμητικά-προσδιοριστικά επίθετα: «διφορούμενη πράξη», «άμεση δράση», «τραχύ δρόμο», «γραπτή ηθική», «φαύλο κύκλο», «αυθεντική δράση», «πρωτόγονα αισθήματα», «περίσσια γενναιοψυχία».

ΣΤ. ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ του Σχ. βιβλίου

1η: Ποιο είναι το δίλημμα του νέου και ποιοι οι δύο τύποι ηθικής στους οποίους ανταποκρίνεται;

Απάντηση:

Το δίλημμα του νέου είναι αν θα πρέπει να μείνει κοντά στη μητέρα του που τον έχει ανάγκη (ζει γι' αυτόν) ή αν θα φύγει για τον πόλεμο εναντίον των Γερμανών κάνοντας το χρέος του απέναντι στο σκοτωμένο αδελφό του και το Γαλλικό έθνος.

Το δίλημμα αυτό ανταποκρίνεται σε δύο τύπους ηθικής:

α) Αυτή που στηρίζεται στην αγάπη και την ατομική αφοσίωση στον άνθρωπο που ξέρουμε και ζούμε, ένα τύπο ηθικής ζωντανό και άμεσο.

β) Έναν τύπο ηθικής που αφορά την ολότητα και βασίζεται σε μία ιδεατή αρχή, ένα γενικό ηθικό κανόνα που αναδεικνύει το ευρύτερο συμφέρον. Ο Σαρτρ θεωρεί την ηθική αυτή διφορούμενης αξίας και αμφίβολης αποτελεσματικότητας.

2n: Γιατί δεν μπορεί να βοηθήσει το νέο στην εκλογή του το χριστιανικό δόγμα ή η καντιανή ηθική;

Απάντηση:

Οι γενικές προσαγές του Χριστιανικού δόγματος (αγάπα τον πλησίον σου, διάλεξε τον τραχύ δρόμο) δεν ξεκαθαρίζουν τη θέση της εκκλησίας απέναντι στο χρέος του νέου. Ο «πλησίον» μπορεί να είναι οι ελεύθερες γαλλικές δυνάμεις ή η μητέρα ανάλογα με τη θέση της ρωμαιοκαθολικής παπικής εξουσίας η οποία χρησιμοποιεί με διαφορεόμενο τρόπο τις εντολές του ευαγγελίου για την εξυπηρέτηση των πολιτικών σκοπών της.

Η καντιανή ηθική πάλι, είναι μακριά από τα προβλήματα του αγωνιζόμενου ανθρώπου και ξένη προς την ηθική ενός λαού που έχει στόχο την απελευθέρωσή του. Ασχολείται μάλλον με τον άνθρωπο ως μεμονωμένο άτομο και την έλλογη σχέση του με άλλα μεμονωμένα επίσης άτομα. Μέσα από αυτή τη σχέση προκύπτει πως πρέπει να χρησιμοποιείς τους άλλους σαν σκοπό και όχι σαν μέσο. Αλλά αν χρησιμοποιήσει ο νέος τη μητέρα του σαν σκοπό, χρησιμοποιεί τους άλλους σαν μέσο και το αντίστροφο. Έτσι η καντιανή ηθική δεν προσφέρει καμιά βοήθεια.

3n: Γιατί δεν μπορεί να βασιστεί στο συναίσθημα; Ποια είναι η άποψη του συγγραφέα για την αξία ενός συναισθήματος;

Απάντηση:

Ο Σαρτρ πιστεύει πως το συναίσθημα οικοδομείται πάνω στις πράξεις μας άρα δεν μπορεί να είναι καλός σύμβουλος. Η ένταση και η ποιότητα ενός συναισθήματος είναι αόριστες και παροδικές ιδιότητες και συνεπώς το ίδιο το συναίσθημα δεν μπορεί να εκτιμηθεί σωστά από αυτές. Ο συγγραφέας δέχεται την άποψη του Ζίτι πως δεν υπάρχει κανένα θετικό κριτήριο για να ξεχωρίσουμε το αληθινό συναίσθημα από εκείνο που υποκρινόμαστε πως νιώθουμε. Απορρίπτει έτσι την αξία του συναισθήματος για το πρακτικό πρόβλημα που εξετάζει στο συγκεκριμένο παράδειγμα, θεωρώντας το αναξίπιστο σαν πηγή συμβουλών πάνω σε κρίσιμα ηθικά προβλήματα. Δε νοείται συναίσθημα χωρίς την πράξη που το αποδεικνύει.

4n: Γιατί δεν μπορεί να βοηθήσει ουσιαστικά το νέο καμιά συμβουλή; Ποιο πρόβλημα δημιουργείται στην περίπτωση της συμβουλής;

Απάντηση:

Η απόφασή μας να συμβουλευτούμε κάποιο συγκεκριμένο άνθρωπο είναι δική μας εκλογή και ευθύνη. Η συμβουλή εξαρτάται από αυτόν που θα τη δώσει, άρα η επιλογή του συμβούλου μας δεσμεύει, αφού από τη θεώρησή του ξέρουμε περίπου τί θα μας πει. Δεν υπάρχει λοιπόν ουσιαστική βοήθεια προκειμένου να κάνουμε μια εκλογή, στην οποία καταλήξαμε μόνο και μόνο με την επιλογή του συμβούλου μας.

Η ευθύνη του ανθρώπου, κεντρικό πρόβλημα της φιλοσοφίας του υπαρξισμού, υπογραμμίζεται ιδιαίτερα στο εδάφιο περί συμβουλών. Και όχι μόνο η συμβουλή δεν

αναιρεί την ευθύνη του ανθρώπου, αλλά δημιουργεί και το πρόσθετο πρόβλημα της μετάθεσης της ευθύνης μιας απόφασης στα άτομα, που έδωσαν την συμβουλή. Ο υπαρξισμός είναι απόλυτος στο θέμα της ευθύνης του ανθρώπου για την κατάστασή του. Κανείς δεν μπορεί να επικαλείται δικαιολογίες, ότι δηλαδή επηρεάστηκε ή παρασύρθηκε ή ότι αναγκάστηκε να κάνει ή να μην κάνει κάτι. Άλλωστε ο άνθρωπος είναι ολοκληρωτικά υπεύθυνος για τις πράξεις και τις επιλογές, με τις οποίες οικοδομεί τη ζωή του.

5n: Τι θέλει να δείξει ο συγγραφέας με το παράδειγμα που παρουσιάζει; Ποιες βασικές θέσεις του υπαρξισμού στηρίζει μ' αυτό;

Απάντηση:

Ο συγγραφέας με το παράδειγμα αυτό αλλά και την ανάλυση και συλλογιστική του, θέλει να μας δείξει πως ο άνθρωπος είναι απόλυτα ελεύθερος να κάνει τις επιλογές του και είναι λάθος να ψάχνει να 'βρει γενικό ηθικό κώδικα ή σύμβουλο για τις αποφάσεις του. Προσπαθεί να φωτίσει την έννοια της εγκατάλειψης τονίζοντας ιδιαίτερα την υποκειμενικότητα της ανθρώπινης υπόστασης που καθιστά αδύνατη την κωδικοποίηση ηθικών κανόνων. Το προσωπικό δίλημμα της ζωής του καθενός, είναι ατομική του υπόθεση, στο χειρισμό της οποίας είναι τραγικά μόνος. Η τραγικότητά της ανθρώπινης κατάστασης είναι μια βασική θέση του υπαρξισμού. Η ένταση της αντιπαράθεσης ανάμεσα στη βιωμένη πραγματικότητα της μάνας και στο όνειρο της ελεύθερης Γαλλίας (ανθρωπότητας), είναι συγκλονιστική. Ωστόσο η βίωση της εμπειρίας, δεσπάζει σαν μόνη και απόλυτη αλήθεια που αναγνωρίζεται από τον υπαρξισμό. Η ύπαρξη προηγείται της ουσίας και ο άνθρωπος με τις ελεύθερες επιλογές του δίνει το νόημα στην ύπαρξή του.

Ζ. ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1n: Πώς αντιλαμβάνεστε τη φράση του Σαρτρ: δεν υπάρχουν «σημάδια» στον κόσμο. Οι Καθολικοί θα απαντήσουν: μα υπάρχουν «σημάδια». Ας το δεχθούμε πάντως, εγώ διαλέγω το νόημα που θα τους δώσω.

2n: Πώς θα χαρακτηρίζατε την αφηγηματική ικανότητα του συγγραφέα; Μπορείτε να θεμελιώσετε την άποψη, που θεωρεί το απόσπασμα σαν ένα από τα χαρακτηριστικότερα της δημιουργίας του Σαρτρ;

Ο ΣΠΙΟΥΝΟΣ

Μπέρτολτ Μπρεχτ

A. Ο ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΣ

Η ζωή του

Γερμανός δραματικός συγγραφέας (1898-1956). Σπούδασε ιατρική και υπηρέτησε σε στρατιωτικό νοσοκομείο κατά τον Α΄ Παγκόσμιο πόλεμο. Το 1918 δημοσίευσε το πρώτο του δράμα «Βάαλ», ένα έργο κυνικό και βίαιο. Προσελήφθη το 1923 σαν βοηθός σκηνοθέτη στο Deutsches Theater του Βερολίνου. Η έκφραση των έντονα αντιναζιστικών αντιλήψεών του τον οδήγησε σε φυγή από τη χώρα το 1933. Η περίοδος από το 1940-1947 τον βρίσκει την Αμερική, απ' όπου θα επιστρέψει στη Γηραιά ήπειρο το 1947 στη Ζυρίχη, αργότερα στο Ανατ. Βερολίνο, για να πάρει τελικά την Αυστριακή υπηκοότητα το 1950. Το 1959 τιμάται μετά θάνατον (1956) με το βραβείο Στάλιν.

Ο Μπρέχτ εξέφρασε τη δική του θεατρική άποψη ιδρύοντας τό λεγόμενο «επικό θέατρο», όπου η σκηνή αντιμετωπίζεται σαν χώρος παράθεσης δραματικών γεγονότων και όχι σαν χώρος δράσης. Τα έργα του, με έντονο τον κοινωνικοπολιτικό προβληματισμό, δεν αποσκοπούν στην απόλαυση και τη συναισθηματική συμμετοχή του θεατή, αλλά τον προτρέπουν να συνειδητοποιήσει τα πραγματικά προβλήματα της ζωής και να διαμορφώσει την προσωπική του στάση.

Το έργο του

Τα σημαντικότερα έργα του Γερμανού δραματουργού είναι: «Τύμπανα μέσα στη νύχτα» (1922), «Ο καλός στρατιώτης Σβέικ» (θεατρική προσαρμογή του έργου του Τσέχου συγγραφέα Χάσεκ), «Όπερα της πεντάρας», «Τρόμος και αθλιότητα του Τρίτου Ράιχ» (1935-39), «Ο καλός άνθρωπος του Σε Τσουάν» (1934), «Μάνα κουράγιο» (1945), «Ο καυκασικός κύκλος με την κιμωλία» (1948).

B. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΓΙΑ ΤΟ ΕΡΓΟ

«Ο σπιούνος» είναι το 10ο από τα 24 συνολικά μονόπρακτα του θεατρικού έργου του Μπρεχτ «Τρόμος και αθλιότητα του Τρίτου Ράιχ» που γράφτηκε από το 1935-1939 στη Δανία από τον εκεί εξόριστο συγγραφέα.

Το έργο συνολικά αναφέρεται στον τρόπο και την αθλιότητα που επέβαλαν οι Ναζί στη Γερμανία και παραθέτει με ακρίβεια πραγματικά περιστατικά εκείνης της περιόδου. Η συνεχής αυτή παράθεση διαδοχικών σκηνών που η καθεμιά λειτουργεί αυτόνομα, (24 συνολικά), συνθέτει την εικόνα του τρόμου και των συνθηκών που επικρατούσαν στη ναζιστική Γερμανία.

Εκτός από το «Σπιούνο» που θα αναλύσουμε παρακάτω, γενικά οι διάφορες σκηνές του έργου αναφέρονται και καυτηριάζουν πρόσωπα και χαρακτήρες της ναζιστικής κοινωνίας, όπως λ.χ. την κατευθυνόμενη δικαιοσύνη, την μετάνοια όσων συνεργάστηκαν με τους ναζί, την πείνα και την ανέχεια του Γερμανικού λαού προκειμένου να εξασφαλισθούν χρήματα για τους πολεμικούς εξοπλισμούς.

Γ. ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

α. Νοηματική απόδοση

Πριν το καθ' εαυτό θεατρικό κείμενο τοποθετείται ένα ποίημα με αντικείμενο τη νεολαία του Γ' Ράιχ, (μαθητές κατασκόπους που κάνουν τους καθηγητές να στέκονται προσοχή, παιδιά που καταδίδουν τους γονείς τους στους ναζί) βάζοντας μας αμέσως στο κλίμα του έργου και προετοιμάζοντάς μας για όσα κωμικοτραγικά θα ακολουθήσουν.

Στη σκηνή εμφανίζονται τέσσερα πρόσωπα. Ένας εκπαιδευτής, η γυναίκα του και ο γιος τους, ενώ για λίγες μόνο στιγμές εμφανίζεται και η υπηρέτρια, Όλα ξεκινούν όταν η τελευταία μπαίνει στο δωμάτιο και πληροφορεί τα αφεντικά της πως το ζεύγος Κλίμπτς ρωτά αν οι κύριοι βρίσκονται στο σπίτι. Ο σύζυγος απαντά αρνητικά. Η σύζυγός του, του απαντά πως κάτι τέτοιο δεν φαίνεται πειστικό, αφού έξω βρέχει. Ακολουθεί διάλογος με αντεγκλήσεις και προκλητική στάση της συζύγου. Εκείνος προσπαθεί να τους αποφύγει πράγματι, αλλά δεν το παραδέχεται. Η γυναίκα του κλιμακώνει τη φραστική της επίθεση αναφέροντας πως ο λόγος του φόβου του για το ζεύγος Κλίμπτς, είναι μια δίκη εναντίον του κυρίου Κλίμπτς από το σχολικό επιθεωρητή. Ο σύζυγος αντιδρά και για να δείξει πως δε φοβάται της ζητά να τους καλέσει τηλεφωνικά. Εκείνη δεν απαντά και του αντιπροτείνει να καλέσουν τους Λέμκε. Αυτός τους ειρωνεύεται για τον υπερβολικό εθνικισμό τους και αρνείται. Σ' όλο το παραπάνω διάστημα το παιδί παίζει με το ραδιόφωνο και η μητέρα του το παρατηρεί. Ο σύζυγός της παρατηρεί πως είναι δύσκολο να ζήσει κανείς σε μια χώρα για την οποία η βροχή είναι καταστροφή και δέχεται την παρατήρηση της γυναίκας του γιατί μιλάει έτσι μέσα στο σπίτι. Τη συζήτηση διακόπτει η είσοδος της υπηρέτριας που μαθαίνουμε πως είναι η κόρη του θυρωρού (του πιθανού σπιούνου).

Το αγόρι μιλάει για πρώτη φορά και ρωτά τον πατέρα του αν όσα γράφουν οι εφημερίδες για τους παπάδες είναι αλήθεια, ενώ του λέει πως ο ομαδάρχης τους τους είπε πως μπορούν να διαβάζουν όλα όσα λέει η εφημερίδα. Αυτό πυροδοτεί την έκρηξη του πατέρα ο οποίος αρπάζει οργισμένος την εφημερίδα από τα χέρια του γιού του και τονίζει πως αυτός θα αποφασίσει τι πρέπει να διαβάζει ο μικρός και τι όχι.

Η μητέρα για να εκτονώσει την ένταση δίνει λίγα χρήματα στο παιδί να αγοράσει κάτι.

Στο διάλογο που ακολουθεί μετά το επεισόδιο ο άντρας εκνευρισμένος απειλεί πως

θα σταματήσει να αγοράζει εφημερίδες αν εξακολουθούν να γράφουν αίσχη και να έχουν κατευθυνόμενη πληροφόρηση.

Η συζήτηση σταματάει όταν ανακαλύπτουν πως το παιδί λείπει. Μέσα σε κλίμα καχυποψίας που εντείνεται από τα λεγόμενα της μητέρας για τα παιδιά που σπίνουν αυτή και παρακινούνται από τη Χιτλερική νεολαία να τα μαρτυρούν όλα, εξετάζουν τις εκδοχές για το πού μπορεί να έχει πάει το παιδί. Ανακαλύπτουν πως δεν βρίσκεται στο μόνο πιθανό συμμαθητή του ενώ παράλληλα τα γραφεία της Χιτλερικής νεολαίας είναι ανοικτά. Η σύζυγος κριτικάρει τα λεγόμενα του άντρα της και του λέει πως δε μιλά προσεκτικά. Εκείνος προσπαθεί μιλώντας αφηρημένα να δικαιολογηθεί και να πείσει πρώτα τον εαυτό του και μετά τη γυναίκα του πως δεν υπάρχει λόγος ανησυχίας, ενώ ταυτόχρονα την κατηγορεί πως ίσως εκείνη να φλυαρεί πιο έξω για ό,τι γίνεται και λέγεται μέσα στο σπίτι. Είναι φανερό πως δε θέλει να παραδεχτεί ότι ο γιός του θα έκανε κάτι εναντίον του ίδιου του πατέρα του.

Η γυναίκα συνεχίζει να αναφέρει (διογκωμένα προς το χειρότερο) τα λεγόμενά του για το θυρώρο, τις εφημερίδες κ.τ.λ. κάνοντάς στο σύζυγό της ψυχολογικό πόλεμο που εντείνεται όσο περνά η ώρα και οδηγεί τον πατέρα να αμφισβητήσει την καλοσύνη του γιού του. Λέει πως είναι εκδικητικός, αναφέρεται σε ένα επεισόδιο με το βάτραχο και ξεσπώντας ομολογεί πως δεν υπάρχουν όρια, δε χρειάζονται μάρτυρες, δεν υπάρχει δικαιοσύνη, πως φοβάται τη νεολαία παρ' ότι είναι ο ίδιος δάσκαλος. Η σύζυγός του, του προτείνει να πάρουν τα πράγματα από την αρχή και να είναι προετοιμασμένοι για το τι θα πουν. Το τηλέφωνο χτυπάει μόνο μια φορά και σταματά. Έχει έρθει η κατάρρευση.

Η γυναίκα του προτείνει να προετοιμαστούν και να μην αποκαλεί το γιό του Ιούδα και χαφιέ. Αυτός φορά το παράσημό του. Μέσα στον πανικό του προτείνει να κάνουν αύξηση στην υπηρέτρια που κρυφακούει συνέχεια, να αλλάξουν θέση στη φωτογραφία του Χίτλερ, ενώ ζητά από τη σύζυγό του να του ετοιμάσει εσώρουχα.

Τη στιγμή εκείνη χτυπάει η πόρτα. Οι δύο τους περιμένουν το μοιραίο. Αντί γι' αυτό μπαίνει ο γιός τους με μια κούφια σοκολάτες. Εκείνοι το ρωτούν αν πήγε μόνο για σοκολάτες και παρά την καταφατική του απάντηση δε φαίνεται να πείθονται εντελώς.

β. Ερμηνευτικά – Γλωσσικά σχόλια

1. **σπιούνος:** χαφιές, προδότης.
2. **πφέννινγκ:** υποδιαίρεση του γερμανικού μάρκου.
3. **«φαιό σπίτι»:** Φαιό είναι το σταχτί χρώμα, χρώμα των στολών των ναζί. «Φαιό σπίτι» σημαίνει το σπίτι των οπαδών του ναζισμού.
4. **Τρίτο Ράιχ:** Ράιχ στα γερμανικά σημαίνει κράτος-επικράτεια. Τρίτο Ράιχ το χιτλερικό κράτος κατά τους οπαδούς του ναζισμού, μετά το Πρώτο Ράιχ όπως χαρακτήριζαν την Αγία Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία και το Δεύτερο Ράιχ την Γερμανική Αυτοκρατορία που συστάθηκε το 1871 από το Βίσμαρκ.

- 5. Φύρερ:** Τίτλος αρχηγού που απένειμε ο Χίτλερ στον εαυτό του και τον επικύρωσε με ο δημοψήφισμα του 1934.
- 6. Βίσμαρκ:** (1815-1898). Ιδρυτής και πρώτος καγκελλάριος της Γερμανικής Αυτοκρατορίας, ένας από τους διασημότερους πολιτικούς της Ευρώπης κατά τον 19ο αιώνα. Πολέμιος των αγώνων ανεξαρτησίας των υπόδουλων λαών της Βαλκανικής, διακρινόταν για την αυταρχικότητα και τις συντηρητικές του απόψεις στα εσωτερικά ζητήματα.
- 7. σημαία μαύρη-άσπρη-κόκκινη:** Η σημαία της ναζιστικής Γερμανίας, ο γνωστός «αγκυλωτός σταυρός».

γ. Πραγματολογικά – Ιδεολογικά – Πολιτιστικά σχόλια

Κεντρική ιδέα του θεατρικού είναι η φθορά των ανθρώπων και των μεταξύ τους σχέσεων (ακόμα και μεταξύ γονέων-παιδιών) από τον τρόμο και την καχυποψία των ανελεύθερων ολοκληρωτικών καθεστώτων.

Στο μονόπρακτο που αναλύουμε ο τρόμος, η καχυποψία και η ανασφάλεια έχουν δηλητηριάσει τις σχέσεις μεταξύ των μελών της οικογένειας. Μιας μικροαστικής οικογένειας μιας τυπικής (και αυτό έχει σημασία για τη γενικότητα) γερμανικής πόλης. Και δεν είναι μόνο αυτό. Οι κοινωνικές σχέσεις φθείρονται (αποφεύγουν να κάνουν παρέα με φίλους επειδή διώκονται από τους ναζί) και κατευθύνονται (κάνουν παρέα με ανθρώπους που δεν τους είναι ευχάριστοι, μόνο και μόνο γιατί, είναι καθεστωτικοί) μέσα από τα απάνθρωπα και ανελεύθερα δεδομένα της ναζιστικής φιλοσοφίας. Έτσι οδηγούμαστε στην υποκρισία σε όλες τις εκδηλώσεις της καθημερινής ζωής.

Αποκορύφωμα δε των παραπάνω είναι, η καχυποψία του πατέρα για το γιό του και η αμφιβολία (που τελικά καταλήγει σε βεβαιότητα) για το αν θα τον καταδώσει ή όχι. Η αυθόρμητη διάθεσή του να βγει έξω προκαλεί την αγωνία των γονιών του μήπως πηγαίνει να τους καταδώσει σε κάποια ναζιστική οργάνωση για κάτι που ίσως άκουσε και το οποίο οι ίδιοι δεν ξέρουν αν τελικά είπαν, ή όχι.

Η κατάσταση οδηγείται σε τέλειο παραλογισμό. Οι σοκολάτες που φέρνει το παιδί ερχόμενο, αποκαλύπτουν το γελοίο, χωρίς όμως να απαλείψουν εντελώς τις αμφιβολίες για το ρόλο του παιδιού.

Οι άνθρωποι στο μονόπρακτο παρουσιάζονται άβουλοι και ισοπεδωμένοι κάτω από τις καταστάσεις που αναφέραμε. Η συνείδησή τους διχάζεται από μια βαθιά αντινομία. Θέλουν να είναι πιστοί στη ναζιστική ιδεολογία της πατρίδας τους που θα τους οδηγήσει στη θέση της κυρίαρχης φυλής. Θέλουν όμως να βλέπουν το κάθε πράγμα, όπως είναι και όπως εκείνοι το αισθάνονται με την αληθινή σκέψη τους. Αυτή η εσωτερική τους επανάσταση τους κάνει να μην αισθάνονται και τόσο νομοταγείς. Η ψυχολογική πίεση που ασκείται οδηγεί στο ξέσπασμα όχι κατά των καταστάσεων που τους οδήγησαν εδώ, αλλά σ' ένα ξέσπασμα φόβου και αδυναμίας για το τι θα αντιμετωπίσουν.

Δ. ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

✓ Νοηματικές ενότητες/Επιμέρους πλαγιότιτλοι

Το έργο μπορεί να χωριστεί σε 10 ενότητες. Από αυτές το ποίημα είναι μια εισαγωγή για το τι πρόκειται να ακολουθήσει. Οι ενότητες από 2-9 αποτελούν το κύριο θέμα, ενώ η 10η ενότητα αποτελεί τη λύση του μονόπρακτου. Πιο αναλυτικά.

1η Ενότητα: Το ποίημα. Μας κατατοπίζει για το θέμα του μονόπρακτου και εκφράζει τις θέσεις του συγγραφέα.

2η Ενότητα: «Κολωνία..., εξαιτίας της βροχής».

3η Ενότητα: «- Να πούμε... Ευχαριστώ πολύ κυρία».

4η Ενότητα: «- Τα κάνουν αυτά όλοι... Μα βρέχει».

5η Ενότητα: «- Αν δεν σταματήσουνε... φαντασία του παιδιού μου».

6η Ενότητα: «- Μα πού είναι το παιδί... θα ρωτήσω και εκεί».

7η Ενότητα: «- Μα τι μπορεί να άκουσε... να κρατάει τη γλώσσα του».

8η Ενότητα: «- Δηλαδή τι νομίζεις... σημαία μαύρη-άσπρη-κόκκινη».

9η Ενότητα: «- Το τηλέφωνο..., ετοίμασέ μου μερικά εσώρουχα».

Το περιεχόμενο καθεμιάς από τις παραπάνω ενότητες (2-9) προκύπτει εύκολα από την ανάγνωση του κειμένου και τη νοηματική απόδοση.

10η Ενότητα: «- Μα τι έχετε;... λέει αλήθεια;» Η επιστροφή του γιου, οι ερωτήσεις των γονιών του και οι αμφιβολίες που μένουν στο τέλος του έργου.

Ε. ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ – ΤΕΧΝΟΤΡΟΠΙΑ

1. Ύφος: Το ύφος της σκηνής είναι αυτό που προβλέπεται από τον ίδιο τον ορισμό του θεατρικού μονόπρακτου.

Κύρια χαρακτηριστικά του είναι ένας ελαφρύς -πολλές φορές έντονος- απλοϊκός διάλογος με σύντομες φράσεις. Ο συγγραφέας έχει προσαρμόσει απόλυτα τους διαλόγους στους χαρακτήρες του έργου δίνοντας με τρόπο γλαφυρό, αναλυτικό, μα και συνάμα ανάλαφρο, το κλίμα καχυποψίας που κυριαρχεί στους πρωταγωνιστές και τους οδηγεί σε κωμικοτραγικές συζητήσεις, συνθέτοντας τελικά μια ιλατροτραγωδία που μπορεί μεν να εντυπωσιάζει και να ψυχαγωγεί το θεατή, παράλληλα όμως του εκθέτει και τα μεγάλα και υπαρκτά προβλήματα της εποχής.

2. Εκφραστικά μέσα

Μεταφορές: «τα νιάτα τα χρυσά», «καρφώνουν τον πατέρα τους», «και γινόμαστε αμέσως σαλάτα», «δηλητηριάζεται η φαντασία», «βάζουν αυτί», «βασανίζω το μυαλό μου», «εφημερίδες γεμάτες ψέματα», «σπάω το κεφάλι μου», «σπίνει αυτί» κ.α.

Παρομοίωση: «Σα να 'μουνα εγώ η αστυνομία».

Κοσμικά επίθετα-προσδιορισμοί: «χρυσά νιάτα», «φαιό σπίτι», «χιτλερική νεολαία», «υποθετικό χαρακτήρα», «αυστηρή κριτική», «άτιμη βροχή», «ψυχικής ανατάσεως», «απαίσια παραμύθια».

Προσωποποίηση: «φταίει αυτή η άσπρη η βροχή».

Υπερβολές: «καταστροφή αυτή η βροχή σήμερα», «χαλάει ο κόσμος απ' τη βροχή», «σπάω το κεφάλι μου», «εφημερίδες γεμάτες ψέματα».

ΣΤ. ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ του Σχ. βιβλίου

1n: Σ' αυτό το μονόπρακτο ο συγγραφέας με τη συμπεριφορά των προσώπων και με διάφορα μικρά περιστατικά δημιουργεί μια ορισμένη ατμόσφαιρα με την οποία αποδίδει την κατάσταση που επικρατεί στη ναζιστική Γερμανία. Να παρατηρήσετε: α) τη συμπεριφορά του καθενός προσώπου, β) τα επιμέρους περιστατικά και τις διαστάσεις που παίρνουν, γ) την ατμόσφαιρα που κυριαρχεί και την κατάσταση που αποδίδει. Με βάση αυτά να συζητήσετε για τις συνθήκες ζωής του λαού σ' ένα ανελεύθερο καθεστώς.

Απάντηση:

α) Συμπεριφορά των νέων

- Ο πατέρας παρουσιάζεται επηρεασμένος έντονα από το κλίμα τρομοκρατίας και καχυποψίας. Αυτό τον έχει κάνει οξύθυμο (ευερέθιστο), και μόνιμα αρνητικό απέναντι σε καθετί. Ο αυθορμητισμός τον οδηγεί σε αντιφάσεις και αφηρημένες δικαιολογίες για να κυριευθεί τελικά από τον τρόπο που πλάνταται στην ατμόσφαιρα της ναζιστικής Γερμανίας.

- Η μητέρα εμφανίζεται λογικότερη του συζύγου της, η ίδια όμως είναι αφοσιωμένη, υποταγμένη θα 'λεγε κανείς στη μικροαστική της μοίρα. Ωστόσο και εκείνη τελικά, η φαινομενικά ψυχραιμότερη, δηλητηριάζεται από το φόβο και οδηγείται στην αμφιβολία για την αγάπη του παιδιού της.

- Το παιδί είναι ένας χαρακτήρας διχασμένος. Εμποτισμένος με την προπαγάνδα της ναζιστικής νεολαίας, ζητά με αφέλεια τις συμβουλές του πατέρα του. Η στάση του γενικότερα γεννά αμφιβολίες.

- Η υπηρέτρια συμμετέχει απλώς στην παράσταση δίνοντας ένα ύφος μικροαστικής αξιοπρέπειας στο σπίτι.

β) Τα περιστατικά και οι διαστάσεις που παίρνουν.

Η ανάγνωση του θεατρικού καθώς και η ανάλυση του κειμένου που προηγήθηκε, περιγράφουν ικανοποιητικά τα περιστατικά και τις διαστάσεις που εκείνα παίρνουν.

γ) Η ατμόσφαιρα που κυριαρχεί στην κατάσταση του σπιτιού. Διαρκής εκνευρισμός, δυσκολία συνεννόησης, διάχυτη τρομοκρατία, σύμπλεγμα καχυποψίας, πανικός, απόγνωση, φόβος.

Γραπτή εργασία

Εγκωμιάζοντας την αθηναϊκή δημοκρατία ο Θουκυδίδης στον Επιτάφιο του Περικλή επισημαίνει ότι στο δημοκρατικό πολίτευμα οι πολίτες είναι απαλλαγμένοι από την καχυποψία μεταξύ τους. Στο κείμενο του Μπρεχτ βλέπουμε ότι στα ανελεύθερα καθεστώτα οι ανθρώπινες σχέσεις δηλητηριάζονται από την καχυποψία. Να εκθέσετε τις απόψεις σας συσχετίζοντας τις έννοιες: δημοκρατία - εμπιστοσύνη, ανελευθερία - καχυποψία.

Για να απαντήσουμε στα ζητούμενα αρκεί να βασιστούμε στο επιμέρους χαρακτηριστικά δημοκρατικού πολιτεύματος και τυραννικών καθεστώτων, όπως αυτά παρατίθενται παρακάτω.

α) Δημοκρατικό πολίτευμα: Ελευθερία έκφρασης γνώμης-Ελευθερία τύπου (γραπτού και ηλεκτρονικού) - Σεβασμός και αναγνώριση κάθε ανθρώπου από τον άλλο - Έλλειψη φόβου και καχυποψίας, όχι παρακολουθήσεις και ύποπτοι - επίδρασή της στην αγωγή των πολιτών της, καλλιέργεια ατμόσφαιρας εμπιστοσύνης - βελτίωση κοινωνικών και προσωπικών σχέσεων.

β) Ανελεύθερα καθεστώτα: Λογοκρισία έκφρασης σε όλα τα επίπεδα - παρακολουθήσεις (όλοι θεωρούνται ύποπτοι), διώξεις - απώλεια εμπιστοσύνης μεταξύ των ανθρώπων, απώλεια κοινωνικής συνοχής - αστυνόμευση - χαφιεδισμός, καχυποψία, οι διαπροσωπικές σχέσεις δηλητηριάζονται - απώλεια ψυχικής ισορροπίας - φόβος.

2. ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

- 1n:** Κάποια στιγμή ο άντρας απαντώντας στη γυναίκα του λέει: Άλλοτε! Μου δίνουν στα νεύρα τα «άλλοτέ» σου! Πώς αντιλαμβάνεστε τη συμπεριφορά της γυναίκας και του άντρα, με βάση αυτή τη φράση; Μπορείτε να ανακαλύψετε την πολιτική ταυτότητα του ζευγαριού;
- 2n:** Με ποια εκφραστικά μέσα επιτυγχάνεται η απόδοση «του τρόμου και της αθλιότητας», που επικρατεί στη Ναζιστική Γερμανία;

ΤΟ ΛΥΠΗΜΕΝΟ ΜΟΥ ΠΡΟΣΩΠΟ

Χάινρεχ Μπελ

A. Ο ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΣ

Η ζωή του

Ο Γερμανός μυθιστοριογράφος, διηγηματογράφος Χάινριχ Μπελ (Heinrich Boll) γεννήθηκε στην Κολωνία το 1917, Σπούδασε γερμανική λογοτεχνία μετά από τον Β' παγκόσμιο πόλεμο κατά τον οποίο υπηρέτησε στο πεζικό. Ανεξάρτητος δημοσιογραφικός συνεργάτης από το 1951, υπήρξε μέλος της Ομάδας 47 (Gruppe 47), ενός κύκλου Γερμανών, αριστερών κυρίως συγγραφέων με στόχο την αμοιβαία κριτική των έργων τους. Παρ' ότι η ομάδα «έδρασε» για μια εικοσαετία (1947-1967) ο ίδιος στράφηκε στη χριστιανική φιλοσοφία από το 1963. Το 1972 τιμήθηκε με το βραβείο Νόμπελ για τη λογοτεχνία.

Ο Μπελ θεωρείται από τους σημαντικότερους και πιο χαρακτηριστικούς εκπροσώπους της μεταπολεμικής γερμανικής πεζογραφίας. Το έργο του χαρακτηρίζεται από πάσης φύσεως αναζητήσεις και αμφισβητήσεις. Ιδιαίτερη βαρύτητα δίνει στην έκφραση της μοναξιάς του ανθρώπου και την καταπίεσή του από τα κάθε λογής κοινωνικά συστήματα και συστήματα αξιών. Μέσα από τα μυθιστορήματα του εκφράζει τις αντιφασιστικές και αντιμιλιταριστικές του ιδέες, διαμαρτυρόμενος για τον πόλεμο χωρίς νόημα, τα επακόλουθά του και τα ψυχικά τραύματα που άφησε ανοικτά, το «οικονομικό θαύμα» της μεταπολεμικής Γερμανίας. Προβληματίζεται από την έλλειψη κατανόησης μεταξύ των διαφορετικών γενεών. Τέλος με τρόπο καυστικό, σατυρικό και πνευματώδη καταγγέλει μέσα από τα διηγήματά του τη μάταιη συμβατικότητα και τη δίχως νόημα ευημερία της σημερινής ζωής στο Δυτικό κόσμο.

Το έργο του

Σημαντικότερα έργα του είναι: «Το τραίνο ήρθε στην ώρα του» (1949), «Αδάμ πού ήσουν;» (1951), «Και κανείς δεν είπε λέξη» (1953), «Αφύλαχτο σπίτι» (1954), «Μπιλιάρδο στις Εννιάμιση» (1959), «Απόψεις ενός κλόουν» (1963), και οι συλλογές διηγημάτων «Διαβάτη» (1950), «Έλα στο Σπα...» (1950), «Κι Έγινε Εσπέρα κι Έγινε Πρωί» (1956), «Οι Επισκέπτες» (1956), κ.α.

B. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΓΙΑ ΤΟ ΕΡΓΟ

Το διήγημα που θα αναλύσουμε, παρουσιάζει ένα τυπικό επεισόδιο σύλληψης,

προσαγωγής και ανάκρισης -ενός μόλις μέχρι πριν μια μέρα- κατάδικου και τώρα υποτίθεται ελεύθερου πολίτη, από το όργανο της τάξης ενός φασιστικά οργανωμένου καθεστώτος, όπως εκείνο της χιτλερικής Γερμανίας. Το αδίκημα; Το λυπημένο του - παρά τον νόμο- πρόσωπο.

Ο συγγραφέας αφηγείται με μοναδικό τρόπο το συμβάν, σατιρίζοντας μέχρις εσχάτων τις μεθόδους του αστυνομικού κράτους που κατευθύνει τους πολίτες του, ακόμα και σε θέματα της έκφρασης του προσώπου τους.

Γ. ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

α. Νοηματική απόδοση

Ο ήρωας του διηγήματος αφηγείται πως είχε σταθεί στην άκρη του λιμανιού και κοίταζε τους γλάρους που έψαχναν μάτια για τροφή στα βρώμικα νερά του. Το λιμάνι παρουσίαζε μια εικόνα ερήμωσης καθώς είχε να χρησιμοποιηθεί χρόνια. Εκείνος παρατηρούσε τα παιχνιδίσματα ενός γλάρου πάνω από το νερό και ήθελε να του βρισκόταν ένα κομμάτι ψωμί να ρίξει στους γλάρους, έτσι ώστε να τους δει να το κυνηγούν όλοι μαζί.

Ξαφνικά άκουσε κάποιον να του λέει: «Ακολουθά με». Ένας αστυφύλακας τον είχε πιάσει από πίσω. Εκείνος δοκίμασε να αντισταθεί, ζήτησε εξηγήσεις. Μάτια. «Συλλαμβάνεσαι για το λυπημένο σου πρόσωπο» ήταν η απάντηση και του έδωσε το χέρι με αλυσίδα.

Καταλαβαίνοντας τι τον περίμενε σκέφτηκε να πέσει στη θάλασσα. Ο αστυνόμος όμως δεν του άφησε περιθώρια, ρώτησε γιατί τον συνέλαβε παίρνοντας την απάντηση πως δεν έδειχνε ευτυχισμένος όπως απαιτούσε ο καινούργιος νόμος. Είπε πως δεν είχε ιδέα χωρίς όμως να καταφέρει να πείσει το όργανο της τάξης που του απάντησε ότι ο νόμος είχε προπαγανδιστεί αρκετά τις προηγούμενες μέρες.

Στο δρόμο για το τμήμα ο ήρωάς μας συνειδητοποιεί το κρύο που κάνει, την πείνα του, καθώς και ότι είναι άπλυτος και αζύριστος. Όλα αυτά ενώ περνούν από μέρη που θυμάται από τα παιδικά του χρόνια, μέρη που έχουν αλλάξει τόσο που φαίνονται αγνώριστα.

Ενώ προχωρούν οι άνθρωποι που τους έβλεπαν τάχυναν το βήμα τους και εκδήλωναν τον ενθουσιασμό του καθήκοντός τους, ωστόσο φρόντιζαν να μην διασταυρωθούν μαζί τους είτε αλλάζοντας δρόμο είτε μπαίνοντας σε κάποιο μαγαζί.

Μόνο ένας δάσκαλος ηλικιωμένος σε μια διασταύρωση βρέθηκε μπροστά τους και μη μπορώντας να τους αποφύγει, αφού πρώτα χαιρέτησε τον αστυφύλακα σύμφωνα με τους κανονισμούς, στράφηκε στον ήρωά μας και τον έφτυσε τρεις φορές στο πρόσωπο αποκαλώντας τον «πουλημένο τομάρι». Εκείνος προσπάθησε να σκουπιστεί με το μανίκι

του όμως ο αστυφύλακας τον απέτρεψε με μια γροθιά στην πλάτη που ήταν και η πιο ήπια ποινή που όριζε ο κανονισμός. Ο γέρος, αφού έκανε το καθήκον του, εξαφανίστηκε. Στη διαδρομή τους για το τμήμα δε συνάντησαν κανέναν άλλο, αφού όλοι άλλαζαν δρόμο. Μόνο μια πόρνη του έστειλε ένα κλεφτό φιλί κλείνοντάς του το μάτι. Ο αστυφύλακας έκανε πως δεν το είδε, αφού ο νόμος ήταν ελαστικός με τις γυναίκες αυτές που «συνέβαλλαν στην ανύψωση της γενικής χαράς».

Κάποτε έφθασαν στο σταθμό, ενώ την ίδια στιγμή στην πόλη σφύριζαν οι σειρήνες που σήμαιναν το τέλος της δουλειάς. Σε λίγο οι δρόμοι θα γέμιζαν από ανθρώπους με συγκρατημένη ευτυχία στα πρόσωπά τους για να ακολουθήσει αργότερα το γενικό πλήσιμο σύμφωνα με τις κρατικές εντολές.

Με την είσοδο τους στο τμήμα άρχισε η λήψη μέτρων βασανισμού, όπως όριζαν οι νόμοι. Με την έναρξη της προανάκρισης, ο προανακριτής, αφού ρώτησε τα στοιχεία του και έμαθε για την προηγούμενη καταδίκη του επειδή είχε χαρούμενο πρόσωπο σε μέρα γενικού πένθους του έσπασε με μια γροθιά τα τρία μπροστινά του δόντια για στιγματισμό.

Στη συνέχεια τον κτύπησαν ο ανακριτής, ο ανώτερος ανακριτής, ο προϊστάμενος ανακριτής, καθώς και ο αστυνόμος που τον συνέλαβε. Η τιμωρία του δε ολοκληρώθηκε με δέκα χρόνια φυλακή για το λυπημένο του πρόσωπο.

Τέλος ο ήρωας καταλήγει πως αν αντέξει και αυτά τα δέκα χρόνια, θα φροντίσει να μείνει ολότελα χωρίς πρόσωπο για να αποφύγει και νέα τιμωρία του.

β. Ερμηνευτικά – Γλωσσικά σχόλια

1. **ρεπιασμένης:** ερειπωμένης (ρέπια = ερείπια).
2. **αδήλωτη (πόρνη):** που δεν είναι δηλωμένη στην αστυνομία, ασκώντας το επάγγελμά της κρυφά.
3. **πατριδολατρικούς:** Σύλλογοι με σκοπό τη διάδοση της φιλοπατρίας.
4. **δεν εμπόουν:** δεν αναφέρονται, δεν περιέχονται, δεν αφορούν.
5. **προϊούσας:** που εξελίσσεται περισσότερο, συνεχώς.
6. **στον αναγκαίο:** στο αποχωρητήριο.
7. **δηλοποιώ:** γνωστοποιώ, κοινοποιώ.
8. **πλημμελής:** ελλειπής.
9. **καταπίονας:** το λαρύγγι,

γ. Πραγματολογικά – Ιδεολογικά – Πολιτιστικά σχόλια

Κεντρική ιδέα του αφηγήματος είναι η καταπίεση που ασκείται στον άνθρωπο σε όλους τους τομείς της ζωής του και κύρια στην προσωπική του ζωή και τις κοινωνικές του σχέσεις από τα φασιστικά και ανελεύθερα καθεστώτα. Όλες οι εκδηλώσεις αποφασίζονται και επιβάλλονται από το κράτος. Η ευτυχία, η δυστυχία, το γέλιο, ο

έρωτας, το πλύσιμο έχουν το καθένα ξεχωριστά μια διακεκριμένη χρονικά θέση στο διάστημα της ημέρας. Όσοι δεν συμμορφώνονται με τους νόμους αντιμετωπίζονται σκληρά από τα όργανα του κράτους. Έτσι οι πολίτες χάνουν την προσωπικότητά τους (το πρόσωπο), και μετατρέπονται σε ρομπότι που δρουν μηχανικά σύμφωνα με τις εντολές του συστήματος.

Ο συγγραφέας έζησε στη Γερμανία τα χρόνια της ναζιστικής θηριωδίας βιώνοντας με τον πιο άμεσο τρόπο τα αποτελέσματά της στον πληθυσμό της χώρας. Έζησε «εκ των έσω» τη νοοτροπία του φασισμού της επιβολής με τη βία, την αστυνόμευση, το καφιεδισμό, την εξαντλητική προπαγάνδα, τις απάνθρωπες τιμωρίες που οδήγησαν τους συνανθρώπους του στην προσωπική τους αλλοτρίωση.

Σκοπός του λοιπόν, είναι μέσα από μια -διογκωμένη είναι αλήθεια- αφήγηση να ενημερώσει τους νεότερους που δεν έζησαν παρόμοιες καταστάσεις, για τη φρίκη και τη θηριωδία των φασιστικών και ανελεύθερων καθεστώτων, θέλοντας παράλληλα να καυτηριάσει τη νοοτροπία, όσων δέχονται την εξαφάνιση της προσωπικής τους ζωής χωρίς καν να αντισταθούν.

Το κείμενο που αναλύουμε ξεκινά με την παράλογη για μας σύλληψη του ήρωα με αφορμή το λυπημένο του πρόσωπο. Ο παραλογισμός συνεχίζεται με τις αντιδράσεις του κόσμου στη θέα του ασυνόμου. Η εκδήλωση δουλικότητας είναι εμφανής, ενώ η λειτουργία των πολιτών πάνω στα πρότυπα της συμπεριφοράς που καθορίζονται από το σύστημα, μας δίνει την αίσθηση κωμωδίας σε κουκλοθέατρο, όπου τις κλωστές κινεί κάποιος αόρατος σκηνοθέτης (το κράτος). Η βία όμως σωματική και ψυχολογική που ασκείται στον ήρωα μας οδηγεί σε μια τραγική πραγματικότητα που αποσκοπεί στην εξαφάνιση της προσωπικότητας.

Αξιοπρόσεκτη είναι η συμπεριφορά της πόρνης. Ο τρόπος αντίδρασής της, δεν οφείλεται μόνο στην ελαστικότητα του νόμου, αλλά και στις σχέσεις αλληλεγγύης που αναπτύσσονται μεταξύ των απόκληρων του συστήματος. Ανθρώπων που διώκονται γι' αυτήν ακριβώς την κοινωνική τους θέση και όχι για κάποια συγκεκριμένη ενέργεια κατά του κράτους. Το σύνολό τους αποτελεί το λούμπεν-προλεταριάτο που υποφέρει πάντα και σε κάθε σύστημα ακόμα και σ' αυτά που ισχυρίζονται πως αγωνίζονται για τον άνθρωπο.

Δ. ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

✓ Νοηματικές ενότητες/Επιμέρους πλαγιότιτλοι

Το διήγημα αποτελείται από επτά αφηγηματικές ενότητες από τις οποίες η πρώτη αποτελεί τον πρόλογο, οι επόμενες πέντε το κύριο θέμα και η τελευταία τον επίλογο.

1η Ενότητα: «Σταματώντας,.. δεμένοι με σχοινιά», Ο τόπος σύλληψης και οι σκέψεις του ήρωα.

- 2η Ενότητα:** «Μα ξαφνικά... τριανταέξι ώρες». Η σύλληψη του ήρωα, ο διάλογος με τον αστυνόμο και η πληροφόρησή του για το νέο νόμο.
- 3η Ενότητα:** «Μ' έσπρωξε... γεμάτη όνειρα». Οι σκέψεις του κρατουμένου για την κατάστασή του και τα μέρη όπου έζησε μικρός.
- 4η Ενότητα:** «Όσους ανθρώπους,.. έξυπνα σχόλια». Οι αντιδράσεις του κόσμου στο δρόμο, τα επεισόδια με τον δάσκαλο και την πόρνη.
- 5η Ενότητα:** «Ευτυχώς,.. και κάθισε». Η άφιξη στο τμήμα και η αρχή των σωφρονιστικών μέτρων.
- 6η Ενότητα:** «Επικράτησε... το χαρούμενο πρόσωπό μου». Η προανάκριση, η ανάκριση, οι σωματικές τιμωρίες και η καταδίκη.
- 7η Ενότητα:** «Αν αντέξω,.. δίκως πρόσωπο». Το συμπέρασμα του ήρωα απ' ολοκλήρη την ιστορία.

Ε. ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ – ΤΕΧΝΟΤΡΟΠΙΑ

1. Η γλώσσα είναι η δημοτική, ενώ τα τεχνικά μέσα έκφρασης άφθονα. Σε όλο το διήγημα επικρατεί το στοιχείο της υπερβολής (δικαιολογείται όπως αναφέραμε πιο πάνω), ο γοργός ρυθμός, οι ζωντανοί διάλογοι και ένα ύφος γλαφυρό, πολλές φορές δε σατυρικό. Ο συγγραφέας κινείται στα όρια μεταξύ κωμωδίας και δράματος, αστείου και σοβαρού, απίστευτου και πραγματικότητας μετατρέποντας σε αρκετά σημεία το αφήγημα σε ιλαροτραγωδία.

2. Εκφραστικά μέσα:

Μεταφορές: «Το λυπημένο μου πρόσωπο τράβηξε την προσοχή», «είχα καρφώσει το βλέμμα», «το βλέμμα που πλανιόταν», «να το βυθίσω» (το βλέμμα), «αλύγιστη ματιά του», «δεν καταβρόχθιζε άλλο από καθήκον», «η ευλογία της εφημερίδας», «η καρδιά μου ήταν γεμάτη όνειρα», «φάτσα βουτηγμένη στο καθήκον», «ο πολιτσίμανος πάλευε να καμωθεί», «θα πλημμύριζαν οι δρόμοι από χιλιάδες ανθρώπους», κ.α.

Παρομοιώσεις: «σαν να τανε δεμένοι με σκοινιά», «σοβαρός σαν βουβάλι», «μ' έσπρωχνε μπροστά σα σκιάχτρο», «με τον τρόπο του χελιδονιού... νερού».

Κοσμητικά επίθετα - προσδιορισμοί: «λυπημένο πρόσωπο», «πράσινο», «πνιχτό νερό», «λεπίδωτο δέρμα», «αλύγιστη ματιά», «βρώμικη πύχτρα», «άπλυτος», «εξόριστος», «ευτυχισμένος», «χορτάτος», «φυσική αταξία», «πουλημένο τομάρι», «ήπια ποινή», «χλωμή», «πρησμένη», «ξανθή» (γυναίκα) κ.α.

Προσωποποιήσεις: «ο νόμος διατάζει», «το χέρι δοκίμασε να με τραβήξει».

Υπερβολές: «είκοσι βήματα,.. ζωής», «θα πλημμύριζαν οι δρόμοι...», «να μείνω ολότελα δίκως πρόσωπο», κ.ά.

Εικόνες: «Η εικόνα του έρημου λιμανιού», «του γλάρου», «των ανθρώπων που τους απέφευγαν», «του ηλικιωμένου δάσκαλου» κ.ά.

ΣΤ. ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ στις ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ του Σχ. βιβλίου

1n: Να εντοπίσετε τις απαιτήσεις του Κράτους, όπως αυτό εικονίζεται μέσα στο διήγημα, και να τις κρίνετε.

Απάντηση:

Το Κράτος απαιτεί από τους πολίτες:

- α) Να έχουν μία συγκεκριμένη έκφραση στο πρόσωπό τους (άλλοτε λυπημένη και άλλοτε χαρούμενη).
- β) Να γνωρίζουν κάθε νόμο εικοσιτέσσερις ώρες μετά την δημοσίευσή του.
- γ) Να ακούν ραδιόφωνο, να διαβάζουν τις (νόμιμες) εφημερίδες και να ενημερώνονται από τις προκηρύξεις που σκορπίζονται στους δρόμους.
- δ) Να προσφωνούν ο ένας τον άλλο «συνάδελφο».
- ε) Να είναι καθαροί, ξυρισμένοι, χορτάτοι.
- στ) Να είναι (δείχνουν) ευτυχισμένοι.
- ζ) Να εκδηλώνουν την ταπεινότητά τους στα κρατικά όργανα.
- η) Να δέχονται εξευτελιστικές ποινές χωρίς καμιά αντίδραση.
- θ) Να ξεκινούν τη δουλειά τους με αλλαλαγμούς χαράς και να την τελειώνουν με συγκρατημένη χαρά.
- ι) Να πλένονται και να διασκεδάζουν συγκεκριμένη ώρα.

Εκτός των παραπάνω ο αναγνώστης διαβάζοντας προσεκτικά το κείμενο μπορεί να βρει εντολές προς τις νοικοκυρές, πατριδολατρικούς συλλόγους κ.α.

2n: Ο πολίτομάνος αποκαλεί τον ήρωα «συνάδελφο» κι εκείνος τον αποκαλεί «αφεντικό». Να εξηγήσετε τη συμπεριφορά τους σ' αυτό το σημείο.

Απάντηση:

Το όργανο της τάξης πιστό στις επιταγές του νόμου προσφωνεί τον ήρωα «συνάδελφο». Εκείνος όμως είτε από απείθεια, είτε επειδή δεν πιστεύει στην ισότητα μεταξύ τους απέναντι στο νόμο τον θεωρεί «αφεντικό». Ο ήρωας πιστεύει πως ο αστυνομικός δεν είναι παρά ένα όργανο της κρατικής καταστολής που θα ξεσπάσει πάνω του. Όπως είπαμε και παραπάνω, κουβαλάει το φόβο της κοινωνικής ομάδας στην οποία ανήκει απέναντι στους εκφραστές της εξουσίας.

3n: Να εξηγήσετε τη συμπεριφορά των ανθρώπων απέναντι στον ήρωα, όταν αυτός μεταφέρεται στον αστυνομικό σταθμό. Τι την προσδιορίζει.

Απάντηση:

Η συμπεριφορά των ανθρώπων στο δρόμο χαρακτηρίζεται από τη φοβία της απέναντι στο αστυνομικό όργανο. Μερικοί από αυτούς ίσως νιώθουν ντροπή βλέποντας

κάποιον να αντιστέκεται ακόμα στις επιταγές ενός παράλογου καθεστώτος με το οποίο οι ίδιοι συμπλέουν. Προσπαθούν τελικά να αποφύγουν τον εξευτελιστικό χαιρετισμό απέναντι στον αστυφύλακα, αλλά και την εφαρμογή του νόμου προς τον ήρωα.

4η: Τι θέλει να πει ο συγγραφέας παρουσιάζοντας τον ήρωα να φυλακίζεται δύο φορές για τους λόγους που αναφέρονται στο κείμενο;

Απάντηση:

Ο άνθρωπος δεν είναι κύριος των ψυχικών του διαθέσεων. Αυτές υπαγορεύονται και καθορίζονται από το κράτος. Το καθεστώς ενδιαφέρεται για την πλήρη και τυφλή εφαρμογή των διατάξεων και όχι για το πρόσωπο (τις εκδηλώσεις της προσωπικής ζωής) των πολιτών. Η τάξις και η υπακοή υπεράνω όλων, έτσι ώστε να μη βλάπεται η ομοιογένεια του συνόλου.

5η: Πώς εξηγείτε την τελευταία παράγραφο του κειμένου;

Απάντηση:

Ο ήρωας ομολογεί την ήττα του. Η σκληρότητα του καθεστώτος νίκησε. Εκείνος δέχεται τους όρους που του επιβάλλουν. Αν βγει από τη φυλακή μετά από δέκα χρόνια θα ακολουθήσει το παράδειγμα των συμπολιτών του, παραμένοντας απρόσωπος, υπακούοντας τυφλά αυτή τη φορά τους κανόνες του συστήματος. Ίσως έτσι γλιτώσει μια τρίτη φυλάκιση.

Γραπτή εργασία

Υποθέστε ότι οι πολίτες κάποιας χώρας ξυπνούν ένα πρωί και ακούνε στο ραδιόφωνο την ακόλουθη είδηση:

«Επειδή ο Πρόεδρος της χώρας έκρινε ότι αιτία της κακοδαιμονίας της πολιτείας είναι η έλλειψις θρησκευτικής πίστεως, αποφασίζει και διατάσσει γενικόν συμμετοχόν των πολιτών εις πάσας τας λατρευτικάς εκδηλώσεις. Οι παραβάται θα παραπέμπονται εις ειδικά δικαστήρια διά τας κυρώσεις».

Είναι προφανές ότι το καθεστώς μιας χώρας που επιβάλλει την υποχρεωτική συμμετοχή των πολιτών της σε κάθε είδους λατρευτικές εκδηλώσεις υπό την απειλή οποιωνδήποτε κυρώσεων, δεν μπορεί να είναι παρά ένα φασιστικό θεοκρατικό πολίτευμα.

Η θρησκευτική ζωή ρυθμίζεται από την ατομική εσωτερική διάθεση και δεν επιβάλλεται από κανέναν. Η επιβολή κυρώσεων αντικαθιστά το θρησκευτικό συναίσθημα με ένα αίσθημα φόβου και ανασφάλειας οδηγεί όχι σε λατρεία του θεού αλλά σε λατρεία του κράτους, ζητούμενο κάθε φασιστικού καθεστώτος.

Η θεοκρατική μορφή του φασιστικού καθεστώτος που εμφανίζεται εδώ μπορεί να είναι μέρος μιας μεικτής μορφής ενός ανελεύθερου πολιτικού συστήματος που βασίζεται στη θεοκρατία, τη στρατιωτική οργάνωση και πειθαρχία, την κατευθυνόμενη εκπαίδευση.

Ένα τέτοιο καθεστώς, προβλέπει ακόμα συνθήματα εύπεπτα (σλόγκαν), για πιο εύκολη και άμεση προπαγάνδα.

(«Ελλάς Ελλήνων Χριστιανών» Ελλάδα περίοδος δικτατορίας 1967-1974).

Z. ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

- 1n:** Αφού μελετήσετε προσεκτικά το κείμενο, μπορείτε να προσδιορίσετε τον τόπο και το χρόνο της αφήγησης;
- 2n:** Ποια είναι η ψυχολογική διάθεση του αφηγητή απέναντι στους μηχανισμούς καταστολής του κράτους και κατ' επέκταση της πολιτικής ηγεσίας του;

CANTO XLV

Έζρα Πάουντ

A. Ο ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΣ

Η ζωή του

Ο Αμερικανός ποιητής δοκιμογράφος και κριτικός Έζρα Πάουντ (Ezra Pound) γεννήθηκε στο Αϊντάχο των Η.Π.Α. το 1885. Σπούδασε συγκριτική φιλοσοφία στο πανεπιστήμιο της Πενσυλβάνια και δίδαξε έως το 1907 σε κολλέγιο της Ιντιάνα. Το 1908 τον βρίσκει στη Βενετία να τυπώνει τα πρώτα του ποιήματα με τίτλο «Σβησμένο φως», πριν να εγκατασταθεί στο Λονδίνο όπου και παρέμεινε μέχρι το 1920. Μαζί με άλλους αμερικανούς ποιητές, ανήκε στον ποιητικό όμιλο των εικονιστών με στόχο την αναμόρφωση της ποίησης η οποία είχε εκπέσει σε πλαδαρότητα. Ο ίδιος από το 1919 διατέλεσε για ένα διάστημα διευθυντής έκδοσης του περιοδικού «Ο Έγλωιστής» που ήταν πρωτοποριακό στο αγγλοαμερικανικό κίνημα της ποιητικής Ανανέωσης.

Παθιασμένος λάτρης της Ιταλίας την οποία ονόμαζε δεύτερη πατρίδα του ο Πάουντ εγκαταστάθηκε εκεί το 1924. Πήρε το μέρος του Μουσσολίνι, όταν εκείνος ανέβηκε στην εξουσία, και μέσω του ραδιοφωνικού σταθμού της Ρώμης ανέλαβε τακτικό πρόγραμμα εκπομπών μέσα από τις οποίες προπαγάνδιζε τις αρχές του φασισμού και καταφερόταν εναντίον των Εβραίων.

Με την απελευθέρωση της Ιταλίας το 1944 από τους Αμερικανούς, συνελήφθη και προσήχθη σε δίκη στην Ουάσιγκτον με την κατηγορία της εσχάτης προδοσίας. Χαρακτηρίστηκε όμως διανοητικά άρρωστος και παρέμεινε εγκλειστος σε ψυχιατρείο μέχρι το 1958, οπότε και επέστρεψε στη Ρώμη, για να αφήσει την τελευταία του πνοή στη Βενετία το 1972.

Όπως αναφέραμε και παραπάνω, ο Έζρα Πάουντ ήταν μέλος του ποιητικού ομίλου των εικονιστών, μιας ποιητικής τάσης με ιδιαίτερα χαρακτηριστικά από τα οποία κυριώτερα είναι η συμπύκνωση του κειμένου (όσο είναι δυνατόν περισσότερο), η λεκτική διαύγεια, η ζωντάνια στην έκφραση, αλλά και αδιαφορία για το αν το αντικείμενο προσφέρεται για ποιητική προσαρμογή. Ο εικονισμός επηρέασε βαθιά τη νεότερη αγγλική και αμερικανική ποίηση.

Ο Πάουντ μελέτησε Έλληνες, Ρωμαίους και Ευρωπαίους ποιητές. Ωστόσο μελέτησε και ιαπωνική ποίηση ενώ ασχολήθηκε και με την κινέζικη παράδοση. Λάτρης του Δάντη (χωρίς όμως να συμμερίζεται τις απόψεις του για το Χριστιανικό όραμα) συνέθεσε τα Cantos, των οποίων κομμάτι αποτελεί το ποίημα που θα εξετάσουμε.

Το έργο του

Το έργο του περιλαμβάνει κυρίως ποίηση, αλλά και δοκίμια κριτικές και πεζά από τα οποία σημαντικότερα είναι: «Αγαλλίαση» (1909), «Σβησμένο φως» (1908), «Πρόσωπα» (1910), «Πνεύμα της Μυθιστορίας» (πεζό 1910), «Εγκώμιο στον Σέξτο Προπέρτιο» (1934), «Χιού Σέλγουιν Μώμπερλυ» (1920), «Άσματα» (Cantos 1915), «Γεωτρύπανο» (1955).

B. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΓΙΑ ΤΟ ΕΡΓΟ

Το ποίημα που εξετάζουμε είναι το 45ο από τα 114, του έργου «Άσματα» [Cantos]. Αναφέρεται δε στην τοκογλυφία σπιγματίζοντάς την ως «αμαρτία ενάντια στη φύση». Οι τοκογλύφοι είναι υπεύθυνοι για μια σειρά από κακώς κείμενα στη ζωή των ανθρώπων. Βάζουν φραγμούς στην πρόοδο της τέχνης, προκαλούν ζημιές στον πολιτισμό, ενώ η τοκογλυφία νεκρώνει τη ζωή του ανθρώπου και τη στερεί από κάθε δημιουργικό κίνητρο. Ο Πάουντ γεννημένος και μεγαλωμένος στην Αμερική, όπου βασιλεύει το χρήμα, έρχεται να καυτηριάσει μέσω της τοκογλυφίας ό,τι γίνεται με στενά χρηματικό υπολογισμό, χρησιμοποιώντας εκφράσεις απλές, λιτές και καθαρές όπως άλλωστε αρμόζει σε ένα γνήσιο εκπρόσωπο της σχολής των εικονιστών.

Γ. ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

α. Νοηματική απόδοση

Στο ποίημα αυτό ο Πάουντ χρησιμοποιώντας για συμβολικούς λόγους τη λέξη τοκογλυφία καυτηριάζει την αγάπη για το χρήμα καθώς και τα όσα κακά προέρχονται από τη λανθασμένη χρήση του χρήματος. Έτσι λέει πως με την τοκογλυφία δεν μπορούν να κτίσουν οι άνθρωποι καλό σπίτι ούτε μπορούν να έχουν στην εκκλησία τους ζωγραφιστό παράδεισο. Ακόμα λέει πως με την τοκογλυφία δε γίνονται οι μεγάλοι ζωγράφοι που το έργο τους αντέχει στο χρόνο, αλλά ούτε και το καλό και φρέσκο ψωμί. Το χρήμα δεν κάνει τον πελεκάνο να πλησιάσει την πέτρα ούτε τον υφαντή τον αργαλειό του. Η τοκογλυφία είναι αρρώστια, πανούκλα που κρατάει τον άνθρωπο μακριά από τα έργα των μεγάλων ζωγράφων. Εμποδίζει το κτίσιμο ωραίων εκκλησιών με σκαλιστές πέτρες, σκουριάζει τη σμίλη του τεχνίτη, δεν επιτρέπει να υφαίνει κανείς καλά υφάσματα. Τέλος είναι εκείνη (η τοκογλυφία) που σκοτώνει το παιδί στη μήτρα, σταματά τα νεανικά ερωτόλογα αποξενώνοντας ερωτικά τους ανθρώπους και εμποδίζοντας να γίνει κάθε καλό.

β. Ερμηνευτικά – Γλωσσικά σχόλια

- 1. τοκογλυφία:** ο δανεισμός χρημάτων με τόκο ανώτερο από το νόμιμο. Η τοκογλυφία τιμωρείται ποινικά, ενώ η ίδια αποτελεί κοινωνικό παρασιτισμό, και είναι φαινόμενο περιόδων ανώμαλης οικονομικής κατάστασης. Εδώ η λέξη τοκογλυφία σημαίνει κυρίως τη φιλαργυρία, την αγάπη για το χρήμα.
- 2. αγκωνάρι:** Πέτρα που βάζουν οι οικοδόμοι στις γωνίες του σπιτιού.
- 3. παλλακίδα:** Η γυναίκα που συζει με άνδρα χωρίς γάμο.
- 4. Λομπάρντο Ντούτσιο, Πιέρο ντελλα Φραντζέσκ, Μπελλίνι κ.ά.:** Ονόματα δημιουργών (ζωγράφοι, γλύπτες κτλ.), Ιταλικής καταγωγής.
- 5. Άγιος Τρόφιμος, Άγιος Ιλαρίων:** μοναστήρια της Γαλλίας.

γ. Πραγματολογικά – Ιδεολογικά – Πολιτιστικά σχόλια

Η υπέρμετρη αφοσίωση στο χρήμα, το διαρκές και επίμονο κυνήγι του, το μετατρέπουν σε αυτοσκοπό για τον άνθρωπο στερώντας του έτσι τη χαρά της δημιουργίας, σκοτώνοντας το μεράκι του τεχνίτη και εμποδίζοντας το φιλάργυρο να χαρεί τις ανέσεις της ζωής.

Ο φιλοχρήματος είναι ο κύριος στόχος του Πάουντ αλλά όχι μόνο αυτός. Το χρηματικό κίνητρο αποτελεί δηλητήριο και για την καλλιτεχνική δημιουργία. Ο άνθρωπος υπόδουλος του χρήματος, ζει περιορισμένα, μακριά από τις χαρές της ζωής για να μη ξοδέψει χρήματα. Ο καλλιτέχνης που δημιουργεί με σκοπό το χρήμα στερείται δημιουργικότητας, έμπνευσης. Τα έργα του δε θα αφήσουν εποχή. Ήταν και θα παραμείνει άγνωστος.

Ο Πάουντ αναφέρεται στην τοκογλυφία δεχόμενος τις απόψεις του Δάντη στο Κάντο 11 του άσματος της κόλασης από τη θεία Κωμωδία. Χρησιμοποιεί τη φράση του Δάντη *Contra Natura* θέλοντας να στηρίξει την άποψη πως η τοκογλυφία είναι ενάντια στο Θεό και ενάντια στο έργο του, τη φύση.

Δ. ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

✓ *Νοηματικές ενότητες/Επιμέρους πλαγιότιτλοι*

Το ποίημα παρουσιάζει νοηματική συνέχεια και ως εκ τούτου δε χωρίζεται σε ενότητες. Ορισμένα όμως τμήματα του περιλαμβάνουν συνεχή παράθεση ονομάτων, διακόποντας τη συνεχή ροή νοημάτων.

Ε. ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ – ΤΕΧΝΟΤΡΟΠΙΑ

- 1.** Η γλώσσα είναι απλή δημοτική ενώ το ύφος είναι απλό, λιτό με ελεύθερο στίχο, χωρίς

παραδοσιακό μέτρο και ομοιοκαταληξία. Έτσι μπορούμε να μιλήσουμε για ένα πεζολογικό ύφος χωρίς ιδιαίτερη τεχνική, εκτός ίσως από την υπερβολή που χρησιμοποιεί ο ποιητής για να τονίσει πόσο αρνητική στη ζωή γενικά των ανθρώπων είναι η τοκογλυφία.

Παρ' ότι το θέμα είναι αντιποινικό ο Πάουντ καταφέρει με τον τρόπο που περιγράφει και αναφέρεται στις εκδηλώσεις της πρακτικής ζωής να το κάνει ένα ενδιαφέρον ποίημα χωρίς να χρησιμοποιεί ιδιαίτερα εκφραστικά μέσα, τα οποία είναι ελάχιστα.

2. Εκφραστικά μέσα:

Μεταφορές - προσδιορισμοί: «πελεκημένο αγκωνάρι», «ζωγραφιστό παράδεισο», «μπαγιάτικα ψίκουλα», «ορεινό στάρι», «δυνατό αλεύρι», «σκαλιστή πέτρα».

Παρομοίωση: «ψωμί στεγνό σα χαρτί».

Σύνθετα: «φωτοστέφανο», «λιθοξόος», «αποπληξία»

Ασύνδετα: «με την τοκογλυφία είναι το ψωμί σου από μπαγιάτικα ψίκουλα, είναι το ψωμί σου στεγνό». «Η τοκογλυφία σκοτώνει το παιδί στη μήτρα», «σταματά τα ερωτόλογα,... φέρνει αποπληξία» κ.ά.

ΣΤ. ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ στις ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ του Σχ. βιβλίου

1n: Ο ποιητής επισημαίνει τις ολέθριες συνέπειες της τοκογλυφίας με εικόνες που χαρακτηρίζονται για την ενάργηιά τους και αναφέρονται στην πρακτική ζωή και την καλλιτεχνική δημιουργία: Συμφωνείτε μ' αυτή την άποψη; Να τεκμηριώσετε την απάντησή σας.

Απάντηση:

Από την παραπάνω ανάλυση αλλά και τη καθημερινή ζωή είναι εύκολο για κάθε φυσιολογικό άνθρωπο να παραδεχτεί ότι η φιλοχρηματία (φιλαργυρία, τοκογλυφία) στερεί τον άνθρωπο από τις χαρές της ζωής αλλά και τον απομακρύνει από το όραμα που είναι αναγκαίο για την καλλιτεχνική δημιουργία.

2n: Δύο ήταν τα βασικά χαρακτηριστικά της ποίησης των εικονιστών; α) Η προσπάθειά τους να δώσουν ζωντάνια στην ποιητική έκφραση. β) Η αδιαφορία τους για το αν το θέμα είναι ή δεν είναι ποιητικό. Ανταποκρίνεται το ποίημα σ' αυτά τα δυο χαρακτηριστικά; Να υποστηρίξετε την άποψή σας.

Απάντηση:

Πράγματι το ποίημα που εξετάσαμε, ανταποκρίνεται και στα δύο βασικά χαρακτηριστικά της ποίησης των εικονιστών.

Εκφράσεις, όπως: «... για να πουληθεί και να πουληθεί γρήγορα», «... Είναι το ψωμί σου πάντα από μπαγιάτικα ψίκουλα... δυνατό αλεύρι», «η τοκογλυφία είναι πανούκλα»,

«το θαλασσί βγαίνει μέσα από τη χρήση της υπερβολής». Ο ποιητής παραθέτει ακόμα, μια σειρά από έργα τέχνης καθώς και τους δημιουργούς τους, για να τονίσει πως η ζωή πεθαίνει από την αγάπη για το χρήμα.

Η τοκογλυφία με όποια έννοια της αποδίδεται, δεν μπορεί να χαρακτηριστεί ποιητικό θέμα που θα εμπνεύσει έναν ποιητή. Ο Πάουντ όμως βοηθούμενος από τη ζωντάνια των εκφράσεων και τη δύναμη των εικόνων που παραθέτει, καταφέρνει να εκμεταλλευτεί και να αναπτύξει ποιητικά το θέμα.

Γραπτή εργασία

Το χρήμα είναι απαραίτητο, για να καλύψει το άτομο τις ανάγκες της ζωής του. Συχνά όμως γίνεται αυτοσκοπός και η αδιάκοπη και με κάθε τρόπο αναζήτηση του κέρδους ευτελίζει τη ζωή και διαφθείρει τις ανθρώπινες σχέσεις αφαιρώντας από το άτομο κάθε δημιουργικό κίνητρο. Να εκθέσετε και να τεκμηριώσετε τις απόψεις σας.

Η τοκογλυφία ορίζεται σαν μια μορφή τοκισμού που αποδίδει τόκο μεγαλύτερο του νομίμου, αγγίζοντας τα όρια της αισχροκέρδειας. Σήμερα εξακολουθεί να αποτελεί μάστιγα για τους ασθενέστερους οικονομικά συνανθρώπους μας, αλλά και όσους έχουν άμεση ανάγκη χρημάτων. Ο τοκογλύφος δεν αποβλέπει μόνο στους τόκους. Εκμεταλλεύεται την αδυναμία αποπληρωμής τους, για να ιδιοποιηθεί την περιουσία του οφειλέτη. Δυστυχώς το παραπάνω φαινόμενο, (το οποίο είχε πάρει μεγάλες διαστάσεις κατά την αρχαιότητα αλλά και κατά το μεσαίωνα) δεν έχει εξαληφθεί στις μέρες μας παρά την ανάπτυξη και λειτουργία του πιστωτικού συστήματος. Ενός πιστωτικού συστήματος, που αν και ωφέλιμο (αναγκαίο) για την ανάπτυξη της επιχειρηματικής δραστηριότητας, δεν παύει να αποτελεί μια νόμιμη τοκογλυφία, με σημαντικά (αν και νόμιμα) κέρδη.

Έτσι είναι προφανές ότι όσο υπάρχει το κίνητρο της μεγιστοποίησης του κέρδους, η τοκογλυφία (νόμιμη ή παράνομη) θα ανθεί, άλλοτε βοηθώντας (πάντα όμως με αντίτιμο) και άλλοτε καταστρέφοντας οικονομικά (και όχι μόνο) τους συνανθρώπους μας, εύκολα θύματα στο βωμό του κεφαλαιοκρατικού μας συστήματος.

Z. ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1n: Ο ποιητής επιχειρεί μια σύγκριση της τοκογλυφίας με τη θρησκευτική ζωγραφική της προαναγεννησιακής και αναγεννησιακής περιόδου. Τι εξυπηρετεί αυτή η σύγκριση;

2n: Πού βρίσκεται η ανθρώπινη ευτυχία για τον ποιητή;

ΛΑΤΡΗΣ ΤΗΣ ΑΝΘΡΩΠΟΤΗΤΑΣ

Τζον Ντος Πάσσοσ

A. Ο ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΣ

Η ζωή του

Ο Αμερικανός μυθιστοριογράφος Τζον ντος Πάσσοσ (*John Roderigo Dos Passos*) γεννήθηκε στο Σικάγο το 1896. Σπούδασε στο Πανεπιστήμιο του Χάρβαρντ και το 1916 ήρθε στην Ευρώπη για να σπουδάσει αρχιτεκτονική. Η ένταση του Α΄ παγκοσμίου πολέμου όμως (1914-1918) τον οδήγησε να καταταχθεί στο στρατό. Μετά τον πόλεμο συνεργάστηκε με διάφορες αμερικανικές εφημερίδες σαν ανταποκριτής. Εκτός από μυθιστορήματα έγραψε και μια σειρά από ιστορικές μελέτες. Θερμός φιλειρηνιστής και με ριζοσπαστικές ιδέες, επέλεξε τελικά έναν προσανατολισμό πιο συντηρητικό, συμβατό με τα δεδομένα της αμερικανικής κοινωνίας. Πέθανε στο Σικάγο το 1970.

Από τους σημαντικότερους εκπροσώπους της μετά τον Α΄ Παγκόσμιο πόλεμο γενιάς δημιούργησε έναν δικό του πρωτότυπο τρόπο μυθιστορηματικής σύνθεσης με ιδιαίτερα τεχνικά χαρακτηριστικά που είναι:

α) Η αντικειμενική παράθεση των γεγονότων σε μορφή «ντοκουμαντέρ» χωρίς να τα συνοδεύει από εξηγήσεις ή σχόλια.

β) Ο ταυτοχρονισμός, η ταυτόχρονη δηλαδή εξιστόρηση όλων των ιστοριών.

γ) Η εναλλακτική παρεμβολή στην αφήγηση επίκαιρων κειμένων (επικεφαλίδων από εφημερίδες, αποσπασμάτων από δηλώσεις πολιτικών σλόγκαν κ.α.) -κείμενα προσωπικής ανασκόπησης από τον ίδιο τον αφηγητή- αποσπασμάτων από βιογραφίες ξεχωριστών προσώπων με ιδιαίτερο ρόλο στην κοινωνικοπολιτική δράση της εποχής.

Όλα τα παραπάνω «δέονται» με το κείμενο με ένα λυρικό τόνο αποδίδοντας μια λεπτή και βαθιά ευαισθησία.

Το έργο του

Σημαντικότερα έργα του είναι: «Τρεις στρατιώτες» (1921), «Manhattan Transfer» (1924), η μεγάλη μυθιστορηματική τριλογία U.S.A. με μέρη: «42ος Παράλληλος» (1930) -« 1919» (1932)- «Τα πολλά λεφτά» (1936) που θεωρείται ένα από τα καλύτερα έργα της νεότερης αμερικανικής λογοτεχνίας.

B. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΓΙΑ ΤΟ ΕΡΓΟ

Το απόσπασμα που εξετάζουμε είναι μέρος ενός από τα σύντομα βιογραφικά αφηγήματα (σημειώματα) που υπάρχουν στο μυθιστόρημά του 42ος παράλληλος. Αναφέρεται δε, στη ζωή και τη πολιτικοκοινωνική δράση του Αμερικανού σοσιαλιστή ηγέτη Ευγένιου Ντέμψ (1855-1926), ιδρυτή του Σοσιαλδημοκρατικού κόμματος αλλά και κορυφαίου συνδικαλιστή, προέδρου του μεγαλύτερου σωματείου σιδηροδρομικών της Αμερικής. Αποτέλεσμα της συνδικαλιστικής του δράσης ήταν η φυλάκισή του για 6 μήνες το 1894 για εγκληματική συνωμοσία. Αιτία η οργάνωση και στήριξη της απεργίας στην εταιρία Πούλμαν (Pullman). Το 1897 και το 1912 έθεσε υποψηφιότητα για πρόεδρος των Η.Π.Α. Στις τελευταίες εκλογές συγκέντρωσε μάλιστα 1.000.000 ψήφους.

Σ' αυτή τη μεγάλη του επιτυχία αναφέρεται και το κείμενο που θα μελετήσουμε.

Ο Ντέμψ τάχθηκε το 1918 κατά της υποχρεωτικής θητείας και καταδικάστηκε σε 10ετή κάθειρξη.

Γ. ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

α. Νοηματική απόδοση

Ο Ντέμψ, γιός Αλσατού μετανάστη δεν μπόρεσε να προχωρήσει στο σχολείο πιο μακριά από το Δημοτικό. Από τα 15 του χρόνια δούλεψε σε θερμοασιές στις ατμομηχανές και υπάλληλος σε κατάστημα. Εκλέχτηκε γραμματέας της τοπικής ένωσης θερμοασιών και γύρισε όλη τη χώρα σαν οργανωτής. Με την ευγλωτία που τον διέκρινε μετέδωσε τις σοσιαλιστικές του ιδέες («όνειρο») προσπαθώντας να εμπνεύσει στους εργάτες την ανάγκη για οργάνωση στις συνεργατικές ενώσεις τους. Ο πύρινός του λόγος για ελευθερία και κοινωνική δικαιοσύνη τον οδήγησε στη φυλακή αλλά και στην κατάκτηση μεγάλου αριθμού ψήφων στις προεδρικές εκλογές του 1912. Αυτό τρομοκράτησε τους μεγαλοαστούς που βρέθηκαν προ του ενδεχομένου να εκλεγεί σοσιαλιστής πρόεδρος.

Όσο ολος αυτός ο κόσμος δεν αντέδρασε στη φυλάκιση του Ντέμψ το 1918 από το Γουίλσον. (Βλέπε εισαγωγικό σημείωμα). Το όνειρό τους για μια δίκαιη κοινωνία θάφτηκε από τις μικροαστικές τους επιθυμίες. Μόνο έφεραν τον άλλοτε ηγέτη τους να πεθάνει πίσω στον τόπο του, δίπλα σ' ένα βάζο τριαντάφυλλά και με ένα πούρο στο στόμα.

Και όλοι ήθελαν να βρίσκονται κοντά του, για να γλυκαίνει τον πόνο τους, αλλά ταυτόχρονα τον απόφευγαν, γιατί φοβόντουσαν τις ιδέες του σαν κάποια κολλητική κοινωνική αρρώστια. Φοβόντουσαν μήπως τελικά πιστέψουν το κοινωνικό του όνειρο, βάζοντας σε κίνδυνο το καθεστώς, την «ευημερία» και την «ασφάλεια» που είναι

απαραίτητες για τη δημοκρατική λειτουργία. Φοβόντουσαν τα λόγια του, πως όσο υπήρχαν κατώτερες από τη δική του τάξεις, εκείνος θα ανήκε σ' αυτές, και πως δε θα 'ταν ελεύθερος ποτέ, όσο υπήρχαν ψυχές στη φυλακή.

β. Ερμηνευτικά – Γλωσσικά σχόλια

- 1. εργατοπατέρας:** ο δήθεν προστάτης των εργατών που εξυπηρετεί στην πραγματικότητα τα δικά του συμφέροντα.
- 2. θερμασίης:** ο τροφοδότης της ατμομηχανής με κάρβουνο.
- 3. κλειδούχος:** ο υπεύθυνος για την μετακίνηση των σιδηροτροχιών στους σιδηροδρομικούς κόμβους.
- 4. κοφοχόλιασε:** έκφραση φόβου («μου έκοψε τη χολή»)
- 5. Γουίλσον:** Πρόεδρος των ΗΠΑ από το 1912-1921 που ανήκε στο κόμμα των Ρεπουμπλικάνων, κήρυξε τον πόλεμο στη Γερμανία το 1917. Ψήφισε τονόμο για την ποτοαπαγόρευση και την ψήφο των γυναικών. Το 1919 τιμήθηκε με το Νόμπελ ειρήνης. Πέθανε το 1924.

γ. Πραγματολογικά – Ιδεολογικά – Πολιτιστικά σχόλια

Η κεντρική ιδέα του αποσπάσματος είναι πως ο ενθουσιασμός και η ελπίδα για καλύτερη ζωή και κοινωνική δικαιοσύνη φθείρονται και τελικά σβήνουν από το φόβο μπροστά στους αγώνες που απαιτούνται για την κατάκτησή τους. Ένα φόβο που ενισχύεται από την πίεση της προπαγάνδας και ποτίζει τους ανθρώπους με τη νοοτροπία της «ήσυχης ζωής».

Η εργατική τάξη δεν έχει ανάγκη από «Μεσσίες» που θα την οδηγήσουν στο σοσιαλιστικό παράδεισο. Πρέπει μόνη της να συνειδητοποιήσει τη θέση της και να οριοθετήσει τους στόχους για τους οποίους πρέπει να αγωνιστεί προκειμένου να απεγκλωβιστεί από τα δεσμά της εκμετάλλευσης, καλυτερεύοντας έτσι τις συνθήκες διαβίωσής της.

Ο Ντος Πάσσος χρησιμοποιεί τη ζωή ενός προσώπου υπαρκτού. Η πρόθεσή του δεν είναι βιογραφική. Στόχος του είναι μέσα από την πολυτάραχη ζωή του Ντεμπς, ενός τίμιου αγωνιστή και συνειδητού οραματιστή να δείξει το φόβο, τη δειλία, μπροστά στους αγώνες και την τάση για συνθηκολόγηση που χαρακτήριζε την εργατική τάξη των ΗΠΑ από τις αρχές του αιώνα.

Γενικά στο αφήγημα εκφράζει την αλλοτρίωση της εργατικής τάξης από το καπιταλιστικό σύστημα και την τάση μεγάλης μερίδας εργαζομένων να συμβιβάζονται με καταστάσεις («ήσυχη ζωή») που τους εξυπηρετούν βραχυπρόθεσμα. Κάθε διεκδίκηση απαιτεί σκληρούς αγώνες, χωρίς αυτούς χάνει το όποιο νόημά της.

Δ. ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

✓ Νοηματικές ενότητες/Επιμέρους πλαγιότιτλοι

Το κείμενο μπορεί να χωριστεί σε δύο αφηγηματικές ενότητες:

- 1η Ενότητα:** «Ο Ντέμψ ήταν... ενός προέδρου σοσιαλιστής». Η καταγωγή, τα παιδικά του χρόνια, η συνδικαλιστική δράση και η υποψηφιότητά του για την προεδρία των Η.Π.Α,
- 2η Ενότητα:** «Αλλά που βρίσκονταν.., δε θα μαι λεύτερος». Η φυλάκισή του. Οι αντιδράσεις των εργατών και η επιφυλακτική τους στάση απέναντι στις ιδέες του.

Ε. ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ – ΤΕΧΝΟΤΡΟΠΙΑ

Ο τρόπος γραφής του Ντος Πάσσος είναι εντελώς προσωπικός και στην εποχή του θεωρήθηκε επαναστατικός. Ο χρόνος του συγγραφέα είναι μεταξύ παρόντος (χρόνος του μυθιστορήματος) και παρελθόντος (πράξεις του παρελθόντος). Ο λόγος του έχει σχεδόν σικουρημένη μορφή, έντονο λυρισμό και συχνά περιλαμβάνει μικρές φράσεις, αλλά και διακοπόμενες, ασύνδετες, αιωρούμενες γενικά μέσα στο κείμενο.

Μέσα από αυτό το γλαφυρό, αναλυτικό και ιδιόμορφο ύφος του γραπτού του, διακρίνονται αρκετά τεχνικά μέσα έκφρασης:

- 1. Μεταφορές:** «δεν ήξερε να βγάξει χρήμα», «πυρπολούσε τις καρδιές», «από την έρημο του καπιταλισμού». «και ο καπνός ν' ανάβει μέσα του φωτιά», «μια γυναικούλα αφράτη» κ.α.
- 2. Παρομοιώσεις:** «θερμαστής σ' ατέλειωτο νυχτερινό ταξίδι», «σα γέρο θείο», «κοινωνική κολλητική αρρώστεια» κ.α.
- 3. Κοσμητικά επίθετα - προσδιορισμοί:** «άγαρμπο περπάτημα», «συνεργατική πολιτεία», «πυρωμένα λόγια», «διαμαντοφορούσες δέσποινες», «καλοκάγαθοι παραμυθάδες», «αφράτη γυναικούλα», «καλόγνωμο και στοργικό» κ.α.
- 4. Αντινομοασία:** «κοφοχόλιασε φράκα, ψηλά καπέλα» (αντί: κοφοχόλιασε την άρχουσα τάξη - αριστοκρατία).
- 5. Ασύνδετα:** Δούλεψε.., υπαλληλάκος... μπήκε ... τον βγάλαν... - Έτσι μιλάγε, στους αχθοφόρους... πολιτεία των εργατών κ.ά.

ΣΤ. ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ του Σχ. βιβλίου

- 1η:** Ποιο είναι το κοινωνικό όραμα που ο Ντεμψ θέλει να δώσει στους εργάτες;
Απάντηση:

Το κοινωνικό όραμα του Ντεμψ είναι ο σοσιαλισμός. Ένας σοσιαλισμός που θα εξασφάλιζε ίσες ευκαιρίες για όλους, αδελφσύνη και ευημερία για την εργατική τάξη. Το όραμα του Ντεμψ είναι το δικαίωμα στη μόρφωση, τη δουλειά και τη χαρά της ζωής.

2n: Να σχολιάσετε το πρώτο απόσπασμα της ομιλίας του Ντεμψ. Τι ζητάει κυρίως από τους εργάτες;

Απάντηση:

Βλέπε «Ανάλυση». Παρ. 2,

3n: Τι σημαίνουν οι φράσεις «θερμαστής σ' ατέλειωτο νυχτερινό ταξίδι» και «κοφοχόλιασε φράκα, ψηλά καπέλα και διαμαντοφορούσες δέσποινες».

Απάντηση:

α) Όπως εξηγήσαμε προηγουμένως, δουλειά του θερμαστή ήταν να τροφοδοτεί την ατμομηχανή με κάρβουνο. Με δεδομένες λοιπόν τις μεγάλες αποστάσεις που κάλυπταν στις Η.Π.Α. οι ατμομηχανές, αλλά και την τότε μικρή τους σχετικά ταχύτητα είναι εύκολο να συμπεράνουμε τη μεγάλη διάρκεια του ταξιδιού που μπορούσε να διαρκεί ολόκληρα μερόνυχτα, χωρίς ο θερμαστής να έχει τη δυνατότητα ανάπαυσης.

β) Φράση που δείχνει την ανησυχία και την ταραχή που προκάλεσε στις τάξεις της αριστοκρατίας (κεφαλαίου) ο αριθμός ψήφων που συγκέντρωσε ο Ντεμψ το 1912, δείχνοντας έτσι την ανοδική πορεία του εργατικού-σοσιαλιστικού κινήματός του.

4n: Το αφήγημα είναι χωρισμένο σε δύο ενότητες. Πού αναφέρεται η καθημιά και τι δείχνει;

Απάντηση:

α) Δομή.

β) Η πρώτη ενότητα δείχνει την ακτινοβολία που ασκούσε στους εργάτες η προσωπικότητα και ο λόγος του Ντεμψ, μια ακτινοβολία και απήχηση ολοένα αυξανόμενη με την αγωνιστική δραστηριότητά του.

Η δεύτερη ενότητα δείχνει την απολμία του λαού να υποστηρίξει τον αγωνιστή ηγέτη του και να αναπερώσει το λαϊκό κίνημα. Αντίθεση. Ο Ντεμψ υποστήριξε πως δε χρειάζονται «Μεσσίες» (ηγέτες), χωρίς όμως τις μεγάλες ηγετικές φυσιογνωμίες δε θα υπήρχε λαϊκό κίνημα.

5n: Γιατί οι εργάτες, ενώ αγαπούν το Ντεμψ, όμως δεν έρχονται στο πλευρό του και δεν συμπαραστέκονται στον αγώνα του;

Απάντηση:

Βλέπε Νοηματική απόδοση παρ. 3 και Ανάλυση.

6n: Να βρείτε στο κείμενο τα γνωρίσματα της τεχνικής του Ντος Πάσος που επισημαίνονται στο εισαγωγικό σημείωμα.

Απάντηση:

Όπως εξηγήσαμε και στην Εισαγωγή, το κείμενο που εξετάζουμε είναι απόσπασμα ενός «ένθετου» βιογραφικού σημειώματος μέσα από το μυθιστόρημα 42ος παράλληλος. Ως εκ τούτου είναι δύσκολο να παρουσιάζει κάποια χαρακτηριστικά του Ντος Πάσσος, αφού το ίδιο είναι ένα από αυτά. Ωστόσο μέσα από την ανάγνωση βρίσκουμε χαρακτηριστικά, όπως η παρεμβολή από αποσπάσματα λόγων του Ντεμπς, αναφορές σε γεγονότα, πρόσωπα και αντικείμενα που είναι βασικά γνωρίσματα του τρόπου γραφής του συγγραφέα (Για περισσότερα βλέπε Αισθητική ανάλυση).

Γραπτή εργασία

«Όσο υπάρχει... δε θα 'μαι λεύτερος». Να σχολιάσετε αυτό το χωρίο και να εκθέσετε τις απόψεις σας.

Ασυνήθιστη στάση για ανθρώπους του δημασίου βίου -ακόμα και για διάσημους λαοπρόβλητους ηγέτες- η στάση του Ντεμπς αποδίδει την ανώτερη ηθική της αγάπης και της κατανόησης των προβλημάτων του λαού. Τα προβλήματα ακόμα και του πιο ταπεινού ανθρώπου είναι «κοινωνικά προβλήματα», άρα και δικά του. Ο ηγέτης πρέπει να βιώνει τη δυστυχία για να την πολεμήσει αποτελεσματικά. Οι πολιτικές εξ αποστάσεως έχουν άγνοια των προβλημάτων του λαού και συνεπώς δε μπορούν να εγγυηθούν την οποιασδήποτε μορφής ευημερία του. Μπορούν μόνο να υποθέσουν «τί είναι καλό για το κράτος».

Αυτή η αντίληψη διαφέρει από εκείνη του Ντεμπς. Η προσωπική ευαισθησία του για κάθε άνθρωπο είναι για εκείνον αυτονόητη. Αποξένωση από τα κοινωνικά προβλήματα σημαίνει τελικά απομόνωση από τον ίδιο σου τον εαυτό.

Ζ. ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1n: Με βάση την αφήγηση του συγγραφέα μπορείτε να σκιαγραφήσετε συνολικά το πορτραίτο του Ντεμπς και να το συσχετίσετε με τον τίτλο του κειμένου;

2n: Ποια είναι η διάθεση του συγγραφέα απέναντι στην εργατική τάξη;

ΘΡΗΝΟΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΙΓΝΑΘΙΟ ΣΑΝΤΣΙΕΘ ΜΕΧΙΑΣ

Φεντερίκο Γκαρθία Λόρκα

Α. Ο ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΣ

Η ζωή του

Ο Φεντερίκο Γκαρθία Λόρκα (*Federico Garcia Lorca*), γεννήθηκε το 1898 στο χωριό Φουεντεβεκέρος κοντά στη Γρανάδα της Ανδαλουσίας. Γιός κτηματία έζησε από κοντά τα προβλήματα του Ισπανικού λαού. Σπούδασε φιλοσοφία και νομικά στο πανεπιστήμιο της Γρανάδα, Το 1919 εγκαταστάθηκε στη Μαδρίτη και επιδίδεται στη συγγραφή ποιημάτων και θεατρικών, ασχολούμενος όμως παράλληλα με τη μουσική και το σχέδιο. Στο διάστημα 1919-1930 εκδίδει ποιητικές συλλογές και ανεβάζει θεατρικά έργα γνωρίζοντας τεράστια επιτυχία. Φεύγει για τις ΗΠΑ και επιστρέφει το 1931 αναλαμβάνοντας την οργάνωση και τη διεύθυνση του κρατικοδίαιτου θεάτρου *La Baracca*. Με το ξέσπασμα του εμφυλίου στην Ισπανία πήρε το μέρος των δημοκρατικών χωρίς ωστόσο να αναμειχθεί ενεργά με την πολιτική. Για άγνωστους λόγους και κάτω από συνθήκες που έγιναν πολύ αργότερα γνωστές, συνελήφθη και εκτελέστηκε στη Γρανάδα από τους φασίστες του Φράνκο το 1936, σε ηλικία μόλις 38 ετών. Ο θάνατος του προκάλεσε βαθιά συγκίνηση, συγκλονίζοντας όλη την Ευρώπη.

Το έργο του

Το έργο του Λόρκα είναι και ποιητικό και θεατρικό. Προικισμένος με εξαιρετική ευαισθησία και δύναμη συναισθημάτων τραγούδησε μέσα από την ποίησή του όλες τις μικρές και μεγάλες χαρές της ζωής, το θάνατο, την ύπαιθρο, τους τσιγγάνους, τις ομορφιές της πατρίδας του. Σα θεατρικός συγγραφέας δημιούργησε εξαιρετικούς δραματικούς χαρακτήρες ιδίως γυναικών γράφοντας έτσι μερικά από τα κλασικά αριστουργήματα του παγκοσμίου θεάτρου. Κατέχει μια σπουδαία θέση στην παγκόσμια λογοτεχνία έχοντας μεταφραστεί σε όλες σχεδόν τις γλώσσες. Στην Ελλάδα ποιήματά του έχουν μεταφράσει ο Οδ. Ελύτης, ο Ν. Γκάτσος κ.α. Σπουδαιότερα από τα έργα του είναι:

α) ποιητικά: «Βιβλίο Ποιημάτων» (1921), «Τραγούδια» (1926), «Τσιγγάνικο Ρομάντσο» (1927), «Ποιητής στη Ν. Υόρκη» (1929-30), «Θρήνος για τον Ιγνάθιο Σάντσειθ Μεχίας» (1935), «Σκόρπια ποιήματα», κ.α.

β) Θεατρικά: «Μαριάνα Πινέδα» (1925), «Η θαυμαστή Μπαλωματού» (1930),

«Ματωμένος γάμος» (1933), «Το Σπίτι της Μπερνάντα Άλμπα» (1934), «Γέρμα» (1934), «Δόνα Ροζίτα» κ.ά.

Β. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΓΙΑ ΤΟ ΕΡΓΟ

Το ποίημα που εξετάζουμε (ψυχή φευγάτη) είναι ένα απόσπασμα από την ποιητική σύνθεση του Λόρκα «θρήνος για τον Ιγνάθιο Σάντσεθ Μεχίας». Η ποιητική αυτή σύνθεση αναφέρεται στο θάνατο του ομώνυμου φίλου του. Ο Ι. Σ. Μεχίας υπήρξε φημισμένος ταυρομάχος από την Ανδαλουσία. Θαυμαστός στο λαό για τη γενναιότητα αλλά και την πνευματική του καλλιέργεια, συγκέντρωνε στο σπίτι του αρκετούς από τους σπουδαιότερους ποιητές του καιρού του.

Το απόσπασμα «ψυχή φευγάτη» που είναι το τελικό ποίημα της σύνθεσης, έρχεται να επιβεβαιώσει το θάνατο του γενναίου Ανδαλουσιάνου και το πέρασμά του στη λήθη. Παράλληλα όμως μέσα από την αναφορά του ποιητή στο νεκρό φίλο του έρχεται να τονίσει την ανάγκη να παραμείνει η μορφή του Ι. Σ. Μεχίας στη μνήμη σαν τη θύμηση ενός ελαφρού αγέρα ανάμεσα στα λιόδεντρα.

Γ. ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

α. Νοηματική απόδοση

Δε σε γνωρίζουν πια ούτε ο ταύρος, ούτε η συκιά, ούτε τα άλογα και τα μυρμήγκια του σπιτιού σου. Δεν σε γνωρίζουν η νύχτα και τ' αγέρι. Δεν σε γνωρίζει η ταφόπετρα ούτε και το ατλάζι που μέσα του λιώνεις, ούτε κι αυτή η μνήμη σου που 'χει σβήσει, επειδή είσαι οριστικά νεκρός. Θα 'ρθει φθινόπωρο και κανείς δεν μπορέσει να σε κοιτάξει στα μάτια αφού είσαι νεκρός, όπως όλοι οι νεκροί στη γη που σε λίγο ξεχνιούνται όπως τα ψόφια σκυλιά.

Κανείς και τίποτα δε σε γνωρίζει πια. Μόνο εγώ σε τραγουδάω για να διατηρήσω ζωντανή τη μνήμη σου στις γενιές που θα 'ρθουν. Τραγουδώ για τη χάρη, την ομορφιά, τη σύνεση, τη γνώση, τη δίψα σου για θάνατο, τη γεύση των χειλιών σου, τη θλίψη που κρυβόταν πίσω από τη γελαστή σου χαρά.

Θα περάσουν πολλά χρόνια για να φανεί (αν φανεί) τέτοιος γενναίος Ανδαλουσιάνος, με καθαρή ψυχή, ζωντάνια και ψυχική ζεστασιά. Γι' αυτό τραγουδώ την αρχοντιά σου και θυμάμαι ένα αεράκι που έκλαψε καθώς περνούσε μέσα από τις ελιές.

β. Ερμηνευτικά – Γλωσσικά σχόλια

1. η πέτρα η πλαγιασμένη: Η ταφόπλακα.

2. ατλάζι: Ύφασμα ολομέταξο ή λινομέταξο με πυκνή ύφανση και γυαλιστερή επιφάνεια.

3. μεστωμένη: πλήρης, γεμάτη, ώριμη.

4. γέψη: γεύση.

γ. Πραγματολογικά – Ιδεολογικά – Πολιτιστικά σχόλια

Η κεντρική ιδέα του αποσπάσματος είναι λίγο-πολύ γνωστή σε όλους. Ο άνθρωπος, όταν πεθαίνει, λησμονιέται σιγά-σιγά απ' όλους. Η μνήμη του μένει ζωντανή μόνο στην ψυχή αυτών που τον αγάπησαν και εκτίμησαν την προσωπικότητά του.

Ο Λόρκα εμπνέεται, όπως είναι γνωστό, από το θάνατο του ταυρομάχου φίλου του. Βρίσκει όμως την ευκαιρία να περάσει μέσα απ' το ποίημα αυτό δύο ακόμη σημαντικές ιδέες. Η πρώτη είναι ότι τα στοιχεία που αποφέρουν την εκτίμηση για έναν άνθρωπο δεν είναι μόνο οι ικανότητές του στον τομέα με τον οποίο ασχολείται αλλά η πλατιά γνώση, η σύνθεση, το θάρρος και γενικότερα ο τρόπος ζωής του.

Η δεύτερη έχει να κάνει με τον ύμνο στον αγνό και ανυπόταχτο στη λαίλαπα του κυρίαρχου πολιτισμού, Ανδαλουσιάνο. Ο Λόρκα είχε επιλέξει την μορφή αυτή σαν το ιδανικό πρότυπο του γνήσιου ανθρώπου.

Σκοπός του είναι να διατηρήσει με το ποίημά του (τη σύνθεση συνολικά) άσβεστη τη μνήμη του νεκρού φίλου του, παραδίδοντας την στις επόμενες γενιές και από καθήκον απέναντι στο νεκρό, αλλά και απέναντι σ' αυτούς που θα 'ρθουν και δε θα έχουν την τύχη να γνωρίσουν (ίσως ποτέ ξανά) έναν άνθρωπο με την προσωπικότητα του Ιγνάθιο Σάντσειθ Μεχίας.

Δ. ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

✓ Νοηματικές ενότητες/Επιμέρους πλαγιότιτλοι

Το απόσπασμα χωρίζεται σε δύο ενότητες:

1η Ενότητα: Στροφές 1-4: Κανένα ον δε γνωρίζει πια τον ταυρομάχο. Τα ζώα, τα φυτά ακόμα και οι άνθρωποι τον ξέχασαν επειδή πια είναι νεκρός.

2η Ενότητα: Στροφές 5-6: Ο ποιητής είναι ο μόνος που τον θυμάται και τον τραγουδά παραδίδοντας έτσι τη μνήμη του στις επόμενες γενιές.

Ε. ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ – ΤΕΧΝΟΤΡΟΠΙΑ

1. Η γλώσσα που χρησιμοποιείται στη μετάφραση του Ν. Γκάτσου είναι καθομιλουμένη δημοτική. Το ύφος παραμένει γλαφυρό, περιγραφικό και έντονα θλιμμένο, όπως άλλωστε θα περίμενε κανείς από τον τίτλο της σύνθεσης (θρήνος...).
2. **Εκφραστικά μέσα:** Αρκετά είναι τα τεχνικά μέσα έκφρασης του αποσπάσματος:

- α) Μεταφορές:** «σταφύλια ομίχλης», «τη μεστωμένη γνώση σου», «τη δίψα σου για θάνατο», «λόγια που στενάζουν».
- β) Παρομοιώσεις:** «σαν όλους τους νεκρούς στη γη», «σαν όλους τους νεκρούς που λησμονιούνται με τα σκυλιά τα ψόφια στοιβαγμένοι».
- γ) Προσωποποιήσεις:** «δε σε γνωρίζει» (ο ταύρος, σκυιά κτ.λ.), «όρη αγκαλιασμένα», «γελαστή χαρά σου», «με λόγια που στενάζουν», «εν' αεράκι που 'κλαιγε».
- δ) Κοσμικά επίθετα-προσδιορισμοί:** «πλαγιασμένη πέτρα», «μαύρο ατλάζι», «σβησμένη μνήμη», «ψόφια σκυλιά», «μεστωμένη γνώση», «καθάριος ζωντανός ζεστός Ανδαλουσιάνος»,

ΣΤ. ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ του Σχ. βιβλίου

1n: Το απόσπασμα χωρίζεται σε δύο ενότητες. Στην πρώτη δίνεται ο οριστικός θάνατος του Μεχίας. Πώς εκφράζεται; Στη δεύτερη ενότητα ποιο είναι το περιεχόμενο; Να το μελετήσετε στις λεπτομέρειές του.

Απάντηση:

Στη δεύτερη ενότητα ο ποιητής αρχικά διαμορφώνει την εικόνα του φίλου του όπως την έβλεπε ο ίδιος. Πλέκει το εγκώμιό του φτάνοντας ίσως και στα όρια της υπερβολής, θέλοντας να δείξει πόσο αναγκαία είναι για τις νέες γενιές η διατήρηση της μνήμης του Ιγνάθιο Σ. Μεχίας. Ενός ανθρώπου πρότυπο για τον ίδιο, που συνδύαζε το θάρρος και την ικανότητα με την πλατειά γνώση και την ολοκληρωμένη προσωπικότητα.

Ζ. ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1n: Όπως θα παρατηρήσατε ο στίχος: γιατί είσαι πια νεκρός, νεκρός για πάντα, επαναλαμβάνεται αυτούσιος τέσσερις φορές. Σε τι εξυπηρετεί αυτή η τεχνική;

2n: Ποια πιστεύετε ότι είναι η κεντρική ιδέα του ποιήματος;

ΣΥΓΓΕΦΟ ΜΕ ΠΑΝΤΕΛΟΝΙΑ

Βλαδίμηρος Μαγιακόφσκι

A. Ο ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΣ

Η ζωή του

Μεγάλος Ρώσος ποιητής και θεατρικός συγγραφέας: γεννήθηκε στο Μπαγκτανί της Γεωργίας το 1893. Γιος δασονόμων φανέρωσε από πολύ νέος την καλλιτεχνική του φλέβα ενώ σε νεαρή ηλικία εντάχθηκε και στη κοινωνική πάλη για το σοσιαλισμό. Από το 1908, μέλος του κομμουνιστικού κόμματος, σπουδάζει ζωγραφική στη Μόσχα και έρχεται σε επαφή με το καλλιτεχνικό κίνημα των φουτουριστών. Μαζί με άλλους εκπροσώπους του πνευματικού χώρου της Ρωσίας συμμετέχει στη σύνταξη του πρώτου Ρωσικού φουτουριστικού μανιφέστου (1912). Από το 1912 και ύστερα δημοσιεύει ποιήματα, κάνει εκθέσεις ζωγραφικής και ανεβάζει θεατρικά έργα, ενώ παράλληλα συνεργάζεται και με διάφορα περιοδικά. Σε όλο αυτό το διάστημα ταξιδεύει ανά τη Ρωσία και τη Φιλανδία προωθώντας την καλλιτεχνική αλλά και την πολιτική του άποψη.

Μετά τη Ρωσική Επανάσταση του 1917 αναλαμβάνει με άλλους φουτουριστές τη διεύθυνση της τέχνης στην επαναστατική διοίκηση. Αυτό του δίνει την ευκαιρία για πολλά ανά τον κόσμο ταξίδια στη διάρκεια των οποίων έρχεται σε επαφή με άλλους σπουδαίους πνευματικούς ανθρώπους του αιώνα μας. Από το 1918-1930 αναπτύσσει μεγάλη δραστηριότητα καλύπτοντας όλο το φάσμα των πνευματικών και καλλιτεχνικών δραστηριοτήτων. Σχεδιάζει αφίσσες και ζωγραφίζει για τα κρατικά καταστήματα, γράφει και σκηνοθετεί θέατρο, εκδίδει επιθεωρήσεις, γράφει ποίηση και γίνεται ανταποκριτής εφημερίδων.

Ο Μαγιακόφσκι ένας από τους σημαντικότερους εκπροσώπους του Ρωσικού φουτουρισμού, έχει σαν κατευθυντήρια πυξίδα της ποιητικής του, την αρχή ότι «γράφοντας και εξυμνώντας το σοσιαλισμό και τις αρχές του εκπληρώνει κοινωνική εντολή». Παρ' όλα αυτά μέχρι το τέλος της ζωής του παρέμεινε φουτουριστής.

Ο γραπτός του λόγος, σαν το ποίημα που θα εξετάσουμε, δεν αποτελεί παρά μια μεταφορά στο χαρτί του προφορικού λόγου του δημιουργού του, όπως αυτός ακουγόταν μέσα από τα πλατιά ακροατήρια του θεάτρου και των συγκεντρώσεων και όπως αυτός μεταφερόταν με τα άρθρα στις εφημερίδες.

Ο Μαγιακόφσκι ένταξε από πολύ νέος το έργο αλλά και τη ζωή του στα σοσιαλιστικά ιδεώδη, ταξιδεύοντας στη χώρα του, αλλά και στο εξωτερικό σαν κήρυκας της επανάστασης της οποίας θεωρείται ποιητής. Το εκθαμβωτικό όραμα του σοσιαλισμού

παίρνει τη θέση του νεανικού του ρομαντισμού, εναρμονιζόμενο με το φουτουρισμό του οποίου υπήρξε πάντα οπαδός. Δημιουργεί έτσι ένα νέο ύφος επαναστατικό-φουτουριστικό, μια νέα μέθοδο ποιητικής έκφρασης.

Το έργο του

Τα σημαντικότερα έργα του είναι:

Α. ΠΟΙΗΜΑΤΑ: «Σύννεφο με παντελόνια» (1915), «Στων Σπονδύλων το φλάουτο» (1915), «Ο Πόλεμος και η Οικουμένη» (1916), «Ο άνθρωπος» (1917), «Ωδή στην Επανάσταση» (1918), «150.000.000 Δυσκολίες» (1921), «Αγαπώ» (1921), «Ωραία» (1927).

Β. ΘΕΑΤΡΙΚΑ: «Βλαντιμίρ Μαγιακόφσκι» (1913), «Μυστήριο μπούφο» (1918), «Κοριός» (1929).

Έγραψε ακόμα άρθρα, ανταποκρίσεις, ενώ το 1930 παρουσίασε την έκθεση «20 χρόνια δουλειάς του Μαγιακόφσκι» σαν απολογισμό της δημιουργικής του προσφοράς.

Β. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΓΙΑ ΤΟ ΕΡΓΟ

Το απόσπασμα που εξετάζουμε αποτελεί τον «Πρόλογο» της ποιητικής σύνθεσης του Μαγιακόφσκι «Σύννεφο με Παντελόνια». Η σύνθεση αυτή γράφτηκε το 1915, δύο χρόνια πριν την Οκτωβριανή επανάσταση, και αποτελεί μια κραυγή άρνησης των πάντων (έρωτα, τέχνης, καθεστώτος, θρησκείας) από πλευράς του ποιητή. Η οργή του Μαγιακόφσκι ξεσπά με μανία κατά του σάπιου πολιτικοκοινωνικού κατεστημένου της τσαρικής Ρωσίας, με αφορμή την επικείμενη στράτευσή του, μιας και ο Α' Παγκόσμιος πόλεμος μαίνεται.

Το «Σύννεφο με Παντελόνια» στα πλαίσια της τεχνικής και αισθητικής των φουτουριστών, συνδέει την κοινωνική με την αισθητική εξέγερση του Μαγιακόφσκι διακηρύσσοντας την άρνηση για όλα. Ο ποιητής ήδη στρατευμένος πολιτικά διακατέχεται από επαναστατικό αντιθρησκευτικό μένος. Δίνει στη συλλογή αυτή λοιπόν τον αρχικό της τίτλο « 13ος Απόστολος». Το ποίημα λογοκρίνεται άγρια από το τσαρικό καθεστώς και ο ίδιος ο Μαγιακόφσκι αναγκάζεται να του δώσει το σημερινό του τίτλο.

Γ. ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

α. Νοηματική απόδοση

Ο ποιητής απευθύνεται στους λεπτεπίλεπτους και «ευγενείς» εκπροσώπους του παλιού κόσμου, στους αναισθητους εκμεταλλευτές του λαού, προειδοποιώντας τους πως εκείνος θα αποτελεί πάντα μια πρόκληση για τη νωθρή σκέψη τους κεντρίζοντας την με τρόπο φαρμακερό και αγροίκο, ώσπου να χορτάσει χλευασμό.

Ο ίδιος, εικοσιδύο χρονώ λεβέντης, έχει την ψυχή του νέα και απαλλαγμένη από κάθε γερωνίσιμη ευγένεια, αλλά και τη φωνή του τραχιά για να κεραυνώνει τον παλιό κόσμο.

Απευθυνόμενος στους ντελικάτους αριστοκράτες λέει πως εκείνοι δίνουν στον έρωτα τη γλυκιά φωνή του βιολιού, ενώ ο απλός λαός την πρωτόγονη αλλά ζωντανή κραυγή του ταμπούλου.

Εγώ μπορώ συνεχίζει, να γυρίσω τον εαυτό μου μέσα έξω ώσπου να γίνω όλος ένα στόμα. Έλατε καταλήγει, να δείξω σε σας «καθώς πρέπει» δεσποινίδες και σε σας άφογη υπάλληλο του κράτους, πως μπορώ από πρωτόγονος και λυσσασμένος να μεταβληθώ σε τόσο τρυφερό και ευγενικό που να μην είμαι άνδρας αλλά «σύννεφο με παντελόνια».

β. Ερμηνευτικά – Γλωσσικά σχόλια

- 1. νείρεται:** ονειρεύεται, ονειροπολεί
- 2. ξυγκόθρεφτος:** θρεμμένος με ζύγκι (λίπος), καλοθρεμμένος.
- 3. λακές:** υπηρέτης,
- 4. τσιγκλάω:** κεντρίζω, ερεθίζω.
- 5. αβροί:** τρυφεροί, απαλοί, κομψοί.
- 6. μπατισένια:** (ιταλική λέξη) φτιαγμένη από λεπτό λινό ύφασμα (μπατίστα).

γ. Πραγματολογικά – Ιδεολογικά – Πολιτιστικά σχόλια

Όπως όλη η ποιητική σύνθεση, έτσι και το απόσπασμα αυτό αποτελεί μια κραυγή κατά του παλιού κόσμου, ενός κόσμου βολεμένου μέσα στο σαθρό και ξεπερασμένο σύστημα ζωής.

Στη σκέψη του ποιητή οι δύο κόσμοι είναι απόλυτα διαφορετικοί κάτι που τονίζεται με τη χρήση του δεύτερου προσώπου (εσείς, εσάς) για τον παλιό κόσμο και του πρώτου (εγώ) για τον εαυτό του που του θεωρεί εκπρόσωπο του νέου κόσμου στον οποίο ανήκει ουσιαστικά το μέλλον. Ο Μαγιακόφσκι περιγράφει το όραμα του με τόνους ρομαντικά επαναστατικούς συνδυάζοντας και τα δύο στοιχεία αρμονικά και θέλοντας τελικά να δείξει πως η ψυχική ευγένεια που χαρακτηρίζει τον επαναστάτη δεν έχει καμμία σχέση με την επιτηδευμένη ευγένεια των ευνοημένων του παλιού κόσμου, αλλά και τη διαφορετική αντίληψή τους για τον έρωτα.

Σκοπός του δεν είναι τόσο η κριτική των παλιών ιδεών, όσο η γελοιοποίηση και ο κλεασμός τους. Σε όλη τη σύνθεση συνολικά, έρχεται σε μετωπική αντιπαράθεση μ' αυτές, ξεσπώντας με όλη του τη νεανική και αγωνιστική ορμητικότητα.

Τέλος να σημειώσουμε πως με το «σεις» ο ποιητής απευθύνεται όχι μόνο στους εκπροσώπους του παλιού κόσμου αλλά και σε όσους προσκαλεί σε αγώνα ξεσηκώνοντάς τους από την αδράνεια για να κινηθεί ο κόσμος μπρος σε ένα «εμείς».

Δ. ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

✓ Νοηματικές ενότητες/Επιμέρους πλαγιότιτλοι

Το απόσπασμα χωρίζεται σε τρεις ενότητες:

- 1η Ενότητα:** Στροφές 1-2. Ο ποιητής μνημόνευσε κανένα σημείο επαφής με τον παλιό κόσμο (την αριστοκρατία) προειδοποιεί πώς πάντα θα χλευάζει και θα προκαλεί τον τρόπο σκέψης του.
- 2η Ενότητα:** Στροφή 3. Με διαφορετικό τρόπο αισθάνονται τον έρωτα οι ευγενείς και με διαφορετικό ο «άξεστος» λαός.
- 3η Ενότητα:** Στροφές 4-5. Η πραγματική ευγένεια αλλά και η πρωτόγονη αγριότητα υπάρχουν μόνο στην ψυχή ενός επαναστάτη.

Ε. ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ – ΤΕΧΝΟΤΡΟΠΙΑ

- Γλώσσα:** Η γλώσσα της μετάφρασης είναι η δημοτική με μερικές ιδιωματικές εκφράσεις (βλ. ερμηνευτικές παρατηρήσεις).
- Ύφος:** Το ύφος είναι περιγραφικό, επαναστατικό, με αρκετό σαρκασμό και ειρωνεία και αρκετά τεχνικά μέσα έκφρασης.
- Εκφραστικά μέσα:**
 - Μεταφορές:** «στο πλαδαρό μυαλό σας», «θα την τσιγκλάω» (τη σκέψη), «ουδέ μιαν άσπρη τρίχα στην ψυχή μου», «σταγόνα γεροντίστικης ευγένειας», «στα βιολιά ξαπλώνετε τον έρωτα», «που ξεφυλλίζετε κρέμα τα χείλη σας».
 - Παρομοιώσεις:** «σάμπως ξυγκόθρεφτος λακές», «να γενείτε ολάκεροι ένα στόμα», «σαν μια μαγείρισσα»... «αλλάζοντας απόχρωση σαν ουρανό», «όχι άντρα», «μα σύγνεφο με παντελόνια».
 - Κοσμητικά επίθετα - προσδιορισμοί:** «πλαδαρό μυαλό», «ξυγκόθρεφτος λακές», «γεροντίστικη ευγένεια», «τραχιά κραυγή», «άφογον υπάλληλο.»
 - Προσωποποιήσεις:** «θά 'μαι η άκρανη ευγένεια».
 - Αναδιπλώσεις:** «ωραίος τραβάω», «τραβάω», «που ξεφυλλίζετε ήρεμα», «ήρεμα».

ΣΤ. ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ του Σχ. βιβλίου

- 1η:** Πώς βλέπει ο ποιητής τον παλιό κόσμο; Να βρείτε τις σχετικές λέξεις και τις εκφράσεις που τον αποδίδουν.

Απάντηση:

Ο ποιητής βλέπει στον παλιό κόσμο την κοινωνία των βολεμένων και χορτασμένων. Βλέπει τους ψευτοευγενείς, τους πνευματικά και ηθικά αδρανοποιημένους ομότεκνούς του, που γερασμένοι καλλιτεχνικά και βιολογικά είναι αδύναμοι να λειτουργήσουν σαν αληθινοί δημιουργοί. Αρκούνται απλώς να εξωραΐζουν με την τέχνη τους τα σαλόνια των

αριστοκρατών γεμίζοντάς τους κολακειές και ψεύτικη ευγένεια. Αυτόν το σάπιο κόσμο βλέπει ο Μαγιακόφσκι και τον αντιμετωπίζει επιθετικά και ειρωνικά εκφράζοντας ένα έντονο αίσθημα απείρας. Γι' αυτό το σκοπό χρησιμοποιεί και ορισμένες εκφράσεις που αποδίδουν την εικόνα που βλέπει για τον κοινωνικό και καλλιτεχνικό του περίγυρο:

«Τη σκέψη σας που νείρεται»: δεν προσφέρετε πνευματικά, ονειροπολείτε.

«πλαδαρό μυαλό σας»: σκέψη χωρίς σφρίγγος, λιπαρή.

«λιγδιασμένο ντιβάνι»: κατάσταση βρωμιάς και αποσύνθεσης και ακόμα εκφράσεις «όπως γεροντίστικη ευγένεια», «και οι αβροί»,

«επάνω στα βιολιά...» «θα το μπορούσατε;», «μπατιστένια απ' το σαλόνι», «άφογη υπάλληλος...», «τις σελίδες του οδηγού μαγειρικής». Οι τελευταίες εκφράσεις αποτελούν σαφώς μια ειρωνεία για την τελματώδη κατάσταση του πνευματικού κόσμου στην εποχή του Μαγιακόφσκι.

2n: Το ποίημα συνδυάζει σκληρότητα και τρυφερότητα, επαναστατική ορμή και ψυχική ευγένεια. Σε ποιους κυρίως στίχους φαίνεται αυτό;

Απάντηση:

Η αντίθεση και εναλλαγή των ψυχικών διαθέσεων του ποιητή φαίνεται σε αρκετούς στίχους του αποσπάσματος.

- «Εγώ θα την τσιγκλάω»: επαναστατικότητα.

- «πάνω στο ματόβρεχτο»: τρυφερότητα.

- «ως να χορτάσω χλευασμό»: υπέρμετρη σκληρότητα

- «με την τραχιά κραυγή μου...»: επαναστατικότητα

- «ωραίος τραβάω, τραβάω...»: ψυχική ευγένεια, υπερηφάνεια

- «καθώς εγώ... μέσα έξω»: επαναστατικότητα.

- «έτσι που να γενεΐτε ολάκεροι...»: υπέρμετρη ευαισθησία

- «θα μαι... λυσσασμένος»: άγρια σκληρότητα.

- «κι αλλάζοντας απόχρωση...»: μετάπτωση στην ευγένεια

- «θα μαι η άχραντη ευγένεια» κορύφωση της ευγένειας

- «σύγγεφο με παντελόνια»: η ανθρώπινη ευγένεια εμφανίζεται, απόλυτος εξευγενισμός.

Όπως έχουμε τονίσει προηγουμένως, οι μεταπτώσεις είναι χαρακτηριστικό του Μαγιακόφσκι. Ακροβατεί ανάμεσα στην τρυφερότητα και το σαρκασμό, δίνοντας έτσι στα ποιήματά του ένα ύφος ρομαντικά επαναστατικό. Αναγκάζει με αυτόν τον τρόπο τον αναγνώστη να βρίσκεται σε διαρκή πνευματική εγρήγορση, συμμετέχοντας και ο ίδιος στο όραμα του ποιητή.

Z. ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1n: Ποια πιστεύετε ότι είναι η κεντρική ιδέα του ποιήματος;

2n: Ποια είναι τα συναισθήματα του ποιητή;

Ο ΗΡΕΜΟΣ ΝΤΟΝ

Μιχαήλ Σολόχοφ

A. Ο ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΣ

Η ζωή του

Ο Μιχαήλ Αλεξάνδροβιτς Σολόχοφ γεννήθηκε το 1905 στο Κρουζιλίνο ένα κοζάκινο χωριό στις όχθες του ποταμού Ντόν. Καταγόμενος από οικογένεια μεσαίας τάξης πήρε από πολύ νέος μέρος στην Οκτωβριανή επανάσταση και υπηρέτησε στον Κόκκινο στρατό για την υπεράσπισή της. Από το 1920 μέλος της ένωσης προλεταριακών συγγραφέων, άρχισε να δημοσιεύει έργα του από το 1923. Το 1924 εγκαταστάθηκε στο χωριό του και επιδόθηκε στη συγγραφική του δουλειά.

Το έργο του

Το 1925 άρχισε τη συγγραφή του τρίτομου επικού μυθιστορήματος «Ο ήρεμος Ντον» που ολοκληρώθηκε το 1940. Το 1926 δημοσιεύει τα «Διηγήματα του Ντόν», ενώ από το 1930 έως το 1960 γράφει τη «Ξεχερωμένη γη» άλλο ένα επικό μυθιστόρημα με θέμα την οργάνωση της αγροτικής παραγωγής σε συνεταιριστικές ενώσεις (κολλεκτιβοποίηση). Μέλος του ΚΚΣΕ από το 1932, άσκησε έντονη κριτική στο 20ό Συνέδριό του το 1956 στους συναδέλφους του κατηγορώντας τους για οκνηρία, δουλικότητα και αριθμισμό. Το 1943-44 έγραψε το μυθιστόρημα «πολέμησαν για την πατρίδα» και το 1956 την «Μοίρα ενός ανθρώπου». Ο Σολόχοφ θεωρείται ένας από τους εκπροσώπους του κοινωνικού ρεαλισμού (τάσης που χαρακτηρίζει λογοτεχνικά έργα ρεαλιστικής τεχνοτροπίας προσανατολισμένα στην αντικειμενική απεικόνιση θεμάτων κοινωνικού ενδιαφέροντος). Ωστόσο για τους Σοβιετικούς κριτικούς θεωρείται ο σημαντικότερος εκπρόσωπος του σοσιαλιστικού ρεαλισμού (της επίσημης αισθητικής κατεύθυνσης της Σοβιετικής λογοτεχνίας). Όπως και να έχει το πράγμα, ο Σολόχοφ τιμήθηκε για την προσφορά του με το Νόμπελ Λογοτεχνίας το 1965.

B. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΓΙΑ ΤΟ ΕΡΓΟ

Το κείμενο που εξετάζουμε αποτελεί απόσπασμα του μυθιστορήματος του Σολόχοφ «Ο ήρεμος Ντον» που το γράψιμό του κράτησε από το 1925 έως το 1940. Το έργο συνολικά αποτελεί μια τοιχογραφία της ζωής των Κοζάκων του ποταμού Ντον. Ο συγγραφέας

τοποθετεί τους χαρακτήρες του στην κοινωνία της πατρίδας του και παρακολουθεί τη ζωή τους για ένα μεγάλο χρονικό διάστημα, που περιλαμβάνει τον Α΄ Παγκόσμιο πόλεμο, την Οκτωβριανή επανάσταση, αλλά και τις εμφύλιες συγκρούσεις που την ακολούθησαν στη συγκεκριμένη περιοχή ανάμεσα στον Κόκκινο στρατό και ντόπιους επαναστάτες αλλά και στρατεύματα ξένης επέμβασης. Στον «ήρεμο Ντον» ο Σολόχοφ αποκαλύπτει την ουσία των γεγονότων, περνώντας απ' όλες τις χρονικές φάσεις που προαναφέραμε και καταλήγοντας στις απαρχές της οικοδόμησης της νέας σοσιαλιστικής κοινωνίας.

Το επικό μυθιστόρημα «ο ήρεμος Ντον» παρουσιάζει μεγάλη συγγένεια με το «Πόλεμος και Ειρήνη» του Τολστόι, ενώ συνδυάζει την αργή ανθρώπινη εσωτερική μεταβολή των κοζάκων της περιοχής, με το φρενήρη ρυθμό με τον οποίο τρέχουν τα γεγονότα της εποχής.

Το απόσπασμα που θα αναλύσουμε τοποθετείται χρονικά πριν την επανάσταση του 1917 και αναφέρεται στη ζωή του Σέργιου Πλατόνοβιτς Μοσκόβ ισχυρού οικονομικού παράγοντα και τοποτηρητή του Τσάρου στην περιοχή του Ντον.

Γ. ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

α. Νοηματική απόδοση

Ο Σέργιος Πλατόνοβιτς Μοσκόβ εγκατεστημένος σ' ένα χωριό του ποταμού Ντόν, ασχολήθηκε με εμπορικές δουλειές και ύστερα από μια περίοδο φτώχειας και κακομοιρίας και βοηθούμενος από την προίκα που πήρε, μεγάλωσε τις δουλειές του, επεκτείνοντας το εμπόριο και στα γύρω χωριά. Αργότερα έκανε αποθήκες με σάρι και ένα χρόνο μετά το θάνατο της πρώτης του γυναίκας, έκτισε έναν ατμόμυλο. Κατόρθωσε έτσι σιγά-σιγά, να γίνει ο πρώτος οικονομικός παράγοντας της περιοχής κρατώντας γραμμάτια όλων σχεδόν των κατοίκων και δανείζοντας χρήματα ακόμα και για τις προίκες των κοριτσιών.

Είχε δύο παιδιά από την πρώτη του γυναίκα την Ελισάβετ και το Βλαδίμηρο. Από τη δεύτερή του γυναίκα, την Βάνα Ιβάνοβα δεν απόκτησε άλλα παιδιά γιατί ήταν στείρα. Σαν να μην έφτανε αυτό, εκείνη νευρική και στρυφνή καθώς ήταν (από την ανικανότητά της να κάνει παιδιά) ξεσπούσε στα παιδιά του άντρα της, που ταξίδευε συχνά εξ αιτίας των εμπορικών επιχειρήσεών του.

Τα δυο παιδιά αν και αδέρφια είχαν εντελώς διαφορετικούς χαρακτήρες, σαν να 'ταν ξένα μεταξύ τους. Το αγόρι κλεισμένο στον εαυτό του και η κοπέλα μεγαλωμένη απότομα δίπλα στην υπηρέτρια του σπιτιού.

Μια μέρα ο Βλαδίμηρος πήγε στο μύλο του πατέρα του να τον περιεργαστεί και να δει τους εργάτες και τους κοζάκους που πήγαιναν εκεί ν' αλέσουν το σάρι τους. Εκεί συνάντησε τον μηχανικό Τιμοφεί, τον ζυγιστή Βαλέ και το βοηθό του μηχανικού Δαβίδα με ανασκωμένα τα παντελόνια να ζυμώνουν πηλό. Και ενώ ο μικρός τους χαιρέτησε

ευγενικά, χαιρετισμό που ανταπέδωσε ο Βαλές, ο Δαβίδκα του μίλησε ειρωνικά για τον πατέρα του, πράγμα που έκανε το μικρό να θυμώσει. Ζήτησε από το νεαρό εργάτη εξηγήσεις για τη συμπεριφορά του, ενώ ο ίδιος ο Δαβίδκα συνέχισε να μιλά περιφρονητικά για τον πατέρα του μικρού.

Ο Βλαδίμηρος δεν άντεξε και δήλωσε πως θα ενημερώσει τον πατέρα του για τα όσα είπε ο νεαρός εργάτης. Εκείνος έντρομος μπροστά στο φάσμα της απόλυσής του προσπάθησε να ανασκευάσει τα όσα είπε γλυτώνοντας την εργασία του. Και θα τα κατάφερνε τελικά, αν ο μικρός Βλαδίμηρος δεν «έπιανε» το ειρωνικό του χαμόγελο καθώς απομακρυνόταν από το μύλο. Αυτό τον έκανε να αποφασίσει να αναφέρει το γεγονός. Γύρισε σπίτι, και αφού χαιρέτισε την αδελφή του και τους επισκέπτες της - κάποιο φοιτητή και το δάσκαλο Μπαλάντα- ανέβηκε στο γραφείο του πατέρα του και του μίλησε για το επεισόδιο με το Δαβίδκα.

Ο Σέργιος Πλατόνοβιτς άκουσε με προσοχή το γιο του και απέλυσε το νεαρό εργάτη, που γυρνούσε γύρω από τους στάβλους του Βαλέ και τα μάτια του άστραφταν από κακία. Έλεγε πως γρήγορα θα τους εκδικηθεί κάτι για το οποίο δεν έφτανε μια απλή επανάσταση αλλά μια σαν εκείνη του 1905.

Έτσι ο καιρός περνούσε ήσυχια στο χωριό, υπήρχαν προμηνύματα κακοκαιρίας ενώ ο Ντόν κυλούσε αδιάφορος προς τη μακρυνή και άγνωστη θάλασσα.

β. Ερμηνευτικά – Γλωσσικά σχόλια

1. **πιασμένος:** εννοείται κατάκοιτος.
2. **καπίκι (το):** ρωσικό νόμισμα μικρής αξίας (1/100 ρούβλιου).
3. **χοιραδικός:** αυτός που πάσχει από χοιράδωση, αρρώστια που χαρακτηρίζεται από βλάβη του δέρματος και των βλεννογόνων.
4. **στέρφα:** στείρα (δεν μπορεί να κάνει παιδιά).
5. **κανθός, ο:** η γωνιά των βλεφάρων (τον κοίταξε με λοξό βλέμμα).
6. **πιλατεύω:** βασανίζω, τυραννώ.
7. **φιούμπα, η:** η αγκράφα της ζώνης.
8. **μπορντούρα, η:** η άκρη του υφάσματος.
9. **σεζ λονγκ:** αναπαυτική καρέκλα με γερμένη πλάτη.
10. **σετακρουτένιο γιλέκο:** από σετακρούτα (λινό ύφασμα).
11. **κοζάκοι:** νομαδικός ή ημιμόνιμος πληθυσμός των στεππών της Νότιας Ρωσίας. Μέρος τους ενώθηκε με τον Κόκκινο στρατό κατά τον εμφύλιο, στο σύνολό τους όμως κράτησαν εχθρική στάση απέναντι στην επανάσταση που κατέργησε το ειδικό καθεστώς τους το 1918.
12. **ένα δεύτερο 1905:** Αποτυχημένη επανάσταση με αφορμή τον ατυχή Ρωσοϊαπωνικό πόλεμο 1904-1905. Χρησιμοποιήθηκε σαν πρότυπο για την επανάσταση του 1917.

γ. Πραγματολογικά – Ιδεολογικά – Πολιτιστικά σχόλια

Το διήγημα που εξετάζουμε, αν και αποτελεί απόσπασμα ενός μεγάλου μυθιστορήματος, είναι χαρακτηριστικό της άποψης του συγγραφέα για την προεπαναστατική Ρωσία. Εμπνευσί του, η άδικη συμπεριφορά των οικονομικά εύρωστων απέναντι στην εργατική τάξη. Η σκληρότητα με την οποία αντιμετωπίζουν οι εργοδότες τους εργαζομένους.

Ο Σολόχοφ βρίσκει τον τρόπο να εμπνεύσει την αντιπάθεια για τον Βλαδίμηρο Μοσκόβ και για ό,τι εκείνος εκπροσωπεί, μέσα από το σύντομο ψυχογράφημά του και κυρίως την αφορμή που τον έκανε να αναφέρει στον πατέρα του το επεισόδιο. Το (ειρωνικό;) χαμόγελο του Δαβίδα του δίνει τελικά το άλλοθι που ψάχνει, για να εκδηλώσει την ακατανίκητη έχθρα που νοιώθει για τον νεαρό εργάτη και την τάξη του. Έχει με αυτόν τον τρόπο την ευκαιρία να δείξει και κείνος πως είναι «ένα μικρό αφεντικό» με ουσιαστική εξουσία, την οποία στο μέλλον θα κληρονομήσει και τυπικά. Έτσι ο συγγραφέας καταφέρνει να τον κάνει κοινωνικά αντιπαθή (κάτι που αντανακλάται και στην κοινωνική του τάξη), ενώ προκαλεί συναισθήματα συμπόνοιας για το Δαβίδα.

Θέλει τελικά να δείξει πως η αυθαιρεσία και η απονία της αστικής τάξης προς τους εργάτες έφεραν την Επανάσταση του 1917 και την κυριαρχία της εργατικής τάξης, δίνοντας παράλληλα (και με έμμεσο τρόπο) μιά συμβουλή-προειδοποίηση προς όλες τις αστικές κοινωνίες που στοχεύουν στα υπερκέρδη σε βάρος των εργαζομένων.

Δ. ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

✓ Νοηματικές ενότητες/Επιμέρους πλαγιότιτλοι

Το απόσπασμα μπορεί να χωριστεί σε τρεις ενότητες:

- 1η Ενότητα:** «Ύστερα από το θάνατο... πανομοιότυπο της μητέρας της»: περιλαμβάνει όλα τα προκαταρκτικά στοιχεία του διηγήματος.
- 2η Ενότητα:** «Ο Βλαδίμηρος Μοσκόβ... γλίστραγε για να πέσει»: αποτελεί το κύριο θέμα και περιλαμβάνει το επεισόδιο στο μύλο, τη συνάντηση του Βλαδίμηρου με τον πατέρα του και την οργή του Δαβίδα.
- 3η Ενότητα:** «Πάνω από το χωριό... άγνωστη θάλασσα»: Επίλογος. Μέσα από την επίδειξη της λογοτεχνικής ικανότητας του συγγραφέα, δείχνεται με συμβολικό τρόπο το προμήνυμα της επανάστασης που έρχεται.

Ε. ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ – ΤΕΧΝΟΤΡΟΠΙΑ

- 1. Γλώσσα:** Το απόσπασμα που εξετάζουμε (όπως και όλο το μυθιστόρημα) έχει μεταφραστεί σε πλούσια δημοτική γλώσσα χωρίς γλωσσικές δυσκολίες. Ο μεγάλος

Ρώσος συγγραφέας κατορθώνει να μας μεταφέρει με ζωντάνια και σαφήνεια την ζωή των φτωχών κοζάκων και τη νοοτροπία της αστικής τάξης στην προεπαναστατική Ρωσία. Έτσι ο αναγνώστης έχει την ευκαιρία μέσα από την υποβλητική ατμόσφαιρα του έργου, να παρακολουθήσει από κοντά όλες τις συναισθηματικές καταστάσεις των ηρώων.

2. Δομή: Το έργο στηρίζεται κυρίως στη δυνατή περιγραφή, την ωραία αφήγηση και την ψυχολογική ανάλυση των χαρακτήρων, ενώ κυριαρχούν οι ωραίες εικόνες που χρωματίζουν έντονα την περιγραφή και την αφήγηση και δίνουν στο λόγο ζωντάνια και παραστατικότητα.

3. Εκφραστικά μέσα

α) Μεταφορές: «Στις κόχες των παραπόταμων», «έσφιξε στη μικρή γροθιά του όλο το χωριό», «όλο το ανικανοποίητο μητρικό ένστικτο χύθηκε πάνω στα ορφανά», «τα ταξίδια του απορροφούσαν όλο τον καιρό», «έριξε στο Δαβίδκα ένα κρύο βλέμμα» κ.α.

β) Παρομοιώσεις: «το κορίτσι μεγάλωνε σαν άγριος βάτος», «με πρόσωπο κίτρινο σαν το κερί», «κολλούσε σαν ιξός», «σα βαριά μαστάρια τα πράσινα τσαμπιά της» κ.α.

γ) Προσωποποίηση: «Ο Ντον... κυλούσε αδιάφορος».

δ) Αντίθεση: «Ο γέρος έγερνε κι ο νέος μεγάλωνε και μπουμπούκιαζε».

ε) Ασύνδετα: «Πότε για μια θεριστική μηχανή, πότε... πότε», «Περνούσαν οι βδομάδες, οι μήνες, φυσούσε ο άνεμος, συγγέφιαζε το βουνό» κ.ά.

Υπάρχουν ακόμα πολλές σύνθετες λέξεις και πλήθος από κοσμητικά επίθετα και προσδιορισμούς.

ΣΤ. ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ στις ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ του Σχ. βιβλίου

1α: Πώς παρουσιάζει ο συγγραφέας την κοινωνική κατάσταση στην περιοχή του Ντον κατά την προεπαναστατική περίοδο; Να τεκμηριώσετε την απάντησή σας με αναφορές μέσα από το κείμενο.

Απάντηση:

Η κοινωνικοοικονομική κατάσταση στην περιοχή του Ντον κατά την προεπαναστατική περίοδο περιγράφεται ως άθλια. Συνθήκες καθυστερημένης αγροτικής οικονομίας, (μορφές οικιακής οικονομίας) χωρίς αγορά και εμπόριο. Γη ακατάλληλη για καλλιέργεια στην οποία το τσαρικό κράτος εγκατέστησε νέους κατοίκους, Κοζάκους από άλλα χωριά.

Τη θέση των ευγενών γαιοκτημόνων την πήρε τώρα ένας άλλος παράγοντας, ο τυχοδιωκτικός τύπος του Σεργιόζσκα, που από αποτυχημένος έμπορος εξελίχθηκε σε πλούχοντα με επίσημο όνομα, εκμεταλλευόμενος την παντελή έλλειψη αγοράς στην

αγροτική ύπαιθρο. Κατάφερε έτσι να ανοίξει εμπορικό κατάστημα συγκεντρώνοντας όλο το εμπόριο του τόπου και να γίνει μέχρι και δανειστής των φτωχών καλλιεργητών. Τελικά κατόρθωσε να μεταμορφωθεί σε αριστοκράτη της περιοχής, της οποίας η οποία οικονομική δραστηριότητα εξαρτιόταν από εκείνον. Είχε λοιπόν τη δυνατότητα και πολλούς εργάτες και υπαλλήλους να έχει στη δούλεψή του, αλλά και να τους καταπιέζει σκληρά, βασισμένος στην ανάγκη τους για δουλειά.

2η: Ο συγγραφέας μέσα από τους χαρακτήρες του Σέργιου Πλατόνοβιτς Μοσκόβ και της οικογένειάς του επιδιώκει να διαγράψει την παρακμή της τάξης στην οποία ανήκουν, και μέσα από το χαρακτήρα του Δαβίδα, τη ζωικότητα της εργατικής τάξης: να επιβεβαιώσετε την παρατήρηση αυτή παρακολουθώντας α) την οικογενειακή ζωή του Μοσκόβ και τις σχέσεις των μελών της οικογένειάς του, β) την εμφάνιση (σε συνδυασμό με τη βιολογική τους κατάσταση - υγεία) και τη συμπεριφορά τους και γ) την εμφάνιση και την συμπεριφορά του Δαβίδα.

Απάντηση:

α) Οικογενειακή ζωή του Μοσκόβ: Παντρεύτηκε από συμφέρον (πήρε προίκα). Μετά το θάνατο της γυναίκας του ξαναπαντρεύτηκε μια στείρα και στρυφή γυναίκα ανίκανη να δείξει αγάπη στα παιδιά του άντρα της. Εκείνος απορροφημένος από τις δουλειές του δεν έδινε σημασία στην ανατροφή των παιδιών, που μεγάλωσαν έτσι σαν ξένα μεταξύ τους κοντά σε ακατάλληλους ανθρώπους (βλ. υπηρέτρια)

β) Εμφάνιση και συμπεριφορά τους: Πατέρας κοντόσωμος με παχύ προκοίλι τσιγγούνης και σκληρός με το προσωπικό του, αδιάφορος για τα παιδιά του. Γυναίκα κοκαλιάρη, ψυχρή, στενόμυαλη, συμπεγματική, ψυχρή, τελείως αδιάφορη για τα παιδιά του άντρα της.

Κόρη καλοφτιαγμένη με πρόωρη ανάπτυξη αλλά με στρεβλή διαπαιδαγώγηση από κυδαίες υπηρέτριες.

Γιός ασθενικός με στενές πλάτες, κίτρινο πρόσωπο σαν το κερί, χαρακτήρας απομονωμένος και κλειστός, φιλύποπος με μεγαλίστικα φερσίματα, νοιαζόταν μόνο για τον πατέρα του και τα συμφέροντά τους. Ένωθε φθόνο (γιατί;) και κακία για το προσωπικό του πατέρα του.

γ) Εμφάνιση και συμπεριφορά του Δαβίδα: Γεροδεμένος με εφηβικό πάντα γελαστό παρουσιαστικό. Σκληρός δουλευτής με φωτεινό χαμόγελο όλο υγεία προκαλεί το φθόνο του γιου. Είχε το θάρρος να λέει ανοικτά τα παράπονά του, αλλά έτρεμε από το φόβο της απόλυσης και άρχιζε τα παρακάλια. Όταν τον απέλυσαν εξωτέρικεσε στο σύνολό τους τα συναισθήματα που έτρεφε για τα πρώην αφεντικά του.

3η: Στο απόσπασμα ο Βλαδίμηρος Μοσκόβ και ο Δαβίδα αντιδρούν για διαφορετικούς λόγους ο καθένας; να εξετάσετε την αιτία των αντιδράσεών τους και τον τρόπο με τον οποίο κλιμακώνονται οι αντιδράσεις αυτές.

Απάντηση:

Βλέπε κείμενο-ανάλυση-Νοηματική απόδοση.

[Από: Μια μέρα με το Δαβίδκα]

Γραπτή εργασία

Από τη μελέτη της εισαγωγής, του κειμένου και από τη διδακτική του επεξεργασία να συνοψίσετε τα στοιχεία του κοινωνικού ρεαλισμού, τα οποία προκύπτουν.

Ο συγγραφέας απεικονίζει πιστά την αλήθεια των χαρακτήρων. Αποκαλύπτει τον τρόπο ζωής της εργατικής τάξης, την καταπίεσή της από τα αφεντικά και τις καθημερινές συγκρούσεις τους «δι’ ασήμαντον αφορμή». Με παραστατικό τρόπο περιγράφει τις άθλιες οικονομικές και κοινωνικές συνθήκες, την αναγκαστική δουλοπρέπεια μπροστά στο αφεντικό, αλλά και το ξέσπασμα του καταπιεσμένου εργάτη.

Η αφήγηση και η περιγραφή δεν αφήνουν αμφιβολίες για την αναγκαιότητα της κοινωνικής ανατροπής που έρχεται. Εκφράζει δε την αισιοδοξία για την κατάλυση του παλιού κόσμου και την εργατική (λαϊκή) απελευθέρωση μέσα από το σοσιαλιστικό μετασχηματισμό της κοινωνίας.

Z. ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1n: Ποια πιστεύετε ότι είναι η κυρίαρχη ιδέα του αποσπάσματος;

2n: Πώς αντιλαμβάνεστε τα λόγια του Δαβίδκα: « Ο-όχι! Θα δείτε!...βδέλλες!!»;

ΜΠΡΟΣΤΑ ΣΤΟ ΝΟΜΟ

Φραντς Κάφκα

A. Ο ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΣ

Η ζωή του

Ο Φράντς Κάφκα (Franz Kafka) γεννήθηκε από Εβραίους γονείς στην Πράγα της Τσεχίας το 1883. Άρχισε να γράφει από την εφηβική του ηλικία ενώ το 1899 γνώρισε τις σοσιαλιστικές ιδέες. Σπούδασε νομικά στην Πράγα και πήρε το διδακτορικό του το 1906. Εργάστηκε σε δικηγορικό γραφείο αρχικά και στη συνέχεια σε ασφαλιστική εταιρεία. Ωστόσο δε σταμάτησε να γράφει, ενώ πραγματοποίησε αρκετά ταξίδια ανά την Ευρώπη. Απαλλάχθηκε της στράτευσης για λόγους υγείας. Φυματικός πλέον έγραψε αρκετά από τα έργα του, ενώ συχνότατα νοσηλευόταν σε санаτόρια. Η υγεία του επιδεινώθηκε το 1923 κατά την παραμονή του στο μεταπολεμικό Βερολίνο. Οι μεγάλες στερήσεις (εποχή πληθωρισμού στη Γερμανία) τον γονάτισαν βιολογικά. Πέθανε τον Ιούνιο του 1924 στη Βιέννη και θάφτηκε στο Εβραϊκό νεκροταφείο της Πράγας.

Ο Φ. Κάφκα είναι ένας από τους σημαντικότερους συγγραφείς. Το έργο του κυριαρχείται από το φόβο και την αγωνία του ανθρώπου που η μοίρα τον παγίδευσε σε έναν αδιέξοδο παράλογο κόσμο. Άλλο χαρακτηριστικό του η αντίθεση μεταξύ πραγματικότητας και ονείρου και η ιδιαίτερη γραφή που όχι μόνο επηρέασε τους μεταγενέστερους συγγραφείς αλλά έδωσε αφορμή για ερμηνείες του έργου του με διαφορετικές αφετηρίες (μεταφυσική ψυχολογική ή κοινωνιολογική) (Βλ. σημείωμα σχολ. βιβλίου).

Το έργο του

Έγραψε αρκετά έργα σημαντικότερα από τα οποία είναι: «Αεροπλάνα της Μπρέσια» (1909), «Κρίση», «Μεταμόρφωση (1912), «Η Αμερική» (1913), «Η Δίκη» (1914-1916), «Η Αποικία των τιμωρημένων» (1914), «Ο Μέγας Τυφλοπόντικας» (1914), «Γράμμα στον Πατέρα» (1919), «Περί του προβλήματος των Νόμων» (1920), «Η σβούρα» (1920). Τελευταίο έγραψε το αριστούργημά του «Ο Πύργος», το 1922.

B. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΓΙΑ ΤΟ ΕΡΓΟ

Το κείμενο που εξετάζουμε είναι ένα απόσπασμα από το έργο του Φ. Κάφκα «Η Δίκη» που γράφτηκε από το 1914 έως το 1916. Για την καλύτερη κατανόηση του

αποσπάσματος αναφέρουμε συνοπτικά την υπόθεση του μυθιστορήματος:

Ο Γιόζεφ Κ., ανώτερος τραπεζικός υπάλληλος ζει μια μονότονη και συννηθισμένη ζωή, όταν συλλαμβάνεται από δύο άγνωστους εντολοδόχους κάποια αινιγματικής αρχής και προσάγεται σε δίκη. Μια δίκη πρωτότυπη που διεξάγεται κάθε Κυριακή πρωί με διαδοχικές συνεντεύξεις, ενώ τις υπόλοιπες μέρες της εβδομάδας ο ήρωας εξακολουθεί τη μονότονη ζωή του. Έχοντας συνηθίσει την ιδέα της ενοχής του, γενικά, μόνο και μόνο γι' αυτό που είναι, συνεχίζει την επαγγελματική του δραστηριότητα, όπως πριν. Ξεναγώντας κάποια μέρα έναν πελάτη της τράπεζας στα μνημεία της πόλης, βρίσκεται για λίγο μόνος. Εκεί χάνεται για λίγο και μεταφέρεται ονειρικά στο εσωτερικό εκκλησιαστικής μητρόπολης όπου μέσα από την υποβλητική ατμόσφαιρα ακούγεται μια φωνή από τον άμβωνα που του μιλά για τη δίκη και τη δυσάρεστη για τον ήρωα εξέλιξή της. Η φωνή μιλά εξ ονόματος κάποιου νόμου που ανήκει γενικά στο σκοτεινό πλέγμα ενός άορατου συστήματος. Ο Γιόζεφ Κ. ζητά απαντήσεις στις αφελείς απορίες του. Ο Ιερέυς που του μιλά τον προειδοποιεί να μην πλανιέται σχετικά με τη δικαιοσύνη και του παραθέτει την παραβολή με το χωρικό και το φύλακα που αποτελεί και το απόσπασμα του βιβλίου.

Ο Κάφκα ζει έναν προσωπικό εφιάλητη που το μεταφέρει και στο έργο του. Εφιαλητική ατμόσφαιρα, μυστήριο, καταπίεση από ένα απρόσωπο σύστημα που καθορίζει τα πάντα και ασαφή όρια ανάμεσα στο εξωπραγματικό και το καθημερινό είναι τα βασικά χαρακτηριστικά της «Δίκης» της οποίας το τελευταίο κεφάλαιο περιλαμβάνει και την παραβολή που θα αναλύσουμε.

Γ. ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

α. Νοηματική απόδοση

Στην παραβολή αυτή ο συγγραφέας φαντάζεται πως μπροστά στο νόμο στέκεται ένας θυρωρός φύλακας, και ένας χωρικός που του ζητά να μπει μέσα. Ο θυρωρός του απαγορεύει την είσοδο, αφήνοντας του όμως ελπίδες ότι ίσως αυτό γίνει αργότερα. Σε μια απεγνωσμένη δε κίνηση του χωρικού να κοιτάξει μέσα από την πόρτα, ο θυρωρός τον προειδοποιεί πως μετά από εκείνον (το θυρωρό) υπάρχουν άλλοι θυρωροί πιο άγριοι και δυνατότεροι. Ο δυστυχής χωρικός, αν και έχει την άποψη πως ο νόμος πρέπει να είναι προσιτός στον καθένα, καταλαβαίνει πως δεν μπορεί να κάνει τίποτε άλλο από το να περιμένει.

Καθισμένος σ' ένα σκαμνί παρακαλεί το θυρωρό συνέχεια για μέρες και χρόνια παίρνοντας πάντα την ίδια απάντηση. Στο διάστημα αυτό έχει ξοδέψει όλα του τα εφόδια και τα χρήματά του δωροδοκώντας το θυρωρό. Εκείνος τα δέχεται όχι σαν αντάλλαγμα για να επιτρέψει την είσοδο αλλά για να δείξει στο χωρικό πως εκείνος (ο χωρικός)

έκανε ότι ήταν δυνατό για να του επιτραπεί η είσοδος.

Ο χωρικός συναισθανόμενος το τέλος του που πλησιάζει, καλεί το θυρωρό και τον ρωτά γιατί τόσα χρόνια δεν υπήρξε κάποιος άλλος που να ζητήσει να μπει μέσα. Ο φύλακας τότε του απαντά πως αυτό θα ήταν αδύνατο, αφού η συγκεκριμένη πόρτα (είσοδος) ήταν προορισμένη αποκλειστικά για εκείνον (το χωρικό) και τώρα που πεθαίνει θα πρέπει να την κλείσει (ο φύλακας) αφού δεν έχει πια νόημα να μένει ανοικτή.

β. Ερμηνευτικά – Γλωσσικά σχόλια

- 1. τατάρικη:** σαν αυτή που έχουν οι Τάταροι, μογγολικός λαός, απόγονοι των στρατιωτών του Ταμερλάνου.
- 2. γνέφει:** του κάνει νόημα κουνώντας το χέρι.

γ. Πραγματολογικά – Ιδεολογικά – Πολιτιστικά σχόλια

Κεντρική ιδέα του αποσπάσματος είναι η αδυναμία του ανθρώπου μπροστά στο νόμο και η γνώση που συνοδεύει το τέλος της ελπίδας. Για το συγγραφέα ο άνθρωπος ζει μέσα σ' ένα καταπιεστικό και παράλογο σύστημα, όπου η μορφή εξουσίας που κυριαρχεί είναι ο νόμος. Μπροστά του ο άνθρωπος είναι μηδαμινός, και ανίκανος να τον πλησιάσει, αφού ανάμεσά τους παρεμβάλλονται ανυπέρβλητα, τις περισσότερες φορές εμπόδια.

Ο χωρικός αρχικά διαμαρτύρεται έντονα, όσο περνά ο καιρός όμως η στάση του χαλαρώνει. Σταδιακά συνειδητοποιεί την παράλογη μοίρα του ανθρώπου και την αποδέχεται πλήρως την έσχατη στιγμή. Ο θάνατος έρχεται σα λύτρωση από το μαρτύριο της αναμονής και του παράλογου, χωρίς όμως να δίνει όλες τις απαντήσεις. Ποιά είναι η λογική του συστήματος, ποιά η αρχή του; Ούτε ο φύλακας ξέρει. Είναι και αυτός εντολοδόχος του, όπως όλοι μας. Τα εφιαλτικά ερωτήματα θα υπάρχουν συντηρώντας το αινιγματικό μυστήριο της ζωής.

Δ. ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

✓ Νοηματικές ενότητες/Επιμέρους πλαγιότιτλοι

Το κείμενο δεν έχει παραγράφους. Ωστόσο μπορεί να χωριστεί σε τρεις ενότητες.

- 1η Ενότητα:** «Μπροστά στο νόμο... την άδεια να μπει»: Η άρνηση του θυρωρού στην αρχική παράκληση του χωρικού να του επιτραπεί η είσοδος.
- 2η Ενότητα:** «Ο θυρωρός... τη γνώμη του θυρωρού»: Η αναμονή του χωρικού για μέρες και χρόνια χωρίς αποτέλεσμα και αφού ξόδεψε όλα τα εφόδια και τα χρήματά του.

3η Ενότητα: «Τέλος, το φως... να την κλείσω». Την ώρα του θανάτου ο χωρικός μαθαίνει πως η πόρτα ήταν προορισμένη μόνο γι' αυτόν.

Ε. ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ – ΤΕΧΝΟΤΡΟΠΙΑ

- 1. Ύφος:** Το ύφος είναι λιτό και περιγραφικό. Η αφήγηση είναι καταγιστική σε σημείο που να μην υπάρχουν στο κείμενο παράγραφοι. Χρησιμοποιούνται συμβολισμοί (χαρακτηριστικό του Κάφκα) και η αφήγηση κορυφώνεται με την τραγική ειρωνεία του τέλους και τα λόγια του θυρωρού. Χαρακτηριστικός ο μελαγχολικός τόνος, το πλάνωμένο αίσθημα του παράλογου και η ασάφεια στα μηνύματα.
- 2. Εκφραστικά μέσα:** Τα τεχνικά εκφραστικά μέσα είναι ελάχιστα:
 - α) μεταφορές:** «αν το τραβά η όρεξή σου», «τυλιγμένο στο γούνινο πανωφόρι του», «τη λάμψη που ξεχύνεται άσβεστη» κ.ά.
 - β) κοσμητικά επίθετα-προσδιορισμοί:** «δυνατός θυρωρός», «σουβλερή μύτη», «μακριά αραπή», «μαύρη», «τατάρικη γενειάδα», «άσβεστη λάμψη» κ.ά.

ΣΤ. ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ στις ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ του Σχ. βιβλίου

1η: Να παρατηρήσετε και να χαρακτηρίσετε α) τη συμπεριφορά του φύλακα β) τη συμπεριφορά του χωρικού, γ) τη σχέση που δημιουργείται.

Απάντηση:

α) Ο φύλακας είναι εντολοδόχος του άρατου συστήματος. Υπακούει πειθήνια στις εντολές που δέχεται. Έχει εξουσία, συναισθάνεται όμως πως και εκείνος είναι άνθρωπος. Τα περιθώρια ωστόσο που έχει είναι μικρά. Δεν μπορούν να κάνουν το σύστημα ελαστικότερο. Οι μικροπαρανομίες του απλώς διευκολύνουν την αποστολή του.

β) Ο χωρικός πιστεύει αρχικά πως το σύστημα πρέπει να είναι προσιτό στον καθένα. Είναι όμως; Η αρνητική στάση του θυρωρού δε μεγαλώνει τη θέληση του, αλλά τον κάνει καρτερικότερο και διαλλακτικότερο με το όργανο του συστήματος. Και αφού εξαντλήσει όλα τα μέσα επωφελούμενος ακόμα και από τις ανθρώπινες αδυναμίες, άβουλος πλέον εγκαταλείπεται στην επιβεβλημένη από το σύστημα μοίρα του.

γ) Οι δύο άνθρωποι πλησιάζουν όσο περνά ο χρόνος. Αναπτύσσεται μια οικειότητα μεταξύ τους, χωρίς ωστόσο σε καμιά στιγμή να ταυτισθούν η ατομικότητα του ανθρώπου με την εξουσία του οργάνου. Ο άνθρωπος νοιώθει μικρός και αδύναμος μπροστά στην εξουσία. Ακόμα και στη σκιά της. Δεν έχει το θάρρος να διεκδικήσει τη θέση του απέναντι στο νόμο μια θέση που του ανήκε μέχρι το θάνατό του.

2η: Στο εισαγωγικό σημείωμα παραθέτονται οι διάφορες ερμηνείες που έχουν

δοθεί στο έργο του Κάφκα και που ισχύουν και για τη συγκεκριμένη παραβολή. Ποια ερμηνευτική εκδοχή ανταποκρίνεται, κατά τη γνώμη σας, περισσότερο;

Απάντηση:

Η παραβολή ερμηνεύεται σε πολλά επίπεδα. Κοινό τους σημείο όμως είναι η αξία της προσωπικότητας του καθενός ενός ξεχωριστά. Η δυνατότητά του να σκέπτεται, να δρά, να παλεύει. Μα πάνω απ' όλα η δύναμη της θέλησης. Η αβουλία και η παθητική στάση οδηγεί στην καταδυνάστευση του κοινωνικού μας εγώ. Μόνο η συνειδητή δράση δίνει στους θεσμούς νόημα και μέσα από τον έλεγχό τους δικαιώνει τους, κοινωνικούς αγώνες και διασφαλίζει την ανθρώπινη ατομικότητα.

Z. ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1n: Διαβάζοντας την παραβολή του Νόμου μπορείτε να αποδώσετε την ψυχική διάθεση του συγγραφέα;

2n: Αφού διαβάσετε προσεκτικά το κείμενο και το εισαγωγικό σημείωμα, σχολιάστε τα τελευταία λόγια του θυρωρού: «Κανένας άλλος δεν μπορούσε....πνηγαίνω τώρα να την κλείσω».

ΟΙ ΕΛΕΥΘΕΡΩΤΕΣ

Πάμπλο Νερούντα

A. Ο ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΣ

Η ζωή του

Ο Ρικάρντο Νεφετελί Ρέγιες Μποσοάλτο, όπως ήταν το πραγματικό όνομα του Πάμπλο Νερούντα γεννήθηκε στο Σαντιάγκο της Χιλής το 1904. Σπούδασε φιλολογία και Νομικά στο εκεί πανεπιστήμιο, ενώ παράλληλα δημοσιεύει ποιητικές συλλογές, αρθρογραφεί, διευθύνει περιοδικό και συνεργάζεται με διάφορα έντυπα. Μετά από εξετάσεις διορίζεται διπλωματικός υπάλληλος, ενώ το 1936 βρίσκεται στη Μαδρίτη σαν γενικός πρόξενος της Χιλής. Εκεί γνωρίζεται με τους μεγάλους Ισπανούς ποιητές Λόρκα, Χιμένεθ, Ματσάδο και δέχεται τις επιρροές της ισπανικής ποίησης. Με την έκρηξη του εμφυλίου στη χώρα και τη δολοφονία του Λόρκα, ο Νερούντα φεύγει για τη Γαλλία απ' όπου ξεκινά τον αγώνα του για την αποκατάσταση της δημοκρατίας στην Ισπανία. Μέλος του Κ.Κ. Χιλής από το 1945 πολεμά τις αντιδραστικές δυνάμεις του Βιντέλα. Μετά την άνοδο του τελευταίου στην εξουσία το 1947, καθαιρείται από τη θέση του γερουσιαστή που κατείχε και διώκεται καταφεύγοντας στην παρανομία. Το 1949 διαφεύγει από τη Χιλή για να επιστρέψει το 1956. Επίτιμος διδάκτορας σε πολλά μεγάλα πανεπιστήμια της υφηλίου παραιτείται από την προεδρική του υποψηφιότητα το 1970 υπέρ του σοσιαλιστή Σαλβαντόρ Αλιέντε. Η κυβέρνηση του τελευταίου τον διορίζει το 1972 πρεσβευτή στο Παρίσι. Η αγάπη όμως του Νερούντα για την πατρίδα του τον οδηγεί πίσω στη Χιλή. Τιμάται με το βραβείο Νόμπελ το φθινόπωρο του ίδιου έτους. Μετά την πώση και τη στυγνή δολοφονία του Αλιέντε από τους πραξικοπηματίες στρατηγούς, ο Νερούντα πεθαίνει από καρδιακή προσβολή το 1973 στο Σαντιάγκο.

Το έργο του

Γνωστότερα έργα του: «Ισπανία στην καρδιά» (ποίημα 1938)», «Τραγούδι Αγάπης στο Στάλινγκραντ» (ποίημα 1942), «Γενικό Άσμα» (ποίημα 1948), «Παλλαιικά τραγούδια» (1954), «Ωδές για τα πρωτόγονα πράγματα» (1956) κ.ά.

B. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΓΙΑ ΤΟ ΕΡΓΟ

Οι Ελευθερωτές είναι το πρώτο από τα 41 ποιήματα του 4ου μέρους του «Γενικού Άσματος» που είναι γνωστότερο ως Canto Heneral (Κάντο Χενεράλ). Το ποίημα αναφέρεται στην αντίσταση των παιδιών της Αμερικανικής ηπείρου απέναντι στους

αποίκους κατακτητές, μια αντίσταση που συνεχίζεται από τους σύγχρονους μπροστάρηδες των λαϊκών αγώνων.

Το «Γενικό Άσμα», ο ποιητής Πάμπλο Νερούντα, το έγραψε από το 1948-1950, τα χρόνια δηλαδή τα οποία βρισκόταν στην παρανομία και αποτελεί ύμνο στην Αμερικάνικη γη, έπος από το 1400-1800. Είναι δε ένα παγκόσμιο προσκλητήριο στον αγώνα για την ελευθερία.

Γ. ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

α. Νοηματική απόδοση

Και να το δέντρο της καταιγίδας, το δέντρο του λαού. Οι ήρωές του ξεπηδούν από τη γη, όπως η φυλλωσιά από τους χυμούς του. Πάνω σ' αυτή τη φυλλωσιά (το πλήθος του λαού) ορμάει το άγριο αγέρι για να ρίξει στο χώμα τον καπνό του ψωμιού (να του στερήσει την τροφή).

Και να το δέντρο το θρεμμένο από τους νεκρούς του λαού, που κυλίστηκαν στο αίμα, μαστιγώθηκαν, σουβλίστηκαν με κοντάρια και αποκεφαλίστηκαν με τσεκούρι ή σταυρώθηκαν μέσα στις εκκλησίες.

Και να το δέντρο, που οι ζωντανές του ρίζες ανεβάζουν την τροφή του μαρτυρίου σ' ολόκληρο το σώμα του. Έτσι έρχεται η ώρα της ανθοφορίας του με άνθη αόρατα και κρυφά και άλλοτε λαμπερά σαν τα άστρα.

Και ο άνθρωπος, αφού μάζεψε αυτά τα λουλούδια, τα πέρασε από χέρι σε χέρι και εκείνα αμέσως άνοιξαν τη γη και ψήλωσαν ως τ' άστρα.

Το δέντρο αυτό είναι το δέντρο των ελεύθερων ανθρώπων, το δέντρο της γης, η δουλειά, το ψωμί, η δύναμη. Οι μαύρες δυνάμεις της αντίδρασης, όσο και αν το ζώνουν, δε μειώνουν τη δύναμή του.

Κι αν μερικές φορές σπάνε τα κλαδιά του και το μεγαλείο του το σκεπάζει μια στάχτη όλο φοβέρα, εκείνο ξεπερνά όλες τις δυσκολίες των καιρών και γλυτώνει από την αγωνία. Και ο λαός σαν μυστικό χέρι με αμέτρητα μπράτσα, φύλαξε τα κομματιασμένα μέρη του και έκανε τις ρίζες του να εξαπλωθούν σ' όλα τα μέρη του κόσμου. Αυτό το δέντρο, το δέντρο του λαού όλου του κόσμου, είναι το σύμβολο της πάλης και της λευτεριάς.

Πλησίασε και άγγιξε τις ακτίνες που φωτίζουν τα μακριά μαλλιά του. Βάλε το χέρι σου στις φάμπρικες, εκεί όπου τα παιδιά του δέντρου -ο λαός- διαδίδει το φως κάθε μέρα. Σήκωσε αυτή τη γη στα χέρια σου, πάρε τα μερίδιό σου από τη λάμψη, από το ψωμί, το μίλο, πάρε το άλογο και την καρδιά σου και στείλε φρουρούς στα σύνορα της φυλλωσιάς του, για να υπερασπιστούν την ύπαρξη και τις κατακτήσεις του.

Υπερασπίσου ότι εκείνο πέτυχε, μοιράσου μαζί του τις νύχτες του αγώνα και κράτησέ το γερά μέχρι το ξημέρωμα, αυτό το δέντρο που βλασταίνει στην καρδιά της γης.

β. Ερμηνευτικά – Γλωσσικά σχόλια

- 1. μακάβρια:** αυτά που προκαλούν φρίκη.
- 2. μπαλτάς:** τσεκούρι.
- 3. άτια:** άλογα.
- 4. μαγνόλιες:** είδος φυτών.
- 5. κι απέ:** κι έπειτα.
- 6. διάσελο:** η απόσταση ανάμεσα σε δύο βουνά ή λόφους.

γ. Πραγματολογικά – Ιδεολογικά – Πολιτιστικά σχόλια

Κεντρική ιδέα του ποιήματος είναι οι αγώνες και οι θυσίες του λαού που οδήγησαν στις μέχρι σήμερα κατακτήσεις του, καθώς και η υποχρέωση των συγχρόνων τους να αγωνιστούν για τη διατήρηση αυτών των κατακτήσεων και τη διεκδίκηση νέων.

Ο ποιητής είναι βαθιά πεπεισμένος για την τελική επικράτηση των ανθρωπιστικών ιδεωδών, εμπνέεται από την αγάπη του για τον άνθρωπο και τραγουδά τον ανθρώπινο αγώνα, τις θυσίες του λαού και το θρίαμβό του, που στηρίζεται στις ψυχικές δυνάμεις των εργαζομένων.

Το δίκαιο και η ελευθερία είναι οι τελικοί νικητές με μεγάλο -είναι αλήθεια- κόστος. Αυτό το τίμημα είναι ένας ακόμα λόγος για τον οποίο πρέπει κάθε άνθρωπος να υπερασπίζεται τις κατακτήσεις των λαϊκών αγώνων και να διεκδικεί το δίκαιο, την ελευθερία, την ισονομία, το δικαίωμα στην εργασία και τη μόρφωση.

Δ. ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

✓ Νοηματικές ενότητες/Επιμέρους πλαγιότιτλοι

Τα ποίημα μπορεί να χωριστεί σε πέντε ενότητες:

- 1η Ενότητα:** Η πρώτη στροφή. Η εμφάνιση του δέντρου του λαού.
- 2η Ενότητα:** Η δεύτερη στροφή. Τροφή του δέντρου είναι τα μαρτύρια του λαού.
- 3η Ενότητα:** Η τρίτη και τέταρτη στροφή. Το δέντρο μεγαλώνει μέχρι την πλήρη ανάπτυξή του.
- 4η Ενότητα:** Η πέμπτη και η έκτη στροφή. Το δέντρο αγωνίζεται να επιζήσει παρά τις επιθέσεις που δέχεται.
- 5η Ενότητα:** Η έβδομη και η όγδοη στροφή. Το καθήκον του καθενός μας να αγωνιστεί για την υπεράσπισή του.

Ε. ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ – ΤΕΧΝΟΤΡΟΠΙΑ

1. Ύφος: Το ύφος του ποιήματος είναι (όπως άλλωστε και σ' ολόκληρο το έργο) επικό, γλαφυρό, περιγραφικό, με έντονο λυρικό τόνο. Χρησιμοποιούνται πλήθος από εικόνες και συμβολικές λέξεις. Αρκετά είναι και τα τεχνικά μέσα έκφρασης.

2. Εκφραστικά Μέσα:

Μεταφορές: «από τη γη βγαίνουν οι ήρωές του», «τον καπνό να ρίξει του ψωμιού ξανά στο κόμα», «θρεμμένο με γυμνούς νεκρούς μας», «η τροφή του έγινε το μαρτύριο», «μαύρου και άραχνου καιρού μας», «ένα μυστικό χέρι», «μπήκε στις φάμπρικες στο χέρι», «ανάσανε τα διάσελα με τ' άκρα» κ.ά.

Παρομοιώσεις: «Όπως απ' το χυμό τα φύλλα», «πάνω στα πέταλα σαν άστρα από χέρι σε χέρι», «σαν τις μαγνόλιες ή τα ρόδια».

Υπερβολές: «ψήλωσαν μέχρι τ' αστέρια», «τη γης τούτη σήκω στα χέρια σου».

Εικόνες: Υπάρχουν σ' όλες τις στροφές του ποιήματος κυρίως οπτικές, ακουστικές, κινητικές.

Προσωποποιήσεις: Σ' όλο το ποίημα προσωποποιείται το δέντρο με τις ιδιότητες που του αποδίδονται.

Κοσμητικά επίθετα: «Αιμόφυρτους νεκρούς», «μακάβρια πρόσωπα», «φωτολουσμένα» (άνθη), «μαύρου και άραχνου καιρού» κ.ά.

ΣΤ. ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ του Σχ. βιβλίου

1n: Να μελετήσετε την εικόνα του ποιήματος και να βρείτε:

α. Τα κύρια χαρακτηριστικά της.

β. Τα επιμέρους στοιχεία της και το συμβολισμό τους.

γ. Την επαλήθευση σ' αυτά που αναφέρονται στο εισαγωγικό σημείωμα.

δ. Το μήνυμα που τελικά μεταδίδει το ποίημα.

Απάντηση:

α) Κύρια χαρακτηριστικά του ποιήματος είναι το δέντρο του λαού, οι φάσεις της ανάπτυξης του, η πάλη του με τις αντιξοότητες, το άπλωμά του με ρίζες και κλώνους σ' όλο τον κόσμο και ο αγώνας για την προστασία του.

β) Το δέντρο συμβολίζει τον αγώνα του λαού. Η θυσία είναι η τροφή του δέντρου. Τα άνθη και η καρποφορία συμβολίζουν την ευδοκίμηση των θυσιών, το πέρασμα των καρπών από χέρι σε χέρι, τη διάδοση των ανθρωπίνων ιδεωδών από τους λαούς. Οι άγριοι άνεμοι και τα αφρισμένα νερά συμβολίζουν την κάθε μορφής αντίδραση στις διεκδικήσεις των λαών και τέλος το φως που ξεκύνεται από τους καρπούς του, είναι η διάδοση των ιδεών της ελευθερίας.

γ) Πράγματι τα όσα αναφέρονται στο εισαγωγικό σημείωμα επαληθεύονται πλήρως από την παρατήρηση των συμβολικών εικόνων του ποιήματος. Κυριαρχεί το ανθρωπιστικό ιδεώδες, η πίστη στην ελευθερία και την κοινωνική δικαιοσύνη. Το περιεχόμενο είναι επικό με έμφαση στα συμβολικά στοιχεία και το δυνατό τρόπο περιγραφής.

δ) Η πανανθρώπινη συσπείρωση γύρω από τις κατακτήσεις των λαϊκών αγώνων είναι το μήνυμα του ποιήματος. Τίποτα δεν κατακτάται χωρίς θυσίες και καμιά κατάκτηση δεν παγιώνεται χωρίς περιφρούρηση από το λαό. Η διαρκής λαϊκή επαγρύπνηση είναι καθήκον ιερό απέναντι σ' όσους θυσιάστηκαν για το παρόν και για όσους θα θυσιαστούν για ένα καλύτερο μέλλον.

Z. ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

- 1n:** Όπως θα παρατηρήσατε, η λέξη «δέντρο» και ο στίχος «και να σου το δέντρο» επαναλαμβάνονται σ' όλες τις στροφές του ποιήματος. Πώς αντιλαμβάνεστε αυτή την επανάληψη σε σχέση με την εξέλιξη του ποιητικού λόγου του Νερούντα;
- 2n:** Με βάση όσα διαβάσατε στο εισαγωγικό σημείωμα του σχολικού εγχειριδίου σας και όσα γνωρίζετε για την ιστορική μοίρα της Χιλής, μπορείτε να εντοπίσετε το χώρο και το χρόνο μέσα στους οποίους ξετυλίγεται η ποιητική αφήγηση.

ΤΕΣΣΕΡΙΣ ΩΔΕΣ

Φερνάντο Πεσσόα

A. Ο ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΣ

Η ζωή του

Ο Φερνάντο Πεσσόα, Πορτογάλος ποιητής και πεζογράφος, γεννήθηκε το 1888 και πέθανε το 1935. Ο Πεσσόα προσέδωσε ευρωπαϊκή διάσταση στη μοντερνιστική ποίηση της Πορτογαλίας. Όταν ήταν επτά ετών, η οικογένεια του εγκαταστάθηκε στο Durban της Νότιας Αφρικής, όπου ο πατριός του ήταν πρόξενος της Πορτογαλίας. Το 1905 επέστρεψε στη Λισαβόνα. Συνεργάστηκε με την επιθεώρηση *Ορφείας Ορρηυ* (*orphan*, 1915) όργανο του μοντερνιστικού κινήματος. Το 1918 άρχισε να εκδίδει τα αγγλικά του ποιήματα και μόνο το 1934 εξέδωσε το πρώτο βιβλίο του στα Πορτογαλικά με τίτλο *Mensagem*. Ο Πεσσόα εκτιμήθηκε πολύ μετά το θάνατό του.

Το έργο του

Ο Φερνάντο Πεσσόα εξέδωσε στα πορτογαλικά, το *mensagem* (1934). Παράλληλα, ο πλούσιος ονειρικός κόσμος του, συνέλαβε τα λεγόμενα «ετερώνυμα». Παρ' όλο που τα έργα των φανταστικών αυτών ποιητών είναι διαφορετικά ως προς την αντίληψη και το ύφος, στο σύνολό τους εκφράζουν τις διαφορετικές προσωπικότητες, που αισθανόταν ότι υπήρχαν μέσα στον ίδιο του τον εαυτό.

Έτσι μετά το θάνατό του κυκλοφόρησαν, οι ακόλουθες ποιητικές συλλογές: *Ποιήματα του Φερνάντο Πεσσόα* (1942), *Ποιήματα του Αλβάρου δε Κάμπους* (1944), *Ποιήματα του Αλβέρτου Καίρο* (1946) και *Ωδές του Ρικάρντο Ρέις* (1946).

B. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΓΙΑ ΤΟ ΕΡΓΟ

Τις τέσσερις ωδές που θα εξετάσουμε, ο Φερνάντο Πεσσόα, τις εγγράφει στον «ετερώνυμο» ποιητή (που πίστευε ότι ενυπήρχε στην προσωπικότητά του, Ρικάρντο Ρέις). Ο Ρικάρντο Ρέις (Φερνάντο Πεσσόα) χαρακτηρίζεται από έναν κλασικισμό στη γλώσσα και μια αρχαιολατρεία στο περιεχόμενο.

Γ. ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

α. Νοηματική απόδοση

Στην πρώτη ωδή, ο ποιητής περιγράφει την εσωτερική απελευθέρωση. Παροτρύνει τον κόσμο να ζητάει λίγα και να μη θέλει τίποτε. Ο έρωτας, λέει, που νιώθουν για μας, μας καταπιέζει. Στη δεύτερη ωδή αναφέρει ότι για να είσαι μεγάλος πρέπει να είσαι ακέραιος και να βάζεις όλα όσα είσαι και στο πιο μικρό πράγμα.

Στην τρίτη ωδή, ο ποιητής καταπιάνεται με την πολλαπλότητα του εγώ. Πιστεύει ότι έχει μέσα του περισσότερες από μια ψυχές. Τις νιώθει να πολεμούν μέσα του αλλά τίποτε δεν υπαγορεύουν, τίποτε δεν του επιβάλλουν. Στην τέταρτη ωδή, τα ποιητικά γραφόμενα είναι πιο πολύπλοκα. Ο Θεός Πάνας δεν πέθανε, αναφέρει ο ποιητής. Εμφανίζεται μπροστά μας παίζοντας τον αυλό του. Ο θεός των χριστιανών δε σκότωσε τους άλλους θεούς αλλά απλά κάλυψε ένα κενό που υπήρχε στον κόσμο της Θεογονίας. Άλλωστε, κατά τον ποιητή, όλοι οι θεοί μοιάζουν μεταξύ τους. Είναι λαμπεροί, γαλίνιοι με περιφρόνηση για τους θνητούς. Μπορεί να φέρνουν τη μέρα, τη νύχτα και τον «άρτον» τον «επιούσιον», όμως δεν τα παρέχουν στους ανθρώπους, αλλά τα προσφέρουν σ' ένα θείο και ανώτερο σκοπό.

β. Ερμηνευτικά – Γλωσσικά σχόλια

- 1. τέσσερις ωδές:** Το ποίημα αυτό, ο Φερνάντο Πεσσόα, το εγγράφει στα έργα του «ετερόνυμου» του, Ρικάρντο Ρέις. Ο Ρικάρντο Ρέις, είναι ένας ποιητής, που υπάρχει μέσα στην ψυχή, το νου και τη φαντασία του Φερνάντο Πεσσόα. Δεν αποτελεί φιλολογικό ψευδώνυμο του Πεσσόα αλλά μια άλλη αυθύπαρκτη οντότητα, που ο ποιητής από τα παιδικά του χρόνια, έχει καταλάβει ότι ζει μέσα του. Ο Ρικάρντο Ρέις, είναι η απόδειξη του ονειρικού-φαντασιακού κόσμου, που δημιουργεί ο Φερνάντο Πεσσόα.
- 2. ολόκληρη η σελήνη:** Η Πανσέληνος
- 3. Υπάρχουν περισσότερα εγώ απ' το ίδιο το εγώ μου:** Ο Φερνάντο Πεσσόα, εξηγεί ότι μέσα του ζουν και άλλες προσωπικότητες. Μία από αυτές είναι ο Ρικάρντο Ρέις, που τυπικά έχει γράψει τις τέσσερις ωδές
- 4. Ο Θεός Παν δεν πέθανε:** Ο τραγόμορφος θεός των αρχαίων Ελλήνων, γιος του Ερμή και κάποιας κόρης του Δρύοπος, ενσάρκωνε τη γενετήσια δύναμη της ζωής. Αλλού εμφανίζεται ως γιος του Δία και της νύμφης Καλλιστούς ή του Ουρανού και της Γης ή του Κρόνου και της Ρέας. Κατά τη διάρκεια της ύστερης αρχαιότητας (πρώτοι μεταχριστιανικοί αιώνες) εμφανίζεται ο μύθος του θανάτου του.
- 5. Τα γυμνά σπίθη της Δήμητρας:** Η Δήμητρα κόρη του Κρόνου και της Ρέας ταυτίστηκε στη συνείδηση των αρχαίων Ελλήνων, με κάποια πανάρχαια χθόνια

θεότητα της γονιμότητας, που προστάτευε τη γεωργία.

- 6. Στα χαμόγελα του Απόλλωνα:** Ο Απόλλωνας γιος της Λητούς και του Δία και δίδυμος αδελφός της Αρτέμιδας, ήταν ο θεός του φωτός και της αρμονίας, του λόγου και της τάξης στον κόσμο και προστάτης της μουσικής.

γ. Πραγματολογικά – Ιδεολογικά – Πολιτιστικά σχόλια

Ο Φερνάντο Πεσσόα είναι ο κυριότερος εκπρόσωπος της μοντερνιστικής πορτογαλλικής ποίησης. Άλλωστε, η σύλληψη των «ετερώνυμων» και «ορθώνυμων» έργων τόσο από ψυχολογική όσο και από λογοτεχνική άποψη, αποτελούν μια πρωτοποριακή σύλληψη, που έχει πολλούς αποδέκτες και αποκτά αρκετές προεκτάσεις. Πρώτα-πρώτα, «τα ετερόνυμα» ανταποκρίνονται σε μια βαθύτατη ψυχολογική ανάγκη του συγγραφέα να εκφράσει την πολυπλοκότητα του εσωτερικού του κόσμου και της εσωτερικής πάλης, που λαμβάνει χώρα μέσα του, όπως ο ίδιος παραδέχεται στην Τρίτη ωδή, που εξετάζουμε. Γράφει, λοιπόν, ο Φερνάντο Πεσσόα: «οι διασταυρωμένες παρορμήσεις όσων νιώθω ή δεν νιώθω, πολεμούν μες σ' αυτόν που είμαι. Τις αγνωώ. Τίποτε δεν υπαγορεύουν σ' αυτόν που γνωρίζω ότι είμαι: εγώ γράφω». Το 1935, τη χρονιά του θανάτου του, ο πορτογάλος λογοτέχνης και στοχαστής, προσπαθούσε να δια φωτίσει τον ονειρικό -σχεδόν εξωλογικό- κόσμο του: «Απ' τα παιδικά μου του χρόνια ακόμη είχα την τάση να φτιάχνω γύρω μου έναν κόσμο φανταστικό και να περιβάλλομαι από φίλους και γνωστούς, που δεν υπήρξαν ποτέ».

Αλλά η τάση του Πεσσόα για την υιοθέτηση των «ετερονύμων» μπορεί να αιτιολογηθεί με λογοτεχνικούς όρους. Μέσα στο μοντερνιστή συγγραφέα υπάρχουν οι καλλιτεχνικές τάσεις και τα αισθητικά ρεύματα των προηγούμενων αιώνων. Υπάρχει η νεωτερική τεχνική μαζί με τον κλασικισμό, υπάρχει ο φουτουρισμός μαζί με τα προδρομικά ψήγματα του υπαρξισμού, υπάρχει η πορτογαλλική ποίηση και η κλασική παράδοση, της λογοτεχνίας της Ευρώπης. Υπό αυτή την οπτική γωνία, η τρίτη ωδή μπορεί να διαβαστεί και σαν σύνθεση όλων αυτών των τεχνοτροπικών στοιχείων στην ποιητική γλώσσα του συγγραφέα και σαν προσωπική αναζήτηση για την ανακάλυψη του τελειότερου εκφραστικού τρόπου, που θα του επιτρέψει να αναπτύξει τους προβληματισμούς και τις απόψεις του στο ποιητικό πεδίο.

Δ. ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

✓ Νοηματικές ενότητες/Επιμέρους πλαγιότιτλοι

Το κείμενο που εξετάζουμε μπορεί να χωριστεί σε τέσσερις ενότητες, οι οποίες αντιστοιχούν στις τέσσερις ωδές, που άλλωστε έχουν και διαφορετικό -η καθεμιά-

εννοιολογικό περιεχόμενο. Έτσι έχουμε τον ακόλουθο χωρισμό:

- 1η ενότητα** (η πρώτη ωδή: Να θέλεις λίγα..... μας καταπιέζει): Ο ποιητής δίνει συμβουλές σε δεύτερο ενικό πρόσωπο για να επιτευχθεί η εσωτερική απελευθέρωση.
- 2η ενότητα** (η δεύτερη ωδή: Για να είσαι μεγάλος....Λάμπει, γιατί ζει ψηλά): Ο ποιητής δίνει συμβουλές σε δεύτερο ενικό πρόσωπο για να επιτευχθεί η προσωπική ευτυχία και η ανακάλυψη του εαυτού μας.
- 3η ενότητα** (η τρίτη ωδή: Αναρίθμητοι ζουν....εγώ γράφω): Ο ποιητής στρέφεται προς τον εαυτό του και περιγράφει την εσωτερική πάλη του με την πολλαπλότητα του «είναι» του:
- 4η ενότητα** (η τέταρτη ωδή: Ο θεός Παν.....Τυχαίο σκοπό): Ο ποιητής τολμά μια αποτίμηση της θεογονίας, έτσι όπως παρουσιάζεται από τους κλασικούς χρόνους μέχρι τη σύγχρονη εποχή.

E. ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ – ΤΕΧΝΟΤΡΟΠΙΑ

- 1. Γλώσσα:** η γλώσσα που χρησιμοποιήθηκε για τη μετάφραση είναι η δημοτική της καθημερινότητας χωρίς δυσνόητες λέξεις και εκφράσεις
- 2. Ύφος:** Το ύφος είναι λιτό, δίχως λυρισμούς και συναισθηματικές εντάσεις. Υπάρχει ένας διδακτικός και γνωμοδοτικός χαρακτήρας, που ενισχύεται από τη χρησιμοποίηση του δεύτερου ενικού προσώπου, τουλάχιστον στις δύο πρώτες ωδές του κειμένου. Τα εκφραστικά μέσα είναι λιτά και ενισχύουν τη ρητορικότητα του ποιητή.
- 3. Μορφή:** η μορφή των ωδών ακολουθεί τους κανόνες της μοντερνιστικής πορτογαλικής ποίησης. Υπάρχει ελευθερία στο στίχο και στη μορφή των ωδών. Όλοι οι στίχοι ξεκινούν με κεφαλαία, πράγμα που αποδεικνύει τη νοηματική αυτοτελείά τους. Η χρήση των σημείων στίξης είναι κανονική.
- 4. Εκφραστικά Μέσα:**
 - α) Μεταφορές:** «ολόκληρη η σελήνη λάμπει, γιατί ζει ψηλά», «Είμαι μονάχα ο τόπος», «οι διασταυρωμένες παρορμήσεις», «Ο θλιμμένος χριστιανός θεός», «Γεμάτοι από αιωνιότητα» και «τις χρυσαφένιες σοδειές».
 - β) Προσωποποίηση:** «ολόκληρη η σελήνη λάμπει, γιατί ζει ψηλά»

ΣΤ. ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ στις ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ του Σχ. βιβλίου

- 1η:** Κάθε ωδή αναφέρεται σε ένα θέμα: π.χ. η πρώτη έχει ως θέμα την εσωτερική απελευθέρωση. Να επισημάνετε τα θέματα των τριών άλλων ωδών

Απάντηση

Η πρώτη ωδή έχει ως θέμα την εσωτερική απελευθέρωση. Στη δεύτερη ωδή αναζητείται ο δρόμος για την προσωπική ευτυχία και την ανακάλυψη της προσωπικότητάς μας. Κυριαρχεί δηλαδή, το θέμα της αυτογνωσίας. Στην τρίτη ωδή, περιγράφεται η εσωτερική πάλη του ανθρώπου. Επομένως, κύριο θέμα εδώ είναι ο εσωτερικός αγώνας και η πολλαπλότητα του εγώ. Στην τέταρτη ωδή -τη μεγαλύτερη σε έκταση- αναπτύσσεται η κριτική του Πεσσόα στη Θεογονία. Οι θεοί δεν εξαφανίζονται αλλά συνεχίζουν να ζουν αδιαφορώντας για τους θνητούς, προετοιμάζοντας το τυχαίο και το απροσδόκητο.

2η: Ο ποιητής χρησιμοποιεί στις δύο πρώτες ωδές το Β' ενικό πρόσωπο σε ποιον απευθύνεται και τι πετυχαίνει με αυτή την εκφορά του λόγου;

Απάντηση

Πραγματικά, ο Φερνάντο Πεσσόα στις δύο πρώτες ωδές χρησιμοποιεί το δεύτερο ενικό πρόσωπο. Ο Πεσσόα μπορεί να απευθύνεται στον αναγνώστη του ποιήματός του, επιθυμώντας να του δώσει κάποιες κατευθυντήριες γραμμές. Όμως δεν πρέπει να λησμονούμε, ότι οι ποιητές όταν χρησιμοποιούν το δεύτερο ενικό πρόσωπο, απευθύνονται κυρίως στον εαυτό τους, δημιουργώντας έτσι έναν εσωτερικό μονόλογο ψευδο-διαλογικής μορφής. Κάτω από αυτό το πρίσμα, ο Πεσσόα μ' αυτή την εκφορά του λόγου, επιτυγχάνει να εξωτερικεύσει τις σκέψεις και τους προβληματισμούς του, κατορθώνει να αποκαταστήσει μια μορφή επικοινωνίας με τον έξω κόσμο και επιχειρεί να υπερκεράσει τις αμφιβολίες του, επάνω στην απελευθέρωση και την αυτογνωσία του ανθρώπου.

3η: Πώς συνδέεται η εικόνα της σελήνης που καθρεφτίζεται ολόκληρη στη λίμνη με τους προηγούμενους στίχους της δεύτερης ωδής;

Απάντηση

Η δεύτερη ωδή του ποιήματος αναφέρεται στο θέμα της αυτογνωσίας του ανθρώπου και στην ανακάλυψη του εαυτού του. Οι στίχοι: «Έτσι σε κάθε λίμνη ολόκληρη η σελήνη λάμπει, γιατί ζει ψηλά» αποτελούν το συμπέρασμα της ωδής και βρίσκονται σε διαλεκτική σχέση με τους προηγούμενους στίχους. Ο ποιητής πιστεύει ότι αν κάθε άνθρωπος δεν προσπαθεί να φαλκιδεύσει τον εαυτό του, να πλαστογραφήσει τα συναισθήματά του και να παραχαράξει την πραγματικότητα, τότε πετυχαίνει την προσωπική και απόλυτη ευτυχία. Συμφιλιώνεται με τον εαυτό του και κατακτά το αγαθό της αυτογνωσίας. Όλη αυτή η διαδικασία κατά τον Πεσσόα, μπορεί να συγκριθεί με το είδωλο της ολόγιμης σελήνης, που καθρεφτίζεται τις νύχτες στην επιφάνεια των νερών της λίμνης.

4η: Στην τρίτη ωδή ο ποιητής χρησιμοποιεί το πρώτο γραμματικό πρόσωπο και αναφέρεται στην εσωτερική του πολλαπλότητα, στα πολλά του εγώ: με ποιο τρόπο αντιμετωπίζει αυτόν τον εσωτερικό του διχασμό;

Απάντηση

Στην τρίτη ωδή, ο Φερνάντο Πεσσόα (ή σωστότερα, ο ετερόνυμος Ρικάρντο Ρέις) αναφέρεται στην πολλαπλότητα του εγώ, που μάχεται καθημερινά στην ψυχή του. Ο ποιητής αντιλαμβάνεται αυτή την πολλαπλότητα όχι σαν ένα πρόβλημα, που πρέπει να αντιμετωπιστεί κατασταλτικά αλλά σαν μια πραγματικότητα, που ενυπάρχει «φύσει» στην πλειοψηφία των ανθρώπων.

Ο Πεσσόα δε δίνει απαντήσεις ή φόρμουλες αντιμετώπισης αυτής της κατάστασης. Απλά, καταγράφει τις εσωτερικές του διαδικασίες έτσι, όπως πραγματοποιούνται και βρίσκονται μέσα του. Μάλιστα, φθάνει σε σημείο να αντλεί ευεργετικά αποτελέσματα από αυτές «τις διασταυρούμενες παρορμήσεις». Η εσωτερική πάλη και ο ανταγωνισμός των πολλαπλών εγώ του, αγνοούνται από το συγγραφέα, που απερίσπαστος και γνωρίζοντας ποιος είναι ο ίδιος, συνεχίζει να δημιουργεί. Συνεχίζει να γράφει.

5η: Το «ετερόνυμο» του Ρικάρντο Ρέις αντιπροσωπεί τον κλασικισμό (βλ. εισαγωγικό σημείωμα): εκτός από το γνωμοδοτικό στοιχείο που υπάρχει στις δύο πρώτες στροφές, ποια άλλα αρχαϊστικά στοιχεία επιβεβαιώνουν την παραπάνω άποψη;

Απάντηση

Τα μορφολογικά στοιχεία που επιβεβαιώνουν τον κλασικιστικό, ποιητικό λόγο του «ετερόνυμου», Ρικάρντο Ρέις, είναι ο γνωμοδοτικός χαρακτήρας των δύο πρώτων ωδών και κυρίως η θεματολογία της τέταρτης ωδής. Εκεί ο ποιητής ρέπει προς έναν κλασικισμό περιεχομένου και μορφής. Χώρος του είναι η μνήμη των ανθρώπων σε σχέση με ό,τι αντιπροσωπεί το παρελθόν. Το κατάλληλο σύμβολο για αυτό τον συσχετισμό είναι η μοίρα των θεών. Ο Πεσσόα (ή σωστότερα) το «ετερόνυμο» του, απαντά πως δεν πεθαίνουν οι θεοί απλά συνεχίζουν να πορεύονται, γεμάτοι περιφρόνηση και αιωνιότητα, ετοιμάζοντας ένα άλλο σκοπό θείο και τυχαίο.

Εργασία

Το ποίημα περιέχει ορισμένα στοιχεία (θεματικά και μορφολογικά) που θυμίζουν την ποίηση του Κ.Π. Καβάφη. Να τα επισημάνετε ανατρέχοντας σε ποιήματα του Καβάφη που διδαχθήκατε ή διαβάσατε.

Απάντηση

Γενικά, οι «τέσσερις ωδές» του Φερνάντο Πεσσόα θυμίζουν ποίηση του Κ.Π. Καβάφη. Για παράδειγμα, ο γνωμοδοτικός-ρητορικός χαρακτήρας των πρώτων ωδών παραπέμπει στη -σχεδόν μόνιμη- χρήση του δεύτερου ενικού προσώπου από το μεγάλο Αλεξανδρινό ποιητή. Πιο συγκεκριμένα η δεύτερη ωδή, που ζητάει την αυθεντικότητα και την αυτογνωσία, παραπέμπει στο ποίημα: Ηγεμών εκ δυτικής Λιβύης [(139, 1928), Κ.Π. Καβάφη, Τα ποιήματα (1919-1933) Νέα έκδοση του Γ.Π. Σαββίδη, Τόμος Β', σελίδα 74, Ίκαρος εκδοτική εταιρία, Αθήνα 1991].

Η τέταρτη ωδή, που ακροθιγώς ασχολείται με την ανθρώπινη μνήμη, θυμίζει τα ποιήματα που παραθέτουμε:

α) Μνήμη [Θεσσαλία]

Δεν αποθνήσκουν οι θεοί. Η πίστις αποθνήσκει του αχαρίστου όχλου των θνητών. Είν' οι θεοί αθάνατοι. Από τα βλέμματά μας τους κρύπτουσι νεφέλαι αργυραί. Ω Θεσσαλία, ιερά, Σε αγαπώσιν έτι, Σε ενθυμούνται αι ψυχαί αυτών. Εν τοις θεοίς ως εν ημίν, ανθούσιν αναμνήσεις Της πρώτης των αγάπης οι παλμοί. Ότε ερών το λυκαυγές φιλεί την Θεσσαλίαν, σφρίγος από τον βίον των θεών

Περνά την ατμοσφαίραν της και κάποι' αιθερία μορφή επί των λόφων της πετά
[1886/1911]

και β) Ιωνικόν [Κ.Π. Καβάφη, Τα ποιήματα (1897-1918), Νέα έκδοση του Γ.Π. Σαββίδη, Τόμος Α', σελίδα 57, Ίκαρος εκδοτική εταιρία, Αθήνα 1991]

Γιατί τα σπάσαμε τ' αγάλματά των, γιατί τους διώξαμεν απ' τους ναούς των, διόλου δεν πέθαναν γι' αυτό οι θεοί. Ω γη της Ιωνίας, σένα αγαπούν ακόμη, σένα η ψυχές των ενθυμούνται ακόμη. Σαν ξημερώνει επάνω σου πρωί αυγουσιάτικο την ατμοσφαίρα σου περνά σφρίγος απ' την ζωή των και κάποι' αιθερία εφηβική μορφή, αόριστη, με διάβα γρήγορο, επάνω από τους λόφους σου περνά.

[29, 1911]

Ζ. ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1n: Ο θάνατος του Πάνα, τι πιστεύετε ότι συμβολίζει στη μυθοπλασία της τέταρτης ωδής του Πεσσόα;

2n: Να σχολιάσετε το στίχο: «όχι δε σκότωσε.....ο Χριστός είναι ένας ακόμη Θεός»

ΔΕΛΦΟΙ 1927

Γιάλμαρ Γκούλμπεργκ

A. Ο ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΣ

Η ζωή του

Ο Γιάλμαρ Γκούλμπεργκ, Σουηδός ποιητής και πεζογράφος γεννήθηκε στο Μάλμο (ή Μαλμόε) το 1898. Σπούδασε Φιλολογία και ήταν λάτρης της Ελλάδας και του αρχαιοελληνικού πολιτισμού. Πέθανε το 1961, στο Μπόκεμπεργκ, Σκάνια της Σουηδίας

Το έργο του

Ο Γιάλμαρ Γκούλμπεργκ εξέδωσε τις ποιητικές συλλογές: Πνευματικές ασκήσεις (1932), Έρωτας στον 20ο αιώνα (1933), Σε μια παράξενη πολιτεία, Σονάτα και άλλες. Κυκλοφόρησε, επίσης, τα βιβλία: Μοναδικός μορφωμένος Κύριος, Για να ξεπεράσουμε τον κόσμο, Πέντε άρτοι και δύο ιχθύες, Η κατάκτηση του κόσμου (1937), Νεκρική μάσκα και επίγειος Παράδεισος (1952). Τέλος, μετέφρασε στα σουηδικά αρχαίες ελληνικές τραγωδίες (Αντιγόνη, Σοφοκλή, Μήδεια, Ιππόλυτος Ευριπίδη) και γαλλικές και ισπανικές ποιητικές συλλογές.

B. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΓΙΑ ΤΟ ΕΡΓΟ

Το ποίημα, όπως φαίνεται και από τον τίτλο του, έχει έντονο ελληνικό ενδιαφέρον. Ανήκει στην ποιητική συλλογή, Μάτια, χείλη, που κυκλοφόρησε το 1959. Ο ποιητής περιγράφει τις εντυπώσεις του, από τον Προμηθέα Δεσμώτη του Αισχύλου, που ανέβηκε το 1927, στα πλαίσια των Δελφικών γιορτών, που επικείρησε να οργανώσει ο Σικελιανός.

Γ. ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

α. Νοηματική απόδοση

Ο ποιητής αναφέρει ότι, όταν ο Σικελιανός θέλησε να αναβιώσει χωρίς κρατική επιχορήγηση τις Δελφικές γιορτές, δεν ήταν πολλοί ενδιαφερόμενοι για θέατρο. Όμως ξαφνικά την ώρα της παράστασης, εμφανίστηκαν κάποιοι αετοί από τον Παρνασσό, «δίκην θεοσημίας» για να εκφράσουν την ικανοποίησή τους για την προσπάθεια του οραματιστή-ποιητή.

β. Ερμηνευτικά – Γλωσσικά σχόλια

- 1. Δελφοί 1927:** Στο ρευστό κλίμα του μεσοπολέμου, ο Άγγελος Σικελιανός (1884-1951) συνέλαβε την ιδέα να ενώσει όλα τα έθνη της γης σε μια πνευματική και θρησκευτική ενότητα για την ειρηνική συνύπαρξη και συναδέλφωση των λαών, εμπνευσμένος από τον αρχαίο Ελληνικό θεσμό της «αμφικτυονίας». Το Μάιο του 1927 (οπότε και ξετυλίγεται η δράση του ποιήματος του Γκούλμπεργκ) έγιναν οι πρώτες Δελφικές γιορτές, με την παράσταση του Προμηθέα Δεσμώτη και άλλες εκδηλώσεις. Το 1930, επαναλήφθηκαν, αλλά οδήγησαν σε οικονομική καταστροφή και εγκαταλείφθηκαν.
- 2. χωρίς κρατική επιχορήγηση:** Τα έξοδα των δύο αναβιώσεων καλύφθηκαν με τα χρήματα της γυναίκας του Σικελιανού, Εύας Πάλμερ.
- 3. απ' τον Παρνασσό:** Οι Δελφοί βρίσκονται στις πλαγιές του Παρνασσού.

γ. Πραγματολογικά – Ιδεολογικά – Πολιτιστικά σχόλια

Το ποίημα είναι «κλασικό» και πολύ χαρακτηριστικό της ελληνολατρείας του Γκούλμπεργκ. Ο Γιάλμαρ Γκούλμπεργκ, εντυπωσιασμένος από την προσπάθεια του Σικελιανού για την αναβίωση της Δελφικής ιδέας, του αποτίει ένα φόρο τιμής. Παρών, ο Σουηδός ποιητής, στην πρώτη προσπάθεια αναβίωσης, εντυπωσιάστηκε από την παράσταση της τραγωδίας του Αισχύλου, Προμηθέας Δεσμώτης και καταγράφει τα συναισθήματά του.

Όμως, το 1959, όταν κυκλοφόρησε αυτή η συλλογή, η Δελφική Ιδέα είχε παραμεληθεί και ο Σικελιανός ήταν νεκρός. Γι' αυτό άλλωστε, οι μυστικιστικές απόψεις της δεύτερης στροφής έχουν το χαρακτήρα θεϊκής, μεταφυσικής επικύρωσης για την απέλπιδα προσπάθεια του Σικελιανού να αναστήσει το αρχαιοελληνικό πνεύμα και την πεμπτουσία του αρχαιοελληνικού θεσμού της αμφικτυονίας.

Δ. ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

✓ Νοηματικές ενότητες/Επιμέρους πλαγιότιτλοι

Το ποίημα χωρίζεται σε δύο ενότητες:

- 1η ενότητα** (η πρώτη στροφή): ο ποιητής περιγράφει ότι η στάση των ανθρώπων απέναντι στην προσπάθεια του Σικελιανού, δεν ήταν η κατάλληλη. Δεν ήταν εμπυχωτική.
- 2η ενότητα** (η δεύτερη στροφή): όμως για τον Σικελιανό αυτό δεν είχε καμιά σημασία, αφού οι αετοί που πέταξαν από τον Παρνασσό έφεραν μαζί τους, τη θεϊκή επικύρωση του έργου του Σικελιανού.

Ε. ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ – ΤΕΧΝΟΤΡΟΠΙΑ

1. **Γλώσσα:** η γλώσσα που χρησιμοποιήθηκε για την απόδοση του ποιήματος στα ελληνικά, είναι η δημοτική της καθημερινής ομιλίας, χωρίς δυσνόητες λέξεις και εκφράσεις.
2. **Ύφος:** Το ύφος είναι πομπώδες, μ' ένα λυρικό ένδυμα, που δεν εγκαταλείπεται ούτε στη δεύτερη στροφή, η οποία συνδιαλέγεται με τη μεταφυσική και το άφατο.
3. **Μορφή:** η μορφή του ποιήματος ακολουθεί τους κανόνες της νεωτερικής ποίησης. Αποτελείται από δύο στροφικές ενότητες με ελεύθερο στίχο και απουσία ομοιοκαταληξίας και μέτρου.
4. **Εκφραστικά Μέσα**
Μεταφορές: «ο Σικελιανός της αδελφότητας», «τελετουργός των ύμνων».

ΣΤ. ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ του Σχ. βιβλίου

- 1n:** Το ποίημα θεμελιώνεται σε μια αντίθεση που υπάρχει ανάμεσα στην πρώτη και τη δεύτερη στροφή. Αφού μελετήσετε προσεκτικά το ποίημα και τα σχόλια να απαντήσετε στις εξής ερωτήσεις: α) ποια είναι η αντίθεση β) Ποια είναι τα ποιητικά και ρεαλιστικά στοιχεία του ποιήματος και γ) Πώς δικαιώνει ο Σουηδός ποιητής τις Δελφικές γιορτές του Σικελιανού;

Απάντηση

α) Η αντίθεση επάνω στην οποία στηρίζεται το ποίημα είναι μεταξύ της ανθρώπινης και της θεϊκής ανταπόκρισης στην προσπάθεια αναβίωσης της Δελφικής Ιδέας και των Δελφικών γιορτών από τον Άγγελο Σικελιανό β) Τα ρεαλιστικά στοιχεία του κειμένου είναι αρκετά. Όλη η πρώτη στροφή αποτελεί μια ρεαλιστική πραγματικότητα, αφού περιγράφει με ακρίβεια την πρώτη αναβίωση των Δελφικών γιορτών, το Μάιο του 1927. Τα ποιητικά στοιχεία εντοπίζονται στη μορφή της πρώτης στροφής (ελλειπτική γλώσσα, λογοτεχνικό ύφος) και στο περιεχόμενο της δεύτερης στροφής, όπου ο μυστικιστικός λόγος του Γκούλμπεργκ μας μεταφέρει μια εξωλογική εικόνα, τους αετούς δηλαδή, που μεταφέρουν την «άνωθεν» επικύρωση του έργου του Σικελιανού γ) Ο Σουηδός ποιητής δικαιώνει «μετά θάνατον» τον Έλληνα ποιητή. Στη δεύτερη στροφή του ποιήματος, η οποία δηλώνει και μια απόσταση (χρονική, συναισθηματική) του Γκούλμπεργκ από τα συμβάντα του 1927, έχουμε την εικόνα δύο αετών, οι οποίοι είναι «τιμητικός χαιρετισμός από ψηλά», «κατανόηση» και «επικύρωση», του έργου του Άγγελου Σικελιανού.

Ζ. ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

- 1n:** Τι αντιπροσωπεύουν οι αετοί στο ποίημα του Γκούλμπεργκ;
2n: Ποια είναι τα συναισθήματα του ποιητή απέναντι στο Σικελιανό και την προσπάθειά του;

Ο ΑΛΛΟΣ

Χόρχε Λουίς Μπόρχες

A. Ο ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΣ

Η ζωή του

Ο Χόρχε Λουίς Μπόρχες, γεννήθηκε στο Μπουένος Άιρες της Αργεντινής το 1899 και πέθανε στη Γενεύη, το 1986. Το 1914, η οικογένεια Μπόρχες εγκαταστάθηκε στη Γενεύη όπου ο νεαρός Μπόρχες πήρε πτυχίο από το ομώνυμο Κολλέγιο. Το 1919 εγκαταστάθηκε στην Ισπανία και το 1921, επέστρεψε στο Μπουένος Άιρες. Για λόγους βιοποριστικούς δέχθηκε το 1938 μια υπεύθυνη θέση στη βιβλιοθήκη του Μπουένος Άιρες, θέση που διατήρησε μέχρι την άνοδο του Χουάν Περόν στην εξουσία το 1946. Νωρίτερα, το 1938 (χρονιά θανάτου του πατέρα) του, κινδύνευε να πεθάνει. Το 1955, όταν ανατράπηκε ο Περόν, ο Μπόρχες έγινε διευθυντής της Εθνικής Βιβλιοθήκης και καθηγητής αγγλικής και αμερικανικής λογοτεχνίας στο Μπουένος Άιρες. Ο Μπόρχες, ήδη από τη δεκαετία του '20 αντιμετώπιζε προβλήματα όρασης λόγω μιας κληρονομικής πάθησης, που τελικά τον άφησε οριστικά τυφλό. Το 1961, ο Μπόρχες τιμήθηκε με το βραβείο Φορμεντόρ (βραβείο Διεθνούς διάσκεψης εκδοτών).

Το έργο του

α) Ποιήματα: Πυρετός του Μπουένος Άιρες (1923), Το αντικριστό φεγγάρι (1925), Το τετράδιο του Σαν Μαρίν (1929), Ποιήματα (1943), Ποιήματα 1923-1953 (1954), Ποιήματα (1958), Ποιητικά έργα 1923-1966 (1966).

β) Πεζά: Παγκόσμια Ιστορία της ατιμίας (1935), Ο κήπος με τα διχαλωτά δρομάκια (1942), Μυθοπλασίες 1935-1944 (1944, 1966), Το Άλεφ (1949), Το Άλεφ και άλλες ιστορίες 1933-1969 (1970), Ο θάνατος και η πυξίδα (1951), Ο πλάστης (1960), Το βιβλίο των φανταστικών όντων (1967), Η έκθεση του Δρ. Μπρόντι (1970), Το βιβλίο της άμμου (1975) και άλλα.

γ) Δοκίμια: Έρευνες (1925), Το μέγεθος της ελπίδας μου (1926), Το γλωσσικό ιδίωμα των Αργεντινών (1928, 1963 συμπληρωμένο), Συνομιλία (1932), Ιστορία της αιωνιότητας (1936), Μερικές πλευρές της λογοτεχνίας των Γκάουτσο (1950), Μαρίν Φιέρο (1953), Άλλες έρευνες 1937-1952 (1952), Τα χρονικά του Μπούσους Νομέκ (1967).

B. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΓΙΑ ΤΟ ΕΡΓΟ

Το διήγημα, που θα εξετάσουμε, ανήκει στη συλλογή διηγημάτων, Το βιβλίο της άμμου, που κυκλοφόρησε το 1975. Πρόκειται για αλληγορικό διήγημα που κινείται

ανάμεσα στην απλότητα του λαϊκού αφηγητή και του ανθρώπου, ο οποίος επιθυμεί να εξερευνήσει τα βάθη της ψυχής του.

Γ. ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

α. Νοηματική απόδοση

Ο Μπόρχες αφηγείται ένα αληθινό περιστατικό με παράλογη πλοκή. Το Φεβρουάριο του 1969, στο Καίμπριτζ, ο εβδομνητάχρονος Χόρχε Λούις Μπόρχες συναντά τον κατά πενήντα χρόνια νεότερο εαυτό του. Η συνάντηση δεν είναι όνειρο, απλά γίνεται σε δύο τόπους και σε δύο χρόνους ταυτόχρονα. Δηλαδή, από τη μια ο εβδομνητάχρονος Μπόρχες δέχεται την επίσκεψη του εικοσάχρονου Μπόρχες στο Καίμπριτζ και από την άλλη ο εικοσάχρονος Μπόρχες δέχεται την επίσκεψη του εβδομνητάχρονου, στη Γενεύη.

Στην αρχή οι δύο Μπόρχες, προσπαθούν να αποδείξουν ο ένας στον άλλο ότι αυτό που συμβαίνει είναι όνειρο. Στην πορεία όμως, αποδέχονται αυτήν την παράλογη συνάντηση. Κάνουν μάλιστα και φιλολογική κουβέντα. Ο εβδομνητάχρονος Μπόρχες ενημερώνει τον εικοσάχρονο Μπόρχες για τα βιβλία που θα γράψει, για την ακαδημαϊκή καριέρα που θα έχει και κυρίως, για τις εξελίξεις που θα συμβούν στην οικογένεια του (θάνατος γιαγιάς, πατέρα, γάμος αδελφής) και στο κόσμο (δεύτερος Παγκόσμιος Πόλεμος, άνοδος και πώση του Περόν στην Αργεντινή).

Η συζήτηση θα συνεχιστεί αφού ο εβδομνητάχρονος Μπόρχες θα προσπαθήσει να αποδείξει στο νεαρό Μπόρχες ότι αυτό που συμβαίνει δεν είναι όνειρο. Ο γέρος Μπόρχες, θυμάται την ιστορία κάποιου που ονειρεύτηκε ότι βρέθηκε στον Παράδεισο, όπου του έδωσαν ένα τριαντάφυλλο, το οποίο το βρήκε στο μαξιλάρι του, όταν ξύπνησε. Το ίδιο θέλει να κάνει και με το νεαρό Μπόρχες. Του δανείζει ένα δολλάριο με ημερομηνία του 1964, για να το κρατήσει. Μάλιστα θέλοντας να ξορκίσουν τον τρόπο τους από αυτή τη συνάντηση ανανεώνουν το ραντεβού τους για την επόμενη ημέρα. Φυσικά, κανείς τους δεν πήγε σ' αυτό το δεύτερο ραντεβού.

β. Ερμηνευτικά – Γλωσσικά σχόλια

- 1. στο Καίμπριτζ:** Πόλη της Αγγλίας, όπου βρίσκεται και το ομώνυμο, φημισμένο πανεπιστήμιο.
- 2. πεντακοσαριά γιάρδες:** Η γιάρδα (μονάδα μέτρησης μήκους, ίση προς 0,9144 μέτρα) χρησιμοποιείται στις αγγλοσαξονικές χώρες.
- 3. πως είχα ξαναζήσει αυτή τη στιγμή στο παρελθόν:** είναι το γνωστό ντεζαβού (de-ja vu). Δηλαδή, η αίσθηση ότι αυτό που κάνουμε ή βλέπουμε, το έχουμε κάνει ή το έχουμε ζήσει στο παρελθόν.
- 4. Ελίας Ρεγουέλες:** Λατινοαμερικανός τραγουδιστής και μουσικός.

- 5. αλλάζω στη Γενεύη:** Η οικογένεια Μπόρχες είχε μετακομίσει από το 1914 στη Γενεύη.
- 6. του Τάκιτου:** Ο Γάιος Κορνήλιος Τάκιτος (55/56 μ.Χ.-120 μ.Χ) θεωρείται σαν ένας από τους μεγαλύτερους Ρωμαίους ιστορικούς.
- 7. Δον Κιχώτης:** Το γνωστό μυθιστόρημα του Θερβάντες.
- 8. Καρλάυλ:** Ο Τόμας Καρλάυλ (Έκελφεκαν Σκωτίας 1795-Λονδίνο 1881) ήταν Βρετανός ιστορικός και δοκιμογράφος.
- 9. η επαρχία της Κόρδοβα.....η Έντρε Ρίος:** επαρχίες της Αργεντινής.
- 10. Γκουαρανί:** η γλώσσα των ιθαγενών κατοίκων στην περιοχή όπου σήμερα εκτείνεται η Αργεντινή.
- 11. Οι Σατανάδες, του Φιοντόρ Ντοστογιέφσκι:** Οι Δαιμονισμένοι είναι ένα από τα σημαντικότερα μυθιστορήματα του Ρώσου συγγραφέα Φιοντόρ Μιχαήλοβιτς Ντοστογιέφσκι (Μόσχα 1821-Πειτούπολη 1881).
- 12. στον Τζόζεφ Κόνραντ:** Βρετανός συγγραφέας πολωνικής καταγωγής (Μπέρντιπεφ Πολωνίας, 1858-Καντέρμπουρυ Κέντ Αγγλίας, 1924).
- 13. του Βερλαίν:** Ο Πωλ Βερλαίν ήταν Γάλλος ποιητής (Μετς, 1844-1896, Παρίσι).
- 14. Ο Βίκτορ Ουγκώ:** Γάλλος ποιητής, συγγραφέας θεατρικών έργων και πεζογράφος (Μπεζανσόν 1802-Παρίσι 1885).

γ. Πραγματολογικά – Ιδεολογικά – Πολιτιστικά σχόλια

Στο διήγημα που εξετάζουμε η κεντρική ιδέα, που δομεί τον αφηγηματικό λόγο του Χόρχε Λουίς Μπόρχες είναι η θέληση για κατάδυση στα μύχια της ανθρώπινης ψυχής. Ο αφηγητής προσπαθεί να συνδυάσει την απλότητα και την αμεσότητα του λαϊκού λόγου με το περίπλοκο όραμα ενός διανοούμενου και στοχαστή, ο οποίος επιθυμεί να εξερευνηήσει τους λαβυρίθους του εαυτού του και της ψυχής του ως το βάθος. Δεν είμαστε σίγουροι αν ο συγγραφέας το επιτυγχάνει αλλά πάντως η λογοτεχνική του προσπάθεια κατατάσσεται στην πρωτοπορία της σύγχρονης πεζογραφίας. Η αλλόκοτη πλοκή, ο παράξενος διάλογος, που θυμίζει εσωτερικό μονόλογο αυξάνουν την περιέργεια του αναγνώστη, που απολαμβάνει το αισθητικό αποτέλεσμα αυτής της παράξενης συμπίεσης πραγματικού και εξωλογικού στοιχείου.

Είπαμε πιο πάνω, ότι ο διάλογος μεταξύ των δύο χρονικών ηλικιών του Μπόρχες ακροβατεί μεταξύ της λογικής και του παραλόγου. Φαινομενικά έχουμε να κάνουμε μ' ένα εξωλογικό στοιχείο, που μπορεί να δικαιολογηθεί μόνο «χάριν ποιητικής αδείας» του συγγραφέα. Εμείς πιστεύουμε ότι τα πράγματα δεν είναι τόσο απλά. Ο Μπόρχες, τυφλός και ηλικιωμένος την εποχή, που συλλαμβάνει την ιδέα του διηγήματος βρίσκεται σε μια ιδιαίτερη ψυχολογική κατάσταση. Άλλωστε, δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι οι περισσότεροι

πνευματικοί άνθρωποι έχουν την τάση να στρέφονται σε μια αποτίμηση και μια αναδρομή της παρελθούσας ζωής τους. Υπό αυτή την οπτική γωνία, το διήγημα του Μπόρχες, έχει το χαρακτήρα μιας αναδρομής (νοερής) στο παρελθόν και ενός εσωτερικού διαλόγου του συγγραφέα, σχετικά με τα όνειρα, τις ιδέες και τις απόψεις, που είχε στο παρελθόν και φαίνεται ότι μετέβαλε στο μέλλον.

Δ. ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

✓ Νοηματικές ενότητες/Επιμέρους πλαγιότιτλοι

Το διήγημα που εξετάζουμε μπορεί να χωριστεί για την καλύτερη κατανόσή του στις ακόλουθες ενότητες:

- 1η ενότητα** (Το περιστατικό συνέβη.....και κάποιον άλλο): Ο αφηγητής περιγράφει πού και πότε συνέβη το περιστατικό.
- 2η ενότητα** (Θα ήταν γύρω στις δέκα.....ψυχή δε φαινόταν γύρω): Ο αφηγητής περιγράφει το χώρο όπου θα ξετυλιχτεί η ιστορία.
- 3η ενότητα** (Ξαφνικά, είχα την εντύπωση.....το αναγνώρισα, τα έχασα): Ο συγγραφέας έρχεται σε επαφή μ' έναν παράξενο άνθρωπο, που σφυρίζει ένα γνώριμο μουσικό κομμάτι.
- 4η ενότητα** (κύριε.....είναι τελείως άχρηστος): Ο εβδομνητάχρονος Μπόρχες συζητά με τον άνθρωπο, που δεν είναι άλλος από τον εαυτό του, πενήντα χρόνια, νεότερο. Μάλιστα, η συζήτηση επεκτείνεται σε λεπτομέρειες. Ο γέρος Μπόρχες απαριθμεί στο νεότερο, τα βιβλία της βιβλιοθήκης του.
- 5η ενότητα** (Η αντίρρησή του ήταν.....διδασκαλία των Γκουαρανί): Η συζήτηση ανάμεσα στους δύο Μπόρχες συνεχίζεται. Ο γέρος Μπόρχες ενημερώνει το νέο Μπόρχες για αυτά που θα συμβούν στην οικογένεια, την Αργεντινή και τον κόσμο στο μέλλον.
- 6η ενότητα** (θα μπορούσα να πω.....αυτής της παρατήρησης): Η συζήτηση μεταξύ των δύο αντρών επεκτάθηκε στη λογοτεχνία. Ο εβδομνητάχρονος Μπόρχες ρωτάει τον εικοσάχρονο για τα ποιήματα που γράφει τώρα.
- 7η ενότητα** (Έξω από τις αυστηρές σελίδες.....απ' τους τελευταίους στην τάξη): Ο αφηγητής παραδέχεται ότι δεν ήταν προετοιμασμένος για αυτή τη συνάντηση. Τότε ο εικοσάχρονος Μπόρχες δύσπιστος απέναντι στο εβδομνητάχρονο, τον ρωτάει: «αν κάποτε υπήρξατε αυτό που είμαι εγώ τώρα, πως δε θυμάστε τη συνάντηση μ' έναν ηλικιωμένο κύριο το 1918 στη Γενεύη;»
- 8η ενότητα** (Η κουβέντα μας είχε ήδη.....αράδα σαν κι αυτή): Ο εβδομνητάχρονος Μπόρχες προκειμένου να αποδείξει την αυθεντικότητά του, απέναντι στον εικοσάχρονο, του απαγγέλει ένα στίχο του Ουγκώ, που ο εικοσάχρονος μέχρι τότε δεν είχε διαβάσει.
- 9η ενότητα** (Ξαφνικά, μου ήρθε στο νου.....πάνω στο δολλάριο): Το τελευταίο επιχείρημα που χρησιμοποιεί ο εβδομνητάχρονος Μπόρχες για να πείσει τον

εικοσάχρονο εαυτό του, είναι το όνειρο με το τριαντάφυλλο, που ο άνθρωπος μόλις ξυπνήσει, βρίσκει στο πλάι του. Το τριαντάφυλλο εδώ, αντικαθίσταται από ένα δολλλάριο, που ο εικοσάχρονος Μπόρχες παίρνει από τον πιο ηλικιωμένο εαυτό του.

Ε. ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ – ΤΕΧΝΟΤΡΟΠΙΑ

1. **Γλώσσα:** Η γλώσσα στην οποία αποδόθηκε το διήγημα, είναι μία μεστή, πλούσια λογοτεχνικώς και απλή δημοτική, η οποία δεν περιλαμβάνει δυσνόητες λέξεις ή εκφράσεις.
2. **Ύφος:** Το ύφος του διηγήματος είναι περιγραφικό, ιδιαίτερα γλαφυρό και υποβλητικό.
3. **Δομή:** Το διήγημα στηρίζεται στους διαλόγους μεταξύ του γηραιότερου και νεότερου Μπόρχες, οι οποίοι χρησιμοποιούν τον ενεστώτα και το δεύτερο πληθυντικό πρόσωπο. Οι μονόλογοι, που παρεμβάλλονται σκοπό έχουν να αναδείξουν τις σκέψεις και τα συναισθήματα του γηραιότερου Μπόρχες.
4. **Εκφραστικά Μέσα**
 - α) **Μεταφορές:** «άγρυπνες νύχτες», «ψυχή δε φαινόταν γύρω», «στο λαβύρινθο της σλάβικης ψυχής», «να γυρίζει τη ράχη του στον αιώνα του», «κουβέντα ονείρου», «το σχεδόν έντρομο δέος του», «την κάθε αστραφτερή του λέξη», «το τόξο του μεγάλου ασημένιου δίσκου», «στο ασημένιο ποτάμι»
 - β) **Παρομοιώσεις:** «οι άλλοι θα το διαβάσουν σαν ένα διήγημα», «πως ο Χριστός είναι σαν τους γκαούτσο», «μου φάνηκε σαν απόδειξη ότι ξανάβρισκε την αταραξία του», «όταν το βλέπουμε σαν έκφραση μιας λαχτάρας και όχι σαν αφήγηση κάποιου πραγματικού συμβάντος», «είναι σαν αργό καλοκαιρινό σούρουπο»
 - γ) **Προσωποποιήσεις:** «κουβέντα ονείρου», «θα προίκιζε την ιστορία μου»

ΣΤ. ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ στις ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ του Σχ. βιβλίου

- 1n: Το διήγημα αναφέρεται σε τρεις χρονικές στιγμές από τη ζωή του αφηγητή-συγγραφέα. Ποιες είναι αυτές και πώς διαρθρώνονται στο κείμενο;**

Απάντηση

Πραγματικά, το διήγημα καλύπτει τρεις χρονικές περιόδους από τη ζωή του αφηγητή-συγγραφέα. Η πρώτη είναι δεδομένη αφού, την περιγράφει ήδη στην πρώτη σελίδα, ο ίδιος ο συγγραφέας. Ο συγγραφέας εκεί, λέει ότι είναι εβδομήντα ετών και βρίσκεται στο Καϊμπριτζ, το Φεβρουάριο του 1969. Οι άλλες δύο χρονικές στιγμές εξάγονται από τη δομή του κειμένου. Η δεύτερη χρονική στιγμή, είναι η νεότητα, που εκπροσωπείται με

την παρουσία και τα λεγόμενα του νεαρού Μπόρχες. Η τρίτη χρονική στιγμή, είναι η ενδιάμεση ηλικία (από τα είκοσι έως τα εβδομήντα χρόνια), που μας ανακοινώνεται από το γηραιότερο Μπόρχες, την ώρα του διαλόγου του με το νεότερο Μπόρχες.

2η: Να συσχετίσετε την εικόνα του ποταμού, όπως τη δίνει ο Ηράκλειτος, με το μύθο του διηγήματος τεκμηριώνοντας τις απόψεις σας με χωρία του κειμένου.

Απάντηση

Εμείς πιστεύουμε ότι η εικόνα του ποταμού, έτσι όπως δίνεται από τον Ηράκλειτο, συσχετίζεται άμεσα με το κείμενο. Ο Ηράκλειτος πολύ απλά, αναφέρει κάτι το πανθομολογούμενο, ότι ένα πράγμα δηλαδή, δεν μπορεί να το δούμε με τα «ίδια μάτια», δύο διαφορετικές χρονικές στιγμές. Το ίδιο υποστηρίζει και ο Μπόρχες στο διήγημά του. Τα σχετικά χωρία από το κείμενο είναι: «το όνειρό μου κράτησε εβδομήντα χρόνια», «σβήστηκε απ' τη μνήμη μου. Περί τίνος πρόκειται;», «Σκέφτηκα για λίγο....και των αλλοτριωμένων», «Η μάζα σας.....μια αφαίρεση», «Ίσως το περιστατικό ήταν τόσο παράδοξο, που προτίμησα να το ξεχάσω», «Με κοίταξε με ανοιχτό το στόμα.....να πει ψέμα», «Μισός αιώνας δεν περνάει μάταια», «ο καθένας από μας ήταν γελοιογραφικό αντίγραφο του άλλου», «Δεν ήμασταν σε θέση να νιώσουμε ο ένας τον άλλον» και άλλα σχετικά χωρία.

3η: Ο συγγραφέας λέει ότι συνδυάζει «ένα απλό και καμιά φορά κοινότυπο σχεδόν ύφος, με μια αλλόκοτη πλοκή». Να σχολιάσετε αυτή την άποψη με βάση το κείμενο

Απάντηση

Νομίζουμε ότι η παραπάνω διαπίστωση είναι εμφανής στο διήγημα, που μας απασχολεί. Πραγματικά ο Μπόρχες χρησιμοποιεί ένα λιτό, περιγραφικό είδος που θυμίζει λαϊκό αφήγημα μαζί με την πρόθεση να αναλύσει περαιτέρω την ανθρώπινη προσωπικότητα. Το αποτέλεσμα είναι να δημιουργούνται αλλόκοτα πεζογραφήματα. Για παράδειγμα εδώ, ο Μπόρχες εμφανίζεται να συνομιλεί με τον κατά πενήντα χρόνια νεότερο εαυτό του, για πράγματα που συνέβησαν στο παρελθόν, κάνοντας μια αποτίμηση της περασμένης ζωής του.

Ζ. ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1η: Να σχολιάσετε το ακόλουθο χωρίο του κειμένου: «ο ποιητής του καιρού μας δεν μπορεί να γυρίζει τη ράχη του στον αιώνα του».

2η: Πώς αντιλαμβάνεστε τα λόγια του γηραιότερου Μπόρχες: «δεν ήμασταν σε θέση να καταλάβουμε ο ένας τον άλλον», «Ήμασταν πολύ όμοιοι και πολύ ανόμοιοι».